ISTORIA CULTUREI NAȚIONALE

ISTORIA SCÓLELOR

DE LA

1800—1864

CU O SCURTĂ INTRODUCERE COPRINDĔND NOTE DIN ISTORIA CULTUREĬ NAȚIONALE ANTERIOARE SECOLULUĬ AL XIX-lea,

ȘI CU

NUMERÓSE FAC-SIMILE DE DOCUMENTE, SEMNĂTURĬ, AUTOGRAFE, ETC

DE

V. A. URECHIA

Membru al Academieĭ Române, Profesor de istoria Românilor la facultatea de litere din Bucurescĭ, Membru corespondent al Academieĭ spaniole, Membru al Institutuluĭ Etnografic din Paris, al societățeĭ economice matritense de amicos del pais, al Felibrilor, Membru de onóre al societățeĭ ómenilor de litere, Delegat general al Asociațiuneĭ Internaționale de litere și sciințe, Vice-Președinte și membru fundator al Atenéului Român, etc.

TOMUL I

CU MAI MULTE FAC-SIMILE

OP INCORONAT DE ACADEMIA ROMÂNĂ

BUCURESCI

IMPRIMERIA STATULUI

1892

PREFAŢA

In anul 1889, Academia română a publicat concurs pentru scrierea uneĭ istoriĭ a scólelor nóstre, de la începutul secoluluĭ al XIX până la 1864.

Cred că ceea ce a îndemnat pre învĕţatul corp să publice asemenea istorie, este convingerea, că aprópe toţĭ aceĭ bărbaţĭ de Stat, carĭ îşĭ propuneaŭ să reformeze instrucţiunea nóstră publică şi carĭ, dintr'o ḑi în alta, inundaŭ arhivele ministeriale şi parlamentare cu proiecte de asemenea specie, probaŭ, în lucrările lor, o mare ignoranţă de tot ce s'a făcut şi a existat în ţĕrile române, în direcţiunea scolară, în sfera acésta culturală a Românimeĭ.

Ca material, ca arhivă portativă, pentru luminarea presinteluĭ, a provocat Academia română scrierea ce daŭ aci.

Presintată la concursul publicat, în mod anonim, ea a avut onórea să fie distinsă de Academia română, care 'ĭ-a acordat premiul Eliad în anul 1890.

Strimtorarea budgetară a Academieĭ, ar fi lăsat, pe mulţĭ anĭ, să zacă, fără de profit, lucrarea mea, în arhiva eĭ, dacă în Septembre 1890, ministrul de culte şi instrucţiune publică, D. Teodor Rosetti, nu dispunea tipărirea „Istorieĭ scólelor“ la imprimeria Statuluĭ, procurând pentru acésta hârtia necesară, cu unica condiţiune, ca să las ministeruluĭ, pentru despăgubirea sa de hârtia cumpĕrată, un numĕr de exemplare echivalente cu suma cheltuită.

Graţie acesteĭ bine-voitóre disposiţiunĭ, astăḑĭ pot pune primul volum din lucrarea mea la disposiţiunea celor carĭ doresc a sci câte ceva din istoria nóstră culturală.

Sunt departe de a pretinde că lucrerea de faţă are alt merit de cât de a pune la îndemâna fie-cui, estrase, informaţiunĭ şi documente, greŭ de

consultat, în sute şi miĭ de dosare din arhivele publice şi private. Neuĭtatul meŭ magistru şi amic, ***Mihail Kogălniceanu***, susţinênd lucrarea mea în sînul Academieĭ, ḑicea — cum mi s'a spus — între altele, că am dovedit, prin acéstă lucrare, că sunt un neobosit ***şórece de arhive.***

Atât şi doresc să dovedéscă lucrarea de faţă, că este resultatul cercetărilor a uneĭ muncĭ de 30 de anĭ în arhivele publice şi private şi nu o elucubraţiune nedocumentată şi fantastică a crieruluĭ meŭ.

Aşĭa am procedat pentru cursul meŭ de istoria Românilor; aşĭa am urmat şi cu lucrarea de faţă, estrasă din chiar acel curs al meŭ de istorie.

V. A. URECHIA.

Bucurescĭ, 1892, luna Martie 12 (16).

INTRODUCERE

Cultura nóstră naţională este produsul a diferiţi factori, precum se întâmplă cu orĭ-ce civilitare omenéscă.

Aceştĭ factorĭ sunt, séŭ *fatalĭ*, séŭ de carĭ naţiunea are consciinţă deplină.

Dintre factoriĭ pre carĭ 'ĭ numirăm *fatalĭ*, vom cita aci:

I) **Influinţa vecinătăţeĭ.** Cercetarea cât de suprafacială a produselor naţiuneĭ române, din direcţiunea culturală, pune în evidenţă influinţa ce aŭ avut asupra desvoltăreĭ nóstre culturale fie-care dintre naţiunile vecine séŭ conlocuitóre.

De aci unele deosebirĭ în produsele spirituluĭ şi ale arteĭ, în secoliĭ anteriorĭ, la româniĭ din Transilvania, din Moldova şi din Ţéra Muntenéscă.

Tot de aci întârḑiere séŭ grăbire maĭ mare spre cultură, a fie-căreia din aceste provinciĭ române.

Influinţa de vecinătate a fost mult maĭ bine-făcĕtóre pentru moldovenĭ decât pentru muntenĭ. Polonia, în secolul al XVII-lea, ba chiar şi în al XVI-lea, era o ţéră de la care Moldova putea primi înriurire culturală destul de înaintată.

Renascerea italiană şi în genere apusénă, aŭ dus facla civilisătóre în Polonia prin scólele iezuiţilor şi prin universitatea Cracoviană *).

Consciinţa *origineĭ latine* s'a desvoltat în primiĭ noştri scriitorĭ din contactul lor cu învĕţătoriĭ italianĭ din Polonia. Frumosul avênt ce ie istoria încă cu cea maĭ veche scriere anonimă „*Letopiseţul nostru moldovenesc,*" cum îl numesce Ureche, şi cu „*Letopiseţul latinesc*" şi chiar cu „*Alte isvóde ale nóstre*", îşĭ are, de sigur, explicaţiunea în influinţa bine-făcĕtóre a cultureĭ Polone.

In 1401, în Academia Cracoviană aflăm întemeiată o bursă specială pentru moldovenĭ, litvanĭ şi galiţianĭ. Acéstă bursă a fost întemeiată de Episcopul Cracovian Petru, cu scop de propagandă a catolicismuluĭ. Orĭ-cum, ea probéză, că la Academia Cracoviană urmaŭ şi tinerĭ moldovenĭ şi încă din secolul XV **).

Décă influinţa *slavonă* este un factor cultural necontestabil, acea influinţă, care de la slavoniĭ din Sud avea să aducă puţin bine cultureĭ naţionale române, din partea Galiţieĭ, din contra, acea influinţă slavonă, graţie scólelor din Polonia, urma să aducă în Moldova folóse marĭ culturale. Tot timpul cât galiţieniĭ ortodocşĭ fură persecutaţĭ de catolicĭ, băr-

*) Veḑĭ cursul de istoria română de V. A. Urechiă. Veḑĭ Schiţe de istoria literatureĭ, partea I. 8°, Bucurescĭ, 1885.

**) Veḑĭ Anuarul general al instrucţiuneĭ publice de V. A. Urechiă, 1864—65 la pag. XVIII.

bațiĭ de carte din Galiția găsiră adăpost la curtea moldovenă. Eĭ întreținură aci, pe mult timp, domnia limbeĭ slavone în biserică și oficialitate; dar, de altă parte, înavuțiră Moldova cu cunoscințe reale și cu deșteptarea gustuluĭ artelor puse în serviciul bisericeĭ.

Dupe ce galițienii ortodocșĭ se împăcară cu scaunul Papal, afluința galițienilor cărturarĭ în Moldova începe a scădea, și atuncĭ limba slavonă perde iute stăpânirea eĭ, și acésta în profitul desvoltăreĭ limbeĭ române.

Am demunstrat aiurea, în cursul meŭ, cum *diacilor* slavonĭ se substituesc diaciĭ moldovenĭ.

Diaciĭ moldovenĭ duc cu harnica lor pénă destul de departe limba românéscă, dar cine o înavuțesce, din respectul cugetăreĭ și al sufletuluĭ, sunt scriitoriĭ moldovenĭ de la începutul seculuĭ al XVII-lea. Apoĭ aceștĭ scriitorĭ maĭ toțĭ își fac educațiunea în școlele polone. Și prin aceștia, decĭ, influința culturală polonă este necontestabilă în desvoltarea culturală moldovénă.

*

Munteniĭ nu aŭ beneficiat de un factor cultural atât de înaintat ca al Poloniei. *Vecinătatea* cea slabă în cultură, întârdie maĭ mult desvoltarea culturală a Munteniei.

Acéstă provincie românéscă are noroc cu tóte acestea din vecinătatea mediată.

Numaĭ *căderea* Constantinopoleĭ ocasionéză pentru muntenĭ un factor neașteptat cultural, prin emigrațiĭ grecĭ din Bizanț.

Maĭ apoĭ Muntenia primesce înrîurirĭ culturale și de la un alt neașteptat factor, din partea Transilvanieĭ. Aicĭ națiunea română 'șĭ menține limba, nu învéță ungurésce, între altele, grație și împregiurăreĭ, că oficialitatea ungurésca se servă de limba latină. Ast-fel, primiĭ cărturarĭ românĭ din Transilvania se adapă în fóntânĭ latine, iar nu ungurescĭ. Nu târdiŭ, apoĭ, desvoltarea limbeĭ este patronată în Transilvania de necesitățile de propagandă ale reformeĭ religióse.

Racoți, spre a face calvinĭ pre româniĭ ortodocșĭ, patronéză el însușĭ tipărirea primelor cărțĭ în limba românéscă.

Orĭ și cât a putut neliniști consciința bisericéscă a Mitropolituluĭ Varlam, aflarea în biblioteca *slovesniculuĭ* séŭ *prieten* Udriște Năsturel, a *Catichismuluĭ creștinesc*, tipărit de calvinĭ în Ardeal, nu maĭ puțin era acésta o *carte românéscă*, și ca atare a avut influința sa deșteptătóre în sens românesc. Décă n'ar fi fost lucrul așa, nu se emoționa Mitropolitul Varlam la vederea acesteĭ cărțĭ, și nu ajunge tréba să se convóce Sinodul din Treĭ Erarchĭ. de la Iașĭ.

Influințele culturale în Muntenia și Moldova s'aŭ concretisat în monumentele bisericescĭ, ba până și în odăjdiile acestora. Ochiul ceva exercitat, numaĭ la privirea obiectelor servind cultuluĭ, distinge notabile deosebirĭ între odăjdiile moldovene și cele muntene. Tot asemenea architectura bisericilor din Moldova până dupe Petru Rareș și a bisericilor din Muntenia din aceeașĭ epocă, sunt documente plastice ale deosebiților factorĭ culturalĭ, carĭ aŭ înrîurit în ambele țĕrĭ.

Un fel de unificare a direcțiuneĭ culturale se impune ambelor țĕrĭ numaĭ din dĭua când încetéză înrîurirea cultureĭ polone și latine, substituindu-i-se înrîurirea din ce în ce maĭ puternică, prin rĕzĕmul eĭ politic, a cultureĭ greco-bizantine.

II) Originele. Un alt factor *fatal* al cultureĭ națiuneĭ române a fost, precum continuă și adĭ a fi, *originea*. Orĭ cât de depărtațĭ, în curgere de secolĭ, de tulpina latinitățeĭ, româniĭ aŭ păstrat tradiționalmente calitățile, dar și defectele de stirpe.

Eĭ nu aŭ încetat de a fi latinĭ, chiar când consciinţa latinităţeĭ era aprópe stinsă dintre eĭ.

In ḑiua când, sub influinţa culturală a scólelor polone, consciinţa acesteĭ latinităţĭ se lumină din noŭ şi strĕluci cu vioiciune în operile luĭ Ureche şi ale Costinilor, cultura naţională află în însuşĭ indolul naţiuneĭ, scutul de apĕrare contra neţermuriteĭ maĭ apoĭ înrîurirĭ a greco-bisantinilor.

Décă neţermurita putere a Domnieĭ seculare fanariotice n'a isbutit să facă din ţĕrile române ţĕrĭ grecescĭ, o datorim, evident, desvoltăreĭ consciente a individualităţeĭ române, sprijinită nu numaĭ pe vechiul curent literar al seculuĭ al XVII-lea, dar maĭ cu deosebire pe neadormitele aplecărĭ, provenind din *originea latină* a neamuluĭ românesc.

*

III) **Scóla.** *Un al treilea factor,* acela nu maĭ mult fatal, ci conscient, al cultureĭ naţionale din secoliĭ XV-lea până la XVIII-lea a fost *scóla.*

Psaltirea din timpul luĭ Stefan-cel-Mare, codicele voroneţian, codicele mahacene, şi orĭcâte alte de asemenea natură vor fi zăcênd uĭtate în praful secolilor, probéză *a priori* un ce, care e posibil ca studiul ulterior al documentelor să'l stabileze *a posteriori,* ca lucru nediscutabil. Acel ce este, că pentru ca româniĭ să fie putut scrie asemenea codice, trebue să fie existat, unde-va, în ţĕrile române, scolĭ în carĭ să fie putut învĕţa scrisóre românéscă.

*

Diaciĭ românĭ, adică scriitoriĭ de la divanurile domnescĭ, de şi scriŭ actele oficiale în limba slavonă, dar eĭ încă din secolul anterior luĭ Mateĭ Basarab şi luĭ Vasile Lupu, sciŭ scrie şi în limba românéscă. *Cuvintele din bĕtrânĭ* a D-luĭ B. P. Hasdĕŭ şi propriĭ documente din colecţiunea nóstră aduc *zapise* din secoliĭ anterioriĭ luĭ Varlam şi luĭ Ureche.

Diaciĭ sunt, cum am dovedit aiurea *), pioniĭ ceĭ maĭ activĭ aĭ limbeĭ române. Lor li se datoresce tótă propăşirea scrisoreĭ românescĭ. Eĭ nu eraŭ numaĭ caligrafĭ, ci şi concepiştĭ. Umilĭ şi necunoscuţĭ soldaţĭ aĭ triumfuluĭ limbeĭ române, eĭ merită menţiunea istoriculuĭ literatureĭ naţionale.

Noĭ nu avem a face aci acéstă istorie, de aceea ne mărginim a recunósce în eĭ un important *factor cultural.*

Dar aceştĭ *diacĭ,* carĭ scriaŭ românesce, în acelaşĭ timp când se credeaŭ obligaţĭ a scrie slavonesce, la cancelarie, a totŭ trebuit să înveţe unde-va şi la cine-va. Şi iată cum *a priori* ajungem la conclusiunea, că a existat *scólă de limba românéscă în ţĕrile române şi că graţie acelor scóle avurăm pre diacĭ şi pre anonimiĭ scriitorĭ aĭ codicelor până astăḑĭ descoperite.*

O simplă aruncare de privire asupra acestor codice, cât şi asupra zapiselor celor maĭ vechĭ românescĭ, ne arétă, că exista *o direcţiune hotărîtă, fie grafică, fie ortografică,* încă în secolul al XV-lea. Apoĭ un asemenea resultat, proba unuĭ consens stabilit între scriitorĭ, nu e lucrare de o ḑi—duoĕ, ci a unuĭ timp îndelungat. Când vedem ce se întêmplă sub ochiĭ noştri, unde, nicĭ până astăḑĭ, de la Petru Maior şi *Tentamen criticum* până la ortografia hotărîtă de Academie, nu s'a ajuns la un *consens ortografic* între scriitorĭ, nu este óre un minunat document al vechimeĭ scriereĭ românescĭ cu litere ciriliane,

*) Veḑĭ Schiţe de istoria literatureĭ române. Bucurescĭ, 1885.

acordul tăcut, dar fără şovăire, al celor d'intêiŭ diacĭ şi al celor d'intêiŭ scriitorĭ de cărţĭ bisericescĭ, şi de *isvóde* de cronice?

Existenţa vechiă a scóleĭ cu limbă şi scrisóre românéscă o documentéză dar şi acest consens grafic şi ortografic din secolul XV şi de apoĭ.

Şi nu eraŭ în secolul al XV-lea numaĭ diacĭ orĭ traducĕtorĭ de cărţĭ bisericescĭ.

Inainte de ce Mitropolitul Ţamblac să'şĭ fie scris, orĭ numaĭ să'şĭ fie cuvêntat în românesce predicele séle, găsim numiţĭ prin diverse hrisóve bărbaţĭ din direcţiunea culturală. Aşa într'un hrisov de la 6931, Martie 31 (1423), se face menţiune de un moldovean numit *Moise filosoful* *).

*

Nicĭ cadrul lucrăreĭ nóstre, obligat de a coprinde numaĭ secolul al XIX-lea, nicĭ sărăcia relativă încă a colecţiunilor publicate de hrisóve şi documente vechĭ, nu ne permit să aducem aci, an dupe an, scólele carĭ aŭ existat înainte de epoca de care ne-am obligat a trata.

Credem totuşĭ a face un serviciŭ şi a înlesni viitórele colecţiunĭ de documente inserând aci câte-va date din istoria cultureĭ nóstre din seoliĭ XV—XIX.

Este o eróre aprópe generalmente rĕspândită, că primele scóle ale românilor aŭ fost înfiinţate pre lângă bisericĭ, şi că nu existară în secoliĭ XVI până la al XIX-lea decât *scolĭ bisericescĭ*, în care, maĭ întêiŭ se învĕţa numaĭ puţină carte slovenéscă *„cât era de nevoe pentru îndeplinirea slujbeĭ dumnedecscĭ"*.

O carte specială **), scrisă de un bărbat care prin posiţiunea sa în scólă dă deosebită putere afirmaţiunilor sale didactice, ḑice, că Stefan Tomşa Vodă, copil mic şi sĕrac, a învĕţat carte la *scóla din Rădăşenĭ*, şi că maĭ apoĭ ajungĕnd Domn, *„a venit la Rădăşenĭ şi a făcut biserică* ***)."

Acéstă informaţiune, dupe noĭ, nu era proprie a întemeia conclusiunea de maĭ sus arĕtată, că prima nóstră scólă a fost o scólă bisericéscă.

Tomşa Vodă zidesce biserica la Rădăşenĭ, unde înainte de biserică existase scólă, la care învĕţase Tomşa, copil sĕrac.

De altmintrelea noĭ nu combatem aserţiunea D-luĭ Xenopol decât fiind-că este prea generală.

Admitem, fără dificultate, că multe scóle vor fi existat şi înainte de Domnia luĭ Vasile Lupu şi dupe, pe lângă anumite bisericĭ, nu din altă împregiurare decât pentru că cine scia cea brumă de carte, eraŭ servitoriĭ altaruluĭ; dar susţinem lucrul cu acel temperament, că aŭ existat şi scolĭ *independente* de biserică.

Nu putem numi scólă bisericéscă orĭ-care scólă situată în curtea uneĭ bisericĭ. In aşa condiţiune a fost şi însăşĭ scóla cea mare înfiinţată de Vasile Lupu în coprinsul monastireĭ Treĭ Erarchĭ, dar cine nu scie, că acea scólă nu avea de învĕţătorĭ maĭ mult din servitoriĭ altaruluĭ şi nicĭ o direcţiune preponderantă bisericéscă?

In decursul seculuĭ al XVIII-lea devine, ce e dreptul, fórte frecuentă alipirea de scóle

---

*) Acest hrisov este menţionat în Anaforaua *No. 3.385 din 1838, păstrată în condica ministeruluĭ justiţieĭ din Moldova pe 1838. A se vedea condica în archiva ministeruluĭ justiţieĭ din Bucurescĭ.*

**) *«Serbarea scolară de la Iaşĭ»*, acte şi documente de A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu, Iaşĭ, 1885.

***) Veḑĭ Hrisovul de la Ioan Mavrocordat din 1743, carele amintesce acest fapt. Veḑĭ Uricarul luĭ T. Codrescu, tom. V.

pe lângă biserici séŭ monastiri. Acésta se va ilustra destul de însemnata culegere de documente cu referinţă la scóle, ce vom aduce la vale, documente cari singure ne pot ajuta a face istoria culturei nóstre naţionale.

Cadrul asemnat de Academie lucrărei nóstre nu ne permite să descindem mult şi cu stăruinţă în istoria scólei române din secolii anteriori secolului al XIX-lea, dar nu mai puţin nu putem a ne ocupa de scóla secolului de faţă, fără a indica cât de sumarmente originile învĕţământului din anteriorii secoli.

Secolul XV. *1401—1433.* Ne de ajuns documentată este existenţa unei scoli, ba încă a unei Academii de legi, la Suceava, pe timpul lui Alexandru-cel-Bun. Că va fi existat o scólă cu limbă românéscă pe timpul lui Alexandru-cel-Bun, lucru de şi nedocumentat, este probabil.

Nu putem însă cu aceeaşi probabilitate înregistra existenţa unei Academii de legi. Se póte că introducerea unora din legile bisantine în Moldova, să fie necesitat traducerea lor şi e mult probabil, că codicele de legi, întocmit de Eustratie logofĕtul, sub Vasile Vodă, a coprins unele din vechile traduceri din legile bisantine, traduceri cari serviseră justiţiei ţĕrei până la Vasile Lupu, numai ca manuscrise.

Secolul XVI. Acest secol până acum e representat prin scóla întemeiată de Despot Vodă la Cotnari, la care, ḑice Miron Costin, «aduna dascăli din ţéra nemţéscă şi din ţéra leşéscă, papistaşi *).» Tot la Cotnari Despot Vodă a înfiinţat şi bibliotecă, ḑice acelaşi cronicar. Despre aceste instituţiuni amintesce şi Anton Maria Graţian în istoria lui Despot Vodă. (Veḑi Aten. Rom. din Iaşi, pag. 97).

Din scrierea lui Graţian vedem că între învĕţaţii aduşi de Despot a fost un óre-care Lismaniu, de lege calvină, adus din Polonia, nu numai cu gând cultural, ci şi pentru a predica poporului reforma lui Ioan Calvin. Miron Costin ḑice, că cei aduşi de Despot eraŭ papistaşi şi că de la domnia lui în ţéră s'aŭ înmulţit «iezuiţii şi alţi popi de ai bisericei apusene». Acéstă aserţiune a lui Miron Costin este în contraḑicere cu informaţiunea Memorialului bisericei catolice din Iaşi, care scrie, cum că din causa necontenitelor rĕsbóie cu turcii, scaunul episcopal catolic Sereto-bacoviense «reste inde vacante, per un seculo incirca, cïoé nel seculo XVI **).»

Ori-cum fie, necontestabil este că, de şi resistând din punctul de vedere religios, societatea moldavă a trebuit să priméscă óre-care îmbunătăţire culturală de la bărbaţi docţi, cum parŭ a fi fost mai mulţi din învĕţătorii aduşi la scóla din Cotnari. Şincai, dupe Ioannes Sommerus, amintesce între aceşti bărbaţi pre Lusinie Casper Peucer, ginerele lui Melancton, Ioachim Reticul, Ioan Sommer, care a fost şi biograful lui Despot Vodă, ş. a.

Dupre Sommer, la scólă eraŭ întreţinuţi prunci moldoveni nu numai cu învĕţătura, dar şi cu hrana. Aceşti scolari eraŭ *siliţi* să urmeze la scóla din Cotnari ***).

---

*) Miron Costin. Opere complete de V. A. Urechiă, tom. II, pag. 320.

**) Veḑi Atheneul român din Iaşi, semestrul al II-lea, pag. 109.

***) Iată ce ḑice despre acéstă scólă Sommer: «Laudis alioqui plus aequo fuit cupidus, quique omnem illustrandi nominis occasionem libenter arriperet. Unde etiam eximium illius in hac re extitit studium, ut quos doctrinae nomine commendari, et in pretio esse sciebat, undique ad se pertraheret: Casparum Peucerum Melanchtonis generum humanissime scriptis literis Witteberga evocabat, Ioachimum item Rheticum, in Mathematicis disciplinis virum celeberrimum, viatico misso, Cracovia excitare conabatur, plurimum omni studiis illis delectabatur, et instrumenta artis, magno undique precio conquirebat. Nec Bibliothecae construendae cogitationem abjecerat, quod principibus viris eam rem plurimum ornamenti et dignitatis adferre haberet persuasissimum: *Scholam item in oppido*

O altă scólă, de care se face menţiune în secolul al XVI-lea, este acea din *Rădăşenĭ*, (ţinutul Suceveĭ), de care am maĭ amintit ceva maĭ sus. Până astădĭ nu avem absolut de cât nedocumentate părerĭ asupra acesteĭ scóle. Chiar şi existenţa eĭ nu este documentată decât prin actul posterior, din 1743 de la Ioan Mavrocordat *).

Décă până astădĭ, nu avem de înregistrat scolĭ anumite, din secolul al XVI-lea, nu urmézá, precum maĭ sus am ḑis, că de acestea n'aŭ existat, din moment ce găsim numeroşĭ mânuitorĭ de condeiŭ în limba românéscă şi la toţĭ aceştia stabilită ortografia ciriliană. Nu desperăm de a vedea, dupe o maĭ bogată publicaţiune de documente din acest secol, apărând nume de localităţĭ din Moldova, cu scólă românéscă şi cu învĕţătorĭ în limba românéscă, carĭ aŭ pregătit atâţia diacĭ aĭ cancelariilor domnescĭ.

Iată numele diacilor celor maĭ cunoscuţĭ din cursul secolilor XV, XVI şi al secoluluĭ al XVII-lea:

Diaciĭ Moldoveĭ

Teodor Sacară 1453 (arch. stat. Buc.); Ivascu din Cotnarĭ 1454 (Doc. monast. Probota); Luca Gramaticu 1447 (Fund. relig. din Bucovina); Christofor 1439 (monast. Putna); Pascu Gramaticu 1437 (idem); Toader din Suceava 1488—1503 (monast. Putna); Mateiŭ 1498 (idem); Sandul fiul luĭ Cărjă 1497 (la fam. Sion); Costa 1488 (monast. Putna); Ion 1488 (idem); Bradu 1487 (idem); Borcea 1481 (Domeniĭ Nro. 7834); Borş 1479 (Putna); Ioan Dascălul 1476 (St. Spiridon, moşia Popricanĭ); Andreica 1472 (Fund. relig. Bucovina); Prodan Teodor 1465 (monast. Putna): Steaţico 1462 (fam. Sion). Petru 1458 (arch. stat. No. 1222); Alexa 1495 (monast. Neamţu).

Decĭ 20 de nume de Diacĭ pentru ultima jumĕtate a secoluluĭ XV. Puţine din aceste nume se par a fi străine şi între aceste nume de Diacĭ avem de notat pe un învĕţător Ioan Dascălul.

Din secolul următor al XVI-lea consignăm numele acestea:

Vorescu 1552 (Sft. Spiridon); Vasile Buzdugan 1546 (cron. Huşilor); Luca Popovicĭ 1546 (arch. stat., dosar secretar. de stat); Macedon 1539 (fond. relig. Bucovina); Gregorie Bogza 1537 (monast. Putna); Ion Flocescu 1532 (idem); Dimitrie Popovicĭ 1529 (Putna); Nebojatcovicĭ 1527 (Putna); Oanţa 1520 (fund. relig. Bucovina); Dimitrie Popa 1524 (la general Cernat); Dumşa Cozmin 1513 (monast. Putna); Dumitru 1599 (monast. Neamţu); Ionaşcu 1595 (monast. Taslău); Vasilie 1594 (St. Sava Iaşĭ) Alexa 1594 (idem); Michailescu 1578—1593 (monast. Cetăţuia); Marcu Pepelea 1593—1605 (monast. Galata); Petraşcu Boreanul 1572—1593 (ep. Roman şi St. Spiridon Iaşĭ); Prazicĭ 1590—1593 (monast. Pangaraţi); Eremia Baseanul 1584—1592 (Precista şi Raducanul T.-Ocneĭ); Blândea 1589 (monast. Galata); Roman 1581 (Dom.); Beleoa 1578 (dom. Scheuleţi); Brâledeanul 1577; Chrâstea Mustea saŭ Mustevicĭ 1575 (arch. stat. Iaşĭ dos. 598); Lucocĭ 1575 (monast. Pobrata); Stefănescu 1573 (idem); Andronic Hamza 1555—1569 (St. Spiridon, Popricanĭ); Gavril 1561 (Pobrata); Dumitru Duşca 1558 (dom. Vocătescĭ); Dumitru Vaşcă orĭ Vaşcanovicĭ sin Varnav Călugărul 1558 (monast. Voroneti); Luchian Popescu 1569 (arch. stat); Ion 1569 (dom. Scheuleţi); Trifan 1584 (Galata); Bucium 1558 (idem); Roşca 1575—1588 (St. Sava); Vâlcul 1584 (dom. 4567); Pitic 1589 (monast. Bistriţa); Ghenghea 1579 (cond. Episc. Roman) Dumitru 1580—1589 (St. Sava); Damian, fiul luĭ Chârstea 1586—1589 (monast. Bogdana); Popa 1591 (dom.); Gligore 1592 (monast. Veratic); Solomon 1593 (monast. Galata); Dumitru sin Filip saŭ Filipovicĭ (monast. Neamţu). Peste tot 45 de nume scóse din un număr fórte restrâns de documente, care şi aceste nume sunt maĭ tóte românescĭ şi co-

---

Cottanar, quod ferme à Saxonibus et Hungaris habitatur, erigere coeperat, collectis passim ex provincia pueris, quos docere, ali, vestiri ex suo curabat aerario, constituto satis liberali Magistris, pro ea discentium paucitate, stipendio, quo tempore et nos ad docendum illuc missi sumus, sex mensibus prioribus aulam inter scribas secuti».

Vita Iacobi Despotae Moldavorum reguli descripta a Iohanne Sommero. Witebergae, pag. 29—30.

*) Veḑĭ uricarul luĭ T. Codrescu, tomul V, pagina 262

roboréză teza nóstră despre existența de scolĭ in Moldova, scolĭ în carĭ se învăța și româ-nesce. Socotim util a da aci și o listă de diaciĭ seŭ grămăticiĭ orĭ logofețiĭ din țéra Muntenéscă până la secolul al XVII-lea, incepênd cu al XV-lea.

Diaciĭ munteni

Neagoe pe la 1497 (domeniĭ 7788); Radu Grămăticu 1487 (domeniĭ 7181); Marcu 1595 (dom. 7568); Neagu 1587—1596 (dom. 7333): Radu Fundeanu 1598 (dom. 6153); Stan, Săvescu 1599 (cred. func. rural cart. 30); Dara 1588 (dom. 7554); Tudor 1588 (dom.6301); Radu cel mic 1588 (cred. func. rural); Cherchelan 1596 (dom. 7333); Neculcea 1588 (dom. 7181); Mogoș 1582 (dom. 7181); Resmerița Lascar 1578—1582 (dom. 7151); Radu Diacul 1580 (dom. 4883); Bonachi 1568 (arch. stat); Oprea 1532—1538 (cred. func. r. și condica Buzĕŭ); Drăghicĭ 1580 (dom. 6153); Calotescul 1558 (dom. 7181); Hara 1575 (dom. 6153); Florea 1517 (dom. 8539); Badea Gramatic 1572 (dom. 9364); Andreĭ 1575 (dom. 7788); Radul sin Bratul 1575 (cred. func. r. 77); Stanciu (ot Miroș); 1559 (dom. 6153); Fiera 1574 (dom. 7181); Moisi 1516, 1518 (dom. 7181); Nestor 1599 (?) (dom. 4883); Bercea 1568 (dom. 9364); Stoicea 1569 (dom. 7277); Bodinescu 1560 (dom. 9246); Gheorghe Marzaj 1578 (la D-na Macedonski); Vasile 1578 (cred. func. r. cart. 77); Stanislas fecior Tatuluĭ 1575 (doc. episc. Buzĕŭ); Dragomir 1571 (episc. Buzĕŭ); Albul 1560 (episc. Buzĕŭ); Stoica 1559 (Episcop. Buzĕŭ); Stoian 1590 (episcop. Buzĕŭ); Stan Grămăticu 1565 (dom. 7181); Dan 1575 (dom. 4567); Petru Logofețelul 1576 (dom. 4567); Oprea 1568 (dom. 8539); Dobrin 1561 (dom. 4567); Neagoe din Negomiresci 1565 (domeniĭ); Vlad 1578 (dom. 8539); Mihnea 1568 (episc. Buzĕŭ); Badea 1593 (episc. Buzĕŭ); Cazan 1582 (episcop. Buzĕŭ); Vlad 1588 (dom. 7181); Vâlcul Mali 1581 (arch. stat. Iașĭ); Voicu 1514 (dom. 4883); Michul 1558 (episcop. Buzĕu).

Prin urmare, pentru secolul al XVI puturăm aduce, numaĭ dupe hrisove cunoscute nouă, 50 de nume de scriitorĭ. Aceștia maĭ în unanimitate sunt cu nume românescĭ. Unde aŭ învĕțat eĭ carte română și slavonă, de nu în țéră?

Iată câte-va nume de diacĭ din secolul al XVII-lea, aprópe numaĭ pentru Muntenia:

Neagoe 1607 (dom. 10,875); Riz Grămătic 1611, (dom. 7120 și 9364); Dumitru Stan ot Savesku 1608 (dom. 10.318); Stanciu ot Olănescĭ 1605 (dom. 8539); Radul Diacon 1601 (episcop Buzĕŭ); Pancul 1617 (episcop. Buzĕŭ); Stancu 1621 (cred. func. r. cart. XXX); Eremia 1608 (7116 Mart.) (dom. 6153); Lepedat 1614—1622—1639 (dom. 7333, 4883 și 5238); Dragomir 1622 (dom. 7788); Drăghicĭ Logof. 1621 (dom. 7181); Stanciu 1603—1704 (dom 10.318); Vintilă Lepadat 1614 (dom. 5328); Stan 1648—1649 (dom. 7333, 4883); Dumitru Boldicĭ 1637 (dom. 10318); Dumitru Logof. 1651 (dom. 10318); Sóre Grămăticul 1630—1641 (episc. Buzĕŭ); Lepĕdat Logof. cel bĕtrân 1643, (Condica episcop. Buzĕŭ); Stoica Serbanovicĭ 1635 (dom. 7181) Dumitru Logof 1638, 1640, 1650, 1652 (dom. 5238); Dima 1645 (dom. 6153); Stan 1617 (dom. 3407); Serban 1624 (dom. 6153); Neagoe 1618 (episcop. Buzĕu); Dumitrașcu 1660—1665 (cred. fonc. Herescĭ.) Alexandru din Săvenĭ 1672 (dom. 7181); Mihalcea 1672 (dom. 10873); Badea 1673 (dom. 5095); Radu Logof. 1668 (dom. 7554); Michail Logof. sin Paraschiv 1646; Stanciu 1678 —1689 (dom. 8741); Goran Stanciovicĭ Olănescul 1665—1667 (dom. 6153); Dumitrașcu 1668 (D-na M. Macedonski); Stancu 1677 (D. senator Lerescu); Badea Grămăticul 1693 (dom. 5238); Isar 1696, 1702 (dom. 10318); Michaĭ Stan ot Tĕrgoviște 1692 (dom. 7788); Alexandru 1663—1672 (dom. 7978); Costea Logof. 1663 (dom. 7181); Goran Logof. 1660 (dom 7181); Zodian Dumitru 1657 (dom. 6153); Radul Szabin 1656 (dom. 10318); Stanciul 1617—1629 (dom. 6153); Radu Tudor Olănescu ot Craiova 1683 (dom. 8360); Neagoe Logof. 1687 (arch. cred. func. rural carton XXX); Dumitrascu 1681—1683 (dom. 7181); Radul sin Radul 1683 (cred. func. cart. 88); Pătrascu Post ot țara Muntenéscă 1683 (arch. stat. mon. St. Ioan Zlatoust din Iași); Dumitru Boldicĭ (Tĕrgoviște) 1643—1656 (dom. 7181); Mateĭ sin Stan ot Tĕrgoviste 1673—1691—1707 (dom. 7554); Șerban Logofĕtul ot Fierescĭ 1613 (dom. 7181); Boldicĭ 1654, 1655 (dom. 7554); Nestor 1612 (dom. 7554); Radul Sĕrbul fost pe lângă marele vornic 1651 (mon. Dealul); Dumitru 1642—

1647 (dom. 10875); Udriste 1618 (episcop. Buzĕŭ); Vasile Damian 1685 St. Spiridon, (Dumesci); Corlat 1683 (arch. stat. Buc. St. Ioan Zlataust); Dumitrașcu 1663—1668 (dom. 10875); Dumitru 1654 (idem); Stan 1656 (dom. 6153); Mihai 1656 (dom. 9364); Constantin 1654 (domeniĭ Nro. 7241); Preda 1656 (domeniĭ Nro. 10873); Dumitrașcu Dumbrăvița 1654—1661 (dom. 8283); Ivasco 1673 (dom. 10318); Stan 1604 (dom. 5328); Dumitru Grămăticu 1627 (dom. 5238); Eremia 1692 (cred. func. rural cart. VI); Radu Popescu Stoian 1634 (cred. func. rural cart. VI); Tudor Aramă 1632 (dom. 10875). Marmure (1610); Nebojatco, Vlasie (1628) Carstea Damian (1632), Romascul (sub Vasile Lupul), Contaș (sub Gh. Ghica), Sorocianul (Anton Ruset), Stratul (Dabija Vodă), Tiron (1653—1662); Corlat Pascal (Ales. Iliaș Vodă); Misail Călugărul (1676), Constantin Uricarul (Duca Vodă); Borileanu (1639), Axinte Uricarul (trece și în secolul XVIII), Mustea Diacul ș. a.

Deci pentru al XVII secol nu mai puțin de 86 de bărbațĭ mânuitori de condeiŭ slav și românesc, maĭ toțĭ românĭ, produșĭ de scolile din țĕră. Să adăugim puținĭ din sec. XVIII: Gheorghe Șufarul ot Têrgoviste 1722 (dom. 8379); Gheorghe Logofețelul vnuc Gheorghe Șufarul ot Têrgovisce 1714—1716 (dom.7181); Popa Stanciu 1733 (dom. 9225); Anghelache Logofĕt ot Têrgoviste 1734 (dom. 7181); Gherghe sin Iane Logof. vnuc Gheorghe Șufarul ot Têrgoviste 1700 (epis. Buzĕŭ); Gheorghe sin Iane Diac. 1708 (dom. 6764); Stanciu Logof. 1702 (dom. 8769); Radul Logof. fiul luĭ Badea logof. Vlădescu 1711 (dom. 9225); Mihaiŭ sin Stan 1703 (dom. 8379); Anghelache sin Mihaiŭ Logof. ot Têrgovisce 1714 (dom. 7181). Negreșit că am putea continua acéstă listă, dar ținém numaĭ să arătăm transițiunea de la secolul al XVII-lea la al XVIII-lea.

In definitiv, repetim, istoria diacilor este istoria însășĭ limbeĭ române.

Negreșit că factorul cel maĭ puternic cultural în secolul XVI a fost *scóla polonă*. D. B. P. Hasdĕŭ în articolul sĕŭ *„unde invĕțaŭ româniĭ vechĭ“*, (Anuar. instrucț. publice din 1864-65), nu se induoesce, că și în secolul al XVI-lea Academia cracoviană a fost frecuentată de moldovenĭ. Dintre ceĭ din urmă carĭ aŭ frecuentat în acest secol, fie Academia cracoviană, fie scólele fondate de iezuițĭ, aŭ fost Nestor și Grigore Urechiă, negreșit Grigore depășind cu învĕțătura și în secolul al XVII-lea. Iezuițiĭ întunecă în secolul al XVI-lea, cu scólele lor, faima Universitățeĭ cracoviene și cum aceste scolĭ ale iezuiților eraŭ maĭ rĕspândite prin Polonia, ba unele aședate chiar în orașe aprópe de Moldova, este lucru cert că în secolul al XVI-lea, ca factor cultural al Moldoveĭ, devine în primul rang scólele direse de iezuițĭ.

Secolul XVII. Pe lângă factorul acesta cultural, scóla iezuită, secolul al XVII-lea continuă a avea și factorul cultural intern, adică *scóla română*.

De astă dată scóla română se presintă bine caracterisată și de ajuns documentată. Impăcarea galițianilor cu biserica Romeĭ răcesce și împuținéză relațiunile culturale ale Moldoveĭ cu Galițianiĭ.

Apoĭ influența culturală grécă începuse a lua ascendent. Lupta dintr'aceștĭ factorĭ culturalĭ contra limbeĭ slavone, favoriséză deplina emancipare a limbeĭ române. De sigur că acéstă emancipare e maĭ vechiă decât Domnia luĭ Vasile Lupu. Minunatul și marele hrisov coprindĕnd legea monastirilor Chinoviĭ, descoperit de noĭ în Bucovina, scris peste tot în românesce cu o ortografie fermă, cu maĭ mulțĭ anĭ înainte de Vasile Lupu, probéză, ca și un numĕr destul de considerabil de alte acte, anterioritatea întrebuințăreĭ limbeĭ române în cancelaria domnéscă.

Nu maĭ puțin însă triumful definitiv al limbeĭ române este concretisat prin scóla înființată de Vasile Lupu, 1644, în coprinsul monastireĭ Treĭ Erarchilor și prin organisarea tipografieĭ cu scop de a tipări cărțĭ în limba românéscă.

Historia regni Hungariae a luĭ Francisc Kazi, tipărită în Cluj la 1742, vorbind în tomul

al II-lea, (pag. 119), despre faptele luĭ Vasile Lupu, menţionéză ambele instituţiunĭ ale celebruluĭ domnitor moldav, ḑicênd :

„Iasiis, ludus litterarius apertus. Quadriennio ante gimnasium nonnullo in Moldavia splendore, excitare coeperat, in quo juventus latinis litteris erudiretur. Addidit tabernam librariam cum formis Valachicis.“

Kemeny Ianoş, în autobiografia luĭ *) descrie serbarea pompósă a nunţeĭ luĭ Razivil la curtea luĭ Vasile Lupu. Din acéstă descriere se vede, că nu era atât de barbară cum puteaŭ crede unia curtea moldoveană. Nicĭ că putea fi altmintrelea la o curte succedând, dupe destuĭ anĭ, Domnilor din familia Moghilă, a cărora cultură o represinta acum Petru Movilă archiepiscopul din Chiev. Călĕtoria luĭ Paul Aleppo ca şi autobiografia luĭ Kemeny dovedesc strĕlucirea cultureĭ moldovene în biserică şi afară din biserică în secolul XVII.

Acéstă strĕlucire o înmulţesce scóla luĭ Vasile Lupu. In acéstă scólă se învĕţa limba românéscă, limba slavonă, latină şi limba grecéscă, şi de bună sémă diverse obiecte de sciinţă în potrivire cu ce se făcea în scolile din Polonia vecină.

Alăturea cu scóla de la Treĭ Erarchĭ, cultura propăşa şi prin învĕţătoriĭ introduşĭ în familiĭ. Aceştĭ învĕţătorĭ continuă a fi aleşĭ maĭ mult din Polonia. Putem documenta acésta nu numaĭ prin faptul, că insuşĭ Vasile Lupu avĕ în casa sa un secretar polon, dar şi prin caetele de studiĭ ale chiar fiilor luĭ Miron Costin. Aceste studiĭ de scolarĭ se fac în limba latină şi polonă. Academia posede manuscrisul în quarto pre care noĭ l'am descris în operele complecte ale luĭ Miron Costin. Tom. II, pag. 151.

Influinţa grécă atât de mare şi spornică la curtea luĭ Vasile Lupu, în cât fetele luĭ nu învĕţară a-scrie românesce, ci grecesce **), isbutesce, pare-se, a schimba chiar în scóla de la Treĭ Erarchĭ, direcţiunea slavo-română şi 'ĭ substitue limba grécă cu învĕţătorĭ grecĭ.

Rebelul contra luĭ Vasile Lupu, Logofĕt Stefan Gheorghiţă, dupe ce isbutesce a lua Domnia, se preocupă de cele întêmplate în Academia de la Treĭ Erarchĭ. Luĭ nu 'ĭ plac greciĭ şi póte că nu'ĭ plac din causă, că eĭ eraŭ în Constantinopole sprijinitoriĭ luĭ Vasile Lupu. De aceea Stefan Gheorghiţă manifestă plecărĭ spre direcţiunea slavonă, înlăturând din scóla luĭ Vasile Lupu elementul grec şi favorizând revenirea la ea a profesorilor aduşĭ altă dată din Chiev. Cu hrisovul sĕŭ din Aprilie 1656, Stefan Gheorghiţă restabilesce pre dascăliĭ de la Chiev. Eată acest hrisov precum l'a publicat G. Asaki în broşura *„Reclamaţia epitropieĭ scólelor“* în lupta memorabilă ce a întreprins contra călugărilor grecĭ, revendicând moşiile lăsate de Vasile Vodă pentru scólă :

„Iată Domnia nóstră cercetând şi cu de-amăruntul citind documentele înaintea Domnieĭ nóstre aduse de călugăriĭ de la Sf. mănăstire din têrgul nostru, unde este hramul a treĭ sfinţĭ, marele Vasile, Grigorie Bogoslov şi Ión Gură-de-Aur, făcută de ctitorul eĭ *Vasilie Voevod*, ce aŭ fost maĭ înainte de noĭ, şi dupe citirea documentuluĭ, *inţelegênd voinţa şi dorinţa celuĭ maĭ sus scris Domn, carele vĕḑênd mare lipsă de dascălĭ bunĭ învĕţătorĭ in ţéra nóstră,* fără de care fórte mult pămêntul pătimesce şi se întunecă fără învĕţătura cărţeĭ, drept aceea, maĭ sus numitul ctitor *socotind împreună cu tot sfatul ţereĭ, şi dorind a face bine întru pomenirea pămêntuluĭ sĕŭ, aŭ aşeḑat prin a sa chemare dascălĭ bunĭ şi rîvnitorĭ la învăţăturĭ de la Chiev Pecerschi a sfinteĭ Lavre, de la Preasfinţitul şi de Dumneḑeŭ temĕtorul părintele Patraşco Moghila, Arhiepiscopul Kievuluĭ, ca să fie spre învĕţătura şi luminarea minţeĭ copiilor pămêntuluĭ nostru, iară pentru acésta le-aŭ lăsat lor treĭ sate, anume:* **Răchitenĭĭ, Tămăşeniĭ şi Juganiĭ,** *ca să fie pentru îndestularea şi hrana acelor dascălĭ bunĭ învĕţătorĭ,* şi aŭ lăsat lor acele treĭ sate în pace despre tóte dările marĭ şi micĭ ce se vor afla în pămêntul nostru,

*) Veḑĭ Miron Costin (opere complete, de V. A. Urechiă), T. I, la domnia luĭ Lupu.

**) Veḑĭ documentele despre Domniţa Roxandra, publicate de mine, 4⁰ Bucuresci, 1890.

afară de birul ocârmuireĭ de peste an, și afară de acele să fie scutițĭ de óreș-care parte din goștina oilor pentru acele sate, și de altă parte pentru goștina porcilor precum este scris în acel document. *Iar apoĭ nu de mult acum, nicĭ un folos bun nu s'a făcut dupre acel așeḑămênt, căcĭ dupe aceea dascăliĭ aceia s'aŭ izgonit de la mănăstire, și in locul lor s'aŭ adus din ţéra grecéscă.* Drept acésta noĭ cu sfatul nostru cercetând, cât de bunĭ aŭ fost aceĭ dascălĭ de la Kiev în învĕțăturĭ, ce fusese la acea Sf. mănăstire, și mult lucru și mare folos rĕmânênd de la dênșiĭ pămêntuluĭ nostru din a lor învĕțăturĭ, și fiind-că acum călugăriĭ grecĭ nicĭ un folos de învĕțătură ca aceia pămêntuluĭ nostru nu aduc, pentru aceea Domnia mea cercetând pentru aceea și vĕḑênd netocmala și lipsa lor, 'ĭ-am miluit pre dênșiĭ cu cele maĭ sus scrise *treĭ sate*, ca să le fie în pace și de la Domnia nóstră despre măruntele dărĭ de peste lună și de iliș, și de sulgiu, și de miere, și de unt, și de céră, afară de darea ocârmuireĭ și alte dărĭ așezate în pămêntul acesta ce se vor întêmpla ca să dee și eĭ împreună cu ceĭ-lalțĭ, iară cele de peste lună mărunte dărĭ să fie călugărilor de la Sf. mănăstire pentru hrană și îmbrăcăminte nesmintit în vecĭ de vecĭ. Iară spre acésta easte credința Domnieĭ nóstre celuĭ maĭ sus scris *Gheorgie Stefan Voevod* și credința tutulor boerilor noștri: *Ionașco Rusul Vel Logofĕt, Stefan Boul Vel Vornic, Vasile Hatman i Parcalab Suceveĭ, Chiriac Sturza i Ioan Hăbășescu Parcalabĭ de Hotin, Bantăș Parcalab de Neamț, Goe Parcalab de Roman, Ilie Șeptelicĭ Vel Post., Grigorie Ruso Vel Spat., Mogăldea Vel Pahar., Solomon Bârlădeanul Vel Vist. Stamati Vel Stol., Darie Cărețĭ Vel Comis.*"

*

Nu posedem documente despre scólele ce aŭ putut existe în Ţéra românéscă în secoliĭ XVI și XVII. Nu maĭ puțin însă noĭ afirmăm existența lor, de óre-ce resultă pentru noĭ documentarea existinţeĭ de scóle, și aci ca și la Moldova, din numĕrul mare al grămăticilor (adușĭ la pagina 7 și 8), și din numerósele zapise și hrisóve scrise în limba românéscă anterióre luĭ Mateĭ Basarab, cât și din primele codice și din primele cărțĭ tipărite în secolul XVI *). Dăm în anexă o carte de judecată din 7151 (1643), în care se vorbesce de un *dascăl* Pahomie, *care aŭ invĕțat carte* la mănăstirea Menedicul, (jud. Buzĕŭ) **).

Pe lângă zapise din secolul al XVI-lea, avem lucrările luĭ Coresi, carĭ sunt cel maĭ necontestabil document despre existința încă veche a limbeĭ române scrise, decĭ învĕțată în scolĭ. *Tetravanghelul luĭ Coresi*, carte tipărită 7069 (1561), cartea cea maĭ veche ce avem în limba românéscă, presintă o grafie, care repetim, n'a putut fi lucrare inițiatóre în limba românéscă, a luĭ Coresi, ci resultatul la care ajunsese scóla română în scrierea limbeĭ.

Existința uneĭ scóle în Bucurescĭ în acest secol o probézá sciința de carte românéscă a luĭ Pătrașcu Vodă. La acéstă scólă a trebuit să învețe și diacul luĭ Mihaiŭ Vodă, carele scrie despre acésta în 1581, Iunie în 22. Vaḑă-se de ambiĭ anexa B.

Diaconul Coresi tipărindu'șĭ operile sale în Brașov, din lipsă de tipografie în Tĕrgoviște, a exercitat de sigur o influință deșteptătóre între româniĭ din Ardeal.

Pentru estinderea limbeĭ române scrisă, în Ardeal lucrézá apoĭ un factor neașteptat:

*) Primele cărțĭ române după Cipariu din secolul XVI, sunt: *Invățătura* creștinéscă (Sibiŭ 1546), Psaltirea de Coresi (Brașov), Tetravanghelul de acelașĭ (Brașov), Tâlcul evangeliilor (Brașov 1580), Evangelia cu tâlc (Brașov 1580), Palia II cărțĭ a luĭ Moisi (Orestia 1581). Dintre codice citám: Letopristul moldovenesc, cel latinesc și unele *isvóde* de cronică utilizate de Urechiă în secolul XVII, etc. Datele tipăririlor din Cipariu nu sunt tóte exacte.

** Veḑĭ anexa respectivă sub A. Veḑĭ și *Codex Neagoianus* de I. Bian, în Col. Traj. 1883, pag. 322. — Evangeliarul din *Britisch museum,* de la 1574 de Radu Gramaticul transcris penrru Petru Cercel, (Col. Traj 1882, pag. 48). Idem Foro Miclauși, identic cu cel din 1574. — Coresi reproduce în parte acest evangeliar în «Omiliarul» sĕŭ din 1580.—Veḑĭ Rĕvașul Banuluĭ Craioveĭ Giurgiu Raț, din 1 Febr. 1600, scris romănesce. (Vocea Romană Craiova No. 16, Col. Traj. 1883, pag. 237.

calvinismul. In interesul propagărei sale se înmulţesc iute tipografiile în Transilvania. Se scie că Ioan Honter, născut în Braşov la 1498, a fost cel întâiŭ introducĕtor al tipografiei în Ardeal *) la 1553, Honter aşeḑă prima tipografie în care încep a se tipări cărţĭ, maĭ vĕrtos latinescĭ. In interesul desvoltăreĭ acesteĭ tipografiĭ, prosperă şi prima fabrică de hârtie de către Fuchs judele Braşovuluĭ şi Ioan Benkner, 1546. Acest Iohanes saŭ Hanеş Benkner, cum îl numesce Coresi în *Tetravanghel*, îndemnă pre diaconul Coresi din Tĕrgoviştea să scrie românesce împreună cu Tudor Diacul acéstă carte, Tetravanghelul.

Cu deosebire e mare mişcarea în sensul limbeĭ românescĭ, sub impulsiunea propagandeĭ calvine în secolul al XVII-lea, sub Racoţi. Cărţile tipărite cu scopul propagandeĭ, orĭ cât neprimite cu bună inimă de biserica ortodoxă română, probéză un lucru, că româniĭ din Ardeal sciaŭ cu mult maĭ d'înainte scrie şi citi românesce, căcĭ de altmintrelea pentru ce s'ar fi tipărit asemenea cărţĭ de propagandă ?

D. Vasile Gh. Bărgovan în disertaţiunea sa citită la Adunarea generală a asociaţiuneĭ Transilvanieĭ pentru cultura şi literatura poporuluĭ român, ţinută în Gherla la 29 şi 30 August 1885, ḑice, că româniĭ din Ardeal abea de prin mijlocul veaculuĭ trecut începură de a avea scolĭ românescĭ **). Nu ne împacă acéstă aserţiune, căcĭ, încă o-dată, décă n'aŭ existat scolĭ unde să înveţe româniĭ ardelenĭ a citi şi scrie românesce, óre calviniĭ s'adresaŭ la românĭ încă din secolul al XVI-lea cu cărţĭ în limba românéscă? Admitem că n'aŭ existat scolĭ publice organisate; admitem că fiiĭ de iobagĭ nu puteaŭ fi daţĭ să înveţe carte la scolĭ cunoscute, căcĭ Domniĭ aveaŭ dreptul să'ĭ ia de la scólă; dar acésta nu împiedică să fie putut românul învĕţa a citi şi scrie pe lângă popa seŭ dascălul de la biserică, cu mult înainte de ce la Mitropolia din Alba-Iulia a existat un fel de scólă pentru tineriĭ ce doreaŭ să se preoţéscă, şi unde învĕţaŭ citirea cărţilor bisericescĭ, cântările şi tipicul.

•

Secolul al XVII-lea este în definitiv destul de bogat şi în scolĭ şi în producerĭ culturale în Principate. Este secolul în care se tipăresc atâtea minunate cărţĭ în Iaşĭ, în Bucurescĭ şi în Braşov. Varlaam, Dositeiŭ, la Moldova; lucrările luĭ Radu şi Şerban Greceanu la Muntenĭ, sunt de ajuns ca să ne probeze existinţa unuĭ cerc de ómenĭ carĭ puteaŭ citi *cărţile* tipărite. Apoĭ unde, de nu în scóle se putea învĕţa citirea şi folosirea cărţilor ce se tipăriseră? Dăm în anexă prefeţele minunate de la cărţile principale tipărite în secolul al XVII-lea, căcĭ ele tóte se ocupă de limbă, se interesézä de desvoltarea şi de istoria eĭ ***).

Finea secoluluĭ al XVII-lea introduce cu maĭ multă putere, ca factor cultural, scóla bisantină, in Principatele române. Marea scólă grécă de la Patriarchia din Constantinopole, are discipolĭ numeroşĭ în Moldova şi Ţéra românéscă.

D. profesor Erbiceanu, a dat la lumină, — şi sperăm că va continua a maĭ aduce noĭ contribuţiunĭ într'acésta,—numeróse informaţiunĭ despre rolul dascălilor grecĭ şi în genere a scólelor grece în Principate. Numele Spăt. N. Milescu, a Cantimirescilor sunt legate de direcţiunea culturală grécă ****).

Principaliĭ dascălĭ grecĭ de la finea secoluluĭ al XVII-lea citaţĭ de Σαθα (Νεοελληνικη φιλολογια, Αθηναις 1868, pag. 448), sunt: Nicolae Cherameos, Teodor Trapezundul (învĕţător la Iaşĭ până la 1695) şi Eremia Cacavela, învĕţător la scóla domnéscă din Iaşĭ de la 1698 *****).

*) Veḑĭ Disertaţia despre tipografiile românescĭ de V. Popp. Sibiŭ, 1838, pag. 11.

**) Veḑĭ Preotul român, ḑiar bisericesc scolastic şi literar din Gherla, 1886, pag. 178.

***) Veḑĭ anexa, litera C. La 1633 Dómna Elena scrie luĭ Racoţi G. în românesce. (Bibl. Bathyaniana, T. I. Codex Authenticorum, pag. 62 şi 64. — Column. Traj 1873/4, pag. 170.

****) Veḑĭ articolele publicate de D. Erbiceanu în Revista teologică din Iaşĭ.

*****) Veḑĭ Sathas. Veḑĭ D. Cantemir în descrip. Moldoveĭ, pag. 154.

Secolul al XVIII. Vechia scólă a luĭ Vasile Lupu, continuă, transformată în scólă grecéscă, până la finea secoluluĭ al XVII-lea și pășesce în secolul al XVIII-lea. In Ţéra românéscă nu maĭ puţin exista scóla domnéscă în Bucurescĭ. Un hrisov al monăstireĭ luĭ St. George, din 7216, Sept. 1, (1707), ne arétă pre Constantin Brâncoveanu interesându-se de acéstă scólă domnéscă, *care există* cel puţin de la Şerban Cantacuzino *).

Domnitorul acesta preface biserica St. George mărind'o și o înzestréză depunênd în *Zeca* din St. Marco de la Veneţia, 30.000 de galbenĭ, ca cu dobânda acestor banĭ, (care pe atuncĭ făcea 900 galbenĭ pe an, iar talere 810), să întreţină biserica. Din acéstă dobândă însă Domnitorul dispune să se dea talerĭ : 300 pentru întreţinerea a „duoĭ dascălĭ carĭ se va afla la scóla domnéscă, care s'aŭ făcut la St. Sava de aicĭ din Bucurescĭ....., care biserică este făcută și înnoită iar din ostenéla nóstră. La acéstă scólă să se dea talerĭ 300, însă dintre aceștia să aibă așeḑare la dascălul cel mare talerĭ 200 și la al duoilea dascăl talerĭ 100, carĭ aceștĭ duoĭ dascălĭ, câte învĕţăturĭ vor fi datorĭ să înveţe pre ucenicĭ și în ce chip, lua-vor învĕţătură din patriarchicésca carte a prea fericituluĭ patriarch al Sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ și a tótă Palestina, duchovnicesculuĭ nostru părinte C. Hrisant". Domnitorul dispune încă ca scóla, saŭ cel puţin ceĭ duoĭ dascălĭ, să nu încépă a fi plătiţĭ decât fórte târḑiŭ și anume la 1750, Septembre 1, până atuncĭ plătindu-se numaĭ servitoriĭ Sfântuluĭ George. Dăm în anexă întreg hrisovul dupre cum l'am aflat trecut în condica Brâncovenéscă de cărţĭ și hrisóve, la fila No. 410—411, care condică se păstréză la Archiva Statuluĭ **).

Din hrisovul citat aci vedem, că scóla Domnéscă *exista* la Sfântul Sava, și că prin plata celor duoĭ dascălĭ numaĭ de la 1750, nu este a se înţelege, că până atuncĭ nu avea să maĭ se dea învĕţătură la ḑisa scólă Domnéscă. Din istoriciĭ streinĭ despre cultura publică sub Domnia luĭ Brâncoveanu, aducem în anexe, la acéstă pagină, extracte diverse ***).

Programul de învĕţăturĭ al scóleĭ domnescĭ, recomandat de Const. Brâncoveanu este, precum din hrisov s'aŭ vĕḑut, acel întocmit de patriarchul Hrisanti.

La ce se reducea acest program putem vedea din darea de sémă despre scóla din Constantinopole, ce o dăm în anexă, la acéstă pagină a nóstră ****).

Documentele ce posedăm cu referinţe la scolĭ, maĭ departe din acest secol al XVIII-lea, sunt, în ordine chronologică cele următóre :

Din 1736/7245, Noembre 23

Grigorie Ghica Voevod, prin Hrisovul sĕŭ din 7245, Noembre 23, ḑice că: scutesce Mitropolieĭ Iașĭ maĭ multe bucate, care dintru întêmplarea vremilor și nevoile acestuĭ pămênt, ce este peste toţĭ de obște, aflându-se la slabă stare, lipsită de podóba ce se cade.

---

*) Minunat document despre cultura română sub Şerban este prefaţa cărţeĭ «Cheia înţelesuluĭ, de mitrop. muntenesc Varlam, din 1678. Acesta arétă că a reînfiinţat tipografia mitropolieĭ, și a adus «dascălĭ de tipografie». Veḑĭ anexa lit. D, în care dăm și altă minunată prefaţă a cărţeĭ „*Mărgăritar*" din 7199 (1691), cum și lista tuturor publicaţiunilor din secolul XVII.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină sub litera E.

***) Veḑĭ anexa respectivă sub litera F.

****) Idem sub litera G.

Pe lângă aceste scutirĭ de bucate dă Mitropolieĭ pe fie-care an 100 leĭ din vama cea domnéscă; $^1/_2$ la Crăciun şi $^1/_2$ la Paşce, să'ĭ fie de céră şi de untdelemn de candelă peste an, *„şi încă de vreme ce sunt 2 scóle, aicea în oraş în Iaşĭ, una grecéscă şi alta* **slovenéscă**, *să fie dator Mitropolitul cel dupe vreme, a avea purtare de grijă şi necontenită cercetare asupra dascălilor ca să pue nevoinţă asupra ucenicilor să'ĭ inveţe precum se cade şi să'ĭ procopséscă, ca ceĭ ce se vor face preoţĭ dintre dênşiĭ să fie invĕţaţĭ şi pedepsiţĭ, să pótă citi orênduiala Bisericeĭ dupe cum se cuvine.*

Şi pentru ucenicii de la amênduoĕ scólele, ceĭ carĭ se vor sili cu învĕţătura şi vor fi săracĭ, lipsiţĭ de cele trebuincióse, încă să aibă grijă Mitropolitul a'ĭ ocroti şi a'ĭ chivernisi de cele ce le vor trebui, pre uniĭ cu léfă, pre alţiĭ cu îmbrăcăminte, pre alţiĭ cu hrană, pentru ca să nu lase învĕţătura dintru acea pricină.“ Urmézâ invocaţiunea la viitoriĭ Domnĭ să nu strice regularea şi adaogă blestemul. (Docum. l'am aflat în metr. Iaşĭ).

Boeriĭ martorĭ: *Sandul Sturdza Vel Logofĕt, Iordache Cantacuzino Vel Vornic, Iordache Roset Vel Vorn. visneĭ, Const. Ipsilante Hatman şi Parcalabul Suceveĭ, Grigoraşcu Vel Post., Toader Palade Vel Spăt., Gavril Costache Vel Pah., Costache Vel Vist., Lupul Gheuca Vel Stoln., Aristarche Vel Comis.*

1742. Un uric de la Ioan Constantin Nicolae Voevod din 7250, ridică dăjdiile de la preoţĭ şi cler, şi spre mulţămire pentru asemenea scutire cere, ca de acum înainte „Ceata bisericéscă avênd numaĭ de grija sfintelor biserici, să aibă a urma porunca sfinteĭ pravile, şi curaţi şi fără prihană să petrécă şi cu tot felul de *învĕţăturĭ împodobiţĭ*, luminând vrednicia lor precum se cade“.

Cu tot felul de învĕţăturĭ împodobiţĭ, presupune existinţa de scólă. Ceva maĭ departe uricul ḑice, că fără de învĕţătură şi fără de cunoscinţa înţelesuluĭ taineĭ bisericescĭ, să nu se facă nimenĭ ţîrcovnicĭ şi ipo-diaconĭ şi diaconĭ, *„şi care se vor sili cu învĕţătura, făcêndu-se preoţĭ iscusiţĭ şi cu totul vrednicĭ, uniĭ ca aceia vor avea şi maĭ multă milă“*.

Te-aĭ aştepta, dupe asemenea apreţuire a învĕţătureĭ, să'ţĭ spue hrisovul cam unde şi cât să înveţe fie-cine, dar el îţĭ dă apoĭ o decepţiune, căcĭ pentru ceĭ ce doresc să intre în serviciul bisericeĭ, ca să'şi ajungă scopul, nu li se cere de cât o pregătire în *soroc* de 40 de ḑile *).

Trebuinţa de învĕţătură începe a o simţi intr'a duoa jumĕtate a seculuĭ al XVIII-lea, nu numaĭ Domnitoriĭ, ci şi simpliĭ particularĭ. Aşa aflăm între 1748 şi 1750 o danie în favórea uneĭ înfiinţărĭ de scóle în Ţéra românéscă. Sandul Bucşănescul biv Sărdar şi Jupâneasa sa Maria, zidesc biserică la moşia lor, Schit la Berislăvescĭ şi dându'şĭ tótă averea aceste mănăstirĭ şi maĭ lăsând venit din maĭ mulţĭ munţĭ la mănăstirea Panteleimon, dispun:

„Incă maĭ orânduesc şi acésta, ca din copiiĭ săracĭ, fără părinţĭ, carĭ nu ar avea nicĭ un fel de chivernisélă, să se alégă 6 copiĭ, să se înveţe carte la Schit, la dascălul ce vor aşeḑa epitropiĭ, cu o înduoită simbrie, pentru procopséla ucenicilor acestora, şi orĭ-care va învĕţa cum se cade, cine din aceia va vrea să rĕmână în schit pentru preoţie şi călugărie să fie primit, iar cine va vrea să iésă, să fie slobod să se ducă unde va vrea şi în locul fieş-căruia dintr'aceia să se găsécă altul, ca nicĭ odinióră 6 copiĭ din învĕţătură să nu lipsécă din orênduiala acésta şi hrana acelor 6 copiĭ să fie de la Sfântul Schit, atât chivernisé la mâncăreĭ şi a odihneĭ lor, cât şi tótă purtarea de grijă a îmbrăcămintеĭ lor, ca nu cum-va să se pricinuiască lipsirea vre-unuia din nechivernisé la mâncăreĭ séŭ a îmbrăcămintеĭ“. (Veḑĭ anexa la acéstă pagină a lucrăreĭ sub H.).

*) Acest document se păstrézâ la Episcopia Roman în pachetul No. 49.

*

— Limba elină intêmpină către finea junĕtăţeĭ intâia a seculuiuĭ al XVIII-lea resistenţă de a se estinde şi a inlocui limba slavonă din scólă. Istoria ne arétă lupta, când ascunsă, când făţişă, a boerimiĭ şi a ţĕreĭ contra Domnilor grecĭ, acéstă reacţiune trebuia să fie sporită, nu numaĭ din simţimênt naţional, dar şi din ḑiua când Rusia deveni un factor politic în Orient. Indărătnicia boerilor românĭ de a învĕţă grecesce o documentéză actul de la Constantin Nicolae Voevod Domnul Muntenesc, din 1746, Maiŭ 9, în coprinderea următóre:

„De vreme ce în pământul nostru vedem că de la o sémă de vreme toţĭ feciorii de boerĭ s'aŭ răcit de către învĕţătură, la care maĭ înainte tótă boerimea avea multă plecare spre a'şĭ da pe fiiĭ lor, ca să înveţe şi să se procopséscă la carte elinéscă, iar acum nu ne putem pricepe din ce pricină s'aŭ lenevit atâta părinţiĭ cât şi feciorii lor a urma acesteĭ bunĕtate de folos şi de podóba nĕmuluĭ boeresc, în cât aŭ rĕmas maĭ proştĭ la învĕţătură decât alte trepte maĭ de jos; ce dar am socotit cu toţiĭ de obşte ca să înnoim şi să aducem iar la starea cea de maĭ înainte pe feciorii de boerĭ, pentru ca să nu rĕmână de tot în prăpastia învĕţătureĭ şi să fie maĭ jos decât alte nĕmurĭ, dupe împrejurul ţĕreĭ nóstre; de vreme ce învĕţătura este podóba şi însufleţirea cea maĭ de cinste la feciorii de boerĭ, ca orĭ-care fecior de boer, aŭ din ceĭ cu părinţĭ, aŭ aceĭ fără părinţĭ, de nu se vor sili să mérgă la învĕţătură şi să înveţe carte elinéscă cu tot temeiul eĭ pe deplin, să nu fie vrednic a se înălţa la stepena boerieĭ, nicĭ a se primi în orênduiala curţeĭ, că şi M. S. P. Inălţatul nostru Domn Io Constantin Nicolae Voevod, pentru folosul patrieĭ nóstre, iar maĭ ales pentru învĕţătura şi cinstea feciorilor de boerĭ aŭ aşeḑat şi aŭ întemeiat atâtea scóle de limba elinéscă, ca să nu maĭ pótă găsi nicĭ unul pricină, că nu are unde învĕţa. Ci dar, în scire tutulor de obşte să fie, căcĭ care din boerĭ nu se va sili să dea pe fiul seŭ la învĕţătură, séŭ din feciorii din boerĭ, carĭ vor fi fără părinţĭ, nu se vor sili spre învĕţătura elinéscă, a învĕţa pe deplin cu tot temeiul, acela va fi lipsit din orênduiala curţeĭ şi nu se va primi nicĭ odinióră la tréptă de cinste. Iar carĭ vor fi sîrguitorĭ şi vor sili la învĕţătură, acela să aibă a se cinsti cu diregătorie dupe invrednicia învĕţătureĭ. Care hotărîre fiind alésă şi socotită de tótă obştea boerimeĭ, dintr'a nóstră *bună-voinţă*, ne rugăm M. S. prea înălţatuluĭ nostru Domn ca să o întăréscă şi M. S. cu pecetia şi iscălitura M. Sale, ca să fie nestrămutată. Maiŭ în 9 ḑile, leat 7254.

Domnitorul întăreşce anaforaua în aceiaşĭ ḑi de 9 Maiŭ 7524, ḑicênd că: „*Acéstă hotărîre ce au făcut D-lor cinstiţiĭ şi credincioşiĭ boeriĭ ceĭ marĭ aĭ Domnieĭ mele pentru feciorii de boerĭ, printr'acéstă carte, cunoscênd'o Domnia mea, că este bună şi de folos, o am întărit şi Domnia mea cu pecetia şi iscălitura Domnieĭ mele, ca să fie nestrămutată*".

Actul acesta e semnat (lucru de mirare) de boeriĭ ceĭ maĭ bunĭ românĭ, ca Marele Vornic Iordache Creţulescu, Marele Ban Grigore Greceanu, fostul Marele Logofĕt Iordache Dudescu, fostul Marele Vistier Const. Năsturel, Marele Crucer C. Brâncoveanu, Marele Logofĕt B. Văcărescu, fostul Marele Paharnic Şerban Cândescul, fostul Mare Paharnic Ştefan Dudescu, fostul Mare Stolnic Radu Cornescu, fostul Mare Stolnic C. Obedeanul, fostul Mare Comis Stefan Văcărescu, fostul Mare Aga Const. Cornescu, fostul Mare Serdar Iordache Cantacuzino, fostul Mare Şatrar Const. Cândescu, fostul mare Şatrar Nicolae Creţulescu, Radu Văcărescu al duoilea Logofĕt, Toma Cantacuzino al treilea Vistier, Pană Filipescu Vătaf de aproḑĭ, Mihaiŭ Cantacuzino Ceauşĭ de aproḑĭ, etc., etc. Tot familiĭ curat românescĭ aŭ semnat acéstă anafora, ḑicênd că aŭ făcut acésta din *bună*

voința lor. Precauțiunea acésta de a declara actul eșit din propria lor voință, ne probéză tocmaĭ contrariul, că aŭ cedat stăruințelor Domnitoruluĭ. Acesta deschisese numeróse scóle cu limbă elină și boerií nu'șĭ trimeteaŭ copiiĭ la ele..... Vodă provócă anaforaua, ca să nu ia asuprășĭ odiosul *obligațiuneĭ*... Din chiar resoluțiunea ce pune pe anafora, unde ḑice că *„acéstă hotărire* ce aŭ făcut *D-lor cinstiții și credincioșiĭ boerĭ.....“*, se vede domirit planul Domnitoruluĭ.

De altmintrele, noĭ nu suntem nemulțămițí, că acest Domnitor îndemna boerimea să învețe carte, fie și elinéscă, dar cine era să maĭ trimită pe feciorii lor la scólă decât chiar numeroșii subscriitorĭ aĭ anaforaleĭ? Afară de eĭ nu credem că maĭ rĕmâneaŭ prea mulțĭ boerĭ, și decĭ, încă o-dată, anaforaua de maĭ sus o considerăm ca o învoială a țĕreĭ cu Domnul de a învĕța la scolile pre carĭ până acum le vĕḑuse boerimea română cu ochĭ rĕĭ *).

La aniĭ 1727 începuse domnia luĭ Gr. Ghica în Moldova. El se ilustrase reorganisând scólele. In domnia a treia, revenind asupra primeĭ organisațiunĭ, Grigore Ghica dă un noŭ hrisov la 1747. Avênd a ne ocupa maĭ departe de acest al duoilea hrisov, nu facem ąci speciala mențiune despre organisarea din domnia întêia, avênd a grăi maĭ încolo despre ambele acte.

1742. Const. Mavrocordat din Moldova, încă se ocupă de scolĭ. Ioan Neculcea scrie: *„Maĭ socotitaŭ M. S. Constantin Vodă pentru scóle de învĕțătură de le-aŭ* **maĭ întărit**, *scólele cele elinescĭ și cele slavonescĭ* **).

„Așișderea aŭ maĭ făcut scóle de învĕțătură latinescĭ și arăpescĭ, și aŭ dat scire tutulor mazililor în tótă țéra, ca să'șĭ aducă copiiĭ la învĕțătură la scólă, ca să învețe orĭ-ce limbă ce 'ĭ-ar fi voia, ***) *pentru ca să se afle ómenĭ învĕțațĭ și în pămêntul nostru al Moldoveĭ, precum sunt și prin alte țĕrĭ și părțĭ de loc; iar dascălilor li se da din visteria domnéscă“*.

Const. Mavrocordat de și grec, Enache Cogălniceanu ni'l arată iubind cultura românéscă. „El s'a apucat de capul preoților să'ĭ învețe carte, frămêntându-se în tot chipul; întâiașĭ dată aŭ poruncit de aŭ scos pe eromonașiĭ călugărĭ grecĭ de prin mănăstirile cele marĭ, orânduind preoțĭ de mir, ḑicênd că grecil când tămâiază în biserică, pe muierĭ staŭ câte un minut înaintea fiește-căria muiere de o tămâiază și o privesc din tălpĭ până în cap, punênd gând rĕŭ în capul lor asupra acelor muierĭ“.

Domnitorul iubitor de carte aŭ pus pe ispravnicĭ să cerceteze în județe pre preoțĭ despre carte, hotărând să trécă la bir pe toțĭ ceĭ incapabilĭ. Umblaŭ preoțĭ învĕțațĭ prin tóte ținuturile să vadă ce fel de cetenie fac preoții pe la bisericĭ. *„Nu putem scrie ce frică trăgeaŭ bieții preoțĭ, că se apuca la bătrânețe să învețe carte* ****)“.

Dintre rariĭ Domn carĭ aŭ favorat cultura proprie română, Const. Mavrocordat, nu numaĭ nu impune în biserică limba grécă ci încă porunceșce *„de aŭ adus și cărțĭ pe înțeles din țéra românéscă, căcĭ în Moldova nu se afla evanghelii, apostolii și leturghii,* *****) *dând poruncă Mitropolitul, acelea cărțĭ să le citéscă* **pe înțeles** *pe la bisericĭ.“*

---

*) Acest document se păstréză în original la archiva Statuluĭ între actele diplomatice din secțiunea istorică, sub No. 20.

**) Nu urméză că de scóla moldovenéscă nu s'aŭ îngrijit, căcĭ E. Cogălniceanu ni'l arată tocmaĭ dând afară din biserică pe călugăriĭ grecĭ, (let. tom. III, pag. 198).

***) *Ce le-ar fi voia* ne arĕtă puțină plecare a mazililor către limba grécă.

****) Let. III, pag. 198.

*****) In țéra românéscă se ilustrase Antim Ivireanu fondatorul de tipografie.

La Buzĕŭ la 1702 se tipărise *Invĕțătura preoților despre sépte taine*; la R.-Vâlceĭ în 1706 un *Molitfelnic*; la 1712 în Tĕrgoviște, Octoichul; la 1741 Leturgiarul în R.-Vâlceĭ; apoĭ la 1742 Cazania în Bucurescĭ și alt leturgiar, etc.

In Moldova literatura bisericéscă este la începutul seculuĭ al XVIII-lea în mare scădere.

*

— Limba elină intèmpină către finea jumĕtăţeĭ întâia a seculuĭ al XVIII-lea resistenţă de a se estinde şi a înlocui limba slavonă din scólă. Istoria ne arĕtă lupta, când ascunsă, când făţişă, a boerimiĭ şi a ţĕreĭ contra Domnilor grecĭ, acéstă reacţiune trebuia să fie sporită, nu numaĭ din simţimênt naţional, dar şi din ḑiua când Rusia deveni un factor politic in Orient. Indărătnicia boerilor românĭ de a învĕţă grecesce o documentéză actul de la Constantin Nicolae Voevod Domnul Muntenesc, din 1746, Maiŭ 9, în coprinderea următóre:

„De vreme ce în pămêntul nostru vedem că de la o sémă de vreme toţĭ fecioriĭ de boerĭ s'aŭ răcit de către învĕţătură, la care maĭ înainte tótă boerimea avea multă plecare spre a'şĭ da pe fiiĭ lor, ca să înveţe şi să se procopséscă la carte elinéscă, iar acum nu ne putem pricepe din ce pricină s'aŭ lenevit atâta părinţiĭ cât şi feciorii lor a urma aceste bunĕtate de folos şi de podóba némuluĭ boeresc, în cât aŭ rĕmas maĭ proştĭ la învĕţătură decât alte trepte maĭ de jos; ce dar am socotit cu toţiĭ de obşte ca să înnoim şi să aducem iar la starea cea de maĭ înainte pe feciorii de boerĭ, pentru ca să nu rĕmână de tot în prăpastia învĕţătureĭ şi să fie maĭ jos decât alte némurĭ, dupe împrejurul ţĕreĭ nóstre; de vreme ce învĕţătura este podóba şi insufleţirea cea maĭ de cinste la feciorii de boerĭ, ca orĭ-care fecior de boer, aŭ din ceĭ cu părinţĭ, aŭ aceĭ fără părinţĭ, de nu se vor sili să mérgă la învĕţătură şi să înveţe carte elinéscă cu tot temeiul eĭ pe deplin, să nu fie vrednic a se înălţa la stepena boerieĭ, nicĭ a se primi în orênduiala curţeĭ, că şi M. S. P. Inălţatul nostru Domn Io Constantin Nicolae Voevod, pentru folosul patrieĭ nóstre, iar maĭ ales pentru învĕţătura şi cinstea feciorilor de boerĭ aŭ aşeḑat şi aŭ întemeiat atâtea scóle de limba elinéscă, ca să nu maĭ pótă găsi nicĭ unul pricină, că nu are unde învĕţa. Ci dar, în scire tutulor de obşte să fie, căcĭ care din boerĭ nu se va sili să dea pe fiiul seŭ la învĕţătură, séŭ din feciorii din boerĭ, carĭ vor fi fără părinţĭ, nu se vor sili spre învĕţătura elinéscă, a învĕţa pe deplin cu tot temeiul, acela va fi lipsit din orênduiala curţeĭ şi nu se va primi nicĭ odinióră la tréptă de cinste. Iar carĭ vor fi sirguitorĭ şi vor sili la învĕţătură, acela să aibă a se cinsti cu diregătorie dupe invrednicia învĕţătureĭ. Care hotărire fiind alésă şi socotită de tótă obştea boerimeĭ, dintr'a nóstră *bună-voinţă*, ne rugăm M. S. prea înălţatuluĭ nostru Domn ca să o întăréscă şi M. S. cu pecetia şi iscălitura M. Sale, ca să fie nestrămutată. Maiŭ în 9 ḑile, leat 7254.

Domnitorul întăreşce anaforaua în aceiaşĭ ḑi de 9 Maiŭ 7524, ḑicênd că: „*Acéstă hotărire ce au făcut D-lor cinstiţiĭ şi credincioşiĭ boeriĭ ceĭ marĭ aĭ Domnieĭ mele pentru feciorii de boerĭ, printr'acéstă carte, cunoscênd'o Domnia mea, că este bună şi de folos, o am întărit şi Domnia mea cu pecetia şi iscălitura Domnieĭ mele, ca să fie nestrămutată*".

Actul acesta e semnat (lucru de mirare) de boeriĭ ceĭ maĭ bunĭ românĭ, ca Marele Vornic Iordache Creţulescu, Marele Ban Grigore Greceanu, fostul Marele Logofĕt Iordache Dudescu, fostul Marele Vistier Const. Năsturel, Marele Crucer C. Brâncoveanu, Marele Logofĕt B. Văcărescu, fostul Marele Paharnic Şerban Cândescul, fostul Mare Paharnic Ştefan Dudescu, fostul Mare Stolnic Radu Cornescu, fostul Mare Stolnic C. Obedeanul, fostul Mare Comis Stefan Văcărescu, fostul Mare Aga Const. Cornescu, fostul Mare Serdar Iordache Cantacuzino, fostul Mare Şatrar Const. Cândescu, fostul mare Şatrar Nicolae Creţulescu, Radu Văcărescu al duoilea Logofĕt, Toma Cantacuzino al treilea Vistier, Pană Filipescu Vătaf de aproḑĭ, Mihaiŭ Cantacuzino Ceauşĭ de aproḑĭ, etc., etc. Tot familiĭ curat românescĭ aŭ semnat acéstă anafora, ḑicênd că aŭ făcut acesta din *bună*

voința lor. Precauțiunea acésta de a declara actul eșit din propria lor voință, ne probézâ tocmaĭ contrariul, că aŭ cedat stăruințelor Domnitoruluĭ. Acesta deschisese numerose scóle cu limbă elină și boeriĭ nu'și trimeteaŭ copiiĭ la ele..... Vodă provócă anaforaua, ca să nu ia asupră-șĭ odiosul *obligațiuneĭ*... Din chiar resoluțiunea ce pune pe anafora, unde ḑice că „*acéstă hotărire* ce aŭ făcut *D-lor cinstiții și credincioșiĭ boerĭ.....*", se vede domirit planul Domnitoruluĭ.

De altmintrele, noĭ nu suntem nemulțămițĭ, că acest Domnitor îndemna boerimea să învețe carte, fie și elinéscă, dar cine era să maĭ trimită pe feciorii lor la scólă decât chiar numeroșii subscriitorĭ aĭ anaforaleĭ? Afară de eĭ nu credem că maĭ rĕmâneaŭ prea mulțĭ boerĭ, și decĭ, încă o-dată, anaforaua de maĭ sus o considerăm ca o învoială a țĕreĭ cu Domnul de a învĕța la scolile pre carĭ până acum le vĕḑuse boerimea română cu ochĭ rĕĭ *).

La aniĭ 1727 începuse domnia luĭ Gr. Ghica în Moldova. El se ilustrase reorganisând scólele. In domnia a treia, revenind asupra primeĭ organisațiunĭ, Grigore Ghica dă un noŭ hrisov la 1747. Avĕnd a ne ocupa maĭ departe de acest al duoilea hrisov, nu facem ḑci speciala mențiune despre organisarea din domnia întêia, avĕnd a grăi maĭ încolo despre ambele acte.

1742. Const. Mavrocordat din Moldova, încă se ocupă de scolĭ. Ioan Neculcea scrie: „*Maĭ socotitaŭ M. S. Constantin Vodă pentru scóle de învĕțătură de le-aŭ* **maĭ întărit**, *scólele cele elinescĭ și cele slavonescĭ* **).

„*Așișderea aŭ maĭ făcut scóle de învĕțătură latinescĭ și arăpescĭ, și au dat scire tutulor mazililor în tótă țéra, ca să'șĭ aducă copiiĭ la învĕțătură la scólă, ca să învețe orĭ-ce limbă ce 'ĭ-ar fi voia,* ***) *pentru ca să se afle ómenĭ învĕțațĭ și în pămêntul nostru al Moldoveĭ, precum sunt și prin alte țĕrĭ și părțĭ de loc; iar dascălilor li se da din visteria domnéscă*".

Const. Mavrocordat de și grec, Enache Cogălniceanu ni'l arată iubind cultura românéscă. „El s'a apucat de capul preoților să'ĭ învețe carte, frământându-se în tot chipul; întâiași dată aŭ poruncit de aŭ scos pe eromonașiĭ călugărĭ grecĭ de prin mănăstirile cele marĭ, orânduind preoțĭ de mir, ḑicĕnd că grecii când tămâiază în biserică, pe muierĭ staŭ câte un minut înaintea fieşte-căria muiere de o tămâiază și o privesc din tălpĭ până în cap, punĕnd gând rĕŭ în capul lor asupra acelor muierĭ".

Domnitorul iubitor de carte aŭ pus pe ispravnicĭ să cerceteze în județe pre preoțĭ despre carte, hotărând să trécă la bir pe toțĭ ceĭ incapabilĭ. Umblaŭ preoțĭ învĕțațĭ prin tóte ținuturile să vadă ce fel de cetenie fac preoțiĭ pe la bisericĭ. „*Nu putem scrie ce frică trăgeaŭ bieții preoțĭ, că se apuca la bătrânețe să învețe carte* ****)".

Dintre rariĭ Domn carĭ aŭ favorat cultura proprie română, Const. Mavrocordat, nu numaĭ nu impune în biserică limba grécă ci încă porunceşce „*de aŭ adus și cărțĭ pe înțeles din țéra românéscă, căcĭ în Moldova nu se afla evanghelii, apostolii și leturghii,* *****) *dând poruncă Mitropolitul, acelea cărțĭ să le citéscă* **pe înțeles** *pe la bisericĭ.*"

*) Acest document se păstréză în original la archiva Statuluĭ între actele diplomatice din secțiunea istorică, sub No. 20.

**) Nu urméză că de scóla moldovenéscă nu s'aŭ îngrijit, căcĭ E. Cogălniceanu ni'l arată tocmaĭ dând afară din biserică pe călugăriĭ grecĭ, (let. tom. III, pag. 198).

***) *Ce le-ar fi voia* ne arétă puțină plecare a mazililor către limba grécă.

****) Let. III, pag. 198.

*****) In țéra românéscă se ilustrase Antim Ivireanu fondatorul de tipografie.

La Buzĕŭ la 1702 se tipărise *Invĕțătura preoților despre sépte taine*; la R.-Vâlcĭ în 1706 un *Molitfelnic*; la 1712 în Tĕrgoviște, Octoichul; la 1741 Leturgiarul în R.-Vâlcĭ; apoĭ la 1742 Cazania în Bucurescĭ și alt leturgiar, etc.

In Moldova literatura bisericéscă este la începutul seculuIuĭ al XVIII-lea în mare scădere.

Şi nu numaĭ la atâta s'a mărginit bine-făcĕtórea impulsiune culturală a luĭ Const. Mavrocordat, ci aŭ ordonat Mitropolituluĭ şi Episcopilor *„să se facă tipografiĭ fieşte-care la eparchia luĭ, ca să tipăréscă cărţĭ pe înţeles, şi aşa s'aŭ apucat de aŭ făcut stampă.“*

Incă pe timpul luĭ E. Cogălniceanu funcţionaŭ tipografiile înfiinţate din ordinea luĭ Const. Mavrocordat.

*

Următorul Domn Ioan Mavrocordat *), dupre cum resultă din hrisovul scólelor luĭ Gr. Ghica din 1747 de care vom vorbi maĭ la vale, s'aŭ ocupat şi dênsul de scóle. Iubitor de lux, Ioan Mavrocordat aŭ îmbogăţit biserica cea mare a curţeĭ cu picturĭ, cu veşminte cu marca ţĕreĭ, etc. Neculcea nu ne spune însă ce anume aŭ făcut pentru scóle, iar Gr. Ghica care'ĭ urmézâ in tron, în hrisovul sĕŭ ne spune, că aŭ dispus şi el ca şi Constantin Mavrocordat fratele luĭ, să fie plătiţĭ dascăliĭ din visterie, şi că acésta aŭ pricinuit căderea scólelor din neputinţa visterieĭ de a plăti lefile dascălilor.

*

Luĭ Ioan Mavrocordat succede întru a 3-a Domnie Gr. Ghica.

Fórte scurtă fu domnia acésta, abia numaĭ 8 lunĭ dură ea şi se sili să capete domnia Ţĕreĭ românescĭ. El isbuti a o dobêndi şi fu înlocuit în Moldova cu Constantin Vodă Mavrocordat într'a 3-a domnie.

Aŭ fost însă de ajuns luĭ Gr. Ghica aceste puţine lunĭ de domnie in Moldova ca să'şĭ repórte atenţiunea asupra scólelor şi să dea în privinţa lor un hrisov important, de care e rêndul să ne ocupăm.

Hrisov de la Domnul Grigorie Ghica Voevod

„Noĭ, Grigorie Ghica Voevod Boj. Milost. Gospodar, zemlii Moldavscoi. Facem scire tutulor cuĭ se cade a sci pentru rêndul scólelor de învĕţătura cărţeĭ, de vreme ce în ţéra acésta din nepurtare de grijă a Domnilor, *neobicĭnuindu-se maĭ dinainte vreme a se ţinea scóle de învĕţătură,* era multă prostie, că *şi ceĭ puternicĭ, ce cu puterea lor ţinea dascălĭ pentru copiiĭ lor,* încă şi cu învĕţătura cea desăvêrşită nu se procopsea, rĕmâind ceĭ maĭ mulţĭ tot neînvĕţaţĭ, *iar prostimea cu totul se afla lipsită de podóba invĕţătureĭ.* Şi fiind-că scólele sunt ca o fôntână din care se adapă obştescul norod cu îndestularea învĕţătureĭ şi a înţelepciuneĭ, care învĕţătură îl face pe tot omul a cunósce dumneḑeirea, a pricepe legea cea pravoslavnică, a procopsi pe ómenĭ cu înfrumuseţarea vorbeĭ şi practica cuvintelor, a învrednici a se face preoţĭ iscusiţĭ şi dascălĭ învĕţaţĭ, de la care curge mult folos, atât bisericesc cât şi politicesc. Cu puterea învĕţătureĭ şi sfinţiĭ părinţiĭ aŭ biruit eresurile şi aŭ luminat sfânta biserică, împodobind'o cu multe canóne de cântărĭ şi laude, şi pre toţĭ ne îndémnă şi ne învaţă a ne sili cu învĕţătura. Acésta rîvnind şi Domnia mea, care dupe ce Dumneḑeiasca pronie aŭ rênduit a ni se da stepena domnieĭ acesteĭ ţĕrĭ, *îndată atuncea în domnia întâiŭ am cercetat şi pentru aşeḑămêntul scólelor, şi întâiŭ am fost făcut acest aşeḑămênt, rênduind şi aşeḑênd să fie patru scóle cu patru dascălĭ, una elinéscă şi alta grecéscă, şi alta slovenéscă, şi alta românéscă, iar léfa*

---

*) La Mitropolia de la Iaşĭ se conservă un hrisov de la Iω Ioan Voevod, din 7252/1744, Aprilie 21, (f⁰ mare în limba română, cu sigiliŭ mic roşu), prin care scutesce bucatele Mitropolieĭ, cu condiţie să pomenéscă pre părinţiĭ sĕĭ Nicolae V. V. şi Dómna aceluia Pulcheria şi să ţină cele duoĕ scóle, de care pomenesce aprópe în aceleaşĭ vorbe cum le-am aflat menţionate în hrisóvele anterióre.

dascălilor se rênduise asupra boerilor cu boerii şi a dregătoriilor. Dar pe urmă cunoscênd, că cu acest aşeḑĕmênt nu vor putea sta scólele, fiind-că era cu supărare şi boerilor se pricinuia smintélă şi cu schimbarea boerilor, şi neputêndu-se scóte banii la vréme, nu lipsea jalobile dascălilor, şi veḑênd domnia mea că se dă o pricină de stricare scólelor, şi fiind trebuinţă a se găsi alt chip de aşeḑĕmênt scólelor mai întemeiat şi stătătoriŭ, am socotit domnia mea, luând blagoslovenie şi de la preaosfinţia sa părintele Mitropolitul ţĕrei şi a sfinţiilor sale Episcopilor, şi cu tot Sfatul nostru, D-lorsale boerii cei mari, am ales hotărînd aşeḑarea scólelor de s'aŭ făcut într'acestaşi chip. Fiind-că până la acea vreme preoţii plăteaŭ dajdie câte patru galbeni pe an, duoi galbeni la Sfântul Gheorghie şi duoi galbeni la Sfântul Dimitrie, s'aŭ ertat dajdia lor, ca să nu dea ei altă dajdie, fără numai câte un galben de preot şi de diacon, numai o-dată într'un an, scólelor, care bani să'i strângă sfinţia sa părintele Mitropolitul, şi să plătéscă lefile dascălilor şi din banii ce mai prisosesc din lefile dascălilor, întêmplându-se la acea vreme aicea, şi reposatul fericitul întru pomenire sfinţia sa Patriarchul Sfântului Mormânt Kir Hrisantie, dupe cererea şi pofta sfinţiei sale s'aŭ orênduit să se dea una sută lei pe an ajutor şi Sfântului Mormênt, pentru scólele de acolo, *şi alţi bani ce va mai prisosi să fie de chivernisela copiilor străini şi săraci, pentru îmbrăcămintea şi hrana lor,* care aşeḑĕmênt s'aŭ întărit şi cu hrisovul Domniei mele, a nu se strămuta, şi acéstă aşeḑare fiind socotită cu bună rênduială, nu era să dea nici o-dată smintélă scólelor de vre-o zăticnire saŭ stricare. Numai, *dupe mazilirea nóstră,* viind fratele nostru Domnia sa Constantin Voevod, şi socotind să facă alt aşeḑĕmênt, făcênd rênduială a se plăti lefile dascălilor de la visterie, şi să nu se mai supere pe preoţi, cu o nădejde că va putea birui visteria, aŭ stricat aşeḑarea nóstră. Dar pe urmă viind fratele nostru Domnia sa Ioan Vodă şi visteria, dupe cum pururea se află cu multe trebuinţe, nu s'aŭ putut plăti lefile dascălilor de la visterie, şi aŭ dat o pricină de strămutarea scólelor. Ci acum dar miluind Dumneḑeŭ de *am venit şi cu a treia domnie la strămoşesc scaunul nostru, şi cercetând de rêndul scólelor, n'am suferit a rĕmânea oraşul acesta fără scóle de învĕţătură, ci am tocmit şi am aşeḑat iarăşi acele patru scóle cu patru dascăli, precum aŭ fost mai înainte, şi léfa dascălilor am orênduit'o iarăşi de la preoţi,* ertându'i pe dênşii de alte dăjdii, să dee ei numai un galben într'un an pentru scóle, însă ḑece potronici la sfântul Gheorghe şi ḑece potronici la sfântul Dimitrie. Care bani să'i strângă sfinţia sa părintele Mitropoliul ce va fi, şi de la sfinţia sa să iee dascălii lefile lor, *însă dascălul cel mare elinesc 360 lei, şi al duoilea dascăl 120, şi dascălul slovenesc 130 lei, şi cel românesc 100 lei,* şi aceşti bani pe jumĕtate să li se dee la sfântul Gheorghie şi pe jumĕtate la sfântul Dimitrie, şi din cei-l-alţi bani ce mai prisosesc, tot pe rênduiala ce fusese mai înainte, 100 lei pe an, să se dee la sfântul Mormênt pentru scólele de acolo, şi să se chiverniséscă şi copiii cei străini şi săraci cu hrana şi îmbrăcămintea, purtând de grijă să fie şi acestora tată însuşi sfinţia sa părintele Mitropolitul. Insă ce va coprinde trebuinţa copiilor celor străini şi săraci, cu izvod gospod să se rînduiască, să'i dea sfinţia sa şi să facă căutare şi scólelor, luând séma dascălilor de duoe ori într'un an, cu ce fel de silinţă se pórtă asupra învĕţăturei copiilor, şi fieşte-care copil cum se învaţă, şi la ce sporesce. Datoria sfinţiei sale să fie a cerceta aceste tóte şi a le aşeḑa. Insă socotindu-se că unele ţinuturi fiind depărtate, nu pot a ajunge toţi locuitorii cu copiii lor la scólele de la Iaşi, şi mai vêrtos cei săraci fără putinţă, şi pentru ca să cuprindă, să se împărtăşéscă toţi de acéstă milă, *s'aŭ socotit la trei Episcopii a ţĕrei să se mai aşeḑe trei scóle slovenesci şi românesci, la trei Episcopii: la Roman şi Rădăuţi şi Huşi. Pentru care să aibă purtare de grijă sfinţiile sale Episcopii a găsi dascăli învĕţaţi la slovenie ori şi la românie, ori din cei eşiţi din scólele de la Iaşi, ori dintr'alţii,* şi să se aşeḑe la fieşte-care Episcopie câte o scólă de învĕţătura copiilor, şi acei trei dascăli de la acele trei scóle, să fie datori a se sili cu învĕţătura copiilor, atât cu sêrbia cât şi cu românia, şi léfa lor s'aŭ rênduit câte 80 lei de dascăl pe an, care bani să'i ia pe jumĕtate la Sfântul Gheorghie şi pe jumĕtate la Sfântul Dimitrie. Insă sfinţia sa părintele Mitropolitul să dee acei bani din banii preoţilor, ce arată mai sus, la mâna Episcopilor, şi Episcopii să plătéscă dascălilor, şi acei dascăli să aibă şi scutélă de birul visteriei, nici un ban să nu dee, numai să păzéscă slujba lor grijindu-se de învĕţătura copiilor, şi iarăşi sfinţiile sale Episcopii, să facă necontenită

Şi nu numaĭ la atâta s'a mărginit bine-făcĕtórea impulsiune culturală a luĭ Const. Mavrocordat, ci aŭ ordonat Mitropolituluĭ şi Episcopilor *„să se facă tipografiĭ fieşte-care la eparchia luĭ, ca să tipărescă cărţĭ pe înţeles, şi aşa s'aŭ apucat de aŭ făcut stampă.“*

Incă pe timpul luĭ E. Cogălniceanu funcţionaŭ tipografiile înfiinţate din ordinea luĭ Const. Mavrocordat.

*

Următorul Domn Ioan Mavrocordat *), dupre cum resultă din hrisovul scólelor luĭ Gr. Ghica din 1747 de care vom vorbi maĭ la vale, s'aŭ ocupat şi dênsul de scóle. Iubitor de lux, Ioan Mavrocordat aŭ îmbogăţit biserica cea mare a curţeĭ cu picturĭ, cu veşminte cu marca ţĕreĭ, etc. Neculcea nu ne spune însă ce anume aŭ făcut pentru scóle, iar Gr. Ghica care'ĭ urméză în tron, în hrisovul sĕŭ ne spune, că aŭ dispus şi el ca şi Constantin Mavrocordat fratele luĭ, să fie plătiţĭ dascăliĭ din visterie, şi că acésta aŭ pricinuit căderea scólelor din neputinţa visterieĭ de a plăti lefile dascălilor.

*

Luĭ Ioan Mavrocordat succede întru a 3-a Domnie Gr. Ghica.

Fórte scurtă fu domnia acésta, abia numaĭ 8 lunĭ dură ea şi se sili să capete domnia Ţĕreĭ românescĭ. El isbuti a o dobêndi şi fu înlocuit în Moldova cu Constantin Vodă Mavrocordat într'a 3-a domnie.

Aŭ fost însă de ajuns luĭ Gr. Ghica aceste puţine lunĭ de domnie în Moldova ca să'şĭ repórte atenţiunea asupra scólelor şi să dea în privinţa lor un hrisov important, de care e rêndul să ne ocupăm.

Hrisov de la Domnul Grigorie Ghica Voevod

„Noĭ, Grigorie Ghica Voevod Boj. Milost. Gospodar, zemlii Moldavscoi. Facem scire tutulor cuĭ se cade a sci pentru rêndul scólelor de învĕţătura cărţeĭ, de vreme ce în ţéra acésta din nepurtare de grijă a Domnilor, *neobicinuindu-se maĭ dinainte vreme a se ţinea scóle de învĕţătură,* era multă prostie, că *şi ceĭ puternicĭ, ce cu puterea lor ţinea dascălĭ pentru copiiĭ lor,* încă şi cu învĕţătura cea desăvêrşită nu se procopsea, rĕmâind ceĭ maĭ mulţĭ tot neînvĕţaţĭ, *iar prostimea cu totul se afla lipsită de podóba invĕţătureĭ.* Şi fiind-că scólele sunt ca o fântână din care se adapă obştescul norod cu îndestularea învĕţătureĭ şi a înţelepciuneĭ, care învĕţătură îl face pe tot omul a cunósce dumneḑeirea, a pricepe legea cea pravoslavnică, a procopsi pe ómenĭ cu înfrumuseţarea vorbeĭ şi practica cuvintelor, a învrednici a se face preoţĭ iscusiţĭ şi dascălĭ învĕţaţĭ, de la care curge mult folos, atât bisericesc cât şi politicesc. Cu puterea învĕţătureĭ şi sfinţiĭ părinţiĭ aŭ biruit eresurile şi aŭ luminat sfânta biserică, împodobind'o cu multe canóne de cântărĭ şi laude, şi pre toţĭ ne îndémnă şi ne învaţă a ne sili cu învĕţătura. Acésta rivnind şi Domnia mea, care dupe ce Dumneḑeiasca pronie aŭ rênduit a ni se da stepena domnieĭ aceste ţĕrĭ, *îndată atuncea în domnia întâiŭ am cercetat şi pentru aşeḑămêntul scólelor, şi întâiŭ am fost făcut acest aşeḑămênt, rênduind şi aşeḑênd să fie patru scóle cu patru dascălĭ, una elinéscă şi alta grecéscă, şi alta slovenéscă, şi alta românéscă, iar léfa*

*) La Mitropolia de la Iaşĭ se conservă un hrisov de la Io Ioan Voevod, din 7252/1744, Aprilie 21, (f° mare în limba română, cu sigiliŭ mic roşu), prin care scutesce bucatele Mitropolieĭ, cu condiţie să pomenéscă pre părinţiĭ sĕĭ Nicolae V. V. şi Dómna aceluia Pulcheria şi să ţină cele duoĕ scóle, de care pomenesce aprópe în aceleaşĭ vorbe cum le-am aflat menţionate în hrisóvele anterióre.

dascălilor se rênduise asupra boerilor cu boerii şi a dregătoriilor. Dar pe urmă cunoscênd, că cu acest aşeḑĕmênt nu vor putea sta scólele, fiind-că era cu supărare şi boerilor se pricinuia smintélă şi cu schimbarea boerilor, şi neputêndu-se scóte banii la vréme, nu lipsea jalobile dascălilor, şi vėḑênd domnia mea că se dă o pricină de stricare scólelor, şi fiind trebuinţă a se găsi alt chip de aşeḑĕmênt scólelor maĭ întemeiat şi stătătoriŭ, am socotit domnia mea, luând blagoslovenie şi de la preaosfinţia sa părintele Mitropolitul ţĕreĭ şi a sfinţiilor sale Episcopilor, şi cu tot Sfatul nostru, D-lorsale boeriĭ ceĭ marĭ, am ales hotărînd aşeḑarea scólelor de s'aŭ făcut într'acestaşĭ chip. Fiind-că până la acea vreme preoţiĭ plăteaŭ dajdie câte patru galbenĭ pe an, duoĭ galbenĭ la Sfântul Gheorghie şi duoĭ galbenĭ la Sfântul Dimitrie, s'aŭ ertat dajdia lor, ca să nu dea eĭ altă dajdie, fără numaĭ câte un galben de preot şi de diacon, numaĭ o-dată într'un an, scólelor, care banĭ să'ĭ strângă sfinţia sa părintele Mitropolitul, şi să plătéscă lefile dascălilor şi din baniĭ ce maĭ prisosesc din lefile dascălilor, întêmplându-se la acea vreme aicea, şi reposatul fericitul întru pomenire sfinţia sa Patriarchul Sfântuluĭ Mormânt Kir Hrisantie, dupe cererea şi pofta sfinţieĭ sale s'aŭ orênduit să se dea una sută leĭ pe an ajutor şi Sfântuluĭ Mormênt, pentru scólele de acolo, *şi alţĭ banĭ ce va maĭ prisosi să fie de chiverniséla copiilor străinĭ şi săracĭ, pentru îmbrăcămintea şi hrana lor,* care aşeḑĕmênt s'aŭ întărit şi cu hrisovul Domnieĭ mele, a nu se strămuta, şi acéstă aşeḑare fiind socotită cu bună rênduială, nu era să dea nicĭ o-dată smintélă scólelor de vre-o zăticnire saŭ stricare. Numaĭ, *dupe mazilirea nóstră,* viind fratele nostru Domnia sa Constantin Voevod, şi socotind să facă alt aşeḑĕmênt, făcênd rênduială a se plăti lefile dascălilor de la visterie, şi să nu se maĭ supere pe preoţĭ, cu o nădejde că va putea birui visteria, aŭ stricat aşeḑarea nóstră. Dar pe urmă viind fratele nostru Domnia sa Ioan Vodă şi visteria, dupe cum pururea se află cu multe trebuinţe, nu s'aŭ putut plăti lefile dascălilor de la visterie, şi aŭ dat o pricină de strămutarea scólelor. Ci acum dar miluind Dumneḑeŭ de *am venit şi cu a treia domnie la strămoşesc scaunul nostru, şi cercetând de rêndul scólelor, n'am suferit a rĕmânea oraşul acesta fără scóle de învĕţătură, ci am tocmit şi am aşeḑat iarăşĭ acele patru scóle cu patru dascălĭ, precum aŭ fost maĭ înainte, şi léfa dascălilor am orênduit'o iarăşĭ de la preoţĭ,* ertându'ĭ pe dênşiĭ de alte dăjdiĭ, să dee eĭ numaĭ un galben într'un an pentru scóle, însă ḑece potronicĭ la sfântul Gheorghe şi ḑece potronicĭ la sfântul Dimitrie. Care banĭ să'ĭ strângă sfinţia sa părintele Mitropoliul ce va fi, şi de la sfinţia sa să iée dascăliĭ lefile lor, *însă dascălul cel mare elinesc 360 leĭ, şi al duoilea dascăl 120, şi dascălul slovenesc 130 leĭ, şi cel românesc 100 leĭ,* şi aceştĭ banĭ pe jumĕtate să li se dee la sfântul Gheorghie şi pe jumĕtate la sfântul Dimitrie, şi din ceĭ-l-alţĭ banĭ ce maĭ prisosesc, tot pe rênduiala ce fusese maĭ înainte, 100 leĭ pe an, să se dee la sfântul Mormênt pentru scólele de acolo, şi să se chiverniséscă şi copiiĭ ceĭ străinĭ şi săracĭ cu hrana şi îmbrăcămintea, purtând de grijă să fie şi acestora tată însuşĭ sfinţia sa părintele Mitropolitul. Însă ce va coprinde trebuinţa copiilor celor străinĭ şi săracĭ, cu izvod gospod să se rînduiască, să'ĭ dea sfinţia sa şi să facă căutare şi scólelor, luând séma dascălilor de duoĕ orĭ într'un an, cu ce fel de silinţă se pórtă asupra învĕţătureĭ copiilor, şi fieşte-care copil cum se învaţă, şi la ce sporesce. Datoria sfinţieĭ sale să fie a cerceta aceste tóte şi a le aşeḑa. Însă socotindu-se că unele ţinuturĭ fiind depărtate, nu pot a ajunge toţĭ locuitoriĭ cu copiiĭ lor la scólele de la Iaşĭ, şi maĭ vêrtos ceĭ săracĭ fără putinţă, şi pentru ca să cuprindă, să se împărtăşéscă toţĭ de acéstă milă, *s'aŭ socotit la treĭ Episcopiĭ a ţĕreĭ să se maĭ aşeḑe treĭ scóle slovenescĭ şi românescĭ, la treĭ Episcopiĭ: la Roman şi Rădăuţĭ şi Huşĭ. Pentru care să aibă purtare de grijă sfinţiile sale Episcopiĭ a găsi dascălĭ învĕţaţĭ la slovenie orĭ şi la românie, orĭ din ceĭ eşiţĭ din scólele de la Iaşĭ, orĭ dintr'alţiĭ,* şi să se aşeḑe la fieşte-care Episcopie câte o scólă de învĕţătura copiilor, şi aceĭ treĭ dascălĭ de la acele treĭ scóle, să fie datorĭ a se sili cu învĕţătura copiilor, atât cu sêrbia cât şi cu românia, şi léfa lor s'aŭ rênduit câte 80 leĭ de dascăl pe an, care banĭ să'ĭ ia pe jumĕtate la Sfântul Gheorghie şi pe jumĕtate la Sfântul Dimitrie. Însă sfinţia sa părintele Mitropolitul să dée aceĭ banĭ din baniĭ preoţilor, ce arată maĭ sus, la mâna Episcopilor, şi Episcopiĭ să plătéscă dascălilor, şi aceĭ dascălĭ să aibă şi scutélă de birul visterieĭ, nicĭ un ban să nu dée, numaĭ să păzéscă slujba lor grijindu-se de învĕţătura copiilor, şi iarăşĭ sfinţiile sale Episcopiĭ, să facă necontenită

cercetare scólelor, adese luându-le séma, cum învaţă copiii şi la ce se sporesc, ca şi dascălii să se siléscă, şi copiii să se procopséscă cu învĕţătura lor. Iar prăvitoriu şi zapciu cu puterea domnéscă a se împlini aceste tóte, să fie Vel Vist. şi când s'a plini anul, să aibă a lua séma acestor banĭ, ce, unde s'aŭ cheltuit, şi ce aŭ rĕmas, şi izvod lămurit să arate la domnie. Ci dar precum s'aŭ aşeḑat rĕnduiala acestor scóle, să stea nemutată şi nestrămutată; iar cine s'ar ispiti a sfătui într'alt chip, ca să mute şi să strămute acéstă pomană, ce s'aŭ făcut de folosul obştieĭ, care este podóba ţĕreĭ şi cu odihna şi nesupărarea boerimeĭ, şi cu odihna preoţilor, lipsindu-se de acea dajdie ce da maĭ înainte, şi fără paguba ţĕreĭ şi a visterieĭ, cine va îndrăsni a se atinge de stricarea acestuĭ aşeḑĕmĕnt, şi dintru a căruia pricină se va lipsi acest folositoriŭ izvorŭ, orĭ domn va fi, orĭ boeriŭ sfătuitoriŭ, uniĭ ca aceia să aibă blăstĕmul sfinţilor părinţĭ, celor 318 a Soboruluĭ a tótă lumea de la Nikea, şi de aĭ noştri a patru, a ţĕriĭ sfinţĭ Arhiereĭ, carĭ s'aŭ iscălit maĭ jos, ca de un Sobor să fie daţĭ anafemiĭ. Şi întărim hrisovul acesta, întâiŭ cu a nóstră încredinţare: Noĭ, Grigorie Ghica Voevod, şi cu a prea iubiţĭ fiilor domnieĭ mele, Scarlat şi Mateiŭ, şi cu tot sfatul nostru, boeriĭ Divanuluĭ Domnieĭ mele, D-lor Costachi Razu Vel Vornic de ţéra de jos, i Radul Racoviţă Vel Vornic de ţéra de sus, i Gheorghie Hatman i Părcălab Sucevskiĭ, i Alistar Hrisoscoleu Vel Spat., i Enachi Hrisoscoleu Vel Post., i Dimitrachi Călmăşuĭ Vel Ban, i Dimitraşcul Paladi Vel Pahar., i Vasilie Roset Vel Vist., i Ilie Costachi Vel Stolnic, i Vasilie Razul Vel Comis. Şi pentru maĭ mare întemeiere am poroncit cinstit şi credinciosuluĭ boeruluĭ nostru D-sale Sandul Sturza Vel Logofĕt, ca să scrie şi a nóstră pecete să pue şi s'aŭ scris hrisovul acesta aicea în oraşul Eşilor, în a treia domnie a domnieĭ mele, de Gheorghe Vrabie Logofĕt de taină. Veleat 7256 (1747), Dechemvrie 25.

Noĭ, Grigorie Ghica Voevod. (L. P. Gospod.)

Nichifor Mitropolit Moldaviei.

Iacov Episcopul Rădăuţuluĭ.

Ioanichie Episcopul Romanuluĭ.

Dorofeĭ Episcopul Huşuluĭ.

Iscăliţĭ şi toţĭ boeriĭ de sus arĕtaţĭ.

Procit. Vasile Vasilev Buhiescu Biv Vel Vist.

In hrisovul acesta, Domnitorul constată lipsa de scóle publice „*neobicinuindu-se de maĭ înainte vreme a se ţinea scólele de învĕţătură*“, şi că „*şi ceĭ puternicĭ, ce cu puterea lor ţinea dascălĭ pentru copiiĭ lor, încă cu învĕţătura cea desăvĕrşită nu se procopsea*“. Este cu bună sémă neîntemeiată prima aserţiune, că moldoveniĭ n'aŭ avut scolĭ înainte de domnia acestuĭ Domn.

Necontestat, boerimea, ca şi până astăḑĭ, prefera să ţină guvernorĭ în casă pentru crescerea copiilor, dar acésta nu impedica învĕţătura publică, orĭ în scolĭ, orĭ cu plată. Un Axintie uricarul cel vestit, de la care avem atâtea documente scrise în românesce, de la începutul secoluluĭ al XVIII-lea, un Mustea diacul, un Roşca, etc., aŭ învĕţat carte românéscă în scólă românéscă. Este decĭ aserţiunea din hrisov o gólă curtenire a diaculuĭ,

De altmintrelea, Gr. Ghica, merită tótă lauda, căcĭ el încă din domnia întâia, precum ne spune Nicola Mustea, „*aŭ aşeḑat scólă de învĕţătura copiilor şi aŭ adus dascălĭ elinescĭ şi slovinescĭ..... şi câtă sumă de banĭ aŭ făcut dascălilor pe an, aŭ orĕnduit şi din visterie* *) *şi aŭ orĕnduit şi boeriĭ ceĭ cu boerie ca să dea aicea banĭ (la scólă) din an în an. Şi orĭ-cine vrea să'şi dea copiiĭ la învĕţătură, învaţă fără nicĭ o plată*“.

*) Mustea este în erόre: Nu din visterie hotărîse Gr Ghica plata dascălilor, ci de la boerĭ şi câte duoĭ galbenĭ pe an dare de la preoţĭ şi diaconĭ, care banĭ aveaŭ să se adune la Mitropolitul şi acesta să plătéscă lefile dascălilor. Domnul care urmă luĭ Gr, Ghica, desfiinţă darea pentru scóle de la preoţĭ şi îĭ plăti din visterie.

Grigorie Ghica începe a domni în 1727. De sigur în urma evenimentelor memorabile de la finea secoluluĭ al XVII-lea şi care se termină cu pacea de la Carloviţ (1699), în urma invasiunilor polone, Moldova a trebuit să vadă închiḑêndu-se momentan scólele, maĭ ales de pe la mönăstirĭ şi schiturĭ. Un hrisov de la Antioch Cantemir din 1700, Iulie 3 *), ne arétă cum aceste monăstirĭ şi schiturĭ se pustiiseră şi se împrăştiaseră călugăriĭ şi călugăriţele..... Ast-fel, nu facem dificultate a recunósce domnieĭ luĭ Gr. Ghica, 1727, meritul de a fi restaurat scóla publică în Moldova **).

Intr'a treia domnie el dă hrisovul de care ne ocupăm, în care ne arétă, că la prima domnie organisase scóle cu patru dascălĭ pentru limbele elina, grécă, slavonă şi românéscă. Boerinu voiaŭ să dea baniĭ pentru scólă şi de la visterie nu era de unde şi deci dascăliĭ nu eraŭ plătiţĭ. Acum Domnitorul forméză un alt fond pentru întreţinerea celor patru scóle, rênduind, că tot preoţiĭ să dea câte un galben pe an, pentru scóle, în duoĕ rêndurĭ, la Sântul Gheorghe şi Sântul Dumitru, iertând clerul de orĭ-ce alte dărĭ.

Cu noul hrisov din 1747, Decembre 25, bunul Domnitor reînfiinţéză nu numaĭ cele patru scóle din Iaşĭ, ci încă şi câte o scólă cu limba slavonă şi românéscă pe lângă Episcopiile Roman, Rădăuţĭ şi Huşĭ, pentru ca să pótă învĕţa şi copiiĭ din ţinuturile depărtate de Iaşĭ.

Tóte scólele sunt puse de hrisov sub inspecţiunea prelaţilor. Eĭ plătesc lefile şi anume: dascăluluĭ mare elinesc 360 leĭ, la al duoilea 120, dascăluluĭ slovenesc 130 şi celuĭ românesc 100 leĭ, iar dascălilor de la Episcopiĭ câte 80 de leĭ pe an de fie-care. Marele Visternic are inspecţiunea supremă asupra scólelor şi este însărcinat cu cercetarea semilor anuale.

Cu bună sémă, în tóte aceste scolĭ, reorganisate la 1747, se învĕţa nu numaĭ limbele, ci şi ceva sciinţe, şi maĭ ales socotelĭ. Nu avem însă nicĭ un document pentru programul acestor scóle.

Despre organisarea scólelor sub Gr. Ghica V.V. în 1-ia Domnie, pentru limbele elinéscă, slovenéscă şi moldovenéscă, şi despre prefacerea adusă aceleĭ organisărĭ de urmaşul luĭ Gr. Ghica, Constantin Mavrocordat şi apoĭ despre revenirea la vechea întocmire sub nuoa Domnie, a 2-a, aceluiaşĭ Gr. Ghica, face menţiune Mitropolitul Gavril 1771, Aprilie, într'o scrisóre a sa către Feldmarechalul Rumanţiov. Vom aduce integralmente acest act ceva maĭ la vale **).

*

La aniĭ 1749 Gr. Ghica fiind Domn în Ţera munténéscă, dete un important uric relativ la scólă; acest hrisov pre care îl aducem integral în anexa lit. K.***) arétă, cum scólele elinéscă şi slovenéscă aŭ existat maĭ înainte de el, şi că le rênduesce ispravnic şi purtător de grijă pe Mitrop. Ungro-Valachieĭ Neofit. Acesta are să adune darea de la preoţĭ pentru scóle şi să împarţă lefile la dascălĭ şi anume:

Dascăluluĭ celuĭ întêiŭ al învĕţăturilor celor filosofice, simbria cea dupe tocmélă, pe lună 45 talerĭ.

Dascăluluĭ al duoilea de învĕţăturile gramatice, pe lună 20 talerĭ.

---

*) Dăm acest document în anexa respectivă.

**) Visita în ţéră a patriarchuluĭ Crisantie, credem că a putut contribui la reorganisarea scólelor în domnia de la 1727. Vedĭ Mustea let. tom. 3, pag. 81 şi 82.

***) Vedĭ Archiva românéscă tom. I, pag. 231.

La scóla slovenéscă la duoĭ dascălĭ, din care unul pentru romănesce, pe lună fie-care câte 10 talere.

Decĭ totala cheltuială a lefilor pe un an era de 1020 talerĭ.

Acest uric se păstrézä la archiva Statuluĭ, în secţiunea istorică, sub No. 21.

*

La 1749, aflăm în Iaşĭ o mişcare scolară, care ne pune în mirare. De şi Mitropolia ţĕreĭ a încăput pe mânile unuĭ Mitropolit grec, în contra deprinderilor bisericeĭ moldovene, acesta, Nichifor Mitropolitul, stabilesce o specie de *obligativitate* a învĕţămêntuluĭ şi anume scrie la protopopĭ ca să facă catagrafie de copiĭ. *Copiii prostimeĭ*, de la 3 anĭ în sus, să mérgă să înveţe carte la Sfântul Nicolae, la Sfânta Vinerĭ şi la Sfântu Sava. Obligativitatea învĕţămêntuluĭ pentru *copiiĭ prostimeĭ* nu este indicată pe cât timp are a fi, iar pentru copiiĭ de mazil, de neguţător şi de alte bresle de cinste, obligativitatea va fi de 9 anĭ, adică de la 3 la 12. Pentru feciorii de preoţĭ obligativitatea va dura 17 anĭ, adică până la vêrsta de 20 de anĭ a copiilor.

Puţine exemple găsim în Europa întrégă de aplicarea obligativităţeĭ la epoca în care ea era aflată şi aplicată în Iaşĭ. In Franţa aŭ fost date ordonanţe, încă în 1695, 1698 şi 1724, de obligativitate la învĕţătură, dar acéstă obligativitate era numaĭ pentru copiiĭ familiilor de religiune reformată, carĭ eraŭ aduşĭ cu de-a sila la scólele catolice, pentru a'ĭ converti la catolicism. Maĭ târḑiŭ mult, constituanta se pronunţa chiar contra obligativităţeĭ. *Intrebarea obligativităţeĭ* este agitată în Franţa cu mult maĭ târḑiŭ de 1749, adică de data actuluĭ luĭ Nichifor Mitropolitul.

Iată întreg actul important de la 1749, dupe copia ce noĭ maĭ întéiŭ am scos'o dupe originalul ce am descoperit într'o ladă de la Mitropolia din Iaşĭ. D. profesor Erbiceanu, dupe ce a fost făcut atent asupra existinţeĭ unor asemenea hrisóve la Mitropolia din Iaşĭ, s'a ocupat şi aŭ publicat unele din ele în Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ, dar publicaţiunea acestor documente, regretăm că o aflăm în cea maĭ mare parte greşită. Preferim decĭ, a da documentul de la 1749, dupe propria nóstră copie.

„† Nichifor, din mila luĭ Dumneḑeŭ Arhiepiscop şi Mitropolit a tótă Moldova, Smerenia nóstră, dupe datoria părintéscă ce avem a purta de grijă şi a învĕţa spre cele folositóre ale sufletuluĭ; de vréme că omul din tinereţele luĭ spre cele réle iaste rivnitoriŭ; iată că am socotit şi am orênduit pentru purtare de grijă oilor celor cuvêntăreţe, la Sf. Nicolae, şi la Sf. Vinerĭ, şi la Sf. Sava, să fie maĭ mare şi purtătoriŭ de grijă pentru tóte lucrurile cele necuviinciόse, din care curg vĕtămarea sufletuluĭ, şi molifta ta preote . . . . . care te-am orânduit după învĕţătura nóstră, cu mare cercare să ieĭ aminte de aceste treĭ popóre într'o sĕptămână de duoĕ orĭ să întrebĭ şi să cercĭ, măcar că din început, de multe orĭ şi în câte-va rîndurĭ v'am învĕţat, iată şi acum iarăşĭ vĕ învĕţăm şi vĕ pomenim ântêiŭ pentru ceĭ ce vor avea ţiitorĭ şi pentru amestecarea de sânge şi pentru copiĭ nebotezaţĭ şi pentru altele câte sunt bisericescĭ; pentru ómenĭ străinĭ ce vor veni întru aceste popóre, atât pentru creştinĭ cât şi pentru ceĭ de némurĭ străine: pentru creştinĭ să aveţĭ a ne însciinţa pe noĭ, iar pentru ceĭ de neamurĭ străine să însciinţaţĭ pe D-niĭ boiarĭ, slujbaşĭ, adică la D-luĭ Vel Aga. Aşişderea şi pentru copiĭ ce s'ar afla întru aceste popóre, copiiĭ prostimeĭ din treĭ anĭ în sus, însă care nu va fi de hrană, să faceţĭ isvod anume, să mérgă să înveţe carte, adică învĕţăturĭ creştinescĭ; care vor fi de Mazil, de neguţătoriŭ şi de alte bresle de cinste, să mérgă să înveţe, însă de vêrsta de la 3 anĭ în sus până la 12 aĭ *(sic)* şi maĭ sus; iar care or fi feciorĭ de preuţĭ să înveţe până la 20 anĭ şi maĭ sus; şi pentru ostenéla Molifteĭ tale, am găsit cu cale, ca să ieĭ din tótă cununia 2 parale şi de tot copilul când îl boteză o para şi la ḑi ântêiŭ a luneĭ patru banĭ, să împarţĭ cu preotul

poporuluĭ, adică 3 banĭ să ia cel ce boteză, şi 1 ban să ia molifta ta. Iar neurmând învĕţătureĭ nóstre şi se va întêmpla cât de puţină pricină, te voiŭ canoni şi bisericesce. De acésta şi blagoslovenia smerenieĭ nóstre să fie (sfie) pururea cu molifta ta.

U. Ias. Leat (7257) Iulie 6.
Nichifor Mitropolit Moldavieĭ.

(Archiva Mitropolieĭ de Iaşĭ)

Mişcarea scolară din prima jumĕtate a secoluluĭ al XVIII are influinţĭ culturale, ce suntem datorĭ a le documenta, maĭ cu sémă pentru Moldova.

Constatăm existenţa uneĭ tipografiĭ condusă de un harnic şi priceput bărbat *Duca Sotiriovicĭ* *). Iordache Cantacuzino, boer învĕţat, protege mult pe tipograful Duca, pre care îl şi cunună şi'l dăruesce cu maĭ mulţĭ ţiganĭ robĭ. Tot Cantacuzino recomandă pe tipograful Duca Mitropolituluĭ Iacob şi prin protecţiunea acestuiaşĭ Domnitoriĭ românĭ acordă luĭ Duca Sotiriovicĭ hrisóve de scutirĭ şi privileghiĭ. Aşa, noĭ maĭ âtêiŭ am aflat, la Mitropolia de Iaşĭ, hrisovul prin care Constantin Cehan Racoviţă V. V. confirmă luĭ Sotiriovicĭ privileghiile acordate luĭ de către Domnul anterior Constantin Nicolae Mavrocordat. Va să ḑică tipograful Duca aŭ lucrat între 1744 şi 1754 cel puţin.

Dar ce aŭ lucrat el? Nu cum-va numaĭ cărţĭ grecescĭ, decĭ numaĭ latural folositóre cultureĭ române? Din chiar zapisul prin care boerul Cantacuzino dăruesce luĭ Duca ţiganĭ, la ocasiunea cununieĭ, cât şi din hrisovul luĭ Constantin Racoviţă aflăm, care aŭ fost lucrările luĭ Sotiriovicĭ. Duca poseda limba grecéscă, cea latinéscă şi cea românéscă; de şi de origină grec, din Tasos, el scia aşa de bine românesce, în cât putea traduce în limba acésta orĭ ce carte. Când Domnitorul Constantin Racoviţă voi să'ĭ acorde hrisovul de privilegiĭ pentru tipografie, supusă pe Duca Sotiriovicĭ la un adevĕrat examen de limba românéscă. O spune Domnitorul în hrisovul sĕŭ, că l'a *ispitit*, însărcinându'l cu tălmăcirea *octoicului celuĭ mare şi altele*. In adevĕr de la Duca Sotiriovicĭ şi din tipografia luĭ avem maĭ multe cărţĭ. Dăm in anexă, zapisul luĭ Cantacuzino şi hrisovul luĭ Constantin Racoviţă, dupe copiĭ făcute de noĭ, fiind că D. Erbiceanu le-aŭ publicat cu desăvîrşire alterate la pag. 23 a Istorieĭ Mitropolieĭ Moldoveĭ.

Sincronistic cu tipografia luĭ Duca, exista în Iaşĭ tipografia Mitropolieĭ; în Rădăuţĭ de pe la 1744 o altă tipografie; în Bucurescĭ Mitropolitul Neofit cel numit ispravnic al scólelor de către maĭ mulţĭ Domnĭ, aŭ renouit tipografia Mitropolieĭ. Tot în Bucurescĭ exista sincronistic o altă tipografie ḑisă „a scóleĭ Văcărescilor“ **).

Din tipografia acésta aşeḑată în St. Sava aŭ eşit între altele: „*Liturghia*“ cu cheltuiala Mitropolituluĭ al Chesarieĭ Palestinieĭ Chir-Anania la 1742. Din tipografia renouită de Neofit aŭ eşit: „Cazaniĭ de prăsnuire a luĭ Ilie Meniat, de pe limba grecéscă pe cea românéscă tălmăcită“.

Din tipografia Mitropolieĭ de la Iaşĭ, vom aduce în anexă titlurile cărţilor tipărite. ***) Asemenea cărţile de la tipografia din Bucovina.

Cităm dintre acestea cărţĭ pe următórele: *a)* Dumneḑeeştile leturghiĭ a celor dintre sfinţiĭ părinţiĭ noştriĭ Ioan Zlataust, a luĭ Vasile cel mare, şi al prejdesfesteniéĭ, acum într'acéstaşĭ chip tipărit de Duca Sotiriovicĭ, tipograful de la Tasos, în Iaşĭ, la anul de la zidirea lumeĭ 7256, Decemvrie 23 (decĭ 1747); *b)* Ceaslovul, cel citat de Vasile Popp, la pag. 79 din Disertaţia despre tipografiile românescĭ.

---

*) Cu greşala Vasile Popp în «Disertaţie despre tipografiile românescĭ» (Sibiŭ 1838)» numesce pe Sotiriovicĭ: Stoicovicĭ. Popp confundă tipografia luĭ Duca cu a Mitropolieĭ (pag. 76).

**) Veḑĭ «Disertaţie despre tipografiile românescĭ» de Vasile Popp, Sibiŭ 1838, pag, 64.

***) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre la acéstă pagină.

Este de mirare, când pe de o parte constaţi însemnaţi paşi înainte în direcţiunea culturală, fie prin scolĭ, fie prin tipografie, fie prin influinţa ce aŭ în societatea română mulţĭ bărbaţĭ învĕţaţĭ veniţĭ din Bisanţ, este, ḑicem, de mirare, să intêmpinĭ acte de natura celuĭ ce aducem la vale şi încă semnate de un Mitropolit atât de luminat ca Iacob. Acest Inalt Prelat cere Domnitoruluĭ, ca *togmelele* să nu se maĭ facă din viŭ graiŭ, ci în scris, căcĭ făcêndu-se numaĭ din graiŭ, împricinaţiĭ jură adesea pe strâmb şi cimitirile ajung pline de ómenĭ afurisiţĭ. Dăm întreg actul în notă maĭ la vale *).

Eată anaforaoa :

«*Prea Inălţate Dómne*,

«Vĕḑênd noĭ multe lucrurĭ bune şi îndreptărĭ, care cu înaltă înţelepciune facĭ Măria Ta la patrie şi supuşiĭ Măriei Tale, şi maĭ virtos rîvna şi osîrdia Măriei Tale cu care în tot chipul te silescĭ, ca să aducĭ tóte lucrurile la bună rînduială, îndrăsnim şi noĭ a aduce aminte Măriei Tale pentru óre-care lucru. Adică aicĭ în pămêntul nostru s'aŭ obicĭnuit, atât partea politicéscă cât şi bisericéscă, la tóte tocmelile ce fac eĭ uniĭ cu alţiĭ, cât şi cu slugile năimiţiĭ şi păstoriĭ lor, când îĭ tocmesc cu sâmbrie şi alte pricinĭ, că acestea tóte le fac fără de scrisóre şi fără de marturĭ, şi când se întâmplă între uniĭ ca aceştia vr'o pricină de judecată, nu aŭ cu ce să dovedi unul cu altul, şi judecătoriĭ încă n'aŭ de unde se lumina, nefiind nicĭ scrisóre, nicĭ marturĭ, pentru care cele maĭ multe judecăţĭ nu se pot îndrepta într'alt chip fără numaĭ cu jurămênt, orĭ cu cărţĭ de blăstem, şi aşa pe tóte ḑilele pier multe suflete, după cum vedem că ţintirimurile *bisericilor se află pline tot de ómenĭ afurisiţĭ, căcĭ uniĭ pentru sărăcie*, iară alţiĭ nesciind ce este jurămêntul, îndrăsnesc de jură şi aşa uniĭ de alţiĭ se îndémnă a plini acest pĕcat, care este lepădare de Dumneḑeŭ, care jurămênt vĕḑênd noĭ, că se face pe tóte ḑilele, ni s'aŭ părut, că este un lucru fórte straşnic şi păgubitor de suflete creştineştĭ. Pentru care, cu aducerea aminte îndrăsnim a ne ruga Inălţimeĭ Tale, de veĭ socoti şi Măria Ta, că este bine, să poruncescĭ să se facă un testament stătător la Mitropolie. Aşişderea şi cărţí de însciinţare pe la tóte ţinuturile cu hotărîtóre poruncă, ca de acum înainte orĭ-cine ar avea a face tocmélă cu alt om, saŭ cu sluga luĭ şi năimiţiĭ şi păstoriĭ lor, saŭ orĭ în ce chip ar fi, care sĕasémănă cu nisce pricinĭ ca acestea, fără de scrisorĭ şi fără de marturĭ, nicĭ o tocmélă să nu facă, iar care ar maĭ face de acum înainte tocmelĭ fără de scrisorĭ şi martorĭ şi i se va întêmpla să iasă la vr'o judecată, să nu i să ţie în sémă, ci încă să fie şi de pedépsă, şi acésta făcêndu-se, noĭ socotim că veĭ avea Măria Ta mare laudă de la toţĭ, şi vecinică pomenire pentru un lucru ca acesta de suflet folositor. Noĭ am îndrăsnit a aduce aminte Măriei Tale, iară săvêrşirea o lăsăm la prea înalt şi lesne cunoscătórea înţelepciune a Măriei Tale.

Iacob Mitropolitul Moldoveĭ.
Iordache Canta Logofĕt.
Ion Palade Vel Spătar şi alte 4 subscrierĭ.

(Archiva Mitropolieĭ din Iaşĭ).

Póte nu ni se va imputa, că înregistrăm un act străin istorieĭ cultureĭ naţionale, când vom aminti şi blăstemul de la 1 Ianuarie 1752, pentru neprimirea de străinĭ la tronurile Mitropolieĭ şi Episcopielor Moldoveĭ. Dându acestuĭ act un loc în anexă, **) vedem de-

---

*) Eată resoluţiunea Domnuluĭ pe anaforaoa Divanuluĭ: «Bine aŭ socotit Sf. Sa Părintele Mitropolit, împreună cu D-lor Veliţiĭ Boerĭ, care şi noĭ găsindu-o cu cale, o întărim, poruncind să se facă ispisoc stătător de acéstă pricină şi să se scrie cărţĭ pe la toţĭ ispravniciĭ de pe la ţinuturĭ dând în ştire tutulor pentru una ca acésta să o ştie. Acésta poruncim, Iunie 5—1753». Sigiliul cu iniţialele: **Iō M. Voevod** şi mărcile ambelor ţĕrĭ şi data 1753.

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre la acéstă pagină.

curgênd din el consecinţî multiple pentru mersul cultureĭ naţionale; bărbaţî ca Spătarul Ioan Canta, Enache Cogălniceanu, Vorn. Niculcea, carĭ scriŭ românesce şi carĭ nu sunt partizanĭ aĭ Grecilor, maĭ ales Niculcea, ne explică momentul psichologic în care soborul din Iaşĭ, sub preşedinţa luĭ Iacob Mitropolitul, aŭ semnat actul din 1752, Ianuarie 1. Trecerea prin scaunul Mitropolieĭ Moldoveĭ a luĭ Nichifor, Mitropolitul de origină grécă, a fost ocasiune numaĭ de explosiune a sentimentuluĭ general, care se manifesta viŭ şi spornic în direcţiune cu totul românească.

*

Constatând asemenea avênt, care are culminanţa sa în actul de la 1752, Ianuarie 1, regreţĭ de a găsi o resistenţă din partea uneĭ părţĭ a cleruluĭ român de a'şĭ da birul destinat scólelor. In adevĕr, în Episcopia Romanuluĭ, pe la 7258 (1750), preoţiĭ domnescĭ şi boerescĭ făceaŭ greutăţĭ de asemenea natură, aşa în cât Domnitorul Constantin Mihaĭ Cehan Racoviţă s'a vĕḑut nevoit a da porunca următóre:

„Iŏ, Constantin Michail Cehan Racoviţă V. V., etc. De vreme ce ne-am înscĭinţat Domnia mea de la rugătorul nostru Sf. Sa Kir Ioanikie, Episcopul de Roman, cum că popiĭ domnescĭ şi boiarescĭ se pun înpotrivă şi nu vor să dea baniĭ scólelor şi până într'atâta uniĭ din boiarĭ s'aŭ ispitit să bată şi slugile Sf. Sale, pentru care dăm volnicie Sf. Sale să apuce cu mare tărie pe popii domnescĭ şi boiarescĭ şi afară din ceĭ ce ar fi avênd cărţile Domnieĭ mele de scutélă, de pre la alţiĭ de pe la toţĭ nu maĭ de cât să plinéscă baniĭ scólelor. Intr'alt chip să nu fie.

Sigil octogon roşu. leat 7258. Iunie 2.

(Archiva Episcopieĭ de Roman, pach. No. 49)

La 1752 Mateiŭ Ghica încă se ocupă de scólele din Bucurescĭ ca şi tatăl sĕŭ rĕposatul Gr. Ghica. Cel puţin după o apologie a învĕţătureĭ cu care începe hrisovul, apologie în care confunda pe apostolĭ cu Aristotel, cu Isus Christos, cu Solomon, dispune ca şi Gr. Ghica, că baniĭ biruluĭ scolastic de la cler să se adune în mâna Mitropolituluĭ iar nu la Vistierie *„fiind-că vistieria are multe trebĭ şi deosebite cheltuelĭ şi de multe orĭ nu le-aŭ fost viind rênd dascălilor a'şĭ lua plata câte 4, 5 lunĭ.“* Mitropolitul va putea maĭ bine să plătéscă simbriile dascălilor. De altmintrelea budgetul de pe 1752 este identic cu cel de la 1749. Dăm documentul întreg în anexă *).

Un an după aceea, la 1753, Octombre 18, popa Florea, dascălul de la scóla din Sfântu George, scrie hrisovul cel noŭ dat de Constantin Cehan Mihaiŭ Racoviţă V. V., care hrisov este aprópe identic cu cel anterior al luĭ Mateiŭ Ghica. In el budgetul lefilor dascălilor şi la 1753 este de 1020 talere pe an. Dăm documentul în anexă **).

Mateiŭ Ghica, trecênd Domn Moldoveĭ, se ocupa în 1753, Septembre 25, de scólele din Iaşĭ. La Mitropolia din Iaşĭ se păstréză un fórte mare hrisov de la acest Domn, frumos scris de Petrache Macarescu, ce aŭ fost cămăraş de isvóde. Domnitorul, cu sfatul boerilor Radu Racoviţă Vel-Logofĕt, Veliţiĭ Vornicĭ Manolache Costache şi C. Balşe, Hatm. C. Razul, Post. Alex. Suţu, Spăt. Vasile Razu, Ban Dumitraşcu Calmâşul, Vist. Aristar Crisoscoleu etc., dispune scutirea Mitropolieĭ din birurĭ, cu obligaţiunea ca ea să întreţină cele duoĕ scóle.

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

**) Veḑĭ în anexă după documentul de la 1752, păstrat la arch. Statul Ĭ între actele din secţiunea istorică, sub No. 25.

Este de mirare, când pe de o parte constaţi insemnaţi paşi inainte in direcţiunea culturală, fie prin scoli, fie prin tipografie, fie prin influința ce aŭ în societatea română mulţi bărbaţi învĕţaţi veniţi din Bisanţ, este, ḑicem, de mirare, să intémpini acte de natura celui ce aducem la vale şi încă semnate de un Mitropolit atât de luminat ca Iacob. Acest Inalt Prelat cere Domnitorului, ca *togmelele* să nu se mai facă din viŭ graiŭ, ci in scris, căci făcêndu-se numai din graiŭ, împricinaţii jură adesea pe strâmb şi cimitirile ajung pline de ómeni afurisiţi. Dăm întreg actul in notă mai la vale *).

Eată anaforaoa :

«*Prea Inălţate Dómne*,

«Vĕḑênd noi multe lucruri bune şi indreptări, care cu inaltă inţelepciune faci Măria Ta la patrie şi supuşii Măriei Tale, şi mai virtos rivna şi osirdia Măriei Tale cu care in tot chipul te silesci, ca să aduci tóte lucrurile la bună rînduială, îndrăsnim şi noi a aduce aminte Măriei Tale pentru óre-care lucru. Adică aici în pămêntul nostru s'aŭ obicinuit, atât partea politicéscă cât şi bisericéscă, la tóte tocmelile ce fac ei unii cu alţii, cât şi cu slugile năimiţii şi păstorii lor, când ii tocmesc cu sâmbrie şi alte pricini, că acestea tóte le fac fără de scrisóre şi fără de marturi, şi când se întâmplă între unii ca aceştia vr'o pricină de judecată, nu aŭ cu ce să dovedi unul cu altul, şi judecătorii încă n'aŭ de unde se lumina, nefiind nici scrisóre, nici marturi, pentru care cele mai multe judecăţi nu se pot îndrepta într'alt chip fără numai cu jurămênt, ori cu cărţi de blăstem, şi aşa pe tóte ḑilele pier multe suflete, după cum vedem că ţintirimurile *bisericilor se află pline tot de ómeni afurisiţi, căci unii pentru sărăcie*, iară alţii nesciind ce este jurămêntul, îndrăsnesc de jură şi aşa unii de alţii se îndémnă a plini acest pĕcat, care este lepădare de Dumneḑeŭ, care juramênt vĕḑênd noi, că se face pe tóte ḑilele, ni s'aŭ părut, că este un lucru fórte straşnic şi păgubitor de suflete creştineşti. Pentru care, cu aducerea aminte îndrăsnim a ne ruga Inălţimei Tale, de vei socoti şi Măria Ta, că este bine, să poruncesci să se facă un testament stătător la Mitropolie. Aşişderea şi cărţi de insciinţare pe la tóte ţinuturile cu hotărîtóre poruncă, ca de acum înainte ori-cine ar avea a face tocmélă cu alt om, saŭ cu sluga lui şi năimiţii şi păstorii lor, saŭ ori în ce chip ar fi, care sĕasémănă cu nisce pricini ca acestea, fără de scrisori şi fără de marturi, nici o tocmélă să nu facă, iar care ar mai face de acum înainte tocmeli fără de scrisori şi martori şi i se va întêmpla să iasă la vr'o judecată, să nu i să ţie în sémă, ci încă să fie şi de pedépsă, şi acésta făcêndu-se, noi socotim că vei avea Măria Ta mare laudă de la toţi, şi vecinică pomenire pentru un lucru ca acesta de suflet folositor. Noi am îndrăsnit a aduce aminte Măriei Tale, iară săvêrşirea o lăsăm la prea înalt şi lesne cunoscătórea înţelepciune a Măriei Tale.

Iacob Mitropolitul Moldovei.
Iordache Canta Logofĕt.
Ion Palade Vel Spătar şi alte 4 subscrieri.

(Archiva Mitropoliei din Iaşi).

Póte nu ni se va imputa, că înregistrăm un act străin istoriei culturei naţionale, când vom aminti şi blăstemul de la 1 Ianuarie 1752, pentru neprimirea de străini la tronurile Mitropoliei şi Episcopielor Moldovei. Dându acestui act un loc în anexă, **) vedem de-

*) Eată resoluţiunea Domnului pe anaforaoa Divanului: «Bine aŭ socotit Sf. Sa Părintele Mitropolit, împreună cu D-lor Veliţii Boeri, care şi noi găsindu-o cu cale, o întărim, poruncind să se facă ispisoc stătător de acéstă pricină şi să se scrie cărţi pe la toţi ispravnicii de pe la ţinuturi dând în ştire tutulor pentru una ca acésta să o ştie. Acésta poruncim, Iunie 5—1753». Sigiliul cu iniţialele: **Iω M. Voevod** şi mărcile ambelor ţĕri şi data 1753.

**) Veḑi anexa corespunḑĕtóre la acéstă pagină.

curgênd din el consecinţĭ multiple pentru mersul cultureĭ naţionale; bărbaţĭ ca Spătarul Ioan Canta, Enache Cogălniceanu, Vorn. Niculcea, carĭ scriŭ românesce şi carĭ nu sunt partizanĭ aĭ Grecilor, maĭ ales Niculcea, ne explică momentul psichologic în care soborul din Iaşĭ, sub preşedinţa luĭ Iacob Mitropolitul, aŭ semnat actul din 1752, Ianuarie 1. Trecerea prin scaunul Mitropolieĭ Moldoveĭ a luĭ Nichifor, Mitropolitul de origină grécă, a fost ocasiune numaĭ de explosiune a sentimentuluĭ general, care se manifesta viŭ şi spornic in direcţiune cu totul românească.

*

Constatând asemenea avênt, care are culminanţa sa in actul de la 1752, Ianuarie 1, regreţĭ de a găsi o resistenţă din partea uneĭ părţĭ a cleruluĭ român de a'şĭ da birul destinat scólelor. In adevĕr, în Episcopia Romanuluĭ, pe la 7258 (1750), preoţiĭ domnescĭ şi boerescĭ făceaŭ greutăţĭ de asemenea natură, aşa în cât Domnitorul Constantin Mihaĭ Cehan Racoviţă s'a vĕdut nevoit a da porunca următóre:

„Iω, Constantin Michail Cehan Racoviţă V. V., etc. De vreme ce ne-am însciinţat Domnia mea de la rugătorul nostru Sf. Sa Kir Ioanikie, Episcopul de Roman, cum că popiĭ domnescĭ şi boiarescĭ se pun împotrivă şi nu vor să dea baniĭ scólelor şi până într'atâta uniĭ din boiarĭ s'aŭ ispitit să bată şi slugile Sf. Sale, pentru care dăm volnicie Sf. Sale să apuce cu mare tărie pe popiĭ domnescĭ şi boiarescĭ şi afară din ceĭ ce ar fi avênd cărţile Domnieĭ mele de scutélă, de pre la alţiĭ de pe la toţĭ nu maĭ de cât să plinéscă baniĭ scólelor. Intr'alt chip să nu fie.

Sigil octogon roşu. leat 7258. Iunie 2.

(Archiva Episcopieĭ de Roman, pach. No. 49)

La 1752 Mateiŭ Ghica încă se ocupă de scólele din Bucurescĭ ca şi tatăl sĕŭ rĕposatul Gr. Ghica. Cel puţin după o apologie a învĕţătureĭ cu care începe hrisovul, apologie în care confunda pe apostolĭ cu Aristotel, cu Isus Christos, cu Solomon, dispune ca şi Gr. Ghica, că baniĭ biruluĭ scolastic de la cler să se adune în mâna Mitropolituluĭ iar nu la Vistierie *„fiind-că vistieria are multe trebĭ şi deosebite cheltuelĭ şi de multe orĭ nu le-aŭ fost viind rênd dascălilor a'şĭ lua plata câte 4, 5 lunĭ.“* Mitropolitul va putea maĭ bine să plătéscă simbriile dascălilor. De altmintrelea budgetul de pe 1752 este identic cu cel de la 1749. Dăm documentul întreg în anexă *).

Un an după aceea, la 1753, Octombre 18, popa Florea, dascălul de la scóla din Sfântu George, scrie hrisovul cel noŭ dat de Constantin Cehan Mihaiŭ Racoviţă V. V., care hrisov este aprópe identic cu cel anterior al luĭ Mateiŭ Ghica. In el budgetul lefilor dascălilor şi la 1753 este de 1020 talere pe an. Dăm documentul în anexă **).

Mateiŭ Ghica, trecênd Domn Moldoveĭ, se ocupa în 1753, Septembre 25, de scólele din Iaşĭ. La Mitropolia din Iaşĭ se păstréză un fórte mare hrisov de la acest Domn, frumos scris de Petrache Macarescu, ce aŭ fost cămăraş de isvóde. Domnitorul, cu sfatul boerilor Radu Racoviţă Vel-Logofĕt, Veliţiĭ Vornicĭ Manolache Costache şi C. Balşe, Hatm. C. Razul, Post. Alex. Suţu, Spăt. Vasile Razu, Ban Dumitraşcu Calmâşul, Vist. Aristar Crisoscoleu etc., dispune scutirea Mitropolieĭ din birurĭ, cu obligaţiunea ca ea să întreţină cele duoĕ scóle.

---

*) Vedĭ anexa la acéstă pagină.

**) Vedĭ în anexă după documentul de la 1752, păstrat la arch. Statuluĭ între actele din secţiunea istorică, sub No. 25.

La 1754, Martie, exista şi în Buzĕŭ scólă românéscă. Se vede acésta din testamentul ce am descoperit în condica Episcopieĭ, testament al Şetrareseĭ Caliţeĭ, scris de *dascălul* scóleĭ, anume Vasile.

*

In 7264 (1756) Aprilie, Constantin M. Racoviţă se ocupa şi dênsul de cele duoĕ scolĭ din Iaşĭ, scutind bucatele Mitropolieĭ, cu condiţiune, ca ea să întreţină cele duoĕ scolĭ. Actul acesta, conservat la arch. Mitrop. din Iaşĭ, este un F° mare, scris de *Tănasie Logof.* sigil roş mic cu mărcile ambelor principate şi dată 1753. Aduce credinţa *Boerilor: Ioan Bogdan Vel Log., Manol. Kostache Vel Vorn. de ţéra de jos, Iordache Balş Vel Vorn. ţĕreĭ de sus, V. Razul Hatm. şi pârc. Suceaveĭ, Lasc. Geni Vel Post., V. Roset Vel Spăt., Dum. Palade Vel Vist., Ioniţă Cantacuzino Vel Ban, Constantin Sturzea Vel Pah. Iord. Kostache Vel Stolnic.*

Importanţa învĕţătureĭ este arĕtată la 1756 de Mitropolitul Iacob prin următórea :

«*Invĕţătură pentru ca să'şĭ dea fieşte-care om feciorii luĭ la carte* *).

«Nu se póte să fie maĭ fericit omul, ca şi când pune tot gândul şi purtarea luĭ de grijă, în ce chip şi cu ce midlóce va putea să vadă copiiĭ luĭ rênduiţĭ spre procopséla învĕţătureĭ; după cum vedem nu numaĭ în Sfânta Scriptură, ci şi la tóte istoriile, fericind pe părinţiĭ aceia, carĭ pun silinţa lor cu neadormiţiĭ ochĭ pentru învĕţătura copiilor lor. De vreme ce învĕţătura cea de Dumneḑeŭ insuflată este lumina trupuluĭ şi cunoscinţa credinţeĭ ceĭ dumneḑeescĭ, este o înălţare a fireĭ omenescĭ, este o dogmă a prea Inaltuluĭ şi cerescului Impĕrat şi o pază a tutulor poruncilor sfinţieĭ sale. Şi acéstă învĕţătură aŭ făcut pre filosofĭ de aŭ cunoscut tóte firile, nu numaĭ cele pământescĭ, ci şi cele cerescĭ. Acéstă învĕţătură este o icónă şi o închipuire Dumneḑeiască, şi o cârmă ce ocârmuesce pre sufletul ce se află întru acest vas pămêntesc; acéstă învĕţătură, sunt strunele minţeĭ, carĭ strune, lovindu-se cu credinţă şi cu frica luĭ Dumneḑeŭ, slobod viersurile bunătăţilor şi ajung îndulcirile lor până la scaunul cel Domnesc. Acéstă învĕţătură dar, vĕḑêndu-o noĭ, că este adormită întru întunerecul leneviréĭ, ni s'aŭ rănit inima de fómetea acésta, ce se află înrădăcinată în sufletele a unora din părinţiĭ, carĭ 'şĭ cresc copiiĭ lor fără învĕţătură. Decĭ, fieşte-care om ce este învĕţat, se chiamă om cuvêntător ; iar cel neînvĕţat este asemenea dobitócelor. Şi de voiţĭ să vĕ fie feciorii voştri asemenea dobitócelor, este mare greşélă şi orbire ; căcĭ că se lipsesc de învĕţătura cu care fără de aceea cu greŭ este a cunósce pre Dumneḑeŭ, numaĭ atâta 'l cunosc, precum 'l cunosc şi dobitócele cele nesimţitóre. Şi adevĕrat şi încredinţat lucru este, că învĕţătura este asemenea cu florile cele mirositóre, carĭ cu mirosul învĕţătureĭ tămăduesce tóte rănile cele trupescĭ, iar cel neînvĕţat este asemenea copaculuĭ celuĭ uscat, şi precum sórele încălḑesce şi cresce tóte cele ce odrăslesc pămêntul, aşa şi învĕţătura dă priceperea omuluĭ spre tótă cunoscinţa. Şi iarăşĭ în ce chip depărtându-se sórele pe crugul ḑileĭ, se face întuneric, aşa şi învĕţătura fiind depărtată de ticălosul acela om, se află la întunerecul neçunoscinţeĭ, şi maĭ în scurt este orb: măcar de i se şi pare că vede, căcĭ ochiĭ celuĭ neînvĕţat şi nepedepsit sunt orbĭ, şi maĭ mult aĭ sufletuluĭ, că sufletul şi mintea sunt care vĕd, şi când mintea nu pricepe carĭ sunt de trébă, órbă este de tot. Vedeţĭ dar părinţilor, carĭ vĕ lăsaţĭ copiiĭ voştri nepedepsiţĭ, câtă stricăciune şi nepricopsélă pricinuesce feciorilor voştriĭ lipsa învĕţătureĭ. Pentru care iată dar, că vĕ îndemnăm, ca să vĕ deşteptaţĭ inimile vóstre la bunătăţile cele

*) Veḑĭ: Cerésca Flóre, orĭ cărţulie, de Iacob Mitropolitul, Iaşĭ. 1756.

sufletescĭ, carĭ curg din *sfânta invĕţătură*, şi să vĕ daţĭ copiiĭ fieşte-care părinte la învĕţătură, ca nisce desăvêrşiţĭ părinţĭ şi purtătorĭ de grije de cele de folosul feciorilor voştri. Şi urmând poruncei şi învĕţăturei nóstre, veţĭ avea nădejde a vĕ bucura şi a vĕ veseli de fiiĭ voştri, ca de nisce înţelepţiţĭ de Dumnedeŭ, şi eĭ vĕ vor pomeni pre voĭ.

Domnul să vĕ blagoslovéscă pre voĭ, şi blagoslovenia să se adaugă spre voĭ şi spre feciorii voştri».

*

La 1757 Scarlat Ghica, fiind Domn al Moldoveĭ, scutesce clerul prin hrisovul din Iunie 12, acel an, de dajdia domnéscă şi de ploconul vlădicesc, numaĭ să'şĭ plătéscă *dajdia scólelor* *).

*

Scarlat Ghica, fiul luĭ Gr. Ghica, în acelaş an 1757, la Iulie 6, maĭ dă un hrisov prin care acordă unele folóse Mitropolieĭ din Iaşĭ, cu condiţiune, *să intreţină cele duoĕ scolĭ*. Acest document, aflat iarăşi de mine, la Mitropolia din Iaşĭ, îl resumăm ast-fel:

Iω *Scarlat Ghica V. V., fiul luĭ Grigorie Ghica V. V., dăruesce în 7265 (1757), Iulie 6, câte 300 leĭ pe an Mitropolieĭ şi scutesce de birurĭ tóte bucatele eĭ, cu condiţiune să intreţină ca cele duoĕ scolĭ.* De acestea pomenesce întocmaĭ ca şi anteriórele hrisóve.

Hrisovul este scris de Ioniţă sin Pavel Cămăraş. Este ilustrat cu titlurĭ roşiĭ şi Vulturĭ negri. In frunte bourul cu iniţialele Domnuluĭ, în scut, care e suprapus pe topuz şi sabie.

Boerii: Radu Racoviţă Vel Log., C. Balş V. Vorn. ţĕreĭ de jos, Vas. Rusel V. Vornic ţĕreĭ de sus, Alexandru Vel Post., Aristarh Hrisoscoleu Vel Vist., I. Palade V. Spăt., Panaiote V. Ban, Iord. Costache Vel Pah., I. Sturzea V. Hatman şi Pârc. Suceveĭ, V. Kostache Vel Stoln., Ianache V. Caminar, Mateiŭ Ghica V. Comis.

Mişcarea scolară, atât de vĕdită la 1757, ne va explica apariţiunea primeĭ gramaticĭ române, care în manuscris a străbătut până la noĭ, aceea a luĭ *Dimitrie Eustatievicĭ*. Dăm în anexă prefaţa acesteĭ importante şi încă needitată lucrare, cum şi o mică dare de sémă despre ea *). Cu gramatica acésta şi acéa a luĭ Tóder Scolarul, se schimbă legenda, că primul gramatic român este Văcărescu la 1787.

Un decret domnesc, de o importanţă excepţională, avem de înregistrat la anul 1759, din Moldova **). Ioan Teodor Calimach, Domnul Moldoveĭ de la 1758, se preocupă de starea scólelor din Iaşĭ şi din tótă Moldova, negreşit solicitat de Mitropolitul Iacob.

Domnitorul numesce pe Mitropolitul Iacob şi pe „Vestitul la învĕţătură Chritean, marele clisiarch al bisericeĭ celeĭ marĭ a rĕsărituluĭ", ca să cerceteze starea scólelor din Iaşĭ. Comisiunea de anchetă raportéză Domnitoruluĭ, că scóla elinéscă se află în próstă stare, nu din pricina dascălilor (cum era să acuze pe dascăliĭ grecescĭ marele eclisiarch al bisericeĭ grecce?) ci din alte duoĕ cause: 1) Că „uniĭ din uceniciĭ iubind maĭ mult cinstea curţeĭ" şi alţiĭ fiind străinĭ, săracĭ, părăsesc scóla înainte de a termina studiile, şi 2) Causa provine din înmulţirea scólelor private, cu care se sparge scóla cea mare domnéscă. Constatăm cu regret că un Prelat ilustru ca Iacob propune, împreună cu grecul eclisiarch, ca

*) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

**) Se află la Mitropolia de Iaşĭ, unde l'am descoperit eŭ cel ânteiŭ. E un folio mare cu iniţiale roşiĭ şi sigiliul mic, octogon roşu.

La 1754, Martie, exista și în Buzěŭ scólă românéscă. Se vede acésta din testamentul ce am descoperit în condica Episcopieĭ, testament al Șetrareseĭ Calițeĭ, scris de *dascălul* scóleĭ, anume Vasile.

*

In 7264 (1756) Aprilie, Constantin M. Racoviță se ocupa și dênsul de cele duoĕ scolĭ din Iașĭ, scutind bucatele Mitropolieĭ, cu condițiune, ca ea să întrețină cele duoĕ scolĭ. Actul acesta, conservat la arch. Mitrop. din Iașĭ, este un F° mare, scris de *Tănasie Logof.* sigil roș mic cu mărcile ambelor principate și dată 1753. Aduce credința *Boerilor: Ioan Bogdan Vel Log., Manol. Kostache Vel Vorn. de țéra de jos, Iordache Balș Vel Vorn. țěreĭ de sus, V. Razul Hatm. și pârc. Succaveĭ, Lasc. Geni Vel Post., V. Roset Vel Spăt., Dum. Palade Vel Vist., Ioniță Cantacuzino Vel Ban, Constantin Sturzea Vel Pah. Iord. Kostache Vel Stolnic.*

Importanța învěțătureĭ este arětată la 1756 de Mitropolitul Iacob prin următórea: «*Invěțătură pentru ca să'șĭ dea fieşte-care om feciorii luĭ la carte* *).

«Nu se póte să fie maĭ fericit omul, ca și când pune tot gândul și purtarea luĭ de grijă, în ce chip și cu ce miḑlóce va putea să vadă copiiĭ luĭ rênduițĭ spre procopsela învěțătureĭ; după cum vedem nu numaĭ în Sfânta Scriptură, ci și la tóte istoriile, fericind pe părințiĭ aceia, carĭ pun silința lor cu neadormițiĭ ochĭ pentru învěțătura copiilor lor. De vreme ce învěțătura cea de Dumneḑeŭ insuflată este lumina trupuluĭ și cunoscința credințeĭ ceĭ dumneḑeescĭ, este o înălțare a fireĭ omenescĭ, este o dogmă a prea Inaltuluĭ și ceresculuĭ Impěrat și o pază a tutulor poruncilor sfințieĭ sale. Și acéstă învěțătură aŭ făcut pre filosofĭ de aŭ cunoscut tóte firile, nu numaĭ cele pămêntescĭ, ci și cele cerescĭ. Acéstă învěțătură este o icónă și o închipuire Dumneḑeiască, și o cârmă ce ocârmuesce pre sufletul ce se află întru acest vas pămêntesc; acéstă învěțătură, sunt strunele mințeĭ, carĭ strune, lovindu-se cu credință și cu frica luĭ Dumneḑeŭ, slobod viersurile bunătăților și ajung îndulcirile lor până la scaunul cel Domnesc. Acéstă învěțătură dar, věḑêndu-o noĭ, că este adormită întru întunerecul leneviređ, ni s'aŭ rănit inima de fómetea acésta, ce se află înrădăcinată în sufletele a unora din părințiĭ, carĭ 'șĭ cresc copiiĭ lor fără învěțătură. Decĭ, fieşte-care om ce este învěțat, se chiamă om cuvêntător; iar cel neînvěțat este asemenea dobitócelor. Și de voițĭ să vě fie feciorii voștri asemenea dobitócelor, este mare greșélă și orbire; căcĭ că se lipsesc de învěțătura cu care fără de aceea cu greŭ este a cunósce pre Dumneḑeŭ, numaĭ atâta 'l cunosc, precum 'l cunosc și dobitócele cele nesimțitóre. Și adevěrat și încredințat lucru este, că învěțătura este asemenea cu florile cele mirositóre, carĭ cu mirosul învěțătureĭ tămăduesce tóte rănile cele trupescĭ, iar cel neînvěțat este asemenea copaculuĭ celuĭ uscat, și precum sórele încălḑesce și cresce tóte cele ce odrăslesc pămêntul, așa și învěțătura dă priceperea omuluĭ spre tótă cunoscința. Și iarășĭ în ce chip depărtându-se sórele pe crugul ḑileĭ, se face întuneric, așa și învěțătura fiind depărtată de ticălosul acela om, se află la întunerecul neçunoscințeĭ, și maĭ în scurt este orb: măcar de i se și pare că vede, căcĭ ochiĭ celuĭ neînvěțat și nepedepsit sunt orbĭ, și maĭ mult aĭ sufletuluĭ, că sufletul și mintea sunt care věd, și când mintea nu pricepe carĭ sunt de trébă, órbă este de tot. Vedețĭ dar părinților, carĭ vě lăsațĭ copiiĭ voștri nepedepsițĭ, câtă stricăciune și nepricopsélă pricinuesce feciorilor voștriĭ lipsa învěțătureĭ. Pentru care iată dar, că vě îndemnăm, ca să vě deșteptațĭ inimile vóstre la bunătățile cele

*) Veḑĭ: Cerésca Flóre, orĭ cărțulie, de Iacob Mitropolitul, Iașĭ. 1756.

sufletescĭ, carĭ curg din *sfânta învĕţătură*, şi să vĕ daţĭ copiiĭ fieşte-care părinte la învĕţătură, ca nisce desăvĕrşiţĭ părinţĭ şi purtătorĭ de grije de cele de folosul feciorilor voştri. Şi urmând poruncei şi învĕţăturei nóstre, veţĭ avea nădejde a vĕ bucura şi a vĕ veseli de fiiĭ voştri, ca de nisce înţelepţiţĭ de Dumnedeŭ, şi eĭ vĕ vor pomeni pre voĭ.

Domnul să vĕ blagoslovéscă pre voĭ, şi blagoslovenia să se adaugă spre voĭ şi spre feciorii voştri».

*

La 1757 Scarlat Ghica, fiind Domn al Moldoveĭ, scutesce clerul prin hrisovul din Iunie 12, acel an, de dajdia domnéscă şi de ploconul vlădicesc, numaĭ să'şi plătéscă *dajdia scólelor* *).

*

Scarlat Ghica, fiul luĭ Gr. Ghica, în acelaş an 1757, la Iulie 6, maĭ dă un hrisov prin care acordă unele folóse Mitropolieĭ din Iaşĭ, cu condiţiune, *să întreţină cele duoĕ scolĭ.* Acest document, aflat iarăşĭ de mine, la Mitropolia din Iaşĭ, îl resumăm ast-fel:

Iŏ *Scarlat Ghica V. V., fiul luĭ Grigorie Ghica V. V., dăruesce în 7265 (1757), Iulie 6, câte 300 leĭ pe an Mitropolieĭ şi scutesce de birurĭ tóte bucatele eĭ, cu condiţiune să întreţină ea cele duoĕ scolĭ.* De acestea pomenesce întocmaĭ ca şi anteriórele hrisóve.

Hrisovul este scris de Ioniţă sin Pavel Cămăraş. Este ilustrat cu titlurĭ roşiĭ şi Vulturĭ negri. In frunte bourul cu iniţialele Domnuluĭ, în scut, care e suprapus pe topuz şi sabie.

Boeriĭ: Radu Racoviţă Vel Log., C. Balş V. Vorn. ţĕreĭ de jos, Vas. Ruset V. Vornic ţĕreĭ de sus, Alexandru Vel Post., Aristarh Hrisoscoleu Vel Vist., I. Palade V. Spăt., Panaiote V. Ban, Iord. Costache Vel Pah., I. Sturzea V. Hatman şi Pârc. Suceveĭ, V. Kostache Vel Stoln., Ianache V. Caminar, Mateiŭ Ghica V. Comis.

Mişcarea scolară, atât de vĕdită la 1757, ne va explica apariţiunea primeĭ gramaticĭ române, care în manuscris a străbătut până la noĭ, aceea a luĭ *Dimitrie Eustatievicĭ.* Dăm în anexă prefaţa acesteĭ importante şi încă needitată lucrare, cum şi o mică dare de sémă despre ea *). Cu gramatica acésta şi acéa a luĭ Tóder Scolarul, se schimbă legenda, că primul gramatic român este Văcărescu la 1787.

Un decret domnesc, de o importanţă excepţională, avem de înregistrat la anul 1759, din Moldova **). Ioan Teodor Calimach, Domnul Moldoveĭ de la 1758, se preocupă de starea scólelor din Iaşĭ şi din tótă Moldova, negreşit solicitat de Mitropolitul Iacob.

Domnitorul numesce pe Mitropolitul Iacob şi pe „Vestitul la învĕţătură Chritean, marele clisiarch al biserice celeĭ marĭ a rĕsărituluĭ“, ca să cerceteze starea scólelor din Iaşĭ. Comisiunea de anchetă raportéză Domnitoruluĭ, că scóla elinéscă se află în próstă stare, nu din pricina dascălilor (cum era să acuze pe dascăliĭ grecescĭ marele eclisiarch al bisericeĭ grece ?) ci din alte duoĕ cause : 1) Că „uniĭ din ucenicĭ iubind maĭ mult cinstea curţeĭ“ şi alţiĭ fiind străinĭ, sĕracĭ, părăsesc scóla înainte de a termina studiile, şi 2) Causa provine din înmulţirea scólelor private, cu care se sparge scóla cea mare domnéscă. Constatăm cu regret că un Prelat ilustru ca Iacob propune, împreună cu grecul eclisiarch, ca

*) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

**) Se află la Mitropolia de Iaşĭ, unde l'am descoperit eŭ cel ânteiŭ. E un folio mare cu iniţiale roşiĭ şi sigiliul mic, octogon roşu.

mĕsurĭ de imbunătăţire a scólei marĭ domnescĭ, nimicirea învĕţămêntuluĭ privat prin scóle organisate de dascălĭ, fie străinĭ, fie românĭ, ba chiar şi a scólelor de pe la monăstirĭ. Invĕţarea în casa părintéscă a fiilor de boierĭ n'a putut'o lovi deplin hrisovul de la 1759, dar şi aci a dispus, că învĕţătoriĭ luaţĭ de boierĭ prin casele lor să fie supuşĭ prealabil la un examen în faţa *dascălului cel mare* de la scóla domnéscă. Va să ḑică, cu alte cuvinte, cel care era interesat să nu maĭ existe învĕţămênt privat, avea să fie arbitru de a îngădui orĭ nu acest învĕţămênt până şi în casele particulare! O altă mĕsură din care Mitropolitul Iacob spera îmbunătăţirea scólelor din Iaşĭ era obligaţiunea pentru scolarĭ de a urma cursurile în timp de şése anĭ.

Din acest document resultă: *a)* Că nu exista în Moldova numaĭ scólele publice şi numaĭ scóle grecescĭ. Documentul însuşĭ constată, dupe cum se póte vedea din anexă, mărturisesce, că exista în ţéră *scóle atât moldovenescĭ cât şi slovenescĭ*; *b)* Că exista şi pe la mănăstirĭ scóle óre cum private; *c)* Că scóla grecéscă principală din Iaşĭ nu se bucura de opiniune bună, de vreme ce era hulită, că are dascălĭ neprocopsiţĭ; *d)* Că feciorii de boierĭ se grăbeaŭ să părăséscă scóla pentru a intra în vre-o slujbă; *e)* Că programul studiilor era pe şése anĭ; *f)* Că marele dascăl de la 1759 se numea Nicolae; *g)* Că eraŭ de toţĭ treĭ dascălĭ la scóla principală; *h)* Că maĭ existaŭ scolĭ domnescĭ şi prin judeţe.

De altmintrelea hrisovul luĭ Ión Teodor Calimach, cât privesce scólele din ţéră, se întemeia pe hrisovul anterior al luĭ Grigore Ghica, pe care hrisov 'l reîntăresce.

O singură scólă aşeḑată la monastire scapă de sub lovitura dată învĕţămêntuluĭ privat prin hrisovul luĭ Ión Teodor Calimach: mitropolitul Iacob arétă Domnitorului, că la monastirea Putna exista scólă românéscă de maĭ mult timp, care are dascăl bun, care a strîns mulţĭ ucenicĭ şi că alte scolĭ fiind depărtate, acéstă scólă este de lipsă pentru partea loculuĭ. Ast-fel scapă scóla din monastirea Putna, ce va ilustra-o nu târḑiŭ archimandritul Mazăreanul, ba chiar e transformată în scólă domnéscă de un rang cu cele prevĕḑute în hrisovul luĭ Grigorie Ghica. Se face chiar şi léfă dascăluluĭ de la monastirea Putna, din baniĭ scólelor, ce se aduna de la preoţĭ, câte 60 de leĭ pe an.

In budgetul lefilor dascălilor din Iaşĭ, dupe cererea Mitropolituluĭ Iacob, Domnitorul Ioan Teodor Calimach ridică léfa dascăluluĭ al treilea (cel moldovenesc) de la 10 la 15 leĭ pe lună *).

*

Din acestaşĭ an 1759, Ioan T. Calimach maĭ dă un hrisov prin care reînfiinţéză la Botoşanĭ, scóla domnéscă, care pare că incetase. Acéstă scólă se va plăti din venitul Dómneĭ de la têrgul Botoşanilor, de către Vornicul de Botoşanĭ, însărcinat cu adunarea acestuĭ venit. Uricul însărcinéză pe Vornicul de Botoşanĭ să găséscă dascăl pentru scóla de acolo, căruia 'ĭ va plăti câte 5 leĭ pe treĭ lunĭ, acordându'ĭ Domnitorul şi diversele scutirĭ pe bucate şi de bir, etc. Dăm în anexă acest document dupe Uricarul tom. II, pag. 51 **).

Scarlat Ghica trecênd apoĭ Domn în ţéra muntenéscă, s'a ocupat cu stăruinţă de scólele din Bucurescĭ. El a rezidit cu cheltuiala sa şi cu blagoslovenia Mitropolituluĭ Filaret in-

*) Ocaua de carne, dupe nartul de câţĭ-va anĭ maĭ târḑiŭ, de sub Ipsilant, era în Bucurescĭ 2—3 parale; decĭ în comparaţiune cu preţul de astăḑĭ, léfa dascăluluĭ de 15 leĭ representa la 300 oca de carne, iar a celuĭ maĭ bine plătit profesor de liceŭ actualmente represintă cam la 150 ocale de carne, pe preţul de astaḑĭ din Iaşĭ şi din Bucurescĭ!

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

tâiŭ localul scólei din S-tu George la 1759. Vestitul caligraf românesc și slavon, dascălul Florea, a fost *ispravnic* la zidirea localului acestei scolĭ, unde el era învĕțător. Indemnător pe lângă Scarlat Ghica a fost Banu Constantin Brâncoveanu, care de sigur 'și-a amintit, că Domnitorul Brâncoveanu, la începutul secolului al XVIII-lea, fusese și el unul din inființătoriĭ și sprijinitoriĭ acesteĭ scolĭ *). Exemplul dat de Scarlat Ghica găsesce imitatorĭ în țeră. Așa Sandul Bucșenescul Biv-vel-Serdar cu femeia sa Maria daŭ averĭ frumóse monastireĭ Beresleveşti, şi între condițiunile de inzestrare a monastireĭ pun, ca la monastire să fie tot-d'a-una un dascăl, ca să țină scólă românéscă. Pe lângă plata dascălului șe vor întreține în monastire și 6 scolarĭ internĭ cu cheltuiala monastireĭ.

La 1760, Aprilie 20, Domnitorul Scarlat Ghica, fiul luĭ Grigore Ghica Vodă, dă uric de întărire a danieĭ luĭ Bucșănescu **). Din uric se vede, că la S-tul George în Bucuresci exista scóla publică. Uricul este scris cu frumósă scrisóre românéscă și cu pretențiĭ caligrafice, de popa Florea, dascălul slavonesc de la S-tul George-cel-Vechiŭ.

Acest dascălul popa Florea de care maĭ sus vorbirăm este unul din caligrafiĭ ceĭ maĭ distinșĭ din Bucurescĭ spre aniĭ 1750—1770. Bănuim că scia puțină carte slavonéscă și că maĭ mult profitaŭ scolariĭ luĭ întru cetirea și scrierea română ***).

*

Anul 1761 e semnalat în istoria cultureĭ naționale, nu pentru că acum întâiași dată (cum dice D. Orĕscu, rectorul Universitățeĭ în discursul sĕŭ la ocasiunea serbăreĭ a 25-a a existențeĭ Universitățeĭ, 1889 [4]) s'ar fi organisat scóla la S-tu Sava de către Const. Nicolae Mavrocordat, ci numaĭ prin reorganisarea acesteĭ scolĭ cu hrisovul din Decembre 28, 1761 [5]). In adevĕr, însușĭ hrisovul ce dăm în anexă [6]) arétă, că scóla exista la monastirea S-tu Sava de sub maĭ mulțĭ Domnĭ anteriorĭ, carĭ aŭ miluit monastirea pe cât s'aŭ putut, pentru ca să fie scólă elinéscă de învĕțătura copiilor. Const. Mavrocordat a aflat localul și chiar și biserica în próstă stare, deci dispune administrarea averilor monastireĭ de un comitet compus din egumenul monastireĭ Văcărescĭ și de acela al S-tuluĭ George. Din venitul monastireĭ, epitropia acésta să repare chiliile și biserica. Ca să fie maĭ mult loc pentru adăpostirea copiilor, carĭ vin la scólă, Domnitorul scóte, în înțelegere cu Mitropolitul, pe egumenul și ómeniĭ sĕĭ din chiliile de la S-tu Sava și le dă locuință la monastirea sa proprie la Văcărescĭ, iar în S-tu Sava să nu maĭ locuiască de cât dascălul și uceniciĭ. Ba până și preoțiĭ la biserica S-tuluĭ Sava să fie numaĭ dintre erodiaconiĭ sco-

---

*) Culegem acéstă informațiune din vechea inscripțiune, care exista pe frontispiciul zidireĭ, în coprinderea următóre:

«Scóla acésta s'aŭ făcut cu cheltuiala Prea luminatuluĭ nostru Domn Ioan Scarlat Ghica VV. cu blagoslovenia P. S. Mitropolit al țĕreĭ Chiriu Chir Filaret, cu mijlocirea blagorodniculuĭ Domnuluĭ Banu Const. Brâncoveanu Vel-logofĕt, cu osârdia popeĭ Florea, dascălul slovenesc, 1759».

**) Bucșănescu fusese maĭ nainte orênduit de Grigore Ghica Vodă ispravnic la zidirea monastireĭ Pantilimon și a spitaluluĭ de acolo; de aceea pare-se are tragere de inimă și către Pantilimon și 'ĭ lasă o parte din venitul schituluĭ ce 'ntemeiază la Beresleveșcĭ. Dăm în anexa de la acéstă pagină hrisóvele monastireĭ Beresleveștĭ.

***) Archiva Statuluĭ, dosarul ministeruluĭ de culte No. 249 din 1840.

4) Pagina 4.

5) Tóte aceste hrisóve relative la scolĭ s'aŭ publicat maĭ întâiŭ de V. A. Urechiă în anuarul instrucțiuneĭ publice pe anul 1863/4, pag. 247 și cele următóre.

6) Hrisovul din anuarul instrucțiuneĭ publice de la pag 253.

larĭ. Domnitorul încheiă hrisovul sĕŭ maĭ luând şi o disposiţiune curiósă: aceea ca pe viitor la biserica S-tuluĭ Sava să nu maĭ pótă merge partea femeiască.

In revista nouă din 15 Octombre 1888, aflăm următórea curiósă notiţă dupe dascălul *Manasses Eliade,* de la St. Sava:

Un dascăl grec de la 1754—1761

«Intre dascăliĭ grecĭ, carĭ compuneaŭ falanga profesorilor de la scóla S-tuluĭ Sava din Bucurescĭ, în secolul trecut, era şi un *Manasses Iliade,* macedonean din satul Melenic, care 'şĭ făcuse studiile în universitatea din Bolonia. Sub Alexandru Ipsilante, el a fost trimis în Italia şi Germania, ca să se perfecţioneze în sciinţele fisico-matematice, şi ca să cumpere instrumentele necesare pentru predarea acestor sciinţe.

De curiositate extragem câte-va din notele aflate într'un portofoliŭ al sĕŭ:

«1754, Maiŭ 30, am început cu Dumneḑeŭ a preda Logica.

«1755, Iunie 10, am terminat Logica.

«1755, Iunie 19, am început Fisica cu Retorica luĭ Coridaleu.

«1756, Maiŭ 28, s'a întêmplat epidemie în Bucurescĭ, şi de aceea am plecat la ţéră, apoĭ la Giurgiu şi maĭ târḑiŭ la Cernavoda, (probabil Cerna-Voda).

«1757, Ianuarie 13, ne-am întors, fiind-că a încetat epidemia, şi la începutul luĭ Februarie, am reînceput lecţiunile.

«1757, Aprilie 9, terminând cele duoĕ retoricĭ, a luĭ Coridaleu şi a luĭ Ermogen, precum şi a luĭ Alex. Mavrocordat, consilierul intim, am început Cosmografia după eruditul domn Teofil Coridaleul, predându-o dupe terminarea Fisiceĭ.

«1759, pe la începutul luĭ Decembre, am fost numit al treilea profesor la scóla de la Sfântul Sava, în ḑilele prea înălţatuluĭ şi binecuvêntatuluĭ de Dumneḑeŭ Domnitor Ión Constantin Mavrocordat, care a domnit pentru a 5-a óră în Dacia.

«1756, Decembre 11, am terminat despre Cer şi prima carte despre Suflet».

Următórele note arétă veniturile şi cheltuelile dascălilor de atuncĭ.

«1762, Maiŭ 15, am luat cu nutriment de la mine pe fiul boieruluĭ Cluceriu Constantin Zagorian, cu plată de treĭ leĭ pe lună.

«1762, Maiŭ 16, m'am tocmit cu Hagi Iani Boleţoglu pentru nepotul sĕŭ Dumitraki, ca să mănânce la mine, câte 50 leĭ pe an. Am luat de la el un leŭ.

«1762, Aprilie 26, am tocmit pe Manoil, ca să'mĭ facă bucate şi să mă servéscă, cu 20 leĭ pe an şi alt nimic.

«1762, Maiŭ 3, am tocmit pe baba Nastasia ca bucătărésă, cu un leŭ pe lună.

«1754, Noembre 22, am tocmit pe bărbier cu 5 leĭ pe an, ca să vie să mĕ radă acasă.

«1755, Decembre, am tocmit pe spălătorésă cu un leŭ şi jumĕtate pe an.

«1761. Nutrimentul luĭ Eustati pe Martie şi Aprilie 2 leĭ. Cheltuiala a duoĕ anteree 10 leĭ şi 25 parale».

Acest dascăl a murit în Bucurescĭ, la 1785.

*

Din anul următor 1762, la Iunie 2, Grigore Calimach, în domnia întâia, întăresce din noŭ hrisovul scólelor din Iaşĭ; acest hrisov, aflat tot de noĭ la Mitropolia din Iaşĭ, amintesce existenţa uneĭ scóle grecescĭ şi alteĭ slavonescĭ, în care, în acéstă din urmă, precum urma şi la S-tu George din Bucurescĭ, avea locul eĭ şi limba românéscă. Domni-

torul moldovean dă unele folóse nouĭ Mitropolieĭ, ca să pótă fi aduse la starea cuvenită și să întreţină și cele duoĕ scolĭ. Printr'acest hrisov Mitropolitul este din noŭ însărcinat cu purtarea de grijă și cercetarea asupra dascălilor, ca să pună nevoinţă asupra ucenicilor, să'ĭ înveţe și să'ĭ pricopséscă precum se cade, ca ceĭ ce se vor face preoţĭ dintre dênșiĭ, să fie pedepsiţĭ cu învĕţătura la tótă rênduiala bisericeĭ și pentru ucenicií de la amênduoĕ scolile, carĭ se vor sili cu învĕţătura, și vor fi săracĭ, să'ĭ întreţină în socotéla scóleĭ *).

Din anul 1762, Iulie 6, tot de la Const. N. Mavrocordat posedem un document în formă de *pitac* către Mitropolitul, prin care amintindu'ĭ că dupe legile ţĕreĭ Domnitorul are dreptul să moștenéscă averile celor ce n'aŭ clironomĭ, Domnitorul renunţă la asemenea beneficiŭ și dispune, ca averile fără clironomĭ să se dea în folosul obștesc, pentru facerea de podurĭ, la spitalurĭ și *pentru scóle*. Dăm în anexă acest document maĭ întâiŭ publicat de noĭ în *Anuarul* instrucţiuneĭ publice, pag. 253 **).

*

Const. Mavrocordat, om cult, se preocupă de scóle și caută a le asigura veniturĭ proprií. Visteria, care plătea lefile dascălilor și întreţinerea ucenicilor, de multe orĭ nu era în stare să dea baniĭ necesarĭ la timp. Const. Mavrocordat hotărî să scutéscă monastirea Glavaciocu de orĭ-ce dărĭ pentru moșiile sale și constitui aceste moșiĭ ca fond scolastic. Asemenea averĭ fură lăsate în administraţia Mitropolituluĭ cu sarcina de a întreţine biserica și scolile din veniturile lor ***).

La anul 1763, Iunie 26, Const. Mihaiŭ Cehan Racoviţă V.V., fiind Domn a duoa óră la Muntenĭ, întăresce din noŭ dispoziţiunea de maĭ sus a luĭ Const. Mavrocordat, prin hrisovul ce dăm în anexă [4]) și fixéză iarăși budgetul dascălilor din venitul monastireĭ Glavaciocu, ast-fel :

Dascăluluĭ cel mare de la S-tu Sava câte 40 talere pe lună ;
„ al duoilea, idem 30 talere pe lună ;
„ al treilea, idem 10 talere pe lună ;
„ ântêiŭ de la S-tu George câte 15 talere pe lună ;
„ al duoilea idem 10 talere pe lună.

---

*) Hrisovul din 1762, Iunie 2, pe care 'l copiarăm după original, este în format mare cu iniţiale roșiĭ și cu sigiliul de mărime mięlocie: bourul între duoĭ leĭ ca suporţĭ și data 1761 :

Iω̃ Gregorie Calimah V.V. scutesce Metropolia de dărĭ... și 'ĭ dă 160 leĭ pe an din vama domnéscă, ca să aducă Metropolia „la starea ce se cade. Și încă de vreme ce sunt 2 scóle aicea în têrgul Iașĭ, una grecéscă și alta slovenéscă, să fie dator Mitropolitul cel dupe vremĭ, a avea purtare de grijă și necontenită cercetare asupra dascălilor, ca să pue nevoinţa asupra ucenicilor, să'ĭ înveţe și să'ĭ pricopséscă precum se cade, ca ceĭ ce se vor preoţi dintre dênșiĭ, se fie pedepsiţĭ cu învĕţătura la tótă rênduiala bisericeĭ, dupe cum se cuvine. Și pentru ucenicií de la amênduoĕ scólele, ceĭ carĭ se vor sili cu învĕţătura și vor fi săracĭ, lipsiţĭ de trebuinţele lor, încă să aibă de grijă Mitropolitul a'ĭ ocroti și a'ĭ chivernisi de cele ce le vor trebui..."

Hrisovul e scris la Iașĭ de *Nicolai cămărașul de isvóde.*

Domnul aduce credinţa fiuluĭ sĕŭ: *Ioan Voevod, Ioan Bogdan Vel Log., Andronake V. Vorn. de ţ.-de-Jos, Ioan Palade V. Vorn. de ţ.-de-Sus, Vasile Razul Hatman și Pârc. Suceveĭ, Petrache Vel Post., Ioniţă Canta V. Vist., Const. Sturza Vel Spăt., Iordache Costache V. Ban, Costache Conache, V. Pah., G. Sturza, Vel Stoln.*

**) Veḑĭ anexa.

***) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

[4]) Veḑĭ anexa.

Cheltuiala bisericeĭ domnescĭ pentru unt-de-lemn, céră, tămâie, etc., pe lună 20; pe an total, talerĭ 1.500.

Prin hrisovul acesta, Domnitorul continuă a lăsa asupra Mitropolituluĭ inspecţiunea scólelor.

*

Anul 1763 este plin de o mişcare religiósă excepţională, provocată de preămblarea prin ţĕrile române a lemnuluĭ Sfinteĭ Crucĭ, pe care a fost rĕstignit Isus Christos. Acéstă preămblare a Sfinteĭ Crucĭ, ḑice un document din Iulie 8, acel an, de la Const. Mihaiŭ Racoviţă Voevod, scris de popa Florea, dascălul de la scóla din S-tu George, a fost ocasiune de *„s'aŭ arătat minunĭ şi bineşagurĭ“* în ţĕrile române.

Călugăriĭ grecĭ culeg pe urma Sfinteĭ Crucĭ numeróse donaţiunĭ de averĭ şi închinărĭ de bisericĭ şi monastirĭ la monastirile din S-tul Munte şi de pe aiurea. Până şi buniĭ românĭ Slătinenĭ, fondatoriĭ bisericeĭ din Slatina, aŭ închinat'o la Xeropotamos, cu ţiganĭ, cu viĭ, cu moşiĭ, etc. Domnitorul Const. Racoviţă întăresce dania Slătinenilor: repausatul Vel Medelnicer Iane, frate-sĕŭ Nicolae, apoĭ a luĭ Radu Biv-Vel Comis şi scutesce monastirea din Slatina de orĭ-ce dărĭ. Intre obligaţiunile puse acesteĭ monastirĭ, însemnăm pe aceea de a ţine pentru tot-d'a-una la monastire în Slatina *„un dascăl de învĕţătura copiilor“*. Existinţa scóleĭ românescĭ din Slatina, asigurată ast-fel, o confirmă mărturiile boerilor din divanul luĭ Const. M. Racoviţă, şi anume: Pană Const. Creţulescu Vel Ban, Mihaiŭ Cantacuzino Vel Logofĕt, Dumitraşcu Racoviţă Vel Dvornic de ţéra-de-Sus, Pârvul Constantin Vel Dvornic de ţéra-de-Jos, Badea Ştirbeiŭ Vel Vist., Nicolae Caragea Vel Post., Constantin Catargiul Vel Clucer, Şerban Greceanul Vel Sluger, Mihaiŭ Ghica Vel Spătar, Grigoraş Balian Vel Stol. *).

La 1764 urmând în tronul ţĕreĭ românescĭ Ştefan Racoviţă, fratele luĭ Const. Mihaiŭ Racoviţă, reîntăresce disposiţiunea acestuia şi a luĭ Const. Mavrocordat, cât privesce consacrarea venituluĭ monastireĭ Glavaciocul la scolĭ. Stefan Racoviţă însă introduce prin hrisovul sĕŭ din 30 Maiŭ 1764, scris tot de popa Florea, dascălul slovenesc, şi alte schimbărĭ. Aşa, biserica tutulor sfinţilor scutind'o de dăjdiĭ pentru averile sale, o obliga să dea la scólă câte 10 talerĭ pe lună, cu care să se plătéscă al treilea dascăl care s'a fost şters de Const. M. Racoviţă, din causă că léfa pentru al treilea dascăl s'a dat dascăluluĭ ântêiŭ, fiind acesta nemulţămit numaĭ cu 30 talere pe lună. Ba chiar s'aŭ luat şi din léfa dascăluluĭ al duoilea 10 talerĭ de s'a făcut léfa celuĭ ântêiŭ 50 pe lună şi cel de al duoilea a rĕmas cu 30 pe lună. Acum, Stefan Racoviţă, cu subvenţiunea ce pune tutulor monastirilor pentru scólă, reînfiinţéză dascălul al treilea cu talere 10 pe lună. Dascălilor de la S-tu George-Vechiŭ li se dă celuĭ ântêiŭ 15 şi celuĭ al duoilea 10 talere pe lună.

Acésta şi cheltuiala bisericilor domnescĭ ridică budgetul scolilor la 1.620 talere pe an.

Dăm în anexă întreg hrisovul luĭ Stefan M. Racoviţă, aflător în archiva Statuluĭ în secţiunea istorică, acte diplomatice sub No. 36 **).

---

*) Acest document, pergament mare, scris în Bucurescĭ, are în frunte armele ambelor ţĕrĭ încongiurate de buzdugan şi suliţă şi iniţialele I K. M. Ѵ. în colorĭ diverse. Iniţialele aurite. Sigiliul cu data 1756 şi inscripţiunea: *Zemli moldavscoe*, coprinde în scut bourul şi corbul sub corónă. Se vede că Domnitorul încă nu avusese timp să'şĭ facă pecete pentru Domnia muntenă, de aŭ întrebuinţat sigiliul ce 'l-a avut ca Domn al Moldoveĭ; în adevĕr, uricul este din primele ḑile ale domnieĭ luĭ în Muntenia. Uricul l'a deşcoperit V. A. Urechiă la Domeniĭ, unde este înscris sub No. 6.423.

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

Grigore Ghica, venind la 1764 Domn al Moldoveĭ, se preocupă de starea bisericeĭ şi a scólelor. Biserica o află în decădere şi atribue acéstă decădere la înmulţirea peste mĕsură a preoţilor, „carĭ se află fórte puţinĭ la numĕr, carĭ, dupe cum se cade, intră prin uşă la scaunul acesta, iar ceĭ maĭ mulţĭ sunt aceĭ ce se sue pe aiurea şi tâlhăresce, din carĭ pe uniĭ 'ĭ îndémnă nevrednicia, ticăloşia şi lenevirea, ca să răpéscă şi să apuce darul preoţieĭ, a cărora ródă este neaverea, sărăcia şi supĕrarea, neavĕnd de aiurea alt venit de chiverniselă a'l câştiga maĭ lesne şi fără ostenélă fără numaĭ pe biserică şi pe altar; iar pe alţiĭ ĭĭ invitéză (*sic*) iubirea de argint şi nesăţiósa avere...".

Hrisovul Domnitoruluĭ, din 15 Iulie 1764, care se ocupă de biserică, citéză canónele pe baza cărora pe viitor nu se vor maĭ preoţi decât persónele cercetate, cu silinţă şi cu multă priveghiare, de însuşĭ Mitropolit seŭ de Episcopĭ, şi numaĭ dupe ce prin anafora la Domn persóna care este a se hirotonisi se va fi scădut din catastişele visterieĭ. Preoţiĭ carĭ se vor chirotonisi peste hotarele ţĕreĭ, pe furiş, nu vor fi consideraţĭ ca preoţĭ.

Hrisovul de care ne ocupăm, maĭ face o punere la cale fórte bună. Domnitorul consideră, că căderea bisericeĭ vine şi de la înmulţirea prea mare a bisericilor:

„Multă neorĕnduială curge despre zidirea bisericilor ce se zidesc aşa fiesce-cum şi unde vor, fără de trebuinţă, cu răpeḑire nesocotită şi cu cuget fără de trébă şi necuvĕntător a multor creştinĭ, din carĭ uniĭ dintre ceia de mândrie şi de deşartă slăvire umflându-se şi de fandasie biruindu-se, poftesc cu acel chip ca să câştige lauda vecĭnică şi în viéţă şi dupe mórtea lor, şi cer maĭ mult slava lor decât slava luĭ Dumneḑeŭ; iar alţiĭ din nesocotită rîvnă a lor, saŭ din sfatul celor neînvĕţaţĭ şi fără de minte şi cu adevĕrat orbĭ.... din care se pricinuesce de sunt mulţime bisericile şi paraclisurile cele próste, şi la acele de obşte locaşurĭ nu se face acea de obşte adunare a noroduluĭ..... Insă mulţimea bisericilor pricinuesce, ca să se pustiască acele vechĭ bisericĭ şi să rĕmână locaşurĭ drumeţilor, saŭ a tâlharilor, saŭ cuibul dobitócelor, până când din vreme în vreme lenevindu-se grija lor, vor ajunge şi acele noue făcute spre pustiire..... Decĭ, dupe canonul al 5-lea al soboruluĭ de la Gangra şi al 25 de la Leodinat. («Unde ajunge un preot, episcop să nu se facă şi unde sunt bisericĭ de ajuns, biserică nouĕ să nu se zidéscă, ca să nu se micşoreze a bisericeĭ adunare şi numele)».

Domnitorul otărésce:

«De acum inainte nicĭ unul să nu cuteze să zidéscă din temelie biserică nouă fără de scirea şi voia Mitropolituluĭ, (canon al IV-lea al sobor a tótă lumea)..... Să nu zidéscă fieşte-cine biserică şi aceĭ ce n'aŭ putere să înzestreze biserica cu cele trebuitóre veniturĭ... spre chiverniséla din tóte ḑilele a preoţilor şi a slujitorilor ce se află într'ĕnsa.....»

Domnitorul maĭ opresce şi pre ceĭ ce se călugăresc, de a lipsi pe clironomiĭ lor de avutul lor, dându'l monastirilor şi bisericilor. «Decĭ, orĭ-cine va afiorisi ceva la monastire, să aréte întâiŭ luĭ Vodă, care va cerceta să vadă de nu face vre-o nedreptate uneĭ rude.»

Asemenea hrisov ce am aflat în archiva Academieĭ, Condica No. 1, *) a trebuit să aibă o înriurire în bine, obligând pe candidaţiĭ la preoţie să scie maĭ multă carte; oprirea de a se zidi bisericĭ nouĭ, inutile, s'ar cuveni să fie şi generaţiunilor nóstre de învĕţătură!

---

*) Veḑĭ întreg hrisovul în Uricar, tomul I, pag. 147.

*

In anul 1765, venitul scólelor devine nesuficient din venitul monastirilor afectate la scolĭ. Lefile dascălilor nu maĭ sunt plătite regulat şi Mitropolitul arétă Domnuluĭ Stefan M. Racoviţă, care maĭ dă la scóle şi monastirea Dealuluĭ. Acésta resultă din hrisovul luĭ St. M. Racoviţă, 1765, Iunie 10, cel scris de popa Florea, dascălul de la S-tul George-Vechiŭ. Sporind venitul scólelor, se dispune a se reînfiinţa şi al treilea dascăl pentru *învĕţăturile gramaticeĭ.*

Anexăm hrisovul acesta care se păstréză în archiva Statuluĭ, Secţiunea istorică, sub No. 39 *).

*

La 1765 se înfiinţéză la Galaţĭ, în monastirea Mavromolu, o scólă, prin hrisovul luĭ Grigore Alexandru Ghica, din August 13, acel an.

Domnitorul amintesce, că de curênd a dat o nouă aşeḑare scólelor din Iaşĭ şi că acum îndemnat, ḑice, de Mitropolitul Gavril, consacră venitul monastireĭ Mavromoluluĭ, ca să se organiseze acolo o scólă elină.

Institue o epitropie din pârcălabul de Galaţĭ şi 4 neguştorĭ fruntaşĭ împreună cu egumenul monastireĭ. Dispune ca să fie duoĭ dascălĭ, din care credem; că Ipodidascălul urma să fie pentru limba românéscă; ḑicem că al duoilea trebue să fie fost de limba ţéreĭ, pentru că chiar în hrisov se face o deosebire, ḑicêndu-se: «însă dascălul elinesc să fie nesupus şi întru a sa stăpânire... .» Dascălul elin va fi plătit de Epitropiĭ scólelor din Iaşĭ, câte 200 leĭ pe an, şi va avea maĭ multe scutirĭ arĕtate la finea hrisovuluĭ, de care ne ocupăm, şi pe care 'l anexăm aci **).

*

Despre Grigore Alex. Ghica, Domnul Moldoveĭ, cronicarul Ión Canta, în cronica sa, ḑice, c'a fost om fórte înţelept şi învĕţat şi iubind ca şi alţiĭ să se îndestuleze cu învĕţătura, a făcut minunate scolĭ aprope de S-ta Mitropolie din Iaşĭ, întru care să se înveţe multe felurĭ de învĕţăturĭ şi multe limbĭ. Adus'aŭ şi dascălĭ fórte învĕţaţĭ; făcut'aŭ şi orênduelĭ dascălilor şi ucenicilor, ca să'şĭ scie fieşce-care léfa şi orênduiala lor ***)».

Am aflat în archiva Episcopieĭ de Roman copiă vechiă, amintind hrisovul de organisare a scólelor sub Grigore A. Ghica; il dăm aci în anexă ****).

Prin hrisovul acesta Gr. Ghica, dupe ce arétă importanţa şi scopul învĕţătureĭ, spune că: «Maĭ înainte se afla scóla necoprinsă cu cele trebuinciόse spre pricopséla ucenicilor şi că decĭ dênsul vrea să aducă acéstă scólă la starea cea maĭ desăvêrşită a învĕţătureĭ, prin înmulţirea dascălilor şi a ucenicilor; ca să ridice din ticăloşita stare şi vrednică de lacrămĭ a neînvĕţătureĭ pe norod şi maĭ vêrtos pe cinul preoţesc, s'a hotărît să zidéscă «din temelie» acéstă academie lângă Mitropolie.

Inscripţiunea manuscriptuluĭ de retorică pe care aŭ învĕţat fiiĭ luĭ Miron Costin, amintesce de existenţa uneĭ scolĭ publice séŭ domnescĭ la Iaşĭ, care avea şi biblioteca eĭ.

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

**) Veḑĭ Uricarul Tom. I, pag. 113. Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

***) Letop. Tom. III, pag. 187.

****) Veḑĭ la anexă hrisovul pentru scolĭ al luĭ Gr. A. Ghica, de la 1766.

Acest manuscript din secolul al XVII-lea (1664), era în posesiunea *scólei celeĭ marĭ din Iaşĭ*, la 1714*). Decĭ, afirmaţiunea din hrisovul luĭ Gr. Ghica, că a făcut scólă «din temelie pe a sa cheltuială, slobodă, îndestulată şi cu tóte cele trebuincióse lucrurĭ», este a se înţelege cât privesce zidirea, iar nu că asemenea scólă n'a existat înainte de 1766.

Domnitorul amintesce apoĭ, că a orênduit dascălĭ nu numaĭ la Academia ce a zidit în Iaşĭ, ci şi în tótă ţéra, la fie-care eparchie şi ţinut câte un dascăl, ca toţĭ creştiniĭ ţéreĭ acesteia mirenĭ şi copiiĭ preoţilor să se procopsésca cu învĕţătura şi fapte bune.

Domnitorul dispune prin acest hrisov, că din dajdea cea orênduită a preoţilor şi erodiaconilor din tótă ţéra, să se plătésca lefile dascălilor. Dajdia de la preoţĭ pe an şi de la diaconĭ, va fi câte 4 leĭ nouĭ, plătiţĭ: 2 la S-tu George şi 2 la S-tu Dumitru. Hrisovul înfiinţéză o epitropie a scólelor, compusă din Mitropolitul, Hatmanul Ioniţă Cantacuzino, Vist. Iordache Costache, Vist. Hrisoscoleu, Pach. Manolache Bogdan, Visternicul ce va fi dupe vremĭ, Baş Costi Avram, Baş Sandul Panaite, Baş Costea Papafil şi Baş Constantin Panaite. Aceştĭ Epitropĭ aŭ sarcina de a purta de grijă în tótă viéţa lor cu silinţă şi neadormire, de acéstă Domnéscă Academie, pentru cele căḑute şi trebuinciόse. Când va muri unul din Epitropĭ, ceĭ rĕmaşĭ să'l înlocuiască, prin alegere, cu altul, cerênd aprobarea Domnéscă. Epitropia are a se aduna o-dată într'un an la Mitropolie, «şi să se caute de adunarea tutulor veniturilor şi cheltuelilor, şi care nu va fi luat sfêrşit şi nu s'a împlinit dupe acest al nostru Domnesc hrisov, să le caute tóte cu cercetare bună şi cu silinţe».

Aplicaţiunea hrisovuluĭ urma a se face la 23 Aprilie 1766.

Urméză apoĭ budgetul Academieĭ **), care hotărasce lefile următóre :

Dascălul cel mare Epistimurilor (sciinţelor) pe an câte 1.500 leĭ şi dascăluluĭ celuĭ d'ântéiŭ elinesc 600 leĭ şi ipodascăluluĭ elinesc 300 leĭ şi dascăluluĭ ce învaţă carte grecéscă bisericéscă câte 180 leĭ şi dascăluluĭ latinesc câte 240 leĭ şi dascăluluĭ moldovenesc (120) leĭ, iar pentru 20 de ucenicĭ străinĭ şi sĕracĭ ce se vor afla la scólă, pentru mâncarea lor, hârtie şi cernélă, cu bucătariul şi apariul lor, prin purtarea de grijă şi economia epitropilor, să se dea pentru trebuinţa lor 1.000 leĭ şi la 30 care lemne; pentru toţĭ ceĭ ce vor locui în scólă 375 leĭ.

La Academie Domnitorul nu uită a orêndui la *bibliotecă* un bibliotecar, cu léfa 120 de leĭ pe an. Chiar şi de instrumentele pentru matematică şi altele, hrisovul dispune: «ce va prisosi din veniturĭ şi din cheltuelile ce se vor economisi de către epitropĭ, să se cheltuiască la cărţĭ şi la organe matematice şi la cele-alte trebuinciόse ale academieĭ».

Nu numaĭ de scólele din Iaşĭ se preocupă Gr. Ghica, ci şi de scólele din tótă ţéra. Se continua şi pe alocurea se înfiinţéză din noŭ scolĭ. Numaĭ în Botoşanĭ şi Galaţĭ scólele sunt cu dascălĭ grecescĭ, iar alte 23 de scólĭ prin judeţe, şi cele treĭ scolĭ de la Episcopia Romanuluĭ, Rădauţuluĭ şi Huşilor continua a avea dascălĭ românĭ, cu anume budget, ce se va putea vedea în anexă.

*

Alexandru Scarlat Ghica, cu pitacul din 1767, Octombre 5, numesce o comisiune compusă din Mitropolitul, Vornicul Racoviţă, Marele Spătar şi Marele Logofĕt, cu însărcinarea de

---

*) Veḑĭ Miron Costin, «Opere Complete» de V. A. Urechiă, Tom. II, pag. 151.

**) La Mitropolia de Iaşĭ există un zapis al Catrineĭ, nepóta Popeĭ Ursuluĭ, prin care vinde Mitropolituluĭ Gavril un loc *„fiind trebuitor scólelor ce s'aŭ făcut acum, dând şi alţĭ megieşĭ locurile ce aŭ fost prin prejurul nostru.“* Acest zapis este din 1767, Iunie 4, şi probéză solicitudinea cu care Domnitorul şi Mitropolitul aŭ fost pentru a mări locul destinat la zidirea scóleĭ de lângă Mitropolie.

Acest sinet, aflat de mine, este publicat apoĭ de D. Erbiceanu, în istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ, pag. 33.

a merge la S-tu Sava şi a inspecta scóla, să vadă cum îşĭ fac dascăliĭ datoria? Domnitorul cere raport de resultat, tot-d'o-dată ordonă, ca uceniciĭ sĕracĭ, să se aşeḍe prin monastirĭ, unde să li se dea hrană şi câte 2 talerĭ pe lună. Dăm în anexă pitacul domnesc, care se păstréză la archiva Statuluĭ, în secţiunea istorică, sub No. 41 *).

De abia se organizaseră scólele de către Gr. Ghica în Moldova, şi la 1769 rĕsboiul isbucnind între Rusia şi Turcia, invaḍiunea oştirilor rusescĭ şi ciuma ocasionéză învĕţămêntuluĭ public regretabilă încetare; în localul Academieĭ din Iaşĭ se mută cancelaria Divanuluĭ şi, de bună sémă, tóte localele publice de scolĭ păţesc aceeaşĭ sórtă, fiind ocupate în interesul oştireĭ de invasiune. Mareşalul Rumianţov, de la începutul anuluĭ 1771, dintr'un îndemn pe care nu 'l putem documenta astăḍĭ, **) se preocupă de scólele cele închise ale Moldoveĭ, şi provocă pe Mitropolitul Gavril să'ĭ dea un memoriŭ despre starea din trecut a acestor scóle.

Mitropolitul, cu anaforaoa din Aprilie 1771, îĭ spune, cum repausatul Gr. Ghica Vodă, la ântêia domnie, a aşeḍat în scóle dascălĭ de limbele elinéscă, slovenéscă şi moldovenéscă, rênduind léfa lor din darea boerilor cu dregĕtoriĭ şi maĭ apoĭ de la preoţĭ. Arétă că următorul Domn, repausatul Mavrocordat, a iertat birul scolastic al preoţilor şi a ordonat, ca lefile dascălilor să se plătéscă de visterie. Dar în urmă, revenind a duoa óră Domn Gr. Ghica, din noŭ s'aŭ aşeḍat scólele ca ântêia óră şi a stabilit budgetul scóleĭ din Iaşĭ, dând:

360 leĭ dascăluluĭ celuĭ ântêiŭ elinesc;
120 „ „ al duoilea;
130 „ „ slavonesc, şi
100 „ „ moldovenesc.

Acéstă disposiţiune a respectat'o Domniĭ următorĭ, până la Gr. Ghica, *care a adaus de prisosit léfă dascăluluĭ elinesc*. Mitropolitul arétă, că dascăliĭ aŭ fost toţĭ deplin până la închiderea scólelor, în anul trecut.

«*De întêmplarea vremilor şi din bóla ciumeĭ împrăstiindu-se atât dascăliĭ, cât şi uceniciĭ, aŭ rĕmas scólele fără de lucrare, neputêndu-se scóte şi baniĭ de la preoţĭ, tot din aceste pricinĭ.*

«Acum, că aŭ maĭ contenit nenorocirile şi neodihnirile, ḍice Mitropolitul, voim ca iarăşĭ să se pună scólele la cea maĭ bună stare.» Deja Mitropolitul scrisese Episcopuluĭ de Roman, Leon, ca să încépă a aduna birul de la preoţĭ, dar acesta întêmpina dificultăţĭ, pre carĭ Mitropolitul cerea luĭ Rumianţiov să le înlăture ***).

De observat este finea anaforaleĭ Mitropolituluĭ Gavril. El, fost archiereŭ la Salonic, unul din Mitropoliţiĭ ceĭ maĭ grecisaţĭ, da dovadă, că nu este prea exagerată iubirea luĭ de grecĭ.

Credênd că dupe invasiunea muscalilor influinţa grecilor în Principate a scăḍut, Mitropolitul Gavril voesce să o scadă şi în scóle şi decĭ, propune luĭ Rumianţiov, ca să se reducă lefile dascălilor grecĭ şi să li se dea dupe cum lua şi alţĭ dascălĭ, cu mĕsură şi pe dreptate, ca să pótă ajunge şi celor-alţĭ şi pentru chiverniséla ucenicilor săracĭ ****).

---

*) Veḍĭ anexa corespunḍĕtóre.

**) Din anaforaoa maĭ la vale analisată a Mitropolituluĭ Gavril s'ar părea, că acesta, cu de la sine impulsiune, a provocat redeschiderea scólelor în 1771.

***) Episcopul Leon arétă, că preoţiĭ doresc să se suprime limba elină din scólă, ca să se maĭ scaḍă şi din birul lor, de óre-ce copiiĭ ce 'ĭ-aŭ dat la scólă n'aŭ învĕţat aprópe nimica de la dascăliĭ grecĭ. Conf. rĕspunsul luĭ Rumianţiov către Mitropolit din 1771, Aprilie 22.

****) In timpul luĭ Gavril Mitropolitul, se pregătise spre tipărire şi gramatica românéscă de Archimandritul Macarie. Eată titlul acestuĭ manuscript *(Academie, Cod. No. 102, 1 vol. f°)*.

Din actul ce analisăm maĭ sus, maĭ vedem, că la redeschiderea scólelor propuse în 1771, cursurile superióre de filosofie și matematică nu se maĭ pot face momentan, pentru că nu aŭ scolarĭ, căcĭ *ucenicii străinĭ* ce le urmaŭ se duseseră din ţéră, din causa rĕsboiuluĭ. Nu ne putem de ajuns explica, cum de aceste cursurĭ aŭ fost urmate numaĭ de scolarĭ străinĭ. Póte că scolariĭ românĭ, începênd scóla la 1766, nu avuseseră timp în 3 anĭ să ajungă până la cursurile înalte și dascăliĭ grecĭ de *epistemii*, adecă de sciinţe, îșĭ populaseră cursurile înalte cu scolarĭ adușĭ de eĭ din Orient, pregătiţĭ în ţéra lor pentru asemenea cursurĭ.

Dăm în anexă anaforaoa acésta a Mitropolituluĭ Gavril *).

Feldmareșalul Rumianţiov, în Aprilie acelașĭ an 1771, rĕspunde Mitropolituluĭ, că nu este de părere să se suprime limba grecéscă, fiind cea maĭ mare parte a cărţilor bisericescĭ scrise în acéstă limbă, și fiind-că dênsa este și la alte Academiĭ, și maĭ ales la acelea unde există o facultate de teologie. Mareșalul nu admite decĭ scăderea lefilor dascălilor elinĭ **). Cu tot nesuccesul rĕsboiuluĭ întreprins de Episcopul Leon și Mitropolitul Gavril, contra limbeĭ grecescĭ, din scóle, istoricul cultureĭ nóstre naţionale e dator să înregistreze acéstă încercare, cu laudă din punctul de vedere al românismuluĭ, de și nu ar putea-o justifica din punctul de vedere al cultureĭ și al scóleĭ, cât privesce învĕţământul limbeĭ eline, ca limbă clasică, ce nu lipsea și în alte scolĭ din Europa. Adevĕrat, că pe acolo limba elină nu se impuné ca vehicul de predare al sciinţelor; dar în locul limbeĭ eline, în câte Universităţĭ nu făcea acéstă funcţiune limba latină ?

O a treia corespondinţă în privinţa scólelor, din 1771, este în fine scrisórea Mitropolituluĭ Gavril către Feldmareșalul Rumianţiov, prin care îĭ cere intervenţiunea, ca să se

---

«Gramatica Română a Părintelui Macarie Arhimandritul

În ḑilele Prea luminateĭ și de Dumneḑeŭ încoronateĭ nóstre Ecaterineĭ Alexievna a tótă Rusia și a naslidnaculuĭ eĭ, a Mareluĭ cneaz Ţesarevicĭ Pavel Petrovicĭ, acuma cu mila Domnuluĭ Dumneḑeŭ și a tóteĭ Moldoveĭ împărăţitóre fiind și s'aŭ tipărit în Sfânta și Dumneḑeiasca Mitropolia Iașilor, cu blagoslovenia a Preasfinţituluĭ archiepiscopuluĭ și Mitropolituluĭ a tóteĭ Moldavieĭ, Kirio Kir Gavril și cu tótă cheltuiala a Preablagorodniculuĭ și pravoslavniculuĭ mareluĭ cneaz al Moldoveĭ Ioan Cantacuzino Deleanul, a mareluĭ Vistier . . . . . (anul lipsesce).

In stihurile către Cantacuzino ḑice :

Stihurĭ adonicescĭ

„Numele tĕŭ
Prin mine fi-va
Sóre lumiĭ
Și eșind din trup
Nu te va uita
Daţiia. Iașiĭ
Muntele Corbul."

Autorul cunósce prosodia latină și face la finele cărţeĭ stihurĭ cu un tratat de poetică, cu exemple de versurĭ.

Intre acestea este o poesie, dată ca model de vers «*alcmanicesc*» și adresată *către prea puternica de Dumneḑeŭ încoronata Augusta și împeratricea a tótă Rusia și a Volgaro-Serbo-Moldovlah Ugrovlahiilor Stăpânitóre, Ecaterina*».

*) Veḑĭ anexa.

**) Dăm în anexă rĕspunsul Feldmareșaluluĭ Rumianţiov, către Mitropolitul Gavril, din 22 Aprilie 1771.

scótă din localul Academieĭ, Divanul Cnejieĭ Moldoveĭ, fiind-că ucenicii s'aŭ adunat şi dascălĭ s'aŭ aflat şi aŭ luat iarăşĭ începere Academia. «Sunt case boerescĭ deşerte destule pentru adunarea Divanuluĭ», ḑice Mitropolitul *),

*

Cu pacea de la Kiuciuk-Kainargi, din 1774, şi cu reîntórcerea în Moldova a luĭ Grigore Ghica ca Domn şi numirea la Domnia Munteană a luĭ Alexandru Ipsilante, cultura naţională face bunĭ paşĭ înainte, precum din actele ce maĭ la vale avem să aducem se va vedea.

Alex. Ipsilante, îndată ce ajunge lângă Bucurescĭ, la 13 Februarie 1775, înainte chiar cu 2 ḑile până ce nu intră în Bucurescĭ, aşteptând să 'şĭ întocméscă alaiul de intrare, să şi grăbi a scrie un pitac către Mitropolitul, cerêndu'ĭ un memoriŭ despre starea scólelor din Bucurescĭ, din trecut şi actuală. Eată acest pitac Domnesc: «P. S. Ta Părinte Mitropolite, vrênd Domnia Mea a vedea scóla elinéscă la starea cea maĭ bună, care póte a fi, cu dascălĭ bunĭ şi cu ucenicĭ mulţĭ, carĭ prin silinţa dascălilor să se procopséscă atât feciorii de boiarĭ, cât şi alţiĭ de maĭ jos, eată rênduim pe Prea Sânţia Ta, să cercetezĭ ce rênduelĭ avea scóla elinéscă, adecă câţĭ dascălĭ era, câţĭ ucenicĭ avea, ce matemate le paradosea, câte clase, câtă léfă avea dascălii şi de unde anume li se da? Asemenea şi pentru scóla slavonéscă, câţĭ dascălĭ era, până la câţĭ ucenicĭ avea, ce învěţătură le da, şi léfa dascălilor de unde şi câte cât li se da? Dupe acésta să facĭ, Prea Sânţia Ta, cercetare de starea de acum, la ce rênduială se află, atât elinésca cât şi slovenésca, câţĭ dascălĭ sunt, şi de sunt bunĭ, învěţaţĭ şi de se silesc spre procopséla ucenicilor? Câţĭ ucenicĭ aŭ şi ce învěţăturĭ le paradosesc anume, cum am ḑis maĭ sus, câte câtă léfă se dă dascălilor, de unde anume şi de aŭ scóle, la ce locurĭ anume? De tóte cercetând, Prea Sfinţia Ta, cu anafora să înscinţezĭ Domnieĭ Mele. Acésta am scris Domnia Mea **).

Regretăm că nu ne-a venit la mână rěspunsul Mitropolituluĭ la pitacul de sus, dar de sigur acel rěspuns a fost unul din elementele, carĭ aŭ servit luĭ Alexandru Ipsilante pentru hrisovul de reorganisare a învěţămêntuluĭ, din anul următor 1776.

Anul 1775 este bogat de documente din direcţiunea scolară. Inregistrăm aci câte-va, carĭ aŭ rěmas necunoscute până astăḑĭ:

Boierul Mihail Cantacuzino Biv-vel Spătar, dupe ce a ridicat monastirea Colţea, a făcut lângă monastire şi o *scólă* ***). Domnitorul pentru cheltuiala eĭ consacră prin hrisov dijma de la ocna Slăniculuĭ.

In 26 Aprilie 1775, ****) Alexandru Ipsilante încuviinţéză, ca monastirea Obedeanul din Craiova, să nu maĭ fie mitoc al monastireĭ. Primesce acésta şi Episcopul Chesarie, măcar că Baluţă Obedeanul o închinase Episcopieĭ.

Localul din monastire se destină a servi de locuinţă doctoruluĭ, ce se va întêmpla dupe vreme în Craiova şi unuĭ seminar, care să pregătéscă candidaţiĭ la preoţie, *învěţând*

*) Anexa dupe Archiva istorică, tomul I, pag. 231.

**) Documentul e păstrat în archiva Statuluĭ, secţiunea istorică, sub No. 51.

***) Veḑĭ Condica Domnéscă de la archiva Statuluĭ, cu No. 3, pag. 20 verso, hrisovul monastireĭ Colţea.

****) Urméză în anexă hrisovul ce am aflat în Cond. Dom. de la archiva Statuluĭ, cu No. 3.

cele orênduite şi trebuinciose la acesta..... şi luând adeverinţă de la dascălii ce se vor orêndui la acéstă monastire, apoĭ să se aréte la Archiereŭ spre chirotonisire. Domnitorul găsesce asemenea regulare conformă cu diata ctitoruluĭ Obedeanu, ca să fie în monastire : **„Spital nu numaĭ trupesc, ci şi sufletesc“.**

Ipsilante, ocupându-se, precum am vĕḑut şi vom maĭ vedea, de scolile din ţéră, nu negligia, în interesul influinţeĭ ce voia să păstreze la Constantinopole, de a ajuta şi scólele din Orient; aşa în Cond. No. 3 de la archiva Statuluĭ, la pag. 35, din 1775 Aprilie, aflăm hrisovul pentru talerĭ 300, milă pentru Patriarchie, ca să ţină cele duoĕ scolĭ, elină şi arabă. Ḑice Vodă Ipsilant : «şi avênd noĭ mare dragoste, ca să vedem sporind şi isbutind învĕţătura, nu numaĭ *aicea*, unde Dumneḑeŭ ne-a dăruit acéstă oblăduire, ci şi la altă parte care are trebuinţă.....»

In 13 August 1775, Domnitorul Ipsilant se ocupă de scóla Domnéscă de la S-tu George-Vechiŭ. Din hrisovul de la acéstă dată, se constată, că acum nu maĭ trăesce dascălul Popa Florea, caligraful Domnesc cel vestit, ci că dascăliĭ actualĭ, amênduoĭ *pămêntenĭ*, sunt Constantin şi Dragomir; că dascăliĭ rênduiţĭ aŭ plată de la Domnie, că între uceniciĭ scóleĭ sunt nu numaĭ copiĭ pămêntenĭ, ci şi străinĭ de prin alte ţĕrĭ. In fine, Domnitorul acordă diverse scutirĭ celor duoĭ dascălĭ de la scóla slavonéscă şi românéscă de la S-tu George-Vechiŭ, dupe pilda vechilor şi bĕtrânilor repausaţĭ Domnĭ. Acest hrisov are de mărturie pe fiiĭ luĭ Vodă : Constantin şi Dumitraşcu şi pe boieriĭ următorĭ :

Pan Dumitrache Ghica Vel Ban, Pan Nic. Dudescu Vel Vornic de Ţéra-de-Sus, Pan Radu Văcărescul Vel Vornic de Ţéra-de-Jos, Pan Pană Filipescul Vel Logof. de Ţéra-de-Sus, Pan Stefan Pêrşcoveanu Vel Logof. de Ţéra-de-Jos, Stefan Mişoglu Vel Spăt., Enache Văcărescul Vel Vist., Scarlat Caragea Vel Post., Dumitraşcu Racoviţă Vel Slug., Const. Ianolo Vel Pach., N. Bêrseanul Vel Stol., Manolache Creţulescu Vel Comis, Barbu Ştirbeiŭ Vel Sluger, Nicolae Vel Pitar. Ispravnic al acestuĭ hrisov e numit Pană Filipescu, Logofĕt al Ţĕreĭ-de-Sus.

Décă la monastirea Obedeanu se institue un seminariŭ, putem constata cu document, că biserica tot maĭ numĕra în sênul sĕŭ şi uniĭ bărbaţĭ învĕţaţĭ. In documentul grec, donat Academieĭ române de D.-N. Creţulescu în Maiŭ 1889, document scris în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX-lea, dupe Alex. Moruzi, se amintesce de decăderea bisericeĭ din causa abuzuluĭ Mitropoliţilor şi a Episcopilor, carĭ pentru banĭ preoţeaŭ sate întregĭ de ţĕranĭ nesciutorĭ de carte *). Totuşĭ vedem că cel puţin biserica Mitropolitană din Bucurescĭ, poseda un predicator în 1775, de care Mitropolitul era fórte mulţămit, şi Domnitorul Ipsilante, prin hrisovul din 20 Noembre (1775), iĭ acorda, ca rĕsplătire, scutirĭ şi patru liuḑĭ ; acesta era cuviosul Alexi Erochirica, «carele fiind-că se află slujind de a pururea şi nelipsit, nevoindu-se a face didachiĭ, serbĕtorile şi Duminicele, pe la Sfintele bisericĭ, spre folosul sufletelor creştinilor, dupe cum ne adeverim Domnia mea, din anaforaoa Prea Sfinţieĭ Sale Părintele Mitropolit, cum că fără lenevire şi fără preget urméză acéstă bună

*) Eată acest pasagiŭ din actul citat: „Mitropolitul şi Episcopiĭ din vreme în vreme aflând prilej, maĭ cu sémă în vremurĭ încurcate şi în maziliĭ de Domnĭ, prin miḑlocul Marilor Vistierĭ şi al Ispravnicilor de judeţe, făceaŭ diaconĭ şi preoţĭ nepricepuţĭ, maĭ cu sémă în judeţele mărginaşe: la Teleorman şi Oltenia (Olt), se găsesc sate, unde sunt ceĭ maĭ mulţĭ ţĕranĭ preoţĭ şi diaconĭ fără să scie carte, şi alţiĭ din fruntaşĭ şi nu numaĭ că eĭ înşuşĭ se scutesc de dărĭ şi angarale, ci şi fiiĭ şi gineriĭ lor.

scótă din localul Academieĭ, Divanul Cnejieĭ Moldoveĭ, fiind-că ucenicií s'aŭ adunat și dascălĭ s'aŭ aflat și aŭ luat iarăși începere Academia. «Sunt case boerescĭ deşerte destule pentru adunarea Divanuluĭ», ḑice Mitropolitul *),

*

Cu pacea de la Kiuciuk-Kainargi, din 1774, și cu reîntórcerea în Moldova a luĭ Grigore Ghica ca Domn și numirea la Domnia Munteană a luĭ Alexandru Ipsilante, cultura națională face bunĭ pașĭ înainte, precum din actele ce maĭ la vale avem să aducem se va vedea.

Alex. Ipsilante, îndată ce ajunge lângă Bucurescĭ, la 13 Februarie 1775, înainte chiar cu 2 ḑile până ce nu intră în Bucurescĭ, așteptând să 'șĭ întocméscă alaiul de intrare, să și grăbi a scrie un pitac către Mitropolitul, cerêndu'ĭ un memoriŭ despre starea scólelor din Bucurescĭ, din trecut și actuală. Eată acest pitac Domnesc: «P. S. Ta Părinte Mitropolite, vrênd Domnia Mea a vedea scóla elinéscă la starea cea maĭ bună, care póte a fi, cu dascălĭ bunĭ și cu ucenicĭ mulțĭ, carĭ prin silința dascălilor să se procopséscă atât feciorĭĭ de boiarĭ, cât și alțiĭ de maĭ jos, eată rênduim pe Prea Sânția Ta, să cercetezĭ ce rênduelĭ avea scóla elinéscă, adecă câțĭ dascălĭ era, câțĭ ucenicĭ avea, ce matemate le paradosea, câte clase, câtă léfă avea dascăliĭ și de unde anume li se da? Asemenea și pentru scóla slavonéscă, câțĭ dascălĭ era, până la câțĭ ucenicĭ avea, ce învĕțătură le da, și léfa dascălilor de unde și câte cât li se da? Dupe acésta să facĭ, Prea Sânția Ta, cercetare de starea de acum, la ce rênduială se află, atât elinésca cât și slovenésca, câțĭ dascălĭ sunt, și de sunt bunĭ, învĕțațĭ și de se silesc spre procopséla ucenicilor? Câțĭ ucenicĭ aŭ și ce învĕțăturĭ le paradosesc anume, cum am ḑis maĭ sus, câte câtă léfă se dă dascălilor, de unde anume și de aŭ scóle, la ce locurĭ anume? De tóte cercetând, Prea Sfinția Ta, cu anafora să însciințezĭ Domnieĭ Mele. Acésta am scris Domnia Mea **).

Regretăm că nu ne-a venit la mână rĕspunsul Mitropolituluĭ la pitacul de sus, dar de sigur acel rĕspuns a fost unul din elementele, carĭ aŭ servit luĭ Alexandru Ipsilante pentru hrisovul de reorganisare a învĕțămêntuluĭ, din anul următor 1776.

Anul 1775 este bogat de documente din direcțiunea scolară. Inregistrăm aci câte-va, carĭ aŭ rĕmas necunoscute până astăḑĭ:

Boierul Mihail Cantacuzino Biv-vel Spătar, dupe ce a ridicat monastirea Colțea, a făcut lângă monastire și o *scólă* ***). Domnitorul pentru cheltuiala eĭ consacră prin hrisov dijma de la ocna Slăniculuĭ.

In 26 Aprilie 1775, ****) Alexandru Ipsilante încuviințéză, ca monastirea Obedeanul din Craiova, să nu maĭ fie mitoc al monastireĭ. Primesce acésta și Episcopul Chesarie, măcar că Baluță Obedeanul o închinase Episcopieĭ.

Localul din monastire se destină a servi de locuință doctoruluĭ, ce se va întêmpla dupe vreme în Craiova și unuĭ seminar, care să pregătéscă candidațiĭ la preoție, *învĕțând*

---

*) Anexa dupe Archiva istorică, tomul I, pag. 231.

**) Documentul e păstrat în archiva Statuluĭ, secțiunea istorică, sub No. 51.

***) Veḑĭ Condica Domnéscă de la archiva Statuluĭ, cu No. 3, pag. 20 verso, hrisovul monastireĭ Colțea.

****) Urméză în anexă hrisovul ce am aflat în Cond. Dom. de la archiva Statuluĭ, cu No. 3.

cele orênduite şi trebuinciôse la acêsta..... şi luând adeverinţă de la dascălii ce se vor orêndui la acêstă monastire, apoĭ să se arête la Archiereŭ spre chirotonisire. Domnitorul găsesce asemenea regulare conformă cu diata ctitoruluĭ Obedeanu, ca să fie în monastire : **„Spital nu numaĭ trupesc, ci şi sufletesc“.**

Ipsilante, ocupându-se, precum am vĕḑut şi vom maĭ vedea, de scolile din ţĕră, nu negligia, în interesul influinţeĭ ce voia să păstreze la Constantinopole, de a ajuta şi scólele din Orient ; aşa în Cond. No. 3 de la archiva Statuluĭ, la pag. 35, din 1775 Aprilie, aflăm hrisovul pentru talerĭ 300, milă pentru Patriarchie, ca să ţină cele duoĕ scolĭ, elină şi arabă. Ḑice Vodă Ipsilant : «şi avênd noĭ mare dragoste, ca să vedem sporind şi isbutind învĕţătura, nu numaĭ *aicea*, unde Dumneḑeŭ ne-a dăruit acêstă oblăduire, ci şi la altă parte care are trebuinţă.....»

In 13 August 1775, Domnitorul Ipsilant se ocupă de scóla Domnéscă de la S-tu George-Vechiŭ. Din hrisovul de la acêstă dată, se constată, că acum nu maĭ trăesce dascălul Popa Florea, caligraful Domnesc cel vestit, ci că dascăliĭ actualĭ, amênduoĭ *pămêntenĭ*, sunt Constantin şi Dragomir; că dascăliĭ rênduiţĭ aŭ plată de la Domnie, că între uceniciĭ scóleĭ sunt nu numaĭ copiĭ pămêntenĭ, ci şi străinĭ de prin alte ţĕrĭ. In fine, Domnitorul acordă diverse scutirĭ celor duoĭ dascălĭ de la scóla slavonéscă şi românéscă de la S-tu George-Vechiŭ, dupe pilda vechilor şi bĕtrânilor repausaţĭ Domnĭ. Acest hrisov are de mărturie pe fiiĭ luĭ Vodă : Constantin şi Dumitraşcu şi pe boieriĭ următorĭ :

Pan Dumitrache Ghica Vel Ban, Pan Nic. Dudescu Vel Vornic de Ţéra-de-Sus, Pan Radu Văcărescul Vel Vornic de Ţéra-de-Jos, Pan Pană Filipescul Vel Logof. de Ţéra-de-Sus, Pan Stefan Pêrşcoveanu Vel Logof. de Ţéra-de-Jos, Stefan Mişoglu Vel Spăt., Enache Văcărescul Vel Vist., Scarlat Caragea Vel Post., Dumitraşcu Racoviţă Vel Slug., Const. Ianolo Vel Pach., N. Bêrseanul Vel Stol., Manolache Creţulescu Vel Comis, Barbu Ştirbeiŭ Vel Sluger, Nicolae Vel Pitar. Ispravnic al acestuĭ hrisov e numit Pană Filipescu, Logofĕt al Ţĕreĭ-de-Sus.

Décă la monastirea Obedeanu se institue un seminariŭ, putem constata cu document, că biserica tot maĭ numĕra în sênul sĕŭ şi uniĭ bărbaţĭ învĕţaţĭ. In documentul grec, donat Academieĭ române de D.-N. Creţulescu în Maiŭ 1889, document scris în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX-lea, dupe Alex. Moruzi, se amintesce de decăderea bisericeĭ din causa abuzuluĭ Mitropoliţilor şi a Episcopilor, carĭ pentru banĭ preoţeaŭ sate întregĭ de ţĕranĭ nesciutorĭ de carte *). Totuşĭ vedem că cel puţin biserica Mitropolitană din Bucurescĭ, poseda un predicator în 1775, de care Mitropolitul era fórte mulţămit, şi Domnitorul Ipsilante, prin hrisovul din 20 Noembre (1775), iĭ acorda, ca rĕsplătire, scutirĭ şi patru liuḑĭ ; acesta era cuviosul Alexi Erochirica, «carele fiind-că se află slujind de a pururea şi nelipsit, nevoindu-se a face didachiĭ, serbĕtorile şi Duminicele, pe la Sfintele bisericĭ, spre folosul sufletelor creştinilor, dupe cum ne adeverim Domnia mea, din anaforaoa Prea Sfinţieĭ Sale Părintele Mitropolit, cum că fără lenevire şi fără preget urmézá acéstă bună

*) Eată acest pasagiŭ din actul citat: „Mitropolitul şi Episcopiĭ din vreme în vreme aflând prilej, maĭ cu sémă în vremurĭ încurcate şi în maziliĭ de Domnĭ, prin miḑlocul Marilor Vistierĭ şi al Ispravnicilor de judeţe, făceaŭ diaconĭ şi preoţĭ nepricepuţĭ, maĭ cu sémă în judeţele mărginaşe: la Teleorman şi Oltenia (Olt), se găsesc sate, unde sunt ceĭ maĭ mulţĭ ţĕranĭ preoţĭ şi diaconĭ fără să scie carte, şi alţiĭ din fruntaşĭ şi nu numaĭ că eĭ înşuşĭ se scutesc de dărĭ şi angarale, ci şi fiiĭ şi generiĭ lor.

scótă din localul Academieĭ, Divanul Cnejieĭ Moldoveĭ, fiind-că ucenicii s'aŭ adunat şi dascălĭ s'aŭ aflat şi aŭ luat iarăşĭ începere Academia. «Sunt case boerescĭ deşerte destule pentru adunarea Divanuluĭ», ḑice Mitropolitul *),

*

Cu pacea de la Kiuciuk-Kainargi, din 1774, şi cu reîntórcerea în Moldova a luĭ Grigore Ghica ca Domn şi numirea la Domnia Munteană a luĭ Alexandru Ipsilante, cultura naţională face bunĭ paşĭ înainte, precum din actele ce maĭ la vale avem să aducem se va vedea.

Alex. Ipsilante, îndată ce ajunge lângă Bucurescĭ, la 13 Februarie 1775, înainte chiar cu 2 ḑile până ce nu intră în Bucurescĭ, aşteptând să 'şĭ întocméscă alaiul de intrare, să şi grăbi a scrie un pitac către Mitropolitul, cerêndu'ĭ un memoriŭ despre starea scólelor din Bucurescĭ, din trecut şi actuală. Eată acest pitac Domnesc: «P. S. Ta Părinte Mitropolite, vrênd Domnia Mea a vedea scóla elinéscă la starea cea maĭ bună, care póte a fi, cu dascălĭ bunĭ şi cu ucenicĭ mulţĭ, carĭ prin silinţa dascălilor să se procopséscă atât feciorĭĭ de boiarĭ, cât şi alţiĭ de maĭ jos, eată rênduim pe Prea Sânţia Ta, să cercetezĭ ce rênduelĭ avea scóla elinéscă, adecă câţĭ dascălĭ era, câţĭ ucenicĭ avea, ce matemate le paradosea, câte clase, câtă léfă avea dascăliĭ şi de unde anume li se da? Asemenea şi pentru scóla slavonéscă, câţĭ dascălĭ era, până la câţĭ ucenicĭ avea, ce învĕţătură le da, şi léfa dascălilor de unde şi câte cât li se da? Dupe acésta să facĭ, Prea Sânţia Ta, cercetare de starea de acum, la ce rênduială se află, atât elinésca cât şi slovenésca, câţĭ dascălĭ sunt, şi de sunt bunĭ, învĕţaţĭ şi de se silesc spre procopséla ucenicilor? Câţĭ ucenicĭ aŭ şi ce învĕţăturĭ le paradosesc anume, cum am ḑis maĭ sus, câte câtă léfă se dă dascălilor, de unde anume şi de aŭ scóle, la ce locurĭ anume? De tóte cercetând, Prea Sfinţia Ta, cu anafora să însciinţezĭ Domnieĭ Mele. Acésta am scris Domnia Mea **).

Regretăm că nu ne-a venit la mână rĕspunsul Mitropolituluĭ la pitacul de sus, dar de sigur acel rĕspuns a fost unul din elementele, carĭ aŭ servit luĭ Alexandru Ipsilante pentru hrisovul de reorganisare a învĕţămêntuluĭ, din anul următor 1776.

Anul 1775 este bogat de documente din direcţiunea scolară. Inregistrăm aci câte-va, carĭ aŭ rĕmas necunoscute până astăḑĭ:

Boierul Mihail Cantacuzino Biv-vel Spătar, dupe ce a ridicat monastirea Colţea, a făcut lângă monastire şi o *scólă* ***). Domnitorul pentru cheltuiala eĭ consacră prin hrisov dijma de la ocna Slănicluĭ.

In 26 Aprilie 1775, ****) Alexandru Ipsilante încuviinţéză, ca monastirea Obedeanul din Craiova, să nu maĭ fie mitoc al monastireĭ. Primesce acésta şi Episcopul Chesarie, măcar că Baluţă Obedeanul o închinase Episcopieĭ.

Localul din monastire se destină a servi de locuinţă doctoruluĭ, ce se va întêmpla dupe vreme în Craiova şi unuĭ seminar, care să pregătéscă candidaţiĭ la preoţie, *învĕţând*

*) Anexa dupe Archiva istorică, tomul I, pag. 231.

**) Documentul e păstrat în archiva Statuluĭ, secţiunea istorică, sub No. 51.

***) Veḑĭ Condica Domnéscă de la archiva Statuluĭ, cu No. 3, pag. 20 verso, hrisovul monastireĭ Colţea.

****) Urméză în anexă hrisovul ce am aflat în Cond. Dom. de la archiva Statuluĭ, cu No. 3.

cele orênduite și trebuinciose la acésta..... și luând adeverință de la dascălii ce se vor orêndui la acéstă monastire, apoĭ să se arête la Archiereŭ spre chirotonisire. Domnitorul găsesce asemenea regulare conformă cu diata ctitoruluĭ Obedeanu, ca să fie în monastire : „**Spital nu numaĭ trupesc, ci și sufletesc**“.

Ipsilante, ocupându-se, precum am vĕḑut și vom maĭ vedea, de scolile din țéră, nu negligia, în interesul influințeĭ ce voia să păstreze la Constantinopole, de a ajuta și scólele din Orient ; așa în Cond. No. 3 de la archiva Statuluĭ, la pag. 35, din 1775 Aprilie, aflăm hrisovul pentru taleri 300, milă pentru Patriarchie, ca să țină cele duoĕ scolĭ, elină și arabă. Ḑice Vodă Ipsilant : «și avênd noĭ mare dragoste, ca să vedem sporind și isbutind învĕțătura, nu numaĭ *aicea*, unde Dumneḑeŭ ne-a dăruit acéstă obląduire, ci și la altă parte care are trebuință.....»

In 13 August 1775, Domnitorul Ipsilant se ocupă de scóla Domnéscă de la S-tu George-Vechiŭ. Din hrisovul de la acéstă dată, se constată, că acum nu maĭ trăesce dascălul Popa Florea, caligraful Domnesc cel vestit, ci că dascălii actualĭ, amênduoĭ *pămênteni*, sunt Constantin și Dragomir; că dascălii rênduițĭ aŭ plată de la Domnie, că între ucenicii scóleĭ sunt nu numaĭ copiĭ pămênteni, ci și străinĭ de prin alte țĕrĭ. In fine, Domnitorul acordă diverse scutirĭ celor duoĭ dascălĭ de la scóla slavonéscă și românéscă de la S-tu George-Vechiŭ, dupe pilda vechilor și bĕtrânilor repausațĭ Domnĭ. Acest hrisov are de mărturie pe fiiĭ luĭ Vodă : Constantin și Dumitrașcu și pe boieriĭ următorĭ :

Pan Dumitrache Ghica Vel Ban, Pan Nic. Dudescu Vel Vornic de Țéra-de-Sus, Pan Radu Văcărescul Vel Vornic de Țéra-de-Jos, Pan Pană Filipescul Vel Logof. de Țéra-de-Sus, Pan Stefan Pĕrșcoveanu Vel Logof. de Țéra-de-Jos, Stefan Mișoglu Vel Spăt., Enache Văcărescul Vel Vist., Scarlat Caragea Vel Post., Dumitrașcu Racoviță Vel Slug., Const. Ianolo Vel Pach., N. Bĕrseanul Vel Stol., Manolache Crețulescu Vel Comis, Barbu Știrbeiŭ Vel Sluger, Nicolae Vel Pitar. Ispravnic al acestuĭ hrisov e numit Pană Filipescu, Logofĕt al Țĕreĭ-de-Sus.

Décă la monastirea Obedeanu se institue un seminariŭ, putem constata cu document, că biserica tot maĭ numĕra în sênul sĕŭ și uniĭ bărbațĭ învĕțațĭ. In documentul grec, donat Academieĭ române de D.-N. Crețulescu în Maiŭ 1889, document scris în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX-lea, dupe Alex. Moruzi, se amintesce de decăderea bisericeĭ din causa abuzuluĭ Mitropoliților și a Episcopilor, carĭ pentru banĭ preoțeaŭ sate întregĭ de țĕranĭ nesciutorĭ de carte *). Totușĭ vedem că cel puțin biserica Mitropolitană din Bucurescĭ, poseda un predicator în 1775, de care Mitropolitul era forte mulțămit, și Domnitorul Ipsilante, prin hrisovul din 20 Noembre (1775), îĭ acorda, ca rĕsplătire, scutirĭ și patru liuḑĭ ; acesta era cuviosul Alexi Erochirica, «carele fiind-că se află slujind de a pururea și nelipsit, nevoindu-se a face didachiĭ, serbĕtorile și Duminicele, pe la Sfintele bisericĭ, spre folosul sufletelor creștinilor, dupe cum ne adeverim Domnia mea, din anaforaoa Prea Sfinției Sale Părintele Mitropolit, cum că fără lenevire și fără preget urméză acéstă bună

*) Eată acest pasagiŭ din actul citat: „Mitropolitul și Episcopiĭ din vreme în vreme aflând prilej, maĭ cu sémă în vremurĭ încurcate și în maziliĭ de Domnĭ, prin miḑlocul Marilor Vistierĭ și al Ispravnicilor de județe, făceaŭ diaconĭ și preoțĭ nepricepuțĭ, maĭ cu sémă în județele mărginașe: la Teleorman și Oltenia (Olt), se găsesc sate, unde sunt ceĭ maĭ mulțĭ țĕranĭ preoțĭ și diaconĭ fără să scie carte, și alțiĭ din fruntașĭ și nu numaĭ că eĭ înșușĭ se scutesc de dărĭ și angarale, ci și fiiĭ și gineriĭ lor.

slujbă». Acest document pus în comparaţiune cu desfiinţarea din anul 1889 a Predicatoruluĭ Mitropolieĭ din Iaşĭ, lasă observatoruluĭ de gândit!..... *).

*

Către finele anuluĭ 1775, Ipsilante hotărésce, să se zidéscă un noŭ local pentru scóla Domnéscă de la S-tu Sava. Cu câte-va ḑile înainte de darea hrisovuluĭ general al scólelor din Ianuarie 1776, în 10 Decembre 1775, Ipsilante organiséză o administraţiune specială, căria încredinţéză şi afacerea clădireĭ scóleĭ, cum şi administrarea pe viitor a tutulor scólelor.

Acésta este *Epitropia obştéscă*, compusă din 8 boierĭ, 4 din trépta a duoa şi 4 dintr'a treia, cu o cancelarie de 7 logofeţĭ. Lefile tu'ulor Epitropilor tae la 600 talerĭ.

Acéstă Epitropie are *epistasia* obşteştelor interese, şi anume are grijă:

1) Pentru meşteşugurĭ şi alte folositóre pămêntuluĭ şi pentru iznafurĭ;

2) Ingrijirea şi facerea podurilor oraşuluĭ Bucurescĭ;

3) Ţinerea şi administrarea cutieĭ de milosteniĭ;

4) Epistasia scóleĭ, «*care cu ajutorul luĭ Dumneḑeŭ se va aşeḑa, ca să sĕvirşiţĭ câte pre larg prin domnescul hrisov, pentru acésta vĕ arătăm. Fiind dar maĭ înainte trebuinţă ca să se zidéscă scóla, să îngrijiţĭ ca să se facă planul, care mi'l veţĭ arcta şi să se gătéscă felurimile cele trebuinciόse de materie, ca în vreme să se lucreze cu cele rênduite pe anul ântêiŭ, care de nu vor fi de ajuns să ne însciinţaţĭ, ca să punem la cale altele.....*»

In 22 Decembre 1775, Domnitorul numesce pe boieriĭ epistaţĭ la *Obştésca epitropie*, şi anume pre Biv-Vel Sard. Ianache Lechliu, pe Biv-Vel Medel. Dumitrache (autorul istorieĭ evenimentelor de la 1769 la 1775, descoperită de noĭ), Biv-Vel Medel. Ianache Vilara, Biv-Vel Cluc. de arie Lupul, Biv-Vel Logof. Constantin, Biv.-Logof. de la visterie N. Piteşteanul, (copistul istorieĭ luĭ Medelnicerul Dumitrache), Post. Stef. Greceanu şi Mihalache Grămătic **).

In fine la 1776, în primele ḑile din Ianuarie, apare hrisovul obştesc al scólelor, care fiind scris în grecesce, îl credem de însăşĭ mâna Domnitoruluĭ, care încă nu scia, probabil, românesce.

Anexăm acest hrisov în limba originală şi în traducere, iar aci îl resumăm.

Domnitorul în preambulul hrisovuluĭ face apologia învĕţătureĭ şi folóselor pentru direcţiunea economică şi politică şi superioritatea eĭ asupra folóselor materiale. Apoĭ ḑice, că a simţit de neapărată trebuinţă înfiinţarea şi îmbunătăţirea scólelor şi internatelor din ţéră.

Constată că aŭ găsit în scóla Domnéscă din Bucurescĭ, neglijată din causa întêmplărilor timpuluĭ, numaĭ duoĭ dascălĭ, unul pentru limbă şi filologie şi altul pentru cursurile înalte. Domnitorul vrea să îndrepte acéstă stare de lucrurĭ, şi decĭ hotărésce, să maĭ înfiinţeze alte duoĕ scolĭ inferióre la cele 2 Episcopiĭ, una în Craiova şi alta în Buzĕŭ. De asemenea reorganiséză în Bucurescĭ scóla cea vechiă slavonéscă, fiind trebuinciósă acéstă limbă la căutarea hrisóvelor vechĭ Domnescĭ. Apoĭ şi în tótă ţéra în fie-care orăşel se înfiinţéză scóle, atât de limba ţĕreĭ, cât şi de limba slavonéscă, pentru ca să înveţe băieţiĭ cunoscinţele elementare, să nu fie ignoranţĭ.

Programa reorganisateĭ scóle din S-tul Sava coprinde materiile următóre, predate de

*) Archiva Statuluĭ, Condica Domnéscă No. 3, pag. 146 verso.

**) Condica Domnéscă No. 1 de la archiva Statuluĭ, pag. 35.

6 dascălĭ : sciințe gramaticale cu 2 profesorĭ ; matematicele (aritmetica, geometria, astronomia, cosmografia), un profesor. Istoria pare-se că a fost predată de profesorul de matematicĭ ; sciințele naturale, un profesor ; teologia, un profesor ; limba latină și italiană, un profesor.

Sciințele naturale, urmând pe Aristot și comentatoriĭ sĕĭ să se predea în limba elină. Cel de matematică, dascăl, de nu va sci elinesce, va preda, séŭ în limba latină, séŭ în cea italiană.

Lefile dascălilor le va fixa Domnitorul dupe aprecierea meritelor fie-căruia.

Se va organiza un internat pentru 60 scolarĭ, câte 12 de fie-care clasă (decĭ clase eraŭ 5). Dascăliĭ vor mânca împreună cu eleviĭ odată pe ḑi. Ceĭ 60 de scolarĭ vor primi de 2 orĭ pe an haine de uniformă. De fiă-care clasă va fi un efor, séŭ pedagog, séŭ supraveghetor al scolarilor. Admiterea scolarilor se va face de la 7 anĭ înainte, dintre fiĭ de boerĭ, orĭ de mazilĭ, dar și dintre mojicĭ și țĕranĭ; iar băețiĭ de neguțătorĭ și meseriașĭ, dupe ce vor căpĕta cunoscințe elementare de carte, vor fi scutițĭ de a urma maĭ departe la scólă, ca să învețe meseria părintéscă, avĕnd în vedere înclinarea lor firéscă. Scolariĭ de ómenĭ cu prinsóre se primesc în internat ca solvențĭ, plătind analogia mâncăreĭ, la epistatul scóleĭ.

Eleviĭ începĕtorĭ vor urma un curs de 3 anĭ cetirea, gramatica, apoĭ încep și limba latină, ca în curs de treĭ anĭ în același timp să aibă destulă cunoscință de limba grécă și de limba latină, dându-li-se de învățat pe ceĭ maĭ însemnațĭ autorĭ acesteĭ limbĭ. Dupe aceea urméză alt curs de treĭ anĭ în care scolariĭ sunt ocupațĭ, diminéța, cu poetica și retorica și fac teme de limba elină și latină; maĭ cu sémă însă studiază morala luĭ Aristot. Dupe amiaḑă se predă limba italiană, care este facultativă. Ast-fel dupe 9 anĭ de pregătire la limbĭ, scolariĭ trec la alt curs de 3 anĭ în care diminéță li se predă aritmetica și geometria, iar dupe prânz elemente de istorie și geografie istorică în orĭ-care din limbele învĕțate, iar nu numaĭ de cât în grecesce.

Scolariĭ maĭ ascultaŭ diminéța și filosofia luĭ Aristot, iar dupe prinz astronomia (cosmografia), în fine în ultimul an se învĕța și sciințele naturale. Pe lângă aceste studiĭ, la mitropolie se rânduesce un dascăl pentru S-ta teologie, iar la S-tul Sava va fi și un dascăl de musică.

Așia dar un scolar care ar fi urmat regulat cursurile, trecea printr'un curs primar de 3 anĭ, urma apoĭ un al dueilea curs de 3 anĭ în care învĕța limba latină, apoĭ un noŭ curs de 3 anĭ tot pentru limbĭ și numaĭ în fine alțĭ 3 anĭ pentru sciințe, adică în total 12 anĭ. Decĭ scolarul admis la 7 anĭ ajungea la 19 anĭ, ceea-ce numim noĭ astăḑĭ, bacalaureat, când ḑice hrisovul, putea să iasă din scólă și să alégă fie-care viața ce dorea, orĭ bisericéscă, séŭ politică.

La cursul de teologie eraŭ admișĭ nu numaĭ scolariĭ, carĭ se destinaŭ la preoție, ci și orĭ-carĭ alțiĭ.

Intre studiile obligatoriĭ pentru toțĭ scolariĭ era și gimnastica, în timp de o oră, în fiecare ḑi dupe prânz. Duminica eraŭ *cathichisițĭ.*

Hrisovul coprinde și regulamentul de ordine și disciplină în internat și scólă. E de remarcat cu deosebire, că bătaia și biciul nu sunt îngăduite. Corectarea scolarilor, ḑice hrisovul, se va face prin miḑlóce potrivite cu împregiurările, dupe cum pedagogia ne învață.“

Pentru întreținerea scóleĭ, Domnitorul, găsind acésta conform cu dispozițiunile bine-făcĕtóre ale inzestrătorilor de monăstirĭ, impune tuturor acestora o dare, dupe analogia veniturilor, ceea-ce produce, pe lângă sumele prelevate de la monastirile consacrate scólelor, suma de 10.000 leĭ.

Apoĭ darea preoţilor şi diaconilor, carĭ sunt în numĕr de 3.500, plătind fie-care câte 3 leĭ pe an (din carĭ pe jumĕtate se daŭ la casa milelŏr), se urcă produsul la 15.000 leĭ.

Hrisovul dispune existenţa uneĭ bibliotecĭ pe lângă scólă, care va fi administrată de un epistat séŭ bibliotecar credincios şi ordonă să nu se dea cărţĭ decât cu adeverinţă şi să le reclame în timp îndărăt.

In fine hrisovul rânduesce o epitropie a scólelor compusă din mitropolitul, ceĭ duoĭ episcopĭ şi boeriĭ din divan, de la marele ban până la marele postelnic *).

Din anexă se póte vedea numele boerilor, carĭ iaŭ parte la acéstă însemnată reformă. Văcăresciĭ şi Creţulescіĭ nu lipsesc dintre aceştĭ boerĭ.

Din acestaşĭ an 1776 aflăm câte-va documente, carĭ se cuvin a căpăta loc în acéstă istorie.

Aşa aflăm un proces în 12 Octombre 1776, între Ioan dascălul românesc din Cerna-Vodă şi Sterie Cămăraşul. Ioan 'ĭ-a învăţat copilul 6 anĭ de ḑile. Sterie Cămăraşul s'a legat să plătéscă simbrie dascăluluĭ câte 50 talerĭ pe an. Acéstă simbrie Cămăraşul n'a plătit'o şi dascălul cere dreptate la Domnie. Sterie arétă, că copilul nu este al luĭ ci al luĭ Mihaiŭ Croitorul, care l'a rugat să'l dea la dascăl. Domnitorul hotărésce însă, că: „De vreme ce Sterie a dat copilul la dascăl, cu acelaşĭ aşeḑămênt, precum nicĭ el n'a tăgăduit, s'a hotărât, ca Sterie să plătéscă dreptul dascăluluĭ şi în urmă Sterie, ce va avea să'şĭ caute cu Mihaiŭ Croitorul tatăl copiluluĭ **).“

Din acest zapis vedem, că limba românéscă avea învăţĕtorĭ până şi pe ţĕrmul drept al Dunăreĭ, unde, decĭ, populaţiunea română era destul de numerósă, ca să necesite aflarea în miḑlocul eĭ de dascălĭ.

*

Din acestaşĭ an 1776 avem documentele înfiinţăreĭ scólelor domnescĭ de la Ploescĭ. Acolo exista maĭ dinainte scóle private românescĭ. Unul din dascăliĭ, carĭ ţinea scólă privată, anume Dascălul Barbu, aflând că Domnitorul a hotărât să se înfiinţeze scólă publică domnéscă pentru limba românéscă în Ploescĭ, cere să fie recunoscută scóla luĭ ca atare. Domnitorul însărcinéză pe mitropolitul, să cerceteze despre scóla luĭ Barbu. Mitropolitul încă în 1776 a dat informaţiunĭ bune despre acéstă şcólă, despre capacitatea şi silinţa dascăluluĭ Barbu. Totuşĭ numaĭ în 1777 August 11, dupe o nouă anafora a mitropolituluĭ Grigore, prin care arétă Domnitoruluĭ, că dascălul Barbu *„se energhiseşte, adecă în tot chipul se silesce spre învĕţătura copiilor“*, dar că nu póte trăi numaĭ cu simbria de la părinţiĭ lor şi se află în scăpătăciune, fiind om cu copiĭ, Mitropolitul propune, că dupe cum este scóla publică la Tĕrgovişte cu léfă de 5 talerĭ pe lună, asemenea şi Ploesciĭ fiind oraş ca Tĕrgoviştea, să se dea luĭ Dascălul Barbu câte 5 leĭ pe lună ***).

Domnitorul Alexandru Ipsilante la 26 August 1777, aprobă propunerea mitropolituluĭ Grigore al II-lea şi ast-fel, acum 122 de anĭ în urmă, se deschide în Ploescĭ prima scólă domnéscă, cu dascălul Barbu.

*

Domnitorul Ipsilante, organisator de scóle nu putea, să nu simţă nevoia de a protege tipografia şi de a încerca să introducă în ţéră fabricaţiunea hârtieĭ.

---

*) Arch. Stat., Condica domnéscă, pagina 301.

**) Condica domnéscă de la Arch. Stat, No. 5 şi No. 4 filele 178 şi 29.

***) Veḑĭ în anexă documentul descoperit de mine, în cond. dom. No 6, fila 13.

La 1776, August, dascălul Constantin de la S-tul George scrie hrisovul domnesc prin care Ipsilante Vodă amintesce înființarea pe moșia Fundeniĭ, la apa Colentineĭ, proprietatea visterniculuĭ Dumitrașcu Racoviță, a uneĭ harturghiĭ și autoriză înființarea și alteĭ harturghiĭ la apa Leuta, pe moșia Bătisteĭ, județul Prahova, a schituluĭ Turbațiĭ. Domnitorul arétă că până acum n'a maĭ fost în țéră asemenea fabricĭ de hârtie, carĭ sunt de folos și fórte trebuinciósе *„atât politiceĭ cu trebuința scrisorilor, cât și bisericeĭ cu tipăritul cărților.“* Dăm întreg hrisovul acesta important în anexă *).

*

Scólele din Moldova funcționéză sub Domnia luĭ Gr. Ghica pe la orașe, eparchiĭ, și chiar pe la unele sate; așia aflăm scólă cu dascăl român la sat la Ruginósa. Capacitatea acestuĭ învățétor sătesc o putem afla din frumósele versurĭ ce dénsul a scris pentru a deplânge uciderea infamă a Domnitoruluĭ Ghica, protestatorul contra răpireĭ Bucovineĭ **).

Cum că continuă scólele a funcționa și dupe tragica mórte a Domnitoruluĭ Gr. Ghica, resultă și din sarcina ce are Arhimandritul Măzăreanul de *„îndreptător al scólelor domnescĭ, episcopescĭ și monastirescĭ ale Moldoveĭ.“*

Intre scólele care le cerceteză inspectorul general Măzăreanu, este déră și acea scólă a monastireĭ Putna, unde dénsul funcționéză și ca profesor împreună cu Eromonachul Ilarion „mădular al filosofilor Patmosuluĭ“ precum se numesce însușĭ ***).

In scóla de la monastirea Putna se învéța românesce și dupe ultimul résboiŭ al muscalilor contra Turcilor, Mazareanu introdusese și puțină rusécă, apoĭ: „Ciaslovul, psaltirea, octoicul, catechisul moldovenesce și rusesce, alcătuirea scrisoreĭ moldovenesce, psaltichia dupe melodia grecéscă, Gramatica, geografia cea tălmăcită de episcopul Amfilohie, dupe Bouffier, retorica, peatra evangelieĭ, asupra despărțireĭ bisericeĭ résărituluĭ de a apusuluĭ, epistolia arhiepiscopuluĭ Eughenie, istoria bisericeĭ dupe Eusevie și alțĭ istoricĭ de la începutul creștinătățeĭ până la soborul din Florenția și scurtată teologie platonéscă.“

La predarea acestor obiecte Mazereanul și Ilarion eraŭ ajutațĭ și de uniĭ *Vatajĭ*, adecă pedagogĭ. Cum că acéstă scólă funcționa de maĭ mult timp și în regulă, póte să fie de dovadă diploma de absolvire a scóleĭ, dată la 1 Aprilie 1778, unuia dintre scolariĭ absolvențĭ aĭ scóleĭ.

Acéstă diplomă care arétă ce studiĭ se făceaŭ în scóla de la Monastirea Putna, merită să ocupe loc aicĭ, și o dăm întrégă:

„Smeritul archimandrit monastireĭ Putneĭ Vartolomei Mazeranul mădular academicesteĭ teologiĭ Chievuluĭ și îndreptătoriŭ scólelor domnescĭ, episcopescĭ și monastirescĭ a Moldavieĭ; așisderea eŭ Ilarion ieromonach, mădular a filosofilor Patmosuluĭ și învățătoriŭ psaltichieĭ scólelor Moldavieĭ, dăm adeverință cu acéstă carte a nóstră, cum că tinerelul Ioan, fiul preotuluĭ Gheorghi Vasilievicĭ Bălășescul, de aicĭ, s'aŭ ținut în grija nóstră, de la firea luĭ cea de 5 până acum la vérsta luĭ cea de 12 anĭ și s'aŭ învéțat de noĭ și prin aĭ noștri vătajĭ a scoliĭ de aicĭ: ciaslovul, psaltirea, octoihul, catehisul moldovenesce și rusesce, alcătuirea scrisorilor moldovenesce, psaltichia dupe melodia grecéscă, gramatica, geografia cea tălmăcită de episcopul Amfilochie, dupe Bouffier, retorica, peatra evangelieĭ asupra despărțireĭ bisericiĭ résărituluĭ de a apusuluĭ, epistolia archiepiscopuluĭ Eughenie, istoria bisericeĭ dupe Evsevie și alțĭ istoricĭ, de la începutul creștinătățiĭ până la veacul

*) Hrisovul descoperit de mine în cond. dom. No. 3, fila 195.

**) Aceste versurĭ nefiind încă editate, socotim util a le reproduce în anexă.

***) Vedĭ Memoriĭ presentate la academie de V. A. Urechiă, în anul 1887/1888, pag. 26.

al IX, și până la soborul din Florenția, și scurtata teologie platonéscă, tóte bine, unele și de rost și cu înțelegere, și astădĭ cu voia tatăluĭ sĕŭ dis maĭ sus și a maiceĭ sale Anastasieĭ născută Gherle și cu blagoslovenia părinților duhovnicĭ Gherman și Zenovie, s'a îmbrăcat în cinul monachicesc, și i s'a pus numele din cin Isaie, așĭa décă și este el în vêrstă mică, dară în pricepere bun, îl afiorisim noĭ pentru cinul ierodiaconieĭ, ca dupe aceea să fie și al duoilea dascăl în scóla de aicĭ.

S'a scris în monastirea Putna la 1 Aprilie 1778.

L. S. episcopieĭ de Rădăuțĭ. Am vĕdut, blagoslovim și întărim : iscălit, *Dositeiŭ Episcop Rădăuțuluĭ.*

(L. S.). *Arhimandrit Bartolomeĭ Mazereanu.*

(L. S.). *Ilarion Ieromonah Mădularia a Filosofilor Patmosuluĭ.*

Din diploma acéstа aflăm, că geografia luĭ Bouffier a fost tradusă de Episcopul Amfilochie al Hotinuluĭ maĭ mulțĭ anĭ înainte de tipărirea eĭ. Tipărirea se face numaĭ la 1795, iar manuscriptul traducereĭ era așĭa dar în uz în scólele publice ale țĕreĭ cu maĭ bine de 17 anĭ înainte de tipărire.

De Amfilochie Hotiniul noĭ posedem și o aritmetică tipărită în quarto, la Mitropolia din Iașĭ, necitată în bibliografiiile de până acum, la numele luĭ Amfilochie. In volumul «Serbarea scolară de la Iașĭ cu ocasiunea împlinireĭ a 50 anĭ de la înființarea învĕțămêntuluĭ superior în Moldova», de D-niĭ Xenopolu și Erbiceanu, la pag. 284, este însă citată acéstă carte, fără să se spună, că e de Amfilochie.

Credem că și acéstă carte a fost utilizată în scólele din Moldova, maĭ înainte încă de a fi fost tipărită, la 1795, ca și geografia.

Acéstă aritmetică coprinde și puțină geometrie și este recomandabilă în comparațiunea ce face între mĕsurile cele romane și cele române. Studiul mĕsurilor dă ocasiune luĭ Amfilochie să constate, cu o vĕdită mulțămire, latinitatea neamuluĭ nostru.

Intre cărțile tipărite în uz în scólele din Moldova, dupe 1755 și înainte, să nu uităm de a înregistra :

«Buhvar-alfavetar pentru copiĭ, tipărit la Mitropolia din Iașĭ, la 7263 (1755), de Iacob Mitropolitul. Acéstă carte, D. Papadopol Calimach dice, că a fost împărțită gratis pe la scolĭ.

Maĭ e posibil, ca să se fi fost întrebuințat în scóle, tot ca manuscript, și gramatica românéscă, de care maĭ în urmă am vorbit, aceea a luĭ Dimitrie Eustație Brașoveanul, din 1756 *).

La scóla de la monastirea Putna, este aprópe sigur, că a fost utilisată și altă carte a luĭ Amfilochie Hotiniul, intitulată «*gramatică teologhicéscă*», care s'a tipărit numaĭ maĭ târdiŭ, la 1795, sub Alex. Ioan Calimach **).

Cât privesce cărțile orĭ manuscrisele utilisate de dascăliĭ grecĭ, în țéră, noĭ dăm în anexă, bibliografia întocmită de un bărbat fórte competent în acéstă materie, D. Erbi-

*) Vedĭ «Serbarea scolară de la Iașĭ», pag 251 și 252.

**) Din epoca 1750 până la 1799, D Erbiceanu înregistrézá, la pag. 332 a «Serbăreĭ scolare», cărțile următóre: Tîrnoșania tipărită la 1752 în Iașĭ; Sinopsis, adică adunare de multe învĕțăturĭ Iașĭ 1756; Liturghie, Iașĭ 1759; Ceaslov, Iașĭ 1763; Indreptarea păcătoșilor, Iașĭ 1766; Dumnedeescile și Sfintele Liturghiĭ, Buzĕŭ 1799; Ceaslov, Iașĭ 1772. — Noĭ cunóscem dintr'aceștĭ anĭ maĭ multe cărțĭ tipărite, de carĭ aiurea avem a vorbi.

ceanu, pentru anii de care ne-am ocupat până acum și apoi treptat pentru secolul al XIX-lea *).

*

In séma Visteriei Moldovei pe 1776, de sub Grigore Ghica, la fila 41, se vede că s'aŭ cheltuit 69 de lei pentru «*gazăturile*« de la Brașov, prin Sandu Sardaru.

Nu scim la care anume gazete era abonat Domnitorul, dar nu putem contesta însemnătatea acestei introduceri de jurnale în ţéră.

Acest document de la 1776, important din multe privinţe, de altmintrelea nu coprinde alte informaţiuni relative la cultura publică.

Dintre ómenii mai învĕţaţi de la curtea lui Gr. Ghica, putem cita, dupe documentul de care ne ocupăm, pe doctorii Drăcache Iacob, Caragea și Fotache, și pe dascălul Teodor. Dintre români, Enache Kogălniceanu, carele primesce din condica Visteriei 6 liuḑi, pe când doctorul Fotache are 10.

Dascălii scólei grecesci din Iași, de la 1776, sunt numiţi în séma de la acest an, și anume Gheorghe dascălul și Evloghie dascălul, cari ambii se bucură de câte 2 liuḑi scutiţi. Mai este și un vătaf la scólă, nenumit în sémă, și care beneficiază de un liude **).

*

Dintre profesiunile cari se exercitaŭ de români, mai cu sémă în Muntenia, la inceputul jumĕtăţei a duoa a secolului al XVIII-lea, se cade a nu uita să numĕrăm arta zugrăvirei. Sunt destul de numeroși acei cari se ocupă cu zugrăvia, pentru ca să pótă fi înfiinţată din ei o adevĕrată bréslă, care se deosibea în bresla zugravilor de icóne și de portrete ctitoricesci pe la biserici și în bresla zugravilor boiangii și de case ***).

Unde învĕţaŭ a zugrăvi, *zugravii de subţire?* Nu exista anumită scólă, ci fie-care zugrav avea ucenici. La 1779, Iunie 10, Domnitorul judecă un proces între Const. Zugravu și între Radu copilul de casă. Aceste a dat pe fiul sĕŭ să înveţe profesiunea picturei la Const. Zugravul, cu condiţiune să'i plătéscă câte 30 de lei pe an.

L'a învĕţat profesiunea în 5 ani și jumĕtate și «*'i-a arĕtat tot meșteșugul și cu meșteșugul lui se hrănesce*». Dar ucenicul nu mai vrea să stea la lucru la Const. Zugravu, până la timpul cât se obligase a rĕmânea pe lângă învĕţător; de aci procesul.

Domnitorul hotărésce: «Negăsindu-se cu cale, om slobod a se ţinea ca un rob, fără de voe, s'a hotărît să fie nesupĕrat fiul lui Radu copilul de către Constantin, hranindu-se cu meșteșugul lui unde va găsi aicea».

«Iar lui Constantin, căci l'aŭ învĕţat meșteșug să'i dea plată ceea-ce se va găsi cu cale de către meșterii zugravi, socotindu-se către acésta taleri 30 pe an și care are să ţină Constantin în sémă ****)».

*

La anul 1780 scólele din ţéra românéscă, în urma hrisovului Domnitorului Ipsilante

---

*) Veḑi anexa dupe lucrarea din «Serbarea scolară» de la Iași, de la pagina 351.

**) Acéstă sémă se păstréză în archiva Academiei.

***) Dăm în anexă importantele documente relative la aceste bresle, descoperite de mine în Condica Domnéscă din archiva Statului.

****) Condica Domnéscă No. 4, actul din 1779, Iunie 10.

din 1776, sunt în prosperare. Posedem budgetul general al scólelor pe acest an, și îl dăm în tótă întregimea în anexă *).

Observênd budgetul acesta cu data 1780, Martie 17, aflăm că:

a) La S-tu Sava eraŭ dascălĭ: Manasi, Neofit, Teodor, Pantazi, și de limba latină, Anastasie;

b) La Eparchia Mitropolitană eraŭ 11 dascălĭ și anume: Const. Iloveanu, cu ipodidascălul, la scóla primară, (de sigur românéscă din Bucurescĭ), și 10 dascălĭ la scólele din județele: Ploescĭ, Tĕrgoviștea, Câmpu-Lung, Slatina, Pitescĭ, Monastirea Argeș, Roși-de-Vede, Găesci, Gherghița și Urzicenĭ;

c) In Eparchia Buzĕuluĭ eraŭ 5 dascălĭ și anume: unul de gramatică la Episcopie, unul la Râmnicu-Sărat, unul la Focșanĭ, unul (primar) la Buzĕŭ și unul la Saac;

d) In Eparchia Râmnicu-Vâlcea: un dascăl elinesc la Craiova, unul slavonesc tot acolo și cincĭ românescĭ, câte unul la Romanațĭ, Vâlcea, Gorj, Mehedințĭ și Craiova.

e) Se întrețineaŭ 44 de scolarĭ, costând fie-care câte 4 talerĭ. Numele acestor scolarĭ ne arétă la ce clase din societate aparțineaŭ și cam cațĭ eraŭ din orient, adecă străinĭ țĕreĭ.

Totala cheltuială pe lună pentru scóle se urca la suma de 636 leĭ, adică pe an modica sumă de 7.632 de leĭ.

*

Fabrica de hârtie organizată sub Al. Ipsilante, se pare că nu prea lucra la 1783. Domnitorul obligă pe proprietar să producă hârtie. Eată actul din care vedem acest fapt:

«Astădĭ 5 Aprilie 1783, Miercurĭ, Nicola Lazăr (Vameșu), înaintea Măriеĭ Sale luĭ Vodă la Divan în Spătărie, de față s'aŭ pus soroc cum-că de astădĭ până în 30 dile soroc, va aduce Măriеĭ Sale ca să vadă, din cea maĭ bună și de frunte hârtie ce are a scóte din fabrica de aicĭ din țéră făcută.

Decĭ, din porunca Gospod. s'a făcut zapt trecĕndu-se într'acéstă condică a Divanuluĭ sorocul ce are Dumnéluĭ Lazăr la acésta **)». *Post. Stanciof.*

*

In Moldova fondul scólelor sufere o scădere sub domnia luĭ Const. Moruzi, care urméză dupe tăiarea luĭ Grigore Ghica, la Beilic. Acest Domnitor dispune, ca preoțiĭ și diaconiĭ, sub pretext că le-a iertat unele dărĭ, să plătéscă pe tot anul câte 60 banĭ la Mitropolie, ca din baniĭ aceștia Mitropolitul să trimită câte 1.200 leĭ pe an la epitropiĭ scóleĭ din Țarigrad, pentru ucenicĭ ce sunt la învĕțătură, dupe cum pe larg se arétă printr'un grecesc hrisov al domnitoruluĭ ***).

Cu asemenea dare în favórea uneĭ scóle grecescĭ se îngreuia clerul, de nu putea plăti apoĭ darea pentru scólele românescĭ.

*

Anul 1781 este semnalat prin bune progrese ale scólelor din Transilvania. Episcopul Aron capătă decretul aulic din 12 Decembre 1781, prin care cele duoĕ seminariĭ existente în Blasiu se contopesc în seminarul clerical existând până astădĭ ****).

---

*) Vedĭ la archiva Statuluĭ, Condica Domnéscă No. 7, fila 186 și cl.

**) Condica Domnéscă No. 9, archiva Statuluĭ.

***) Acest hrisov a fost descoperit de mine într'o ladă de la mitropolia de Iașĭ.

****) Vedĭ Ist. bisericeĭ unite de Dr. A. Grama. Vedĭ Preotul român pe 1886 (Gherla) pag. 180.

Finea anuluĭ 1780 (Septembre), ne amintesce de tipărirea în Bucurescĭ a codiceĭ luĭ Alexandru Ipsilante, carea, Caragea Domnul următor ordonă în 25 Octombre 1782, a se aplica întocmaĭ *).

Acéstă pravilă este un in 4^0 de 48 file pe duoĕ colóne, grecesce şi românesce. Prefaţa ḑice că „cu cât este trebuincios povăţuitorul la un călĕtor, ce va să trécă prin locurĭ pustiĭ, ca să nu rătăcéscă din drum în locurĭ neâmblate, şi cu cât are trebuinţă de lumină unul ce âmblă întru întuneric, ca să nu dea peste prăpastiĭ şi adâncăturĭ; atât sunt de trebuinciόse şi pravilele la o politie. . . . .“ Domnitorul în hrisovul sĕŭ, care constitue prefaţa la codice, ḑice, că înainte de el, avea putere pravilele împĕrătescĭ şi obiceiurile pământuluĭ, de cât că „când cu pravilele stricaŭ obiceiurile, când iarăşĭ cu obiceiurile se împotriveaŭ pravilelor.“ Domnitorul a pus în concordanţă acestea tóte, până în al VI-lea an al Domnieĭ-Sale şi a constituit noul codice. Cartea are la început armele ţĕreĭ, iar la drépta îngerul dreptăţeĭ cu cumpĕna în mână, cu inscripţia: „Dreptatea“ şi la stânga chipul St. Patriarch Alexandru. E opera unuĭ xilograf român.

Domnia luĭ Caragea in ţéra românéscă ne-a lăsat din respectul cultureĭ, unele acte, nu tóte de natură a'l lăuda.

Cu pitacul din Septembre 22, anul 1782, către ispravnicĭ, el le recomandă pre protopopiĭ numiţĭ la judeţe, ca să fie ajutaţĭ în misiunea lor de a cerceta de podóba sfintelor bisericĭ, de a griji de sfintele taine, cum să le ţină preoţiĭ, de botez, de slujba bisericéscă . . . . . de îndemnarea creştinilor la paza bisericilor, de ispovedaniĭ şi precestuit . . . . . „apoĭ aŭ şi acéstă slujbă: a cerceta trebile bisericescĭ, adecă de curviĭ, de hrăpirea fetelor, de posatnice, de amestecarea sîngeluĭ, de paragoniciĭ nunţiĭ a patra, de fermecătorĭ, de vrajba între bărbat cu soţia luĭ, ...“

Iată cum societatea românéscă era aprópe întrégă lăsată în séma protopopilor **).

*

Cu tóte acestea, Nicolae Const. Caragea, întrebat de Divan, décă admite ca judecăţile şi în genere administraţiunea justiţieĭ să se facă tot dupe codica luĭ Alex. Ipsilante din 1780, rĕspunde cu pitacul din Octombre 25, 1782 afirmativ. Intru cât se împacă justiţia cu atribuţiunile acordate protopopilor, este lucru cam nedemonstrat. Se vede, că nicĭ ţéra nu se prea mulţămi cu justiţia luĭ Caragea, de óre-ce încă din primul moment, istoria constată multe agitaţiunĭ şi rĕsvrătirĭ.

Ca să se apere de acestea, Caragea avu recurs la multe mĕsurĭ, din carĭ unele fură în dauna cultureĭ naţionale.

Pitacul către Vel-Spătar şi Vel-Aga, din 1 Septembre 1782, ordonă ca dupe ce bate toba de stréja de séră, orĭ-cine „curtean, séŭ de afară, să fie dator a âmbla cu felinar şi numaĭ décă are nevoe a âmbla şi să fie dator a rĕspunde strajnicului şi *rĕspântiaşuluĭ*“ sub pedépsă de arestare şi la recidivă şi maĭ mult ***)

A cere lumină pe strade, nu era lucru rĕŭ; dar fórte rĕŭ este a împedica lumina minţiĭ. Apoĭ acest domnitor este primul care introduce mĕsurĭ contra libertăţeĭ cugetăreĭ.

*) Dăm în anexă actul întreg al luĭ Caragea, din condica No. 9, fila 46.

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

***) Cond. No. 9, fila 24.

Oposițiunea ce se făcea Domnitoruluĭ rĕsufla prin cafenele. Domnitorul se grăbesce a o împiedica, dând pitacul din 1 Septembre 1782, către Vel-aga, prin care amenință cu strașnică pedépsa, pe proprietariĭ de cafenele, carĭ vor permite să se vorbéscă rĕŭ de Domnie în stabilimentele lor *).

A duoa ḍi ordonă bătaia în vileag și surgunirea apoĭ la Snagov, a luĭ Toma Călinescu, *„turburător și amestecător“* **).

Dar cum oposițiunea începe a se servi de tipar, ca să exprime nemulțămirea sa de domnie, M. Suțu, ajunge în curĕnd dupe aceea, cum vom vedea, a lovi, libertatea tiparuluĭ, introducĕnd prima censură.

Tipografia nu pare să fie meritat acéstă sórtă. Insușĭ Caragea în 1783 încuragiază tipografia, ordonând epitropieĭ scólelor să cumpere de la Nicoli Lazăr Vameșu, proprietarul tipografieĭ din Bucurescĭ, pentru 250 talerĭ, filadre tipărite de el pentru învățătura copiilor.

Nicoli Lazăr este acel bărbat, care, sub Ipsilante, înființase duoĕ fabricĭ de hârtie. El utilisa o parte din hârtia fabricată, pentru tipărirĭ de cărțĭ și altele lă propria sa tipografiă. In favórea tipografiilor române, Domnitoriĭ maĭ de curĕnd proibiseră aducerea de cărțĭ din Ardeal. Caragea însușĭ amintind acésta în pitacul sĕŭ, recunósce, că tipăriturile luĭ Lazăr sunt *maĭ împodobite și maĭ bogate decât cele vechĭ, ce se aduceaŭ din țerĭ streine* ***).

*

Din ale scólelor sub domnia luĭ Caragea, la Muntenĭ, vom menționa următórele fapte: In 1782 Septembre se petrece un mare scandal în internatul de la S-tul Sava. Un scolar cumpără de la un băcan, șoriciócă spre a o da la alt ucenic, (de nu la un dascăl grec!) Intervine Domnitorul cu pitac la Vel-spătar și la Vel-aga, băcanul e pedepsit cu bătae la talpe înaintea prăvălieĭ. De sigur că și scolarul culpabil a fost aspru pedepsit. In orĭ-ce cas, eși acel resultat din acéstă afacére, că se regulamentă ținerea și vinderea otrăvilor numaĭ în spițeriĭ ****).

In contra dispozițiunilor hrisovuluĭ scólelor din 1776, Nicolae Caragea ordonă în Decembre 1782 boerilor epitropĭ, să așeḍe pe un Constantin, fiul luĭ Basilie barbier-bașa, la scóla din S-tul Sava, unde să aibă tótă întreținerea *****).

In 1783 Caragea prin circulărĭ către prefecțĭ, voesce să întărescă religiunea în sufletul locuitorilor din tótă țéra. In apropiere de postul mare (22 Februarie 1783), Caragea amintesce țĕreĭ, că a pătimit în curgere de 7 anĭ „când locuste, când secetă, când piatră, când bólă în vite. . . . . dovadă, că creștiniĭ aceste țĕrĭ s'aŭ abătut din calea cea bună.“ Domnitorul îndémnă pe toțĭ să'șĭ facă datoria creștinéscă: «pe lângă lucrul pămĕntuluĭ, nu uitațĭ biserica, iubițĭ pe D-ḍeŭ din tot cugetul și sufletul vostru și 'ĭ arĕtațĭ dragostea vóstră . . . . . fițĭ curațĭ de fapte rele, păzițĭ biserica însă în ḍilele de sĕrbătorĭ, cum și în ḍilele lucrătóre, întéiŭ vĕ facețĭ închinăciunea și luând numele luĭ D-ḍeŭ întru ajutor, apucați-vĕ de muncă, iar nu vĕ purtațĭ dobitocesce; postițĭ și spoveduiți-vĕ, grijiți-vĕ voĭ și

---

*) Veḍĭ în anexă acest ciudat pitac din cond. domn. No. 9, fila 23.

**) Veḍĭ în anexă pitacul de surgunire din cond. No. 9, fila 25.

***) Veḍĭ în anexă acest pitac din cond. No. 9, fila 117.

****) Veḍĭ în anexă 3 acte urmate în acéstă causă.

*****) Veḍĭ în anexă acest document din cond. domn. No. 9, fila 102 verso.

soţiile vóstre şi copiiĭ voştri ; nu faceţĭ de sila poruncilor nóstre datoria vóstră, ci înşi-vĕ fiţĭ cu fierbinţélă.“ *).

Proclamaţia acésta către locuitorĭ era alăturată pe lângă pitacul către ispravnicĭ, cărora li se ordona, să înfricoşeze pe locuitoriĭ ce nu'şĭ fac datoria de credincioşĭ, acum maĭ ales în post, *cu jugul şi alte pedepse!*

*

In 1783 aflăm un frumos document relativ la o scólă românéscă înfiinţată într'un sat, cu contribuţiune de la locuitorĭ. Pe moşia Hagiuluĭ Stan Jianu Biv-vel pach., acesta a clădit biserică de piatră şi chiliĭ pentru călugărĭ „şi alţĭ ómenĭ sĕracĭ neputincioşĭ, carĭ să'şĭ aibă hrana şi chiverniséla lor.“ Lângă acéstă biserică Jianu a făcut şi „scólă românéscă pentru a se învĕţa copiiĭ de pomană.“ Locuitoriĭ dupe moşie, carĭ aŭ bun câştig din meseria ce exercită cu tăbăcirea pieilor de capră, vĕḑênd acéstă bună faptă a paharniculuĭ s'aŭ îndemnat şi eĭ pentru pomenirea lor şi aŭ dat zapis, în 15 Octombre 1783, prin care se îndatoresc, ca din câştigul meserieĭ lor, să dea ajutor câte 10 parale de fie-care sută de pieĭ ce vor lucra. Domnitorul întăresce în 12 Martie 1784, acéstă învoială şi maĭ adauge în favórea bisericeĭ şi a scóleĭ şi alte veniturĭ, precum: din vama bâlciuluĭ, ce se va ţine pe acea moşie, să aibă a da vameşul din Craiova talerĭ 100, din orĭ-cât venit se va strînge din acel bâlciŭ, ca să fie acéstă milă pentru chiverniséla bisericeĭ, de făclií, tămâie, untde-lemn şi pentru plata dascăluluĭ ce va învĕţa copiiĭ şi pentru hrana sĕracilor ce se vor ocroti în chiliile bisericeĭ şi treĭ preoţĭ şi un diacon să fie la biserică **).

*

In 1783 începe Domnia luĭ Mihaiŭ Şuţu la Muntenĭ.

La începutul anuluĭ 1784, (Ianuarie 24), aflăm un pitac Domnesc, care ordonă către Mitropolit, Episcopĭ şi Veliţĭ Boierĭ, de la Vel Ban până la Post., le ordonă a se aduna la S-tu Sava, a aduce pe boieriĭ epitropĭ şi să le céră socotélă de veniturile scólelor până acum dupe coprinderea hrisovuluĭ scólelor şi să facă anafora de resultat ***).

In condica No. 12, arch. Stat., fila 110, aflăm şi pitacul către veliţĭ logofeţĭ din 1784, Ianuarie 24, şi către Mitropolit i părinţĭ Episcopĭ, ca «adunându-se la monastirea S-tu Sava, sĕ aduceţĭ pe D-lor boieriĭ epitopĭ şi să le cereţĭ să ne dea socotélă de venitul şi de cheltuelile orfanotrofieĭ, până acum, care socotélă să theorasiţĭ cu de amăruntul, urmând dupe coprinderea hrisovuluĭ orfanotrofieĭ şi încheiând socotéla sub iscăliturile Sfinţiilor Vóstre şi ale D-vóstre, să ne arĕtaţĭ Domnieĭ Mele în scris prin anafora ca să vedem».

Din acelaşĭ an, iată-o :

Carte către boieriĭ epitropĭ

«Fiind-că pentru trebuinţa obşteĭ politeĭ acestia am rênduit Măria Mea Doftor pe Caracaş doftoru, poruncim că de la 1 Maiŭ a luneĭ ce vine, să aveţĭ a'ĭ da léfă pe lună po talerĭ 100.

1784, April e 25.

NB. Cu altă carte din aceeaşĭ dată, Caracaş e numit doctor şi la spitalul din S-tul Pantelimon, cu léfă talerĭ 50 pe lună de la 1 Maiŭ ****).

---

*) Arch. Stat. cond. No. 9, fila 90 verso.

**) Condica Domnéscă No. 20, fila 355.

***) Condica Domnéscă No. 12, fila 112.

****) Condica Domnéscă No. 12, fila 152.

Oposițiunea ce se făcea Domnitoruluĭ rĕsufla prin cafenele. Domnitorul se grăbesce a o împiedica, dând pitacul din 1 Septembre 1782, către Vel-aga, prin care amenință cu strașnică pedépsa, pe proprietariĭ de cafenele, carĭ vor permite să se vorbéscă rĕŭ de Domnie în stabilimentele lor *).

A duoa ḑi ordonă bătaia în vileag și surgunirea apoĭ la Snagov, a luĭ Toma Călinescu, *„turburător și amestecător“* **).

Dar cum oposițiunea începe a se servi de tipar, ca să exprime nemulțămirea sa de domnie, M. Suțu, ajunge în curênd dupe aceea, cum vom vedea, a lovi, libertatea tiparuluĭ, introducênd prima censură.

Tipografia nu pare să fie meritat acéstă sórtă. Insușĭ Caragea în 1783 încuragiază tipografia, ordonând epitropieĭ scólelor să cumpere de la Nicoli Lazăr Vameșu, proprietarul tipografieĭ din Bucurescĭ, pentru 250 talerĭ, filadre tipărite de el pentru învățătura copiilor.

Nicoli Lazăr este acel bărbat, care, sub Ipsilante, înființase duoĕ fabricĭ de hârtie. El utilisa o parte din hârtia fabricată, pentru tipărirĭ de cărțĭ și altele lă propria sa tipografiă. In favórea tipografiilor române, Domnitoriĭ maĭ de curênd proibiseră aducerea de cărțĭ din Ardeal. Caragea însușĭ amintind acésta în pitacul sĕŭ, recunósce, că tipăriturile luĭ Lazăr sunt *maĭ împodobite și maĭ bogate decât cele vechĭ, ce se aduceaŭ din țerĭ streine* ***).

*

Din ale scólelor sub domnia luĭ Caragea, la Muntenĭ, vom menționa următórele fapte: In 1782 Septembre se petrece un mare scandal în internatul de la S-tul Sava. Un scolar cumpără de la un băcan, șoricióică spre a o da la alt ucenic, (de nu la un dascăl grec!) Intervine Domnitorul cu pitac la Vel-spătar și la Vel-aga, băcanul e pedepsit cu bătae la talpe înaintea prăvălieĭ. De sigur că și scolarul culpabil a fost aspru pedepsit. In orĭ-ce cas, eși acel resultat din acéstă afacere, că se regulamentă ținerea și vinderea otrăvilor numaĭ în spițeriĭ ****).

In contra dispositiunilor hrisovuluĭ scólelor din 1776, Nicolae Caragea ordonă în Decembre 1782 boerilor epitropĭ, să așeḑe pe un Constantin, fiul luĭ Basilie barbier-bașa, la scóla din S-tul Sava, unde să aibă tótă întreținerea *****).

In 1783 Caragea prin circulărĭ către prefecțĭ, voesce să întăréscă religiunea în sufletul locuitorilor din tótă țéra. In apropiere de postul mare (22 Februarie 1783), Caragea amintesce țĕreĭ, că a pătimit în curgere de 7 anĭ „când locuste, când secetă, când piatră, când bólă în vite..... dovadă, că creștiniĭ acesteĭ țĕrĭ s'aŭ abătut din calea cea bună.“ Domnitorul îndémnă pe toțĭ să'șĭ facă datoria creștinéscă: «pe lângă lucrul pămêntuluĭ, nu uitațĭ biserica, iubițĭ pe D-ḑeŭ din tot cugetul și sufletul vostru și 'ĭ arĕtațĭ dragostea vóstră..... fițĭ curațĭ de fapte rele, păzițĭ biserica însă în ḑilele de sĕrbătorĭ, cum și în ḑilele lucrătóre, întêiŭ vĕ facețĭ închinăciunea și luând numele luĭ D-ḑeŭ întru ajutor, apucați-vĕ de muncă, iar nu vĕ purtațĭ dobitocesce; postițĭ și spoveduiți-vĕ, grijiți-vĕ voĭ și

*) Veḑĭ în anexă acest ciudat pitac din cond. domn. No. 9, fila 23.
**) Veḑĭ în anexă pitacul de surgunire din cond. No. 9, fila 25.
***) Veḑĭ în anexă acest pitac din cond. No. 9, fila 117.
****) Veḑĭ în anexă 3 acte urmate în acéstă causă.
*****) Veḑĭ în anexă acest document din cond. domn. No. 9, fila 102 verso.

soţiile vóstre şi copiiĭ voştri ; nu faceţĭ de sila poruncilor nóstre datoria vóstră, ci înşi-vĕ fiţĭ cu fierbinţélă.“ *).

Proclamaţia acésta către locuitorĭ era alăturată pe lângă pitacul către ispravnicĭ, cărora li se ordona, să înfricoşeze pe locuitoriĭ ce nu'şĭ fac datoria de credincioşĭ, acum maĭ ales în post, *cu jugul şi alte pedepse!*

*

In 1783 aflăm un frumos document relativ la o scólă românéscă înfiinţată într'un sat, cu contribuţiune de la locuitorĭ. Pe moşia Hagiuluĭ Stan Jianu Biv-vel pach., acesta a clădit biserică de piatră şi chiliĭ pentru călugărĭ „şi alţĭ ómenĭ sĕracĭ neputincioşĭ, carĭ să'şĭ aibă hrana şi chiverniséla lor.“ Lângă acéstă biserică Jianu a făcut şi „scólă românéscă pentru a se învĕţa copiiĭ de pomană.“ Locuitoriĭ dupe moşie, carĭ aŭ bun câştig din meseria ce exercită cu tăbăcirea pieilor de capră, vĕḑênd acéstă bună faptă a paharniculuĭ s'aŭ îndemnat şi eĭ pentru pomenirea lor şi aŭ dat zapis, în 15 Octombre 1783, prin care se îndatoresc, ca din câştigul meserieĭ lor, să dea ajutor câte 10 parale de fie-care sută de pieĭ ce vor lucra. Domnitorul întăresce în 12 Martie 1784, acéstă învoială şi maĭ adauge în favórea bisericeĭ şi a scóleĭ şi alte veniturĭ, precum : din vama bâlciuluĭ, ce se va ţine pe acea moşie, să aibă a da vameşul din Craiova talerĭ 100, din orĭ-cât venit se va strînge din acel bâlciŭ, ca să fie acéstă milă pentru chiverniséla biseriCeĭ, de făcliĭ, tămâie, unt-de-lemn şi pentru plata dascăluluĭ ce va învĕţa copiiĭ şi pentru hrana sĕracilor ce se vor ocroti în chiliile biseriCeĭ şi treĭ preoţĭ şi un diacon să fie la biser.că **).

*

In 1783 începe Domnia luĭ Mihaiŭ Şuţu la Muntenĭ.

La începutul anuluĭ 1784, (Ianuarie 24), aflăm un pitac Domnesc, care ordonă către Mitropolit, Episcopĭ şi Veliţĭ Boierĭ, de la Vel Ban până la Post., le ordonă a se aduna la S-tu Sava, a aduce pe boieriĭ epitropĭ şi să le céră socotélă de veniturile scólelor până acum dupe coprinderea hrisovuluĭ scólelor şi să facă anafora de resultat ***).

In condica No. 12, arch. Stat., fila 110, aflăm şi pitacul către veliţĭ logofeţĭ din 1784, Ianuarie 24, şi către Mitropolit i părinţĭ Episcopĭ, ca «adunându-se la monastirea S-tu Sava, sĕ aduceţĭ pe D-lor boieriĭ epitopĭ şi să le cereţĭ să ne dea socotélă de venitul şi de cheltuelile orfanotrofieĭ, până acum, care socotélă să theorasiţĭ cu de amăruntul, urmând dupe coprinderea hrisovuluĭ orfanotrofieĭ şi încheiând socotéla sub iscăliturile Sfinţiilor Vóstre şi ale D-vóstre, să ne arĕtaţĭ Domnieĭ Mele în scris prin anafora ca să vedem».

Din acelaşĭ an, iată-o :

Carte către boieriĭ epitropĭ

«Fiind-că pentru trebuinţa obşteĭ poliţeĭ acestia am rĕnduit Măria Mea Doftor pe Caracaş doftoru, poruncim că de la 1 Maiŭ a luneĭ ce vine, să aveţĭ a'ĭ da léfă pe lună po talerĭ 100.

1784, April e 25.

NB. Cu altă carte din aceeaşĭ dată, Caracaş e numit doctor şi la spitalul din S-tul Pantelimon, cu léfă talerĭ 50 pe lună de la 1 Maiŭ ****).

---

*) Arch. Stat. cond. No. 9, fila 90 verso.

**) Condica Domnéscă No. 20, fila 355.

***) Condica Domnéscă No. 12, fila 112.

****) Condica Domnéscă No. 12, fila 152.

*

Hrisovul scólelor de la 1776, dupe 8 anĭ de funcţionare, nu mulţămesce pe Domnitor. In Maiŭ 25, anul 1784, el adreséză Mitropolituluĭ şi la maĭ mulţĭ boierĭ din Divan un pitac, să facă anchetă la S-tu Sava, să vaḑă, cum se aplică hrisovul şi să propună îmbunătăţirile dorite. Domnitorul ḑice:

«Fiind-că ne adeverim Domnia Mea, cum că la scólele Domnescĭ de aicĭ, din oraşul Bucurescĭ, din rĕŭ obiceiŭ se urméză un nizam *săzlac*, în urmă dupe atâtea cheltuelĭ ce se face pentru folosul obştieĭ, iată dar orênduim pe P. S. S. Mitropolitul, pe D. Vel Ban Ghica, Vel Logofĕt de Ţéra-de-Sus şi pe D. Vel Post., ca D-lor, adunându-se la un loc, să citéscă hrisovul Domnesc al scólelor, să vadă şi orênduiala ce se urméză acum la scólă şi să socotéscă nizamul acela ce va socoti că va fi maĭ temeĭnic şi maĭ stăpânitor şi spre bine următor. Să ni se aréte în scris *).

Pe timpul acesta Patriarchul de la Ierusalim visitéză ţéra **). Noĭ bănuim, că pornirea luĭ Vodă Suţu în potriva scóleĭ Domnescĭ, n'a fost fără de legătură cu preâmblarea Patriarchuluĭ prin ţéră.

Nemulţămirea Patriarchuluĭ de resultatele ce se dobêndea în scóle, împinge pe Suţu Mihaiŭ contra lor, şi sub pretext de a le îmbunătăţi, ele sunt la un moment ameninţate de o maĭ mare grecisare.

Ele scapă, prin faptul, că nu rĕmâne mult Domn în Muntenia acest Mihaiŭ Suţu.

*

In 1784 se înregistréză mórtea dascăluluĭ Neofit, de la S-tu Sava ***).

*

Pe de o parte Suţu dă carte de scutire luĭ Stanciu tipografu ****) de la tipografia Mitropolieĭ din Bucurescĭ, în 1784, Februarie 29, şi pe de alta, tot atâta urând tipografia cât şi scólele, lovesce libertatea tiparuluĭ prin următorul pitac către Mitropolit:

«Fiind-că se cuvine a sci Domnia Mea cele ce se daŭ în tipar la tipografia grecéscă, séŭ românéscă, atât de aicea din Bucurescĭ cât şi de afară, eată cu acest pitac dăm P. S. T. în scire, că de astăḑĭ înainte, fără de a nu ne arĕta P. S. Ta ântêiŭ cu anafora şi fără a nu se da ântêiŭ voia Nóstră, să nu se cuteze tipografiĭ, nicĭ vre-un vivlion, nicĭ óre-care alt-fel de scrisóre, séŭ hârtie ântêiŭ verĭ-cum a da în tipar. Acéstă însciinţare să o dea P. S. T. şi părinţilor Episcopĭ, cum şi tipografilor să le poruncéscă *****).

1784, Iulie 25.

*

Prin hrisovul de la 1776, s'a prevĕḑut un profesor special de musică. In anul acesta 1784, Decembre 1, acest curs se înfiinţéză la scólele din S-tu Sava, rênduindu-se învĕ-

---

*) Condica Domnéscă No. 12, fila 163.

**) Veḑĭ condica No. 12, fila 160.

***) Veḑĭ condica No. 12, fila 169.

****) Veḑĭ condica No. 12, fila 134.

*****) Condica No. 12, fila 180 verso. In August 1, Domnitorul ordonă acésta şi Episcopuluĭ Filaret Rômnic.

țător de M. Suțu, pre dascălul Mihalache cântărețul. Eată pitacul de rênduire a acestuĭ învĕțător, adresat către epitropiĭ scólelor :

„Fiind-că am hotărît Domnia Mea, dupe cum și în hrisovul scólelor este orênduit, ca să așeḑăm la scólele ot S-tu Sava și un dascăl musicos, orênduim la acésta pe Mihalache dascălul cântărețul, pentru a învĕța uceniciĭ meșteșugul cântărilor ; eată vĕ poruncim, să căutațĭ hrisovul scólelor, ca să vedețĭ ce plată se rênduesce dascăluluĭ musicos, și pe cât va fi scriind hrisovul, să ne arĕtațĭ în scris; așișderea să orênduițĭ numituluĭ dascăl duoĕ odăĭ alăturea la un loc în lăuntru în monastire, dintre ale scólelor : una pentru șederea sa și alta pentru uceniciĭ, carĭ sunt să vie spre învĕțătura cântărilor, care odăĭ gătindu-le, D-vóstră, să i le facețĭ teslim ; însă uceniciĭ, carĭ vor fi la învĕțătura cântărilor, să scițĭ D-vóstră, că n'aŭ să rĕmână cu șederea la scólă, nicĭ o altă rênduială maĭ mult n'aŭ de la scólă, fără de numaĭ pentru învĕțătură să mérgă și să vie *)

1784, Decembre 1.

Deja în Noembre 29, același an 1784, Domnitorul adresasă către Mitropolit un *pitac* prin care îl invita, să însărcineze pe egumeniĭ de la monastirile din Bucurescĭ, ca să găséscă fie-care câte un scolar cu glas bun, și să 'l întrețină cu tóte cele necesare pentru a urma la clasa de musică.

Eată acest ordin al Domnitoruluĭ **) :

«P. S. Ta Părinte Mitropolite, să adunĭ pe toțĭ egumeniĭ de la tóte monastirile de aicĕ din orașul Domnieĭ Mele Bucurescĭ, cărora să le daĭ strașnică poruncă, ca fieșce-carele să aibă a găsi un copil cu glasul bun, căruia copil să'ĭ pórte de grijă pentru demâncare i pentru îmbrăcăminte și pe aceștĭ copiĭ să'ĭ trămită pe tóte ḑilele nelipsit pentru învĕțătura cântărilor la scólă la S-tu Sava, unde s'a orênduit de Domnia Mea într'adins dascălul Mihalache, dascăl cântăreț obștesc. Pentru care acéstă trébă, nu numaĭ acum să le daĭ poruncă strașnică egumenilor, ci să'ĭ și silescĭ, fără voia lor, a fi următorĭ la acest lucru cu cale, ca să'l sĕvîrșéscă în faptă și să se facă rod dintr'acésta, fiind-că avem a face cercetare pe urmă pentru acésta, de aŭ fost următorĭ egumeniĭ séŭ nu.“

1784, Noembre 29.

La Decembre 2, același an, Domnitorul trămite următorul pitac către epitropĭ : «Poruncim Domnia Mea, D-vóstră epitropĭ, fiind-că prin Domnescul nostru pitac către P. S. Mitropolit am dat poruncă la fieș-care egumen din monastirile din Bucurescĭ, să găséscă câte un copil cu glas bun, cărora copiĭ să le pórte de grijă egumeniĭ pentru hrana și îmbrăcămintea lor, și să'ĭ trămită în tóte ḑilele la S-tu Sava, unde am orênduit Domnia Mea dascăl musicos pe Mihalache, ca să le paradoséscă învĕțătura cântărilor, eată vĕ poruncim, că de acum peste 20—30 ḑile, să cercetațĭ la dascăl de aŭ trămis egumeniĭ monastirilor din Bucurescĭ câte un copil séŭ nu, și pentru aceia ce nu va fi trămis până atuncea, să ne însciințațĭ; cum și peste tótă vremea să cercetațĭ de urméză toțĭ egumeniĭ acéstă poruncă și să avețĭ a ne arĕta pe cel neurmător.“

1784, Decembre 2.

Cu tóte aceste ordine și disposițiunĭ, clasa de musică întârḑie a se realisa, căcĭ egumeniĭ nu se supun ordinuluĭ dat, așia că în 27 Februarie 1785, treĭ din epitropiĭ scólelor adreséză Domnitoruluĭ acéstă anafora :

*) Condica No. 12, fila 210 verso.

**) Idem.

P. I. Dómne!

„Insciinţăm M. Tale, că dupe ce cu luminata poruncă a I. Tale, s'aŭ aşeḑat în S-tul Sava dascăl musicos Mihalache, s'aŭ făcut orânduiala iarăşĭ cu porunca M. Tale, ca peste copiĭ ce se vor stringe la învăţătura psaltichieĭ, de voie, să fie datóre şi 24 de monastirĭ de aicĭ din Bucurescĭ, cum şi cele din împregiurul Bucurescilor, să'şĭ trimită câte un copil spre învăţătura psaltichieĭ, care copil să'şĭ aibă mâncarea, alte trebuinciόse din monastire, hotărîndu-se de M. Ta şi soroc de a trimite monastirile tóte copiiĭ, care soroc a şi trecut şi până acuma numaĭ duoĭ copiĭ aŭ venit la scólă, însă unul de la monastirea S-tul George şi altul de la monastirea Mărcuţeĭ. De acestea însciinţăm I. Tale.

1785, Februarie 27.

Semnaţĭ: *Ienache Leh.* (Lehliu?), *Nicolae Stolnic, Ioani Medel* *).

Numaĭ în 15 Aprilie 1785, Domnitorul dă o nouă deslegare în sensul primelor ordine şi osândesce la amende pe egumeniĭ recalcitranţĭ. Iată acéstă nouă ordine:

„Iω Mihail Const. Suţu VV. etc., de vreme ce într'atâta prelungire de vreme n'aŭ fost următorĭ egumeniĭ monastirilor la acest lucru cuviincios, arĕtându-se cu acésta neiubitorĭ de podóba sfintelor bisericĭ şi neurmătorĭ la domnésca hotărîre a nóstră; iată dar, pentru nesupunerea lor 'ĭ hotărîm să dea trépăd de tot egumenu de la sineşĭ po talerĭ 10, care trépăd să'l ia dascălul musicos; pentru care orânduim pe . . . . . să apuce pe fie-care egumen cu strînsóre să dea acest trépăd, şi apoĭ să le facă zeapcealic, ca să aibă câte un copil la învăţătura cântărilor, negreşit, dupe orânduiala ce am fost făcut."

1785, Aprilie 15.

Un alt pitac din 18 Maiŭ 1785 ordonă boierilor epitropĭ, să dea din baniĭ cutieĭ, luĭ Mihalache dascălul musicos, câte 15 talere pe lună, afară de orânduiala ce are de la biserica Gospod. I se va da acéstă léfă, nu numaĭ cât va şedea la S-tul Sava, ce şi dupe ce se va muta la mitocul episcopieĭ de Rômnic „fiind-că iarăşĭ are a urma învĕţătura cântăriĭ, însă din baniĭ scólelor."

1785, Maiŭ 18.

Apare de la acest pitac, că clasa de musică în fine a funcţionat şi că maĭ apoĭ dascălul Mihalache a trebuit să se stremute cu locuinţa de la S-tul Sava la mitocul episcopieĭ de Rômnic **).

Preda óre dascălul Mihalache numaĭ musichia bisericéscă? Ne este permis a crede, că uceniciĭ de la S-tul Sava invĕţaŭ în clasa de musică şi alt-fel de cântărĭ decât cele bisericescĭ. Deja musica instrumentală intrase în deprinderile societăţiĭ. Nu numaĭ tarafurĭ de ţiganĭ delectau boerimea şi pe Domnitor, ci şi musica ḑisă *nemţéscă*. In *alaiurile* diverse de la acéstă epocă, găsim mereŭ luând parte şi o musică nemţéscă, organisată şi plătită de Domnitor. Ast-fel era natural, că alăturea cu metercheneaua imitată de la turcĭ, în óstea românéscă, să se introducă, prin imitaţie de la muscalĭ, musica dupe sistemul European. Numerósele balurĭ şi petrecerĭ, carĭ se introduc în societate, în timpul ocupaţiuneĭ rusescĭ, de la 1769, aŭ imboldit desvoltarea cântărilor de danţurĭ europene şi decĭ aŭ introdus destul de iute musica europénă.

---

*) Condica No. 13, fila 175.

**) Cond. 12, fila 259 verso.

*

Instituţiunea orfanotrofieĭ continuă a fi preocupaţiunea Domnitoruluĭ, dar dă ocasiunĭ şi de creărĭ de lefĭ pentru anumiţĭ boerĭ. Aşia vedem, că în 1 Februarie 1785, Domnitorul rânduesce special epitrop la orfanotrofiă pe Biv-Vel Pach. Enache Vilara şi'ĭ asemnéză léfă de 120 talerĭ pe lună, din baniĭ cutieĭ *).

De cât orfanotrofia încă nu exista, cum se probéză prin actul ce dăm maĭ la vale, din 20 Martie acelaş an.

*

In acestaşĭ an 1785, Iulie 24 Domnitorul voesce să introducă reducerĭ în budgetul scólelor, sub pretext, că prisosul să se intrebuinţeze la alte lucrurĭ folositóre. Ne cam înduoim de aceste bune intenţiunĭ, când vedem, că Domnitorul începuse aceste îmbunătăţirĭ prin a crea léfă luĭ Vilara.

Domnitorul rânduesce cu pitacul din 24 Iulie 1785 o comisiune compusă din episcopul Rômniculuĭ, Biv-vel Ban Ghica, Biv-vel Logof. Brâncoveanu şi Biv-vel Pach. Romaniti. Ordonă Domnitorul acestora, să mérgă la scóla domnéscă din S-tul Sava şi să aducă înaintea lor pe boeriĭ epitropĭ şi împreunând veniturile, atât ale scóleĭ, cât şi ale orfanotrofieĭ, «să cercetaţĭ cu deamĕnuntul, atât veniturile cât şi cheltuelile lor, de peste an, a lefilor, a hraneĭ şi altele ce aŭ curs până acum şi dupe ce veţĭ face acéstă cercetare cu perierghie, să faceţĭ şi cumpĕtarea acestor tuturor cheltuelilor, ca numaĭ cât vi se vor părea şi buna pază a orândueleĭ scóleĭ şi pentru maĭ buna procopsélă a ucenicilor şi pentru orfanotrofie, cele cuviinciόse cheltuelĭ, acelea să se hotăréscă de a se urma de aicĭ înainte, iar ce vi se va părea, că este zadarnic şi fără de folos, cum: hrana ce peste orânduială şi altele, să o scadeţĭ, ca prisosul acela să se metachiriséscă la alte folóse iar de obşte şi pentru urmarea ce veţĭ face, în scris să avem insciinţare **)». 1785, Iulie 24.

*

Originea bibliotecéĭ de la S-tul Sava este maĭ vechiă decât hrisovul scólelor din 1776, totuşĭ nu cunóscem până astăḑĭ pe vechiĭ bibliotecarĭ. Cel maĭ ânteiŭ numit bibliotecar al S-tuluĭ Sava rĕmâne, până la descoperirea altor documente, dascălul Ambrosie. Acesta prin acelaş act cu care este numit de Domnitor în slujba de bibliotecar, este însărcinat şi ca pedagog al internatuluĭ. Pe lângă dascălul Ambrosie, *vivliotecar* şi purtător de grija ucenicilor, Domnitorul, în pitacul către boeriĭ epitropĭ, de la 14 Martie 1785, maĭ rânduesce un al duoilea pedagog. Atributele acestora se pot vedea în pitacul următor: «Fiind că la scóla domnéscă ot S-tul Sava am orânduit Domnia Mea pe Chir Amvrosie dascăl, a fi *vivliotecar* şi purtător de grija ucenicilor; aşişderea am maĭ orânduit Domnia Mea un al duoilea pedagogos peste ceĭ-alţĭ ucenicĭ aĭ scóleĭ, care să fie nelipsiţĭ între eĭ spre a'ĭ povăţui a'şĭ învĕţa matemele, cât şi întru a cerceta întru tótă vremea pe la tóte odăile lor, să vadă a nu lipsi din scólă nicĭ unul şi a nu se face între eĭ vre-o pricină de gâlcévă, cărora le-am orânduit Domnia Mea şi léfă din baniĭ scólelor, însă luĭ Chir Amvrosie po tl. 60 pe lună şi luĭ pedagogos po tl. 10, începêndu-se a li se da de la 15 ale trecutuluĭ Ianuarie înainte ***)». 1785, Martie 14.

*) Cond. 12, fila 259.
**) Cond. 12, fila 288.
***) Cond. 12, fila 235 verso.

P. I. Dómne!

„Insciințăm M. Tale, că dupe ce cu luminata poruncă a I. Tale, s'aŭ așeḑat în S-tul Sava dascăl musicos Mihalache, s'aŭ făcut orânduiala iarăși cu porunca M. Tale, ca peste copiĭ ce se vor stringe la învățătura psaltichieĭ, de voie, să fie datóre și 24 de monastirĭ de aicĭ din Bucurescĭ, cum și cele din împregiurul Bucurescilor, să'șĭ trimită câte un copil spre învățătura psaltichieĭ, care copil să'șĭ aibă mâncarea, alte trebuinciósе din monastire, hotărîndu-se de M. Ta și soroc de a trimite monastirile tóte copiiĭ, care soroc a ,și trecut și până acuma numaĭ duoĭ copiĭ aŭ venit la scólă, însă unul de la monastirea S-tul George și altul de la monastirea Mărcuțeĭ. De acestea însciințăm I. Tale.

1785, Februarie 27.

Semnațĭ : *Ienache Leh.* (Lehliu?), *Nicolae Stolnic, Ioani Medel* *).

Numaĭ în 15 Aprilie 1785, Domnitorul dă o nouă deslegare în sensul primelor ordine și osândesce la amende pe egumeniĭ recalcitranțĭ. Iată acéstă nouă ordine :

„Iω Mihail Const. Suțu VV. etc., de vreme ce într'atâta prelungire de vreme n'aŭ fost următorĭ egumeniĭ monastirilor la acest lucru cuviincios, arĕtându-se cu acésta neiubitorĭ de podóba sfintelor bisericĭ și neurmătorĭ la domnéscа hotărîre a nóstră; iată dar, pentru nesupunerea lor 'ĭ hotărîm să dea trépăd de tot egumenu de la sineșĭ po talerĭ 10, care trépăd să'l ia dascălul musicos; pentru care orânduim pe . . . . . să apuce pe fie-care egumen cu strînsóre să dea acest trépăd, și apoĭ să le facă zeapcealic, ca să aibă câte un copil la învățătura cântărilor, negreșit, dupe orânduiala ce am fost făcut."

1785, Aprilie 15.

Un alt pitac din 18 Maiŭ 1785 ordonă boierilor epitropĭ, să dea din baniĭ cutieĭ, luĭ Mihalache dascălul musicos, câte 15 talere pe lună, afară de orânduiala ce are de la biserica Gospod. I se va da acéstă léfă, nu numaĭ cât va ședea la S-tul Sava, ce și dupe ce se va muta la mitocul episcopieĭ de Rômnic „fiind-că iarăși are a urma învĕțătura cântăriĭ, însă din baniĭ scólelor."

1785, Maiŭ 18.

Apare de la acest pitac, că clasa de musică în fine a funcționat și că maĭ apoĭ dascălul Mihalache a trebuit să se stremute cu locuința de la S-tul Sava la mitocul episcopieĭ de Rômnic **).

Preda óre dascălul Mihalache numaĭ musichia bisericéscă ? Ne este permis a crede, că ucenicii de la S-tul Sava învĕțaŭ în clasa de musică și alt-fel de cântărĭ decât cele bisericescĭ. Deja musica instrumentală intrase în deprinderile societățiĭ. Nu numaĭ tarafurĭ de țiganĭ delectau boerimea și pe Domnitor, ci și musica ḑisă *nemțéscă*. In *alaiurile* diverse de la acéstă epocă, găsim mereŭ luând parte și o musică nemțéscă, organisată și plătită de Domnitor. Ast-fel era natural, că alăturea cu meterchеneaua imitată de la turcĭ, în óstea românéscă, să se introducă, prin imitație de la muscalĭ, musica dupe sistemul European. Numerósele balurĭ și petrecerĭ, carĭ se introduc în societate, în timpul ocupațiuneĭ rusescĭ, de la 1769, aŭ împoldit desvoltarea cântărilor de danțurĭ europene și decĭ aŭ introdus destul de iute musica europénă.

*) Condica No. 13, fila 175.
**) Cond. 12, fila 259 verso.

*

Instituţiunea orfanotrofieĭ continuă a fi preocupaţiunea Domnitoruluĭ, dar dă ocasiunĭ şi de creărĭ de lefĭ pentru anumiţĭ boerĭ. Aşia vedem, că în 1 Februarie 1785, Domnitorul rânduesce special epitrop la orfanotrofiă pe Biv-Vel Pach. Enache Vilara şi'ĭ asemnéză léfă de 120 talerĭ pe lună, din baniĭ cutieĭ *).

De cât orfanotrofia încă nu exista, cum se probéză prin actul ce dăm maĭ la vale, din 20 Martie acelaş an.

*

In acestaşĭ an 1785, Iulie 24 Domnitorul voesce să introducă reducerĭ în budgetul scólelor, sub pretext, că prisosul să se intrebuinţeze la alte lucrurĭ folositóre. Ne cam înduoim de aceste bune intenţiunĭ, când vedem, că Domnitorul începuse aceste îmbunătăţirĭ prin a crea léfă luĭ Vilara.

Domnitorul rânduesce cu pitacul din 24 Iulie 1785 o comisiune compusă din episcopul Rômniculuĭ, Biv-vel Ban Ghica, Biv-vel Logof. Brâncoveanu şi Biv-vel Pach. Romaniti. Ordonă Domnitorul acestora, să mérgă la scóla domnéscă din S-tul Sava şi să aducă înaintea lor pe boeriĭ epitropĭ şi împreunând veniturile, atât ale scóleĭ, cât şi ale orfanotrofieĭ, «să cercetaţĭ cu deamĕnuntul, atât veniturile cât şi cheltuelile lor, de peste an, a lefilor, a hraneĭ şi altele ce aŭ curs până acum şi dupe ce veţĭ face acéstă cercetare cu perierghie, să faceţĭ şi cumpĕtarea acestor tuturor cheltuelilor, ca numaĭ cât vi se vor părea şi buna pază a orânduelei scóleĭ şi pentru maĭ buna procopsélă a ucenicilor şi pentru orfanotrofie, cele cuviinciόse cheltuelĭ, acelea să se hotăréscă de a se urma de aicĭ înainte, iar ce vi se va părea, că este zadarnic şi fără de folos, cum: hrana ce peste orânduială şi altele, să o scadeţĭ, ca prisosul acela să se metachiriséscă la alte folóse iar de obşte şi pentru urmarea ce veţĭ face, în scris să avem însciinţare **)». 1785, Iulie 24.

*

Originea biblioteceĭ de la S-tul Sava este maĭ vechiă decât hrisovul scólelor din 1776, totuşĭ nu cunóscem până astăḑĭ pe vechiĭ bibliotecarĭ. Cel maĭ ânteiŭ numit bibliotecar al S-tuluĭ Sava rĕmâne, până la descoperirea altor documente, dascălul Ambrosie. Acesta prin acelaş act cu care este numit de Domnitor în slujba de bibliotecar, este însărcinat şi ca pedagog al internatuluĭ. Pe lângă dascălul Ambrosie, *vivliotecar* şi purtător de grija ucenicilor, Domnitorul, în pitacul către boeriĭ epitropĭ, de la 14 Martie 1785, maĭ rânduesce un al duoilea pedagog. Atributele acestora se pot vedea în pitacul următor: «Fiind că la scóla domnéscă ot S-tul Sava am orânduit Domnia Mea pe Chir Amvrosie dascăl, a fi *vivliotecar* şi purtător de grija ucenicilor; aşişderea am maĭ orânduit Domnia Mea un al duoilea pedagogos peste ceĭ-alţĭ ucenicĭ aĭ scóleĭ, care să fie nelipsiţĭ între eĭ spre a'ĭ povăţui a'şĭ învĕţa matemele, cât şi întru a cerceta întru tótă vremea pe la tóte odăile lor, să vadă a nu lipsi din scólă nicĭ unul şi a nu se face între eĭ vre-o pricină de gâlcévă, cărora le-am orânduit Domnia Mea şi léfă din baniĭ scólelor, însă luĭ Chir Amvrosie po tl. 60 pe lună şi luĭ pedagogos po tl. 10, începêndu-se a li se da de la 15 ale trecutuluĭ Ianuarie înainte ***)». 1785, Martie 14.

---

*) Cond. 12, fila 259.

**) Cond. 12, fila 288.

***) Cond. 12, fila 235 verso.

Vilara are léfă ca epitrop al orfanotrofieĭ maĭ importantă mult decât dascăliĭ ce osteneaŭ în scólă, iar orfanotrofia, precum maĭ sus arĕtarăm, încă nu exista decât pe hârtie. In adevĕr Domnitorul însărcinéză la 20 Martie 1785 pe boeriĭ epitropĭ, să se ocupe de veniturile de creat pentru ţinerea orfanotrofieĭ şi să cerceteze şi despre modul cum biserica Tuturor sfinţilor a fost alésă din trecut pentru aşeḑarea orfanotrofieĭ. Iată pitacul domnesc în acéstă afacere, din care maĭ vedem, că Stol. Dumitrache, autorul istorieĭ evenimentelor de la 1769 la 1775, este om de încredere deosebită a luĭ Ipsilante:

«Pitac către boeri epitropĭ: Vĕ însciinţăm, că vrĕnd Domnia Mea a se tocmi şi a se pune în faptă orfanotrofia, ca un lucru sufletesc de obşte vrednic şi folositor, am orânduit câte-va veniturĭ pentru cheltuiala eĭ, adecă din dajdia preoţilor, de la bragagiĭ, de la céră şi din altele ce se va găsi cu cale. Pentru care vĕ poruncim, ca dinpreună cu D. Stol. Dumitrache, adunându-vĕ la un loc, să socotiţĭ maĭ ântéiŭ pentru veniturile orfanotrofieĭ, al duoilea să socotiţĭ locul locuireĭ copiilor sĕrmanĭ şi pe lângă acéstă, să cercetaţĭ pentru monastirea Tuturor sfinţilor, cu ce hotărîre şi orânduială s'a făcut orfanotrofie şi miḑlocul cu care se cade şi folosesce a fi acéstă monastire orfanotrofie? şi de tóte acestea să ne arĕtaţĭ în scris cu anafora *)».

1785, Martie 20.

Epitropiĭ împreună cu Stol. Dumitrache presentează în 29 Martie 1785 anafora Domnitoruluĭ, prin care arétă: „că n'aŭ găsit locul maĭ bun pentru orfanatrofie, decât la monastirea Tuturor sfinţilor, *fiind în politie şi în îndemână a se putea găsi de tóte câte sunt trebuincióse, atât spre hrana şi crescerea copiilor sĕrmanĭ, cât şi acelor ce o vor posloşi* **)».

Boeriĭ cer însă strămutarea egumenuluĭ în alt local şi să se ia veniturile monastireĭ pentru întreţinerea bisericeĭ şi facerea coperişuluĭ odăilor şi să se dea şi duoĭ ţiganĭ de aĭ monastireĭ, unul pentru biserică, şi altul pentru portărie.

Domnitorul în 1785, Aprilie 24, găsesce bună şi cu cale anaforaua şi aprobă cererea din ea, adăogând că, „şi cântăreţiĭ să fie la biserică nelipsiţĭ" ***).

*

Vacanţa făcută prin mórtea luĭ Neofit, din 1784, la scólele de la S-tul Sava, pare că este împlinită în 1785. In acest an 1785, Ipsilante trămise în Italia şi Germania pe dascălul Manasi Iliad, să aducă instrumente pentru scóla de la S-tul Sava.

Iată un pitac Domnesc, care ne arétă, cum în 11 Maiŭ 1785, se procedâ la numirea dascăluluĭ de gramatică ce lipsea la S-tul Sava:

«Fiind că pentru a se face alegere de dascăl la gramatică a se aşeḑa la scóla domnéscă ot sfet. Sava, orânduindu-se de către Domnia mea, cu pitac, pre P. S. Păr. Mitropolitul ţĕreĭ, Dumnialuĭ Vel Log. de ţéra-de-sus şi D-luĭ Vel Post., ca să cerceteze din câţĭ se află aicĭ pe ceĭ vrednicĭ a lua dăscălia asupră-şĭ, aŭ arĕtat Domnieĭ-mele prin cuvênt 3 anume, ce 'ĭ-aŭ găsit P. S. S. Părintele şi cu D-lor boeriĭ vrednicĭ, ca dintr'înşiĭ să hotărîm unul. Decĭ iată am hotărât Domnia mea pe Paisie, pe care îl orânduim a fi obştesc dascăl la gramatică, cu hotărîre ca însuşĭ cuvioşia sa, să aibă a'şĭ alege pe care 'l va socoti vrednic de al duoilea dascăl, să ni'l aréte ca să'l orânduim, dupe a sa alegere; şi iarăşĭ

*) Cond. 12, fila 236 verso.

**) Semnaţĭ: *Enache Lechliu, Pach. Ion Vilara, Stol. Dumitrache* şi alţĭ duoĭ.

***) Cond. 13, fila 176.

însușĭ cuvioșia sa se facă alegere, prin fóe, de ucenicii ce sunt vrednicĭ a rĕmâne la învățătură, să ni-ĭ arĕte; ce dar P. S. Ta Păr. Mitropolite, D-ta Vel Logof. de țéra-de-sus și D-ta Vel. Post., împreună și cu boerii epitropĭ, dupe hotărîrea nóstră să'l și așeḑațĭ, ca de mâne intrând la scólă să și începă tema, iar cel de al duoilea să paradoséscă iarășĭ a luĭ matemă deosebit. Așișderea, să aibă orânduitul dascăl cel mare, a *deorthosi* de duoĕ orĭ pe sĕptĕmână *themata*.

Așișdere se urmeze a face și *technologie*, pe tóte ḑilele nelipsit, silindu-se a ieși rod dintr'acésta, urmând și dupe cum deosebitul nostru pitac d'ântéiŭ aŭ poruncit *).

1785, Maiŭ 11.

*

In decursul anuluĭ 1785 aflăm mențiunĭ despre câte-va scolĭ de pe la sate. Așia sunt cele următóre:

Scóla de la *Agescĭ*. In al treilea an al domnieĭ luĭ M. C. Suțu, la 15 Martie, acordă venitul din vinericiŭ, de la maĭ multe popóre, iubituluĭ sĕŭ fiŭ Gr. Suțu, sub pretext de intreținere a scóleĭ și a biserice de pe moșia Agescii, a aceste bezedele **). Ḑice hrisovul, că aŭ acordat asemenea venit bisericeĭ, fiind-că s'aŭ așeḑat la ea «*scóla pentru învățătura de copiĭ pămênteni, fără de plată și fără simbrie.*» Iată pitacul cu care în 8 August 1785, Domnitorul *volnicesce* pe representantul Bezedeleĭ Gr. Suțu, de a percepe vinăriciŭ pentru scóla și biserica din Agesci, județul Ilfov.

„Fiind-că vinăriciul din popor Putreda din Deal și din Vale i Cherasci i Zaplați i Baducesci i Belciugata i Maxineniĭ sud Slam-Rîmnic, i din popor Ursoaia i Arva i Valea Humeĭ i Valea Urloia i Tocilele și Ungureniĭ i Ceptura, sud Saac, este afiorisit cu hrisov la scólă și la biserică de Agiesci, prea iubituluĭ nostru fiŭ Grigorașcu Suțu, câte 5 banĭ de vadră, am dat Domnia mea, dupe hrisov, acéstă domnéscă a nóstră carte la mânile . . . . . ce s'aŭ orânduit ḑin casa prea iubituluĭ nostru fiŭ, a strînge venitul acestuĭ vinericiŭ pe séma numiteĭ scóle și biserici ***).

Cum că venitul vinericiuluĭ nu mergé tot la biserica și la scóla din Agesci se vede și de acolo, că în 8 Octombre 1785, maĭ dă Domnitorul tot scóleĭ și vinericiul de la popórele Rogozele, Băneasa, Slăvitesci, i Bărzesciĭ din Crețesci. Câte 5 banĭ de vadră vinericiul de la atâtea popóre, e lesne de înțeles, că producea maĭ mult decât bieți cățĭ-va leĭ pentru léfa dascăluluĭ și pentru tămâie, unt-de-lemn și plata servitorilor bisericiĭ!

Pe moșia Preajba din Dolj, a luĭ Hagi Stan Jianul, continuă vechea scólă românéscă de învățătura copiilor părțeĭ loculuĭ. «Care acésta fiind lucru sufletesc și de folos, ḑice hrisovul din 1785, a luĭ M. Suțu, pentru ca să lumineze prin scólă cunoscința copiilor . . .», Domnitorul întăresce scóleĭ din Préjba, veniturile dupe anterióre hrisóve.

Scarlat Greceanul Vel-Logof. de țéra-de-sus, la strĕmoșésca sa moșie din județul Dâmbovița, face scólă și biserică de zid. In acéstă scólă vor învĕța fără plată, cu intreținere de la fundator, 20 de copiĭ. Domnitorul acordă pentru întreținerea scóleĭ dreptul de bâlciŭ la moșie, prin următorul document: ****)

---

*) Condica No. 12, fila 258 verso.

**) Cond. No. 11, fila 107.

***) Cond. No. 11.

****) Cond. No. 12, fila 327.

Vilara are léfă ca epitrop al orfanotrofieĭ maĭ importantă mult decât dascălii ce osteneaŭ în scólă, iar orfanotrofia, precum maĭ sus arĕtarăm, încă nu exista decât pe hârtie. In adevĕr Domnitorul însărcinéză la 20 Martie 1785 pe boeriĭ epitropĭ, să se ocupe de veniturile de creat pentru ţinerea orfanotrofieĭ şi să cerceteze şi despre modul cum biserica Tuturor sfinţilor a fost alésă din trecut pentru aşeḑarea orfanotrofieĭ. Iată pitacul domnesc în acéstă afacere, din care maĭ vedem, că Stol. Dumitrache, autorul istorieĭ evenimentelor de la 1769 la 1775, este om de încredere deosebită a luĭ Ipsilante:

«Pitac către boeri epitropĭ: Vĕ însciinţăm, că vrênd Domnia Mea a se tocmi şi a se pune în faptă orfanotrofia, ca un lucru sufletesc de obşte vrednic şi folositor, am orânduit câte-va veniturĭ pentru cheltuiala eĭ, adecă din dajdia preoţilor, de la bragagiĭ, de la cêră şi din altele ce se va găsi cu cale. Pentru care vĕ poruncim, ca dinpreună cu D. Stol. Dumitrache, adunându-vĕ la un loc, să socotiţĭ maĭ ântêiŭ pentru veniturile orfanotrofieĭ, al duoilea să socotiţĭ locul locuireĭ copiilor sĕrmanĭ şi pe lângă acéstă, să cercetaţĭ pentru monastirea Tuturor sfinţilor, cu ce hotărîre şi orânduială s'a făcut orfanotrofie şi miḑlocul cu care se cade şi folosesce a fi acéstă monastire orfanotrofie? şi de tóte acestea să ne arĕtaţĭ în scris cu anafora *)».

1785, Martie 20.

Epitropii împreună cu Stol. Dumitrache presentează în 29 Martie 1785 anafora Domnitoruluĭ, prin care arétă: „că n'aŭ găsit locul maĭ bun pentru orfanatrofie, decât la monastirea Tuturor sfinţilor, *fiind în politie şi în îndemână a se putea găsi de tóte câte sunt trebuinciόse, atât spre hrana şi crescerea copiilor sĕrmanĭ, cât şi acelor ce o vor posloşi* **)».

Boeriĭ cer însă strămutarea egumenuluĭ în alt local şi să se ia veniturile monastireĭ pentru întreţinerea bisericeĭ şi facerea coperişuluĭ odăilor şi să se dea şi duoĭ ţiganĭ de aĭ monastireĭ, unul pentru biserică, şi altul pentru portărie.

Domnitorul în 1785, Aprilie 24, găsesce bună şi cu cale anaforaua şi aprobă cererea din ea, adăogând că, „şi cântăreţiĭ să fie la biserică nelipsiţĭ" ***).

*

Vacanţa făcută prin mórtea luĭ Neofit, din 1784, la scólele de la S-tul Sava, pare că este împlinită în 1785. In acest an 1785, Ipsilante trămise în Italia şi Germania pe dascălul Manasi Iliad, să aducă instrumente pentru scóla de la S-tul Sava.

Iată un pitac Domnesc, care ne arétă, cum în 11 Maiŭ 1785, se procedă la numirea dascăluluĭ de gramatică ce lipsea la S-tul Sava:

«Fiind că pentru a se face alegere de dascăl la gramatică a se aşeḑa la scóla domnéscă ot sfet. Sava, orânduindu-se de către Domnia mea, cu pitac, pre P. S. Păr. Mitropolitul ţĕreĭ, Dumnialuĭ Vel Log. de ţéra-de-sus şi D-luĭ Vel Post., ca să cerceteze din câţĭ se află aicĭ pe ceĭ vrednicĭ a lua dăscălia asupră-şĭ, aŭ arĕtat Domnieĭ-mele prin cuvênt 3 anume, ce 'ĭ-aŭ găsit P. S. S. Părintele şi cu D-lor boeriĭ vrednicĭ, ca dintr'ênşiĭ să hotărîm unul. Decĭ iată am hotărât Domnia mea pe Paisie, pe care îl orânduim a fi obştesc dascăl la gramatică, cu hotărîre ca însuşĭ cuvioşia sa, să aibă a'şĭ alege pe care 'l va socoti vrednic de al duoilea dascăl, să ni'l aréte ca să'l orânduim, dupe a sa alegere; şi iarăşĭ

*) Cond. 12, fila 236 verso.

**) Semnaţĭ: *Enache Lechliu, Pach. Ion Vilara, Stol. Dumitrache* şi alţĭ duoĭ.

***) Cond. 13, fila 176.

însuşĭ cuvioşia sa se facă alegere, prin fóe, de uceniciĭ ce sunt vrednicĭ a rĕmâne la învăţătură, să ni-ĭ arĕte; ce dar P. S. Ta Păr. Mitropolite, D-ta Vel Logof. de ţéra-de-sus şi D-ta Vel. Post., împreună şi cu boeriĭ epitropĭ, dupe hotărîrea nóstră să'l şi aşeḑaţĭ, ca de mâne intrând la scólă să şi încépă tema, iar cel de al duoilea să paradoséscă iarăşĭ a luĭ matemă deosebit. Aşişderea, să aibă orânduitul dascăl cel mare, a *deorthosi* de duoĕ orĭ pe sĕptĕmână *themata*.

Aşişdere se urmeze a face şi *technologie*, pe tóte ḑilele nelipsit, silindu-se a ieşi rod dintr'acésta, urmând şi dupe cum deosebitul nostru pitac d'ântéiŭ aŭ poruncit *).

1785, Maiŭ 11.

*

In decursul anuluĭ 1785 aflăm menţiunĭ despre câte-va scolĭ de pe la sate. Aşia sunt cele următóre:

Scóla de la *Agescĭ*. In al treilea an al domnieĭ luĭ M. C. Suţu, la 15 Martie, acordă venitul din vinericiŭ, de la maĭ multe popóre, iubituluĭ sĕŭ fiŭ Gr. Suţu, sub pretext de intreţinere a scóleĭ şi a bisericeĭ de pe moşia Agesciĭ, a acesteĭ bezedele **). Ḑice hrisovul, că aŭ acordat asemenea venit bisericeĭ, fiind-că s'aŭ aşeḑat la ea «*scóla pentru învăţătura de copiĭ pămĕntenĭ, fără de plată şi fără simbrie.*» Iată pitacul cu care în 8 August 1785, Domnitorul *volnicesce* pe representantul Bezedeleĭ Gr. Suţu, de a percepe vinăriciŭ pentru scóla şi biserica din Agesci, judeţul Ilfov.

„Fiind-că vinăriciul din popor Putreda din Deal şi din Vale i Cherasci i Zaplaţi i Baducesci i Belciugata i Maxineniĭ sud Slam-Rîmnic, i din popor Ursoaia i Arva i Valea Humeĭ i Valea Urloia i Tocilele şi Ungureniĭ i Ceptura, sud Saac, este afiorisit cu hrisov la scólă şi la biserică de Agiesci, prea iubituluĭ nostru fiŭ Grigoraşcu Suţu, câte 5 banĭ de vadră, am dat Domnia mea, dupe hrisov, acéstă domnéscă a nóstră carte la mânile . . . . . ce s'aŭ orânduit din casa prea iubituluĭ nostru fiŭ, a strînge venitul acestuĭ vinericiŭ pe séma numiteĭ scóle şi bisericĭ ***).

Cum că venitul vinericiuluĭ nu mergé tot la biserica şi la scóla din Agesci se vede şi de acolo, că în 8 Octombre 1785, maĭ dă Domnitorul tot scóleĭ şi vinericiul de la popórele Rogozele, Băneasa, Slăvitesci, i Bărzesciĭ din Creţesci. Câte 5 banĭ de vadră vinericiul de la atâtea popóre, e lesne de înţeles, că producea maĭ mult decât bieţĭ câţĭ-va leĭ pentru léfa dascăluluĭ şi pentru tămâie, unt-de-lemn şi plata servitorilor bisericiĭ!

Pe moşia Preajba din Dolj, a luĭ Hagi Stan Jianul, continuă vechea scólă românéscă de învăţătura copiilor părţeĭ loculuĭ. «Care acésta fiind lucru sufletesc şi de folos, ḑice hrisovul din 1785, a luĭ M. Suţu, pentru ca să lumineze prin scólă cunoscinţa copiilor . . .», Domnitorul întăresce scóleĭ din Préjba, veniturile dupe anterióre hrisóve.

Scarlat Greceanul Vel-Logof. de ţéra-de-sus, la strĕmoşésca sa moşie din judeţul Dâmboviţa, face scólă şi biserică de zid. In acéstă scólă vor învĕţa fără plată, cu întreţinere de la fundator, 20 de copiĭ. Domnitorul acordă pentru întreţinerea scóleĭ dreptul de bâlciŭ la moşie, prin următorul document: ****)

*) Condica No. 12, fila 258 verso.
**) Cond. No. 11, fila 107.
***) Cond. No. 11.
****) Cond. No. 12, fila 327.

«De vreme ce D-luĭ Cinstit şi credinciosu boer D-luĭ Scarlat Greceanu, Vel-Logof. de ţéra-de-sus, la strămoşésca D-sale moşie, ce se numeşce Cornesci ot sud. Dâmboviţa, făcênd biserică de zid şi împrejur chiliĭ şi scólă pentru învĕţătură de carte, cu plata de la D-luĭ, de învaţă copiĭ, cu orânduială ca tót-d'a-una să fie 20 de copiĭ nelipsiţĭ la învĕţătură, ne-aŭ făcut rugăciune, să dăm voie a se face bâlciŭ pe an odată la numita moşie, în 3 ḑile dupe Pascĭ, la Duminica tutuɾor S-ţilor, ca cu puţinul venit de vamă şi de alte obiceiurĭ, ce se vor strînge de la acest bâlciŭ, să se ajute scóla, spre a se putea ţine nestrămutată. Decĭ vĕḑênd Domnia mea, bun proerisis a D-luĭ Vel-Logof. şi silinţa ce a pus cu multă cheltuială de a făcut acest lucru fórte trebuincios şi folositor locuitorilor părţiĭ loculuĭ, am bine-voit, etc.» (Aprobă cererea de bâlciŭ, 1785, Octombre 20).

*

In 1785 Septembre 1, aflăm rânduit doctor la scóle, pe Ioan Manicat, cu următorul pitac către boeriĭ epitropĭ : *).

«Io Mihail Suţu VV., etc., fiind-că la scóla domnéscă ot. S-tul Sava am orânduit D. Mea doctor pe Ioan Manicat dohtor, poruncim D-vóstre boerilor epitropĭ, să fiţĭ însciinţaţĭ de acésta şi arĕtaţĭ *cazvach* orânduituluĭ doctor, cele ce coprinde în hrisov pentru datoria sa urmând darea lefiĭ de la acéstă ḑi înainte a i se da».

1785, Septembre 1.

*

Trimiterea de doctorĭ prin unele judeţe ale ţĕreĭ este încă un miḑloc de a pune în contact pe românĭ cu ómenĭ maĭ culţĭ. Intre judeţele favorisate din acest punct de vedere în 1785 şi 1786, sunt Craiova şi Rômnicu-Vâlcea. Incă de la Alex. Ipsilante am vĕḑut organisându-se spitalul de la biserica Obedeanu. La începutul anuluĭ 1786 (Martie 5), Domnitorul fixéză lefile doctorilor şi spiţeruluĭ din aceste judeţe prin pitacul următor **) :

«De vreme ce léfa dohtoruluĭ i spiţeruluĭ de la Craiova şi a dohtoruluĭ de la Rômnic sud Vâlcea aŭ fost orânduite atât de către Domnia Sa fratele nostru D-nu Alex. Ipsilante VV. cât şi de Domnia Mea, să se dea într'acestaşĭ chip, adecă :

Talerĭ 200 din vama Craioveĭ ;
„ 200 de la Ocnele-Marĭ ;
„ 200 din vînḑarea oierituluĭ ;
„ 200 „ „ dijmărituluĭ ;
„ 200 „ „ vinăriciuluĭ.

Carĭ fac talerĭ 1.000, afară din baniĭ cămăriĭ, ce se vor da la vînḑare ; dér pliroforisindu-mĕ, Domnia Mea, de silinţa ce pun la tréba acésta ceĭ ce sunt orânduiţĭ, care este al obştieĭ folos, ne-am milostivit, şi peste acésta 1.000 ce li se da până acum le-am maĭ adaos încă 100 talerĭ, tot din cestea maĭ sus numite slujbe, ca să li se dea de la ocne alţĭ 20 talerĭ peste 200 talerĭ, de la oerit încă 20 talerĭ, de la dijmărit 20 talerĭ, de la vinăricĭ 20 talerĭ, de la vama Craioveĭ 20 talerĭ, peste tot 200 talerĭ afară din baniĭ cămăriĭ . . . "

Aceştĭ banĭ aŭ a se împărţi la doctorĭ şi spiţerĭ.

1786, Martie 5.

*) Cond. No. 12, fila 342 verso.

**) Cond. No. 12.

Cu tótă propășirea necontestabil făcută de țéră în ultimi anĭ; cu toțĭ doctoriĭ trămișĭ în drépta și în stânga; cu tóte predicile, séŭ didachiile ținute la biserici, duminecile și sĕrbătorile, în unele puncte extreme ale țĕreĭ, ba chiar și în Capitală persistă a domni prejudecățile și superstițiunile. O istorie nepărtinitóre a cultureĭ naționale nu póte să nu înregistreze cu regret un document, ca cel ce dăm aci, din 16 Aprilie 1785. Acest act constată existența credințeĭ în strigoĭ și narézǎ fapta impie, din Mehedințĭ, a violăreĭ mormintelor, a desgropăriĭ de morțĭ, bănuițĭ că sunt strigoĭ, a ardereĭ lor și aruncăreĭ cenușeĭ lor pe apă. Ne împăcăm întru cât-va cu M. Suțu pentru că inferézǎ asemenea faptă și caută să lumineze poporul asupra eĭ. Iată documentul *):

«Cincĭ cărțĭ legate la 5 județe de peste Olt și la caimacamul Craioveĭ.

«Am fost luat Domnia Mea insciințare, cum că întracestea trecute ḑile, la Mehedințĭ s'a intêmplat de aŭ murit câțĭ-va ómenĭ de peri-pleumonie, și ómeniĭ aŭ intrat într'o părere cum că ar fi eșit strigoi și dintr'acésta ar fi murit, dupe care părere a lor aŭ pus și aŭ și desgropat pe uniĭ, arḑênd și trupurile lor, dându-le pe apă. De care lucru ne-am mirat Domnia Mea, de ce să îngăduescĭ, D-ta, cât și ispravniciĭ, pe locuitorĭ a avea acest fel de ideie nebunéscă și cum să se cuteze la o faptă ca acésta, care este și împotriva legiĭ și vinovat de pedépsă cel ce o urmézǎ. Acum fără a nu ne insciința, nicĭ D-ta, nicĭ ispravniciĭ, înțelesem, că și la Dolj s'a auḑit de una ca acésta; pentru care iată că scriem D-tale, să aibĭ a scóte pe ómenĭ din acéstă ideie și să'ĭ facĭ să înțelégă, că acésta este o părere nebunéscă și să nu maĭ cuteze la fapte de acestea, căcĭ cel ce va îndrăsni, va cădea în pedépsa aceea ce este rânduită dupe pravilă la săpătoriĭ de mormânturĭ; de care iată scriem și deosebit cărțile Domnieĭ Mele, către ispravniciĭ județelor, așișderea și P. S. S. Păr. Episcop de Rĕmnic aŭ scris cărțile S. S. către potropopĭ și preoțĭ, să dea noroduluĭ învĕțătură, care cele ce veĭ primi D-ta, să aĭ a le trimite la fieș-care județ, și fiind-că se află și de una dată, și doftorul Craioveĭ aicea, i se dete porunca Domnieĭ mele, ca să se scóle să vie acolo, ca să caute să vadă, ce este patima acésta și de va fi trebuință să mérgă și la Mehedințĭ, să vadă și să avem Domnia Mea insciințare cu pliroforie pe larg de patima acésta».

1785, Aprilie 16.

Să ne fie permis óre a ne indigna mult contra superstițiuneĭ poporuluĭ, când până și prelațiĭ bisericiĭ cred în farmece și aŭ rugăciunĭ de deslegare de ele? Iată anaforaua Mitropolituluĭ Grigorie al duoilea, un mitropolit care a patronat mult învĕțătura, conlucrând cu Ipsilante la hrisovul scólelor din 1776; iată, ḑicem, anaforaua acestuĭ Mitropolit, din 1776, din care este vĕdită credința luĭ în farmece:

«Dupe jalba ce aŭ dat către M. Ta Stoica, ce se află acum în Bucurescĭ, la S-ta Vinerĭ, pentru o nepótă a luĭ de soră anume Maria, tot de aicea, că sunt doĭ anĭ de când aŭ dovedit'o făcêndu-ĭ farmece și alte lucrurĭ drăcescĭ, luĭ și nevesteĭ luĭ, din care i s'aŭ întâmplat grea bólă trupuluĭ, încât și mințile și le-aŭ pierdut; întru a curma jalba, poruncescĭ M. Ta, să încunosciințăm curgerea acesteĭ pricinĭ. Veĭ sci M. Ta, că numitul Stoica a dat jalba și la noĭ, iarășĭ asemenea ne-aŭ arĕtat și aducênd pe acea numită nepótă-sa, unde față fiind amênduoĭ înaintea nóstră 'ĭ-am făcut cercetare, de ce pricină și cum s'a amăgit de a făcut acele lucrurĭ rele și netrebnice și singură ea nu tăgădui și mărturisi, în frica luĭ D-ḑeŭ, că fiind ea fată mare și ședênd tot într'o casă cu numitul Stoica, iar fi bătut capul multă vreme o mătușă a eĭ anume Zamfira, ce se află măritată în Tĕrgu-Vălenĭ Sud Saac, ce este

*) Cond. No. 12 fila 248.

nevasta luĭ Ion Vaşcu, fratele luĭ Stoica jăluitorul, invĕţând'o pe ascuns în ce chip să facă şi cum să le atingă acele farmece şi rele unsorĭ de amênduoĭ, adecă de Stoica şi de nevasta luĭ, şi scoţênd'o din fire, ḑise, că 'ĭ-ar fi dat Zamfira dintr'acele rele lucrurĭ şi căutând prilejŭ ĭ'-a uns atât pe haine, cât şi pe la locurĭ pe unde le era umbletele şi de atuncĭ numaĭ decât bolnăvindu-se din acele lucrurĭ, încă până acum tot pătimesc ; decĭ la acésta fiind-că numita Maria singură nu tăgădui, şi acea Zamfira nu se află aicea, ca să stea faţă amênduoĕ, să se descopere adevĕrul, cu cale ar fi să fie luminată porunca M. Tale către D-lor ispravniciĭ ot sud Saac, ca să o trimită aicea, să fie amênduoĕ faţă, să li se facă cercetare pre larg, măcar că ne arĕtă Maria, cum că acea Zamfira fórte se apără şi tăgăduesce, că n'a fost la sciinţa eĭ acest fel de lucru şi faptă, dar până nu vor sta amênduoĕ faţă nicĭ în un chip nu se póte dovedi, etc.

1777, Aprilie 4.

Domnitorul aprobă cererea Mitropolituluĭ, ca ispravniciĭ să trămită pe Zamfira la judecată *).

*

In Moldova, şcólele reorganisate de Gr. Ghica cu hrisovul de la 1766, ar fi trebuit să prospere, cu atât maĭ mult, că şi Patriarchia aprobase organisarea lor, prin următorul act, ce din eróre de impaginare n'a fost dat ceva maĭ înainte :

«*Samuel cu mila luĭ Dumneḑeŭ Archiepiscop Constantinopoluluĭ, Romeĭ noua şi patriarch ecumenic.*

«Câte în adevĕr sunt bune şi plăcute luĭ Dumneḑeŭ din lucrurile sĕvîrşite cu dragoste către el, prin pronia mareĭ nóstre bisericĭ a luĭ Christos, introducêndu-se pentru siguranţa şi continuare în viitor, pe acestea nu numaĭ nu le refusăm spre a se îndeplini şi confirma prin autoritatea bisericéscă, dar şi pe ceĭ ce's dispuşĭ spre aceste, cu cuvenite laude fie-căruia şi cu rugĭ spirituale 'ĭ îndemnăm. Dar în o ast-fel de stare miseră de acum a némuluĭ, ce alt lucru ar fi de preferat, decât înfiinţarea şi ocupaţia despre scóle şi îngrijirea celor ce cugetă la instrucţie ? Sĕŭ cu ce cuvinte de laude anevoindu-ne am recompensa maĭ generos, dupe vrednicie, pe ceĭ ce 'şĭ iaŭ asupra lor o lucrare din cele atât de strelucită, atât de gloriósă, atât de bine-făcĕtóre şi maĭ cu sémă plăcută luĭ Dumneḑeŭ? Nu, negreşit, şi nicĭ n'am putea iubi când va alt-ceva maĭ mult decât instrucţia şi nicĭ am putea să'l înfrumuseţăm cu laude dupe vrednicie, pe cel ce se îngrijesce atât de ea, ci maĭ ales recunoscêndu'ĭ instrucţieĭ datoritul merit, fiind cea maĭ înaltă din bunurĭ, pe tóte înfrumuseţându-le, pe tóte stăpânindu-le şi care prestă înaintea luĭ Dumneḑeŭ şi a îngerilor pre cel ce se ocupă atât de generos despre ea, cât e posibil noă, să'l încuragiăm prin rugăciunĭ, iar fapta luĭ de acolo să o sprijinim şi cu întăritură s'o asigurăm, spre a rĕmânea cu ajutorul luĭ Dumneḑeŭ nestrămutată şi să créscă cu timpul. O ast-fel de îngrijire, mişcat cu zel spre obştésca fólosinţă a némuluĭ, a pus prea Inălţatul şi prea piosul Domn şi Egemon a tótă Moldo-Vlachia, Domnul Domn Ioan Grigore Ghica Voevod, fiŭ în S-tul Spirit iubit al modestieĭ nóstre, fiind din rădăcină bună, din ném strălucit, cu o veche şi prea renumită succesiune, escelând prin funcţiunĭ politice şi demnităţĭ şi cu deosebire maĭ însemnat decât toţĭ prin virtute şi religiositate, odrăslind ca ramura cea maĭ frumósă ; şi nu numaĭ succedênd glorieĭ strămoşilor, în tóte, dar încă ambiţionând să

*) Cond. No. 5, fila 437 verso

se arête mai puternică în el, mai mult decât în ori-care altul săvîrşirea virtuţeĭ; în cât reuşind deja în tóte, se admiră de către toţĭ. Uniĭ povestesc admirabil iubirea luĭ de dreptate şi între aceştia maĭ ales pioşiĭ sĕĭ supuşĭ, fiind administraţĭ cu cea maĭ mare dreptate; iar alţiĭ laudă cu surprindere înţelepciunea acestuĭ bărbat; uniĭ mărturisesc relativ de ceĭ loviţĭ de sórtă, că este uman şi dispus a ierta, ba încă şi cu blândeţe în tóte. Alţiĭ predicând purtarea sa liniştită şi domnéscă către toţĭ, Domnitor şi Părinte, cumpătat la viaţă, îl numesc îngrijitor al vieţeĭ în nevoĭ; realisând minunat până acum asupra celor presenţĭ tóte câte-s spre folosul comun a celor ce trăesc sub strălucita sa Domnie: înfiinţărĭ de spitale, vindecărĭ bolnavilor, celor lipsiţĭ întraripare, deposite de ape prea curate şi fórte abundente prin cismele, lucrate frumos, facerĭ şi nivelărĭ de drumurĭ ce duc spre scopul propus nu numaĭ mersul ómenilor celor ce călĕtoresc, dar şi uşurarea animalelor celor ce cară cele de trebuinţă.

Dovadă că aşa'ĭ acest bărbat cu virtutea şi maĭ cu sémă cu religiositatea, este şi prea renumita scólă (Μουσεῖον) înfiinţată acum în Iaşĭ, lângă Metropolie, care caracterisând puternica sa iubire de învĕţătură şi zelul dumnedeesc pentru folosul némuluĭ, confirmă lauda după vrednicie a bărbatuluĭ. Căcĭ nimic alt nu este maĭ de respectat decât învĕţătura şi nicĭ maĭ însemnat, séŭ maĭ potrivit omuluĭ; căcĭ din cele-alte creaturĭ, unele sunt fără minte şi suflet, şi prerogativele unora dintre acele cu mult superióre, iar altora întru atâta le lipsesce învĕţătura, cât îşĭ-aŭ fiinţa, suflarea prea nesigură a valurilor din Evrip, şi le folosesce celor ce li se par că'ĭ obţin întrebuinţarea; iar învĕţătura însădeşte în noĭ minte, şi ne prepară a ne deosebi prin ea de cele-alte fiinţĭ necuvĕntătóre; învĕţătura şi patimele le adórme, şi aprinderile corpuluĭ le linişteşte; învĕţătura şi moravurile le regulézä, şi nobleţea adevĕrată ne aduce; învĕţătura şi prudenţă produce şi egalitatea între toţĭ o predică; învĕţătura singură este asilul bogăţieĭ, şi avuţie nedeslipită; învĕţătura este ornament al sufletuluĭ, pentru care nu se schimbă nicĭ pentru tótă lumea, după cuvĕntul Mântuitoruluĭ nostru; învĕţătura dar, este instructorul religiosităţeĭ şi apĕrătorul Ortodoxieĭ.

Iubitorĭ a acestia aŭ fost nu numaĭ ómeniĭ laicĭ învĕţaţĭ, dar şi însuşĭ Dumnedeesciĭ părinţĭ aĭ bisericeĭ şi nicĭ voesc să expun acum laudele învĕţătureĭ, făcute prin scris de fie-care din aceştia; căcĭ nu ne este acum nouă intenţiunea de a înşira una câte una laudele instrucţieĭ, ca fiind cea maĭ superióră dintre bunurile cele recunoscute între ómenĭ, precum şi însuşĭ gura cea nemincinósă a Mântuitoruluĭ nostru Christos, adesea o confirmă.

Dar numaĭ pentru că acum pentru acest lucru bun să lăudăm dupe cuviinţă, îngrijirea sĕvîrşită de acest bărbat, fiind-că scim că se îngrijesce de învăţătură, dupe cum ne-aŭ arĕtat nouă în scris, trimiţĕndu-ne copie de pe scrierea hrisovuluĭ întărit de către Inălţimea Sá. Maĭ ântéiŭ prin cheltuelĭ fără cruţare a ridicat din temelie în Iaşĭ scólă, făcĕnd'o totodată încăpĕtóre, înzestrând'o cu tóte cele necesare şi de trebuinţă, şi însuşĭ declarând biserica şi scóla din ea liberă, în care se prăznuesce amintirea Intrăreĭ în Biserică a Mântuitoruluĭ nostru Is. Christos. Apoĭ numind şi profesorĭ, nu numaĭ în acéstă scólă, dar şi în cele-alte scóle, din noŭ hotărîte de el în tótă provincia (Egemonia) supusă luĭ, numită ţéră, în limba loculuĭ. Apoĭ a rânduit salarele profesorilor şi cele pentru nutriment elevilor lipsiţĭ, ca să dea neîntrerupt, din ceea-ce plătesc, dupe vechiul obiceiŭ, în tótă ţéra aceea, civiliĭ, preoţiĭ şi ierodiaconiĭ. Avênd îngrijire despre acestea i-a uşurat de aceea ce plăteaŭ la Visteria Domnéscă, ca nicĭ-de-cum de la acest timp să fie încărcaţĭ cu o supradare, séŭ pretestare. De aceea a rânduit: ca la 23 a luneĭ luĭ Aprilie, fie-care din dênşiĭ preoţiĭ şi ierodiaconiĭ, să plătéscă fără împotrivire câte duoĭ leĭ, numiţĭ nuoĭ, iar la 26 a luneĭ luĭ Octombre iarăşĭ câte duoĭ de asemenea, declarând că acéstă hotărîre să fie ne-

schimbată; dar încă preîngrijindu-se a rânduit și recompense celor ce vor progresa la învěțăturĭ, că décă s'ar aréta cine-va, din ceĭ ce se vor înainta în preoție, probat în cuvênt și învățătura să nu plătéscă dare, luând în scris de la Domnie; ba încă și din ceĭ maĭ d'inainte décă s'ar aréta aplicat la preoție, apoĭ va dovedi prin învěțăturĭ că póte prin cuvênt să foloséscă pe evsevioșĭ și aceĭa de asemenea să nu plătéscă cele către Visteria Domnéscă, ca, ușurațĭ de ast-fel de sarcină, să fie maĭ dispușĭ spre învěțătură și tot-odată maĭ gata ca să folosécă pe alțiĭ. De asemenea rânduind a holărit profesorilor salare anuale: profesoruluĭ de sciințĭ 1.500 leĭ, iar profesoruluĭ de gramaticĭ 600, celuĭ al II-lea profesor 240, iar celor de la scólele primare 180, celuĭ de latinesce 240, iar celuĭ de limba țěreĭ 120, anual iarășĭ 1.000 leĭ pentru întreținerea și îndestularea cu cele trebuitóre a 20 de elevĭ sěrmanĭ, apoĭ pentru 1.000 care de lemne 375 leĭ. Bibliothecaruluĭ 120 leĭ, psaltuluĭ 250 leĭ, predicatoruluĭ în limba grécă apla 300, iar predicatoruluĭ în limba moldovenéscă 180, și tot asemenea profesorilor scólelor din țéră. Pentru care a așeḑat epitropĭ și supraveghetorĭ și pe Arhiereul loculuĭ Preasf. Mitropolit al Moldoveĭ, și pre prea nobiliĭ următorĭ boerĭ localĭ: pe Hatmanul Ioniță Cantacuzin și pe Vistierul Gheorgachi Costachi, pe Vistiarul Gheorgachi Hrisoscoleu, pe Paharnicul Manolachi Bogdan și pe vistiarul dupe vremĭ; iar dintre comercianțĭ pe Bașa Costa Avram, pe Costa Papa Filu, pe Constantin Panaghiot, și pe Sandul Panaghiotachi. Voind ca să aibă maĭ multă siguranță cele rânduite de El spre urmare neîntreruptă a acestuĭ lucru bun obștesc, a cerut, să se întăréscă și cu jurăminte bisericescĭ. Acéstă cerere a Inălțimeĭ sale cu cea maĭ mare bucurie primind'o, scriem prin acésta și ne pronunțăm sinodicesce împreună cu Prea S-ți Mitropolițĭ din jurul nostru în S-tul Spirit ..... ca amintita scólă ..... spre păzire neclintită a acestuĭ bun lucru plăcut luĭ Dumneḑeŭ.

1767 în luna luĭ Decembre Indictionul al XV.

Subscrierile:

Samuel cu mila luĭ Dumneḑeŭ Archiepiscop Constantinopoluluĭ, Romeĭ nouă și Patriarch ecumenic; Macarie al Cesarieĭ; Meletie al Efesuluĭ; Gherasim al Chiricului; Nicifor al Nicomidieĭ; Ioanichie al Halcedonuluĭ; Dionisie al Derculuĭ; Teodosie al Tesalonicului; Gherasim al Crituluĭ; Antim al Mitilineĭ; Iosif al Vidineĭ; Anania al Anchialuluĭ; Benedict al Naupliei; Dionisie al Sandorineĭ.

(După traducerea D-luĭ profesor Erbiceanu).

*

In cursul Domniilor luĭ Const. Moruzi și Alex. Mavrocordat, suntem sěracĭ de date scolastice *). Este neîndoios însă, că Alex. Ipsilante apucând tronul Moldoveĭ la 1785, acesta orĭ-cât de desilusionat de nerecunoscința Muntenilor, a nutrit vederĭ culte și pentru scólele din Moldova. Din nenorocire, de puțin timp se va bucura Alex. Ipsilante, căcĭ suntem în preḑiua a nouě rěsbóie între Rușĭ, Turcĭ și Austriacĭ.

Cum că instituțiunea scólelor era intrată pe deplin, între ale țěreĭ, în Moldova, se póte vedea și din faptul că Logof. Gheorgache în «*Condica ce are întru sine obiceiurĭ vechĭ și nouě a Prea Inălțatilor Domnĭ*» scrisă în Iașĭ la 1762, Noembre 5, ḑice, că scólele aŭ obiceiul de a'șĭ trămite ucenicii a duoa-ḑi dupe bobotéză, împreună cu dascăliĭ de spun Domnitorilor engomiĭ. Acésta se repeta și la alte sěrbătorĭ **).

---

*) Se scie că condicele Divanuluĭ domnesc din Moldova, în numěr fórte mare, aŭ ars împreună cu curtea Domnéscă la 1827, Iulie 19. Noĭ am descoperit, totușĭ, câte-va acte la Mitropolia din Iașĭ, de care, maĭ ales pentru începutul seculuĭ al XIX, ne vom folosi.

**) Letop. tom. III, pag. 309.

Progresul limbeĭ române în scóle ni'l demonstră nu numaĭ diverse lucrărĭ, carĭ aŭ străbătut până la noĭ, dar şi constatarea ce face Gheorgache, că chiar de la domnia luĭ M. Vodă Racoviţă, nu se maĭ găseaŭ de cât dintre bĕtrânĭ şi fórte puţinĭ uricarĭ cunoscĕtorĭ de limba slavonă *). Din nenorocire, décă dascălul scóleĭ slavonescĭ nu maĭ pune la crăciun pe unul din ucenicĭ, să ḑică engomiou slavonesc, în locul limbeĭ slavonescĭ, alăturea cu limba românéscă păşesce limba elinéscă. Ghorgache ne arétă, cum a duoa ḑi dupe ḑiua nasereĭ, nu vine la curte în spătăria mare numaĭ dascălul românesc, cu ucenicul sĕŭ, să ḑică cuvêntarea românéscă, ce, se maĭ presintă, şi încă în prima linie, şi dascăliĭ întêiŭ şi al duoilea grecesc, carĭ eĭ încă pun ucenicĭ de ḑic engomione în grecesce; de sigur că bacşişul ce Domnitorul, prin mâna visterniculuĭ dădea dascălilor grecĭ şi ucenicilor lor, era maĭ mare decât cele date dascăluluĭ şi ucenicululuĭ care grăia românesce **).

*

Domnia atât de agitată a luĭ Mavrogheni în ţéra Munténéscă, de la Maiŭ 1786 până la surprinḑĕtórea şi nedrépta ucidere a luĭ de către Turcĭ, ni'l arétă tot atâta de Domn brav şi deştept, cât şi partizan al învĕţătureĭ. Nedréptă a fost uciderea luĭ de către Turciĭ pe carĭ 'i-aŭ servit cu credinţă; nedréptă tot atât şi istoria, care până acum s'a scris despre domnia luĭ Nicolae Mavrogheni.

Nu spre a reabilita memoria acestuĭ Domnitor (căcĭ acésta nu e tréba lucrăreĭ nóstre de faţă), ci pentru că oglindesce bine starea ţĕreĭ şi în parte şi situaţiunea culturală a eĭ, începem Domnia luĭ Mavrogheni, cu actul ce şi însuşĭ l'a semnat în prima ḑi a sosireĭ sale în Bucurescĭ, cu proclamaţiunea ce adreséză către ţéră:

«Iω N. Mavrogheni etc. D-lor boerilor ispravnicĭ, boierilor judecătorĭ, cuvioşilor egumenĭ, molitvelor vóstre potropopilor, preoţĭ, diaconĭ, mazililor, căpitanilor, neguţĕtorĭ, breslaşĭ, părcălabilor de prin sate şi tutulor locuitorilor ţĕranĭ din judeţul . . . . . . de obşte vĕ facem Domnia nóstră în scire, că cu mila şi ajutorul mareluĭ D-ḑeŭ aşeḑêndu-ne în domnescul scaun, al acesteĭ creştinescĭ ţĕrĭ, cea d'ântêiŭ râvnă şi grijă a Domnieĭ Mele este a se urma şi a se păzi dreptatea noroduluĭ şi a supuşilor ce ni s'aŭ încredinţat, întru tóte pricinele şi trebile lor, dupe cum aşia suntem povăţuiţĭ şi de la milostivul Dumneḑeŭ a tot ţiitorul, cela ce ne-a învrednicit la acéstă stăpânire şi spre acésta suntem orânduiţĭ şi de la prea puternicul împĕrat (a căruia stăpânire să o lăţéscă Dumneḑeŭ peste tot pămêntul), ca să curăţim tóte urmările cele fără de cale şi nedreptăţile; decĭ fiind-că din început n'a iubit sufletul nostru nedreptatea, şi este fórte nesuferită la firea Domnieĭ Mele, fiind înpotriva porunceĭ luĭ Dumneḑeŭ, iată ne facem datoria şi vĕ arĕtăm Dumneḑeiasca poruncă, dupe care asemenea este şi a nóstră poruncitóre, cea maĭ d'ântêiŭ voinţă a fie-căruia din D-vóstre ispravnicilor, séŭ judecătorĭ, séŭ verĭ-ce zabet a orĭ-ce pricină a noroduluĭ, să vĕ purtaţĭ fórte cu dreptate dupe tóte şi cu frica luĭ Dumnezeŭ şi a Domnieĭ nóstre, să părăséscă fie-care de cele rĕŭ obicĭnuite trecute; holărîrĭ judecăţilor, să le faceţĭ dupe Sfânta pravilă; de jafurĭ şi de hrăpirĭ să'ĭ diafendipsiţĭ şi nu numaĭ D-vóstre să fiţĭ curaţĭ de unele ca acestea, ci nicĭ pe ómeniĭ D-vóstre, carĭ 'ĭ aveţĭ orânduiţĭ cu zapcilicurĭ şi verĭ-cu ce epistasie asupra satelor, să nu'ĭ îngăduiţĭ a jăfui, ci fieş-care să se mulţăméscă pe ceea-ce este hacul sĕŭ drept, fără de a se lăcomi, că aceea ce este drept este şi blagoslovit de la Dumneḑeŭ şi îndestuléză atât pe dênsul cât şi pe fiul luĭ, iar ceeace este nedrept, este praf şi ca văpaia foculuĭ arde şi nu numaĭ nu se folosesce d'intru a-

*) Letop. T. III, pag. 305.

**) Gheorgache, Cond. de obiceiurĭ, letop. tom. III pag. 305 şi 306.

cest fel de nedreptate, agonesell, dupe cum eĭ socotesc, ci şi copiiĭ şi casele lor rĕmân la pustiire, precum avem la acéstă pildă multe case, ce s'aŭ stins şi aŭ rĕmas copiiĭ lor fórte săracĭ; pe locuitorĭ să'ĭ primiţĭ cu bună voire şi cu blândeţe, când vin la D-vóstre de a se plânge pentru câte ceva şi la cele ce vor fi cu cale să'ĭ ascultaţĭ, iar la cele făr de cale să le daţĭ rĕspunsul cu blândeţe, făcêndu'ĭ cu cuvênt şi cu desluşire a urma a poruncilor luĭ Dumneḑeŭ şi a pravileĭ, ca şi înşi eĭ să înţelégă şi să pricépă bine; iar nu fără de cuvênt înfruntându'ĭ să'ĭ isgoniţĭ. Uşa să vă fie deschisă şi auḑul deştept în tot ceasul; să nu ḑiceţĭ săracului: «Dute, că nu este vreme,» nicĭ să'ĭ ţineţĭ pe la curţile D-vóstre cu ḑile îndelungate, pân a vĕ găsi vreme de a vĕ împreuna, dupe cum am auḑit că pătimeaŭ locuitoriĭ, pentru că acésta fórte mult ne turbură duhul, când vom auḑi; luaţĭ pildă de la înşine noĭ şi urmaţĭ, că uşa Divanuluĭ este deschisă a primi făr de preget în tot césul pe fie-care; şi în scurt, întru tóte să păziţĭ dreptatea şi buna orânduială şi cel ce va sluji bine şi cu credinţă, chivernisind şi ocrotind pe locuitorĭ cu bună ocârmuire şi dreptate, să fie încredinţat şi cu totul adeverit, că negreşit va dobândi mila luĭ Dumneḑeŭ şi evnia Domnieĭ Mele, iar împotrivă, vaĭ de acela ce va călca poruncile S-teĭ pravile şi ale prea puterniceĭ împĕrăţiĭ şi ale Domnieĭ nóstre şi 'l vom dovedi, că a făcut vre-o nedreptate, orĭ a jăfuit, orĭ n'aŭ păzit poruncile şi povĕţuirile nóstre; unul ca acela nu numaĭ că va fi lipsit din slujba Domnieĭ mele şi nu va maĭ fi învrednicit nicĭ odată la slujba şi mila Domnieĭ Mele, ci va petrece şi ceea-ce n'a socotit nicĭ a gândit.

«Poruncim Domnia Mea şi voe tuturor breslaşilor şi ţĕranilor de obşte, fie-care pentru păsurile şi necaḑurile ce veţĭ avea, să vă plângeţĭ la ispravnicĭ şi la judecătorĭ pentru judecăţĭ şi alte nevoĭ ce veţĭ avea, şi nădăjduim, că dupe povĕţuirile şi poruncile ce aŭ de la Domnia Mea, a vĕ face tótă îndestularea şi dreptatea; iar când de la ispravnicĭ, séŭ judecătorĭ, nu veţĭ afla dreptate, să năzuiţĭ cu bună nădejde şi cu multă bucurie la mila Domnieĭ Mele şi iată uşa Divanuluĭ nostru este pururea deschisă, de unde veţĭ afla tótă îndestularea şi dreptatea vóstră cu cale şi . . . . , însă căutaţĭ de vĕ părăsiţĭ şi voĭ de cele ce sunteţĭ rĕŭ obicĭnuiţĭ de maĭ nainte şi rugându-vĕ milostivuluĭ Dumneḑeŭ pentru sănătatea prea puterniceĭ împĕrăţiĭ, voĭ cu soţiile şi cu copiiĭ voştri, pentru sănĕtatea nóstră; să vĕ lăsaţĭ de minciunĭ, să umblaţĭ cu dreptate la tóte, să metachirisiţĭ munca dréptă, ca să vĕ fie spre îndestularea caselor vóstre; nu vĕ cutezaţĭ a face pârĭ şi jălbĭ mincinóse şi nedrepte; nu fiţĭ viclenĭ, pentru ca să vĕ ajute Dumneḑeŭ, şi pentru ca să vĕ iubim şi noĭ; purtaţi-vĕ cu ascultare şi supunere la împĕrătescile poruncĭ şi la ale nóstre, care le vom da în scris, prin ispravniciĭ judeţuluĭ, pentru că dupe cum voiŭ pedepsi pe cel ce va jăfuit, şi v'aŭ luat adichisit, aşĭa vom pedepsi şi pe ceĭ ce vor cuteza dintre voĭ a umbla cu jălbĭ şi cu pârĭ mincinóse, séŭ împotrivire către orânduiţiĭ noştri, şi cu viclenie nu veţĭ putea îndrepta cu cuvêntul prostimeĭ şi al nesciinţeĭ; şi aşĭa dregătoriĭ să se pórte către locuitorĭ cu troposul cel cuviincios, şi locuitoriĭ să se pórte către dregătorĭ, cu caḑută orânduială şi supunere la poruncile nóstre.

«Aşişderea poruncim, molitvelor vóstre protopopilor, preoţilor, să căutaţĭ dupe cum sunteţĭ povăţuiţĭ de părinţiĭ arhiereĭ, să păziţĭ şi să urmaţĭ slujbele sfiintelor bisericĭ cu cea caḑută orânduială, făr de cusur, şi să vĕ petreceţĭ viaţa dupe orânduiala cinuluĭ, păzind cinstea daruluĭ ce aveţĭ, şi să nu lipsiţĭ întru a sfătui cu învĕţăturĭ duchovnicescĭ pe locuitorĭ şi însuşĭ a îndemna spre cele ce sunt ale datorieĭ creştinescĭ, ca să le urmeze, să le păzéscă şi să aibă evlavie către Dumneḑeŭ şi fie curaţĭ ispovedindu-sĕ şi grijindu-sĕ în vreme, şi câte se cuvin la datoria-vĕ tóte să le sĕvîrşiţĭ. Pentru care iată într'adins am trimis omul nostru . . . . cu acéstă Domnéscă a Nóstră carte, ântéiŭ la D-vóstră is-

pravnicii, ca să le cetiţi şi să ne trămiteţi rĕspunsul în scris, că aţi înţeles, apoi să mérgă prin oraşele şi satele acelor judeţe, să o cetéscă întru auḑul tuturor de obşte, şi sa iscălésca în dosul eĭ preoţiĭ şi pârcălabiĭ satelor întru adeverire, că aŭ înţeles'o toţĭ *).

1786, Maiŭ 21.

Slam Rîmnic Buzĕŭ Saac	Stoian Cafegiu Iamac.
Ialomiţa Ilfov Vlaşca Teleorman	Anastase Icioglan.
Prahova Dâmboviţa Muscel	Constandin Icioglan.
Romanaţĭ Olt Dolj Mehedinţĭ	Ioniţă Icioglan.
Vâlcea Gorj Argeş	Ştefan Icioglan.

Cu puţine ḑile înainte de acestă proclamaţiune, sosise Domnitorul în Bucurescĭ. In urma luĭ, la 16 Maiŭ, sosesce şi Dómna. Mavrogheni cu pitacul sĕŭ de la 15 Maiŭ 1786 ordonă însuşĭ alaiul de recepţiune al Dómneĭ. In acest alaiŭ aŭ loc şi scólele din Bucurescĭ.

Nesciutor de limba românéscă şi dorind de a cunósce de aprópe tóte pricinile, în interesul de a face dreptate tuturor, Mavrogheni, care însuşĭ pare că nu prea scia grecesce, ordonă cu pitac domnesc, ca anaforarele Divanuluĭ să se scrie în amênduoĕ limbile, grécă şi românéscă. Iată acest pitac, datat din 1786 Iunie 12 :

„**Poruncă la veliţiĭ boerĭ.** Poruncim Domnia Mea D-vóstre cinstiţilor şi credincioşĭ boerilor veliţĭ aĭ Divanuluĭ Domnieĭ Mele, pentru orĭ-câte judecăţĭ căutaţĭ şi a'ţĭ căutat, a cărora anaforale, séŭ cărţĭ de judecată aŭ a veni înaintea nóstră să le auḑim, tóte acelea anaforale séŭ cărţĭ, induoind cóla de hârtie până în miḑloc, să se scrie de o parte românesce, iar la o parte grecesce şi aşia dedesubt să iscăliţĭ D-vóstre. Asemenea poruncim să urmeze şi boeriĭ judecătorĭ de la fiescecare depertament, negreşit, de care să arĕtaţĭ D-vóstre, veliţĭ boerĭ, porunca nóstră depertamenturilor tuturor. Care anaforale, séŭ cărţĭ, aveţĭ D-vóstre ale scrie cu miḑlocul care am arĕtat D-vóstre, pe scurt scriind temeiul în care spânzură tótă pricina şi hotărîrea dreptăţeĭ, care aveţĭ a face dupe pravilă. Şi într'acest chip este voia şi porunca nóstră să urmaţĭ."

Introducerea în mod formal a limbeĭ grecescĭ pentru unele acte publice nu póte fi considerată de istoric, ca o premeditaţiune contra limbeĭ naţionale. Un Divan domnesc în care Enache Văcărescu avea aşia de important loc n'ar fi îngăduit asemenea lovire a limbeĭ române.

*) Cond. luĭ N. Mavrogheni, Arh. Statuluĭ No. 17.

De altmintrelea trebue să constatăm, că porunca luĭ Mavrogheni în acéstă privință n'a fost îndeplinită de cât la rare împregiurărĭ. In adevĕr importantele condicĭ din domnia luĭ nu ne-aŭ păstrat decât fórte puține documente în ambele limbĭ, ci numaĭ în românesce, și acelea póte datorite, cele maĭ multe, maĭ ales numerósele proclamațiunĭ din timpul resboiuluĭ Austro-Ruso-Turc, condeiuluĭ ager și minunat românesc al luĭ Enache Văcărescu. Să scie că acest ilustru patron al limbeĭ române a fost până târḑiŭ visternicul vitézuluĭ Mavrogheni și că numaĭ către finea Domnieĭ, Mavrogheni a fost cu nedreptul abandonat de Văcărescu.

De scóle, în mod special, Mavrogheni nu putea să nu se ocupe, din moment ce dupe proclamațiunile luĭ, îl aflăm interesându-se de îmbunătățirea năravurilor țĕreĭ. Unul din primele documente, cu referință la scólă, este acel din 21 Iunie 1786, prin care rânduesce doctor al scólelor pe un numit Constantin. Prin acest decret el numesce doctor politieĭ pe cunoscutul doctor Caracaș, iar la orfanotrofie recunósce ca doctor pre Silvestru, care deja funcționa acolo. Acelașĭ decret fixéză léfă profesoruluĭ de musică Mihalache și bursele a treĭ coriștĭ, din Mitocul Episcopieĭ Rômnic și a pedagoguluĭ, séŭ vătavuluĭ lor *).

In August 25, Mavrogheni numesce *Nazir* al scólelor Domnescĭ și purtător de grijă pre Episcopul Rômniculuĭ Filaret, prin pitacul sĕŭ Domnesc, adresat către uceniciĭ de la scóla Domnescă din Bucurescĭ. Din acest pitac, ce dăm la vale, se póte presupune, că uceniciĭ internațĭ la S-tu Sava manifestaseră nescaĭ-va nemulțămirĭ pentru modul cum eraŭ întreținuțĭ. Domnitorul amintesce ucenicilor, că sunt datorĭ să se mulțăméscă cu ceea-ce li se dă, căcĭ ceea-ce li se dă nu este o datorie a Statuluĭ către eĭ, ci o milă, și că decĭ pe cel ce se va arĕta nemulțămitor, «îl vom lipsi și îl vom isgoni».

Iată întregul pitac:

«Fiind-că D-luĭ iubitorul de Dumneḑeŭ părintele Episcop de Rômnic Filaret este orênduit de Domnia Mea asupra scólelor Nazir și purtător de grijă, poruncim tutulor ucenicilor de la scólă, să nu arĕtațĭ împotrivire povățuirilor Sfinţieĭ Sale, ce să fițĭ următorĭ și ascultătorĭ, mulțămindu-vĕ cu mila ce vĕ este orênduită de Domnia Mea, care să nu o socotițĭ ca léfă și datorie, ci să o cunóscețĭ o milă de la Domnia Mea, rênduită spre mângâierea și ajutorul vostru, în vreme ce voĭ nu slujițĭ Domnieĭ, séŭ altuia, ci însușĭ voă vĕ slujițĭ, pentru folosul și procopséla vóstră. Pentru aceea dar, mulțămindu-vĕ la mila ce vĕ este orênduită, să fițĭ sîrguitorĭ la învĕțătură, ca să arĕtațĭ rod, pentru că cel nemulțămit și neurmător, pre acela arătându-ni'l Sfinția Sa, îl vom lipsi și îl vom isgoni».

1786, August 25.

Orfanotrofia încă continua la 1786, dar pare, că fondurile speciale ale eĭ, nu sunt sufi-

---

*) Acest document îl împărtășim dupe copia din cond. No 17, fila 39 verso.

Pitac către boeriĭ epitropĭ

«D-lor Boerilor Epitropĭ, fiind-că m'am pliroforisit Domnia Mea pentru Caracaș Dohtorul politieĭ de aicĭ, cum că este *practicos* și *prothimos* la trebuințele țĕreĭ, de carele toțĭ sunt mulțămițĭ, iată'l-orânduim și Domnia Mea a fi iară doctor al politieĭ, căruia poruncim să dațĭ din banĭĭ cutieĭ, pe lună câte 100 talerĭ; așișderea să dațĭ și luĭ Silivestru, ce este dohtor la orfanotrofie, pe lună câte 25 talerĭ și luĭ Constantin, ce s'a orânduit dohtor *la școlă*, pe lună câte 25 talerĭ. Așișderea vĕ poruncim, să dațĭ luĭ Mihalache Dascălul cântăreț, pe lună câte 40 taleri; la 3 copiĭ cântărețĭ de la Metohul S-teĭ Episcopiĭ Rômnic, pe lună 15 talerĭ. Cum și vătafuluĭ copiilor, iarășĭ de la Mitocul Episcopieĭ, pe lună 5 talerĭ, Toli. . . . . etc.

1786, Iunie 21.

ciente, de vreme că, cu pitacul din Noembre 1786, Domnitorul Mavrogheni ordonă plata lefeĭ epitropuluĭ orfanotrofieĭ din baniĭ scólelor *).

Supravenind maĭ apoĭ resboiul, la care Mavrogheni ia o parte atât de însemnată, Visteria îşĭ slei tóte resursele, cu înmulţirea oştireĭ şi întreţinerea eĭ. Intr'o proclamaţiune către ţéră, a luĭ Mavrogheni, acesta arétă, că pentru întreţinerea oştireĭ, în interesul patrieĭ, 'şĭ-a vîndut propriele giuvaere ale Dómneĭ, ba chiar şi îmbrăcămintele sale. Dăm în anexă acest inedit şi preţios document din 1788, Octombre 8. (Condica No 17 **).

Aşĭa fiind lucrurile, nu e de mirare, că în timpul resboiuluĭ, scólele cele maĭ însemnate, întreţinute din veniturĭ propriĭ de pe la monastirĭ, etc., să fie fost închise. Acésta se dovedesce şi din pitacul următoruluĭ Domn M. Const. Suţu, din 1792, Februarie, (pe care il dăm maĭ la vale, la acest an), în care se amintesce, că *«s'aŭ stricat venitul scólelor in vremea repausatuluĭ Mavrogheni»*.

Acestă isbire a cultureĭ naţionale, prin incetarea scólelor, aŭ trebuit să urmeze numaĭ dupe ce prorupse resbelul în 1788.

In adevĕr, în anul 1786 aflăm pe Mavrogheni preocupat încă de cultura publică, ajutat la acésta de Enache Văcărescul.

Domnitorul întâlnind dificultate de a găsi în ţéră românĭ cunoscĕtorĭ de limba turcă, se hotărî să facă scólă la palatul ţéreĭ românescĭ din Constantinopole, în care să trămită 7 tinerĭ muntenĭ ca să înveţe acolo limba turcă „limba cea maĭ trebuinciósă într'acéstă ţéră“. Prin pitacul sĕŭ din 1 Decembre 1786, Domnitorul scrie către boeriĭ epitropĭ, imputând predecesorilor seĭ, că n'aŭ îngrijit de acéstă învĕţătură. Intru acésta Mavrogheni se înşală, căcĭ Constantin Mavrocordat, la 1735, încercase să introducă studiul limbeĭ turcescĭ în scóla din Bucurescĭ ***).

Se vede însă, că încercarea de la 1735 nu isbutise. Dupe pitacul acesta al Domnitoruluĭ Mavrogheni, bursieriĭ de trimis la Constantinopole urma să fie aleşĭ dintre fiiĭ de boerĭ scăpătaţĭ, cât şi din ceĭ de trépta a doua, orfanĭ sĕŭ şi cu părinţĭ.

Eĭ avéŭ să fie întreţinuţĭ cu cheltuiala domnéscă. Pitacul însciinţéză pe epitropĭ, că Enache Văcărescul Marele Vornic, are însărcinare de la Domnitor, să examineze şi să alégă tineriĭ, de la carĭ se cere să aibă cunoscinţă de gramatica grécă. Dăm în notă întreg acest pitac ****).

Din actul acesta se vede, că Domnitorul îşĭ pusese în gând, să înfiinţeze catedra de limba turcă chiar şi în Bucurescĭ. Imprejurările rĕsboiuluĭ aŭ împedicat realisarea acesteĭ dorinţe.

---

*) **Pitac către Epitropiĭ din 1786, Noembre**

«Fiind-că şi maĭ înainte vreme nu ajungea baniĭ la cheltuielile şi lefile ce se daŭ la orfanotrofie, fiind ieratul mic, se da din baniĭ cutieĭ, şi acum fiind-că nu se ajunge, poruncim Domnia Mea, D-vóstră boerilor Epitropĭ: léfa ce am orênduită boeruluĭ Epitrop al orfanotrofieĭ, talerĭ 120 pe lună, am orênduit Domnia Mea să o daţĭ din baniĭ cutieĭ scólelor şi la socotélă veţĭ arĕta». (Condica No. 17, fila 118.

**) In proclamaţiunea luĭ, Mavrogheni dice: «tóte hasnalele nóstre am cheltuit şi cheltuim până în sfêrşit tot ce am avut, şi neputênd întêmpina grelele cheltuielĭ, am vîndut şi tóte tacâmurile, rachturile şi hainele Domnieĭ Mele....»

***) Vedĭ Tunusli, ediţia grecéscă, pag. 294.

****) **Pitac către boeriĭ epitropĭ**

«De vreme ce între alte necuviinciόse lucrurĭ, ce prin băgare de sémă am vĕdut Domnia Mea, că se află aicĭ în ţéra Domnieĭ Mele, este unul şi acesta, de a nu se afla între pămêntenĭ, nicĭ în

Continuarea scólelor în primiĭ anĭ aĭ Domnieĭ o probéză pitacul sěŭ din 1787, Iunie 8 către boeriĭ epitropĭ aĭ scólelor prin care dispune, ca să se dea câte 15 talerĭ dascălilor *„ce s'aŭ orânduit cu deosebită carte a Domnieĭ Mele“* la Focşanĭ şi la Têrgovişteа din Dâmboviţa *).

*

Marile evenimente petrecute în Ardeal, revoluţiunea luĭ Horea, Cloşca şi Crişan, terminată cu tragica mórte a autorilor lor, în 1785, nu póte fi neconsiderată de istoricul cultureĭ naţionale. Orĭ cât ceĭ 20.000 de românĭ devastéză sate nemeşescĭ, derapănă curţĭ domnescĭ şi bisericĭ unguresci, eĭ nu fac numaĭ a distruge, ci din mişcarea lor, din sîngele vĕrsat încolţesce nu tărḑiŭ, o nouă stare de lucrurĭ pentru Ardeal, pentru ţĕranul, român, pentru naţiunea română de acolo. Ba şi în principate strebate curentul în favórea sătênuluĭ. Fórte numeróse acte ale luĭ Mavrogheni oglindesc acest fapt: cuvintele de mângâere, promisiunile de dreptate, ce prin proclamaţiunile sale adreséză către sătenĭ, Domnitorul Mavrogheni, sunt inspirate în mare parte de evenimentele din Ardeal.

*

Dupe începerea rĕsboiuluĭ, prin intrarea muscalilor în Moldova, la 1788, scólele din Moldova un moment reînsufleţite pare-că sub Alex. Mavrocordat Feraru, aŭ trebuit să nu maĭ pótă funcţiona. Tot asemenea se va întêmpla cu scolile din ţéra Muntenéscă, dupe ce Coburg putu înainta spre Bucurescĭ şi Hohenloe ocupă Craiova. Nicĭ vorbă nu maĭ póte fi de scóle domnescĭ în principate, în ḑilele grele cât ţinu rĕsboiul şi până dupe pacea de la Şiştov din 4 August 1791!

*

Sub Domnia luĭ Mavrogheni, Enache Vacarescul tipăresce gramatica sa românéscă, la 1787 **). Episcopul Filaret Nazirul scólelor a simţit nevoia acesteĭ cărţĭ. Enăchiţă Văcărescul aduce editoruluĭ sěŭ, ilustruluĭ Filaret, laude deosebite, în prefaţa gramaticeĭ sale ***).

---

orânduiala boeréscă, nicĭ în cea de al duoilea, vre-unul, ca să aibă sciinţa de carte turcéscă, ce este limba *cea maĭ trebuinciósă întru acéstă ţéră*, care se află sub stăpânirea Prea puterniculuĭ othomanicesc Devlet, şi socotind Domnia Mea, că şi la acésta nu este pricină alta decât neîmplinirea datorieĭ, ce se cuvine să aibă luminaţiĭ Domnĭ, selefiĭ noştriĭ, asupra acesteĭ facerĭ de bine, am cugetat Domnia Mea, din rîvnă părintéscă fiind porniţĭ, ca să împodobim ţéra întru care Dumneḑeiasca providenţă ne-aŭ orânduit otcârmuitor, maĭ vârtos pentru aceste facerĭ de bine şi cu învĕţătura acestuĭ cinstit şi trebuincios dialect, pentru ca să ne rĕmâe deapururea; drept acea deosebit de scopoş ce avem, ca să aducem şi aicea dascălĭ de acéstă învĕţătură, fiind-că am hotărît să facem *scólă a ţereĭ la Ţarigrad, în saraiul ţereĭ românescĭ,* cu cheltuiala Domnieĭ Mele, unde să înveţe 7 pământenĭ acéstă limbă, poruncim D-vóstre, să cercetaţĭ fără zăbavă, ca să aflaţĭ 7 pămêntenĭ, atât din fiĭ de boerĭ scăpătaţĭ duoĭ, treĭ, cât şi din orânduiala de al duoilea treĭ patru, séŭ cu părinţĭ séŭ şi fără părinţĭ, carĭ să voiască a merge şi a dobêndi acest lucru rîvnit, dupĕ cum ḑicem, cu cheltuiala Domnéscă şi de vreme ce aceştĭ ucenicĭ, pentru ca să se îndestuleze fără zăbavă de acéstă învăţătură, face trebuinţa a avea óreşĭ-care înscHinţare şi de gramatica grecéscă, am orânduit Domnia Mea, cercetător acesteĭ pricine şi purtător de grijă, pe D-luĭ Vel Dvornic Enache Văcărescul. Decĭ D-vóstre, aflând acestĭ ucenicĭ, dupe miḑlocul ce vĕ poruncim, să i şi trimeteţĭ la D-luĭ Vel Dvornic, ca urmând a face cuviinciósa cercetare, dupe porunca ce 'ĭ-am dat, a-ĭ griji şi a-ĭ găti dupre voinţa Domnieĭ Mele, şi aşĭa să'ĭ pornéscă la Ţarigrad, în numele luĭ Dumneḑeŭ şi cu blagoslovenia Domnuluĭ, ca să înveţe şi să se procopséscă, să fie folositorĭ ţĕreĭ, bucurie stăpâniréĭ, pomenire Domnieĭ Mele de-a pururea». 1786, Decembre 1.

*) Cond. No. 17, fila 199.

**) «Observaţiĭ séŭ băgărĭ de sémă asupra regulilor şi orênduelilor gramaticeĭ românescĭ adunate şi alcătuite acum întâiŭ de D. Enache Văcărescul, cel de acum Dicheofilax al bisericeĭ ceĭ marĭ a rĕsărituluĭ şi mare Vistier al principatuluĭ Valachieĭ. In tipografia Sfinteĭ Episcopiĭ a Rômniculuĭ, 1787.

***) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre acesteĭ pagine.

De şi chiar în titulatură Enache Văcărescul dice, că gramatica sa e cea dintâiŭ, astădĭ noĭ scim, că maĭ veche gramatică este cea de la 1757, de care maĭ sus vorbirăm. Nu maĭ puţin însă, de la anul acesta 1787, se înmulţesc gramaticele tipărite, în tóte ţĕrile române. Aşîa este acea din 1788 a luĭ Molnar *).

In anul următor 1779, se tipăresce la Iaşĭ, într'o tipografie disă politicéscă, de către *Tóder Scholeru*, o gramatică, prin care Moldoveniĭ să pótă învĕţa rusesce şi Ruşiĭ Moldovenesce. Acéstă scriere, descoperită de noĭ în Octombre 1889, are o dedicaţiune a luĭ Tóder Scholeru către *învĕţătoriĭ sĕĭ.*

Decĭ, se constată existenţa de scólă românéscă, din care scólă era eşit scolar şi Tóder Scholeru. O analisă din acéstă preţiósă carte dăm în anexă **).

*

La aniĭ aceştia, funcţionéză în partea Basarabieĭ o tipografie a Protoereuluĭ Mihail Strilbiţky. Acest preot este un agent al Ruşilor, şi întreţine o corespondenţă fórte urmărită cu Mitropolitul Moldoveĭ, chiar înaintea isbucnireĭ resboiuluĭ 1788. Credem că acéstă tipografie există, nu atât în interesul cultureĭ naţionale, cât în acel al politiceĭ muscălescĭ.

*

Un factor important cultural se introduce treptat, în Principate, maĭ ales în cele treĭ ultime deceniĭ ale seculuĭ al XVIII-lea ; acesta este *limba francesă*, care pe tótă diua se rĕspândesce maĭ mult în Principate ***).

Dupre cum Domnitoriĭ aŭ secretarĭ, ba şi profesorĭ de limba francesă, acum şi boieriĭ încep a da copiiĭ lor, nu maĭ mult grecĭ, ci francezĭ.

Introducerea limbeĭ franceze deschide minţeĭ române tesaure nouĭ, în cărţile scrise în acéstă limbă.

Deja sub Iacob I, Mitropolitul Moldoveĭ, boieriĭ nu voiaŭ să vorbéscă grecesce, scrie Raicevich (pag. 255). Acéstă indignare contra limbeĭ grecescĭ merge sporind, sub influinţa culturală a limbeĭ franceze. Ba nu târdiŭ, încă la începutul seculuĭ următor, începe boerimea a trămite copiiĭ lor la studiĭ în Francia.

*

In aniĭ aceştia cultura naţională în Ardeal este condusă de nemuritorul Şincaĭ. Reîntors în patrie, între aniĭ 1780—82, funcţionă maĭ ânteiŭ ca director al scólelor române din Transilvania, funcţiune ce ocupă până la 1794, în timp de 12 anĭ. Şincaĭ publică la

*) Vedĭ anexa. Despre acéstă gramatică citim în «Beschreibung und Schicksale von Bender, Bucarest und Orsova (160 Wien 1790): «Eine Wallachische Sprachlere, so zu Blasendorf gedruckt worden, und Herrn Doktor Molnar's deutsch-wallachische Sprachlehre, welche im Iahre 1788 alhier in Wien die Presse verlassen hat.» (pag. 107).

**) Vedĭ anexa despre gramatica românéscă a luĭ Tóder Scholaru. Vedĭ ce am dis deja la pagina 35 despre gramatica luĭ Macarie.

***) Raicevich pe la 1788, scrie: „la Francese e molto in voga, e vi sono anche del le Dame che la parlano". Asemenea în «Beschreibung und Schisksale von Bender, Bukarest und Orsova» (Wien 1790) la pag. 109 citim: «In den Schuler ist auch ein lehrer der laternischen und **Französischen** Sprache. **Letztere ist stark im Schwunge, und wird auch von Damen geredet.** Französische Sprachlehrer sollen hier überhaupt sehr guten Verdienst haben, zum alen wenn sie des Wallachischen nicht ganz unkündig sind.»

1783, la Blaj, gramatica latino-română, în care și regulile românescĭ eraŭ publicate cu litere latine. Este gramatica, care rĕmase în scólele ardelene până dupe începerea secolului al XIX-lea.

Tot la 1783, Șincaĭ tipări Catechismul cu litere ciriliane și duoĕ Abecedare *), cum și o Aritmetică la 1785.

Papiu Ilarian, din discursul căruia inaugurativ, la Academia Română, spicuim aceste date **), spune că sub directoratul luĭ Șincaĭ se înființéză în Ardeal 300 de scolĭ. Orĭ-cât ar fi exagerare în acéstă cifră, nu e maĭ puțin de eternă, lauda, activitatea luĭ Șincaĭ, pentru cultura națională a românilor de peste munțĭ.

•

In Principate, dupe pacea de la Șiștov, scóla este în scădere și facla cultureĭ lumineză maĭ mult despre Ardeal. Cu tóte acestea, în 29 Octombre 1791, noul Domnitor al țĕreĭ Muntenescĭ, M. C. Suțu prin pitacul către archiereŭ, ordona să ia socotéla Epitropieĭ Obștescĭ de tóte veniturile *până acum* ale cutieĭ de milostenie, ale podurilor, ale scólelor și ale orfanotrofieĭ ***).

Dupe asemenea cerere de socotelĭ s'ar crede, că Suțu are gândurĭ bune pentru scóle, dar în 4 Septembre 1791 deja el dispusese să instaleze curtea în localul scóleĭ de la S-tul Sava și însărcinéză prin pitac domnesc pe isprăvnicelul curțiĭ Vasile Logofĕtul, ca împreună cu boeriĭ epitropĭ și cu cunoscutul Biv-Vel-Stol. Dumitrache, să repare localul scóleĭ din S-tul Sava *„unde este ca să fie mutarea Domnieĭ Nóstre“* ****). Scóla elinéscă se mută la Dómna Bălașa.

Strĕmutarea Domnieĭ în localul scóleĭ, dă ocasiune Domnuluĭ a se ocupa de biblioteca scólelor. Insemnătatea eĭ o vedem din faptul, că epitropia întâmpina greutate de a'ĭ găsi local să o strămute.

De o-cam-dată, în Septembre 24, Domnitorul însărcinéză pe boeriĭ epitropĭ să inventorieze cărțile din „biblioteca *ce a fost* a scólelor și să urmăréscă reintrarea în bibliotecă a tuturor cărților înstreinate „să se fasă căutarea cărților din vivlioteca ce a fost a scólelor ot St. Sava, dupe catalogul lor, ce este pentru tóte felurimile de cărțĭ anume, unde să mérgă cu un dascăl de sciință a multe felurĭ de limbĭ, la locul unde sunt puse în păstrare și pentru cele ce vor lipsi să apuce pe ceĭ ce le-aŭ fost în păstrare să dea sémă de tóte, de care făcĕnd foie, să o aréte M. Sale.“ (Cond. No. 20, fila 34).

---

*) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

**) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

***) Condica No. 20, fila 151. Autorul anonim al scriereĭ «Descrierea și evenimentele de la Bender, Bucurescĭ și Orsova (Viena 1790) ne arétă, că la data acésta tot maĭ există ceva scóle în țéră: «Es ist hier (in Bukarest) eine Pflans Schule für Priester **und andere öffentliche Schulen,** wo von griechischen (?) Lehrern die gramatik und eine Logik des Aristoteles vorgetragend wird. In der Schulen ist auch ein Lehrer der lateinischen und französischen Sprache..» (pag. 108).

******) Pitac domnesc de la Mih. Const. Suțu V. V.**

«Fiind-că scóla de la S-tul Sava, unde este ca să fie mutarea Domnieĭ Nóstre, are trebuință atât casele de meremet, cum paturĭ, ușĭ, ferestre și altele, cât și împregiur jos a se face un șopron, un grajd mic, și curtea împregiur de lemn, iată orânduim Domnia Mea, pe Vasile logofĕtul isprăvnicel curțiĭ Domnieĭ Mele, care împreună cu D-vóstre boerilor epitropĭ, luând pe maĭ mare-bașa cu meșterĭ lemnarĭ și zidarĭ, să mergețĭ la S-tul Sava, ca să facețĭ *chef'șu* de cele trebuinciόse pentru lucru: câtă cherestea, hearĭ, și zidire ? ca ce cheltuială de banĭ trebue la acésta ? de care făcĕnd foie anume, să arătațĭ Domnieĭ Mele și vom porunci. La care chefșu se fiĭ și D-ta Biv-Vel Stolnice Dumitrache și să ne facĭ anafora.

Condica No. 20, fila 39. 1791, Septembre 4.

Se găsi în fine loc pentru strĕmutarea bibliotecei, la scóla de la S-tul Gheorghe-Vechiŭ. Domnitorul dispuse strĕmutarea bibliotecei, ajutându-se la inventoriare Panait Dascălul cu vre-unul, séŭ duoĭ din ucenicĭ procopsițĭ, în presența unuia din epitropĭ. Acésta resultă din resoluțiunea Domnitoruluĭ Mihail Suțu, pusă asupra anaforaleĭ epitropilor, în 23 Noembre 1791.

Iată acéstă resoluțiune și anaforaua :

Io Mihail Suțul V. V.

«Poruncim Domnia Mea, Dascăle Panaite, ca orĭ însușĭ să mergĭ, séŭ să trimețĭ duoĭ ucenicĭ procopsițĭ, ca să facă alegerea acésta ce am poruncit Domnia mea.

1791, Noembre 23, V.-log.

Prea Inălțate Dómne,

«Dupe luminat Pitacul Inălțimeĭ tale, am găsit odae cu tóte cele trebuinciόse, în monastirea S-tuluĭ Gheorghe-Noŭ, pentru așeḑatul vivliilor scólelor Domnescĭ ot. S-tul Sava, ci fiind-că trebuesce a se face alegere felurimilor de viviĭ, ca să se pună cu orânduială la locul lor, să fiă luminată porunca Măriei Tale către Panait Dascălul, că, aŭ însușĭ, séŭ vre-un ucenic a luĭ, séŭ duoĭ, ce'ĭ va sci că sunt procopsițĭ, să mérgă împreună cu unul din noĭ epitropiĭ, ca să le facem alegere, și prin catagrafiĭ să se pue pe la locul lor în numita odae. De acésta însciințăm Inălțimeĭ Tale».

Costantin Clucer, Dumitrache Varlaam, Dumitrache Stol., Nicolache Stol. *)

Dascălul Panait și uceniciĭ numițĭ în pitacul de sus, sunt probă, că tot maĭ există în Bucurescĭ umbră de scólă domnéscă. Maĭ există asemenea în Bucurescĭ scóla de la S-tul Gheorghe. Se constată acésta din pitacul luĭ M. C. Suțu, din 22 Ianuarie 1792. Aci se continuă învățătura limbeĭ românescĭ și aceleĭ slavone. Prin pitacul acesta dascălul Constantin șĭ *ipodidascălul sĕŭ*, amênduoĭ *pămêntenĭ*, dobêndesc de la M. Suțu întărire pentru scutirile și folosințele ce le aveaŭ dascăliĭ de la S-tul Gheorghe, de la Domniĭ anteriorĭ.

„De vreme ce scóla slovenéscă, ce este așeḑată aicea, în orașul Domnieĭ Mele, Bucurescĭ, la S-tul Gheorghe-cel-Vechiŭ, care este de învĕțătură slovenéscă i românéscă, unde nu numaĭ din copiiĭ pămêntenilor se află la acéstă scólă, ci și alțĭ străinĭ din alte țĕrĭ sunt venițĭ, care scólă este fórte trebuinciósă la tótă obștea acesteĭ țĕrĭ, pentru învĕțătură, fiind metachirisit tot norodul cu acéstă învățătură la tóte trebuințele, spre a cărora dare de învĕțăturĭ, de vecĭ și bĕtrânĭ reposațĭ Domnĭ sunt orânduițĭ, cu plată domnéscă, duoĭ dascălĭ, ca să se afle în tótă vremea, să învețe copiiĭ, la care scólă se află Constantin dascălul slovenesc cu un ipo-didascăl al sĕŭ, carĭ fiind pămêntenĭ, cu cale socotit-am, Domnia Mea, trebuința ce ar avea și nu 'ĭ-am lăsat să fie de tot lipsițĭ . . . . . . «*Urmézá scutirile ca în hrisóvele următóre din 1792, Ianuarie 22, în al duoilea an al domnieĭ luĭ Mihail Const. Suțu*“ **).

Un alt act de la acestașĭ Domnitor ne arétă, că dascălul Constantin a reclamat să i se

---

*) Cond. No. 19, fila 44. In Beschreibung und Schicksale von Bender, Bukarest und Orsova (1C0 Viena 1790) la pag. 106 se amintesce despre altă bibliotecă existând la Metropolia din Bucurescĭ, compusă din o parte din cărțile rĕmase în țéră de la învĕțatul Domn fanariot N. Mavrocordat. Veḑĭ în anexa citațiunea din acéstă operă.

**) Cond. 17, fila 599.

1783, la Blaj, gramatica latino-română, în care și regulile românescĭ eraŭ publicate cu litere latine. Este gramatica, care rĕmase în scólele ardelene până dupe începerea secolului al XIX-lea.

Tot la 1783, Șincaĭ tipări Catechismul cu litere ciriliane și duoĕ Abecedare *), cum și o Aritmetică la 1785.

Papiu Ilarian, din discursul căruia inaugurativ, la Academia Română, spicuim aceste date **), spune că sub directoratul luĭ Șincaĭ se înființéză în Ardeal 300 de scolĭ. Orĭ-cât ar fi exagerare în acéstă cifră, nu e maĭ puțin de eternă, lauda, activitatea luĭ Șincaĭ, pentru cultura națională a românilor de peste munțĭ.

•

In Principate, dupe pacea de la Șiștov, scóla este în scădere și facla cultureĭ luminéză maĭ mult despre Ardeal. Cu tóte acestea, în 29 Octombre 1791, noul Domnitor al țĕreĭ Muntenescĭ, M. C. Suțu prin pitacul către archiereŭ, ordona să ia socotéla Epitropieĭ Obștescĭ de tóte veniturile *până acum* ale cutieĭ de milostenie, ale podurilor, ale scólelor și ale orfanotrofieĭ ***).

Dupe asemenea cerere de socotelĭ s'ar crede, că Suțu are gândurĭ bune pentru scóle, dar în 4 Septembre 1791 deja el dispusese să instaleze curtea în localul scóleĭ de la S-tul Sava și însărcinéză prin pitac domnesc pe isprăvnicelul curțiĭ Vasile Logofĕtul, ca împreună cu boeriĭ epitropĭ și cu cunoscutul Biv-Vel-Stol. Dumitrache, să repare localul scóleĭ din S-tul Sava *„unde este ca să fie mutarea Domnieĭ Nóstre“* ****). Scóla elinéscă se mută la Dómna Bălașa.

Strĕmutarea Domnieĭ în localul scóleĭ, dă ocasiune Domnuluĭ a se ocupa de biblioteca scólelor. Insemnătatea eĭ o vedem din faptul, că epitropia întâmpina greutate de a'ĭ găsi local să o strămute.

De o-cam-dată, în Septembre 24, Domnitorul însărcinéză pe boeriĭ epitropĭ să inventorieze cărțile din „biblioteca *ce a fost* a scólelor și să urmăréscă reintrarea în bibliotecă a tuturor cărților înstreinate „să se fasă căutarea cărților din vivlioteca ce a fost a scólelor ot St. Sava, dupe catalogul lor, ce este pentru tóte felurimile de cărțĭ anume, unde să mérgă cu un dascăl de sciință a multe felurĭ de limbĭ, la locul unde sunt puse în păstrare și pentru cele ce vor lipsi să apuce pe ceĭ ce le-aŭ fost în păstrare să dea sémă de tóte, de care făcĕnd foie, să o arĕte M. Sale.“ (Cond. No. 20, fila 34).

---

*) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

**) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

***) Condica No. 20, fila 151. Autorul anonim al scriereĭ «Descrierea și eveuimentele de la Bender, Bucurescĭ și Orsova (Viena 1790) ne arétă, că la data acésta tot maĭ există ceva scóle în țéră: «Es ist hier (in Bukarest) eine Pflans Schule für Priester **und andere öffentliche Schulen,** wo von griechischen (?) Lehrern die gramatik und eine Logik des Aristoteles vorgetragend wird. In der Schulen ist auch ein Lehrer der lateinischen und französischen Sprache..» (pag. 108).

******) Pitac domnesc de la Mih. Const. Suțu V. V.**

«Fiind-că scóla de la S-tul Sava, unde este ca să fie mutarea Domnieĭ Nóstre, are trebuință atât casele de meremet, cum paturĭ, ușĭ, ferestre și altele, cât și împregiur jos a se face un șopron, un grajd mic, și curtea împregiur de lemn, iată orânduim Domnia Mea, pe Vasile logofĕtul isprăvnicel curțiĭ Domnieĭ Mele, care împreună cu D-vóstre boerilor epitropĭ, luând pe maĭ mare-bașa cu meșterĭ lemnarĭ și zidarĭ, să mergețĭ la S-tul Sava, ca să facețĭ *chefșu* de cele trebuinciόse pentru lucru: câtă cherestea, heară, și zidire? ca ce cheltuială de banĭ trebue la acésta? de care făcĕnd foie anume, să arătațĭ Domnieĭ Mele și vom porunci. La care chefșu se fiĭ și D-ta Biv-Vel Stolnice Dumitrache și să ne facĭ anafora.

Condica No. 20, fila 39. 1791, Septembre 4.

Se găsi în fine loc pentru strĕmutarea bibliotecei, la scóla de la S-tul Gheorghe-Vechiŭ. Domnitorul dispuse strĕmutarea bibliotecei, ajutându-se la inventoriare Panait Dascălul cu vre-unul, séŭ duoĭ din ucenicĭ procopsiţĭ, în presenţa unuia din epitropĭ. Acésta resultă din resoluţiunea Domnitoruluĭ Mihail Suţu, pusă asupra anaforaleĭ epitropilor, în 23 Noembre 1791.

Iată acéstă resoluţiune şi anaforaua :

Io Mihail Suţul V. V.

«Poruncim Domnia Mea, Dascăle Panaite, ca orĭ însuşĭ să mergĭ, séŭ să trimeţĭ duoĭ ucenicĭ procopsiţĭ, ca să facă alegerea acésta ce am poruncit Domnia mea.

1791, Noembre 23, V.-log.

Prea Inălţate Dómne,

«Dupe luminat Pitacul Inălţimeĭ tale, am găsit odae cu tóte cele trebuincióse, în monastirea S-tuluĭ Gheorghe-Noŭ, pentru aşedatul vivliilor scólelor Domnescĭ ot. S-tul Sava, ci fiind-că trebuesce a se face alegere felurimilor de viviĭ, ca să se pună cu orânduială la locul lor, să fiă luminată porunca Măriei Tale către Panait Dascălul, că, aŭ însuşĭ, séŭ vre-un ucenic a luĭ, séŭ duoĭ, ce'ĭ va sci că sunt procopsiţĭ, să mérgă împreună cu unul din noĭ epitropiĭ, ca să le facem alegere, şi prin catagrafiĭ să se pue pe la locul lor în numita odae. De acésta însciinţăm Inălţimeĭ Tale».

Costantin Clucer, Dumitrache Varlaam, Dumitrache Stol., Nicolache Stol. *)

Dascălul Panait şi uceniciĭ numiţĭ în pitacul de sus, sunt probă, că tot maĭ există în Bucurescĭ umbră de scólă domnéscă. Maĭ există asemenea în Bucurescĭ scóla de la S-tul Gheorghe. Se constată acésta din pitacul luĭ M. C. Suţu, din 22 Ianuarie 1792. Aci se continuă învăţătura limbeĭ românescĭ şi aceleĭ slavone. Prin pitacul acesta dascălul Constantin şĭ *ipodidascălul sĕŭ*, amênduoĭ *pământenĭ*, dobêndesc de la M. Suţu întărire pentru scutirile şi folosinţele ce le aveaŭ dascăliĭ de la S-tul Gheorghe, de la Domniĭ anteriorĭ.

„De vreme ce scóla slovenéscă, ce este aşedată aicea, în oraşul Domnieĭ Mele, Bucurescĭ, la S-tul Gheorghe-cel-Vechiŭ, care este de învĕţătură slovenéscă i românéscă, unde nu numaĭ din copiiĭ pământenilor se află la acéstă scólă, ci şi alţĭ străinĭ din alte ţĕrĭ sunt veniţĭ, care scólă este fórte trebuinciósă la tótă obştea acesteĭ ţĕrĭ, pentru învĕţătură, fiind metachirisit tot norodul cu acéstă învăţătură la tóte trebuinţele, spre a cărora dare de învĕţăturĭ, de vecĭ şi bĕtrânĭ reposaţĭ Domnĭ sunt orânduiţĭ, cu plată domnéscă, duoĭ dascălĭ, ca să se afle în tótă vremea, să înveţe copiiĭ, la care scólă se află Constantin dascălul slovenesc cu un ipo-didascăl al sĕŭ, carĭ fiind pământenĭ, cu cale socotit-am, Domnia Mea, trebuinţa ce ar avea şi nu 'ĭ-am lăsat să fie de tot lipsiţĭ . . . . . . «*Urméză scutirile ca în hrisóvele următóre din 1792, Ianuarie 22, în al duoilea an al domnieĭ luĭ Mihail Const. Suţu*“ **).

Un alt act de la acestaşĭ Domnitor ne arétă, că dascălul Constantin a reclamat să i se

---

*) Cond. No. 19, fila 44. In Beschreibung und Schicksale von Bender, Bukarest und Orsova (160 Viena 1790) la pag. 106 se amintesce despre altă bibliotecă existând la Metropolia din Bucurescĭ, compusă din o parte din cărţile rĕmase în ţéră de la învĕţatul Domn fanariot N. Mavrocordat. Vedĭ în anexa citaţiunea din acéstă operă.

**) Cond. 17, fila 599.

plătéscă léfa pe timpul de la stricarea veniturilor scólelor de către Mavrogheni. Domnitorul Suţu a trămis reclamaţiunea dascălului Constantin la boeriĭ epitropĭ, cerêndu-le informaţiunĭ. Prin anaforaua din 1792, Februarie 5, scrisă în dosul jălbeĭ dascăluluĭ Constantin, epitropiĭ spun, că aŭ plătit léfa acestuia câte 25 talerĭ pe lună *„de când s'aŭ orânduit rânduiala scólelor cu veniturile lor"*, adică de la 1776, dar că de la stricarea venituluĭ scólelor de către reposatul Mavrogheni nu i s'a maĭ dat léfa dascăluluĭ Constantin. Domnitorul pune resoluţiune pe anafora:

„Poruncim Domnia Mea, D-vóstră boerilor epitropĭ, să aveţĭ a da de la cutie dascăluluĭ Constantin slovanu, a câte 25 talerĭ pe lună, urmându-i-se de la ḑi ântéiŭ septem."

Vel-Logof., 1792, Februarie 21.

Iată întréga anafora a epitropilor:

„Prea Inălţate Dómne!

«Ascultând luminată porunca Inălţimeĭ Tale, la acéstă jalbă, însciinţăm, Măriei Tale, că precum să jăluesce aşia este cu adevĕrat: a avut léfă, pe lună câte 25 talerĭ, care i s'aŭ şi urmat de la epitropie de când s'aŭ orânduit rânduiala scólelor cu veniturile lor, iară de când s'aŭ stricat veniturile scólelor, în vremea reposatuluĭ Mavrogheni, de la epitropie n'a maĭ luat, ci rĕmâne cum Duhul Sfînt va lumina năstavu Inălţimi Tale, măcar că el arétă, că acea orânduiată de léfă, s'a urmat cu darea de către Prea Sfinţia Sa Părintele Mitropolit, până la buna venirea Inălţimeĭ tale." *).

Constantin Clucer, Dumitrascu Stol., Nicolae Stol. 1792, Februarie 5.

La Monastirea Motruluĭ exista scóla românéscă pe la 1793. Alexandru Moruzi V. V., în acel an, Martie 5, şi apoĭ la 1793, Septembre 8, Domnitorul Const. Ipsilante, daŭ dascăluluĭ de la Motru, hrisóve de scutire. Acéstă scólă continuă şi în 1813. (Condica No. 47, fila 121).

In 1792 Suţu reguléză din noŭ darea preoţilor pentru scóle şi pentru cutia de milostenie. Prin pitacul către Mitropolit şi episcopĭ, din 11 Iunie 1792, se arétă ce sumĭ aŭ a plăti diversele eparchiĭ, darea fiind de câte 3 galbenĭ pe an. Se amintesce, că pe trecut asemenea dare nu s'a plătit regulat, din causa evenimentelor din urmă şi se reguléză plata de acum, pe viitor, de câte duoĕ orĭ pe an. Documentul acesta spune că: „Din suma preoţilor şi diaconilor, ce se află în câte trele eparchiile, dupe catagrafia ce s'a făcut, la Noembre trecut, facem Domnia Mea musadea la plata banilor cutieĭ de milostenie şi aĭ *scólelor* şi scăḑênd cu analoghie ḑeciuiala fieş-căria eparhie, rĕmâne bunĭ la hrisov 5.000 tocmaĭ, adecă Mitropolia Bucurescĭ 2.450, Episcopia Rômnicu 2.020 şi episcopia Buzĕŭ 530, ca să rĕspunḑă aceĭ câte talerĭ treĭ pe an, dupe coprinderea hrisovuluĭ, la cutia milosteniei şi la scóle. Din care banĭ sunt să se dea jumĕtate acum, aĭ anuluĭ acestuia, pentru S-tul George ce a trecut, iar jumĕtate la S-tu Dumitru ce vine. Decĭ fiind-că pentru alte multe trebĭ ale ţĕriĭ, cu carĭ am fost împresuraţĭ, zăbovindu-se nizamul acesta al preoţilor, nu este sciută şi hotărîtă suma ce are a se cere la împlinirea sfertuluĭ S-tuluĭ George trecut; acum dar, pe acéstă sumă s'a orânduit P. S. Vóstră a se face împlinirea banilor sfertuluĭ de S-tul George trecut, ca să se dea la epitropiĭ obştieĭ, urmând şi la al duoilea sfert asemenea, Iulie 23». Urméză poruncĭ legate, la amênduoĭ epis-

---

*) Cond. No. 19, fila 179.

copiĭ, ca să proftacsască a trimite baniĭ scólelor epitropieĭ, ce sunt hotărîţĭ a da din eparchiele lor, sfertul S-tuluĭ George trecut. *(Pag. 757, Cond. luĭ Suţu)*.

Tot asemenea în 17 August 1792, Suţu scrie următorul pitac către Mitropolit:

„Io Mihaiŭ Const. Suţu V.V.

«Prea S. Mitropolite, sănĕtate, fiind-că monastirile de obşte sunt datóre a da la cutia scólelor baniĭ ceĭ orânduiţĭ după hrisov, scriem Prea S. Tale, ca ajungându-te şi cu părinţiĭ Episcopĭ şi făcĕnd dréptă analoghie a banilor după hrisov şi după starea fieş-căruia, să orĕnduiţĭ mumbaşirĭ, ca să împlinéscă de la monastirile Eparchieĭ P. S. Tale, cât şi de la monastirile eparchiilor episcopescĭ, spre a se da la epitropie, fiind-că în destul s'a zăbovit până acum».

Din aceste acte resultă, că scólele se redeschid deşi cu anevoinţă, în 1792.

De la M. Suţu maĭ avem de înregistrat un hrisov, cu data de la 1792, Iulie 19. Acesta este *):

«Hrisovul scóleĭ din satul sêrbesc Dragoiu-Chioiu, din drumul Ţarigraduluĭ, unde tot-d'a-una conăcesc şi găzduesc boeriĭ şi alţĭ slujbaşĭ Domnescĭ....., în care sat fiind-că locuesc şi mulţĭ creştinĭ pravoslavnicĭ bulgarĭ, care ţin neclintită credinţa bisericeĭ rĕsăarituluĭ, a avut şi dascăl cu scólă în limba grecéscă pentru învĕţarea şi procopséla copiilor, care dascăl a avut milă de la Domnia ţĕreĭ aceştia...» Domnul reînnoesce mila de la Ocne, talerĭ 60 pe fieş-care an, pentru dascăl.

Din nenorocire abia s'a proiectat deschiderea scólelor şi sbucnesce ciuma în ţéră. Acum tótă activitatea Domnieĭ se concentréză pentru a combate flagelul. Condica e plină de acte relative la acésta, unele de o naivitate ce te miră. Aşia pentru combaterea ciumeĭ ca mijloc preventiv, încă din 5 Iunie 1792, Domnitorul a ordonat, să se facă în tótă ţéra rugăciunĭ şi aiasmă.

Maĭ practic era combaterea bóleĭ prin arderea caseĭ şi a obiectelor din casa unde murea cine-va de ciumă. Dar ce îngrozitor spectacol era pentru aceĭ viĭ asemenea incendiĭ de bună voie. Dar apoĭ, când ciuma secera cumplit în Bucurescĭ, faptele oribile ale cioclilor! Par-că citescĭ o pagină din «*Promessi sposi*» a autoruluĭ italian, când citescĭ pitacul Domnitoruluĭ Suţu, din 1792, Iulie 7 **): o fată a fost rădicată ca bolnavă de ciumă, şi ciocli voia să o înmormênteze de vie!

Maĭ era timp de scóle în asemenea triste ḑile? Cu tóte acestea, în 1792, August 28, M. Suţu autorisă pe boieriĭ epitropĭ, să cumpere 30.000 olane, din venitul scólelor, pentru învelitul caselor pentru scóla de la S-tul Sava.

Domnitorul Suţu plătea din casa scólelor acoperirea cu óle a localuluĭ scóleĭ din S-tu Sava, unde locuia el..... !

*) Condica No. 19, fila 760.

**) Ponturile nizamuluĭ, care găsim cu cale să se dea pentru paza de bóla ciumeĭ. Veḑĭ şi Anaforaua Divanuluĭ din 1786, Noembre 26, ponturile şi resoluţiunea luĭ Nicolae Petre Mavrogheni Vodă.

Sunt 23 de articole. Cel întâiŭ poruncesce adunarea tutulor móştelor la Mitropolie, unde să se facă sfeştanie şi să se adune toţĭ ómeniĭ din mahalale la acéstă serbare, şi preoţiĭ să ia din aiasmă şi să boteze gratis tóte mahalalele şi în tóte dimineţele dupe leturghie preoţiĭ să citéscă molitfele pentru ciumă, şi la vecernie să facă paraclis. Din aiasma făcută la Mitropolie să se trămită în vase marĭ pe la sate în judeţe, la protopopĭ. Aceştia să maĭ înmulţéscă aiasma, ca să fie de ajuns pentru sate! (Condica No. 17, fila 111).

plătéscă léfa pe timpul de la stricarea veniturilor scólelor de către Mavrogheni. Domnitorul Suţu a trămis reclamaţiunea dascăluluĭ Constantin la boeriĭ epitropĭ, cerêndu-le informaţiunĭ. Prin anaforaua din 1792, Februarie 5, scrisă în dosul jălbeĭ dascăluluĭ Constantin, epitropiĭ spun, că aŭ plătit léfa acestuia câte 25 talerĭ pe lună *„de când s'aŭ orânduit rânduiala scólelor cu veniturile lor“*, adică de la 1776, dar că de la stricarea venituluĭ scólelor de către reposatul Mavrogheni nu i s'a maĭ dat léfa dascăluluĭ Constantin. Domnitorul pune resoluţiune pe anafora :

„Poruncim Domnia Mea, D-vóstră boerilor epitropĭ, să aveţĭ a da de la cutie dascăluluĭ Constantin slovanu, a câte 25 talerĭ pe lună, urmândui-se de la ḑi ânteiŭ septem.“

Vel-Logof., 1792, Februarie 21.

Iată întréga anafora a epitropilor :

„Prea Inălţate Dómne !

«Ascultând luminată porunca Inălţimeĭ Tale, la acéstă jalbă, însciinţăm, Măriei Tale, că precum să jăluesce aşia este cu adevĕrat: a avut léfă, pe lună câte 25 talerĭ, care i s'aŭ şi urmat de la epitropie de când s'aŭ orânduit rânduiala scólelor cu veniturile lor, iară de când s'aŭ stricat veniturile scólelor, în vremea reposatuluĭ Mavrogheni, de la epitropie n'a maĭ luat, ci rĕmâne cum Duhul Sfînt va lumina năstavu Inălţimi Tale, măcar că el arĕtă, că acea orânduiată de léfă, s'a urmat cu darea de către Prea Sfinţia Sa Părintele Mitropolit, până la buna venirea Inălţimeĭ tale.“ *).

Constantin Clucer, Dumitrascu Stol., Nicolae Stol. 1792, Februarie 5.

La Monastirea Motruluĭ exista scóla românéscă pe la 1793. Alexandru Moruzi V. V., în acel an, Martie 5, şi apoĭ la 1793, Septembre 8, Domnitorul Const. Ipsilante, daŭ dascăluluĭ de la Motru, hrisóve de scutire. Acéstă scólă continuă şi în 1813. (Condica No. 47, fila 121).

In 1792 Suţu reguléză din noŭ darea preoţilor pentru scóle şi pentru cutia de milostenie. Prin pitacul către Mitropolit şi episcopĭ, din 11 Iunie 1792, se arĕtă ce sumĭ aŭ a plăti diversele eparchiĭ, darea fiind de câte 3 galbenĭ pe an. Se amintesce, că pe trecut asemenea dare nu s'a plătit regulat, din causa evenimentelor din urmă şi se reguléză plata de acum, pe viitor, de câte duoĕ orĭ pe an. Documentul acesta spune că : „Din suma preoţilor şi diaconilor, ce se află în câte trele eparchiile, dupe catagrafia ce s'a făcut, la Noembre trecut, facem Domnia Mea musadea la plata banilor cutieĭ de milostenie şi aĭ *scólelor* şi scăḑênd cu analoghie ḑeciuiala fieş-căria eparhie, rĕmâne bunĭ la hrisov 5.000 tocmaĭ, adecă Mitropolia Bucurescĭ 2.450, Episcopia Rómnicu 2.020 şi episcopia Buzĕŭ 530, ca să rĕspunḑă aceĭ câte talerĭ treĭ pe an, dupe coprinderea hrisovuluĭ, la cutia milostenieĭ şi la scóle. Din care banĭ sunt să se dea jumĕtate acum, aĭ anuluĭ acestuia, pentru S-tul George ce a trecut, iar jumĕtate la S-tu Dumitru ce vine. Decĭ fiind-că pentru alte multe trebĭ ale ţĕriĭ, cu carĭ am fost împresuraţĭ, zăbovindu-se nizamul acesta al preoţilor, nu este sciută şi hotărîtă suma ce are a se cere la împlinirea sfertuluĭ S-tuluĭ George trecut; acum dar, pe acéstă sumă s'a orânduit P. S. Vóstră a se face împlinirea banilor sfertuluĭ de S-tul George trecut, ca să se dea la epitropiĭ obştieĭ, urmând şi la al duoilea sfert asemenea, Iulie 23». Urméză poruncĭ legate, la amênduoĭ epis-

*) Cond. No. 19, fila 179.

copiĭ, ca să proftacsască a trimite baniĭ scólelor epitropieĭ, ce sunt hotărîțĭ a da din eparchiele lor, sfertul S-tuluĭ George trecut. *(Pag. 757, Cond. luĭ Suțu).*

Tot asemenea în 17 August 1792, Suțu scrie următorul pitac către Mitropolit:

„Io Mihaiŭ Const. Suțu V.V.

«Prea S. Mitropolite, sănĕtate, fiind-că monastirile de obște sunt datóre a da la cutia scólelor baniĭ ceĭ orânduițĭ după hrisov, scriem Prea S. Tale, ca ajungându-te și cu părințiĭ Episcopĭ și făcĕnd dréptă analoghie a banilor după hrisov și după starea fieș-căruia, să orênduițĭ mumbașirĭ, ca să împlinéscă de la monastirile Eparchieĭ P. S. Tale, cât și de la monastirile eparchiilor episcopescĭ, spre a se da la epitropie, fiind-că în destul s'a zăbovit până acum».

Din aceste acte resultă, că scólele se redeschid deși cu anevoință, în 1792.

De la M. Suțu maĭ avem de înregistrat un hrisov, cu data de la 1792, Iulie 19. Acesta este *):

«Hrisovul scóleĭ din satul sêrbesc Dragoiu-Chioiu, din drumul Țarigraduluĭ, unde tot-d'a-una conăcesc și găzduesc boeriĭ și alțĭ slujbașĭ Domnescĭ....., în care sat fiind-că locuesc și mulțĭ creștinĭ pravoslavnicĭ bulgarĭ, care țin neclintită credința bisericeĭ rĕsărituluĭ, a avut și dascăl cu scólă în limba grecéscă pentru învĕțarea și procopséla copiilor, care dascăl a avut milă de la Domnia țĕreĭ acеștia...» Domnul reînnoesce mila de la Ocne, talerĭ 60 pe fieș-care an, pentru dascăl.

Din nenorocire abïa s'a proiectat deschiderea scólelor și sbucnesce ciuma în țéră. Acum tótă activitatea Domnieĭ se concentréză pentru a combate flagelul. Condica e plină de acte relative la acésta, unele de o naivitate ce te miră. Așïa pentru combaterea ciumeĭ ca mijloc preventiv, încă din 5 Iunie 1792, Domnitorul a ordonat, să se facă în tótă țéra rugăciunĭ și aiasmă.

Maĭ practic era combaterea bóleĭ prin arderea caseĭ și a obiectelor din casa unde murea cine-va de ciumă. Dar ce îngrozitor spectacol era pentru aceĭ viĭ asemenea incendiĭ de bună voie. Dar apoĭ, când ciuma secera cumplit în Bucurescĭ, faptele oribile ale cioclilor! Par-că citescĭ o pagină din «*Promessi spozi*» a autoruluĭ italian, când citescĭ pitacul Domnitoruluĭ Suțu, din 1792, Iulie 7 **): o fată a fost rădicată ca bolnavă de ciumă, și ciocli voia să o înmormênteze de vie!

Maĭ era timp de scóle în asemenea triste ḑile? Cu tóte acestea, în 1792, August 28, M. Suțu autorisă pe boieriĭ epitropĭ, să cumpere 30.000 olane, din venitul scólelor, pentru învelitul caselor pentru scóla de la S-tul Sava.

Domnitorul Suțu plătea din casa scólelor acoperirea cu óle a localuluĭ scóleĭ din S-tu Sava, unde locuia el..... !

---

*) Condica No. 19, fila 760.

**) Ponturile nizamuluĭ, care găsim cu cale să se dea pentru paza de bóla ciumeĭ. Veḑĭ și Anaforaua Divanuluĭ din 1786, Noembre 26, ponturile și resoluțiunea luĭ Nicolae Petre Mavrogheni Vodă.

Sunt 23 de articole. Cel întâiŭ poruncesce adunarea tutulor móștelor la Mitropolie, unde să se facă sfeștanie și să se adune toțĭ ómeniĭ din mahalale la acéstă serbare, și preoțiĭ să ia din aiasmă și să boteze gratis tóte mahalalele și în tóte diminețele dupe leturghie preoțiĭ să citéscă molitfele pentru ciumă, și la vecernie să facă paraclis. Din aiasma făcută la Mitropolie să se trămită în vase marĭ pe la sate în județe, la protopopĭ. Aceștia să maĭ înmulțéscă aiasma, ca să fie de ajuns pentru sate! (Condica No. 17, fila 111).

plătéscă léfa pe timpul de la stricarea veniturilor scólelor de către Mavrogheni. Domnitorul Suţu a trămis reclamaţiunea dascălului Constantin la boeriĭ epitropĭ, cerêndu-le informaţiunĭ. Prin anaforaua din 1792, Februarie 5, scrisă în dosul jălbeĭ dascăluluĭ Constantin, epitropiĭ spun, că aŭ plătit léfa acestuia câte 25 talerĭ pe lună *„de când s'aŭ orânduit rânduiala scólelor cu veniturile lor"*, adică de la 1776, dar că de la stricarea venituluĭ scólelor de către reposatul Mavrogheni nu i s'a maĭ dat léfa dascăluluĭ Constantin. Domnitorul pune resoluţiune pe anafora:

„Poruncim Domnia Mea, D-vóstră boerilor epitropĭ, să aveţĭ a da de la cutie dascăluluĭ Constantin slovanu, a câte 25 talerĭ pe lună, urmându-i-se de la ḑi ântêiŭ septem."

Vel-Logof., 1792, Februarie 21.

Iată întréga anafora a epitropilor:

„Prea Inălţate Dómne!

«Ascultând luminată porunca Inălţimeĭ Tale, la acéstă jalbă, însciinţăm, Măriei Tale, că precum să jăluesce aşĭa este cu adevĕrat: a avut léfă, pe lună câte 25 talerĭ, care i s'aŭ şi urmat de la epitropie de când s'aŭ orânduit rânduiala scólelor cu veniturile lor, iară de când s'aŭ stricat veniturile scólelor, în vremea reposatuluĭ Mavrogheni, de la epitropie n'a maĭ luat, ci rĕmâne cum Duhul Sfînt va lumina năstavu Inălţimi Tale, măcar că el arétă, că acea orânduiată de léfă, s'a urmat cu darea de către Prea Sfinţia Sa Părintele Mitropolit, până la buna venirea Inălţimeĭ tale." *).

Constantin Clucer, Dumitrascu Stol., Nicolae Stol. 1792, Februarie 5.

La Monastirea Motruluĭ exista scóla românéscă pe la 1793. Alexandru Moruzi V. V., în acel an, Martie 5, şi apoĭ la 1793, Septembre 8, Domnitorul Const. Ipsilante, daŭ dascăluluĭ de la Motru, hrisóve de scutire. Acéstă scólă continuă şi în 1813. (Condica No. 47, fila 121).

In 1792 Suţu reguléză din noŭ darea preoţilor pentru scóle şi pentru cutia de milostenie. Prin pitacul către Mitropolit şi episcopĭ, din 11 Iunie 1792, se arétă ce sumĭ aŭ a plăti diversele eparchiĭ, darea fiind de câte 3 galbenĭ pe an. Se amintesce, că pe trecut asemenea dare nu s'a plătit regulat, din causa evenimentelor din urmă şi se reguléză plata de acum, pe viitor, de câte duoĕ orĭ pe an. Documentul acesta spune că: „Din suma preoţilor şi diaconilor, ce se află în câte trele eparchiile, dupe catagrafia ce s'a făcut, la Noembre trecut, facem Domnia Mea musadea la plata banilor cutieĭ de milostenie şi aĭ *scólelor* şi scăḑênd cu analoghie ḑeciuiala fieş-căria eparhie, rĕmâne banĭ la hrisov 5.000 tocmaĭ, adecă Mitropolia Bucurescĭ 2.450, Episcopia Rómnicu 2.020 şi episcopia Buzĕŭ 530, ca să rĕspunḑă aceĭ câte talerĭ treĭ pe an, dupe coprinderea hrisovuluĭ, la cutia milosteniei şi la scóle. Din care banĭ sunt să se dea jumĕtate acum, aĭ anuluĭ acestuia, pentru S-tul George ce a trecut, iar jumĕtate la S-tu Dumitru ce vine. Decĭ fiind-că pentru alte multe trebĭ ale ţĕriĭ, cu carĭ am fost împresuraţĭ, zăbovindu-se nizamul acesta al preoţilor, nu este sciută şi hotărîtă suma ce are a se cere la împlinirea sfertuluĭ S-tuluĭ George trecut; acum dar, pe acéstă sumă s'a orânduit P. S. Vóstră a se face împlinirea banilor sfertuluĭ de S-tul George trecut, ca să se dea la epitropiĭ obşteiĭ, urmând şi la al duoilea sfert asemenea, Iulie 23». Urméză poruncĭ legate, la amênduoĭ epis-

*) Cond. No. 19, fila 179.

copiĭ, ca să proftacsască a trimite baniĭ scólelor epitropieĭ, ce sunt hotărîţĭ a da din eparchiele lor, sfertul S-tuluĭ George trecut. *(Pag. 757, Cond. luĭ Suţu)*.

Tot asemenea în 17 August 1792, Suţu scrie următorul pitac către Mitropolit:

„Io Mihaiŭ Const. Suţu V.V.

«Prea S. Mitropolite, sănĕtate, fiind-că monastirile de obşte sunt datóre a da la cutia scólelor baniĭ ceĭ orânduiţĭ după hrisov, scriem Prea S. Tale, ca ajungându-te şi cu părinţiĭ Episcopĭ şi făcênd dréptă analoghie a banilor după hrisov şi după starea fieş-căruia, să orênduiţĭ mumbaşirĭ, ca să împlinéscă de la monastirile Eparchieĭ P. S. Tale, cât şi de la monastirile eparchiilor episcopescĭ, spre a se da la epitropie, fiind-că în destul s'a zăbovit până acum».

Din aceste acte resultă, că scólele se redeschid deşi cu anevoinţă, în 1792.

De la M. Suţu maĭ avem de înregistrat un hrisov, cu data de la 1792, Iulie 19. Acesta este *):

«Hrisovul scóleĭ din satul sêrbesc Dragoiu-Chioiu, din drumul Ţarigraduluĭ, unde tot-d'a-una conăcesc şi găzduesc boeriĭ şi alţĭ slujbaşĭ Domnescĭ....., în care sat fiind-că locuesc şi mulţĭ creştinĭ pravoslavnicĭ bulgarĭ, care ţin neclintită credinţa bisericeĭ rĕsărituluĭ, a avut şi dascăl cu scólă în limba grecéscă pentru învĕţarea şi procopséla copiilor, care dascăl a avut milă de la Domnia ţĕreĭ aceştia...» Domnul reînnoesce mila de la Ocne, talerĭ 60 pe fieş-care an, pentru dascăl.

Din nenorocire abia s'a proiectat deschiderea scólelor şi sbucnesce ciuma în ţéră. Acum tótă activitatea Domnieĭ se concentréză pentru a combate flagelul. Condica e plină de acte relative la acésta, unele de o naivitate ce te miră. Aşia pentru combaterea ciumeĭ ca mijloc preventiv, încă din 5 Iunie 1792, Domnitorul a ordonat, să se facă în tótă ţéra rugăciunĭ şi aiasmă.

Maĭ practic era combaterea bóleĭ prin arderea caseĭ şi a obiectelor din casa unde murea cine-va de ciumă. Dar ce îngrozitor spectacol era pentru aceĭ viĭ asemenea incendiĭ de bună voie. Dar apoĭ, când ciuma secera cumplit în Bucurescĭ, faptele oribile ale cioclilor! Par-că citescĭ o pagină din «*Promessi spozi*» a autoruluĭ italian, când citescĭ pitacul Domnitoruluĭ Suţu, din 1792, Iulie 7 **): o fată a fost rădicată ca bolnavă de ciumă, şi ciocli voia să o înmormênteze de vie!

Maĭ era timp de scóle în asemenea triste ḑile? Cu tóte acestea, în 1792, August 28, M. Suţu autorisă pe boieriĭ epitropĭ, să cumpere 30.000 olane, din venitul scólelor, pentru învelitul caselor pentru scóla de la S-tul Sava.

Domnitorul Suţu plătea din casa scólelor acoperirea cu óle a localuluĭ scóleĭ din S-tu Sava, unde locuia el..... !

---

*) Condica No. 19, fila 760.

**) Ponturile nizamuluĭ, care găsim cu cale să se dea pentru paza de bóla ciumeĭ. Veḑĭ şi Anaforaua Divanuluĭ din 1786, Noembre 26, ponturile şi resoluţiunea luĭ Nicolae Petre Mavrogheni Vodă.

Sunt 23 de articole. Cel întâiŭ poruncesce adunarea tutulor móştelor la Mitropolie, unde să se facă sfeştanie şi să se adune toţĭ ómeniĭ din mahalale la acéstă serbare, şi preoţiĭ să ia din aiasmă şi să boteze gratis tóte mahalalele şi în tóte dimineţele după leturghie preoţiĭ să citéscă molitfele pentru ciumă, şi la vecernie să facă paraclis. Din aiasma făcută la Mitropolie să se trămită în vase marĭ pe la sate în judeţe, la protopopĭ. Aceştia să maĭ înmulţéscă aiasma, ca să fie de ajuns pentru sate! (Condica No. 17, fila 111).

*

Stol. Dumitrache, vrednicul bărbat, care de la 1774, l'am aflat actor în tóte evenimentele, nu se sfiesce de cumplita bólă a ciumeĭ, pentru a obține de la Domnitor un hrisov, care interesézǎ istoria scólelor din Têrgu-Jiu.

Acest hrisov, din 1792, interesézǎ de asemenea şi biserica Sfinților Voevodĭ, tot din Jiŭ. Stol. Dumitrache a restaurat acéstǎ biserică şi a întocmit scólă cu dascăl de românesce şi grecesce.

Dice hrisovul luĭ M. Suțu *):

„Tóte facerile de bine ce le sĕvîrşesc Domniĭ şi oblăduitoriĭ țĕreĭ spre întărirea şi ajutorul sfintelor luĭ Dumnedeŭ locaşurĭ, sunt dupe datoria şi evlavia creştinéscă, iar cele ce pricinuesc şi deosebit folos şi mângâere în parte norodului politicesc, cu atâta sunt maĭ mult vrednice şi bine primite luĭ Dumnedeŭ şi ómenilor; drept aceea, fiind-că în oraşul Têrgul-Jiuluĭ din sud Gorj s'aŭ aflat o S-tă biserică, întru care se cinstea şi se prăsnuia hramul S-ților Voivodĭ Mihail şi Gavril, pustie, părăsită, dărăpănată şi lipsită de tóte cele trebuinciόse, cum şi toțĭ orăşaniĭ din Têrgu-Jiuluĭ şi locuitoriĭ părțiĭ loculuĭ aflându-se lipsițĭ şi depărtațĭ de scóle cu dascălĭ, pentru învĕțătura şi luminarea copiilor lor, îndemnatu-s'aŭ D-luĭ cinstit şi credincios boer al Domnieĭ Mele, Dumitrache Biv-Vel Stolnic, ispravnicul județuluĭ, din râvna ferbinte creştinéscă, atât pentru S-ta biserică a o preînoi şi a o căpui şi a o aduce în stare de slujbă a S-telor leturghiĭ, cât şi pentru învĕțătura copiilor părțiĭ loculuĭ, fără de plată, a întocmi lângă acéstă S-tă biserică o scólă, cu dascălĭ românesc şi grecesc, spre mângâiere, luminarea şi bucuria oraşenilor şi locuitorilor părțiĭ loculuĭ şi aşia cu cheltuiala şi truda D-luĭ, s'aŭ apucat de lucru cu zidirea şi lucrarea în faptă, atât la S-ta biserică, spre noirea şi podóba eĭ, pe din lăuntru şi pe din afară, cât şi deosebite case de şedere, făcĕnd şi odăĭ de scólă, pentru dascălĭ şi uceniciĭ, silindu-se şi trudindu-se până la sĕvîrşirea a tóteĭ trebuinciόseĭ împrejmuirĭ; de care acéstă faptă bună ce nu aduce numaĭ podóba şi înfrumusețarea oraşuluĭ, ci şi folos sufletesc şi pomenire vrednică pricinuesce cu învĕțătura şi luminarea copiilor la cele Dumnedeescĭ şi cu deschiderea şi luminarea unuĭ locaş Dumnedeesc, care fără de cuviință şi fără de cinste se afla părăsit, pliroforisindu-ne Domnia Mea, am bine-voit, ca şi noĭ să facem ajutorul cel cuviincios, din domnescile milĭ, ca să se pótă ținea acéstă faptă bună, dupe vremĭ şi lungă pomenire şi dupe acésta să facem şi o cuviinciósă întocmire de o bună orânduială a chiverniseleĭ şi a economieĭ venituluĭ, ce orânduim maĭ jos, la biserică i la scólă, ca să nu se risipéscă şi să scadă scóla şi biserica din starea şi orânduiala lor».

Urméză veniturile bisericeĭ apoĭ trece la scólă:

«Al duoilea, orânduim să aibă şi scóla vinericiŭ dintre aceste popóre, din sud Gorj, ce se numesc maĭ jos . . . . . câte duoĭ banĭ de vadră şi pîrpărul de la toțĭ ceĭ ce plătesc vinericĭ.

. . . «Aşişderea orânduim scóleĭ, de la bâlciurile ce se fac, de duoĕ orĭ pe an, unul la Cărbunescĭ şi altul la Têrgul-Jiuluĭ, ca să ia de la prăvălia d'ântêiŭ câte un leŭ, de la prăvălia a duoa câte 20 parale şi de la prăvălia a treia câte 10 parale.

. . . «Aşişderea orânduim la scólă câte 10 ludĭ scutelnicĭ . . . Şi fiind-că în casele ce deosebit de odăile scóleĭ sunt făcute, prin silința maĭ sus numituluĭ boer al Domnieĭ Mele, pot găsi odihnă şi şedere şi dregătoriĭ Domnieĭ Mele, ce vor fi ispravnicĭ, dupe vreme, dicem cu hotărîre, ca boeriĭ ispravnicĭ ce vor avea trebuință şi vor vrea şedere intr'însele,

*) Condica Domnéscă din 1792.

să nu păgubéscă S-ta biserică şi scólă de folosul şi venitul chirieĭ, ce se cade a avea de la dênsele, ca de la un acaret al bisericeĭ şi al scoliĭ. Care acéstă S-tă biserică, ca o slobodă ce a fost din început, asemenea slobodă o facem şi Domnia Mea, d'impreună şi cu scóla, neînchinată şi nelegată nicăirea, ca să se iconomiséscă şi să se chiverniséscă veniturile lor şi buna orânduială a lor prin epitropĭ mirenĭ, adecă duoĭ dintre neguţătorĭ şi orăşeniĭ ceĭ maĭ de frunte şi cu maĭ bună stare, aĭ Têrguluĭ-Jiuluĭ, prin naziret şi al D-sale dregătorilor Domnieĭ Mele, ispravnicilor, ce vor fi dupe vremĭ aĭ judeţuluĭ acestuia, ca prin aceştĭ epitropĭ şi prin purtarea de grijă şi epistasia lor, să se stringă veniturile bisericeĭ şi ale scóleĭ, să dea tóte cele trebuincióse bisericeĭ, să se ţie pururea treĭ preoţĭ i un grămătic cântăreţ la biserică, un dascăl gresesc şi unul romănesc, cu ucenicĭ îndestuĭ la scólă, pentru învĕţătura cărţiĭ, dupe starea şi mĕsura venituluĭ orânduit, de la care copiĭ şi ucenicĭ, să nu se céră nicĭ o plată. Şi aşia acum să aibă maĭ sus numitul boer al Domnieĭ Mele Dumitrache Stol., ca un începĕtor, lucrător şi sĕvîrşitor acesteĭ fapte bune, a socoti şi a orândui duoĭ din neguţătoriĭ pre care 'ĭ va cunósce D-luĭ de ómenĭ credincioşĭ şi vrednicĭ, cu frica luĭ Dumnedeŭ, dându-le în scris carte la mână de epitropie, şi făcĕndu-le teslim la mânĭ şi acest Domnesc al nostru hrisov, întru pază şi păstrare, carĭ să aibă a fi epitropĭ nelipsiţĭ, în cât se vor purta cu orânduială; iar murind aceştia, séŭ găsindu-se în vină, că nu economisesc bine, să se alégă alţiĭ, de către obştea neguţătorilor i orăşanilor de acolo, iarăşĭ dintre pămêntenĭ, ca cu sfatul de obşte prin naziretul şi al ispravnicilor aĭ judeţuluĭ, să se orânduiască alţiĭ; care epitropĭ pe fieş-care an să'şĭ dea socotéla la toţĭ negustoriĭ şi orăşeniĭ de acolo şi înaintea ispravnicilor judeţuluĭ, şi acea socotélă să fie datorĭ a o trămite ispravniciĭ la Domnia Mea, ca să o vedem. Decĭ rugăm şi pre alţĭ Domnĭ, etc.

La 1797, iată budgetul scólelor muntene:

Iratul cutieĭ scólelor pe leat 1797, Ghenar

Talerĭ

9.310 Sânta Mitropolie cu Episcopia Argeşuluĭ, însă:
- 5.710 Baniĭ monastirilor, cu talerĭ 30 a monastireĭ Glavaciocu, din Eparchia Argeşuluĭ.
- 3.600 Baniĭ preoţilor, lude 1800, po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
- 9.310

4.820 Episcopia Rômniculuĭ, însă:
- 2.380 Baniĭ monastirilor.
- 2.440 Baniĭ preoţilor; lude 1.220 po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
- 4.820

1 460 Episcopia Buzĕuluĭ, însă:
- 500 Baniĭ monastirilor.
- 960 Baniĭ preoţilor, lude 480, po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
- 1.460

15.590.

Cheltuelile acesteĭ cutiĭ a scólelor, cum arétă, pe acest lét 1797, 10.296. Lefile dascălilor elineştĭ şi a altor dascălĭ de aicĭ din Bucurescĭ, de pe afară de prin judeţe, ce se popresc de la S-ta Mitropolie, cu Episcopia Argeşuluĭ i de Episcopia Rômniculuĭ i Buzĕŭ i alte cheltuelĭ, de se daŭ, pe cum maĭ jos se arétă, însă:

*

Stol. Dumitrache, vrednicul bărbat, care de la 1774, l'am aflat actor în tóte evenimentele, nu se sfiesce de cumplita bólă a ciumeĭ, pentru a obţine de la Domnitor un hrisov, care interesézǎ istoria scólelor din Têrgu-Jiu.

Acest hrisov, din 1792, interesézǎ de asemenea şi biserica Sfinţilor Voevoḑĭ, tot din Jiŭ. Stol. Dumitrache a restaurat acéstă biserică şi a întocmit scólă cu dascăl de românesce şi grecesce.

Ḑice hrisovul luĭ M. Suţu *):

„Tóte facerile de bine ce le sĕvîrşesc Domniĭ şi oblăduitoriĭ ţĕreĭ spre întărirea şi ajutorul sfintelor luĭ Dumneḑeŭ locaşurĭ, sunt dupe datoria şi evlavia creştinéscă, iar cele ce pricinuesc şi deosebit folos şi mângâere în parte noroduluĭ politicesc, cu atâta sunt maĭ mult vrednice şi bine primite luĭ Dumneḑeŭ şi ómenilor; drept aceea, fiind-că în oraşul Têrgul-Jiuluĭ din sud Gorj s'aŭ aflat o S-tă biserică, întru care se cinstea şi se prăsnuia hramul S-ţilor Voivoḑĭ Mihail şi Gavril, pustie, părăsită, dărăpănată şi lipsită de tóte cele trebuinciόse, cum şi toţĭ orăşaniĭ din Têrgu-Jiuluĭ şi locuitoriĭ părţiĭ loculuĭ aflându-se lipsiţĭ şi depărtaţĭ de scóle cu dascălĭ, pentru învĕţătura şi luminarea copiilor lor, îndemnatu-s'aŭ D-luĭ cinstit şi credincios boer al Domnieĭ Mele, Dumitrache Biv-Vel Stolnic, ispravnicul judeţuluĭ, din râvna ferbinte creştinéscă, atât pentru S-ta biserică a o preînoi şi a o căpui şi a o aduce în stare de slujbă a S-telor leturghiĭ, cât şi pentru învĕţătura copiilor părţiĭ loculuĭ, fără de plată, a întocmi lângă acéstă S-tă biserică o scólă, cu dascălĭ românesc şi grecesc, spre mângâiere, luminarea şi bucuria oraşenilor şi locuitorilor părţiĭ loculuĭ şi aşĭa cu cheltuiala şi truda D-luĭ, s'aŭ apucat de lucru cu zidirea şi lucrarea în faptă, atât la S-ta biserică, spre noirea şi podóba eĭ, pe din lăuntru şi pe din afară, cât şi deosebite case de şedere, făcĕnd şi odăĭ de scólă, pentru dascălĭ şi ucenicĭ, silindu-se şi trudindu-se până la sĕvîrşirea a tóteĭ trebuinciόseĭ împrejmuirĭ; de care acéstă faptă bună ce nu aduce numaĭ podóba şi înfrumuseţarea oraşuluĭ, ci şi folos sufletesc şi pomenire vrednică pricinuesce cu învĕţătura şi luminarea copiilor la cele Dumneḑeescĭ şi cu deschiderea şi luminarea unuĭ locaş Dumneḑeesc, care fără de cuviinţă şi fără de cinste se afla părăsit, pliroforisindu-ne Domnia Mea, am bine-voit, ca şi noĭ să facem ajutorul cel cuviincios, din domnescile milĭ, ca să se pótă ţinea acéstă faptă bună, dupe vremĭ şi lungă pomenire şi dupe acésta să facem şi o cuviinciόsă întocmire de o bună rânduială a chiverniseleĭ şi a economieĭ venituluĭ, ce orânduim maĭ jos, la biserică i la scólă, ca să nu se risipéscă şi să scaḑă scóla şi biserica din starea şi orânduiala lor».

Urmézǎ veniturile bisericeĭ apoĭ trece la scólă:

«Al duoilea, orânduim să aibă şi scóla vinericiŭ dintre aceste popóre, din sud Gorj, ce se numesc maĭ jos . . . . . câte duoĭ banĭ de vadră şi pîrpărul de la toţĭ ceĭ ce plătesc vinericĭ.

. . . «Aşişderea orânduim scóleĭ, de la bâlciurile ce se fac, de duoĕ orĭ pe an, unul la Cărbunescĭ şi altul la Têrgul-Jiuluĭ, ca să ia de la prăvălia d'ântêiŭ câte un leŭ, de la prăvălia a duoa câte 20 parale şi de la prăvălia a treia câte 10 parale.

. . . «Aşişderea orânduim la scólă câte 10 ludĭ scutelnicĭ . . . Şi fiind-că în casele ce deosebit de odăile scóleĭ sunt făcute, prin silinţa maĭ sus numituluĭ boer al Domnieĭ Mele, pot găsi odihnă şi şedere şi dregătoriĭ Domnieĭ Mele, ce vor fi ispravnicĭ, dupe vreme, ḑicem cu hotărîre, ca boeriĭ ispravnicĭ ce vor avea trebuinţă şi vor vrea şedere într'ênsele,

*) Condica Domnéscă din 1792.

să nu păgubéscă S-ta biserică şi scólă de folosul şi venitul chirieĭ, ce se cade a avea de la dênsele, ca de la un acaret al bisericeĭ şi al scoliĭ. Care acéstă S-tă biserică, ca o slobodă ce a fost din început, asemenea slobodă o facem şi Domnia Mea, d'impreună şi cu scóla, neînchinată şi nelegată nicăirea, ca să se iconomiséscă şi să se chiverniséscă veniturile lor şi buna orânduială a lor prin epitropĭ mirenĭ, adecă duoĭ dintre neguţătorĭ şi orăşeniĭ ceĭ maĭ de frunte şi cu maĭ bună stare, aĭ Têrguluĭ-Jiuluĭ, prin naziret şi al D-sale dregătorilor Domnieĭ Mele, ispravnicilor, ce vor fi dupe vremĭ aĭ judeţuluĭ acestuia, ca prin aceştĭ epitropĭ şi prin purtarea de grijă şi epistasia lor, să se strîngă veniturile bisericeĭ şi ale scóleĭ, să dea tóte cele trebuinciόse bisericeĭ, să se ţie pururea treĭ preoţĭ i un grămătic cântăreţ la biserică, un dascăl gresesc şi unul românesc, cu ucenicĭ îndestuĭ la scólă, pentru învĕţătura cărţiĭ, dupe starea şi mĕsura venituluĭ orânduit, de la care copiĭ şi ucenicĭ, să nu se céră nicĭ o plată. Şi aşia acum să aibă maĭ sus numitul boer al Domnieĭ Mele Dumitrache Stol., ca un începĕtor, lucrător şi sĕvîrşitor acesteĭ fapte bune, a socoti şi a orândui duoĭ din neguţătoriĭ pre care 'ĭ va cunósce D-luĭ de ómenĭ credincioşĭ şi vrednicĭ, cu frica luĭ Dumnedeŭ, dându-le în scris carte la mână de epitropie, şi făcĕndu-le teslim la mânĭ şi acest Domnesc al nostru hrisov, întru pază şi păstrare, carĭ să aibă a fi epitropĭ nelipsiţĭ, în cât se vor purta cu orânduială ; iar murind aceştia, séŭ găsindu-se în vină, că nu economisesc bine, să se alégă alţiĭ, de către obştea neguţătorilor i orăşanilor de acolo, iarăşĭ dintre pămêntenĭ, ca cu sfatul de obşte prin naziretul şi al ispravnicilor aĭ judeţuluĭ, să se orânduiască alţiĭ ; care epitropĭ pe fieş-care an să'şĭ dea socotéla la toţĭ negustoriĭ şi orăşeniĭ de acolo şi înaintea ispravnicilor judeţuluĭ, şi acea socotélă să fie datorĭ a o trămite ispravniciĭ la Domnia Mea, ca să o vedem. Decĭ rugăm şi pre alţĭ Domnĭ, etc.

La 1797, iată budgetul scólelor muntene :

Iratul cutieĭ scólelor pe leat 1797, Ghenar

Talerĭ		
9.310	Sânta Mitropolie cu Episcopia Argeşuluĭ, însă :	
	5.710	Baniĭ monastirilor, cu talerĭ 30 a monastireĭ Glavaciocu, din Eparchia Argeşuluĭ.
	3.600	Baniĭ preoţilor, lude 1800, po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
	9.310	
4.820	Episcopia Rômniculuĭ, însă :	
	2.380	Baniĭ monastirilor.
	2.440	Baniĭ preoţilor; lude 1.220 po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
	4.820	
1 460	Episcopia Buzĕuluĭ, însă :	
	500	Baniĭ monastirilor.
	960	Baniĭ preoţilor, lude 480, po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
	1.460	
15.590.		

Cheltuelile acesteĭ cutiĭ a scólelor, cum arétă, pe acest lét 1797, 10.296. Lefile dascălilor elineştĭ şi a altor dascălĭ de aicĭ din Bucurescĭ, de pe afară de prin judeţe, ce se popresc de la S-ta Mitropolie, cu Episcopia Argeşuluĭ i de Episcopia Rômniculuĭ i Buzĕŭ i alte cheltuelĭ, de se daŭ, pe cum maĭ jos se arétă, însă :

*

Stol. Dumitrache, vrednicul bărbat, care de la 1774, l'am aflat actor în tóte evenimentele, nu se sfiesce de cumplita bólă a ciumeĭ, pentru a obţine de la Domnitor un hrisov, care interesézǎ istoria scólelor din Têrgu-Jiu.

Acest hrisov, din 1792, interesézǎ de asemenea şi biserica Sfinţilor Voevoḑĭ, tot din Jiŭ. Stol. Dumitrache a restaurat acéstă biserică şi a întocmit scólă cu dascăl de românesce şi grecesce.

Ḑice hrisovul luĭ M. Suţu *):

„Tóte facerile de bine ce le sĕvîrşesc Domniĭ şi oblăduitoriĭ ţĕreĭ spre întărirea şi ajutorul sfintelor luĭ Dumneḑeŭ locaşurĭ, sunt dupe datoria şi evlavia creştinéscă, iar cele ce pricinuesc şi deosebit folos şi mângâere în parte noroduluĭ politicesc, cu atâta sunt maĭ mult vrednice şi bine primite luĭ Dumneḑeŭ şi ómenilor; drept aceea, fiind-că în oraşul Têrgul-Jiuluĭ din sud Gorj s'aŭ aflat o S-tă biserică, întru care se cinstea şi se prăsnuia hramul S-ţilor Voivoḑĭ Mihail şi Gavril, pustie, părăsită, dărăpănată şi lipsită de tóte cele trebuinciόse, cum şi toţĭ orăşaniĭ din Têrgu-Jiuluĭ şi locuitoriĭ pǎrţiĭ loculuĭ aflându-se lipsiţĭ şi depărtaţĭ de scóle cu dascălĭ, pentru învĕţătura şi luminarea copiilor lor, îndemnatu-s'aŭ D-luĭ cinstit şi credincios boer al Domnieĭ Mele, Dumitrache Biv-Vel Stolnic, ispravnicul judeţuluĭ, din râvna ferbinte creştinéscă, atât pentru S-ta biserică a o preînoi şi a o căpui şi a o aduce în stare de slujbă a S-telor leturghiĭ, cât şi pentru învĕţătura copiilor părţiĭ loculuĭ, fără de plată, a întocmi lângă acéstă S-tă biserică o scólă, cu dascălĭ românesc şi grecesc, spre mângâiere, luminarea şi bucuria oraşenilor şi locuitorilor părţiĭ loculuĭ şi aşia cu cheltuiala şi truda D-luĭ, s'aŭ apucat de lucru cu zidirea şi lucrarea în faptă, atât la S-ta biserică, spre noirea şi podóba eĭ, pe din lăuntru şi pe din afară, cât şi deosebite case de şedere, făcĕnd şi odăĭ de scólă, pentru dascălĭ şi ucenicĭ, silindu-se şi trudindu-se până la sĕvîrşirea a tóteĭ trebuinciόseĭ împrejmuirĭ; de care acéstă faptă bună ce nu aduce numaĭ podóba şi înfrumuseţarea oraşuluĭ, ci şi folos sufletesc şi pomenire vrednică pricinuesce cu învĕţătura şi luminarea copiilor la cele Dumneḑeescĭ şi cu deschiderea şi luminarea unuĭ locaş Dumneḑeesc, care fără de cuviinţă şi fără de cinste se afla părăsit, pliroforisindu-ne Domnia Mea, am bine-voit, ca şi noĭ să facem ajutorul cel cuviincios, din domnescile milĭ, ca să se pótă ţinea acéstă faptă bună, dupe vremĭ şi lungă pomenire şi dupe acésta să facem şi o cuviinciόsă întocmire de o bună orânduială a chiverniseleĭ şi a economieĭ venituluĭ, ce orânduim maĭ jos, la biserică i la scólă, ca să nu se risipéscă şi să scaḑă scóla şi biserica din starea şi orânduiala lor».

Urmézǎ veniturile bisericeĭ apoĭ trece la scólă:

«Al duoilea, orânduim să aibă şi scóla vinericiŭ dintre aceste popóre, din sud Gorj, ce se numesc maĭ jos . . . . . câte duoĭ banĭ de vadră şi pîrpărul de la toţĭ ceĭ ce plătesc vinericĭ.

. . . «Aşişderea orânduim scóleĭ, de la bâlciurile ce se fac, de duoĕ orĭ pe an, unul la Cărbunescĭ şi altul la Têrgul-Jiuluĭ, ca să ia de la prăvălia d'ânteiŭ câte un leŭ, de la prăvălia a duoa câte 20 parale şi de la prăvălia a treia câte 10 parale.

. . . «Aşişderea orânduim la scólă câte 10 ludĭ scutelnicĭ . . . Şi fiind-că în casele ce deosebit de odăile scóleĭ sunt făcute, prin silinţa maĭ sus numituluĭ boer al Domnieĭ Mele, pot găsi odihnă şi şedere şi dregătoriĭ Domnieĭ Mele, ce vor fi ispravnicĭ, dupe vreme, ḑicem cu hotărîre, ca boeriĭ ispravnicĭ ce vor avea trebuinţă şi vor vrea şedere într'ênsele,

*) Condica Domnéscă din 1792.

să nu păgubéscă S-ta biserică şi scólă de folosul şi venitul chirieĭ, ce se cade a avea de la dênsele, ca de la un acaret al bisericeĭ şi al scoliĭ. Care acéstă S-tă biserică, ca o slobodă ce a fost din început, asemenea slobodă o facem şi Domnia Mea, d'impreună şi cu scóla, neînchinată şi nelegată nicăirea, ca să se iconomiséscă şi să se chiverniséscă veniturile lor şi buna orânduială a lor prin epitropĭ mirenĭ, adecă duoĭ dintre neguţătorĭ şi orăşeniĭ ceĭ maĭ de frunte şi cu maĭ bună stare, aĭ Têrguluĭ-Jiuluĭ, prin naziret şi al D-sale dregătorilor Domnieĭ Mele, ispravnicilor, ce vor fi dupe vremĭ aĭ judeţuluĭ acestuia, ca prin aceştĭ epitropĭ şi prin purtarea de grijă şi epistasia lor, să se strîngă veniturile bisericeĭ şi ale scóleĭ, să dea tóte cele trebuincióse bisericeĭ, să se ţie pururea treĭ preoţĭ i un grămătic cântăreţ la biserică, un dascăl gresesc şi unul romănesc, cu ucenicĭ îndestuĭ la scólă, pentru învĕţătura cărţiĭ, dupe starea şi mĕsura venituluĭ orânduit, de la care copiĭ şi ucenicĭ, să nu se céră nicĭ o plată. Şi aşia acum să aibă maĭ sus numitul boer al Domnieĭ Mele Dumitrache Stol., ca un începĕtor, lucrător şi sĕvîrşitor acesteĭ fapte bune, a socoti şi a orândui duoĭ din neguţătoriĭ pre care 'ĭ va cunósce D-luĭ de ómenĭ credincioşĭ şi vrednicĭ, cu frica luĭ Dumnedeŭ, dându-le în scris carte la mână de epitropie, şi făcĕndu-le teslim la mânĭ şi acest Domnesc al nostru hrisov, întru pază şi păstrare, carĭ să aibă a fi epitropĭ nelipsiţĭ, în cât se vor purta cu orânduială ; iar murind aceştia, séŭ găsindu-se în vină, că nu economisesc bine, să se alégă alţiĭ, de către obştea neguţătorilor i orăşanilor de acolo, iarăşĭ dintre pămêntenĭ, ca cu sfatul de obşte prin naziretul şi al ispravnicilor aĭ judeţuluĭ, să se orânduiască alţiĭ ; care epitropĭ pe fieş-care an să'şĭ dea socotéla la toţĭ negustoriĭ şi orăşeniĭ de acolo şi înaintea ispravnicilor judeţuluĭ, şi acea socotélă să fie datorĭ a o trămite ispravniciĭ la Domnia Mea, ca să o vedem. Decĭ rugăm şi pre alţĭ Domnĭ, etc.

La 1797, iată budgetul scólelor muntene :

Iratul cutieĭ scólelor pe leat 1797, Ghenar

Talerĭ		
9.310	Sânta Mitropolie cu Episcopia Argeşuluĭ, însă :	
	5.710	Baniĭ monastirilor, cu talerĭ 30 a monastireĭ Glavaciocu, din Eparchia Argeşuluĭ.
	3.600	Baniĭ preoţilor, lude 1800, po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
	9.310	
4.820	Episcopia Rômnicului, însă :	
	2.380	Baniĭ monastirilor.
	2.440	Baniĭ preoţilor; lude 1.220 po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
	4.820	
1 460	Episcopia Buzĕuluĭ, însă :	
	500	Baniĭ monastirilor.
	960	Baniĭ preoţilor, lude 480, po talerĭ 2, sfertul S-tul Gheorghe.
	1.460	
15.590.		

Cheltuelile acesteĭ cutiĭ a scólelor, cum arétă, pe acest lét 1797, 10.296. Lefile dascălilor elineştĭ şi a altor dascălĭ de aicĭ din Bucurescĭ, de pe afară de prin judeţe, ce se popresc de la S-ta Mitropolie, cu Episcopia Argeşuluĭ i de Episcopia Rômnicului i Buzĕŭ i alte cheltuelĭ, de se daŭ, pe cum maĭ jos se arétă, însă :

Talerĭ

4.850 Léfa dascălilor elinescĭ de la monastirea Dómneĭ Bălaşa, *) pe un an deplin, adică de la 1 Ianuarie, leat (17) 97 şi până la sfêrşitul luĭ Decembre, leat (17) 97, împreună cu emiclicul, însă :

1.880 La dascălul Lambru, pe un an, de lună po talerĭ 150.

1.500 „ „ Constantin filosof., pe lună talerĭ 125.

350 „ „ al treilea Gheorghe „ „ „ 29,20.

1.200 Emiclicul acestor dascălĭ, de lună talerĭ 100.

500 Léfa dascăluluĭ Iosif Misiodacos, pe 10 lunĭ, însă de la Martie şi până la sfârşitul Decembre, pe lună po talerĭ 50 dupe porunca gospod.

160 Léfa dascăluluĭ Dragnea, ce învaţă copiĭ latina **) pe 8 lunĭ de la Maiŭ şi până la sfêrşitul luĭ Decembre, pe lună talerĭ 20 dupe porunca gospod.

360 Léfa dascăluluĭ slavon cu ipodi-dascălulul i cu vătaf, pe un an deplin, pe lună po talerĭ 30.

60 La dascălul de la Zemnicea, iar pe un an, de lună, tal. 5.

525 La ucenicii din scóla elinéscă, cu porunca gospod., însă :

120 La Manolache Tenedos, pe lună, po tal. 10 un an deplin.

200 La patru copiĭ aĭ Postel. Niculai Budişteanu, de la Martie şi până la sfêrşitul luĭ Decembre pe lună, po tal. 20.

105 La Grigore Sin Paharnicul Gheorghe Filipopolitu pe 7 lunĭ, însă de la Iunie şi până la sfêrşitul luĭ Decembre, po tal. 15.

70 La Serghie Andrei Metovitul; pe 7 lunĭ, po tal. 10.

30 La treĭ copiĭ aĭ Clucereseĭ Marieĭ Petreascăĭ, pe duoĕ lunĭ : Noembre şi Decembre, po tal. 15 de lună.

525

1.400 S'aŭ dat de la S-ta Mitropolie, la aceştĭ maĭ jos arĕtaţĭ, şi a ţinut epitropia în sémă la socotélă, însă :

500 La dascăliĭ elinescĭ, rĕmăşiţa din léfa din trecut, leat (17) 86.

360 Léfa dascăluluĭ musicos, pe un an, de lună po tal, 30.

530 La 9 dascălĭ de prin judeţe, însă 6 din eparhia Mitropolieĭ, bez cel de la Vlaşca, că lipsesce, şi 3 din eparhia Episcopieĭ Argeşuluĭ, pentru un an deplin, de dascăl câte talerĭ 60 pe an.

1.400

1.400 S'aŭ dat de la Episcopia Rômniculuĭ la ceĭ maĭ jos arătaţĭ, carĭ banĭ 'ĭ-aŭ ţinut Epitropia în sémă la socotélă, însă :

500 La dascălul elin din Craiova, pentru un an deplin, de la Ghenar 1 şi până la sfêrşitul luĭ Decembre, leat. (17) 97.

300 La 5 dascălĭ din 5 judeţe, po dascăl talerĭ 60.

120 La dascălul slovean din Craiova, pe un an.

240 La alt dascăl elin la Rômnic, sud Vâlcea.

240 La un cirac, iar la Rômnic, tot pe un an deplin.

1.400

670 S'aŭ dat de la Episcopia Buzĕuluĭ la aceştĭ maĭ jos arĕtaţĭ, tot pe un an deplin şi 'ĭ-aŭ ţinut Epitropia în sémă la socotélă, însă :

*) Aşia dar la 1797 tot la Dómna Bălaşa era vechia şcólă din St. Sava.

**) Clasa de gradul I-iŭ, unde înveţa citirea, scrierea, etc.

Taleri

250 La dascălul grecesc, ce ţine scólă în Buzĕŭ.
180 La treĭ dascălĭ din 4 judeţe, po tal. 60.
240 Baniĭ ce sunt orânduiţĭ de se daŭ ajutor pe tot anul la spitalul ce s'aŭ făcut la Gărlaşĭ, sud Buzĕŭ.
670
371 S'aŭ maĭ dat şi s'aŭ făcut cheltuială la acest maĭ jos arĕtat, însă:
88 Imbrăcămintea uneĭ case în scóla elinéscă, la dascalul Lambru, cum este în pitacul domnesc.
130 Cu pitac gospod, s'a dat cheltuiala hrisovuluĭ depertamentuluĭ Epitropieĭ, care hrisov s'a făcut acum.
150 La meremetul scóleĭ slovenescĭ de la S-tul Gheorghe-Vechiŭ, cu porunca gospod.
3 La legătorul de cărţĭ ce a făcut toc pentru un hrisov.

(Condică de copiĭ de documente, în posesiunea mea, pag. 198). Condica este din 1801.

Pe când in ţéra Munteneaseă scólele dupe pacea de la Şiştov le aflăm în scădere, în Moldova, cu avenirea la tronul mitropolitan al luĭ Iacob al duoilea, învĕţătura capătă un patron luminat şi energic, de şi Domnitoriĭ Alexandru Moruz şi succesorul sĕŭ Mihaiŭ Suţu nu pot fi consideraţĭ ca ajutătorĭ zeloşĭ aĭ cultureĭ naţionale.

De la Iacob al II-lea istoria scólelor posede o minunată anafora în chestiunea scólelor. Ea nu are dată în publicaţiunea făcută despre dênsa de D. T. Codrescu în uricarul sĕŭ şi este lucru regretabil.

Editorul ḑice, că originalul l'a aflat în archiva ministeruluĭ instr. publice din Moldova, dar nu indică dosarul séŭ numĕrul cartonuluĭ, unde se păstréză şi dupe tóte cercetările ce am întreprins înşine n'am dat în archiva ministeruluĭ, nicĭ în cea a Statuluĭ, de asemenea document. Totuşĭ autenticitatea luĭ nu o punem nicĭ un moment la îndoială şi decĭ 'l anexăm aci *).

Orĭ-care fie data acesteĭ importante anaforale, ea se referă la aniĭ unde am ajuns cu naraţiunea nóstră şi ne arĕtă ceea-ce am afirmat şi maĭ sus, că scólele din Moldova funcţionaŭ dupe pacea de la Siştov. Mitropolitul Iacob, despre care Wolf Andreas, in «Beschreibung des Fürstenthumes Moldau» (Hermannstadt) aŭ adus multe laude meritate, s'aŭ ocupat de scólă cu multă inimă şi n'aŭ negligiat, să înlesnéscă cultura naţională, reinnoind tipografia mitropolieĭ. In urma incendiuluĭ de la 1797, sub Alexandru Calimach, incendiŭ care nimici şi mitropolia, Iacob o restaură şi de sigur restauraţiunea privi şi localul scólelor. Scóla de la S-tul Nicolae, cunoscută şi sub mitropolitul Nichifor, încă aŭ fost restaurată şi îmbunătăţită de Iacob.

Dar principalul document, care face gloria luĭ Iacob va rĕmânea anaforaua de care vorbim maĭ sus. Conlucrătoriŭ la acéstă anafora a putut fi Gligoraş Logofĕtul Mitropolituluĭ **).

Să analisăm puţin acest document important. Maĭ ântêiŭ Mitropolitul cercetéză semele şi budgetele scóleĭ, apoĭ face istoricul zidireĭ localuluĭ, de Grigore Ghica Vodă, amintind de hrisovul acestuia, de care hrisov ne-am ocupat la locul cuvenit; descrie întinderea lo-

*) Anexa dupe Uricar, tom. III, pag. 12.
**) Veḑĭ Wolf, tom. I, 141, 284 şi tom. II, 19, nota *m*.

culuĭ scóleĭ, mărit de Mitropolitul Iacob; apoĭ arétă din ce şi cum a constituit Gr. Ghica venitul scóleĭ şi cum din acest venit s'a hotărît plata învĕţătorilor din tótă ţéra. Constată Mitropolitul Iacob, că „Venitul scóleĭ este hotărît a se strînge de la preoţiĭ şi diaconiĭ ce sunt în Eparchia Mitropolieĭ şi a Episcopiilor, carĭ aŭ să plătéscă nestrĕmutat fieşcecare preot şi diaconiĭ (afară de sĕraciĭ şi nevolniciĭ) câte 4 leĭ pe an şi câte 4 parale la leŭ rasură, care aceste parale se daŭ pentru ostenéla protopopilor ce strîng aceştĭ banĭ, iar 4 leĭ se daŭ în venitul scólelor. Aceştĭ banĭ se strîng de duoĕ orĭ într'un an, împreună cu obicĭnuitul plocon al Mitropolieĭ, adecă duoĭ leĭ la S-tul Gheorghe şi duoĭ leĭ la S-tul Dumitru; iar episcopiĭ fieşce-care strînge însuşĭ la eparchia sa şi adunându'ĭ îĭ trimite la duoĭ logofeţĭ ce sunt rânduiţĭ asupra veniturilor şi cheltuelilor scóleĭ.

Venitul acesta servă pentru plata lefilor tuturor dascălilor în genere din tótă ţéra „atât de limba elinéscă cât şi de cea Moldovenéscă." Mitropolitul Iacov făcênd acest istoric, constată, că pentru scolile existente pe timpul luĭ acest venit era suficient, numaĭ din causă că eraŭ vacante maĭ multe catedre, sĕŭ scolĭ pe afară, adecă în ţéră; va să ḑică nu funcţionaŭ tóte scolile create prin hrisovul luĭ Gr. Ghica în tótă Moldova, *din lipsa de dascălĭ.*

Constatarea ce face Mitropolitul Iacob despre învăţĕtura elinéscă şi despre dascăliĭ de acéstă învĕţătură, este memorabilă. Insemnând principiul pedagogic atât de recomandat de moderniĭ pedagogĭ, că învĕţătura trebue să procédă *de la cele sciute la cele nesciute,* principiŭ care face onóre perspicacităţiĭ geniale a luĭ Iacob, el face minunat critica de modul de predare a dascălilor grecĭ, care proced „de la cele nesciute la cele nesciute", încărcând mintea scolarilor „cu numirĭ şi cu canóne şi cu mulţime de cuvinte . . . . . şi ca papagaliĭ să le înveţe de rost, nimica cu totul sciind, sĕŭ înţelegênd din cele ce învaţă, din care pricină maĭ şi 10 şi 12 anĭ îmbătrânesc în gramatică uceniciĭ." . . . . . . Mitropolitul Iacob compară metodele dascălilor din Europa cu a dascălilor grecĭ şi condamnă practica acestor din urmă, dând povăţuirĭ minunate, cum să se urmeze în viitor.

Trecênd la învĕţătura sciinţelor ḑice, că o academie fără sciinţă este o casă fără ferestre. Necesitatea matematicilor şi în special a geometrieĭ o demunstră cât póte maĭ bine. Te mirĭ însă cum un cap aşia de bine organisat ca a Mitropolituluĭ Iacob, ajunge aci la conclusiunea, că predarea geometrieĭ să se facă în limba elină!

Dupe asemenea eronată părere te mângâĭ, când la cap. V, Iacob recunósce apoĭ însemnătatea limbeĭ latine pentru învĕţătura pravilelor şi înţelegerea S-teĭ Sscripturĭ şi a biblieĭ *„şi încă şi spre îndreptarea şi împodobirea limbeĭ moldovenescĭ".*

Mitropolitul Iacob, om cunoscĕtor de ale ţĕreĭ, propune să se organiseze la Academia din Iaşĭ o clasă de inginerie practică, pentru formarea de inginerĭ, atât de necesarĭ la numerósele procese pentru pămênt. Acéstă ideie a fost urmărită maĭ apoĭ de Gheorghe Asaky.

Cap. VII se ocupă de scolarĭ. Se organiséză un internat de 24 de ucenicĭ. Cursul este de 6 anĭ. Examene vor fi din 6 în 6 lunĭ. Scolariĭ sunt puşĭ sub jurisdicţiune specială chiar şi pentru delicte sĕvîrşite în afară din scólă.

Pe lângă scólă, cap. VIII prevede existenţa uneĭ bibliotecĭ, sub privigherea unuĭ epistat.

La bibliotecă sunt datorĭ toţĭ neguţătoriĭ, carĭ vor aduce cărţĭ în ţéră, să dea câte una gratis. Déca cartea este prea scumpă i se va plăti jumĕtate din preţ.

La 1793, Septembre 30, Mihaiŭ Const. Suţu reinnoesce scóla din Botoşanĭ pe lângă monastirea Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ.

In acéstă scólă se va învĕţa carte bisericéscă, elinéscă şi moldovenéscă. Domnitorul dupe

indemnul Mitropolitului Iacob, constitue deosebite veniturĭ bisericeĭ şi scóleĭ, dar léfa dascălilor să se plătéscă din venitul special al scólelor, de mitropolia din Iaşĭ *).

Scóla din Botoşanĭ capătă noŭ hrisov de întărire de la Alexandru Calimach, Domnul următor, în 1796, Februarie 15 **).

In anul următor constatând Domnitorul, cum că veniturile bisericeĭ Ospenia din Botoşanĭ nu ajung şi pentru scólă, îĭ maĭ constitue, ca venit, dreptul de a scuti 300 de boĭ de negoţ de vamă şi de cornărit. Acest hrisov este din Iuliŭ 1797 ***).

Vom vedea la începutul secoluluĭ XIX hrisóve nuoĭ în favórea scóleĭ din Botoşanĭ.

*

Nu putem părăsi secolul al XVIII fără de a'ĭ aduce, cu tóte scăderile luĭ constatate, şi o altă laudă.

Orĭ-care fie punctul de vedere din care, nu numaĭ Domniĭ românĭ, ci şi chiar Domniĭ fanarioţĭ, aŭ conservat organisarea corporaţiunilor (bresle, isnafurĭ), acestea încă aŭ fost un factor important pentru propăşirea cultureĭ naţionale. Neînstreinarea comerciuluĭ şi industrieĭ din mânile pământenilor, a contribuit mult la menţinerea, în actele breslelor, a limbeĭ române. Organisaţiunea tare şi neînstreinată a corporaţiuneĭ, a fost o cetate inconscientă a limbeĭ şi naţionalităţeĭ române. A putut strĕbate în cancelaria Divanurilor limba grécă, dar nu şi în cancelaria Stărostiilor de bresle. Dupe dreptul acordat bresleĭ, fie-care din ele era o scólă pentru meseria respectivă. Breslaşul a simţit nevoe de a învĕţa pe lângă mesărie şi carte şi acea carte a fost aprópe tot-d'a-una românéscă, fie la scóle domnescĭ, fie la dascălĭ particularĭ.

Dintre corporaţiunile, carĭ, în deosebĭ, a contribuit, la rĕspândirea cultureĭ, pe lângă corporaţiunea tipografilor în care intraŭ şi xilografiĭ, săpătorĭ de icóne pentru cărţile bisericescĭ, vom cita corporaţiunile nobile a zugravilor şĭ a săpătorilor de peceţĭ.

Sfragistica română merită tótă atenţiunea cunoscĕtorilor moldovenĭ. Minunate sunt sigiliile Domnitorilor, maĭ ales în secolul al XVII-lea.

Nu putem admite aserţiunea unora, că Domnitoriĭ şi autorităţile 'şĭ făceaŭ sigiliile peste hotar, de óre-ce avem documente date numaĭ duoĕ, treĭ ḑile dupe întronarea unuĭ Domn, de la cariĭ conservăm sigiliĭ fórte frumóse, ce nu puteaŭ să fi fost comandate, fabricate şi sosite din strĕinătate în douĕ séŭ treĭ ḑile.

Sigiliile documentelor muntene sunt inferióre celor moldovene. Dăm un tabel de diferite sigiliĭ din diverşiĭ secolĭ ****)

Deprinderea strevechiă a Românilor de a zugrăvi chipul fundatorilor pe muriĭ bisericilor, a întreţinut gustul arteĭ pictureĭ în ambele principate.

La 1786 Suţu află monastirile rĕŭ ţinute, aşia în cât *„şi chipurile (titorilor) cele zugrăvite în biserică le-aŭ lăsat de s'aŭ stricat şi unele de tot s'aŭ şters, altele cu ochiĭ scoşĭ din vremea rĕsmiriţeĭ."* Domnitorul provócă restaurarea monastirilor şi trimete

*) Dăm în anexă acest hrisov dupe Uricar Tom. II, pag. 53.

**) Veḑĭ anexa dupe Uricar. Tom. I, pag. 55.

***) Veḑĭ anexa dupe Uricar, Tom. I, pag. 57

****) Veḑĭ şi lucrarea nóstră din 1891 despre sigilografia română, în 4° tipografia Statuluĭ.

culuĭ scóleĭ, mărit de Mitropolitul Iacob; apoĭ arĕtă din ce şi cum a constituit Gr. Ghica venitul scóleĭ şi cum din acest venit s'a hotărit plata învĕţătorilor din tótă ţéra. Constată Mitropolitul Iacob, că „Venitul scóleĭ este hotărît a se strînge de la preoţiĭ şi diaconiĭ ce sunt în Eparchia Mitropolieĭ şi a Episcopiilor, carĭ aŭ să plătéscă nestrĕmutat fieşce-care preot şi diaconiĭ (afară de sĕraciĭ şi nevolniciĭ) câte 4 leĭ pe an şi câte 4 parale la leŭ rasură, care aceste parale se daŭ pentru ostenéla protopopilor ce strîng aceştĭ banĭ, iar 4 leĭ se daŭ în venitul scólelor. Aceştĭ banĭ se strîng de duoĕ orĭ într'un an, împreună cu obicĭnuitul plocon al Mitropolieĭ, adecă duoĭ leĭ la S-tul Gheorghe şi duoĭ leĭ la S-tul Dumitru; iar episcopiĭ fieşce-care strînge însuşĭ la eparchia sa şi adunându'ĭ îĭ trimite la duoĭ logofeţĭ ce sunt rânduiţĭ asupra veniturilor şi cheltuelilor scóleĭ.

Venitul acesta servă pentru plata lefilor tuturor dascălilor în genere din tótă ţéra „atât de limba elinéscă cât şi de cea Moldovenéscă." Mitropolitul Iacov făcênd acest istoric, constată, că pentru scolile existente pe timpul luĭ acest venit era suficient, numaĭ din causă că eraŭ vacante maĭ multe catedre, séŭ scolĭ pe afară, adecă în ţéră; va să ḑică nu funcţionaŭ tóte scolile create prin hrisovul luĭ Gr. Ghica în tótă Moldova, *din lipsa de dascălĭ.*

Constatarea ce face Mitropolitul Iacob despre învĕţĕtura elinéscă şi despre dascăliĭ de acéstă învĕţătură, este memorabilă. Insemnând principiul pedagogic atât de recomandat de moderniĭ pedagogĭ, că învĕţătura trebue să procédă *de la cele sciute la cele nesciute,* principiŭ care face onóre perspicacităţiĭ geniale a luĭ Iacob, el face minunat critica de modul de predare a dascălilor grecĭ, care proced „de la cele nesciute la cele nesciute", încărcând mintea scolarilor „cu numirĭ şi cu canóne şi cu mulţime de cuvinte . . . . . şi ca papagaliĭ să le inveţe de rost, nimica cu totul sciind, séŭ înţelegênd din cele ce învaţă, din care pricină maĭ şi 10 şi 12 anĭ îmbătrânesc în gramatică uceniciĭ." . . . . . .
Mitropolitul Iacob compară metodele dascălilor din Europa cu a dascălilor grecĭ şi condamnă practica acestor din urmă, dând povăţuirĭ minunate, cum să se urmeze în viitor.

Trecênd la învĕţătura sciinţelor ḑice, că o academie fără sciinţă este o casă fără ferestre. Necesitatea matematicilor şi în special a geometrieĭ o demunstră cât póte maĭ bine. Te mirĭ însă cum un cap aşia de bine organisat ca a Mitropolituluĭ Iacob, ajunge aci la conclusiunea, că predarea geometrieĭ să se facă în limba elină!

Dupe asemenea eronată părere te mângâĭ, când la cap. V, Iacob recunósce apoĭ însemnătatea limbeĭ latine pentru învĕţătura pravilelor şi înţelegerea S-teĭ Sscripturĭ şi a biblieĭ *„şi încă şi spre îndreptarea şi împodobirea limbeĭ moldovenescĭ"*.

Mitropolitul Iacob, om cunoscĕtor de ale ţéreĭ, propune să se organiseze la Academia din Iaşĭ o clasă de inginerie practică, pentru formarea de inginerĭ, atât de necesarĭ la numerósele procese pentru pămênt. Acéstă ideie a fost urmărită maĭ apoĭ de Gheorghe Asaky.

Cap. VII se ocupă de scolarĭ. Se organiséză un internat de 24 de ucenicĭ. Cursul este de 6 anĭ. Examene vor fi din 6 în 6 lunĭ. Scolariĭ sunt puşĭ sub jurisdicţiune specială chiar şi pentru delicte sĕvîrşite în afară din scólă.

Pe lângă scólă, cap. VIII prevede existenţa uneĭ bibliotecĭ, sub privigherea unuĭ epistat.

La bibliotecă sunt datorĭ toţĭ neguţătoriĭ, carĭ vor aduce cărţĭ în ţéră, să dea câte una gratis. Déca cartea este prea scumpă i se va plăti jumĕtate din preţ.

La 1793, Septembre 30, Mihaiŭ Const. Suţu reinnoesce scóla din Botoşanĭ pe lângă monastirea Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ.

In acéstă scólă se va învĕţa carte bisericéscă, elinéscă şi moldovenéscă. Domnitorul dupe

indemnul Mitropolitului Iacob, constitue deosebite veniturĭ bisericeĭ şi scóleĭ, dar léfa dascălilor să se plătéscă din venitul special al scólelor, de mitropolia din Iaşĭ *).

Scóla din Botoşanĭ capătă noŭ hrisov de întărire de la Alexandru Calimach, Domnul următor, în 1796, Februarie 15 **).

In anul următor constatând Domnitorul, cum că veniturile bisericeĭ Ospenia din Botoşanĭ nu ajung şi pentru scólă, ĭĭ maĭ constitue, ca venit, dreptul de a scuti 300 de boĭ de negoţ de vamă şi de cornărit. Acest hrisov este din Iuliŭ 1797 ***).

Vom vedea la începutul secoluluĭ XIX hrisóve nuoĭ în favórea scóleĭ din Botoşanĭ.

*

Nu putem părăsi secolul al XVIII fără de a'ĭ aduce, cu tóte scăderile luĭ constatate, şi o altă laudă.

Orĭ-care fie punctul de vedere din care, nu numaĭ Domniĭ românĭ, ci şi chiar Domniĭ fanariotĭ, aŭ conservat organisarea corporaţiunilor (bresle, isnafurĭ), acestea încă aŭ fost un factor important pentru propăşirea cultureĭ naţionale. Neînstreinarea comerciuluĭ şi industrieĭ din mânile pămêntenilor, a contribuit mult la menţinerea, în actele breslelor, a limbeĭ române. Organisaţiunea tare şi neînstreinată a corporaţiuneĭ, a fost o cetate inconscientă a limbeĭ şi naţionalităţeĭ române. A putut străbate în cancelaria Divanurilor limba grécă, dar nu şi în cancelaria Stărostiilor de bresle. Dupe dreptul acordat bresleĭ, fie-care din ele era o scólă pentru meseria respectivă. Breslaşul a simţit nevoe de a învĕţa pe lângă mesărie şi carte şi acea carte a fost aprópe tot-d'a-una românéscă, fie la scóle domnescĭ, fie la dascălĭ particularĭ.

Dintre corporaţiunile, carĭ, în deosebĭ, a contribuit, la rĕspândirea cultureĭ, pe lângă corporaţiunea tipografilor în care intraŭ şi xilografiĭ, săpătorĭ de icóne pentru cărţile bisericescĭ, vom cita corporaţiunile nobile a zugravilor şi a săpătorilor de peceţĭ.

Sfragistica română merită tótă atenţiunea cunoscĕtorilor moldovenĭ. Minunate sunt sigiliile Domnitorilor, maĭ ales în secolul al XVII-lea.

Nu putem admite aserţiunea unora, că Domnitoriĭ şi autorităţile 'şĭ făceaŭ sigiliile peste hotar, de óre-ce avem documente date numaĭ duoĕ, treĭ ḑile dupe întronarea unuĭ Domn, de la cariĭ conservăm sigiliĭ fórte frumóse, ce nu puteaŭ să fi fost comandate, fabricate şi sosite din strĕinătate în douĕ séŭ treĭ ḑile.

Sigiliile documentelor muntene sunt inferióre celor moldovene. Dăm un tabel de diferite sigiliĭ din diverşiĭ secolĭ ****)

Deprinderea strevechiă a Românilor de a zugrăvi chipul fundatorilor pe muriĭ bisericilor, a întreţinut gustul arteĭ pictureĭ în ambele principate.

La 1786 Suţu află monastirile rĕŭ ţinute, aşĭa în cât *„şi chipurile (titorilor) cele zugrăvite în biserică le-aŭ lăsat de s'aŭ stricat şi unele de tot s'aŭ şters, altele cu ochiĭ scoşĭ din vremea rĕsmiriţeĭ."* Domnitorul provócă restaurarea monastirilor şi trimete

*) Dăm în anexă acest hrisov dupe Uricar Tom. II, pag. 53.

**) Veḑĭ anexa dupe Uricar. Tom. I, pag. 55.

***) Veḑĭ anexa dupe Uricar, Tom. I, pag. 57

****) Veḑĭ şi lucrarea nóstră din 1891 despre sigilografia română, în 4° tipografia Statuluĭ.

înadins pre zugravul Iordache pe la tóte monastirile din județe, ca să restaure portretele titoricescĭ, dând pentru acésta următorul pitac *):

«Cuvioşilor egumenĭ, epitropiĭ, stariților de pe la tóte monastirile marĭ şi micĭ, din țéra Domnieĭ mele, vĕ facem în scire, că între alte acatastasi şi rea chivernisélă ce vedem asupra monastirilor din ne economie şi ne purtare de grijă a egumenilor şi epitropilor, ne-am însciințat, că şi pomenirea repausaților ctitorilor, ce cu a lor agonisită şi strădanie aŭ zidit şi aŭ întemeiat sfintele monastirĭ, s'aŭ dat la nebăgare de sémă, în cât şi chipurile lór cele zugrăvite în biserică le-aŭ lăsat de s'aŭ stricat şi unele de tot s'aŭ şters, altele cu ochiĭ scoşĭ din vremea rĕsmerițeĭ, nu le-aŭ maĭ dres şi sunt fără nicĭ o cuviință, care acésta este un mare cusur şi mare nemulțămită a Nóstră, de care vi se face şi pedépsă: cum nu vĕ temețĭ de Dumnedeŭ? în vreme ce reposațĭ aceĭ ctitorĭ 'şĭ-aŭ vĕrsat sudórea şi agonisita lor de aŭ zidit sfintele case şi le-aŭ înzestrat cu atâtea acareturĭ, din carĭ vĕ hrănițĭ şi vĕ îndestulațĭ cu tóte cele trebuinciόse, şi apoĭ, nu avețĭ nicĭ o grijă pentru pomenirea lor! Decĭ, nefiindu-ne acésta nicĭ într'un chip suferită, iată într'adins am orânduit Domnia Mea pe Iordache Vechier zugravul, ca să vie pe la tóte monastirile de obşte din fie-care județ, unde să aibă a drege şi a îndrepta chipurile ctitorilor, pe unde vor fi stricate, nu numaĭ pentru podóba sfintelor bisericĭ, ci maĭ mult pentru neuĭtáta pururea pomenire a ctitorilor; şi dar la acestea să vĕ arĕtațĭ dar cu tótă supunerea şi protemia, şi plata zugravuluĭ să o avețĭ a o rĕspunde şi a'l mulțămi cum se cade, ca pre un trămis al nostru».

1786, August 22.

Asemenea protecțiune acordată de Domnitor pictureĭ, încurageză pre zugravĭ, aşia în cât eĭ acum solicită dreptul de a se constitui în corporațiune. Mavrogheni, în 28 Noembre 1786, dă hrisovul de constituire a corporațiuneĭ zugravilor, şi numesce pe Ionițǎ Zugravu «care s'a arĕtat cu silință la lucru curțeĭ Gospod», să întrunéscă pe toțĭ zugraviĭ şi să constitue brésla, fiind el staroste, séŭ Ceauşĭ-başa.

Acest important hrisov credem util a'l aduce aci întreg:

«Cartea luĭ Ceauş-başa de zugravĭ din 1786, Noembre 28. Fiind-că Ioniță Meşter Zugrav, s'a arătat cu silință şi slujbă la lucrul curțeĭ Gospod şi a poruncilor Domnescĭ, iată dar ca să fie de acum înainte cu maĭ multă silință, l'am făcut Domnia Mea **nacaşi-başa** (sic) peste toțĭ meşteriĭ zugravĭ, căruia 'ĭ-am dat acéstă Domnéscă carte la mână, prin care poruncim, ca maĭ ântéiŭ să cerceteze câțĭ sunt zugravĭ şi se hrănesc cu acest meşteşug, şi pentru câțĭ vor fi vrednicĭ de meşterĭ cu sciința meşteşuguluĭ deplin şi intrațĭ la vre-o orênduială de dajdie, să facă fóie de numele lor şi de mahalaua unde locuesc şi la ce orânduială de dajdie sunt fieşĭ-care aşedațĭ, ca să fie sciuțĭ şi ca să nu fie volnic altul strein, fără scirea nacaşi-başi, până a nu intra la orênduiala bresleĭ lor şi la dajdie dupe putința luĭ, a metacherisi meşteşugul acesta, iar carele din meşteriĭ ceĭ sciuțĭ, nacaşi-başeĭ ce vor intra acum la orênduială şi vor fi primițĭ bresleĭ lor, se va întêmpla a strica lucrul cuivaşĭ şi va înşela pe uniĭ alțiĭ, să aibă pentru unul ca acela însuşĭ nacaşi-başa şi a lucra la pagubă, fiind-că pentru aceea sunt oprițĭ alțiĭ fără de scirea luĭ a metacherisi şi meşteşugul acesta. Să aibă orênduitul nacaşi-başa d'impreună cu toțĭ meşteriĭ zugravĭ, a face între dênşii alegere de 3—4 fruntaşĭ, carĭ vor fi maĭ procopsițĭ la sciința acestuĭ meşteşug, spre a se numi proestiĭ bresleĭ, cu care împreună sĕ facă **longe**, de a judeca pre ceĭ ce între dênşiĭ de brésla acésta vor avea pricină pentru ale meşteşuguluĭ lor şi pentru uce-

*) Condica No. 17, fila 72.

nicĭ şi călfĭ, pe care dupe obiceiul meşteşugului acestuia şi dupe dreptate să'ĭ îndrepteze, cum şi dintre dênşiĭ ceĭ carĭ vor face stricăciunĭ la meşteşugul lor, să'ĭ judece dupe vina lor; la care longe decă vre-unul din zugravĭ nu se va supune de sineşĭ a veni chiămat fiind, să aibă volnicie nacaşĭ-başa şi cu ceĭ-alţĭ proestĭ a'l aduce şi fără de voia luĭ cu Ceauşul lor. Aşişderea să aibă şi eĭ a ţine cutie, dupe cum tóte alte bresle urméză, în care să fie datorĭ meşteriĭ a da câte o para pe sĕptĕmână, să fie pentru milostenia celor scăpătaţĭ, care banĭ cu scirea proestoşilor să se cheltuiască când va fi trebuinţă, la loc cuviincios, pentru ajutorul vre-unuia din brésla lor vrednic de milă, iar să nu se risipéscă în zadar.

«Pentru ucenicĭ să aibă a se urma dupe obiceiul lor, cum este şi la alte meşteşugurĭ, a nu primi un meşter ucenicul altuia, până nu 'şĭ va împlini sorocul luĭ. Şi fiind-că dupe cum s'a ḑis maĭ sus, când se va întêmpla vre-o înşelăciune ver cuivaş, casaşĭ-başa este dator a rĕspunde şi a da sémă pentru una ca aceea, dar poruncim ca tóte tocmelile de lucru zugrăvieĭ la verĭ-ce fel de binale, să se facă prin scirea şi marafetul luĭ, şi să aibă la cutia lor acel mester a da din tocméla preţuluĭ, talerĭ 3 la sută. De la ucenicul ce va eşi calfă, adecă meşter, să aibă casaş-başa, când va eşi calfă, a lua talerĭ 3, avaetul luĭ, şi aşia să intre la orênduiala meşteşugurilor a lucra de sineşĭ meşteşugul acesta, dupe cum se urméză şi la tóte rufeturile de alte meşteşugurĭ, de daŭ la starostiĭ lor avaet când es calfă. Drept aceea, poruncim vouă tutulor meşterilor zugravĭ, să aveţĭ a'l sci pe numitul Ioniţă de casaş-baş, căruia să'ĭ aveţĭ a'ĭ da ascultare, la cele ce se cuvin ale bresleĭ vóstre, dupe obiceiŭ şi dupe orênduiala meşteşuguluĭ, cum şi la vre-o trébă Domnéscă, când vĕ va chiăma numitul casaş să nu vĕ împotrivițĭ, că pe unul ca acela are voe a'l duce şi fără de voia luĭ *).

Constituţiunea acésta a bresleĭ zugravilor sub maĭmăria meşteruluĭ Ioniţă nemulţămesce însă pre aceĭ din zugravĭ, carĭ nu sunt numaĭ *nacaşi*, adecă zugravĭ de binale, ci zugravĭ de icóne şi chipurĭ, adecă ceea ce numim astăḑĭ pictorĭ-artiştĭ. Aceştia reclamă luĭ Mavrogheni şi cer constituirea lor în bréslă deosebită. Mavrogheni, în 1 Februarie 1787, le acordă cererea. Maĭ-marele, seŭ starostele se numesce archi-zugrav. Primul archi-zugrav e ales de pictorĭ în persóna luĭ George Venier. Ca să se pótă constitui o bréslă din pictoriĭ-artiştĭ, avênd starostia şi sfatul sĕŭ de bĕtrânĭ, cine nu înţelege că aceştĭ pictorĭ eraŭ destul de numeroşĭ în Bucurescĭ?

Este decĭ necontestat progres şi în acéstă artă frumósă până la finele seculuĭ al XVIII-lea**).

Iată întreg actul constitutiv al logeĭ, (numele de *loja* e consacrat chiar în actele de constituire a corporaţiunilor pictorilor românĭ din 1787 ***):

«Intre alte meşteşugurĭ trebuincióse obştieĭ fiind şi unul al meşterilor zugravĭ şi nacaşĭ, pe carĭ găsindu'ĭ Domnia Mea fără nicĭ un fel de rênduială, din care pricină mulţĭ din ceĭ ce aveaŭ trebuinţe a lucra acest meşteşug se înşela, se păgubea şi li se strica lucrul de către ceĭ ce numaĭ cu numele era meşterĭ şi nu sciaŭ meşteşugul desĕvîrşit, vrut'am Domnia Mea, că dupe tóte alte bresle, să se pună şi acest meşteşug în orânduială, pentru folos de obşte, spre a lipsi acele înşelăciunĭ şi dupe a nacaşilor jălbĭ şi cererĭ, am fost

*) Condica No. 17, fila 117.

**) Posedem un tabel de zugravul Gregorie, represintând în 1789 pe N. Mavrogheni împărţind darurĭ la oştire şi la scolariĭ de la S-t Sava, gata a merge la rĕsboiŭ contra Austriacilor. Opera e fórte naivă, negreşit, dar este preţiósă din multe privinţe, (veḑĭ icóna la museul din Bucurescĭ)

***) Condica No. 17, fila 128 verso.

orânduit nacaş-başa pre Ioniţă atât peste nacaş cât şi peste zugravĭ, dându'ĭ cartea Domnieĭ Mele cu ponturile şi povăţuire cuviinciósă.

«Dar dupe acésta, în urmă, meşteriĭ ce sunt zugravĭ, vin cu jalbă înaintea Domnieĭ Mele şi arĕtându-ne, că meşteşugul lor este deosebit şi că nu pot fi tot la o rânduială cu nacaşi, cerĕnd a li se orândui lor un deosebit archi-zugrav, am cercetat Domnia Mea acésta şi am găsit cererea lor cu cale, pe carĭ deosebindu'ĭ din nacaşi, înaintea Domnieĭ Mele îşĭ aleseră pe Gheorghe Venier ca să fie archi-zugrav peste meşteriĭ zugravĭ, iar Ioniţă nacaş-başa să rĕmână peste nacaşĭ, fără de a nu avea a face cu zugraviĭ. Pentru care iĭ dăm volnicie numituluĭ archi-zugrav maĭ ântêiŭ să cerceteze câţĭ vor fi vrednicĭ de meşterĭ cu sciinţa meşteşuguluĭ deplin şi intraţĭ la vre-o orânduială de dajdie, să facă fóie de numele lor şi cu mahalaua unde locuesc..... *(restul este aprópe identic cu hrisovul dat luĭ Ioniţă; de cât se adaoge, că calfa care deschide prăvălie să dea la cutia bréslei câte 10 talerĭ. Să maĭ adauge incă obligaţiunea, ca atuncĭ când vre-unul din zugraviĭ ceĭ învĕţaţĭ desăvĕrşit vor tocmi un lucru din cele maĭ marĭ, archi-zugravul să aibă a rândui lângă acel zugrav invĕţat şi calfă seŭ ucenicĭ din ceĭ maĭ proştĭ spre chivernisélă, a ajunge toţĭ, dupe cum şi prin cuvênt deosebit am poruncit*».

1787, Februarie 1.

Architectura încă nu pare să fi rĕmas cu totul în urma pictureĭ. Dorinţa de înfrumuseţare a Bucurescilor se póte constata, nu numaĭ dupe bisericile zidite între a duoa jumĕtate a secoluluĭ al XVIII-lea *), ci şi prin maĭ multe decrete domnescĭ. Aci însemnăm pre a luĭ Ipsilante Alexandru, care vĕḑĕnd imposibilitatea de a întreţine un oraş prea întins, opresce zidirea orĭ construirea de case preste linia ce determină prin crucĭ în jurul Bucurescilor **).

Cu alt pitac adresat la Marele Spătar şi Marele Agă, în 14 Septembre 1785, s'a proibit clădirea a orĭ-ce bina în Bucurescĭ «*de la Mitropolit până la cel din urmă neguţĕtor*», fără de scirea şi voia Domnuluĭ dată în scris şi cu pecetie Domnéscă ***).

Mavrogheni aducĕnd duoĕ sorginţĭ de apă în Bucurescĭ, zidi la casa apelor la capul poduluĭ Mogoşóieĭ un minunat chiosc, care deveni locul de preumblare al orăşenilor, cum era şi livedea de la S-tul Eleuterie.

Chronicele moldovene ne arĕtă şi ele năzuinţele Domnitorilor de a înfrumuşeţa Iaşi: promenada de la Copou, palatul Domnesc, cişmele la pórta S-tuluĭ Spiridon, etc. ****).

---

*) Veḑĭ în anexă principalele bisericĭ clădite în acéstă periódă de timp.

**) Veḑĭ Pitacul din 1784, Iulie 19. Veḑĭ Cond. 12, fila 179.

***) Cond. 12, fila 311.

****) Dăm în anexă pasagele principale din chronicĭ pomenind de acésta.

ISTORIA CULTUREI NAȚIONALE

1800—1864

DE

V. A. URECHIA

ISTORIA CULTUREI NATIONALE

SECOLUL XIX

Academia română a cerut, pe calea concursuluĭ, Istoria scólelor române din secolul al XIX-lea. Noĭ am credut indispensabil, să punem în capul lucrăreĭ cerută de Academie, cu titlul de «*Introducere*», o prescurtare din Istoria cultureĭ naționale, din secoliĭ, carĭ preced pe al XIX-lea. Nu se puté esplica cultura manifestată chiar la începutul seculuĭ al XIX-lea fără o cunoscință prealabilă a Istorieĭ cultureĭ anterióre.

De aci păşim în desfăşurarea documentată a Istorieĭ scólelor şi în genere a cultureĭ române din secolul XIX-lea.

190

CAP. I.

1800—1828

Maĭ mult de cât orĭ unde este locul să ne înscriem în contra aserţiuneĭ, că numaĭ de la Gheorghe Lazăr şi Gheorghe Asaki reîncep scolile române, în acest secol. Că prin aceştia se organiséză scóla dupe un sistem européu, e lucru afară de orĭ-ce contestaţiune; dar că n'aŭ existat înainte de eĭ scolĭ române, în acest secol, orĭ că aŭ existat numaĭ scolĭ grecescĭ, iată ce nu admitem şi ce vor dovedi maĭ la vale un şir destul de mare de documente.

*

In pragul seculuĭ avem, în fruntea bisericeĭ muntene, pe Mitrop. Dositei (1793 până la 1810). Acest prelat 'şĭ-a câştigat nume bun, pentru cărţile românescĭ şi grecescĭ, a cărora tipărire a patronat'o, séŭ a provocăt'o *). El 'şĭ a consacrat averea, precum se scie, cultureĭ naţionale, dispunênd ca din venitul eĭ, să se trimită tinerĭ la studiĭ în străinĕtate.

Emul glorios al acestuia aflâm îndată, în Moldova, pe Mitropolitul Veniamin, despre care atâta avem a aminti maĭ la vale.

Pe o tréptă ceva maĭ jos vom numi pe Iosif Episcopul de Argeş, între 1793—1820. Şi de la el avem de notat publicaţiunĭ diverse.

*

La 1801 fiind Domn Alexandru Moruzi V.V., cu puţin timp înainte de înlocuirea luĭ la muntenĭ, prin Mihaiŭ Suţu, se preface din temelie scóla de la S-tul Gheorghe «cu îndemnarea şi sirguinţa Pr. Sf. Sale Mitropolit al Ungro-Vlachieĭ, Chiriu Chir Dositeiŭ şi cu cheltuiela M. S. şi a P. S. S. a Părinţilor Episcopĭ şi a altor boerĭ şi neguţătorĭ; fiind epistat Dimitrie Ghizdavăţ şi Dascălul Ioniţă.» **).

La 1802, Septembre, Caimacămia ţěrcĭ românescĭ, între care era şi Iosif de la Argeş, reînoieşte veniturile acordate din vinericiŭ scóleĭ şi bisericeĭ de la Agiescĭ, a luĭ Bezedea Grigore Suţu ***).

La 1802 bărbaţĭ fórte reputaţĭ, ca Dimitrie Bibescu, Nic. Brancovean, Scarlat Ghica, Manolache Creţulescu, Radu Golescu, Isac Ralet şi Scarlat Câmpineanu, presintă Domnitoruluĭ Constantin Ipsilante, anafora în care 'ĭ spun că, «dupe poruncă aŭ cercetat socotelile epitropieĭ obştescĭ» şi aŭ constatat rĕmăşiţa de banĭ de primit pe 1802 de la eparchiĭ, din veniturile scólelor pe anul 1802.

---

*) Vedĭ principalele cărţĭ, în anexa la acéstă pagină.
**) Inscripţiunea care era în fruntea edificiuluĭ scóleĭ.
***) Cond. 48, fila 141.

Intârḑiarea a provenit, dupe cum arétă archiereiĭ, din faptul, că uniĭ din egumeniĭ monastirilor ḑic, că li s'aŭ întêmplat pagubă din cutremur. Egumeniĭ refusaŭ de a plăti sumele hotărîte de la fie-care monastire şi sub cuvênt, că în urma cutremuruluĭ unele scóle se închiseseră. Boeriĭ Divanişti, prin anaforaua acésta arétă, că egumeniĭ n'aŭ dreptate, căcĭ scólele sunt deschise, pentru care sunt canonisite aceste eraturĭ : «Scólele se află deschise învĕţênd copiĭ, atât acele de pe afară din judeţe, cât şi acelea de aicĭ din Bucurescĭ.»

Care eraŭ aceste scolĭ din Bucurescĭ ? La S-tul Sava se mutase, dupe cum am vĕḑut, curtea la 1791/2. Scóla elinéscă de aicĭ însă se contopise întru cât-va cu scóla organisată la biserica Dómna Bălaşa. Decĭ veliţiĭ boierĭ numĕră scóla de la Dómna Bălaşa între scólele domnescĭ; apoĭ numĕra scóla de la S-tul Gheorghe Vechiŭ «a cărora dascălĭ 'şĭ cer dreptul lor şi epitropia nu are de unde să le rĕspundă».

Veliţiĭ boerĭ se rog de Domnitor : «ca să orânduiască (Mitropolitul) mumbaşirĭ la amênduoĕ eparchiile, să strîngă acéstă rĕmăşiţă de banĭ şi să'ĭ facă teslim la sameşul epitropieĭ, spre a'ĭ avea sub pecetie, ca un amanet, până se va da a duoa luminată poruncă a M. Tale».

«Către acesta arétăm Inălţimiĭ Tale, că din eratul scólelor opresc eparchiile pe an câte 2.670 talerĭ, însă Mitropolia i Episcopia Argeşuluĭ 600 talerĭ, pentru léfa a 10 dascălĭ de prin judeţe, cu unul din oraşul Pitescĭ; Episcopia Argeş 1.400 talerĭ, însă 500 simbria dascăluluĭ elinesc ot Craiova, 120 aĭ dascăluluĭ slovênesc ot tam, 305 dascălilor de prin judeţe, 240 un dascăl grecesc din Rômnicul-Vâlcea, 240 pentru Giarach de Rômnic şi 670 Episcopia Buzĕŭ, adecă 250 simbria dascăluluĭ ot Buzĕŭ, 240 simbria doftoruluĭ de la spitalul Gerlaşĭ, 180 simbria a 3 dascălĭ de prin judeţe. Incât pentru dascălul elin din Buzĕŭ şi pentru doftorul de la spitalul Gerlaşĭ scim şi noĭ, că aceştĭ duoĭ sunt şi acolo la eparchie şi 'şĭ fac slujba lor, iar aceĭ treĭ dascălĭ de prin judeţe, cum şi ceĭ-alţĭ dascălĭ i giarachi de la cele-alte treĭ eparchiĭ, nu scim de aŭ fost în slujbă, ca să aibă pentru ce li se da plată; maĭ vêrtos în eparchia Rômniculuĭ, din turburările ce aŭ fost în partea loculuĭ, este sciut, că dascăliĭ în Craiova, séŭ pe la judeţele ot peste Olt n'aŭ fost *). Cu tóte acestea făcêndu-se luminata poruncă M. Tale de a se cerceta, se va lua deplină pliroforie. 1802, Decembre 4.

La 1802, Maiŭ 19, fugise din Bucurescĭ Domnu M. Suţu sub pretext, că se temé de năvălirea turcilor din Oltenia. Pórta dă Domnia Valahieĭ, la Iunie 1802, luĭ Alexandru N. Suţu, deja Domn şi al Moldoveĭ, dar în August îl mazîlesce şi pe acesta şi numesce pe Constantin Ipsilante. Boeriĭ semnatarĭ anaforaleĭ de maĭ sus, sunt Caimacamĭ, până la sosirea luĭ Ipsilante, căruia adreséză anaforaua în Decembre 1802, dupe ce a sosit în scaun.

Ipsilante (Const.) pune pe anafora resoluţiunea următóre : «Dupe anaforaua ce ne făcu D-lor boerĭ veliţĭ, ce aŭ fost orânduiţĭ asupra socotelilor epitropieĭ obştescĭ, scriem P. S. Tale Părinte Mitropolite al Ungro-Vlachieĭ, să rânduescĭ mumbaşirĭ, ca d'impreună cu orênduitul Epitropieĭ, ce este la cutia scólelor, să împlinéscă aceştĭ banĭ şi să ne aducă rînduitul Epitropieĭ rĕspuns, cum că s'aŭ făcut teslim, carele nu are a primi, séŭ a cere vre-o ḑeciuială de la aceştĭ banĭ eĭ scólelor.» **).

1803, Ianuarie 6.

---

*) 1801 Noembre, în locul luĭ Moruz a venit Domn Mihaiŭ Suţu. In domnia acestuia în cele 5 judeţe oltene aŭ năvălit de la Vidin bande turcescĭ şi aŭ pustiit ţéra până la Caracal, dar s'aŭ temut să trécă Oltul şi spre Bucurescĭ.

**) Cond. No. 45, fila 40 verso.

Din aceste acte se vede, că scólele din ţéră continuaŭ dupe organisaţiunea de la 1776. Intrerumperea învăţăturilor aŭ putut să se întêmple numaĭ în judeţele oltene invadate de bandele turcescĭ. Imulţirea chirurgilor, a doctorilor şi spitalelor prin ţéră, încă resultă din cetirea actelor de sus.

In 1803 constatăm existenţa uneĭ scóle «tocmită de învêţătura copiilor fără de plată, pe moşia Tărtăşĕsci a postelniculuĭ al treilea Gr. Bujoreanu. Acéstă scólă a fost miluită şi de Alexandru Ipsilante. Acum Constantin Ipsilante fiul, întăresce dreptul de bâlciŭ, pentru ca din venitul acestuia să se ajute biserica şi scóla *).

In urma cutremuruluĭ mare, la 1803, localul scóleĭ de la Dómna Bălaşa s'a dărăpănat, rĕmâind numaĭ o singură cameră, unde nicĭ se póte ţine clasa nicĭ pot locui uceniciĭ şi cu atât maĭ puţin dascăliĭ. Deja Dositeiŭ Mitropolitul şi alţĭ membri din Epitropia obştéscă, înainte de Iulie 1803, aŭ fost cerut domnitoruluĭ, să fie obligată biserica Domniţa Bălaşa să restaure localul de scólă, dar ea a declarat că n'are de unde şi că chiar în trecut acest local 'l-a făcut pe datorie. Mitropolitul Dositeiŭ, ca să nu se piardă acéstă scólă «şi procopsela copiilor să se taie a nu maĭ fi . . . . . care nicĭ la auḑul M. Tale nu este primită una ca acésta, ca să nu se facă un acest fel de lucru necuviincios şi a se lipsi oraşul de acéstă podóbă», Mitropolitul s'a hotărît, să dea pentru scólă, mitocul de lângă biserica ce se numesce Măgureanu, «cu case înalte, cu beciurĭ şi cu deosebite odăĭ la pórtă şi cu tóte cele trebuincióse, cu îndestulare la toţĭ dascăliĭ i uceniciĭ strĕinĭ, pentru şedere, paradosit, pentru cuchnie, pentru slugĭ, şi pentru verĭ-ce, fără de a maĭ pătimi verĭ-o stenachorie».

Mitropolitul însă arétă, că aceste case aŭ nevoie de reparaţiunĭ, carĭ dupe devisul făcut de maĭ-mare-başa, vor costa 3.500 talerĭ. Mitropolitul se rógă, ca aceştĭ banĭ să se împrumute de la fondul spitalurilor noĭ, cu zapis, că la anul viitor se va restitui suma. Domnitorul aprobă acéstă punere la cale, cu resoluţiunea sa din 7 August 1803.

Din 1803, Februarie 10, avem o anafora arĕtând Domnitoruluĭ Ipsilante, istoricul bisericeĭ şi scóleĭ de la Slatina. Neaga soţia luĭ Ionaşcu Mazilu ziditorul şi înzestrătorul bisericeĭ şi scóleĭ din Slatina, a cerut de la Domnitor să i se lase eĭ o vie. Ipsilante, asupra petiţiuneĭ Neagăĭ, a însărcinat pe Şetrariŭ Constantin, să cerceteze cum stă afacerea şi décă scóla urméză şi în ce mod? Const. Şetrariŭ, prin raportul sĕŭ din 10 Februarie 1803, arétă, că scóla funcţionéză cu dascălĭ nelipsiţĭ, plătiţĭ din venitul bisericeĭ; că sunt 3 dascălĭ şi anume; un preot călugăr grec, ce paradosesce matimile luĭ, altul iarăşĭ grec învĕţând latina pe feciori de boerĭ şi al treilea dascăl românesc pentru copiiĭ orăşenilor. Invĕţătura este gratuită şi Neaga plătesce prin chivernisela sa simbriile dascălilor.

Dăm în anexă acest raport, care ne confirmă existenţa uneĭ scóle la 1803, în Slatina **).

Altă scólă existând în 1803 este aceea de la moşia Şunţa, din jud. Dâmboviţa, întemeiată de rĕposatul Mateĭ Locusteanu Biv-Sluger, în timpul domnieĭ luĭ Mihaiŭ Vodă Suţu. Const. Ipsilante prin hrisovul din 1803, Iulie 14, amintesce, că acéstă scólă a fost înzestrată cu óre-carĭ veniturĭ de Mihaiŭ-Vodă Suţu 1792, Maiŭ, şi că aceste milĭ ar fi fost reînouite bisericeĭ şi scóleĭ acestia de pe moşia Şunţa, judeţul Dâmboviţa, de către Domnitorul Alexandru Moruzi şi de tatăl aceluia şi de ceĭ-alţĭ Domnĭ din urmă.

*) Veḑĭ în anexă hrisovul din 1803, Iuliŭ 8.

**) Condica No 45, fila 209 verso.

Iată acest hrisov *):

Hrisovul rĕposatuluĭ Mateiŭ Locusteanu V.-Sluger

«De vreme ce credincios Boerul Domnieĭ Mele, rĕposatul Mateiŭ Lăcusteanul V.-Sluger, avĕnd o moşie ce se numesce Şunţa în sud. Dâmboviţa, pe care moşie fiind şi biserică unde se cinstesce şi se prăznuesce hramul Adormireĭ Prea-Sfinteĭ Stăpâniĭ nóstre de Dumneḑeŭ Născĕtóre, dupe ce aŭ înzestrat'o cu odăjdiĭ şi cu odóre, câte sunt trebuinciόse, aŭ aşeḑat şi preot, care de apururea slujesce S-ta Leturghie. Şi osebit de acésta aŭ maĭ împodobit acéstă biserică şi cu dascăl, şi aŭ făcut orânduială de învaţă copiĭ sărmanĭ şi sĕracĭ fără de plată, având şi plata ostenelilor, atât preotul cât şi numitul dascăl de la numitul Boer, pentru care făcĕnd rugăciune numitul Boer Domnieĭ Sale frateluĭ Mihaiŭ Vodă Suţul, ca să facă ajutor şi milă acestiĭ bisericĭ spre a se ajuta atât la trebuinţele sale, cât şi aceĭ copiĭ sĕrmanĭ la îmbrăcămintea şi cheltuiala ce vor avea trăbuinţe, vĕḑum Domnia Mea hrisovul Domnieĭ Sale cu l. 1792, Maiŭ, prin care orânduesce milă S-teĭ Bisericĭ, acel preot să fie scutit de tóte dăjdiile şi angariile, orĭ câte vor eşi pe alţĭ preoţĭ dajnicĭ, cum şi de poclonul vlădicesc, de nicĭ unile supĕrare să nu aibă, cum şi dascălul să fie scutit de tóte dăjdiile şi angariile orĭ câte vor eşi pe ţéră de la visteria Domnieĭ Mele; Aşişderea să ia de la ocna Telega pe tot anul 100 bolovanĭ, pentru ajutorul bisericeĭ şi acelor copiĭ sĕrmanĭ; cum şi lude 6, ómenĭ strĕinĭ fără pricină, pe care găsindu'ĭ şi cercetându'ĭ D-lor ispravniciĭ dupe adeverinţele ce vor aduce, să li se dea şi pecetluiturĭ de la visterie, spre a fi în pace şi nesupĕraţĭ; asemenea şi slugĭ ce va avea S-ta biserică, să fie scutiţĭ şi apĕraţĭ de dijmărit, şi vinul de vinăriciŭ şi 300 oĭ de oierit; care aceste milĭ s'aŭ înoit în urmă, atât de la fratele Domn Alecsandru Muruzi Vodă, cât şi de Măria Sa părintele Domnieĭ Mele şi de ceĭ-alţĭ Domnĭ din urmă, precum din hrisóvele Domniilor-sale ne-am adeverit. Drept aceea şi Domnia Mea milostivindu-mĕ, întărim tóte aceste milĭ, ca să se păzéscă nestrămutat, să fie spre ajutor la cele trebuinciόse. Adeverind hrisovul acesta cu însăşĭ credinţa Domnieĭ Mele Ioan Constandin Alexandru Ipsilant Voevod şi cu credinţa pré iubiţilor Domnieĭ Mele fiĭ: Alexandru, Dumitraşco, Gheorghe, Nicolae şi Ion Voevoḑĭ, martorĭ fiind şi D-lor cinstiţĭ şi credincioşĭ boerĭ veliţĭ aĭ Divanuluĭ Domnieĭ Mele, şi s'a scris *hrisovul* acesta la anul ântêiŭ dintru ântêia Domnie, aci, în oraşul scaunuluĭ Domnieĭ Mele Bucurescĭ, la aniĭ de la nascerea luĭ Isus Hristos, 1803, Iulie 14, de Chiriţă Logofĕt de Divan.

6 Un alt boer Dumitrache Locusteanu, sub Domnia luĭ Mihaiŭ Suţu, aŭ făcut biserica şi scóla pe moşia Grecĭ, din judeţul Ilfov. şi «aŭ aşeḑat şi dascălĭ de învĕţătura sĕrmanilor copiĭ, fără de plată, cu simbrie de la sineşĭ. Ipsilante, la 1803 Iulie 31, întăresce tóte veniturile acordate scóleĭ şi bisericeĭ de Domniĭ predecesorĭ **).

Iată întreg documentul:

Cartea luĭ Dumitrache Lăcusteanu Sluger

«...*Zemli Vlascoi*. De vreme ce repaosatul Dumitrache Lăcusteanu în viéţă fiind, din rîvna creştinéscă a pus cheltuială şi ostenélă de a preînoit şi a dres sfânta biserică de la moşia sa, ce se numesce Greciĭ, ot sud Ilfov, la care dupe ce a dat zestrea ce trebuinciόsă şi a pus preot de slujbă, a aşeḑat şi *dascăl de învĕţătura sĕrmanilor copiĭ, fără de plată, cu*

*) Condica No. 45, fila 222.

**) Cond. No. 45, fila 197.

simbrie de la sineşĭ; de aceea dară, şi fratele Mihaiŭ Vodă Suţul, vĕḑĕnd buna faptă a sa, a bine-voit şi prin hrisovul Domnieĭ-Sale a făcut milă sfinteĭ biserici, pentru a putea ţine orânduiala ce a isvodit la acéstă biserică şi scólă, ca să iae de la Ocna Telega pe an. câte una sută bolovanĭ de sare, şi lude 10 ómenĭ străinĭ, fără de nicĭ o pricină, făcĕnd nedajnic şi pe acel dascăl şi preot, scutiţĭ de tóte dăjdiile şi orânduelile Domnescĭ, Archierescĭ, stupiĭ şi vinul din drepte viile bisericeĭ, de dijmărit, de vinăriciŭ, şi oĭ 400 de oierit şi un sălaş de ţiganĭ anume Gafiţă, a închinat Domnéscă danie sfinteĭ bisericĭ dintre ţiganiĭ Domnescĭ, carĭ aceste milĭ s'aŭ înoit de fraţiĭ Domnĭ din urmă, precum din Cărţile Domniilor Sale am adeverit; decĭ, învrednicindu-ne Domnul Dumneḑeŭ cu Domnia acesteĭ pravoslavnice ţĕrĭ, am bine-voit Domnia Mea de înoim şi întărim tóte acestea maĭ sus arĕtate milĭ, cu care să se pótă ţinea orânduiala sfinteĭ bisericĭ şi a scóleĭ de acolo; de care poruncim Domnia Mea şi la toţĭ, carĭ se cuvine să le păzéscă şi să le urmeze tóte acestea, *ii saam receh gospod*».

1803, Iulie 31.

Din 8 Iunie 1803, eată un hrisov relativ la scóla şi biserica din *Poiana*, judeţul Ialomiţa. Acéstă scólă continua a existe de la 1792, şi Domnitorul Constantin Ipsilante le-aŭ constituit unele veniturĭ şi scutirĭ *).

«*Zemli Vlascoe.* Fiind-că sfânta şi Dumneḑeiasca biserică din Poiana sud Ialomiţa, unde se cinstesce şi se prăznuesce hramul sfântuluĭ şi făcĕtorul de minunĭ Ierarhuluĭ Nicolae, este la loc cu primejdiă de ale răsmiriţiĭ întêmplărĭ, din care pricină rĕmăsese la derăpănare, şi prin silinţa ctitorilor s'a aduš la stare, care fiind depărtată de oraşe s'a întocmit şi scólă de învĕţătura copiilor, şi pentru a se putea ţine *biserica şi scóla* în starea lor, avu mila Domnéscă, prin cărţile ce le vĕḑum, însă de la Măria Sa părintele Domnieĭ Mele, prin cartea de la lét 1797, Aprilie 10, i de la Domnia Sa repausatul Constandin Vodă Hangeri, prin cartea de la lét 1799, Septembre 16, ca să ţie duoĭ preoţĭ, ce se află, că fiind la numita biserică, anume Popa Iordache i Popa Mincul, scutiţĭ de tóte dările preoţescĭ, şi un dascăl al scóleĭ de la numita biserică, să fie scutit de tóte dăjdiile şi orânduielile ţĕreĭ, cum şi drepte bucatele preoţilor şi ale dascăluluĭ să fie scutite de vinăriciŭ şi dijmărit. Aşişderea să ţie şi duoĭ lude străinĭ şi fără de pricină de dajdie scutiţĭ şi apăraţĭ de tóte dăjdiile şi orânduelile Visterieĭ, cărora, dupe cercetarea ce li se va face de către ispravniciĭ judeţuluĭ să li se dea şi pecetluiturĭ Domnescĭ. Decĭ învrednicindu-mĕ Domnul Dumneḑeŭ cu Domnia acesteĭ pravoslavnice ţĕrĭ, ne-am milostivit de am înoit mila acésta, dupe cum se coprinde maĭ sus, să se păzéscă nestrămutat, spre a fi sfinteĭ bisericĭ şi scóleĭ de ajutor şi de întărire, iar Domnieĭ Mele şi părinţilor Domnieĭ Mele, vecĭnică pomenire. Rugăm dar şi pe alţĭ fraţĭ Domnĭ, carĭ în urma nóstră se vor învrednici cu oblăduirea acesteĭ ţĕrĭ, să bine-voiască a învoi şi a întări mila acésta, ca şi ale Domniilor Sale milĭ şi facerĭ de bine, să fie in urmă de alţiĭ ţinute în sémă. *ii saam receh gospod.*»

*

Altă scólă sătéscă existând în 1803, este acea de lângă biserica ce se numesce *Văşianca* din Ilfov.

Acéstă scólă a fost deja miluită de Alex. Vodă Moruzi din ambele Domniĭ.

...*Zemli Vlascoe.* «Fiind-că sfânta şi Dumneḑeiasca biserică ce se numesce *Văsianca* ot sud Ilfov, unde se cinstesce şi se prăznuesce hramul prea sfinteĭ Născĕtóre şi pururea

*) Condica No. 45, fila 154.

Iată acest hrisov *) :

Hrisovul rĕposatuluĭ Mateiŭ Locusteanu V.-Sluger

«De vreme ce credincios Boerul Domnieĭ Mele, rĕposatul Mateiŭ Lăcusteanul V.-Sluger, avĕnd o moşie ce se numesce Şunţa în sud. Dâmboviţa, pe care moşie fiind şi biserică unde se cinstesce şi se prăznuesce hramul Adormireĭ Prea-Sfinteĭ Stăpâniĭ nóstre de Dumneḑeŭ Născĕtóre, dupe ce aŭ înzestrat'o cu odăjdiĭ şi cu odóre, câte sunt trebuinciόse, aŭ aşeḑat şi preot, care de apururea slujesce S-ta Leturghie. Şi osebit de acésta aŭ maĭ împodobit acéstă biserică şi cu dascăl, şi aŭ făcut orânduială de învaţă copiĭ sărmanĭ şi sĕracĭ fără de plată, având şi plata ostenelilor, atât preotul cât şi numitul dascăl de la numitul Boer, pentru care făcĕnd rugăciune numitul Boer Domnieĭ Sale frateluĭ Mihaiŭ Vodă Suţul, ca să facă ajutor şi milă acestiĭ bisericĭ spre a se ajuta atât la trebuinţele sale, cât şi aceĭ copiĭ sĕrmanĭ la îmbrăcămintea şi cheltuiala ce vor avea trăbuinţe, vĕḑum Domnia Mea hrisovul Domnieĭ Sale cu l. 1792, Maiŭ, prin care orânduesce milă S-teĭ Bisericĭ, acel preot să fie scutit de tóte dăjdiile şi angariile, orĭ câte vor eşi pe alţĭ preoţĭ dajnicĭ, cum şi de poclonul vlădicesc, de nicĭ unile supĕrare să nu aibă, cum şi dascălul să fie scutit de tóte dăjdiile şi angariile orĭ câte vor eşi pe ţĕră de la visteria Domnieĭ Mele; Aşişderea să ia de la ocna Telega pe tot anul 100 bolovanĭ, pentru ajutorul bisericeĭ şi acelor copiĭ sĕrmanĭ; cum şi lude 6, ómenĭ strĕinĭ fără pricină, pe care găsindu'ĭ şi cercetându'ĭ D-lor ispravniciĭ dupe adeverinţele ce vor aduce, să li se dea şi pecetluiturĭ de la visterie, spre a fi în pace şi nesupĕraţĭ; asemenea şi slugĭ ce va avea S-ta biserică, să fie scutiţĭ şi apĕraţĭ de dijmărit, şi vinul de vinăriciŭ şi 300 oĭ de oierit; care aceste miliĭ s'aŭ înoit în urmă, atât de la fratele Domn Alecsandru Muruzi Vodă, cât şi de Măria Sa părintele Domnieĭ Mele şi de ceĭ-alţĭ Domnĭ din urmă, precum din hrisóvele Domniilor-sale ne-am adeverit. Drept aceea şi Domnia Mea milostivindu-mĕ, întărim tóte aceste miliĭ, ca să se păzéscă nestrămutat, să fie spre ajutor la cele trebuinciόse. Adeverind hrisovul acesta cu însăşĭ credinţa Domnieĭ Mele Ioan Constandin Alexandru Ipsilant Voevod şi cu credinţa pré iubiţilor Domnieĭ Mele fiĭ: Alexandru, Dumitraşco, Gheorghe, Nicolae şi Ion Voevoḑĭ, martorĭ fiind şi D-lor cinstiţĭ şi credincioşĭ boerĭ veliţĭ aĭ Divanuluĭ Domnieĭ Mele, şi s'a scris *hrisovul* acesta la anul ânteiŭ dintru ânteia Domnie, aci, în oraşul scaunuluĭ Domnieĭ Mele Bucurescĭ, la aniĭ de la nascerea luĭ Isus Hristos, 1803, Iulie 14, de Chiriţă Logofĕt de Divan.

6 Un alt boer Dumitrache Locusteanu, sub Domnia luĭ Mihaiŭ Suţu, aŭ făcut biserica şi scóla pe moşia Grecĭ, din judeţul Ilfov. şi «aŭ aşeḑat şi dascălĭ de învĕţătura sĕrmanilor copiĭ, fără de plată, cu simbrie de la sineşĭ. Ipsilante, la 1803 Iulie 31, întăresce tóte veniturile acordate scóleĭ şi bisericeĭ de Domniĭ predecesorĭ **).

Iată întreg documentul :

Cartea luĭ Dumitrache Lăcusteanu Sluger

«...*Zemli Vlascoi.* De vreme ce repaosatul Dumitrache Lăcusteanu în viéţă fiind, din rîvna creştinéscă a pus cheltuială şi ostenélă de a preînoit şi a dres sfânta biserică de la moşia sa, ce se numesce Greciĭ, ot sud Ilfov, la care dupe ce a dat zestrea ce trebuinciόsă şi a pus preot de slujbă, a aşeḑat şi *dascăl de învĕţătura sĕrmanilor copiĭ, fără de plată, cu*

*) Condica No. 45, fila 222.
**) Cond. No. 45, fila 197.

simbrie de la sineşĭ; de aceea dară, şi fratele Mihaiŭ Vodă Suţul, vĕḑênd buna faptă a sa, a bine-voit şi prin hrisovul Domnieĭ-Sale a făcut milă sfinteĭ biserici, pentru a putea ţine orânduiala ce a isvodit la acéstă biserică şi scólă, ca să iae de la Ocna Telega pe an. câte una sută bolovanĭ de sare, şi lude 10 ómenĭ străinĭ, fără de nicĭ o pricină, făcênd nedajnic şi pe acel dascăl şi preot, scutiţĭ de tóte dăjdiile şi orânduelile Domnescĭ, Archierescĭ, stupiĭ şi vinul din drepte viile bisericeĭ, de dijmărit, de vinăriciŭ, şi oĭ 400 de oierit şi un sălaş de ţiganĭ anume Gafiţă, a închinat Domnéscă danie sfinteĭ bisericĭ dintre ţiganiĭ Domnescĭ, carĭ aceste milĭ s'aŭ înoit de fraţiĭ Domnĭ din urmă, precum din Cărţile Domniilor Sale am adeverit; decĭ, învrednicindu-ne Domnul Dumneḑeŭ cu Domnia acesteĭ pravoslavnice ţĕrĭ, am bine-voit Domnia Mea de înoim şi întărim tóte acestea maĭ sus arĕtate milĭ, cu care să se pótă ţinea orânduiala sfinteĭ bisericĭ şi a scóleĭ de acolo; de care poruncim Domnia Mea şi la toţĭ, carĭ se cuvine să le păzéscă şi să le urmeze tóte acestea, *ii saam receh gospod*».

1803, Iulie 31.

Din 8 Iunie 1803, există un hrisov relativ la scóla şi biserica din *Poiana*, judeţul Ialomiţa. Acéstă scólă continua a existe de la 1792, şi Domnitorul Constantin Ipsilante le-aŭ constituit unele veniturĭ şi scutirĭ *).

«*Zemli Vlascoe.* Fiind-că sfânta şi Dumneḑeiasca biserică din Poiana sud Ialomiţa, unde se cinstesce şi se prăznuesce hramul sfântuluĭ şi făcĕtorul de minunĭ Ierarhuluĭ Nicolae, este la loc cu primejdiă de ale răsmiriţiĭ întêmplărĭ, din care pricină rĕmăsese la derăpănare, şi prin silinţa ctitorilor s'a adus la stare, care fiind depărtată de oraşe s'a întocmit şi scólă de învĕţătura copiilor, şi pentru a se putea ţine *biserica şi scóla* în starea lor, avu mila Domnéscă, prin cărţile ce le vĕḑum, însă de la Măria Sa părintele Domnieĭ Mele, prin cartea de la lét 1797, Aprilie 10, i de la Domnia Sa repausatul Constandin Vodă Hangeri, prin cartea de la lét 1799, Septembre 16, ca să ţie duoĭ preoţĭ, ce se află, că fiind la numita biserică, anume Popa Iordache i Popa Mincul, scutiţĭ de tóte dările preoţescĭ, şi un dascăl al scóleĭ de la numita biserică, să fie scutit de tóte dăjdiile şi orânduielile ţĕreĭ, cum şi drepte bucatele preoţilor şi ale dascăluluĭ să fie scutite de vinăriciŭ şi dijmărit. Aşişderea să ţie şi duoĭ lude străinĭ şi fără de pricină de dajdie scutiţĭ şi apăraţĭ de tóte dăjdiile şi orânduelile Visterieĭ, cărora, dupe cercetarea ce li se va face de către ispravniciĭ judeţuluĭ să li se dea şi pecetluiturĭ Domnescĭ. Decĭ învrednicindu-mĕ Domnul Dumneḑeŭ cu Domnia acesteĭ pravoslavnice ţĕrĭ, ne-am milostivit de am înoit mila acésta, dupe cum se coprinde maĭ sus, să se păzéscă nestrămutat, spre a fi sfinteĭ bisericĭ şi scóleĭ de ajutor şi de întărire, iar Domnieĭ Mele şi părinţilor Domnieĭ Mele, vecĭnică pomenire. Rugăm dar şi pe alţĭ fraţĭ Domnĭ, carĭ în urma nóstră se vor învrednici cu oblăduirea acesteĭ ţĕrĭ, să bine-voiască a învoi şi a întări mila acésta, ca şi ale Domniilor Sale milĭ şi facerĭ de bine, să fie în urmă de alţiĭ ţinute în sémă. *ii saam receh gospod.*»

*

Altă scólă sătéscă existând în 1803, este acea de lângă biserica ce se numesce *Văşianca* din Ilfov.

Acéstă scólă a fost deja miluită de Alex. Vodă Moruzi din ambele Domniĭ.

...*Zemli Vlascoe.* «Fiind-că sfânta şi Dumneḑeiasca biserică ce se numesce *Văsianca* ot sud Ilfov, unde se cinstesce şi se prăznuesce hramul prea sfinteĭ Născĕtóre şi pururea

*) Condica No. 45, fila 154.

feciórei Mariei, la care se află și *scólă de învĕțătură de copiĭ săracĭ*, a avut milă atât de alțĭ frațĭ Domnĭ de maĭ înainte cât și de la Măria Sa fratele Alexandru Vodă Moruzi, dintru amênduoĕ Domniile, a ține lude 15, ómenĭ fără pricină de dajdie, precum și duoĭ preoțĭ aĭ bisericeĭ, un dascăl și un grămătic, scutițĭ și apărațĭ de rêndul dajdiilor, precum și drepte bucatele lor de dijmărit i vinăriciŭ; drept aceea dar, și Domnia Mea ne-am milostivit de am înoit și am întărit mila acesteĭ sfiinte biericĭ, ca să i se păzéscă nestrămutat, și poruncim, că găsind ómenĭ fără pricină, să'ĭ cerceteze ispravniciĭ, de orênduială, și fiind cu adevĕr fără pricină, să le dea adeverință de numele și chipul lor, dupe care să li dea și pecetluiturĭ *gospod*, ca să fie sfinteĭ monastirĭ și scóleĭ de ajutor.»

1803, August.

9) Din 15 Iulie 1803, Domnitorul Ipsilant Const. întăresce alt hrisov al luĭ Alexandru Moruz în favórea schituluĭ *Mărculesci*, de lângă C.-Lung, și a scóleĭ ce a înființat reposatul Dumitrașcu Roset, titorul schituluĭ *).

«*Zem. Vlascoe.* Fiind-că reposatul Dumitrașcu Roseti ce era ctitor schituluĭ Mărculesci de lângă orașul Câmpu-Lung sud. Muscel, prin jalbă aŭ fost arĕtat la Domnia-Sa fratele Alexandru Vodă Muruzi, cum că în orașul Câmpu-Lung a făcut numitul reposatul óreșĭ-care zidire, un hănișor cu odăĭ de găzduire pentru folosul schituluĭ și pentru óreș-ce ajutor *la scóla*, ce a întocmit de învĕțătura copiilor, fără de plată, și pentru hrana sĕracilor, ce sunt a se ajuta de la acest schit la sĕrăcia și neputința lor și unde aștepta a se folosi schitul de la acest hănișor, ca să pótă sĕvîrși acele ajutorurĭ sufletescĭ, carĭ sunt vrednice de pomenire, și de împotrivă, că de pururea este supĕrată de către alțĭ boierĭ pentru conace, cât și de însușĭ ispravniciĭ județuluĭ, din care pricină nu numaĭ se folosesce cu nimic schitul, ci încă este păgubaș și de cheltuiala ce a făcut, făcênd rugăciune Domnieĭ-Sale ca să dea poruncă de apĕrare, a căruia rugăciune fiind cu cale și primită Domnieĭ-sale ca o dréptă, a dat Domnia-Sa carte de apĕrare. Pentru aceea și Domnia-Mea ne-am milostivit, și dăm acéstă Domnéscă nóstră carte, prin care poruncim să fie apĕrat acest hănișor de conace, atât de către alțĭ verĭ-cine, cât și de către ispravniciĭ județuluĭ, ca să'șĭ pótă avea schitul folosul sĕŭ de la dênsul, spre a se ajuta și scóla ce a întocmit de învĕțătura copiilor fără de plată, cum și sĕraci ce sunt orênduițĭ să se ajutoreze la sĕrăcie și neputința lor. *ii saam recch gospod.*»

1803, Iulie 15.

10) Iată acum alt hrisov care amintesce de scóla publică de la Florescii-din-Dél, județul Ilfov, scólă anterióră anuluĭ 1792 și care continua la 1803, Iunie **).

Zeml. Vlashoe. «Datam Domnésca nóstră carte S-teĭ și Dumneḑeescil bisericĭ de la Florescí-din-Dél sud. Ilfov, unde se cinstesce și se prăsnuesce hramul Adormireĭ Prea S-teĭ stăpâneĭ nóstre de Dumneḑeŭ născĕtóre și pururea Feciórii Marieĭ, ca să aibă milă de la Domnia-Mea, a lua pe tot anul sare din ocne, câte 100 bolovanĭ; așișderea să fie lude 15, străinĭ fără pricină de dajdie, carĭ dupe cercetarea ce li se va face și dupe pecetluiturile ce li se vor da, să fie scutițĭ și nedajnicĭ de orĭ-ce orânduelĭ și podveze vor eși pe țéră; să aibă duoĭ preoțĭ, un grămătic, scutițĭ de orĭ-ce; cu acéstă milă să pótă ține acéstă biserică și scólă de învĕțătură săracilor copiĭ, fără de plată, pentru că acéstă milă aŭ avut'o atât de la frațiĭ Domnĭ de maĭ nainte, cât și de la Măria Sa părintele Domniĭ-Mele, prin cartea ce o vĕḑum, cu lét 1792. Drept acea învrednicindu-ne Domnul Dumneḑeŭ cu domnia acesteĭ

---

*) Cond. 47, fila 196.

**) Cond. No. 47, fila 238.

pravoslavnice țerĭ, ne am milostivit Domnia-Mea și am întărit acéstă milă, ca să se pă-zéscă ne strămutat; pentru care rugăm și pe frații Domnĭ din urma nóstră, să bine-voiască a întări acest privilegiŭ, cu răvna aceea ce am avut și noĭ spre întărirea privilegiurilor altor frațĭ Domnĭ, ce aŭ făcut la asemenea Sfinte locașurĭ, și ale Domniilor-Sale să fie în urmă păzite. *ii saam recch. gospod.*»

1803, Iunie 8.

In satul *Furduescĭ* din Ilfov, la 1803, există scólă de învĕțătura copiilor. Domnitorul Ipsilant iĭ reînouesce milele și scutirile, maĭ întêiŭ în 17 Iunie 1803 și apoĭ prin hrisovul Septembre 7 acelaș an; din șése lude cât avea biserica și scóla acésta 'ĭ dăruesce 12*).

«*Zeml. Vlashoe.* Fiind-că S-ta biserică de la satul Furduescĭ ot. sud. Ilf. și unde este *și scólă* de învățătura copiilor, aflându-se fórte săracă și dărăpănată, are milă de la frațiĭ Domnĭ de maĭ nainte a ține 6 lude ómenĭ străinĭ, făr de pricină de dajdie, cum și drepte bucatele sale scutite, pr. stupĭ i rămătorĭ de dijmărit și vinul de vinăriciŭ, precum ne pliroforisim din cărțile Domniilor Sale, ce le veḑum. Decĭ, dupe pliroforia ce am luat și Domnia Mea de scăpătățiunea și starea acesteĭ sfinte bisericĭ, ne milostivim și peste lude 6, ce a avut până acum, i maĭ hărăzim încă 6, ómenĭ fără de pricină de dajdie, străinĭ, ca să aibă de acum înainte acéstă biserică lude 12; de care și poruncim Domnia Vóstră ispravnicilor aĭ județuluĭ, supĕrare ómenilor acestora să nu facețĭ, ca să'ĭ pótă avea biserica de ajutor.»

1803, Septembre 5.

Scóla de la monastirea Motruluĭ, din Mehedințĭ, amintită la 1793, continuă la 1803. Domnitorul dă în 12 August, înnoirea anteriórelor hrisóve pentru scutirile și milele acordate **).

*

La 28 Decembre 1803, Const. Ipsilante numesce dascăl la Craiova pe Dimitrie Gheorghiadis, dupe alegerea dascăluluĭ Lambru din Bucurescĭ.

Ḑice pitacul Domnesc:

«Intărim Domnia Mea alegerea ce printr'acéstă anafora ne arétă didascălul Lambru că a făcut de Protodascăl la Craiova pe Dimitrie Gheorghiadis, pre carele 'l și rânduim Domnia Mea, și poruncim sfințieĭ tale iubitorule de Dumneḑeŭ Episcópe al Rômniculuĭ, Dumneavóstră cinstiților și credincioșilor boierilor Domnieĭ Mele, Vechilule al Căimăcămieĭ, și boierilor Divanițĭ de la Divanul nostru ot Craiova, ca pre acesta să'l așeḑațĭ și să'l metaherisițĭ dascăl Protos al scóleĭ de acolo, și pentru un ipodidascăl de se află acolea vre unul destoinic precum trebue, bine, iară de nu, să se însciințeze iarășĭ aicĭ la dascălul Lambru, ca să facă alegerea și de ipodidascăl ***).

1803, Decembre 28.

La începutul anuluĭ 1803, Alex. Ipsilante numesce doctor al orașuluĭ Craioveĭ pe Dr. Panait și ca chirurg pe Moral, pe carĭ archi-iatros, adecă Doctorul principal 'ĭ-a examinat și 'ĭ-a găsit vrednicĭ.

*) Cond. No. 47, fila 77 și fila 169.
**) Cond. No. 47, fila 121.
***) Cond. No. 46, fila 172.

Iată pitacul Domnesc către Caimacamul Craiovei:

«Cinstiților și credincioși boerilor Domniei Mele, Dumnéta Vechilule al caimăcămiei și D-vóstră boerilor divaniți de la divanul nostru Craiova, am vĕḑut Domnia Mea înștiințarea ce ne-ați făcut pentru maĭ jos numiții Panaiot Dohtorul Poliției și pentru Moral Gerahu; pe carĭ fiind că și Dumnéluĭ Arhi-Iatros, prin cercetarea ce aŭ făcut, îĭ adeverézá de vrednicĭ, iată dară 'ĭ rânduim și Domnia Mea, dupe cererea Dumnévóstră, ca să fie numitul Panaiot dohtor al poliției acolé, cum și pe numitul Moral Gerah, avêndu'șĭ orânduita léfă, dupe hrisovul Domnieĭ Mele*).»

In 15 Octombre, acelaș an 1803, domnitorul reguléză veniturile din carĭ aŭ a se plăti doctorul și chirurgul Craioveĭ. Iată acest hrisov**).

Hrisovul pentru orânduiala doftoruluĭ și a giarahuluĭ de la Craiova

«Fiind-că într'acele-alte bune orânduelĭ și întocmirĭ, carĭ voim Domnia Mea ale avea și politia nóstră de la Craiova, pentru folosul de obște, ca și acésta de aice, este una și trăbuința de un doftor i de un gérah, stătătorĭ pururea acolo, spre a se căuta la întêmplare de trebuințe, atât familiile boerescĭ, cât și ceĭ-alțĭ orășenĭ; făcut-am Domnia Mea cercetare de orânduiala ce a fost maĭ înainte și atât de la Dumnélor cinstițĭ și credincioșĭ boeriĭ Domnieĭ Mele, Vechilul Căimăcămieĭ, i boeriĭ Divanițĭ de la Craiova, cât și din condicile Divanuluĭ, ne adeverim, că se dă de la Domnie într'un an 1.080 talerĭ, d'într'aceste slujbe, peste baniĭ Cameriĭ: ad 220 talerĭ din vama Craioveĭ, 220 talerĭ din vinăriciurĭ, 220 talerĭ din oierit a cincĭ județe, și 200 de la ocne, din carĭ lua un Doftor 1.000 talerĭ și un spițer 80 talerĭ. Care acéstă orânduială de darea numiților banĭ, nu numaĭ voim Domnia-Mea a se urma cu nestrămutare, ci încă, dupe rugăciunea ce ne-aŭ făcut Dumnélor boerĭ divănițĭ, 'ĭ-am maĭ adaus peste numita sumă de 1.080 talerĭ, alțĭ 470 talerĭ pe an, adecă din vama Craioveĭ 310 talerĭ, din oierit 310 talerĭ, din dijmărit 310 talerĭ, din vinăriciŭ 310 talerĭ, și din ocne 310 talerĭ, ce se adună peste tot 1.550, talerĭ, iarășĭ peste baniĭ Cameriĭ, cum aŭ fost maĭ nainte, din carĭ aceștĭ banĭ orânduim să se dea la un doftor 1.200 talerĭ, și la un Gerah 350 talerĭ, ca cu adausul de léfă, ce li s'aŭ făcut de Domnia Mea mulțămindu-se, să fie osârduitorĭ, atât doftorul cât și gerahul, întru întêmplătórele trebuințe, ce vor avea ceĭ neputincioșĭ de a'șĭ dobêndi îndreptarea și tămăduirea lor; decĭ pentru a fi acéstă orânduială bine păzită și a se urma darea acestor lefĭ pururea și tot-d'a-una cu nestrămutare, pentru folosul cel de obște, carele îl voim Domnia Mea al Dumnélor boerilor și al tuturor locuitorilor noștri din partea loculuĭ, am bine-voit a întări acésta și printr'acest Domnescul hrisov, adeverit cu însușĭ Domnésca nóstră iscălitură și pecete, și cu credința prea iubiților Domniĭ Mele fiĭ: Alexandru, Dumitrașco, Gheorghe, Nicolae și Ioan Voevoḑi și cu mărturia Dumnélor cinstiților și credincioșilor boerĭ velițĭ aĭ Divanuluĭ Domnieĭ Mele: Pan Dumitrașco Racoviță, V.-Vist., Pan Scarlat Ghica Vel.-Spăt., Pan Constantin Crețulescu V.-Ban, Pan Gheorghe Mavrocordat Vel-Post., Pan Radu Golescu V.-Vornic, de țéra-de-sus, Pan Isaac Ralet V.-Logof. de țéra-de-sus, Pan Constandin Stoilescu Vel-Logof. al obștirilor, Pan Scărlat Câmpinénul Vel-Vornic de țéra-de-jos, Pan Dumitrache Racoviță Vel-Vornic, Pan Barbul Văcărescul Vel-Vornic, Pan Constandin Fălcoianul Vel-Vornic al obștirilor, Pan Istrati Crețulescu Vel-Logofĕt de țéra-de-jos, Pan Mihălache Manu Vel-Vornic al poliției, Pan Iordache Filipescu Vel-Căminariŭ,

*) Cond. No. 46, fila 443.
**) Cond. No. 46, fila 164.

Pan Constandin Grădiştcanu Vel-Paharnic, Pan Ienache Golescu Vel-Stolnic, Pan Scarlat Isvoranul Vel-Sluger, Pan Iancul Vel-Pitar şi Ispravnic Pan Isac Ralet Vel-Logofĕt de ţéra-de-sus; şi s'a scris hrisovul acesta la al duoilea an d'intru ântéia domnie a Domnieĭ Mele aicĭ în oraşul Domniĭ-Mele Bucurescĭ, la aniĭ de la nascerea luĭ Hristos 1803, Octombre 15.»

O nouă regulare într'acéstă afacere intervine la 1805, prin hrisovul de la 20 Iunie acel an, care este maĭ jos, în notă.

---

*) **Hrisovul doftoruluĭ şi spiţeruluĭ de la Craiova de plata ce aŭ.**

«Fiind-că între cele-alte bune orânduelĭ şi întocmirĭ pentru folosul de obşte, care voim Domnia Mea a le avea şi politia nóstră de la Craiova, precum se urméză şi la acésta de aicĭ, este una şi trebuinţa de un doftor şi de un gerah stătătorĭ apururea acolo, spre a se căuta la întêmplărĭ de trebuinţă, atât familiile boierescĭ, ca şi ceĭ-alţĭ orăşenĭ şi locuitorĭ aĭ noştri din partea loculuĭ, făcut-am Domnia Mea cercetare de orânduiala ce a fost maĭ înainte acolo, şi atât de la Dumnélor cinstiţĭ şi credincioşiĭ boierĭ Domnieĭ Mele Caimacamul şi boieriĭ Divaniţĭ de la Craiova, cât şi din Condicile Divanuluĭ, ne adeverim, că maĭ înainte se da de la Domnie, întru un an talerĭ 1080, dintre aceste slujbe, peste baniĭ Camereĭ, ad. talerĭ 220 din vama Craioveĭ, şi 220 talerĭ din dijmărit, şi talerĭ 220 din vinăriciŭ, din oierit a 5 judeţe, şi talerĭ 200 de la Ocne, din care lua un dohtor talerĭ 1.000 şi un spiţer talerĭ 80, care acéstă orânduială de darea numiţilor baní şi în vremea Domnieĭ Nóstre nu numaĭ am poruncit de s'a păzit, ci încă dupe rugăciunea ce din anul trecut ne-a făcut boieriĭ Divaniţĭ, am maĭ adaus pentru numita sumă de talerĭ 1.080, alţĭ talerĭ 470 pe an, ad. din vama Craioveĭ 310 talerĭ, din oierit talerĭ 310, din dijmărit talerĭ 310, din vinăriciŭ talerĭ 310, din Ocne talerĭ 310, ce se adună peste tot talerĭ 1.550, iarăşĭ peste baniĭ Camereĭ, cum a fost şi maĭ înainte; din care aceştĭ banĭ, am rânduit prin hrisovul ce am dat la lét 1803, Octombre 15, să se dea la un dohtor talerĭ 1.200 şi la un gerah 350. Acum iarăşĭ dupe arĕtarea ce ne face Dumnéluĭ Caimacam, cu Dumnélor boieriĭ Divaniţĭ, de acolo, prin Dumnéluĭ V. Ban, că după scumpetea lucrurilor ce se urméză acum într'acéstă vreme, a se ţine un dohtor bun trebue plată de simbrie până la talerĭ 4.000, şi cu tóte că şi iubitorul de Dumnedeŭ Episcopul Rômniculuĭ şi Dumnéluĭ Caimacam cu Dumnélor boierĭ din bun proeresis, vor ajuta la plata de dohtor, iară nefiind de ajuns cu ceea-ce a fost orânduit până acum, făcutuneaŭ rugăciune, că dintru aceste huzmeturĭ, să se maĭ adauge la acéstă plată a dohtoruluĭ, spre uşurinţa Dumnélor, iară cŭ cea-altă plată se încarcă Dumnélor dupe făgăduinţa ce aŭ dat; am primit rugăciunea Dumnélor şi am adaus la dohtor talerĭ 200, spre a lua pe tot anul talerĭ 1.400, care aceştĭ talerĭ 200, să se dea tot dintru aceste cincĭ huzmeturĭ cu orânduiala ce se arétă maĭ sus, şi unde da până acum talerĭ 310, de acum înainte, fie-care cumpĕrător de hazmet să dea po talerĭ 350: iară ceĭ-alţĭ talerĭ 2.600, până la împlinirea sumeĭ de talerĭ 4.000, îndatorim pe Sfinţia Sa părintele iubitorul de Dumnedeŭ Episcopul Rômniculuĭ a da talerĭ 250, şi pe Dumnéluĭ Caimacamul Craioveĭ talerĭ 250, şi pe Dumnélor ceĭ-alţĭ boierĭ toţĭ, ca după făgăduiala ce aŭ dat toţĭ, să dea cu analoghie suma ce se arétă maĭ sus, cu care adaus de léfă, ce s'a făcut de Domnia Mea, şi cu ceea-ce se va da de la numitele obraze, să se ţie dohtor bun, care dohtor mulţămindu-se cu acestea, să păzéscă legătura ce va face cu Dumnélor maĭ sus numiţiĭ boierĭ, şi să fie osârduitorĭ, atât dohtorul cât şi gerahul, ce are din venitul huzmeturilor, orânduit talerĭ 350 întru întêmplatórele trebuinţe ce vor avea ceĭ neputincioşĭ de a dobêndi îndreptarea şi tămăduirea lor, care acest ajutor 'l facem Domnia Mea, nu numaĭ pentru boieriĭ şi pentru ceĭ-ce le dă mâna a plăti vizitele în oraş şi pe afară, dupe trebuinţă, ci maĭ vêrtos pentru ceĭ sĕracĭ şi cu neputinţă de plată aĭ oraşuluĭ şi la ceĭ-ce vin la spitalul de acolo, unde să fie dohtorul îndatorat a merge fără plata; cu acésta dar orânduială, am făcut şi ajutorul d'ântéiŭ, şi acum am primit de am maĭ făcut prostichiu, cum se arétă maĭ sus. Decĭ, spre a fi

*

Relativ la scólele din Bucuresci, dam în anexă hrisovul din 1804, Iulie 10, prin care Const. Ipsilante, dupe anaforaoa Mitropolitului și a Episcopiilor, sporesce léfă dascălilor grecĭ, fiind-că s'a scumpit hrana. Spre a face asemenea sporirĭ, Domnitorul adaugă și darea preoților pentru scóle și ploconul Archiereilor **).

*

Ipsilante ajută din banii țĕreĭ scólele grecescĭ din Orient. Dăm în anexă hrisóvele relative, și anume acel din 12 Iunie 1803, acel din 19 Februarie 1803 și acel din 1 Decembre 1804.

*

In 1804, Iulie 21, Ipsilante Const. dă hrisov pentru ceĭ duoĭ dascălĭ de la scóla de la S-tu Gheorghe. Primuluĭ dascăl Chiriță, *«dascăl slovenesc si românesc»*, cât și ipodidascăluluĭ sĕŭ, amênduoĭ pămêntenĭ.

Domnitorul le întăresce privilegiĭ și scutire ca să'șĭ pótă căta în linisce de scólă.

Dăm în anexă acest hrisov cu numele tutulor boierilor adușĭ de mărturie, între care aflăm pe Marele Ban Enache Crețulescu și mare Vornic de Țéra-de-Sus Stefan Văcărescu ***).

*

De la 1804, avem de înregistrat și importantul hrisov al scóleĭ de la Cernețĭ, din Mehedințĭ, din averea reposatuluĭ Hagiu Iordache. Acesta prin diata sa a însărcinat pe Protopopul Gheorghe, care ține în căsătorie pre Ilinca, nepóta rĕposatuluĭ, să înființeze în casele donatoruluĭ un dascăl de limba grecéscă și o scólă românéscă, lângă biserica Domnéscă, pe locurile de prăvăliĭ ale rĕposatuluĭ și o altă scólă românéscă pe moșia Bănovița, unde s'a îngropat rĕposatul, în mijlocul câmpuluĭ. Protopopul și orășeniĭ cerură întărirea acestor disposițiunĭ în favórea scóleĭ, rênduindu-se epitropĭ Protopopu Gheorghe și duoĭ neguțitorĭ din Cernețĭ. Const. Ipsilante rânduesce pe Biv-Vel Ban Const. Ghica epistatul Logofețiilor marĭ, să facă cercetare la fața loculuĭ despre împregiurărĭ. Acesta face raport cerênd întărirea donațiuneĭ pentru cele treĭ scolĭ și Domnitorul dă hrisovul ce analisarăm și pe care 'l anexăm.

Aŭ urmat în privința legatuluĭ ce aŭ lăsat Medelniceru Hagi Iordache Severinénul de care maĭ sus pomenim, lungĭ daraverĭ cu rudele rĕposatuluĭ, în anul 1805. Dăm în anexă tóte acestea documente, carĭ pot interesa istoria scólelor din Cernețĭ ****).

---

acéstă orânduială bine păzită și a se urma darea acestor lefĭ pururea și tot-d'a-una cu ne strămutare, pentru folosul cel de obște, care 'l voim Domnia Mea, al D-lor boierilor și al tutulor lăcuitorilor noștri din partea loculuĭ și a sĕracilor căutare, care nu aŭ putință de plată la dohtor, am bine-voit a întări acésta și printr'acest Domnescul nostru hrisov, adeverit cu însușĭ Domnésca nóstră iscălitură și pecete, cum și cu credința prea iubiților Domnieĭ Mele fiĭ *)». 1805, Ianuarie 20.

*) Condica No. 46, fila 377.
**) Vedĭ anexa corespundĕtóre.
***) Vedĭ anexa corespundĕtóre.
****) Vedĭ anexa.

*

Inainte de a trece la scólele din Moldova, socotim util a aminti existenţa hrisovuluĭ interesând bisericele domnescĭ din Bucurescĭ, cu data 1803, Octombre 24. Din acest hrisov ce dăm în anexă, se póte vedea existênd pe la aceste biserici *grămăticĭ*, a cărora slujbă intereséză de asemenea propăşirea culturei naţionale *).

Cu hrisovul din 1804, Martie 18, Domnitorul face scutirĭ şi miluirĭ unuĭ legător de cărţĭ al Mitropolieĭ numit Tudor **).

*

In Moldova ceĭ d'ântêiŭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX aŭ mare însemnătate în istoria cultureĭ naţionale, maĭ ales în urma rădicăreĭ la scaunul Mitropolitan a luĭ Veniamin, la 15 Martie 1803.

Imediat dupe acéstă venire la tronul Mitropolitan a luĭ Veniamin, avem hrisovul Domnitoruluĭ Alexandru Const. Moruz relativ la scóle. Domnitorul s'a ocupat de aşia ḑisa Academie din Iaşĭ, printr'un hrisov special ce dăm în anexă ***).

Indată apoĭ în 29 Maiŭ 1803, Domnitorul aşedă scólă de limba elinéscă şi moldovenéscă la Monastirea Mavromoluluĭ în Galaţĭ, precum aŭ fost şi maĭ nainte ****).

Anul 1804 numĕră între ceĭ maĭ memorabilĭ aĭ istorieĭ culturale Moldovene.

Când amintim de documente referitóre la scóle, din acest an, pe dată condeiul vrea să scrie numele Mitropolituluĭ Veniamin. Ne-am deprins cu toţiĭ a pune la numele luĭ tótă mişcarea culturală de la aceştĭ anĭ.

Veniamin Costache (Negel) succede la Mitropolie luĭ Iacob Stamate. De aceea nu pot afirma, cu D. Erbiceanu *****) că «cel ântêiŭ fapt ce'l sĕvîrşesce Mitropolitul Veniamin dupe suirea sa pe tronul archipăstoresc, este înfiinţarea de scolĭ românescĭ, ca contra pond scólelor aprópe numaĭ grecescĭ şi din carĭ nu profitaŭ atât de mult fiiĭ românilor în desvoltarea simţuluĭ origineĭ némuluĭ lor. Limba românéscă mărginită aprópe numaĭ în biserică se considera pe atuncĭ ca ceva necivilisat, proprie numaĭ pentru ţĕranĭ; iar în casele şi salónele boierilor nu se auḑea pe acele timpurĭ decât grecesce şi franţuzesce».

Apoĭ realitatea nu era tocmaĭ aşia: din scólele ce existaŭ (le-am vĕḑut în urmă), nu era isgonită limba românéscă şi ea era limba statuluĭ şi nu numaĭ a bisericeĭ. Duoĕ, treĭ hrisóve scrise grecesce nu pot proba contrariul, când avem cu miile de cele scrise românesce. Se póte că salónele despreţuiaŭ limba românéscă şi îĭ preferaŭ limba grécă şi pe icĭ colea limba francesă; dar astăḑĭ încă puţine sunt salónele în carĭ nu tronéză aprópe exclusiv limba francesă? Ba nu cum-va limba germană chiar şi dênsa ea stăpânire în casele românescĭ maĭ culte? Apoĭ de aci nu urméză ca Vlădiciĭ şi Mitropoliţiĭ, carĭ nu sciŭ încă franţuzesce séŭ nemţeşte şi de aceea grăesc numaĭ româuesce, sunt *restauratori* aĭ limbeĭ naţionale. Departe de mine de a împuţina meritele şi laudele Mitropolituluĭ Veniamin; eŭ nu neg dragostea luĭ pentru limba românéscă; dar nu pot, ca istoric, conveni, că Venia-

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

***) Veḑĭ anexa.

****) Veḑĭ anexa dupe Uricar, Tom. I, pag. 117.

*****) Veḑĭ Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ.

min, venit la Mitropolie, 15 Martie 1803, pe dată începe el curentul național, pre când acest curent exista deja: uitat'am meritele Mitropolitului Iacob Stamate, din acest respect?

Mitropolitul Veniamin se pune, dupe D. Erbiceanu, pe dată dupe ce ajunge la Iașĭ, să înființeze scolĭ românescĭ. E de mirare numaĭ, că nu'l găsim făcênd tot ast-fel în episcopatul sĕŭ de 4 anĭ la Hușĭ și în episcopatul sĕŭ de la Roman. din Iunie 1796 până la 1803*).

In aceste Episcopate activitatea luĭ Veniamin este îndreptată la biserică și la spitale și alte bine-facerĭ. Nicĭ chiar ca scriitor român nu a debutat Veniamin până la 1803.

Conclusiunea nóstră este, că în Iașĭ, Mitropolitul Veniamin află un *mediŭ ambiant* format, un curent însemnat cultural, datorit la toțĭ predecesoriĭ sĕĭ, fie din cler, fie din lumea civilă. Acest curent împingea scóla spre naționalisare încă de mult. Veniamin are meritul de a fi intrat cu tótă inima și cu tótă mintea în acest curent, și în curênd istoricul îl va afla pășind în fruntea luĭ.

Istoricul veridic nu póte nega nicĭ Domnitoruluĭ Alexandru Moruzi merite, în ramul scolar. El a provocat unele lucrărĭ relative la scolĭ de către divanul țĕreĭ, iar nu de către *Obșteasca Adunare* (cum scrie prin metacronism D-nu Erbiceanu). Insușĭ Moruz spune în hrisovul sĕŭ al scólelor, din 24 Maiŭ 1803, că: «*și noĭ din copilărie iubind învĕțătura*», acésta l'a îndemnat să se ocupe de scóle. Apoĭ, ceva maĭ mult, în hrisovul sĕŭ nicĭ pomenesce de o prealabilă anafora a Divanuluĭ.

Moruz era obligat de a se ocupa de scólele din Moldova de chiar hatichumaiumul Porțeĭ de la 1803, al Sultanuluĭ Selim aĭ IV-lea. Acesta, la art. 44, se ocupă de scólele țĕrilor române și impune Domnitoruluĭ de a îngriji de ele, de spitale, de drumurĭ, etc., prin o administrațiune pămêntéscă și nu grecéscă.

*

Dar revenim la istoria anuluĭ 1804 pentru Moldova.

In 15 Februarie 1804, mișcarea culturală românéscă dobêndesce țĕriĭ, prin reorganisarea de către Mitropolitul Veniamin, o tipografie a Mitropolieĭ. Mitropolitul cere Domnitoruluĭ Moruz un hrisov în favórea acesteĭ tipografiĭ «*pentru tipărirea cărților de trebuința țĕreĭ*» **).

In acestașĭ an 1804, Alexandru Moruz înființéză *o orfanotrofie* în Iașĭ, dupe exemplul celeĭ din Bucurescĭ, cu hrisovul ce dăm în anexă ***).

Dar cea maĭ importantă creațiune în acest an este aceea a seminaruluĭ de la Socola. Aci era o monastire de maicĭ. Acestea aŭ fost strĕmutate la Agapia.

O legendă ulterióră, raportată în «Fóia pentru minte, inimă și literatură», No. 34 din 1848, pretinde, că Mitropolitul Veniamin în pizma boierilor, carĭ nu puteaŭ suferi ridicarea la trépta de boier a fiilor din popor, s'a hotărît să facă seminarul de la Socola.

Adevĕrul este, că necesitatea rădicăreĭ cleruluĭ o indicase numerorșĭ din Domniĭ anteriorĭ și însușĭ Mitropolitul Iacob Stamati. Veniamin sosesce la momentul psichologic și

---

*) D-nu Erbiceanu face o eróre punênd data de 1792 la pagina LXIII din Istoria Mitropolieĭ Moldoveĭ pentru trecerea luĭ Veniamin la Roman.

**) Vedĭ anexa.

***) Vedĭ anexa dupe Uricar, Tom. I, pag. 158.

el obține de la Moruz hrisovul de fundațiune a acestuĭ seminar. Inregistrăm în totalitatea luĭ aci acest act important *).

«Décă cea maĭ mică vătămare a sănătățiĭ, face pe om a nu'ĭ place, neci bunătățile trupuluĭ, neci ale norocireĭ, cu cât maĭ ales cea maĭ mică vătămare întru cele duhovnicescĭ aduce cea maĭ mare bătae a cugetuluĭ, la aceĭ ce sunt bine credincioşĭ Domnĭ şi Ocârmuitorĭ noródelor. Intre alte domnescĭ şi părintescĭ a Domnieĭ Mele privegherĭ, pentru îndestularea buneĭ vețuirĭ a supuşilor, nu am trecut cu vederea şi aşeḑarea din noŭ a scóleĭ de la monastirea Socola, care acum s'aŭ alcătuit spre învĕțătura, îndreptarea şi desĕvĕrşita catihisie a celor, carĭ se vor învrednici prin bisericescile canóne a se hotărî să priméscă darul cinuluĭ preoțieĭ, cariĭ maĭ înainte lipsițĭ fiind de acésta maĭ ântêiŭ trebuitóre la dênşiĭ învĕțătură şi sciință, era vĕḑută greşire între cele duhovnicescĭ şi socotită vătămare, dupe însăşĭ arĕtarea Preasfințituluĭ duhovnicesculuĭ nostru părinte a Mitropolituluĭ țĕreĭ.

«Spre acésta dar, pentru ca să pótă avea şi cele trebuinciόse a petrecereĭ viețiĭ, cu tótă îndestularea şi mulțămirea, aceĭ carĭ vor fi vrednicĭ a primi acel dar, şi maĭ nainte vor fi orânduițĭ spre catihisie învĕțătureĭ la acéstă scólă, de la numita monastire Socola, iată bine-voind Domnia Mea, prin acest al nostru Domnesc hrisov, rânduim, pe lângă cele-alte veniturĭ a numiteĭ monastirĭ, să se dea din Domnésca Nóstră Visterie, câte 2.500 leĭ pe tot anul, luându-se câte o a patra parte pe tot cĭfertul, precum în întăritura anaforaleĭ de obşte a biruluĭ pre Iarg se arĕtă. Şi hotărîm Epitropia cea desĕvîrşit la Preasfințitul alesul de Dumneḑeŭ duhovnicul nostru părinte Kirio Kir Veniamin Mitropolitul Moldoveĭ, pe care nu numaĭ 'l îndatorim, ca să priméscă baniĭ aceştia nestrămutat pe tot cĭfertul din Domnésca Nóstră Visterie, dar osebit să se îngrijască cu neapĕrata datorie şi cu râvna osârdnică pentru buna învĕțătură şi cu deplină sciință a catihisieĭ întru cele bisericescĭ a numiților aleşĭ şi rânduițĭ către acésta, cât şi pentru ale viețuireĭ lor trebuinciόse, ca petrecĕnd cu îndestulare în vremea învĕțătureĭ, şi eşind destoinicĭ daruluĭ, să nu înceteze pururea a ruga, pe dătătorul bineluĭ, Milostivul Dumneḑeŭ, pentru acéstă țéră, şi pentru ceĭ ce locuesc într'ênsa.

«Acestea rânduindu-se şi hotărîndu-se s'aŭ dat şi Domnescul nostru hrisovul acesta, întărit cu a nóstră Domnéscă iscălitură şi pecete, cu credința Prea iubiților noştriĭ fiĭ, luminatelor Beizadele: Constantin V.V., Dimitrie V.V. şi Nicolai V.V., şi mărturia Preasfințituluĭ Mitropolit al Moldoveĭ Kirio Kir Veniamin şi iubitorilor de Dumneḑeŭ, Kir Gherasim Episcopul Romanuluĭ, Kir Meletie Episcopul Huşuluĭ şi a cinstiților şi credincioşilor boerilor Divanuluĭ Domnieĭ Mele, D-lor Costache Ghica Vel-Logofĕt de Ţéra-de-Jos, Iancul Razu Vel-Logofĕt de Ţéra-de-Sus, Nicolae Balş Vel-Vornic de Ţéra-de-Jos, Alexandrul Iancul Leo Vel-Vornic de Ţéra-de-Jos, Gavriil Conachi Vel-Vornic de Ţéra-de-Sus, Dimitrie Sturza Vel-Vornic de Ţéra-de-Sus, Dimitrie Ghica Vel-Vornic al obştieĭ, Lucachi Arghiropolu Vel-Postelnic, Alexandru Mavrocordat Hatman, Nicolae Biv-Vel-Postelnic, Epistat cămăreĭ, Iordache Roset Vel-Visternic, Alex. Balş Vel Agă, Grigorie Ghica Vel Vornic, de Aproḑĭ, Dimitrie Bogdan Biv-Vel Spătariŭ, Epistat Comisieĭ, Nicolae Balş Vel-Spătariŭ, Vasilie Roset Vel-Ban, Nicolai Dinache Vel-Caminariu şi a tutulor boierilor Domnieĭ Mele marĭ şi micĭ. Poftim frățesce Domnia Mea şi pe alțĭ luminațĭ Domnĭ, carĭ în urma nóstră vor primi din pronia ceréscă ocârmuirea acesteĭ de Dumneḑeŭ păzite țĕrĭ cu creştinesc cuget, pentru a Domniilor-Sale slavă şi vecĭnică pomenire, să adaugă şi să întăréscă acéstă milă, ca în vecĭ nestrămutată să se păzéscă. S'a scris la aniĭ de la Hristos

*) Uricar, tom III, pag. 37.

1804, întru a duoa Domnie a Moldoveĭ, la anul al treilea în luna luĭ Octombre, întru al nostru domnesc scaun în Iaşĭ.

(Iscălit) *Iŏ Alexandru Constantin Moruzi Voevod.*

(L. S.)

Profesoriĭ rânduiţĭ la acest seminariŭ, care se redeschide în tómna anuluĭ 1804, luna luĭ Octombre, dupe Diptichul seminaruluĭ şi pre cât din tradiţiune raporteză D. C. Erbiceanu *), aŭ fost: Dascălul Constantin, Paharnicul Enache, Călugărul Ioil, dascăl de teologie. Va să dică, abea vre-o treĭ profesorĭ sunt cunoscuţĭ. De altmintrelea nicĭ credem că eraŭ cu mult maĭ mulţĭ şi gândim, că are dreptate George Asaki, când în broşura sa «Chestia învĕţătureĭ publice» la pagina 9, ne spune, că la seminarul din Socola, în 1804, se învĕţa dóră «gramatica română şi alte cunoscinţe, ce se socoteaŭ trebuitóre pentru epanghelma de paroch».

Orĭ cât de puţin se va fi fost învĕţat în seminarul de la Socola, la începutul existinţeĭ luĭ şi pe mulţĭ anĭ încă, nu rĕmâne maĭ puţin un institut important. Din nenorocire evenimentele politice, carĭ succed neintârdiat dupe înfiinţarea luĭ (d'intre carĭ invasiunea nouă a Ruşilor şi neintârdiata înlăturare din scaunul Mitropolitan a luĭ Veniamin), n'a fost pentru puţin întârdietóre desvoltăreĭ seminaruluĭ de la Socola.

La acéstă întârdiere de desvoltare a scóleĭ română, cât pe ce se contribue, chiar din anul înfiinţăreĭ seminaruluĭ, şi împrejurarea cunoscută a împrăştiereĭ în public, ba până şi în lăuntrul palatuluĭ domnesc şi al Mitropolieĭ, de satire politice în limba românéscă. Aceste satire de veneaŭ la cunoscinţa Domnitoruluĭ în urma organisăreĭ seminaruluĭ, cine póte sci ce isbirĭ avea să dea acesteĭ scolĭ chiar Moruzi! Din norocire pentru scólele române afacerea este din Martie şi Aprilie 1804. Divanul ţĕreĭ emoţionat de aceste pamflete, manifestaţiunĭ de altmintrelea ale oposiţiuneĭ naţionale, nu se dă în lăturĭ de a trămite la Pórtă un arz-magzar, prin care să 'şĭ aréte indignaţiunea, şi să sprijine pe Moruzi Vodă.

Acest arz îl dăm în anexă ca unul ce explică şi oglindesce situaţiunea ţĕreĭ chiar şi din respect cultural **).

*

In favórea seminaruluĭ de la Socola, intervine la 1806, un noŭ hrisov al luĭ Moruzi, din 3 August ***).

Interesézâ istoria cultureĭ naţionale şi constatarea spirituluĭ de toleranţă religiósă, de aceea vom cita aci, ca acte probând toleranţa religiósă în Moldova, la data unde am ajuns, pe cele următóre:

1) Hrisovul din 1803, Noembre 8, prin care acordă luteranilor un loc pentru facere de biserică şi de cimitir ****). Hrisovul aduce credinţa şi a Mitropolituluĭ Veniamin, şi a Episcopilor Gherasi de Roman şi Meletie de Huşĭ.

2) Hrisovul din 1805, Ghenarie 20, aflător în Uricar tomul IV, pagina 137. Insuşĭ Mitropolitul Veniamin, împreună cu boieriĭ: Postelnicul Lucache şi Visternicul Iordache Roset, intră cu anafora la Alexandru Moruzi, la 1804, Decembre 22, arĕtând că lipoveniĭ

*) Istoric. seminar. Veniamin din Iaşĭ, 1885, pag. 34.

**) Vedĭ anexa corespundĕtóre.

***) Il dăm în anexă dupe Uricar, Tom. III, pag. 40.

****) Vedĭ Uricarul tom. IV, pag. 170.

din tótă țéra s'aŭ jeluit că sunt supărațĭ și eĭ și preoțiĭ de către ispravnicĭ și de către alțiĭ, carĭ nu o lasă să 'șĭ exerciteze în libertate cultul. Domnitorul se vede, că a rânduit pe Mitropolitul și pe aceștĭ duoĭ boierĭ să cerceteze temeiul tânguireĭ lipovenilor.

Comisiunea acésta, prin anaforaoa de care ne ocupăm, arétă, că lipoveniĭ aŭ două cărțĭ Domnescĭ anteriόre, de la Alexandru Constantin Voevod și de la Alexandru Ioan Mavrocordat Voevod, pentru nesupĕrarea bisericilor, a schiturilor, popilor și călugărilor lor. Decĭ și Alex. Moruzi le face hrisov în 1805, Ianuarie 20, ca să fie biserica lipovenéscă deplin tolerată, numaĭ să nu aibă voie de proselitism *).

*

Mitropolitul Veniamin, s'a preocupat și de *musica bisericéscă*, cerĕnd la 1805 înființarea uneĭ scolĭ de psaltichie la Mitropolie, prin anaforaoa către Domnitor, care a primit resoluțiunea luĭ Moruzi, din 4 Octombre 1805. Dăm în anexă aceste două acte **).

Invĕțător la acéstă scόlă a fost orânduit Proto-psaltul Petrea, cu léfă de 300 leĭ pe lună, din carĭ 100 din budgetul general al scόlelor.

*

Intrarea rușilor în Moldova în 1806, Noembre, și a turcilor în Bucurescĭ, același an și aceeașĭ lună, apoĭ proclamațiunea rĕsboiuluĭ, în Decembre 1806, din partea Turcieĭ, aduc, repetim, împedicare mersuluĭ liniștit și asigurat al cultureĭ naționale, prin închiderea celor maĭ multe, décă nu a tόte, scόle Domnescĭ.

La 1806, August 5, Vel Vist. Const. Filipescu și Radu Golescu, epitropĭ aĭ scόleĭ din Slatina, jud. Olt, supun Domnitoruluĭ o anafora prin care iĭ arétă, că în aceste scόle urméză aprόpe 100 de copiĭ, învĕțând romănesce și grecesce, și că aceste scolĭ nu maĭ aŭ venit suficient în urma evenimentelor din urmă, din care să se plătéscă simbrie dascălilor și hrana lor și cheltuiala bisericeĭ și dresul fόntânilor de acolo din oraș. Epitropiĭ se rόgă a se face scόleĭ milă vinariciŭ de la șése popόre din județul Oltuluĭ și a li se maĭ da acelor scolĭ și avaietul bâlciurilor din județ, maĭ hărăzăindu-i-se și cățĭ-va luḑĭ străinĭ.

Domnitorul la 12 August același an, acordă o parte din vinăriciul cerut, și 10 luḑĭ pentru scόlă ***).

Eată resoluțiunea Domnitoruluĭ și anaforaoa :

Io Costandin Alexandru Ipsilant Voevoda Gospodar Zemli, etc. . . . .

«Cât pe acele câte ḑece parale de prăvălia mare și câte cincĭ de prăvălia mică, ce ni se arétă că se ia de Ispravniciĭ județelor, acésta fiind urmare ne canonisită și nesciută Domnieĭ Mele este hrăpire a ispravnicilor, și nu este cu cuviință să afierosim milă la scόlă jafurile și catahrisis ce se fac, și neci slobodim Domnia Mea, de acum înainte o urmare ca acésta, fiind-că numaĭ stăpâniĭ moșiilor, unde se fac acele bâlciurĭ, séŭ tĕrgurĭ, aŭ a lua obicĭnuitul avaet al pămĕntuluĭ; iară pentru vinăriciul acestor cincĭ popόre ce se arétă maĭ jos anume: Comana, Ipotești, Alilapești, Viișora și Săranpoe ot sud Olt, bine-voim Domnia Mea a face acéstă milă și ajutor și scόlelor din orașul Slatina, spre a'șĭ putea întâmpina trăbuinciόsele cheltuelĭ ce urméză a se face peste an la maĭ jos arĕtatele trebuințe; iĭ hărășim însă, din cincĭ banĭ, carĭ se iaŭ pe séma Domniĭ la vadră, să aibă a lua maĭ sus nu-

*) Veḑĭ Uricar tom. IV, pag. 137.

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtόre.

***) Condica No. 48, fila 50.

mita scólă numaĭ câte duoĭ banĭ; iară ceĭ-alţĭ toţĭ să se ia de vinăriceriĭ Domnescĭ, care acéstă milă să aibă a strînge orânduitul om al scóleĭ tot cu aceeaşĭ orânduială, ce se urméză şi la alte milĭ monăstirescĭ; osebit maĭ facem Domnia Mea milă la acéstă scólă, ca să fie şi lude ḑece scutiţĭ, ómenĭ străinĭ fără pricină de dajdie».

1806, August 12.

Prea Inălţate Dómne,

«Cu plecată anafora arĕt Măriĭ Tale, că şi scólele din oraşu Slatini ot sud Olt, unde învaţă apróре de 100 de copiĭ grecesce şi românesce, asupra căreia suntem noĭ plecatele Măriĭ Tale slugĭ epitropĭ, are numaĭ duoĕ moşiĭ într'acel judeţ, de la care abea se adună banĭ gata 1.000 talerĭ, căcĭ fiind în drumul trecĕtorilor şi întêmplându-se răsvrătirea trecută, nu numaĭ agonisita ce are pe dênsele s'aŭ prăpădit de către ostaşiĭ Bejenarĭ, ci şi satul, s'aŭ rĕspândit; iară simbria dascălilor, ce se dă peste an, sunt 920 talerĭ, afară din hrana cea trăbuinciósă din tóte ḑilele a dascălilor, şi chieltuiala bisericeĭ, şi dresul fântânilor de acolo din oraş, cu care aceste se încarcă cheltuiala de se fac maĭ mult de 1,000 talerĭ pe an; aŭ avut şi scóla 1.300 talerĭ strînşĭ de maĭ nainte, dară întêmplându-se de s'aŭ ucis duoĭ turcĭ în satul scoleĭ şi neputêndu-se dovedi ucigaşiĭ, s'a îndatorat scóla, stăpâna moşieĭ, de a dat rudelor acelor ucişĭ geremé pentru sat, şi cu aceea s'aŭ prăpădit şi maĭ sus numiţiĭ banĭ, şi încă a încăput şi scóla sub datorie, atât pentru neajungerea venituluĭ, cât şi pentru învelişul bisericeĭ, ce s'a făcut în trecutul an din noŭ; decĭ vĕḑênd, că nu se póte chivernisi scóla cu acel puţin venit ce are, alergăm la buna milostivire a Măriĭ Tale şi ne rugăm, să bine-voescĭ la acest lucru folositor obştieĭ de acolo, a se face milă scóliĭ vinăriciul din şése poporaşe ce sunt într'acel judeţ al Oltuluĭ, care s'aŭ însemnat maĭ jos, neînchinat la alte monastirĭ, unde numaĭ acum de vre-o duoĭ-treĭ anĭ s'aŭ pus óreş-ce viişóră şi havaetul bâlciurilor ce se fac într'acel judeţ, însă ḑece parale de prăvălia mare, cincĭ parale de prăvălia mică, şi câte o para de vita ce se vinde la obor, dupe cum asemenea s'a făcut ajutor şi scóleĭ ot sud Gorjul, dândui-se avaetul bâlciurilor ce'l lua; aşişderea să se hărezéscă scóleĭ şi niscaĭ ómenĭ străinĭ, fără paguba visterieĭ, şi va fi pomenirea Măriĭ Tale.»

1806, August 5.

Constandin Filipescu Vel-Vistier, Radu Golescu.

Popóre:

Poporul Comana;

Poporul Ipotescĭ;

Poporul Alilăpescĭ;

Poporul Viişóra;

Poporul Saranpoé.

Sub domnia luĭ Ipsilant avem de înregistrat şi încercările de a pune stavilă luxuluĭ. Banul Dimitrie Ghica era în fruntea acesteĭ mişcărĭ şi împingea la o lege sumtuarie. Acésta nu izbuti din causa predicilor ce supraveniră prin invasiunile luĭ Pasvantoglu, incendiul din 1803, inundaţiile de la 1804, etc. *).

*

Între *dascăliĭ* cariĭ se ilustréză pe la anul acesta, vom numi şi pe Preotul Polizu Conto, care la 1806 tipări unele cărţĭ *(veḑĭ anexa)*. Despre Conto aflăm menţiune

*) Veḑĭ art. D-luĭ Papadopulo Calimach despre legile somptuariĭ în «Revista Nouĕ», anul II, broşura 1, pag. 32.

în Colecțiunea luĭ Hurmuzachi, vol. II, supl. I, la pag. 319, însă nu în avantagiul luĭ. Se pare că Conto îșĭ dăduse singur decorațiunea legiuneĭ de onóre dupe întórcerea sa din Franța. Din Bucurescĭ în 13 August 1805, agentul frances S-te Luce, scria către Talleyrand, că : «Je dois prévenir V. E., que tous ces Grecs qui reviennent de France, se donnent pour des agents du Gouvernement. Ils parlent des premiers personnages de l'Empire comme s'ils avaient eu l'honneur de vivre dans leur intimité. Un certain moine, Polisoi Condou se donait aussi pour membre de la Légion.»

Pentru a servi ca îndemn Românilor în rĕsboiul ce Rușiĭ pregăteaŭ contra Turcilor, în 1806, la Veneția se imprimă de ieromonachul Neofit, opul : «Vestitele vitejiĭ ale luĭ Mihaiŭ Vodă, ce aŭ stăpânit țéra românéscă și Ardealul de la anul mântuireĭ 1588, și până la 1601, care maĭ întêiŭ s'aŭ tipărit în limba grecéscă *)».

*

Tot în 1806, la Viena, se imprima edițiunea grécă a istorieĭ luĭ Tunnusli. In acéstă carte, Capitolul 26, este consacrat scólelor domnescĭ.

Lucrarea fraților Tunusli amintesce, că scóla de la S-tul Sava a fost fondată de Șerban Cantacuzino. Pe timpul autoruluĭ ea avea :

Un profesor primar la sciințele filosofice.

Un profesor secundar la litere.

Un al treilea la cele ordinare.

Scóla slavonéscă a fost maĭ d'inainte în biserica vechiă a S-tuluĭ Gheorghe, susținută de toțĭ Domniĭ următorĭ. Acésta are duoĭ profesorĭ, unul primar și altul secundar».

Maĭ amintesce Tunusli, ceea-ce am vĕḑut, cum lefile dascălilor se plăteaŭ maĭ întêiŭ din visterie și apoĭ din veniturile monastireĭ Glavaciocul, care apoĭ s'a dat în administrațiunea Mitropolituluĭ.

Persistința uneĭ scóle la monastirea Colțea este de asemenea constatată și în frațiĭ Tunusli, la capitolul spitalurilor. Acesta consignéză de asemenea, de și fórte scurt, reforma scolară a luĭ Alex. Ipsilante.

Tot asemenea scóla domnéscă din Tĕrgoviștea, la Capitolul 56 **).

*

Nu tóte scólele sunt închise din causa rĕsboiuluĭ. Așia vedem, că la 1808 funcționéză scóla de la Slatina *cu sporire*. Epitropiĭ Const. Filipescu Visternicul și Radu Golescu, spun acésta Divanuluĭ țĕreĭ Muntenescĭ, cu anaforaoa lor din 27 Maiŭ ḑisul an 1808, fiind țéra ocupată de muscalĭ. Epitropiĭ cer Divanuluĭ o îndreptare la hrisovul de care maĭ sus vorbirăm, al luĭ Ipsilante, relativ la vinăriciul cu care a miluit scóla din Slatina.

Ḑic boieriĭ epitropĭ :

«Insciințăm cinstituluĭ Divan, că *scóla* și biserica, i cismelele de la Slatina, jud. Olt, la care suntem noĭ epitropĭ, avĕnd óreși-care venit, dar pentru neajungerea cheltuielilor lor dintr'acel venit, *căcĭ scóla merge spre bună rodire și sporire,* după arĕtarea ce am făcut

*) Tradusă din grecesce în românesce de Teodor M. Eliad, și dată la tipar cu cheltuiala și cu îndemnarea unor iubitorĭ de înmulțirea cărților în limba românéscă în anul 1837.

Pe contra-pagină, la fine, se citesce : «Citesce, frate române, și gândesce la acest lăudat eroŭ și judecă, că cu adevĕrat a fost al patrieĭ părinte».

**) Să se compare cele scrise la 1789, de Nicolae Lazăr, și tipărite la Bucurescĭ cu titlul «Perigrafi tis Vlachias», la pag. 19, pe care am adus'o în anexă, la anul 1789, din acest studiŭ.

mita scólă numaĭ câte duoĭ banĭ; iară ceĭ-alţĭ toţĭ să se ia de vinăriceriĭ Domnescĭ, care acéstă milă să aibă a strînge orânduitul om al scóleĭ tot cu aceeaşĭ orânduială, ce se urméză şi la alte milĭ monăstirescĭ; osebit maĭ facem Domnia Mea milă la acéstă scólă, ca să fie şi lude ḑece scutiţĭ, ómenĭ străinĭ fără pricină de dajdie».

1806, August 12.

Prea Inălţate Dómne,

«Cu plecată anafora arĕt Măriĭ Tale, că şi scólele din oraşu Slatini ot sud Olt, unde învaţă aprópe de 100 de copiĭ grecesce şi românesce, asupra căreia suntem noĭ plecatele Măriĭ Tale slugĭ epitropĭ, are numaĭ duoĕ moşiĭ într'acel judeţ, de la care abea se adună banĭ gata 1.000 talerĭ, căcĭ fiind în drumul trecĕtorilor şi întĕmplându-se răsvrătirea trecută, nu numaĭ agonisita ce are pe dênsele s'aŭ prăpădit de către ostaşiĭ Bejenarĭ, ci şi satul, s'aŭ rĕspândit; iară simbria dascălilor, ce se dă peste an, sunt 920 talerĭ, afară din hrana cea trăbuinciósă din tóte ḑilele a dascălilor, şi chieltuiala bisericeĭ, şi dresul fântânilor de acolo din oraş, cu care aceste se încarcă cheltuiala de se fac maĭ mult de 1,000 talerĭ pe an; aŭ avut şi scóla 1.300 talerĭ strînşĭ de maĭ nainte, dară întĕmplându-se de s'aŭ ucis duoĭ turcĭ în satul scoleĭ şi neputĕndu-se dovedi ucigaşiĭ, s'a îndatorat scóla, stăpâna moşieĭ, de a dat rudelor acelor ucişĭ geremé pentru sat, şi cu aceea s'aŭ prăpădit şi maĭ sus numiţiĭ banĭ, şi încă a încăput şi scóla sub datorie, atât pentru neajungerea venituluĭ, cât şi pentru învelişul bisericeĭ, ce s'a făcut în trecutul an din noŭ; decĭ vĕḑĕnd, că nu se póte chivernisi scóla cu acel puţin venit ce are, alergăm la buna milostivire a Măriĭ Tale şi ne rugăm, să bine-voescĭ la acest lucru folositor obşteĭ de acolo, a se face milă scóliĭ vinăriciul din şése poporaşe ce sunt într'acel judeţ al Oltuluĭ, care s'aŭ însemnat maĭ jos, neînchinat la alte monastirĭ, unde numaĭ acum de vre-o duoĭ-treĭ anĭ s'aŭ pus óreş-ce viişóră şi havaetul bâlciurilor ce se fac într'acel judeţ, însă ḑece parale de prăvălia mare, cincĭ parale de prăvălia mică, şi câte o para de vita ce se vinde la obor, dupe cum asemenea s'a făcut ajutor şi scóleĭ ot sud Gorjul, dându-i-se avaetul bâlciurilor ce'l lua; aşişderea să se hărezéscă scóleĭ şi niscaĭ ómenĭ străinĭ, fără paguba visterieĭ, şi va fi pomenirea Măriĭ Tale.»

1806, August 5.

Constandin Filipescu Vel-Vistier, Radu Golescu.

Popóre:
Poporul Comana;
Poporul Ipotescĭ;
Poporul Alilăpescĭ;
Poporul Viişóra;
Poporul Saranpoé.

Sub domnia luĭ Ipsilant avem de înregistrat şi încercările de a pune stavilă luxuluĭ. Banul Dimitrie Ghica era în fruntea acesteĭ mişcărĭ şi împingea la o lege sumtuarie. Acésta nu izbuti din causa predicilor ce supravenirā prin invasiunile luĭ Pasvantoglu, incendiul din 1803, inundaţiile de la 1804, etc. *).

*

Între *dascălĭĭ* cariĭ se ilustréză pe la anul acesta, vom numi şi pe Preotul Polizu Conto, care la 1806 tipări unele cărţĭ *(vedĭ anexa)*. Despre Conto aflăm menţiune

*) Veḑĭ art. D-luĭ Papadopulo Calimach despre legile somptuariĭ în «Revista Nouĕ», anul II, broşura 1, pag. 32.

în Colecțiunea luĭ Hurmuzachi, vol. II, supl. I, la pag. 319, însă nu în avantagiul luĭ. Se pare că Conto îșĭ dăduse singur decorațiunea legiuneĭ de onóre dupe întórcerea sa din Franța. Din Bucurescĭ în 13 August 1805, agentul frances S-te Luce, scria către Talleyrand, că : «Je dois prévenir V. E., que tous ces Grecs qui reviennent de France, se donnent pour des agents du Gouvernement. Ils parlent des premiers personnages de l'Empire comme s'ils avaient eu l'honneur de vivre dans leur intimité. Un certain moine, Polisoi Condou se donait aussi pour membre de la Légion.»

Pentru a servi ca îndemn Românilor în resboiul ce Rușiĭ pregăteaŭ contra Turcilor, în 1806, la Veneția se imprimá de ieromonachul Neofit, opul : «Vestitele vitejiĭ ale luĭ Mihaiŭ Vodă, ce aŭ stăpânit țéra românéscă și Ardealul de la anul mântuireĭ 1588, și până la 1601, care maĭ întêiŭ s'aŭ tipărit în limba grecéscă *)».

*

Tot în 1806, la Viena, se imprima edițiunea grécă a istorieĭ luĭ Tunnusli. In acéstă carte, Capitolul 26, este consacrat scólelor domnescĭ.

Lucrarea fraților Tunusli amintesce, că scóla de la S-tul Sava a fost fondată de Șerban Cantacuzino. Pe timpul autoruluĭ ea avea :

Un profesor primar la sciințele filosofice.

Un profesor secundar la litere.

Un al treilea la cele ordinare.

Scóla slavonéscă a fost maĭ d'inainte în biserica vechiă a S-tuluĭ Gheorghe, susținută de toțĭ Domniĭ următorĭ. Acésta are duoĭ profesorĭ, unul primar și altul secundar».

Maĭ amintesce Tunusli, ceea-ce am vĕḑut, cum lefile dascălilor se plăteaŭ maĭ ântêiŭ din visterie și apoĭ din veniturile monastireĭ Glavaciocul, care apoĭ s'a dat în administrațiunea Mitropolituluĭ.

Persistința uneĭ scóle la monastirea Colțea este de asemenea constatată și în frațiĭ Tunusli, la capitolul spitalurilor. Acesta consignéză de asemenea, de și fórte scurt, reforma scolară a luĭ Alex. Ipsilante.

Tot asemenea scóla domnéscă din Tĕrgoviștea, la Capitolul 56 **).

*

Nu tóte scólele sunt închise din causa rĕsboiuluĭ. Așia vedem, că la 1808 funcționéză scóla de la Slatina *cu sporire*. Epitropiĭ Const. Filipescu Visternicul și Radu Golescu, spun acésta Divanuluĭ țĕreĭ Munteneseĭ, cu anaforaoa lor din 27 Maiŭ ḑisul an 1808, fiind țéra ocupată de muscalĭ. Epitropiĭ cer Divanuluĭ o îndreptare la hrisovul de care maĭ sus vorbirăm, al luĭ Ipsilante, relativ la vinăriciul cu care a miluit scóla din Slatina.

Ḑic boieriĭ epitropĭ :

«Insciințăm cinstituluĭ Divan, că *scóla* și biserica, i cismelele de la Slatina, jud. Olt, la care suntem noĭ epitropĭ, avênd óreșĭ-care venit, dar pentru neajungerea cheltuielilor lor dintr'acel venit, *căcĭ scóla merge spre bună rodire și sporire,* după arĕtarea ce am făcut

*) Tradusă din grecesce în românesce de Teodor M. Eliad, și dată la tipar cu cheltuiala și cu îndemnarea unor iubitorĭ de înmulțirea cărților în limba românéscă în anul 1837.

Pe contra-pagină, la fine, se citesce : «Citesce, frate române, și gândesce la acest lăudat eroŭ și judecă, că cu adevĕrat a fost al patrieĭ părinte».

**) Să se compare cele scrise la 1789, de Nicolae Lazăr, și tipărite la Bucurescĭ cu titlul «Perigrafi tis Vlachias», la pag. 19, pe care am adus'o în anexă, la anul 1789, din acest studiŭ.

mita scólă numaĭ câte duoĭ banĭ; iară ceĭ-alţĭ toţĭ să se ia de vinăriceriĭ Domnescĭ, care acéstă milă să aibă a strînge orânduitul om al scóleĭ tot cu aceeaşĭ orânduială, ce se urméză şi la alte milĭ monăstirescĭ; osebit maĭ facem Domnia Mea milă la acéstă scólă, ca să fie şi lude ḑece scutiţĭ, ómenĭ străinĭ fără pricină de dajdie».

1806, August 12.

Prea Inălţate Dómne,

«Cu plecată anafora arĕt Măriĭ Tale, că şi scólele din oraşu Slatini ot sud Olt, unde învaţă aprópe de 100 de copiĭ grecesce şi românesce, asupra căreia suntem noĭ plecatele Măriĭ Tale slugĭ epitropĭ, are numaĭ duoĕ moşiĭ într'acel judeţ, de la care abea se adună banĭ gata 1.000 talerĭ, căcĭ fiind în drumul trecĕtorilor şi întêmplându-se răsvrătirea trecută, nu numaĭ agonisita ce are pe dênsele s'aŭ prăpădit de către ostaşiĭ Bejenarĭ, ci şi satul, s'aŭ rĕspândit; iară simbria dascălilor, ce se dă peste an, sunt 920 talerĭ, afară din hrana cea trăbuinciósă din tóte ḑilele a dascălilor, şi chieltuiala bisericeĭ, şi dresul fântânilor de acolo din oraş, cu care aceste se încarcă cheltuiala de se fac maĭ mult de 1,000 talerĭ pe an; aŭ avut şi scóla 1.300 talerĭ strînşĭ de maĭ nainte, dară întêmplându-se de s'aŭ ucis duoĭ turcĭ în satul scoleĭ şi neputêndu-se dovedi ucigaşiĭ, s'a îndatorat scóla, stăpâna moşieĭ, de a dat rudelor acelor ucişĭ geremé pentru sat, şi cu aceea s'aŭ prăpădit şi maĭ sus numiţiĭ banĭ, şi încă a încăput şi scóla sub datorie, atât pentru neajungerea venituluĭ, cât şi pentru învelişul bisericeĭ, ce s'a făcut în trecutul an din noŭ; decĭ vĕḑênd, că nu se póte chivernisi scóla cu acel puţin venit ce are, alergăm la buna milostivire a Măriĭ Tale şi ne rugăm, să bine-voescĭ la acest lucru folositor obştieĭ de acolo, a se face milă scóliĭ vinăriciul din şése poporaşe ce sunt într'acel judeţ al Oltuluĭ, care s'aŭ însemnat maĭ jos, neînchinat la alte monastirĭ, unde numaĭ acum de vre-o duoĭ-treĭ anĭ s'aŭ pus óreş-ce viişóră şi havaetul bâlciurilor ce se fac într'acel judeţ, însă ḑece parale de prăvălia mare, cincĭ parale de prăvălia mică, şi câte o para de vita cĕ se vinde la obor, dupe cum asemenea s'a făcut ajutor şi scóleĭ ot sud Gorjul, dânduĭ-se avaetul bâlciurilor ce'l lua; aşişderea să se hărezéscă scóleĭ şi niscaĭ ómenĭ străinĭ, fără paguba visterieĭ, şi va fi pomenirea Măriĭ Tale.»

1806, August 5.

Constandin Filipescu Vel-Vistier, Radu Golescu.

Popóre:
Poporul Comana;
Poporul Ipotescĭ;
Poporul Alilăpescĭ;
Poporul Viişóra;
Poporul Saranpoé.

Sub domnia luĭ Ipsilant avem de înregistrat şi încercările de a pune stavilă luxuluĭ. Banul Dimitrie Ghica era în fruntea acesteĭ mişcărĭ şi împingea la o lege sumtuarie. Acésta nu izbuti din causa predicilor ce supraveniră prin invasiunile luĭ Pasvantoglu, incendiul din 1803, inundaţiile de la 1804, etc. *).

*

Între *dascăliĭ* cariĭ se ilustréză pe la anul acesta, vom numi şi pe Preotul Polizu Conto, care la 1806 tipări unele cărţĭ *(vedĭ anexa)*. Despre Conto aflăm menţiune

*) Veḑĭ art. D-luĭ Papadopulo Calimach despre legile somptuariĭ în «Revista Nouĕ», anul II, broşura 1, pag. 32.

în Colecțiunea luĭ Hurmuzachi, vol. II, supl. I, la pag. 319, însă nu în avantagiul luĭ. Se pare că Conto își dăduse singur decorațiunea legiuneĭ de onóre dupe întórcerea sa din Franța. Din Bucurescĭ în 13 August 1805, agentul frances S-te Luce, scria către Talleyrand, că : «Je dois prévenir V. E., que tous ces Grecs qui reviennent de France, se donnent pour des agents du Gouvernement. Ils parlent des premiers personnages de l'Empire comme s'ils avaient eu l'honneur de vivre dans leur intimité. Un certain moine, Polisoi Condou se donait aussi pour membre de la Légion.»

Pentru a servi ca îndemn Românilor în rĕsboiul ce Rușiĭ pregăteaŭ contra Turcilor, în 1806, la Veneția se imprimá de ieromonachul Neofit, opul : «Vestitele vitejiĭ ale luĭ Mihaiŭ Vodă, ce aŭ stăpânit țéra românéscă și Ardealul de la anul mântuireĭ 1588, și până la 1601, care maĭ întéiŭ s'aŭ tipărit în limba grecéscă *)».

*

Tot în 1806, la Viena, se imprima edițiunea grécă a istorieĭ luĭ Tunnusli. In acéstă carte, Capitolul 26, este consacrat scólelor domnescĭ.

Lucrarea fraților Tunusli amintesce, că scóla de la S-tul Sava a fost fondată de Șerban Cantacuzino. Pe timpul autoruluĭ ea avea :

Un profesor primar la sciințele filosofice.

Un profesor secundar la litere.

Un al treilea la cele ordinare.

Scóla slavonéscă a fost maĭ d'inainte în biserica vechiă a S-tuluĭ Gheorghe, susținută de toțĭ Domniĭ următorĭ. Acésta are duoĭ profesorĭ, unul primar și altul secundar».

Maĭ amintesce Tunusli, ceea-ce am vĕdut, cum lefile dascălilor se plăteaŭ maĭ ântéiŭ din visterie și apoĭ din veniturile monastireĭ Glavaciocul, care apoĭ s'a dat în administrațiunea Mitropolituluĭ.

Persistința uneĭ scóle la monastirea Colțea este de asemenea constatată și în frațiĭ Tunusli, la capitolul spitalurilor. Acesta consignéză de asemenea, de și fórte scurt, reforma scolară a luĭ Alex. Ipsilante.

Tot asemenea scóla domnéscă din Tĕrgoviștea, la Capitolul 56 **).

*

Nu tóte scólele sunt închise din causa rĕsboiuluĭ. Așia vedem, că la 1808 funcționéză scóla de la Slatina *cu sporire*. Epitropiĭ Const. Filipescu Visternicul și Radu Golescu, spun acésta Divanuluĭ țĕreĭ Munteneseĭ, cu anaforaoa lor din 27 Maiŭ disul an 1808, fiind țéra ocupată de muscalĭ. Epitropiĭ cer Divanuluĭ o îndreptare la hrisovul de care maĭ sus vorbirăm, al luĭ Ipsilante, relativ la vinăriciul cu care a miluit scóla din Slatina.

Dic boieriĭ epitropĭ :

«Insciințăm cinstituluĭ Divan, că *scóla* și biserica, i cismelele de la Slatina, jud. Olt, la care suntem noĭ epitropĭ, avĕnd óreșĭ-care venit, dar pentru neajungerea cheltuielilor lor dintr'acel venit, *căcĭ scóla merge spre bună rodire și sporire,* după arĕtarea ce am făcut

*) Tradusă din grecesce în românesce de Teodor M. Eliad, și dată la tipar cu cheltuiala și cu îndemnarea unor iubitorĭ de înmulțirea cărților în limba românéscă în anul 1837.

Pe contra-pagină, la fine, se citesce : «Citesce, frate române, și gândesce la acest lăudat eroŭ și judecă, că cu adevĕrat a fost al patrieĭ părinte».

**) Să se compare cele scrise la 1789, de Nicolae Lazăr, și tipărite la Bucurescĭ cu titlul «Perigrafi tis Vlachias», la pag. 19, pe care am adus'o în anexă, la anul 1789, din acest studiŭ.

mita scólă numaĭ câte duoĭ banĭ; iară ceĭ-alţĭ toţĭ să se ia de vinăriceriĭ Domnescĭ, care acéstă milă să aibă a strînge orânduitul om al scóleĭ tot cu aceeaşĭ orânduială, ce se urméză şi la alte milĭ monăstirescĭ; osebit maĭ facem Domnia Mea milă la acéstă scólă, ca să fie şi lude ḑece scutiţĭ, ómenĭ străinĭ fără pricină de dajdie».

1806, August 12.

Prea Inălţate Dómne,

«Cu plecată anafora arĕt Măriĭ Tale, că şi scólele din oraşu Slatini ot sud Olt, unde învaţă aprópe de 100 de copiĭ grecesce şi romănesce, asupra căreia suntem noĭ plecatele Măriĭ Tale slugĭ epitropĭ, are numaĭ duoĕ moşiĭ într'acel judeţ, de la care abea se adună banĭ gata 1.000 talerĭ, căcĭ fiind în drumul trecĕtorilor şi întĕmplându-se răsvrătirea trecută, nu numaĭ agonisita ce are pe dênsele s'aŭ prăpădit de către ostaşiĭ Bejenarĭ, ci şi satul, s'aŭ rĕspândit; iară simbria dascălilor, ce se dă peste an, sunt 920 talerĭ, afară din hrana cea trăbuinciósă din tóte ḑilele a dascălilor, şi chieltuiala bisericeĭ, şi dresul fântânilor de acolo din oraş, cu care aceste se încarcă cheltuiala de se fac maĭ mult de 1,000 talerĭ pe an; aŭ avut şi scóla 1.300 talerĭ strînşĭ de maĭ nainte, dară întêmplându-se de s'aŭ ucis duoĭ turcĭ în satul scoleĭ şi neputêndu-se dovedi ucigaşiĭ, s'a îndatorat scóla, stăpâna moşieĭ, de a dat rudelor acelor ucişĭ geremé pentru sat, şi cu aceea s'aŭ prăpădit şi maĭ sus numiţiĭ banĭ, şi încă a încăput şi scóla sub datorie, atât pentru neajungerea venituluĭ, cât şi pentru învelişul bisericeĭ, ce s'a făcut în trecutul an din noŭ; decĭ vĕḑênd, că nu se póte chivernisi scóla cu acel puţin venit ce are, alergăm la buna milostivire a Măriĭ Tale şi ne rugăm, să bine-voescĭ la acest lucru folositor obştieĭ de acolo, a se face milă scóliĭ vinăriciul din şése poporaşe ce sunt într'acel judeţ al Oltuluĭ, care s'aŭ însemnat maĭ jos, neînchinat la alte monastirĭ, unde numaĭ acum de vre-o duoĭ-treĭ anĭ s'aŭ pus óreş-ce viişóră şi havaetul bâlciurilor ce se fac într'acel judeţ, însă ḑece parale de prăvălia mare, cincĭ parale de prăvălia mică, şi câte o para de vita cĕ se vinde la obor, dupe cum asemenea s'a făcut ajutor şi scóleĭ ot sud Gorjul, dânduĭ-se avaetul bâlciurilor ce'l lua; aşişderea să se hărezéscă scóleĭ şi niscaĭ ómenĭ străinĭ, fără paguba visterieĭ, şi va fi pomenirea Măriĭ Tale.»

1806, August 5.

Constandin Filipescu Vel-Vistier, Radu Golescu.

Popóre:
Poporul Comana;
Poporul Ipotescĭ;
Poporul Alilăpescĭ;
Poporul Viişóra;
Poporul Saranpoé.

Sub domnia luĭ Ipsilant avem de înregistrat şi încercările de a pune stavilă luxuluĭ. Banul Dimitrie Ghica era în fruntea acesteĭ mişcărĭ şi împingea la o lege sumtuarie. Acésta nu izbuti din causa predicilor ce supravenirä prin invasiunile luĭ Pasvantoglu, incendiul din 1803, inundaţiile de la 1804, etc. *).

*

Între *dascăliĭ* cariĭ se ilustréză pe la anul acesta, vom numi şi pe Preotul Polizu Conto, care la 1806 tipări unele cărţĭ *(veḑĭ anexa)*. Despre Conto aflăm menţiune

*) Veḑĭ art. D-luĭ Papadopulo Calimach despre legile somptuariĭ în «Revista Nouĕ», anul II, broşura 1, pag. 32.

în Colecțiunea luĭ Hurmuzachi, vol. II, supl. I, la pag. 319, însă nu în avantagiul luĭ. Se pare că Conto îșĭ dăduse singur decorațiunea legiuneĭ de onóre dupe întórcerea sa din Franța. Din Bucurescĭ în 13 August 1805, agentul frances S-te Luce, scria către Talleyrand, că : «Je dois prévenir V. E., que tous ces Grecs qui reviennent de France, se donnent pour des agents du Gouvernement. Ils parlent des premiers personnages de l'Empire comme s'ils avaient eu l'honneur de vivre dans leur intimité. Un certain moine, Polisoi Condou se donait aussi pour membre de la Légion.»

Pentru a servi ca îndemn Românilor în rĕsboiul ce Rușiĭ pregăteaŭ contra Turcilor, în 1806, la Veneția se imprimă de ieromonachul Neofit, opul : «Vestitele vitejiĭ ale luĭ Mihaiŭ Vodă, ce aŭ stăpânit țéra românéscă și Ardealul de la anul mântuireĭ 1588, și până la 1601, care maĭ întéiŭ s'aŭ tipărit în limba grecéscă *)».

*

Tot în 1806, la Viena, se imprima edițiunea grécă a istorieĭ luĭ Tunnusli. In acéstă carte, Capitolul 26, este consacrat scólelor domnescĭ.

Lucrarea fraților Tunusli amintesce, că scóla de la S-tul Sava a fost fondată de Șerban Cantacuzino. Pe timpul autoruluĭ ea avea :

Un profesor primar la sciințele filosofice.

Un profesor secundar la litere.

Un al treilea la cele ordinare.

Scóla slavonéscă a fost maĭ d'ainainte în biserica vechiă a S-tuluĭ Gheorghe, susținută de toțĭ Domniĭ următorĭ. Acésta are duoĭ profesorĭ, unul primar și altul secundar».

Maĭ amintesce Tunusli, ceea-ce am vĕḑut, cum lefile dascălilor se plăteaŭ maĭ ântéiŭ din visterie și apoĭ din veniturile monastireĭ Glavaciocul, care apoĭ s'a dat în administrațiunea Mitropolituluĭ.

Persistința uneĭ scóle la monastirea Colțea este de asemenea constatată și în frațiĭ Tunusli, la capitolul spitalurilor. Acesta consignéză de asemenea, de și fórte scurt, reforma scolară a luĭ Alex. Ipsilante.

Tot asemenea scóla domnéscă din Têrgoviștea, la Capitolul 56 **).

*

Nu tóte scólele sunt închise din causa rĕsboiuluĭ. Așïa vedem, că la 1808 funcționéză scóla de la Slatina *cu sporire*. Epitropiĭ Const. Filipescu Visternicul și Radu Golescu, spun acésta Divanuluĭ țĕreĭ Muntenescĭ, cu anaforaoa lor din 27 Maiŭ ḑisul an 1808, fiind țéra ocupată de muscalĭ. Epitropiĭ cer Divanuluĭ o îndreptare la hrisovul de care maĭ sus vorbirăm, al luĭ Ipsilante, relativ la vinăriciul cu care a miluit scóla din Slatina.

Ḑic boieriĭ epitropĭ :

«Insciințăm cinstituluĭ Divan, că *scóla* și biserica, i cismelele de la Slatina, jud. Olt, la care suntem noĭ epitropĭ, avênd óreșĭ-care venit, dar pentru neajungerea cheltuielilor lor dintr'acel venit, *căci scóla merge spre bună rodire și sporire,* după arĕtarea ce am făcut

---

*) Tradusă din grecesce în românesce de Teodor M. Eliad, și dată la tipar cu cheltuiala și cu îndemnarea unor iubitorĭ de înmulțirea cărților în limba românéscă în anul 1837.

Pe contra-pagină, la fine, se citesce : «Citesce, frate române, și gândesce la acest lăudat eroŭ și judecă, că cu adevĕrat a fost al patrieĭ părinte».

**) Să se compare cele scrise la 1789, de Nicolae Lazăr, și tipărite la Bucurescĭ cu titlul «Perigrafi tis Vlachias», la pag. 19, pe care am adus'o în anexă, la anul 1789, din acest studiŭ.

Măriei Sale Const. Vodă Ipsilante, a se hărăzi vinăriciul de la 6 popóre, unde aŭ început a se face viĭ multe, a primit Măria Sa arĕtarea nóstră şi a hărăzit vinăriciul, dar însă din greşéla scriitoruluĭ, de desubt, la numirea popórelor lipsesce unul şi sunt cincĭ, care acel popor ce lipsesce se chiamă Bălănescĭ, aşeḑat tocmaĭ în miḑlocul popórelor celor-alte, cu care se dă multă zăticnire vinăriciuluĭ acesteĭ scóle. Să bine-voiască cinstitul Divan a da poruncă, ca şi poporul acesta să fie împreună cu cele-alte la mila scóleĭ».

1808, Maiŭ 27.

Const. Vist., Radu Golescu.

Divanul «ca pentru un obştesc folos al oraşuluĭ Slatina ce este cererea. . . . .» o aprobă *).

In 1809, August 24, Domnul dă în privinţa vinăriciuluĭ scóleĭ de la Slatina, următorul ordin: «Fiind-că scóla din oraşul Slatina sud Olt, prin cărţĭ Domnescĭ are a lua milă de vinăriciŭ de la câte-va popóre dintr'acest judeţ, s'a dat acéstă carte a Divanuluĭ, Medelniceruluĭ Nicolae Gigârtul, ce s'a orânduit din partea scóleĭ, carele să aibă a âmbla împreună cu vinericeriĭ Divanuluĭ, să scrie vinăriciul acelor popóre ce sunt sciute. De care poruncim Divanuluĭ Domnieĭ Mele, taxildariuluĭ al acestuĭ judeţ, îndată ce se va isprovi scrisul, baniĭ ce se va face, partea scóleĭ, să se dea în mâna orânduituluĭ, fără de a pretenderisi vre-o ḑeciuélă séŭ cheltuială dintre aceştĭ banĭ» **).

1809, August 24.

*

Până după pacea de la 1812, ne lipsesc acte cu referinţă la scóle. Cu tóte acestea, acolo pe unde rĕsboiul a îngăduit, scólele tot aŭ trebuit să urmeze, de şi cu neînduoiósă scădere.

Aşĭa seminariul organisat la Socola, nu se închide între 1806 şi 1812 ***).

*

Dupe încheierea păceĭ, care la 1812 răpesce Moldoveĭ jumĕtate din teritoriŭ, Basarabia, Ioan Caragea, Domn al Munteniеĭ şi Scarlat Calimach, al Moldoveĭ, îşĭ pórtă pe cât pot atenţiunea asupra scólelor, solicitaţĭ de Mitropoliţiĭ ţĕreĭ.

In Muntenia Domnitorul reorganizéză scóla de la Monastirea Obedeanu din Craiova. In acest act Domnitorul constată, că în Bucurescĭ continua scólele. Cât privesce scólele din Craiova, constată că «din trecutele resmiriţe ce aŭ fost în partea loculuĭ, aŭ lipsit acea sistemă a scóleĭ şi maĭ pe urmă şi a cutremuruluĭ ce s'a întâmplat s'aŭ fost zmintit şi unele din zidirile eĭ». Divanul Craioveĭ a cerut reînfiinţarea scóleĭ, şi vestesce Domnitoruluĭ, că este şi zidirea pusă în reparaţie.

Din-actul ce dăm în anexă ****) se va vedea budgetul scóleĭ Obedeanu. Sunt 2 dascălĭ de grecesce şi unul de românesce. Se reînfiinţéză un internat de 12 ucenicĭ ţinuţĭ din budgetul scóleĭ. Vor maĭ fi 8 ucenicĭ internĭ, însă solvenţĭ. Domnitorul aştepta să iasă «*din*

---

*) Condica cit. 56.

**) Condica cit. 57.

***) D. profesor C. Erbiceanu, constată acésta în «Istoria seminariuluĭ Veniamin», din Iaşĭ, 1885, pag. 38.

****) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

silința și osirdia ucenicilor și a dascălilor un roiŭ de învețătură și de folos cunoscut.»

Tot prin acest hrisov Domnitorul redeschide și scólele românescĭ din cele 5 județe de peste Olt, dupe pilda județelor a celeĭ-alte părțĭ a țěreĭ românescĭ. In fine numesce o epitropie a scólelor olteue, compusă din episcopul loculuĭ, Caimacamul Craioveĭ, și din boieriĭ Divanuluĭ pre Biv-Vel Vist. Dimitrie Bibescu, Biv-Vel Cluc. Cornea Brăiloiu, cărora le dă povățuirĭ în privința neîntârḑiateĭ deschidere a scolilor *).

Din anul 1813, Maiŭ 25, scris de Kiriță Logof. de taină, posedem un hrisov de la George Caragea V.V., al țěreĭ românescĭ, prin care se ocupă de scóla, nouă de mult cunoscută din Tirgu-Jiuluĭ. Domnitorul amintesce restaurarea bisericeĭ și a scóleĭ prin Stol. Dumitrache, în timpul Domnieĭ luĭ Mihaiŭ Suțu.

Ca să se pótă ține biserica și scóla în starea și podóba lor, Caragea reînnoesce vechile veniturĭ și privilegiurĭ acordate acestora. Domnitorul constată, că în timpul ultimilor resmirițe, localul scóleĭ a ars. Se făcu constatarea acésta prin Logofětul Țěreĭ-de-Sus. Decĭ, ca să se pótă restaura localul, acordă vinericiurĭ. Vorn. de Țéra-de-Sus, este bunul român Radu Golescu.

Dăm în anexă acest document **).

*

Din 6 Martie 1813, avem de la Caragea un alt hrisov cu referință la scóla sêrbéscă și românéscă din S-tu Gheorghe Vechiŭ. Domnitorul constată, că la acéstă scólă se învéță slavonesce și românesce, prin 2 dascălĭ; primul dascăl este Chiriță, cunoscutul scriitor de hrisóve Domnescĭ, de origine română.

Acestuia și dascăluluĭ al duoilea, Domnitorul acordă scutirĭ și mile ***).

Tot în 1813, luna Martie 28, Caragea confirmă hrisóvele anteriόre a scóleĭ și bisericeĭ de pe moșia Grecilĭ, din Ilfov.

Cu puțin înainte, la 1 Februarie 1813, confirmase hrisóvele anteriόre ale bisericeĭ și scóleĭ duprem oșia Șuța ****).

Intr'un noŭ hrisov, Domnitorul Caragea iarășĭ se ocupă de scólele din Oltenia și de modul cum va fi administrată averea bisericeĭ Obedeanu și acordă diferite privilegiĭ și milĭ *****).

In anul următor, luna Septembre (1814), Caragea dă o generală organisare a învețămêntuluĭ ******). El organiséză ca eforĭ aĭ gimnasiuluĭ pentru tot-d'a-una numaĭ un numěr de patru membri. De astă dată sunt numițĭ la eforia acésta : Episcopul de Buzěŭ Constantie și boieriĭ : Rasti și Marele clucer Nestor și cine va fi marele Postelnic.

Acéstă Eforie va primi veniturile hotărîte pentru scóle, (carĭ în timpiĭ din urmă se

*) Cond. cit., fila 162.

**) Vedĭ anexa.

***) Condica No. 19, fila 60.

****) Condica No. 19, fila 8.

*****) Vedĭ anexa după documentul copiat de D. senator Obedeanu, în 1888.

******) Vedĭ anexa după Condica No. 22, apud Anuarul instrucțiuneĭ publice, pag. 261.

Măriei Sale Const. Vodă Ipsilante, a se hărăzi vinăriciul de la 6 popóre, unde aŭ început a se face viĭ multe, a primit Măria Sa arĕtarea nóstră și a hărăzit vinăriciul, dar însă din greșéla scriitoruluĭ, de desubt, la numirea popórelor lipsesce unul și sunt cincĭ, care acel popor ce lipsesce se chiamă Bălănescĭ, așeḑat tocmaĭ în miḑlocul popórelor celor-alte, cu care se dă multă zăticnire vinăriciuluĭ acesteĭ scóle. Să bine-voiască cinstitul Divan a da poruncă, ca și poporul acesta să fie împreună cu cele-alte la mila scóleĭ».

1808, Maiŭ 27.

Const. Vist., Radu Golescu.

Divanul «ca pentru un obștesc folos al orașuluĭ Slatina ce este cererea. . . . .» o aprobă *).

In 1809, August 24, Domnul dă în privința vinăriciuluĭ scóleĭ de la Slatina, următorul ordin: «Fiind-că scóla din orașul Slatina sud Olt, prin cărțĭ Domnescĭ are a lua milă de vinăriciŭ de la câte-va popóre dintr'acest județ, s'a dat acéstă carte a Divanuluĭ, Medelniceruluĭ Nicolae Gigârtul, ce s'a orânduit din partea scóleĭ, carele să aibă a âmbla împreună cu vinericeriĭ Divanuluĭ, să scrie vinăriciul acelor popóre ce sunt sciute. De care poruncim Divanuluĭ Domnieĭ Mele, taxildariuluĭ al acestuĭ județ, îndată ce se va isprovi scrisul, baniĭ ce se va face, partea scóleĭ, să se dea în mâna orânduituluĭ, fără de a pretenderisi vre-o ḑeciuélă séŭ cheltuială dintre aceștĭ banĭ» **).

1809, August 24.

*

Până după pacea de la 1812, ne lipsesc acte cu referință la scóle. Cu tóte acestea, acolo pe unde rĕsboiul a îngăduit, scólele tot aŭ trebuit să urmeze, de și cu neînduoiósă scădere.

Așĭa seminariul organisat la Socola, nu se închide între 1806 și 1812 ***).

*

Dupe încheierea păceĭ, care la 1812 răpesce Moldoveĭ jumĕtate din teritoriŭ, Basarabia, Ioan Caragea, Domn al Munteniei și Scarlat Calimach, al Moldoveĭ, îșĭ pórtă pe cât pot atențiunea asupra scólelor, solicitațĭ de Mitropoliţiĭ țĕreĭ.

In Muntenia Domnitorul reorganizéză scóla de la Monastirea Obedeanu din Craiova. In acest act Domnitorul constată, că în Bucurescĭ continua scólele. Cât privesce scólele din Craiova, constată că «din trecutele resmirițe ce aŭ fost în partea loculuĭ, aŭ lipsit acea sistemă a scóleĭ și maĭ pe urmă și a cutremuruluĭ ce s'a întâmplat s'aŭ fost zmintit și unele din zidirile eĭ». Divanul Craioveĭ a cerut reînființarea scóleĭ, și vestesce Domnitoruluĭ, că este și zidirea pusă în reparație.

Din actul ce dăm în anexă ****) se va vedea budgetul scóleĭ Obedeanu. Sunt 2 dascălĭ de grecesce și unul de românesce. Se reînființéză un internat de 12 uceniсĭ ținuțĭ din budgetul scóleĭ. Vor maĭ fi 8 ucenicĭ internĭ, însă solvențĭ. Domnitorul aștepta să iasă «*din*

*) Condica cit. 56.

**) Condica cit. 57.

***) D. profesor C. Erbiceanu, constată acésta în «Istoria seminariuluĭ Veniamin», din Iașĭ, 1885, pag. 38.

****) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

silinţa şi osîrdia ucenicilor şi a dascălilor un roiŭ de învĕţătură şi de folos cunoscut.»

Tot prin acest hrisov Domnitorul redeschide şi scólele românescĭ din cele 5 judeţe de peste Olt, dupe pilda judeţelor a celeĭ-alte părţĭ a ţĕreĭ românescĭ. In fine numesce o epitropie a scólelor oltene, compusă din episcopul loculuĭ, Caimacamul Craioveĭ, şi din boieriĭ Divanuluĭ pre Biv-Vel Vist. Dimitrie Bibescu, Biv-Vel Cluc. Cornea Brăiloiu, cărora le dă povăţuirĭ în privinţa neintârdiateĭ deschidere a scolilor *).

Din anul 1813, Maiŭ 25, scris de Kiriţă Logof. de taină, posedem un hrisov de la George Caragea V.V., al ţĕreĭ românescĭ, prin care se ocupă de scóla, nouă de mult cunoscută din Tirgu-Jiuluĭ. Domnitorul amintesce restaurarea bisericeĭ şi a scóleĭ prin Stol. Dumitrache, în timpul Domnieĭ luĭ Mihaiŭ Suţu.

Ca să se pótă ţine biserica şi scóla în starea şi podóba lor, Caragea reînnoesce vechile veniturĭ şi privilegiurĭ acordate acestora. Domnitorul constată, că în timpul ultimilor resmiriţe, localul scóleĭ a ars. Se făcu constatarea acésta prin Logofĕtul Ţĕreĭ-de-Sus. Decĭ, ca să se pótă restaura localul, acordă vinericiurĭ. Vorn. de Ţéra-de-Sus, este bunul român Radu Golescu.

Dăm în anexă acest document **).

*

Din 6 Martie 1813, avem de la Caragea un alt hrisov cu referinţă la scóla sêrbéscă şi românéscă din S-tu Gheorghe Vechiŭ. Domnitorul constată, că la acéstă scólă se învéţă slavonesce şi românesce, prin 2 dascălĭ; primul dascăl este Chiriţă, cunoscutul scriitor de hrisóve Domnescĭ, de origine română.

Acestuia şi dascăluluĭ al duoilea, Domnitorul acordă scutirĭ şi mile ***).

Tot în 1813, luna Martie 28, Caragea confirmă hrisóvele anterióre a scóleĭ şi bisericeĭ de pe moşia Greciĭ, din Ilfov.

Cu puţin înainte, la 1 Februarie 1813, confirmase hrisóvele anterióre ale bisericeĭ şi scóleĭ duprem oşia Şuţa ****).

Intr'un noŭ hrisov, Domnitorul Caragea iarăşĭ se ocupă de scólele din Oltenia şi de modul cum va fi administrată averea bisericeĭ Obedeanu şi acordă diferite privilegiĭ şi milĭ *****).

In anul următor, luna Septembre (1814), Caragea dă o generală organisare a învĕţămêntuluĭ ******). El organiséză ca eforĭ aĭ gimnasiuluĭ pentru tot-d'a-una numaĭ un numĕr de patru membri. De astă dată sunt numiţĭ la eforia acésta: Episcopul de Buzĕŭ Constantie şi boieriĭ: Rasti şi Marele clucer Nestor şi cine va fi marele Postelnic.

Acéstă Eforie va primi veniturile hotărite pentru scóle, (carĭ în timpiĭ din urmă se

*) Cond. cit., fila 162.
**) Vedĭ anexa.
***) Condica No. 19, fila 60.
****) Condica No. 19, fila 8.
*****) Vedĭ anexa după documentul copiat de D. senator Obedeanu, în 1888.
******) Vedĭ anexa după Condica No. 22, apud Anuarul instrucţiuneĭ publice, pag. 261.

adunaŭ la Vornicia politieĭ), și le va administra ajutându-se la acésta de un secretar. Eforia va plăti onorariul profesorilor și se va îngriji de tóte îmbunătățirile reclamate de local. La fie-care 6 lunĭ Eforia va presenta Domnitoruluĭ socotelile.

Reorganisată scóla din S-tul Sava, va avea 4 profesorĭ, și anume :

Pentru litere, sciințe și limbĭ străine.

Aceștia din urmă vor preda și geografia și istoria. Programul și orariele se vor fixa de Eforie în înțelegere cu profesoriĭ.

Unul din Eforĭ va inspecta scóla în fie-ce săptămână.

Scóla va avea un doctor plătit din budgetul scóleĭ.

Eforia are grija și inspecțiunea și a scólelor din Craiova și din tóte județele.

Vor fi duoĕ examine pe an, la 1 Decembre și la 1 Aprilie. Scolariĭ bunĭ vor căpĕta premiĭ.

Părtașĭ cu Domnitorul Caragea la confirmarea reorganisațiuneĭ scólelor și la hrisovul de care aci ne ocupăm, nu puteaŭ să nu fie bărbațĭ ca Radul Golescul marele Vist., Banul Const. Crețulescu, Vorn. Barbu Văcărescu, etc.

In Februarie anul următor 1816, un noŭ hrisov al luĭ Caragea revine asupra organisăreĭ scólelor, cu gând a împinge maĭ departe invĕțătura în țéră și în particular în scóla Domnéscă de la S-tul Sava.

Dăm în anexă acest hrisov al luĭ Caragea, iar aci îl analisăm în scurt *).

Budgetul scóleĭ din S-tul Sava are la veniturĭ :

	54.931	leĭ de la preoțĭ ;
	12.000	„ de la monastirĭ ;
Total	66.931	„ și în plus veniturile monastireĭ Glavaciocul din Vlașca.

Acéstă sumă a venituluĭ se împuținéză însă prin înscrierea în budgetul cheltuelilor eforieĭ scólelor a sumeĭ de 12.250 leĭ subvențiune acordată de Domnitor Vornicieĭ politieĭ.

Venitul îl va încasa Banul Grigorie Brâncoveanu și'l va depune în casa scóleĭ. Tot acest boer va face și cheltuelile în regulă prin înțelegere cu ceĭ-alțĭ eforĭ.

Eforĭ, pe lângă Gr. Brâncoveanul, maĭ se numesc Mitropolitul Nectarie, fostul marele Ban C. Filipescul, marele Vornic Const. Bălăceanu și marele Postelnic actual.

Uniĭ din eforĭ continuă a avea inspecțiunea septemânală a scóleĭ.

Profesoriĭ vor fi de litere, de umanitățĭ, de filosofie și de limbĭ străine. Eĭ vor trebui «să fie de o conduită bună și nebănuită și să aibă credință în religie . . . . .»

Singura inovațiune adusă de acest hrisov, este aceea de la punctul 10, prin care recunoscĕndu-se importanța studiuluĭ dreptuluĭ, se decide introducerea acestuĭ studiŭ în scólă.

Marele Clucer Nestor este numit primul profesor de drept de la S-tul Sava.

*

In urma hrisovuluĭ de la 1816, avem budgetul general al scólelor de peste Olt și al bisericeĭ Obedeanu.

Iată acest budget, care ne dă o lumină deplină asupra organisăreĭ scólelor în Oltenia :

---

*) Vedĭ anexa după «Anuarele instrucțiuneĭ publice», pag. 263.

Veniturĭ :

2.240 talerĭ de la casa scólelor ot Bucurescĭ *(va să dică subvenţiune)*.
400 „ din vama Craioveĭ.
300 „ din venitul monastireĭ Obedeanu.
150 „ de la episcopul Rômniculuĭ.
150 „ de la D-luĭ Caimacamul *).
150 „ de la zapciiĭ Divanuluĭ po 50 talerĭ.
300 „ de la eratul podurilor Craioveĭ.
Total 3.690 tl., venitul scólelor din Oltenia.

Cheltuelĭ :

1.750 talerĭ dascăluluĭ ântêiŭ **).
600 „ „ al duoilea.
240 „ la duoĭ dascălĭ românĭ în Craiova.
800 „ la dece ucenicĭ sĕrmanĭ.
300 „ la cincĭ dascălĭ românĭ în 5 judeţe.
Total 3.690 „

Budgetul cheltuelilor dupe hrisovul luĭ Caragea din 1816 :

2.000 talerĭ dascăluluĭ ântêiŭ. } elinĭ.
1.000 „ „ al duoilea }
500 „ „ al treilea }
1.000 „ „ frances.
300 „ la duoĭ dascălĭ românĭ din Craiova, câte 150.
500 leĭ la 5 dascălĭ românĭ din judeţe.
800 „ la 10 ucenicĭ sĕrmanĭ.
Total 6.100 leĭ.

Neajunsul din veniturile hotărâte maĭ sus pentru asemenea cheltuelĭ s'a acoperit cu o nouă taxă de câte 2 parale la leŭ.

Organisarea doctorilor din timpul luĭ Ipsilante se desvoltă sub Caragea.
Existenţa doctorilor în ţéră, dupe cum maĭ sus am arĕtat, este profitabilă, nu numaĭ din respect higienic, dar şi din respectul cultureĭ generale.

Iată decĭ budgetul doctorilor dupe Ipsilante, cu modificaţiunile luĭ Caragea :

1.750 leĭ de la 5 huzmeturĭ: ocna, vadra, oerit, dijmărit şi vinăriciŭ, po 350 tl.
250 „ de la Episcopia Rômniculuĭ.
250 „ de la (loc rĕmas liber).
2.000 „ din lefile judecătorilor Craioveĭ, câte 2 parale la leŭ.
1.250 „ adaus făcut de Caragea la cele 5 huzmeturĭ.
Total 5.950 leĭ.

---

*) Veniturile până la acesta le-aŭ stabilit hrisovul luĭ Ipsilante, iar cele următóre hrisovul luĭ Caragea din 1812.

**) Acéstă cifră aŭ stabilit'o Ipsilante ; cele ce urméză sunt disposiţiunĭ ale luĭ Caragia din 1816.

Spesele:

	3.000 leĭ doctorul ânteiŭ.
	1.200 „ „ al duoilea.
	600 „ la un gerach.
Total	4.800 leĭ.

Excedentul venituluĭ il lua archiatros, iar maĭ apoĭ s'a dat scóleĭ, care avea lipsă dupe sporirea lefilor dascălilor *).

*

In Moldova, cu reintórcerea luĭ Veniamin la scaunul Mitropolitan, reincepe o lâudabilă mişcare culturală, dupe 1812.

Seminarul din Socola nu este uĭtat de Mitropolitul Veniamin.

Programul acesteĭ scolĭ să amelioréză.

Se predă ucenicilor gramatica română, simbolistica, catichisul, aritmetica, exegeza, ist. religieĭ, ist. universală, filosofia, limba latină, cântările bisericescĭ şi teologia **).

Nu exista numaĭ seminarul Veniamin ci continua şi cele-alte scolĭ din ţéră.

La S-tul Nicolae din Iaşĭ, scóla ḑisă normalnicéscă, era înzestrată cu profesorĭ românĭ şi anume: Hristea, Macarie şi Psaltul Constantin.

Iată orariul celor duoĕ clase de la scóla S-tul Nicolae Domnesc, seŭ «*Despărţirea césurilor*», cum ḑice documentul publicat de D. T. Codrescu în Uricar:

*) Dupe hrisovul monastireĭ Obedeanuluĭ. Acest hrisov maĭ coprinde şi hrisovul bisericĕĭ Obedeanu, care îl suprimăm neinteresând studiul nostru.

**) C. Erbiceanu, în «Istoria Sem. Veniamin», pag. 37.

DESPĂRȚIREA CEASURILOR

Pentru învěțăturile scólei normalnicescĭ de la biserica Gospod a Sfântuluĭ Ierarh Nicolae din Iașĭ, 14 Ianuarie

DILELE	CEASURILE DE DIMINEAȚĂ A ÎNVĚȚĂTURILOR			CEASURILE DUPE AMIAḌĂ-ḌI A PARADOSIREĬ		
	De la 2 până la 3	De la 3 până la 4	De la 4 până la 5	De la 7 până la 8	De la 8 până la 9	De la 9 până la 12
Luni	**Hristea** cu clasis 1. Semnele cunóscereĭ literilor. **Macarie** cu clasis 2. Cetirea psalmilor în tact..	**Hristea** cu clasis 2. Tabela întâiŭ a ortoepieĭ. **Macarie** cu clasis 1. Poltorirea semnelor de litere.	**Hristea** cu clasis 2. Simvolul. **Macarie** cu clasis 1. Tabela ortopieĭ.	**Hristea** cu clasis 2. Nărăvirea. **Macarie** cu clasis 1. Tabela de slovenire în tact.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela de începutul Gramaticeĭ etimologhieĭ. **Macarie** cu clasis 1. Tabela întâiŭ de ortoepie.	Psaltul **Constantin**. Cântările cu tóte clasurile, orânduindu-le în stărĭ.
Marți	**Hristea** cu clasis 2. Arifmetica. **Macarie** cu clasis 1. Semnele scrisóreĭ frumósă.	**Hristea** cu clasis 1. Osebirea semnelor de litere. **Macarie** cu clasis 2. Scrisore de probe.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela a doua a ortoepieĭ. **Macarie** cu clasis 1. Tabela întâiŭ de ortoepie.	**Hristea** cu clasis 1. Tabela întâiŭ de slovenire. **Macarie** cu clasis 2. Citirea psalmilor.	**Hristea** cu clasis 1. Tilcuire pe dinafară a religieĭ. **Macarie** cu clasis 2. Simvolul.	Psaltul **Constantin**. Cântările cu tóte clasurile.
Mercuri	**Hristea** cu clasis 1. Semnele cunósceriĭ literilor. **Macarie** cu clasis 2. Cetirea psalmilor în tact.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela întâiŭ a ortoepieĭ. **Macarie** cu clasis 1. Poltorirea semnelor de litere.	**Hristea** cu clasis 2. Simvolul. **Macarie** cu clasis 1. Tabela ortoepieĭ.	**Hristea** cu clasis 2. Nărăvirea. **Macarie** cu clasis 1. Tabela de slovenire în tact.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela de începutul Gramaticeĭ etimologhieĭ. **Macarie** cu slasis 1. Tabela întâiŭ de ortoepie.	Psaltul **Constantin**. Cântările cu tóte clasurile.
Joi	**Hristea** cu clasis 2. Arifmetica. **Macarie** cu clasis 1. Semnele scrisoreĭ frumósă.	**Hristea** cu clasis 1. Osebirea semnelor de litere. **Macarie** cu clasis 2. Scrisore de probe.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela a doua a ortoepieĭ. **Macarie** cu clasis 1. Tabela întâiŭ a ortoepieĭ.	**Hristea** cu clasis 1. Tabela întâiŭ de slovenire. **Macarie** cu clasis 2. Citirea psalmilor.	**Hristea** cu clasis 1. Tilcuire pe dinafară a religieĭ. **Macarie** cu clasis 2. Simvolul.	Psaltul **Constantin**. Cântările cu tote clasurile.
Vineri	**Hristea** cu clasis 1. Forma cunósceriĭ literilor. **Macarie** cu clasis 2. Cetirea psalmilor.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela intâiŭ a ortoepieĭ. **Macarie** cu clasis 1. Poltorirea semnelor de litere.	**Hristea** cu clasis 2. Simvolul. **Macarie** cu clasis 1. Tabela întâiŭ de ortoepie.	**Hristea** cu clasis 2. Nărăvirea. **Macarie** cu clasis 1. Tabela slovenireĭ.	**Hristea** cu clasis 2. Tabela începutul gramaticeĭ. **Macarie** cu clasis 1. Tabela de ortoepie.	Psaltul **Constantin**. Cântările cu tóte clasurile.
Sâmbătă	Recreație de diminéță, eară dupe amiaḍă-ḍi poftorirea matimilor ca Marțĭ dupe amiaḍă-ḍi.			Dascăliĭ de la scóla Normalnicéscă din Sfântul Ierarch Nicolae, să aibă a da învěțătură ucenicilor, dupe acéstă Dispărțire de ceasurĭ, până vor trece maĭ sus, și atuncea vor lua iarășĭ nouă povățuire. 1814, Ianuarie 24.		

In acéstă programă césurile sunt calculate dupe rěsăritul Sóreluĭ, adică când dupe usul oriental se ḍicea șése césurĭ, se scie că era amiaḍă-ḍi. Așĭa în acéstă despărțire de césurĭ când se ḍice 5 césurĭ, era 11 dupe usul de astăḍĭ. Lecțiunile se începeaŭ tot la 8 ore diminéța, și se țineaŭ până la 7 séra. In dosul acestuĭ program se vede o iscălitură a luĭ Iordaki Balș; D. Beldiceanu 'mĭ-a procurat acest document scolastic important în maĭ multe privințe. Programa cuprinde treĭ profesorĭ, anume Hristea, Macarie și Constantin. Manuscrisul este în posesiunea D-luĭ Gr. Bujureanu.

Th. Codrescu.

Din o jalbă adresată Epitropieĭ scólelor din Iaşĭ la 1835, Septembre 4, de către Ioan Silivescu, vedem, că acesta de la 1825 şi până la 1834, a funcţionat ca dascăl la scóla Domnéscă din Treĭ Erarhĭ. De la 1825—28 a fost singur dascăl la acéstă scólă, iar atuncĭ s'aŭ reorganizat, sub Ioniţă Sturdza, de G. Asaki, dupe cum vom vedea maĭ la vale.

La data acésta există în regulă, in Moldova, o epitropie a învăţĕturilor publice. Mihaĭ Sturdza, fiind Domn maĭ apoĭ, 'n discursul de inaugurare a Academieĭ din Iaşĭ, amintesce, că pe la 1814 era epitrop scólelor şi că de atuncĭ chiar îşĭ pusese în gând şi meditase asupra «*midlócelor de a intemeia o sistemă de învăţătură publică inlesnitóre, potrivită cu gradul luminăreĭ Europeĭ şi cu trebuinţa acesteĭ ţerĭ.*» Domnitorul M. Sturdza maĭ amintesce, că, încă la 1814 Epitropia scólelor încuviinţase «*de a paradosi învĕţăturile in limba naţională cu ajutorul celor clasice.*» Confirmă arĕtarea luĭ M. Sturdza, programa ce am adus maĭ sus, a scóleĭ Domnescĭ din S-tul Nicolae.

Constatăm în Moldova o mişcare culturală, nu numaĭ prin scolĭ, la data acésta, ce şi din alte direcţiunĭ. Pe când la Bucurescĭ, doĭ anĭ maĭ târḑiŭ, se înfiinţéză cursul de drept al Cluceruluĭ Nestor, în Iaşĭ, la 1814, vestitul Andronache Donicĭ tipăresce la tipografia Mitropolieĭ, dedicând'o luĭ Veniamin: «**Adunare coprindĕtóre în scurt,** *din cărţile împĕrătescilor pravile, spre înlesnirea celor ce se îndeletnicesc întru învĕţătura lor, cu trămiterea către cartea, titlul, capul şi paragraful împĕrătescilor pravile. Acum ântêiŭ tipărită cu posvolenia Prea Inălţatuluĭ Domn şi Stăpânitor Moldavieĭ Scarlat Alexandru Calimach Voevod şi cu blagoslovenia P. S. Mitropolit al Moldavieĭ Kirio-Kirio Veniamin, alcătuită cu ostenéla şi osîrdia de boiarul Moldavieĭ Andronache Donicĭ*».

Necesitatea de bărbaţĭ posedênd cunoscinţa dreptuluĭ, în preḑiua predăreĭ codiceluĭ luĭ Calimach, se simte în Iaşĭ. Acésta ocasionéză aducerea din Austria a legistuluĭ *Christian Flechtenmacher*, încă la 1812 *).

In Basarabia cea întrupată la Rusia, pentru puţinĭ anĭ tot maĭ există o tipografie românéscă, în Chişinĕŭ, unde guvernul rusesc tipăresce în amênduoĕ limbile o serie de regulamente şi legĭ din cele rĕmase ţĕreĭ de la mama patrie.

*

Treĭ anĭ dupe întórcerea Mitropolituluĭ Veniamin în scaunul Mitropolitan al Moldoveĭ, seminarul de la Socola, adesea visitat de acest Prelat, care găsea cea maĭ deplină mulţămire sufletéscă în asemenea visite **), mergea prosperând. La esamenul din 1815, ţinut în faţa Mitropolituluĭ şi a celor-alţĭ epitropĭ aĭ scólelor, unul din scolarĭ rostea o cuvêntare de mulţămire. Intre altele ḑicea acest scolar: «Duoĭ anĭ aŭ trecut de când ne aflăm în acéstă scólă, şi pofta de a pune la lumină atâtea închipuirĭ închise de o lungă vreme, rîvna de a sci atâtea lucrurĭ şi adevĕrurĭ nesciute, totuşĭ aŭ putut a sĕvîrşi atâta de am putut a ne face idee de gramatică, de simbol, de catihis, de aritmetică, de cartea facereĭ, de istoria religieĭ, de istoria profană, de cele treĭ lucrărĭ ale minţeĭ, de începutul limbeĭ latinescĭ, începutul bogoslovieĭ, cântările şi rânduiala bisericeĭ» . . . . . ***).

---

*) Veḑĭ Albina Rom. din 1830, supl. la No. 33.

**) Veḑĭ Ist. Semin. Veniamin de Erbiceanu, pag. 37.

***) Erbiceanu, în Ist. Seminariuluĭ Veniamin.

*

Sincronistic cu seminarul de la Socola și scóla de S-tul Nicolae Domnesc era deschise dupe 1812, și așia ḑisa Academie, de la Mitropolia din Iașĭ. G. Seulescu in scrisórea de dedicațiune către Mitropolitul Veniamin, a Gramaticeĭ românescĭ ce a tipărit in Iașĭ la 1833, amintesce, că fiind el in verstă de 13 anĭ, la 1812, urma la scóla acésta in *cursul filologieĭ și al sciințelor*. Seulescu a frecuentat scóla acésta până la 1819; prin urmare, neindoios, scóla există până la eterie. Primiĭ profesorĭ aĭ scólelor naționale de dupe eterie sunt scolarĭ aĭ academieĭ de la Mitropolie, precum maĭ la vale vom vedea. Decă organisatoriĭ scóleĭ elene aŭ avut in gând, cum cred uniĭ, să desnaționaliseze prin ea noile generațiunĭ, s'aŭ inșelat: invĕțând grecesce, generațiunile de la inceputul acestuĭ secol aŭ simțit românesce! Găina a clocit și condus puĭ de pasĕrĭ, carĭ aŭ lăsat pe vitriga lor mamă pe malul bălțeĭ.

Dintre scolariĭ Academieĭ de la Mitropolia din Iașĭ, G. Sĕulescu a fost trimes dupe 1819, să studieze maĭ departe in scóla de la Chio. In urma evenimentelor de la 1821, Mitropolitul Veniamin a strĕmutat pe bursierul sĕŭ G. Sĕulescu, de la Chio in Austria. Aci Sĕulescu a continuat a studia filologia, in limbele moderne Europene și filosofia, până la 1827, dupe care s'a intors in patrie la 1828 *).

Incă la 1813, in 15 Noembre, sub domnia luĭ Scarlat Calimach, la Iașĭ se inaugură de G. Asaki, chiar in sînul Academieĭ grecescĭ de la Mitropolie, clasa specială de ingineriă civilă. Acest studiŭ am vĕḑut că exista in scóla grécă, dar ingineriĭ ce acéstă scólă a putut să producă nu eraŭ de nicĭ o trébă țereĭ, căcĭ nu sciaŭ limba hotărniciilor vechĭ Moldovene și decĭ nu putéŭ indeplini hotărniciile, atât de numeróse pe atuncĭ, ale moșiilor împricinate. Insușĭ G. Asaki ne spune, că pentru acéstă clasă el a compus indată in limba românéscă un tratat de aritmetică, de algebră, de geometrie, de trigonometrie și o geodezie practică. Dupe ce aŭ invĕțat teoria, desenul liniar și topografic, precum și architectonic, eleviĭ s'aŭ practicat la ridicarea planurilor cu instrumente geodezice.

Cincĭ anĭ aŭ durat aceste cursurĭ. Urmă atuncĭ un examen general, in 18 Iunie 1818. Se expuseră planurile topografice de architectură și de fortificațiunĭ. Examenul a incredințat despre cunoscințele positive ce eleviĭ aŭ fost câștigat in limba română, intr'un ram ce s'a ințeles a fi maĭ folositor decât arta a scanda elinesce iambele, spondeele și horiambele versuluĭ Asclepiad și acesta a fost cel ântéiŭ succes al invĕțătureĭ in limba română **).

Dintre tineriĭ cariĭ aŭ frecuentat maĭ ântéiŭ cursul claseĭ de inginerie și carĭ apoĭ devin pionĭ aĭ cultureĭ naționale, alăturea cu Asaki și cu Mitropolitul Veniamin, fură Asaki Petru, Balș Alexandru (Logofĕt, Ministru), Balș Teodor (rĕpos. Kaimacam), Beldiman Vasile (Vornic), Bran Dumitrie (Vornic), Buchuș Mateiŭ (Vornic), Boean George (Postelnic), Vĕrgolicĭ George, Gețu Fotache, Iamandi George, Greceanu Ioan, Greceanu Nicolae, Draghicĭ Vasile (Postelnic), Calimach Alexandru (Prinț), Carp Dimitrie, Cantacuzin Iordache, Cantacuzin Scarlat, Crupenski Alexandru, Kirangelu Teodor, Mavrodin Mihail, Panu Constantin, Pasti Dimitrie, Pazo Const., Schelet Alex., Schelet Antoni, Sturdza Alexandru (Logofĕt), Sturdza Constantin (Logofĕt), Sturdza Alexandru (Vornic), Scavinschi Daniil, Hristea Ioan, Osvald Scarlat. Dintre aceștia șépte aŭ implinit sarcina de inginerĭ ***).

---

*) Acestea ni le spune însușĭ G. Sĕulescu. Veḑĭ prefața *Gramaticeĭ* séle.

**) Veḑ' «Chestia învĕțătureĭ publice în principatul Moldoveĭ» de G. Asaki, Iașĭ 1858.»

***) «Chestia învĕțătureĭ publice» de G. Asaki, pag. 11.

Din o jalbă adresată Epitropieĭ scólelor din Iaşĭ la 1835, Septembre 4, de către Ioan Silivescu, vedem, că acesta de la 1825 şi până la 1834, a funcţionat ca dascăl la scóla Domnéscă din Treĭ Erarhĭ. De la 1825—28 a fost singur dascăl la acéstă scólă, iar atuncĭ s'aŭ reorganizat, sub Ioniţă Sturdza, de G. Asaki, dupe cum vom vedea maĭ la vale.

La data acésta există în regulă, în Moldova, o epitropie a învăţĕturilor publice. Mihaĭ Sturdza, fiind Domn maĭ apoĭ, 'n discursul de inaugurare a Academieĭ din Iaşĭ, amintesce, că pe la 1814 era epitrop scólelor şi că de atuncĭ chiar îşĭ pusese în gând şi meditase asupra «*mijlócelor de a intemeia o sistemă de invăţătură publică inlesnitóre, potrivită cu gradul luminăreĭ Europeĭ şi cu trebuinţa acesteĭ ţĕrĭ.*» Domnitorul M. Sturdza maĭ amintesce, că, încă la 1814 Epitropia scólelor încuviinţase «*de a paradosi învĕţăturile în limba naţională cu ajutorul celor clasice.*» Confirmă arĕtarea luĭ M. Sturdza, programa ce am adus maĭ sus, a scóleĭ Domnescĭ din S-tul Nicolae.

Constatăm în Moldova o mişcare culturală, nu numaĭ prin scolĭ, la data acésta, ce şi din alte direcţiunĭ. Pe când la Bucurescĭ, doĭ anĭ maĭ târḑiŭ, se înfiinţéză cursul de drept al Cluceruluĭ Nestor, în Iaşĭ, la 1814, vestitul Andronache Donicĭ tipăresce la tipografia Mitropolieĭ, dedicând'o luĭ Veniamin: «**Adunare coprindĕtóre în scurt,** *din cărţile împĕrătescilor pravile, spre înlesnirea celor ce se îndeletnicesc întru învĕţătura lor, cu trămiterea către cartea, titlul, capuţ şi paragraful împĕrătescilor pravile. Acum ânteiŭ tipărită cu posvolenia Prea Inălţatuluĭ Domn şi Stăpânitor Moldavieĭ Scarlat Alexandru Calimach Voevod şi cu blagoslovenia P. S. Mitropolit al Moldavieĭ Kirio-Kirio Veniamin, alcătuită cu ostenéla şi osîrdia de boiarul Moldavieĭ Andronache Donicĭ*».

Necesitatea de bărbaţĭ posedênd cunoscinţa dreptuluĭ, în preḑiua predăreĭ codiceluĭ luĭ Calimach, se simte în Iaşĭ. Acésta ocasionéză aducerea din Austria a legistuluĭ *Christian Flechtenmacher*, încă la 1812 *).

In Basarabia cea întrupată la Rusia, pentru puţinĭ anĭ tot maĭ există o tipografie românéscă, în Chişinĕŭ, unde guvernul rusesc tipăresce în amênduoĕ limbile o serie de regulamente şi legĭ din cele rĕmase ţĕreĭ de la mama patrie.

*

Treĭ anĭ dupe întórcerea Mitropolituluĭ Veniamin în scaunul Mitropolitan al Moldoveĭ, seminarul de la Socola, adesea visitat de acest Prelat, care găsea cea maĭ deplină mulţămire sufletéscă în asemenea visite **), mergea prosperând. La esamenul din 1815, ţinut în faţa Mitropolituluĭ şi a celor-alţĭ epitropĭ aĭ scólelor, unul din scolarĭ rostea o cuvêntare de mulţămire. Intre altele ḑicea acest scolar: «Duoĭ anĭ aŭ trecut de când ne aflăm în acéstă scólă, şi pofta de a pune la lumină atâtea închipuirĭ închise de o lungă vreme, rîvna de a sci atâtea lucrurĭ şi adevĕrurĭ nesciute, totuşĭ aŭ putut a sĕvîrşi atâta de am putut a ne face idee de gramatică, de simbol, de catihis, de aritmetică, de cartea facereĭ, de istoria religieĭ, de istoria profană, de cele treĭ lucrărĭ ale minţeĭ, de începutul limbeĭ latinescĭ, începutul bogoslovieĭ, cântările şi rânduiala bisericeĭ» . . . . . ***).

---

*) Veḑĭ Albina Rom. din 1830, supl. la No. 33.

**) Veḑĭ Ist. Semin. Veniamin de Erbiceanu, pag. 37.

***) Erbiceanu, în Ist. Seminariuluĭ Veniamin.

*

Sincronistic cu seminarul de la Socola şi scóla de S-tul Nicolae Domnesc era deschise dupe 1812, şi aşïa disa Academie, de la Mitropolia din Iaşĭ. G. Seulescu în scrisórea de dedicaţiune către Mitropolitul Veniamin, a Gramaticeĭ românescĭ ce a tipărit în Iaşĭ la 1833, amintesce, că fiind el în vêrstă de 13 anĭ, la 1812, urma la scóla acésta în *cursul filologieĭ şi al sciinţelor*. Seulescu a frecuentat scóla acésta până la 1819; prin urmare, neîndoios, scóla există până la eterie. Primiĭ profesorĭ aĭ scólelor naţionale de dupe eterie sunt scolarĭ aĭ academieĭ de la Mitropolie, precum maĭ la vale vom vedea. Decă organisatoriĭ scóleĭ elene aŭ avut în gând, cum cred uniĭ, să desnaţionaliseze prin ea noile generaţiunĭ, s'aŭ înşelat: învêţând grecesce, generaţiunile de la începutul acestuĭ secol aŭ simţit românesce! Găina a clocit şi condus puĭ de pasĕrĭ, carĭ aŭ lăsat pe vitriga lor mamă pe malul bălţeĭ.

Dintre scolariĭ Academieĭ de la Mitropolia din Iaşĭ, G. Sĕulescu a fost trimes dupe 1819, să studieze maĭ departe în scóla de la Chio. In urma evenimentelor de la 1821, Mitropolitul Veniamin a strĕmutat pe bursierul sĕŭ G. Sĕulescu, de la Chio în Austria. Aci Sĕulescu a continuat a studia filologia, în limbele moderne Europene şi filosofia, până la 1827, dupe care s'a întors în patrie la 1828 *).

Incă la 1813, în 15 Noembre, sub domnia luĭ Scarlat Calimach, la Iaşĭ se inaugură de G. Asaki, chiar în sînul Academieĭ grecescĭ de la Mitropolie, clasa specială de ingineriă civilă. Acest studiŭ am vĕdut că exista în scóla grécă, dar inginerii ce acéstă scólă a putut să producă nu eraŭ de nicĭ o trébă ţĕreĭ, căcĭ nu sciaŭ limba hotărniciilor vechĭ Moldovene şi decĭ nu putéŭ îndeplini hotărniciile, atât de numeróse pe atuncĭ, ale moşiilor împricinate. Insuşĭ G. Asaki ne spune, că pentru acéstă clasă el a compus îndată în limba românéscă un tratat de aritmetică, de algebră, de geometrie, de trigonometrie şi o geodezie practică. Dupe ce aŭ învĕţat teoria, desenul liniar şi topografic, precum şi architectonic, eleviĭ s'aŭ practicat la ridicarea planurilor cu instrumente geodezice.

Cincĭ anĭ aŭ durat aceste cursurĭ. Urmă atuncĭ un examen general, în 18 Iunie 1818. Se expuseră planurile topografice de architectură şi de fortificaţiunĭ. Examenul a încredinţat despre cunoscinţele positive ce eleviĭ aŭ fost câştigat în limba română, într'un ram ce s'a înţeles a fi maĭ folositor decât arta a scanda elinesce iambele, spondeele şi horiambele versuluĭ Asclepiad şi acesta a fost cel ântêiŭ succes al învăţĕtureĭ în limba română **).

Dintre tineriĭ cariĭ aŭ frecuentat maĭ ântêiŭ cursul claseĭ de inginerie şi carĭ apoĭ devin pionĭ aĭ cultureĭ naţionale, alăturea cu Asaki şi cu Mitropolitul Veniamin, fură Asaki Petru, Balş Alexandru (Logofĕt, Ministru), Balş Teodor (rĕpos. Kaimacam), Beldiman Vasile (Vornic), Bran Dumitrie (Vornic), Buchuş Mateiŭ (Vornic), Boean George (Postelnic), Vĕrgolicĭ George, Geţu Fotache, Iamandi George, Greceanu Ioan, Greceanu Nicolae, Draghicĭ Vasile (Postelnic), Calimach Alexandru (Prinţ), Carp Dimitrie, Cantacuzin Iordache, Cantacuzin Scarlat, Crupenski Alexandru, Kirangelu Teodor, Mavrodin Mihail, Panu Constantin, Pasti Dimitrie, Pazo Const., Schelet Alex., Schelet Antoni, Sturdza Alexandru (Logofĕt), Sturdza Constantin (Logofĕt), Sturdza Alexandru (Vornic), Scavinschi Daniil, Hristea Ioan, Osvald Scarlat. Dintre aceştia şépte aŭ împlinit sarcina de inginerĭ ***).

---

*) Acestea ni le spune însuşĭ G. Sĕulescu. Vedĭ prefaţa *Gramaticeĭ* séle.

**) Ved' «Chestia învăţătureĭ publice în principatul Moldoveĭ» de G. Asaki, Iaşĭ 1858.»

***) «Chestia învĕţătureĭ publice» de G. Asaki, pag. 11.

Negreşit nu toţî aceştia aŭ devenit ilustraţiunĭ, dar cu toţiĭ vor sprijini pre nemuritorul G. Asaki în luptele luĭ viitóre pentru scóla naţională.

G. Asaki este pentru Moldova maĭ mult decât ce a fost Lăzăr pentru Muntenia. El este apoĭ pentru toţĭ româniĭ un personagiŭ de mare însemnătate.

Credem o datorie a da în anexă auto-biografia luĭ *).

La îndemnul luĭ G. Asaki, Mitropolitul Veniamin ia de coleg epitrop al seminaruluĭ de la Socola pre Vorn. M. Sturdza, de care maĭ sus vorbirăm.

Tot dupe sfatul luĭ Asaki, la 1820, să reorganiséză seminarul de la Socola. Asaki călětoresce în Transilvania, în curs de 6 lunĭ, ca să studieze organisaţiunea scólelor române de acolo, în vedere cu reorganisarea seminaruluĭ. Din Ardeal aduce cu sine cincĭ profesorĭ, între aceştia era Ioan Costea, pentru retorică şi poetică, Ioan Mamfi pentru gramatica română, Fabian Vasile séŭ Bob şi Doctorul Vasile Popp, care apoĭ deveni şi directorul seminariuluĭ.

*

Dar am sosit la ḑiua cea mare, scrisă cu litere de aur în istoria cultureĭ naţionale; ne-am apropiat de timpul sosireĭ în Bucurescĭ a luĭ G. Lazăr la 1816.

Décă istoricesce este necontestabil, că limba românéscă n'a fost nicĭ odată înlăturată din scólele din principatele române şi décă, precum spune cu atâta *humur* D. I. Ghica, «la biserică la Udricanĭ, la S-tul Gheorghe şi la Colţea se auḑea (şi înainte de 1816) glasul ascuţit a câtor-va copiĭ, carĭ strigaŭ în gălăgie, «*on mislete, ucu : omu pocoiu, on, mislete, ucu :* pomu.»; décă la aceste scolĭ aŭ învăţat numeroşiĭ diecĭ de visterie şi calemgiĭ; décă la dascăliĭ Chiosea, Chiriţă, Stan, aŭ învěţat să scrie românesce Logof. Greceanul, Văcărescíĭ, Anton Pan, Vănescu, Paris Momuleanu, etc.; nu e maĭ puţin adevěrat, că cum sosi G. Lazăr, limba românéscă dobândi un loc cu totul altul în învěţămênt, dobândi locul de onóre, care deja îl avea în Moldova, în scolĭ, altmintrelea organisate de cum eraŭ scólele de la Udricanĭ, S-tul Gheorghe Vechiŭ, Colţea şi de sigur apróре în tóte judeţele Munteniеĭ.

Nu suntem din aceĭ, carĭ punem începutul existenţeĭ în scólă a limbeĭ române de la întrebuirea eĭ prin G. Lazăr în predarea aritmeticeĭ şi a geometrieĭ, sciinţĭ predate în limba românéscă cu mult maĭ înainte în Moldova; dar aducem tributul nostru de laude şi de glorificare acestuĭ bărbat, care avu buna sórtă de a sosi în Bucurescĭ la momentul psichologic al lupteĭ românismuluĭ contra fanarioţilor; carele înţelese acest moment psichologic şi se puse, inteligent şi cu devotament, în fruntea mişcăreĭ; carele avu sciinţa necesară şi arta de a aduna în jurul sěŭ tinerimea Bucuresciană din prima ḑi când apăru în capitala Munteniеĭ şi în puţiniĭ anĭ în câţĭ a putut sta în miḑlocul eĭ, o învéţă, póte carte maĭ puţină, dar o exaltă prin farmecul simţimintelor naţionale.

Istoria luĭ G. Lazăr nu maĭ este de făcut astăḑĭ, dupe ce P. Poenaru ne-a dat'o la 1871, în Analele Academieĭ Române şi dupe câte ne-aŭ scris de dânsul I. Eliad, ilustrul sěŭ scolar şi I. Ghica. «Când a venit în Bucurescĭ dascălul Lazăr, scrie I. Ghica **), băeţiĭ de la Udricanĭ, de la S-tul Gheorghe de la Colţea şi de la tóte bisericile aŭ golit acele scolĭ şi aŭ alergat la S-tul Sava, cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovicĭ, cu Pandele, cu Costache Moroiu şi cu mulţĭ alţĭ tinerĭ din scóla grecéscă.»

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Scrisorĭ către V. Alexandri de I. Ghica, Bucurescĭ 1887, pag. 57.

In însuşĭ faptul acesta al alergăreĭ uneĭ întregĭ generaţiunĭ la prima sosire a luĭ G. Lazăr, care de la Avrigul Transilvanieĭ nu aduce un nume deja ilustru şi cunoscut românilor, trebue să vedem confirmarea aserţiuneĭ nóstre, că Lazăr ajunsese la momentul psichologic al redeşteptăreĭ naţionale.

Acest lucru probéză şi buna primire ce Lazăr avu pe lângă eforiĭ scólelor: Mitropolitul Nectarie şi apoĭ succesorul sĕŭ Dionisie Lupul, Banul C. Bălăceanul, Vornicul G. Golescul şi jurisconsultul Logof. Nestor. Numele acestor bărbaţĭ, istoricul, nu le va despărţi necĭ odată de a luĭ George Lazăr. Eĭ învoiră luĭ Lazăr deschiderea, chiar în localul vecheĭ scóle *eline*, a uneĭ scóle *românescĭ «de deosebite învĕţăturĭ şi sciinţe predate românilor în limba lor.»* Legenda despre înfiinţarea acestor scolĭ lăsăm să se citéscă în anexa de la acéstă pagină dupe cum ne-aŭ păstrat'o P. Poenaru *).

Conclusiunea nóstră este, că nu G. Lazăr a putut să facă inutilĭ pentru românĭ profesorĭ renumiţĭ ca Lambru, Comito, Vardalach, Neofit Duca, etc. . . ., ci situaţiunea la care ajunsese cultura şi deşteptăciunea naţională. Deja în primul an al secoluluĭ al XIX, boierul Bogdan îşĭ trimisese pe fiul sĕŭ la studiŭ în Franţa; Profesorul Furnarachi, tatăl D-luĭ Furnarachi, actualul senator, a condus la studiĭ în Paris pe ceĭ ântêĭ ficiorĭ de boierĭ din Moldova, în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX; Mitropolitul Dositeiŭ, donând averĭ pentru acésta, îndreptase pe românĭ să'şĭ facă studiile, nu maĭ mult la scolĭ grecescĭ din Orient, ci în Europa apuseană; înşiĭ eforiĭ maĭ sus citaţĭ, cu puţin înainte de sosirea luĭ Lazăr, chibzuiseră să trimită la învĕţătură în Austria, în Italia şi în Franţa, pe călugărul Eufrosin Poteca, pe Pandele Stamate (care nu târḑiŭ muri), pre C. Moroiu, pre S. Marcovicĭ şi ceva maĭ în urmă pe Petru Poenaru. Când G. Lazăr organiza în Bucurescĭ scóla sa memorabilă, la care în curĕnd va fi ajutat de I. Eliad Rădulescu, deja dintre ceĭ maĭ sus numiţĭ tinerĭ se găsiaŭ la învăţĕtură în streinătate.

Cincĭ anĭ cât ţinu scóla luĭ Lazăr, fie sub direcţiunea luĭ, fie maĭ apoĭ sub a luĭ I. Eliad, ea produse câţĭ-va inginerĭ hotarnicĭ, câţĭ-va profesorĭ, între carĭ la locul ântêiŭ va sta tot-d'a-una I. Eliad. Între aceştia însă nu trebue uĭtat de a se numi cu recunoscinţă, pe T. Paladi, cel care, cum vom vedea la locul cuvenit, introduse cel d'ântêiŭ metoda lancastriană în scóla primară.

Incă odată, că G. Lazăr nu era numaĭ un dascăl, ci însuşĭ drapelul naţionale român o vedem şi d'intr'acea împregiurare, că pe dată ce isbucnesce mişcarea grecéscă şi dascăliĭ şi uceniciĭ de la scóla luĭ Lazăr merg să se pună în şirurile luĭ Tudor Vladimirescu. De aci scóla devine ţinta gónelor fanarioticescĭ.

La 1821, ḑice P. Poenarul, scóla luĭ Lazăr fu închisă şi marele dascăl isgonit: «*Intru ale sale aŭ venit, şi aĭ sĕĭ nu l'aŭ cunoscut*», esclamă cu indignare Eliad; noĭ din contră, vom ḑice, că: *Aĭ sĕĭ l'aŭ cunoscut şi l'aŭ urmat.*

Lazăr, abia în vêrstă de 44 anĭ, a murit la Avrigu în Transilvania, la 1823, dar memoria luĭ, eternă a rĕmas şi va rĕmânea între românĭ, de şi nu (s'o mărturisim în trécăt) sub aspectul puţin simpatic al statueĭ ce i s'a ridicat în Bucurescĭ). **).

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Din activitatea literară didactică a luĭ G. Lazăr, vom cita aci:

a) «Povăţuitorul tinerimeĭ către adevĕrata şi drépta cetire». Abecedar lucrat de el şi tipărit numaĭ maĭ târḑiŭ, la 1826, în Buda. Prefaţa acesteĭ cărţĭ, scrisă la Bucurescĭ la 1820 (o dăm în anexă), ne arétă, că la data acésta Lazăr nu avea încă multe cărţĭ scolastice gata. Cartea este editată de Z. Carcalechi, cu baniĭ Vorniculuĭ Băleanu.

b) La biblioteca Muzĕuluĭ din Bucurescĭ, există de la G. Lazăr manuscriptele următóre: «*Aritme-*

Negreşit nu toţi aceştia aŭ devenit ilustraţiunĭ, dar cu toţiĭ vor sprijini pre nemuritorul G. Asaki în luptele luĭ viitóre pentru scóla naţională.

G. Asaki este pentru Moldova maĭ mult decât ce a fost Lăzăr pentru Muntenia. El este apoĭ pentru toţĭ româniĭ un personagiŭ de mare însemnătate.

Credem o datorie a da în anexă auto-biografia luĭ *).

La îndemnul luĭ G. Asaki, Mitropolitul Veniamin ia de coleg epitrop al seminaruluĭ de la Socola pre Vorn. M. Sturdza, de care maĭ sus vorbirăm.

Tot dupe sfatul luĭ Asaki, la 1820, să reorganiséză seminarul de la Socola. Asaki călĕtoresce în Transilvania, în curs de 6 lunĭ, ca să studieze organisaţiunea scólelor române de acolo, în vedere cu reorganisarea seminaruluĭ. Din Ardeal aduce cu sine cincĭ profesorĭ, între aceştia era Ioan Costea, pentru retorică şi poetică, Ioan Mamfi pentru gramatica română, Fabian Vasile séŭ Bob şi Doctorul Vasile Popp, care apoĭ deveni şi directorul seminariuluĭ.

*

Dar am sosit la ḑiua cea mare, scrisă cu litere de aur în istoria cultureĭ naţionale; ne-am apropiat de timpul sosireĭ în Bucurescĭ a luĭ G. Lazăr la 1816.

Décă istoricesce este necontestabil, că limba românéscă n'a fost nicĭ odată înlăturată din scólele din principatele române şi décă, precum spune cu atâta *humur* D. I. Ghica, «la biserică la Udricanĭ, la S-tul Gheorghe şi la Colţea se auḑea (şi înainte de 1816) glasul ascuţit a câtor-va copiĭ, carĭ strigaŭ în gălăgie, «*on mislete, ucu: omu*
pocoiu, on, mislete, ucu: pomu.»;
décă la aceste scolĭ aŭ învăţat numeroşiĭ diecĭ de visterie şi calemgiĭ; décă la dascăliĭ Chiosea, Chiriţă, Stan, aŭ învĕţat să scrie românesce Logof. Greceanul, Văcărescii, Anton Pan, Vănescu, Paris Momuleanu, etc.; nu e maĭ puţin adevĕrat, că cum sosi G. Lazăr, limba românéscă dobândi un loc cu totul altul în învĕţământ, dobândi locul de onóre, care deja îl avea în Moldova, în scolĭ, altmintrelea organisate de cum eraŭ scólele de la Udricanĭ, S-tul Gheorghe Vechiŭ, Colţea şi de sigur aprópe în tóte judeţele Munteniei.

Nu suntem din aceĭ, carĭ punem începutul existenţeĭ în scólă a limbeĭ române de la întrebuirea eĭ prin G. Lazăr în predarea aritmeticeĭ şi a geometrieĭ, sciinţĭ predate în limba românéscă cu mult maĭ înainte în Moldova; dar aducem tributul nostru de laude şi de glorificare acestuĭ bărbat, care avu buna sórtă de a sosi în Bucurescĭ la momentul psichologic al lupteĭ românismuluĭ contra fanarioţilor; carele înţelese acest moment psichologic şi se puse, inteligent şi cu devotament, în fruntea mişcăreĭ; carele avu sciinţa necesară şi arta de a aduna în jurul sĕŭ tinerimea Bucuresciană din prima ḑi când apăru în capitala Munteniei şi în puţiniĭ anĭ în câţĭ a putut sta în miḑlocul eĭ, o învĕţă, póte carte maĭ puţină, dar o exaltă prin farmecul simţimintelor naţionale.

Istoria luĭ G. Lazăr nu maĭ este de făcut astăḑĭ, dupe ce P. Poenaru ne-a dat'o la 1871, în Analele Academieĭ Române şi dupe câte ne-aŭ scris de dânsul I. Eliad, ilustrul sĕŭ scolar şi I. Ghica. «Când a venit în Bucurescĭ dascălul Lazăr, scrie I. Ghica **), băeţiĭ de la Udricanĭ, de la S-tul Gheorghe de la Colţea şi de la tóte bisericile aŭ golit acele scolĭ şi aŭ alergat la S-tul Sava, cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovicĭ, cu Pandele, cu Costache Moroiu şi cu mulţĭ alţĭ tinerĭ din scóla grecéscă.»

*) Veḑĭ anexa.

**) Scrisorĭ către V. Alexandri de I. Ghica, Bucurescĭ 1887, pag. 57.

In însuşĭ faptul acesta al alergăreĭ uneĭ întregĭ generaţiunĭ la prima sosire a luĭ G. Lazăr, care de la Avrigul Transilvanieĭ nu aduce un nume deja ilustru şi cunoscut românilor, trebue să vedem confirmarea aserţiuneĭ nóstre, că Lazăr ajunsese la momentul psichologic al redeşteptăreĭ naţionale.

Acest lucru probéză şi buna primire ce Lazăr avu pe lângă eforiĭ scólelor: Mitropolitul Nectarie şi apoĭ succesorul sĕŭ Dionisie Lupul, Banul C. Bălăceanul, Vornicul G. Golescul şi jurisconsultul Logof. Nestor. Numele acestor bărbaţĭ, istoricul, nu le va despărţi necĭ odată de a luĭ George Lazăr. Eĭ învoiră luĭ Lazăr deschiderea, chiar în localul vechieĭ scóle *eline*, a uneĭ scóle *românescĭ «de deosebite învĕţăturĭ şi sciinţe predate românilor în limba lor.»* Legenda despre înfiinţarea acestor scolĭ lăsăm să se citéscă în anexa de la acéstă pagină dupe cum ne-aŭ păstrat'o P. Poenaru *).

Conclusiunea nóstră este, că nu G. Lazăr a putut să facă inutilĭ pentru românĭ profesorĭ renumiţĭ ca Lambru, Comito, Vardalach, Neofit Duca, etc. . . ., ci situaţiunea la care ajunsese cultura şi deşteptăciunea naţională. Deja în primul an al secoluluĭ al XIX, boierul Bogdan îşĭ trimisese pe fiul sĕŭ la studiŭ în Franţa; Profesorul Furnarachi, tatăl D-luĭ Furnurachi, actualul senator, a condus la studiĭ în Paris pe ceĭ ânteĭ ficiorĭ de boierĭ din Moldova, în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX; Mitropolitul Dositeiŭ, donând averĭ pentru acésta, îndreptase pe românĭ să'şĭ facă studiile, nu maĭ mult la scolĭ grecescĭ din Orient, ci în Europa apuseană; înşiĭ eforiĭ maĭ sus citaţĭ, cu puţin înainte de sosirea luĭ Lazăr, chibzuiseră să trimită la învĕţătură în Austria, în Italia şi în Franţa, pe călugărul Eufrosin Poteca, pe Pandele Stamate (care nu târḑiŭ muri), pre C. Moroiu, pre S. Marcovicĭ şi ceva maĭ în urmă pe Petru Poenaru. Când G. Lazăr organiza în Bucurescĭ scóla sa memorabilă, la care în curĕnd va fi ajutat de I. Eliad Rădulescu, deja dintre ceĭ maĭ sus numiţĭ tinerĭ se găsiaŭ la învĕţĕtură în streinătate.

Cincĭ anĭ cât ţinu scóla luĭ Lazăr, fie sub direcţiunea luĭ, fie maĭ apoĭ sub a luĭ I. Eliad, ea produse câţĭ-va ingginerĭ hotarnicĭ, câţĭ-va profesorĭ, între carĭ la locul ânteiŭ va sta tot-d'a-una I. Eliad. Între aceştia însă nu trebue uĭtat de a se numi cu recunoscinţă, pe T. Paladi, cel care, cum vom vedea la locul cuvenit, întroduse cel d'ânteiŭ metoda lancastriană în scóla primară.

Incă odată, că G. Lazăr nu era numaĭ un dascăl, ci însuşĭ drapelul naţionale român o vedem şi d'intr'acea împregiurare, că pe dată ce isbucnesce mişcarea grecéscă şi dascăliĭ şi uceniciĭ de la scóla luĭ Lazăr merg să se pună în şirurile luĭ Tudor Vladimirescu. De aci scóla devine ţinta gónelor fanarioticescĭ.

La 1821, ḑice P. Poenarul, scóla luĭ Lazăr fu închisă şi marele dascăl isgonit: *«Intru ale sale aŭ venit, şi aĭ sĕĭ nu l'aŭ cunoscut»*, esclamă cu indignare Eliad; noĭ din contră, vom ḑice, că: *Aĭ sĕĭ l'aŭ cunoscut şi l'aŭ urmat.*

Lazăr, abia în vĕrstă de 44 anĭ, a murit la Avrigu în Transilvania, la 1823, dar memoria luĭ, eternă a rĕmas şi va rĕmânea între românĭ, de şi nu (s'o mărturisim în trécăt) sub aspectul puţin simpatic al statueĭ ce i s'a ridicat în Bucurescĭ). **).

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Din activitatea literară didactică a luĭ G. Lazăr, vom cita aci:

a) «Povăţuitorul tinerimeĭ către adevĕrata şi drépta cetire». Abecedar lucrat de el şi tipărit numaĭ maĭ târḑiŭ, la 1826, în Buda. Prefaţa acesteĭ cărţĭ, scrisă la Bucurescĭ la 1820 (o dăm în anexă), ne arétă, că la data acésta Lazăr nu avea încă multe cărţĭ scolastice gata. Cartea este editată de Z. Carcalechi, cu baniĭ Vorniculuĭ Băleanu.

b) La biblioteca Muzĕuluĭ din Bucurescĭ, există de la G. Lazăr manuscriptele următóre: *«Aritme-*

Negreșit nu toțĭ aceștia aŭ devenit ilustrațiunĭ, dar cu toțiĭ vor sprijini pre nemuritorul G. Asaki în luptele luĭ viitóre pentru scóla națională.

G. Asaki este pentru Moldova maĭ mult decât ce a fost Lăzăr pentru Muntenia. El este apoĭ pentru toțĭ româniĭ un personagiŭ de mare însemnătate.

Credem o datorie a da în anexă auto-biografia luĭ *).

La îndemnul luĭ G. Asaki, Mitropolitul Veniamin ia de coleg epitrop al seminaruluĭ de la Socola pre Vorn. M. Sturdza, de care maĭ sus vorbirăm.

Tot dupe sfatul luĭ Asaki, la 1820, să reorganiseză seminarul de la Socola. Asaki călĕtoresce în Transilvania, în curs de 6 lunĭ, ca să studieze organisațiunea scólelor române de acolo, în vedere cu reorganisarea seminaruluĭ. Din Ardeal aduce cu sine cincĭ profesorĭ, între aceștia era Ioan Costea, pentru retorică și poetică, Ioan Mamfi pentru gramatica română, Fabian Vasile séŭ Bob și Doctorul Vasile Popp, care apoĭ deveni și directorul seminariuluĭ.

*

Dar am sosit la ḑiua cea mare, scrisă cu litere de aur în istoria cultureĭ naționale; ne-am apropiat de timpul sosireĭ în Bucurescĭ a luĭ G. Lazăr la 1816.

Décă istoricesce este necontestabil, că limba românéscă n'a fost nicĭ odată înlăturată din scólele din principatele române și décă, precum spune cu atâta *humur* D. I. Ghica, «la biserică la Udricanĭ, la S-tul Gheorghe și la Colțea se auḑea (și înainte de 1816) glasul ascuțit a câtor-va copiĭ, carĭ strigaŭ în gălăgie, *«on mislete, ucu : omu pocoiu, on, mislete, ucu :* pomu.»; décă la aceste scolĭ aŭ învățat numeroșiĭ diecĭ de visterie și calemgiĭ; décă la dascăliĭ Chiosea, Chiriță, Stan, aŭ învĕțat să scrie românesce Logof. Greceanul, Văcărescіĭ, Anton Pan, Vănescu, Paris Momuleanu, etc.; nu e maĭ puțin adevĕrat, că cum sosi G. Lazăr, limba românéscă dobândi un loc cu totul altul în învĕțămênt, dobândi locul de onóre, care deja îl avea în Moldova, în scolĭ, altmintrelea organisate de cum eraŭ scólele de la Udricanĭ, S-tul Gheorghe Vechiŭ, Colțea și de sigur aprópe în tóte județele Munteniеĭ.

Nu suntem din aceĭ, carĭ punem începutul existențeĭ în scólă a limbeĭ române de la întrebuirea eĭ prin G. Lazăr în predarea aritmeticeĭ și a geometrieĭ, sciințĭ predate în limba românéscă cu mult maĭ înainte în Moldova; dar aducem tributul nostru de laude și de glorificare acestuĭ bărbat, care avu buna sórtă de a sosi în Bucurescĭ la momentul psichologic al lupteĭ românismuluĭ contra fanarioților; carele înțelese acest moment psichologic și se puse, inteligent și cu devotament, în fruntea mișcăreĭ; carele avu sciința necesară și arta de a aduna în jurul sĕŭ tinerimea Bucuresciană din prima ḑi când apăru în capitala Munteniеĭ și în puținiĭ anĭ în câțĭ a putut sta în miḑlocul eĭ, o învĕță, póte carte maĭ puțină, dar o exaltă prin farmecul simțimintelor naționale.

Istoria luĭ G. Lazăr nu maĭ este de făcut astăḑĭ, dupe ce P. Poenaru ne-a dat'o la 1871, în Analele Academieĭ Române și dupe câte ne-aŭ scris de dânsul I. Eliad, ilustrul sĕŭ scolar și I. Ghica. «Când a venit în Bucurescĭ dascălul Lazăr, scrie I. Ghica **), băețiĭ de la Udricanĭ, de la S-tul Gheorghe de la Colțea și de la tóte bisericile aŭ golit acele scolĭ și aŭ alergat la S-tul Sava, cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovicĭ, cu Pandele, cu Costache Moroiu și cu mulțĭ alțĭ tinerĭ din scóla grecéscă.»

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Scrisorĭ către V. Alexandri de I. Ghica, Bucurescĭ 1887, pag. 57.

In însuşĭ faptul acesta al alergăreĭ uneĭ întregĭ generaţiunĭ la prima sosire a luĭ G. Lazăr, care de la Avrigul Transilvanieĭ nu aduce un nume deja ilustru şi cunoscut românilor, trebue să vedem confirmarea aserţiuneĭ nóstre, că Lazăr ajunsese la momentul psichologic al redeşteptăreĭ naţionale.

Acest lucru probéză şi buna primire ce Lazăr avu pe lângă eforiĭ scólelor: Mitropolitul Nectarie şi apoĭ succesorul sĕŭ Dionisie Lupul, Banul C. Bălăceanul, Vornicul G. Golescul şi jurisconsultul Logof. Nestor. Numele acestor bărbaţĭ, istoricul, nu le va despărţi neci odată de a luĭ George Lazăr. Eĭ învoiră luĭ Lazăr deschiderea, chiar în localul vecheĭ scóle *eline*, a uneĭ scóle *românescĭ «de deosebite învĕţăturĭ şi sciinţe predate românilor în limba lor.»* Legenda despre înfiinţarea acestor scolĭ lăsăm să se citéscă în anexa de la acéstă pagină dupe cum ne-aŭ păstrat'o P. Poenaru *).

Conclusiunea nóstră este, că nu G. Lazăr a putut să facă inutilĭ pentru românĭ profesorĭ renumiţĭ ca Lambru, Comito, Vardalach, Neofit Duca, etc. . . ., ci situaţiunea la care ajunsese cultura şi deşteptăciunea naţională. Deja în primul an al secoluluĭ al XIX, boierul Bogdan îşĭ trimisese pe fiul sĕŭ la studiŭ în Franţa; Profesorul Furnarachi, tatăl D-luĭ Furnurachi, actualul senator, a condus la studiĭ în Paris pe ceĭ ântêĭ ficiorĭ de boierĭ din Moldova, în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX; Mitropolitul Dositeiŭ, donând averĭ pentru acésta, îndreptase pe românĭ să'şĭ facă studiile, nu maĭ mult la scolĭ grecescĭ din Orient, ci în Europa apuseană; înşiĭ eforiĭ maĭ sus citaţĭ, cu puţin înainte de sosirea luĭ Lazăr, chibzuiseră să trimită la învĕţătură în Austria, în Italia şi în Franţa, pe călugărul Eufrosin Poteca, pe Pandele Stamate (care nu târḑiŭ muri), pre C. Moroiu, pre S. Marcovicĭ şi ceva maĭ în urmă pe Petru Poenaru. Când G. Lazăr organiza în Bucurescĭ scóla sa memorabilă, la care în curênd va fi ajutat de I. Eliad Rădulescu, deja dintre ceĭ maĭ sus numiţĭ tinerĭ se găsiaŭ la învăţĕtură în streinătate.

Cincĭ anĭ cât ţinu scóla luĭ Lazăr, fie sub direcţiunea luĭ, fie maĭ apoĭ sub a luĭ I. Eliad, ea produse câţĭ-va ingínerĭ hotarnicĭ, câţĭ-va profesorĭ, între carĭ la locul ântêiŭ va sta tot-d'a-una I. Eliad. Intre aceştia însă nu trebue uĭtat de a se numi cu recunoscinţă, pe T. Paladi, cel care, cum vom vedea la locul cuvenit, întroduse cel d'ântêiŭ metoda lancastriană în scóla primară.

Incă odată, că G. Lazăr nu era numaĭ un dascăl, ci însuşĭ drapelul naţionale român o vedem şi d'intr'acea împregiurare, că pe dată ce isbucnesce mişcarea grecéscă şi dascăliĭ şi uceniciĭ de la scóla luĭ Lazăr merg să se pună în şirurile luĭ Tudor Vladimirescu. De aci scóla devine ţinta gónelor fanarioticescĭ.

La 1821, ḑice P. Poenarul, scóla luĭ Lazăr fu închisă şi marele dascăl isgonit: *«Intru ale sale aŭ venit, şi aĭ sĕĭ nu l'aŭ cunoscut»*, esclamă cu indignare Eliad; noĭ din contră, vom ḑice, că: *Aĭ sĕĭ l'aŭ cunoscut şi l'aŭ urmat.*

Lazăr, abia în vêrstă de 44 anĭ, a murit la Avrigu în Transilvania, la 1823, dar memoria luĭ, eternă a rĕmas şi va rĕmânea între românĭ, de şi nu (s'o mărturisim în trécăt) sub aspectul puţin simpatic al statueĭ ce i s'a ridicat în Bucurescĭ). **).

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Din activitatea literară didactică a luĭ G. Lazăr, vom cita aci:

a) «Povăţuitorul tinerimeĭ către adevĕrata şi drépta cetire». Abecedar lucrat de el şi tipărit numaĭ maĭ târḑiŭ, la 1826, în Buda. Prefaţa acesteĭ cărţĭ, scrisă la Bucurescĭ la 1820 (o dăm în anexă), ne arétă, că la data acésta Lazăr nu avea încă multe cărţĭ scolastice gata. Cartea este editată de Z. Carcalechi, cu baniĭ Vorniculuĭ Băleanu.

b) La biblioteca Muzĕuluĭ din Bucurescĭ, există de la G. Lazăr manuscriptele următóre: «*Aritme-*

Negreşit nu toţĭ aceştia aŭ devenit ilustraţiunĭ, dar cu toţiĭ vor sprijini pre nemuritorul G. Asaki în luptele luĭ viitóre pentru scóla naţională.

G. Asaki este pentru Moldova maĭ mult decât ce a fost Lăzăr pentru Muntenia. El este apoĭ pentru toţĭ româniĭ un personagiŭ de mare însemnătate.

Credem o datorie a da în anexă auto-biografia luĭ *).

La îndemnul luĭ G. Asaki, Mitropolitul Veniamin ia de coleg epitrop al seminaruluĭ de la Socola pre Vorn. M. Sturdza, de care maĭ sus vorbirăm.

Tot dupe sfatul luĭ Asaki, la 1820, să reorganiséză seminarul de la Socola. Asaki călĕtoresce în Transilvania, în curs de 6 lunĭ, ca să studieze organisaţiunea scólelor române de acolo, în vedere cu reorganisarea seminaruluĭ. Din Ardeal aduce cu sine cincĭ profesorĭ, între aceştia era Ioan Costea, pentru retorică şi poetică, Ioan Mamfi pentru gramatica română, Fabian Vasile séŭ Bob şi Doctorul Vasile Popp, care apoĭ deveni şi directorul seminariuluĭ.

*

Dar am sosit la ḑiua cea mare, scrisă cu litere de aur în istoria cultureĭ naţionale; ne-am apropiat de timpul sosireĭ în Bucurescĭ a luĭ G. Lazăr la 1816.

Décă istoricesce este necontestabil, că limba românéscă n'a fost nicĭ odată înlăturată din scólele din principatele române şi décă, precum spune cu atâta *humur* D. I. Ghica, «la biserică la Udricanĭ, la S-tul Gheorghe şi la Colţea se auḑea (şi înainte de 1816) glasul ascuţit a câtor-va copiĭ, carĭ strigaŭ în gălăgie, *«on mislete, ucu : omu pocoiu, on, mislete, ucu* : pomu.»; décă la aceste scolĭ aŭ învăţat numeroşiĭ diecĭ de visterie şi calemgiĭ; décă la dascăliĭ Chiosea, Chiriţă, Stan, aŭ învĕţat să scrie românesce Logof. Greceanul, Văcărescĭĭ, Anton Pan, Vănescu, Paris Momuleanu, etc.; nu e maĭ puţin adevĕrat, că cum sosi G. Lazăr, limba românéscă dobândi un loc cu totul altul în învĕţământ, dobândi locul de onóre, care deja îl avea în Moldova, în scolĭ, altmintrelea organisate de cum eraŭ scólele de la Udricanĭ, S-tul Gheorghe Vechiŭ, Colţea şi de sigur aprópe în tóte judeţele Munteniеĭ.

Nu suntem din aceĭ, carĭ punem începutul existenţeĭ în scólă a limbeĭ române de la întrebuirea eĭ prin G. Lazăr în predarea aritmeticeĭ şi a geometrieĭ, sciinţĭ predate în limba românéscă cu mult maĭ înainte în Moldova; dar aducem tributul nostru de laude şi de glorificare acestuĭ bărbat, care avu buna sórtă de a sosi în Bucurescĭ la momentul psichologic al lupteĭ românismuluĭ contra fanarioţilor; carele înţelese acest moment psichologic şi se puse, inteligent şi cu devotament, în fruntea mişcăreĭ; carele avu sciinţa necesară şi arta de a aduna în jurul sĕŭ tinerimea Bucuresciană din prima ḑi când apăru în capitala Munteniеĭ şi în puţiniĭ anĭ în câţĭ a putut sta în miḑlocul eĭ, o învéţă, póte carte maĭ puţină, dar o exaltă prin farmecul simţimintelor naţionale.

Istoria luĭ G. Lazăr nu maĭ este de făcut astăḑĭ, dupe ce P. Poenaru ne-a dat'o la 1871, în Analele Academieĭ Române şi dupe câte ne-aŭ scris de dânsul I. Eliad, ilustrul sĕŭ scolar şi I. Ghica. «Când a venit în Bucurescĭ dascălul Lazăr, scrie I. Ghica **), băeţiĭ de la Udricanĭ, de la S-tul Gheorghe de la Colţea şi de la tóte bisericile aŭ golit acele scolĭ şi aŭ alergat la S-tul Sava, cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovicĭ, cu Pandele, cu Costache Moroiu şi cu mulţĭ alţĭ tinerĭ din scóla grecéscă.»

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Scrisorĭ către V. Alexandri de I. Ghica, Bucurescĭ 1887, pag. 57.

In însușĭ faptul acesta al alergăreĭ uneĭ întregĭ generațiunĭ la prima sosire a luĭ G. Lazăr, care de la Avrigul Transilvanieĭ nu aducé un nume deja ilustru și cunoscut românilor, trebue să vedem confirmarea aserțiuneĭ nóstre, că Lazăr ajunsese la momentul psichologic al redeșteptăreĭ naționale.

Acest lucru probéză și buna primire ce Lazăr avu pe lângă eforiĭ scólelor: Mitropolitul Nectarie și apoĭ succesorul seŭ Dionisie Lupul, Banul C. Bălăceanul, Vornicul G. Golescul și jurisconsultul Logof. Nestor. Numele acestor bărbațĭ, istoricul, nu le va despărți necĭ odată de a luĭ George Lazăr. Eĭ învoiră luĭ Lazăr deschiderea, chiar în localul vecheĭ scóle *eline*, a uneĭ scóle *românescĭ «de deosebite învĕțăturĭ și sciințe predate românilor în limba lor.»* Legenda despre înființarea acestor scolĭ lăsăm să se citéscă în anexa de la acéstă pagină dupe cum ne-aŭ păstrat'o P. Poenaru *).

Conclusiunea nóstră este, că nu G. Lazăr a putut să facă inutilĭ pentru românĭ profesorĭ renumițĭ ca Lambru, Comito, Vardalach, Neofit Duca, etc. . . ., ci situațiunea la care ajunsese cultura și deșteptăciunea națională. Deja în primul an al secoluluĭ al XIX, boierul Bogdan îșĭ trimisese pe fiul seŭ la studiŭ în Franța; Profesorul Furnarachi, tatăl D-luĭ Furnurachi, actualul senator, a condus la studiĭ în Paris pe ceĭ ântêĭ ficiorĭ de boierĭ din Moldova, în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX; Mitropolitul Dositeiŭ, donând averĭ pentru acésta, îndreptase pe românĭ să'șĭ facă studiile, nu maĭ mult la scolĭ grecescĭ din Orient, ci in Europa apuseană; înșiĭ eforiĭ maĭ sus citațĭ, cu puțin înainte de sosirea luĭ Lazăr, chibzuiseră să trimită la învĕțătură în Austria, în Italia și în Franța, pe călugărul Eufrosin Poteca, pe Pandele Stamate (care nu târḑiŭ muri), pre C. Moroiu, pre S. Marcovicĭ și ceva maĭ în urmă pe Petru Poenaru. Când G. Lazăr organiza în Bucurescĭ scóla sa memorabilă, la care în curênd va fi ajutat de I. Eliad Rădulescu, deja dintre ceĭ maĭ sus numițĭ tinerĭ se găsiaŭ la învățĕtură în streinătate.

Cincĭ anĭ cât ținu scóla luĭ Lazăr, fie sub direcțiunea luĭ, fie maĭ apoĭ sub a luĭ I. Eliad, ea produse câțĭ-va inginerĭ hotarnicĭ, câțĭ-va profesorĭ, între carĭ la locul ântêiŭ va sta tot-d'a-una I. Eliad. Între aceștia însă nu trebue uĭtat de a se numi cu recunoscință, pe T. Paladi, cel care, cum vom vedea la locul cuvenit, introduse cel d'ântêiŭ metoda lancastriană în scóla primară.

Incă odată, că G. Lazăr nu era numaĭ un dascăl, ci însușĭ drapelul naționale român o vedem și d'intr'acea împregiurare, că pe dată ce isbucnesce mișcarea grecéscă și dascăliĭ și uceniciĭ de la scóla luĭ Lazăr merg să se pună în șirurile luĭ Tudor Vladimirescu. De aci scóla devine ținta gónelor fanarioticescĭ.

La 1821, ḑice P. Poenarul, scóla luĭ Lazăr fu închisă și marele dascăl isgonit: *«Intru ale sale aŭ venit, și aĭ seĭ nu l'aŭ cunoscut»*, esclamă cu indignare Eliad; noĭ din contră, vom ḑice, că: *Aĭ seĭ l'aŭ cunoscut și l'aŭ urmat.*

Lazăr, abia în vêrstă de 44 anĭ, a murit la Avrigu în Transilvania, la 1823, dar memoria luĭ, eternă a rĕmas și va rĕmânea între românĭ, de și nu (s'o mărturisim în trécăt) sub aspectul puțin simpatic al statueĭ ce i s'a ridicat în Bucurescĭ). **).

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Din activitatea literară didactică a luĭ G. Lazăr, vom cita aci:

a) «Povățuitorul tinerimeĭ către adevĕrata și drépta cetire». Abecedar lucrat de el și tipărit numaĭ maĭ târḑiŭ, la 1826, în Buda. Prefața acesteĭ cărțĭ, scrisă la Bucurescĭ la 1820 (o dăm în anexă), ne arétă, că la data acésta Lazăr nu avea încă multe cărțĭ scolastice gata. Cartea este editată de Z. Carcalechi, cu baniĭ Vorniculuĭ Băleanu.

b) La biblioteca Muzeuluĭ din Bucurescĭ, există de la G. Lazăr manuscriptele următóre: «*Aritme-*

Negreșit nu toți aceștia aŭ devenit ilustrațiunĭ, dar cu toțiĭ vor sprijini pre nemuritorul G. Asaki în luptele luĭ viitóre pentru scóla națională.

G. Asaki este pentru Moldova maĭ mult decât ce a fost Lăzăr pentru Muntenia. El este apoĭ pentru toțĭ româniĭ un personagiŭ de mare însemnătate.

Credem o datorie a da în anexă auto-biografia luĭ *).

La îndemnul luĭ G. Asaki, Mitropolitul Veniamin ia de coleg epitrop al seminaruluĭ de la Socola pre Vorn. M. Sturdza, de care maĭ sus vorbirăm.

Tot dupe sfatul luĭ Asaki, la 1820, să reorganiseză seminarul de la Socola. Asaki călĕtoresce în Transilvania, în curs de 6 lunĭ, ca să studieze organisațiunea scólelor române de acolo, în vedere cu reorganisarea seminaruluĭ. Din Ardeal aduce cu sine cincĭ profesorĭ, între aceștia era Ioan Costea, pentru retorică și poetică, Ioan Mamfi pentru gramatica română, Fabian Vasile séŭ Bob și Doctorul Vasile Popp, care apoĭ deveni și directorul seminariuluĭ.

*

Dar am sosit la ḑiua cea mare, scrisă cu litere de aur în istoria cultureĭ naționale; ne-am apropiat de timpul sosireĭ în Bucurescĭ a luĭ G. Lazăr la 1816.

Décă istoricesce este necontestabil, că limba românéscă n'a fost nicĭ odată înlăturată din scólele din principatele române și décă, precum spune cu atâta *humur* D. I. Ghica, «la biserică la Udricanĭ, la S-tul Gheorghe și la Colțea se auḑea (și înainte de 1816) glasul ascuțit a câtor-va copiĭ, carĭ strigaŭ în gălăgie, «*on mislete, ucu : omu*
pocoiu, on, mislete, ucu : pomu.»; décă la aceste scolĭ aŭ învățat numeroșiĭ diecĭ de visterie și calemgiĭ; décă la dascăliĭ Chiosea, Chiriță, Stan, aŭ învĕțat să scrie românesce Logof. Greceanul, Văcărescii, Anton Pan, Vănescu, Paris Momuleanu, etc.; nu e maĭ puțin adevĕrat, că cum sosi G. Lazăr, limba românéscă dobândi un loc cu totul altul în învĕțămênt, dobândi locul de onóre, care deja îl avea în Moldova, în scolĭ, altmintrelea organisate de cum eraŭ scólele de la Udricanĭ, S-tul Gheorghe Vechiŭ, Colțea și de sigur aprópe în tóte județele Munteniеĭ.

Nu suntem din aceĭ, carĭ punem începutul existențeĭ în scólă a limbeĭ române de la întrebuirea eĭ prin G. Lazăr în predarea aritmeticeĭ și a geometrieĭ, sciințĭ predate în limba românéscă cu mult maĭ înainte în Moldova; dar aducem tributul nostru de laude și de glorificare acestuĭ bărbat, care avu buna sórtă de a sosi în Bucurescĭ la momentul psichologic al lupteĭ românismuluĭ contra fanarioților; carele înțelese acest moment psichologic și se puse, inteligent și cu devotament, în fruntea mișcăreĭ; carele avu sciința necesară și arta de a aduna în jurul sĕŭ tinerimea Bucuresciană din prima ḑi când apăru în capitala Munteniеĭ și în puținiĭ anĭ în cățĭ a putut sta în miḑlocul eĭ, o învĕță, póte carte maĭ puțină, dar o exaltă prin farmecul simțimintelor naționale.

Istoria luĭ G. Lazăr nu maĭ este de făcut astăḑĭ, dupe ce P. Poenaru ne-a dat'o la 1871, în Analele Academieĭ Române și dupe câte ne-aŭ scris de dânsul I. Eliad, ilustrul sĕŭ scolar și I. Ghica. «Când a venit în Bucurescĭ dascălul Lazăr, scrie I. Ghica **), băețiĭ de la Udricanĭ, de la S-tul Gheorghe de la Colțea și de la tóte bisericile aŭ golit acele scolĭ și aŭ alergat la S-tul Sava, cu Petrache Poenaru, cu Eufrosin Poteca, cu Simion Marcovicĭ, cu Pandele, cu Costache Moroiu și cu mulțĭ alțĭ tinerĭ din scóla grecéscă.»

*) Veḑĭ anexa.

**) Scrisorĭ către V. Alexandri de I. Ghica, Bucurescĭ 1887, pag. 57.

In însușĭ faptul acesta al alergăreĭ uneĭ întregĭ generațiunĭ la prima sosire a luĭ G. Lazăr, care de la Avrigul Transilvanieĭ nu aduce un nume deja ilustru și cunoscut românilor, trebue să vedem confirmarea aserțiuneĭ nóstre, că Lazăr ajunsese la momentul psichologic al redeșteptăreĭ naționale.

Acest lucru probéză și buna primire ce Lazăr avu pe lângă eforiĭ scólelor: Mitropolitul Nectarie și apoĭ succesorul seŭ Dionisie Lupul, Banul C. Bălăceanul, Vornicul G. Golescul și jurisconsultul Logof. Nestor. Numele acestor bărbațĭ, istoricul, nu le va despărți necĭ odată de a luĭ George Lazăr. Eĭ învoiră luĭ Lazăr deschiderea, chiar în localul vecheĭ scóle *eline*, a uneĭ scóle *românescĭ «de deosebite învěțăturĭ și sciințe predate românilor în limba lor.»* Legenda despre înființarea acestor scolĭ lăsăm să se citéscă în anexa de la acéstă pagină dupe cum ne-aŭ păstrat'o P. Poenaru *).

Conclusiunea nóstră este, că nu G. Lazăr a putut să facă inutilĭ pentru românĭ profesorĭ renumițĭ ca Lambru, Comito, Vardalach, Neofit Duca, etc. . . ., ci situațiunea la care ajunsese cultura și deșteptăciunea națională. Deja în primul an al secoluluĭ al XIX, boierul Bogdan îșĭ trimisese pe fiul seŭ la studiŭ în Franța; Profesorul Furnarachi, tatăl D-luĭ Furnurachi, actualul senator, a condus la studiĭ în Paris pe ceĭ ântêĭ ficiorĭ de boierĭ din Moldova, în primiĭ anĭ aĭ secoluluĭ al XIX; Mitropolitul Dositeiŭ, donând averĭ pentru acésta, îndreptase pe românĭ să'șĭ facă studiile, nu maĭ mult la scolĭ grecescĭ din Orient, ci în Europa apuseană; înșiĭ eforiĭ maĭ sus citațĭ, cu puțin înainte de sosirea luĭ Lazăr, chibzuiseră să trimită la învěțătură în Austria, în Italia și în Franța, pe călugărul Eufrosin Poteca, pe Pandele Stamate (care nu târḑiŭ muri), pre C. Moroiu, pre S. Marcovicĭ și ceva maĭ în urmă pe Petru Poenaru. Când G. Lazăr organiza în Bucurescĭ scóla sa memorabilă, la care în curênd va fi ajutat de I. Eliad Rădulescu, deja dintre ceĭ maĭ sus numițĭ tinerĭ se găsiaŭ la învĕțĕtură în streinătate.

Cincĭ anĭ cât ținu scóla luĭ Lazăr, fie sub direcțiunea luĭ, fie maĭ apoĭ sub a luĭ I. Eliad, ea produse câțĭ-va inginerĭ hotarnicĭ, câțĭ-va profesorĭ, între carĭ la locul ântêiŭ va sta tot-d'a-una I. Eliad. Între aceștia însă nu trebue uĭtat de a se numi cu recunoscință, pe T. Paladi, cel care, cum vom vedea la locul cuvenit, întroduse cel d'ântêiŭ metoda lancastriană în scóla primară.

Incă odată, că G. Lazăr nu era numaĭ un dascăl, ci însușĭ drapelul naționale român o vedem și d'intr'acea împregiurare, că pe dată ce isbucnesce mișcarea grecéscă și dascăliĭ și uceniciĭ de la scóla luĭ Lazăr merg să se pună în șirurile luĭ Tudor Vladimirescu. De aci scóla devine ținta gónelor fanarioticescĭ.

La 1821, ḑice P. Poenarul, scóla luĭ Lazăr fu închisă și marele dascăl isgonit: *«Intru ale sale aŭ venit, și aĭ seĭ nu l'aŭ cunoscut»*, esclamă cu indignare Eliad; noĭ din contră, vom ḑice, că: *Aĭ seĭ l'aŭ cunoscut și l'aŭ urmat.*

Lazăr, abia în vêrstă de 44 anĭ, a murit la Avrigu în Transilvania, la 1823, dar memoria luĭ, eternă a rĕmas și va rĕmânea între românĭ, de și nu (s'o mărturisim în trécăt) sub aspectul puțin simpatic al statueĭ ce i s'a ridicat în Bucurescĭ). **).

---

*) Veḑĭ anexa.

**) Din activitatea literară didactică a luĭ G. Lazăr, vom cita aci:

a) «Povățuitorul tinerimeĭ către adevĕrata și drépta cetire». Abecedar lucrat de el și tipărit numaĭ maĭ târḑiŭ, la 1826, în Buda. Prefața acestĕĭ cărțĭ, scrisă la Bucurescĭ la 1820 (o dăm în anexă), ne arétă, că la data acésta Lazăr nu avea încă multe cărțĭ scolastice gata. Cartea este editată de Z. Carcalechi, cu baniĭ Vorniculuĭ Băleanu.

b) La biblioteca Muzeuluĭ din Bucurescĭ, există de la G. Lazăr manuscriptele următóre: «*Aritme-*

*

Scóla grecéscă din Bucuresci se închide în urma isbucnireĭ rĕscóleĭ, deja în Martie 1821. Am aflat acésta la Arch. Statuluĭ, în dosarul cu No. albastru 2.735. Clironomiĭ dascăluluĭ grec Vardalach reclamă în 1833, de la Kiseleff, să li se plătéscă léfa luĭ Vardalach, care maĭ apoĭ murise, pe lunile Decembre 1820 şi Ianuarie şi Februarie 1821 «*când făcêndu-se resvrătirea şi împrăştiindu-se . . . . . nu a apucat numitul profesor să'şi priméscă léfa*». Maĭ apoĭ Eforia nu voia să plătéscă léfa, sub cuvênt că în timpul rĕsmiriţeĭ s'aŭ risipit mobilierul scóleĭ. Dar dupe intervenţiunea luĭ Kiseleff, cu ordinul No. 143 din 5 August 1833, Eforia plătesce în fine clironomilor léfă de 225 de leĭ pe ḑisele lunĭ cât aŭ maĭ funcţionat scóla grecéscă, scuzindu'l că nu putea dânsul să supravegheze mobilierul în timpul rĕzmiriţeĭ.

*

Şépte anĭ de doliŭ şi de risipă a ţĕreĭ urméză apoĭ de la 1821 la 1828. Negreşit în jalnicile ḑile ale rĕzmiriţeĭ, scólele române cât şi grecescĭ aŭ încetat. Maĭ apoĭ piedică mare le-aŭ adus şi bóle epidemice, carĭ aŭ bântuit numeroşĭ anĭ ţĕrile române.

Totuşĭ, icĭ-colea, tot a licărit câte o lumină în nóptea négră din aniĭ carĭ succed imediat eterieĭ.

Aşĭa vedem funcţionând lângă episcopia de la Roman o scólă românéscă în 1823.

Am aflat în Arch. Episcopieĭ contractul prin care dascălul Teodor Verescu se învoesce a fi profesor la acea scólă. Din coprinsul acestuĭ contract, ce dăm maĭ jos în notă *) se póte vedea, că scóla exista şi *maĭ înainte* la biserica S-ţilor Voivoḑĭ din Roman; că programul aceseĭ scolĭ coprindea : 1) Cetirea regulată, 2) Scrierea, 3) Gramatica *românéscă*, 4) Catichisis cel mare 5) Cartea facereĭ tâlcuită, 6) Hristoitia, 7) Aritmetica, 8) Tâlcuirea Psalmilor, 9) Cântările şi rânduelile bisericescĭ.

Cursul era de 4 anĭ.

---

tica Matematicéscă, alcătuită acum ântéiŭ pe limba românéscă prin G. Lazăr, întru folosul scolarilor sĕĭ, din scóla din S-tul Sava, Bucurescĭ 1821, Februarie 26.

Un alt manuscript se intituléză:

«*Trigonometria cea dréptă; alcătuită acum ântéiŭ în limba românéscă prin G. Lazăr, întru folosul scolarilor sĕĭ din scóla din S-tul Sava, Bucurescĭ 1821, Februarie 26.*»

Dupe Poenaru ar maĭ fi avut gata G. Lazăr şi alte manuale de scolă, precum: de filosofie, geografie şi istorie universală. Poenaru aduce şi unele cuvêntărĭ rostite la unele ocasiunĭ de G. Lazăr.

*) Iată contractul luĭ Verescu:

«Prin acéstă scrisóre eŭ cel maĭ jos iscălit adeverez cum că la scóla românéscă de la biserica sfinţilor maĭ marĭ Voivoḑĭ rânduit sunt dascăl din porunca In. P. S. Stăpân Kirio Kir Gherasim Episcop, unde sunt îndatorit a paradosi următórele învĕţăturĭ: 1) Cetirea regulată, 2) Scrierea, 3) Gramatica *românéscă*, 4) Catichisis cel mare, 5) Cartea facereĭ tâlcuită, 6) Hristoitia, 7) *Aritmetica*, 8) Tâlcuirea psalmilor, 9) Cântările şi rânduelile bisericescĭ, dupe cuviinţă. Decĭ, dupe sĕvîrşirea acestor învĕţăturĭ, mĕ îndatoresc a paradosi şi altele maĭ nainte, dupe priceperea şi starea ucenicilor. Uceniciĭ carĭ vor începe aceste învĕţăturĭ să fie statornicĭ în scólă, în vreme hotărîtă prin zapis de 4 anĭ de ḑile, neavênd voie slobodă a eşi fără adeverinţă.

Intr'acéstă «*ishóla*» (sic) sunt îndatorit a primi copiĭ câţĭ vor voi a veni. Indatorindu-mĕ şi pentru învĕţarea clericilor din eparchie, ce aŭ să se hirotoniséscă, învĕţându-ĭ tóte cele trebuitóre pentru catihisirĭ. Eŭ pentru paradosirea în numita scólă am rânduită léfă 600 leĭ pe an, din porunca In. P. S. Stăpân Kirio Kir Gherasim Episcop şi începerea învĕţăturilor va urma cu anul acesta 1823, Aprilie 1. adecă la facerea contractuluĭ cel bine adeverit prin a mea iscălitură

Teodor Verescu Dascăl. 1823, Aprilie 1.

Se vor primi în scolĭ orĭ-câţĭ copiĭ vor veni.

Scolariĭ nu vor putea părăsi scóla înainte de a căpăta certificat de absolvire.

Pe lângă scolariĭ din acéstă scólă, Teodor Verescu se obligă a învěţa deosebit şi clericiĭ din Eparchiĭ destinaţĭ la preoţie.

*

Dăm în anexă budgetul cu socotelile caseĭ scólelor muntene pe anul 1824 Aprilie până la Aprilie 1825.

Din socotéla caseĭ scólelor pe acest timp, se constată, că veniturile scólelor se urcaŭ la 149.007 leĭ şi 10 parale.

Acest venit resultă din următórele cifre:

Leĭ	B.	
2.663	—	rĕmaşĭ banĭ la casa scólelor la socotéla din anul 1823 *).
8.898	10	restituţiune de la casa doftorilor, banĭ împrumutaţĭ aceleĭ case fără dobêndă.
27.465	20	baniĭ preoţilor sfertuluĭ S-tul Gheorghe.
10.515	—	tot venitul moşieĭ Glavacioculuĭ, pe an, de la moşiile Glavaciocul, Fundul-Pârâuluĭ, Cernătesci-cu-Via, Tâmpeni, Velea séŭ Nebuna, Siliştea, Faragelu, Romanaţi, Murta, Stoinesci séŭ Fôntânelele, Vârtópele, Ciocănesci, Poenile şi din birul ţiganilor.
12.000	—	baniĭ monastirilor din tótă ţéra.

Pe ce s'aŭ cheltuit acest venit în anul acesta?

Iată lefile date la profesorĭ:

Leĭ	
1.200	dascăluluĭ Ioan Eliad.
1.200	„ Răducanu Maĭnescu, inginer.
1.200	„ Chiriţă de la S-tul Gheorghe-Vechiŭ.
1.200	„ Ierotie al ţircovnicilor de la Antim.
1.200	„ Macarie Psaltul.
1.800	treĭ cântăreţĭ dupe treĭ podurĭ.
1.800	doctorul scólelor, Panaiotache.
1.800	Sameşuluĭ scólelor.
100	emiclicul ţiganuluĭ rândaş.
240	simbria chelaruluĭ scólelor.

Din aceste cheltuelĭ în lefĭ se constată, că pe la 1824 exista un început de seminariŭ cu un singur profesor, dascălul Erotie, la Monastirea Antim.

Existenţa reînnoită a scóleĭ românescĭ de la S-tu Sava, se póte proba din lefile date dascăluluĭ I. Eliad şi inginerului Răducan Măinescu.

Pe lângă cheltuelile din lefĭ, séma pe acest an 1824—25, ne arétă spesele făcute cu întreţinerea la studiĭ în străinătate a următorilor bursierĭ:

*) Nu avem séma pe anul 1822—23, dar din acéstă aserţiune a semeĭ pe anul 1824—25, se vede, că aŭ existat scolile şi în anul acesta, de vreme că s'aŭ cheltuit veniturile scólelor.

Lei

a/ 5.530 destinaţĭ pentru Efrosin Poteca, însă:

	3.500 leĭ	bursa luĭ pe acest an la Paris.
	500 „	ca să aibă pentru drum la întórcere.
	598 „	tot pentru drum.
	440 „	pentru strămutarea luĭ de la Piza la Paris.
	312 „	ce s'aŭ dat mumeĭ luĭ Pandele (?).
Total	5.530 „	

b/ 3.940 luĭ Simion Marcu (maĭ târḑiŭ i se ḑice Marcovicĭ), însă:

	3.500 leĭ	pe an la Paris.
	440 „	ca să se strĕmute de la Piza la Paris.
Total	3.940 „	

c/ 3.590 luĭ Costache Sin Popa Dumitru, însă:

	2.000 leĭ	bursa pe un an la Paris.
	840 „	pentru examen la Piza.
	750 „	pentru drum la întórcere.
Total	3.590 „	

d/ 3.000 luĭ Petrache Poenaru, însă:

	2.500 leĭ	bursa pe un an la Viena.
	500 „	să'şĭ cumpere instrumenturĭ de inginerie.
Total	3.000 „	

Ar fi putut rĕmâne mulţĭ banĭ încă din venitul total al scólelor, décă nu s'ar fi distras acest venit pentru alte cheltuelĭ străine scólelor. Aşia de ex. fură cheltuiţĭ:

35.287 leĭ pentru prefacerea spitaluluĭ din Dudescĭ năprasniceĭ bóle.

15.223 lefĭ la lazareturile ţĕreĭ.

4.803 surpatul turnuluĭ cel mare şi porţile Monast. Glavaciocul şi reînfiinţarea lor.

Maĭ este o cheltuială de:

28.355 leĭ pentru cumpărarea a 1.000 de exemplare dintr'o Psaltire în treĭ volume, câte 30 leĭ exemplarul *).

Din acéstă sémă se vede că în 1824—1825, Eforia scólelor nu plătea nimic pentru scólele din judeţ.

In anul următor séma scólelor ne arétă schimbărĭ în budgetul lor.

Veniturile ar fi trebuit să fie aceleaşĭ ca în anul trecut cu deosebire a salduluĭ în plus banĭ ne cheltuiţĭ şi rĕmaşĭ în casa scólelor la Aprilie 1825. Totuşĭ aceste veniturĭ sunt în scădere, dupe cum se póte vedea din anexa de la acéstă pagină. Suma veniturilor este numaĭ 97.762 leĭ, 26 banĭ.

Se cheltuesce acéstă sumă ast-fel:

6.290 leĭ bursieruluĭ Simion Marcu la Paris, din carĭ 2000 leĭ pentru cumpărarea de instrumenturĭ pentru geometrie.

3.000 leĭ luĭ Petrache Poenaru la Viena.

Acum Efrosin Poteca, s'a întors din streinătate şi a fost numit profesor, de la 1 Iunie

*) Veḑĭ anexa precedentă.

1825, cu 250 leĭ pe lună. In sémă i se ḑice Efrosin Filosoful. Se vede decĭ, că era însărcinat cu catedra de filosofie de la scóla de la S-tul Sava.

Tot acolo este şi Ión Eliad, care are léfă de 1.500 leĭ pe an.

Acolo şi Costache . . . . de la 1 Septembre 1825 cu léfă 250 leĭ pe lună. Apoĭ şi un inginer cu 1.500 leĭ pe an; 2.000 de leĭ primesce Hariton fiul Doctoruluĭ Teodorache; ca doctor al scóleĭ, cu tóte că maĭ este şi Doctorul Panaiotache al scóleĭ cu 1.800 leĭ pe an.

Tot la S-tul Sava e profesor acum şi Ioan Popp, de la 1 Septembre 1825.

Ieroteĭ continuă a catechisi la Antim pe candidaţiĭ la chirotonie şi are léfă 1.500 leĭ pe an.

La S-tul Gheorghe Vechiŭ nu maĭ e decât un singur profesor, Chiriţă, cu 1.200 leĭ pe an.

La biserica Albă, de pe Podul Mogoşóeĭ, se înfiinţéză o scólă începătóre, din primele lunĭ 1826, cu un dascăl român, plătit cu 50 leĭ pe luna Ianuarie, Februarie şi Martie.

In fine, pe Ianuarie-Martie 1826, se redeschid scolĭ, se redeschide scólă la Craiova cu Dascălul Stanciu, cu câte 125 leĭ pe lună.

Dascăluluĭ din Urzicenĭ încă de la Ianuarie 1826 i se plătesce câte 125 leĭ pe lună.

Séma pe 1825—26, ne dă o informaţiune curiósă: Musica, şi în particular cea bisericéscă, ĭa un avânt extraordinar. Se înfiinţéză în loc de treĭ scóle pe treĭ strade deosebite ale Bucurescilor, pentru învĕţarea Psaltichieĭ, precum era în séma anuluĭ trecut, scólele următóre:

2.300 leĭ luĭ Macarie Psaltul «întocmitor cântărilor românescĭ al sistemeĭ nouĕ.»

2.400 „ la patru dascălĭ cântăreţĭ şi anume:

600 leĭ dascăluluĭ Costache Chiosea *), care avea scóla pe podul luĭ Şerban-Vodă.

600 „ dascălul cântăreţ Constandin, pe Podul-Tĕrguluĭ-de-Afară.

600 „ dascălul cântăreţ Ghiţă, pe Podul Mogoşóeĭ.

600 „ dascălul cântăreţ, Iancu Stan **), pe Podul Caliţilor.

Aflăm dascălĭ cântăreţĭ numiţĭ cu câte 300 leĭ pe lună şi în oraşele judeţene: Focşanĭ, Buzĕŭ, Ploescĭ, Tĕrgovişte, Câmpu-lung, Pitescĭ, Craiova, Vâlcea, Jiŭ şi Cerneţĭ ***).

Din séma anexată la pagina acésta se póte vedea şi alte cheltuelĭ făcute pentru întreţinerea materială a scóleĭ de la S-tul Sava şi a altora.

Un condeiŭ important, ce descoperim în acéstă sémă, este acel care ne arétă, că în acest an se introduce metoda mutuală în clasa I-a primară.

Se cheltuesce, prin Stolnicul Clinceanu. 2.000 leĭ «*pentru tipăritul imprumutateĭ învĕţăturĭ*» şi alţĭ 1.586 leĭ, 20 parale, pentru prefacerea claseĭ I-a şi înzestrarea eĭ cu aparatele necesare la aplicarea metodiĭ mutuale.

50 leĭ se cheltuesc pentru tipărirea foilor alelo-didactice; 65 leĭ se daŭ pentru ḑece gramaticĭ româneacĭ pentru scólă.

*) D. I. Ghica ḑice, că la dascălul Chiosea se învĕţa nu numaĭ musica, ci şi carte românéscă (Scrisorĭ către Alexandri, pag. 51).

**) Despre Dascălul Stan, veḑĭ ce ḑice D. I. Ghica, (Scrisorĭ către Alexandri, pag. 56).

***) Aducem în anexă, ceea-ce ḑice despre avêntul musiceĭ din Bucurescĭ D. I. Ghica, la pag. 57, a Scrisorilor sale către Alexandri.

*

In 1825 avem de inregistrat, în istoria nóstră, înființarea scólei din Câmpina, în curtea bisericeĭ Adormirea Maiceĭ Domnuluĭ. Grigore Bujoreanu și Marióra Bujoreanu, în 1825, Iulie 3, daŭ averea lor la acéstă biserică, unde aŭ clădit local special, ca să șéḑă în el ómenĭ sërmanĭ fără familie și parte bisericéscă «*dascălii să invețe copiii de pomană*». Vor fi un dascăl românesc și un dascăl grecesc. Se vor primi 30 de copiĭ de fiecare dascăl, copiĭ sëracĭ, «iar venind copiĭ maĭ mult de peste 30 . . . . , să'șĭ ia plată de la părințiĭ lor.» Bisericeĭ și la scóleĭ lasă maĭ multe proprietățĭ și veniturĭ.

*

Din mișcarea literară a anilor din inceputul secoluluĭ al XIX-lea este cuviincios să amintim aci următórele opere:

1) Legiuirea a Prea Inălțatuluĭ și Prea Pravoslavniccertificatuluĭ Domn și oblăduitor a tótă Ungro-Vlachia, Iŏ Ioan Gheorghe Caragea V.V., cu tótă cheltuiala D-lor Const. Caracaș Doctor și D-luĭ Răducanu Clincénu, Biv-vel Stolnic și a D-luĭ D. Topliceanu Biv-vel Sluger.

Acéstă carte a fost tipărită la 1818, la tipografia înființată de aceștia lângă cișméua zidită de reposatul Mavroghene V.V., la șoséua actuală.

Veḑĭ în anexă prefața acestuĭ op *):

2) Jucăria noroculuĭ séŭ istorisirea pentru principiul Mencicof, care pe vremea luĭ Petru-Cel-Mare a fost slăvit în Europa.

Acéstă broșură de 125 pagine s'a tradus în românesce «cu óreșĭ-care adăogite cuvinte, spre podóba limbeĭ și a buneĭ ințelegerĭ, prin prea cucer. Protoiereu a tótă Moldova, Lazăr Asaki, în orașul Iașuluĭ, la anul 1816». Este un in 8⁰ de miḑloc, fără nume de tipograf.

Lazăr Asaki, tatăl luĭ G. Asaki, dedică lucrarea sa Mitropolituluĭ Veniamin.

Dăm în anexă prefața didacătoriă, din care se vede, cum pe când Lazăr în Bucurescĭ la acest an pleda causa limbeĭ românescĭ, la Iașĭ curentul acesta exista maĭ d'inainte **).

3) Odă în limba românéscă, tipărită în Iașĭ, la Octombre 1822, de G. Asaki.

Autorul G. Asaki salută, prin acéstă odă, ce Asaki o crede cea ântéiŭ în limba românéscă, evenimentul reînturnărceĭ către țéră a dreptuluĭ de a avea Domnĭ pămêntenĭ. O dăm în anexă ***).

4) Lucrarea cea maĭ importantă literară și maĭ ales cu referință la limbă, este cea de maĭ mulțĭ anĭ începută, a dicționaruluĭ în 4 limbĭ, care se publică la Buda-Pesta, în universitatea de acolo.

Dăm în anexă ****) bibliografia generală pentru aniĭ până la 1828. Printre cărțile orĭ manuscriptele deja cunoscute, din bibliografiĭ anteriόre, aci vom maĭ aminti numaĭ pre cele încă neînregistrate în bibliografiile existente.

Intre acestea vom cita următórele:

a) Lucrările poetice ale luĭ Daniil Scavinski *****). De la el a rĕmas needitată până în

*) Veḑĭ anexa.

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

***) Idem.

****) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

*****) Despre Scavinski a scris Costache Negruzzi, un articol plin de umur, relativ la biografia luĭ. Veḑĭ opere complecte de Const. Negruzzi.

1889 o odă scrisă la ocasiunea căsătorieĭ fiiceĭ Domnitoruluĭ Ioniță Sturdza, în 18 Octombre 1825 *).

b) «Loghica care acum ântêiŭ s'a tălmăcit în limba patrieĭ, cu îndemnarea P. S. Mitropolit al Ungro-Vlachieĭ Kir Gregorie, în ḑilele bine-credinciosuluĭ și luminatuluĭ nostru Domn Grigorie Dumitru Ghica V.V., într'al patrulea an al domnieĭ Măriei-Sale. Și s'aŭ tipărit cu cheltuiala iubitoruluĭ de D-ḑeŭ Episcop al Argeșuluĭ Kir Grigorie, de care este și tălmăcită» (8⁰ Bucurescĭ, în tipografia S-teĭ Mitropoliĭ, în anul mântuireĭ 1826, de ieromonahul Stratonic tipograful). In «Precuvêntare din partea tălmăcitoruluĭ acesteĭ loghice» ce o dăm întrégă în anexă, la acéstă pagină, Episcopul Grigorie trece răpede sub condeiŭ istoria literatureĭ române, până pe timpul luĭ, vorbind de lucrările Episcopilor de Rômnic Kesarie și Filaret, (contimporanĭ cu el), carĭ aŭ tradus și tipărit cele 12 minee și arĕtând că «Decĭ putem a ḑice, că râvna acésta a intemeereĭ Pravoslavieĭ în țéra nóstră a fost pricina zăbaveĭ de nu s'aŭ tălmăcit și *cărțĭ ale înțelepciuneĭ ceĭ de afară*, (ad. laice V. A. U.), pentru ca să apuce înainte graiul ce s'aŭ ḑis: «Că începerea înțelepciuneĭ este frica Domnuluĭ.» Iar întru acéstă vêrstă de vreme, când ceĭ de bun ném boierĭ aĭ patrieĭ românescĭ, mișcațĭ fiind de iubirea căminuluĭ strĕmoșesc, aŭ bine-voit de a face predanie și sciințelor filosofescĭ în limba rumânéscă»..... «acum, ḑic, într'acéstă vêrstă de vreme s'aŭ ivit și acéstă loghică a S-tuluĭ Ion Damaschin, tălmăcită din limba elinéscă de mine cel maĭ jos numit patriot, carele și de nu m'am cunoscut în deprinderea altor destoinicií, dar în trudirea cărților limbeĭ patrieĭ, cu sațiu am petrecut. Decĭ încă maĭ d'inainte sciind că uniĭ din dascăliĭ altor limbĭ, póte de vre-o patimă răpindu-se, nu lipsesc a ḑice, că cu neputință este a se muta filosofia în limba rumânéscă, pentru sĕrăcia ḑicerilor și a numirilor, am pus tótă osârdia de am tălmăcit și pre cele maĭ nelesniciόse graiurĭ și nume, păzind de aprópe pre înțelegerea tălmăcireĭ, pentru ca să rémăe greșită și deșértă părerea acelora, și să arĕte prin lucru dovedit, cum că tóte limbile fără osebire sunt îndemânate ce la tóte sciințile. Că maĭ mult place muselor a vorbi în fieșce-care ném cu limba luĭ, de cât cu alta străină, fiind-că numaĭ limba Patrieĭ este destulă a invita pre ceĭ ce doresc a le sci, spre a le învĕța cu deslușire, și cum că fără limba Patrieĭ nu numaĭ puțin folositóre s'aŭ arătat scólele și cărțile, ci și fără nicĭ un spor . . . . .

«Inceteze, exclamă intusiastul apĕrător al limbeĭ române, traducĕtorul logiceĭ, înceteze dar de acum înainte sfiala aceea, care se pricinuia nouă, séŭ de la dascăliĭ altor limbĭ, carĭ, precum am ḑis se îndărăcnea pentru câștigul lor, séŭ de la ceĭ ce învață câte cincĭ-șése franțuzescĭ, saŭ șépte-opt elinescĭ, și îndată se umflă, căscând gurile spre a'șĭ defăĭma limba sa cé de patrie, fără a socoti că pre orĭ-ce meșteșug și pre orĭ-ce sciință, vremea le cresce și le măresce, când necurmat să pun în lucrare **).»

*

Am vĕḑut năzuințele din țéra românéscă și din Iașĭ în favórea muziceĭ în genere și aceleĭ bisericescĭ în deosebĭ. Incă din secolul trecut lăutariĭ formaŭ corporațiunĭ al cărora staroste séŭ vătaf avea dreptul de a preleva unele dărĭ de la nunțĭ și petrecerĭ ***).

---

*) Veḑĭ Memoriĭ presentate Academieĭ Române de V. A. Urechia, 1887—88, pag. 138.

**) Veḑĭ anexa.

***) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

G. Asaki, abia reîntors în patrie, a organisat pe a sa cheltuială, la 1817, un teatru de societate, în salonul Hatmanuluĭ Cost. Ghica în Iașĭ. Copiiĭ boierilor Ghica și Sturdza aŭ representat maĭ multe piese în limba română și francesă. Intre actoriĭ aceștia improvizaţĭ, carĭ încércă a introduce în Iașĭ gustul arteĭ dramatice și a musiceĭ culte, G. Asaki numesce pe D-nele Şubina născută Ghica, Agripina Sturdza și pre Iacovache Leon.

Adăpat la fôntânile arteĭ italiene, G. Asaki va aduce cu sine, de la Roma, nu numaĭ iubirea musiceĭ, ci și a pictureĭ. Numaĭ grelele evenimente, carĭ supravin la 1821 și apoĭ dupe avenirea la Tron a luĭ Ioniţă Sturdza, îndepărtarea luĭ din ţéră, fiind trămis în 1822 agent al ţĕreĭ la Viena, unde rĕmase 5 anĭ, întârḑie punerea în practică a frumóselor dorinţĭ culturale ale luĭ G. Asaki. Rĕsboiul care urmă apoĭ între Rușĭ și Turcĭ și bóle epidemice vor prelungi starea de aţipire a cultureĭ naţionale, atât în Moldova cât și în ţéra Muntenéscă.

Din decursul acestuĭ period dureros pentru ţéră am adus maĭ sus unele informaţiunĭ propriĭ totușĭ a ne arĕta, că facla culturală nu a fost cu totul stinsă. Dar între 1825 și 1828, afară de cărţile arĕtate în bibliografia acestor anĭ și afară de unele proclamaţiunĭ tipărite în timpul rĕsboiuluĭ, nu avem până acum alte documente de înregistrat. Trecem deci cu Istoria nóstră, la perióda de timp, care începe cu memorabilul an 1828.

CAP. II.

1828–1829

In curs de cincĭ anĭ cât G. Asaki petrecu la Viena, ca agent al Domnitoruluĭ Ioniță Sturdza, el descoperi și dobândi vechĭ documente originale, prin *care* se constată, că călugăriĭ grecĭ de la Monastirea Treĭ-Erarhĭ s'aŭ fost aproprıat și aŭ posedat în curgere de peste un secol și jumĕtate venitul a treĭ moșiĭ: Tămășeniĭ, Adjudeniĭ și Răchiteniĭ, din județul Roman, care moșiĭ le-aŭ fost donat Vasile Lupu Vodă, scóleĭ înființată de dânsul la Treĭ-Erarchĭ. Reîntors de la Viena pe la începutul anuluĭ 1827, G. Asaki 'șĭ-a reluat locul de director seŭ referendar al scólelor, alăturea cu Mitropolitul Veniamin, cu M. Sturdza și cu Costache Mavrocordat și a reînceput a lucra pentru scóle *).

In «Chestia învățăturilor publice», G. Asaki dice, că: «In cursul desbinărilor politice între Turcia și Rusia, carĭ țineaŭ în ingaimeală interesele țereĭ, până la convenția de la Akermann, la 1826, scólele publice, lipsite de tóte mijlócele, aŭ rĕmas închise în șir de șépte anĭ, și profesoriĭ se rĕspândiră afară din țéră, căutând alte îndeletnicirĭ» **).

Acéstă aserțiune a luĭ G. Asaki o aflăm eronată. Acésta s'a vĕdut din documentele aduse în urmă, documente carĭ ne-aŭ arĕtat funcționând în Moldova un numér de scóle.

In tot casul, Seminariul, seŭ *scóla pentru catichisie*, de la Socola, cum o numea hrisovul de la 1804, exista, orĭ-cu câtă scădere va fi fost, și în aniĭ imediațĭ d'naintea convențiuneĭ de la Akermann. Aci predaŭ dascălul Enache, Archimandritul Gedeon Proca, dascălul Vasile Popovicĭ (repausat la 1827) și póte vestitul Pralea autorul Psaltirieĭ în versurĭ ***).

In 15 August, 1827, se simte deja în Iașĭ efectele reîntórcereĭ luĭ G. Asaki de la Viena. In adevĕr, cu ocasiunea cercetărilor de către Divan a semilor diferitelor case publice, cercetare ordonată de către Domnitorul Ioan Sturdza, se face întrebare la Mitropolie și despre venitul scólilor, dupe vechile hrisove. La data ce indicăm aci, Mitropolitul Veniamin împreună cu alțĭ boierĭ din Divan, relatéză luĭ Ioniță Sturdza, prin anafora, cele următóre:

Că de la începutul rĕsvrătireĭ și până la S-tul Gheorghe a următoruluĭ an necĭ un venit de al scólelor nu s'a strîns;

Că scóla elinéscă a contenit cu totul;

Că venitul acesteĭ scolĭ nu s'aŭ maĭ putut aduna de la Mitropolie, Episcopiĭ, Monastirĭ pămêntescĭ, Preoțĭ, diaconĭ și monastirĭ Grecescĭ, din causa împregiurărilor grele din timp;

Că nu se scie de s'aŭ strîns măcar venitul scóleĭ de la Telal-Bașa, chiria dugheneĭ

---

*) In 20 Septembre, 1827, Domnitorul Ioan Sturdza rĕsplătesce pe Gh. Asaki, ridicândul la rangul de Agă, din acel de Comis ce avea. (Vedĭ decretul dupe Uricar, tom. VII, pag. 96).

**) Vedĭ pag. 13 a acestuĭ op.

***) Istoria seminaruluĭ Veniamin de C. Erbiçeanu, pag. 55.

G. Asaki, abia reîntors în patrie, a organisat pe a sa cheltuială, la 1817, un teatru de societate, în salonul Hatmanuluĭ Cost. Ghica în Iașĭ. Copiiĭ boierilor Ghica și Sturdza aŭ representat maĭ multe piese în limba română și francesă. Intre actoriĭ aceștia improvizațĭ, carĭ încércă a introduce în Iașĭ gustul arteĭ dramatice și a musiceĭ culte, G. Asaki numesce pe D-nele Șubina născută Ghica, Agripina Sturdza și pre Iacovache Leon.

Adăpat la fôntânile arteĭ italiene, G. Asaki va aduce cu sine, de la Roma, nu numaĭ iubirea musiceĭ, ci și a pictureĭ. Numaĭ grelele evenimente, carĭ supravin la 1821 și apoĭ dupe avenirea la Tron a luĭ Ioniță Sturdza, îndepărtarea luĭ din țéră, fiind trămis în 1822 agent al țĕreĭ la Viena, unde rĕmase 5 anĭ, întârdie punerea în practică a frumóselor dorințĭ culturale ale luĭ G. Asaki. Rĕsboiul care urmă apoĭ între Rușĭ și Turcĭ și bóle epidemice vor prelungi starea de ațipire a cultureĭ naționale, atât în Moldova cât și în țéra Muntenéscă.

Din decursul acestuĭ period dureros pentru țéră am adus maĭ sus unele informațiunĭ propriĭ totușĭ a ne arĕta, că facla culturală nu a fost cu totul stinsă. Dar între 1825 și 1828, afară de cărțile arĕtate în bibliografia acestor anĭ și afară de unele proclamațiunĭ tipărite în timpul rĕsboiuluĭ, nu avem până acum alte documente de înregistrat. Trecem deci cu Istoria nóstră, la perióda de timp, care începe cu memorabilul an 1828.

CAP. II.

1828—1829

In curs de cincĭ anĭ cât G. Asaki petrecu la Viena, ca agent al Domnitoruluĭ Ioniță Sturdza, el descoperi și dobândi vechĭ documente originale, prin *care* se constată, că călugăriĭ grecĭ de la Monastirea Treĭ-Erarhĭ s'aŭ fost apropriat și aŭ posedat în curgere de peste un secol și jumĕtate venitul a treĭ moșiĭ : Tămășeniĭ, Adjudeniĭ și Răchiteniĭ, din județul Roman, care moșiĭ le-aŭ fost donat Vasile Lupu Vodă, scóleĭ înființată de dânsul la Treĭ-Erarchĭ. Reîntors de la Viena pe la începutul anuluĭ 1827, G. Asaki 'șĭ-a reluat locul de director seŭ referendar al scólelor, alăturea cu Mitropolitul Veniamin, cu M. Sturdza și cu Costache Mavrocordat și a reînceput a lucra pentru scóle *).

In «Chestia învățăturilor publice», G. Asaki dice, că : «In cursul desbinărilor politice între Turcia și Rusia, carĭ țineaŭ în ingaimeală interesele țĕreĭ, până la convenția de la Akermann, la 1826, scólele publice, lipsite de tóte midlócele, aŭ rĕmas închise în șir de șépte anĭ, și profesoriĭ se rĕspândiră afară din țéră, căutând alte îndeletnicirĭ» **).

Acéstă aserțiune a luĭ G. Asaki o aflăm eronată. Acésta s'a vĕdut din documentele aduse în urmă, documente carĭ ne-aŭ arĕtat funcționând în Moldova un numér de scóle.

In tot casul, Seminariul, seŭ *scóla pentru catichisic*, de la Socola, cum o numea hrisovul de la 1804, exista, orĭ-cu câtă scădere va fi fost, și în aniĭ imediațĭ d'naintea convențiuneĭ de la Akermann. Aci predaŭ dascălul Enache, Archimandritul Gedeon Proca, dascălul Vasile Popovicĭ (repausat la 1827) și póte vestitul Pralea autorul Psaltirieĭ în versurĭ ***).

In 15 August, 1827, se simte deja în Iașĭ efectele reîntórcereĭ luĭ G. Asaki de la Viena. In adevĕr, cu ocasiunea cercetărilor de către Divan a semilor diferitelor case publice, cercetare ordonată de către Domnitorul Ioan Sturdza, se face întrebare la Mitropolie și despre venitul scólilor, dupe vechile hrisove. La data ce indicăm aci, Mitropolitul Veniamin împreună cu alțĭ boierĭ din Divan, relatéză luĭ Ioniță Sturdza, prin anafora, cele următóre :

Că de la începutul rĕsvrătireĭ și până la S-tul Gheorghe a următoruluĭ an neci un venit de al scólelor nu s'a strîns ;

Că scóla elinéscă a contenit cu totul ;

Că venitul acesteĭ scolĭ nu s'aŭ maĭ putut aduna de la Mitropolie, Episcopiĭ, Monastirĭ pămĕntescĭ, Preoțĭ, diaconĭ și monastirĭ Grecescĭ, din causa împregiurărilor grele din timp ;

Că nu se scie de s'aŭ strîns măcar venitul scóleĭ de la Telal-Bașa, chiria dugheneĭ

---

*) In 20 Septembre, 1827, Domnitorul Ioan Sturdza rĕsplătesce pe Gh. Asaki, ridicându-l la rangul de Agă, din acel de Comis ce avea. (Vedĭ decretul dupe Uricar, tom. VII, pag. 96).

**) Vedĭ pag. 13 a acestuĭ op.

***) Istoria seminaruluĭ Veniamin de C. Erbiceanu, pag. 55.

scólei şi câte 500 leĭ din rusumaturile vămeĭ, Ocna, Goştina, Desetina şi vĕdrăritul. Nu se scie la ce se va fi întrebuinţat acest venit;

Că de la S-tu Gheorghe înainte Mitropolitul a pus iară în vigóre dajdia preoţilor pentru scóle.

Acum Divanul propune, să se reînfiinţeze scóla, însă nu în localul cel ars de la Mitropoliă, ci la Monastirea Golia, fiind maĭ potrivit. Influinţa luĭ G. Asaki se vede îndată aci în acéstă anafora, care dispunênd a se reînfiinţa scóla, altă-dată ḑisă Academie, adaugă că «*să se aşeḑe dascălĭ trebuincioşĭ spre învĕţătura scolarilor maĭ ântêiŭ în limba patrieĭ şi apoĭ în alte limbĭ ce se vor socoti maĭ folositóre, dupe îndemănarea ce va avea casa de plata lefiĭ dascălilor*» *).

Mitropolitul şi cu Divanul maĭ propun Domnitoruluĭ, prin acéstaşĭ anafora, complectarea epitropieĭ învĕţăturilor publice, care era compusă numaĭ din Mitropolitul şi Vorniciĭ M. Sturdza şi Costache Mavrocordat. Domnitorul numesce al patrulea membru, pe Visternicul Costache Canta «bărbat potrivit şi în tot felul destoinic uneĭ aşa Epitropiĭ.»

Ioan Sturdza aprobă propunerile din anafora de şi evită de a dispune în favórea scólelor de localul de la Golia. Nu ezită însă a aproba predarea în scóle în limba românéscă **).

Cu tóte aceste lucrărĭ, din August 1827, scóla nu póte fi deschisă imediat. Atuncĭ, se pare, G. Asaki, presintă actul luĭ Vasile Lupu, de la 1664, la Epitropia scólelor. Epitropia interveni pe lângă Domnitor. Sprijinită mişcarea provocată de G. Asaki, de bărbaţĭ ca aceĭ ce eraŭ epitropĭ aĭ scólelor, ea ajunsă la isbândă. Incă în 5 Ianuarie 1828, dupe cum spune G. Sĕulescu ***), Domnitorul Ioniţă Sturdza ordonă şi încuviinţă deschiderea scólelor de la Treĭ-Erarchĭ, asupra anaforaleĭ Epitropieĭ din 1 Ianuarie 1828.

Din acéstă anafora resultă că localul scóleĭ Domnescĭ de la Mitropolie a fost prada unuĭ incendiŭ în véra anuluĭ 1827 ****), şi că epitropia în lipsa aceluĭ local a propus Domnitoruluĭ să se stabiléscă în localul monastireĭ Treĭ-Erarchĭ, restaurându-se ad-hoc, o scólă normală şi gimnasiul. Acest din urmă va rĕmânea la Treĭ-Erarchĭ numaĭ provisoriŭ, până se va putea destina gimnasiuluĭ un anumit local, când apoĭ în Treĭ-Erarchĭ va rĕmânea numaĭ scóla normală.

Cursurile scóleĭ normale vor fi de duoĭ anĭ.

Programa va fi următórea: Limba românéscă cu gramatica, caligrafia, catichisis, aritmetica şi niscaĭ-va începĕtóre învĕţăturĭ.

Cursul gimnaziuluĭ se fixéză pe patru anĭ cu următórele materiĭ: Limba latinéscă, «Maica limbeĭ nóstre, care şi de câte némurĭ se învéţă, ce nu aŭ altă legătură cu ea de cât a temeinicilor sale sciinţe, precum şi la tótă megieşita Rosie şi ţéra românéscă să urméză»

---

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

**) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

***) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

****) Albina Românéscă, vestesce o pagubă fórte simţitóre ce a încercat literatura românéscă: focul de la 1827 ce s'a întêmplat în Iaşĭ, ş'aŭ intins pustiirile sale şi chiar peste faptele duhuluĭ; dinpreună cu cele-alte câte a înghiţit, a mistuit şi ostenelile cele de 12 anĭ ale D-luĭ D. Aga George Asachi. Treĭ tragediĭ întregĭ manuscrise! Treĭ tragediĭ s'aŭ ars: Alzira, Saul, (traduse) şi Mihaiŭ Vodă Vitézul (originală)! S'aŭ maĭ ars încă o istorie a Impĕrăţieĭ Romeĭ, Versurĭ lirice, Un curs de Matematică, şi o culegere de fabule! Trebuie să tânguiască literatura ostenéla acésta mult preţuită, şi cu atâta maĭ mult, că trebuia să fie D. Aga Asachi ca să dea Românilor acest fel de poeziĭ. Şi maĭ vârtos Tragedia luĭ Saul trebuia un duh ca al seŭ italienesc, ca să o traducă bine şi frumos în Românesce. Acest articol l'am udat cu lacrămĭ, căcĭ am perdut, Românilor, ceea-ce trebuia ca să trécă vécurĭ ca să dobândim."

Din «Curierul Românesc» No. 31, Vinerĭ 26/7 Iulie 1829, corespondenţa de la Iaşĭ, din 4 Iulie.

Cursul gimnaziuluĭ se fixéză pe patru anĭ, cu următórele materiĭ: Limba latinéscă, maica limbeĭ nóstre, care şi de câte némurĭ se învéţă, ce nu aŭ altă legătură cu ea decât a temeĭnicilor séle sciinţe, precum şi la tótă megieşita Rusie şi ţéra românéscă să urméză; religia, filologia, biografia, logica, retorica, poesia, istoria, matematica, moralul, economia pămêntéscă şi politicéscă, istoria naturală, archeologia, tóte acestea predate în limba românéscă. Pe lângă acestea, limba elenă. Când scóla se va maĭ uşura de cheltuelĭ, se vor învĕţa şi limbĭ străine, în mod neobligatoriŭ, plătindu-se profesorilor din cotisaţiunile scolarilor ce vor voi.

Intêietatea în scólă a limbeĭ române o indică anaforaua Epitropieĭ învĕţ. publice ḑicênd, că este «*mai trebuitóre cultura limbeĭ vorbireĭ némuluĭ în care se fac S-tele rugăciunĭ, se tractarisesc tóte pricinile, şi care este cea maĭ puternică legătură spre păstrarea şi îmbunătăţirea némuluĭ şi însufleţirea de dragoste către patrie.*»

Un alt motiv ce dă epitropia pentru a preferi limba română ca organ de învĕţămênt este căcĭ în cărţile din limbĭ străine, *tinerii nepractisiţĭ* pot afla lucrurĭ vătĕmătóre, fiind acele cărţĭ *ca o cursă înşelătóre.*

De aceea Epitropia şi hotărésce, ca cărţile ce se vor introduce în scóle şi se vor tipări, să fie prealabil aprobate de ea, ca să nu coprindă lucrurĭ nepotrivite cu religiunea şi cu aşeḑămînturile Statuluĭ.

Pe lângă scólă se propune înfiinţarea uneĭ biblioteci naţionale şi a unor cabinete de colecţiunĭ sciinţifice.

Epitropia cere Domnitoruluĭ *pământén*, pentru ca să se pótă aşaḑa o *scólă pămêntéscă*, înmulţirea veniturilor scólelor «prin hărăzirea statornicelor mile Domnescĭ şi prin chibzuirea a se înmulţi şi dările ce eraŭ îndatorite a face monastirile închinate locurilor de jos, în vreme ce înmulţindu-se şi a lor veniturĭ, cu drept şi fără ingreuere pot împlini sporul aceluĭ analogon.»

O ultimă mĕsură propusă de Epitropie, prin anaforaua din 1 Ianuarie 1828 este luată din hrisovul scólelor luĭ Gr. Ghica, din 15 Noembre, anul 1775. Se dispune, că tineriĭ carĭ vor termina cursul de cincĭ anĭ al gimnasiuluĭ «*şi vor avea bune atestaturĭ, să se protimiséscă a intra pe la dregătoriile Divanuluĭ, Visterieĭ şi a canţelariilor pămêntescĭ, spre a le sluji acestea de resplătire, şi altora spre maĭ mult îndemn.*»

La prima vedere, în acéstă disposiţiune s'a pus originea *functionarismuluĭ* în scóla română. Cu tóte acestea, décă astăḑĭ scólele nóstre pot primi imputarea de a pregăti numaĭ solicitatorĭ la budgete, pentru aniĭ 1828 şi ceĭ următorĭ, istoricul înţelege, că era o condiţiune de reuşire a înfiinţăreĭ scólelor şi de *naţionalisare* a organelor administrative şi judecătorescĭ ale ţĕreĭ.

Primiĭ învĕţătorĭ aĭ scólelor reorganisate la Treĭ-Erarchĭ, aŭ fost Iconomul Constantin, Iereul Ioan *), Vasile Fabian, cel adus de G. Asaki, din Ardeal, la 1820, şi G. Seulescu.

La 23 Ianuarie 1828, ḑice G. Seulescu, s'a deschis scóla normală la Treĭ-Erarchĭ. Acesta a deschis acolea ântêiŭ un clas elementar dupe metodul luĭ Lankaster **).

La 1 Maiŭ 1828, G. Seulescu, semnéză cu Epitropia un contract prin care se légă, ca profesor al scólelor din Treĭ-Erarchĭ. Acéstă diferinţă de dată, se explică prin aceea, că gimnasiul s'a instalat maĭ târḑiŭ decât scóla începĕtóre.

In adevĕr, decretul luĭ Ioan Sandu Sturdza Voevod, pentru instalarea scóleĭ şi preala-

*) Este Ioan Silivestru de care maĭ sus am maĭ vorbit.

**) Gramatica românéscă, Iaşĭ 1833, pag. 2.

scólei și câte 500 lei din rusumaturile vămei, Ocna, Goștina, Desetina și vědrăritul. Nu se scie la ce se va fi întrebuinţat acest venit;

Că de la S-tu Gheorghe înainte Mitropolitul a pus iară în vigóre dajdia preoţilor pentru scóle.

Acum Divanul propune, să se reînfiinţeze scóla, însă nu în localul cel ars de la Mitropoliă, ci la Monastirea Golia, fiind mai potrivit. Influinţa lui G. Asaki se vede îndată aci în acéstă anafora, care dispunênd a se reînfiinţa scóla, altă-dată ḑisă Academie, adaugă că «*să se așeḑe dascălĭ trebuincioși spre învěţătura scolarilor mai ânteiŭ în limba patriei și apoi în alte limbĭ ce se vor socoti mai folositóre, dupe îndemănarea ce va avea casa de plata lefii dascălilor*» *).

Mitropolitul și cu Divanul mai propun Domnitorului, prin acéstași anafora, complectarea epitropiei învěţăturilor publice, care era compusă numai din Mitropolitul și Vornicii M. Sturdza și Costache Mavrocordat. Domnitorul numesce al patrulea membru, pe Visternicul Costache Canta «bărbat potrivit și în tot felul destoinic unei așa Epitropii.»

Ioan Sturdza aprobă propunerile din anafora de și evită de a dispune în favórea scólelor de localul de la Golia. Nu ezită însă a aproba predarea în scóle în limba românéscă **).

Cu tóte aceste lucrări, din August 1827, scóla nu póte fi deschisă imediat. Atunci, se pare, G. Asaki, presintă actul lui Vasile Lupu, de la 1664, la Epitropia scólelor. Epitropia interveni pe lângă Domnitor. Sprijinită mișcarea provocată de G. Asaki, de bărbaţi ca acei ce erau epitropi ai scólelor, ea ajunsă la isbândă. Incă în 5 Ianuarie 1828, dupe cum spune G. Sěulescu ***), Domnitorul Ioniţă Sturdza ordonă și încuviinţă deschiderea scólelor de la Trei-Erarchi, asupra anaforalei Epitropiei din 1 Ianuarie 1828.

Din acéstă anafora resultă că localul scólei Domnescĭ de la Mitropolie a fost prada unui incendiŭ în véra anului 1827 ****), și că epitropia în lipsa acelui local a propus Domnitorului să se stabiléscă în localul monastirei Trei-Erarchi, restaurându-se ad-hoc, o scólă normală și gimnasiul. Acest din urmă va rěmânea la Trei-Erarchi numai provisoriŭ, până se va putea destina gimnasiului un anumit local, când apoi în Trei-Erarchi va rěmânea numai scóla normală.

Cursurile scólei normale vor fi de duoi ani.

Programa va fi următórea: Limba românéscă cu gramatica, caligrafia, catichisis, aritmetica și niscai-va începětóre învěţături.

Cursul gimnaziului se fixéză pe patru ani cu următórele materii: Limba latinéscă, «Maica limbei nóstre, care și de câte némuri se învéţă, ce nu aŭ altă legătură cu ea de cât a temeinicilor sale sciinţe, precum și la tótă megieșita Rosie și ţéra românéscă să urméză»

---

*) Veḑi anexa de la acéstă pagină.

**) Veḑi anexa corespunḑětóre.

***) Veḑi anexa corespunḑětóre.

****) Albina Românéscă, vestesce o pagubă fórte simţitóre ce a încercat literatura românéscă: focul de la 1827 ce s'a întêmplat în Iași, s'aŭ intins pustiirile sale și chiar peste faptele duhului; dimpreună cu cele-alte câte a înghiţit, a mistuit și ostenelile cele de 12 ani ale D-lui D. Aga George Asachi. Trei tragedii întregi manuscrise! Trei tragedii s'aŭ ars: Alzira, Saul, (traduse) și Mihaiŭ Vodă Vitézul (originală)! S'aŭ mai ars încă o istorie a Impěrăţiei Romei, Versuri lirice, Un curs de Matematică, și o culegere de fabule! Trebuie să tânguiască literatura ostenéla acésta mult preţuită, și cu atâta mai mult, că trebuia să fie D. Aga Asachi ca să dea Românilor acest fel de poezii. Și mai vârtos Tragedia lui Saul trebuia un duh ca al seŭ italienesc, ca să o traducă bine și frumos în Românesce. Acest articol l'am udat cu lacrămi, căci am perdut, Românilor, ceea-ce trebuia ca să trécă vécuri ca să dobândim."

Din «Curierul Românesc» No. 31, Vineri 26/7 Iulie 1829, corespondenţa de la Iași, din 4 Iulie.

Cursul gimnaziuluĭ se fixéză pe patru anĭ, cu următórele materiĭ: Limba latinéscă, maica limbeĭ nóstre, care şi de câte némurĭ se învéţă, ce nu aŭ altă legătură cu ea decât a temeĭnicilor séle sciuţe, precum şi la tótă megieşita Rusie şi ţéra românéscă să urméză; religia, filologia, biografia, logica, retorica, poesia, istoria, matematica, moralul, economia pământéscă şi politicéscă, istoria naturală, archeologia, tóte acestea predate în limba românéscă. Pe lângă acestea, limba elenă. Când scóla se va maĭ uşura de cheltuelĭ, se vor învĕţa şi limbĭ străine, în mod neobligatoriŭ, plătindu-se profesorilor din cotisaţiunile scolarilor ce vor voi.

Intêietatea în scólă a limbeĭ române o indică anaforaua Epitropieĭ învĕţ. publice ḑicênd, că este «*mai trebuitóre cultura limbeĭ vorbireĭ némuluĭ în care se fac S-tele rugăciunĭ, se tractarisesc tóte pricinile, şi care este cea maĭ puternică legătură spre păstrarea şi îmbunătăţirea némuluĭ şi însufleţirea de dragoste către patrie.*»

Un alt motiv ce dă epitropia pentru a preferi limba română ca organ de învĕţământ este căcĭ în cărţile din limbĭ străine, *tinerii nepractisiţĭ* pot afla lucrurĭ vătĕmătóre, fiind acele cărţĭ *ca o cursă înşelătóre.*

De aceea Epitropia şi hotărésce, ca cărţile ce se vor introduce în scóle şi se vor tipări, să fie prealabil aprobate de ea, ca să nu coprindă lucrurĭ nepotrivite cu religiunea şi cu aşeḑămînturile Statuluĭ.

Pe lângă scólă se propune înfiinţarea uneĭ biblioteci naţionale şi a unor cabinete de colecţiunĭ sciinţifice.

Epitropia cere Domnitoruluĭ *pământén*, pentru ca să se pótă aşaḑa o *scólă pămêntéscă*, înmulţirea veniturilor scólelor «prin hărăzirea statornicelor mile Domnescĭ şi prin chibzuirea a se înmulţi şi dările ce eraŭ îndatorite a face monastirile închinate locurilor de jos, în vreme ce înmulţindu-se şi a lor veniturĭ, cu drept şi fără îngreuere pot împlini sporul aceluĭ analogon.»

O ultimă mĕsură propusă de Epitropie, prin anaforaua din 1 Ianuarie 1828 este luată din hrisovul scólelor luĭ Gr. Ghica, din 15 Noembre, anul 1775. Se dispune, că tinerii carĭ vor termina cursul de cincĭ anĭ al gimnasiuluĭ «*şi vor avea bune atestaturĭ, să se protimisescă a intra pe la dregătoriile Divanuluĭ, Visterieĭ şi a canţeleriilor pămêntescĭ, spre a le sluji acestea de resplătire, şi altora spre maĭ mult îndemn.*»

La prima vedere, în acéstă disposiţiune s'a pus originea *functionarismuluĭ* în scóla română. Cu tóte acestea, décă astăḑĭ scólele nóstre pot primi imputarea de a pregăti numaĭ solicitatorĭ la budgete, pentru aniĭ 1828 şi ceĭ următorĭ, istoricul înţelege, că era o condiţiune de reuşire a înfiinţăreĭ scólelor şi de *naţionalisare* a organelor administrative şi judecătorescĭ ale ţĕreĭ.

Primiĭ învĕţătorĭ aĭ scólelor reorganisate la Treĭ-Erarchĭ, aŭ fost Iconomul Constantin, Iereul Ioan *), Vasile Fabian, cel adus de G. Asaki, din Ardeal, la 1820, şi G. Seulescu.

La 23 Ianuarie 1828, ḑice G. Seulescu, s'a deschis scóla normală la Treĭ-Erarchĭ. Acesta a deschis acolea ântêiŭ un clas elementar dupe metodul luĭ Lankaster **).

La 1 Maiŭ 1828, G. Seulescu, semnéză cu Epitropia un contract prin care se légă, ca profesor al scólelor din Treĭ-Erarchĭ. Acéstă diferinţă de dată, se explică prin aceea, că gimnasiul s'a instalat maĭ târḑiŭ decât scóla începĕtóre.

In adevĕr, decretul luĭ Ioan Sandu Sturdza Voevod, pentru instalarea scóleĭ şi preala-

---

*) Este Ioan Silivestru de care maĭ sus am maĭ vorbit.

**) Gramatica românéscă, Iaşĭ 1833, pag. 2.

bila reparare a localuluĭ eĭ din Treĭ-Erarchĭ, este numaĭ din 28 Martie, anul 1828 *).

Negreşit că lucrărĭ prealabile se făcuseră de Epitrop. învĕţ. publice. Aşĭa în 1 Martie 1828 s'aŭ încheat contracte cu profesoriĭ Vasile Fabian, Iconomul Constantin, Preotul Ioan Silivestru. Dăm acestea contracte în anexă **).

La 4 Aprilie 1828, ţidula Domnéscă către Epitropie ordonă repararea localuluĭ de la Treĭ-Erarchĭ pe comptul venituluĭ monastireĭ, fiind acel local ars din anul trecut şi ruinele primejdióse pentru câte-va sute de scolarĭ ce o frecuentă ***).

•

Stăruinţele luĭ G. Asaki, pentru reorganisarea gimnasiuluĭ românesç din Treĭ-Erarchĭ se păreaŭ acum că vor fi încununate cu succes deplin, când iată că evenimentele politice, o nouĕ invasiune a muscalilor în principate, vin să împiedice în mare parte mergerea maĭ nainte a scóleĭ române.

Ruşiĭ trec Prutul la 7 Maiŭ 1828. Sosiţĭ în Iaşĭ, eĭ vor să înfiinţeze spitale şi deposite de rĕsboiŭ în localele de la Treĭ-Erarchĭ şi Socola. Pare că numaĭ intervenţiunea energică a Mitropolitulul Veniamin scapă momentan scóla din Treĭ-Erarchĭ de a deveni spital rusesc. Lângă seminarul de Socola, ruşiĭ stabilesc manutanţe, care ocasionară, aprinḑându-se, arderea seminariuluĭ şi a bisericeĭ. Prin acéstă întêmplare, se închise pentru maĭ mult timp vechea scólă patronată de Mitropolitul Veniamin.

Ceea-ce focul făcu pentru seminarul de la Socóla, avea neîntêrḑiat să o facă pentru tóte scólele din Moldova, ba şi pentru ţéra românéscă, epidemia ce neîntêrḑiat sbucnesce, în anul viitor 1829, bóla ciumeĭ.

In puţinele lunĭ cât aŭ putut fiinţa scólele din Treĭ-Erarhĭ, în 1828 şi 29, ele arĕtaŭ că vor prinde rădăcină sănătósă : publicul, naţiunea, le urmăresce cu dragoste, ba chiar cu intusiasm.

Cu puţine ḑile înainte de sbucnirea bóleĭ din 1829, s'a ţinut ântêiul examen la gimnasiul Vasilian.

Iată darea de sémă ce face o scrisóre din Iaşĭ, de la 28 Martie, publicată de Eliad în *Curierul românesc* No. 2, din $^{12}/_{24}$ Aprilie 1829 :

«O scrisóre de la Iaşĭ, de la 28 Martie, descrie ţeremonia se s'a făcut în acéstă Politie, la ântêiul examen dat în gimnaziul Vasilian, în Sf. M. a Tresfetitelor, la 20 ale trecutuluĭ Fevruarie, care s'a făcut în chipul următor. . . Eforiĭ scólelor naţionale din Moldova, Pr. S. Sa Părintele Mitropolitul Veniamin, D-luĭ Marele Vornic Costache Mavrocordat, D-luĭ Marele Vornic Mihail Sturdza, aŭ poftit pe tótă boerimea, la 19 Februarie, ca să vie a duoa-ḑi la scólă, la 20. Dupe adunarea eforilor, şi a celor maĭ mulţĭ din boeriĭ pământenĭ, Prea Sf. Sa, P. M., maĭ nainte de începerea examenuluĭ, a făcut în vederea a tótă adunarea o sfinţire, în formă, a stéguluĭ scóleĭ, cu inscripţia următóre : «O tu, Sfinte adevĕr, luminéză-ne din Ceriŭ». Dupe acéstă Sânţire, s'a început îndată cercetarea la fiecare clas pe rând. Rĕspunsurile cele potrivite ale scolarilor la întrebările profesorilor aŭ împlut de o bucurie şi mângâere nespuse inimile privitorilor, şi aŭ încredinţat publicul pentru bunul metod întrebuinţat de profesorĭ, şi aŭ arĕtat invederat înlesnirea, ce simte tinerimea învĕţând sciinţele în limba maiciĭ lor. Dupe sfirşirea cercetăriĭ Prea Sf. Sa P.

---

*) Veḑĭ anexa dupe actul publicat de mine în Anuarul instr. publice, pag. 227.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

***) Idem

M., a împărţit însuşĭ premiile la scolariĭ ceĭ maĭ silitorĭ, şi a îndemnat pe toţĭ tineriĭ fără deosebire a se sîrgui din tótă inima la învĕţătură, ca să pótă fi folositorĭ patrieĭ la vremĭ cuviinciόse. (Iată pastor vrednic de turma cuvîntătóre ce 'ĭ-a încredinţat pronia! Pastor carele 'şĭ pune sufletul pentru turmă, iar nu cu turma sa, Pastor născut şi făcut în politie spre îmbunătăţirea politieĭ creştinescĭ, iar nu venit din pustie spre pustiirea politieĭ...).

«La urmă de tot, D-luĭ D. Directorul scólelor din Moldova, Aga George Asaki, a cetit un sonet făcut într'adins pentru acéstă întêmplare, plin de ideĭ poeticescĭ fórte frumóse, carele s'a vĕdut şi pe aicĭ tipărit..... Acest gimnaziŭ s'a întemeiat de Vasilie Vodă. Dar fiind-că Monastirea în care se afla, e închinată la altă monastire grecéscă, egumeniĭ dupe vremĭ aŭ năpustit gimnaziul de tot. Dupe intrarea oştirilor împĕrătescĭ în Moldova, luându-se scóla de la Socola pentru trebuinţele armieĭ, Eforiĭ scólelor aŭ prenoit monastirea Treĭ-Sfetitelor, şi aŭ aşedat iarăşĭ într'ânsa scólă. Acum de o cam-dată se învéţă în acest gimnaziŭ: alilodidactica, aritmetica, geografia, istoria universală, istoria bisoricéscă, catihismul, limba latinéscă, ruséscă şi franţuzéscă. Numĕrul scolarilor se urcă până la 300. Noĭ ne socotim îndatoraţĭ a împărtăşi tuturor românilor acéstă vestire veselitóre, pentru duoĕ pricinĭ: 1. Pentru că fraţiĭ noştri moldovenĭ, cu tóte necazurile, ce negreşit trebue să simtă într'acest fel de vremĭ grele, tot mângâe, dupe putinţă, muzele, ca să îndrăgéscă orizonul Moldavieĭ, şi să însufle încaĭ în inimile năpustiţilor strănepoţĭ aĭ mareluĭ Traian câte un scânteiŭ măcar de simţimênturĭ de patriotism, şi de omenire, vrednice de aducĕtorul lor aicĭ; 2. Pentru că noĭ româniĭ din Valahia, maĭ cu deosebire trebue să simţim maĭ multă bucurie şi să avem óreşĭ-care parte la folosul ce va eşi din acest gimnaziŭ, fiind-că duoĭ din profesori acestuia, Domnul Enache Halunga, şi Domnul Andreiŭ Moldoveanul, s'aŭ format în sînul patrieĭ nóstre, la scóla de la S-tul Sava».

Până şi jurnalele europene sunt pline de rĕsunete despre entusiasmul cu care s'a petrecut examenul acesta de la Iaşĭ.

Curierul românesc, No. 11, de Lunĭ $^{13}/_{25}$ Maiŭ, anul 1829, spune:

«Gazetele Europeĭ, sunt pline de însciinţarea examenuluĭ de la Iaşĭ, pentru care şi noĭ am vorbit în No. 2. Gazetele Petersburguluĭ, şi a Franţuzéscă, şi a Academieĭ, în numerile cele maĭ dupe urmă cu mare plăcere vestesc silinţa şi buna îngrijire a fraţilor noştri moldovenĭ, eĭ se silesc neîncetat a se împrieteni cu muzele, prin buna şi statornica lor căutare, pasurile lor sunt înfipte şi temeinice ca însăşĭ cugetările lor. Câtă mulţămire trebue să avem când vedem, că némurile strĕine caută şi la cele maĭ micĭ mişcărĭ ale nóstre, şi cer să afle pricinĭ ca să ne laude.»

*

Cu tótă invasiunea muscalilor în principate, mişcarea culturală este atinsă numaĭ în unele puncte şi ea, în genere vorbind, continuă activă şi tot maĭ naţională în tóte provinciile românescĭ.

Anul 1829 este memorabil pentru apariţiunea maĭ multor foĭ române.

Deja în 1817, Racocia K. K., translator românesc în Lemberg, publicase prospectul uneĭ foĭ periodice, ce era să iasă pentru ântéiaşĭ dată în limba românéscă.

1822, Z. Carcalechi cercă la Buda, pentru a duoa óră, să scótă o fóe românéscă, dar nu isbuti.

1827, I. Eliad vru să scotă o fóe românéscă, dar nu'ĭ dete voe ocârmuirea.

bila reparare a localuluĭ eĭ din Treĭ-Erarchĭ, este numaĭ din 28 Martie, anul 1828 *).

Negreşit că lucrărĭ prealabile se făcuseră de Epitrop. învĕţ. publice. Aşia în 1 Martie 1828 s'aŭ încheat contracte cu profesoriĭ Vasile Fabian, Iconomul Constantin, Preotul Ioan Silivestru. Dăm acestea contracte în anexă **).

La 4 Aprilie 1828, ţidula Domnéscă către Epitropie ordonă repararea localuluĭ de la Treĭ-Erarchĭ pe comptul venituluĭ monastireĭ, fiind acel local ars din anul trecut şi ruinele primejdióse pentru câte-va sute de scolarĭ ce o frecuentă ***).

*

Stăruinţele luĭ G. Asaki, pentru reorganisarea gimnasiuluĭ românesc din Treĭ-Erarchĭ se păreaŭ acum că vor fi încununate cu succes deplin, când iată că evenimentele politice, o nouĕ invasiune a muscalilor în principate, vin să împiedice în mare parte mergerea maĭ nainte a scóleĭ române.

Ruşiĭ trec Prutul la 7 Maiŭ 1828. Sosiţĭ în Iaşĭ, eĭ vor să înfiinţeze spitale şi deposite de rĕsboiŭ în localele de la Treĭ-Erarchĭ şi Socola. Pare că numaĭ intervenţiunea energică a Mitropolitulul Veniamin scapă momentan scóla din Treĭ-Erarchĭ de a deveni spital rusesc. Lângă seminarul de Socola, ruşiĭ stabilesc manutanţe, care ocasionară, aprinḑênduse, arderea seminariuluĭ şi a bisericeĭ. Prin acéstă întêmplare, se închise pentru maĭ mult timp vechea scólă patronată de Mitropolitul Veniamin.

Ceea-ce focul făcu pentru seminarul de la Socola, avea neîntêrḑiat să o facă pentru tóte scólele din Moldova, ba şi pentru ţéra românéscă, epidemia ce neîntêrḑiat sbucnesce, în anul viitor 1829, bóla ciumeĭ.

In puţinele lunĭ cât aŭ putut fiinţa scólele din Treĭ-Erarhĭ, în 1828 şi 29, ele arĕtaŭ că vor prinde rădăcină sănătósă: publicul, naţiunea, le urmăresce cu dragoste, ba chiar cu intusiasm.

Cu puţine ḑile înainte de sbucnirea bóleĭ din 1829, s'a ţinut ântêiul examen la gimnasiul Vasilian.

Iată darea de sémă ce face o scrisóre din Iaşĭ, de la 28 Martie, publicată de Eliad în *Curierul românesc* No. 2, din $^{12}/_{24}$ Aprilie 1829:

«O scrisóre de la Iaşĭ, de la 28 Martie, descrie ţeremonia se s'a făcut în acéstă Politie, la ântêiul examen dat în gimnaziul Vasilian, în Sf. M. a Tresfetitelor, la 20 ale trecutuluĭ Fevruarie, care s'a făcut în chipul următor... Eforiĭ scólelor naţionale din Moldova, Pr. S. Sa Părintele Mitropolitul Veniamin, D-luĭ Marele Vornic Costache Mavrocordat, D-luĭ Marele Vornic Mihail Sturdza, aŭ poftit pe tótă boerimea, la 19 Februarie, ca să vie a duoa-ḑi la scólă, la 20. Dupe adunarea eforilor, şi a celor maĭ mulţĭ din boeriĭ pământenĭ, Prea Sf. Sa, P. M., maĭ nainte de începerea examenuluĭ, a făcut în vederea a tótă adunarea o sfinţire, în formă, a steguluĭ scóleĭ, cu inscripţia următóre: «O tu, Sfinte adevĕr, luminéză-ne din Ceriŭ». Dupe acéstă Sânţire, s'a început îndată cercetarea la fiecare clas pe rând. Rĕspunsurile cele potrivite ale scolarilor la întrebările profesorilor aŭ împlut de o bucurie şi mângâere nespuse inimile privitorilor, şi aŭ încredinţat publicul pentru bunul metod întrebuinţat de profesorĭ, şi aŭ arĕtat invederat înlesnirea, ce simte tinerimea învĕţând sciinţele în limba maiciĭ lor. Dupe sfirşirea cercetăriĭ Prea Sf. Sa P.

*) Veḑĭ anexa dupe actul publicat de mine în Anuarul instr. publice, pag. 227.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

***) Idem

M., a împărţit însuşĭ premiile la scolariĭ ceĭ maĭ silitorĭ, şi a îndemnat pe toţĭ tineriĭ fără deosebire a se sîrgui din tótă inima la învĕţătură, ca să pótă fi folositorĭ patrieĭ la vremĭ cuviincióse. (Iată pastor vrednic de turma cuvîntătóre ce 'ĭ-a încredinţat pronia! Pastor carele 'şĭ pune sufletul pentru turmă, iar nu cu turma sa, Pastor născut şi făcut în politie spre îmbunătăţirea politieĭ creştinescĭ, iar nu venit din pustie spre pustiirea politieĭ...).

«La urmă de tot, D-luĭ D. Directorul scólelor din Moldova, Aga George Asaki, a cetit un sonet făcut într'adins pentru acéstă întêmplare, plin de ideĭ poeticescĭ fórte frumóse, carele s'a vĕḑut şi pe aicĭ tipărit..... Acest gimnaziŭ s'a întemeiat de Vasilie Vodă. Dar fiind-că Monastirea în care se afla, e închinată la altă monastire grecéscă, egumeniĭ dupe vremĭ aŭ năpustit gimnaziul de tot. Dupe intrarea oştirilor împĕrătescĭ în Moldova, luându-se scóla de la Socola pentru trebuinţele armieĭ, Eforiĭ scólelor aŭ prenoit monastirea Treĭ-Sfetitelor, şi aŭ aşeḑat iarăşĭ într'ânsa scólă. Acum de o cam-dată se învéţă în acest gimnaziŭ: alilodidactica, aritmetica, geografia, istoria universală, istoria bisoricéscă, catihismul, limba latinéscă, ruséscă şi franţuzéscă. Numĕrul scolarilor se urcă până la 300. Noĭ ne socotim îndatoraţĭ a împărtăşi tuturor românilor acéstă vestire veselitóre, pentru duoĕ pricinĭ: 1. Pentru că fraţiĭ noştri moldovenĭ, cu tóte necazurile, ce negreşit trebue să simtă într'acest fel de vremĭ grele, tot mângâe, dupe putinţă, muzele, ca să îndrăgéscă orizonul Moldavieĭ, şi să însufle încaĭ în inimile năpustiţilor strănepoţĭ aĭ mareluĭ Traian câte un scânteiŭ măcar de simţimênturĭ de patriotism, şi de omenire, vrednice de aducĕtorul lor aicĭ; 2. Pentru că noĭ româniĭ din Valahia, maĭ cu deosebire trebue să simţim maĭ multă bucurie şi să avem óreşĭ-care parte la folosul ce va eşi din acest gimnaziŭ, fiind-că duoĭ din profesori acestuia, Domnul Enache Halunga, şi Domnul Andreiŭ Moldoveanul, s'aŭ format în sînul patrieĭ nóstre, la scóla de la S-tul Sava».

Până şi jurnalele europene sunt pline de rĕsunete despre entusiasmul cu care s'a petrecut examenul acesta de la Iaşĭ.

Curierul românesc, No. 11, de Lunĭ $^{13}/_{25}$ Maiŭ, anul 1829, spune:

«Gazetele Europeĭ, sunt pline de însciinţarea examenuluĭ de la Iaşĭ, pentru care şi noĭ am vorbit în No. 2. Gazetele Petersburguluĭ, şi a Franţuzéscă, şi a Academieĭ, în numerile cele maĭ dupe urmă cu mare plăcere vestesc silinţa şi buna îngrijire a fraţilor noştri moldovenĭ, eĭ se silesc neîncetat a se împrieteni cu muzele, prin buna şi statornica lor căutare, pasurile lor sunt înfipte şi temeinice ca însăşĭ cugetările lor. Câtă mulţămire trebue să avem când vedem, că némurile strĕine caută şi la cele maĭ micĭ mişcărĭ ale nóstre, şi cer să afle pricinĭ ca să ne laude.»

*

Cu tótă invasiunea muscalilor în principate, mişcarea culturală este atinsă numaĭ în unele puncte şi ea, în genere vorbind, continuă activă şi tot maĭ naţională în tóte provinciile româncescĭ.

Anul 1829 este memorabil pentru apariţiunea maĭ multor foĭ române.

Deja în 1817, Racocia K. K., translator românesc în Lemberg, publicase prospectul uneĭ foĭ periodice, ce era să iasă pentru ântêiaşĭ dată în limba românéscă.

1822, Z. Carcalechi cercă la Buda, pentru a duoa óră, să scótă o fóe românéscă, dar nu isbuti.

1827, I. Eliad vru să scotă o fóe românéscă, dar nu'ĭ dete voe ocârmuirea.

bila reparare a localuluï eï din Treï-Erarchï, este numaï din 28 Martie, anul 1828 *).

Negreşit că lucrărĭ prealabile se făcuseră de Epitrop. învĕţ. publice. Aşia în 1 Martie 1828 s'aŭ încheat contracte cu profesorii Vasile Fabian, Iconomul Constantin, Preotul Ioan Silivestru. Dăm acestea contracte în anexă **).

La 4 Aprilie 1828, ţidula Domnéscă către Epitropie ordonă repararea localuluï de la Treï-Erarchï pe comptul venituluï monastireï, fiind acel local ars din anul trecut şi ruinele primejdióse pentru câte-va sute de scolarï ce o frecuentă ***).

•

Stăruinţele luï G. Asaki, pentru reorganisarea gimnasiuluï românesç din Treï-Erarchï se păreaŭ acum că vor fi încununate cu succes deplin, când iată că evenimentele politice, o nouĕ invasiune a muscalilor în principate, vin să împiedice în mare parte mergerea maï nainte a scóleï române.

Ruşiï trec Prutul la 7 Maiŭ 1828. Sosiţï în Iaşï, eï vor să înfiinţeze spitale şi deposite de rĕsboiŭ în localele de la Treï-Erarchï şi Socola. Pare că numaï intervenţiunea energică a Mitropolitulul Veniamin scapă momentan scóla din Treï-Erarchï de a deveni spital rusesc. Lângă seminarul de Socola, ruşiï stabilesc manutanţe, care ocasionară, aprinḑĕnduse, arderea seminariuluï şi a bisericeï. Prin acéstă întêmplare, se închise pentru maï mult timp vechea scólă patronată de Mitropolitul Veniamin.

Ceea-ce focul făcu pentru seminarul de la Socola, avea neîntêrḑiat să o facă pentru tóte scólele din Moldova, ba şi pentru ţéra românéscă, epidemia ce neîntêrḑiat sbucnesce, în anul viitor 1829, bóla ciumeï.

In puţinele lunï cât aŭ putut fiinţa scólele din Treï-Erarhï, în 1828 şi 29, ele arĕtaŭ că vor prinde rădăcină sănătósă: publicul, naţiunea, le urmăresce cu dragoste, ba chiar cu intusiasm.

Cu puţine ḑile înainte de sbucnirea bóleï din 1829, s'a ţinut ântêiul examen la gimnasiul Vasilian.

Iată darea de sémă ce face o scrisóre din Iaşï, de la 28 Martie, publicată de Eliad în *Curierul românesc* No. 2, din $^{12}/_{24}$ Aprilie 1829:

«O scrisóre de la Iaşï, de la 28 Martie, descrie ţeremonia se s'a făcut în acéstă Politie, la ântêiul examen dat în gimnaziul Vasilian, în Sf. M. a Tresfetitelor, la 20 ale trecutuluï Fevruarie, care s'a făcut în chipul următor... Eforiï scólelor naţionale din Moldova, Pr. S. Sa Părintele Mitropolitul Veniamin, D-luï Marele Vornic Costache Mavrocordat, D-luï Marele Vornic Mihail Sturdza, aŭ poftit pe tótă boerimea, la 19 Februarie, ca să vie a duoa-ḑi la scólă, la 20. Dupe adunarea eforilor, şi a celor maï mulţï din boeriï pământenï, Prea Sf. Sa, P. M., maï nainte de începerea examenuluï, a făcut în vederea a tótă adunarea o sfinţire, în formă, a stéguluï scóleï, cu inscripţia următóre: «O tu, Sfinte adevĕr, luminézĕ-ne din Ceriŭ». Dupe acéstă Sânţire, s'a început îndată cercetarea la fiecare clas pe rând. Rĕspunsurile cele potrivite ale scolarilor la întrebările profesorilor aŭ împlut de o bucurie şi mângâere nespuse inimile privitorilor, şi aŭ încredinţat publicul pentru bunul metod întrebuinţat de profesorï, şi aŭ arĕtat invederat înlesnirea, ce simte tinerimea învĕţând sciinţele în limba maiciï lor. Dupe sfirşirea cercetăriï Prea Sf. Sa P.

---

*) Veḑï anexa dupe actul publicat de mine în Anuarul instr. publice, pag. 227.

**) Veḑï anexa la acéstă pagină.

***) Idem

M., a împărţit însuşi premiile la scolarii cei mai silitori, şi a îndemnat pe toţi tinerii fără deosebire a se sîrgui din tótă inima la învĕţătură, ca să pótă fi folositori patriei la vremi cuviinciόse. (Iată pastor vrednic de turma cuvîntătóre ce 'i-a încredinţat pronia! Pastor carele 'şi pune sufletul pentru turmă, iar nu cu turma sa, Pastor născut şi făcut în politie spre îmbunătăţirea politiei creştinesci, iar nu venit din pustie spre pustiirea politiei...).

«La urmă de tot, D-lui D. Directorul scólelor din Moldova, Aga George Asaki, a cetit un sonet făcut intr'adins pentru acéstă intêmplare, plin de idei poeticesci fórte frumóse, carele s'a vĕḑut şi pe aici tipărit..... Acest gimnaziŭ s'a întemeiat de Vasilie Vodă. Dar fiind-că Monastirea în care se afla, e închinată la altă monastire grecéscă, egumenii dupe vremi aŭ năpustit gimnaziul de tot. Dupe intrarea oştirilor împĕrătesci în Moldova, luându-se scóla de la Socola pentru trebuinţele armiei, Eforii scólelor aŭ prenoit monastirea Trei-Sfetitelor, şi aŭ aşeḑat iarăşi într'ânsa scólă. Acum de o cam-dată se învéţă în acest gimnaziŭ: alilodidactica, aritmetica, geografia, istoria universală, istoria bisoricéscă, catihismul, limba latinéscă, rusέscă şi franţuzéscă. Numĕrul scolarilor se urcă până la 300. Noi ne socotim îndatoraţi a împărtăşi tuturor românilor acéstă vestire veselitóre, pentru duoĕ pricini: 1. Pentru că fraţii noştri moldoveni, cu tóte necazurile, ce negreşit trebue să simtă intr'acest fel de vremi grele, tot mângâe, dupe putinţă, muzele, ca să îndrăgéscă orizonul Moldaviei, şi să însufle încai în inimile năpustiţilor strănepoţi ai marelui Traian câte un scânteiŭ măcar de simţimênturi de patriotism, şi de omenire, vrednice de aducĕtorul lor aici; 2. Pentru că noi românii din Valahia, mai cu deosebire trebue să simţim mai multă bucurie şi să avem óreşi-care parte la folosul ce va eşi din acest gimnaziŭ, fiind-că duoi din profesori acestuia, Domnul Enache Halunga, şi Domnul Andreiŭ Moldoveanul, s'aŭ format în sînul patriei nóstre, la scóla de la S-tul Sava».

Până şi jurnalele europene sunt pline de rĕsunete despre entusiasmul cu care s'a petrecut examenul acesta de la Iaşi.

Curierul românesc, No. 11, de Luni $^{13}/_{25}$ Maiŭ, anul 1829, spune:

«Gazetele Europei, sunt pline de însciinţarea examenului de la Iaşi, pentru care şi noi am vorbit în No. 2. Gazetele Petersburgului, şi a Franţuzéscă, şi a Academiei, în numerile cele mai dupe urmă cu mare plăcere vestesc silinţa şi buna îngrijire a fraţilor noştri moldoveni, ei se silesc neîncetat a se împrieteni cu muzele, prin buna şi statornica lor căutare, pasurile lor sunt înfipte şi temeinice ca însăşi cugetările lor. Câtă mulţămire trebue să avem când vedem, că némurile strĕine caută şi la cele mai mici mişcări ale nóstre, şi cer să afle pricini ca să ne laude.»

*

Cu tótă invasiunea muscalilor în principate, mişcarea culturală este atinsă numai în unele puncte şi ea, în genere vorbind, continuă activă şi tot mai naţională în tóte provinciile românesci.

Anul 1829 este memorabil pentru apariţiunea mai multor foi române.

Deja în 1817, Racocia K. K., translator românesc în Lemberg, publicase prospectul unei foi periodice, ce era să iasă pentru ântéiaşi dată în limba românéscă.

1822, Z. Carcalechi cercă la Buda, pentru a duoa óră, să scótă o fóe românéscă, dar nu isbuti.

1827, I. Eliad vru să scotă o fóe românéscă, dar nu'i dete voe ocârmuirea.

1828, Rĕpausatul C. Roset, publică la Lipsca câte-va numere din „*Fama Lipscei*“ cea d'ântéiŭ fóe românéscă.

1829, 10 Aprilie, apare „*Curierul rom.*“, „Dacia Liter.“ se înşală ḑicênd că „Albina“ luĭ Asaki, a apărut maĭ naintea „Curieruluĭ“. Albina a apărut numaĭ la 1 Iunie 1829, adecă aprópe 2 lunĭ maĭ târḑiŭ decât „Curierul“.

In primul numĕr al Albineĭ, gazeta politică-literară, de la 1 Iunie 1829, citim următorul apel:

«Epoca în care trăim pórtă semne însuşite şi vrednice de mirare! Dorul învĕţăturilor nu numaĭ că înfrăţesce pe locuitoriĭ uneĭ ţĕrĭ întru câştigarea aceste̶ĭ moralnice avuţiĭ, prin care o naţie se face puternică şi fericită, ci încă şi ómenĭ neasemĕnaţĭ cu religia, cu limba şi cu legile sunt însuflaţĭ tot de aceeaşĭ simţire lăudată de a pofti unul altuia gradul deplinireĭ moralnice al învĕţătureĭ şi al măestrieĭ.....»

George Asaki arĕtă apoĭ ce se face în tóte ţĕrile pentru cultură şi esclamă:

«Oare putem noĭ privi la aceste lucrărĭ urmate înaintea ochilor noştri fără a ne întrista că numaĭ naţia nóstră în cea maĭ mare parte este lipsită de aceste îmbunătăţirĭ şi inapoiată decât tóte némurile Europeĭ şi decât multe altele ce locuesc pre cele-alte părţĭ ale pămêntuluĭ?.....

»Imbunătăţirile şi înaintările minţeĭ omenescĭ cum şi cursul întâmplărilor lumeĭ le vor cunósce Româniĭ prin publicaţia aceste̶ĭ gazete, ce sub prea puternica pavĕḑă a împĕr. Rusieĭ, s'a privileghiat şi prin ajutorul evgheniştilor compatrioţĭ s'a înfiinţat.

«Albina rom., astă-ḑĭ ântéiŭ vede lumina ḑileĭ şi tinerelele séle aripĭ le cércă în ostenitórea sa călĕtorie; miĭ şi miĭ de florĭ cu felurite vopsele şi miresme împodobesc câmpul pre carele ea vrea să sbóre, însă numaĭ acele florĭ 'ĭ vor fi plăcute, care 'ĭ aduc mană şi vindecare; de însăşĭ blânda fire povĕţuită, se va feri de cele ce sub amăgitóre frumuseţe ascund farmec şi venin în sînul lor.

«Asemenea şi redacţia gazeteĭ nu se va abate de la acelea ce privesc către îmbunătăţirea inimeĭ şi a minţeĭ; dogmele S-teĭ nóstre religie ortodoxe, sevas către ocârmuirea şi legile ţĕreĭ o vor povăţui în a sa lucrare; înştiinţărĭ adevĕrate pre cât vor ajunge la cunoscinţa sa, şi învĕţăturĭ folositóre vor coprinde filele sale.»

In primul numĕr, publică prima serie de abonaţĭ, toţĭ boierĭ, începênd de la cele maĭ vechĭ familiĭ şi chiar nume de câte-va Dómne, precum Catinca şi Elencu Ghica.

Negreşit, Mitropolitul Veniamin şi câţĭ-va archimandriţĭ nu lipsesc în prima listă.

In acestaşĭ prim numĕr a primeĭ gazete moldovene, apare şi fabula luĭ Asaki *Albina şi trântorul*:

> «Spune, spune mică-albină
> In cotro mergĭ acum treḑă
> Când a sóreluĭ lumină
> Pe câmpiĭ nu scânteiază, etc.»

Din al duoilea numĕr, Asaki introduce o rubrică, aceea a *observaţiilor meteorologice*, făcute la 12 ore din ḑi, şi numĕrul 2, coprinde o nouă listă de abonaţĭ iarăşĭ persóne cu rangurĭ boierescĭ, în frunte cu episcopul de Roman, Meletie.

In numĕrul 3, anunţă, că însuşĭ General-Major Mircovicĭ, vice-preşedintele divanuluĭ Moldoveĭ, «preţuind folosul moralnic ce va aduce naţieĭ nóstre publicaţia aceste̶ĭ gazete, spre a da redacticĭ semnele înalteĭ sale plăcerĭ şi ale îndemnuluĭ, aŭ bine-voit şi însuşĭ a se prenumĕra.»

*

In ţéra românéscă „Curierul românesc" al luĭ Ion Eliad, nu este singurul care împrăştie lumină, căcĭ în curênd vom avea a semnala încercărĭ de jurnalism, ca *Muzeul naţional*, *Gazeta teatruluĭ*, *Curiosul*, *România*, *Pămênteanul*, *Mozaicul*, apoĭ şi ilustrul *Curierul de ambe-sexe*, *Vestitorul bisericesc*, *Cantorul de avise*, etc.

Chiar şi în Moldova, pe lângă Albina s'aŭ făcut încercărĭ cu *Alăuta românéscă*, cu *Oziris* şi s'a publicat şi *Fóia sătéscă*.

Ardealul n'a rĕmas îndărăt. Şi acolo în curênd vom avea a semnala apariţiunea Foeĭ literară, *Foeĭ Duminiceĭ*, *Gazeteĭ Transilvanieĭ*. *Fóia pentru minte, inimă şi literatură*, va succede Foaeĭ literare.

Dar despre acestea tóte vom avea a ne ocupa maĭ la vale la alte multe ocasiunĭ.

*

Evenimentele ce avem de notat pentru aniĭ 1829, de pe timpul ocupaţiuneĭ rusescĭ, le aducem in mod chronologic.

La 1829, Maiŭ, epidemia, care încă până atuncĭ era la înduoială, a sbucnit cu atâta furie, încât s'aŭ închis şi tipografia, unde se imprima «Curierul», adecă tipografia Mitropolieĭ. In numĕrul sĕŭ 10, de la $^{10}/_{22}$ Maiŭ 1829, *Curierul romănesc*, publică însciinţarea următóre :

«Bóla ceea-ce până acum era la înduoială, atâta s'aŭ întins, încât s'aŭ închis şi S-ta Mitropolie, unde să şi tipăresce «Curierul». Se face dar cunoscut la toţĭ rîvnitoriĭ prenumeranţĭ, că suntem siliţĭ pentru acésta a trage teascul de aci, şi déca până se va aşeḑa aiurea, se va întêmpla să rĕmâe vre-o ḑi de expediţie, să bine-voiască D-lor, a crede şi a erta un lucru, ce nu este greşala a nimuluĭ, ci numaĭ a vremilor, carĭ s'aŭ conjurat (s'aŭ jurat împreună), în potriva nenorociţilor românĭ.»

Cu tóte acestea, *Curierul* nu va înceta şi se va tipări aiurea.

In Februarie 1829, se stabilesce în Bucurescĭ de librăria Thiern un *institut litografic «artă necunoscută în principate»*, ḑice «Curierul românesc» No. 37.

In Aprilie, acelaş an, Efrosin Poteca, eromonachul, profesorul de filosofie, la scóla din Bucurescĭ, însciinţéză din Pesta pe Eliad, care publică acésta în «Curierul românesc» din $^{12}/_{24}$ Aprilie, acelaş an, că a tipărit elementele filosofieĭ luĭ Ainechie, tradusă din limba grécă şi pe care traducĕtorul a predat'o în scóla de la Bucurescĭ. Eliad adaugă:

«De aceea, se face cunoscut de obşte, că câţĭ vor voi să dobêndéscă acéstă carte, şi să citéscă în limba maiciĭ lor, ideile filosofilor celor vechĭ şi noĭ, să poftéscă a se prenumĕra la profesoriĭ scóleĭ, şi baniĭ 'ĭ vor plăti la cuvioşia sa, când va veni. Cartea este într'un tom de 23 de cóle în octav, mare. Preţul pentru un trup este 6 sfanţĭ, în hârtie de rând, şi 9, în hârtie fină. Cartea e legată.»

Dăm în anexă prefaţa acesteĭ cărţĭ a luĭ Poteca.

1828, Rĕpausatul C. Roset, publică la Lipsca câte-va numere din *„Fama Lipscei“* cea d'ântêiŭ fóe românéscă.

1829, 10 Aprilie, apare *„Curierul rom.“*, „Dacia Liter.“ se înșală ḑicênd că „Albina“ luĭ Asaki, a apărut maĭ naintea „Curieruluĭ“. Albina a apărut numaĭ la 1 Iunie 1829, adecă aprópe 2 lunĭ maĭ târḑiŭ decât „Curierul“.

In primul numĕr al Albineĭ, gazeta politică-literară, de la 1 Iunie 1829, citim următorul apel :

«Epoca în care trăim pórtă semne însușite și vrednice de mirare ! Dorul învĕțăturilor nu numaĭ că înfrățesce pe locuitoriĭ uneĭ țĕrĭ întru câștigarea acesteĭ moralnice avuțiĭ, prin care o nație se face puternică și fericită, ci încă și ómenĭ neasemĕnațĭ cu religia, cu limba și cu legile sunt însuflațĭ tot de aceeașĭ simțire lăudată de a pofti unul altuia gradul deplinireĭ moralnice al învĕțătureĭ și al măestrieĭ . . . . .»

George Asaki arétă apoĭ ce se face în tóte țĕrile pentru cultură și esclamă :

«Oare putem noĭ privi la aceste lucrărĭ urmate înaintea ochilor noștri fără a ne întrista că numaĭ nația nóstră în cea maĭ mare parte este lipsită de aceste îmbunătățirĭ și înapoiată decât tóte némurile Europeĭ și decât multe altele ce locuesc pre cele-alte părțĭ ale pămêntuluĭ ? . . . . .

»Imbunătățirile și înaintările mințeĭ omenescĭ cum și cursul întâmplărilor lumeĭ le vor cunósce Româniĭ prin publicația acesteĭ gazete, ce sub prea puternica pavĕḑă a împĕr. Rusieĭ, s'a privileghiat și prin ajutorul evgheniștilor compatrioțĭ s'a înființat.

«Albina rom., astă-ḑĭ ântêiŭ vede lumina ḑileĭ și tinerelele sele aripĭ le cércă în ostenitórea sa călĕtorie; miĭ și miĭ de florĭ cu felurite vopsele și miresme împodobesc câmpul pre carele ea vrea să sbóre, însă numaĭ acele florĭ 'ĭ vor fi plăcute, care 'ĭ aduc mană și vindecare; de însășĭ blânda fire povĕțuită, se va feri de cele ce sub amăgitóre frumusețe ascund farmec și venin în sinul lor.

«Asemenea și redacția gazeteĭ nu se va abate de la acelea ce privesc către îmbunătățirea inimeĭ și a mințeĭ ; dogmele S-teĭ nóstre religie ortodoxe, sevas către ocârmuirea și legile țĕreĭ o vor povățui în a sa lucrare ; înștiințărĭ adevĕrate pre cât vor ajunge la cunoscința sa, și învĕțăturĭ folositóre vor coprinde filele sale.»

In primul numĕr, publică prima serie de abonațĭ, toțĭ boierĭ, începênd de la cele maĭ vechĭ familiĭ și chiar nume de câte-va Dómne, precum Catinca și Elencu Ghica.

Negreșit, Mitropolitul Veniamin și cățĭ-va archimandrițĭ nu lipsesc în prima listă.

In acestașĭ prim numĕr a primeĭ gazete moldovene, apare și fabula luĭ Asaki *Albina și trântorul* :

«Spune, spune mică-albină
In cotro mergĭ acum treḑă
Când a sóreluĭ lumină
Pe câmpiĭ nu scânteiază, etc.»

Din al duoilea numĕr, Asaki introduce o rubrică, aceea a *observațiilor meteorologice*, facute la 12 ore din ḑi, și numĕrul 2, coprinde o nouă listă de abonațĭ iarășĭ persóne cu rangurĭ boierescĭ, în frunte cu episcopul de Roman, Meletie.

In numĕrul 3, anunță, că însușĭ General-Major Mircovicĭ, vice-președintele divanuluĭ Moldoveĭ, «prețuind folosul moralnic ce va aduce națieĭ nóstre publicația acesteĭ gazete, spre a da redacticĭ semnele înalteĭ sale plăcerĭ și ale îndemnuluĭ, aŭ bine-voit și însușĭ a se prenumĕra.»

*

In ţéra românéscă „Curierul românesc“ al luĭ Iôn Eliad, nu este singurul care împrăştie lumină, căcĭ în curênd vom avea a semnala încercărĭ de jurnalism, ca *Muzeul naţional, Gazeta teatruluĭ, Curiosul, România, Pămênteanul, Mozaicul,* apoĭ şi ilustrul *Curierul de ambe-sexe, Vestitorul bisericesc, Cantorul de avise,* etc.

Chiar şi în Moldova, pe lângă Albina s'aŭ făcut încercărĭ cu *Alăuta românéscă,* cu *Oziris* şi s'a publicat şi *Fóia sătéscă.*

Ardealul n'a rĕmas îndărăt. Şi acolo în curênd vom avea a semnala apariţiunea Foeĭ literară, *Foeĭ Duminiceĭ, Gazeteĭ Transilvanieĭ. Fóia pentru minte, inimă şi literatură,* va succede Foaeĭ literare.

Dar despre acestea tóte vom avea a ne ocupa maĭ la vale la alte multe ocasiunĭ.

*

Evenimentele ce avem de notat pentru aniĭ 1829, de pe timpul ocupaţiuneĭ rusescĭ, le aducem in mod chronologic.

La 1829, Maiŭ, epidemia, care încă până atuncĭ era la îndoială, a sbucnit cu atâta furie, încât s'aŭ închis şi tipografia, unde se imprima «Curierul», adecă tipografia Mitropolieĭ. In numĕrul sĕŭ 10, de la $^{10}/_{22}$ Maiŭ 1829, *Curierul românesc,* publică însciinţarea următóre :

«Bóla ceea-ce până acum era la îndoială, atâta s'aŭ întins, încât s'aŭ închis şi S-ta Mitropolie, unde să şi tipăresce «Curierul». Se face dar cunoscut la toţĭ rîvnitoriĭ prenumeranţĭ, că suntem siliţĭ pentru acésta a trage teascul de aci, şi déca până se va aşeḑa aiurea, se va întêmpla să rĕmâe vre-o ḑi de expediţie, să bine-voiască D-lor, a crede şi a erta un lucru, ce nu este greşala a nimuluĭ, ci numaĭ a vremilor, carĭ s'aŭ conjurat (s'aŭ jurat împreună), în potriva nenorociţilor românĭ.»

Cu tóte acestea, *Curierul* nu va înceta şi se va tipări aiurea.

In Februarie 1829, se stabilesce în Bucurescĭ de librăria Thiern un *institut litografic «artă necunoscută în principate»,* ḑice «Curierul românesc» No. 37.

In Aprilie, acelaş an, Efrosin Poteca, eromonachul, profesorul de filosofie, la scóla din Bucurescĭ, însciinţéză din Pesta pe Eliad, care publică acésta în «Curierul românesc» din $^{12}/_{24}$ Aprilie, acelaş an, că a tipărit elementele filosofieĭ luĭ Ainechie, tradusă din limba grécă şi pe care traducĕtorul a predat'o în scóla de la Bucurescĭ. Eliad adaugă:

«De aceea, se face cunoscut de obşte, că câţĭ vor voi să dobêndéscă acéstă carte, şi să citéscă în limba maiciĭ lor, ideile filosofilor celor vechĭ şi noĭ, să poftéscă a se prenumĕra la profesoriĭ scóleĭ, şi baniĭ 'ĭ vor plăti la cuvioşia sa, când va veni. Cartea este într'un tom de 23 de cóle în octav, mare. Preţul pentru un trup este 6 sfanţĭ, în hârtie de rând, şi 9, în hârtie fină. Cartea e legată.»

Dăm în anexă prefaţa acesteĭ cărţĭ a luĭ Poteca.

*

O notă caracteristică a mişcăreĭ literare din 1829, este că scriitoriĭ din tóte trele provinciile române, încep a lega tot maĭ strînse relaţiunĭ între eĭ. Aceştĭ pionĭ aĭ cultureĭ naţionale nu maĭ lucréză cu totul isolaţĭ unul de altul; eĭ sciŭ unul de altul; eĭ corespund; eĭ se stimă . . . . .

Din acéstă stare de lucrurĭ se va folosi nu numaĭ limba românéscă, dar şi însăşĭ naţiunea, care va păşi cu spor şi consciinţă spre *unitate.*

Când în Iaşĭ apăru «Albina românéscă» a luĭ G. Asaki, Ioan Eliad în «Curierul» sĕŭ românesc, din $^{17}/_{29}$ Iunie 1829, vestesce cu sinceră bucurie acéstă apariţiune şi deschide prenumeraţiune pentru jurnalul din Iaşĭ. Curierul publică încă şi poesia luĭ Asaki din primul numĕr al foieĭ Ieşane: «*Albina şi trântorul.*»

Tot asemenea vom vedea făcêndu-se la apariţiunea orĭ-căruĭ jurnal, orĭ cărţĭ, fie în Ardeal, fie în orĭ-care altă parte a ţĕrilor române.

Din mişcarea bibliografică din acest an, vom aminti acĭ următórele:

Eliad în «Curierul românesc», No. 30, din $^{22}/_{3}$ Iulie 1829, deschide prenumeraţiune pentru un numĕr de opere ale sale. Iată însciinţarea luĭ Eliad:

«Un curs de poezie şi proză, Poetica luĭ Boalo, în versurĭ, cele maĭ frumóse bucăţĭ, din meditaţiile poetice ale luĭ Alfons de Lamartine, traduse în versurĭ, precum: Desnădăjduirea, Provedinţa, Lacul, Rugăciunea de séră, Tómna, Suvenĭrul şi altele, precum şi vre-o câte-va elegiĭ originale, sunt gata a se da în tipar. Dintr'acestea am alăturat cu foile Curieruluĭ, spre a vedea ceĭ ce vor voi să se prenumere, atât limba cât şi felul versificaţieĭ. Câţĭ din cinstiţiĭ prenumeranţĭ vor voi să aibă acéstă carte, îĭ rog să mĕ însciinţeze numaĭ. Baniĭ îĭ vor plăti când vor primi cartea, al căria preţ va fi 10 leĭ.»

Cele maĭ multe din aceste opere n'aŭ vĕḑut lumina ḑileĭ.

Un harnic învĕţător, care publică numeróse opere pentru scólă, este Grigorie Pleşoianu, profesorul de la Craiova.

Eliad dând sémă de lucrările din 1829 ale luĭ Pleşoianu, în Curierul românesc, No. 26, din $^{8}/_{20}$ Iulie, face şi una din primele critice literare *).

Iată darea de sémă acésta a luĭ Eliad:

«D. Grigore Pleşoianu, profesorul de împrumutata învĕţătură, din Craiova, s'a întors de la Sibiŭ, cu caligrafia sa în românesce, franţuzesce, grecesce şi rusesce. In vremea cât a şeḑut în Sibiŭ, a tipărit şi un abecedar românesce cu franţuzesce, a tipărit încă şi o istorióră adevĕrată «Aneta şi Lubin», tradusă din franţuzesce, de la Marmontel. La începutul eĭ are o vorbire între un om al trebi, care să chivernisesce cu zapcilâcurĭ şi altele, şi între autor însuşĭ, care precuvêntare pot ḑice, că ar fi fost un cap d'operă în stilul cel plin de rîs, şi de adevĕr, décă autorul nu ş'ar fi luat slobozenie, póte cu dreptul, ca să aréte maĭ desĕvîrşit haractirul acestor fel de ómenĭ, şi n'ar fi întrebuinţat în vro treĭ locurĭ vorbe, carĭ rănesce urechia, pe care în vecĭ . . . . . trebue să o cinstim.»

---

*) Intre cele d'ântêiŭ lucrărĭ de critică literară românéscă vom aminti şi corespondenţa luĭ Iancu Văcărescu cu Ioan Eliade din Iunie 1827, apropozit de un sonet scris de Văcărescu, relativ la *pace*, sonet publicat de Eliad în Curierul.

Lucrările didactice ale luĭ Pleşoianu, sunt încuragiate de Eforia scólelor naţionale. Tot Eliad ne spune, că :

«Cinstita Eforia scólelor naţionale ale căria mădulare sunt : Prea S-ţitul, D.D. Marele Ban C. Bălăceanu, Marele Vornic George Golescu, Marele Logofĕt Alexandru Filipescu, Marele Logofĕt Nestor, şi Directorul Obştesc D. Constantin Filipescu, pentru rĕsplătirea şi încuragiarea la ostenelile cele vrednice de cinste ale D. Profesor Grigore Pleşoianu, aŭ luat din tóte cărţile sale, ce de curĕnd le-aŭ tipărit, câte 20 de exemplare din fiesce-care şi le-aŭ hotărât a se împărţi în dar la şcolariĭ ceĭ sĕrmanĭ din şcóla Craioveĭ, şi deschiḑĕndu-se şi în Bucurescĭ scólele vor urma iarăşĭ asemenea.

«Lângă acest ajutor aŭ maĭ adăogat încă câte 600 leĭ pe fie-care an la léfa ce până acum avea, pentru profesia sa, D. Pleşoianu.» *).

Logofĕtul Scarlat Tâmpeanul încă 'şĭ propusese să traducă o operă de literatură din limba francesă. Iată insciinţarea ce dă despre acésta Eliad în Curierul rom., No. 48 din 25 Septembre 1829 :

«D. G. Logofĕtu Scarlat Tâmpeanul, fiind unul dintre ceĭ doritorĭ de luminarea şi înflorirea neamuluĭ românesc aŭ introdus din limba franţuzéscă în cea românéscă, o carte ce o numesce *Curs de literatură*, în care se coprind bucăţĭ liricescĭ, apologurĭ, alegoriĭ, ritorica, bucăţĭ moralicescĭ şi filosoficescĭ, pline de înţelepciune şi de chibzuinţe înalte, din care nu numaĭ tinerimea, ci şi ceĭ maĭ în vârstă pot dobĕndi învĕţăturĭ bune şi departe de năravurile cele rele ; tóte sciinţele acestea sunt culese din ceĭ maĭ înţelepţĭ autorĭ francezĭ, carĭ sunt : Şatobrian, Bufon, Fenelon, Lessing, Bosuet, Masilon şi alţiĭ, carĭ aŭ scris dupe vremĭ, pentru folosul némuluĭ omenesc, învĕţându'l să umble pe căile dreptăţeĭ şi ale înţelepciuneĭ.

«Decĭ, D. Tâmpeanul, voesce să dea la lumină acéstă carte folositóre némuluĭ, dar este trebuinţă de ajutor spre întĕmpinarea cheltueleĭ tiparuluĭ, care vine câte 6 leĭ de o carte. Pentru aceea se dă în şcire tuturor iubitorilor de învĕţătură românĭ, ca orĭ-carele va dori să aibă acéstă carte, să bine-voiască a se îndrepta către însuşĭ Tâmpeanul, la casa sa, pe Podul Calicilor, No. 2.289, să se prenumere şi să plătéscă înainte baniĭ, pe câte cărţĭ va voi să ia fieş-carele, ca printr'acest miḑloc să se pótă înlesni cheltuiala tipografieĭ. Iar ceĭ dupe afară, séŭ din alte părţĭ învecinate, de vor bine-voi, se pot prenumĕra, ceĭ de prin judeţele Valahieĭ, prin Dumnélor . . . . . judeţelor. Iar ceĭ maĭ departe, prin corespondenţiĭ ce pot avea aicea în oraşul Bucurescilor.»

La Buda în 1829, se publică *Povăţuitorul tinerimeĭ* de D. Lazăr.

La Iaşĭ, apăru în 1829, un abecedar destinat scólelor române.

Ideea naţională şi consciinţa origineĭ, atât de puternică în Moldova în secoliĭ anteriorĭ, sunt conduse cu glorie de astă-dată prin bărbaţĭ ardelenĭ.

Din anul 1828, avem «*Rĕspundere cum că româniĭ sunt adevĕraţiĭ strĕnepoţĭ aĭ romanilor*» de Damaschin Bojinca, tipărit la Buda **).

Cu ocasiunea rĕsboiuluĭ dintre ruşĭ şi turcĭ, din aniĭ aceştia, atenţiunea Europeĭ se a-

*) Curierul rom. No. 45, din 13 Septembre 1829.

**) Mult contribui la rĕspândirea ideeĭ naţionale în principate lucrarea luĭ Gr. Pleşoianu, publicată şi în Curierul şi în No. 53 al Albineĭ din 1829, cu titlul «Idee răpede despre Istoria Românilor», din cartea «Intâile cunoscinţe.»

trage asupra principatelor române. Se produc numerose scrierĭ, maĭ mult séŭ maĭ puţin favorabile românilor, în acéstă ocasiune. Vom cita în anexă principalele cărţĭ *).

Către finea anuluĭ 1829 se găséŭ tipărite un numĕr destul de însemnat de opere didactice.

Iată însciinţarea despre aceste opere din «Curierul românesc» No. 58.

«Filosofia, D. Părinteluĭ Efrosin Poteca, în românesce, Cele d'ântéiŭ cunoscinţe pentru copiĭ, cu figurĭ, Caligrafie românéscă, un Abecedar românesc, şi altul românesc cu franţuzesc, o mică istorióră, Aneta şi Lubin, de D. Pleşoianu şi Gramatica românéscă, sunt aicĭ, în Bucurescĭ, de vîndare în destulă cătăţime. Care din neguţătorĭ de la oraşele de căpetenie ale judeţelor vor voi să aibă la prăvăliile Dumnélor de vîndare aceste cărţĭ, să se îndrepteze către redacţia Curieruluĭ, de unde se va însciinţa pentru preţ, şi va putea să priméscă orĭ câte trupurĭ va voi.»

In «Curierul românesc» No. 63, din anul 1829, 15/27 Noembre, Eliad a publicat fabula *Corbul şi vulpea*, care deveni apoĭ atât de familiară scolarilor românĭ.

In No. 62 a aceleaşĭ foĭ, Ciocârdie, al duoilea Vist., publică o odă intitulată «*Recunoscinţa Valachieĭ*». In acésta autorul laudă pe impĕratul muscalilor, dar şi pe Franţa. Transpiră în aceste versurĭ, de alt-mintrelea nu tocmaĭ nemerite, ambele direcţiunĭ politice: iubirea unora pentru ruşĭ şi a altora pentru Franţa.

Din direcţiunea acésta din urmă vor fi negreşit în curênd şi toţĭ tinerĭĭ, carĭ îşĭ fac educaţiunea în Franţa. La 1829 eraŭ, dupe «Albina românéscă», din Octombre acelaş an, următoriĭ tinerĭ la studiĭ în Paris: N. Baleanu, C. Brăiloiu, I. Vlădoianu, D. Golescu, Alexandru şi C. Lenşĭ, C. Filipescu.

Aceştĭ tinerĭ, adreséză luĭ Ioan Eliad o scrisóre de felicitare pentru publicaţiunea «Curieruluĭ românesc», în 4 Octombre 1829.

Iată acéstă scrisóre, care o aflăm publicată în No. 58 al Curieruluĭ, 28 Octombre acel an:

«*Bunule şi iubite compatriot !*

«Primeşce astădĭ mulţămirea ce prin acéstă acrisóre, îţĭ daŭ tinerĭĭ românĭ (câţĭ se află în Paris) pentru Curierul românesc, ce aĭ bine-voit a ne trimete. De prisos ni se pare să 'ţĭ descriem câtă bucurie am simţit toţĭ când am vĕdut că se tipăresce şi în patria nóstră o gazetă. Destul este să scii, că prin vinele nóstre circuléză sînge românesc, şi este cu neputinţă să nu ne bată inimile de bucurie, când vedem şi audim, că să fie lucrurĭ şi aşedămênturĭ mântuitóre pentru patria nóstră, şi carĭ înlesnesc a se revĕrsa luminile şi cunoscinţele, carĭ contribuesc spre fericirea şi folosul Românilor. Tipărirea în limba românéscă a uneĭ gazete este negreşit între cele-alte un midloc deosebit a lumina pe fieşce-care asupra drepturilor şi datoriilor sale. Şi în tot chipul orĭ-ce bun român este dator a'ţĭ mulţămi pentru buna începere ce aĭ făcut, s. c. l.

Suntem aĭ Domnieĭ-tale,

ca nişce fraţĭ,

Coleschi Soveatnic Margeală, Alexandru Lenş, Nicolae Băleanu, C. Brăiloiu, Dimitrache Golescu, C. Lenş, I. Vlădoianu, Costache Filipescu».

Paris, 4 Octombre 1829.

---

*) Vedĭ anexa.

In fruntea acestor tinerĭ păşea D. Golescu. Vedem acésta şi din scrisórea, care cu o ḑi precede pre aceea a tinerilor din Paris, maĭ sus adusă.

Publicăm întrégă acéstă scrisóre adresată de D. Golescu luĭ Ioan Eliad şi pentru că prin ea Golescu profetiséză cine va fi, nu târḑiŭ, *Petrache Poenaru* :

«Dămĭ voe, Domnule, a'ţĭ arĕta în deosebită scrisóre, sentimenturile de bucurie şi de recunoscinţă ce am cercat, cetind scrisórea care am avut cinste a primi. Tot-d'a-una îmĭ aduc aminte de strînsul prieteşug, care ne unea la Bucurescĭ, şi îmĭ place crede că şi Domnia-ta asemenea îţĭ aducĭ aminte. D. Petrache Poenaru nu se afla în Paris când am primit pachetul cu scrisorile Domnieĭ-tale, şi încă nu se află; aşĭa am luat eŭ îndrăznélă a face cunoscută gazeta Domnieĭ-tale, d'impreună cu scrisórea, scumpilor şi dragilor meĭ compatrioţĭ, carĭ toţĭ cu o inimă aŭ voit să'şĭ arĕte printr'o scrisóre via lor mulţămire. Am trimis D. Poenaruluĭ hârtiile ce 'ĭ-aĭ adresat, carele numaĭ decât 'ţĭ va rĕspunde. Acest cinstit compatriot s'a jertfit cu totul la învĕţăturile cele maĭ folositóre pentru pămêntul nostru. Sciinţele şi meşteşugurile sunt tóte îndeletnicirile séle; şi acum s'a dus să lucreze împreună cu scolariĭ din scóla politehnică, o hartă generală a Franţeĭ întregĭ. Acest tênĕr este din toţĭ noĭ, omul care va face maĭ multă cinste patrieĭ sale, şi prin urmare cel maĭ vrednic de cinstirea şi prieteşugul Domnieĭ-tale, s. c. l.

1829, Octombre 3. *Dimitrache Golescu.*» *)

*

Este de mare noroc pentru scólele din Moldova apreţiarea ce dobêndesce G. Asaki de la Kisileff, preşedintele Divanuluĭ ambelor principate. Putĕnd apropiá pe acest ilustru bărbat, G. Asaki pledéză pe lângă el causa cultureĭ naţionale.

Când se înfiinţă, încă dupe ordinea luĭ Jaltucen, comitetul pentru redactarea *Regulamentuluĭ organic*, G. Asaki a fost propus de secretar al acestuĭ comitet.

In acest comitet, din partea Moldoveĭ eraŭ patru boierĭ, duoĭ aleşĭ de către Divanul Moldoveĭ şi alţĭ duoĭ : Vor. M. Sturdza şi Cantacuzino Paşcanu, numiţĭ direct de către Jaltucen. Din partea Munteniеĭ, ceĭ duoĭ boerĭ aleşĭ de Divan, fură Marele Ban Gr. Băleanu şi Marele Logof. Stefan Bălăceanu, iară Marele Vornic G. Filipescu şi Marele Hatman Alex. Vilara fură numiţĭ. Ceĭ 8 boierĭ românĭ se constituesc în comitet, sub preşedinţa luĭ Minciaki. Secretarul boierilor muntenĭ este Barbu Ştirbeĭ.

G. Asaki plecă din Iaşĭ în Iuliŭ **) 1829, ca să'şĭ ia postul de secretar al comitetuluĭ Moldovenesc, care se adună la Bucurescĭ.

Deja scólele, la a cărora reorganisare Asaki muncise, sunt închise din causa holereĭ şi în curênd, la 14 Noembre 1829, un cutremur mare ameninţă de ruină localul de gimnaziŭ Vasilian de la Treĭ-Erarḑĭ ***).

Cât a stat G. Asaki ca secretar al comitetuluĭ din Bucurescĭ, Alb. rom. n'a contenit de a apare în Iaşĭ, dar numerile acesteĭ foĭ sunt destul de sĕrace. No. 53 al Alb., din 28 Noembre 1829, publică tratatul de pace de la Adrianopole şi actul separat pentru principate.

---

*) Curierul No. 59. 13 Noembre 1829.

**) Veḑĭ Alb. rom., No. 11, din 4 Iuliŭ 1829.

***) «Goticele bolţĭ de 165 anĭ ale ghimnasieĭ nóstre Vasiliane . . . pe alocurea s'aŭ hâit,» scrie Alb rom, No. 50, din 17 Noembre 1829

Numerile *Albinei române*, în absența luĭ G, Asaki, apar sub direcțiunea luĭ G. Seulescu. Ele coprind abia vre-o două fabule în versurĭ și numaĭ dărĭ de sémă oficiale de victoriile muscalilor, orĭ despre Te-deumurĭ pentru acestea, orĭ pentru aniversările membrilor familiilor domnitóre în Rusia. In exemplarul «Alb. române» pe 1829, ce'l posedă Academia, cu No. 4.599, Seulescu a însemnat cu numele sĕŭ tóte articolele ce'ĭ aparțin și carĭ nu sunt de alt-mintrelea decât traducerĭ din jurnale străine, séŭ scurte dărĭ de sémă despre mergerea bóleĭ din Iașĭ și din țéră.

Noĭ credem că chiar puținele fabule publicate, sunt de atribuit luĭ G. Asaki.

*

In dosarul No. 1 curent de la Archiva Statuluĭ, aflăm duoĕ acte ce le dăm în anexă *), relative la o donațiune ce face scóleĭ din Iașĭ, de câte 500 leĭ pe fie-care an, un grec numit Temelie Tadela. Mitropolitul Veniamin, dă sub-semnătura sa, o adeverință în limba grécă, prin care constată, că în 7 Iunie 1828, Tadela a depus la Mitropolie suma donată.

*

In Ardeal starea culturală a rămânilor între 1800—1828, este în spor și calcă cu pașĭigurĭ pe calea deja croită **).

«Scolile Blasiuluĭ, ale Năsăuduluĭ și cele de pe marginile sudice ale Ardealuluĭ, deja existente, stăruiră și produseră la românĭ un curent favorabil scóleĭ și instrucțiuneĭ.»

Din primiĭ anĭ aĭ acestuĭ secol al XIX, (între aniĭ 1824—1825), sunt scolile din cele 44 comune ale regimentuluĭ al II-lea de graniță ***).

De marĭ consecințe pdntru cultura națională din Ardeal, și de reflex pentru cea din principate a fost înființarea la 1812 a preparendeĭ române din Aradul-Vechiŭ. Acolo se denumiră ca primĭ profesorĭ: Ioan Mihuț, nemuritorul Dimitrie Țichindeal, Doctor Iolf Iorgovicĭ și Const. Loga Diaconovicĭ.

Cine nu scie de ce preț a fost pentru românĭ dăscălia luĭ Țichindeal și fabulele luĭ ?

Alexandru Gavra, care urmă în scóla acésta luĭ Iorgovicĭ, la mórtea luĭ, a putut scie versurĭ nu tocmaĭ armoniόse, dar n'a fost maĭ puțin un pion harnic al cultureĭ naționale.

Din scóla acésta preparandă de la Arad, eșiră primiĭ învĕțătorĭ sătescĭ, bine pregătițĭ,

*) Vedĭ anexa.

**) Vasile Gr. Borgovan, în «Spicuire din ist. pedagogieĭ, din «Preotul român», 1886, pag. 183.»

***) In «Statistische skizze der Siebenbürgischen Militär Gränze» de I. H. Benigni Edlen von Mildenberg, Feld Kriegs-Secretär bei dem K. K, Siebenbürgischen General-Comando (Hermannstadt 1816), la pag. 89, ne dă informațiunĭ despre așe̦dămintele culturale din regimentele de granița. In regimentul I rominesc de graniță, se găsiaŭ, la 1816, 8 scolĭ normale nemțescĭ, în Orlat, Hatzeg, Vaida-Rece, Sina, Kudsier, Vestem. Tohan și Racovița. Acĭ urmaŭ 370 scolarĭ, la 1814. Pe lângă aceste scolĭ, d̦ice acest autor, se găsesc și maĭ multe scolĭ triviale românescĭ, carĭ sunt urmate de scolarĭ obicĭnuit maĭ mult iarna. In aceste scolĭ românescĭ se învață: religiunea dupe catichisul mare, cetirea pe bucóvnă, caligrafia, cele 4 spețiĭ, legile scolare și un vocabular nemțesc. Dupe autorul acesta, pe la 1814, existaŭ deja scolĭ în regimentul al II-lea și eraŭ maĭ bune ca ale celuĭ d'ântêiŭ El spune încă, că scolile din regimentele românescĭ daŭ maĭ bune resultate decât cele secuescĭ. (Weniger erfreuliche resultate liefert die Uebersicht der Schulanstalten bei den Sekler-Regimenten).

carĭ «toţĭ aŭ pus fundamentul solid pe care se clădi şi se maĭ clădesce şi astădĭ edificiul cultureĭ românescĭ din acele părţĭ» *).

In părţile Bihărieĭ séŭ ale Crişuluĭ, Samuil Vulcan, începĕnd de la 1807 şi trecĕnd peste data la care se opresce acest capitol al nostru, a fost ilustrul şi lăudatul conducĕtor al cultureĭ române. Gimnasiul din Beiuş şi fundaţiunea scolarilor sĕracĭ, sunt cele duoĕ opere marĭ ale acestuĭ neuĭtat episcop.

Graţie propăşireĭ pe cale normală a învĕţătureĭ în scolile de peste Carpaţĭ, la 1820, G. Asaki va afla bărbaţĭ pregătiţĭ pentru a lua profesoratul din seminarul de la Socola şi tot d'acolo, în curĕnd ţéra Muntenéscă va găsi demnĭ urmaşĭ pentru nemuritorul G. Lazăr.

Mişcarea culturală din Ardeal, pentru timpul de care acum ne-am ocupat, se resumă în bibliografia timpuluĭ ce am dat'o maĭ sus, împreună cu bibliografia principatelor.

---

*) V. Gr. Bargovan, loc. cit.

CAP. III.

1830 - 1831

«Albina românéscă» din Iașĭ, în No. de la 1 Ianuarie 1830, publică în frunte versurile «*Anul noŭ al Moldo-Românilor*».

Urările luĭ G. Asaki, în parte tot el va cerca să le realiseze. In aceste urărĭ era negreșit o parte atribuită și Rusieĭ. Puținĭ, fórte puținĭ, eraŭ pe la 1830, româniĭ carĭ n'ar fi făcut ca și G. Asaki. Insușĭ Ioan Eliad în 1829, a adresat o odă mareșaluluĭ Dibitsch Zabalkansky, promițêndu'ĭ luĭ și Rusieĭ recunoscința eternă a românilor. Dibitsch rĕspunde luĭ Ioan Eliad, cu o scrisóre, de la finea luĭ Decembre 1829, pre care o publică «Curierul românesc», in Ianuarie 1830. O reproducem aci, dupe «Albina rom.», No. 4, din 23 Ianuarie 1830.

«*Domnule*,

«Am primit versurile ce aĭ bine-voit a'mĭ trimite, și am citit cu mulțămire traducerea lor, întristându-mĕ în aceeașĭ vreme, căcĭ n'am putut cu desĕvîrșire să prețuesc tot meritul literar, necunoscĕnd limba în care D-ta le-aĭ compus.

«Impĕratul Stăpânul meŭ, a stipulat în măritul tractat marĭ folosirĭ pentru patria Domnieĭ-tèle și sentimentul de recunoscință, care însuflă versurile D-tale, cinstesce, Domnule, caracterul D-tale.

«Din partea mea, nu poftesc altă slavă decât aceea, căcĭ am sĕvîrșit cu scumpĕtate înaltele scopurĭ ale Măriei-Séle Impĕrătescĭ.

«Primesce Domnule, încredințarea desĕvîrșiteĭ mele stime».

Burgal, 25 Decembre 1829. *Dibici Zabalkansky.*

Aceste laude la adresa Rusieĭ puteaŭ pe atuncĭ să se împace cu patriotismul cel maĭ neînduoios romănesc. Așĭa, în aceeașĭ lună în care Eliad și Asaki cântaŭ pe Dibici Zabalkansky, la Iașĭ, de ḍiua serbăreĭ Treĭ-Erarchilor, se făceaŭ demonstrațiunĭ românescĭ în memoria luĭ Vasile Lupu, fundatorul gimnasiuluĭ din Treĭ-Erarchĭ. No. 6 al «Albineĭ» publică în 30 Ianuarie 1830, un articol amintitor faptelor luĭ Vasile Lupu și o dare de sémă despre mersul reînființateĭ scóleĭ normale și a gimnasiuluĭ Vasilian, până la închiderea scólelor acestora din causa epidemiilor.

Tot asemenea Ioan Eliad măria, în 13 Martie 1830, formatul *Curierului românesc*, pentru ca maĭ cu înlesnire să servéscă cultureĭ naţionale; dar în acelaş timp, el Eliad, care nu târḑiŭ va face resboiŭ alfabetuluĭ chirilian, acum, pentru *Curierul românesc* a pregătit litere nuoĭ «*în asemănarea celor rusescĭ*» *).

*

Dar să trecem de la aceste consideraţiunĭ generale, a cărora importanţă nu póte să nu o pricépă lectorul nostru, la istoricul propriŭ ḑis al scólelor în timpul ocupaţiuneĭ rusescĭ.

In 4 Martie 1830, general Kiseleff, sub No. 1.680, scrie Divanuluĭ Valahieĭ, că a întocmit o comisie sub preşedinţa Banuluĭ Brâncoveanu, avênd de membri pe Spăt. A. Ghica, Hat. Villara, Hat. Ştef. Bălăceanu, Clucier Stirbeĭ şi în slujba de procuror, Coleschi Sovetnic Mavro.

Datoriile comisieĭ vor fi : 1) Să cerceteze tóte catastişele caselor făcĕtóre de bine, până la 1 Septembre 1830 ; 2) Să aducă întru descoperire cea de acum stare a acestor case ; 3) Să cerceteze tóte plăcutele luĭ Dumneḑeŭ aşeḑăminte . . . . .

Comisia acésta este chiămată să proiecteze îmbunătăţirea aşeḑămintelor de bine-facere; să împartă sume hotărâte pentru sĕracĭ, pentru spitalurĭ şi *pentru aşeḑarea de scóle*, cumpănite dupe capitalurĭ şi trebuinţa ce va avea acestea acuma.

Ofisul luĭ Kiseleff, hotărésce, ca lucrările să fie terminate până la finele luĭ Martie şi «*că trebile la comisie se pot căuta în limba românéscă, afară din raporturile către mine (Kiseleff), care, fiind-că nu sunt tălmacĭ (adică carĭ să le traducă în rusesce), se pot scrie în limba franţuzéscă* »

Şcolile se pot redeschide în primă-véra anuluĭ 1830, dupe încetarea bóleĭ. Posedem budgetul, séŭ maĭ bine socotelile obştescĭ, de venitul şi cheltuelile scólelor din ţéra românéscă, pe anul 1830, cu începere de la 1 Aprilie.

Socotelile scólelor obştescĭ de veniturile şi cheltuelile lor pe anul 1830, cu începere de la 1 Aprilie acest an, în urma cercetăreĭ socotelilor anterióre, ne daŭ informaţiunile ce urméză :

A) *La veniturĭ :*

131.266, par. 37. Acéstă sumă resultă din :

Leĭ 30.093, par. 37 aflătorĭ în casă la 31 Martie 1830.

„ 42.681, „ — baniĭ preoţilor şi aĭ diaconilor, de la 7.848 inşĭ din 4 eparchiĭ, câte 7 leĭ pe an. Aceştĭ banĭ se stringeaŭ la Mitropolie în 2 căştiurĭ. Din totala sumă incaşată se vĕrsa 12.250 leĭ la cutia milostenieĭ, pe tot anul.

„ 12.000 „ — Baniĭ ce se rĕspundea de monastirile din tótă ţéra, dupe disposiţiunea făcută de Ión Caragea Vodă, cu fóie

*) Alb. rom , No. 23 din 1830.

pecetluită de suma ce avea să dea fie-care monastire.

Leĭ 26.000 „ — Baniĭ arendeĭ a 15 moşiĭ a monastireĭ Glavacioculuĭ.

„ 1.800 „ — Birul robilor monastireĭ Glavacioculuĭ, afară de leĭ 300 ce se daŭ epistatuluĭ, care strînge pe fie-care an acest bir.

„ 7.900 „ — Arenda tutulor moşiilor monastireĭ Obedeanul din Craiova.

„ 4.300 „ — Arenda a 2 moşiĭ, Salcia şi Bănescii, ale scóleĭ Ionaşcu din Slatina.

„ 600 „ — Procentele la capitalul de 7.500 leĭ donaţĭ de rep. Episcop Iosif Argeş, ca din dobênda acésta să se ţină un dascăl şi un doctor la oraşul Pitescĭ.

Total leĭ 134.374 par. 37

„ 3.108 „ — Se scade din veniturile de sus, din darea preoţilor şi diaconilor morţĭ peste an, şi

„ 830 „ — Neincasaţĭ de la monastirea Cotrocenĭ şi monastirea Motru.

Rĕmâne venitul net : leĭ 131.266 par. 37 pentru anul scolar de la 1 Aprilie 1830, la 23 Aprilie 1831.

B) *La ce servit'aŭ aceştĭ banĭ cultureĭ publice?*

„Se plătiră lefile următóre profesorilor *scóleĭ* din Bucurescĭ :

Leĭ 3.000 par. — Profesoruluĭ Simion Marcovicĭ, de la 1 Aprilie până la finele luĭ Decembre 1830, decĭ, câte 333 leĭ şi 13 parale pe lună.

„ 2.000 „ — Profesoruluĭ Eufrosin Poteca.

„ 2.000 „ — „ Costache Moroi.

„ 1.250 „ — „ Iosif Genilie.

„ 1.250 „ — „ Theodor Palladi.

„ 1.250 „ — „ Ión Popp.

„ 600 „ — „ Gheorghe Popp.

„ 1.875 „ — „ de seminariŭ de la Antim, Erotheiŭ Ieromonachul *).

*) De 10 anĭ trecuţĭ, (la 1831, Noembre) era rânduit acesta profesor pregătitor al celor ce vor să ia darul preoţieĭ. La 1831, Noembre, el reclamă contra lefeĭ ce i s'a însemnat, prin acéstă petiţiune:

«Către cinstita Eforie a scólelor

«Prin zmerita mea jalbă arĕt cinstiteĭ Eforiĭ, că sunt acum trecuţĭ peste 10 anĭ de când, orânduit fiind de stăpânire, dascăl al celor ce se gătesc spre primirea daruluĭ preoţieĭ, am pus atâta silinţă şi ostenélă la acéstă slujbă, câtă. socotesc că numaĭ acelora va fi necunoscută, cărĭĭ nu vor voi a o cunósce.

«Prea cinstiţilor boierĭ, cât despre stăpânire socotind eŭ întêmplările, strîmtorările vremilor, am fost mulţămit, nedeosebindu-mĕ însă stăpânirea întru nimic de ceĭ-l-alţĭ dascălĭ, adecă în léfă, lemne şi meremeturĭ, când făcea trebuinţă. Iar acum, când la toţĭ dupe înţelepciunea şi bună-voinţa

Tot asemenea Ioan Eliad măria, în 13 Martie 1830, formatul *Curierului românesc*, pentru ca maĭ cu înlesnire să servéscă cultureĭ naţionale; dar în acelaş timp, el Eliad, care nu târḑiŭ va face resboiŭ alfabetuluĭ chirilian, acum, pentru *Curierul românesc* a pregătit litere nuoĭ «*în asemănarea celor rusesci*» *).

*

Dar să trecem de la aceste consideraţiunĭ generale, a cărora importanţă nu póte să nu o pricépă lectorul nostru, la istoricul propriŭ ḑis al scólelor în timpul ocupaţiuneĭ rusescĭ.

In 4 Martie 1830, general Kiseleff, sub No. 1.680, scrie Divanuluĭ Valahieĭ, că a întocmit o comisie sub preşedinţa Banuluĭ Brâncoveanu, avênd de membri pe Spăt. A. Ghica, Hat. Villara, Hat. Ştef. Bălăceanu, Clucier Stirbeĭ şi în slujba de procuror, Coleschi Sovetnic Mavro.

Datoriile comisieĭ vor fi: 1) Să cerceteze tóte catastişele caselor făcĕtóre de bine, până la 1 Septembre 1830; 2) Să aducă întru descoperire cea de acum stare a acestor case; 3) Să cerceteze tóte plăcutele luĭ Dumneḑeŭ aşeḑăminte . . . . .

Comisia acésta este chiămată să proiecteze îmbunătăţirea aşeḑămintelor de bine-facere; să împartă sume hotărâte pentru sĕracĭ, pentru spitalurĭ şi *pentru aşeḑarea de scóle*, cumpănite dupe capitalurĭ şi trebuinţa ce va avea acestea acuma.

Ofisul luĭ Kiseleff, hotărésce, ca lucrările să fie terminate până la finele luĭ Martie şi «*că trebile la comisie se pot căuta în limba românéscă, afară din raporturile către mine (Kiseleff), care, fiind-că nu sunt tălmacĭ (adică carĭ să le traducă în rusesce), se pot scrie în limba franţuzéscă* »

Şcolile se pot redeschide în primă-véra anuluĭ 1830, dupe încetarea bóleĭ. Posedem budgetul, séŭ maĭ bine socotelile obştescĭ, de venitul şi cheltuelile scólelor din ţéra românéscă, pe anul 1830, cu începere de la 1 Aprilie.

Socotelile scólelor obştescĭ de veniturile şi cheltuelile lor pe anul 1830, cu începere de la 1 Aprilie acest an, în urma cercetăreĭ socotelilor anterióre, ne daŭ informaţiunile ce urméză:

A) *La veniturĭ:*

131.266, par. 37. Acéstă sumă resultă din:

Leĭ	30.093, par. 37		aflătorĭ în casă la 31 Martie 1830.
„	42.681, „	—	baniĭ preoţilor şi aĭ diaconilor, de la 7.848 inşĭ din 4 eparchiĭ, câte 7 leĭ pe an. Aceştĭ banĭ se strîngeaŭ la Mitropolie în 2 căştiurĭ. Din totala sumă incasată se vĕrsa 12.250 leĭ la cutia milostenieĭ, pe tot anul.
„	12.000 „	—	Baniĭ ce se rĕspundea de monastirile din tótă ţéra, dupe disposiţiunea făcută de Ión Caragea Vodă, cu fóie

*) Alb. rom, No. 23 din 1830.

pecetluită de suma ce avea să dea fie-care monastire.

Leĭ 26.000 „ — Baniĭ arendeĭ a 15 moşiĭ a monastireĭ Glavacioculuĭ.

„ 1.800 „ — Birul robilor monastireĭ Glavacioculuĭ, afară de leĭ 300 ce se daŭ epistatuluĭ, care strînge pe fie-care an acest bir.

„ 7.900 „ — Arenda tutulor moşiilor monastireĭ Obedeanul din Craiova.

„ 4.300 „ — Arenda a 2 moşiĭ, Salcia şi Bănesciĭ, ale scóleĭ Ionaşcu din Slatina.

„ 600 „ — Procentele la capitalul de 7.500 leĭ donaţĭ de rep. Episcop Iosif Argeş, ca din dobênda acésta să se ţină un dascăl şi un doctor la oraşul Pitescĭ.

Total leĭ 134.374 par. 37

„ 3.108 „ — Se scade din veniturile de sus, din darea preoţilor şi diaconilor morţĭ peste an, şi

„ 830 „ — Neincasaţĭ de la monastirea Cotrocenĭ şi monastirea Motru.

Rĕmâne venitul net : leĭ 131.266 par. 37 pentru anul scolar de la 1 Aprilie 1830, la 23 Aprilie 1831.

B) *La ce servit'aŭ aceştĭ banĭ cultureĭ publice?*

„Se plătiră lefile următóre profesorilor *scóleĭ* din Bucurescĭ :

Leĭ 3.000 par. — Profesoruluĭ Simion Marcovicĭ, de la 1 Aprilie până la finele luĭ Decembre 1830, decĭ, câte 333 leĭ şi 13 parale pe lună.

„ 2.000 „ — Profesoruluĭ Eufrosin Poteca.

„ 2.000 „ — „ Costache Moroi.

„ 1.250 „ — „ Iosif Genilie.

„ 1.250 „ — „ Theodor Palladi.

„ 1.250 „ — „ Ión Popp.

„ 600 „ — „ Gheorghe Popp.

„ 1.875 „ — „ de seminariŭ de la Antim, Erotheiŭ Ieromonachul *).

---

*) De 10 anĭ trecuţĭ, (la 1831, Noembre) era rânduit acesta profesor pregătitor al celor ce vor să ia darul preoţieĭ. La 1831, Noembre, el reclamă contra lefeĭ ce i s'a însemnat, prin acéstă petiţiune :

«Către cinstita Eforie a scólelor

«Prin zmerita mea jalbă arĕt cinstiteĭ Eforiĭ, că sunt acum trecuţĭ peste 10 anĭ de când, orânduit fiind de stăpânire, dascăl al celor ce se gătesc spre primirea daruluĭ preoţieĭ, am pus atâta silinţă şi ostenélă la acéstă slujbă, cătă. socotesc că numaĭ acelora va fi necunoscută, căriĭ nu vor voi a o cunósce.

«Prea cinstiţilor boierĭ, cât despre stăpânire socotind eŭ întêmplările, strîmtorările vremilor, am fost mulţămit, nedeosebindu-mĕ însă stăpânirea întru nimic de ceĭ-l-alţĭ dascălĭ, adecă în léfă, lemne şi meremeturĭ, când făcea trebuinţă. Iar acum, când la toţĭ dupe înţelepciunea şi bună-voinţa

Leĭ 900 „ — „ slovan Vasile Nenovicĭ, de la scóla S-tul Gheorghe Vechiŭ, pe nouë lunĭ.
„ 1.875 „ — Profesoruluĭ din Craiova, Stanciu Căpăţineanu.
„ 1.350 „ — „ Grigore Pleşoianul, din Craiova.
„ 450 „ — „ Costache Poenaru, deto.
„ 450 „ — „ Barbu Vlădoianu, deto.
„ 675 „ — Profesorilor: Dumitrache, din Focşanĭ *), Popa Preda din Văleni-de-Munte, Mihalcea din Urzicenĭ, a câte 225 leĭ pe lună.
„ 1.350 „ — „ Gheorghie din Slatina.
„ 375 „ 30 „ Alexe din Slatina.
„ 900 „ — „ Nicolae din Têrgu-Jiu şi profesoruluĭ Chiriţă Barbu din Cernețĭ **).

Din condeele de maĭ sus, apare decĭ, că la Aprilie 1830, pe lângă scólele de un grad superior din Bucurescĭ şi Craiova, nu existaŭ plătite din budgetul Statuluĭ, decât şése scolĭ primare de judeţe. Pe lângă acestea se menţinuse încă scóla slavonă de la S-tul Gheorghe-Vechiŭ şi aşĭa ḑisul seminar din monastirea Antim.

Tot pentru scopurĭ scolastice s'aŭ maĭ cheltuit unele condee şi anume:

Leĭ 2.700 par. — Casieruluĭ scólelor, Stolnicul Dumitrache.
„ 600 „ — Epistatuluĭ scóleĭ.
„ 600 „ — La duoĭ scriitorĭ aĭ Eforieĭ.
„ 870 „ — Emeclicul, adecă tainul la 3 ţiganĭ rândaşĭ aĭ scóleĭ din Bucurescĭ, câte 30 de parale de om pe ḑi.
„ 1.200 „ — Lemne pentru scóla din Şerban-Vodă şi seminarul de la Antim.
„ 3.022 „ — Repararea camerelor de la hanul Şerban-Vodă ***).

Dumneavóstră s'aŭ îndoit lefile, numaĭ eŭ am rĕmas nesocotit. Pe lângă cele-alte nedându-mi-se necĭ lemne, silit fiind de mila grămăticilor le cumpĕr de la mine. De aceea, cu zmerenie rog, cinstita Eforie, a face chibzuire ca, de maĭ sunt trebuincios, să fiŭ şi eŭ socotit, spre a putea a 'mĭ împlini datoria mai cu desĕvîrşire».

1831, Noemvrie 17.

Al Dumneavóstră prea plecat,
Ierotheiŭ.

*) La finele luĭ Decembre 1831, directorul scólelor Efrosin Poteca, âmbla să dea Focşaniĭ la alt profesor. Dăm în anexă actele din care se póte vedea acésta.

**) In decursul anuluĭ 1831, orăşeniĭ Cernăţenĭ reclamă în contra acestuĭ institutor cu o petiţiune către Eforia scólelor, pe care o dăm în anexă la acéstă pagină.

***) Eată adresa «*Comisieĭ Revisieĭ şi aşeḑăreĭ caseĭ făcĕtóre de bine*», către Efória scolelor obştescĭ, din 1830, Iulie 21, cu No. 78:

«Exelenţia Sa deplin împuternicit prezident al Divanurilor, prin graiŭ poruncesce Comisieĭ, ca fără maĭ multă prelungire să se deschidă negreşit scóla obştéscă, orânduind pentru acésta de o cam dată loc la hanul luĭ Şerban-Vodă, până va veni vremea a se slobodi scóla de la S-tul Sava. Comisia dupe datorie face cunoscut, cinstiteĭ Eforiĭ, porunca Excelenţeĭ Séle a o pune în lucrare cum maĭ fără de zăbavă şi deschiḑându-se scóla, să bine-voiască cinstita Eforie a însciinţa comisieĭ, ca să raportuéscă dupe cuviinţă Excelenţeĭ Séle, că s'aŭ sĕvêrşit porunca.»

Semnaţĭ: *Barbu Brâncoveanu.*
Alexandru Ghica.
Ştefan Bălăceanu.

Scóla de la S-tul Sava a fost închisă din causa ciumeĭ şi a resbeluluĭ de la 1828. Acum şi ciuma şi resbelul încetase şi Kisseleff, până să deşarte localul de la S-tul Sava de óste şi de spital, ordonă redeschiderea gimnasiuluĭ la hanul Şerban-Vodă

Leĭ 6.200 „ — Prefacerea scóleĭ slavonescĭ și de muzichie din curtea St. Gheorghe-Vechiŭ, prin scirea presidentuluĭ.
„ 700 „ — Adăugire la léfa luĭ Chiriță Barbu din Cernețĭ, dupe cererea sa că nu 'ĭ ajunge 600 leĭ pe an.
„ 250 „ — Coruluĭ de 12 copiĭ care, cu psaltul Kiosea, a cântat la Sărindar față cu presidentul, în ḑiua de S-tul Nicolae. Conducĕtorul coruluĭ ia 50 leĭ din acéstă sumă.
„ 200 „ — Luĭ Ion sin Popa Pavel, scolar de la seminar.
„ 389 „ — Mindire, perne, la scóla de la Șerban-Vodă.
„ 783 „ — Mobilier și lucru de instalare a uneltelor dupe metoda Lancastriană.
„ 337 „ 20 Dațĭ pe 50 de gramatice francezo-românescĭ, de Grigore Pleșoianu. Aceste gramatice s'aŭ împărțit la copiiĭ săracĭ din Craiova.
„ 2.722 „ 20 Pe 80 de exemplare din «Mărimea Romanilor», 80 exemplare «Mithologhiĭ», 30 gramatice francezo-românescĭ, 80 dialogurĭ idem, 80 Bibliotecĭ, de Stanciu Căpățineanu și Grigore Pleșoianu. Aceste cărțĭ s'aŭ împărțit la ucenicíĭ săracĭ din scóla de la Bucurescĭ.
„ 3.200 „ — Trămișĭ luĭ «Chir Petrache Poenaru» prin «Chir Zinovie H. Constantin Popp» din Sibiŭ, ca să i se rĕspundă la Paris.

Cele-alte cheltuelĭ privesc întreținerea bisericilor: monastirea Glavaciocul, biserica scóleĭ Ionașculuĭ, biserica Obedeanu și 30.450 leĭ se plătiră pe 9 lunĭ la psalțiĭ, séŭ cântărețiĭ următorĭ, învĕțătorĭ de copiĭ în arta muzichieĭ:

Leĭ 450 par. — Luĭ Costache Chiosea, pe podul luĭ Șerban-Vodă.
„ 450 „ — Luĭ Constantin, pe podul Têrguluĭ-de-Afară.
„ 450 „ — Luĭ Anton Pantaléon, dupe podul Mogoșóeĭ.
„ 450 „ — Luĭ Dobre, de pe podul Calicilor.
„ 450 „ — Luĭ Petrache Eliad, din Craiova.
„ 450 „ — Luĭ Theodorache, din Focșanĭ.
„ 450 „ — Luĭ Ghelase, din Buzĕŭ.
„ 450 „ — Luĭ Ioniță Stoenescu, din Ploescĭ.
„ 450 „ — Luĭ Gheorghe Istrati, din Têrgoviște.
„ 450 „ — Luĭ Nicolae Pandele, din Câmpu-Lung.
„ 450 „ — Luĭ Nicolae Iane, din Pitescĭ.
„ 450 „ — Luĭ Costache, din Rômnicul-Vâlceĭ.
„ 450 „ — Luĭ Thoma, din Cernețĭ (pe 6 lunĭ *).

---

*) Vĕḑênd aceștĭ vechĭ învĕțătorĭ că noiĭ profesorĭ sunt maĭ bine plătițĭ, eĭ reclamă Eforieĭ așa:

«Către prea cinstita Eforie a scólelor

Prea plecată jalbă,

«Noĭ de când suntem orânduițĭ profesorĭ de muzică, sunt opt anĭ de ḑile, carĭ în acéstă diastimă de vreme nu puținĭ ucenicĭ am scos desĕvîrșit în sistema musiceĭ, precum și până în ḑiua de astăḑĭ, urmând drepteĭ datorieĭ nóstre, fără contenire ne îndeletnicim de a aduce și pre alțiĭ în desĕvîrșire. Și pentru tótă ostenéla nóstră cea până acum, nu ni s'a înmulțit léfa decât șése sute de leĭ pe an, care acéstă léfă póte judeca înțelepciunea D-vóstră de ne-aŭ fost îndestul pentru chivernisela nóstră; că în ḑiua de astăḑĭ un rândaș cel maĭ prost nu se póte îndestula cu venitul nostru, cu cât maĭ vêrtos noĭ, carĭ suntem maĭ cu deosebire de cât dênșiĭ? Ci nădăjduim din ḑi în ḑi la

Să aducem deosebirile budgetare la veniturĭ şi cheltuelĭ pe 1831, de la Aprilie 28, până la 1832, Aprilie 23.

A) *Veniturĭ:*

Leĭ 267.374, par. 17, este suma totală a veniturilor· dacă se adună în acéstă sumă întréga cifră a veniturilor din anul trecut 1830, în sumă de 131.266 leĭ şi 37 parale. Suma în plus la veniturĭ provine din următórele condee :

Leĭ 42.681 par. — Darea de la preoţĭ şi diaconĭ pe 1831.
„ 12.000 „ — Baniĭ de la monastirĭ.
„ 29.250 „ — Arenda celor 15 moşiĭ a monastireĭ Glavacioculuĭ, de la 23 Aprilie 1831, până la 23 Aprilie 1332.
„ 1.800 „ — Birul robilor monastireĭ Glavaciocul.
„ 600 „ — Procentele la capitalul de 7.500 leĭ aĭ scóleĭ Pitesciuluĭ.
„ 7.900 „ — Arenda moşiilor monastireĭ Obedeanu.
„ 4.300 „ — Arenda a 2 moşiĭ a scóleĭ Ionaşcu.

Din tóte aceste condee, în 1831 se scad numaĭ birurile preoţilor şi diaconilor morţĭ şi baniĭ 550 leĭ nerĕspunşĭ de monastirea Cotrocenĭ, total 2.723 leĭ şi 23 parale ; decĭ totalul veniturilor rĕmâne de 227.074 leĭ şi 17 parale.

Dupe glăsnirea nouluĭ regulament, visteria ţĕreĭ începe acum a servi Eforieĭ o subvenţiune anuală din care pe examenia din Iulie 1831, a dat Eforieĭ 41.300. Decĭ, totalul veniturilor în 1831 a fost de 268.374 leĭ şi 17 parale.

B). Deosebirea de cheltuelĭ în 1831 este : în minus numaĭ cântăreţul Toma din Cerneţĭ ; în plus :

Leĭ 30.000 par. — Reparaţiunea scóleĭ de la S-tul Sava.
„ 2.500 „ — Reparaţiunea scóleĭ din Craiova, aşeḑată provizoriŭ la Biserica Maica Precista.
„ 428 „ — Pentru 16 semi-cercurĭ de fer şi 16 table marĭ de tinichea şi alte 16 maĭ micĭ care s'a trimis ca model la magistraţiĭ din 16 judeţe pentru întocmirea scólelor obştescĭ.
„ 273 „ — 60 de table micĭ de tinichea pentru clasa de caligrafie.
„ 6.300 „ — din porunca predidentuluĭ bursă de studiŭ în Grancia la 2 copiĭ aĭ paharniceseĭ Elenca Creţulescu.
„ 133 „ — pentru plata „Gazateĭ."
„ 1.000 „ — la cincĭ candidaţĭ şi anume : Gherasim Gorjanul, Mihalache Drăghicĭ, Costache Stanciovicĭ, Ion Poenarul şi Vasilache Jorj.

Séma cheltuelilor la 24 Aprilie 1832 dă un excedent do 78.588 leĭ şi 12 parale.

---

bunătatea D-vóstră. Am trăit cu familiile nóstre în cea maĭ mare greutate, şi când acum vedem că s'aŭ sporit profesorilor de împrumutată învĕţătură, iar noĭ suntem lipsiţĭ de acéstă mângâere, ca nisce fiĭ străinĭ. Pentru că un părinte pe toţĭ fiiĭ sĕĭ de o potrivă îĭ mângâe şi îĭ iubesce prejudecând ostenéla unuia şi altuia. De aceea ne rugăm înţelepciuneĭ D-vóstră, ca chibzuind, să binevoiţĭ de a ne spori şi noă o cuviinciósă léfă, cu care să putem de a întâmpina neajunsurile nóstre. Şi cum Duhul Sfânt vĕ va lumina.»

1831, Decemvrie 26.

Aĭ D-vóstră prea plecate slugĭ,
Costache Kiose.
Constantin Chioru.
Anton Paannă.

*

Cu tótă stăruința pusă scóla din Bucurescĭ nu a putut fi redeschisă în 1830. Numaĭ la finea anuluĭ 1831, scóla fiind strămutată la S-tul Sava, profesoriĭ acesteĭ scolĭ adresézā Eforieĭ raportul No. 9 (1831, Decembre 9), în coprinderea următóre:

Către cinstita Eforie a scólelor naționale

Raport

«Cu mutarea nóstră la scóla cea mare din S-tul Sava, ne socotim îndatorațĭ a da în cunoscința cinstiteĭ Eforiĭ, că ar trebui, dupe tótă buna cuviință, arĕtat publiculuĭ printr'o programă învĕțăturile ce dupe coprinderea regulamentuluĭ *) aŭ să se învețe la scóla centrală din acest oraș.

Acéstă programă socotim că s'ar putea publica prin gazeta obștéscă și prin citirea pe la bisericile orașuluĭ în Duminica viitóre.

Semnațĭ: *Ef. Poteca*
Ion Popp
Gheorghiu Ioanid
Gheorghiu Popp
Costache Moroiu

Iată și programa anexată de profesorĭ la acest raport:

Programa de învĕțăturile de la scola centrală din S-tul Sava

I. Metodul luĭ Lancaster.
II. Gramatica rumânéscă.
III. Geografia.
IV. Limba grecéscă, veche și nouă.
V. Limba franțozéscă.
VI. Limba Slavonéscă.
VII. Aritmetica.
VIII. Istoria universală **).
IX. Caligrafia.
X. Pravila.

Eforia aprobă publicarea cerută de profesorĭ pentru ḑiua începereĭ cursurilor.

*

Inainte însă de acéstă redeschidere a scóleĭ de la S-tul Sava, sunt importante acte de înregistrat, sĕvîrșite de Eforie, cu referință la instrucțiunea publică, pentru anul 1831.

---

*) Acest regulament la care se referă profesoriĭ de la S-tul Sava, îl reamintim în anexă.

**) Arh. Efrosin Poteca, director scólelor, nu este mulțămit cu programa pe anĭ a scólelor. Iată ce adresă trămite el Eforieĭ, în 26 Februarie 1831:

«*Către cinstita Eforie a scólelor*

«Am citit otnoșenia cinstiteĭ eforiĭ, de la 26 Februarie 1831; am vĕḑut și regulamentul învĕțăturilor și am primit clasa IV-a, unde este reînduită istoria Sfântă și istoria neamurilor de obște ale lumiĭ.

«Eŭ am cinste a arĕta cinstiteĭ Eforiĭ, ântêiŭ că aceste duoĕ istoriĭ nu se pot isprăvi numaĭ într'un an, pentru că istoria cea maĭ pe scurt pe care o am alcătuit-o eŭ, coprinde precum se vede, 52

In 12 August 1831, Generalul Kiseleff cere Eforieĭ un raport detaliat despre starea scólelor *).

Eforia comunică ordinul luĭ Kiseleff, către profesoriĭ Ef. Poteca, Moroiu şi Simion Marcovicĭ, carĭ proced la redeschiderea scólelor şi vestesc acéstă redeschidere în 8 Septembre 1831. Scóla centrală, séŭ gimnasiul se aşéḑă provisoriŭ în Hanul Şerban-Vodă, precum s'a putut vedea din budgetele de maĭ sus.

In 25 Noembre, profesoriĭ scóleĭ: Poteca, Marcovicĭ, I. Popp, Genilie, C. Moroiu, Iónid, G. Popp şi Al. Popp, cer Eforieĭ să se alégă dintre eĭ, dintre profesorĭ românĭ curaţĭ, un director al scóleĭ. Dânşiĭ propun şi regulamentul de atribuţiunile acestuĭ director *).

*

Fórte importante sunt lucrările înaintate de eforie pentru deschiderea de scolĭ în județe.

Cu otnoşania din 15 Septembre 1830, sub No. 23, Eforia scólelor a scris Vornicieĭ din lăuntru:

«Fiind-că dupe organicul regulament urma a se aşeḑa scóle obştescĭ încă de la 1 Iulie, în tóte oraşele de căpetenie a principatuluĭ, cu a Statuluĭ cheltuială, şi fiind-că acéstă întocmire a scólelor s'a întârḑiat până acum, din pricina năprasniceĭ bóle a holereĭ; acum, Eforia, vĕḑênd că acest biciŭ Dumneḑeesc s'a ridicat şi că o linisce deosebită împărăţesce întru tóte, fără cea maĭ mică întârḑiere, se grăbesce a împlini a sa datorie şi spre acésta, a luat ce se atinge de a 2-a însărcinare cuviinciósele mĕsurĭ, dar o mare împiedicare la începerea învĕţăturilor în tótă ţéra, este lipsa de case obştescĭ, destoinice a sluji de scóle în oraşul de căpetenie al judeţelor. Pentru aceea, fiind-că maĭ în tóte oraşele de căpetenie urméză a se afla monastirĭ séŭ mitóce şi case monastirescĭ séŭ obştescĭ, Eforia pe de o parte, privind că cel d'ântéiŭ folos obştesc şi al adevĕrateĭ fericirĭ temeiŭ, este învĕţătura, iar pe de altă parte, luând maĭ cu osebire în băgare de sémă, cererile de scóle şi

istoriĭ din vechiul testament şi alte 52 din noul testament; pentru istoria neamurilor, am ales pe a luĭ Domeron, ce este tipărită românesce la Bucurescĭ, în 4 tomurĭ, iar pentru istoria Grecilor vechĭ şi a Romanilor, voiŭ lua pre a luĭ Goldsmith, în duoĕ tomurĭ pre care trebue să am vreme să o tălmăcesc din italienesce; şi aşĭa pentru tóte acestea nu ajunge un an al scóleĭ. Al duoilea, arĕt cinstiteĭ Eforiĭ şi mĕ rog să bine-voéscă a socoti ceva de cartea mea, de loghica şi ethică, pre care o am tipărită eŭ la Buda, cu voĭa şi cu îndemnul Prea cinstiţilor boierĭ, ca să fie pentru scólele nóstre, care carte, acum dupe cele ce am cetit în regulament, rĕmâind scósă afară din scólă, nu sciu câtă vreme, eŭ pentru acésta socotiĭ a avea cinste şi dreptate de a mĕ ruga de cinstita Eforie, să bine-voiască a mi se face o despăgubire şi a primi măcar 500 de exemplare, ca să se păstreze până când vor fi trebuinciósе. Eŭ cu umilinţă rugându-mĕ, aştept cinstit rĕspuns de la cinstita Eforie, al căria sunt prea plecată şi osârduitóre slugă.»

3 Martie, 1831. *Eufrosin Poteca.*

*) Eată acéstă adresă:

Ofisul luĭ Kisseleff, cu No. 80 din 12 August anul 1831, către Eforia scólelor

Aşĭ dori să mi se facă un raport cu amĕrentul asupra scólelor obştescĭ şi poftesc pe Eforie să 'mĭ dea asupra acesteĭ pricinĭ sciinţă curată atât asupra lucrurilor ce sunt acum în fiinţă, cât şi asupra celor ce maĭ rĕmân a se face dupe regulament.

Intru aceeaşĭ vreme maĭ poftesc pe Eforie a lua mĕsurile ce'ĭ sunt prin putinţă spre aflarea miḑlócelor celor maĭ bune, ca să se câştige vremea ce s'a perdut din pricina încetăreĭ învĕţăturilor, fiind-că acest lucru este de neapărată trebuinţă pentru interesul obştesceĭ învĕţăturĭ; Eforia va pune tótă băgarea de sémă şi graba cuviinciósă.

Deplin împuternicitul President al Divanurilor, Gheneral Adjutant, *Kisseleff.*

râvna învăpăiată a tinerimeĭ, cu cinste, poftesc, pe cinstita Mare Vornicie, să bine-voiască a trimite cât maĭ în grabă poruncĭ pe la toţĭ ocârmuitoriĭ de judeţe, în coprindere, ca aceştia să adune fieş-care în parte pe locuitoriĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ aĭ oraşelor de căpetenie şi făcêndu-se chibzuire obştéscă, dupe părerea celor maĭ mulţĭ, să hotăréscă pentru scólă o căsă în fieş-care oraş, séŭ din cele monastirescĭ i obştescĭ, iar nefiind asemenea case, să se închirieze de către orăşenĭ o încăpere destulă, adecă 3 odăĭ, pentru locuinţa a 2 dascălĭ, şi alte 2 sălĭ măricele pentru învĕţătură. Dupe ce punerea la cale a cinstiteĭ vornicieĭ va lua sĕvîrşire, Eforia plecat o rógă să bine-voiască a o însciinţa, ca să trimiţă dascăliĭ cuviincioşĭ şi să se încépă învĕţăturile.»

Vornicia, cu adresa No. 1.100, din 26 Septembre, 1831, începe a trimite rĕspunsurĭ de regularea de case la judeţe. Câmpu-Lungeniĭ şi Cernĕţeniĭ aŭ regulat case, decĭ Vornicia ḑice că: «Se pohtesce cinstita Eforie ca să facă punere la cale cu trimiterea profesorilor şi punerea în lucrare a cursuluĭ învĕţătureĭ.»

Puţina grabă ce pun magistraţiĭ de a da locale de scólă, obligă pe Eforie să înnoéscă cererea către Vornicie. Acésta, la 17 Noembre 1831, rĕspunde Eforieĭ, că a reînuoit poruncile la judeţe şi că sunt gata de o cam dată case de scólă în Câmpu-Lung, Cerneţĭ, Rômnicu-Vâlceĭ şi Ploescĭ *).

Dăm aci o serie de corespondenţe cu unele judeţe, relative la organisarea scólelor primare **).

Ispravnicatul judeţuluĭ Romanaţĭ

No. 113.

27 Maiŭ 1831.

Cinstiţĭ Eforĭ aĭ scólelor,

Primind cu cinste otnăşenia Cinstiteĭ Eforiĭ, scrisă din 13 ale următóreĭ, şi însemnată cu No. 15, am vĕḑut cele coprinḑĕtóre asupra cereriĭ ce aŭ făcut uniĭ din boerĭ, feciorĭ de boerĭ şi neguţĕtorĭ, cu jalbă, dupe care ni-se trămite alăturata copie, să le orânduiască un dascăl pentru învĕţătura copiilor în limba românéscă şi alte limbĭ, şi cele ce se scrie ispravnicatuluĭ să le aréte împotrivă, dupe legătura ce aŭ, să ţie singurĭ asemenea dascălĭ vrednicĭ cu simbriĭ bune şi cu tótă odihna lor, i biserica Domnéscă, cu tóte orânduelile. Şi cu cinste ispravnicatul face cunoscut, că vestindu'ĭ pe toţĭ de obşte locuitoriĭ acestuĭ oraş, prin pitac glăsuit cu telal, dupe treĭ ḑile, când li s'aŭ pus soroc în ḑi de sĕrbătóre să se adune cu toţiĭ la ispravnicat, numaĭ din ceĭ maĭ însemnaţĭ locuitorĭ, boiariĭ şi neguţĕtoriĭ s'aŭ arĕtat, iar din prostime nicĭ unul măcar; şi ceĭ ce aŭ venit arĕtând netăgăduire la cele ce sunt datorĭ, aŭ dat aceste înscrisurĭ, făcênd rugăciune, ca atât acestea să se trămită de ispravnicat la cinstita Eforie, precum şi rugăciune să adaogă ispravnicatul din parteşĭ pentru miḑlócele şi nesupunerea prostimeĭ, carĭ déca aŭ făcut un puţin ajutor şi eĭ, de aŭ vĕḑut zidite curtea bisericiĭ, clopotniţa şi odăile de scólă şi s'a aşeḑat un chip de dascăl, care de limba luĭ cea próstă românéscă, are puţină, apoĭ socotesc că 'şĭ-aŭ împlinit datoria, şi maĭ multe povĕţuirĭ nu ascultă, nicĭ se unesc. La care ispravnicatul, luând îndrăzuire, face dovadă că din băgarea de sémă ce aŭ făcut, aŭ dreptate partea boierilor şi neguţĕtorilor celor maĭ de frunte la cererea şi rugăciunea ce fac asupra prostimeĭ, cunoscênd maĭ vêrtos pe prostime, din nebăgarea de sémă ce aŭ arĕtat la chiăma-

*) Dosarul No. 1.775, din Arhiva Statuluĭ.

**) Copiĭ din dosarul No. 10, din anul 1831.

rea ce li-s'aŭ făcut de cătră ispravnicat. Pentru acésta, cinstita Eforie bine-voind a arĕta milostivire asupra cunoscĕtorilor de datorie, facere de bine obştéscă, va arĕta înlesnind miḑlócele prin carĭ, duoĕ bunătăţĭ pot cresce de odată, adecă pe de o parte locuitoriĭ a-ceştia, rĕmânĕnd tot în ceea-ce din vechime aŭ fost, şi pe de alta cu puţina mişcare a lor, care din nesimţirea cuviinciósełor mĕsurĭ, o socotesc lucru mare, de o vor face, să se de-plinéscă cu tótă orânduiala şi legăturile sub carĭ sunt supuşĭ, şi care vor fi folositóre maĭ înainte lor de cât altora.

Dimitrie Clinceanu.

Către cinstita eforie a scólelor

Plecată carte de rugăciune

«Duoĕ datoriĭ netăgăduite şi neapĕrate, una însă a mareĭ trebuinţe pentru dascăliĭ de învĕţătura copiilor noştri, că le trece vremea şi rĕmân neluminaţĭ, şi cea de al duoilea, că dupe următórea linişte de împăciuirea marilor împĕraţĭ, să ne împlinim şi datoria sub care ne cunóşcem supuşĭ, cu a aduce dascălĭ la oraşul nostru Caracalul, cu cheltuiala nós-tră, locuitorilor moşieĭ Caracalul. Aceste, ḑicem, duoĕ datoriĭ ne-dându-ne loc de astâm-părare, am orânduit câţĭ-va din noĭ locuitoriĭ, pe unul din noĭ D-luĭ Ioniţă Perieţénu, de aŭ venit aicĭ în Bucurescĭ, pe vreme împotrivă, astă primă-véră şi cu grele cheltuelĭ, nu-maĭ şi numaĭ pentru a găsi acest fel de dascăl întemeiat în şciinţe naţionale şi cu limbĭ străine, şi dupe tótă silinţa ce aŭ pus, nu aŭ putut găsi, aflând lipsă aicĭ în Bucurescĭ de acest fel de dascălĭ. Martoriĭ şciutorĭ bine de acestea, pot fi singuriĭ D-lor profesoriĭ aĭ scóleĭ centrale din Craiova, *Mosiu* Stanciul Căpăţinénu şi *Mosiu* Grigore Pleşoianu ; póte încredinţa acésta şi D-luĭ Slugeru Costache Petrescu, carele a fost rugat îndestul şi prin graiŭ şi prin scrisorĭ de D-luĭ numitul de sus, orânduitul din partea nóstră pentru pri-cina acésta ; de la care voind cinstita Eforie póte lua aceste încredinţătóre sciinţe.

Dupe ce am vĕḑut că ne-am zădărnicit din tóte nădejdile în pricina acésta, alt nu ne maĭ rĕmăsese decât pe la începutul următóreĭ lunĭ, am alergat către cinstita Eforie, prin jalbă, de aicĭ, rugându-ne să chibzuiască şi pentru noĭ, precum îngrijesce pentru tóte po-litiile, să ne trămiţă nişte asemănaţĭ cu dorinţa nóstră dascălĭ, nu precum este acel care 'l-am avut şi 'l avem şi acum, ci din aceĭa carĭ cinstita Eforie a orânduit cu sciinţă în limba naţieĭ şi pe la alte politiĭ, rugând pe de altă parte pe D-nu Sluger Petrescu a fi şi însuşĭ silitor pentru acésta, şi deosebit de ceea-ce ar voi, să dea în puterea scrisoriĭ nós-tre léfă din partene, până la talerĭ treĭ miĭ, bez altele din câte se găsesc pe la casele nós-tre, înlesnirĭ de cele trebuinciόse şi ajutóre; şi unde nădăjduiam a arĕta şi pentru noĭ pro-nia acésta cinstita Eforie, vedem altele nenădĕjduite, scris adecă hotărît către cinstitul is-pravnicat de aicĭ, coprinḑĕtor, că în soroc de o lună, mult duoĕ, de nu ne vom aduce dascălĭ vrednicĭ şi cu sciinţe bune de învĕţăturĭ, ni se va lua moşia cu şcirea deplinuluĭ împuternicit prezident, dupe cunoscinţa ce se va da acolo de tótă curgerea pricineĭ, de către cinstita Eforie. Fierbinte rugăm cinstita Eforie, nu numaĭ să nu îngăduiască a se face una ca acésta, lucru nenădăjduit tocmaĭ acum în vremea Eforieĭ cinstitelor D-vóstre persóne, ci încă să bine-voiască a lua cu denadinsul pronie pentru a ni se trămite dascălĭ dupe cum sunt orânduiţĭ pe la alte politiĭ, cu plata de la noĭ orăşeniĭ, fiind-că noĭ nu 'l-am putut găsi ; şi deosebit fiind-că din ceĭ împreună cu noĭ locuitorĭ aĭ acestiĭ moşiĭ, partea prostimeĭ (care pretotindenea înţeleg anevoe datoriile lorŭ), nu s'a unit cu noĭ, şi nicĭ se unesc, în nişce cuvinte netemeĭnice şi próste, precum este obiceiul a unor aşĭa ómenĭ de aşĭa stare, în cât la multe neapĕrate cheltuelĭ ale facereĭ curţiĭ de zid, clopotniţiĭ, odăi-

lor de scólă, la biserica centrală a nóstră, şi altele, am dat numaĭ uniĭ mult, iar eĭ prea puţin şi alţiĭ nimic. Pentru aceştia ne rugăm fierbinte, să se supue prin stăpânire a se uni cu noĭ la tóte cele de o potrivă datoriĭ, subt care cu toţiĭ suntem de o potrivă supuşĭ, spre a împlini tóte cele de trebuinţă ; când s'ar înţelege o nedreptate, să dicem aşia, pe lângă aceĭ neînţelegĕtorĭ să perdem şi noĭ ceĭ supuşĭ şi cunoscĕtorĭ datoriilor nóstre, strămoşeşcile lucrurĭ, pe care nebântuiţĭ le-am avut din ném în ném până în noĭ ?

Semnaţĭ : *Dimitrie Jianu, Stefan Jianu, Dumitrache Greceanu, Mihalache Jianu, Petrache Deleanu, Nica Pârvuleţu,* trete vistier, *Andreiŭ Prejbeanu, Boruzescu, Petre Popescu, Ioniţă Cândea Poenaru, Ioan Varlaam, Dumitrache Florovicĭ, Pârvu Florariu, Dincă Vasilescu, Ioan Perieţeanu, Ioan Popovicĭ, Mihalache Moţea, Ioan Kyru, ş. c.;* iar afară de noĭ maĭ sunt şi alţiĭ mulţĭ, carĭ nu s'aŭ întêmplat aicĭ, lipsind pe afară, dar sunt uniţĭ cu noĭ de o potrivă.»

«Printr'acest înscris facem cunoscut că noĭ ceĭ maĭ jos iscăliţĭ am audit şi am înţeles, tótă coprinderea cărţiĭ de la 13 ale următóreĭ, cu No. 15, ce a trămis cinstita Eforie a scólelor, către cinstitul ispravnicat acestuĭ judeţ Romanaţĭ, dar fiind-că maĭ urméză şi altele, pe carĭ le făcem cunoscute cinstiteĭ Eforiĭ printr'acéstă deosebită carte de rugăciune pe larg coprindĕtóre pentru tóte, nu lipsim pe de o parte a iscăli acest înscris uniĭ, iar pe de altă parte a însoţi cea-l-altă».

1831, Maiŭ 26.

Semnaţĭ : *Dimitrie Jianu, Ştefan Jianu, Dumitrache Greceanu Sluger, Mihalache Jianu, Petrache Varlaam, Costandin Varlaam, Nica Pârvuleţu,* treti vistier, *Boruzescu, Andreiŭ Prejbeanu, Petrache Popescu, Ioniţă Cândea Poenaru, Ioan Varlaam, Dumitrache Florovicĭ, Părvu Florariu, Ioan Perieţénu, Joan Popovicĭ, Mihalache Moţea, Ioan Kyru, Dincă Vasilescu.*

Către prea cinstita eforie a scólelor naţionale

«Noĭ boerĭ, boernaşĭ i neguţătorĭ, împreună şi toţĭ locuitoriĭ din oraşul Cerneţiĭ sud Mehedinţiĭ, cu multă plecăciune, facem prea plecată arĕtare prea cinstiteĭ Eforiĭ, că dupe întocmirile ce sunt făcute din partea stăpânireĭ, sub îngrijirea prea cinstiteĭ Eforiĭ, ca la fieş-care oraş în judeţe, să fie câte un dascăl naţional pentru învĕţătura copiilor la carte românéscă şi altul dintre psialtis, pentru învĕţătura cântărilor, aŭ fost împărtăşit şi oraşul nostru cu asemenea dascălĭ, cu plată de léfă de la prea cinstita Eforie, precum şi acum avem dascăl de învĕţătura cărţiĭ pe un Kiriţă Berbovicĭ Brabeţeanu, iar dascăl de cântărĭ, din vremea ce ne-aŭ ars oraşul, în lét 1828, aŭ lipsit cu totul, ne maĭ trimiţându-ni-se altul în loc.

Dascălul Kiriţă, ne-aŭ arĕtat, că fiindu'ĭ léfa puţină de la Stăpânire şi trebuinţă avênd să maĭ aĭbă şi un ipodidascăl, pentru că s'aŭ strîns mulţĭ copiĭ în scólă, nu maĭ póte sluji, de nu i se va da simbrie maĭ multă peşte aceea ce are, şi aşia urméză să ne rĕmâe copiĭ fără învĕţătură. De aceea, fierbinte rugăciune facem prea cinstiteĭ Eforiĭ, să aréte milostivire şi pămêntéscă îngrijire pentru tinerimea şi copiiĭ oraşuluĭ şi judeţuluĭ nostru, să bine-voiască, pe de o parte, să se maĭ înmulţéscă léfa dascăluluĭ de învĕţătura cărţiĭ, cu aceea ce se va găsi cu cale, ca să pótă să'şĭ aĭbă înlesnirea de ajuns, şi un ipodidascăl şi a'şĭ întêmpina cheltuelile ce are. Şi pentru că dascălul Kiriţă nu maĭ voiesce să fie dascăl, să se chibzuéscă de către prea cinstita Eforie a se alege un bun dascăl cu şciinţă de învĕţătura cărţiĭ românescĭ, de va fi cu putinţă să şcie şi carte grecéscă i franţozéscă ; iar

rea ce li-s'aŭ făcut de către ispravnicat. Pentru acésta, cinstita Eforie bine-voind a arĕta milostivire asupra cunoscĕtorilor de datorie, facere de bine obştéscă, va arĕta înlesnind miḑlócele prin carĭ, duoĕ bunătățĭ pot cresce de odată, adecă pe de o parte locuitoriĭ aceştia, rĕmânĕnd tot în ceea-ce din vechime aŭ fost, şi pe de alta cu puţina mişcare a lor, care din nesimţirea cuviincióselor mĕsurĭ, o socotesc lucru mare, de o vor face, să se deplinéscă cu tótă orânduiala şi legăturile sub carĭ sunt supuşĭ, şi care vor fi folositóre maĭ înainte lor de cât altora.

Dimitrie Clinceanu.

Către cinstita eforie a scólelor

Plecată carte de rugăciune

«Duoĕ datoriĭ netăgăduite şi neapĕrate, una însă a mareĭ trebuinţe pentru dascăliĭ de învĕţătura copiilor noştri, că le trece vremea şi rĕmân neluminaţĭ, şi cea de al duoilea, că dupe următórea linişte de împăciuirea marilor împĕraţĭ, să ne împlinim şi datoria sub care ne cunóşcem supuşĭ, cu a aduce dascălĭ la oraşul nostru Caracalul, cu cheltuiala nóstră, locuitorilor moşieĭ Caracalul. Aceste, ḑicem, duoĕ datoriĭ ne-dându-ne loc de astâmpărare, am orânduit câţĭ-va din noĭ locuitoriĭ, pe unul din noĭ D-luĭ Ioniţă Perieţénu, de aŭ venit aicĭ în Bucurescĭ, pe vreme împotrivă, astă primă-véră şi cu grele cheltuelĭ, numaĭ şi numaĭ pentru a găsi acest fel de dascăl întemeiat în şciinţe naţionale şi cu limbĭ străine, şi dupe tótă silinţa ce aŭ pus, nu aŭ putut găsi, aflând lipsă aicĭ în Bucurescĭ de acest fel de dascălĭ. Martoriĭ şciutorĭ bine de acestea, pot fi singuriĭ D-lor profesoriĭ aĭ scóleĭ centrale din Craiova, *Mosiu* Stanciul Căpăţînénu şi *Mosiu* Grigore Pleşoianu ; póte încredinţa acésta şi D-luĭ Slugeru Costache Petrescu, carele a fost rugat îndestul şi prin graiŭ şi prin scrisorĭ de D-luĭ numitul de sus, orânduitul din partea nóstră pentru pricina acésta ; de la care voind cinstita Eforie póte lua aceste încredinţătóre sciinţe.

Dupe ce am vĕḑut că ne-am zădărnicit din tóte nădejdile în pricina acésta, alt nu ne maĭ rĕmăsese decât pe la începutul următóreĭ lunĭ, am alergat către cinstita Eforie, prin jalbă, de aicĭ, rugându-ne să chibzuiască şi pentru noĭ, precum îngrijesce pentru tóte politiile, să ne trămiţă nişte asemănaţĭ cu dorinţa nóstră dascălĭ, nu precum este acel care 'l-am avut şi 'l avem şi acum, ci din aceĭa carĭ cinstita Eforie a orânduit cu sciinţă în limba naţieĭ şi pe la alte politiĭ, rugând pe de altă parte pe D-nu Sluger Petrescu a fi şi însuşĭ silitor pentru acésta, şi deosebit de ceea-ce ar voi, să dea în puterea scrisoriĭ nóstre léfă din partene, până la talerĭ treĭ miĭ, bez altele din câte se găsesc pe la casele nóstre, înlesnirĭ de cele trebuinciόse şi ajutóre; şi unde nădăjduiam a arĕta şi pentru noĭ pronia acésta cinstita Eforie, vedem altele nenădĕjduite, scris adecă hotărît către cinstitul ispravnicat de aicĭ, coprinḑĕtor, că în soroc de o lună, mult duoĕ, de nu ne vom aduce dascălĭ vrednicĭ şi cu sciinţe bune de învĕţăturĭ, ni se va lua moşia cu şcirea deplinuluĭ împuternicit prezident, dupe cunoscinţa ce se va da acolo de tótă curgerea pricineĭ, de către cinstita Eforie. Fierbinte rugăm cinstita Eforie, nu numaĭ să nu îngăduiască a se face una ca acésta, lucru nenădăjduit tocmaĭ acum în vremea Eforieĭ cinstitelor D-vóstre persóne, ci încă să bine-voiască a lua cu denadinsul pronie pentru a ni se trămite dascălĭ dupe cum sunt orânduiţĭ pe la alte politiĭ, cu plata de la noĭ orăşeniĭ, fiind-că noĭ nu 'l-am putut găsi ; şi deosebit fiind-că din ceĭ împreună cu noĭ locuitorĭ aĭ acestiĭ moşiĭ, partea prostimeĭ (care pretotindenea înţeleg anevoe datoriile lorŭ), nu s'a unit cu noĭ, şi nicĭ se unesc, în nişce cuvinte netemeĭnice şi próste, precum este obiceiul a unor aşĭa ómenĭ de aşĭa stare, în cât la multe neapĕrate cheltuelĭ ale facereĭ curţiĭ de zid, clopotniţiĭ, odăi-

lor de scólă, la biserica centrală a nóstră, şi altele, am dat numaĭ uniĭ mult, iar eĭ prea puţin şi alţiĭ nimic. Pentru aceştia ne rugăm fierbinte, să se supue prin stăpânire a se uni cu noĭ la tóte cele de o potrivă datoriĭ, subt care cu toţiĭ suntem de o potrivă supuşĭ, spre a împlini tóte cele de trebuinţă ; când s'ar înţelege o nedreptate, să ḑicem aşīa, pe lângă aceĭ neînţelegĕtorĭ să perdem şi noĭ ceĭ supuşĭ şi cunoscĕtorĭ datoriilor nóstre, strămoşeşcile lucrurĭ, pe care nebântuiţĭ le-am avut din ném în ném până în noĭ ?

Semnaţĭ : *Dimitrie Jianu, Stefan Jianu, Dumitrache Greceanu, Mihalache Jianu, Petrache Deleanu, Nica Pârvuleţu,* trete vistier, *Andreiŭ Prejbeanu, Boruzescu, Petre Popescu, Ioniţă Cândea Poenaru, Ioan Varlaam, Dumitrache Florovicĭ, Pârvu Florariu, Dincă Vasilescu, Ioan Perieţeanu, Ioan Popovicĭ, Mihalache Moţea, Ioan Kyru, ş. c.;* iar afară de noĭ maĭ sunt şi alţiĭ mulţĭ, carĭ nu s'aŭ întêmplat aicĭ, lipsind pe afară, dar sunt uniţĭ cu noĭ de o potrivă.»

«Printr'acest înscris facem cunoscut că noĭ ceĭ maĭ jos iscăliţĭ am auḑit şi am înţeles, tótă coprinderea cărţiĭ de la 13 ale următóreĭ, cu No. 15, ce a trămis cinstita Eforie a scólelor, către cinstitul ispravnicat acestuĭ judeţ Romanaţĭ, dar fiind-că maĭ urmézä şi altele, pe carĭ le facem cunoscute cinstiteĭ Eforiĭ printr'acéstă deosebită carte de rugăciune pe larg coprinḑĕtóre pentru tóte, nu lipsim pe de o parte a iscăli acest înscris uniĭ, iar pe de altă parte a însoţi cea-l-altă».

1831, Maiŭ 26.

Semnaţĭ : *Dimitrie Jianu, Ştefan Jianu, Dumitrache Greceanu Sluger, Mihalache Jianu, Petrache Varlaam, Costandin Varlaam, Nica Pârvuleţu,* treti vistier, *Boruzescu, Andreiŭ Prejbeanu, Petrache Popescu, Ioniţă Cândea Poenaru, Ioan Varlaam, Dumitrache Florovicĭ, Pârvu Florariu, Ioan Perieţenu, Joan Popovicĭ, Mihalache Moţea, Ioan Kyru, Dincă Vasilescu.*

Către prea cinstita eforie a scólelor naţionale

«Noĭ boerĭ, boernaşĭ i neguţătorĭ, împreună şi toţĭ locuitoriĭ din oraşul Cerneţiĭ sud Mehedinţiĭ, cu multă plecăciune, facem prea plecată arĕtare prea cinstiteĭ Eforiĭ, că dupe întocmirile ce sunt făcute din partea stăpânireĭ, sub îngrijirea prea cinstiteĭ Eforiĭ, ca la fieş-care oraş în judeţe, să fie câte un dascăl naţional pentru învĕţătura copiilor la carte românéscă şi altul dintre psialtis, pentru învĕţătura cântărilor, aŭ fost împărtăşit şi oraşul nostru cu asemenea dascălĭ, cu plată de léfă de la prea cinstita Eforie, precum şi acum avem dascăl de învĕţătura cărţiĭ pe un Kiriţă Berbovicĭ Brabeţeanu, iar dascăl de cântărĭ, din vremea ce ne-aŭ ars oraşul, în lét 1828, aŭ lipsit cu totul, ne maĭ trimiţându-ni-se altul în loc.

Dascălul Kiriţă, ne-aŭ arĕtat, că fiindu'ĭ léfa puţină de la Stăpânire şi trebuinţă avĕnd să maĭ aĭbă şi un ipodidascăl, pentru că s'aŭ strîns mulţĭ copiĭ în scólă, nu maĭ póte sluji, de nu i se va da simbrie maĭ multă peşte aceea ce are, şi aşīa urmézä să ne rĕmâe copiĭ fără învĕţătură. De aceea, fierbinte rugăciune facem prea cinstiteĭ Eforiĭ, să aréte milostivire şi pămĕntéscă îngrijire pentru tinerimea şi copiiĭ oraşuluĭ şi judeţuluĭ nostru, să bine-voiască, pe de o parte, să se maĭ înmulţéscă léfa dascăluluĭ de învĕţătura cărţiĭ, cu aceea ce se va găsi cu cale, ca să pótă să'şĭ aĭbă înlesnirea de ajuns, şi un ipodidascăl şi a'şĭ întêmpina cheltuelile ce are. Şi pentru că dascălul Kiriţă nu maĭ voiesce să fie dascăl, să se chibzuéscă de către prea cinstita Eforie a se alege un bun dascăl cu şciinţă de învĕţătura cărţiĭ românescĭ, de va fi cu putinţă să şcie şi carte grecéscă i franţozéscă ; iar

pentru cartea grecéscă i se va da de noi pământenii taleri una mie duoě sute pe an, din venitul scólei elinescĭ, ce este afierosit de reposatul Medelniceru Hagi Iorgake Severineanu, cum şi pentru franţozéscă, ne vom tocmi cu dascălul, părinţiĭ copiilor, cu ceea-ce vom putea să ne învoim; iĭ dăm dascăluluĭ şi una-mie oca zaherea i casa de şedere pentru învĕţătura copiilor. Asemenea cu umilinţă ne rugăm să ne orânduiască şi dascal de cântărĭ un bun psialtis, căruia iar şi prea cinstita Eforie 'ĭ va maĭ înmulţi léfa, şi de către oraş i se va a talere treĭ sute pe an din venitul bisericiĭ Domnescĭ, S-ta Troiţă. Prea cinstita Eforie va bine-voi a lua în băgare de sémă supusele nóstre rugăciunĭ şi fără perdere de vreme să ne învrednicim a dobêndi amênduoĭ dascăliĭ, spre luminarea némuluĭ şi îndrăznim a ḑice, că nemuritóre pomenire veţĭ sevêrşi cu acéstă părintéscă îngrijire şi în faptă sprijinire.»

Prea plecaţĭ, supuşĭ slugĭ :

Stefan Miculescu Serdar, Stefan iuzserdar Jianu, Mihalache Ciupagea Sluger, Vtori Logofĕt Petre Burileanu, Vasile Strâmbeanu Cluceru za arie, treti Logofĕt Ioan Gărdăreanu.

Vechiliĭ şi din partea celor-alţĭ boierĭ din Cerneţĭ sud Mehedinţĭ.

Stamatie, staroste de negustorĭ, vechil şi din partea tuturor negustorilor.»

Către cinstita Eforie a scólelor naţionale

Prea plecată cerere,

«Gândindu-ne la buna întocmire de tóte aşeḑămênturile politiceşcĭ, de la care va câştiga patria nóstră o viitorime atât de norocită, pre cât străşnicia d'a se conforma toţĭ dupe noua organisaţie şi de a se păzi prăvilele, va fi maĭ slăvită, şi înalta stăpânire judecând la exposiţia judeţuluĭ nostru, şi prin urmare la nevoile şi patimile ce necurmat aŭ cercat maĭ vêrtos oraşul acesta, avem cea maĭ dréptă nădejde, că cererea nóstră va fi primită. Noĭ încă dinaintea rĕsmiriţeĭ am cerut la Cinstita Eforie un profesor dupe sistema cea nuoă, ca să deschidă şi scólă obştéscă în oraşul Cerneţu, care cerere primindu-se de către Cinstita Eforie, ne-aŭ orânduit pe un Kiriţă Barbu; s'aŭ şi deschis de atuncĭ óreşĭ-care scólă, însă nu cu metodul ce cerém; care profesor dupe ce că cu nicĭ cu o faptă n'aŭ făcut dovadă despre meşteşugul şi iscusinţa sa, dar de sunt 25 de ḑile, fără de nicĭ un cuvênt şi fără să aibă voia Cinstiteĭ Eforiĭ, ne-aŭ lăsat copiĭ în lipsă de învĕţătură, şi s'aŭ făcut nevĕḑut din oraşul nostru. Prea Cinstiţĭ Boerĭ Eforĭ, mila ce ne pĕtrunde, privind la maĭ mult decât 150 copiĭ de învĕţătură, ce s'aŭ adunat în oraş, cu ceĭ de pe afară, ne sileşce să ne grăbim a pune înaintea Cinstiteĭ Eforiĭ, şi a cere îngrijirea ce aţĭ avut şi aveţĭ pentru acéstă tinerime, întocmindu-se şi la acest oraş câte duoĭ profesorĭ, dupe cum s'aŭ întocmit la tóte judeţele. De aceea fierbinte ne rugăm, să ni se trămită profesorĭ cu sciinţă, spre a se întêmpina maĭ curênd perderea vremeĭ la atâta tinerime ce se rătăceşce fără de nicĭ o educaţie, şi décă nu se vor găsi acum de loc amênduoĭ, să bine-voiască a se trimite încaĭ unul.

Asemenea cu umilinţă ne rugăm a ni se orândui şi un dascăl de cântărĭ, dupe cum am avut şi maĭ nainte şi vom rĕmânea în cea maĭ adâncă mulţămire şi recunoscinţă către buniĭ noştri patriotĭ şi către cinstita Eforie, de părintésca îngrijire.

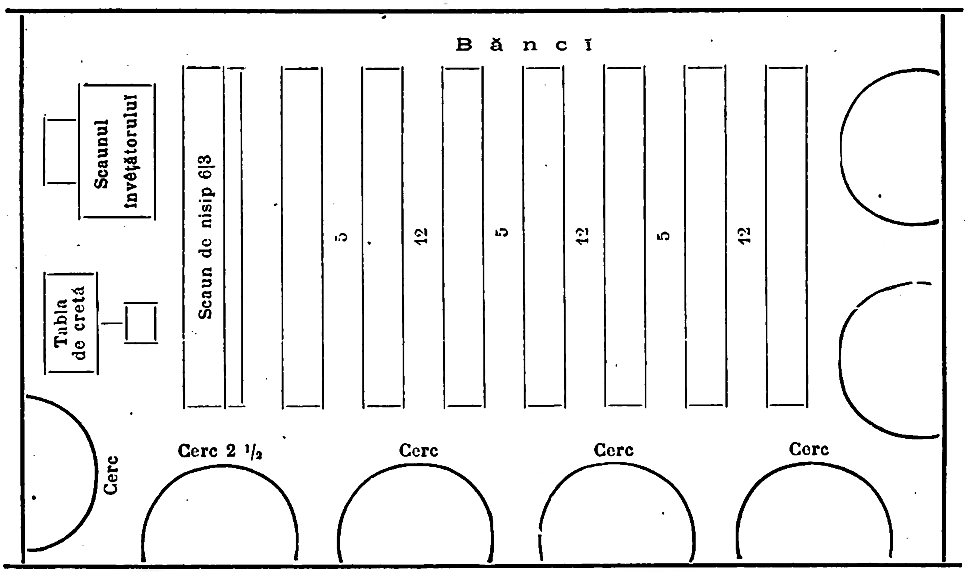
Prea plecaţĭ slugĭ,

Semnaţĭ: *Stefan Runcu, Petre Beliu, Ioan Grecescu, Mihalache Ciupagea, Evstratie Călătescu biv-céuş, Costandin Hristescu. Stamate Starostea,* împreună cu toţĭ neguţĕtoriĭ şi locuitoriĭ din oraşul Cerneţu.

Eforia urmărind pregătirea caselor de scólă, dispune ca cheltuiala pentru întocmirea scólelor, odată pentru tot-d'a-una, urmézá să fie pe séma fieșce-căruĭ oraș; dupe ce se vor primi respunsurile, li se va arĕta ce material trebuesce pentru sistemul lancastric. Li se va scrie a îngriji să aibă gata suma de scândurĭ trebuinciόse, dupe felurimea și grosimea lemnelor, ce li se va arĕta de aicea, cu deslușire, cât și semi-cercurile și cercevelele de tinichea în numĕrul trebuincios, socotit pe 8 băețĭ în fie-care din 2 *paradosis*. Eforia va trimite modele de semi-cerc și de cercevea. Aceste modele sunt deja prevĕḑute în budgetele de maĭ sus.

«Cu acest chip, ḑice Eforia, îndată ce se va trimete de aicĭ profesorĭ, aceștia găsind tot materialul gata pe loc, vor îngriji ca în puține ḑile să se lucreze băncile, cum vor povĕțui și să se așeḑe tóte cele trebuinciόse, fără a se pricinui perdere de vreme la deschiderea scólelor.»

Eforia dispune ca scaunele să fie dupe metoda lancastriană și dă planul uneĭ clase de scolarĭ, ast-fel:

Tot mobilierul uneĭ clase lancastrice avea să coste 520 leĭ, 20 parale.

Intârḑierea ce întâmpină Eforia în corespondința sa cu județele, servindu-se de intermediul Vornicieĭ, o decide a se adresa, cu începere de la 20 Noembre 1831, (adresa către Vornicie cu No. 12), direct către isprăvnicĭ și către sfaturile orășenescĭ, despre tot ce privesce scólele «*ce sunt a se întocmi pe la orașe.*» Acéstă disposițiune Eforia o comunică Vornicieĭ, care o aprobă, rĕspunḑĕnd cu adresa No. 1.561, din acelaș an 1831, sub No. 24.

*

Pe de o parte Eforia se preocupă de cestiunea localelor scólelor județene și pe de alta nu perde din vedere nicĭ acel al 2-lea important factor al scóleĭ: profesorul séŭ institutorul. Eforia a cerut profesorilor scóleĭ secundare din Bucurescĭ, încă în 1831, să'ĭ recomande dintre scolariĭ ceĭ maĭ bunĭ, institutorĭ pentru județe. Profesoriĭ scóleĭ naționale și anume: Efrosin Poteca, Simion Marcovicĭ, Gheorghe Iónid, Costache Moroiŭ, Iosif Ge-

pentru cartea grecéscă i se va da de noĭ pămêntenii taleri una mie duoĕ sute pe an, din venitul scóleĭ elinescĭ, ce este afierosit de reposatul Medelniceru Hagi Iorgake Severineanu, cum şi pentru franţozéscă, ne vom tocmi cu dascălul, părinţiĭ copiilor, cu ceea-ce vom putea să ne învoim; îĭ dăm dascăluluĭ şi una-mie oca zaherea i casa de şedere pentru învĕţătura copiilor. Asemenea cu umilinţă ne rugăm să ne orânduiască şi dascal de cântărĭ un bun psialtis, căruia iar şi prea cinstita Eforie 'ĭ va maĭ înmulţi léfa, şi de către oraş i se va a talere treĭ sute pe an din venitul bisericiĭ Domnescĭ, S-ta Troiţă. Prea cinstita Eforie va bine-voi a lua în băgare de sémă supusele nóstre rugăciunĭ şi fără perdere de vreme să ne învrednicim a dobêndi amênduoĭ dascăliĭ, spre luminarea némuluĭ şi îndrăznim a ḑice, că nemuritóre pomenire veţĭ sevêrşi cu acéstă părintéscă îngrijire şi în faptă sprijinire.»

Prea plecaţĭ, supuşĭ slugĭ:

Stefan Miculescu Serdar, Stefan iuzserdar Jianu, Mihalache Ciupagea Sluger, Vtori Logofĕt Petre Burileanu, Vasile Strâmbeanu Cluceru za arie, treti Logofĕt Ioan Gărdăreanu.

Vechiliĭ şi din partea celor-alţĭ boierĭ din Cerneţĭ sud Mehedinţĭ.

Stamatie, staroste de negustorĭ, vechil şi din partea tuturor negustorilor.»

Către cinstita Eforie a scólelor naţionale

Prea plecată cerere.

«Gândindu-ne la buna întocmire de tóte aşeḑămênturile politiceşcĭ, de la care va câştiga patria nóstră o viitorime atât de norocită, pre cât străşnicia d'a se conforma toţĭ dupe noua organisaţie şi de a se păzi prăvilele, va fi maĭ slăvită, şi înalta stăpânire judecând la exposiţia judeţuluĭ nostru, şi prin urmare la nevoile şi patimile ce necurmat aŭ cercat maĭ vêrtos oraşul acesta, avem cea maĭ dréptă nădejde, că cererea nóstră va fi primită. Noĭ încă dinaintea rĕsmiriţeĭ am cerut la Cinstita Eforie un profesor dupe sistema cea nuoă, ca să deschidă şi scólă obştéscă în oraşul Cerneţu, care cerere primindu-se de către Cinstita Eforie, ne-aŭ orânduit pe un Kiriţă Barbu; s'aŭ şi deschis de atuncĭ óreşĭ-care scólă, însă nu cu metodul ce cerém; care profesor dupe ce că cu nicĭ cu o faptă n'aŭ făcut dovadă despre meşteşugul şi iscusinţa sa, dar de sunt 25 de ḑile, fără de nicĭ un cuvênt şi fără să aibă voia Cinstiteĭ Eforiĭ, ne-aŭ lăsat copiĭ în lipsă de învĕţătură, şi s'aŭ făcut nevĕḑut din oraşul nostru. Prea Cinstiţĭ Boerĭ Eforĭ, mila ce ne pĕtrunde, privind la maĭ mult decât 150 copiĭ de învĕţătură, ce s'aŭ adunat în oraş, cu ceĭ de pe afară, ne sileşce să ne grăbim a pune înaintea Cinstiteĭ Eforiĭ, şi a cere îngrijirea ce aţĭ avut şi aveţĭ pentru acéstă tinerime, întocmindu-se şi la acest oraş câte duoĭ profesorĭ, dupe cum s'aŭ întocmit la tóte judeţele. De aceea fierbinte ne rugăm, să ni se trămită profesorĭ cu sciinţă, spre a se întêmpina maĭ curênd perderea vremeĭ la atâta tinerime ce se rătăceşce fără de nicĭ o educaţie, şi décă nu se vor găsi acum de loc amênduoĭ, să bine-voiască a se trimite încaĭ unul.

Asemenea cu umilinţă ne rugăm a ni se orândui şi un dascăl de cântărĭ, dupe cum am avut şi maĭ nainte şi vom rĕmânea în cea maĭ adâncă mulţămire şi recunoscinţă către buniĭ noştri patrioţĭ şi către cinstita Eforie, de părintésca îngrijire.

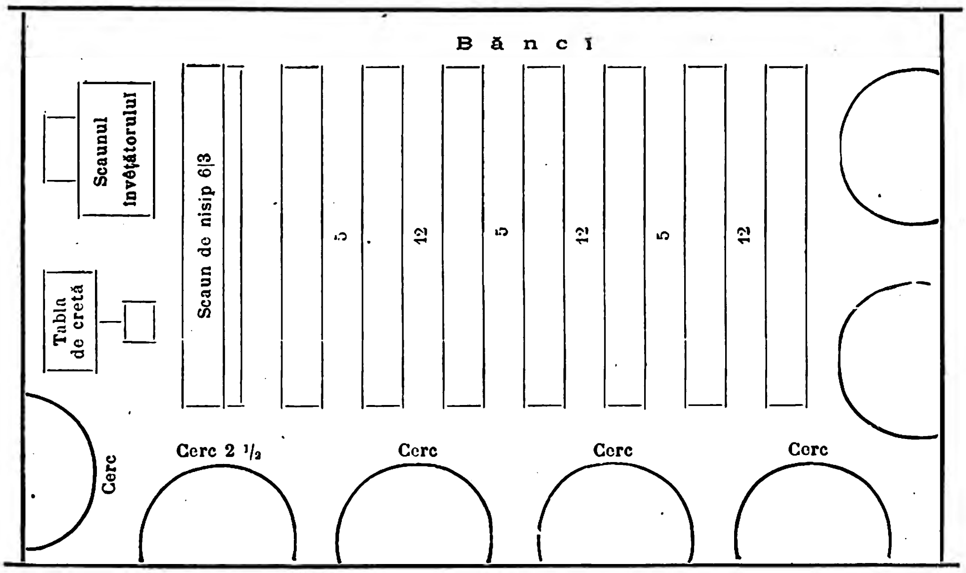
Prea plecaţĭ slugĭ,

Semnaţĭ: *Stefan Runcu, Petre Beliu, Ioan Grecescu, Mihalache Ciupagea, Evstratie Călătescu biv-céuş, Costandin Hristescu. Stamate Starostea,* împreună cu toţĭ neguţĕtoriĭ şi locuitoriĭ din oraşul Cerneţu.

Eforia urmărind pregătirea caselor de scólă, dispune ca cheltuiala pentru întocmirea scólelor, odată pentru tot-d'a-una, urméză să fie pe sema fieşce-căruĭ oraş; dupe ce se vor primi respunsurile, li se va arĕta ce material trebuesce pentru sistemul lancastric. Li se va scrie a îngriji să aibă gata suma de scândurĭ trebuinciόse, dupe felurimea şi grosimea lemnelor, ce li se va arĕta de aicea, cu desluşire, cât şi semi-cercurile şi cercevelele de tinichea în numĕrul trebuincios, socotit pe 8 băeţĭ în fie-care din 2 *paradosis*. Eforia va trimite modele de semi-cerc şi de cercevea. Aceste modele sunt deja prevĕḑute în budgetele de maĭ sus.

«Cu acest chip, ḑice Eforia, îndată ce se va trimete de aicĭ profesorĭ, aceştia găsind tot materialul gata pe loc, vor îngriji ca în puţine ḑile să se lucreze băncile, cum vor povĕţui şi să se aşeḑe tóte cele trebuinciόse, fără a se pricinui perdere de vreme la deschiderea scólelor.»

Eforia dispune ca scaunele să fie dupe metoda lancastriană şi dă planul uneĭ clase de scolarĭ, ast-fel:

Tot mobilierul uneĭ clase lancastrice avea să coste 520 leĭ, 20 parale.

Intârḑierea ce întâmpină Eforia în corespondinţa sa cu judeţele, servindu-se de intermediul Vornicieĭ, o decide a se adresa, cu începere de la 20 Noembre 1831, (adresa către Vornicie cu No. 12), direct către isprăvniciĭ şi către sfaturile orăşenescĭ, despre tot ce privesce scólele «*ce sunt a se întocmi pe la oraşe.*» Acéstă disposiţiune Eforia o comunică Vornicieĭ, care o aprobă, rĕspunḑĕnd cu adresa No. 1.561, din acelaş an 1831, sub No. 24.

*

Pe de o parte Eforia se preocupă de cestiunea localelor scólelor judeţene şi pe de alta nu perde din vedere nicĭ acel al 2-lea important factor al scóleĭ: profesorul séŭ institutorul. Eforia a cerut profesorilor scóleĭ secundare din Bucurescĭ, încă în 1831, să'ĭ recomande dintre scolariĭ ceĭ maĭ bunĭ, institutorĭ pentru judeţe. Profesoriĭ scóleĭ naţionale şi anume: Efrosin Poteca, Simion Marcovicĭ, Gheorghe Iónid, Costache Moroiŭ, Iosif Ge-

pentru cartea grecéscă i se va da de noĭ pămêntenii talerĭ una mie duoĕ sute pe an, din venitul scóleĭ elinescĭ, ce este afierosit de reposatul Medelniceru Hagi Iorgake Severineanu, cum şi pentru franţozéscă, ne vom tocmi cu dascălul, părinţiĭ copiilor, cu ceea-ce vom putea să ne învoim; îĭ dăm dascăluluĭ şi una-mie oca zaherea i casa de şedere pentru învĕţătura copiilor. Asemenea cu umilinţă ne rugăm să ne orânduiască şi dascal de cântărĭ un bun psialtis, căruia iar şi prea cinstita Eforie 'ĭ va maĭ înmulţi léfa, şi de către oraş i se va a talere treĭ sute pe an din venitul bisericiĭ Domnescĭ, S-ta Troiţă. Prea cinstita Eforie va bine-voi a lua în băgare de sémă supusele nóstre rugăciunĭ şi fără perdere de vreme să ne învrednicim a dobêndi amênduoĭ dascăliĭ, spre luminarea némuluĭ şi îndrăznim a ḑice, că nemuritóre pomenire veţĭ sevêrşi cu acéstă părintéscă îngrijire şi în faptă sprijinire.»

Prea plecaţĭ, supuşĭ slugĭ:

Stefan Miculescu Serdar, Stefan iuzserdar Jianu, Mihalache Ciupagea Sluger, Vtori Logofĕt Petre Burileanu, Vasile Strâmbeanu Cluceru za arie, treti Logofĕt Ioan Gărdăreanu.

Vechiliĭ şi din partea celor-alţĭ boierĭ din Cerneţĭ sud Mehedinţĭ.

Stamatie, staroste de negustorĭ, vechil şi din partea tuturor negustorilor.»

Către cinstita Eforie a scólelor naţionale

Prea plecată cerere,

«Gândindu-ne la buna întocmire de tóte aşeḑămênturile politiceşcĭ, de la care va câştiga patria nóstră o viitorime atât de norocită, pre cât străşnicia d'a se conforma toţĭ dupe noua organisaţie şi de a se păzi prăvilele, va fi maĭ slăvită, şi înalta stăpânire judecând la exposiţia judeţuluĭ nostru, şi prin urmare la nevoile şi patimile ce necurmat aŭ cercat maĭ vêrtos oraşul acesta, avem cea maĭ dréptă nădejde, că cererea nóstră va fi primită. Noĭ încă dinaintea rĕsmiriţeĭ am cerut la Cinstita Eforie un profesor dupe sistema cea nuoă, ca să deschidă şi scólă obştéscă în oraşul Cerneţu, care cerere primindu-se de către Cinstita Eforie, ne-aŭ orânduit pe un Kiriţă Barbu; s'aŭ şi deschis de atuncĭ óreşĭ-care scólă, însă nu cu metodul ce cerêm; care profesor dupe ce că cu nicĭ cu o faptă n'aŭ făcut dovadă despre meşteşugul şi iscusinţa sa, dar de sunt 25 de ḑile, fără de nicĭ un cuvênt şi fără să aibă voia Cinstiteĭ Eforiĭ, ne-aŭ lăsat copiĭ în lipsă de învĕţătură, şi s'aŭ făcut nevĕḑut din oraşul nostru. Prea Cinstiţĭ Boerĭ Eforĭ, mila ce ne pĕtrunde, privind la maĭ mult decât 150 copiĭ de învĕţătură, ce s'aŭ adunat în oraş, cu ceĭ de pe afară, ne sileşce să ne grăbim a pune înaintea Cinstiteĭ Eforiĭ, şi a cere îngrijirea ce aţĭ avut şi aveţĭ pentru acéstă tinerime, întocmindu-se şi la acest oraş câte duoĭ profesorĭ, dupe cum s'aŭ întocmit la tóte judeţele. De aceea fierbinte ne rugăm, să ni se trămită profesorĭ cu sciinţă, spre a se întêmpina maĭ curênd perderea vremeĭ la atâta tinerime ce se rătăceşce fără de nicĭ o educaţie, şi décă nu se vor găsi acum de loc amênduoĭ, să bine-voiască a se trimite încaĭ unul.

Asemenea cu umilinţă ne rugăm a ni se orândui şi un dascăl de cântărĭ, dupe cum am avut şi maĭ nainte şi vom rĕmânea în cea maĭ adâncă mulţămire şi recunoscinţă către buniĭ noştri patrioţĭ şi către cinstita Eforie, de părintésca îngrijire.

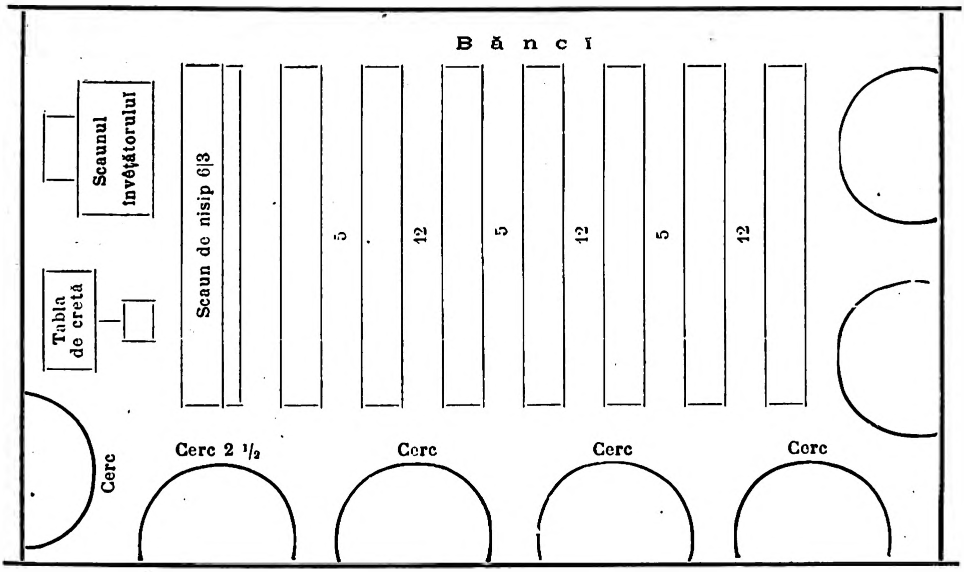
Prea plecaţĭ slugĭ,

Semnaţĭ: *Stefan Runcu, Petre Beliu, Ioan Grecescu, Mihalache Ciupagea, Evstratie Călătescu biv-céuş, Costandin Hristescu. Stamate Starostea,* împreună cu toţĭ neguţĕtoriĭ şi locuitoriĭ din oraşul Cerneţu.

Eforia urmărind pregătirea caselor de scólă, dispune ca cheltuiala pentru întocmirea scólelor, odată pentru tot-d'a-una, urméză să fie pe séma fieşce-căruĭ oraş; dupe ce se vor primi respunsurile, li se va arĕta ce material trebuesce pentru sistemul lancastric. Li se va scrie a îngriji să aibă gata suma de scândurĭ trebuincióse, dupe felurimea şi grosimea lemnelor, ce li se va arĕta de aicea, cu deslușire, cât și semi-cercurile și cercevelele de tinichea în numĕrul trebuincios, socotit pe 8 băeţĭ în fie-care din 2 *paradosis*. Eforia va trimite modele de semi-cerc și de cercevea. Aceste modele sunt deja prevĕḑute în budgetele de maĭ sus.

«Cu acest chip, ḑice Eforia, îndată ce se va trimete de aicĭ profesorĭ, aceştia găsind tot materialul gata pe loc, vor îngriji ca în puţine ḑile să se lucreze băncile, cum vor povĕţui şi să se aşeḑe tóte cele trebuinciόse, fără a se pricinui perdere de vreme la deschiderea scólelor.»

Eforia dispune ca scaunele să fie dupe metoda lancastriană şi dă planul uneĭ clase de scolarĭ, ast-fel :

Tot mobilierul uneĭ clase lancastrice avea să coste 520 leĭ, 20 parale.

Intârḑierea ce întâmpină Eforia în corespondinţa sa cu judeţele, servindu-se de intermediul Vorniciei, o decide a se adresa, cu începere de la 20 Noembre 1831, (adresa către Vornicie cu No. 12), direct către isprăvniciĭ şi către sfaturile orăşenescĭ, despre tot ce privesce scólele «*ce sunt a se întocmi pe la oraşe.*» Acéstă disposiţiune Eforia o comunică Vornicieĭ, care o aprobă, rĕspunḑĕnd cu adresa No. 1.561, din acelaş an 1831, sub No. 24.

*

Pe de o parte Eforia se preocupă de cestiunea localelor scólelor judeţene şi pe de alta nu perde din vedere niciĭ acel al 2-lea important factor al scóleĭ : profesorul séŭ institutorul. Eforia a cerut profesorilor scóleĭ secundare din Bucurescĭ, încă în 1831, să'ĭ recomande dintre scolariĭ ceĭ maĭ bunĭ, institutorĭ pentru judeţe. Profesoriĭ scóleĭ naţionale şi anume: Efrosin Poteca, Simion Marcovicĭ, Gheorghe Iónid, Costache Moroiŭ, Iosif Ge-

nilie, Ion Popp și Gheorghe Popp, cu raportul lor No. 2, din 14 Octombre 1831, recomandă Eforieĭ pe :

Dumitru Jianu pentru Vâlcea
Mihalache Drăghicĭ „ Dâmbovița.
Ion Gherassim „ Județul Secueni.
Nicolae Simonide „ Argeș.
Costache Jorj „ Prahova.
Costache Petrovicĭ „ Muscel.
Gheorghe Pesiacov „ Jiu-de-Sus.
Dimitrie Constandin „ Brăila.
N. Gheorghiu „ Ialomița.
Dumitru Serghie pentru Elinesce la Craiova.

Prin raportul lor, profesoriĭ scóleĭ naționale din Bucurescĭ, întrébă pe Eforie : 1) Decă tineriĭ aceștia pentru a se îndemna să priméscă posturile, n'ar putea să cumuleze și funcțiunea celuĭ al 2-lea institutor (se hotărîse de fie-care județ câte 2 învĕțătorĭ). Profesoriĭ punea însă la acest cumul restricțiunea : «*când însă va putea să împlinéscă tréba lor fără a pricinui cea maĭ mică zăticnire la cursul învĕțăturilor.*» 2) Raportul profesorilor ḑice, că recomandațiĭ tinerĭ maĭ aŭ nevoĭe să maĭ învețe «*vre-o câtă-va vreme la scólă, ca să se deprindă cu orânduiala împrumutateĭ învĕțăturĭ și altor sciințe.*» Pentru ca să pótă aceștĭ tinerĭ sĕvîrși maĭ în grabă acésta «*este trebuință neapĕrată a părăsi tóte cele-alte îndeletnicirĭ*», de aceea profesoriĭ rógă Eforia «*a li se face o léfă cuviinciósă cu care să pótă întâmpina trebuințele hraneĭ într'acéstă curgere de vreme.*» 3) Raportul maĭ cerea ca Eforia să grăbéscă a fixa lefĭ statornice pentru fieșce-care învĕțător «*că nu pot face nicĭ o mișcare până când nu se va hotărî léfa fieș-căruia pe an, cu statornicie.*» 4) Paportul profesorilor maĭ ḑice că : «*cunoscĕnd prin auḑire că léfa a 2 profesorĭ de județ este de 3.600 leĭ pe an, socotesc cu cuviință : 1.200 leĭ, să se dea profesoruluĭ, care va învĕța cetitul și scrisul și 2.400 celuĭ ce va învĕța iarășĭ cu metodul luĭ Lancaster, geografia, aritmetica, catechismul, etc.*» 5) In fine raportul cere ca lefile profesorilor de județ să se rĕspundă de către ocârmuirea județeană respectivă..

Eforia, ca rĕspuns la raportul ce am analisat aci, închee în 30 Octombre 1831, un jurnal (Dosarul No. 1.676, de la Arch. Stat., fila 13), în care dispune că : «*pe tótă sĕptămâna dascăliĭ scóleĭ din Bucurescĭ să se adune într'o ḑi și cés hotărît . . . ca toțĭ împreună închipuind un consiliŭ, să facă examen celor ce se vor arĕta cu dorire de a fi profesorĭ la scólele de prin județe seŭ din Craiova*, și fiind-că învĕțăturile la aceste scóle trebue să se urmeze dupe metodul luĭ Lancaster, și să se asemene întru tóte cu duhul osebituluĭ regulament ce este întocmit *), de aceea : 1) Profesoriĭ Bucurescilor se vor îndeletnici a închipui proiect de învĕțăturile ce se vor cere de la fieș-care candidat, spre a fi dascăl la județ și asupra acestor învĕțăturĭ și se va face aicea examenul. Care dintrênșiĭ se va cunósce destoinic i se va da înscris, iscălit de profesoriĭ ce vor alcătui consiliul, și în urmă va fi primit de a asculta cursul normal spre a învĕța metodul luĭ Lancaster, dupe care mergĕnd la județ să urmeze învĕțăturile. 2) Cursul normal nu va ține maĭ mult de duoĕ lunĭ. Candidatul de dascăl va primi câte leĭ 100 pe lună, într'acéstă vreme, din casa scólelor, însă candidatul bez cursul normal va fi dator a merge în tóte ḑilele, ca să fie de față la paradosis de alilodidactică, atât la 1-a clasă, cât și la a 2-a și a practisi, făcĕndu-se monitor între ucenicĭ.

*) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

3) Cursul normal va începe de la 1 Noembre și va urma în tóte ḑilele. Dascăl al acestuĭ curs va fi D. Gheorghe Popp, cu léfă pe lună talerĭ 200, însă nu la aceste césurĭ când este paradosis la 1-a și la a 2-a clasă de alilodidactică.»

Eforiĭ Alexandru Filipescu, Stefan Văcărescu și Dimitrie Stirbeiŭ dispun finalmente, că cuprinderea jurnaluluĭ maĭ sus rezumat să se dea *«în cunoscința profesorilor scóleĭ spre respuns la raportul dat Eforieĭ la 14 Octombre 1831, sub No. 2 și spre a fi următorĭ, iar pe de altă parte se va da de către Eforie în cunoscința ocârmuitorilor de județe, ca să se publiciuéscă de obște acéstă punere la cale, dându-se și prin gazete.»*

Conformându-se ordinuluĭ Eforieĭ, profesoriĭ scóleĭ naționale, în 18 Noembre 1831, raportéză Eforieĭ, sub No. 3, (dosarul supracitat, fila 25) întocmirea ce aŭ făcut prin jurnalul semnat de dênșiĭ, la 8 Noembre. Eĭ dispun programa cunoscințelor de cerut la examene candidaților de profesorĭ de județe. Eată aceste cunoscințe:

Gramatica;

Geografia politicéscă pe scurt, adecă: împărțirea pământuluĭ în staturĭ, orașele de căpetenie, relighia și stăpânirea fieș-căreĭ țerĭ, munțiĭ, mările și rîurile cele maĭ însemnate. *Teoria numerilor* întregĭ și a frîngerilor. *Catehismul.*

Eată tot bagajul sciințific reclamat la 1831 de la profesoriĭ, adecă institutoriĭ din județe!

Ba chiar și acest maximum intelectual putea să se facă în treĭ lunĭ de ḑile, căcĭ profesoriĭ scóleĭ naționale, tot prin jurnalul, de care facem mențiune, dispusese că: *«pentru înlesnirea candidaților, se va face în scóla națională din Bucurescĭ, un curs normal al acestor sciințe de către profesoriĭ scóleĭ, carĭ sunt însărcinațĭ cu dênsele, care curs nu va ține maĭ mult de treĭ lunĭ,»*

Eforia aprobă în 1831, Noembre 23, cu adresa No. 23, cele propuse de profesoriĭ scóleĭ naționale, de cât adaugă a cere, ca să fie exercitațĭ candidațiĭ și la practica metodeĭ Lancaster, dupe ce vor termina cele 3 lunĭ de studiĭ.

Ast-fel sunt pregătirile celor d'ântêĭ institutorĭ de județ în țéra românéscă. Ceĭ d'ântêĭ, carĭ învĕțară cursul întocmit și metodul Lancaster fură: Jianu D., N. Simonide, Dionisie Erodiaconul și Gh. Mălureanu, înscrișĭ de la 1 Noembre 1831.

Dintre vechiĭ învĕțătorĭ de județe, carĭ pare-se că niciĭ atât nu sciaŭ cât se cerea acum de la candidațiĭ nuoĭ, se presentéză la examen Chiriță Barbovicĭ, ce a fost profesor la Cernețĭ. Eforia scrie profesorilor să'l examineze *«de formă»* și profesoriĭ scóleĭ 'l examinéză, în 29 Noembre anul 1831, *«numaĭ pentru formalitate»* ḑic eĭ. Atât era de mare lipsa de personal didactic primar pregătit!

*

Intre îmbunătățirile aduse la programa scóleĭ secundare din S-tul Sava, la finea anuluĭ 1831, să nu uităm de a înregistra și introducerea limbeĭ francese.

Profesoriĭ scóleĭ naționale, cu raportul lor din 22 Decembre 1831, arétă Eforieĭ importanța studiuluĭ limbeĭ franceze. Raportul lor (dosarul supra-citat, fila 31), amintind, că odinióră Platon scrisese pe fațada scóleĭ: «Μηδεις ἀγεωμέτρητος εἰσίδω» ḑic că astăḑĭ se póte scrie pe fațada orĭ-căreĭ scolĭ: *«Cel ce nu scie franțuzesce să nu intre.»* Profesoriĭ, recomandă pentru scolariĭ înaintațĭ pe Simeon Marcovicĭ și pe Ion Popp pentru ceĭ începĕtorĭ.

*

Dupe ce vědurăm cum s'a procedat în Muntenia la reorganisarea învěțamêntuluĭ primar județén și secundar din Bucurescĭ și Craiova, este locul să amintim și despre acéstașĭ întrebare cu referință la Moldova.

Am vědut în capitolele precedente, cum atât în secolul XVIII-lea, cât și în primiĭ anĭ din cel al XIX-lea, scóla moldovenéscă a avut o organizare superióră celeĭ munteneseĭ. Vecinětatea Moldoveĭ, de țéra relativ mult maĭ cultă a Polonieĭ, a înlesnit Moldoveĭ propășirea culturală, ce Muntenia nu o putea dobêndi de la toțĭ veciniĭ sěĭ. Reorganizarea scólelor prin stăruința luĭ Veniamin și a luĭ Gheorghe Asaki și mersul acestor scolĭ până la finea domnieĭ luĭ Ioniță Sturdza, sunt cestiunĭ pe carĭ le-am desbătut maĭ sus. Invadiunea ruséscă de la 1828, când deabea se redeschisese scóla Vasiliană (7 Maiŭ 1828), apoĭ epidemia din 1829, epidemie care ținu până la începutul anuluĭ 1830 *), puse stavilă fatală mersuluĭ înainte al reinființatelor și reorganisatelor scolĭ de la Socola și de la Treĭ-Erarhĭ. Scólele acestea se și închiseră maĭ ales din causa bóleĭ **). Gheorghe Asaki, fiind numit secretar al comisiuneĭ pentru lucrarea regulamentuluĭ organic, petrece de la finea anuluĭ 1829, până în primăvéra anuluĭ 1830, în Bucurescĭ. Aci de sigur, Gheorghe Asaki, avu contact cu bărbațiĭ, carĭ lucraŭ pentru învěțămênt în Muntenia. Năzuințele din 1830 de la Bucurescĭ, pentru a se deschide scóla din Bucurescĭ și necontestabila protecțiune ce Kiseleff dădea cultureĭ publice, a putut avea óre-carĭ influințe asupra luĭ Gheorghe Asaki.

*

Scolile din Moldova se redeschid maĭ anevoie decât cele din țéra românéscă. G. Asaki se întórce de la Bucurescĭ la Iașĭ la 7 Aprilie 1830, d'impreună cu M. Sturdza și Visternicul Iordache Catargiu. La 16 Aprilie sosesc de la Bucurescĭ în Iașĭ și ceĭ-alțĭ duoĭ boierĭ din comitetul regulamentuluĭ organic: Vist. C. Cantacuzino și la 18 Aprilie Vorn. C. Conachi ***).

Conachi era amicul luĭ G. Asaki. El ajută încă din Ianuarie 1830, publicarea «Albineĭ româneseĭ», abonându-se la un numěr de 10 exemplare.

Cum sosi în Iașĭ, referendarul scólelor se pune pe lucru, pentru a redeschide scólele. In 13 Aprilie 1830, se publieă de la Direcțiunea *învěțăturilor publice* următórea însciințare :

«Prin Dumnedeeasca îndurare și sîrguinciósa lucrare a guvernuluĭ, curmându-se rěul omorâtóreĭ bóle, ce aŭ certat, pentru care se închisese scóla națională, acuma din porunca Epitropieĭ învěțăturilor publice, avênd a se deschide și scóla, se face sciut tuturor scolarilor și stipendiștilor, carĭ aŭ în gimnasiŭ locuința și hrana, cum și acelor ce vor urma de acum înainte, că la 1 Maiŭ viitor se va începe cursul public al învěțăturilor orânduite, în monastirea S-ților Treĭ-Erarchĭ» ****).

*) Despre încetarea bóleĭ în Iașĭ la începutul anuluĭ 1830, se citesce în «Alb. rom.» No. 3 din 19 Ianuarie acelaș an: «La 5 ale acesteia, din orênduirea In. Ocârmuirĭ, dupe o aprópe de duoě orĭ făcută total revisie, s'aŭ publicat, ca să se deschidă orașul și tóte dughenele cele de 3 lunĭ închise, ce este o urmare a încetărĭĭ rěuluĭ omorîtóreĭ bóle, prin sirguințele și strînsele měsurĭ întrebuințate în aceste primejdióse împregiurărĭ apropiată acum de stârpire.»

**) Seminarul de la Socola a fost închis din causă, că la 22 Iulie 1830 aŭ ars împreună cu monastirea, din causa manutanțiuneĭ rusescĭ. (Alb. rom., No. 56, din 24 Iulie 1830).

***) Alb. rom., No. 26, de la 10 Aprilie 1830.

****) Alb. rom., No. 27.

O altă însciințare publică G. Asaki, ca referendar al scólelor, câte-va ḑile dupe aceea, la 22 Aprilie 1830, prin care dă o nuoă impulsiune studiilor de la gimnasiul Vasilian :

«*Gimnazia Vasiliană*

«Epitropia învĕțăturilor naționale a Moldoveĭ îngrijindu-se, dupe mărginirea miḑlócelor sale de a îmbunătăți și a spori ramurile învĕțăturilor publice, afară de acelea ordinare învĕțăturĭ, aŭ luat aminte și la neapĕrata trebuință și folosul de a îndemna doritorilor de sciința legilor chipurile de a o câștiga prin metod înlesnitor, spre a o aplica la deosebite dregătoriĭ ale Statuluĭ. Drept aceea, privind la vrednicia și deplinătatea învĕțăturilor D-sale legistuluĭ (Nomicos) Chr. Flechtenmacher, din Transilvania, care în curgere de 18 anĭ n'a încetat a da aicea publice doveḑĭ de cunoscința legilor, fiind asemenea și la alcătuirea condiceĭ politiceșcĭ împreună lucrător, Epitropia împărtĕșindu'l cu titlul de profesor extra-ordinar al gimnasieĭ Vasiliane, l'a împuternicit a deschide în limba românéscă un curs privat de sciința legilor române, ce se va încheia în diastimă de duoĭ anĭ, pentru un hotărît numĕr de tinerĭ, din starea boierésca, carĭ vor îndeplini condițiile pentru aceste statornicite.

«Așa dar, iubitoriĭ de acéstă sciință, să arĕte dorința lor în scris către Epitropia scólelor, de unde, prin Direcție, făcêndu-se maĭ ântêiŭ cercetare de însușirile cerute ale ascultătoruluĭ, se va orândui către profesorul legilor, unde părințiĭ, séŭ maĭ mariĭ tênĕruluĭ să iscălésca în fóia ascultătorilor, cu îndatorire de a îndeplini numitele condițiĭ, a cărora cuprindere se póte vedea la cancelaria Direcțieĭ gimnasieĭ». Asemenea extraordinar a se paradosi Epitropia a orânduit și acestea următóre :

Limba grecéscă prin D. Căminar G. Terapianul, care o va paradosi de 3 orĭ pe septĕmână: Lunĭ, Miercurĭ și Vinerĭ de la 11 până la 1 d. a.;

Limba franțuzéscă se va paradosi în tóte ḑilele de la 4—6 d. a.;

Limba ruséscă se va paradosi de D. V. Peltichi, de 3 orĭ pe sĕptĕmână: Marțĭa, Joia și Sâmbăta, de la 11—1 d. a.

Spre înlesnirea învĕțăreĭ acestor limbĭ strĕine, atât gramatica cât și tablele se vor tălmăci în limba românéscă.

Invĕțarea însemnăreĭ planurilor va urma Lunea, Mercurea și Vinerea, de la 11—1 d. a., prin D. G. Filipescu.

Afară de acestea se póte învĕța în gimnasie privat limba germană și musica vocală.

Aga G. Asaki, referendarul scólelor ale Moldoveĭ.» Iașĭ, 24 Aprilie 1830 *).

*

Kiseleff a cerut în Maiŭ, atât în țéra Românéscă, cât și în Moldova, (de la tóte Epitropiile caselor publice) socotelĭ pentru întrebuințarea veniturilor și de situațiunea caselor la acea dată. Intre aceste Epitropiĭ de case publice se numĕră : scólele, spitalele, podurile și apele **).

Aceste semĭ s'aŭ trimes în cercetarea Comisieĭ ad-hoc (de cercetare a semilor caselor obștescĭ). In 15 August 1830, comisia acésta scrie Epitropieĭ scólelor, cu adresa No. 18 ***):

«Comisia acésta încheind cele d'ântêiŭ lucrărĭ ale séle spre a le supune prin pristavlisire către Inalt Ex. Sa Imputernicitul prezident și urmând ca acéstă închiere a lucră-

*) Alb. rom. No. 33, de la 4 Maiŭ 1830.

**) Alb. rom. No. 39, de la 25 Maiŭ 1830.

***) Dos. No. 1 corent de la Arch. Stat.

*

Dupe ce vědurăm cum s'a procedat în Muntenia la reorganisarea învěţamêntuluĭ primar judeţén şi secundar din Bucurescĭ şi Craiova, este locul să amintim şi despre acéstaşĭ întrebare cu referinţă la Moldova.

Am vědut în capitolele precedente, cum atât în secolul XVIII-lea, cât şi în primiĭ anĭ din cel al XIX-lea, scóla moldovenéscă a avut o organizare superióră celeĭ muntenescĭ. Vecinĕtatea Moldoveĭ, de ţéra relativ mult maĭ cultă a Polonieĭ, a înlesnit Moldoveĭ propăşirea culturală, ce Muntenia nu o putea dobêndi de la toţĭ vecinii sěĭ. Reorganizarea scólelor prin stăruinţa luĭ Veniamin şi a luĭ Gheorghe Asaki şi mersul acestor scolĭ până la finea domnieĭ luĭ Ioniţă Sturdza, sunt cestiunĭ pe carĭ le-am desbătut maĭ sus. Invadiunea ruséscă de la 1828, când deabea se redeschisese scóla Vasiliană (7 Maiŭ 1828), apoĭ epidemia din 1829, epidemie care ţinu până la începutul anuluĭ 1830 *), puse stavilă fatală mersuluĭ înainte al reînfiinţatelor şi reorganisatelor scolĭ de la Socola şi de la Treĭ-Erarhĭ. Scólele acestea se şi închiseră maĭ ales din causa bóleĭ **). Gheorghe Asaki, fiind numit secretar al comisiuneĭ pentru lucrarea regulamentuluĭ organic, petrece de la finea anuluĭ 1829, până în primăvéra anuluĭ 1830, în Bucurescĭ. Aci de sigur, Gheorghe Asaki, avu contact cu bărbaţiĭ, carĭ lucraŭ pentru învěţămênt în Muntenia. Năzuinţele din 1830 de la Bucurescĭ, pentru a se deschide scóla din Bucurescĭ şi necontestabila protecţiune ce Kiseleff dădea cultureĭ publice, a putut avea óre-carĭ influinţe asupra luĭ Gheorghe Asaki.

*

Scolile din Moldova se redeschid maĭ anevoie decât cele din ţéra românéscă. G. Asaki se întórce de la Bucurescĭ la Iaşĭ la 7 Aprilie 1830, d'impreună cu M. Sturdza şi Visternicul Iordache Catargiu. La 16 Aprilie sosesc de la Bucurescĭ în Iaşĭ şi ceĭ-alţĭ duoĭ boierĭ din comitetul regulamentuluĭ organic: Vist. C. Cantacuzino şi la 18 Aprilie Vorn. C. Conachi ***).

Conachi era amicul luĭ G. Asaki. El ajută încă din Ianuarie 1830, publicarea «Albineĭ românescĭ», abonându-se la un numĕr de 10 exemplare.

Cum sosi în Iaşĭ, referendarul scólelor se pune pe lucru, pentru a redeschide scólele. In 13 Aprilie 1830, se publieă de la Direcţiunea *învěţăturilor publice* următórea însciinţare:

«Prin Dumnedeeasca îndurare şi sîrguinciósa lucrare a guvernuluĭ, curmându-se rěul omorâtóreĭ bóle, ce aŭ certat, pentru care se închisese scóla naţională, acuma din porunca Epitropieĭ învěţăturilor publice, avênd a se deschide şi scóla, se face sciut tuturor scolarilor şi stipendiştilor, carĭ aŭ în gimnasiŭ locuinţa şi hrana, cum şi acelor ce vor urma de acum înainte, că la 1 Maiŭ viitor se va începe cursul public al învěţăturilor orânduite, în monastirea S-ţilor Treĭ-Erarchĭ» ****).

*) Despre încetarea bóleĭ în Iaşĭ la începutul anuluĭ 1830, se citesce în «Alb. rom.» No. 3 din 19 Ianuarie acelaş an: «La 5 ale acesteia, din orênduirea In. Ocârmuirĭ, dupe o aprópe de duoĕ orĭ făcută total revisie, s'aŭ publicat, ca să se deschidă oraşul şi tóte dughenele cele de 3 lunĭ închise, ce este o urmare a încetăriĭ rěuluĭ omorîtóreĭ bóle, prin sirguinţele şi strînsele měsurĭ întrebuinţate în aceste primejdióse împregiurărĭ apropiată acum de stârpire.»

**) Seminarul de la Socola a fost închis din causă, că la 22 Iulie 1830 aŭ ars împreună cu monastirea, din causa manutanţiuneĭ rusescĭ. (Alb. rom., No. 56, din 24 Iulie 1830).

***) Alb. rom., No. 26, de la 10 Aprilie 1830.

****) Alb. rom., No. 27.

O altă înscĭințare publică G. Asaki, ca referendar al scólelor, câte-va ḑile dupe aceea, la 22 Aprilie 1830, prin care dă o nuoă impulsiune studiilor de la gimnasiul Vasilian:

«*Gimnazia Vasiliană*

«Epitropia învĕțăturilor naționale a Moldoveĭ îngrijindu-se, dupe mărginirea miḑlócelor sale de a îmbunătăți și a spori ramurile învĕțăturilor publice, afară de acelea ordinare învĕțăturĭ, aŭ luat aminte și la neapĕrata trebuință și folosul de a îndemna doritorilor de sciința legilor chipurile de a o câștiga prin metod înlesnitor, spre a o aplica la deosebite dregătoriĭ ale Statuluĭ. Drept aceea, privind la vrednicia și deplinătatea învĕțăturilor D-sale legistuluĭ (Nomicos) Chr. Flechtenmacher, din Transilvania, care în curgere de 18 anĭ n'a încetat a da aicea publice doveḑĭ de cunoscința legilor, fiind asemenea și la alcătuirea condiceĭ politiceșcĭ împreună lucrător, Epitropia împărtĕșindu'l cu titlul de profesor extra-ordinar al gimnasieĭ Vasiliane, l'a împuternicit a deschide în limba românéscă un curs privat de sciința legilor române, ce se va încheia în diastimă de duoĭ anĭ, pentru un hotărît numĕr de tinerĭ, din starea boierécă, carĭ vor îndeplini condițiile pentru aceste statornicite.

«Așa dar, iubitoriĭ de acéstă sciință, să arĕte dorința lor în scris către Epitropia scólelor, de unde, prin Direcție, făcĕndu-se maĭ ântéiŭ cercetare de însușirile cerute ale ascultătoruluĭ, se va orândui către profesorul legilor, unde părințiĭ, séŭ maĭ mariĭ tĕnĕruluĭ să iscălésca în fóia ascultătorilor, cu îndatorire de a îndeplini numitele condițiĭ, a cărora cuprindere se póte vedea la cancelaria Direcțieĭ gimnasieĭ». Asemenea extraordinar a se paradosi Epitropia a orânduit și acestea următóre:

Limba grecéscă prin D. Căminar G. Terapianul, care o va paradosi de 3 orĭ pe septĕmână: Lunĭ, Miercurĭ și Vinerĭ de la 11 până la 1 d. a.;

Limba franțuzéscă se va paradosi în tóte ḑilele de la 4—6 d. a.;

Limba rusécă se va paradosi de D. V. Peltichi, de 3 orĭ pe sĕptĕmână: Marțĭa, Joia și Sâmbăta, de la 11—1 d. a.

Spre înlesnirea învĕțăreĭ acestor limbĭ strĕine, atât gramatica cât și tablele se vor tălmăci în limba românéscă.

Invĕțarea însemnăreĭ planurilor va urma Lunea, Mercurea și Vinerea, de la 11—1 d. a., prin D. G. Filipescu.

Afară de acestea se póte învĕța în gimnasie privat limba germană și musica vocală.

Aga G. Asaki, referendarul scólelor ale Moldoveĭ.» Iașĭ, 24 Aprilie 1830 *).

*

Kiseleff a cerut în Maiŭ, atât în țéra Românéscă, cât și în Moldova, (de la tóte Epitropiile caselor publice) socotelĭ pentru întrebuințarea veniturilor și de situațiunea caselor la acea dată. Intre aceste Epitropiĭ de case publice se numĕră: scólele, spitalele, podurile și apele **).

Aceste semĭ s'aŭ trimes în cercetarea Comisieĭ ad-hoc (de cercetare a semilor caselor obștescĭ). In 15 August 1830, comisia acésta scrie Epitropieĭ scólelor, cu adresa No. 18 ***):

«Comisia acésta încheind cele d'ântéiŭ lucrărĭ ale séle spre a le supune prin pristavlisire către Inalt Ex. Sa Imputernicitul prezident și urmând ca acéstă închiere a lucră-

*) Alb. rom. No. 33, de la 4 Maiŭ 1830.
**) Alb. rom. No. 39, de la 25 Maiŭ 1830.
***) Dos. No. 1 corent de la Arch. Stat.

*

Dupe ce vĕḑurăm cum s'a procedat în Muntenia la reorganisarea învĕţamêntuluĭ primar judeţén şi secundar din Bucurescĭ şi Craiova, este locul să amintim şi despre acéstaşĭ întrebare cu referinţă la Moldova.

Am vĕḑut în capitolele precedente, cum atât în secolul XVIII-lea, cât şi în primiĭ aniĭ din cel al XIX-lea, scóla moldovenéscă a avut o organizare superióră celeĭ munteneseĭ. Vecinĕtatea Moldoveĭ, de ţéra relativ mult maĭ cultă a Polonieĭ, a înlesnit Moldoveĭ propăşirea culturală, ce Muntenia nu o putea dobêndi de la toţĭ veciniĭ sĕĭ. Reorganizarea scólelor prin stăruinţa luĭ Veniamin şi a luĭ Gheorghe Asaki şi mersul acestor scolĭ până la finea domnieĭ luĭ Ioniţă Sturdza, sunt cestiunĭ pe carĭ le-am desbătut maĭ sus. Invaḑiunea rusécă de la 1828, când deabea se redeschisese scóla Vasiliană (7 Maiŭ 1828), apoĭ epidemia din 1829, epidemie care ţinu până la începutul anuluĭ 1830 *), puse stavilă fatală mersuluĭ înainte al reînfiinţatelor şi reorganisatelor scolĭ de la Socola şi de la Treĭ-Erarhĭ. Scólele acestea se şi închiseră maĭ ales din causa bóleĭ **). Gheorghe Asaki, fiind numit secretar al comisiuneĭ pentru lucrarea regulamentuluĭ organic, petrece de la finea anuluĭ 1829, până în primăvéra anuluĭ 1830, în Bucurescĭ. Aci de sigur, Gheorghe Asaki, avu contact cu bărbaţiĭ, carĭ lucraŭ pentru învĕţămênt în Muntenia. Năzuinţele din 1830 de la Bucurescĭ, pentru a se deschide scóla din Bucurescĭ şi necontestabila protecţiune ce Kiseleff dădea cultureĭ publice, a putut avea óre-carĭ influinţe asupra luĭ Gheorghe Asaki.

*

Scolile din Moldova se redeschid maĭ anevoie decât cele din ţéra românéscă. G. Asaki se întórce de la Bucurescĭ la Iaşĭ la 7 Aprilie 1830, d'impreună cu M. Sturdza şi Visternicul Iordache Catargiu. La 16 Aprilie sosesc de la Bucurescĭ în Iaşĭ şi ceĭ-alţĭ duoĭ boierĭ din comitetul regulamentuluĭ organic: Vist. C. Cantacuzino şi la 18 Aprilie Vorn. C. Conachi ***).

Conachi era amicul luĭ G. Asaki. El ajută încă din Ianuarie 1830, publicarea «Albineĭ românescĭ», abonându-se la un numĕr de 10 exemplare.

Cum sosi în Iaşĭ, referendarul scólelor se pune pe lucru, pentru a redeschide scólele. In 13 Aprilie 1830, se publieă de la Direcţiunea *învĕţăturilor publice* următórea însciinţare:

«Prin Dumneḑeeasca îndurare şi sîrguinciósa lucrare a guvernuluĭ, curmându-se rĕul omorâtóreĭ bóle, ce aŭ certat, pentru care se închisese scóla naţională, acuma din porunca Epitropieĭ învĕţăturilor publice, avênd a se deschide şi scóla, se face sciut tuturor scolarilor şi stipendiştilor, carĭ aŭ în gimnasiŭ locuinţa şi hrana, cum şi acelor ce vor urma de acum înainte, că la 1 Maiŭ viitor se va începe cursul public al învĕţăturilor orânduite, în monastirea S-ţilor Treĭ-Erarchĭ» ****).

---

*) Despre încetarea bóleĭ în Iaşĭ la începutul anuluĭ 1830, se citesce în «Alb. rom.» No. 3 din 19 Ianuarie acelaş an: «La 5 ale acesteia, din orênduirea In. Ocârmuirĭ, dupe o apróре de duoĕ orĭ făcută total revisie, s'aŭ publicat, ca să se deschiḑă oraşul şi tóte dughenele cele de 3 lunĭ închise, ce este o urmare a încetăriĭ rĕuluĭ omorîtóreĭ bóle, prin sirguinţele şi strînsele mĕsurĭ întrebuinţate în aceste primejdióse împregiurărĭ apropiată acum de stârpire.»

**) Seminarul de la Socola a fost închis din causă, că la 22 Iulie 1830 aŭ ars împreună cu monastirea, din causa manutanţiuneĭ rusescĭ. (Alb. rom., No. 56, din 24 Iulie 1830).

***) Alb. rom., No. 26, de la 10 Aprilie 1830.

****) Alb. rom., No. 27.

O altă însciinţare publică G. Asaki, ca referendar al scólelor, câte-va ḑile dupe aceea, la 22 Aprilie 1830, prin care dă o nuoă impulsiune studiilor de la gimnasiul Vasilian:

«*Gimnazia Vasiliană*

«Epitropia învĕţăturilor naţionale a Moldoveĭ îngrijindu-se, dupe mărginirea miḑlócelor sale de a îmbunătăţi şi a spori ramurile învĕţăturilor publice, afară de acelea ordinare învĕţăturĭ, aŭ luat aminte şi la neapĕrata trebuinţă şi folosul de a îndemna doritorilor de sciinţa legilor chipurile de a o câştiga prin metod înlesnitor, spre a o aplica la deosebite dregătoriĭ ale Statuluĭ. Drept aceea, privind la vrednicia şi deplinătatea învĕţăturilor D-sale legistuluĭ (Nomicos) Chr. Flechtenmacher, din Transilvania, care în curgere de 18 anĭ n'a încetat a da aicea publice doveḑĭ de cunoscinţa legilor, fiind asemenea şi la alcătuirea condiceĭ politiceşcĭ împreună lucrător, Epitropia împărtĕşindu'l cu titlul de profesor extra-ordinar al gimnasieĭ Vasiliane, l'a împuternicit a deschide în limba românéscă un curs privat de sciinţa legilor române, ce se va încheia în diastimă de duoĭ anĭ, pentru un hotărît numĕr de tinerĭ, din starea boierĕscă, carĭ vor îndeplini condiţiile pentru aceste statornicite.

«Aşa dar, iubitoriĭ de acéstă sciinţă, să arĕte dorinţa lor în scris către Epitropia scólelor, de unde, prin Direcţie, făcĕndu-se maĭ ântêiŭ cercetare de însuşirile cerute ale ascultătoruluĭ, se va orândui către profesorul legilor, unde părinţiĭ, séŭ maĭ mariĭ tĕnĕruluĭ să iscălésca în fóia ascultătorilor, cu îndatorire de a îndeplini numitele condiţiĭ, a cărora cuprindere se póte vedea la cancelaria Direcţieĭ gimnasieĭ». Asemenea extraordinar a se paradosi Epitropia a orânduit şi acestea următóre:

Limba grecéscă prin D. Căminar G. Terapianul, care o va paradosi de 3 orĭ pe septĕmână: Lunĭ, Miercurĭ şi Vinerĭ de la 11 până la 1 d. a.;

Limba franţuzéscă se va paradosi în tóte ḑilele de la 4—6 d. a.;

Limba rusésca se va paradosi de D. V. Peltichi, de 3 orĭ pe sĕptĕmână: Marţia, Joia şi Sâmbăta, de la 11—1 d. a.

Spre înlesnirea învĕţăreĭ acestor limbĭ strĕine, atât gramatica cât şi tablele se vor tălmăci în limba românéscă.

Invĕţarea însemnăreĭ planurilor va urma Lunea, Mercurea şi Vinerea, de la 11—1 d. a., prin D. G. Filipescu.

Afară de acestea se póte învĕţa în gimnasie privat limba germană şi musica vocală.

Aga G. Asaki, referendarul scólelor ale Moldoveĭ.» Iaşĭ, 24 Aprilie 1830 *).

*

Kiseleff a cerut în Maiŭ, atât în ţéra Românéscă, cât şi în Moldova, (de la tóte Epitropiile caselor publice) socotelĭ pentru întrebuinţarea veniturilor şi de situaţiunea caselor la acea dată. Intre aceste Epitropiĭ de case publice se numĕră: scólele, spitalele, podurile şi apele **).

Aceste semĭ s'aŭ trimes în cercetarea Comisieĭ ad-hoc (de cercetare a semilor caselor obşteşcĭ). In 15 August 1830, comisia acésta scrie Epitropieĭ scólelor, cu adresa No. 18 ***):

«Comisia acésta încheind cele d'ântêiŭ lucrărĭ ale séle spre a le supune prin pristavlisire către Inalt Ex. Sa Imputernicitul prezident şi urmând ca acéstă închiere a lucră-

*) Alb. rom. No. 33, de la 4 Maiŭ 1830.

**) Alb. rom. No. 39, de la 25 Maiŭ 1830.

***) Dos. No. 1 corent de la Arch. Stat.

rii mai ântéiŭ să se tălmăcéscă în dialectul rusesc, cât de îngrabă, spre împlinirea datoriei acestia, apoi spre plata tălmacilor ce s'aŭ găsit, acéstă Epitropie va da 10 la sută din veniturile casei, spre mulţămirea ostenelei lor, întru cea fără nici o întârḑiere gătire a hârtielor acestora şi aceşti bani ei va trece în socotelile cele-alte a Epitropiei în séma următorului an, ca să se scadă.»

Abia avu timp G. Asaki să pună în mişcare scolile din Iaşi, iată că împregiurările 'l silesc să absenteze din Moldova pentru mai multe luni, mergênd cu deputaţiunea moldovénă, trămisă de ţéră la St.-Petersburg. Asaki însoţesce pe Vorn. M. Sturdza representant al Moldovei; din partea ţērei românescĭ merge Hatmanul Villara; toţi aceştia plecă la 13 Maiŭ 1830.

Numai la 21 Noembre 1830 se întórce G. Asaki din Petersburg, la Iaşi, împreună cu Villara *), iar Vorn. M. Sturdza, revine numai la 25 Ianuarie 1831.

In lipsa lui din ţéra, scólele din Trei-Erarchi continuâră, cum continuă şi fóia lui «Albina românéscă». Mişcarea era dată şi încă din Ianuarie acelaşi an 1830, s'aŭ putut vedea, că deja existaŭ în Iaşi bărbaţi cu simţiri românescĭ în stare a urmări lucrarea naţională a lui G. Asaki. D'abia încetase epidemia şi la ocasiunea serbărei hramului Trei-Erarchilor (30 Ianuarie), «Alb. Rom,» publică articolele despre Vasile Lupu. In acest articol **) mergea până a sublinia cu laudă entusiastică încercarea de a uni ambele principate «*Mântuitor lucru lăsat la altă epocă şi la mai puternice miḑlóce.*» Amintesce de aducerea móştelor S-tei Paraschiva şi mai ales înfiinţarea scólei domnescĭ sub nume de gimnazie; face istoria acestei scóle, şi reînfiinţarea ei prin stăruinţa lui Veniamin Costache, a Vornicului Mihail Sturdza şi Hatmanului C. Mavrocordat, epitropii scólelor naţionale şi prin purtarea de grije a referendarului Aga G. Asaki, dând sémă de învĕţăturile din noua scólă de la Trei-Erarchi până la isbucnirea epidemiei, cum s'a făcut examene în 1828 Iulie, şi în 20 Februarie 1829, examene despre cari aŭ vorbit «*Gazeta oficială de Petersburg, asemenea gazetele franţuzescĭ şi cele ale Germaniei.*»

Ce este de mirare deci, că scólele din Iaşi merg înainte şi în absenţa ilustrului referendar al lor ? G. Asaki rĕscolise cu entusiasmul sĕŭ naţional chiar şi stratul cel mai cult al societăţii Ieşane.

Vorbind în articolul de la 30 Ianuarie despre zidirea monastirei Trei-Erarchi, amintea că epistasia acestei construcţiuni a fost avut'o un spătar Catargiu. Pe dată Visternicul Iordache Catargiu, scrie lui G. Asaki o scrisóre ***) în care se vede impresiunea bună ce făcuse asupră'i lucrarea lui G. Asaki. Când citescĭ scrisórea lui Iordache Catargiu, simţi tot ascendentul moral, ce un moment avu G. Asaki între boierime şi cum graţie acestuia reînvie în câţi-va din ei simţul timpit al naţionalităţei.

La munteni acest simţ era exaltat în scóle, dar şi afară din scóle, prin versurile lui

*) Alb. rom. No . . din Noembre 1830 şi No. 109 din 25 Ianuarie 1831. In No. 100 al Alb. rom: de la 26 Decembre 1830 se face menţiune de decoraţiunea acordată de Impĕratul rusesc lui G. Asaki; S-tul Vladimir cl. IV.

**) Alb. rom. No. 4.

***) Alb. rom. No. 15 din 1830.

Logof. I. Văcărescu. O simplă îmbrăcare de uniformă oştenéscă de către un numĕr de românĭ, face pre poetul renaşcereĭ române să strige:

«Slava strĕmoşilor vestiţĭ *)
In cale vĕ aştéptă . . . . .
La rĕnd, Românilor, eşiţĭ
Mergeţĭ pe cale dréptă» **).

E timpul când un tĕnĕr abia de 20 anĭ, Vasile Cârlova, adreséză odele sale duióse la ruinele Têrgovisteĭ:

«O ziduri întristate! O monument slăvit» ***).

De sigur nu preste tot intâlneaĭ în societatea română boierĭ ca Văcărescu şi poeţĭ ca Cârlova.

Eraŭ şi de aceĭa carĭ 'şĭ petreceaŭ ḑilele şi nopţile numaĭ în intrigĭ, séŭ în viţiĭ.

Jocul de cărţĭ ajunge la atâta împătimire, pe la 1830, încât generalul Kiseleff reînnoesce porunca dată la 1828 de Contele Palin, predecesorul sĕŭ. Prin acéstă mĕsură proprietariĭ de tractirurĭ, strĕinĭ, la carĭ se găseaŭ jocurĭ de cărţĭ, urmaŭ să fie surghiuniţĭ din oraş peste graniţe, iar ceĭ pămêntenĭ surghiuniţĭ afară din oraş.

Dar să revenim la G. Asaki.

Din o dare de sémă asupra scólelor, semnată de Vornicul M. Sturdza, dar care neîndoios este opera luĭ Asaki, culegem informaţiunile următóre, cu referinţă la aceste scolĭ ****):

In cursul elementar *****) se propunea de profesoriĭ Teodor Verescu şi I. Nanu: citirea românéscă, scrierea şi socotéla. Clasele cele-alte primare ******) se numea scóla normală şi se învĕţa în ele: începuturile catechismuluĭ, gramatica, geografia, aritmetica, caligrafia, citirea latină. Aceste materiĭ se predaŭ de părintele Ion Silvan Sachelarie şi Gheorghe Filipescu *******).

Din compararea acesteĭ programe cu programa scólelor primare muntene, evidentă este superioritatea scóleĭ moldovene. In Moldova nu s'a înfiinţat imediat numerose scolĭ judeţene, dar scóla din Treĭ-Erarhĭ, era maĭ bună decât tóte scolile normale muntene din 1830 şi 1831, precum şi seminarul de la Socola era cu totul superior pretinsuluĭ seminar de la Antim, cel dirigiat de Ieromonachul Ierothei.

Cam acelaş lucru putem ḑice şi despre reorganisarea gimnasiuluĭ din Iaşĭ. In 1830—31, ce e dreptul, nu esistă de cât clasa I-a, dar aci se învĕţa: Sintaxul românesc, Gramatica Latină, Istoria vechiă a Persieĭ, Palestineĭ, Franciei şi a Staturilor Asieĭ-Micĭ; din geografia: Germania şi Austria, din Aritmetică: numerile complexe şi frângerile.

Aceste obiecte eraŭ predate de profesoriĭ: Economul Constantin, George Sĕulescu, Va-

---

*) Alb. rom. No. 48 din 26 Iunie 1830.

**) Alb. rom. No. 27 din Aprilie 1830.

***) Alb. rom. No. 67 din 31 August 1830, anunţă curînda apariţiune a poesiilor mareluĭ Logofĕt Văcărescu.

****) Pag. 74 a Alb. românescĭ. Veḑĭ întréga lucrare în anexă.

*****) In 1881 se afla în acéstă clasă 136 de elevĭ.

******) Populate în 1830—1831 cu 65 de elevĭ.

*******) La 23 Ianuarie 1828, Gheorghe Sĕulescu, ḑice că a deschis la Treĭ-Erarchĭ, întâiŭ un clas elementar dupe metodul luĭ Lancaster (prefaţa gramaticeĭ românescĭ de Gh. Sĕulescu, Iaşĭ 1833).

riĭ maĭ ântêiŭ să se tălmăcéscă în dialectul rusesc, cât de ingrabă, spre împlinirea datoriei acestia, apoĭ spre plata tălmacilor ce s'aŭ găsit, acéstă Epitropie va da 10 la sută din veniturile caseĭ, spre mulţămirea osteneleĭ lor, întru cea fără nicĭ o întârḑiere gătire a hârtielor acestora şi aceştĭ banĭ eĭ va trece în socotelile cele-alte a Epitropieĭ în séma următoruluĭ an, ca să se scadă.»

Abia avu timp G. Asaki să pună în mişcare scolile din Iaşĭ, iată că împregiurările 'l silesc să absenteze din Moldova pentru maĭ multe lunĭ, mergênd cu deputaţiunea moldovénă, trămisă de ţéră la St.-Petersburg. Asaki însoţesce pe Vorn. M. Sturdza representant al Moldoveĭ; din partea ţěreĭ românescĭ merge Hatmanul Villara; toţĭ aceştia plecă la 13 Maiŭ 1830.

Numaĭ la 21 Noembre 1830 se întórce G. Asaki din Petersburg, la Iaşĭ, împreună cu Villara *), iar Vorn. M. Sturdza, revine numaĭ la 25 Ianuarie 1831.

In lipsa luĭ din ţéra, scólele din Treĭ-Erarchĭ continuâră, cum continuă şi fóia luĭ «Albina românéscă». Mişcarea era dată şi încă din Ianuarie acelaşĭ an 1830, s'aŭ putut vedea, că deja existaŭ în Iaşĭ bărbaţĭ cu simţirĭ românescĭ în stare a urmări lucrarea naţională a luĭ G. Asaki. D'abia încetase epidemia şi la ocasiunea serbăreĭ hramuluĭ Treĭ-Erarchilor (30 Ianuarie), «Alb. Rom,» publică articolele despre Vasile Lupu. In acest articol **) mergea până a sublinia cu laudă entusiastică încercarea de a uni ambele principate «*Mântuitor lucru lăsat la altă epocă şi la maĭ puternice midlóce.*» Amintesce de aducerea móştelor S-teĭ Paraschiva şi maĭ ales înfiinţarea scóleĭ domnescĭ sub nume de gimnazie; face istoria acesteĭ scóle, şi reînfiinţarea eĭ prin stăruinţa luĭ Veniamin Costache, a Vorniculuĭ Mihail Sturdza şi Hatmanuluĭ C. Mavrocordat, epitropiĭ scólelor naţionale şi prin purtarea de grije a referendaruluĭ Aga G. Asaki, dând sémă de învěţăturile din noua scólă de la Treĭ-Erarchĭ până la isbucnirea epidemieĭ, cum s'a făcut examene în 1828 Iulie, şi în 20 Februarie 1829, examene despre carĭ aŭ vorbit «*Gazeta oficială de Petersburg, asemenea gazetele franţuzescĭ şi cele ale Germanieĭ.*»

Ce este de mirare decĭ, că scólele din Iaşĭ merg înainte şi în absenţa ilustruluĭ referendar al lor ? G. Asaki rěscolise cu entusiasmul sěŭ naţional chiar şi stratul cel maĭ cult al societăţiĭ Ieşane.

Vorbind în articolul de la 30 Ianuarie despre zidirea monastireĭ Treĭ-Erarchĭ, amintea că epistasia acesteĭ construcţiunĭ a fost avut'o un spătar Catargiu. Pe dată Visternicul Iordache Catargiu, scrie luĭ G. Asaki o scrisóre ***) în care se vede impresiunea bună ce făcuse asupră'ĭ lucrarea luĭ G. Asaki. Când citescĭ scrisórea luĭ Iordache Catargiu, simţĭ tot ascendentul moral, ce un moment avu G. Asaki între boierime şi cum graţie acestuia reînvie în câţĭ-va din eĭ simţul tîmpit al naţionalităţeĭ.

La munteni acest simţ era exaltat în scóle, dar şi afară din scóle, prin versurile luĭ

---

*) Alb. rom. No . . din Noembre 1830 şi No. 109 din 25 Ianuarie 1831. In No. 100 al Alb. rom: de la 26 Decembre 1830 se face menţiune de decoraţiunea acordată de Impěratul rusesc luĭ G. Asaki; S-tul Vladimir cl. IV.

**) Alb. rom. No. 4.

***) Alb. rom. No. 15 din 1830.

Logof. I. Văcărescu. O simplă îmbrăcare de uniformă oştenéscă de către un numĕr de românĭ, face pre poetul renaşcereĭ române să strige:

«Slava strĕmoşilor vestiţĭ *)
In cale vĕ aştéptă . . . . .
La rĕnd, Românilor, eşiţĭ
Mergeţĭ pe cale dréptă» **).

E timpul când un tênĕr abia de 20 anĭ, Vasile Cârlova, adreséză odele sale duióse la ruinele Tĕrgovisteĭ:

«O ziduri întristate! O monument slăvit» ***).

De sigur nu preste tot intâlneaĭ în societatea română boierĭ ca Văcărescu şi poeţĭ ca Cârlova.

Eraŭ şi de aceïa carĭ 'şĭ petreceaŭ ḑilele şi nopţile numaĭ în intrigĭ, séŭ în viţiĭ.

Jocul de cărţĭ ajunge la atâta împătimire, pe la 1830, încât generalul Kiseleff reînnoesce porunca dată la 1828 de Contele Palin, predecesorul sĕŭ. Prin acéstă mĕsură proprietariĭ de tractirurĭ, strĕinĭ, la carĭ se găseaŭ jocurĭ de cărţĭ, urmaŭ să fie surghiuniţĭ din oraş peste graniţe, iar ceĭ pământenĭ surghiuniţĭ afară din oraş.

Dar să revenim la G. Asaki.

Din o dare de sémă asupra scólelor, semnată de Vornicul M. Sturdza, dar care neîndoios este opera luĭ Asaki, culegem informaţiunile următóre, cu referinţă la aceste scolĭ ****):

In cursul elementar *****) se propunea de profesoriĭ Teodor Verescu şi I. Nanu: citirea românéscă, scrierea şi socotéla. Clasele cele-alte primare ******) se numea scóla normală şi se învĕţa în ele: începuturile catechismuluĭ, gramatica, geografia, aritmetica, caligrafia, citirea latină. Aceste materiĭ se predaŭ de părintele Ion Silvan Sachelarie şi Gheorghe Filipescu *******).

Din compararea acesteĭ programe cu programa scólelor primare muntene, evidentă este superioritatea scóleĭ moldovene. In Moldova nu s'a înfiinţat imediat numeróse scolĭ judeţene, dar scóla din Treĭ-Erarhĭ, era maĭ bună decât tóte scolile normale muntene din 1830 şi 1831, precum şi seminarul de la Socola era cu totul superior pretinsuluĭ seminar de la Antim, cel dirigiat de Ieromonachul Ierothei.

Cam acelaş lucru putem ḑice şi despre reorganisarea gimnasiuluĭ din Iaşĭ. In 1830—31, ce e dreptul, nu esistă de cât clasa I-a, dar aci se învĕţa: Sintaxul românesc, Gramatica Latină, Istoria vechiă a Persieĭ, Palestineĭ, Francieĭ şi a Staturilor Asieĭ-Micĭ; din geografia: Germania şi Austria, din Aritmetică: numerile complexe şi frângerile.

Aceste obiecte eraŭ predate de profesoriĭ: Economul Constantin, George Sĕulescu, Va-

---

*) Alb. rom. No. 48 din 26 Iunie 1830.

**) Alb. rom. No. 27 din Aprilie 1830.

***) Alb. rom. No. 67 din 31 August 1830, anunţă curînda apariţiune a poesiilor mareluĭ Logofĕt Văcărescu.

****) Pag. 74 a Alb. românescĭ. Veḑĭ întréga lucrare în anexă.

*****) In 1881 se afla în acéstă clasă 136 de elevĭ.

******) Populate în 1830—1831 cu 65 de elevĭ.

*******) La 23 Ianuarie 1828, Gheorghe Sĕulescu, ḑice că a deschis la Treĭ-Erarchĭ, întâiŭ un clas elementar dupe metodul luĭ Lancaster (prefaţa gramaticeĭ românescĭ de Gh. Sĕulescu, Iaşĭ 1833).

sile Fabian și George Filipescu, la 20 de scolarĭ, atâția câțĭ fuseseră apțĭ de a urma cursurile clasei I-iŭ gimnasiale *).

Preocupațiunea reorganizăriĭ legislative a țĕreĭ cerea imperios pregătirea de impiegațĭ pentru magistratură și administrațiune, de aceea, Gheorghe Asaki, dupe reîntórcerea sa din Bucurescĭ, stărui să se adaoge, precum se făcu apoĭ și la Bucurescĭ, cursurĭ complimentare și anume: Dreptul privat al Românilor, un curs practic de legĭ, încredințat luĭ Hristea Flechtenmacher, care lucrase la codica luĭ Calimach la 1817 **); Limba elinéscă, predată de Căminarul Gheorghie; Limba franceză, predată de Etienne Marius Mouton, consul al Franțeĭ ***); în fine limba rusésců, de Vasile Peltichi ****).

Negreșit aceste clase complimentariĭ, maĭ ales cursul de legĭ, eraŭ pripit introduse și nu puteaŭ să aibă auditoriŭ pregătit. O recunósce acésta însușĭ G. Asaki, în darea de sémă de care maĭ sus vorbiĭŭ, a luĭ Mihail Sturdza; dar introducerea acestor studiĭ era o necesitate urgentă a situațiuneĭ țĕreĭ.

In 1830 Septembre, Epitropia adaose între studiile neobligatoriĭ ale gimnasiuluĭ Vasilian și limba germană. Anunciul publicat în Alb. rom. No. 68 (17 Septembre 1830), vestesce, că Samuel Botezatu, *român* sosit de curênd din Bucovina, fost profesor de limba nemțéscă la scóla normală din Cernăuțĭ, în provisornicul reglement al gimnasieĭ Vasiliană va paradosi acéstă limbă, ca un obiect extra-ordinar în gimnasiu, de la 11—1 d. a. Decĭ, toțĭ tineriĭ doritorĭ a învĕța acéstă limbă, să se înfățoșeze la acéstă Direcție spre a li-se face cunoscut condițiile sub carĭ pot urma acest curs.

Despre învĕțămêntul sătenilor în scolĭ ale Statuluĭ *****) nu aflăm nicĭ o urmă pentru aniĭ 1830 și 1831. Ba acum scólele de prin unele sate și monastirĭ pe la carĭ, în seculiĭ trecuțĭ aŭ putut învĕța băețiĭ de țĕranĭ, ba până și în primiĭ anĭ din aceștĭ seculĭ, precum am arĕtat în prima parte a acesteĭ lucrărĭ, începe ca să nu le recunóscă Eforia scólelor naționale, séŭ le ignoră existența. De alt-fel nicĭ chiar regulamentele organice ale Moldoveĭ și ale Munteniei nu aŭ creat învĕțămêntul de la sate.

Regulamentul Munteniei la secțiunea IV, cap. VIII, art. 306, se ocupă numaĭ de scólele începĕtóre pentru ambe sexele de prin capitalele județelor.

Regulamentul Moldoveĭ și el, și încă în termenĭ maĭ puțin limpeḑĭ, la anexa lit. *F*, secțiunea I, art. 66, abea indică decisiunea de a se înființa scolĭ începĕtóre prin capitalele județelor, (Veḑĭ și art. 420) ba încă nicĭ nu cere pentru tóte județele scolĭ, ci numaĭ pentru Roman, Hușĭ, Galațĭ, Focșanĭ, Bêrlad și Botoșanĭ.

---

*) Veḑĭ Alb. rom. din 1831, pag. 221.

**) In No. 38 al Alb. rom. din 22 Maiŭ 1830, se vestesce că s'aŭ înscris de ajuns doritorĭ de a învĕța legile și că la viitórea lună Iunie în 3, diminéța la 10 ore, profesorul va începe paradosirea printr'un discurs, continuând apoĭ dupe amiaḑă de la 4—6 ore; se invită înaltul cler și boieriĭ la inaugurarea cursuluĭ de legĭ.

***) Acesta ținea și o băcănie; el muri în Noembre 1831 și fu înlocuit de C. Tissot.

****) Veḑĭ Alb. rom. 1831, pag. 221.

*****) Scolĭ înființate de particularĭ, maĭ ales în Muntenia, am arĕtat că existaŭ. La 1830, există și încă cu mare progres scóla înființată la Golescĭ, avênd de profesor pe F. Aaron. Veḑĭ darea de sémă a examenuluĭ din 31 Martie 1830, în Alb. rom. pag. 141.

*

Pe când Statul nu avea nicĭ o îngrijire de învĕţătura sătenilor, îngrijaŭ óre de ea scolĭ private ?

Am adus maĭ sus preţióse documente inedite, care rĕspund afirmativ pentru un numĕr óre-care de sate. In Moldova, maĭ puţine scolĭ sătescĭ înfiinţate prin fondurĭ private am putut constata. Graţie existenţeĭ acelor scolĭ private de pe la sate, puturǎ găsi Domnitoriĭ de la Alexandru Ipsilant încóce, numĕrul de impiegaţĭ şi maĭ ales de condicarĭ de judeţe, cu cunoscinţe de carte românéscă.

Care era regimul acestor scolĭ, fundate de particularĭ, pe la sate ? Cum le priveaŭ guvernanţiĭ de la centru ?

In Moldova nu aflăm nicĭ o disposiţiune faţă cu asemenea scolĭ. Chiar şi în Muntenia, numaĭ prin Regulamentul organic, alin. 3 al art. 364, se hotărî, că învĕţătura privată să stea sub privigherea Eforieĭ scólelor, şi maĭ ales în privinţa metódelor de învĕţămênt.

Vom vedea, nu târḑiŭ, Eforia scólelor închiḑênd scolĭ private, maĭ ales dupe la biserici din oraş. Cât privesce scólele private din sate, Eforia mult timp n'are nicĭ o şcire despre dênsele.

*

Din respectul cultureĭ generale, Moldova încă face paşĭ necontestaţĭ. Musica căpĕtă un clas special, la scóla din Treĭ-Erarchĭ *) ; la începutul anuluĭ 1831, profesorul Paulicec, harpist însemnat, este însărcinat cu clasa de musică vocală, dupe stăruinţele luĭ Asaki, aşa că 22 de elevĭ formară un cor, care acompaniat de harpă, cântă la împărţirea premiilor, din 1 Iunie 1831, imnul scris de G. Asaki în limba românéscă, pe o arie din opera «Moise» a luĭ Rossini.

*

In Sept. 1830 s'aŭ înfiinţat prima musică a miliţieĭ pămêntescĭ, prin subscripţie. Dintre ceĭ subscrişĭ notăm : Mitropolitul Veniamin 1.000 de leĭ, General Major Mincovicĭ 1.000, Hat. Efrosina Rosset 315, Vorn. Ecaterina Ghica 200, Post. Elenca Mavroieni 200, M. Logof. C. Cantacuzino 500, Vorn. A. Cantacuzino 500, Hat. C. Pallade 1.500, Vist. A. Sturza 500, Vorn. C. Sturza 300, Hat. Th. Balş 200, Spăt. D. Cantacuzino 400, Aga T. Ghica 320, Aga Alecu Roset 200, Aga Alecu Balş 300, Aga C. Sturza 300, Aga Iordache C. Lăţescu 1.000, Aga Th. Balş 300, Căm. Spiridon A. Pavlu 315. In No. 77 al Alb, rom. din 5 Octombre 1830, se publică o scrisóre a redactoruluĭ «Curieruluĭ rom.», către redactorul Albineĭ, prin care felicită pre înfiinţătoriĭ musiceĭ şi 'ĭ comunică că «acésta arétă trépta de civilisaţie a naţieĭ.»

D. Theodor Burada, membru corespondent al Academieĭ, în excelentul sĕŭ calendar musical pe 1877, aduce preciόse informaţiunĭ despre încercările musicale de la 1830—31. (Veḑĭ şi Alb. rom. pe acelaş an, pag, 112).

---

*) Despre avêntul luat de musica vocală, să se vaḑă ce scrie D. Ion Ghica în «Scrisorĭ» pag. 57. — Veḑĭ în acéstă scriere a nóstră înderăt, pag. 48 et seq.

sile Fabian și George Filipescu, la 20 de scolarĭ, atâția câțĭ fuseseră apțĭ de a urma cursurile claseĭ I-iŭ gimnasiale *).

•

Preocupațiunea reorganizăriĭ legislative a țēreĭ cerea imperios pregătirea de impiegațĭ pentru magistratură și administrațiune, de aceea, Gheorghe Asaki, dupe reîntórcerea sa din Bucurescĭ, stărui să se adaoge, precum se făcu apoĭ și la Bucurescĭ, cursurĭ complimentare și anume: Dreptul privat al Românilor, un curs practic de legĭ, încredințat luĭ Hristea Flechtenmacher, care lucrase la codica luĭ Calimach la 1817 **); Limba elinéscă, predată de Căminarul Gheorghie; Limba franceză, predată de Etienne Marius Mouton, consul al Franțeĭ ***); în fine limba ruséscă, de Vasile Peltichi ****).

Negreșit aceste clase complimentariĭ, maĭ ales cursul de legĭ, eraŭ pripit introduse și nu puteaŭ să aibă auditoriŭ pregătit. O recunósce acésta însușĭ G. Asaki, în darea de sémă de care maĭ sus vorbiĭŭ, a luĭ Mihail Sturdza; dar introducerea acestor studiĭ era o necesitate urgentă a situațiuneĭ țēreĭ.

In 1830 Septembre, Epitropia adaose între studiile neobligatoriĭ ale gimnasiuluĭ Vasilian și limba germană. Anunciul publicat în Alb. rom. No. 68 (17 Septembre 1830), vestesce, că Samuel Botezatu, *român* sosit de curênd din Bucovina, fost profesor de limba nemțéscă la scóla normală din Cernăuțĭ, în provisornicul reglement al gimnasieĭ Vasiliană va paradosi acéstă limbă, ca un obiect extra-ordinar în gimnasiu, de la 11—1 d. a. Decĭ, toțĭ tineriĭ doritorĭ a învēța acéstă limbă, să se înfățoșeze la acéstă Direcție spre a li-se face cunoscut condițiile sub carĭ pot urma acest curs.

Despre învēțământul sătenilor în scolĭ ale Statuluĭ *****) nu aflăm nicĭ o urmă pentru aniĭ 1830 și 1831. Ba acum scólele de prin unele sate și monastirĭ pe la carĭ, în secoliĭ trecuțĭ aŭ putut învēța băețiĭ de țĕranĭ, ba până și în primiĭ anĭ din aceștĭ seculĭ, precum am arĕtat în prima parte a acesteĭ lucrărĭ, începe ca să nu le recunóscă Eforia scólelor naționale, séŭ le ignoră existența. De alt-fel nicĭ chiar regulamentele organice ale Moldoveĭ și ale Munteniеĭ nu aŭ creat învēțământul de la sate.

Regulamentul Munteniеĭ la secțiunea IV, cap. VIII, art. 306, se ocupă numaĭ de scólele începĕtóre pentru ambe sexele de prin capitalele județelor.

Regulamentul Moldoveĭ și el, și încă în termenĭ maĭ puțin limpeḑĭ, la anexa lit. *F*, secțiunea I, art. 66, abea indică decisiunea de a se înființa scolĭ începĕtóre prin capitalele județelor, (Veḑĭ și art. 420) ba încă nicĭ nu cere pentru tóte județele scolĭ, ci numaĭ pentru Roman, Hușĭ, Galațĭ, Focșanĭ, Bêrlad și Botoșanĭ.

---

*) Veḑĭ Alb. rom. din 1831, pag. 221.

**) In No. 38 al Alb. rom. din 22 Maiŭ 1830, se vestesce că s'aŭ înscris de ajuns doritorĭ de a învēța legile și că la viitórea lună Iunie în 3, diminéța la 10 ore, profesorul va începe paradosirea printr'un discurs, continuând apoĭ dupe amiaḑă de la 4—6 ore; se invită înaltul cler și boieriĭ la inaugurarea cursuluĭ de legĭ.

***) Acesta ținea și o băcănie; el muri în Noembre 1831 și fu înlocuit de C. Tissot.

****) Veḑĭ Alb. rom. 1831, pag. 221.

*****) Scolĭ înființate de particularĭ, maĭ ales în Muntenia, am arĕtat că existaŭ. La 1830, există și încă cu mare progres scóla înființată la Golescĭ, avênd de profesor pe F. Aaron. Veḑĭ darea de sémă a examenuluĭ din 31 Martie 1830, în Alb. rom. pag. 141.

*

Pe când Statul nu avea nicĭ o îngrijire de învĕţătura sătenilor, îngrijaŭ óre de ea scolĭ private ?

Am adus maĭ sus preţióse documente inedite, care rĕspund afirmativ pentru un numĕr óre-care de sate. In Moldova, maĭ puţine scolĭ sătescĭ înfiinţate prin fondurĭ private am putut constata. Graţie existenţeĭ acelor scolĭ private de pe la sate, putură găsi Domnitoriĭ de la Alexandru Ipsilant încóce, numĕrul de impiegaţĭ şi maĭ ales de condicarĭ de judeţe, cu cunoscinţe de carte românéscă.

Care era regimul acestor scolĭ, fundate de particularĭ, pe la sate ? Cum le priveaŭ guvernanţiĭ de la centru ?

In Moldova nu aflăm nicĭ o disposiţiune faţă cu asemenea scolĭ. Chiar şi în Muntenia, numaĭ prin Regulamentul organic, alin. 3 al art. 364, se hotărî, că învĕţătura privată să stea sub privigherea Eforieĭ scólelor, şi maĭ ales în privinţa metódelor de învĕţămênt.

Vom vedea, nu târḑiŭ, Eforia scólelor închiḑênd scolĭ private, maĭ ales dupe la biserici din oraş. Cât privesce scólele private din sate, Eforia mult timp n'are nicĭ o şcire despre dênsele.

*

Din respectul cultureĭ generale, Moldova încă face paşĭ necontestaţĭ. Musica căpĕtă un clas special, la scóla din Treĭ-Erarchĭ *); la începutul anuluĭ 1831, profesorul Paulicec, harpist însemnat, este însărcinat cu clasa de musică vocală, dupe stăruinţele luĭ Asaki, aşa că 22 de elevĭ formară un cor, care acompaniat de harpă, cântă la împărţirea premiilor, din 1 Iunie 1831, imnul scris de G. Asaki în limba românéscă, pe o arie din opera «Moise» a luĭ Rossini.

*

In Sept. 1830 s'aŭ înfiinţat prima musică a miliţieĭ pămêntescĭ, prin subscripţie. Dintre ceĭ subscrişĭ notăm : Mitropolitul Veniamin 1.000 de leĭ, General Major Mincovicĭ 1.000, Hat. Efrosina Rosset 315, Vorn. Ecaterina Ghica 200, Post. Elenca Mavroieni 200, M. Logof. C. Cantacuzino 500, Vorn. A. Cantacuzino 500, Hat. C. Pallade 1.500, Vist. A. Sturza 500, Vorn. C. Sturza 300, Hat. Th. Balş 200, Spăt. D. Cantacuzino 400, Aga T. Ghica 320, Aga Alecu Roset 200, Aga Alecu Balş 300, Aga C. Sturza 300, Aga Iordache C. Lăţescu 1.000, Aga Th. Balş 300, Căm. Spiridon A. Pavlu 315. In No. 77 al Alb, rom. din 5 Octombre 1830, se publică o scrisóre a redactoruluĭ «Curieruluĭ rom.», către redactorul Albineĭ, prin care felicită pre înfiinţătoriĭ musiceĭ şi 'ĭ comunică că «acésta arétă trépta de civilisaţie a naţieĭ.»

D. Theodor Burada, membru corespondent al Academieĭ, în excelentul sĕŭ calendar musical pe 1877, aduce preciόse informaţiunĭ despre încercările musicale de la 1830—31. (Veḑĭ şi Alb. rom. pe acelaş an, pag, 112).

---

*) Despre avêntul luat de musica vocală, să se vaḑă ce scrie D. Ion Ghica în «Scrisorĭ» pag. 57. — Veḑĭ în acéstă scriere a nóstră înderăt, pag. 48 et seq.

sile Fabian și George Filipescu, la 20 de scolarĭ, atâția câțĭ fuseseră apțĭ de a urma cursurile claseĭ I-iŭ gimnasiale *).

•

Preocupațiunea reorganizăriĭ legislative a țĕreĭ cerea imperios pregătirea de impiegațĭ pentru magistratură și administrațiune, de aceea, Gheorghe Asaki, dupe reîntórcerea sa din Bucurescĭ, stărui să se adaoge, precum se făcu apoĭ și la Bucurescĭ, cursurĭ complimentare și anume: Dreptul privat al Românilor, un curs practic de legĭ, încredințat luĭ Hristea Flechtenmacher, care lucrase la codica luĭ Calimach la 1817 **); Limba elinéscă, predată de Căminarul Gheorghie; Limba franceză, predată de Etienne Marius Mouton, consul al Franțeĭ ***); în fine limba ruséscă, de Vasile Peltichi ****).

Negreșit aceste clase complimentariĭ, maĭ ales cursul de legĭ, eraŭ pripit introduse și nu puteaŭ să aibă auditoriŭ pregătit. O recunósce acésta însușĭ G. Asaki, în darea de sémă de care maĭ sus vorbiĭŭ, a luĭ Mihail Sturdza; dar introducerea acestor studiĭ era o necesitate urgentă a situațiuneĭ țĕreĭ.

In 1830 Septembre, Epitropia adaose între studiile neobligatoriĭ ale gimnasiuluĭ Vasilian și limba germană. Anunciul publicat în Alb. rom. No. 68 (17 Septembre 1830), vestesce, că Samuel Botezatu, *român* sosit de curênd din Bucovina, fost profesor de limba nemțéscă la scóla normală din Cernăuțĭ, în provisornicul reglement al gimnasieĭ Vasiliană va paradosi acéstă limbă, ca un obiect extra-ordinar în gimnasiu, de la 11—1 d. a. Decĭ, toțĭ tineriĭ doritorĭ a învĕța acéstă limbă, să se înfățoșeze la acéstă Direcție spre a li-se face cunoscut condițiile sub carĭ pot urma acest curs.

Despre învĕțămêntul sătenilor în scolĭ ale Statuluĭ *****) nu aflăm nicĭ o urmă pentru aniĭ 1830 și 1831. Ba acum scólele de prin unele sate și monastirĭ pe la carĭ, în secoliĭ trecuțĭ aŭ putut învĕța băețiĭ de țĕranĭ, ba până și în primiĭ anĭ din acești seculĭ, precum am arĕtat în prima parte a acesteĭ lucrărĭ, începe ca să nu le recunóscă Eforia scólelor naționale, séŭ le ignoră existența. De alt-fel nicĭ chiar regulamentele organice ale Moldoveĭ și ale Munteniеĭ nu aŭ creat învĕțămêntul de la sate.

Regulamentul Munteniеĭ la secțiunea IV, cap. VIII, art. 306, se ocupă numaĭ de scólele începĕtóre pentru ambe sexele de prin capitalele județelor.

Regulamentul Moldoveĭ și el, și încă în termenĭ maĭ puțin limpeḑĭ, la anexa lit. *F*, secțiunea I, art. 66, abea indică decisiunea de a se înființa scolĭ începĕtóre prin capitalele județelor, (Veḑĭ și art. 420) ba încă nicĭ nu cere pentru tóte județele scolĭ, ci numaĭ pentru Roman, Hușĭ, Galațĭ, Focșanĭ, Bêrlad și Botoșanĭ.

---

*) Veḑĭ Alb. rom. din 1831, pag. 221.

**) In No. 38 al Alb. rom. din 22 Maiŭ 1830, se vestesce că s'aŭ înscris de ajuns doritorĭ de a învĕța legile și că la viitórea lună Iunie în 3, diminéța la 10 ore, profesorul va începe paradosirea printr'un discurs, continuând apoĭ dupe amiaḑă de la 4—6 ore; se invită înaltul cler și boieriĭ la inaugurarea cursuluĭ de legĭ.

***) Acesta ținea și o băcănie; el muri în Noembre 1831 și fu înlocuit de C. Tissot.

****) Veḑĭ Alb. rom. 1831, pag. 221.

*****) Scolĭ înființate de particularĭ, maĭ ales în Muntenia, am arĕtat că existaŭ. La 1830, există și încă cu mare progres scóla înființată la Golescĭ, avênd de profesor pe F. Aaron. Veḑĭ darea de sémă a examenuluĭ din 31 Martie 1830, în Alb. rom. pag. 141.

*

Pe când Statul nu avea nicĭ o îngrijire de învĕţătura sătenilor, îngrijaŭ óre de ea scolĭ private ?

Am adus maĭ sus preţióse documente inedite, care rĕspund afirmativ pentru un numĕr óre-care de sate. In Moldova, maĭ puţine scolĭ sătescĭ înfiinţate prin fondurĭ private am putut constata. Graţie existenţeĭ acelor scolĭ private de pe la sate, putură găsi Domnitoriĭ de la Alexandru Ipsilant încóce, numĕrul de impiegaţĭ şi maĭ ales de condicarĭ de judeţe, cu cunoscinţe de carte românéscă.

Care era regimul acestor scolĭ, fundate de particularĭ, pe la sate? Cum le priveaŭ guvernanţiĭ de la centru ?

In Moldova nu aflăm nicĭ o disposiţiune faţă cu asemenea scolĭ. Chiar şi în Muntenia, numaĭ prin Regulamentul organic, alin. 3 al art. 364, se hotărî, că învĕţătura privată să stea sub privigherea Eforieĭ scólelor, şi maĭ ales în privinţa metódelor de învĕţămênt.

Vom vedea, nu târḑiŭ, Eforia scólelor închiḑênd scolĭ private, maĭ ales dupe la biserici din oraş. Cât privesce scólele private din sate, Eforia mult timp n'are nicĭ o şcire despre dênsele.

*

Din respectul cultureĭ generale, Moldova încă face paşĭ necontestaţĭ. Musica capĕtă un clas special, la scóla din Treĭ-Erarchĭ *); la începutul anuluĭ 1831, profesorul Paulicec, harpist însemnat, este însărcinat cu clasa de musică vocală, dupe stăruinţele luĭ Asaki, aşa că 22 de elevĭ formară un cor, care acompaniat de harpă, cântă la împărţirea premiilor, din 1 Iunie 1831, imnul scris de G. Asaki în limba românéscă, pe o arie din opera «Moise» a luĭ Rossini.

*

In Sept. 1830 s'aŭ înfiinţat prima musică a miliţieĭ pământescĭ, prin subscripţie. Dintre ceĭ subscrişĭ notăm : Mitropolitul Veniamin 1.000 de leĭ, General Major Mincovicĭ 1.000, Hat. Efrosina Rosset 315, Vorn. Ecaterina Ghica 200, Post. Elenca Mavroieni 200, M. Logof. C. Cantacuzino 500, Vorn. A. Cantacuzino 500, Hat. C. Pallade 1.500, Vist. A. Sturza 500, Vorn. C. Sturza 300, Hat. Th. Balş 200, Spăt. D. Cantacuzino 400, Aga T. Ghica 320, Aga Alecu Roset 200, Aga Alecu Balş 300, Aga C. Sturza 300, Aga Iordache C. Lăţescu 1.000, Aga Th. Balş 300, Căm. Spiridon A. Pavlu 315. In No. 77 al Alb, rom. din 5 Octombre 1830, se publică o scrisóre a redactoruluĭ «Curieruluĭ rom.», către redactorul Albineĭ, prin care felicită pre înfiinţătoriĭ musiceĭ şi 'ĭ comunică că «acésta arétă trépta de civilisaţie a naţieĭ.»

D. Theodor Burada, membru corespondent al Academieĭ, în excelentul sĕŭ calendar musical pe 1877, aduce preciόse informaţiunĭ despre încercările musicale de la 1830—31. (Veḑĭ şi Alb. rom. pe acelaş an, pag, 112).

*) Despre avêntul luat de musica vocală, să se vaḑă ce scrie D. Ion Ghica în «Scrisorĭ» pag. 57. — Veḑĭ în acéstă scriere a nóstră îndĕrăt, pag. 48 et seq.

sile Fabian și George Filipescu, la 20 de scolarĭ, atâția câțĭ fuseseră apțĭ de a urma cursurile claseĭ I-iŭ gimnasiale *).

Preocupațiunea reorganizăriĭ legislative a țěreĭ cerea imperios pregătirea de impiegațĭ pentru magistratură și administrațiune, de aceea, Gheorghe Asaki, dupe reîntórcerea sa din Bucurescĭ, stărui să se adaoge, precum se făcu apoĭ și la Bucurescĭ, cursurĭ complimentare și anume: Dreptul privat al Românilor, un curs practic de legĭ, încredințat luĭ Hristea Flechtenmacher, care lucrase la codica luĭ Calimach la 1817 **); Limba elinéscă, predată de Căminarul Gheorghie; Limba franceză, predată de Etienne Marius Mouton, consul al Franțeĭ ***); în fine limba rusescă, de Vasile Peltichi ****).

Negreșit aceste clase complimentariĭ, maĭ ales cursul de legĭ, eraŭ pripit introduse și nu puteaŭ să aibă auditoriŭ pregătit. O recunósce acésta însușĭ G. Asaki, în darea de sémă de care maĭ sus vorbiĭŭ, a luĭ Mihail Sturdza; dar introducerea acestor studiĭ era o necesitate urgentă a situațiuneĭ țěreĭ.

In 1830 Septembre, Epitropia adaose între studiile neobligatoriĭ ale gimnasiuluĭ Vasilian și limba germană. Anunciul publicat în Alb. rom. No. 68 (17 Septembre 1830), vestesce, că Samuel Botezatu, *român* sosit de curênd din Bucovina, fost profesor de limba nemțéscă la scóla normală din Cernăuțĭ, în provisornicul reglement al gimnasieĭ Vasiliană va paradosi acéstă limbă, ca un obiect extra-ordinar în gimnasiu, de la 11—1 d. a. Decĭ, toțĭ tineriĭ doritorĭ a învěța acéstă limbă, să se înfățoșeze la acéstă Direcție spre a li-se face cunoscut condițiile sub carĭ pot urma acest curs.

Despre învěțământul sătenilor în scolĭ ale Statuluĭ *****) nu aflăm nicĭ o urmă pentru aniĭ 1830 și 1831. Ba acum scólele de prin unele sate și monastirĭ pe la carĭ, în seculiĭ trecuțĭ aŭ putut învěța băețiĭ de țěranĭ, ba până și în primiĭ anĭ din acești seculĭ, precum am arětat în prima parte a acesteĭ lucrărĭ, începe ca să nu le recunóscă Eforia scólelor naționale, séŭ le ignoră existența. De alt-fel nicĭ chiar regulamentele organice ale Moldoveĭ și ale Munteniеĭ nu aŭ creat învěțământul de la sate.

Regulamentul Munteniеĭ la secțiunea IV, cap. VIII, art. 306, se ocupă numaĭ de scólele începětóre pentru ambe sexele de prin capitalele județelor.

Regulamentul Moldoveĭ și el, și încă în termenĭ maĭ puțin limpedĭ, la anexa lit. *F*, secțiunea I, art. 66, abea indică decisiunea de a se înființa scolĭ începětóre prin capitalele județelor, (Vedĭ și art. 420) ba încă nicĭ nu cere pentru tóte județele scolĭ, ci numaĭ pentru Roman, Hușĭ, Galațĭ, Focșanĭ, Bêrlad și Botoșanĭ.

---

*) Vedĭ Alb. rom. din 1831, pag. 221.

**) In No. 38 al Alb. rom. din 22 Maiŭ 1830, se vestesce că s'aŭ înscris de ajuns doritorĭ de a învěța legile și că la viitórea lună Iunie în 3, diminéța la 10 ore, profesorul va începe paradosirea printr'un discurs, continuând apoĭ dupe amiadă de la 4—6 ore; se invită înaltul cler și boieriĭ la inaugurarea cursuluĭ de legĭ.

***) Acesta ținea și o băcănie; el muri în Noembre 1831 și fu înlocuit de C. Tissot.

****) Vedĭ Alb. rom. 1831, pag. 221.

*****) Scolĭ înființate de particularĭ, maĭ ales în Muntenia, am arětat că existaŭ. La 1830, există și încă cu mare progres scóla înființată la Golescĭ, avênd de profesor pe F. Aaron. Vedĭ darea de sémă a examenuluĭ din 31 Martie 1830, în Alb. rom. pag. 141.

*

Pe când Statul nu avea nicĭ o îngrijire de învĕțătura sătenilor, îngrijaŭ óre de ea scolĭ private ?

Am adus maĭ sus prețióse documente inedite, care rĕspund afirmativ pentru un numĕr óre-care de sate. In Moldova, maĭ puține scolĭ sătescĭ înființate prin fondurĭ private am putut constata. Grație existențeĭ acelor scolĭ private de pe la sate, putură găsi Domnitoriĭ de la Alexandru Ipsilant încóce, numĕrul de impiegațĭ și maĭ ales de condicarĭ de județe, cu cunoscințe de carte românéscă.

Care era regimul acestor scolĭ, fundate de particularĭ, pe la sate ? Cum le priveaŭ guvernanțiĭ de la centru ?

In Moldova nu aflăm nicĭ o disposițiune față cu asemenea scolĭ. Chiar și în Muntenia, numaĭ prin Regulamentul organic, alin. 3 al art. 364, se hotărî, că învĕțătura privată să stea sub privigherea Eforieĭ scólelor, și maĭ ales în privința metódelor de învĕțământ.

Vom vedea, nu târḑiŭ, Eforia scólelor închiḑênd scolĭ private, maĭ ales dupe la biericĭ din oraș. Cât privesce scólele private din sate, Eforia mult timp n'are nicĭ o șcire despre dênsele.

*

Din respectul cultureĭ generale, Moldova încă face pașĭ necontestațĭ. Musica căpĕtă un clas special, la scóla din Treĭ-Erarchĭ *) ; la începutul anuluĭ 1831, profesorul Paulicec, harpist însemnat, este însărcinat cu clasa de musică vocală, dupe stăruințele luĭ Asaki, așa că 22 de elevĭ formară un cor, care acompaniat de harpă, cântă la împărțirea premiilor, din 1 Iunie 1831, imnul scris de G. Asaki în limba românéscă, pe o arie din opera «Moise» a luĭ Rossini.

*

In Sept. 1830 s'aŭ înființat prima musică a milițieĭ pămêntescĭ, prin subscripție. Dintre ceĭ subscrișĭ notăm : Mitropolitul Veniamin 1.000 de leĭ, General Major Mincovicĭ 1.000, Hat. Efrosina Rosset 315, Vorn. Ecaterina Ghica 200, Post. Elenca Mavroieni 200, M. Logof. C. Cantacuzino 500, Vorn. A. Cantacuzino 500, Hat. C. Pallade 1.500, Vist. A. Sturza 500, Vorn. C. Sturza 300, Hat. Th. Balș 200, Spăt. D. Cantacuzino 400, Aga T. Ghica 320, Aga Alecu Roset 200, Aga Alecu Balș 300, Aga C. Sturza 300, Aga Iordache C. Lățescu 1.000, Aga Th. Balș 300, Căm. Spiridon A. Pavlu 315. In No. 77 al Alb, rom. din 5 Octombre 1830, se publică o scrisóre a redactoruluĭ «Curieruluĭ rom.», către redactorul Albineĭ, prin care felicită pre înființătoriĭ musiceĭ și 'ĭ comunică că «acésta arétă trépta de civilisație a națieĭ.»

D. Theodor Burada, membru corespondent al Academieĭ, în excelentul sĕŭ calendar musical pe 1877, aduce precióse informațiunĭ despre încercările musicale de la 1830—31. (Veḑĭ și Alb. rom. pe acelaș an, pag, 112).

*) Despre avêntul luat de musica vocală, să se vaḑă ce scrie D. Ion Ghica în «Scrisorĭ» pag. 57. — Veḑĭ în acéstă scriere a nóstră îndĕrăt, pag. 48 et seq.

*

Paralel cu încercările musicale, să nu negligem de a însemna importanța crescêndă a producțiunilor tipografieĭ, în aniĭ 1830—31. Décă, ca foĭ periodice, la 1830—31 nu avem de înregistrat de cât: «Albina românéscă»*) a luĭ G. Asaki, din Iașĭ și «Curierul românesc» a luĭ I. Eliade, din Bucurescĭ, pe lângă *Gazeta oficială a țéreĭ Muntenescĭ*, de care se pomenesce în raportul profesorilor scóleĭ din S-tul Sava, de la 1831, Decembre în 9, adus maĭ sus, de care ne-am ocupat, avem însă de notat și următórele cărțĭ **):

1) *Biblioteca românéscă séŭ adunărĭ de multe lucrurĭ folositóre, întocmite în 12 părțĭ, ântéia óră tălmăcite de prea învĕțațĭ bărbațĭ și tipărite pentru némul românesc prin Zaharia Karkaleki. Buda 1830, in 4°.*

Autorul acesta a început publicațiunea de față în 1829, dând în acel an partea 1-ea și a duoa; în 1830 a dat partea a 3-a și a 4-a, care aŭ fost și ultimele.

Lucrarea sa a dedicat'o luĭ Veniamin Mitropolitul, pe care 'l laudă pentru că: «*scóle naționale aĭ ridicat, cu profesorĭ învĕțațĭ le-aĭ întemeiat, gimnaziumul strĕmoșesc ce se derăpănase, iarășĭ cu triumf l'aĭ introdus în cea maĭ mare luminare, și nicĭ munțiĭ carpaticescĭ aŭ putut opri înaltele învĕțăturĭ ce isvorĕsc dintr'ênsul, a nu se ivi și pe aicĭ.*» Maĭ departe 'l numesce «*tatăl cultureĭ românescĭ.*»

La pag. 25 a acesteĭ publicațiunĭ se aduce urmarea viețeĭ luĭ Mihaiŭ, iar la pag. 33, sub titlul «*Dialog între duoĭ tinerĭ românescĭ*» Karkaleki ne-aŭ păstrat frumóse notițe despre istoria cultureĭ și a scolilor românescĭ. Aci putem culege informațiunĭ despre principaliĭ bărbațĭ, carĭ la anul 1830 lucréză pentru cultura națională;

2) *Poesiĭ de Ion Văcărescu,* despre care Karkaleki ḑicea că: «este întru învĕțătura și poesia românéscă un Anakréon Românesc.» (Bibl. rom. part. IV, pag. 36);

3) *Cântece de stea, de Anton Pan.* Anton Pan și cu Costache Kiosea, lucréză pentru muzica bisericéscă, fiind învĕțătorĭ de acésta în Bucurescĭ. Anton Pan va deveni din an în an, scriitorul cel maĭ popular;

4) *Dregătorul buneĭ crescerĭ, de Damaschin Bojinca.* Buda-Pesta;

5) *Gramatica franceso-română, de Grigore Pleșoianu****). Sibiŭ, vol. in 12°;

6) *Gramatica franceso-română, de acelaș.* Sibiŭ, 1 vol. in 12°;

7) *Invĕțătura pentru minte, de Mitropolitul Grigore.* Bucurescĭ;

8) *Anul mănos, bucuria lumeĭ, de Vasile Aron.* Sibiŭ;

9) *Triumful virtuțeĭ în potriva patimeĭ amoruluĭ, séŭ viața Comiteluĭ de Cominy, traducere din limba francesă, de Simion Marcovicĭ,* 1 vol. in 12°, Sibiŭ;

10) *Biblioteca desfătătóre, de Stanciu Căpățineanu* ****). Sibiŭ.

11) *Mitologhia elinilor și a romanilor,* cu 68 de figurĭ, un vol. in 12°, din franțuzesce, de acelaș. Sibiŭ;

12) *Mărirea și căderea romanilor,* de Montesquieu, traducere de acelaș. Sibiŭ;

---

*) Gheorghe Seulescu în prefața gramaticeĭ sale din 1833, ḑice, că gramatica sa a fost, norma corecțieĭ filologice în foile «Alb. românéscă», de la începutul înființăreĭ sale, cu a căreĭ redacție și corecție, am fost însărcinat în diastema de duoĭ anĭ și a căruĭ stil și probă de compunerea cuvintelor ce se urméză până astăḑĭ d'ântêia dată s'aŭ urat (urmat?) cu plăcerea filologilor națieĭ». Vasile Fabian, încă era redactor. (No. 6, Alb. rom. 1830).

**) Veḑĭ și anexa corespunḑĕtóre.

***) «Un tênăr prea învĕțat și scolar al rĕposatuluĭ Lazăr și acum o să tipăréscă tot acest tênĕr și Telimahul românesce cu 24 de icóne.»—Karkaleki. Bibl. rom., pag. 35, partea a IV-a.

****) Acesta ca și Grigore Pleșoianu, eraŭ profesorĭ la Craiova.

13) *Antropologie, prelucrată de Paul Vasicĭ.* Buda;
14) *Calendar românesc pe 1830,* cu tabloul luĭ Ioan Huniad;
15) *Istoria Biblicéscă,* in 8°. Buda;
16) *Culegere din nopţile luĭ Jung,* de Simion Marcovicĭ. Bucurescĭ;
17) *Regulele séŭ gramatica poesieĭ,* de I. Eliade. Bucurescĭ;
18) *Abecedar ruso-românesc, de Vasile Peltechi.* Iaşĭ;
19) *Calendar pe 1831, de Stefan Neagoe.* Sibiŭ;
20) *Calendar de perete pentru 20 de anĭ, de G. Gorjan;*
21) *Zadik séŭ urzitórea, din Voltaire,* 1 vol. in 12°, de Stanciu Căpăţîneanu, Sibiŭ;
22) *Heraclie, tragedie în 5 acte, trad. de I. Roseti.* Bucurescĭ;
23) *Fanatismul séŭ Mohamet, din Voltaire,* trad. de Heliade. Bucurescĭ;
24) *Pavel şi Virginia, de Bernardin de S-t. Pierre,* tradusă de Iancu Busnea. Iaşĭ;
25) *Iubitorul de înţelepciune, de Sergie Mecrcul,* tradus din grecesce de V. C. M. M. Iaşĭ;
26) *Intêmplările luĭ Telemac, în 4 tomurĭ,* trad. de Grigore Pleşoianu. Sibiŭ;
27) *Diatetica, de Paul Vasicĭ Ungureanu.* Bucurescĭ;
28) *Bordeiul indienesc,* in 8°. Iaşĭ;
29) *Culegere de înţelepciune,* nouă ediţiune dupe cea din 1827. Iancu Busnea. Iaşĭ;
30) *Ermiona séŭ mirésa lumeĭ celeĭ-alte;*
31) *Florării pentru folosul iubitoruluĭ de învĕţătură.*

Pe lângă aceste cărţĭ a maĭ apărut diferite opere eclesiastice, precum: *Aghezmătarul portativ,* tipărit la Iaşĭ; *Funia întreită dogmatică,* idem; *Acaftisterul Episcopuluĭ Neofit,* la Bucurescĭ; *Mineiul pe 12 lunĭ,* la Mon. Némţuluĭ; *Psaltirea şi ohtoicul mic,* la Ion Barţ, în Sibiŭ; un céslov şi catehismul mic din Buda, etc.

Aŭ maĭ apărut şi unele publicaţiunĭ oficiale, precum: *Băgărĭ de sémă asupra plugărieĭ,* proect la obştésca Adunare, tipărit la tipografia Eliad; *Hrisovul luĭ Mateiŭ Basarab,* Bucurescĭ, (Clinceanu); *Cuvêntul generaluluĭ Kiselef la deschiderea obşteşteĭ adunărĭ a Valahieĭ,* din 1831, Martie 10, Bucurescĭ; *Povĕţuire pentru holeră,* Bucurescĭ.

NB. Aci e locul de a anunţa că lipsa de cărţĭ didactice era mare la data acésta. Eforia scólelor din ţéra românéscă, scrise către profesoriĭ scóleĭ naţionale, în 1831 Noembre 23, sub No. 32: «*ca eĭ să se îndeletnicéscă a alcătui fiieşce-care în parte un curs prescurt de tóte acele sciinţe ce este neapĕrată trebuinţă să le înveţe candidaţiĭ profesorĭ ce vor merge pe la judeţe şi aceste alcătuirĭ să le înfăţişeze gata până la 15 ale următóreĭ lunĭ Decembre.*» Mirabile dictu! se cer cărţĭ didactice de la 23 Noembre, până la 15 Decembre *).

*

Tipografiile carĭ funcţionaŭ în principate aŭ fost, în Moldova: Tipografia Monastireĭ Neamţuluĭ, aceea a Albineĭ a luĭ G. Asaki şi aceea a Mitropolieĭ în Iaşĭ. Karkaleki scrie că eraŭ numaĭ 2 tipografiĭ, nepomenind de aceea a luĭ Asaki. La Bucurescĭ, funcţiona tipografia luĭ Eliad şi a Mitropolieĭ şi cea a Eforieĭ scólelor. Şi aci Karkaleki nu înregistrézá tipografia luĭ Eliade, ci ḑice că se tipăresce Curierul românesc, la tipografia Mitropolieĭ.

*) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

*

Cărţile şi publicaţiunile acestea unde se vindeaŭ ele?

In Iaşĭ, numaĭ târdiŭ se înfiinţéză o librărie specială. Pe la 1830 încă se vindeaŭ cărţĭ la dugheana de braşovenie a Companiştilor Dimitrie şi Gavril de lângă pórta Mitropolieĭ. Aci, ḑice «Alb. rom.» din 1830, se putea căpăta «de curênd tipăritul micul calendar de buzunar, in 16⁰, intitulat Calendar ḑilnic pentru tot-d'a-una.» Către finea anuluĭ 1830, Ion Boguş, asociatul luĭ Wild, librar din Lemberg, deschide librărie în casele Vorniculuĭ N. Paşcanu de la Iaşĭ, «avênd cărţĭ în felurite limbĭ, stampe botanice de florĭ şi ierburĭ, stampe zoologice, architectonice, portrete a felurimĭ de persóne însemnate.» Se fac abonamente de lectură cu 12 leĭ pe lună. Se vînd instrumente musicale, clavire, flaute, ghitare . . . . . papeterie, etc. *).

Librăria era ţinută şi în Bucurescĭ în mare parte de braşovenĭ; eĭ aduceaŭ maĭ cu sémă cărţile din Ardeal.

Bĕtrânul Hâşdeu a publicat la 1830, în «*Véstnic Evropĕi*», cântece istorice a Moldoveĭ şi povestea luĭ Duca Vodă. In *Molva* din 1834 a publicat o legendă asupra luĭ Petriceicu Vodă: judecata la Sardaria de Orcheĭ şi cugetărĭ moldovenescĭ, In Telescop: Despre literatoriĭ Basarabieĭ 1834, cântecele populare ale Moldoveĭ, în privire istorică 1833. şi scrisóre asupra importanţeĭ limbeĭ românescĭ, etc. **).

*

Déca, precum vĕḑurăm, catalogul cărţilor românescĭ s'aŭ maĭ înmulţit până la 1830, presa s'a îmbunătăţit şi ea. Albina românéscă începe a publica unele articole originale. Vom menţiona acelea semnate de anonimul *Călĕtor moldovean*. Acest anonim este neîndoios G. Asaki, carele publică călĕtoria sa proprie în Rusia.

In No. 12 a Alb. rom., din 1830, se publică un alt articol «*despre literatura română.*» In acest articol ***), care este ca o prefaţă la publicaţiunea «*Odeĭ către D-ḑeŭ.*» versurĭ scrise de Const. Stamate din Basarabia ****), ne arétă pre autorul acestuĭ articol, destul de cunoscĕtor de istoria veche literară a românilor. Autorul, fie Seulescu, séŭ G. Asaki, cunósce şi pre moderniĭ scriitorĭ şi din alte ţĕrĭ române. Dintre aceştia citéză pe Banul I. Văcărescu şi pre Ioan Budescul séŭ Budaĭ, cu care şcim positiv că G. Asaki a stat în corespondenţă şi ale căruĭ opere numaĭ în aniĭ aceştia din urmă, încă cele maĭ multe netipărite, aŭ fost cumpĕrate de guvernul Românieĭ de la clironomiĭ luĭ de peste munţĭ *****).

«Curierul românesc» al luĭ I. Eliad, din 1830, nu este superior cu mult «Albineĭ ro-

*) Alb. rom. No. 96 din 1830. Din acésta se vede, că este în eróre D-nu Xenopolu, când ḑice că Bell a fost primul librar în Iaşĭ.

**) Dacia literară, pag. 349.

***) Veḑĭ anexa la acésta pagină.

****) Este o imitaţiune dupe poetul rus Darjavin.

*****) In 1831 G. Asaki fiind numit archivist de Stat, se ocupă cu adunarea documentelor privitóre la drepturile ţĕreĭ. Aşa el are ocasiune să facă maĭ de aprópe cunoscinţă cu trecutul glorios al Românilor.

mânesci». Semnalăm în anexă principalele articole din acest an, cu referința la mișcarea culturală.

Nu numaĭ literatura începe a se împămênteni în țĕrile române; sciința încă se manifestă prin unele lucrărĭ. Așa vedem publicațiunea doctoruluĭ Zotta despre apele minerale din Moldova. Doctorul Zotta amintesce de o altă publicațiune analogă din 1811. Acésta era a doctoruluĭ Plusk, din Iașĭ, care a făcut ântéia sistematică cercare a apelor minerale de la Borca, din ținutul Suceveĭ.

Doctor Zotta dă la 1830, Maiŭ, o analisă anterióră a doctoruluĭ Plusk *).

*

Nu trebue a se uita, că G. Asaki a făcut cele ântêiŭ observațiunĭ metereologice și le-a publicat în Alb. rom., începênd cu No. 2, din 6 Iunie 1829.

*

Higiena publică preocupă pre guvernele din Bucurescĭ și Iașĭ. Din lucrările anterióre aduse, s'a vĕḑut că existaŭ spitale și doctorĭ în unele orașe. In Moldova exista la 1830/31 «*o epitropie a caseĭ doctorilor*,» care avea veniturĭ destul de marĭ.

Intre acestea era venitul măjărieĭ de la Galațĭ.

*

Artele 'șĭ și daŭ mâna. Am constatat progrese, séŭ măcar năzuințĭ către progresul musiceĭ. Egâlmente am constatat reale progrese în poesie. Nu va fi de mirare, décă în 1831 semnalăm aparițiunea unora din primele lucrărĭ în arta pictureĭ. Tênĕrul Const. Leca, atrage atențiunea lumeĭ române la aceștĭ anĭ, prin lucrările sale în pictură. «Curierul românesc» vorbesce de Const. Leca în maĭ multe rêndurĭ. Pe la începutul anuluĭ 1830, Curierul rom., scrie următórele:

«O scrisóre din Buda vestesce, că tênĕrul român Constantin Leca, care se îndeletnicesce la meșteșugul cel frumos al zugrăvieĭ, sĕvêrșind o icónă pe care înfățoșéză mórtea luĭ Mihaiŭ Vodă cel Vitéz, a început o altă icónă pe care închipuesce pe Eroul Stefan-Vodă al Moldoveĭ și sĕvîrșindu-le, se gătesce a veni cu amênduoe în Bucurescĭ, cu gând, ca pe cea d'ântêiu să o închine și s'o dăruiască scóleĭ Naționale din Bucurescĭ, iar pe cea de al duoilea să o închine gimnazieĭ Vasiliane din Iașĭ» **).

Despre acesteașĭ lucrărĭ ale luĭ Leca, maĭ scrie și Karkaleki în Biblioteca românéscă, a sa, partea a IV, pag. 31, cele următóre:

«*Aprins fiind de zelul patrioticesc și vrênd dupe putere a sluji némuluĭ, a zugrăvit trista și lăcrămósa mórte a vitézuluĭ principe Mihaiŭ, pe o pânză de un cot și jumĕtate de mare și spre vecinica aducere aminte, ca un suvenir, a dat'o la scólele naționale din Bucurescĭ, ca să se pună în scóle înaintea tinerimeĭ. . . . .*» Karkaleki care ast-fel grăesce despre junele pictor propune «*a se patroni de naționaliștĭ, ca cu ajutorul neamuluĭ să pótă merge în Italia și Franța pentru întréga procopsire și*

*) Alb. rom. No. 44 din 12 Iunie 1830.

**) Veḑĭ și Alb. rom. de la 19 Ianuarie 1830, care reproduce cu bucurie informațiunea de maĭ sus din Curierul rom.

*

Cărţile şi publicaţiunile acestea unde se vindeaŭ ele?

In Iaşĭ, numaĭ târḑiŭ se înfiinţéză o librărie specială. Pe la 1830 încă se vindeaŭ cărţĭ la dugheana de braşovenie a Companiştilor Dimitrie şi Gavril de lângă pórta Mitropolieĭ. Aci, ḑice «Alb. rom.» din 1830, se putea căpăta «de curênd tipăritul micul calendar de buzunar, in 16⁰, intitulat Calendar ḑilnic pentru tot-d'a-una.» Către finea anuluĭ 1830, Ion Boguş, asociatul luĭ Wild, librar din Lemberg, deschide librărie în casele Vornicului N. Paşcanu de la Iaşĭ, «avênd cărţĭ în felurite limbĭ, stampe botanice de florĭ şi ierburĭ, stampe zoologice, architectonice, portrete a felurimĭ de persóne însemnate.» Se fac abonamente de lectură cu 12 leĭ pe lună. Se vînd instrumente musicale, clavire, flaute, ghitare . . . . . papeterie, etc. *).

Librăria era ţinută şi în Bucurescĭ în mare parte de braşovenĭ; eĭ aduceaŭ maĭ cu sémă cărţile din Ardeal.

Bĕtrânul Hâşdeu a publicat la 1830, în «*Vêstnic Evropeĭ*», cântece istorice a Moldoveĭ şi povestea luĭ Duca Vodă. In *Molva* din 1834 a publicat o legendă asupra luĭ Petriceicu Vodă: judecata la Sardaria de Orcheĭ şi cugetărĭ moldovenescĭ, In Telescop: Despre literatoriĭ Basarabieĭ 1834, cântecele populare ale Moldoveĭ, în privire istorică 1833. şi scrisóre asupra importanţeĭ limbeĭ românescĭ, etc. **).

*

Déca, precum vĕḑurăm, catalogul cărţilor românescĭ s'aŭ maĭ îmulţit până la 1830, presa s'a îmbunătăţit şi ea. Albina românéscă începe a publica unele articole originale. Vom menţiona acelea semnate de anonimul *Călĕtor moldovean*. Acest anonim este neîndoios G. Asaki, carele publică călĕtoria sa proprie în Rusia.

In No. 12 a Alb. rom., din 1830, se publică un alt articol «*despre literatura română.*» In acest articol ***), care este ca o prefaţă la publicaţiunea «*Odeĭ către D-ḑeŭ.*» versurĭ scrise de Const. Stamate din Basarabia ****), ne arétă pre autorul acestuĭ articol, destul de cunoscĕtor de istoria veche literară a românilor. Autorul, fie Seulescu, séŭ G. Asaki, cunósce şi pre moderniĭ scriitorĭ şi din alte ţĕrĭ române. Dintre aceştia citéză pe Banul I. Văcărescu şi pre Ioan Budescul séŭ Budaĭ, cu care şcim positiv că G. Asaki a stat în corespondenţă şi ale căruĭ opere numaĭ în aniĭ aceştia din urmă, încă cele maĭ multe netipărite, aŭ fost cumpĕrate de guvernul Românieĭ de la clironomiĭ luĭ de peste munţĭ *****).

«Curierul românesc» al luĭ I. Eliad, din 1830, nu este superior cu mult «Albineĭ ro-

---

*) Alb. rom. No. 96 din 1830. Din acésta se vede, că este în eróre D-nu Xenopolu, când ḑice că Bell a fost primul librar în Iaşĭ.

**) Dacia literară, pag. 349.

***) Veḑĭ anexa la acésta pagină.

****) Este o imitaţiune dupe poetul rus Darjavin.

*****) In 1831 G. Asaki fiind numit archivist de Stat, se ocupă cu adunarea documentelor privitóre la drepturile ţĕreĭ. Aşa el are ocasiune să facă maĭ de aprópe cunoscinţă cu trecutul glorios al Românilor.

mânescĭ». Semnalăm în anexă principalele articole din acest an, cu referinţa la mişcarea culturală.

Nu numaĭ literatura începe a se împământeni în ţĕrile române; sciinţa încă se manifestă prin unele lucrărĭ. Aşa vedem publicaţiunea doctoruluĭ Zotta despre apele minerale din Moldova. Doctorul Zotta amintesce de o altă publicaţiune analogă din 1811. Acésta era a doctoruluĭ Plusk, din Iaşĭ, care a făcut ântêia sistematică cercare a apelor minerale de la Borca, din ţinutul Suceveĭ.

Doctor Zotta dă la 1830, Maiŭ, o analisă anterióră a doctoruluĭ Plusk *).

*

Nu trebue a se uita, că G. Asaki a făcut cele ântêiŭ observaţiunĭ metereologice şi le-a publicat în Alb. rom., începênd cu No. 2, din 6 Iunie 1829.

*

Higiena publică preocupă pre guvernele din Bucurescĭ şi Iaşĭ. Din lucrările anterióre aduse, s'a vĕḑut că existaŭ spitale şi doctorĭ în unele oraşe. In Moldova exista la 1830/31 «*o epitropie a caseĭ doctorilor,*» care avea veniturĭ destul de marĭ.

Intre acestea era venitul măjărieĭ de la Galaţĭ.

*

Artele 'şĭ şi daŭ mâna. Am constatat progrese, séŭ măcar năzuinţĭ către progresul musiceĭ. Egalmente am constatat reale progrese în poesie. Nu va fi de mirare, décă în 1831 semnalăm apariţiunea unora din primele lucrărĭ în arta pictureĭ. Tênĕrul Const. Leca, atrage atenţiunea lumeĭ române la aceştĭ anĭ, prin lucrările sale în pictură. «Curierul românesc» vorbesce de Const. Leca în maĭ multe rêndurĭ. Pe la începutul anuluĭ 1830, Curierul rom., scrie următórele:

«O scrisóre din Buda vestesce, că tênĕrul român Constantin Leca, care se îndeletnicesce la meşteşugul cel frumos al zugrăvieĭ, sĕvêrşind o icónă pe care înfăţoşéză mórtea luĭ Mihaiŭ Vodă cel Vitéz, a început o altă icónă pe care închipuesce pe Eroul Stefan-Vodă al Moldoveĭ şi sĕvîrşindu-le, se gătesce a veni cu amênduoe în Bucurescĭ, cu gând, ca pe cea d'ântêiu să o închine şi s'o dăruiască scóleĭ Naţionale din Bucurescĭ, iar pe cea de al duoilea să o închine gimnazieĭ Vasiliane din Iaşĭ» *).

Despre acesteaşĭ lucrărĭ ale luĭ Leca, maĭ scrie şi Karkaleki în Biblioteca românéscă, a sa, partea a IV, pag. 31, cele următóre:

«*Aprins fiind de zelul patrioticesc şi vrênd dupe putere a sluji nĕmuluĭ, a zugrăvit trista şi lăcrămósa mórte a vitezuluĭ principe Mihaiŭ, pe o pânză de un cot şi jumĕtate de mare şi spre vecinica aducere aminte, ca un suvenir, a dat'o la scólele naţionale din Bucurescĭ, ca să se pună în scóle înaintea tinerimeĭ. . . .*» Karkaleki care ast-fel grăesce despre junele pictor propune «*a se patroni de naţionaliştĭ, ca cu ajutorul neamuluĭ să pótă merge în Italia şi Franţa pentru întréga procopsire şi*

*) Alb. rom. No. 44 din 12 Iunie 1830.

**) Veḑĭ şi Alb. rom. de la 19 Ianuarie 1830, care reproduce cu bucurie informaţiunea de maĭ sus din Curierul rom.

covêrşireĭ acesteĭ măestriĭ, care apoĭ să pótă sluji neamuluĭ ca maister temeĭnic şi profesor tinerimeĭ româneseĭ în acéstă măestrie».

In curênd şi în Iaşĭ G. Asaki va provoca o mişcare culturală a pictureĭ prin înfiinţarea claseĭ de zugrăvie, care îndată va produce următoriĭ elevĭ eminenţĭ:

Lemni Gheorghie;
Panaiteanu Gh.;
Asaki Alexandru;
Giuşcă Gheorghie;
Anastasianu Ioan;
T. Codrescu.

In afară din aceştĭ elevĭ, din carĭ numaĭ câţĭ-va vor rĕmânea cu specialitatea pictureĭ (Lemni, Panaiteanu, Anastasianu), se maĭ aşeḑă în Iaşĭ, şi Ioan Stavsky, care în publicaţiunile sale din «Albina română» ḑice, că *«are cinstea a însciinţa pre iubitoriĭ de măestria de zugrăvie»*, că este dispus să facă portreturĭ de persóne.

*

Mijlocul social în Moldova, cât şi în ţéra românéscă, începe a se îmbunătăţi nu numaĭ prin scolile naţionale, dar şi prin câte-va bune pensionate private, cum şi prin întórcerea de la studiĭ din străinĕtate a primilor feciorĭ de boerĭ şi a tinerilor foştĭ bursierĭ aĭ Eforieĭ scólelor din Muntenia şi carĭ aŭ devenit deja profesorĭ la S-tul Sava, precum vĕḑurăm maĭ sus.

In Iaşĭ, pensionatul privat al luĭ Victor Cunin, atrăgea atenţiunea societăţeĭ Ieşane.

In 1830, cetim în Albina română No. 102, următorul avis: Pensionatul privat al luĭ Victor Cunin «face în deosebit cunoscut numele scolarilor, carĭ în examenul şése-lunieĭ din urmă s'aŭ învrednicit de laudă pentru buna lor sîrguinţă şi zelul în felul de învĕţăturĭ, nădăjduind prin acésta, ca părinţiĭ acelor scolarĭ, vor vedea cu bucurie numele fiilor sĕĭ însoţite de laudă, ca o urmare ce ar putea de-a îndemna de acum înainte acelora carĭ n'aŭ avut aceeaşĭ tragere către învĕţăturĭ.»

In clasul al IV-lea era **Vasile Alexandri**, care, cu Mihail Roset şi C. Vârnav, s'aŭ deosebit la gramatică, Ist. naturală, mitologhie, cele ântêi datoriĭ ale fiilor, la analisă *).

Dintre primiĭ feciorĭ de boierĭ muntenĭ, carĭ se întorc din străinĕtate şi anume de la Paris, a fost fiul Hatmanuluĭ Nicolae Filipescu **). El reveni cu diplomă de studiĭ în legĭ. Sentimentele filogalice a caseĭ Filipescu sunt cunoscute încă de pe timpul Domnieĭ luĭ Alexandru Suţu şi a invasiuneĭ rusescĭ, care se termină cu pacea de la 1812.

Scirea despre întórcerea în patrie a tênĕruluĭ Filipescu, este dată cu mulţămire în No. 3 al Albineĭ rom. din 1830, după informaţiunea «Curieruluĭ românesc.»

*

Din efemeridele anuluĭ 1831, notăm aci unele, carĭ, direct orĭ indirect, ating cercetarea istorieĭ cultureĭ naţionale:

---

*) Despre pensionatul luĭ Victor Cunin grăesce D. I. Ghica în Scrisorĭ către Alexandri, la pag. 73. Ilustrul acest bărbat încă a frecuentat pensionatul din Iaşĭ. D-luĭ spune, că se învĕţa acolo «un pic de franţuzéscă, un pic de nemţéscă, un pic de grecéscă şi ceva istorie şi geografie pe d'asupra».

**) Ceĭ ântêĭ feciorĭ de boierĭ din Moldova fură duşĭ la Paris de dascălul *Furnarache*, tatăl D-luĭ senator actual (1891), cu acestaşĭ nume. Intre aceia era şi *Alexandri*.

La 1 Ianuarie 1831, scrie «Albina Română» No. 102 că :

«Intru serbarea străluciteĭ ḑile a nascereĭ Mântuitoruluĭ Nostru Isus Christos, corposul personaluluĭ şi junimeĭ gimnasieĭ Vasiliane urmând învechitelor datoriĭ, aŭ înfăţişat în 26 ale acesteia, urarea sa aniversală In. Pr. Sf. Arhipăstor D. Veniamin, înviitorul acesteĭ gimnasie, scutitorul eĭ, părinte şi ântêiul epitrop al scólelor publice naţionale a Moldoveĭ, carele cu părintésca blândeţe şi bunĕtate primind rostirile tinerimeĭ, înfăţişĕtóre mulţămireĭ pentru revărsatele spre dênsa facerĭ de bine, prin bună crescere şi învĕţătură.

«Pe lângă înalta mulţămire ce aŭ arĕtat, aŭ bine-voit a orândui, ca spre mângâerea têněruluĭ orator şi a conscolarilor sĕĭ stipendiştĭ, să li se împartă 100 de leĭ. Vederată a fost într'acéstă înfăţişare bucuria şi mângâerea adunăreĭ care, nădăjduim, că se va adăogi în ḑiua apropiatuluĭ public examen.»

La Martie 1831, Kiseleff dă proiectul de regulamentul organic în desbaterea Obşteşteĭ extraordinareĭ adunărĭ, convocată în Februarie.

La finele luĭ Maiŭ 1831, s'a făcut cercetarea examenuluĭ claseĭ gimnasiuluĭ Vasilianu în mod maĭ precipitat din causa sbucnireĭ holereĭ.

La 1 Iunie, s'a făcut promoţiunile şi împărţirea premiilor. In clasa elementară frecuentată de 106 scolarĭ, s'aŭ dat 24 premiĭ. In clasa normeĭ, frecuentată de 65 scolarĭ, s'aŭ împărţit 14 premiĭ, şi în clasa I gimnasială frecuentată de 20 scolarĭ, s'aŭ dat 3 premiĭ.

Aceştĭ 3 premianţĭ fură : Teodor Popescu, (maĭ târḑiŭ Scriban), Alexandru Costinescu, (maĭ târḑiŭ inginer şi profesor), şi Iancu Stavrat, (maĭ târḑiŭ profesor la Academia din Iaşĭ). La ocasiunea solemnităţeĭ acesteia, publicul a aplaudat un cor vocal din scolarĭ, condus de profesorul de musică Paulicec *).

In August 1831, dupe încetarea epidemieĭ, notăm înfiinţarea în Iaşĭ a unuĭ pensionat privat de fete de către slugerul Teodor Burada şi soţia sa.

Iată însciinţarea de deschidere a acesteĭ scolĭ private :

«Domnul Slugerul Teodor Burada, cu a sa soţie, nepóta D. Serdaruluĭ Chiriac, aŭ cinste a face cunoscut, cum că aŭ aşeḑat în casa lor o Pansione de nobile Dimoazele, fiĭce de boierĭ; în acéstă Pansione, dupe bune regule orênduite, pre lângă tóte îndemânările cuviinciόse, vor primi tinerile persóne o deplină educaţie în moral, în învĕţătura limbeĭ grecescĭ şi franţozescĭ, în sciinţă şi în muzică.

«Numĕrul din care se va alcătui Pansionea este de 15 persóne, iar preţul pe an şéseḑecĭ galbenĭ. Până acuma s'aŭ adunat următórele Dimoazele : fiica Dumisale Vornicul Sandu Crupenschi, duoĕ nepóte Dumisale Vor. Casandra Negel, duoĕ fiĭce a Dumisale Aghi Mihail Veisa, fiĭca Dumisale Spătar C. C. Rocsanda Mălăésa.

«Drept aceea, toţĭ boieriĭ, ce vor dori a folosi pe copiiĭ lor cu buna educaţie, spre a afla tot planul şi condiţiile cu amĕruntul, vor bine-voi a se adresui în persónă, séŭ în scris, către sus-numitul, al căruia locuinţă este în sărărie, pe muchea dealuluĭ, şi în faţa bisericeĭ numită Vulpe **)».

In Septembre, se hotărésce şi deschiderea scólelor publice de la Treĭ Erarhĭ, la 8 Octombre. Direcţia scólelor vestesce acésta prin următorul avis :

«După orênduirea Cinstiteĭ Epitropiĭ învĕţăturilor naţionale, Direcţia scólelor face cu-

*) Veḑĭ anexa după Albina română din 4 Iunie 1831.

**) Albina română No. 28 din 20 August 1831.

covêrşireĭ acesteĭ măestriĭ, care apoĭ să pótă sluji neamuluĭ ca maister temeĭnic şi profesor tinerimeĭ românescĭ în acéstă măestrie».

In curênd şi în Iaşĭ G. Asaki va provoca o mişcare culturală a pictureĭ prin înfiinţarea claseĭ de zugrăvie, care îndată va produce următoriĭ elevĭ eminenţĭ :

Lemni Gheorghie;
Panaiteanu Gh.;
Asaki Alexandru ;
Giuşcă Gheorghie;
Anastasianu Ioan;
T. Codrescu.

In afară din aceştĭ elevĭ, din carĭ numaĭ câţĭ-va vor rĕmânea cu specialitatea pictureĭ (Lemni, Panaiteanu, Anastasianu), se maĭ aşedă în Iaşĭ, şi Ioan Stavsky, care în publicaţiunile sale din «Albina română» dice, că «*are cinstea a insciinţa pre iubitoriĭ de măestria de zugrăvie*», că este dispus să facă portreturĭ de persóne.

*

Mijlocul social în Moldova, cât şi în ţéra românéscă, începe a se îmbunătăţi nu numaĭ prin scolile naţionale, dar şi prin câte-va bune pensionate private, cum şi prin întórcerea de la studiĭ din străinĕtate a primilor feciorĭ de boerĭ şi a tinerilor foştĭ bursierĭ aĭ Eforieĭ scólelor din Muntenia şi carĭ aŭ devenit deja profesorĭ la S-tul Sava, precum vĕdurăm maĭ sus.

In Iaşĭ, pensionatul privat al luĭ Victor Cunin, atrăgea atenţiunea societăţeĭ Ieşane.

In 1830, cetim în Albina română No. 102, următorul avis : Pensionatul privat al luĭ Victor Cunin «face în deosebit cunoscut numele scolarilor, carĭ în examenul şése-lunieĭ din urmă s'aŭ învrednicit de laudă pentru buna lor sîrguinţă şi zelul în felul de învĕţăturĭ, nădăjduind prin acésta, ca părinţiĭ acelor scolarĭ, vor vedea cu bucurie numele fiilor sĕĭ însoţite de laudă, ca o urmare ce ar putea de-a îndemna de acum înainte acelora carĭ n'aŭ avut aceeaşĭ tragere către învĕţăturĭ.»

In clasul al IV-lea era **Vasile Alexandri**, care, cu Mihail Roset şi C. Vârnav, s'aŭ deosebit la gramatică, Ist. naturală, mitologhie, cele ântêi datoriĭ ale fiilor, la analisă *).

Dintre primiĭ feciorĭ de boierĭ muntenĭ, carĭ se întorc din străinĕtate şi anume de la Paris, a fost fiul Hatmanuluĭ Nicolae Filipescu **). El reveni cu diplomă de studiĭ în legĭ. Sentimentele filogalice a caseĭ Filipescu sunt cunoscute încă de pe timpul Domnieĭ luĭ Alexandru Suţu şi a invasiuneĭ rusescĭ, care se termină cu pacea de la 1812.

Scirea despre întórcerea în patrie a tênĕruluĭ Filipescu, este dată cu mulţămire în No. 3 al Albineĭ rom. din 1830, după informaţiunea «Curieruluĭ românesc.»

*

Din efemeridele anuluĭ 1831, notăm aci unele, carĭ, direct orĭ indirect, ating cercetarea istorieĭ intelectuale cultureĭ naţionale :

*) Despre pensionatul luĭ Victor Cunin grăesce D. I. Ghica în Scrisorĭ către Alexandri, la pag. 73. Ilustrul acest bărbat încă a frecuentat pensionatul din Iaşĭ. D-luĭ spune, că se învĕţa acolo «un pic de franţuzéscă, un pic de nemţéscă, un pic de grecéscă şi ceva istorie şi geografie pe d'asupra».

**) Ceĭ ântêĭ feciorĭ de boierĭ din Moldova fură duşĭ la Paris de dascălul *Furnarache*, tatăl D-luĭ senator actual (1891), cu acestaşĭ nume. Intre aceia era şi *Alexandri*.

La 1 Ianuarie 1831, scrie «Albina Română» No. 102 că:

«Intru serbarea strălucitei ḑile a nascereĭ Mântuitoruluĭ Nostru Isus Christos, corposul personaluluĭ şi junimeĭ gimnasieĭ Vasiliane urmând învechitelor datoriĭ, aŭ înfăţişat în 26 ale acesteia, urarea sa aniversală In. Pr. Sf. Arhipăstor D. Veniamin, înviitorul acesteĭ gimnasie, scutitorul eĭ, părinte şi ântêiul epitrop al scólelor publice naţionale a Moldoveĭ, carele cu părintésca blândeţe şi bunĕtate primind rostirile tinerimeĭ, înfăţişĕtóre mulţămireĭ pentru revărsatele spre dênsa facerĭ de bine, prin bună crescere şi învĕţătură.

«Pe lângă inalta mulţămire ce aŭ arĕtat, aŭ bine-voit a orândui, ca spre mângâerea tênĕruluĭ orator şi a conscolarilor sĕĭ stipendiştĭ, să li se împartă 100 de leĭ. Vederată a fost într'acéstă înfăţişare bucuria şi mângâerea adunăreĭ care, nădăjduim, că se va adăogi în ḑiua apropiatuluĭ public examen.»

La Martie 1831, Kiseleff dă proiectul de regulamentul organic în desbaterea Obşteşteĭ extraordinareĭ adunărĭ, convocată în Februarie.

La finele luĭ Maiŭ 1831, s'a făcut cercetarea examenuluĭ claseĭ gimnasiuluĭ Vasilianu în mod maĭ precipitat din causa sbucnireĭ holereĭ.

La 1 Iunie, s'a făcut promoţiunile şi împărţirea premiilor. In clasa elementară frecuentată de 106 scolarĭ, s'aŭ dat 24 premiĭ. In clasa normeĭ, frecuentată de 65 scolarĭ, s'aŭ împărţit 14 premiĭ, şi în clasa I gimnasială frecuentată de 20 scolarĭ, s'aŭ dat 3 premiĭ.

Aceştĭ 3 premianţĭ fură: Teodor Popescu, (maĭ târḑiŭ Scriban), Alexandru Costinescu, (maĭ târḑiŭ inginer şi profesor), şi Iancu Stavrat, (maĭ târḑiŭ profesor la Academia din Iaşĭ). La ocasiunea solemnităţeĭ acesteia, publicul a aplaudat un cor vocal din scolarĭ, condus de profesorul de musică Paulicec *).

In August 1831, dupe încetarea epidemieĭ, notăm înfiinţarea în Iaşĭ a unuĭ pensionat privat de fete de către slugerul Teodor Burada şi soţia sa.

Iată însciinţarea de deschidere a acesteĭ scolĭ private:

«Domnul Slugerul Teodor Burada, cu a sa soţie, nepóta D. Serdaruluĭ Chiriac, aŭ cinste a face cunoscut, cum că aŭ aşeḑat în casa lor o Pansione de nobile Dimoazele, fiĭce de boierĭ; în acéstă Pansione, dupe bune regule orênduite, pre lângă tóte îndemânările cuviincióse, vor primi tinerile persóne o deplină educaţie în moral, în învĕţătura limbeĭ grecescĭ şi franţozescĭ, în sciinţă şi în muzică.

«Numĕrul din care se va alcătui Pansionea este de 15 persóne, iar preţul pe an şéseḑecĭ galbenĭ. Până acuma s'aŭ adunat următórele Dimoazele: fiica Dumisale Vornicul Sandu Crupenschi, duoĕ nepóte Dumisale Vor. Casandra Negel, duoĕ fiĭce a Dumisale Aghi Mihail Veisa, fiĭca Dumisale Spătar C. C. Rocsanda Mălăésa.

«Drept aceea, toţĭ boieriĭ, ce vor dori a folosi pe copiiĭ lor cu buna educaţie, spre a afla tot planul şi condiţiile cu amĕruntul, vor bine-voi a se adresui în persónă, séŭ în scris, către sus-numitul, al căruia locuinţă este în sărărie, pe muchea dealuluĭ, şi în faţa bisericeĭ numită Vulpe **)».

In Septembre, se hotărésce şi deschiderea scólelor publice de la Treĭ Erarhĭ, la 8 Octombre. Direcţia scólelor vestesce acésta prin următorul avis:

«După orênduirea Cinstiteĭ Epitropiĭ învĕţăturilor naţionale, Direcţia scólelor face cu-

*) Veḑĭ anexa după Albina română din 4 Iunie 1831.

**) Albina română No. 28 din 20 August 1831.

noscut, că la 8 ale viitóreĭ lunĭ Octomvrie, se va începe cursul învĕţăturilor publice în Ghimnazia Vasiliană. Drept aceea, tinerii ce aŭ urmat până acuma în una din clasurĭ, şi aceĭ ce acuma vor voi a intra, se vor înfăţoşa maĭ nainte la Direcţie, spre a fi înscrişĭ în fóia scólelor, şi a primi cuvenita adeverinţă *)».

In Octombre 25, Epitropia învĕţăturilor naţionale din Iaşĭ autoriză deschiderea la Miroslava, lângă Iaşĭ, a unuĭ pension «pentru tineriĭ nobilĭ».

«Regulile ţinereĭ şi învĕţătureĭ vor urma în coprinderea condiţiilor arĕtate în un înadins tipărit prospect, séŭ plan iscălit de D-lor Lencourt, Şefneu şi Bayard, întreprinḑĕtoriĭ, şi directoriĭ acestuĭ institut. Stima şi reputaţia ce 'şĭ-aŭ câştigat în Moldova, D-lor directoriĭ în curs de mulţĭ anĭ, minesc doritul sporiŭ acestuĭ Pansion **)».

In Noembre 26, «Albina Română» anunţă deschiderea acesteĭ scóle, sĕvârşite la 23. Pe lângă profesoriĭ francezĭ, predă limba elină şi religiunea Căminarul Costache Atanasiu, D. Hönig limba nemţéscă şi începuturile zugrăvieĭ, iar D. Stamati, corectorul «Albineĭ românescĭ», va preda limba românéscă.

Iubirea ce începe a câştiga scóla din Treĭ Erarchĭ, o probéză şi unele donaţiunĭ ce ea dobândesce. In 1831, Octombre 22, «Albina română» No. 44, da sémă despre o asemenea donaţiune în modul următor :

«O persónă anonimă din Botoşanĭ, perḑĕnd în epidemia holereĭ din véra trecută pe unicul sĕŭ fiŭ, ce'l avea, aŭ afierosit la scóla naţională din Iaşĭ 60 tomurĭ cărţĭ scolastice, un sunduc, o vióră cu tocul eĭ şi un galon, i opt sorocoveţĭ, ca să se împarţă copiilor sĕrmanĭ şeḑĕtorĭ în scólă, pentru pomenirea rĕposatuluĭ sĕŭ fiŭ şi scolariŭ, învĕţătureĭ asta pilduită facere de bine naţională se face cunoscută patrioţilor prin foile publice, recomendându-se acéstă faptă».

*

Intre scolile private din Bucurescĭ, de la data acésta, D. I. Ghica pune pensionatul deschis de Vaillant. Despre acesta avem a vorbi maĭ pe larg în viitor.

*

Adunările extraordinare terminând cu cercetarea şi votarea Regl. organic, către finele anuluĭ 1831, Divanul împlinitor al Moldoveĭ, la 22 Decembre, se gândesce a pregăti punerea în aplicare a dispoşiţiunilor regulamentuluĭ în privinţa scólelor. Deja în 31 Martie 1831, s'aŭ fost publicat în Moldova jurnalul încheiat de Obştésca Adunare, prin care se arĕtă ţĕreĭ îmbunătăţirile principale ce avea să'ĭ asigure Regulamentul organic ***).

In acéstă publicaţiune imprimită a obşteşteĭ adunărĭ, la punctul B, se ḑicea «aşeḑarea deosebitelor scóle pe la maĭ multe locurĭ a principatuluĭ, va înfăţoşa tinerimeĭ, prin miḑlocul luminăreĭ, o nuoĕ fiinţă.»

Iată acum, la 22 Decembre 1831, ce ḑice Divanul în circulara sa către ispravnicĭ :

«Crescerea copiilor este de D-ḑeŭ părinţilor încreḑută, dar fiind-că multor părinţĭ lipsesc însuşirile cerute de asemenea grea şi însemnĕtóre însărcinare, iar alţiĭ prin ale lor trebĭ sunt împedicaţĭ a stărui la crescerea fiilor sĕĭ, alţiĭ încă rĕposéză până a nu le da

*) Albina română No. 36 din 24 Septembre 1831.

**) Idem, idem.

***) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

cuvenita crescere și învěțătură, drept aceea ocârmuirea a căreia fericire și siguranță se rađemă pe întemeiata crescere și luminarea cetățenilor sěi, ca o maică a tuturor, s'aŭ îngrijit cu obștésca crescere și învěțătură, prin așeđarea și a scólelor publice, între nenuměratele îmbunătățirĭ ce prin org. Reglement se revarsă asupra tuturor stărilor locuitóre în cuprinsul Moldoveĭ; una din acelea de frunte este statornicirea în capitala Iașĭ, a uneĭ Academiĭ, spre învěțătura celor maĭ folositóre sciințe, și prin politiile și têrgurile de prin ținuturĭ, așeđarea scólelor începětóre pentru de a putea tineriĭ câștiga acea ântêĭ învěțătură neapěrată, ca prin cunoscința creștinescilor datoriĭ să pótă aduce ziditoruluĭ sěŭ cuvenita laudă și mulțămire, înlesnindu-se încă prin sciința de carte la interesele viețuireĭ sale. Iar alțiĭ avênd talent și miđlocire, să pótă păși în Academia Iașuluĭ, către maĭ înalte învěțăturĭ, întrebuințându-le spre folositóre meșteșugurĭ și industriĭ, aducětóre obștieĭ și în particular statornicirea fericireĭ; iar alțiĭ din evlaviósa plecare să aibă îndemnare a îmbrățișa sfințita tagmă a preoțieĭ cu tótă creștinésca rênduială în seminaria de la Socola. Pre lângă aceste, întru a sa părintéscă îngrijire, ocârmuirea va pregăti acea maĭ mântuitóre resplătire și mulțămită pentru aceĭ ce vor sluji pe Stat în publice deregătoriĭ, îndemânând pentru un însemnat număr al fiilor lor, pre rând șederea și hrana în Academie, unde cu a obșteĭ cheltuială vor putea câștiga acea maĭ statornică și folositóre învěțătură. Tot acolo se vor primi și fiĭ sěrimanĭ, séŭ a părinților scăpătațĭ, de și n'ar fi slujit în Stat, numaĭ décă tineriĭ vor avea plecare și talent în cuvênt spre a putea cu sporire a se folosi de acest mântuitor așeđămênt, potrivit cu cuprinderea rênduelelor întru tóte acestea de Epitropia învěțămintelor publice statornicite; drept aceea legiuindu-se prin regulament precum maĭ sus s'a đis a se statornici prin orașe și têrgurĭ ale principatuluĭ, scóle încăpětóre cu cheltuiala Statuluĭ, și trebuință fiind spre acésta de o casă îndemânatică, Divanul pune îndatornicirea aceleĭ Isp., ca ea îndată dupe primirea acestia, adunând în cancelarie pre celea ântêiŭ fețe ale ținutuluĭ din boierĭ, și alte clasurĭ și împărtășindu-le asemenea bine-cuvêntat scopos, să facă punerea la cale a se găsi o casă cu 4 odăĭ, din carĭ în duoě vor locui învěțătoriĭ ce se vor trimite de către Epitropie, iar în alte duoě vor învěța pe tinerime dupe instrucțiile ce vor avea. Se înțelege că în orașele unde se vor găsi case obștescĭ statornicite din vechime nu va urma vre-o greutate în urđirea acestuĭ așeđămênt și că acolo unde asemenea nu vor fi, va trebui ca D-lor ținutașiĭ să găséscă o casă séŭ din acelea monastirescĭ, séŭ particulare, pe care îndată închiriind'o pre vreme de treĭ anĭ, cu de la sine miđlocire să încheiă, în una séŭ altă întêmplare, jurnal lămurit rostitor acesteĭ încheierĭ, pre care jurnal isprav. îl va înfățișa pe lângă al sěŭ raport fără întârđiere, ca pe temeiul acestuia să se facă închipuire în trimiterea dascălilor, carĭ vor urma a se îndestula cu lefĭ de la stăpânire.

*

Inainte de a păși maĭ departe cu înșirarea analelor cultureĭ naționale, se cade să amintim principalele puncte din regulamentul organic al ambelor țěrĭ române, relative la învěțămênt.

Regulamentul organic muntenesc, consacră în secțiunea IV-a a capit. VIII, șépte articole la învěțămênt *).

Negreșit, nu în 7 articole se putea cuprinde o lege pentru scóle, dar n'am fi dreptĭ ca istoricĭ, décă n'am recunósce în aceste 7 articole enunțarea a câtor-va marĭ și mêntuitóre

*) Dăm în anexă aceste 7 articole.

principiĭ. Aşa bună-óră art. 364 ne spune că «învĕţătura publică trebue să fie obiectul îngrijireĭ şi privighereĭ stăpânireĭ.»

Art. 366 prevede scolĭ pentru ambele-sexe în fie-care reşedinţă judeţiană, cum şi un institut superior de fete în capitală *).

In ce a păcătuit regulamentul, înscriind aceste 2 primordiale principiĭ, a fost în neprevederea de scolĭ pentru sate. S'ar părea că pentru boieriĭ carĭ aŭ redactat regulamentul organic, poporul începe abia cu têrgoveţiĭ! . . . . .

Un al treilea mare şi mântuitor principiŭ înscris în regulamentul de la 1832, a fost proclamarea limbeĭ românescĭ ca limbă a Statuluĭ, a bisericeĭ, a justiţieĭ. Alin. II de la art. 366, prevĕḑênd acest mântuitor pentru naţiune principiŭ, se interesézâ de însăşĭ progresele de desvoltare a limbeĭ. Generalul Kiselef admiţênd asemenea principiŭ naţionalisător, merită tótă recunoscinţa istoriculuĭ cultureĭ române.

O altă dobêndă naţională din regulamentul organic este înscrierea în el a dreptuluĭ celor carĭ aŭ învĕţat de a fi admişĭ la funcţiunile publice de preferinţă celor neînvĕţaţĭ. E posibil ca din acestŭ privilegiŭ acordat sciinţeĭ să se producă în mare parte plaga funcţionarismuluĭ, ce subsistă până astăḑĭ, dar nu este maĭ puţin adevĕrat că, prin acéstă disposiţiune s'a dat o democratică şi neresistibilă lovitură dărăpănătóre oligarhieĭ boerescĭ.

Noĭ credem însă că acéstă importantă mĕsură nu este tocmaĭ datorită influinţeĭ generaluluĭ Kiselef, ci o reproducere din anaforaua şi hrisovul de la 1828 din Moldova, în carĭ acte G. Asaki, insinuase disposiţiunea că: «*toţĭ tineriĭ pămênteni ce vor petrece cursul public al scólelor naţionale şi vor avea bune atestaturĭ, să se protimiséscă a intra în cancelariile pămêntescĭ, spre a le fi ca o dréptă mulţămită a ostenelilor lor şi înlesnire la împlinirea slujbelor*» **).

O altă disposiţiune bună din regulamentul organic, pune scólele private sub controlul Statuluĭ. Cine scie ce influinţĭ exercită şi astăḑĭ între românĭ scóla privată, maĭ ales în urma uneĭ rele interpretărĭ date aşa ḑiseĭ libertăţĭ a învĕţămêntuluĭ înscrise în Constituţiunea de la 1866, va fi recunoscĕtoriŭ celor carĭ la 1832 aŭ dispus prin Regul. org. ca Statul să vegheze asupra învĕţămêntuluĭ privat.

Regulamentul organic nu a inventat, precum uniĭ cred, Eforia scólelor orĭ Epitropia învĕţăturilor publice. Din documentele ce am adus în partea I a lucrăreĭ de faţă se póte vedea, că instituţiunĭ analóge aŭ existat în Iaşĭ şi în Bucurescĭ înainte de 1830. Ca orĭ şi care instituţiune omenéscă, Eforia şi Epitropia aŭ avut scăderile lor. Felix Colson în lucrarea sa de la 1837, ***) critică instituţiunile acestea, carĭ ar fi absorbind a 10-a parte din fondurile anuale. El găsesce că ceĭ 3 boierĭ eforĭ, sunt o superfetaţiune, şi maĭ ales fiind-că nu pot fi Eforĭ de cât boieriĭ marĭ.

De sigur, că alegerea Eforilor şi Epitropilor exclusiv dintre boierime, era un lucru rĕŭ, care s'aŭ alinat numaĭ prin faptul că acestor boierĭ, adesea ignoranţĭ, li s'aŭ dat, în Mol-

*) Veḑĭ pe lângă art. 366 şi alin. III al art. 367.

**) E posibil ca Gheorghie Asaki să fie justificat înaintea boierimeĭ acéstă democratică disposiţiune, arĕtându-le că ea exista deja în hrisovul scólelor luĭ Grigorie Ghica din 1775, ce am adus în partea I.

Voiŭ adăogi observarea, că înscrierea acesteĭ disposiţiunĭ democratice este imediat paralisată de art. 367 din regulamentul organic, care prevede înfiinţarea internatuluĭ gimnasial şi al scóleĭ de fete în favórea fiilor de boierĭ şi a funcţionarilor.....! Acéstă disposiţiune, maĭ ales la Moldova, a fost înlăturată în practică de abilitatea luĭ G. Asaki, precum maĭ sus s'a vĕḑut.

***) Etat présent et de l'avenir des Principautés Danubiennes.

dova, un referendar ca Gheorghie Asaki, și în Muntenia *un colaborator, orĭ un director al scólelor, ca Efrosin Poteca, și maĭ ales ca P. Poenaru.* Introducerea boierimeĭ în Eforie și Epitropie era de bună politică însă, căcĭ era miḑlocul de a interesa câtușĭ de puțin boierimea la cultura națională. Revenind asupra lor laudele opiniuneĭ publice, provocate de lucrările referendarilor, orĭ a colaboratorilor și directorilor scólelor, uniĭ din Eforĭ și Epitropĭ 'șĭ-aŭ luat în serios rolul și aŭ isbutit a bine merita de la istoria cultureĭ naționale pentru protecțiunea energică ce aŭ dat acesteĭ culturĭ.

*

Regulamentul organic al Moldoveĭ prevede și dênsul principiile maĭ sus enumerate. Și aci constatăm marea lacună a învĕțămêntuluĭ sătenilor. Art. 421 coprinde disposițiunea din aliniatul al II-lea, a art. 366 din regulamentul organic muntenesc, relativă la limba românéscă.

De asemenea se dă administrațiunea scólelor uneĭ Epitropiĭ, (Art. 418 și 419) care va face ulteriormente legile și regulamentele necesare scólelor.

Art. 422, alin. al II-lea dispune înființarea privilegiatuluĭ institut de educațiune pentru 50 de fete de dregătorĭ aĭ Statuluĭ. Alin. I-iŭ de la acelașĭ articol reguléză zidirea unuĭ colegiŭ pentru 100 de fiĭ de dregătorĭ...

Școlele aceste aŭ a se ține, ḑice art. 423, cu venitul produs din ḑeciuiala lefilor dregătorilor Statuluĭ și din pensiunĭ.

*

O disposițiune care onoră pe legiuitoriĭ de la 1832, este acea prin care se dă profesoratuluĭ o situațiune onorabilă în Stat. Se dispune că profesoriĭ de facultățĭ să fie considerațĭ pe aceeașĭ tréptă ca directoriĭ de minister; profesoriĭ de gimnasiŭ, adecă secundarĭ, sunt pușĭ pe trépta șefilor de secțiune din minister; iar profesoriĭ primarĭ sunt pe o linie cu *Stolnacialnicii*, adecă capĭ de biuroŭ din minister. Puțin timp, ce'ĭ dreptul, s'a ținut sémă de asemenea frumósă îndeptățire a profesoratuluĭ, căcĭ nu târḑiŭ lefile impiegaților din ministere s'aŭ urcat în desproporțiune tot maĭ vĕdită cu ale profesorilor asimilațĭ cu posturile din minister *):

Regulamentul organic fixéză câte-va puncte numaĭ cu referință la școlele din ambele Principate.

Art. 418 pune învĕțămêntul în grija și priveghierea guvernuluĭ, spre a fi basat pe principiile moraleĭ sănĕtósă. Acestașĭ articol prevede studiĭ de drepturĭ de sciințe și aplicațiunea lor la artele cele maĭ folositóre.

Se vor redacta speciale statute de către Epitropie pentru școlĭ. Aceste statute vor fi supuse aprobăreĭ Domnitoruluĭ. Epitropia corĕspunde cu Domnitorul prin miḑlocirea ministruluĭ din lăuntru.

Guvernămêntul promite protecțiune deosebită corpuluĭ Academic și școlarilor carĭ aŭ dat dovadă de talent și de bună conduită.

Art. 419 păstréză urma vĕdită a conlucrăreĭ luĭ G. Asaki, căcĭ se recunósce în vigóre actul de donațiune al luĭ Vasile Lupu, de la 1664, în favórea Academieĭ de la Treĭ E-

*) Veḑĭ în anexă articolele din Regulamentul organic, relative la scólă.

rarhĭ. Fiind-că însă în localul de la Treĭ Erarhĭ nu încape decât şcóla normală, se hotărésce, prin acestaşĭ art. 419, aşeḑarea Academieĭ în monastirea Golia, în local specialmente construit.

Cu art. 420 se dispune înfiinţarea de şcolĭ primare pentru amênduoĕ secsele, la Roman, Huşĭ, Galaţĭ, Focşanĭ, Bêrlad şi Botoşanĭ.

Prin art. 422 se decide înfiinţarea unuĭ internat de 100 de băieţĭ orfanĭ, copiĭ de impiegaţĭ. Asemenea un internat într'o monastire apropiată de Capitală, pentru 50 fete şi orfane de impiegaţĭ aĭ Statuluĭ.

Pentru întreţinerea acestor internate, se va preleva câte 10 la sută din lefile impiegaţilor civilĭ şi de la tóte pensiunile, (art. 423).

In secţiunea a III-a de la cap. IX, la art. 415, se dispune de a nu se maĭ face preoţĭ decât din ceĭ ce vor termina studiile la Socola. Provisoriŭ însă, până vor eşi candidaţiĭ din seminariŭ, se vor utilisa şi din preoţĭ supranumerarĭ actualĭ, neeşiţĭ adecă din seminariŭ.

CAP. IV.

ANUL 1832

In 12 August 1831, Generalul Kiselef adreséză Eforieĭ şcólelor din Muntenia, ofisul sub No. 80, în coprinderea următóre:

„Je désirerais avoir un rapport détaillé sur la situation des Ecoles publiques et j'invite l'Ephorie a me donner à ce sujet des renseignements exacts, tant sur ce qui existe, que sur ce qui reste a faire d'après le réglement.

Je l'invite en même temps à prendre toutes les mesures, qui peuvent dépendre d'elle à l'effet d'aviser aux moyens les plus propres à réparer le temps perdu par suite de la suspension des études. Cet objet, étant de la plus grande importance dans l'intérêt de l'Instruction pulique, l'Ephorie doit y mettre toute l'attention et toute la célérité possible."

Eforia cea nouĕ a şcólelor, constituită din D-niĭ Alexandru Filipescu, E. Bălăceanu şi Ştirbeĭ, rĕspunde luĭ Kiseleff, tocmaĭ la 24 Septembre 1831, sub No. 24, în modul următor:

Á SON EXCELLENCE MONSIEUR LE PRÉSIDENT

l'Ephorie des Écoles

Rapport

«La nouvelle Ephorie des Écoles, dès l'instant de sa nomination, mit le plus grand empressement à faire reprendre aux études, dans les Écoles publiques, leurs cours ordinaires, que des circonstances graves et extraordinaires avaient fait suspendre.

Votre Excellence, ayant bien voulu mettre à sa disposition le Han de Serban-Voda, l'Ephorie fit de suite faire les réparations necessaires; une école centrale fut aussitôt ouverte, et bientôt les élèves y affluèrent de toute part. L'ardeur avec la quelle la jeunesse reprit des études trop-longtemps interrompues, son assiduité, le zèle des professeurs, tout promettait des progrès rapides, qui auraient pu réparer en quelque sorte le temps perdu. Malheureusement ces espérances s'évanouirent bientôt. L'apparition du choléra vint de nouveau nous forcer de suspendre des cours, qui avaient commencé sous de si heureux auspices; dans cet intervalle, Votre Excellence voulut bien ordonner de mettre l'ancien local de St. Savva, destiné aux cours publics, à la disposition de l'Ephorie; celle-ci s'occupe d'y faire des réparations importantes à l'effet de remplir le but auquel il est destiné, en y établissant les trois classes ci-désignées: savoir: L'École première, l'école centrale, qui en attendant ont ouvert leurs cours à Serban-Voda et l'école complémentaire qui sera ouverte dans les premiers jours de Novembre.

L'Ephorie s'est en même temps occupé des écoles de districts; le local destiné à cet

rarhĭ. Fiind-că însă în localul de la Treĭ Erarhĭ nu încape decât şcóla normală, se hotărésce, prin acestaşĭ art. 419, aşeḑarea Academieĭ în monastirea Golia, în local specialmente construit.

Cu art. 420 se dispune înfiinţarea de şcolĭ primare pentru amênduoĕ secsele, la Roman, Huşĭ, Galaţĭ, Focşanĭ, Bêrlad şi Botoşanĭ.

Prin art. 422 se decide înfiinţarea unuĭ internat de 100 de băieţĭ orfanĭ, copiĭ de impiegaţĭ. Asemenea un internat într'o monastire apropiată de Capitală, pentru 50 fete şi orfane de impiegaţĭ aĭ Statuluĭ.

Pentru întreţinerea acestor internate, se va preleva câte 10 la sută din lefile impiegaţilor civilĭ şi de la tóte pensiunile, (art. 423).

In secţiunea a III-a de la cap. IX, la art. 415, se dispune de a nu se maĭ face preoţĭ decât din ceĭ ce vor termina studiile la Socola. Provisoriŭ însă, până vor eşi candidaţiĭ din seminariŭ, se vor utilisa şi din preoţĭ supranumerarĭ actualĭ, neeşiţĭ adecă din seminariŭ.

CAP. IV.

ANUL 1832

In 12 August 1831, Generalul Kiselef adreséză Eforieĭ şcólelor din Muntenia, ofisul sub No. 80, în coprinderea următóre:

„Je désirerais avoir un rapport détaillé sur la situation des Ecoles publiques et j'invite l'Ephorie a me donner à ce sujet des renseignements exacts, tant sur ce qui existe, que sur ce qui reste a faire d'après le réglement.

Je l'invite en même temps à prendre toutes les mesures, qui peuvent dépendre d'elle à l'effet d'aviser aux moyens les plus propres à réparer le temps perdu par suite de la suspension des études. Cet objet, étant de la plus grande importance dans l'intérêt de l'Instruction pulique, l'Ephorie doit y mettre toute l'attention et toute la célérité possible."

Eforia cea nouĕ a şcólelor, constituită din D-niĭ Alexandru Filipescu, E. Bălăceanu şi Ştirbeĭ, rĕspunde luĭ Kiseleff, tocmaĭ la 24 Septembre 1831, sub No. 24, în modul următor:

Á SON EXCELLENCE MONSIEUR LE PRÉSIDENT

l'Ephorie des Écoles

Rapport

«La nouvelle Ephorie des Écoles, dès l'instant de sa nomination, mit le plus grand empressement à faire reprendre aux études, dans les Écoles publiques, leurs cours ordinaires, que des circonstances graves et extraordinaires avaient fait suspendre.

Votre Excellence, ayant bien voulu mettre à sa disposition le Han de Serban-Voda, l'Ephorie fit de suite faire les réparations necessaires; une école centrale fut aussitôt ouverte, et bientôt les élèves y affluèrent de toute part. L'ardeur avec la quelle la jeunesse reprit des études trop-longtemps interrompues, son assiduité, le zèle des professeurs, tout promettait des progrès rapides, qui auraient pu réparer en quelque sorte le temps perdu. Malheureusement ces espérances s'évanouirent bientôt. L'apparition du choléra vint de nouveau nous forcer de suspendre des cours, qui avaient commencé sous de si heureux auspices; dans cet intervalle, Votre Excellence voulut bien ordonner de mettre l'ancien local de St. Savva, destiné aux cours publics, à la disposition de l'Ephorie; celle-ci s'occupe d'y faire des réparations importantes à l'effet de remplir le but auquel il est destiné, en y établissant les trois classes ci-désignées: savoir: L'École première, l'école centrale, qui en attendant ont ouvert leurs cours à Serban-Voda et l'école complémentaire qui sera ouverte dans les premiers jours de Novembre.

L'Ephorie s'est en même temps occupé des écoles de districts; le local destiné à cet

rarhĭ. Fiind-că însă în localul de la Treĭ Erarhĭ nu încape decât şcóla normală, se hotărésce, prin acestaşĭ art. 419, aşeḑarea Academieĭ în monastirea Golia, în local specialmente construit.

Cu art. 420 se dispune înfiinţarea de şcolĭ primare pentru amênduoĕ secsele, la Roman, Huşĭ, Galaţĭ, Focşanĭ, Bêrlad şi Botoşanĭ.

Prin art. 422 se decide înfiinţarea unuĭ internat de 100 de băieţĭ orfanĭ, copiĭ de impiegaţĭ. Asemenea un internat într'o monastire apropiată de Capitală, pentru 50 fete şi orfane de impiegaţĭ aĭ Statuluĭ.

Pentru întreţinerea acestor internate, se va preleva câte 10 la sută din lefile impiegaţilor civilĭ şi de la tóte pensiunile, (art. 423).

In secţiunea a III-a de la cap. IX, la art. 415, se dispune de a nu se maĭ face preoţĭ decât din ceĭ ce vor termina studiile la Socola. Provisoriŭ însă, până vor eşi candidaţiĭ din seminariŭ, se vor utilisa şi din preoţĭ supranumerarĭ actualĭ, neeşiţĭ adecă din seminariŭ.

CAP. IV.

ANUL 1832

In 12 August 1831, Generalul Kiselef adreséză Eforieĭ şcólelor din Muntenia, ofisul sub No. 80, în coprinderea următóre :

„Je désirerais avoir un rapport détaillé sur la situation des Ecoles publiques et j'invite l'Ephorie a me donner à ce sujet des renseignements exacts, tant sur ce qui existe, que sur ce qui reste a faire d'après le réglement.

Je l'invite en même temps à prendre toutes les mesures, qui peuvent dépendre d'elle à l'effet d'aviser aux moyens les plus propres à réparer le temps perdu par suite de la suspension des études. Cet objet, étant de la plus grande importance dans l'intérêt de l'Instruction pulique, l'Ephorie doit y mettre toute l'attention et toute la célérité possible."

Eforia cea nouĕ a şcólelor, constituită din D-niĭ Alexandru Filipescu, E. Bălăceanu şi Ştirbeĭ, rĕspunde luĭ Kiseleff, tocmaĭ la 24 Septembre 1831, sub No. 24, în modul următor:

Á SON EXCELLENCE MONSIEUR LE PRÉSIDENT

l'Ephorie des Écoles

Rapport

«La nouvelle Ephorie des Écoles, dès l'instant de sa nomination, mit le plus grand empressement à faire reprendre aux études, dans les Écoles publiques, leurs cours ordinaires, que des circonstances graves et extraordinaires avaient fait suspendre.

Votre Excellence, ayant bien voulu mettre à sa disposition le Han de Serban-Voda, l'Ephorie fit de suite faire les réparations necessaires; une école centrale fut aussitôt ouverte, et bientôt les élèves y affluèrent de toute part. L'ardeur avec la quelle la jeunesse reprit des études trop-longtemps interrompues, son assiduité, le zèle des professeurs, tout promettait des progrès rapides, qui auraient pu réparer en quelque sorte le temps perdu. Malheureusement ces espérances s'évanouirent bientôt. L'apparition du choléra vint de nouveau nous forcer de suspendre des cours, qui avaient commencé sous de si heureux auspices; dans cet intervalle, Votre Excellence voulut bien ordonner de mettre l'ancien local de St. Savva, destiné aux cours publics, à la disposition de l'Ephorie; celle-ci s'occupe d'y faire des réparations importantes à l'effet de remplir le but auquel il est destiné, en y établissant les trois classes ci-désignées : savoir : L'École première, l'école centrale, qui en attendant ont ouvert leurs cours à Serban-Voda et l'école complémentaire qui sera ouverte dans les premiers jours de Novembre.

L'Ephorie s'est en même temps occupé des écoles de districts; le local destiné à cet

effet, a Kraïova, ayant reçu différentes destinations dans le cours de la guerre, vient seulement d'être mis à la disposition de l'Ephorie, qui va s'occuper de le faire réparer immediatement; elle ose se flatter, que sous peu il sera à même de recevoir des élèves.

L'Ephorie s'occupe en même tems de se procurer des bâtiments dans les autres villes des districts; plusieurs ont dejà été trouvés, les autres le seront sous peu, mais le besoin de professeurs se faisant sentir pour ces diférents établissements d'éducation première, l'Ephorie s'occupe en ce moment de l'établissement a Bukarest d'une école normale d'enseignement mutuel, qui ouvrira dans peu ses cours.

L'Ephorie se trouve heureuse de pouvoir annoncer à Votre Excellence que, jusque à ce jour, elle ne s'est pas vue dans le cas de disposer des fonds, qui sont assignés aux écoles par le réglement organique, sur les caisses de la Vestiairie; elle a pu suffire à tout par les fonds disponibles, qui se trouvaient dans ses propres caisses.

Cependant elle ne peut dissimuler à Votre Excellence, qu'elle éprouve en ce moment quelque embarras par suite des arriérés qui lui sont dus par la métropole: ces arriérés présentent un capital de 6.300 piastres pour l'année 1829, de 26.198 pour l'année 1830 et la totalité des sommes pour l'année 1831. Quelsqu' aient été les efforts de l'Ephorie jusqu'à ce jour pour se procurer la rentrée de ces fonds, tout à été inutile, La Métropole néglige même de répondre depuis quelque temps aux invitations, qui lui sont faites. L'Ephorie a cet affet ose solliciter les ordres de Votre Excellence, seul moyen de donner de l'efficacité à ses reclamations.»

Signés: *Alexandru Filipesco, E. Balaceano, Stirbey.*

Acest rĕspuns al Eforieĭ nu pare să fi fost deplin mulţămitor pentru Kiseleff; el deci, pe de o parte se gândi la ingestrarea învĕţământuluĭ cu o lege specială, iar pe de alta, ajunse la convingerea, că trebue a se rândui o comisiune, care să studieze maĭ de aprópe starea scólelor şi nevoile lor. Vom grăi maĭ la vale despre acéstă comisiune, dupe ce maĭ întâiŭ vom arĕta, cu acte, principalele îmbunătăţirĭ, aduse scólelor, de către Eforie, în anul 1832.

In Ianuarie 1832, magistratul oraşuluĭ Buzĕŭ, raporteză Eforieĭ că a aflat casă de scólă dupe poruncă. Eforia n'a putut rândui institutor la acéstă scólă, decât în Martie 12, pre Dionisie Erodiaconul, care, ɖice ordinul Eforieĭ, are sciinţă elementară de tóte învĕţăturile cerute, şi a învĕţat desĕvêrşit cursul normal dupe metodul luĭ Lancaster *).

In 10 Martie 1832, se deschide scóla de băieţĭ de la Câmpu-Lung.

In 29 Martie acelaşĭ an, Eforia rânduesce institutorĭ la 3 scolĭ nouĕ:

La Caracal pre Mihail Drăghiceanu;

La T.-Jiu pre Costache Stanciovicĭ;

La Văleniĭ-de-Munte pre Gherasim Gorjan.

Tuturor acestora li se fixéză léfa de 200 leĭ pe lună **).

Negreşit că deschiderea acestor scóle se face numaĭ în primele ɖile din Aprilie 1832 dupe sosirea la judeţe a institutorilor.

*

Scóla secundară mutată în St. Sava la Martie 1832, a primit şi ea unele îmbunătăţirĭ

*) Arhiva Statuluĭ, dosar No. 32.

**) Dosarul supra-citat.

prin *„deschiderea de cursurĭ noĭ şi dându-se fie-căreĭ ramurĭ de învĕţătură o întocmire maĭ regulată* *).

Tot o-dată: „s'a întocmit în St. Sava un pension, unde se dă copiilor o îngrijire maĭ de aprópe la a lor purtare şi învĕţătură. Intr'acest pension, se păzesce acum o bună orânduială, şi póte sluji drept model şi pentru alte asemenea aşeḑĕmênturĭ **).

In 1 Maiŭ 1832, Eforia angagiază cu contract pre francesul Vaillant ca director al pensionuluĭ din St. Sava. El se obligă a ţine un internat de 50 de pensionarĭ, şi Eforia va stipendia 12 bursierĭ în acest pensionat, plătind câte 100 de leĭ pe lună de fie-care.

La deschiderea scóleĭ se otărîsă ca să se stipendieze ca internĭ numaĭ 5 bursierĭ, deci, la Maiŭ 1832, s'aŭ maĭ adaos şépte.

Toţĭ scolariĭ internĭ de sub direcţiunea luĭ Vaillant, eraŭ obligaţĭ să urmeze cursurile ce se făceaŭ la St. Sava.

Luĭ Vaillant nu 'ĭ convine acéstă disposiţiune, şi începe a lucra în sensul de a adăogi cursurĭ deosebite pe lângă internat, cercând să impedice bursieriĭ sĕĭ de a merge la scóla publică naţională. Eforia se supără şi publică prin „Curierul Romănesc" No. 13, o desaprobare a încercăreĭ luĭ Vaillant ***).

Mare svon face Vaillant, ajutat de uniĭ părinţĭ, carĭ doreaŭ ca copiiĭ lor să înveţe materiile în limba francesă pentru a se întări în acéstă limbă.

Eforia *tient bon*... In locul bĕtrânuluĭ profesor Efrosin Poteca, care avea să abandone şi profesoratul din causa vêrsteĭ şi să trécă ca egumen la o monastire, ****); director séŭ provisor cum se maĭ ḑicea al scólelor, intrase de puţin timp Petru Poenaru *****).

Acesta scrie luĭ Vaillant:

„L'Ephorie des écóles vous fait savoir, Monsieur, une fois pour toute, que la pension n'a été établie dans St. Sava, que comme une annexe au Collége national et par conséquent les régles de la pension doivent être en conformité avec celles du collége. Les élèves internes ainsi que les externes doivent suivre régulièrement les études qui ont été établies dans le collége et d'après le sistème adopté par le gouvernement.

Vous voulez etablir la pension sur d'autres bases, en écartant les conditions de votre engagement, mais l'Ephorie qui doit veiller à ce que la règle établie soit religieusement

---

*) Veḑĭ discursul rostit de Vornicul Stirbeĭ, Eforul scólelor la 1833, Februarie 11, în Obştésca obicĭnuita Adunare. Veḑĭ anexa.

**) Idem.

***) Veḑĭ ce ḑicea Eforia în „Curierul Romănesc » Veḑĭ anexa.

****) «L'Ephorie, prenant en considération d'un côté les honorables services rendus aux écoles depuis longues années par un des professeurs, le père E. Potéca. et de l'autre son âge avancé qui ne lui permet plus de vaquer à ces pénibles fonctions, a l'honneur de le recommander à la bienveillante sollicitude de Votre Excellence, et de la supplier de daigner, dans le cas où Elle le jugerait convenable, lui accorder l'Egouménat d'un Monastère parmi ceux qui se trouvent vacants. Ce Monastère, vu les qualités qui distinguent le révérend père, pourrait devenir un exemple des améliorations dont est susceptible la gestion des domaines Ecclésiastiques.»

Aléxandre Philippesco.
Etienne Ballaciano.
Le Vornic B. Stirbey.

No. 357
ce 5 Septembre 1832.
Bukarest.

*****) Veḑĭ despre Poenaru rĕspunsul ce i s'a făcut la Academie la discursul sĕŭ de recepţiune şi discursul D-luĭ Odobescu la serbarea de 25 anĭ a Universităţeĭ din Bucurescĭ.

observée, vous fait savoir, que si vous croyez, que votre plan soit le meilleur, vous pouvez sur ces bases établir une pension partout ailleurs que dans le collège de St. Sava."

Petru Poenaru adaoge, că décă acésta nu convine luĭ Vaillant: „Votre engagement doit cesser et l'Ephorie se croit en droit de déclarer a son tour définitivement que votre pension cesse d'exister dans St. Sava et qu'elle est considérée comme fermée dés aujourd'hui."

Pour les membres de l'Ephorie, le directeur des écoles: **P. Poenaru.**

La acéstă energică adresă, din 11 Maiŭ 1832, Vaillant rĕspunde ḑicĕnd, că Eforia n'are dreptul să'l alunge din internat decât dupe 6 lunĭ.

Eforia, cu adresa din 20 Maiŭ, No. 154, recunósce luĭ Vaillant dupe contract acest drept, dar adauge: „jusqu'à ce terme cependant les élèves de la pension devront continuer à suivre leurs études dans les cours publics et se conformer entiérement aux règles de l'école."

Ast-fel, românésca şi bărbătésca direcţiune a luĭ Petru Poenaru, opresce lovitura ce un strĕin şi câţĭ-va părinţĭ inconscienţĭ eraŭ să dea, de abea reînfiinţateĭ scolĭ naţionale de la St. Sava *).

Intre cursurile adause la scóla din St. Sava, în Martie 1832, aŭ fost: cursul de geografie, încredinţat luĭ Genilie; acel de limba franceză, cerut de profesoriĭ scóleĭ în 22 Decembre 1831, precum maĭ sus arĕtarăm, şi cursul de fisică şi geometrie, încredinţat luĭ Petru Poenaru, îndată dupe întórcerea luĭ din Paris.

Pentru acordarea celor 5 d'ântêiŭ burse în pensionul alipit de St. Sava, s'a ţinut concurs înaintea membrilor Eforieĭ, a coloneluluĭ Fanton, şi a Mareluĭ Logofĕt, la finele anuluĭ scolar 1832. Acel juriŭ a deliberat asupra celor de admis ca bursierĭ, şi Eforia raporteză resultatul către generalul Kiseleff, adăugĕnd că: „Il ne reste plus qu'à obtenir le consentement de leurs parents par un écrit revêtu de leur signature, déclarant que, conformément aux dispositions du règlement des écoles, leurs fils exerceront les fonctions de professeurs pendant dix ans, après avoir terminé leurs études aux frais et sur les fonds de la caisse des écoles.

Dans le cas ou les parents de quelques uns de ces boursiers refuseraient d'accepter cette condition pour leurs enfants, ceux-ci seront remplacés, par d'autres élèves qui se sont montrés également dignes de ce choix."

Vĕḑurăm maĭ sus că prin contractul luĭ Vaillant s'a promis sporirea bursierilor plătiţĭ de Stat de la 5 la 12.

*

Comisiunea rânduită de generalul Kiseleff, ca să cerceteze starea scólelor, a fost compusă din: Locotenent-colonel Fanton de Verrayon, asesorul de colegiŭ Suţu, consilierul onorar Dendrino şi doctorul în medicină N. Piccolò, medicul favorit al luĭ Kiselef.

Dosarul de la arhiva Statuluĭ cu No. 3.279, arétă, că acéstă comisiune 'şĭ-a terminat lucrările şi a depus raportul sĕŭ. Generalul Kiseleff îl comunică cu ofisul No. 403 din 18 Iunie 1832, din Rîmnicul-Vâlcea, prin Logofeţia treburilor bisericescĭ, către Eforia instrucţiuneĭ publice. Eată adresa luĭ Kiseleff către Eforie:

---

*) Veḑĭ dosarul No. 3.279 de la arhiva Statuluĭ.

„A l'Ephorie de l'Instruction publique de Valachie.

«La comision chargée d'examiner l'état de l'instruction publique dans la P-té de Valachie, vient de m'adresser par un rapport en date du 31 Mai, le résultat de ses recherches, qui conformément aux directions transmises à cet égard ont du être dirigées, sur l'application que les dispositions du réglement ont pu trouver jusqu'ici, sur l'emploi du budget alloué a cette branche du service public et particulièrement sur l'état actuel de l'enseignement et les améliorations dont il est susceptible.

En transmettant, aujourd'hui, ci-joint ce rapport, je crois devoir, avant tout, applaudir à l'esprit qui a guidé la commission dans l'accomplissement de la tâche, qui lui a été reservée et reconnaître le zèle tout-à-fait honorable, que ses membres ont deployé pour remplir mes vues et atteindre le but qui leur a été indiqué.

Les premièrs pas faits dans la carrière de l'instruction publique, considérée surtout sous les rapports de son ensemble et de la briéveté du temps qui s'est écoulé depuis l'époque de son institution, n'ont pu que produire en moi un véritable sentiment de satisfaction; l'honneur de cet heureux début rejaillit entièrement sur les membres de l'Ephorie, comme sur le directeur, et nul doute qu'en s'attachant à amelliorer de plus en plus le régime scholaire, l'Ephorie ne parvienne a se concilier la confiance du gouvernement et la gratitude publique *), le moyen d'ailleurs le plus sur pour atteindre ce but, serait, ce semble, de s'appliquer particulièrement à organiser et à coordonner la marche de l'instruction, de manière que les élèves distingués des secondes classes des écoles primaires des districts, puissent passer successivement aux écoles centrales et complémentaires, et qu'en acquérant, dans ces derniers établissement les connaissances nécessaires, ils puissent y être suffisament preparés, soit pour aller poursuivre, avec fruit, leurs études dans les Universités étrangères, soit pour former une pepinière d'hommes propres aux différents services, et exigeances du pays, d'après le dégré de sa civilisation actuelle.

Je crois en conséquence devoir recommander le rapport précité et mes observations mises en marge, à l'attention toute particulière de l'Ephorie, en l'engageant de me faire connaître le résultat de ses déliberations et ses déterminations, sur ce qu'il y aurait à adopter des améliorations proposées par la commission et qu'en mon particulier, je considère comme essentiellement utiles.

A cette ocasion, et afin que le public puisse se convaincre de la sollicitude que le gouvernement apporte dans l'amélioration de l'instruction et apprécier ainsi les efforts tentés dans ce but par l'Ephorie, il ne serait pas sans utilité, qu'un extrait de ce rapport soit livré a l'impression et publié par la voie de la gazette Valaque.»

Le président plénipotentiaire des Divans, aide de camp, *General Kiseleff.*

No. 402. Rômnic sur l'Olto, le 18 Juins 1832.

Aci s'a pus cu slovă ciriliană resoluţia cu creionul: «Περελήψης din raportul comisieĭ să se facă şi să publicuiască prin Gazetă.»

Eforia primind asemenea ofis, s'a povăţuit de resoluţiunile puse cu creionul de către însuşĭ Generalul Kiseleff. Eată aceste diferite resoluţiunĭ :

«Ce rapport est remarquablement bien fait et je commence par remercier les membres de la commission et le rédacteur du zèle tout à fait honorable qu ils ont mis à remplir mes vues.

*) Aci este însemnată cu creionul în slove chirilice acéstă resoluţie: „Domnul provisor va închipui instrucţiĭ pentru profesorĭ, spre a se întocmi desĕvêrşit învĕţăturile cu chipul ce se arétă într'acest period."

observée, vous fait savoir, que si vous croyez, que votre plan soit le meilleur, vous pouvez sur ces bases établir une pension partout ailleurs que dans le collège de St. Sava."

Petru Poenaru adaoge, că décă acésta nu convine luĭ Vaillant: „Votre engagement doit cesser et l'Ephorie se croit en droit de déclarer a son tour définitivement que votre pension cesse d'exister dans St. Sava et qu'elle est considérée comme fermée dés aujourd'hui."

Pour les membres de l'Ephorie, le directeur des écoles: **P. Poenaru.**

La acéstă energică adresă, din 11 Maiŭ 1832, Vaillant rĕspunde ḑicĕnd, că Eforia n'are dreptul să'l alunge din internat decât dupe 6 lunĭ.

Eforia, cu adresa din 20 Maiŭ, No. 154, recunósce luĭ Vaillant dupe contract acest drept, dar adauge: „jusqu'à ce terme cependant les élèves de la pension devront continuer à suivre leurs études dans les cours publics et se conformer entiérement aux règles de l'école."

Ast-fel, românésca şi bărbătésca direcţiune a luĭ Petru Poenaru, opresce lovitura ce un strĕin şi câţĭ-va părinţĭ inconscienţĭ eraŭ să dea, de abea reînfiinţateĭ scolĭ naţionale de la St. Sava *).

Intre cursurile adause la scóla din St. Sava, în Martie 1832, aŭ fost: cursul de geografie, încredinţat luĭ Genilie; acel de limba franceză, cerut de profesoriĭ scóleĭ în 22 Decembre 1831, precum maĭ sus arĕtarăm, şi cursul de fisică şi geometrie, încredinţat luĭ Petru Poenaru, îndată dupe întórcerea luĭ din Paris.

Pentru acordarea celor 5 d'ântêiŭ burse în pensionul alipit de St. Sava, s'a ţinut concurs înaintea membrilor Eforieĭ, a coloneluluĭ Fanton, şi a Mareluĭ Logofĕt, la finele anuluĭ scolar 1832. Acel juriŭ a deliberat asupra celor de admis ca bursierĭ, şi Eforia raportéză resultatul către generalul Kiseleff, adăugĕnd că: „Il ne reste plus qu'à obtenir le consentement de leurs parents par un écrit revêtu de leur signature, déclarant que, conformément aux dispositions du réglement des écoles, leurs fils exerceront les fonctions de professeurs pendant dix ans, après avoir terminé leurs études aux frais et sur les fonds de la caisse des écoles.

Dans le cas ou les parents de quelques uns de ces boursiers refuseraient d'accepter cette condition pour leurs enfants, ceux-ci seront remplacés, par d'autres élèves qui se sont montrés également dignes de ce choix."

Vĕḑurăm maĭ sus că prin contractul luĭ Vaillant s'a promis sporirea bursierilor plătiţĭ de Stat de la 5 la 12.

*

Comisiunea rânduită de generalul Kiseleff, ca să cerceteze starea scólelor, a fost compusă din: Locotenent-colonel Fanton de Verrayon, asesorul de colegiŭ Suţu, consilierul onorar Dendrino şi doctorul în medicină N. Piccoló, medicul favorit al luĭ Kiselef.

Dosarul de la arhiva Statuluĭ cu No. 3.279, arétă, că acéstă comisiune 'şĭ-a terminat lucrările şi a depus raportul sĕŭ. Generalul Kiseleff îl comunică cu ofisul No. 403 din 18 Iunie 1832, din Rĕmnicul-Vâlcea, prin Logofeţia treburilor bisericescĭ, către Eforia instrucţiuneĭ publice. Eată adresa luĭ Kiseleff către Eforie:

---

*) Veḑĭ dosarul No. 3.279 de la arhiva Statuluĭ.

„A l'Ephorie de l'Instruction publique de Valachie.

«La comision chargée d'examiner l'état de l'instruction publique dans la P-té de Valachie, vient de m'adresser par un rapport en date du 31 Mai, le résultat de ses recherches, qui conformément aux directions transmises à cet égard ont du être dirigées, sur l'application que les dispositions du réglement ont pu trouver jusqu'ici, sur l'emploi du budget alloué a cette branche du service public et particuliérement sur l'état actuel de l'enseignement et les améliorations dont il est susceptible.

En transmettant, aujourd'hui, ci-joint ce rapport, je crois devoir, avant tout, applaudir à l'esprit qui a guidé la commission dans l'accomplissement de la tâche, qui lui a été reservée et reconnaître le zèle tout-à-fait honorable, que ses memhres ont deployé pour remplir mes vues et atteindre le but qui leur a été indiqué.

Les premièrs pas faits dans la carrière de l'instruction publique, considérée surtout sous les rapports de son ensemble et de la briéveté du temps qui s'est écoulé depuis l'époque de son institution, n'ont pu que produire en moi un véritable sentiment de satisfaction; l'honneur de cet heureux début rejaillit entièrement sur les membres de l'Ephorie, comme sur le directeur, et nul doute qu'en s'attachant à amelliorer de plus en plus le régime scholaire, l'Ephorie ne parvienne a se concilier la confiance du gouvernement et la gratitude publique *), le moyen d'ailleurs le plus sur pour atteindre ce but, serait, ce semble, de s'appliquer particulièrement à organiser et à coordonner la marche de l'instruction, de manière que les élèves distingués des secondes classes des écoles primaires des districts, puissent passer successivement aux écoles centrales et complémentaires, et qu'en acquérant, dans ces derniers établissement les connaissances nécessaires, ils puissent y être suffisament preparés, soit pour aller poursuivre, avec fruit, leurs études dans les Universités étrangères, soit pour former une pepinière d'hommes propres aux différents services, et exigeances du pays, d'après le dégré de sa civilisation actuelle.

Je crois en conséquence devoir recommander le rapport précité et mes observations mises en marge, à l'attention toute particulière de l'Ephorie, en l'engageant de me faire connaître le résultat de ses déliberations et ses déterminations, sur ce qu'il y aurait à adopter des améliorations proposées par la commission et qu'en mon particulier, je considère comme essentiellement utiles.

A cette ocasion, et afin que le public puisse se convaincre de la sollicitude que le gouvernement apporte dans l'amélioration de l'instruction et apprécier ainsi les efforts tentés dans ce but par l'Ephorie, il ne serait pas sans utilité, qu'un extrait de ce rapport soit livré a l'impression et publié par la voie de la gazette Valaque.»

Le président plénipotentiaire des Divans, aide de camp, *General Kiseleff.*

No. 402. Rômnic sur l'Olto, le 18 Juins 1832.

Aci s'a pus cu slovă ciriliană resoluţia cu creionul: «Περελήψης din raportul comisieĭ să se facă şi să publicuiască prin Gazetă.»

Eforia primind asemenea ofis, s'a povăţuit de resoluţiunile puse cu creionul de către însuşĭ Generalul Kiseleff. Eată aceste diferite resoluţiunĭ:

«Ce rapport est remarquablement bien fait et je commence par remercier les membres de la commission et le rédacteur du zèle tout à fait honnorable qu ils ont mis à remplir mes vues.

---

*) Aci este însemnată cu creionul în slove chirilice acéstă resoluţie: „Domnul provisor va închipui instrucţiĭ pentru profesorĭ, spre a se întocmi desĕvêrşit învĕţăturile cu chipul ce se arétă într'acest period."

Après cela je ne puis qu'être très-satisfait de la marche de l'instruction publique en général, eu egard surtout au peu de temps qui s'est ecoulé depuis son institution et j'en donne tout l'honneur aux membres de l'Ephorie et au directeur, qui seront remerciés par mes offices publics dans la gazette.

En. . . . . il faut chercher a coordonner les études de la haute classe de manière que les écoliers distingués des écoles des districtes puissent passer a l'Ecole centrale et que de l'Ecole centrale les élèves supérieurs soyent suffissamment preparés pour aller continuer leurs études aux Universités étrangères. Enfin que la masse des écoliers soyent instruits de manière à pouvoir former des hommes utiles pour le pays, selon le dégré de sa civilisation actuelle.

En conséquence je recommande ce rapport et mes observations aux méditations de l'Ephorie et j'attendrai ce qu'elle décidera et adoptera des rectifications projetées par la commission, que pour ma part je trouve essentiellement uliles.

J'aurais à désirer de plus qu'un extrait de ce rapport fut rendu public, afin de montrer aux habitants, que l'éducation publique, n'est pas oubliée et que l'Ephorie a droit à la reconnaissance publique.»

Fanton de Varrayon, unul din membriĭ comisiuneĭ de anchetă a stăreĭ scólelor, a comunicat în Noembre 1832, cu adresa No. 80, luĭ P. Poenaru, directorul scólelor, originalul raport al comisiuneĭ către Kiseleff, cum și budgetul i regulamentul scólelor din acel an. Eforia a fost invitată însă să trimită copiĭ vidimate pentru cancelaria luĭ Kiseleff. *)

Dăm aci dupe chiar originalul raport, întocmaĭ reproducţiune în limba franceză, însemnând în note și specialele resoluţiunĭ ale luĭ Kiseleff relative la materie :

Fila 35.
No. 974.

RAPORTUL COMISIUNEI

Reçu le 22 Juin.

A son Excellence le Président plénipotentiaire des Divans, etc., etc.

Rapport de la comission des écoles

«La comission chargée d'examiner les écoles a l'honneur de soumetre son rapport à Vôtre Excellence.

D'après les directions qui lui avaient été données elle a comparé en premier lieu les dispositions arrêtées par l'autorité dans l'exposé du budget avec les mesures d'execution prises par l'Ephorie.

Elle a cherché en second lieu à constater l'état actuel de l'enseignement dans la principauté en se faisant donner communication d'une partie de la correspondance de l'Ephorie relative à l'instruction primaire dans les districts. Quant à l'école de Bukarest elle a acquis, par des inspections répetées à plusieurs reprises, les données qui lui étaient nécessaires pour asseoir à cet égard une opinion positive et pouvoir ainsi offrir à Votre Excellence quelques considérations sur les améliorations dont l'Enseignement public pourrait se trouver encore susceptible.

D'après l'ordre ci-dessus exposé, la commission en s'empressant aujourd'hui, de sou-

*) Vedĭ fila 25 din dosarul de la arhiva Statuluĭ cu No. 3.279. La dosarul No. 27, (Arhiva Statuluĭ), se află o copie dupe raportul comisiuneĭ acesteia, din 31 Maiŭ 1831, către Generalul Kiseleff. Se vede că a fost trimisă luĭ G. Asaki.

mettre à Votre Excellence le résultat de ses recherches, a cru devoir diviser son travail en trois parties.

1) Emploi des fonds alloués pour les dix mois de l'année courrante, d'après le projet d'organisation approuvé par V. E.

2) Etat actuel le l'Enseignement.

3) Améliorations désirables.

Pour ce qui concerne la première partie, la commission s'est assurée que sur le fond de 330.200 pt. accordé par ce budget, 170.600 pt. ont trouvé jusq'à ce moment une application conforme aux dispositions du budget ; la somme restante de 155.600 pt. se divise ainsi qu'il suit :

Instruction primaire

Ecoles vacantes dans les districts de Telleorman, Ourjitscheny, Brayla, Fokchani, Tergovichte et Pitecht. . . . . pt. 27.000

Observation : D'après les renseignements obtenus :

1) Les administrateurs de ces districts n'ont point encore préparé de local. Ils attribuent cette lenteur au refus les habitants de concourir pour les frais de construction ou de loyer.

2) l'Ephorie n'a pas désigner encore les professeurs nécessaires par manque d'individus capables.

2 des classes vacantes dans les écoles primaires de districts restants, et de la ville de Craïova 28.000

Observations : Mêmes motifs que ceux énoncés dans la remarque précédente.

1-ères et 2-ème classes vacantes dans les écoles des quatre arrondissements de Bukarest. 24.000

79.000

Observation : D'après les renseignements obtenus, l'Ephorie s'est occupée avec zèle de l'organisation de ces écoles d'arrondissement. L'imposibilité d'en venir à quelque resultat, a moins d'entreprendre de nouvelles bâtisses lui ayant été démontrée, 12.000 piastres prises sur la somme de 35.000 affectées pur le budget à des constructions à ajoutter à l'école St. Sava, ont été employés à préparer l'installation de 3 de ces écoles dont l'une devant être composée de deux classes et deux par une classe, seront incessament ouvertes; quant à la quatrième, ainsi que pour les clases vacantes dans les deux écoles ci-dessus désignées, l'Ephorie à donné l'assurance qu'elle s'occupera sans délai.

Écoles centrales

Pour la ville de Bukarest, chaires vacantes de langue russe, de langue turque et de dessin 9.100

Observation: D'après les renseignements obtenus, l'Ephorie avec la quantité du traitement fixé, n'a pu se procurer un professeur pour la langue russe, dans la quelle plusieurs élèves ont témoigné le désir de s'instruire.

Quant à la langue turque, l'on n'a pu de même trouver un professeur ; mais aussi aucun élève ne s'est présenté pour demander à suivre ce cours.

Pour la ville de Crajova, deux chaires de grec et trois de français vacantes . . 9.500

Observation : l'Ephorie déclare n'avoir pu jusqu'à présent se procurer des professeurs avec les traitements fixés.

Dépenses extraordinaires

Entretion de cinq boursiers qui manquent :

5.000 piastres.

Observation: Le local et les accessoires à l'établissement d'un pensionnat n'ont pu être jusqu'à présent préparés, vu que l'allocation de 5.000 ptres se trouve insuffisante pour organiser un pensionnat spécial et que l'antreprise particulière qui devait servir de base à cet établissement n'a point encore été essayée *).

Observation : Cette somme originairement portée au budget à 30.000 ptres se trouve réduite ainsi à cause de la nécessité ou l'Ephorie s'est trouvée de distraire 12.000 ptres comme il a été dit plus haut, pour organiser trois écoles d'arrondissement et la somme actuelle de 18.000 ptres, devra servir suivant les renseignements obtenus, à compléter autant que possible cette partie du service **).

Frais de bâtisse pour l'école de Crajova.

35.000

Total . . . 155.600

Observation : L'Ephorie déclare qu'elle s'occupera successivement des moyens d'appliquer cette somme conformément au budget.

Il résulte des observations qui précédent, que la non application des sommes ci-dessus dénombrées doit être atribuée :

1) Au peu de temps qui s'est écoulé depuis la mise à exécution du réglement des écoles ;

2) A ce que les administrateurs des districts ne montrent pas une égale activité, pour l'organisation et l'inspection des écoles, qui leur sont exclusivement confiées; et à ce que le choix de l'Ephorie, qui ne dispose que d'un seul réviseur pour les 12 districts, est tombé sur une personne recommandable il est vrai, pour les moeurs et pour les connaissances, mais qui jusqu'à ce moment ***) ne s'étant point rendu sur les lieux, et ne possédant pas la langue du pays, se trouve être complètement étranger aux fonctions qui lui sont confiées, et qui demandent indispensablement activité et connaissance parfaite de la langue valaque ;

3) A ce que d'après l'Ephorie la quotité des traitements fixés pour les professeurs se trouve inférieure aux émoluments que différentes ****) administrations offrent dans leurs buraux. Pours obvier à ces inconvénients et mettre l'éphorie plus en mesure d'activer l'organisation du système approuvé par V. E., la commission croit devoir proposer :

1) De créer trois nouveaux réviseurs*****) dont les deux pour la grande et le 3-ème pour la petite Valachie. Le 1-er résidera a Pitesti, le 2-ème a Bouzéo et le 3-ème a Craiova. Ces agents, relevant de l'Ephorie seule, auraient à exercer dans l'arondissement universitaire

*) Aicĭ pe margine Kiseleff scrie cu creionul: «Ne pourrait on pas engager un professeur à se charger de ces 5 boursiers? Quant au choix des boursiers l'on se conformera à l'article du réglement et à cet effet il y aura un concours auquel assisteront le Comte Fanton, Picolo et Soutzo.»

**) Resoluțiune marginală a luĭ Kiseleff cu creionul: «C'est indispensable, car l'école est très mal placée.»

***) Pe margine, aicĭ, Kisseleff scrie cu creionul : «C'est toujours la maladie des protégés qui en est cause.»

****) Pe margine, Kiseleff scrie cu creionul : «L'on peut faire des inscriptions en faveur des professeurs pour les . . . . . . Nu se póte vedea bine, cred că e „*sciences spéciales*“.

*****) Cu creionul : «Je le veux bien si l'on choisit des hommes capables et non tels que celui qui se trouve en ce moment.»

une surveillance active, nécessaire au maintien du bon ordre, et connaîtraient exclusivement de tous les délits contraires aux bonnes moeurs dans l'interieur des écoles ; ils seraient en même temps chargés immédiatement de mettre à exécution les ordres de l'Ephorie *) en s'entendant avec les autorités du lieu, et recevraient un traitement mensuel de 250 piastres ; un supplement de 4.400 piastres pris sur les épargnes existentes et réunis aux 4.600 piastres actuellement fixés par le budget pour traitement du réviseur, suffirait à cette dépense ;

2) Que l'Ephorie soit autorisée à assurer des avantages honorifiques aux personnes qui se voueraient à la carrière de professeur pour l'instruction primaire**).

Pour ce qui est relatif à la seconde partie du travail de la commisssion, concernant l'état actuel de l'enseignement, il appert des recherches faites à ce sujet, que dans les districts, l'instruction se borne actuellement à la lecture et à l'écriture, enseignées avec beaucoup de succès par la méthode Lancastérienne***), que dans l'école centrale de Crajova ****) les cours de grammaire, de géographie, d'arithmétique et de langues valaque, grecque et française, sont suivis avec un succès égal et reunissent de nombreux éleves.

Quant à l'école de Bucarest, la commission en ayant visité toutes les parties à plusieurs reprises, à acquis la certitude que les deux premières classes où la lecture et l'ecriture, l'arithmétique pratique, le catéchisme, les principes de la géographie et les principaux faits de l'histoire valaque sont enseignés d'après la méthode Lancastérienne, se trouvent sur un bon pied, et promettent les résultats les plus satisfaisants ; ces deux classes réunissent 421 élèves. Les clases de l'école centrale, qu'elle à également visitées, se suivent avec succès ; l'arithmétique raisonnée, la géographie, les grammaires valaque, grecque et française et la calligraphie y sont enseignées avec une bonne méthode et d'après les ouvrages les plus convenables ; le seul cours d'histoire*****) sacrée ne remplit à aucun égard le but que le gouvernement doit se proposer de cette partie si importante de l'enseignement public : les extraits tirés de l'ancien testament sont offerts à la jeunesse sans ces explications qui seules peuvent rendre le vrai sens des apologues eminemment moraux de ces inappréciables traditions, qui inculquées aux exprits vierges de corruption, réussissent à former des hommes religieux à l'état. Cependant en général toutes ces études présentent des progrès remarquables si l'on a surtout égard au peu de temps qui s'est écoulé depuis l'institution de chacune de ces classes ; 139 éleves fréquentent maintenant l'école centrale.

Les cours suivis à l'école complémentaire sont ceux du droit, de la littérature française et latine et des langues allemande et slavonne ; bien peu d'élèves les fréquentent.

D'après ces différentes données, la commission s'est remise à l'avis suivant :

1) Que la jeunesse de Valachie, et principalement celle de Bucarest, nourrit le goût des bonnes études et possède les qualités intellectuelles qui peuvent promettre des talents distingués au gouvernement qui s'occupe sans relâche des progrès de la civilisation du pays ; que le provisseur de l'école, Mr Poenar ******) remplit ses devoirs avec un zèle digne d'élo-

---

*) Pe margine cu creionul : «Il faut qu'ils soient assez instruits pour corriger les bévues des maîtres d'école et des soi-disants professeurs, que j'ai eu l'occasion de voir.»

**) «Que l'Ephorie fasse un projet pour l'assemblée.»

***) «Pas tout à fait, par ce que les instituteurs ont mieux compris les formes que le sens de cette méthode, ce qu'il faudra redresser par les révisseurs.»

****) «L'ecole de Craiova est plus en arrière que toutes les écoles.»

*****) «Il faudrait faire là dessus un bon ouvrage concis.»

******) Pe margine de Kiseleff : «Remerciements publics.»

ges ; qu'il serait seulement à désirer que l'Ephorie soit invitée a se conformer dorénavent à l'art. 122 du réglément, qui veut que les membres se réunissent à des jours fixes *) pour expédier les affaires et vaquer aux devoirs des fonctions que l'amour du pays les a porté à accepter de votre confiance.

La commission en abordant la question des améliorations à introduire, se fait un devoir d'exposer qu'elle a été guidée par les ordres spéciaux de V. Ex. relativement: 1) à la formation d'opérateurs praticiens, capables de remplacer utilement les empiriques qui exploitent la bonne foi des populations des campagnes; 2) d'une pépinière d'arpenteurs **), possédant la théorie de l'art, en etat d'offrir à la propriété des services réels et moins dispendieux, et de parvenir successivement a faciliter le cadastre général, bienfait dont l'obtention ferait cesser les innombrables procès d'empiétement, qui retentissent continuellement dans les tribunaux ; 3) d'architectes assez pénérés des principes de l'art, pour réussir à faire prédominer le goût du beau et de l'utile dans les constructions privées et publiques.

La commission à cru également se conformer aux vues de V. Ex., en soummetant son avis sur la manière de compléter l'enseignement publié de Valachie, en coordonant les études entre elles et en remédiant aux omissions que l'expérience a fait ressortir; ces améliorations auraient d'ailleurs pour but d'offrir à la jeunesse Valaque des moyens de perfectionnement, sans sortir du pays***) pour se transporter à grands frais et le plus souvent sans guide dans les universités étrangères, où plus d'une fois l'élève à perdu, contre les brillantes espérances d'une haute instruction, le fruit d'une première éducation morale et pure.

D'après cet exposé la commission à l'honneur de demander pour la médecine une chaire de pharmacie, comprenant les éléments de la botanique et la matière médicale. Une seconde chaire de petite chirurgie et pathologie spéciale, fort abrégée ; une troisième chaire d'anatomie et de physiologie, et une quatrième d'hygiène et d'histoire naturelle****) ces différents cours dureraient trois ans et les étudiants commenceraient à suivre les hôpitaux dès la seconde année, à la fin de la troisième ils subiraient l'examen pour le diplôme ; après quoi ils fréquenteraient encore les hôpitaux pendant un an. En proposant ce projet la commission ne s'en dissimule point les inconvénients, à cause de la difficulté de controler les officiers de santé exerçant à la campagne.

Observation: Le laboratoire qui doit être établi à la pharmacie centrale, pourrait être assis à l'école complémentaire de Bukarest, pour servir à ces différents cours. On pourrait en outre établir un jardin botanique ; indépendamment de son utilité pour l'étude de la médecine, cet établissement contribuerait encore à répendre le goût des jardins, très favorable à la santé et facile a satisfaire dans une ville où la plupart des maisons sont entourées de vastes cours. Ce serait d'ailleurs un des moyens d'assainissement pour la ville.

Pour l'arpentage: une chaire pour le maniement de la plume et du pinceau à l'usage des plans; une seconde chaire de trigonométrie rectiligne et sphérique accompagnée de leçons d'astronomie, autant que l'application de cette dernière serait indispensable ; une troisième chaire de géodésie, qui se diviserait en trois parties : la première contiendrait

---

*) «Et surtout jusqu'à l'entier établissement des écoles.»

**) «Et ingénieurs civils» (pe margine de Kiseleff),

***) «C'est bien vrai».

****) «Il faut préparer au moins des chirurgiens et des vétérinaires, et faire tous les sacrifices pour y parvenir» (Kiseleff, cu creionul).

la manière de faire les fonds d'une carte, l'explication des différentes projections à l'usage de la trigonométrie dans le calcul des distances, la seconde où l'on s'occuperait d'enseigner les diverses méthodes de lever les détails d'un lieu quelconque, et ainsi que l'emploi pratique des instruments, tel que le théodolithe, le sextant, l'astrolabe, la planchette et la boussole; la troisième où l'on donnerait un apperçu sur l'utilité de cet art dans son application à des procès pour des terrains contentieux, éclaircie par des exemples, on y donnerait aussi des notions sur les lois d'arpentage usitées par les nations de l'Europe, en les comparant aux usages du pays *).

Observation: Pour faciliter ce plan d'études, le cours de dessin des figures, actuellement marqué à l'école complémentaire, serait remplacé par un cours complet de dessin topographique et des principes de la perspective.

Pour l'architecture une seule chaire divisée ainsi qu'il suit:

1) Apperçu sur la naissance de l'art et les 5 ordres étudiés séparément dans leurs détails; connaissances des matériaux, manière de les employer;

2) Principes de construction; manière de bâtir sur des terrains différents, édifices simples et composés, privés ou publics, manière de dresser les devis;

3) Application aux moyens du pays, but que l'instruction doit montrer aux élèves en préférer l'utile au beau absolu, pour éviter les hautes théories de la mécanique; comparaison des beaux résultats de l'art avec les constructions défectueuses qui couvrent le pays **).

Pour ce qui est des moyens de compléter l'enseignement public à l'ecole complémentaire, la commission propose d'instituer une chaire de belles lettres comprenant les principes du beau, du style, de l'eloquence et de la poésie, avec une histoire abrégée de la littérature, une chaire de philosophie qui comprendrait l'analyse des facultés et des idées, leur déduction ou la logique, la morale, la science des principes et une chaire de physique et de chimie expérimentales; en même temps le cours de droit actuel serait remplacé par un cours de l'histoire du droit romain ***).

La commission propose en outre de retrancher le cours de la haute littérature française et latine, marqué au budget, mais n'existant pas de fait, le cours de langue turque et le cours de slavon pour lesquels il n'y a pas d'élèves. Avec le produit de ces économies, les améliorations proposées ne coûteraient qu'un excédent de dépenses de 40 à 50 mille piastres ****).

La commission en terminant son rapport se fait un devoir d'assurer V. Ex. qu'elle a remarqué, autant que les recherches le lui ont permis, le meilleur ordre dans l'administration intérieure de l'école St. Sava, résultat dû principalement au zèle des fonctionnaires et à la docilité remarquable des élèves.»

Le lieuteuant-colonel, *Fanton de Verragon.*
L'assesseur de collège, *Soutzo.*
Le conseiller honoraire, *Dendrino.* *N. Piccolo*, D. M.

Le 31 Mars 1832.
Bukarest.

---

*) «Ceci est très facile» (notă mărginară a luĭ Kiseleff).

**) «Indispensable et facile; un peu de mécaniquo pratique ne serait pas de trop.» (Nota luĭ Kiseleff).

***) «Tout cela est fort bien rendu» (ou pensé). Nota luĭ Kiseleff.

****) «On peut retrouver cette somme ou une partie du moins par les inscriptions pour les cours supérieurs.» (ou spéciaux). Kisseleff.

La fila 53 a dosaruluĭ supra-citat am decopiat raportul Eforieĭ, provocat de lucrarea de maĭ sus a comisiuneĭ. Pe acest raport cu No, 279, din 18 Iuliŭ 1832, Kiseleff a pus resoluţiunĭ directe pe margine. Le reproducem întocmaĭ.

Eată şi acest important document:

A Son Ec. Monsieur de Kiseleff, lieut.-général, aide-de-camp général de S. M. l'Empereur de toutes les Russies, président plénipoten. des divans de Moldavie et de Valachie, chevalier grand croix de plusieurs ordres, etc., etc., etc.

L'Ephorie de l'instruction publique

RAPPORT

«J'aprouve parfaitement ce rapport mais j'aurais desiré qu'il fut suivi d'un autre avec le programme ou le réglement définitif concernant l'instruct publique en Valachie.»

Le 22 Juillet. *Kisseleff.*

«L'Ephorie des écoles a reçu l'office de V. E., en date au 18 Juin, No. 402; après avoir pris connaissance elle a lu attentivement le rapport de la commission des écoles qui y était anexé, ainsi que les apostilles apposées en marge de ce rapport.

En conséquence l'Ephorie s'empresse de porter à la connaissance de V: E. conformément aux ordres qu'elle en a reçus, le résultat de ses travaux et celui de ses délibérations sur les améliorations proposées, en suivant pour plus de clarté l'ordre et la marche du rapport de la commission:

1) Depuis que la commission a adressé son rapport a V. E., deux écoles primaires ont été ouvertes dans deux arrondisements de la ville de Bukarest, elles sont en pleine activité, et l'Ephorie s'occupe sans relâche du soin de faire préparer les locaux nécessaires aux deux autres;

2) Les cours de langue russe et de dessin ont commencé a l'Ecole St. Sava; le premier a été confié a Mr Konintzky, le second a Mr Valenstein;

3) Les deux clases de langue grecque qui restaient vacantes a Craiova sont ouvertes; les cours ont commencé, ainsi que celui pour l'une des trois classes de français; le manque de professeurs a pu seul retarder l'ouverture des cours des deux autres classes dans cette langue, et l'Ephorie s'empressera de satisfaire à ce besoin, dès l'instant qu'elle en aura acquis les moyens;

4) Quant aux boursiers, on se conformera a l'appostille de V. Ex. Un concours sera ouvert le 15 Août pour l'admission des cinq bursiers qui seront choisis parmi ceux des élèves qui se distingueraient le plus par leur progrès et leur aptitude dans les études, réunissant d'ailleurs les qualités réquises et sans préjudice de deux autres qui vont être admis dans quelque jours par l'Ephorie, l'un fils de Gardăranu de Cernetz et l'autre de Kineso administrateur du distr. de Valcea, que votre Ex. a eu lieu de distinguer dans sa visite aux écoles pendant sa tournée dans differents districts;

5) Les accessoires nécessaires à l'établissement d'un pensionat ayant été préparés, ce pensionat à été ouvert aux élèves; il est en plaine activité sous la direction de Mr Vaillant, avec des clauses arrêtées par l'Ephorie; il compte aujourd'hui 15 élèves, tous de bonné famille. L'Ephorie à cru devoir faire cet essai, pour servir ensuite de base à un établissement définitif, et satisfaire en même temps à des demandes réitérées qui lui étaient adressées de tous côtés;

6) Les fonds destinés à la construction d'une grande salle à l'école St. Sava, ainsi que ceux pour la construction d'une école à Craiova, étant assignés, le seul retard apporté est le défaut d'un plan arrêté, et d'un devis dressé par une personne de confiance, vu que tout ce que l'Ephorie a pu obtenir à cet égard n'a pu la satisfaire, aussi l'Ephorie ose supplier votre Ex. de vouloir bien transmettre ses ordres où elle jugera convenable*), à l'effet de désigner un ingénieur, qui a cet égard s'entendrait avec l'Ephorie, pour arrêter le plan et le devis que l'Ephorie se ferait un devoir de soumettre ensuite à l'approbation de V. E.

A ce sujet l'Eph. se fait un devoir de porter à la conaissance de votre Ex., que le besoin de construction de deux grandes salles**) dans chaque chef-lieu de district se fait éminemment sentir, vu que l'avantage esentiel résultant de la méthode Lancastérienne, savoir celui d'enseigner un grand nombre d'élèves au moyen d'un seul professeur, est perdu à cause du peu d'espace des locaux. Les plus grandes salles ne peuvent aujourd'hui contenir au de là de 50 élèves. Il sagirait de faire dans ces chefs-lieux des constructions à peu de frais, soit en c'ayonnage, s'il était possible de les rendre tenables pendant l'hiver, soit de tout autre manière, qui pourrait présenter le plus d'économie. Les plans et le devis une fois arrêtés, les habitans des villes pourraient se cotiser pour subvenir aux dépenses; ce que l'on pourrait peut-être facilement obtenir, vu qu'il ne s'agit que de la construction de deux grandes salles propres à recevoir chaqu'une 400 élèves et d'une simple chambre pour le portier, les proffesseurs n'étant pas logés dans l'intérieur; ce moyen facilité, l'Ephorie emploirait tous ses efforts pour en activer les constructions dans le plus bref délai;

L'Ephorie sent toute la sagesse de la disposition proposée par la commission relativement à la nomination de trois nouveaux réviseurs, dont deux pour la grande, et le troisième pour la petite Valachie. Cette disposition serait éminemment utile, et l'Ephorie s'empressera de s'y conformer dès l'instant qu'elle en aura les facilités: mais le peu de ressources qu'offre le pays en fait de sujets capables et dignes de toute confiance pour remplir des fonctions de cette importance, lui laisse peu d'espoir de pouvoir combler aussitôt cette lacune dans la direction de l'instruction publique; un seul sujet avait paru propre à l'Ephorie a remplir cet objet, puisqu'il avait exercé l'état de professeur plusieurs années et qu'il réunissait à l'instruction les qualités morales requises ***). Néamoins il manque à cet individu, l'Ephorie n'a pu se le dissimuler, la connaissance approfondie de la langue du pays, quoique la parlant avec facilité.

Rélativement aux récompenses et avantages honorifiques propres à encouraper les professeurs et a soutenir leur zéle, l'Ephorie pense qu'on pourrait, comme récompense, leur appliquer les dispositions de l'article 24 du réglement sur les pensions à accorder aux fonctionnaires publics****); sauf a établir que l'on ne comptera que les années de service, ainsi que les dispositions des articles 25, 28, 30, 31 qui régularisent le mode d'exercer ce

---

*) «Inviter de ma part Blaremberg à soigner cette affaire.» Kiseleff.

**) «Préalablement réunir les renseignements sur les bâtiments que l'on pourrait... et en attendant avoir des maisons pour que l'étude marche.» Kiseleff.

***) «La chose est si essentielle qu'il faut y mettre tous les soins pour trouver ces gens là et je crois que la chose est possible.» Kiseleff.

****) Article 24. Celui qui aura honorablement servi l'état durant 8 ans, recevra en cas de retraite et à titre de pension viagère, le tiers du traitement de ce qu'il avait touché dans son dernier emploi, les deux tiers s'il a servi 16 ans et enfin la totalité du traitement s'il a servi 24 ans. Les années de service ne commenceront à compter qu'après la publication de ce réglement.

droit, et comme avantage honorifique leur appliquer les dispositions de l'art. 351 du reglèment organique *), et en conséquence établir que tout professeur qui aurait exercé ses fonctions durant 30 années consécutives, aurait des droits incontestables à des titres de noblesse, soit personnels, soit transmissibles, d'après le degré de ses services. Si ces bases sont agréées par V. E. elle daignera permettre a l'Ephorie de préparer uu projet pour être présenté à la prochaine Assemblée générale ordinaire.

9) Pour ce qui est relatif aux améliorations proposées par la commission et que V. E. desirerait voir s'établir, l'Ephorie s'estime heureuse de pouvoir porter à sa connaissance qu'elle s'est empressée de se conformer aux dispositions du rapport relatives à l'arpentage et qu'un cours de dessin topographique et de perspective est dejà ouvert. Que le professeur G. Popp continue son cours d'arithmétique raisonnée. Que Mr Poenariu le professeur de l'école, dont le zèle est infatigable pour tout ce qui peut contribuer aux progrès de l'instruction et qu'on trouve toujours prêt a faire l'offre de ses bons offices, s'est chargé provisoirement du cours de géometrie, qui est suivi par G. Popp, l'un des professeurs les plus instruits sur ces matières, dans le but de succéder a Mr Poenariu en 1833. Celui-ci se chargerait alors des cours d'algèbre et de trigonométrie appliquée a l'arpentage et après avoir formé un professeur qui puisse le remplacer, il commencera en 1834 le cours de géodésie accompagné d'observations astronomiques, autant que l'application de cette science y est indispensable; au reste quand même des professeurs se présenteraient en ce moment pour faire ces cours, il n'y aurait pas d'élèves préparés pour les suivre; ainsi l'Ephorie croit avoir rempli, autant qu'il était en elle, l'objet indiqué par le rapport de la commission.

Mais pour pouvoir faire avec succès un cours pratique de la géodesie et de la topographie, l'Ephorie supplie V. E. de vouloir bien l'autoriser de faire l'acquisition pour l'école, des instruments suivants, dont le prix d'achat coûterait la somme de 6.200 francs, savoir: 1) Un cicle répétiteur Théodolite de 0 metre, 22 centimetres de diametre, 2.200 fr.; 2) 1 Chronomètre de Breget, 1.200 fr.; 3) 1 Baromètre portatif, 120 fr.; 4) 1 Thermomètre, idem, 50 fr.; 5) 2 Graphomètres, 550 fr.; 6) 4 Planchettes à rouleaux, 400 fr.; 7) 4 Alédades à lunettes achromatiques, 320 fr.; 8) 4 Boussoles, 320 fr.; 9) 4 Equerres d'arpenteurs, 240 fr.; 10) 2 Equimètres, 400 fr.; 11) 1 Lunette de Prachon, 300 fr.; 12) 1 Mesure de 100 mètres, 100 fr. **).

Francs 6.200.

10) Quant aux autres améliorations a introduire relativement à la formation d'opérateurs praticiens et autres ***), dont l'Ephorie apprecie toute l'utilité, elle n'éparguera rien pour s'y conformer; mais a cette fin elle osera prier V. E. de daigner leur adjoindre Mr. Piccolo, de même qu'il a été placé a l'Ephorie des hôpitaux; ses connaissances étendues seraient d'un grand secours aux autres membres de l'Ephorie, et dans le cas où leur de-

*) «Tout valaque qui sans apartenir a la classe nobiliaire, se distinguera par des services publics, sera signalé par le Prince a l'Assemblée générale, afin que des droits personnels ou transmissibles lui soient accordés d'après l'importance des services rendus.»

**) Tóte aceste instrumente sunt indicate necesare de P. Poenariu în un raport la Eforie, din 16 Iulie 1832, alipit la dosarul din care estragem actele de maĭ sus. fila 9—15.

***) «Je desirerais et j'invite l'Ephorie a rédiger un *réglement complet* qui soit pour l'avenir l'arche de l'instruction publique et quant a Piccolo j'approuve parfaitement.» Kiseleff.

mande sera agreée, l'Ephorie pense qu'il serait juste de lui allouer sur les fonds de un traitement mensuel de 400 piastres, à l'effet de le mettre à même de subven différentes courses qu'il serait dans le cas de faire pour le service.

Signé: *Alexandre Philippesco.*
Etienne Ballatzano.
Le Vornik B. Stirbey.

No. 279. Bukarest, le 18 Juillet 1832.

Unul din membriĭ comisiuneĭ de anchetă scolară, Constantin Suţu, a presentat acesteĭ comisiunĭ un memoriŭ deosebit *). Prin acesta arétă care sunt, dupe părerea luĭ, scăderile culturale române şi care apoĭ sunt, dupe opiniunea luĭ, îndreptările de adus.

Prima causă de scădere este ignoranţa şi obiceiurile lumescĭ ale cleruluĭ de jos. A doua causă este lipsa de grijă a părinţilor de a face educaţiunea morală a copiilor, dându-le rele pilde din căsnicia proprie. A treia causă este lipsa de carieră pentru un tênĕr de talent şi de onóre. El aflà tóte căile închise, eşind din scólă: In administraţiune, lepra clientelelor; în elecţiunĭ, lipsa uneĭ opiniunĭ publice sănătóse; în industria moşieră, aviditatea nepricepută a proprietaruluĭ; în comerciŭ, réua credinţă...

Pentru îndreptarea tuturor acestor rele, Suţu propune:

1) Ca învĕţământul primar să fie încredinţat exclusiv cleruluĭ, de îndată ce seminarile vor fi dat numĕrul necesar de preoţĭ învĕţaţĭ;

2) In loc de opt clase umanióre să fie ḑece, spre a putea reduce de la 5 la 9 ore învĕţământul oral. Pentru studiul limbeĭ naţionale să se dea scolarilor cărţĭ scrise dupe unul şi acelaş sistem. Cât privesce învĕţământul istorieĭ, evangeliul să se ea de bază, *iar nu marea admiraţiune a faptelor grecilor şi romanilor. Să se introducă studiul filosofieĭ fără de care nu se vor pute pricepe operele antice.*

Dăm în anexă acest act.

*

Regulamentul organic al ţĕreĭ muntenescĭ nu dădea o lege suficientă pentru scolĭ; ca şi în Moldova, se ceru redactarea uneĭ legĭ, séŭ a unuĭ regulament spacial al scólelor.

Dăm în anexă acest regulament, pe care generalul Kiseleff, vĕḑurăm că'l cerea prin resoluţiunea de maĭ sus, pe raportul Eforieĭ **).

Dupe acest regulament ***), instrucţiunea este împărţită în: Scolĭ începĕtóre, umanióre, învĕţământ complimentar şi cursurĭ speciale.

Scolile începĕtóre sunt pe curs de 4 anĭ cu următórea programă:

Clasa I şi II. Citirea şi scrierea dupe metodul Lancastric, cele patru lucrărĭ ale aritmeticeĭ din gând, cu numere simple;

Clasa III. Catichismul, elem. gram. rom., geografia, elem. arit. practică până la fracţiunĭ inclusiv;

Clasa IV. Inceputul de geometr. şi de mecanică practică, scriere prin regule gramati-

*) Veḑĭ anexa.

**) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

***) Nu este exact ceea-ce ḑice D. profesor Vitzu, că regulamentul era lucrat în 1831. Apare acésta evident din faptul că Kiseleff 'l cerea încă în Iuliŭ 1832.

droit, et comme avantage honorifique leur appliquer les dispositions de l'art. 351 du reglèment organique *), et en conséquence établir que tout professeur qui aurait exercé ses fonctions durant 30 années consécutives, aurait des droits incontestables à des titres de noblesse, soit personnels, soit transmissibles, d'aprés le degré de ses services. Si ces bases sont agréées par V. E. elle daignera permettre a l'Ephorie de préparer uu projet pour être présenté à la prochaine Assemblée générale ordinaire.

9) Pour ce qui est relatif aux améliorations proposées par la commission et que V. E. desirerait voir s'établir, l'Ephorie s'estime heureuse de pouvoir porter à sa connaissance qu'elle s'est empressée de se conformer aux dispositions du rapport relatives à l'arpentage et qu'un cours de dessin topographique et de perspective est dejà ouvert. Que le professeur G. Popp continue son cours d'arithmétique raisonnée. Que Mr Poenariu le professeur de l'école, dont le zèle est infatigable pour tout ce qui peut contribuer aux progrés de l'instruction et qu'on trouve toujours prét a faire l'offre de ses bons offices, s'est chargé provisoirement du cours de géometrie, qui est suivi par G. Popp, l'un des professeurs les plus instruits sur ces matières, dans le but de succéder a Mr Poenariu en 1833. Celui-ci se chargerait alors des cours d'algèbre et de trigonométrie appliquée a l'arpentage et après avoir formé un professeur qui puisse le remplacer, il commencera en 1834 le cours de géodésie accompagné d'observations astronomiques, autant que l'application de cette science y est indispensable; au reste quand même des professeurs se présenteraient en ce moment pour faire ces cours, il n'y aurait pas d'élèves préparés pour les suivre; ainsi l'Ephorie croit avoir rempli, autant qu'il était en elle, l'objet indiqué par le rapport de la commission.

Mais pour pouvoir faire avec succès un cours pratique de la géodesie et de la topographie, l'Ephorie supplie V. E. de vouloir bien l'autoriser de faire l'acquisition pour l'école, des instruments suivants, dont le prix d'achat coûterait la somme de 6.200 francs, savoir: 1) Un cicle répétiteur Théodolite de 0 metre, 22 centimetres de diametre, 2.200 fr.; 2) 1 Chronomètre de Breget, 1.200 fr.; 3) 1 Baromètre portatif, 120 fr.; 4) 1 Thermomètre, idem, 50 fr.; 5) 2 Graphomètres, 550 fr.; 6) 4 Planchettes à rouleaux, 400 fr.; 7) 4 Alédades à lunettes achromatiques, 320 fr.; 8) 4 Boussoles, 320 fr.; 9) 4 Equerres d'arpenteurs, 240 fr.; 10) 2 Equimètres, 400 fr.; 11) 1 Lunette de Prachon, 300 fr.; 12) 1 Mesure de 100 mètres, 100 fr. **).

Francs 6.200.

10) Quant aux autres améliorations a introduire relativement à la formation d'opérateurs praticiens et autres ***), dont l'Ephorie apprecie toute l'utilité, elle n'éparguera rien pour s'y conformer; mais a cette fin elle osera prier V. E. de daigner leur adjoindre Mr. Piccolo, de même qu'il a été placé a l'Ephorie des hôpitaux; ses connaissances étendues seraient d'un grand secours aux autres membres de l'Ephorie, et dans le cas où leur de-

*) «Tout valaque qui sans apartenir a la classe nobiliaire, se distinguera par des services publics, sera signalé par le Prince a l'Assemblée générale, afin que des droits personnels ou transmissibles lui soient accordés d'après l'importance des services rendus.»

**) Tóte aceste instrumente sunt indicate necesare de P. Poenariu în un raport la Eforie, din 16 Iulie 1832, alipit la dosarul din care estragem actele de maĭ sus. fila 9—15.

***) «Je desirerais et j'invite l'Ephorie a rédiger un *réglement complet* qui soit pour l'avenir l'arche de l'instruction publique et quant a Piccolo j'approuve parfaitement.» Kiseleff.

mande sera agreée, l'Ephorie pense qu'il serait juste de lui allouer sur les fonds de un traitement mensuel de 400 piastres, à l'effet de le mettre à même de subven différentes courses qu'il serait dans le cas de faire pour le service.

Signé: *Alexandre Philippesco.*
Etienne Ballatzano.
Le Vornik B. Stirbey.

No. 279. Bukarest, le 18 Juillet 1832.

Unul din membrii comisiunei de anchetă scolară, Constantin Suţu, a presentat acestei comisiuni un memoriŭ deosebit *). Prin acesta arétă care sunt, dupe părerea luĭ, scăderile culturale române şi care apoĭ sunt, dupe opiniunea luĭ, îndreptările de adus.

Prima causă de scădere este ignoranţa şi obiceiurile lumescĭ ale clerului de jos. A doua causă este lipsa de grijă a părinţilor de a face educaţiunea morală a copiilor, dându-le rele pilde din căsnicia proprie. A treia causă este lipsa de carieră pentru un tênĕr de talent şi de onóre. El aflá tóte căile închise, eşind din scólă: In administraţiune, lepra clientelelor; în elecţiunĭ, lipsa uneĭ opiniunĭ publice sănătóse; în industria moşieră, aviditatea nepricepută a proprietaruluĭ; în comerciŭ, réua credinţă...

Pentru îndreptarea tuturor acestor rele, Suţu propune:

1) Ca învĕţămêntul primar să fie încredinţat exclusiv cleruluĭ, de îndată ce seminarile vor fi dat numĕrul necesar de preoţĭ învĕţaţĭ;

2) In loc de opt clase umanióre să fie ḑece, spre a putea reduce de la 5 la 9 ore învĕţămêntul oral. Pentru studiul limbeĭ naţionale să se dea scolarilor cărţĭ scrise dupe unul şi acelaş sistem. Cât privesce învĕţămêntul istorieĭ, evangeliul să se ea de bază, *iar nu marea admiraţiune a faptelor grecilor şi romanilor. Să se introducă studiul filosofieĭ fără de care nu se vor puté pricepe operele antice.*

Dăm în anexă acest act.

*

Regulamentul organic al ţĕreĭ muntenescĭ nu dădea o lege suficientă pentru scolĭ; ca şi în Moldova, se ceru redactarea uneĭ legĭ, séŭ a unuĭ regulament spacial al scólelor.

Dăm în anexă acest regulament, pe care generalul Kiseleff, vĕḑurăm că'l cerea prin resoluţiunea de maĭ sus, pe raportul Eforieĭ **).

Dupe acest regulament ***), instrucţiunea este împărţită în: Scolĭ începĕtóre, umanióre, învĕţămênt complimentar şi cursurĭ speciale.

Scolile începĕtóre sunt pe curs de 4 anĭ cu următórea programă:

Clasa I şi II. Citirea şi scrierea dupe metodul Lancastric, cele patru lucrărĭ ale aritmeticeĭ din gând, cu numere simple;

Clasa III. Catichismul, elem. gram. rom., geografia, elem. arit. practică până la fracţiunĭ inclusiv;

Clasa IV. Inceputul de geometr. şi de mecanică practică, scriere prin regule gramati-

*) Veḑĭ anexa.

**) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

***) Nu este exact ceea-ce ḑice D. profesor Vitzu, că regulamentul era lucrat în 1831. Apare acésta evident din faptul că Kiseleff 'l cerea încă în Iuliŭ 1832.

cesci, desemn liniar și cântarea bisericéscă. Noțiunile de geometrie și de mecanică vor avea în vedere meseriile, dulgheria, zidăria, etc.

Umaniórele se împart în 4 clase:

Clasa I. Gram. rom. complectă, caligrafia, desemnul, elem. de l. francesă;

Clasa II. Gram. rom. (theme), elem. de geografie și chronologie, desemn, analis. gram. de limba francesă ;

Clasa III. Partea I, din istoria universală, arit. rațională până la fracțiuni inclusiv, limba francesă (analis logic), limbele grécă și latină ;

Clasa IV. Terminarea ist. și aritmeticei, ținerea registrelor, l. francesă (literatura), l. grécă și latină.

Invĕțături complimentare urméză apoi în 3 clase :

Clasul I. Retorica și învĕț. slobode, geometria, algebra, limba grécă și latină ;

Casul II. Ist. literaturei, logica și fisica ;

Clasul III. Morala, archeologia și chimia.

Cursurile speciale vor coprinde: legile, matematecile aplicate și agricultura practică.

Cursul legilor este pe trei ani:

Anul I. Dreptul civil și comercial ;

„ II. Dreptul criminal și procedura;

„ III. Istoria dreptului și economia politică.

Cursul de matematici va fi de 3 ani:

Anul I. Trigonometria aplicată la arta ridicărei planurilor și algebra sup.

„ II. Calculul diferențial și intregal; apoi geodezia în vedere cu triangulația;

„ III. Mecanica și architectura.

Cursul de agricultură, iarăși pe 3 ani:

Anul I. Principiile culturei de obște, botanica și mineralogia aplicată la agricultură;

„ II. Veterinăria și economia forestieră ;

„ III. Economia industrială și practică și tot felul de lucrări folositóre ce se pot da pămêntului românesc.

Se mai vĕd pe lângă aceste categorii de scoli și *cursuri slobo le;* acestea vor fi cursurile de ist. naturală, de limbele grécă modernă, slovenéscă și rusésca.

Scolile primare din județe vor avea local și mobilier de la primăriile locale și învĕțătorii lefile de la Stat.

Tóte scolile județene afară de cele din Bucuresci și Craiova, vor avea numai cele d'ântéiŭ trei clase.

Umanióre vor exista numai la Craiova și Bucuresci.

Invĕțăturile complimentare și cursurile libere se vor face numai în Craiova și Bucuresci.

Regulamentul prevede mai departe la cap. II, povățuirile pentru aplicarea metodei lancastriene în scolile începĕtóre și regulamentarea primirei și trecerea scolarilor dintr'o

clasă în alta. Se mai face îndemnări institutorului de clasa a IV-a să nu pérdă din vedere a aplica învĕțătura spre meseria ce aŭ să exercite uniĭ din scolarĭ.

Secțiunea a II-a dă povățuirile pedagogice pentru predarea materiilor în umaniôre. Remarcabile sunt vederile autorilor regulamentuluĭ cu referință la studiul l. românescĭ. Le vom aduce maĭ la vale, unde avem a vorbi despre progresele culturale din acest an.

Invĕțăturile complimentare împărțite în 3 clase, se vor face în 2 anĭ.

In secția III a regulamentuluĭ se daŭ programele cursuluĭ și povĕțuirĭ pedagogice.

La cursurile de agricultură se dispune alipirea uneĭ moșiĭ pentru fermă model în apropiere de Bucurescĭ. Numaĭ pe anul I, se va libera din casa Statuluĭ 150.000 leĭ pentru cheltuelile de instalare a scóleĭ de agricultură și a fermeĭ model, iar pe aniĭ viitorĭ spesele se vor preleva din fondul scólelor, iar beneficiile fermeĭ vor servi la îmbunătățirea exploatăreĭ.

Cap. III, din regulament vine, cam târḑiŭ, să arĕte organele administrative ale scólelor.

Eforia este în frunte și se compune din 4 eforĭ, 1 director și 1 revisor. Treĭ eforĭ se aleg din boieriĭ pămĕntenĭ; al patrulea avĕnd a împlini slujba de inspector pentru scólele din Bucurescĭ, trebue să fie om cu sciință. Eforiĭ aŭ vot deliberativ și 'șĭ împart lucrările între eĭ.

Atributele Eforieĭ sunt:

Administrarea avutuluĭ mișcător și nemișcător al scólelor;

Privighiarea și îmbunătățirea învĕțătureĭ;

Alegerea și numirea profesorilor și privighiarea asupra lor;

Privighiarea asupra scolilor în genere;

Adăugirile de făcut în învĕțămĕnt, cu anafora, séŭ raport din partea Eforieĭ către stăpânire.

Eforul însărcinat cu partea economică va împlini funcțiunea și de director general al caseĭ scólelelor.

Inspectorul și un membru al Eforieĭ vor îngriji de mersul învĕțăturilor, de modul cum profesoriĭ 'șĭ împlinesc datoriile, vor corespunde cu județele, vor inspecta clasele, vor dojăni profesoriĭ abătuțĭ de la datorie, însă în mod secret.

Ceĭ 3 membri dintre boierĭ nu vor primi léfă.

Budgetul și socotelile se supun Domnitoruluĭ pentru fie-care an, împreună cu un raport despre starea scólelor și de noile trebuințĭ ale lor. Socotelile se cerceteză de control.

In județe se vor organisa comitete de inspecțiune dintre orășenĭ maĭ învĕțațĭ, sub președința ocârmuitoruluĭ județuluĭ.

Secția II de la cap. III, aduce atribuțiile directoruluĭ scólelor.

El ajută eforiĭ la punerea în lucrare a întocmirilor pentru scolĭ;

Va fi provizoriŭ în colegiul S-tuluĭ Sava;

Va cârmui cancelaria scólelor;

Va avea scire de tot ce se petrece în scolile din țéră, prin inspecție personală, séŭ corespondență;

Va raporta Eforieĭ despre tóte băgările luĭ de sémă și îmbunătățirile dorite;

cesci, desemn liniar și cântarea bisericéscă. Noțiunile de geometrie și de mecanică vor avea în vedere meseriile, dulgheria, zidăria, etc.

Umaniórele se împart în 4 clase:

Clasa I. Gram. rom. complectă, caligrafia, desemnul, elem. de l. francesă;

Clasa II. Gram. rom. (theme), elem. de geografie și chronologie, desemn, analis. gram. de limba francesă ;

Clasa III. Partea I, din istoria universală, arit. raționată până la fracțiuni inclusiv, limba francesă (analis logic), limbele grécă și latină ;

Clasa IV. Terminarea ist. și aritmeticeĭ, ținerea registrelor, l. francesă (literatura), l. grécă și latină.

Invĕțăturĭ complimentare urméză apoĭ în 3 clase :

Clasul I. Retorica și învĕț. slobode, geometria, algebra, limba grécă și latină ;

Casul II. Ist. literatureĭ, logica și fisica ;

Clasul III. Morala, archeologia și chimia.

Cursurile speciale vor coprinde: legile, matematecile aplicate și agricultura practică.

Cursul legilor este pe treĭ anĭ:

Anul I. Dreptul civil și comercial ;

„ II. Dreptul criminal și procedura;

„ III. Istoria dreptuluĭ și economia politică.

Cursul de matematicĭ va fi de 3 anĭ:

Anul I. Trigonometria aplicată la arta ridicăreĭ planurilor și algebra sup.

„ II. Calculul diferențial și intregal; apoĭ geodezia în vedere cu triangulația;

„ III. Mecanica și architectura.

Cursul de agricultură, iarășĭ pe 3 anĭ:

Anul I. Principiile cultureĭ de obște, botanica și mineralogia aplicată la agricultură;

„ II. Veterinăria și economia forestieră ;

„ III. Economia industrială și practică și tot felul de lucrărĭ folositóre ce se pot da pămêntuluĭ românesc.

Se maĭ vĕd pe lângă aceste categoriĭ de scolĭ și *cursurĭ slobode;* acestea vor fi cursurile de ist. naturală, de limbele grécă modernă, slovenéscă și rusécă.

Scolile primare din județe vor avea local și mobilier de la primăriile locale și învĕțătoriĭ lefile de la Stat.

Tóte scolile județene afară de cele din Bucurescĭ și Craiova, vor avea numaĭ cele d'ântêiŭ treĭ clase.

Umanióre vor exista numaĭ la Craiova și Bucurescĭ.

Invĕțăturile complimentare și cursurile libere se vor face numaĭ în Craiova și Bucurescĭ.

Regulamentul prevede maĭ departe la cap. II, povățuirile pentru aplicarea metodeĭ lancastriene în scolile începĕtóre și regulamentarea primireĭ și trecerea scolarilor dintr'o

clasă în alta. Se maĭ face îndemnărĭ institutoruluĭ de clasa a IV-a să nu pérdă din vedere a aplica învĕțătura spre meseria ce aŭ să exercite uniĭ din scolarĭ.

Secțiunea a II-a dă povățuirile pedagogice pentru predarea materiilor în umaniόre. Remarcabile sunt vederile autorilor regulamentuluĭ cu referință la studiul l. românescĭ. Le vom aduce maĭ la vale, unde avem a vorbi despre progresele culturale din acest an.

Invĕțăturile complimentare împărțite în 3 clase, se vor face în 2 anĭ.

In secția III a regulamentuluĭ se daŭ programele cursuluĭ și povĕțuirĭ pedagogice.

La cursurile de agricultură se dispune alipirea uneĭ moșiĭ pentru fermă model în apropiere de Bucurescĭ. Numaĭ pe anul I, se va libera din casa Statuluĭ 150.000 leĭ pentru cheltuelile de instalare a scόleĭ de agricultură și a fermeĭ model, iar pe aniĭ viitorĭ spesele se vor preleva din fondul scόlelor, iar beneficiile fermeĭ vor servi la îmbunătățirea exploatăreĭ.

Cap. III, din regulament vine, cam târḑiŭ, să arĕte organele administrative ale scόlelor.

Eforia este în frunte și se compune din 4 eforĭ, 1 director și 1 revisor. Treĭ eforĭ se aleg din boieriĭ pămênteniĭ; al patrulea avênd a împlini slujba de inspector pentru scόlele din Bucurescĭ, trebue să fie om cu sciință. Eforiĭ aŭ vot deliberativ și 'șĭ împart lucrările între eĭ.

Atributele Eforieĭ sunt:

Administrarea avutuluĭ mișcător și nemișcător al scόlelor;

Privighiarea și îmbunătățirea învĕțătureĭ;

Alegerea și numirea profesorilor și privighiarea asupra lor;

Privighiarea asupra scolilor în genere;

Adăugirile de făcut în învĕțămênt, cu anafora, séŭ raport din partea Eforieĭ către stăpânire.

Eforul însărcinat cu partea economică va împlini funcțiunea și de director general al caseĭ scόlelor.

Inspectorul și un membru al Eforieĭ vor îngriji de mersul învĕțăturilor, de modul cum profesoriĭ 'șĭ împlinesc datoriile, vor corespunde cu județele, vor inspecta clasele, vor dojăni profesoriĭ abătuțĭ de la datorie, însă în mod secret.

Ceĭ 3 membri dintre boierĭ nu vor primi léfă.

Budgetul și socotelile se supun Domnitoruluĭ pentru fie-care an, împreună cu un raport despre starea scόlelor și de noile trebuințĭ ale lor. Socotelile se cerceteză de control.

In județe se vor organisa comitete de inspecțiune dintre orășenĭ maĭ învĕțațĭ, sub președința ocârmuitoruluĭ județuluĭ.

Secția II de la cap. III, aduce atribuțiile directoruluĭ scόlelor.

El ajută eforiĭ la punerea în lucrare a întocmirilor pentru scolĭ;

Va fi provizoriŭ în colegiul S-tuluĭ Sava;

Va cârmui cancelaria scόlelor;

Va avea scire de tot ce se petrece în scolile din țéră, prin inspecție personală, séŭ corespondență;

Va raporta Eforieĭ despre tόte băgările luĭ de sémă și îmbunătățirile dorite;

cesci, desemn liniar și cântarea bisericéscă. Noțiunile de geometrie și de mecanică vor avea în vedere meseriile, dulgheria, zidăria, etc.

Umaniórele se împart în 4 clase:

Clasa I. Gram. rom. complectă, caligrafia, desemnul, elem. de l. francesă;

Clasa II. Gram. rom. (theme), elem. de geografie și chronologie, desemn, analis. gram. de limba francesă ;

Clasa III. Partea I, din istoria universală, arit. rațională până la fracțiunĭ inclusiv, limba francesă (analis logic), limbele grécă și latină ;

Clasa IV. Terminarea ist. și aritmeticeĭ, ținerea registrelor, l. francesă (literatura), l. grécă și latină.

Invĕțăturĭ complimentare urméză apoĭ în 3 clase :

Clasul I. Retorica și învĕț. slobode, geometria, algebra, limba grécă și latină ;

Casul II. Ist. literatureĭ, logica și fisica ;

Clasul III. Morala, archeologia și chimia.

Cursurile speciale vor coprinde: legile, matematecile aplicate și agricultura practică.

Cursul legilor este pe treĭ anĭ:

Anul I. Dreptul civil și comercial ;

„ II. Dreptul criminal și procedura;

„ III. Istoria dreptuluĭ și economia politică.

Cursul de matematicĭ va fi de 3 anĭ:

Anul I. Trigonometria aplicată la arta ridicăreĭ planurilor și algebra sup.

„ II. Calculul diferențial și intregal; apoĭ geodezia în vedere cu triangulația;

„ III. Mecanica și architectura.

Cursul de agricultură, iarășĭ pe 3 anĭ:

Anul I. Principiile cultureĭ de obște, botanica și mineralogia aplicată la agricultură;

„ II. Veterinăria și economia forestieră ;

„ III. Economia industrială și practică și tot felul de lucrărĭ folositóre ce se pot da pămêntuluĭ românesc.

Se maĭ vĕd pe lângă aceste categoriĭ de scolĭ și *cursurĭ slobode;* acestea vor fi cursurile de ist. naturală, de limbele grécă modernă, slovenéscă și rusésca.

Scolile primare din județe vor avea local și mobilier de la primăriile locale și învĕțătoriĭ lefile de la Stat.

Tóte scolile județene afară de cele din Bucurescĭ și Craiova, vor avea numaĭ cele d'ântêiŭ treĭ clase.

Umanióre vor exista numaĭ la Craiova și Bucurescĭ.

Invĕțăturile complimentare și cursurile libere se vor face numaĭ în Craiova și Bucurescĭ.

Regulamentul prevede maĭ departe la cap. II, povățuirile pentru aplicarea metodeĭ lancastriene în scolile începĕtóre și regulamentarea primireĭ și trecerea scolarilor dintr'o

clasă în alta. Se maĭ face îndemnărĭ institutoruluĭ de clasa a IV-a să nu pérdă din vedere a aplica învĕţătura spre meseria ce aŭ să exercite uniĭ din scolarĭ.

Secţiunea a II-a dă povăţuirile pedagogice pentru predarea materiilor în umanióre. Remarcabile sunt vederile autorilor regulamentuluĭ cu referinţă la studiul l. românescĭ. Le vom aduce maĭ la vale, unde avem a vorbi despre progresele culturale din acest an.

Invĕţăturile complimentare împărţite în 3 clase, se vor face în 2 anĭ.

In secţia III a regulamentuluĭ se daŭ programele cursuluĭ şi povĕţuirĭ pedagogice.

La cursurile de agricultură se dispune alipirea uneĭ moşiĭ pentru fermă model în apropiere de Bucurescĭ. Numaĭ pe anul I, se va libera din casa Statuluĭ 150.000 leĭ pentru cheltuelile de instalare a scóleĭ de agricultură şi a fermeĭ model, iar pe aniĭ viitorĭ spesele se vor preleva din fondul scólelor, iar beneficiile fermeĭ vor servi la îmbunătăţirea exploatăreĭ.

Cap. III, din regulament vine, cam târḑiŭ, să arĕte organele administrative ale scólelor.

Eforia este în frunte şi se compune din 4 eforĭ, 1 director şi 1 revisor. Treĭ eforĭ se aleg din boieriĭ pământenĭ; al patrulea avênd a împlini slujba de inspector pentru scólele din Bucurescĭ, trebue să fie om cu sciinţă. Eforiĭ aŭ vot deliberativ şi 'şĭ împart lucrările între eĭ.

Atributele Eforieĭ sunt:

Administrarea avutuluĭ mişcător şi nemişcător al scólelor;

Privighiarea şi îmbunătăţirea învĕţătureĭ;

Alegerea şi numirea profesorilor şi privighiarea asupra lor;

Privighiarea asupra scolilor în genere;

Adăugirile de făcut în învĕţămênt, cu anafora, séŭ raport din partea Eforieĭ către stăpânire.

Eforul însărcinat cu partea economică va împlini funcţiunea şi de director general al caseĭ scólelelor.

Inspectorul şi un membru al Eforieĭ vor îngriji de mersul învĕţăturilor, de modul cum profesoriĭ 'şĭ împlinesc datoriile, vor corespunde cu judeţele, vor inspecta clasele, vor dojăni profesoriĭ abătuţĭ de la datorie, însă în mod secret.

Ceĭ 3 membri dintre boierĭ nu vor primi léfă.

Budgetul şi socotelile se supun Domnitoruluĭ pentru fie-care an, împreună cu un raport despre starea scólelor şi de noile trebuinţĭ ale lor. Socotelile se cercetéză de control.

In judeţe se vor organisa comitete de inspecţiune dintre orăşenĭ maĭ învĕţaţĭ, sub preşedinţa ocârmuitoruluĭ judeţuluĭ.

Secţia II de la cap. III, aduce atribuţiile directoruluĭ scólelor.

El ajută eforiĭ la punerea în lucrare a întocmirilor pentru scolĭ;

Va fi provizoriŭ în colegiul S-tuluĭ Sava;

Va cârmui cancelaria scólelor;

Va avea scire de tot ce se petrece în scolile din ţéră, prin inspecţie personală, séŭ corespondenţă;

Va raporta Eforieĭ despre tóte băgările luĭ de sémă şi îmbunătăţirile dorite;

cesci, desemn liniar și cântarea bisericéscă. Noțiunile de geometrie și de mecanică vor avea în vedere meseriile, dulgheria, zidăria, etc.

Umaniórele se împart în 4 clase:

Clasa I. Gram. rom. complectă, caligrafia, desemnul, elem. de l. francesă;

Clasa II. Gram. rom. (theme), elem. de geografie și chronologie, desemn, analis. gram. de limba francesă ;

Clasa III. Partea I, din istoria universală, arit. raționată până la fracțiunĭ inclusiv, limba francesă (analis logic), limbele grécă și latină ;

Clasa IV. Terminarea ist. și aritmeticeĭ, ținerea registrelor, l. francesă (literatura), l. grécă și latină.

Invĕțăturĭ complimentare urméză apoĭ în 3 clase :

Clasul I. Retorica și învĕț. slobode, geometria, algebra, limba grécă și latină ;

Casul II. Ist. literatureĭ, logica și fisica ;

Clasul III. Morala, archeologia și chimia.

Cursurile speciale vor coprinde: legile, matematecile aplicate și agricultura practică.

Cursul legilor este pe treĭ anĭ:

Anul I. Dreptul civil și comercial ;

„ II. Dreptul criminal și procedura;

„ III. Istoria dreptuluĭ și economia politică.

Cursul de matematicĭ va fi de 3 anĭ:

Anul I. Trigonometria aplicată la arta ridicăreĭ planurilor și algebra sup.

„ II. Calculul diferențial și intregal; apoĭ geodezia în vedere cu triangulația;

„ III. Mecanica și architectura.

Cursul de agricultură, iarăși pe 3 anĭ:

Anul I. Principiile cultureĭ de obște, botanica și mineralogia aplicată la agricultură;

„ II. Veterinăria și economia forestieră ;

„ III. Economia industrială și practică și tot felul de lucrărĭ folositóre ce se pot da pămêntuluĭ românesc.

Se maĭ vĕd pe lângă aceste categoriĭ de scolĭ și *cursurĭ slobode;* acestea vor fi cursurile de ist. naturală, de limbele grécă modernă, slovenéscă și rusécă.

Scolile primare din județe vor avea local și mobilier de la primăriile locale și învĕțătoriĭ lefile de la Stat.

Tóte scolile județene afară de cele din Bucurescĭ și Craiova, vor avea numaĭ cele d'ântéiŭ treĭ clase.

Umanióre vor exista numaĭ la Craiova și Bucurescĭ.

Invĕțăturile complimentare și cursurile libere se vor face numaĭ în Craiova și Bucurescĭ.

Regulamentul prevede maĭ departe la cap. II, povățuirile pentru aplicarea metodeĭ lancastriene în scolile începĕtóre și regulamentarea primireĭ și trecerea scolarilor dintr'o

clasă în alta. Se maĭ face îndemnărĭ institutoruluĭ de clasa a IV-a să nu pérdă din vedere a aplica învĕţătura spre meseria ce aŭ să exercite unii din scolarĭ.

Secţiunea a II-a dă povăţuirile pedagogice pentru predarea materiilor în umaniŏre. Remarcabile sunt vederile autorilor regulamentuluĭ cu referinţă la studiul l. românescĭ. Le vom aduce maĭ la vale, unde avem a vorbi despre progresele culturale din acest an.

Invĕţăturile complimentare împărţite în 3 clase, se vor face în 2 anĭ.

In secţia III a regulamentuluĭ se daŭ programele cursuluĭ şi povĕţuirĭ pedagogice.

La cursurile de agricultură se dispune alipirea uneĭ moşiĭ pentru fermă model în apropiere de Bucurescĭ. Numaĭ pe anul I, se va libera din casa Statuluĭ 150.000 leĭ pentru cheltuelile de instalare a scóleĭ de agricultură şi a fermeĭ model, iar pe aniĭ viitorĭ spesele se vor preleva din fondul scólelor, iar beneficiile fermeĭ vor servi la îmbunătăţirea exploatăreĭ.

Cap. III, din regulament vine, cam tărḑiŭ, să arĕte organele administrative ale scólelor.

Eforia este în frunte şi se compune din 4 eforĭ, 1 director şi 1 revisor. Treĭ eforĭ se aleg din boieriĭ pămĕntenĭ; al patrulea avĕnd a împlini slujba de inspector pentru scólele din Bucurescĭ, trebue să fie om cu sciinţă. Eforiĭ aŭ vot deliberativ şi 'şĭ împart lucrările între eĭ.

Atributele Eforieĭ sunt:

Administrarea avutuluĭ mişcător şi nemişcător al scólelor;

Privighiarea şi îmbunătăţirea învĕţătureĭ;

Alegerea şi numirea profesorilor şi privighiarea asupra lor;

Privighiarea asupra scolilor în genere;

Adăugirile de făcut în învĕţămĕnt, cu anafora, séŭ raport din partea Eforieĭ către stăpânire.

Eforul însărcinat cu partea economică va împlini funcţiunea şi de director general al caseĭ scólelelor.

Inspectorul şi un membru al Eforieĭ vor îngriji de mersul învĕţăturilor, de modul cum profesoriĭ 'şĭ împlinesc datoriile, vor corespunde cu judeţele, vor inspecta clasele, vor dojăni profesoriĭ abătuţĭ de la datorie, însă în mod secret.

Ceĭ 3 membri dintre boierĭ nu vor primi léfă.

Budgetul şi socotelile se supun Domnitoruluĭ pentru fie-care an, împreună cu un raport despre starea scólelor şi de noile trebuinţĭ ale lor. Socotelile se cerceteză de control.

In judeţe se vor organisa comitete de inspecţiune dintre orăşenĭ maĭ învĕţaţĭ, sub preşedinţa ocârmuitoruluĭ judeţuluĭ.

Secţia II de la cap. III, aduce atribuţiile directoruluĭ scólelor.

El ajută eforiĭ la punerea în lucrare a întocmirilor pentru scolĭ;

Va fi provizoriŭ în colegiul S-tuluĭ Sava;

Va cârmui cancelaria scólelor;

Va avea scire de tot ce se petrece în scolile din ţéră, prin inspecţie personală, séŭ corespondenţă;

Va raporta Eforieĭ despre tóte băgările luĭ de sémă şi îmbunătăţirile dorite;

Va da profesorilor instrucțiunile necesarii;
Ca provisor la colegiul din S-tul Sava, va îngriji de scolari și de internat.

Secțiunea III, se ocupă de cancelaria scólelor, compusă din un secretar, un casier, un registrator și 2 copiști. Urméză atribuțiunile și îndatoririle acestora.

La secțiunea IV, cap. III, se daŭ instrucțiunile pentru revisor, pentru inspectorul scólei din Craiova, care va fi unul dintre profesorii scólei și pentru *epistatul* materialului din colegiul din S-tul Sava, însărcinat cu îngrijirea materială a scólei.

Cap. IV, trateză despre profesori și scolari.
Alegerea profesorilor și învĕțătorilor este lăsată în séma Eforiei. Cel numit profesor, seŭ învĕțător, nu póte fi întărit definitiv prin decret Domnesc de cât dupe un an de încercare.
De la învĕțătorii de scóle județene nu se cere alte cunoscinți decât studiile începĕtóre și metodul lancastric, ce'l vor putea învĕța la S-tul Sava, primind pe timpul cât vor învĕța o léfă de ajutor de traiŭ pe 6 luni.

Cumulul a duoĕ catedre este îngăduit. De la o a treia catedră, pe care nu o póte ocupa de cât ca suplinitor, va primi numai jumĕtate din léfă.

Secțiunea. II, trateză despre datoriile profesorilor și le dă povĕțuiri didactice.

La acestași capitol, în secțiunea a III, se trateză despre rĕsplătirile de dat profesorilor. Se cere pentru ei, să fie boieriți și bine considerați și la bĕtrânețe să li se dea pensiuni. Dupe 24 de ani de serviciŭ vor primi întrégă léfa.
Corpul învĕțătorilor se împarte în 3 clase:
Clasa I. Profesorii de studii complimentare și speciale, directorul și inspectorul;
Clasa II. Profesorii de umanióre și revisorul;
Clasa III. Invĕțătorii de clasele începĕtóre.

Secțiunea IV, de la acest capitol se ocupă de scolari, de admisiunea lor, și de obligațiunile lor.
Pentru clasele de umanióre scolarii vor plăti câte 15 lei pe trimestru și câte 30 pentru cursurile speciale.
Suma adunată va servi pentru tipărirea de cărți didactice.
Scolarii cari aŭ învĕțat în scoli private vor fi admiși fără plată numai la examenele de clase primare. Ei vor trebui să posédă și atestate de unde aŭ învĕțat. Invĕțătorul lor trebue să fie persónă cunoscută Eforiei.
Pentru admiterea în clasa II-a până la a IV-a umanióre, scolarul plătesce jumĕtatea inscripției lui pe anii trecuți și un galben împĕrătesc pentru examen.
La cursurile complimentare plătesce a treia parte din inscripțiile pentru clasele umaniore și un galben pentru examen.
Pentru cursurile speciale, a treia parte din inscripțiile umaniórelor și a complimentarilor, duoi galbeni pentru examenul de umanióre și 3 galbeni pentru complimentare.

Secțiunea a V, se ocupă de examene și de promoțiuni.
Sunt duoĕ examene publice pe an.

Notele se însémnă de la 1—4.

Scolariĭ carĭ capĕtă nota 4, pot da maĭ apoĭ un al duoilea ba şi un al treilea examen de corigere. Cu nota 4 rĕmâne repetent.

Dupe examenul al duoilea semestrial se face un examen general cu solemnitate, în Bucurescĭ sub preşedinţa Logof. bisericesc iar în judeţe sub aceea a ocârmuitoruluĭ.

Urméză aci programa solemnităţeĭ.

Examen general de umanióre şi complimentare, séŭ cum îl numim astădĭ bacalaureatul, e prevĕdut la art. 184.

Acest examen se face înaintea profesorilor cursurilor speciale, sub preşedinţa celuĭ maĭ în vêrstă. Acest examen dă dreptul la diploma de laureat în învĕţăturile slobode, pentru umaniore; de laureat în sciinţe şi meşteşugurĭ pentru învĕţăturĭ complimentare; de advocat pentru cursul legilor şi de inginer civil pentru cel de matematicĭ aplicate.

Diplomile se plătesc de la 2—8 galbenĭ.

Urméză disposiţiunĭ relative la liberarea diplomelor.

Secţiunea a VI tratéză de vacanţiĭ: 15 dile la Pascĭ şi o lună pentru scólele începĕtóre, de la 15 Septembre la 15 Octombre; pentru scólele umanióre de la 1 Septembre la 15 Octombre şi pentru cursurile speciale de la 1 August până la 15 Octombre.

Deschiderea cursurilor se face cu solemnitate religiósă.

Cap. V tratéză de internat séŭ de pension de băeţĭ, de organele de administraţie a acestuia (provisor, censor, econom, casier), de scolariĭ bursierĭ gratuiţĭ 10 la numĕr, décă vor fi 50 de solvenţĭ, 20 la numĕr, de vor fi solvenţĭ 100. Pe lângă solvenţiĭ întreţinuţi din venitul solvenţilor se vor întreţinea ca bursierĭ gratuiţĭ 12, direct din casa scólelor, luaţĭ prin alegere dintre ceĭ maĭ bunĭ, pentru a deveni profesorĭ în scólele naţionale.

Se cere de la bursierĭ şi solvenţĭ vêrsta minimă 8 anĭ şi maximă de 15.

Se admit semi-bursierĭ, adecă carĭ nu dorm în internat, ci aŭ numaĭ prânzurile.

Internatul se aşédă provizoriŭ la S-tul Sava.

Urméză fórte pe larg regulamentul internatuluĭ cu budgetul de veniturĭ şi cheltuelĭ.

Secţiunea a II de la acestaşĭ capitol se ocupă de organisarea unuĭ pensionat pentru fete.

Programa scóleĭ alipită la acest internat de fete este pe 5 anĭ, şi anume :

In anul I:
Cetirea şi scrierea,
Lucrul de mână ;
In anul II:
Caligrafia,
Inceputurĭ de gramatică,
" " aritmetică,
Lucrul de mână;
In anul III:
Elemente de geografie,
Ortografia limbeĭ francese,
Cetirea şi scrierea în limba română,

Catechismul legeĭ creştinescĭ,
Continuaţie de aritmetică, desemn, lucru de mână ;

In anul IV :
Elemente de istorie, compunere în limba francesă,
Exerciţiĭ de scriere în limba românéscă,
Aritmetica aplicată, desemn,
Lucru de mână ;

In anul V :
Elemente de istoria naturală, învéţăturĭ morale,
Composiţie în limba românéscă,
Ţinerea registrelor,
Meşteşugul cuchnieĭ, lucru de mână, desemn.

Fetele carĭ aŭ terminat cursul de 5 anĭ vor rĕmâne încă în pensionat maĭ mult timp, îndeletnicindu-se la crescerea copiilor şi economia casnică.

Limba de învĕţămênt în scóla de fete va fi cea francesă !!

Internele fiind solvente vor plăti câte 65 galbenĭ pe an. Din economiile de la solvente se vor putea ţinea până la 20 fete gratis, alese dintre cele maĭ cu merite, fiice de funcţionarĭ.

Admisiunea fetelor de la vêrsta minimă de 7 anĭ, până la maximă de 12.

Secţiunea III cu titlul : «Intocmirĭ deosebite», prevede organisarea biblioteceĭ de la S-tul Sava şi din Craiova, consacrând pentru acésta 5.000 leĭ pe an, pentru cumpĕrarea de cărţĭ. Se vor concentra la biblioteca S-tul Sava : tóte cărţile şi manuscriptele existând acum în diferite locurĭ publice, precum : Mitropoliĭ, Episcopii, Monastirĭ, etc. Se dispune ca autoriĭ şi editoriĭ să dé, din orĭ-ce opere vor publica, câte 5 exemplare, din carĭ 3 pentru biblioteca din S-tul Sava şi 2 pentru biblioteca din Craiova.

Unul din profesorĭ va fi bibliotecar la fie-care.

Cincĭ miĭ leĭ se vor întrebuinţa pe fie-care an pentru cabinetul de fisică, chimie, geometrie, mecanică, modelurĭ de architectură, agricultură, colecţiĭ pentru istoria naturală, stampe şi altele.

Duoĕ-ḑecĭ miĭ leĭ pe tot anul se destină pentru tipărirea cărţilor didactice. Aceştĭ banĭ se iaŭ din inscripţiile scolarilor, precum s'aŭ vĕḑut maĭ sus. Dintr'acéstă sumă Eforia va hotărî premiĭ pentru traducţiunĭ şi alte lucrurĭ folositóre la instrucţiunea publică.

Se dispune trămiterea din când în când a unor tinerĭ în strĕinătate pentru complectarea studiilor, cu obligaţiune de a deveni la întórcere profesorĭ la scólele publice.

Venitul total al scólelor este cel fixat de regulamentul organic în sumă de 350.000 leĭ.

Regulamentul noŭ se mulţămesce cu acéstă sumă până la 1840, iar de atuncea speră a dobêndi adăugirĭ.

In fine noul regulament anexéză statul general al tuturor scólelor şi instituţiunilor prevĕḑute maĭ sus.

Urméză în fine, ca anexă, un program indicând ḑilele şi orele de predare a materiilor în tóte categoriile de scolĭ maĭ sus arĕtate, afară de cursurile libere.

*

Intru cât cele proectate maĭ sus aŭ rĕspuns cu realitatea, ne póte arĕta compararea budgetuluĭ întocmit pentru timpul de la Martie 1832—1833, comparațiune, ce lectorul o va face lesne cu prevederile din budgetul anexat la regulament.

Acest budget pe 1832 se resumă ast-fel:

A) La scolĭ primare s'a prevĕḑut cifra de 90.000 de leĭ, câte cu 2 profesorĭ plătițĭ, cel de la clasa I, cu 150 leĭ și cel de la clasa II, cu 200; fieș-care d'intraceștĭ profesorĭ o să aibă numaĭ un clas în care va fi dator să dea lecție (sic) duoĕ césurĭ înaintea prânḑuluĭ și duoĕ dupe prânḑ *).

Scolile ce avĕŭ să fie plătite cu aceștĭ 90.000 de leĭ sunt următórele: Cernețĭ, T.-Jiu, R.-Vâlceĭ, Caracal, Slatina, Teleorman, Giurgiŭ, Urzicenĭ, Brăila, Focșanĭ, Buzĕŭ, Săcuenĭ, Ploesci, Têrgoviștea, Piteștĭ și Câmpu-Lung.

Tot în suma de 90.000 leĭ intră și onorariile unuĭ revisor, ca să mérgă să cerceteze învĕțăturile pe la deosebitele scóle ale Prințipatuluĭ **), cu léfă de 300 leĭ pe lună.

Nu mult dupe redactarea acestuĭ budget, in 1 Noembre 1832, Eforia scólelor luând în băgare de sémă că îndeplinindu-se numĕrul scólelor de prin județe un revisor numaĭ, nu va putea fi de ajuns ca să facă cuviinciósă inspecție pe la tóte aceste scóle «maĭ înființéză al duoilea revisor de județe și numesce în acest post pe D. Nicorescu, tot cu léfa de 300 leĭ pe lună» ;

B). Scóla centrală din Bucuresci.

Sub acéstă rubrică budgetul pe 1832 cuprindea o scólă primară cu duoĭ profesorĭ, unul de clasa I, plătit 250 de leĭ, și altul pentru al duoilea cu 350. Se maĭ prevĕd organizarea încă a patru scóle primare în 4 *plășĭ* ale orașuluĭ, dându-se 200 de leĭ profesoruluĭ de clasa I și 250 celuĭ al duoilea.

Profesoriĭ gimnasiuluĭ urméză apoĭ ast-fel prevĕḑuțĭ:

Caligrafia cu 2 cursurĭ pentru scolariĭ de la I-iul și al II-lea clas, 150 leĭ pe lună profesorul de gramatică, «va preda închipuirea ***) limbeĭ românescĭ, va avea numaĭ un clas și va da lecție 2 césurĭ înaintea prânḑuluĭ și 2 dupe prânḑ», 400 leĭ.

Profesorul de aritmetică și de geometrie «va avea iarăși 2 clasurĭ, unul pentru scolariĭ de la al 3-lea și altul pentru ceĭ de la al 4-lea, va preda în fie-care d'intrênsele câte 2 césurĭ», 500 leĭ.

«Profesorul de limba românéscă va face analisul cărților carĭ pot sluji drept pildă despre stil și va deprinde pe scolarĭ la chipul scriereĭ (dans l'art d'écrire). Aceleș va da lecție și de istoria generală. Acest profesor va avea 2 cursurĭ pentru scolariĭ de al 4-lea și al 5-lea clas și va da 2 lecțiĭ pe tótă ḑiua», 500 leĭ léfă.

«Profesorul de limba grecéscă pentru începĕtorĭ va preda scolarilor de al 4-lea și al 5-lea clas și dupe urmare va avea 2 cursurĭ pe ḑi», 400 leĭ.

«Profesorul de limba franțuzéscă pentru scolariĭ începĕtorĭ; va avea numaĭ un clas de 2 césurĭ pe ḑi.»

---

*) Notă aflată în chiar budgetul original.

**) Notă, idem.

***) Notă din budgetul original, precum sunt și cele ce urméză la vale, închise între ghilimele. Veḑĭ în anexă întregul budget.

«Profesorul de desemn va avea 2 clasurĭ, pentru scolariĭ de la al 4-lea și al 5-lea. 300 leĭ léfă.» *).

«Profesorul de limba franțuzéscă pentru scolariĭ ceĭ maĭ înaintațĭ va avea numaĭ un clas de 2 césurĭ pe ḍi», 200 leĭ léfă.

Profesorul de limba slavonéscă, 250.

„ „ „ ruséscă 250.

„ „ „ turcéscă, 300.

„ „ „ nemțéscă, 250.

Totalul lefilor acestor profesorĭ de la S-tul Sava, era de 85.200 leĭ pe an.

C) Pentru scóla centrală din Craiova s'aŭ prevĕḍut condeile următóre:

a) O scólă primară cu 2 profesorĭ, ca la Bucurescĭ;

b) Profesor de gimnastică, ca la Bucureccĭ, cu léfă de 150 leĭ pe lună;

c) Profesorul de geografie «va avea numaĭ un clas în care va întrebuința 2 césurĭ pe ḍi», 150 leĭ;

d) Profesorul de aritmetică «va avea numaĭ un clas la care va întrebuința 2 césurĭ pe ḍi», 150 leĭ;

e) Profesorul de limba grecéscă «2 clasurĭ câte 2 ore pe ḍi de fie-care» 200 leĭ;

f) Profesorul de limba franțuzéscă «duoĕ cursurĭ de câte 2 ore pe ḍi», 200 leĭ;

g) Profesorul de limba românéscă «va urma precum s'a ḍis de cel de la Bucurescĭ» 350 leĭ léfă;

h) Profesorul de geografie «la clasul II, 2 cursurĭ pe ḍi», 150 leĭ;

i) Profesorul de limba grecéscă «un clas de 2 ore pe ḍi», 150 leĭ;

j) Profesorul de limba franțuzéscă «numaĭ un clas de 2 ore pe ḍi», 200 leĭ;

l) Profesorul de algebră și de geometrie «numaĭ un clas de 2 ore pe ḍi», 200 leĭ;

m) Profesor de limba franțuzéscă (superior), 200 leĭ;

n) Profesor de grecesce, 150 leĭ.

«Unul din profesorĭ va locui în scólă și va împlini slujba de inspector, léfa 100 leĭ.»

D). Scóla complementară din Bucurescĭ.

Totalul speselor prevĕḍute pe 1832, a fost de 39.000 leĭ. Iată condeiele principale:

a) «Un provisor însărcinat cu orĭ-ce privesce direcția învĕțăturilor și materialul scólelor centrală și complimentară din Bucurescĭ, precum și cu inspecția tuturor scólelor Principatuluĭ, va avea cancelaria sub a sa direcție», léfa 750 leĭ pe lună;

b) Profesorul de limba franțuzéscă și latinéscă «duoĕ clase», 500 leĭ;

c) Alt profesor de acestéșĭ materiĭ «pentru scolariĭ maĭ înaintațĭ, 2 cursurĭ», 500 leĭ;

d) Profesor de limba grecéscă «2 cursurĭ», 500 leĭ;

e) Profesor de algebră și de trigonometrie aplicată la meșteșugul de a ridica planurĭ topograficeșcĭ, 500 leĭ;

f) Profesor de legĭ «2 cursurĭ pe ḍi», 500 leĭ.

E) Cancelaria scólelor cu un casier, secretar, 3 scriitorĭ, 6 ómenĭ de slujbă și spese diverse, se urca la suma de 31.200 leĭ.

---

*) Kiseleff a pus la acest condeiŭ din budget observarea: «*Dans le dessin il faut..... surtout la topographie et l'architecture civile.*» Se scie că profesorul de desemn era Valenștein care s'arétă nemulțumit cu léfa ce i se dădea, ḍicênd că nu'ĭ rĕmâne timp să se ocupe cu portrete în uleiŭ. (Petițiunea sa din 20 Septembre 1832).

F) Sub titlul de cheltuelĭ extraordinare se prevĕd întreţinerea a 12 copiĭ cu cheltuiala scólelor câte 1.200 leĭ pe an, «aceştia vor fi primiţĭ în vêrstă numaĭ de la 7 până la 12 anĭ *) ;

G) Pentru cumpĕrătórea cărţilor trebuinciόse şi pentru tălmăcirea acelor care se vor socoti tinerimeĭ trebuinciόse s'a prevĕḑut 4.000 leĭ, dar în budgetul definitiv s'a redus la 2.000 ;

H) Pentru 2 tinerĭ scolarĭ, ce se vor trimite a se desĕvîrşi pe la universităţĭ strĕine, 12.000 leĭ pe an amênduoĭ **).

Totalul speselor proiectate pe 1832 a fost de 350.000 leĭ, iară în budgetul rectificativ (Anexa b.), a fost de 370.400 leĭ.

Veniturile declarate prin acest budget din 1832, eraŭ următórele:

78.588 leĭ excedentul din trecut;

350.000 „ alocaţĭ pentru scólele publice din veniturile vistieriei ;

7.900 „ veniturile Monastireĭ Obedeanu ;

4.300 „ de la cele 2 moşiĭ a scóleĭ Ionaşcu, din Slatina ;

600 „ dobênda capitaluluĭ de 7.500 leĭ, dăruit de rĕposatul Episcop de Argeş pentru scóla din Piteştĭ ;

133.700 „ Arierat de primit din ultimul semestru al anuluĭ 1831, din suma de 175.000 leĭ ce a fost destinată scólelor şi din care nu s'a primit de cât suma de 41.300 leĭ.

Peste aceste condeie budgeţul definitiv pe 1832, a maĭ înscris sumele următóre :

3.000 leĭ pentru 10 candidaţĭ, carĭ vor învĕţa metodul Lancastricesc. la scóla normală din Bucurescĭ, ca să dea maĭ la urmă lecţie în oraşele judeţelor, câte 100 leĭ pe lună, în curgere de 3 lunĭ pentru fieş-care ;

4.000 leĭ pentru mobilele trebuinciόse la 4 scolĭ ce se vor înfiinţa în plăşile Bucurescilor ;

30.000 leĭ construirea unuĭ zid în jurul scóleĭ şi a uneĭ mare sălĭ de 500 de scolarĭ şi alte reparaţiĭ ;

35.000 leĭ zidirea uneĭ scolĭ publice în Craiova, pe locul oferit de oraş. (Anexa B.).

La finea budgetuluĭ de veniturĭ, Eforiĭ scólelor : Alexandru Filipescu, Ştefan Bălăceanu şi Dimitrie Stirbeiŭ, aduc următórea însemnare :

«In anul 1791, Mihaiŭ-Vodă Suţu, aŭ dăruit moşia Caracalul, D-luĭ Banuluĭ Constantin Filipescu, carele a lăsat'o maĭ pe urmă pe séma scóleĭ acestuĭ oraş ; dar fiind-că dupe aceea aŭ trecut multă vreme şi locuitoriĭ Caracalenĭ nu 'şĭ-aŭ împlinit legătura, D-luĭ Vornicul Grigore Filipescu 'ĭ-a tras la judecată, în ḑilele luĭ Grigore Ghica ; atuncĭ printr'o anafora a Divanuluĭ s'aŭ îndatorat locuitoriĭ Caracalenĭ să dea de isnόvă în scris, că în curgere de 2 anĭ vor împlini legătura ce făcuse maĭ nainte, iar de unde nu, să fie supuşĭ osândeĭ dupe judecată. De atuncea aŭ trecut 6 anĭ şi nicĭ o urmare despre acéstă legătură nu s'aŭ făcut, dupe cum se vede din documentul ce se află în cancelaria scólelor.»

---

*) In budgetul definitiv fu prevĕḑută întreţinerea numaĭ de 5 copiĭ urmând a se adăugi ceĭ-alţĭ bursierĭ la următorul an scolar, cum explică P. Poenaru în cuvêntul sĕŭ de la 28 August 1832, cuvênt ce dăm integralmente maĭ la vale.

**) Kiseleff amintesce cu creionul pe margine, pe bursierul Văcărescu, dupe ce la condeiul celor 12 bursierĭ a pus întrebarea : «*Qui les 12 ?*» care a provocat reducerea numĕruluĭ la 5.

*

Pe proiectul de budget trimis în observarea luĭ Kiseleff, pentru 1832, Generalul preşedinte al Divanurilor a însemnat, precum vĕḑurăm, pe margine, cu creionul unele observărĭ pre carĭ ne credem datorĭ a le aminti pre cât aŭ fost posibile cetirea lor.

La paragraful scólelor primare :

«Il faut être très-actif dans la surveillance des modèles qui peuvent être mal rédigés et avoir des conséquences funestes.»

La nota budgetuluĭ că profesoriĭ din judeţe vor avea de predat câte 4 ore pe ḑi, Kiseleff întreba: «Qui dans les districts est tenu de surveiller les écoles ?»

Kiseleff putea să afle trecută maĭ la vale léfa unuĭ revisor.

La condeiul cu léfa profesoruluĭ de aritmetică şi geometrie de la gimnaziul S-t Sava : «Il faut que cette place tende a former des arpenteurs».

Iată ideea urmărită apoĭ de Petru Poenariu, precum maĭ sus s'a vĕḑut.

La profesorul de limba românéscă : «Il faut surtout pour cette classe indiquer les cours et les ouvrages a suivre et a consulter.» *).

*

Despre starea scólelor din ţéra românéscă, «Curierul rom.» publică o dare de sémă pe care o reproduce «Alb. rom.» din 15 Maiŭ 1832.

De asemenea informaţiunĭ se pot culege şi în dările de sémă de la ocasiunea solemnităţilor de examene,

Iată naraţiunea, dupe «Curierul rom.», a solemnităţeĭ de Duminecă 28 August 1832 din Bucurescĭ, solemnitate încununând anul scolar 1831—32 **).

«Duminică la 28 August: de faţă cu Prea Sf. Părintele Ocârmuitorul Sf. Mitropoliĭ, Prea Sf. Sa Părintele Episcopul Buzĕuluĭ, tótă boierimea şi o mulţime de privitorĭ, s'aŭ făcut examenul public scólelor naţionale, dupe chipul următor:

«Sala cea mare a scóleĭ era împodobită de cununĭ şi gherlande de florĭ, în partea cea d'ioainte sta înaltul cliros, şi boieriĭ de ântêia tréptă; în miḑlocul saleĭ, dinaintea uneĭ mese era DD. Eforiĭ scóleĭ şi Ministrul celor Bisericeşcĭ şi al Instrucţiuneĭ publice ; şi D. Colonelul Fonton, Unul din mădularile Comisieĭ orânduite spre revizarea scólelor ; în faţă se afla orânduite tóte câte eraŭ de trebuinţă la cercetare, precum sfere, harte, ş. c. l., şi de aicea se începea cea-l-altă adunare şi se sfîrşea până în fund cu mulţimea de scolarĭ, unde era orinduit un cor de cântăreţĭ.

«De odată cu baterea césuluĭ ḑece, corul începu să cânte Cântarea dimineţiĭ, dupe muzica Evropienéscă, de D. Esse.

«Dupe acésta D. Poenariu Provizorul scólelor aŭ spus un cuvênt fórte elocuent şi simţitor, în care aŭ dat o răpede idee despre istoria şi începutul scóleĭ românescĭ, şi urma-

*) Veḑĭ anexa la paginile acestea A şi B. Aceste anexe sunt un concept în limba francesă, din 3 Martie 1832, raportuluĭ Eforieĭ către Kiseleff, supunêndu'ĭ :

1) Comptul venituluĭ şi al cheltuelilor pentru 9 lunĭ din urmă, din 1830, pentru anul 1831 şi pentru cheltuelile a duoĕ lunĭ ântêĭ din 1831 ;

2) Budgetul pe ultimile 10 lunĭ din 1832 şi

3) Statul definitiv al speselor scólelor aşeḑate dupe veniturile lor, ca să serve de basă la budgetele anilor viitorĭ.

**) Veḑĭ «Alb. rom.» No. 75 din 22 Sept. 1832.

rea învĕţăturilor până acum, şi pe urmă aŭ arĕtat rodul învĕţăturilor de 5 lunĭ de când s'aŭ început cursurile dupe întocmirea cea nouă a scólelor.

«Dupe acest cuvênt plin de energie, ce aŭ pătruns până la lacrimĭ pe privitorĭ, îndată s'a început cercetarea scolarilor, scoţêndu-se din fieşce-care clas câte duoĭ scolarĭ.

«Aşa, maĭ ântêi începură a se cerceta scólele începĕtóre, dupe metodul lancasterian, la cetit, scris, la catechism. Pe urmă clasul II dupe metodul luĭ Lancaster, la începuturĭ de aritmetică, de geografie şi catihism, la care examen a fost şi D. G. Popp.

«Apoĭ se aduseră în cercetare DD. Sholeriĭ scóleĭ centrale, şi s'aŭ examinat la cele următóre :

«Clasul III. Caligrafie, profesor D. A. Popp.

«Gramatică, analis: Gramatica şi logica, adecă desfacerea periódelor în propoziţiĭ. Examinator D. I. Popp. Geografia pe larg; Examinator D. If. Genili. Aritmetica înaltă, fracţiĭ, puterĭ ş. c. l. Examinator D. G. Popp;

«Clasul IV. Geometrie, examinator D. Provizorul Poenariu.

«Istoria sacră, examinator D. Ef. Poteca;

«Clasul V. Gramatica limbeĭ franţeze, examinator D. S. Marcovicĭ.

«Desenul, séŭ zugrăvitul, profesor D. Valenstein ;

«Clasul VI. Legile, dreptul civil al pămêntuluĭ, Examinator D. C. Moroiŭ.

«Limba grecéscă veche, în care tălmăcirea s'a făcut d'a-dreptul în limba românéscă, iar nu dupe chipul d'inainte, dintr'o limbă strĕină în alta iar strĕină, care se ḑicea că se chiamă Ecsitisis! Examinator D. G. Ioanid.

Sfêrşindu-se într'acest chip cercetarea, s'aŭ chiămat înaintea adunăriĭ toţĭ tineriĭ, carĭ s'aŭ arĕtat vrednicĭ de silinţele profesorilor lor, şi li-s'aŭ împărţit premiurĭ (darurĭ) din mâna D-luĭ Ministruluĭ Instrucţiuneĭ Publice, strigându-se pe nume de D. Provizorul scólelor, şi făcênduli-se cunoscut în obşte asemenea pe anume darurile ce primesc, carĭ aŭ stătut în cele următóre :

«Atlasurĭ geografice, gramaticĭ românescĭ, gramaticĭ de poezie, gramaticĭ de limba franceză. Mărimea românilor, Biblioteca instructivă. Contes moraux de Marmontel, Discours de l'hist. Universelle et Oraisons funèbres de Bossuet, Petit carême de Masillon, Plutarque de la jeunesse, Morceaux choisi de Buffon, Traité d'arpentage, geometriĭ franţuzescĭ, Aritmeticĭ, Algebre, Modele şi isvóde de zugrăvie, Istoriĭ, Dicţionare ale Academieĭ.

«De aicea aŭ trecut DD. Eforiĭ scoleĭ d'impreună cu Ministrul Instrucţiuneĭ publice şi D. Colonelul Fonton, în altă sală deosebĭ, şi dând hotărire despre rezultatul ezamenuluĭ, aŭ ales dintre tineriĭ eminenţĭ ce s'aŭ cercetat, cincĭ, carĭ aŭ a se ţine cu cheltuiala scólelor până ce vor sĕvîrşi cursurile ce aŭ să maĭ urmeze.

«Nu póte cine-va să descrie mulţămirea şi bucuria aceştiĭ adunărĭ ; vedea cine-va tinerĭ uĭmiţĭ şi afară din sine, de coraj, bucurie şi de nădejde, alţiĭ veştejiţĭ cu totul căcĭ n'aŭ eşit şi eĭ la cercetare, alţiĭ arḑênd de cel maĭ nobil foc, să se învrednicéscă şi eĭ odată, de atâta laudă. Vedea cine-va părinţĭ cu lacrimĭ pe ochĭ privinduşĭ fiiĭ lor, singura nădejde a bĕtrâneţelor lor, că li-s'aŭ deschis un drum prin părintésca îngrijire a guvernuluĭ, ca să se pótă creşce ast-fel cum să fie odată creştinĭ adevĕraţĭ dupe duhul evangheliеĭ, cetăţenĭ bunĭ, folositorĭ Statuluĭ, şi lor spre mângâere. Vedea cine-va pe pricinuitoriĭ acestor începuturĭ mântuitóre, înşuşĭ în acel Raiŭ pămêntesc, a fi atât de fericiţĭ, singurĭ a'şĭ culege rodul faptelor şi blânda lor consciinţă, ca un ânger ceresc a vĕrsa mângâerea în inima lor cea înfrântă. Vedea cine-va pe vredniciĭ de tótă lauda Profesorĭ, rĕs-

plătiţĭ de ostenelele lor prin mulţămirea şi bine-cuvêntarea obştéscă că dobêndea o altă fiinţă şi rĕmânea fără a şci ce să rĕspundă la mulţămirile părinţilor. In sfĕrşit vedea cineva un public, din gurile căruia rĕsuna bine-cuvêntarea, vĕḑênd o generaţie nouĕ că să înalţă, o tinerime, ce este flórea némuluĭ românesc, că să desvoltă cu norocire ca să dea rodul uneĭ societăţĭ temeĭnice şi fericite.

«Desfăcêndu-se adunarea, Prea Sfinţia Sa Părintele Ocârmuitorul Sf. Mitropoliĭ, aŭ bine-cuvêntat pe DD. Profesorĭ şi rodurile ostenelilor, chĭămând ajutorul Ceriuluĭ, ca în vecĭ să'ĭ sprijinéscă şi să'ĭ întăréscă întru a lor folositóre şi strălucită carieră. Şi pe urmă D. Vornicul pricinilor din lăuntru aŭ mulţămit tuturor profesorilor din partea a tótă boierimea pentru sporul şi silinţa ce aŭ arĕtat.

«Dupe acésta, tuturor scolarilor ce s'aŭ înălţat la alte învĕţăturĭ maĭ marĭ li-s'aŭ dat atestaturĭ de învĕţăturile ce aŭ urmat dupe a lor silinţă, însemnând la fie-care dupe meritul sĕŭ, la uniĭ arĕtând că aŭ urmat învĕţăturile cu silinţă, la alţiĭ cu multă silinţă, la alţiĭ cu bună purtare, şi la alţiĭ cu buna purtare şi cu silinţă, séŭ cu multă silinţă.»

*

Iată discursul luĭ P. Poenarul, din 28 August, dupe «Curierul rom.» No. 61, din 4 Septembre 1832 :

Cuvênt ḑis în scóla Naţională din Sf. Sava, la examenul public, de D. P. Poienarul Provisorul scólelor, la 28 August 1832

«Tótă adunarea ce astă-ḑĭ face cinste şcólelor cu a sa înfăţişare aicĭ, precum tot omul simţitor de folosul obştesc, este bine încredinţată, că creşcerea şi învĕţăturile ce se daŭ tinerimeĭ, sunt ast-fel de legate cu sórta orĭ-căruia Stat, în cât tótă fericirea unuĭ ném atârnă de la buna creşcere a tinerimeĭ; aşa dar buna educaţie fieş-căruia în parte şi fericirea tutulor de obşte se ţin de mână.

De aceea Naţia Românéscă trebue să simţă, că pe lângă alte facerĭ de bine, ce s'aŭ rĕvărsat peste dênsa, de când se află subt sprijineala maĭ de aprópe a Augustuluĭ protector al Prinţipaturilor Românieĭ, şi încredinţată îngrijireĭ prea vredniculuĭ şi îmbunătăţituluĭ sĕŭ vechil, cea maĭ mare dovadă de îngrijirea părintéscă ce are stăpânirea de acum pentru folosul obştesc, este aşeḑarea şcólelor Naţionale pe un bas maĭ temeĭnic ; căcĭ cu tóte că acéstă trebuinţă a fost simţită aicĭ maĭ de demult, până acum încă tóte strădaniile ce se făcuse din vreme în vreme pentru şcóle nu putuse dobêndi urmarea dorită ; felurimĭ de neînlesnirĭ şi de întêmplărĭ aŭ fost până maĭ dĕunăḑĭ protivnice întemeeriĭ uneĭ şcóle Naţionale. La cea maĭ d'ântêiŭ a eĭ întocmire acéstă şcólă a avut a se lupta cu ideea ce predomnea pe atuncĭ, că nimic nu se póte învĕţa în limba românéscă şi multă vreme încă nu s'ar fi putut apĕra de acéstă năpaste de nu ar fi avut pe cel maĭ vrednic de laudă român, despre ale sale şciinţe şi patriotism, pe George Lazăr Doctor de Teologie şi de Legĭ, care el ânteiaşĭ dată, a propus ideea de a se întocmi o şcólă în limba Patrieĭ, şi el singur s'a luptat cu tóte neînlesnirile, făcênd în limba românéscă cursurĭ de filosofie şi de matematică. Acest învĕţat bărbat, prin a sa nepregetare şi înfocată iubire de ném, îşĭ dobêndise, dupe a sa dorire, sprijinitorĭ, pentru cultura limbeĭ româneşcĭ, pe câţĭ-va din ceĭ maĭ cu râvnă boierĭ patrioţĭ, şi maĭ ales pre rĕposatul Banul Constantin Bălăceanu. Cu al acestor bunĭ patrioţĭ ajutor şcóla românéscă în puţină vreme a dat dovadă netăgăduită de înlesnirea cu care se pot urma învĕţăturile în limba patrieĭ, căcĭ din şcolariĭ d'atuncĭ aŭ eşit bărbaţĭ, carĭ acum fac cinste némuluĭ: D. Eliad proprietarul tipografieĭ, şi D. Paladi In-

ginerul; urmându'şĭ amênduoĭ învĕţăturile sub rĕposatul Lazăr, în puţină vreme s'aŭ făcut vrednicĭ de a împlini şi slujba de profesorĭ publicĭ, şi ale lor ostenelĭ aŭ dat iarăşĭ mult rod. Dar nu a ţinut mult aşa, căcĭ şcólele peste puţin aŭ avut a suferi felurimĭ de împiedicărĭ, în cât într'o vreme rĕmăsese tótă greutatea eĭ pe singur D. Eliad, care, pentru o singură dragoste a'şĭ împartăşi învĕţătura tinerimeĭ a suferit tot felul de strîmtorărĭ; acest nepregetat tênĕr nu numaĭ că a scos şcolarĭ, carĭ astăḑĭ sunt profesorĭ vrednicĭ de acest nume, ci a cultivat şi limba prin multe lucrărĭ ce s'aŭ dat la lumină, între care este şi Gramatica limbeĭ romăneşcĭ, şi printr'acésta tinerimea învéţă acum în şcólă cu înlesnire a'şĭ regula ideile şi espresiile în limba părintéscă.

Maĭ la urmă şcóla se întocmise de isnóvă şi prin încuragiarea ce dobêndise sub domnia bunuluĭ patriot Grigorie Ghica, se aşeḑase iarăşĭ cursul de filosofie, de matematică şi de legĭ şi se urma cu bun spor, dupe cum s'a vĕḑut la examenul public ce s'a dat pe atuncĭ faţă cu Domnul şi cu tótă boierime. Puţin însă dupe aceea s'a întêmplat iarăşĭ, dupe cum este şciut tuturor, împrejurărĭ protivnice, carĭ aŭ fost maĭ sus de voia omuluĭ şi aşa şcólele, precum tóte cele alte instituţiĭ publice, nu aŭ putut maĭ nicĭ odată să se bucure de un şir de anĭ liniştiţĭ, tóte aŭ fost fără de nicĭ un căpătêiŭ până maĭ deunăḑĭ, când o pré înaltă îngrijire ce ocroteşce Naţia românéscă a dat, ca să ḑic aşa, o suflare de viaţă omeniriĭ dupe aceste locurĭ, şi dupe ce tóte furtunile s'aŭ potolit, aflându-se căpetenie a ocârmuireĭ D. de plin împuternicit President Generalul Kiseleff, care s'a ivit ca un lucéfĕr ca să lumineze pasurile tuturor dregătoriilor pentru înaintarea némuluĭ spre fericire, s'a pus între altele şi şcólele la orânduială, şi acum tinerimea se póte lesne împărtăşi de învĕţătură în orĭ-care parte a Principatuluĭ, căcĭ s'a făcut chibzuire ca în tóte oraşele de căpetenie ale judeţelor să se afle câte o şcólă de metodul Lancasterian, avênd fieş-care câte douĕ clasurĭ, unul pentru deprindere la citire şi la scriere şi altul pentru învĕţăturile elementare de catechism, de aritmetică, de geografie şi de gramatică. Douĕ-spre-ḑece dintr'aceste şcóle s'aŭ şi deschis, şi peste o mie de tinerĭ s'aŭ împărtăşit până acum de învĕţăturĭ; iar cele-alte şépte şcóle s'aŭ întârḑiat a se aşeḑa din pricină că nu s'aŭ dat încă pe la acele locurĭ încăperĭ cuviincióse pentru şcóle; pilda însă de sporul ce fac şcólele ce s'aŭ aşeḑat prin cele-alte judeţe, va face şi pe locuitoriĭ dupe la locurile pe unde nu sunt şcóle să simţă folosul ce póte isvorî dintr'o îngrijire părintéscă, precum este acésta ce are acum stăpânirea pentru împărţirea luminilor, şi se vor îndemna a înlesni. împlinirea acestuĭ sfêrşit de folos obştesc.

Pentru învĕţăturĭ maĭ înalte s'aŭ aşeḑat duoĕ alte şcóle centrale, una în Craiova şi alta aci în Bucurescĭ, fieş-care cu câte douĕ-spre-ḑece catedre, adecă pentru gramatică, aritmetică, caligrafie, istorie, composiţie, geometrie, pentru limba franţuzéscă, pentru cea grecéscă şi pentru desen.

In cea dupe urmă, pentru ca să se îndeplinéscă óreşĭ-ce maĭ mult învĕţăturile, s'aŭ adăogat la şcóla din Bucureştĭ şi cursurile de legĭ, de trigonometrie aplicată, de literatura franţuzéscă şi de limbile nemţéscă, latinéscă, ruséscă şi slavonéscă.

Dupe ce s'a întocmit într'acest chip educaţia tinerimeĭ de obşte, care este cea maĭ d'ântêiŭ îngrijire ce trebue să aĭbă o naţie, şi cea maĭ sântă datorie a stăpânireĭ către fieş-care familie, s'a făcut chibzuire încă şi pentru aşeḑarea unuĭ pensionat, unde un óre-care numĕr de copiĭ aleşĭ să se afle sub o îngrijire maĭ de aprópe la a lor educaţie, şi să se dea

plătiţĭ de ostenelele lor prin mulţămirea şi bine-cuvêntarea obştéscă că dobêndea o altă fiinţă şi rĕmânea fără a şci ce să rĕspundă la mulţămirile părinţilor. In sfĕrşit vedea cine-va un public, din gurile căruia rĕsuna bine-cuvêntarea, vĕdênd o generaţie nouĕ că să înalţă, o tinerime, ce este flórea némuluĭ românesc, că să desvoltă cu norocire ca să dea rodul uneĭ societăţĭ temeĭnice şi fericite.

«Desfăcêndu-se adunarea, Prea Sfinţia Sa Părintele Ocârmuitorul Sf. Mitropoliĭ, aŭ bine-cuvêntat pe DD. Profesorĭ şi rodurile ostenelilor, chĭămând ajutorul Ceriuluĭ, ca în vecĭ să'ĭ sprijinéscă şi să'ĭ întăréscă întru a lor folositóre şi strălucită carieră. Şi pe urmă D. Vornicul pricinilor din lăuntru aŭ mulţămit tuturor profesorilor din partea a tótă boierimea pentru sporul şi silinţa ce aŭ arĕtat.

«Dupe acésta, tuturor scolarilor ce s'aŭ înălţat la alte învĕţăturĭ maĭ marĭ li-s'aŭ dat atestaturĭ de învĕţăturile ce aŭ urmat dupe a lor silinţă, însemnând la fie-care dupe meritul sĕŭ, la uniĭ arĕtând că aŭ urmat învĕţăturile cu silinţă, la alţiĭ cu multă silinţă, la alţiĭ cu bună purtare, şi la alţiĭ cu buna purtare şi cu silinţă, sĕŭ cu multă silinţă.»

*

Iată discursul luĭ P. Poenarul, din 28 August, dupe «Curierul rom.» No. 61, din 4 Septembre 1832 :

Cuvênt dis în scóla Naţională din Sf. Sava, la examenul public, de D. P. Poienarul Provisorul scólelor, la 28 August 1832

«Tótă adunarea ce astă-dĭ face cinste şcólelor cu a sa înfăţişare aicĭ, precum tot omul simţitor de folosul obştesc, este bine încredinţată, că creşcerea şi învĕţăturile ce se daŭ tinerimeĭ, sunt ast-fel de legate cu sórta orĭ-căruia Stat, în cât tótă fericirea unuĭ ném atârnă de la buna creşcere a tinerimeĭ; aşa dar buna educaţie fieş-căruia în parte şi fericirea tutulor de obşte se ţin de mână.

De aceea Naţia Românéscă trebue să simţă, că pe lângă alte facerĭ de bine, ce s'aŭ rĕvărsat peste dênsa, de când se află subt sprijineala maĭ de aprópe a Augustuluĭ protector al Prinţipaturilor Românieĭ, şi încredinţată îngrijireĭ prea vredniculuĭ şi îmbunătăţituluĭ sĕŭ vechil, cea maĭ mare dovadă de îngrijirea părintéscă ce are stăpânirea de acum pentru folosul obştesc, este aşedarea şcólelor Naţionale pe un bas maĭ temeĭnic ; căcĭ cu tóte că acéstă trebuinţă a fost simţită aicĭ maĭ de demult, până acum încă tóte strădaniile ce se făcuse din vreme în vreme pentru şcóle nu putuse dobêndi urmarea dorită ; felurimĭ de neînlesnirĭ şi de întêmplărĭ aŭ fost până maĭ dĕunădĭ protivnice întemeeriĭ uneĭ şcóle Naţionale. La cea maĭ d'ântêiŭ a eĭ întocmire acéstă şcólă a avut a se lupta cu ideea ce predomnea pe atuncĭ, că nimic nu se póte învĕţa în limba românéscă şi multă vreme încă nu s'ar fi putut apĕra de acéstă năpaste de nu ar fi avut pe cel maĭ vrednic de laudă român, despre ale sale şciinţe şi patriotism, pe George Lazăr Doctor de Teologie şi de Legĭ, care el ântêiaşĭ dată, a propus ideea de a se întocmi o şcólă în limba Patrieĭ, şi el singur s'a luptat cu tóte neînlesnirile, făcênd în limba românéscă cursurĭ de filosofie şi de matematică. Acest învĕţat bărbat, prin a sa nepregetare şi înfocată iubire de ném, îşĭ dobêndise, dupe a sa dorire, sprijinitorĭ, pentru cultura limbeĭ româneşcĭ, pe câţĭ-va din ceĭ maĭ cu râvnă boierĭ patrioţĭ, şi maĭ ales pre rĕposatul Banul Constantin Bălăceanu. Cu al acestor bunĭ patrioţĭ ajutor şcóla românéscă în puţină vreme a dat dovadă netăgăduită de înlesnirea cu care se pot urma învĕţăturile în limba patrieĭ, căcĭ din şcolariĭ d'atuncĭ aŭ eşit bărbaţĭ, carĭ acum fac cinste némuluĭ: D. Eliad proprietarul tipografieĭ, şi D. Paladi In-

ginerul; urmându'şĭ amênduoĭ învĕţăturile sub rĕposatul Lazăr, în puţină vreme s'aŭ făcut vrednicĭ de a împlini şi slujba de profesorĭ publicĭ, şi ale lor ostenelĭ aŭ dat iarăşĭ mult rod. Dar nu a ţinut mult aşa, căcĭ şcólele peste puţin aŭ avut a suferi felurimĭ de împiedicărĭ, în cât într'o vreme rĕmăsese tótă greutatea eĭ pe singur D. Eliad, care, pentru o singură dragoste a'şĭ împartăşi învĕţătura tinerimeĭ a suferit tot felul de strîmtorărĭ; acest nepregetat tênĕr nu numaĭ că a scos şcolarĭ, carĭ astăḑĭ sunt profesorĭ vrednicĭ de acest nume, ci a cultivat şi limba prin multe lucrărĭ ce s'aŭ dat la lumină, între care este şi Gramatica limbeĭ româneşcĭ, şi printr'acésta tinerimea învéţă acum în şcólă cu înlesnire a'şĭ regula ideile şi espresiile în limba părintéscă.

Maĭ la urmă şcóla se întocmise de isnóvă şi prin încuragiarea ce dobêndise sub domnia bunuluĭ patriot Grigorie Ghica, se aşeḑase iarăşĭ cursul de filosofie, de matematică şi de legĭ şi se urma cu bun spor, dupe cum s'a vĕḑut la examenul public ce s'a dat pe atuncĭ faţă cu Domnul şi cu tótă boierime. Puţin însă dupe aceea s'a întêmplat iarăşĭ, dupe cum este şciut tuturor, împrejurărĭ protivnice, carĭ aŭ fost maĭ sus de voia omuluĭ şi aşa şcólele, precum tóte cele alte instituţiĭ publice, nu aŭ putut maĭ nicĭ odată să se bucure de un şir de anĭ liniştiţĭ, tóte aŭ fost fără de nicĭ un căpătêiŭ până maĭ deunăḑĭ, când o pré înaltă îngrijire ce ocroteşce Naţia românéscă a dat, ca să ḑic aşa, o suflare de viaţă omeniriĭ dupe aceste locurĭ, şi dupe ce tóte furtunile s'aŭ potolit, aflându-se căpetenie a ocârmuireĭ D. de plin împuternicit President Generalul Kiseleff, care s'a ivit ca un lucéfĕr ca să lumineze pasurile tuturor dregătoriilor pentru înaintarea némuluĭ spre fericire, s'a pus între altele şi şcólele la orânduială, şi acum tinerimea se póte lesne împărtăşi de învĕţătură în orĭ-care parte a Principatuluĭ, căcĭ s'a făcut chibzuire ca în tóte oraşele de căpetenie ale judeţelor să se afle câte o şcólă de metodul Lancasterian, avênd fieş-care câte douĕ clasurĭ, unul pentru deprindere la citire şi la scriere şi altul pentru învĕţăturile elementare de catechism, de aritmetică, de geografie şi de gramatică. Douĕ-spre-ḑece dintr'aceste şcóle s'aŭ şi deschis, şi peste o mie de tinerĭ s'aŭ împărtăşit până acum de învĕţăturĭ; iar cele-alte şépte şcóle s'aŭ întârḑiat a se aşeḑa din pricină că nu s'aŭ dat încă pe la acele locurĭ încăperĭ cuviinciόse pentru şcóle; pilda însă de sporul ce fac şcólele ce s'aŭ aşeḑat prin cele-alte judeţe, va face şi pe locuitoriĭ dupe la locurile pe unde nu sunt şcóle să simţă folosul ce póte isvorî dintr'o îngrijire părintéscă, precum este acésta ce are acum stăpânirea pentru împărţirea luminilor, şi se vor îndemna a înlesni împlinirea acestuĭ sfêrşit de folos obştesc.

Pentru învĕţăturĭ maĭ înalte s'aŭ aşeḑat duoĕ alte şcóle centrale, una în Craiova şi alta aci în Bucurescĭ, fieş-care cu câte douĕ-spre-ḑece catedre, adecă pentru gramatică, aritmetică, caligrafie, istorie, composiţie, geometrie, pentru limba franţuzéscă, pentru cea grecéscă şi pentru desen.

In cea dupe urmă, pentru ca să se îndeplinéscă óreşĭ-ce maĭ mult învĕţăturile, s'aŭ adăogat la şcóla din Bucureştĭ şi cursurile de legĭ, de trigonometrie aplicată, de literatura franţuzéscă şi de limbile nemţéscă, latinéscă, ruséscă şi slavonéscă.

Dupe ce s'a întocmit într'acest chip educaţia tinerimeĭ de obşte, care este cea maĭ d'ântêiŭ îngrijire ce trebue să aĭbă o naţie, şi cea maĭ sântă datorie a stăpânireĭ către fieş-care familie, s'a făcut chibzuire încă şi pentru aşeḑarea unuĭ pensionat, unde un óre-care numĕr de copiĭ aleşĭ să se afle sub o îngrijire maĭ de aprópe la a lor educaţie, şi să se dea

printr'acésta înlesnire părinţilor ce sunt şeḑĕtorĭ cu depărtare de acéstă capitală; dintr'aceştĭ tinerĭ pensioniştĭ unii se ţin cu a lor cheltuială, iar alţiĭ cu ajutor din casa şcólelor.

Aceştĭ dupe urmă s'aŭ hotărît a fi în numĕr de duoĭ-spre-ḑece, carĭ toţĭ se vor alege din şcolariĭ carĭ vor face maĭ mult spor la învĕţătură în vremea urmăreĭ lor la şcóla Naţională; de astă-dată însă trebue să se alégă numaĭ cincĭ şcolarĭ, pentru ca să rĕmână şi la alt examen mijloc a se încuraja şcolariĭ printr'acest fel de alegere.

Acum, dupe sfêrşitul anuluĭ scolastic, s'a făcut cercetare publică şcolarilor la învĕţăturile ce aŭ trecut, ca să se clasificeze fieş-care pe potriva urmăreĭ luĭ la învĕţătură şi purtăriĭ sale în şcólă. Resultatul acestor cercetărĭ puindu-se acum înaintea aceştiĭ cinstite adunărĭ, se va face cunoscută tótă urmarea ce s'a făcut la învĕţăturĭ în şcólele Naţionale, şi de se va găsi că acest resultat nu rĕspunde la tóte dupe dorinţă, se face rugăciune cinstiteĭ adunărĭ a lua în băgare de sémă, că acesta este rodul numaĭ de cincĭ lunĭ; căcĭ numaĭ de la Aprilie 1 s'aŭ început cursurile în şcólă dupe orânduiala cea nouă, fiind-că maĭ nainte a trebuit să se dea şcólelor o întocmire maĭ temeĭnică, să se facă meremeturile ce era trebuinciόse, dupe ce s'a primit şcóla din Sf. Sava pe séma Eforiĭ; aceste chibzuirĭ, şi vremea ce a rĕmas fiind fórte scurtă nu s'a putut întinde şi desluşi tóte învĕţăturile dupe cum trebuia.

Cu tóte acestea, cinstita adunare bine-voind a face cercare de sporul învĕţăturilor prin cercetarea unora din şcolariĭ fieş-căruia clas, se va încredinţa, că atât învĕţătoriĭ s'aŭ străduit cu multă râvnă a face pe tinerime să înainteze la învĕţăturĭ, cât şi din şcolarĭ ceĭ maĭ mulţĭ aŭ urmat cursurile cu multă silinţă, şi că uniĭ sunt vrednicĭ de cea maĭ mare laudă; cu un cuvênt tinerimea ce a urmat în şcólele Naţionale meritéză încurajare. De aceea s'a făcut rugăciune acestiĭ cinstite adunărĭ să cinstéscă şcóla cu a sa înfăţişare, şi dupe ce se vor cerceta înainte-ĭ şcolariĭ ce se vor înfăţişa de aĭ lor învĕţătorĭ, să binevoiască a alege dintr'ênşiĭ cincĭ pentru a se ţine la învĕţătură cu cheltuiala şcólelor până ce 'şĭ vor sĕvêrşi cursurile ce aŭ a urma; şi atât aceştĭ cincĭ şcolarĭ ce se vor alege, cât şi ceĭ-alţĭ ce meritéză încurajare vor primi din mânile Dumnéluĭ Mareluĭ Logofĕt al trebilor Bisericeşcĭ şi al învĕţăturilor, premiile ce s'aŭ hotărît pentru fie-care dupe al sĕŭ merit.

Aceştĭ şcolarĭ sunt:

Turnavitu Scarlat, cu premiul I-iŭ la geografie şi la istorie;

Ghica Ioan, cu premiul I-iŭ la geometrie şi accesit la aritmetică;

Turnavitu Ştefan, cu premiul al II-lea la geografie;

Călinescu Alecu, cu premiul al II-lea la geometrie;

Papadonatu Nicolae, cu premiul I-iŭ la aritmetică şi accesit la geografie;

Dragodan Spirache, cu premiul al II-lea la aritmetică, şi accesit la gramatică.

Călinescu Costache, cu premiul I-iŭ la gramatică;

Donescu Costache, acsesit la geometrie;

Boerescu Scarlat, cu premiul al II-lea la gramatică;

Panait George, cu premiul al II-lea la istorie;

Basarabescu Alecu, cu premiul I-iŭ la caligrafie;

Popa Gheorghe Ioniţă, cu premiul al II-lea la caligrafie;

Constantin Grigorie, accesit la istorie;

Lahovari Nicolae, cu premiul I-iŭ la gramatica limbi franţuzeştĭ;

Florescu Iancu, cu premiul al II-lea, idem;

Bălcescu Nicolae, accesit, idem;

Georgie Costache, cu premiul I-iŭ la gramatica grecéscă;
Nenovicĭ Nicolae, cu premiul al II-lea, idem;
Sălacolu Dumitru, acsesit la gramatica grecéscă;
Adolf Şteghe, cu premiul I-iŭ la desen;
Costaforu Iorgu, cu premiul I-iŭ la învĕţăturile începĕtóre în clasul II;
Popa Şărban Dimitrache, cu premiul al II-lea, idem;
Nae Scarlat, accesit, idem;
Isvoranu Manolache, cu premiul I-iŭ la învĕţăturile începĕtóre de clasul I;
Băjăscu Iorgu, idem, idem;
Lambru Iorgu, idem;
Pandele Georgie, cu premiul al II-lea, idem;
Ştefan Scarlat, idem;
Ruset Iorgu, idem;
Gronau Adolf, accesit, idem;
Iorgu Iancu, idem;
Petrescu Iancu, idem.

«Acesta este rodul învĕţăturiĭ de cincĭ lunĭ. Cu atâta numaĭ nu ar fi îndrăznit şcóla să iasă înaintea publiculuĭ; însă trebuia să se facă un început ca să se legiuiască pe tot anul acéstă cercetare la sfêrşitul anuluĭ scolastic; de aceea se face rugăciune cinstiteĭ adunărĭ, să aĭbă pentru astă-dată indulgenţă, şi printr'acésta vor dobêndi atât şcolariĭ cât şi învĕţătoriĭ încurajare de a se sili maĭ cu d'inadinsul şi arĕta la anul maĭ mult spor. Iar Eforia şcólelor însufleţită şi ajutată fiind de zelul ce arĕtaţĭ Dumnévóstră toţĭ pentru o bună întocmire a învĕţăturilor publice, se va strădui a înlesni din ce în ce maĭ mult înaintarea tinerimeĭ nóstre la învĕţăturĭ, ca să ia şi şcólele desvoltare şi înaintare progresivă, de o potrivă cu tóte cele-alte ramurĭ ale administraţieĭ ce a început o nouă epocă sub părintésca oblăduire a înalteĭ Excelenţeĭ sale deplin împuternicituluĭ President Pavel Dimitrievicĭ Kiseleff, al căruia nume cât va fi némul romănesc se va afla tipărit în adâncul inimeĭ românilor. Vremea nu este departe în care vom putea vedea şi în şcolile nóstre învĕţăturile trebuinciόse; şi acum tinerimea póte privi în viitorime cu drag, căcĭ tóte se gătesc pentru o viaţă maĭ ticnită şi fericită. Şcolile vor deşchide cărarea ce duce la fericire şi o bună cârmuire va fi stréjă pentru a opri pe orĭ-care de a se abate dintr'acéstă cale.

Tinerimea dar, să îngrijéscă a se folosi de acéstă epocă ce zîmbeşce, să nu lase săĭ scape din mână o vreme ce'ĭ dă atâta înlesnire a apuca calea cea dréptă; să se străduiască a dobândi cunoşcinţe spre folosul eĭ şi al Statuluĭ, însă temeiul învĕţătureĭ trebue săĭ fie totd'a-na deprinderea în fapte bune, căcĭ numaĭ într'acestea se razimă fericirea particulară şi obştéscă.»

Eforia scólelor în urma examenuluĭ din August presintă raport luĭ Kiseleff de resultatele dobêndite în anul încetat scolar. Kiseleff, rĕspunde Eforieĭ cu adresa acésta:

A l'Ephorie des écoles

«J'ai reçu le rapport que l'Ephorie des écoles m'a adressé, en date du 5 Septembre relativement à l'examen des élèves qui a eu lieu à l'école de St. Sava. L'heureux résultat de cet examen m'était dejà connu: c'est le plus bel éloge que l'on puisse faire du zèle

printr'acésta înlesnire părinţilor ce sunt şedětorĭ cu depărtare de acéstă capitală; dintr'aceştĭ tinerĭ pensionişti unii se ţin cu a lor cheltuială, iar alţiĭ cu ajutor din casa şcólelor.

Aceştĭ dupe urmă s'aŭ hotărît a fi în numěr de duoĭ-spre-ḑece, carĭ toţĭ se vor alege din şcolariĭ carĭ vor face maĭ mult spor la învěţătură în vremea urmăreĭ lor la şcóla Naţională; de astă-dată însă trebue să se alégă numaĭ cincĭ şcolarĭ, pentru ca să rěmână şi la alt examen mijloc a se încuraja şcolariĭ printr'acest fel de alegere.

Acum, dupe sfêrşitul anuluĭ scolastic, s'a făcut cercetare publică şcolarilor la învěţăturile ce aŭ trecut, ca să se clasificeze fieş-care pe potriva urmăreĭ luĭ la învěţătură şi purtăriĭ sale în şcólă. Resultatul acestor cercetărĭ puindu-se acum înaintea aceştiĭ cinstite adunărĭ, se va face cunoscută tótă urmarea ce s'a făcut la învěţăturĭ în şcólele Naţionale, şi de se va găsi că acest resultat nu rěspunde la tóte dupe dorinţă, se face rugăciune cinstiteĭ adunărĭ a lua în băgare de sémă, că acesta este rodul numaĭ de cincĭ lunĭ; căcĭ numaĭ de la Aprilie 1 s'aŭ început cursurile în şcólă dupe orânduiala cea nouă, fiind-că maĭ nainte a trebuit să se dea şcólelor o întocmire maĭ temeĭnică, să se facă meremeturile ce era trebuinciόse, dupe ce s'a primit şcóla din Sf. Sava pe séma Eforiĭ; aceste chibzuirĭ, şi vremea ce a rěmas fiind fórte scurtă nu s'a putut întinde şi desluşi tóte învěţăturile dupe cum trebuia.

Cu tóte acestea, cinstita adunare bine-voind a face cercare de sporul învěţăturilor prin cercetarea unora din şcolariĭ fieş-căruia clas, se va încredinţa, că atât învěţătoriĭ s'aŭ străduit cu multă râvnă a face pe tinerime să înainteze la învěţăturĭ, cât şi din şcolarĭ ceĭ maĭ mulţĭ aŭ urmat cursurile cu multă silinţă, şi că uniĭ sunt vrednicĭ de cea maĭ mare laudă; cu un cuvênt tinerimea ce a urmat în şcólele Naţionale meritéză încurajare. De aceea s'a făcut rugăciune acestiĭ cinstite adunărĭ să cinstéscă şcóla cu a sa înfăţişare, şi dupe ce se vor cerceta înainte-ĭ şcolariĭ ce se vor înfăţişa de aĭ lor învěţătorĭ, să binevoiască a alege dintr'ênşiĭ cincĭ pentru a se ţine la învěţătură cu cheltuiala şcólelor până ce 'şĭ vor sěvêrşi cursurile ce aŭ a urma; şi atât aceştĭ cincĭ şcolarĭ ce se vor alege, cât şi ceĭ-alţĭ ce meritéză încurajare vor primi din mânile Dumnéluĭ Marelui Logofĕt al trebilor Bisericeşcĭ şi al învěţăturilor, premiile ce s'aŭ hotărît pentru fie-care dupe al sěŭ merit.

Aceştĭ şcolarĭ sunt:

Turnavitu Scarlat, cu premiul I-iŭ la geografie şi la istorie;
Ghica Ioan, cu premiul I-iŭ la geometrie şi accesit la aritmetică;
Turnavitu Ştefan, cu premiul al II-lea la geografie;
Călinescu Alecu, cu premiul al II-lea la geometrie;
Papadonatu Nicolae, cu premiul I-iŭ la aritmetică şi accesit la geografie;
Dragodan Spirache, cu premiul al II-lea la aritmetică, şi accesit la gramatică.
Călinescu Costache, cu premiul I-iŭ la gramatică;
Donescu Costache, acsesit la geometrie;
Boerescu Scarlat, cu premiul al II-lea la gramatică;
Panait George, cu premiul al II-lea la istorie;
Basarabescu Alecu, cu premiul I-iŭ la caligrafie;
Popa Gheorghe Ioniţă, cu premiul al II-lea la caligrafie;
Constantin Grigorie, accesit la istorie;
Lahovari Nicolae, cu premiul I-iŭ la gramatica limbi franţuzeştĭ;
Florescu Iancu, cu premiul al II-lea, idem;
Bălcescu Nicolae, accesit, idem;

Georgie Costache, cu premiul I-iŭ la gramatica grecéscă ;
Nenovicĭ Nicolae, cu premiul al II-lea, idem;
Sălacolu Dumitru, acsesit la gramatica grecéscă ;
Adolf Şteghe, cu premiul I-iŭ la desen ;
Costaforu Iorgu, cu premiul I-iŭ la învĕţăturile începĕtóre în clasul II ;
Popa Şărban Dimitrache, cu premiul al II-lea, idem ;
Nae Scarlat, accesit, idem ;
Isvoranu Manolache, cu premiul I-iŭ la învĕţăturile începĕtóre de clasul I ;
Băjăscu Iorgu, idem, idem ;
Lambru Iorgu, idem ;
Pandele Georgie, cu premiul al II-lea, idem ;
Ştefan Scarlat, idem ;
Ruset Iorgu, idem ;
Gronau Adolf, accesit, idem ;
Iorgu Iancu, idem ;
Petrescu Iancu, idem.

«Acesta este rodul învĕţăturiĭ de cincĭ lunĭ. Cu atâta numaĭ nu ar fi îndrăznit şcóla să iasă înaintea publiculuĭ ; însă trebuia să se facă un început ca să se legiuiască pe tot anul acéstă cercetare la sfêrşitul anuluĭ scolastic; de aceea se face rugăciune cinstiteĭ adunărĭ, să aĭbă pentru astă-dată indulgenţă, şi printr'acésta vor dobêndi atât şcolariĭ cât şi învĕţătoriĭ încurajare de a se sili maĭ cu d'inadinsul şi arĕta la anul maĭ mult spor. Iar Eforia şcólelor însufleţită şi ajutată fiind de zelul ce arĕtaţĭ Dumnévóstră toţĭ pentru o bună întocmire a învĕţăturilor publice, se va strădui a înlesni din ce în ce maĭ mult înaintarea tinerimeĭ nóstre la învĕţăturĭ, ca să ia şi şcólele desvoltare şi înaintare progresivă, de o potrivă cu tóte cele-alte ramurĭ ale administraţieĭ ce a început o nouă epocă sub părintésca oblăduire a înalteĭ Excelenţeĭ sale deplin împuternicituluĭ President Pavel Dimitrievicĭ Kiseleff, al căruia nume cât va fi némul românesc se va afla tipărit în adâncul inimeĭ românilor. Vremea nu este departe în care vom putea vedea şi în şcolile nóstre învĕţăturile trebuincióse; şi acum tinerimea póte privi în viitorime cu drag, căcĭ tóte se gătesc pentru o viaţă maĭ ticnită şi fericită. Şcolile vor deşchide cărarea ce duce la fericire şi o bună cârmuire va fi stréjă pentru a opri pe orĭ-care de a se abate dintr'acéstă cale.

Tinerimea dar, să îngrijéscă a se folosi de acéstă epocă ce zîmbeşce, să nu lase să'ĭ scape din mână o vreme ce'ĭ dă atâta înlesnire a apuca calea cea dréptă ; să se străduiască a dobândi cunoşcinţe spre folosul eĭ şi al Statuluĭ, însă temeiul învĕţătureĭ trebue să'ĭ fie tot-d'a-na deprinderea în fapte bune, căcĭ numaĭ într'acestea se razimă fericirea particulară şi obştéscă.»

Eforia scólelor în urma examenuluĭ din August presintă raport luĭ Kiseleff de resultatele dobêndite în anul încetat scolar. Kiseleff, rĕspunde Eforieĭ cu adresa acésta :

A l'Ephorie des écoles

«J'ai reçu le rapport que l'Ephorie des écoles m'a adressé, en date du 5 Septembre relativement à l'examen des élèves qui a eu lieu à l'école de St. Sava. L'heureux résultat de cet examen m'était dejà connu : c'est le plus bel éloge que l'on puisse faire du zèle

éclairé et du dévouement des membres de cette Ephorie, dans la tâche pénible qui leurs a été confiée.

Les âmes généreuses, trouvant leur plus dome récompense dans la reconnaissance publique, je me fais un devoir de lui signaler les titres que s'y sont acquis MM. Alexandre Philipesco, Etienne Ballatzano et Barbo Stirbei, chargés de l'organisation et de la direction des écoles dans toute l'étendue de la Principauté, en ordonnant que le présent témoignage de ma satisfaction soit publié dans la gazette.

Je me fais un égal plaisir de reconnaitre le dévouement du Sieur Poénari, Proviseur des écoles, pour la surveillance active qu'il déploie au maintien du bon ordre et de la subordination parmi les élèves, ainsi que pour la régularité qu'il a su introduire et conserver dans les cours.

Je saisis, en même temps cette occasion, pour rendre justice au zèle, à l'activité et à l'assiduité des professeurs : Siméon Marcoviez, Jean Popp, Ioseph Genilie et George Popp, dont les élèves des classes qui leur sont confiées ont fait preuve.

Le Président plénipotentiaire des Divans, Aide-de-camp, *Général Kiseleff.*

No. 663. Bukarest le 20 Septembre 1832 *).

*

Se póte observa că împărțirea premiilor cea ântéia nu s'a făcut în ḑiua de S-tu Petru și Pavel. In Moldova, precum vom vedea, asemenea solemnitate s'a făcut iarășĭ în altă ḑi. Numaĭ în aniĭ următorĭ, prin o curtenire către Kiseleff, s'a ales ḑiua de 29 August pentru solemnitatea scolară. In aceeașĭ ḑi avea aniversarea sa onomastică și directorul scólelor Munteniei, P. Poenariu.

Intre persónele carĭ aŭ dăruit cărțĭ pentru premiĭ în 1832 a fost și Ion Eliad. In August 2 acelaș an el a donat cu acest scop câte-va cărțĭ greceșcĭ și câte-va exemplare din «Gramatica poesieĭ» lucrată de dênsul.

In 5 Septembre 1832, D. director al scólelor și profesor din trecut Efrosin Poteca se retrage din ambele însărcinărĭ din causa vêrsteĭ.

Generalul Kiseleff scrie în modul următor Episcopuluĭ de Rômnic, să dea bĕtrânuluĭ Poteca o monastire, unde să petrécă ca egumen. Noĭ scim că a fost numit neintêrḑiat la Motru.

A Monseigneur l'Evêque de Rômnic, faisant les fonctions de Métropolitain.

«L'Ephorie des écoles par son rapport du 5 Septembre, No. 357, porte à ma connaissance les services rendus par le père Euphrosinne Potéca, comme Professeur à l'école St. Sawa, et son âge avancé qui ne lui permet plus de vaquer à ses pénibles fonctions.

En conséquence, désirant, en récompence de ses services, assurer une retraite paisible au susdit père, je vous invite Monseigneur, à me faire connaitre avant le 15 du courant, quels sont les Egouménats vacants, en me désignant celui des monastéres, où le susdit père pourrait être convenablement placé.»

Signé : Le Président Plénipotentiaire des Divans, Aide-de-camp, *Général Kiseleff.*

No. 614. Bukarest, le 9 Septembre 1832 **).

---

*) Dos. No. 50 curent, din 1832, (Arch. Stat.).

**) Dos. Nr. 50 curent pe 1832.

Redeschiderea anuluĭ scolar 1832—1833, se face în Bucurescĭ cu mare solemnitate. Asistă la acea solemnitate Generalul Kiseleff cu, tóte autoritățile înalte ale țĕreĭ. Logof. dreptățeĭ A. Filipescu, ținu o cuvêntare la acéstă ocasiune, în care aduse laude și mulțămirĭ Generaluluĭ Kiseleff și apoĭ arétă modul cum s'aŭ organisat scólele, etc.

Iată discursul acesta :

Cuvênt la deschiderea scólelor, ḑis de D. Logofĕtul dreptățeĭ A. Filipescu.

«Puține țĕrĭ s'aŭ îmbogățit din natură cu atâta îmbelșugare precum este țéra Românéscă, și cu tóte acestea nicăirea fericirea n'a fost maĭ rară decât într'acest pămênt.

Acéstă tristă nepotrivire este acum depărtată de noĭ ; istoria o va descrie, și va arĕta pricinile aceștiĭ nenorocirĭ, iar noă acum nu ne rĕmâne alt decât a mulțămi Provedințeĭ pentru bunătățile ce se rĕvarsă peste noĭ.

De când sórta Patrieĭ nóstre s'a încredințat înalt Ex. Sale D. deplin-împuternicituluĭ Prezident Generalul Kiseleff, cea maĭ nepregetată îngrijire a sa a fost să ștérgă tóte relele ce ne încutropise din vechime, și să ne pregătéscă o viitorime de fericire.

Nicĭ odată nu s'a arĕtat dragostea de binele obștesc cu maĭ multă căldură, și maĭ adâncă înțelepciune. Tóte trebuia să se prefăcă, tóte să se îndrepteze, și tóte s'aŭ împlinit cu mĕsură, cu dreptate, și liniștit ; acésta este un fenomen fórte rar în istoria némurilor, și ce este maĭ de mirare, tóte aŭ dobêndit, în puțină vreme, cele maĭ bune resultaturĭ ; acésta este o dovadă netăgăduită de buna întocmire a nuoilor așeḑĕmênturĭ, și o chiăzășuire temeĭnică pentru a eĭ urmare în viitorime. Prin a Ex. Sale îngrijire tóte s'aŭ îndreptat : Legislația, Miliția, Tribunalele, Administrația, Poliția, Spitalurile, Inchisorile, Carantinele Industria, Neguțĕtoria, nimic n'a rĕmas afară din îngrijirea Ex. Sale.

Tóte aŭ simțit că se cârmuesc de un duh înalt și pătrunḑĕtor. Pe lângă aceste bunătățĭ instrucția publică nu putea să rĕmâe maĭ îndărăt.

Inalt Ex. Sa, dintr'un început a avut îngrijire pentru acéstă parte a Administrațieĭ : sub a Ex. Sale bună protecție s'aŭ biruit multe neînlesnirĭ, și s'aŭ deșchis tinerimeĭ isvorurĭ de o învĕțătură temeĭnică și folositóre; dovadă sunt rodurile ce s'aŭ arĕtat din vremelnica întocmire a școlelor.

Acum Ex. Sa, covêrșind dorința nóstră, voeșce să întemeĭeze maĭ cu dédinsul acéstă facere de bine, și hotărît să așeḑe și instrucția publică în rĕndul instituțiilor nóstre celor maĭ de temeiŭ.

Școlele naționale s'aŭ așeḑat pe acelașĭ temeiŭ, precum sunt ale némurilor luminate. Tinerii de orĭ-ce stare vor putea găsi într'ênsele învĕțăturĭ potrivite cu mijlócele ce va avea fieș-care. In școlele începĕtóre, ce se așéḑă prin tóte orașele de căpetenie ale județelor, se vor da tinerimeĭ cunoscințele ce sunt maĭ de trebuință fieș-căruia om în societate; dintr'aceste școle eșind tênĕrul, și avênd mijloc a'șĭ urma învĕțătura maĭ departe, va putea păși în școla de umanióre în Craiova, séŭ aicĭ în Bucureșcĭ, unde 'șĭ va putea întinde și adăoga cele d'ântêiŭ cunoscințe ce va dobêndi în școlele începĕtóre. Apoĭ din școla de umanióre intrând în școla de filosofie, se va pregăti acolo tênĕrul în învĕțăturile ce'ĭ sunt trebuinciόse pentru a putea urma în vre-una din facultățĭ : învĕțătura doftorieĭ, orĭ a legilor, séŭ a matematiceĭ aplicate.

Printr'acéstă nouă întocmire, ce se dă acum școlelor, instrucția va dobêndi tótă întinderea ce i se póte da în pămêntul nostru. Părințiĭ nu vor maĭ fi silițĭ a'șĭ înstreina copiiĭ încă într'o vĕrstă fragetă, maĭ nainte de a se pregăti printr'o educație cuviinciósă și a se

face printr'acésta vrednicĭ de a dobêndi din a lor înstreinare un folos potrivit cu atâtea jertfe ale părinţilor; nădĕjduindu-se că fără de a se depărta din casa părintéscă copiiĭ vor putea găsi, în şcólele nóstre, tóte învĕţăturile câte sunt trebuincióse a împodobi duhul şi a insufla bune simţimênturĭ.

O generaţie nuoă, povĕţuită fiind de învĕţătorĭ cu bună şciinţă şi cu bune obiceiurĭ, aflându-se sub protecţia legilor, ce ne cârmuesc, se va deprinde din vreme a simţi folosul acestor aşeḑămênturĭ, a le iubi, a le cinsti ca pe cea maĭ temeĭnică siguranţă spre paza fericireĭ némuluĭ.

Fericită tinerimea căria se dă acum mijlóce a'şĭ desvolta ale lor fireşcĭ aplecărĭ la orĭ-ce învĕţăturĭ, şi prilej de a'şĭ arĕta fieşce-care vrednicia sa în slujbele Patrieĭ şi prin lucrărĭ folositóre omenireĭ.

Străduiţi-vĕ dar, tinerilor, din tóte puterile, a vĕ folosi de înlesnirile ce vi.se daŭ la învĕţătură, şi pe lângă mulţămirea ce veţĭ avea a pricinui cea maĭ mare bucurie părinţilor ce jertfesc tóte pentru sporirea vóstră la învĕţătură, veţĭ dobêndi şi de la patrie rĕsplătirea cuviinciósă. Aţĭ vĕḑut cu cât entusiasm s'a primit la examenul trecut sporirea ce aţĭ putut arĕta la învĕţătură; şcolariĭ ceĭ dintre voĭ carĭ s'aŭ arĕtat óreşĭ-ce maĭ cu silinţă aŭ dobêndit încurajare şi ajutor, fieş-care dupe al sĕŭ merit. Acum iarăşĭ vedeţĭ câtă dorire învăpăiază inima tutulor pentru înaintarea tinerimeĭ la învĕţătură. Inalt Ex. Sa D. Generalul Kiseleff, deplin-împuternicitul Prezident, însoţit de prea cinstitul Cliros, de cea maĭ înaltă nobilitate, şi de un public din ceĭ maĭ doritorĭ patrioţĭ pentru luminarea némuluĭ, a bine-voit a da astăḑĭ cinste şcólelor, sĕrbătorind cu a sa înfăţişare aicĭ, începutul anuluĭ şcolastic.

Ex. Sa, vĕ dă astăḑĭ, iubiţĭ tinerĭ, încredinţare publică de a sa părintéscă protecţie; prea cinstitul Cliros vĕ blagosloveşce chiămând Duhul Sfânt să vĕ lumineze, şi toţĭ patrioţiĭ vĕ uréză din inimă cel maĭ bun spor la învĕţătură.

Bucuraţi-vĕ, tinerilor, că v'aţĭ născut într'o epocă în care vedeţi că tóte vi-se pregătesc pentru o vieţuire fericită; o cărare nuoĕ spre slavă vi-se deschide, pe care părinţiĭ noştri n'aŭ păşit încă.

Siliţi-vĕ dar, fiţĭ fără pregetare la ostenelĭ; drumul vĕ este deschis; la mâna fieş-căruia tênĕr este acum a se vedea încoronat de cea maĭ mare cinste. Astăḑĭ vi se arétă învederat sprijinirea oblăduireĭ; vedeţĭ subt a cuĭ ocrotire se face acéstă serbare; tipăriţi-vĕ în adâncul inimeĭ chipul Sĕŭ; va veni vremea să vĕ făliţĭ la generaţia viitóre, că a'ţĭ avut norocirea a vĕ afla la începutul cărăriĭ spre fericire povĕţuiţĭ şi cârmuiţĭ de acela chiar, care împlinind, cu vrednicie, gândul prea înaltuluĭ şi mărinimuluĭ împĕrat, s'a făcut regenerator al Patrieĭ nóstre. Numele sĕŭ se va pomeni tot-d'a-una însoţit cu orĭ-ce lucru bun s'a făcut spre folosul Patrieĭ nóstre; acest nume încunjurat de bine-cuvêntărĭ, şi pomenit, dintr'un véc într'altul, ca un simbol de isbăvire, va fi vecĭnic în inima tutulor românilor.

«Acésta va fi, Excelenţă! monumentul ce'ţĭ vor rădica toţĭ româniĭ; acésta este care se cuvine făcĕtorilor de bine aĭ omenireĭ.»

Dăm în anexă *) traducerea în limba francesă a acestuĭ discurs [illegible]tinată Generaluluĭ Kiseleff, dupe chiar conceptul corectat.

Kiseleff fórte mulţămit şi de laudele ce i se aduc şi de realul resultat [illegible]bêndit prin scóle, adreséză Eforieĭ scólelor următorul oficiŭ sub No. 731 din 18 Octombre 1832:

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Гратіфікація чѣ л'адат ла візітаціа шкоалеи дін Ѳ. Сава де Д: де чтре Ѯ. Прешедінт Генерал Кіселев ла 18: 8вріе 1832.

	ДД. Професорі	Леи	
	Д: Ваіллант Ѯор.	250	Ам прііміт Ваіллант
	Д. Іосіф Роснер	300	J. Роснер
	Д: Георгіе Поп	350	ам прііміт Г. Поп
	Д: Іоан Попа Професор де Граматіка румънеаскъ	400	ам прііміт Іоан Попа
	Д. Іосіф Геніліе, Професор де Географіе	400	ам прііміт І. Геніліе
	Д: С. Марковіч Професор де лімба франчезъ	500	Сим. Марковіч
	Д: Ф. Аарон Професор де Історіе	400	Ам прііміт Ф. Аарон
	Д: Ф. Іоанід Професор де лімба гречеаскъ	300	ам прііміт Ф. Іоанід
	Mr Vaillant chef de la pension	800	
	et pour les ...	600	Vaillant
		1400	

Гратіфікаціе че с'а дат ла візітаре шкоалеи дін Ѳ. Сава де Д: Ѯ... школарілор че с'а Ѯ... лат де ла фіеще каре клас де ДД. професорі.

Нумеле школарілор		Суммa леи прііміте	Іскълітура прііміторілор школарі
N. Ніколае	Школар ал Д: Б: George Проф: Кл: I: ші II	200:	[illegible]
	ід. ал Д: J. Роснер проф. Кл: III	200	
Д. Петреску	ід ал Д: Г. Поп Кл: IV	200:	
Д: Роза Ѯ	Школар ал Д: І. Попа професор класа I де Ѯ	200	
С. Ѯ	Школар ал Д: J. Геніліе проф. Кл: II де Ѯ	200	
J. Георгеску	ід: ал Д: S. Марковічі, проф Кл: III	200	
С. Ѯ	ід ал Д: А. Флоріан проф. Кл: IV	200	
Г. Ѯ	ід. ал Д: Ф. Іоанід проф. Кл: I де філософіе	200:	

A l'Ephorie des Écoles

«Dans la visite que j'ai faite le 17 de ce mois à l'Ecole de S-t Sawa, ayant eu lieu d'être pleinement satisfait de l'ordre observé dans les études, de la régularité et de la bonne tenue que j'ai eu occasion de remarquer dans l'ensemble et dans les différentes classes en particulier, je transmets ici aux membres de l'Ephorie, ainsi qu'au Proviseur de l'Ecole, l'expression de ma satisfaction.

Il est mis à la disposition de l'Ephorie la somme de *six mille cent* piastres, dont *trois mille cent* piastres montant d'un mois des traitemens des professeurs: B. George, I. Poénar, G. Popp, I. Popp, I. Génèli, S. Marcovitz, Aaron et G. Ioannidi, dont j'ai eu occasion de visiter les cours, pour leur être distribuée à titre de gratification. *Huit cents* piastres seront mises à la disposition du chef de la pension, comme équivalent d'un mois de traitements pour les huit boursiers. La somme de *deux mille deux cents* piastres sera remise au Proviseur de l'Ecole, pour le compte des onze éléves, qui m'ont été recommandés par les Professeurs respectifs et par le chef de la pension, comme s'étant plus particulièrement distingués dans les études.

Ces différentes sommes seront prises sur l'excédant de l'ancienne caisse des traitemens, d'après les ordres transmis à la Vistiarie.

L'élève Charles Tournavito étant l'un de ceux qui se sont plus particulièrement recommandés, il sera admis parmis les boursiers.

En conséquence l'Ephorie est invitée à procéder à la mise à exécution du présent office.

Le Président plénipotentiaire des Divans, Aide-de-camp-général *Kiseleff*.

No. 731. Bukarest, le Octombre 1832.

Iată fóia pe care aŭ subscris de primire a gratificaţiunilor Generaluluĭ Kiseleff, profesoriĭ. O dăm şi în fac-simile ca să se eternizeze autografele: (Veḑĭ facsimile).

Gratificaţia ce s'a dat la vizitarea şcóleĭ din St. Sava, de D. deplin împuternicitul Prezident General Kiseleff, la 18 Octombre 1832

DD. PROFESORI	Leĭ	
D. Vasilache Jorj	250	Am primit, *Vasilache Jorj*
„ Ioniţă Poenaru	300	Am primit, *I. Poenaru*
„ Gheorghe Pop	350	Am primit, *G. Popp*
„ Ioan Pop, profesor de gramatica rumânéscă. .	400	Am primit, *Io n Pop*
„ Iosif Genilie, profesor de geografie	400	Am primit, *I. Genilie*
„ S. Marcovicĭ, profesor de limba franţuzéscă. .	500	Am primit, *Simeon Marcovicĭ*
„ F. Aaron, profesor de istorie	400	Am primit, *F. Aaron*
„ G. Iónid, profesor de limba grecéscă	500	Am primit, *G. Ioanid*
Mr. Vaillant, chef de la pension.	800	*Vaillant.*
et pour les récompenses au trois élèves presentés	600	
	1.400	

Gratificația ce s'a dat la vizitarea scóleĭ din St. Sava, de D. deplin împuternicitul Prezident, școlarilor ce s'aŭ presintat de la fie-care clas de DD. profesorĭ.

Numirea școlarilor		Suma banilor primițĭ	
N. Nicolae.	Scolar sub D. B. George, profesor cl. I și II.	200	Pentru acești banĭ li-s'aŭ dat cărțĭ fiind maĭ de trebuință.
	Idem, sub D. I. Poenaru, profesor cl. III .	200	
D. Bilciurescu	Scolar sub D. G. Pop, profesor clasa IV. .	200	
D. Popa Șerban. . . .	Scolar sub D. I. Pop, profesor cl. I de um.	200	
S. Șerbănescu.	Scolar sub D. I. Genilie, prof. cl. II de um .	200	
I. Florescu.	Scolar sub D. S. Marcovicĭ, profesor cl. III.	200	
S. Paleologu.	Scolar sub D. A. Florian, profesor clasa IV.	200	
G. Spahiu	Scolar sub D. G. Iónid, prof. cl. I de filologie.	200	

*

Generalul Kiseleff 'șĭ esprimă satisfacțiunea sa de mersul scólelor sub administrațiunea Eforieĭ și prin mesagiul de deschidere a generalniceĭ Adunărĭ, în Noembre 1832 *).

Iată pasagiul din mesagiŭ relativ la Eforie și scolĭ:

«Stăpânirea prețuind folosurile ce s'aŭ născut din așeḑarea Eforieĭ scólelor, aŭ alcătuit pentru spitalurĭ și pentru casele făcĕtóre de bine, alte duoĕ Eforiĭ **), puind tóte casele de obștescul folos, întru atribuțiile Departamentuluĭ pricinilor bisericeșcĭ. Boieriĭ carĭ sub nume de Eforĭ chivernisesc maĭ cu osebire aceste case, s'aŭ arĕtat cu toțiĭ destoinicĭ de credința ce am întru dênșiĭ, și prin a lor osirdie s'aŭ făcut vrednicĭ de recunoscința țĕriĭ. Iar maĭ ales învĕțătura obștéscă a făcut înaintărĭ carĭ prevestesc o viitorime roditóre de tóte darurile ce șciințele folositóre făgăduesc societățeĭ, și pociŭ arĕta chiar din césul acesta folosul cel de mult preț ce'l va dobêndi țéra de la acéstă tinerime, care alérgă din tóte părțile la scolile ce'ĭ sunt deschise, învĕțătura șciințelor celor maĭ de ântâia trebuință, dând omuluĭ o meserie hotărîtă prin care dobêndind el miḑlóce statornice de viețuire, împărtășeșce fericireĭ obșteșcĭ tótă liniștirea și buna orênduială, ce póte să făgăduiască societățiĭ o creșcere morală, întemeiată pe credință și îndreptată maĭ cu deadinsul spre industrie și meșteșugurile cele folositóre.»

*

Se cade a constata, că dupe cum Reglementul organic, tot asemenea și noul regulament al scólelor nu s'aŭ preocupat de loc de învĕțătura țĕranuluĭ. Maĭ esista óre măcar acele

*) «Alb. rom.» No. 93 din 24 Noembre 1832.

**) In 30 Martie anul 1832, Kiseleff a provocat pe sfatul adm. extraordinar să se institue Eforiĭ speciale pentru spitale și pentru casa de bine-facerĭ, din 3 membri dupe pilda Eforieĭ scólelor. Dăm în anexă 3 documente relative la acéstă afacere. Instituțiunea Eforielor s'a născut din vechia *Epitropie obștéscă* esistând încă sub Alex. Ipsilante. Veḑĭ tom. I din „*Ist. Românilor*" de V. A Urechiă, Bucurescĭ, 1891.

scolĭ înfiinţate de generoşĭ particularĭ pe la moşiile lor? Nicĭ un act din numerósele dosare ce am consultat nu maĭ pomenesc de ele. E probabil că promulgarea Reg. organic, introducênd o altă aşeḑare financiară şi de dărĭ, a isbit indirect esistenţa acelor scóle sătescĭ, carĭ trăiaŭ din *luḑĭ*, vinăriciurĭ, veniturĭ din bâlciurĭ, etc.

Cred util de a înregistra aci în anexe şi documentele deja publicate de mine, cu referinţă la scólele primare din ţéra românéscă din 1831—32, dupe *Istoria scólelor sătescĭ* a mea.

*

Inainte de a termina cu anul 1832 al ţĕreĭ romànescĭ, vom menţiona încă următórele acte:

Ocârmuirea judeţuluĭ Ialomiţa, 30 August 1832, cu raportul către Eforia scólelor, sub No. 3.016, arétă «că Mihalcea dascălul slovenesc din Urzicenĭ, s'a jeluit, că el pe temeiul cărţilor de orânduire ce are la mână, a învĕţat pre sîrmaniĭ copiĭ şi pe acei ce aŭ vrut să vie spre învĕţătură *na-prestan*, iară a sa dréptă simbrie câte leĭ 25 pe lună de la prima Octombre şi până acum la sfêrşitul luĭ August nu 'şĭ-ar fi primit'o de nicăirĭ, cerênd deslegare, să maĭ înveţe copiĭ séŭ nu? şi fiind-că numitul veni acolea la cinstita Eforie a'şĭ primi dreptul, ocârmuirea spre dovadă a încredinţăreĭ sale că a învĕţat copiiĭ nelipsit până acum, nu lipsi a'ĭ da la mână acéstă însciinţare*).»

Va să ḑică şi în August 1832, maĭ exista icĭ colea din vechile scóle slavono-române, dar abandonate, uĭtate de Eforia scólelor.

La 21 Noembre 1832, Eforia numi profesor de limba grécă vorbitóre pe Costache Aristia şi îndată apoĭ 'l însărcină şi cu limba francesă, dându'ĭ câte 200 leĭ pe lună de fiecare catedră.

*

Nu numaĭ prin comisiune se încredinţă Kiseleff de mersul scólelor, ci şi prin visită directă. Aşa, posedem un raport cu No. 7, din 15 Iulie 1832, al profesoruluĭ Constantin Stanciovicĭ din T.-Jiuluĭ, către Eforia scólelor naţionale, prin care dă séma despre visita generaluluĭ Kiseleff, la şcóla din acest oraş

Din acest raport culegem o informaţiune nouă, aceea că la şcóla primară din acest oraş eraŭ admise şi fete, de óre-ce două din ele iaŭ parte la solemnitatea recepţiuneĭ în scólă a generaluluĭ Kiseleff.

Iată raportul în cestiune:

Către cinstita Eforie a scólelor naţionale

«Fac şciut Cinstiteĭ Eforiĭ, că Vinerĭ la 10 ale aceştiĭ lunĭ, fu norocit şi acest oraş cu venirea D. deplin-împuternicit Prezident General aghiotant şi cavaler Kiseleff, şi între cele-alte vizite ce făcu D. Prezident, fu norocită şi acéstă şcólă cu vizita Excelenţieĭ sale; unde eŭ bucurat fórte, l'am întâmpinat cu destulă slavă, adecă: cu 3 băeţĭ şi 3 fete, îmbrăcate cu haine albe de batistă până la genuchie, cu coróne de florĭ în cap şi cu câte un crin în mână, aceştĭ băeţĭ şi fete, nu fură aşa de vêrstă mare, de cât de câte 7 anĭ.

*) Veḑĭ anexa corespunḑĕtóre.

«Maĭ pe urmă dupe ce stătu Excelenţa sa în şcólă, începură pe rând pomeniţiĭ şcolarĭ şi două din şcolăriţile pomenite, a propune înaintea luminatuluĭ Prezident câte un mic cuvênt, dar prea frumos. Şi afară de acestea, făcuiŭ şi eŭ deosebit cuvênt, pe care îl luă Excelenţa sa cu sine; aceştĭ şcolarĭ, care cum isprăvia propunerea sa, da cuvêntul (care erea prescris de mine), în mâna Prezidentuluĭ; şi deosebit de acésta, când isprăvia fişcecare cuvêntul sĕŭ, ceĭ-alţĭ 50 şcolarĭ, într'un ton striga: Să trăescĭ Excelenţă! Maĭ pe urmă, dupe sĕvêrşirea acestor cuvinte, mulţămind D.D. împuternicit, dete şi dar, atât la şcolariĭ carĭ propuseră cuvintele, cât şi la ceĭ-alţĭ toţĭ scolariĭ.

«D. deplin împuternicit, rîvnitor fiind ca să vaḑă înaintarea tinerilor, îmĭ porunci ca să fac tótă lecţia lancastriană, care dupe ce începuiŭ, merse singur Excelenţa sa din şcolar în şcolar şi cercetându'ĭ atât la scris, cât şi la citit, rĕmase fórte mulţămit.

«Şcóla încă fu prea curată şi prea bine mobilarisită, adecă spălată, spoită; cum intri în şcólă, drept vizavi cu privirea, o tablă de batistă zugrăvită şi scrisă cu bucuria care o simte şcolariĭ din voiajul Excelenţieĭ sale. Pe d'asupra fereştrilor coróne de felurimĭ de florĭ; telegrafurile înflorate iarăşĭ cu felurimĭ de florĭ, pe jos aşternut deosibite florĭ mirositóre; din sala scóleĭ până la pórtă aleĭ de braḑĭ înfloraţĭ şi la pórtă deosebite coróne de trandafirĭ; pe tabla nisiparilor scrie: **VIV.**, şi literile cele maĭ lesne pentru începĕtorĭ; séra luminaţie; la plecarea Excelenţiĭ sale, fiind-că drumul era p'aci am scos toţĭ şcolariĭ la pórtă, şi puindu'ĭ rând când a trecut Excelenţa sa, aŭ începutără a ḑice într'un ton: Să trăescĭ Excelenţie! şi aŭ început a cânta cântarea dimineţiĭ, unde stând Prezidentul în loc bucurat fórte a mulţămit. Tóte aceste mobile s'aŭ făcut numaĭ cu strădania şi cheltuiala mea, de care nu mĕ tem nimic, socotind că a rĕmas Prezidentul mulţămit.

«Am primit porunca Cinstiteĭ Eforiĭ cu No. 224, d'impreună şi cu alăturata poruncă către ocârmuitorul, tocmaĭ astăḑĭ la 15 ale aceştiĭ următóre, unde înţelegĕnd cu deslușire, voiŭ urma întocmaĭ cu chipul acela. Cu cinste arĕt, că magistratul de aicea, mĭ-aŭ cerut mie voïe ca să facă analoghie pă şcolarĭ, să plătéscă tótă cheltuiala ce aŭ făcut până acum cu şcóla, ḑicĕnd: Că, Marea Dvornicie a trebilor din lăuntru, porunceşce, ca magistratul să nu se amestice în cheltuiala şcoleĭ, şi că acéstă cheltuială ce aŭ făcut'o pe neşcire, să o ia de la şcolarĭ. Dar, eŭ cu totul am stat împotrivă la acésta, ḑicĕnd: Că nu se póte fără şcirea Cinstiteĭ Eforiĭ, să facă ast-fel de analog; de aceea nu lipsiĭ a raportui, dupe datorie, ca să bine chibzuiască Cinstita Eforie, pentru acest analog, a nu mi se sparge şcóla, din pricină că, de va fi una ca acésta ceĭ maĭ mulţĭ dintre şcolarĭ, nu aŭ stare nicĭ de 10 leĭ.

Aşa dar, eŭ rog pe cinstita Eforie, ca să bine-voiască, a'mĭ trimite rĕspuns să şciŭ ce să rĕspunḑ magistratuluĭ.

Plecat, *Costandin Stanciovicĭ.*

No. 7.—15 Iulie 1832, Têrgul-Jiuluĭ.

Sub impulsiunea lucrărilŏr comisiuneĭ scolare şi a resoluţiunilor generaluluĭ Kiseleff, Eforia activéză prin nuoĭ circulărĭ construirea de locale de scóle prin capitalele judeţelor.

De la uniĭ magistraţĭ din judeţe se cerură Eforieĭ planurĭ dupe care să se facă aceste construcţiunĭ *).

*) Veḑĭ dosarul din Iulie 1842, No. 46.

IN MOLDOVA.

Ca şi în anul 1831, «Alb. rom.» începe anul 1832 cu următorul:

Imnul moldovenilor la anul noŭ 1832

Din tronul cel de stele,
O Dómne ié aminte!
A fiilor părinte,
Ascultă ruga 'n cer.

Pe anul, ce acuma
Din sînul Tĕŭ deréză,
Il bine-cuvintéză
Cu ceĭ ce'l vor urma.

Nicĭ marea, nicĭ câmpia,
Cu grindină, furtună
Cu fulger ce detună
Nu ni le maĭ certa.

Pre vasul noŭ ce duce
A patrieĭ nóstre sórte,
Lin zefir ca să'l pórte
Spre ţĕrmul cel dorit.

Moldoviĭ fericirea,
O Dómne 'ntemeĭaz'o,
Urmaşiĭ noştriĭ vad'o
Din ḑi în ḑi sporind.

Pe-augustul Protector
Tot harul, ş'acel bine
Ce de la el ne vine
Rĕvarsăl înmiit!

Simţimintele exprimate de G. Asaki în aceste versurĭ eraŭ ale uneĭ mare părţĭ din societatea română, orĭ-cât astăḑĭ nu le am afla pe deplin corespunḑĕtóre intereselor naţionale.
Dar în aceste versurĭ nimic relativ la scólă. In adevĕr, scóla în Moldova se desparte fórte curĕnd de boierime în privinţa simţimintelor şi a aspiraţiunilor politice. Nu târḑiŭ, o vom vedea, póte chiar nedréptă uneorĭ faţă cu Rusia, dar împinsă spre Franţa de consciinţa deşteptată a originelor latine a némuluĭ românesc.

*

In 15 Ianuaria 1832, Epitropia învĕţăturilor publice dă o însciinţare prin care arétă noua situaţiune făcută scólelor prin Regulamentul organic. Prin acéstă publicaţiune ce dăm în anexă *), Epitropia (Mitropolitul Veniamin, Vornicul C. Mavrocordat şi Vist. M. Sturdza), arétă protecţiunea ce se acordă corpuluĭ academic, care este scutit de orĭ-ce dărĭ şi situaţiunea făcută absolvenţilor scólelor, carĭ aŭ a fi preferiţĭ la dregătoriile poli-

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

ticescĭ *) şi militare, pe lângă că aŭ a fi crescuţĭ cu întreţinerea pe comptul Statuluĭ.

Epitropia promite curênda deschidere a internatuluĭ de băeţĭ şi aceluia de fete, cum şi a unuĭ institut *agronomo-iconomicesc*. Nu maĭ puţin se va deschide şi sęminarul de la Socola destinat pentru candidaţiĭ la preoţie.

Vom vedea întru cât în cursul anuluĭ 1832 Epitropia a realisat asemenea promisiunĭ; aci vom maĭ aminti una de importanţă deosebită.

Epitropia spre a se conforma disposiţiuneĭ Regulamentuluĭ organic se preocupă de mĕsurile ce sunt de luat pentru scólele începĕtóre din câte-va judeţe, şi anume de la Roman, Botoşanĭ, Bêrlad, Galaţĭ şi Focşanĭ.

Pentru pregătirea institutorilor necesarĭ la aceste scolĭ, Epitropia anunţă că la 1 Februarie se va deschide la Treĭ-Erarchĭ o scólă *pregătitóre*.

Acéstă scólă a fost provocată de referendarul G. Asaki prin raportul sĕŭ către Epitropie, prin care 'ĭ ḑice, la 15 Ianuarie 1832:

«Pentru pregătirea candidaţilor la profesoratul scólelor începĕtóre de pe la ţinuturĭ, trebuinţă fiind a se urma un curs de pedagogică şi cu acéstă trebuinţă extra-ordinară avênd a se însărcina toţĭ D-niĭ profesorĭ aĭ gimnasieĭ, fieş-care pentru ramul sĕŭ, iar pentru paradosirea cursuluĭ de pedagogică propuind jos iscălitul pe D-luĭ Samoil Botezatul, carele a împlinit în Bucovina acéstă sarcină, Cinst. Epitropie va bine-voi a rêndui pentru toţĭ profesoriĭ un adaus către lefile lor, iar D-luĭ Botezatul o din nouă léfă, care lefĭ provizorie să fie până la ḑiua de 1 Maiŭ, când se va putea pune în lucrare noul regulament special al scólelor **).»

Pentru a fi admis în scóla pregătitóre de institutor pentru judeţe, condiţiunile cerute aŭ fost: Deplină sciinţă de limba românéscă, de catechis, sciinţă de istorie, geografie şi aritmetică.

Scóla a funcţionat până în 15 Maiŭ, deschisă fiind la 15 Februarie. Iată raportul presentat de referendarul Asaki, către Epitropie pentru facerea definitivelor examene a candidaţilor:

Către Epitropie

«Dupe punerea la cale a cinstiteĭ Epitropie, urmându-se în gimnasie, de la 15 Februarie până la 15 Maiŭ, un curs pedagogic pregătitor candidaţilor pentru posturile de profesorat pe la ţinuturĭ, cu cinste arĕt că acest curs s'a încheiat şi că făcêndu-le cercetare 'ĭ-am aflat pregătiţĭ în cunoscinţele începĕtóre. Drept aceea, punênd acestea sub vederea cinstiteĭ Epitropiĭ, rog să bine-voiască a hotărî ḑiua examinăreĭ candidaţilor, spre a putea fi, dupe a lor vrednicie, rânduiţĭ la posturile cuvenite.» (17 Maiŭ 1832).

Asupra acestuĭ raport Epitropia ordonă:

«Semişia. Cu unita socotinţă şi a P. S., se va da de la 1 Iunie câte 100 leĭ pe lună léfă acestor candidaţĭ în vremea îndeletnicireĭ lor aicĭ în gimnasie, unde în fiinţa profesorilor vor paradosi în tóte ḑilele spre practisirea metoduluĭ, dupe care vor urma învĕţătura pe la scólele începĕtóre, urmându-se acésta până la viitorul examen, când eĭ cercetându-se se vor trămite la a lor destinaţie ***).»

---

*) G. Asaki în 12 Iulie 1832 cu raportul No. 15, cere Epitropieĭ să miḑlocéscă a împedica admiterea prin cancelariĭ a scolarilor carĭ n'aŭ terminat deplin cursurile gimnasiuluĭ. (Pag. 15, dosarul 20, Arh. Stat.).

**) Dos. de la Arh. Stat., No. 20, fila 13.

***) Maiŭ 27, Dos. No. 18 curent, Arch. Stat., fila 134.

La Iulie în 16, s'a făcut examenul candidaților de institutorĭ pe la județe *).

Prin jurnalul Epitropieĭ de la 16 Iulie 1832, (Dosar No. 20 curent Arh. Stat.), se dispune, că înainte de examenul public făcut la gimnasiul din acea ḑi, «Epitropia în complect a pășit întru cercetarea candidaților pentru profesoria scólelor ținutale, spre a cărora deprindere în metodica și paradosire s'aŭ fost rênduit un curs înadins de la 1 Februarie anul curgĕtor. Decĭ examinând cu amĕnuntul pe Antonie Gheorghiu, C. Zefirescu, Ion Zaharescu, Alexandru Corlățeanu, V. Pavlovicĭ, Toma Giușcă și Th. Stamate, din rĕspunsurile lor s'aŭ socotit în stare a putea paradosi în limba românéscă, învĕțăturile începĕtóre, ș'anume: Clasul elementar și clasul normal. Așa dar, din aceĭ candidațĭ s'aŭ ales ceĭ maĭ în vêrstă 6, care numĕr este legiuit prin organicescul regulament a se așeḑa pe la 6 têrgurĭ jos însemnate. Insă, fiind-că maĭ nainte s'aŭ fost arĕtat la Epitropie D-luĭ Ion Nanu, prof. clasuluĭ elementar din Iașĭ cu rugăminte, ca în privirea casnicilor sale interesurĭ să fie rânduit profesor la scóla de Roman, apoĭ întru mulțămirea ce are Epitropia de slujbele sale, i s'a învoit acéstă cerere, rânduind aicea în locul sĕŭ pe candidatul Teodor Stamati. Iar rânduirea la cele-alte posturĭ, s'a făcut precum urméză:

Anton Gheorghiu la Botoșanĭ;

Costache Zefirescu la Hușĭ;

Ion Zaharescu la Bêrlad;

V. Pavlovicĭ (Paulini) la Focșanĭ;

Toma Giușcă la Galațĭ,

Numițiĭ până vor da viĭ doveḑĭ a vredniciei lor se vor rândui împlinitorĭ profesorieĭ la acele posturĭ și prin formalnic decret li se va rândui léfa 2.500 leĭ pe an din casa scólelor și încă la ceĭ de la ținuturĭ câte 500 leĭ pe an pentru vatavul și simbria argatuluĭ scóleĭ aceleia și primind de la municipalitatea loculuĭ locuință în casa scóleĭ, lemne de foc și luminare, avênd întru cele ale învĕțătureĭ a se povĕțui dupe înadinse instrucțiĭ **) ce li se vor da din partea Epitropieĭ, care va adeveri și exemplarele manuscriptelor de pe care sunt datorĭ a face parados, iar trimiterea acestor împlinitorĭ de profesorie se va face fără întârḑiere. Apoĭ pentru că prin organicescul regulament, la fieș-care din scólele ținutale se legiuesce câte un inspector din persónele cele maĭ alese a loculuĭ, cunoscute prin a lor plecare pentru sporirea bunelor învĕțăturĭ a tinerimeĭ, Epitropia a ales de inspector scólelor ținutale:

Pe P. S. Sa Episcopul Meletie, efor la Roman;

Pe P. S. Episcopul Sofronie, efor la Hușĭ;

Pe D-luĭ Spătarul Iordachi Iamandi, inspector la Bêrlad;

Pe D-luĭ Spătarul Sandul Stamatin, inspector la Focșanĭ;

Pe D-luĭ Aga Dimitrie Iamandi, inspector la Galațĭ;

Pe D-luĭ Postelnicul Alecu Ralet, inspector la Botoșanĭ.

Acestor inspectorĭ, prin înadins scrisóre a Epitr. se va face hărăzire acesteĭ însemnate cinstitóre vredniciĭ, păstrând Epitr. drit a le împărtăși întru acésta povĕțuirile cuviincióse.»

•

La anexa respectivă dăm «instrucțiile pentru scólele ținutale» întocmite de Epitropie la 20 Iulie 1832.

Din acestea vedem, că scólele începĕtóre din județe sunt deschise pentru «*tineriĭ fără*

*) «Alb. rom.» pag. 292, (1832).

**) Să se vaḑă aceste instrucțiĭ în anexa de la acéstă pagină.

osebirea stăreĭ şi a religieĭ», cu esclusiunea numaĭ a celor infirmĭ de bóle lipiciόse şi cu rele purtărĭ.

Admisiunea este de la 7—13 anĭ. In clasa elementară admisiunea este peste tot anul scolar iar în cel normal numaĭ la începutul cursuluĭ de iarnă.

Anul scolar începe la 1 Septembre şi dură până la 1 Iunie, când urmézâ vacanţa.

Vor fi două examene publice pe an «ambele cu ceremoniĭ şi serbarea cuvenită dupe înainte publicaţie de 8 ḑile.»

Orele de studiŭ de la 8—11 şi de la 2—5 séra în timpul vereĭ, iar iarna de la 2—4.

Institutoriĭ sunt datorĭ să insufle scolarilor curăţia cugetărilor, dragostea către D-ḑeŭ, către aprόpele, indatoririle către patrie, respect şi credinţă către Domnitorul ţĕreĭ şi către legiuirile sale.

Catechismul va fi predat la scolarĭ de preotul loculuĭ, care va fi şi confesorul profesoruluĭ şi al scolarilor.

Invĕţătoriĭ şi scolariĭ vor merge la biserică sĕrbătorile. Implinirea datoriilor religiόse se va vesti în raport către Epitropie, iscălit de inspector, confesor şi institutor.

Scόla ţinutală se împarte în clas elementar şi clas normal.

In clasul elementar se învĕţă citirea şi scrisόrea dupe metoda luĭ Lancaster, pe tabele ad-hoc tipărite, asemenea numĕrarea şi rugăciunile.

Cetirea şi rugăciunile se vor învĕţa dupe cartea *Intéile cunoscinţe.*

In clasul normal scolariĭ vor învĕţa pe scurt gramatica românéscă a luĭ G. Seulescu, adeverită de Epitropie;

Aritmetica până la împărţire esclusiv, dupe manuscrisul prof. Filipescu, adeverit de Epitropie;

Geografia generală dupe manuscrisul prof. Fabian. Intéile cunoscinţe de la faţa 24 până la finea cărţeĭ.

Ca mĕsură escepţională la deschiderea scόlelor judeţene se dispune, că pe lângă clasul elementar institutorul va putea deschide şi clasul normal, de se vor găsi scolarĭ ceva pregătiţĭ; institutorul va ţine cu aceştia clas dupe amiază şi se va sili să formeze dintre scolarĭ un supleant pentru clasa normală, un supleant de la începutul anuluĭ viitor. Acest suplinitor va fi plătit din casa scόlelor cu câte 500 leĭ pe an.

Intre pedepsele admise este ingenuchĭarea, şederea la locul defăĭmăreĭ şi în casurĭ maĭ grave aplicarea de la 5—20 loviturĭ de vargă, dupe vîrsta scolaruluĭ şi dupe prealabila însciinţare a părinţilor, séŭ epitropieĭ scolarilor.

In anexă se pόte vedea «tabla ḑilnică a paradosireĭ la clasul normal pe treĭ anĭ.»

In genere instrucţiunile de la 20 Iulie 1832 sunt bune şi afară doară de pedépsa cu bătaia, corespunḑĕtόre principiilor pedagogice.

In decursul anuluĭ 1832 s'aŭ deschis de la 1 Septembre treptat scόlele judeţene.

«Albina românéscă» No. 98 scrie despre acestea:

«Din raporturile primite de la ţinuturĭ rînduite a avea scόle începĕtόre, se însciinţéză, că dupe cuvenita sfinţirea caselor unde avea a se aşeḑa aceste folositόre aşeḑĕmânturĭ, tόte acestea s'aŭ început şi se află în deplină lucrare.

«La Botoşanĭ s'a început paradosul cu 103 scolarĭ.

«La Galaţĭ cu 44.
«La Bêrlad cu 50.
«La Huşĭ cu 15.
«La Focşanĭ cu 16.
«La Roman cu 56.

«Numĕrul scolarilor sporesce din ḑi în ḑi, din tóte părţile se adună tinerĭ de tótă starea spre a se adăpa la isvorul cel mântuitor, cu care organicescul reglement înrouréză patria nóstră *).

Măcar că scólele se deschid numaĭ la Septembre 1832, profesoriĭ sunt numiţĭ încă de la 1 Iulie, ca să mérgă la judeţe să pregătéscă localurile în timp oportun.

Dăm aci în întregime un ordin de numire al luĭ Toma Giuşcă, rînduit institutor la Galaţĭ. Din el se va vedea carĭ eraŭ avantagiele asigurate primilor institutorĭ judeţenĭ. Eată-l transcris în litere latine :

«Epitropia învĕţăturilor publice în Principatul Moldoveĭ

Către D. Toma Giuşcă

«Intru încredere că principiile mântuitóre a sfinteĭ nóstre religiĭ şi mărimile bunelor învĕţăturĭ, te vor povĕţui în tóte urmările D-le, spre a fi drept pildă altora prin cuvênt şi prin fapte, acum, la aşeḑarea Scólelor ţinutale, pentru paradosirea cunoscinţelor începĕtóre, Epitropia pune asupra D-tale sarcina de împlinitor profesor la politia Galaţĭ, unde, de la 1 Iulie, anul curgĕtor, este rânduită D-tale locuinţa în casa scóleĭ publice, încălḑit, luminare, şi pe lângă acestea, din casa scólelor o léfă de duoĕ miĭ cincĭ sute leĭ pe an, şi încă 500 leĭ pe an, pentru vătaful şi argatul scóleĭ aceea.

Ce să atinge de îndatoririle profesorieĭ, aşa te veĭ povĕţui întocmaĭ dupe instrucţiile scolastice, de la a cărora cu sfinţenie plinire derézĕ înfiinţarea scoposuluĭ Epitropieĭ ţintitor către folosul obştesc, şi întăritura D-tale în postul sus însemnat» **).

Datu-s'aŭ la Iaşĭ, în 10 Septembre 1832.

Veniamin Mitrop. Moldoveĭ, *Ghica Hatm.*, *Mih. Sturza*, **G. Asaki** *Referendar*

No. 35.

*) La Botoşanĭ, institutorele fu Ion Gheorghiu, la Galaţĭ Toma Giuşcă, la Bêrlad Ioan Zăhărescu, la Huşĭ Costache Zefirescu, (care maĭ tărḑiŭ fu trămis împreună cu Teodor Stamate (1834) în străinătate la studiĭ), la Focşanĭ *Vasile Pavlovicĭ* (carele maĭ apoĭ, sub influinţa directiveĭ romanizatóre de atuncĭ îşĭ ḑise *Paulini*), la Roman trecu Ioan Nanu, (carele la 1831 era învĕţător la Treĭ-Erarhĭ, împreună cu T. Verescu.

**) Acéstă scólă se deschise la 5 Septembre 1832; Giuşcă era decĭ, acolo la 5.

La scóla elementară din Iaşĭ a fost rênduit Teodor Stamati, numit prealabilmente învĕţător la alt judeţ, la Roman, cum se póte vedea în Dos. No. 20, de la Arch. Stat., pag. 10. Luĭ Stamate nu se fixéză léfă maĭ mare şi el locuesce în casele gimnasiuluĭ Vasilian. In locul ocupat acum de Stamate fusese Ioan Nanu, care acum trecu la Roman.

*

Indată ce scolile judeţene se înfiinţéză, Epitropia se ocupă cu organisarea comitetelor de inspecţiune judeţeane. Chiar în 1832 adreséză la maĭ mulţĭ cetăţenĭ din judeţele cu scóle, următórea :

Carte de rândulre a inspectorilor pe la scólele ţinutale

Epitropia învĕţăturilor publice în Principatul Moldoveĭ .

Către cinstit D-luĭ . . . . , la . . . .

«Cu aşeḑarea scólelor începĕtóre pe la 6 têrgurĭ ale Moldoveĭ, legiuindu-se tot-odată prin organicescul reglement la fieşĭ-care din aceleaşĭ şcóle şi câte un boier inspector, locuitor în acel têrg, carele, preţuind folosurile mântuitóre a buneĭ educaţie, despre o parte să privegheze cea întocmaĭ împlinire a datoriilor cu carĭ sunt însărcinaţĭ D-lor împlinitoriĭ profesorĭ rînduiţĭ la acel ţinut, éră despre alta să apere interesurile scólelor, în puterea legiuirilor statornicite ; Epitropia, întru încredere ce are în principiile morale şi în aplicările D-tale către sporirea învĕţăturilor în patrie, încredinţéză D-tale acéstă însemnătóre şi cinstitóre sarcină, de inspector, începĕtóre de la . . . . . . , cu îndatorire ca împreună cu cel de acolo profesor să îndemânezĭ şi să înlesniţĭ atât pregătirea şi deschiderea aceleĭ scóle în coprinderea instrucţiilor ce s'aŭ dat numituluĭ, a cărora copie D-tale se vor împărtăşi, cât şi urmarea paradosireĭ, dupe înadinse povĕţuirĭ, care pe rând încă se vor sloboḑi întru acestea de Epitropie.

«Drept aceea, îmbrăţişând cu bine-voitóre plecare acest interes obştesc, Epitropia aştéptă cu a D-tale intrare în lucrare şi doritul rĕspuns *)».

*

Trecênd de la învĕţământul primar la acel secundar, aflăm gimnasiul Vasilian primind la 1832 un noŭ contingent de 21 tinerĭ bursierĭ printre. carĭ aflăm şi fiĭ de boierĭ, ca Alecu Catargiu, fiul Vorniculuĭ Iordache Catargiu, Alecu Mavrocordat, fiul Vorniculuĭ C. Mavrocordat, Nicolae Manu, fiul Hatmanuluĭ Manu, etc.; ceĭ-alţĭ sunt fiĭ de neguţătorĭ, de preoţĭ şi de boierĭ maĭ micĭ. Din acest contingent de scolarĭ, Alecu Catargiu deveni în ḑilele nóstre preşedintele curţiĭ de casaţiune, Mavrocordat fu mare Şambelan al M. S. Carol, iar George Stichi şi Iancu Vitzu ajunseră în timp profesorĭ.

*

Incă de la finea anuluĭ 1831, la 29 Decembre, generalul Mircovicĭ, cu adresa către G. Asaki, sub No. 8.090, din ordinea preşedinteluĭ plenipotenţiar 'ĭ cere «în cel maĭ scurt timp posibil despre scolĭ o dare de sémă şi despre starea caseĭ scólelor până la 1 Ianuarie 1832.»

*) Dos. No. 18 curent, Arch. Stat. (fila 612)

Din acéstă dare de sémă a referendaruluĭ scólelor se póte vedea, că maĭ cu dinadinsul institutul Vasilian propășesce numaĭ de la 1832 înainte.

In scóla Vasiliană de la Treĭ-Erarhĭ, în anul 1832, aŭ frecuentat cursul începĕtor 129 de scolarĭ, iară norma aŭ avut 47 și gimnasiul 29, din care 21 eraŭ bursierĭ, iar 8 solvenţĭ adecă pe propriile lor spese admișĭ în internat.

De la reorganisarea scóleĭ vasiliane din 1828 până la finea anuluĭ 1832, scóla Vasiliană și anexele sale fură populate rândurĭ-rândurĭ, cu un total de 875 de scolarĭ. Jurnalul «Albina românéscă» ne-aŭ păstrat preţióse informaţiunĭ despre mersul treptat al scólelor din Moldova.

*

Gimnasiul Vasilian primesce în 1832 un puternic factor de desvoltare prin un început de aplicare a art. 422 din Regulamentul organic. Prin acest articol se hotăria organisarea uneĭ colegiĭ pentru crescerea a 100 de copiĭ, fiĭ și orfanĭ de funcţionarĭ aĭ Statuluĭ. Acestor 100 de copiĭ urma să li se dea întreţinerea complectă din Budgetul scólelor, ca rĕsplătire pentru părinţiĭ lor, carĭ dupe art. 423 din Regulament sufereaŭ o reţinere de 10 la sută din lefĭ, în profitul fonduluĭ scólelor.

In anul 1832, ca început de aplicare a acestor disposiţiunĭ ale Regulamentuluĭ, se primesc 20 de bursierĭ, séŭ cum le ḑicea Gh. Asaki, *alievĭ* séŭ *alumni*. Referendarul scólelor Gh. Asaki, aplicând disposiţiunea Regulamentuluĭ organic, care creă un privilegiŭ maĭ mult pentru boierime*) simţi nevoia a face ceva asemenea și pentru fiiĭ poporuluĭ. In ḑiua decĭ, când primi ca alievĭ pe Theodor Balș, Dimitrie Miclescu, Alecu Mavrocordat, Ilie Hermeziu, Iancu Alexandri, Constantin Duca, Constantin Vârnav, Theodor Iamandi, Ion Crupenschi, Petrache Veissa, etc., admitea sub denominaţiunea de stipendiștĭ, din clasa de jos, pe Anastasie Fĕtu, Dimitrie Gusti, Iancu Albineţ, Iorgu Stihi, Iancu Stavrat, Alecu Costinescu, Vasile Popescu (maĭ tărḑiŭ ḑis Scriban), Dimitrie Grigoriu Văsescu, etc.

Pe când fiiĭ de boierĭ și de funcţionarĭ eraŭ admișĭ în internat prin tragerea la sorţĭ a numelor tuturor celor care cereaŭ acéstă favóre, stipendiștiĭ din clasele ḑise de jos, eraŭ admișĭ în internat în urma unuĭ examen. Ce a resultat din acéstă diversitate de origine a elevilor internaţĭ, o spune istoria ulterióră a cultureĭ naţionale: cine nu scie ce aŭ devenit «*stipendiștiĭ din clasa de jos*» Fĕtu, Dimitrie Gusti, Costinescu, Albineţ, Popescu Scriban, etc., și câţĭ din ceĭ 20 fiĭ de boierĭ, séŭ de funcţionarĭ superiorĭ aŭ dobĕndit vre-o însemnătate sciinţifică, séŭ literară ?...**).

*

Intre mĕsurile de îmbunătăţirĭ a institutuluĭ Vasilian în decursul anuluĭ 1831—1832, se cuvine a se înregistra cele următóre, dupe publicaţiunile «direcţieĭ scólelor» din Alb. rom.» :

---

*) Veḑĭ anexele la acéstă pagină.

**) In 7 August 1832, Epitropia, (Veniamin Mitropolitul Moldoveĭ, Sturza Mihaiŭ și Vornicul C. Mavrocordat) închee jurnalul cu No. 27 (Dosarul No. 20 curent, Arch. Stat.), prin care hotărĕsc ca: «Prin înaintarea scolarilor deschiḑĕndu-se câte-va posturĭ de stipendiștĭ, fiĭ sĕrmanĭ, séŭ de părinţĭ scăpătaţĭ, carĭ cu cheltuiala Statuluĭ aŭ a lor locuinţă și hrană în gimnasie,» Epitropia, pentru a acorda aceste îndemânărĭ la ceĭ maĭ vrednicĭ, înzestraţĭ cu talent însemnat și cu bune plecărĭ, dispune facerea unuĭ concurs de admisiune.

No. 1. *).

«La institutul aflător alăturea cu gimnazia, și hotărât pentru creșcerea fiilor nobilĭ, trebuință fiind de treĭ pedagogĭ, însărcinațĭ cu priveghiarea și purtarea de grije acestor tinerĭ, cu care vor avea împreună locuința, hrană și luminare, primind cel ânteiŭ o léfă de 3.000 leĭ pe an. Iar ceĭ-alțĭ duoĭ câte 2.000 leĭ, se face cunoscut ca persónele de bună crescere carĭ vor avea plecare pentru acéstă însărcinare și cerutele însușirĭ, să se adresuiască către cinstita Epitropie a învĕțăturilor, cu dovedĭ și chiezășiĭ de vrednic haractir, sub care condiție numaĭ vor putea câștiga acele posturĭ.»

No. 2. **) **Direcția scólelor**

«Din orênduirea cinstiteĭ Epitropiĭ a învĕțăturilor publice, se face cunoscut, că la postul de profesor a limbeĭ franțeze în Gimnazia Vasiliană, rânduindu-se D-luĭ Șarl Tiso, cursul acesteĭ învĕțăturĭ se va începe lunea viitóre în 2 Maiŭ.

«La învĕțătura acestuĭ obiect extraordinar, se vor primi scolariĭ din clasul gimnasieĭ, cariĭ vor urma cu spor lecțiile cele rânduite.

«Asemenea se vor putea împărtăși de acéstă învĕțătură persónele de din afară care, spre îndeplinirea sciințeĭ lor ar dori să câștige acéstă limbă.

«Spre înlesnirea paradosireĭ s'aŭ rânduit, în cursul de véră, ceasurile dupe amiadădĭ de la 4 până la 6 evropene.

No. 3. ***).

«Invoindu-se D-séle C. Botezatu, profesorul limbeĭ germanice, (nemțeșcĭ) a deschide un curs extraordinar a limbeĭ aceștia, se face cunoscut, că învĕțătura eĭ în gimnazie se va începe Luni în 2 Maiŭ, asemenea în césurile de la 4 până la 6 dupe amiadĭ.

«Drept aceea, doritoriĭ de acéstă limbă, se vor înfățoșa maĭ nainte la numitul, spre a le face cunoscute condițiile sub care vor putea urma acest curs de învĕțătură.»

No. 4. ****).

Referendarul Asaki, cu raport către Epitropie din 1832, Septembre 24, propune că «*Intre mĕsurile privitóre către ținerea buneĭ rânduelĭ și sporirea învĕțăturilor*» să se introducă bilete de dat la mâna scolarilor înscrișĭ pentru admiterea fie-căruia în anume clas, indicând materia ordinară, séŭ extra-ordinară.

Fiind-că din nesciință, părințiĭ împing pe fiiĭ lor a urma materiĭ extra-ordinare în paguba învĕțămêntuluĭ sistematic ordinar, Asaki propune: 1) «La fieș-care *aliev* al institutuluĭ stipendist, séŭ scolar extern (afară de clasul elementar)» să se dea în fie-care an de la Direcție biletul de urmare la clas, fără de care bilet profesoriĭ să nu'l admită; 2) Toțĭ scolariĭ sunt datorĭ a urma obiectele ordinare, iar din cele extraordinare pot învĕța desemnul, (ceĭ din normă și gimnasiĭ), care 'șĭ împlinesc a lor datorie; 3) Numaĭ alieviĭ din institut și școlariĭ din gimnasiŭ aŭ voĭe să învețe pe rând una din limbele moderne, séŭ și douĕ, décă aŭ talant și începuturĭ întru acésta.

---

*) «Alb. Rom.» No. 63, 1832.

**) «Alb. Rom.» No. 34, 1 Maiŭ 1832.

***) «Alb. rom.», No. 34, 1 Maiŭ 1832.

****) Dosar No. 20, Arch. Stat. pag. 3.

Dupe propunerile luĭ G. Asaki, prin acestaşĭ referat, sunt admişĭ să înveţe una din sciinţele extraordinare, séŭ din limbele strĕine.

*

Examenul de semestru de iarnă se ţinu la 13 Februarie 1832 în Iaşĭ, cu sciuta solemnitate. Aceste examene se făceaŭ şi véra.

Iată publicaţia despre examenele publice din Moldova prin «Alb. rom.» No. 13, din 14 Fevruarie 1832 :

Ecsamen

«[illegible] urmat publicul Ecsame[illegible] în [illegible]nnaz[illegible] Vasiliană, dupe cum în Programă se arĕtă. Prea Sfinţia Sa Arhipăstorul nostru, cu înaltul cliros şi boieriĭ iubitorĭ de cultura patrioţilor, aŭ cinstit acest ecsamen cu a lor fiinţă, şi aŭ fost martorĭ sporiuluĭ, ce, potrivit cu împregiurile, Sholeriĭ aŭ făcut întru învĕţătură. D. vel. Vist. Mihail Sturdza, unul din E[illegible], aŭ rostit la acéstă împregiurare următorul cuvênt :

«[illegible] uneĭ adevĕrate mângâerĭ, ne vedem întrunițĭ în acest locaş, hărăzit în[illegible] astădĭ tinerimea are să'şĭ dee sémă despre bunele sale îndeletnicirĭ, de unde atârnă a sa fericire şi a părinţilor bucurie.

[illegible]ngate şi întristate împregiurărĭ, de care patria nóstră aŭ fost certată de la ceĭ [illegible] public ecsamen, aŭ pricinuit, şi moralicéscă vătĕmare, curmând cursul învĕţăturilor uneĭ tinerimĭ menite a lucra în cele de obşte folositóre.

«Asemenea pricinĭ silind pe Epitropie a ţine Shólele publice închise, în deosebite rĕstimpurĭ, în curgere de 25 lunĭ, de la anul 1829, mult aŭ oprit sporirea învĕţăturilor.

«De aceea astădĭ nu se pot înfăţoşa decât niscaĭ-va prube care, dupe felul lor, vor sluji de dovadă de acele ce ar fi putut urma până acuma, de ar fi fost împregiurărĭ maĭ priinciόse şi potrivite cu dorinţa Epitropieĭ.

«Pătrunşĭ de credinţă, că pronia, îmblândită prin fierbintele rugĭ a Pre o Sfinţituluĭ nostru Arhipăstor, ântêiul Epitrop învĕţăturilor publice, ni va feri de noae certărĭ, Epitropia are bună nădejde, că puindu-se în lucrare regularisirea Shólelor după legiuirile nouluĭ aşeḑămênt, junimea va putea găsi înbelşugat izvor de învĕţătură, şi patria mângâitóre mulţămită a jertfi pentru folosul fiilor sĕĭ.

«Iară tóte stările se cuvine a aduce prinosurĭ a ceĭ maĭ vie cunoscinţă pentru cele de faţă şi viitóre facerĭ de bine, ce se revarsă din înalta îndurare Avgustuluĭ nostru Protector, prin organul D. Deplin-împuternicituluĭ Prezident, acestuĭ strălucit bărbat, a căruia pomenire întru noĭ păşeşce în vecĭnicie.»

Semnele de mulţămirea Cinstiteĭ Epitropiĭ şi Adunărĭ, aŭ fost DD-sale Profesorilor o nouă dovadă de a lor sîrguinţă, iar premiile împărţite pe la ceĭ maĭ silitorĭ Sholarĭ, aŭ aprins în aceĭ-l-alţĭ o dorinţă de a se învrednici şi eĭ de asemenea har.

In alt articol vom tractarisi maĭ pre larg pentru acéstă materie».

*

Articolul promis maĭ sus, îl aflăm în Alb. românéscă, No. 14 din 18 Februarie.

Fiind-că nimenea maĭ cu competinţă decât G. Asaki, directorul Albineĭ, nu putea să dea informaţiunĭ despre scóle, până la 1832, inregistrăm aci întrégă informaţiunea luĭ :

Statistica învĕțăturilor publice în Moldova

«Intêmplările anuluĭ 1821, aŭ fost adus desființarea ramuluĭ de învĕțătură, a căruĭa lipsă astădĭ cu întristare am simțit. La anul 1828, aŭ fost Epitropieĭ cu putință a așeḑa de noŭ Sholile în învechita Gimnazie Vasiliană, întemeiată la anul 1644, de Domnul Vasilie Voevod. Grele împregiurărĭ, carĭ aŭ înpovorat pe Moldova, prin înuoirea ciumeĭ și ivirea holereĭ, aŭ nevoit, la deosebite rĕstimpurĭ, a ține Shóla în 26 de lunĭ închisă, și în acest chip, aŭ împedicat înaintarea învĕțăturilor ce se putea aștepta de la metodul rĕnduit de cinstita Epitropie prin paradosirea în limba patrieĭ, care este acel maĭ înlesnitor mijloc al sporireĭ șciințelor.

«De atuncea Shóla începĕtóre aŭ urmat după metodul luĭ Lancastru, cunoscut în lume de cel maĭ nemerit, și în clasul acela până acuma aŭ învĕțat [illegible] Sholarĭ, deprinḑêndu-se a ceti, a scrie, a numĕra și a rosti Sfintele rugăciunĭ.

«In clasul Normeĭ, aŭ petrecut până astădĭ 166 Sholarĭ, învĕțând începuturile gramaticeĭ Româneșcĭ, a istorieĭ, geografieĭ, aritmeticeĭ, catihisis și caligrafia, (formoasa scriere). In clasul Gimnazial, aŭ petrecut 103 Sholarĭ, și aŭ învĕțat Sf. Scriptură și catihisis, etimologia și sintacsul românesc, limba latină, geografia generală și a Evropeĭ, istoria vechiă, din aritmetică fracțiile și ḑecimalele.

«Pre lângă aceste, ca obiecturĭ ecstra-ordinare, s'aŭ învĕțat legile, limba elinéscă, Rosiana, Franțeza, și musica vocală (Cânticul).

«In acest de pe urmă curs, aŭ urmat din ceĭ vechĭ și ceĭ noĭ, la shóla începĕtóre [illegible], la Normă 47, la gimnazie 29 Sholarĭ. Numĕrul stipindistilor ce se țin cu cheltuiala shóleĭ șeḑĕtorĭ în institut, este de 25 ; alțĭ 8 sunt cu a lor cheltuială, iar numĕrul peste tot din acest an, este 227 Sholarĭ; în cât numĕrul celor ce s'aŭ împărtășit de acest folositor institut se sue de la 1828, până acuma la 680 tinerĭ.

«Pentru paradosirea învĕțăturilor, D-lor Profesoriĭ aŭ compus (alcătuit) cărțile elementare și anume: D. Sĕulescul, Profesor filologieĭ, un abecedar (azbucoavnă), Gramatica limbeĭ Româneșcĭ, o istorie universală și o Mitologhie. D. Fabian Profesor limbeĭ latine și a Geografieĭ, o Gramatică Romano-Latină și o Geografie, care tóte acestea cărțĭ, acuma gata fiind, pe rênd se vor tipări împreună cu alte de folos învĕțăturilor începĕtóre.

«De mângâere aŭ putut fi compatrioților prubele ce aŭ dat la ecsamenul din 13 Februarie, din care se arétă, că sĕmința cea semĕnată n'aŭ căḑut tótă pe un pămênt sterp; asemene doveḑĭ mărturisesc cele ce ar fi câștigat tineriĭ, carĭ în vremĭ liniștite, ar fi putut urma în ghimnazie învĕțăturile publice.»

Examenul de véră s'a ținut în 16 Iulie 1832, dupe programul aci următor :

PROGRAMA de ECSAMENUL PUBLIC ÎN GIMNASIA VASILIANĂ, PE SEMESTRUL DE VÉRĂ 1832, IULIE 16	PROGRAMME de L'EXAMEN PUBLIC AU GIMNASE BASILIEN A JASSY, SÉMESTRE D'ÉTÉ 1832
MATERIILE CERCETĂREI	MATIÈRES
I	I
Operațiile Lancastruluĭ.	Opérations élémentaires d'après le système de l'enseignement mutuel.

II

Din catehisis

Partea I. Pentru credință.

Partea II. Pentru dragoste către Dumnedeŭ și către aprópele.

II

Catéchisme

I-re Partie. De la Foi en général, unité de Dieu dans la Trinité.

II-ème Partie. De l'amour envers Dieu et le prochain.

III

Din gramatica latină

Clasul I. Despre nume substantive și adjective cu declinările lor.

Clasul II. Din etimologie, părțile cuvêntuluĭ, numele, pronumele și verburile, împreună cu perfectele și supinele lor.

Clasul III. Tălmăcirea din istoria naturală în 28 lecțiĭ, cu analis etimologic și sintactic.

III

Langue latine

I-re Partie. Des substantifs et adjectifs avec leurs déclinaisons.

II-ème Partie. Etymologie, parties du discours jusqu'aux supins.

III-ème Partie. Traduction d'histoire naturelle, analyse étymologique et syntaxe.

IV

Din aritmetică

Fracțiile fracțiilor, rădăcina cvadrată, rădăcina cubă, proporțiile.

IV

Arithmétique

Fractions de fractions, racine quarrée, cubique et les proportions.

V

Din geografie

Asia. Staturile: Turkia asiatică, Rusia asiatică, Tătaria, Mongolia, Imperia Chineĭ, Japonu, Ost-India, Persia, Arabia. Despre Africa în deobște, despre America în deobște.

V

Géographie

Asie. Etats de la Turquie asiatique, Russie asiatique, Tartarie, Mongolie, Empire de la Chine, Japon, Indes-Orientales, Perse, Arabie. De l'Afrique et de l'Amérique en général.

VI

Din logică

Elementele logiceĭ curate, pe scurt și ale Metodologieĭ.

VI

Logique

Abrégé des élémens de logique pure et de Méthodologie.

VII

Din istorie

Istoria Imperieĭ Macedonice și a staturilor Grecieĭ până la căderea lor sub domnirea universală a Romanilor, de la 360 până la 87 înainte de Hristos.

VII

Histoire universelle

Empire de Macédoine et de Gréce, jusqu'à leur décadence, et à la domination universelle des Romains, depuis l'an 360 jusqu'à 87 avant l'ère chrétienne.

VIII	VIII
Din legĭ	*Jurisprudence*
Practica judecătorescă în materia politică.	Pratique judiciaire en matière civile.
IX	IX
Limba Rosiană	*Langue Russe*
Ecsercițiĭ din gramatică.	Exercices de grammaire.
X	X
Limba Franțeză	*Langue Française*
Ecsercițiĭ din gramatică.	Exercices de grammaire.
XI	XI
Limba Germană	*Langue Allemande*
Ecsercițiĭ gramaticale.	Exercices de grammaire.

Ambele serbărĭ scolare sunt relatate în Alb. rom., și anume: Serbarea din Februarie în Alb. rom. No. 12, și aceea din Iulie, în Alb. rom. No 54 și 57 *).

Epitropia invită, prin Albina, pre «Iubitoriĭ de învĕțătură compatrioțĭ și străinĭ a fi de față la acéstă cercetare și a hărăzi a lor împărtășire unuĭ asemenea folositor așeḑĕmênt.»

Dupe examenele speciale ce se țineaŭ maĭ multe ḑile, se făcea un examen public general solemn, care, în 1832, avu loc la 9 ore diminéța.

Dăm în anexă **) lista persónelor carĭ eraŭ invitate în 1832 la solemnitatea din Iulie. Numele din listă vor arĕta starea generală a societățeĭ moldovene și cum G. Asaki căuta să o intereseze la mersul învĕțămêntuluĭ public.

In urma examenelor din Iulie 1832, de la scólele din Iașĭ, Mihaĭ Sturdza a adresat referendaruluĭ scólelor G. Asaki o scrisóre, prin care arétă satisfacțiunea sa de progresul constatat, și înființéză un premiŭ de 1.000 leĭ de acordat la treĭ ceĭ maĭ bunĭ scolarĭ, în 3 anĭ consecutivĭ.

Pentru 1832, acest premiŭ a fost câștigat de Alexandru Costinescu și alțĭ duoĭ.

Reproducem scrisórea luĭ M. Sturdza, care se păstréză la dos. No. 18 curent, arhiva Statuluĭ, fila 2; maĭ reproducem și darea de sémă de pe examenele din Albina românéscă de la 21 Iulie 1832 ***).

*

Asemenea resultate dobêndite de liceul Vasilian, îndemnaŭ pe Asaki să nu peardă din vedere creațiunea cât maĭ curênd a învĕțămêntuluĭ superior, carele să justifice și titlul pompos de Academie, prevĕḑut prin Regulamentul organic.

---

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.
**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.
***) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Cu acest scop Epitropia, căută personalul profesoral pentru asemenea cursurĭ superióre, încă din Februarie 1832.

Iată o publicaţiune a Epitropieĭ, prin care, pentru Academia ce are a se înfiinţa la Iaşĭ, cere să se presinte cincĭ profesorĭ de diferite sciinţĭ şi limbe:

PUBLICAŢIE

Epitropia învĕţăturilor publice în Prinţipatul Moldoveĭ

«Crescerea şi învĕţătura publică a tinerimeĭ, întârḑiată în Moldova din nefavorisătóre întâmplărĭ, aŭ ajuns a fi astăḑĭ obiectul ceĭ maĭ viĭ dorirĭ a părinţilor şi a tuturor ce priesc fericirea Patrieĭ. Aşeḑĕmêntul noŭ al ţĕriĭ aŭ hărăzit acestuĭ ram însemnătoriŭ mijlóce cuviinciόse şi înţelepte punerĭ la cale.

Spre înfiinţarea unor asemene mĕsurĭ, se cuvine a se întrebuinţa bărbaţĭ cu temeinice şciinţe, şi înzestraţĭ cu însuşirĭ ce aŭ putut câştiga numaĭ la locurile unde de demult se află statornicite Instituturirile de învĕţătură.

Drept aceea, Epitropia face obştesce şi la toţĭ cunoscut: că la Academia ce are a se înfiinţa în Iaşĭ, sunt încă vacante următórele cincĭ posturĭ de profesorat:

1. Profesoratul de filosofie, logică, metafizică, etică şi dreptul natureĭ, cu léfă de 200 galbenĭ pe an.

2. De sciinţele matematice-teoretice, de fizică teoretică şi experimentală, chimie, istorie naturală, cu léfă de 250 galbenĭ pe an.

3. De sciinţele matematiceĭ practice, de geometrie, arhitectură civilă, idraulică, mecanica facereĭ drumurilor şi podurilor cu léfă de 350 galbenĭ pe an.

4. De economia rurală (a câmpuluĭ) cu tóte părţile eĭ, şi veterinăria (doftoria vitelor), cu léfă de 200 galbenĭ pe an.

AVIS

La Curatelle de l'instruction publique en Moldavie

L'éducation de la jeunesse, entravée en Moldavie par les événements, devient aujourd'hui l'objet de la plus vive sollicitude des parens et de tous ceux qui sont animés des sentiments du bien public.

Les nouvelles institutions du pays, en allouant à l'instruction publique les moyens convenables, statuèrent à cet égard de sages dispositions.

Pour pouvoir mettre à exécution les mesures y relatives, la Curatelle réclame aussi la coopération des hommes instruits, qui n'ont pu se former que dans les pays, où les sciences et les arts sont depuis longtemps cultivés.

A cet effet, la Curatelle de l'instruction publique en Moldavie, porte à la connaisance des hommes versés dans les sciences et les arts, que l'Académie, qui doit être fondée à Jassy, offre encore cinq chaires vacantes, savoir:

1. La chaire de philosophie, logique, méthaphisique, morale et droit naturel; les émolumens de cette chaire sont de 200 ducats d'Hollande par année.

2. Celle de la théorie des mathématiques, histoire naturelle, physique et chimie théorique et expérimentale, aux émolumens de 250 ducats par année.

3. Celle des mathématiques appliquées, géométrie, arpentage, architecture civile, hidraulique, mécanique et construction de ponts et chaussées, aux émolumens annuels de 350 ducats.

4. Celle d'economie rurale avec toutes ses branches et l'art vétérinaire, aux émolumens annuels de 200 ducats.

Toţĭ aceştia, afară de însemnatele sciinţe, se cuvine să scie limba românéscă şi latină.

5. De limba şi literatura franţeză, cu léfă de 300 galbenĭ pe an.

Pre lângă acéste, DDlor profesoriĭ vor avea în Academie, locuinţă, lemne de foc şi luminare.

Aşa dar, aceĭ cu temeĭnice sciinţe, însemnate pentru fiesce-care profesorat, vor împărtăşi Epitropieĭ în scris cererea lor, adăogênd copiĭ legalisate (întărite) de atestaturĭ şi vrednice de credare recomendaţiĭ, precum şi óre-care probe literare, séŭ dovedĭ de împlinirea însărcinărilor potrivite cu a lor sciinţe, prin care să se pótă adeveri cerutele însuşirĭ.

Numaĭ dupe plinirea cerutelor condiţiĭ, doritoriĭ a se aşeda în acéstă ţéră de ospitalitate, vor primi rĕspunsul Epitropieĭ, şi urmând închierea tocmeleĭ, vor lua şi banĭ pentru cheltuiala drumuluĭ.»

Iaşĭ, 18 Februarie 1832.

(Iscălit): *Veniamin*, Mitropolitul Suceveĭ şi Moldoveĭ.

Vornic, *Constantin Mavrocordat.*

Vel-Vist., *Mihail Sturdza.*

Intocmaĭ după original,

Aga G. Asaki.

Referendar învĕţăturilor publice.

Les professeurs, outre les connaissances ci-dessus indiquées, doivent connaitre le latin et le valaque.

5. La chaire de langue et de littérature française, aux émolumens annuels de 300 ducats.

Indépendamment des traitemens, MMrs les professeurs auront dans l'Accadémie: logement, chauffage et éclairage.

Ceux qui ont des connaissances solides relatives à chacune des chaires désignées, pourront s'adresser à la Curatelle de l'instruction publique à Jassy, en communiquant copie légalisée de leurs diplomes, ainsi que d'autres attestats dignes de foi, où des produits littéraires et certificats de gestion d'un emploi constatant leur état, et qui viendraient à l'appui de leurs concours.

Ce n'est qu'après avoir rempli les conditions voulues, que les candidats désirant s'établir dans ce pays hospitalier, auront de la part de la Curatelle une réponse definitive, et, à la suite des engagements arretés, il leur sera transmis des frais de voyage.

Jassy, le $\frac{18 \text{ Février}}{1 \text{ Mars}}$ 1832.

(Signe): *Benjamin*, Métropolitain de Moldavie.

Le Vornik, *Constantin Mavrocordate.*

Le Vistiar, *Michel Stourdza*, Ministre des finances.

Pour conforme à l'original,

L'Aga G. Asaky.

Référendaire de l'instruction publique.

Regulamentul organic, precum am vĕdut, prevedea un statut special pentru scóle. In 1832 acel statut fu redactat. Noĭ reproducem în anexă *) Regulamentul instrucţiuneĭ publice din Moldova şi chiar în limba francesă, cum a fost presentat luĭ Kiseleff încă înainte de finea luĭ Martie. Acest regulament confirmă existinţa uneĭ Epitropiĭ compusă din treĭ membriĭ, carĭ aŭ un vot legal deliberativ.

Epitropia reguléză partea sciinţifică, administrativă, a poliţieĭ interióră a scólelor publice şi private, incaséză veniturile, fixéză budgetul anual, numesce impiegaţiĭ, profesoriĭ şi personalul scólelor şi iĭ destitue în cas de neîmplinirea datoriilor lor.

Epitropia reguléză cursurile lecţiunilor, privegheză redacţiunea şi privighérea operelor elementare şi îngrijesce să introducă în ţéră artele folositóre.

*) Vedĭ Dos. 29 curent (arch. Statuluĭ). Vedĭ anexa.

Direcțiunea specială a instrucțiuneĭ publice este încredințată referendaruluĭ, séŭ directoruluĭ numit de Epitropie.

Acesta are vot consultativ în desbaterile Epitropieĭ și este șeful cancelarieĭ și executorul disposițiunilor Epitropieĭ.

Referendarul privegheză pe profesorĭ cum 'șĭ îndeplinesc datoriile. Pentru acésta inspecteză scolile din Iașĭ în fie-care ḑi și presintă Epitropieĭ raport lunar.

Inspecțiunea scólelor din provinciĭ este încredințată comitetelor speciale.

Va maĭ existe și un Comitet Academic din profesoriĭ Academieĭ, după înființare; de o cam-dată va fi singurul profesor ce există (cel de drept), duoĭ profesorĭ din clasele umanióre și unul din clasa normală. Președintele acestuĭ comitet academic va fi referendarul.

Intre atribuțiunile acestuĭ comitet, regulamentul pune revisiunea manuscriselor compuse, séŭ traduse pentru scólele elementare;

Studiul limbeĭ românescĭ, alegerea *neologismelor* indispensabile, silindu-se «*ca aceste cuvinte să fie făcute dupe spiritul limbeĭ moldovenescĭ și în mod de a putea fi adoptate de majoritate*;»

Disciplina din institut;

Recompensele și pedepsele scolarilor.

Comitetul academic presintă Academieĭ raport despre tóte lucrările luĭ.

Acestea sunt organele de administrațiune a scólelor Moldoveĭ dupe regulamentul noŭ pregătit în Martie 1832. Iată acum și disposițiunile esențiale relative la scolĭ:

Secțiunea a duoa trateză de scolĭ; la art. 12, se arétă carĭ sunt scolile existente: gimnasiul Vasilian, alăturea cu el un institut provisoriŭ pentru crescerea fiilor impiegaților și a copiilor săracĭ, șése scolĭ elementare la Roman, Hușĭ, Botoșanĭ, Bêrlad, Galațĭ și Focșanĭ, un seminariŭ la Socola pentru formațiunea preoților.

Pe lângă acestea se va zidi o Academie și lângă ea un institut pentru o sută de copiĭ de impiegațĭ și o casă de educațiune pentru fete. Dupe înființarea Academieĭ institutul Vasilian, va rĕmânea scólă elementară.

Programa gimnasiuluĭ Vasilian coprinde: o clasă elementară, una normală și patru clase de umanitățĭ.

In clasa elementară în timp de șése lunĭ se va învĕța dupe metoda mutuală: lectura, scrierea, rugăciunile, numerațiunea și memorisațiunea.

In clasa normală, al căruia curs va fi de 2 anĭ, se învĕță primele cunoscințĭ dupe cartea ad-hoc, catichisul, dupe cartea tipărită la Mitropolie, prescurtare de gramatica română, cele patru regulĭ și aplicațiunea lor practică, extrase din cursul de matematicĭ a luĭ *Rezout*, tradusă de D. Aga Asaki, elemente de geografie generală și cunoscința chartelor, extrase din geografia luĭ Stein, traduse de profesor Fabian, cunoscința literilor, scrisórea și lectura latină.

Aceste materiĭ se vor învĕța provisoriŭ pe manuscrise aprobate de Epitropie, până se vor tipări cărțile elementare.

Scolile din județe se compun asemenea din o clasă elementară și 2 normale pe 2 anĭ de ḑile după instrucțiunile speciale ale Epitropieĭ.

Programa gimnasiuluĭ compus din 4 clase, durând 4 anĭ, coprinde materiĭ ordinare și extra-ordinare.

Materiĭ ordinare sunt: catichisul, gramatica și sintaxa românéscă, gram. și sint. latină, elem. de ist. univer., elem. de matematicĭ, elem. de retorică, elem. de poesie, elem: de logică.

Tóte aceste materiĭ se vor preda dupe manuscrisele aprobate de Epitropie, dupe orariul întocmit de comitetul profesoral și aprobat de Epitropie.

Materiile extra-ordinare sunt : limbele elenică, francesă, rusécă și germană, desemnul topografic, cunoscința practică a coduluĭ civ. Moldovenesc.

Scolariĭ din gimnasiŭ pot urma unul séŭ duoĕ din cursurile extra-ordinare, décă aŭ talent și timp.

In secțiunea III-a regulamentul se ocupă de internat provisoriŭ așeḑat la Treĭ-Erarchĭ.

Vor fi douĕ felurĭ de bursierĭ : 21 vor fi feciorĭ de impiegațĭ și vor locui în catul de sus (!) și în catul de jos vor fi primițĭ 40, de părințĭ orfanĭ, séŭ de părințĭ săracĭ.

Primirea va fi de la 7—15 anĭ.

Primirea fiilor de funcționarĭ se va face prin tragere la sorțĭ. Funcționarul care a dobêndit sorțiul bun, póte ceda dreptul acesta fiuluĭ altuĭ funcționar.

Bursieriĭ de părințĭ săracĭ se aleg prin concurs dintre scolariĭ claselor a II-a și a III-a.

Urméză apoĭ regulĭ pentru administrația lăuntrică a internilor. Noroc că pentru a stabili maĭ plastic diferința dintre eleviĭ fiĭ de funcționarĭ și stipendiștĭ săracĭ, legiuitorul n'a hotărît și o hrană diferită !

La 15 Aprilie, Epitropia (Veniamin Mitropolitul și Canta Logof.), dispun că «spre a se putea lua drept temeiŭ în lucrare regulamentul alcătuit, comitetul scolastic va pofti pe D-lor Pach. Damaschin Bojincă, Dr. Cihac și pe D. doctorul Cuciuran, carĭ împreună cu mădularele comitetuluĭ să facă observațiile cuviincióse într'aceea ce s'ar atinge de maĭ nemerite întocmirĭ, și ceea-ce vor socoti de cuviință și neapărat pentru adăogire, scădere séŭ prefacere, să 'șĭ dea socotință osebit, care se va supune Epitropieĭ spre regularisire*).

*

In virtutea acestuĭ regulament, populațiunea internatuluĭ în Septembre 1832, se póte vedea din anexele de la acéstă pagină**).

Deja maĭ în urmă am arĕtat ce avea de revoltător divisiunea scolarilor în *alievĭ* și stipendiștĭ. Tot acolo am arĕtat cum din alievĭ n'aŭ eșit aprópe nicĭ un bărbat de Dómne ajută și cum din contra pionĭ aĭ cultureĭ naționale în tóte direcțiunile aŭ eșit dintre stipendiștĭ.

*

Numaĭ la 23 Decembre 1832, Epitropia pășesce la înființarea nouluĭ comitet academic, în conformitatea nouĕĭ legĭ a scólelor. Acest comitet se compune din : referendarul G. Asaki, ca președinte, profesorul de legĭ Flechtenmacher, duoĭ profesorĭ de gimnasiŭ : G. Seulescu și V. Fabian și un profesor din normă Iconomul Constantin Ioan.

Scólele cu internatele, precum le vĕḑurăm, pe anul 1832, trăesc din venitul hotărît pentru învĕțătură publică din Moldova prin art. 419 din Regl. org. Acest venit era fixat la 200.000 leĭ din Visterie și ḑeciuiala de la lefile funcționarilor civilĭ.

---

*) Dos. No. 20 curent, pag. 25.

**) Veḑĭ anexa.

*

Din efemeridele scolare ale anuluĭ 1832, aducem aci următórele:

«După cel din învechime obiceiŭ, junimea sholastică din Eşĭ, aŭ plinit erĭ, la ajunul Duminiceĭ Floriilor, pregătirea evlaviósel ţerimoniĭ urmate întru aducerea aminte a intrăreĭ Mântuitoruluĭ nostru D. Isus Hristos în cetatea Ierusalimuluĭ. Sub povăţuirea DD-sale profesorilor, păşind după steagul Gimnazial tineriĭ, în şirurĭ rênduite, aŭ plecat la 9 dimiņéţa din Gimnazie cătră Biserica St. Nicolai, vechea Catedrală a Capitaleĭ; aicĭ, din mâna Sf. S. Păr. Catihetuluĭ şi a clirosuluĭ primind fieş-care têněr un stâlpar, cu asemenea orînduială s'aŭ dus la Mitropolie, unde după Arhipăstoréscа bine-cuvêntare a Prea o Sfinţieĭ Sale Păr. Mitropolituluĭ, aŭ depus aceste ramurĭ, care astăḑĭ s'aŭ împărţit între evlavioşiĭ creştinĭ» *).

S'a proiectat în 1832, înfiinţarea uneĭ scolĭ militare pentru Moldova, proiectul acesta, pe 38 de pagine, se află în Dos. cu No. 27 din 1832, de la arch. Stat.

Nu scim însă pentru ce nu s'a realisat acest proiect.

*

Invěţămêntul privat la 1832, continua a fi dat în pensionate private şi de către guvernorĭ, «în genere francezĭ, prin casele boierescĭ». In ţéra muntenéscă Eforia scólelor începea a nu prea vedea cu ochĭ bunĭ învěţămêntul privat, maĭ ales pentru cursul secundar. Pe când cu âtâta energie refusa luĭ Vaillant introducerea unuĭ curs secundar în limba francesă la internatul de la St. Sava, pe atuncĭ Eforia fu chiămată a se rosti şi asupra alteĭ cererĭ de scóla secundară privată.

A. Sarail, pastor luteran, prin suplică către preşedintele Kiseleff, cere voie să deschiḑă scólă privată în Bucurescĭ. Suplica luĭ e trimisă la Eforie, care o comunică consiliuluĭ scóleĭ din St. Sava. Acesta propune a nu se da voia cerută, de óre-ce Statul are scóle. Consiliul e de opiniune ca Sarail să deschidă maĭ bine un pension de fete, décă însă Eforia nu are de gând să întocméscă însăşĭ o asemenea scólă publică.

In orĭ-ce cas consiliul pretinde să se impună la fie-ce scólă privată ca «Limba patrieĭ să fie domnitóre, ca pre dênsa maĭ ântêiŭ învěţând'o, printr'ênsa să se înveţe cele-l-alte sciinţĭ şi limbĭ străine... Religia şi moralul să fie cele maĭ de căpetenie..., Catechismul să se înveţe dupe dogma rěsărituluĭ în limba patrieĭ» **).

La Iaşĭ continuă însă a existe pensionate importante ca ale luĭ Victor Cunin, Chefneuf Lincourt, Bagarre, etc. ***).

*

Scóla provócă, direct séŭ indirect, o mişcare nu numaĭ literară, ci şi naţională.

Din acest an, vom raporta un curios episod propriŭ a documenta acésta, cum şi insolenţa cu care încă se purtaŭ câţĭ-va călugărĭ grecĭ faţă cu românismul în deşteptare.

Cine póte să'şi închipuiască că acum 59 anĭ se petrecea în biserica românéscă din Iaşĭ

*) Alb. rom. No. 27 din 3 Aprilie 1832.

**) Veḑĭ dosarul No. 1.677 de la archiva Statuluĭ.

***) La examenul de la 1832, aflăm premiaţĭ la acest institut pe eleviĭ: Mihail Kogălniceanu Grigore Studza, etc. (Veḑĭ Albina românéscă din 1832, pe pagina 245.

de la Treĭ Erarchĭ, scene sĕlbatice ca acele carĭ preoţiĭ grecĭ le fac şi astăḑĭ în bisericele din satele românescĭ din Macedonia! Egumeniĭ grecĭ de la acéstă biserică împiedica cu ameninţare de bătaĭe şi isgonire pe orĭ-cine cerca să citéscă Apostolul şi Evanghelia măcar în limba românéscă.

Iată unele acte ocasionate de asemenea necalificabile purtare a popilor grecĭ.

Le extragem din condica lucrărilor comit. academic, de la Dos. No. 18 curent, (arch. Statuluĭ), fila 613 şi 628.

Jurnalul No. 3

«In urmarea cerereĭ din partea tinerimeĭ şi a personaluluĭ scolastic, ca în biserica S-ţilor Treĭ Erarchĭ, fiind şi biserica scóleĭ, să se citéscă maĭ ales Apostolul şi Evanghelia nu numaĭ elinesce, ci şi românesce, spre înţelegerea tinerimeĭ ascultătóre aicea Sfintelor rugăciunĭ, împărtăşindu-se rugămintea către S. S. Egumenul acesteĭ monastirĭ, numitul aŭ dat rĕspuns, că S-ţiĭ Treĭ Erarchĭ, fiind monastire grecéscă, voinţa sa este a isgoni cu totul din acéstă biserică cetirea în limba patrieĭ.

Deci îndreptându-se rugămintea tinerimeĭ şi a personaluluĭ către P. I. Archipăstor, a sa părintéscă îngrijire de mântuirea cuvêntătóreĭ séle turme a bine-voit a îndatori pe numitul egumen de a împlini drépta şi cuviinciósa rugăminte, punĕnd la cale a se ceti în limba patrieĭ, drept acésta în ajunul epifanieĭ Domnuluĭ, unul dintre scolarĭ mergĕnd să citéscă paremiile, părintele egumenul cu ocară l'aŭ înterit din mijlocul bisericeĭ, orânduind a se ceti elinesce.

De acésta însciinţându-se D-luĭ profesorul G. Seulescu, însărcinatul cu supravegherea şi poliţia din lăuntrul, aŭ îndatorit pe D-lor pedagogiĭ scóleĭ, ca maĭ mult să nu lase pe verĭ-unul din scolarĭ să citéscă la biserică în limba românéscă, spre ferirea uneĭ urmărĭ scandalóse. In ḑiua de S-ta Epifanie, aflându-se toţĭ aĭ scóleĭ la biserică, dupe cântarea trisaghiuluĭ, unul din scolarĭ, îndemnat de preotul bisericeĭ Neofit, nu se scie dupe a cuĭ punere la cale, se înfăţişéză cu Apostolul în mijlocul bisericeĭ, la care părintele Egumenul sărind din strană turburat, dupe ce cu ameninţărĭ a alungat pe scolarĭ şi aŭ orânduit pe unul din greciĭ sĕĭ să citésce numaĭ elinesce, tot într'acéstă vreme, întorcêndu-se către D-luĭ prof. Seulescu, ce sta aprópe în strană, 'ĭ-aŭ ḑis în glas mare :...

(Lipsescŭ vorbele grecescĭ).

Şi ceea-ce covêrcesce, precum s'aŭ oblicit, egumenul a fost orânduit pe vre-o patru din ómeniĭ sĕĭ, că de va maĭ cuteza vre-un scolar să se ispitéscă a ceti ceva românesce, cu necinste se să scótă pe tot personalul afară din biserică, fără a privi că asemenea faptă atacarisesce dritul şi cinstea naţieĭ şi vatămă folosul mântuireĭ sufletescĭ, a nu îngădui să se citéscă în limba patrieĭ, maĭ vêrtos Apostolul şi Evanghelia, care se póte maturisi de tot poporul bisericeĭ şi însuşĭ preoţiĭ slujitorĭ, cărora cu ameninţare le poruncesce să nu sĕvârşéscă S-ta Leturghie în limba patrieĭ; iar de altă parte atacul ce aŭ făcut persóneĭ profesoruluĭ prin sus arĕtatele cuvinte şi ameninţărĭ, Comit. scolastic cu cinste raportuind prea cinstiteĭ Epitropiĭ, se rógă a se face cuviinciósa punere la cale pentru a se urma cu cetirea Apostoluluĭ şi Evangelieĭ la Sf. Leturghie, dupe orînduirea P. I. Sf. Archipăstor, că precum poporul, de asemenea şi tinerimea să se adape din învĕţătura S-telor Scripturĭ înţelese şi tot o-dată a se face satisfacţia cuviinciósă ataculuĭ făcut de către S. S. P. Egumenul, şi punerea la cale a nu se maĭ întêmpla asemenea scandalóse urmărĭ din partea S. S.

Către acestea se rógă Comitetul ca S. S. Sachelarul Ioan prof. clasuluĭ normal, socotit

şi ca un capelan al scólei, să se învoiască a sluji, ca pentru tinerime, S-ta Leturghie, măcar la a duoa Duminică, în biserica acésta scolastică...

Ianuarie 1833».

Ce timpurĭ!

Ce asemĕnare cu ceea-ce acum se petrece în Macedonia!

Dar «Vicit amor patriai» la 1832, şi tot aşa va învinge românismul şi în Macedonia!

De astă dată limba română va avea în ajutorul eĭ un putinte factor: «*cartea*», mereŭ înmulţită de la 1832. Mişcarea literară o aflăm represintată prin următórele opere apărute în cursul anuluĭ 1832, în diferitele provinciĭ române:

«*Dascăl pentru limba francesă*» *D. I. G. Gorjan* (Sibiŭ).

«*Antêiele cunoscinţe de litere şi de ideĭ pentru tinerimea scólelor începĕtóre*» de G. Sĕulescu, (Iaşĭ).

Geografia, gramatica românéscă, aritmetica, dupre metod (pedagogic,) de G. Sĕulescu şi V. Fabian.

NB. Acesta este un manuscript oficialmente adoptat maĭ apoĭ de Epitropia învĕţăturilor publice din Moldova, cu resoluţiunea din 15 Septembre 1835, ca dênsul să servéscă pentru «paradosire pe la scólele ţinutale.»

Acest manuscris se află în biblioteca centrală din Iaşĭ.

In Reglem. scólelor din 1832, s'aŭ vĕḑut maĭ multe de aceste manuscrise didactice aprobate de Epitropie, cât şi unele cărţĭ elementare *).

Anticele romanilor acum ântêia óră românesce scrise de Damaschin Bojinca, (Pesta).

Istoria Imperieĭ rosiene a luĭ Ivan Caidanov, tradusă de Aga G. Asaki, (2 volume Iaşĭ).

«*Enhirid, adecă mânelnic al provoslavniculuĭ Christian*» în grecesce de Alexandru Sturdza, traducere de Alexandru Filipescu, eforul scólelor Vahabieĭ (Bucuresci).

---

*) Alb. rom. No. 60 din 1832, publică acest avis:

Inşciinţare Literarie

«Lipsa cărţilor elementare seŭ începĕtóre în limba patrieĭ, este una din cele simţitóre pedicĭ care oprise până acuma sporirea învĕţăturiĭ. Spre întêmpinarea unuĭ asemenea neajuns, s'aŭ pregătit cărţile trebuinciose care pe rênd se vor tipări Aceea ântêiŭ eşită la lumină, este:

«*Intâele cunoscinţe de litere şi de ideĭ pentru tinerimea shólelor începĕtóre*, compusă de D. G. Sĕulescul, profesor filologieĭ în gimnazia Vasiliană, coprinḑênd abeţedarul, rugăciunile, datoriile sholarilor. Despre timpurĭ, elemente, pămêntul, soţietatea, naţiile cele vechĭ, naţia romanilor, fabule, sentenţiĭ, constelaţiunĭ, tabla pitagorică şi alte îndeletnicitóre şi folositore alcătuirĭ. Cartea acésta, tipărită în tipografia Albineĭ, se află acolo legată în preţ de 5 leĭ exemplarul.

Albina Românéscă, No. 84 din 23 Octombre 1832:

Epitropia Invĕţăturilor Publice

Eşĭ.

«Preţuind tóte cele câte privesc către înlesnirea şi înaintarea învĕţăturilor folositóre ce sunt temeiul fericireĭ şi a îndemânăreĭ, Epitropia, cu mulţămire aŭ primit hărăzirea de cincĭ-sute cărţĭ, numite Cunoştinţele începĕtóre, care D. Aga G. Asaki, shólelor aŭ adus spre a se împărţi copiilor săracĭ doritorĭ de învĕţătură, din Eşĭ, şi acelor din shólele ţinutale.

«Decĭ, rênduind a se trimite pe la shóle câte un numĕr de acele cărţĭ, spre întêmpinarea de catahrisis, Epitropia aŭ rênduit a se însemna pe titlul cărţeĭ cuvêntul «Gratis» (în dar), cu carele aceĭ sholarĭ le vor primi fără nicĭ o dare.

«*Aritmetica luĭ L. B. Francoeur*» tradusă pentru scóla din S-t. Sava, de I. Eliad, (Bucurescĭ).

«*Eliezer şi Neftalie*» poemă tradusă din Florian de Gr. Alexandrescu, (Bucurescĭ).

»*Calendar pe 1832, de G. Pleşoianu*».

«*Epistolie*» de obşte către scaunele arhieraticescĭ ale rĕsărituluĭ, de Fotie patriarchul Constantinopoliĭ şi «*Douĕ cuvinte*» doveditóre pentru purcederea prea S-ft Duh al prea S-ft. Grigore Palama, Arhiep. Tesaloniculuĭ, tălmăcite din limba elinéscă de cel de acum Mitrop. al Ungrovlachieĭ Chir Grigorie, (Buzĕŭ).

— Se face cunoscut, că în litografia Albineĭ s'aŭ făcut Calendar, de un noŭ fel pe anul 1833, care, pe o mare fóe, cuprinde tóte ḑilele şi sĕrbătorile anuluĭ, schimbările luneĭ şi alte însemnărĭ. Acest Calendar, care în forma hârtieĭ se pune la perete, este îndemânatic maĭ ales pentru Canţeleriĭ; preţul este un sorocovĕţ, şi pe la ţinuturĭ se află la D-lor profesoriĭ shólelor.

Asemenea Calendare sunt tipărite şi pe basmale de modă, cu preţurĭ deosebite *).

«Epitropia scólelor urmărea şi ea înmulţirea operelor didactice, însărcinând cu traducerea lor dintre profesorĭ. Aşĭa găsim în dosar No. 21, (archiva Stat.), rĕspunsul către direcţia învĕţăturilor publice, al profesor. V. Fabian, din 1832, Februarie 25.

Direcţia l'a întrebat, în 19 Februarie, de se însărcinéză a traduce din latinesce cartea de teologie numită: «*Orthodoxae orientalis ecclesiae dogmata*».

Fabian ḑice: «Mĕ grăbesc a rĕspunde că voiesc a o primi. Mărimea şi sfinţenia acestuĭ lucru, afară de greutatea materială, cere o necontenită şi adâncă luare aminte, a căreia tălmăcire va să fie curată şi pe înţeles dupe proba ce am dat într'acésta, va avea trebuinţă nu maĭ puţin de 12 lunĭ şi 150 galbenĭ ostenéla, prescrisul şi hârtia.

«Acestea fiind de primirea cinstiteĭ Epitropiĭ 'mĭ vor da nouă însufleţire spre a sluji maĭ departe într'acele de care mĕ vor socoti vrednic, iar cu acest prilej înnoesc mulţămirile mele pentru îmbrăţişarea ce aŭ bine-voit a'mĭ deschide în acest pămênt de ospitalitate». *Vasilie Fabian.*

Din mişcarea literară a anuluĭ 1832, rĕsare o notă caracteristică: propăşirea spornică a limbeĭ române. Décă în scóla proiectată pentru fete la Bucurescĭ limba francesă este organ de învĕţămênt, pretutindenea aiurea triumfă limba românéscă.

In reg. scol. cel noŭ, cel ânteiŭ obiect de învĕţătură în umaniόre este l. românéscă, (§ 59). «Limba părintéscă de tot simplă, ḑice noul regulament, cu care tinerimea vine în scólă, este fórte neregulată şi greşită, de aceea trebue a se îndeletnici fieş-care spre a o învĕţa, a o curăţi, *fără a sili duhul eĭ;* întrebuinţând maĭ cu deosebire cuvintele cele maĭ obicĭnuite ale eĭ, iar cuvintele ce vor lipsi, precum sunt cele technice şi de ideĭ înalte, să se ia numaĭ dintr'o limbă hotărîtă o-dată pentru tot-d'a-una, precum este cea franţuzéscă, apropiindu-se de cea latinéscă, firéscă mumă a limbeĭ românescĭ; pentru aceea se va aşeḑa câte-va regule, dupe care să se pótă deosebi limba corectă de cea greşită. Aceste regulĭ însă, nu trebue să fie nicĭ prea multe, nicĭ prea abstracte...»

Eforia scólelor însăşĭ, 'şĭ impunea sarcina de a se ocupa de limba românéscă. Ioan Eliad publică în Curierul român din Maiŭ 1832, articole despre limba şi începutul românilor, articole memorabile şi carĭ vor provoca studiĭ analoge în Moldova şi în Ardeal **).

---

*) Alb. rom. No. 100 din 18 Decembre 1832.

**) Veḑĭ articolul luĭ Eliad în anexa de la acéstă pagină.

La acéstă dată se ocupă cu gramatica și lecsiconul românesc patriotul boier Vornicul Iordache Golescu.

Cu petițiunea din 15 Octombre 1832, către Eforia scólelor, Golescu 'ĭ presintă manuscriptul gramaticeĭ cu titlul «Băgărĭ de sémă asupra canónelor gramaticescĭ». Dăm în anexă în fac-simile dupe original acéstă petiție încă necunoscută *).

Lecsiconul românesc încă 'l avea gata boierul Golescu, dar n'aŭ voit să'l dea Eforieĭ, hotărît fiind să'l complecteze cu explicațiunea în grecesce a vorbelor românescĭ.

Golescu dedică lucrarea sa patriotică luĭ Kiseleff, terminându-șĭ dedicațiunea cu versurĭ **).

Eforia scólelor cu adresa No. . . . . din 1832, Octombre, laudă pre Vornicul Iordache Golescu, dar 'ĭ cere manuscrisul pentru al supune uneĭ prealabile cercetărĭ la o comisie de profesorĭ, conform regul. noŭ.

Lucrul, se vede, rĕmase baltă, căcĭ *Gramatica* luĭ I. Golescu nu se tipări de cât 8 anĭ maĭ târḑiŭ, la 1840, la tipografia luĭ Eliad, cu spesele propriĭ ale autoruluĭ.

Prefața opereĭ luĭ Golescu, coprinde o constatare, care este și o judiciósă critică a mișcăreĭ literare din 1832, cum și o frumósă și profetică propunere.

Golescu constată, că «una din împedicările spre înaintarea limbeĭ românescĭ, este și «acésta, adecă acéstă limbă, vorbindu-să în țéra Românéscă, în Moldova, în Basarabia, în «Bucovina, în multe părțĭ ale Transilvanieĭ și în Banat, nu se grăesce prin tóte părțile «tot într'un feliŭ, ci cu óre-care deosebire, cum ceĭ din Transilvania multe cuvinte ne- «regulate, le fac regulate, ḑicênd : *mânc*, mâncĭ, mâncă, în loc de : *mănânc*, mănâncĭ, «mănâncă, precum ḑicem noĭ. Și moldoveniĭ ḑic : *Kicior*, kiept, în loc de : picior, pept și «șepte în loc de șépte și alte asemenea la multe părțĭ. Cum și la scrisóre fac óre-ce «deosebire, scriind uniĭ cu slovele cele vechĭ românescĭ, alțiĭ cu slove latinescĭ, *și alții «prefăcêndu-le în chipul slovelor rusescĭ*, iar ceĭ maĭ mulțĭ, o amestecătură din tóte.»

Ca să înceteze asemenea babilonie, Iordache Golescu propune facerea uneĭ gramatice unice pentru toțĭ româniĭ.

Cine s'o facă ?

«Acésta socotesc că cu mare înlesnire s'ar sĕvêrși, când din fieș-care țéră (unde se «grăesce acéstă limbă), *s'ar aduna la un loc* câte unul, séŭ duoĭ din ceĭ maĭ învĕțațĭ pro- «fesorĭ aĭ scólelor de sciința canónelor grămăticescĭ și cu toțiĭ într'o glăsuire ar canonisi «și gramatica și slove obștescĭ, silindu-se ca și cuvintele să le aducă cât va fi prin putință, «la o regulă, a lipsi neregularitatea lor, și slovele să le asemeneze cu cele latinescĭ, ce «sunt slove obștescĭ. . . . . O ! ce coloson vor lăsa spre pomenirea lor ceĭ ce se vor întrece «a îmbrățișa asemenea lucrare pentru patria lor !»

Ceea-ce la 1832 visa marele vornic Golescu, s'a realisat prin înființarea Academieĭ române, cu membri din tóte țĕrile române !

«Curierul românesc» nu e prea mulțămit cu sprijinul ce'ĭ dă publicul și anunță că décă nu va afla maĭ mulțĭ abonațĭ va înceta.

Iată ce ḑice Ioan Eliad cu desperare în jurnalul sĕŭ pentru a doua óră ***):

---

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

**) Idem, idem.

***) «Alb rom.», No. 102, din 29 Decembre 1832.

«A doua óră redacţia «Curierului românesc», maĭ face cunoscut cinstiţilor prenumeranţĭ că, câţĭ doresc, ca să nu înceteze pe anul viitor acéstă fóĭe, să bine-voiască a înşciinţa cel mult până la 20 Decembre, cu tóte că este prea tărḑiŭ.

«Ar voi redacţia să se mărginéscă numaĭ cu acéstă mică însciinţare, fără să maĭ facă nicĭ o altă cercare, dar socotindu-se drept datóre a face odată cunoscut, că acéstă gazetă este a Naţieĭ, al căria pórtă şi numele de «Curierul românesc», face o mică însemnare, că de va lăsa naţia să caḑă acest început, ce a fost şi va fi o şcólă, ea 'şĭ părăsesce lucrările sale. Naţia la începutul Curieruluĭ ḑicea: Noĭ nu avem gazetă! şi iarăşĭ Naţia va ḑice: Noĭ nu avem gazetă. Redacţia este un om, şi a făcut maĭ mult de cât póte un om spre sprijinirea eĭ. Curierul este fapta luĭ, ce a înfiinţat'o, ca să ḑic aşa, din nimica, aŭ botezat'o de la început cu numele Naţieĭ, aŭ închinat'o eĭ şi a lăsat'o în trufia eĭ ca să o créscă. Caḑă acum, desfiinţeze se şi rĕmâie numaĭ pomenirea!

«Curierul în 4 anĭ aĭ sĕĭ, a arĕtat românilor ce a fost şi ce este gazeta; printr'o prescurtare de geografie a pregătit pe cititorĭ a înţelege cele ce li se vor vesti, făcêndu'ĭ a cunósce împĕrăţiile şi stăpânirile lumeĭ, cum şi felul lor de ocârmuire. A introdus pe românĭ în relaţie cu întêmplările lumeĭ, şi 'ĭ-aŭ făcut a ţine un şir de cele întêmplate, 'ĭ-aŭ făcut să cunóscă ostenelile celor ce aŭ asudat şi asudă pentru naintarea lor. Glasul luĭ adesea a fost rĕsplătirea şi cununa faptelor celor lăudate şi pedépsa, séŭ osânda faptelor celor rele. El însărcinarea sa a sĕvîrşit'o. De nu va maĭ fi trebuincios, el cu sfêrşitul anuluĭ va sfêrşi şi alergarea sa, va ḑice adio, şi póte maĭ tărḑiŭ sub alt nume va fi maĭ bine primit.»

«Alb. românéscă» din Iaşĭ pare că merge maĭ bine, din respectul financiar. G. Asaki cércă a dobêndi şi înlesnire în privinţa censureĭ. El cere vice-preşedinteluĭ sfatuluĭ Moldoveĭ, ca jurnalul sĕŭ să fie censurat de către Epitropia scólelor. Sfatul în 12 Ianuarie 1832, a aprobat cererea şi a supus'o încuviinţăreĭ Generaluluĭ Maior Mircovicĭ, încă în 15 Ianuarie cu raportul No. 77. Acesta a dat aprobarea sa sub 197, în coprinderea următóre:

«Unindu-mĕ cu socotinţa acestuĭ sfat pentru aceea ce se atinge pentru însărcinarea Epitropieĭ scólelor cu censura «Alb. rom.», eŭ puiŭ înaintea Sfatuluĭ administrativ ca să se corespunduéscă cu cine se cuvine pentru acest predmet, luându-se drept temeiŭ a censureĭ instrucţia dată de D-nul plenipotent Divanuluĭ împlinitor, care instrucţiĭ trebue să se afle în delele încredinţate Sfatuluĭ administrativ.» *).

Nu scim décă până în fine, G. Asaki a învins resistenţa ce pare că o află la Mircovicĭ în privinţa înlesnireĭ censureĭ.

*

In direcţiunea artelor, avem de înregistrat unele informaţiunĭ pentru anul 1832.

Architectura şi pictura se încércă a produce câte ceva, care pe atuncĭ se părea lucru mare. Architectul Fraivald construesce casele din Iaşĭ ale Vist. George Roset Roşnovanu. De S-tu George se inauguréză acest palat printr'un bal, în care societatea Ieşană proba muscalilor cum că nu este aşa de barbară pe cât o credéŭ în Europa.

In cuprinsul caselor acestora fiind şi un paraclis, fu zugrăvit de pictorul *Balomir*, un ascedent al mult cunoscuţilor farmacişti şi doctorĭ cu acest nume.

*) Dosarul No. 26 curent din 1832, Arch. Stat.

Camerile aŭ fost însă zugrăvite de artistul Stavsky de care am făcut deja menţiune în urmă *).

La Bucurescĭ Walstein face portrete în uleiŭ şi predă desemnul. In Iaşĭ G. Asaki este şi el un patron zelos al picturei. Prin tipografia sa privilegiată de Stat, Asaki îmbunătăţeşce în cât-va iconografia naţională din cărţĭ. In curênd el se va gândi la crearea chiar a uneĭ clase de pictură.

Clasa de musică vocală înfiinţată la anul 1831 la Vasiliana, continuă, a exisle şi vom afla resultatele eĭ la examenele generale din 1833 **).

Concerte în salóne private încep a fi ascultate cu plăcere. Iată dupe «Alb. rom.» No. 70, din 4 Septembre, o dare de sémă despre concertul din 31 August a cântăreţeĭ *Dona Esse* cu concursul luĭ Hefner, capelmaistru bandeĭ moldovene şi a unor dileţanţĭ strěinĭ :

«Academia musicală de instrumenturĭ şi de cântare, s'aŭ făcut Miercurĭ 31 August, în casele D-luĭ Spăt. Vasilică Beldiman, în fiinţa uneĭ adunărĭ alese şi iubitóre de armoniósă îndeletnicire. Madama Esse a înfiinţat şi aicea laudele carĭ aŭ propăşit'o din ţĕrile strĕine, iar acuma de curênd de la Bucurescĭ. In cântecele sale, Madama Esse a arĕtat ceea-ce póte un glas bine organisat şi îndeplinit cu măestrie prin metodul musiceĭ Europene.

Curăţia, uşurătatea, virtutea şi armonia versuluĭ rĕsunător, aŭ adus mirare şi plăcere ascultătorilor, din carĭ uniĭ, de şi nedeprinsĭ cu musica italiană, n'aŭ putut rĕmâne nesimţitorĭ în miđlocul uneĭ armoniĭ, care fermecă simţirile nu numaĭ a omuluĭ ci şi a fiarelor, precum mitologia đice :

«De cântarea luĭ Orfeos, munţiĭ Trachieĭ s'umplea,
«Şi de sunetul cel dulce, crude fiare se'mblânđea.

«Care poetică cimilitură însemnéză, că muzica îmblânđesce nĕravurile ómenilor, 'ĭ face simţitorĭ şi politiciţĭ.

«Maĭ cu sémă aria luĭ Belini, din opera «Il Pirato», şi variaţiile luĭ Lafon, le-aŭ cântat cu aşa măestrie, în cât une-orĭ semăna organ, alte-orĭ privighetóre, care, când rĕvarsă primĕvéra rîurĭ armoniόse însufleţeşce natura cea mută, şi deştéptă sunetul luĭ Eho, prin carele îşĭ rĕspunde însăşĭ laudele sale. In partea instrumentală a conţertuluĭ, Domnul Esse a cântat pe vióră cu dibăcie şi cu sentiment ; asemenea şi Mademoazela Esse, în dueto cu a sa maĭcă, aŭ vĕdit bune începuturĭ în muzica vocală. In a lor bună-voinţă D. Hefner, capelmaisterul bandeĭ moldovene, D. I. Cernevschi, D. Maer şi D. Verner, ca dileţanţĭ, aŭ împreună lucrat, cu talentul lor, spre a face plăcută acéstă Academie, a căria înoire este dorită de toţĭ iubitoriĭ de armoniόse petrecerĭ.

«Spre îndeplinirea plăculeĭ petrecerĭ, lipsea numaĭ pămêntésca banda militare, care de datoriile slujbeĭ s'aŭ împedicat astă dată a veni spre cântarea uverturilor prin afişul conţertuluĭ însemnate».

In Bucurescĭ, Ioan Eliade, cugetă să înfiinţeze teatrul românesc. In No. 2 al Curieruluĭ rom. din 1832, el declară, că împreună cu familia sa şi cu alţĭ prietenĭ, «aŭ hotărît de duoĕ orĭ pe lună a se sui pe scenă, (a parastisi pe teatru) în limba românéscă, pentru

*) «Alb. rom.» din 1832, pag. 132

**) «Alb. rom.» din 1833, pag. 117.

ajutorul scolarilor sĕrmanĭ». Eliade anunţă că se pregătesce o tragedie în versurĭ, fórte cunoscută, intitulată «Fanatismul», unde fiind lipsă de o persónă care să facă pre Zeid, se dă de scire, că cine se simte a putea face acéstă rolă, să se aréte la redacţie. Décă acéstă persónă va fi întrebuinţată va primi pentru a sa ostenélă dar 300 leĭ *).

La Iaşĭ, încă vor avea, pentru iarna din 1832—33 un teatru, de şi nu românesc.

Iată ce scrie Alb. rom. No. 74 din 1832 :

«Dorinţa nobleţeĭ şi a publiculuĭ cultivit a acesteĭ Capitale, de a avea un teatru, se înfiinţéză. Trupa D-lor Furo face acéstă întreprindere şi lucrul urméză în casele D-sale Talpan, cu acea sporire, în cât deschiderea teatruluĭ se va putea face pe la mijlocul luĭ Octombre.»

---

*) Vedĭ Alb. rom. No. 12 din 11 Februarie 1832.

CAP. V.

ANUL 1833

Nouele regulamente ale scólelor din ambele principate vor avea putere de lege numaĭ în 1833.

Regulamentul întocmit pentru ţéra Muntenéscă este supus la cercetarea adunăreĭ obştescĭ şi să ia în desbatere de acésta la 11 Februarie 1833.

Iată darea de sémă ce aflăm despre acéstă lucrare în Buletinul ţěreĭ rom. No. 10, din 19 Februarie 1833.

La 11 Februarie s'aŭ înfăţişat întru cercetarea obicĭnuiteĭ obşteşcĭ adunărĭ, proiectul de regulamentul scólelor publice, şi cu prilegiul acesta D Vornicul Stirbeiŭ, ca mădular al Eforieĭ scólelor, a rostit următórea cuvêntare:

«Maĭ înainte de a da în cunoscinţa cinstiteĭ adunărĭ regulamentul ce s'a făcut pentru o nouă întocmire a scólelor publice, socotesc de datorie a supune cinstiteĭ Adunărĭ cursul lucrărilor Eforieĭ, adecă starea întru care s'aŭ primit scólele întru a sa îngrijire, miḑlócele ce a întrebuinţat, pentru înaintarea lor, resultatul ce a dobêndit şi în sfêrşit întinderea ce se nădăjduesce dupe noua întocmire.

«La sfêrşitul anuluĭ 1830, când eforia cea de acum s'a însărcinat cu îngrijirea de învěţătura publică, douě scóle eraŭ întocmite numaĭ: una în Bucurescĭ şi alta în Craiova care şi aceştea se află închise din împregiurările vremiĭ. Atuncĭ cea d'întêiŭ îngrijire a Eforieĭ a fost a se deschide îndată scóla din Bucurescĭ, care a şi început de loc în hanul luĭ Şerban-Vodă, primind maĭ la urmă pe sémă şi scóla din Sf. Sava, s'a îndeletnicit cu tótă silinţa a face meremeturile şi a găti încăperĭ nouĭ potrivite cu întinderea învěţăturilor ce trebuinţa cerea, şi când eforiĭ chibzuiaŭ a aşeḑa învěţătura publică pe temeiurĭ maĭ statornice, şi a înlesni miḑlócele pentru întinderea acesteĭ învěţăturĭ a dat peste noĭ bóla holereĭ, şi Eforia a fost silită să închiză scóla.

«Indată însă dupe încetarea acesteĭ bóle s'a deschis scóla în *Sf. Sava* în luna luĭ Noembre, urmându-se până la 1 Martie 1832 cursurile ce aŭ fost maĭ de trebuinţă a se deschide atuncĭ îndată pe potriva scolarilor ce se adunase.

«Iar de la 1 Martie s'a dat învěţătureĭ publice o nouă desvoltare; întracea vreme s'aŭ deschis în Sf. Sava cursurĭ nuoĭ, dându-se fieş-căria ramură de învěţătură o întocmire maĭ regulată.

«Intr'acea vreme s'a întocmit *scóla centrală în Craiova*, şi tot în acea vreme s'aŭ aşeḑat scóle începětóre maĭ pe la tóte judeţele, şi astăḑĭ numaĭ patru judeţe sunt la care nu s'aŭ aşeḑat încă scóle, adecă Slam Rîmnicu, Dâmboviţa, Ialomiţa şi Teleormanul.

«Atuncĭ s'a întocmit în Sf. Sava un pension unde se da copiilor o îngrijire maĭ de aprópe la a lor purtare şi învĕţătură. Intr'acest pension se păzesce acum o bună orânduiala, şi póte sluji drept model şi pentru alte asemenea aşeḑămênturĭ.

«Atuncĭ iarăşĭ s'a făcut punere la cale de a se aşeḑa în Bucurescĭ *scóle începĕtóre* în fieş-care plasă a oraşuluĭ pentru mulţimea scolarilor ce nu pot încăpea în Sf. Sava, şi pentru ca să le fie maĭ cu apropiere a'şĭ urma învĕţăturile în acele scóle.

«Dintr'acestea una s'a aşeḑat în Sf. George cel vechiŭ, alta la Biserica Amzi, cele-l-alte duoĕ nu s'aŭ deschis încă, pentru că nu se găsesc încăperĭ ; Eforia însă, îngrijesce a se împlini acéstă trebuinţă cât maĭ fără zăbavă.

«Pe lângă altă înlesnire ce Eforia a întêmpinat în cursul lucrărilor sale, cea maĭ mare a fost lipsa profesorilor la întocmirea scólelor începĕtóre, şi nicĭ s'ar fi putut birui acéstă neînlesnire, décă nu s'ar fi întocmit aicĭ un *curs normal* spre deprinderea acelora ce se arĕtă cu dorinţa a se pregăti pentru a fi profesorĭ, hotărîndu-se pentru aceştia, spre încurajare, şi câte leĭ una sută pe lună pe o vreme mărginită de treĭ şi patru lunĭ.»

«Deosibit de maĭ sus arĕtata înlesnire ce a încercat Eforia la întocmirea scólelor este şi lipsa de *încăperile trebuincióse* pe la oraşele din judeţe ; s'a făcut însă îndemnare dregătoriilor precum şi orăşenilor din partea loculuĭ a chibzui miḑlócele de înlesnire, şi pentru punerea în lucrare ce s'a făcut la acésta pe la unele locurĭ ; Eforia se simte datóre a mulţămi dregătorilor şi orăşenilor dupe la acele locurĭ, căcĭ prin a lor râvnă s'a dat scólelor bune încăperĭ, unele prin închiriere şi meremeturĭ şi altele prin clădirĭ într'adins : precum s'a urmat maĭ cu sémă la oraşul Giurgiŭ, unde prin silinţa ce are ocârmuitorul de acum al aceluĭ judeţ, pentru câte privesc la obştescul folos, a îngrijit şi pentru a înlesni tinerimeĭ din partea loculuĭ miḑlócele de învĕţătură, şi din a sa râvnă s'aŭ îndemnat orăşeniĭ, precum şi alţĭ iubitorĭ de luminarea tinerimeĭ, şi aŭ ajutat de s'a făcut o zidire într'adins pentru scóle cu duoĕ sălĭ marĭ ce pot coprinde fie-care câte 200 de scolarĭ.

«Peste cincĭ lunĭ dupe acéstă nuoă întocmire a învĕţătureĭ publice s'a dat obşteĭ dovadă de urmarea învĕţăturilor prin examenul general ce s'a făcut la 9 ale luĭ Septembre în scóla din Sf. Sava. Atuncĭ cercetându-se câte 2 scolarĭ în fieş-care clas, s'a dovedit sporirea răpede ce făcuse ucinicii într'acéstă vreme de cincĭ lunĭ. La acest examen dupe chibzuirea ce se făcuse pentru îndemnarea ce trebue să se dea scolarilor la învĕţătură, s'a făcut alegere prin concurs de opt tinerĭ din ceĭ maĭ silitorĭ, şi maĭ sporiţĭ la învĕţăturĭ ce s'aŭ aşeḑat pansionarĭ aĭ Statuluĭ cu îndatorire ca desĕvîrşindu-se în învĕţăturĭ să predea în scólele publice acea ramură la care se vor găsi destoinicĭ.

«La acéstaşĭ epocă făcêndu-se examen şi la scólele din Craiova, precum şi la cele-l-alte scóle ce se află aşeḑate prin judeţe, pe la tóte s'aŭ dat doveḑĭ, că şi învĕţătoriĭ aŭ împlinit cu râvnă şi vrednicie slujba lor, şi scolariĭ aŭ făcut mult spor la învĕţătură.

«Pentru înaintarea învĕţăturilor, Eforia a avut necontenită luare aminte a se povĕţui prin esperienţă de miḑlócele cele maĭ înlesnitóre şi când dupe cea din urmă vacanţie s'aŭ deschis iarăşĭ scólele, s'a dat învĕţĕturilor o maĭ mare întindere, aşeḑându-se în sfêrşit pe temeiurĭ statornice, potrivite cu trebuinţa ce s'a cunoscut, şi dovedite prin cercare, temeiurĭ dupe carĭ s'a alcătuit regulamentul ce acum să înfăţişéză cinstiteĭ adunărĭ.

«Pe aceste nuoĭ temeiurĭ se urméză acum învĕţĕturile în tóte scólele, cu bună orânduială şi dupe starea lor de acum tóte daŭ bune nădejdĭ de sporire spre desĕvîrşire.

«In 12 scóle începĕtóre ce s'aŭ aşeḑat până acum pe la judeţele dupe afară dobêndesce

tinerimea cele d'ântêiŭ cunoscințe printr'un metod fórte înlesnitor și se împărtășesc peste o mie de scolarĭ de acéstă învățătură.

«In scóla din Craiova, precum și în Bucurescĭ s'a dat claselor începĕtóre o întindere maĭ potrivită cu trebuințele, și starea locuitorilor acestor orașe; în Craiova se învéță încă gramatica, aritmetica, geografia, limbele grecéscă și franțuzéscă; 250 scolarĭ urméză astădĭ aceste învățĕturĭ în scólele din Craiova; cu întristare însă Eforia arétă, că de nu s'a dat până acum acestiĭ scóle tótă desvoltarea dupe dorință, și de nu s'a dobêndit tótă rodirea ce se nădăjduia, aceste împedicărĭ a fost lipsa de încăperĭ potrivite cu întinderea trebuințeĭ uneĭ scóle centrale.

«Despre altă parte cu mulțămire arétă eforia cinstiteĭ Adunărĭ, că magistratul aceluĭ oraș a dat dovadă de o deosebită râvnă luând pe séma scóleĭ în midlocul orașuluĭ, un loc fórte întins, pe care Eforia nădăjduesce a se îndeletnici în véra viitóre să clădéscă o zidire dupe un plan regulat.

«*Invățăturile* ce se urméză în scóla din Bucurescĭ, dupe întocmirea de acum, sunt: gramatica, caligrafia, aritmetica, desemnu, istoria, limbele latinéscă, grecéscă, franțuzéscă, ruséscă, algebra, geometria și pravilele pământuluĭ, precum în alăturata tablă se arétă.

«*Opt sute* de scolarĭ urmédă acum deosebitele învĕțăturĭ în scóla din Sf. Sava, și 400 din cele-alte duoĕ scóle începĕtóre de prin plășĭ.

«Pe lângă cele-alte Fforia a socotit de cea maĭ sfântă a sa datorie a întâmpina tóte trebuințele scólelor prin cea maĭ mare economie. La sfêrșitul anuluĭ 1830 când s'a orânduit acéstă eforie, s'a aflat naht în casa scólelor leĭ 73.798.

«Dupe aceea s'a strîns pe anul 1831, leĭ 95.808 din vîndarea moșiilor și din contribuția preoților; s'aŭ adunat și pe anul 1832, leĭ 53.220 din vîndarea moșiilor Glavaciocu. Iar din suma hotărîtă prin regulamentul organic și prin budgetul cheltuelilor statuluĭ pentru ținerea scólelor publice, ce s'aŭ primit de la Visterie maĭ mult de cât leĭ 94.660, din suma de 525.000 ce se cuvin scólelor pe 18 lunĭ, adică leĭ 175.000 pe semestrul din urmă 1831 și leĭ 35.000 pe anul 1832.

«Cu acéstă sumă de leĭ 317.486 s'aŭ întâmpinat tóte trebuințele scólelor în curgere de duoĭ anĭ, de la începutul anuluĭ 1831, până la lét 1833; d'intre acestĭ banĭ Eforia a avut a întêmpina nu numaĭ cheltuelile regulate ce s'aŭ urmat pe fieș-care lună ci și alte cheltuelĭ extra-ordinare, care s'aŭ suit până la o sumă de leĭ 60.000, ce s'aŭ întrebuințat pentru meremetul scóleĭ din Sf. Sava, mobilarea sălilor de predare, îngrădirea curțiĭ cu zid, zidirea din noŭ a duoĕ odăĭ pentru portar și pardosirea cu piatră a ulițeĭ d'naintea acesteĭ scóle; pentru clădirea și mobilarea sălilor în scólele începĕtóre din Sf. George și de la Biserica Amzi, și pentru meremetul și mobilarea încăperilor unde se află acum aședată scóla din Craiova.

«Socotelile scólelor până la 1 Martie 1832, s'aŭ cercetat și s'aŭ încheiat de către obștescul comitet, ce dupe deosebit regulament era atuncĭ însărcinat cu revisia caselor de folos obștesc; iar socotelile pe dece lunĭ ale anuluĭ 1832, sunt gata a se supune obștesculuĭ control.

«Acestea sunt midlócele ce a avut Eforia la mână, și ce a întrebuințat până acum de când s'a însărcinat cu îngrijirea scólelor publice; iar cât pentru sporirea învĕțăturilor, spre desĕvîrșire acum când dupe temeiurile ce s'aŭ aședat prin regulamentul organic, tóte ramurile administrative s'aŭ îmbunătățit într'un chip simțitor, oblăduirea pătrunsă fiind de vecĭnicul adevĕr, că numaĭ deprinderea în obiceiurĭ bune póte vecĭnici legiuirile né-

murilor şi ca temeiul cel mai neclintit al orânduirilor unei societăţi este învĕţătura tinerimeĭ, nu putea pierde din vedere un obiect pricinuitor de acest folos obştesc. De aceea, oblăduirea dorind a aşeḑa pentru viitorime învĕţătura pe temeiurĭ statornice, printr'o legiuire din cele maĭ de căpetenie, a îngrijit a alcătui regulamentul scólelor, care se pune astăḑĭ înaintea obşteşteĭ Adunărĭ şi care este o lucrare de multă vreme potrivită cu trebuinţele ce s'aŭ cunoscut şi cu cererile ce s'aŭ făcut.

«Printr'acest regulament scólele se află întocmite ast-fel în cât tinerimea va putea să urmeze cu înlesnire din tréptă în tréptă învăţăturĭ potrivite cu a sa vêrstă şi cu a sa stare. Invăţăturile iarăşĭ se află aşeḑate pe ast-fel de temeĭurĭ în cât să se pótă întinde fieş-care ramură a învăţăturilor din ce în ce maĭ mult, dupe trebuinţele statuluĭ şi dupe sporirea ce va face tinerimea la învăţăturĭ.

«Sórta tinerimeĭ pentru vremea viitóre se dă acum în chibzuirea obşteşteĭ Adunărĭ; la dênsa stă să i se dé printr'o bună întocmire a scólelor, miḑlócele de a dobêndi bunele învăţăturĭ şi bune obiceĭurĭ, prin care némul românesc să pótă păşi maĭ răpede spre fericire.»

Iscălit, Mădularul Eforieĭ scólelor, *B. Stirbeiŭ.*

*

Din acest discurs, constatăm: că scóla din St. Sava numĕra în 1833, Martie, 800 de scolarĭ şi 400 în cele 2 scolĭ primare din Bucurescĭ;

Că la 1830, înfiinţându-se Eforia, aŭ găsit capital scolar numaĭ 73.798 de leĭ, pe când budgetul pe 1833 era pe aprópe de 350.000 leĭ.

Scóla din Craiova avea 250 de scolarĭ şi Eforia nu era mulţămită de desvoltarea ce căpătase până atuncĭ. Zidirea acesteĭ scóle era hotărâtă pentru véra anuluĭ 1833.

Programa scóleĭ St. Sava, nu diferă în 1833 de aceea din 1832.

*

Profesoriĭ scóleĭ Sf. Sava, pentru 1833, sunt ceĭ ce 'ĭ-am vĕḑut în 1832. Hill preda începuturĭ de limba latină, profesoruluĭ de limba ruséscă i-se adaugă încă în Februarie 1833, 50 leĭ pe lună la ceĭ 400 ce avea pe atuncĭ ca léfă.

Dădurăm în anexă legea scólelor votată de obştésca obicĭnuita adunare *).

MOLDOVA.

In Moldova de asemenea, regulamentul scolar pregătit în 1832, se studiază încă la începutul anuluĭ 1833.

In 12 Ianuarie 1833, a fost prima şedinţă a comitetuluĭ scolastic.

Prima lucrare ce i s'a dat în cercetare a fost proiectul unuĭ regulament special scolastic, pregătit de referendarul Asaki.

Epitropia a îndemnat comitetul să'l cerceteze «*Povăţuiţi la acésta de ḑilnica practică a învĕţăturilor.*»

In 11 Martie 1833, comitetul scolastic, faţă fiind referendarul, raportéză Epitropieĭ observaţiile ce a făcut asupra proiectuluĭ de regulament special scolastic.

*) Veḑĭ în anexă Legea scólelor, votată de obştésca obicĭnuita Adunare în 1833. Veḑĭ Buletinul oficial din acest an.

Iată în tótă cuprinderea lor cele 3 jurnale încheeate de comitetul scolastic maĭ înainte de jurnalul de la 11 Martie 1833.

Jurnal No. 1.

«Astăḑĭ Joĭ în 12 Ghenarie 1833, în cancelaria Eforieĭ scólelor publice din coprinsul gimnasieĭ, comitetul scolastic rânduit prin oficia aceleĭ cinstite Epitropiĭ din 23 Decembre 1832 şi sub presidenţia D-séle referendaruluĭ Aga Gh. Asaki, alcătuit de D-luĭ profesorul de legĭ Hristea Flechtenmacher, D-lor profesoriĭ gimnasieĭ D. G. Seulescu şi D. V. Fabian şi de profesorul normeĭ Sf. Sa părintele. Econ. Constantin, s'aŭ întrunit şi aŭ făcut deschiderea sesieĭ în care D. referendarul a împărtăşit regulamentul scolastic citind cu amĕruntul tóte articolele acestuĭ regulament. Numitul comitet însufleţit de dorinţa a rĕspunde la părintescul scopos a acesteĭ Epitropiĭ, înfăţoşază făcutele luărĭ aminte ş'anume :

La art. 7, atingĕtor de cercetarea cărţilor scolastice, comitetul doresce a se lămuri prin o anexă în care să fie specificate atât acele ce se ating de noimă cât şi acele ce privesc la prelucrarea filologică a limbeĭ românescĭ, pentru care s'a însărcinat D-luĭ profesorul filologieĭ a face un proiect, ce se va supune de comitet cinstiteĭ Epitropiĭ ;

La art. 14, atingĕtor de materiile învăţătureĭ în clasurile umanióre, socotinţa comitetuluĭ este, ca maĭ nainte de începerea retoriceĭ, să se înveţe partea elementară a logiceĭ în cât este neapĕrat trebuitóre pentru retorică. Asemenea la art. 31 prin care se opresce pedépsa trupéscă a scolarilor, ḑilnica lor practică fiind încredinţată a fi de neapĕrată nevoie de a se îngădui, pentru ceĭ vinovaţĭ, o mĕsurată pedépsă trupéscă, fiind-că prin casnica lor creşcere nu sunt încă primitorĭ de îndreptare numaĭ prin mustrărĭ şi miḑlóce de emulaţie.»

«Intru aşteptarea hotărîreĭ cinstiteĭ Epitropiĭ, dupe art. 9 al regulamentuluĭ scolastic, comitetul supune acest jurnal cinstiteĭ Epitropiĭ.»

(Semnaţĭ), Ceĭ 5 membri aĭ comitetuluĭ.

Iată luările aminte pe care mădularele comitetuluĭ scolastic le face asupra proiectuluĭ de regulament scolar pe lângă jurnalul sĕŭ de la 11 Martie 1833 :

«1) La art. ce se atinge de înfiinţarea comitetuluĭ pĕrerea este : că acest comitet fiind supus Epitropieĭ, va forma prima istanţă scolară şi pe propunerile acestia Epitropia 'şĭ va răzima lucrările séle.

«Acest comitet de ḑilnica sa practică povĕţuit, se va îndelnici cu felurile îmbunătăţitóre proiecturĭ privitóre către buna reorganisaţie a trebilor scolastice şi le va supune Epitropieĭ, ca cu acest mod să se pótă culege din aplicaţie cele maĭ nemerite regule şi pe încetul să se pótă maĭ îndeplini articolele regulamentuluĭ scolastic special.»

«2) La art. 7, despre reviḑuirea manuscriptelor. Comitetul ḑice că cercetarea acestor cărţĭ se va rezema ântéiŭ în noima materieĭ, care simplă şi fără parecsigisie înţelésă să nu ḑică ceva în contra religieĭ, a moraluluĭ şi a Statuluĭ ; al duoilea va privi către lucrarea filologică a limbeĭ românescĭ, povăţuindu-se întru acésta de regulele filologice pe carĭ aŭ păşit tóte limbele moderne ale Europeĭ cultivându-se. Se vor răḑima 1° pe curăţenia limbeĭ, care pre încetul se va introduce prin stilul scolastic şi 2° pe înavuţirea eĭ. La asemenea evgenisire a limbeĭ se vor întrebuinţa maĭ ântéiŭ cuvintele adevĕrate de origine română, însă uitate, adoptându-le în locul celor străine de carĭ s'aŭ împresurat graiul românesc din neîngrijirea cărturilor naţieĭ de la un timp încóce. La acésta vor sluji de

isvóre, de unde se vor aduna acest fel de cuvinte românescĭ, parte cărţile vechĭ tipărite, parte documentele, parte însășĭ gura poporuluĭ, ce în osebite locurĭ și provinciĭ locuite de românĭ, păstréză nișce asemenea odóre, o sémă uniĭ, și o sémă alţiĭ; parte de ne vor lipsi cu totul, precum sunt maĭ ales cuvintele tecnice și nomenclatura sciinţelor, a politiceĭ și a maestrilor, se vor împrumuta de la mama limbeĭ românescĭ, latina, séŭ de la surorile eĭ, italiană și francesă, modificate însă dupe sistemul și aplicaţia gramaticeĭ românescĭ; iar parte de se va putea îndemna un înţeles maĭ lesnicios și maĭ cuprinḑĕtor, se vor alcătui din alte nume românescĭ rădăcinale. De tóte aceste cuvinte se va face câte un vocabular alfabetic la sfêrșitul fieș-căreĭ cărţĭ, până ce societatea scolastică va alçătui un lexicon maĭ voluminos.

«Una din cele d'ântêiŭ de nevoie pentru a se putea fixarisi un regulat curs al învĕţăturilor scolastice..... fiind maĭ ântêiŭ tipărirea cărţilor scolastice, pentru acésta, dupe ce autorul prin înscrisă cerere, către Epitropie, va căpăta voie a'șĭ tipări manuscriptul, cercetându-se de comitet;

«3) Acest comitet va căuta a înlesni cât se póte maĭ iute revizuirea manuscriptuluĭ ce va înfăţișa profesorul, în cât cólele revizuite îndată să se slobódă a intra și la tipar, iar unde va întâmpina vro-o nedumerire, despre acésta comitetul va cere fără întârḑiere deslegare a Epitropieĭ;

«4) La articolul ce se atinge de «Indatoririle profesorilor.» Pentru cea cu sfinţenie în curgerea de anĭ împlinirea datoriilor sale, pentru jertfele ce vor aduce naţieĭ întru lucrarea cultivireĭ duhuluĭ și a literatureĭ naţionale și întru asemenea obositóre îndeletnicirĭ ale trudnicilor profesorĭ, pentru ajungerea la neputinţă, să se bine-voiască cu îndurare privite însemnatele temeiurĭ a se statornici o remuneraţie mângâetóre, atât în privirea traiuluĭ, cât și a ranguluĭ cuviincios claseĭ uneĭ asemenea profesiĭ, dupe exemplul statutelor academice. Vrednicia unuĭ profesor se va cunósce și se va întemeia pe împlinirea datoriilor sale atât cu paradosul obiecturilor, cu care va fi însărcinat, făcĕnd scolarilor sĕĭ regulatele publice examene, cât și cu purtările sale moraliceșcĭ și oficióse, urmând dupe regulele scolastice prescrise. In urmarea acestora, profesorul va fi pururea sigur în dregătoria sa și dupe mărimea catedreĭ și a obiectelor ce va paradosi, socotindu-se vremea din ḑiua așeḑăreĭ sale de profesorat la îndeplinirea de un curs, prin miḑlocirea Epitropieĭ cu deosebire se vor recompensa meritul slujbeĭ lor.

«Pururea se vor protemisi la catedrele profesoratuluĭ patrioţiĭ și scolariĭ ce vor sĕvîrși cu eminenţă cursul învĕţăturilor în aceste scóle naţionale *).»

1833, Martie 11, Iașĭ.

Semnaţĭ: *Flechtenmacher,*
G. Seulescu,
V. Fabian,
Constantin Economu.

Asupra acestor observaţiunĭ ale comitetuluĭ scolastic din 12 Ianuarie și 11 Martie 1833, Epitropia, în 15 Aprilie acelaș an, a desbătut și a încheiat jurnalul important următor:

«Astăḑĭ, Sâmbătă în 15 Aprilie 1833, adunându-se mădulările Epitropieĭ învĕţăturilor publice, aŭ cercetat raporturile comitetuluĭ scolastic din 12 Ghenar și 11 Martie, cu însemnarea luărilor aminte asupra reglementuluĭ scolastic, dupe care aŭ a se povĕţui în-

*) Dos. No. 21, curent Arh. Stat, pag. 99.

vĕțătura și administrația scholerilor (?) din Eșĭ, și asupra acestora s'aŭ făcut următórea deslegare, care are a se introluca către acest reglement la locurile cuvenite, și anume la:

1) Fiind-că comitetul nu are inițiativă în a sale lucrărĭ, apoĭ atributurile luĭ vor rĕmâne precum sunt specificate prin reglementul scolastic, cu adaos de împuternicire, ca pe temeĭul ḑilniceĭ cercărĭ, înțelegĕnd trebuința a se aduce óre-carĭ îmbunătățirĭ în partea sciințifică, séŭ administrativă a scólelor, să pótă prin raport a supune Epitropieĭ ale sale opiniunĭ, îndeletnicindu-se de datorie încă și cu alte lucrărĭ cu care se va însĕrcina de Epitropie.

2) La îndeletnicirea filologică, acel comitet nu va uita că limba este organul și luminarea națieĭ, este fondul datorieĭ sale și că, privind la starea necultureĭ obșteșcĭ, nu se cuvine a desgusta pe doritoriĭ de învĕțătură, și în loc de a i le înlesni, a'ĭ nevoi de a se lupta, pe lângă greutatea sciințeĭ încă și cu rostirea lor strĕină, ce maĭ vîrtos se cuvine a se sîrgui de a câștiga creditul public cu un înființat folos, prin sporirea persónelor, numĕruluĭ persónelor învĕțate, și că apoĭ cu ajutorul acestora se va putea păși către deplina curățire a limbeĭ dupe regulele filologieĭ.

Insă, cu tóte acestea, atât la alcătuirea cât și la tălmăcirea și la revisia cărților ce aŭ a fi pentru scóle, la neapĕrată întêmplare, comitetul póte inavuți limba cu noue cuvinte dupe deosebitele chipurĭ ce aŭ însemnat, însă până a nu fi acestea întrebuințate și tipărite, de datorie va avea prin raport a supune Epitropieĭ, cu arĕtarea temeiurilor asupra cărora se razimă a lor urzie și numaĭ dupe încuviințarea Epitropieĭ asemenea cuvinte vor putea avea a lor putere și curs.

3) Profesorul carele ar face o carte asupra materieĭ cu care este însărcinat, dator va fi a înfățoșa comitetuluĭ de odată tot manuscriptul, ca din legătura totumuluĭ să se pótă judeca în special fieșce-care parte și asemenea întregul manuscript însoțit de opinia comitetuluĭ (afară de aceea a autoruluĭ, décă ar fi mădulariŭ) se va supune de-odată Epitropieĭ spre a fi de acésta încuviințată tipărirea.

4) Dréptă este remunerația cinstitóre și materială pentru profesoriĭ cariĭ împlinesc cu sfințenie a lor însărcinare în diastima uneĭ vremĭ hotărite; pentru acésta Epitropia prețuind asemenea vredniciĭ, pentru mângâerea și ajutorul celor ce vor jertfi a lor ḑile în a patrieĭ folositóre îndeletnicire și pentru îndemnarea tinerimeĭ, până la întemeerea învĕțăturilor în țéră, aŭ hotărit următórele:

I. *a)* Profesorul gimnasieĭ care în un curs, adecă în 4 anĭ va scóte a treia parte din aĭ sĕĭ scolarĭ îndepliniṭĭ cu materia cu care este însărcinat, pentru cursul ântêiŭ va primi decret de mulțămire; pentru al duoilea curs de 4 anĭ va primi o remunerație de $^1/_2$ léfa sa de un an; la al treilea curs de 4 anĭ va primi de remunerație întrégă a sa léfă, care la încheerea fieșce-căruia 4 anĭ, împlinind condiția de maĭ sus, va urma de a primi drept remunerație; dar cursul normeĭ fiind de 2 anĭ, profesoriĭ ce vor împlini condiția de maĭ sus, vor primi la cursul ântêiŭ, decret de mulțămire, la al duoilea a patra parte, la al treilea jumĕtate de a lor léfă și așa maĭ departe în asemenea analogie.

b) Ajungĕnd profesorul la neputință, séŭ dupe îndelungată slujbă, séŭ dupe vre-o întêmplare, séŭ îndeplinind un hotărit numĕr de anĭ în slujbă, atuncea se vor păzi întru acésta legiuirile carĭ pentru asemenea cădere s'aŭ sfințit în organicescul regulament dregătorilor politiceșcĭ a Statuluĭ și anume la cap. 3, anexa lit. B, art. 7 și 8 *(aci se citéză aceste articole în întregime, apoĭ jurnalul trece la No.:)*

II. Indată ce obștésca Adunare va statornici pentru dregătoriĭ Statuluĭ rangurĭ rĕspunḑĕtóre, Epitropia de datorie va socoti a miḑloci ca și pentru profesoriĭ publicĭ să se hotă-

rescă rangurile potrivite cu asemenea folositóre, nobilă şi ostenitóre însărcinare. Ce se atinge de neschimbarea profesoruluĭ din post şi protimisirea pămêntenilor, acea ântêiŭ de rază de la cea cu sfinţenie păzire a datoriilor şi a purtărilor neprihănite, iar protimisirea este pămêntenilor asigurată în tóte ramurile slujbeĭ publice în cât înaintarea învĕţăturilor sciinţifice nu va cere întrebuinţarea de profesori strĕinĭ. Acésta se va împărtăşi comitetuluĭ central spre acea înainte lucrare *) »

Semnat, *M. Sturza.*

In 5 Februarie 1833, comitetul academieĭ a întocmit regulamentul îndatoririlor pedagogilor, din care regulament nu am aflat la dos. No. 18 curent din Archiva Statuluĭ de cât un fragment de 4 articole, pre carĭ nu le credem destul de importante a le aduce aci **).

MUNTENIA

Budgetul scólelor munteneseĭ pe anul 1833, de la 1 Ianuarie la finea luĭ Decembre este resumat ast-fel ***):

a) Venitul . . .	334.462	leĭ 39	parale
b) Spese	320.489	„ 19	„
Reserva pe 1834.	13.973	„ 20	„

A) Veniturile

Veniturile pe acest an aŭ provenit din următórele condeie:

a) Reserva din 1832	2.492 leĭ	39	parale
b) Primiţĭ în diferite rêndurĭ de la Visterie.	249.000 „	—	„
c) Dobênda capitaluluĭ de 7.500 leĭ a scóleĭ din Piteşcĭ . . .	600 „	—	„
d) Arendile a 2 moşiĭ a scóleĭ Ionaşcu din Slatina	16.300 „	—	„
e) „ moşiilor scólelor Obedeanu (până la 23 Aprilie 1834)	15.500 „	—	„
f) Baniĭ scólelor pe 1833 de M-rea Câmpu-Lung	450 „	—	„
g) Arendile a 15 moşiĭ a Glavacioculuĭ, din carĭ s'aŭ scădut prealabil 3.100, cheltuiţĭ pentru restaurarea monastireĭ	50.120 „	—	„
Totalul veniturilor . . .	334.462 „	39	„

B) Spese

a) 6 pensionarĭ la internatul Vaillant ****)	10.900 leĭ	—	parale
b) In contul reparaţiuneĭ localuluĭ St. Sava, prin Hartel arhitectul	12.480 „	—	„
c) 30 exemplare din cartea luĭ Gherasim Gorjan, «Dascălul franţuzesc»	270 „	—	„
d) Cărţĭ pentru biblioteca colegiuluĭ	917 „	—	„
e) Cheltuiţĭ pentru aducerea din Paris a luĭ Dimitrie Pavlidi .	5.000 „	—	„

*) Dos. No. 20 curent, Arh. Stat.

**) A se vedea Dos. No. 18, fila 628.

***) Vedĭ anexa la acéstă pagină.

****) Numaĭ în trim. I a fost 6 bursierĭ, apoĭ s'a plătit pentru 5 numaĭ şi pe trim. Iulie-Septembre; baniĭ s'aŭ dat în primirea luĭ G. Pop, luându-se bursieriĭ sub îngrijirea Eforieĭ. Pe trim. Octombre-Decembre, adecă la noul an scolar 1833—1834, s'aŭ primit 9 bursierĭ.

f) O căruţă de Braşov pentru trebuinţa scólei. . . . . . . 693 leĭ — parale

g) Daţi în primirea luĭ N. Stoian Gabrovăţu, cleronomul rĕposatuluĭ dascăl Constantin Vardalah, fost dupe vreme profesor al scóleĭ grecescĭ din Bucurescĭ, pentru léfa sa ce s'a dovedit că a rĕmas ne plătită pe treĭ lunĭ ce a slujit în 1820 . . . . 4.225 „ — „

h) Cărţĭ de premiĭ şi tipăriturĭ relative la solemnitate. . . . 3.169 „ — „

i) Subvenţiune pensionatuluĭ de fete Bonnet . . . . 3.000 „ — „

k) Modele de desen pentru clasul luĭ Valştein . . . . 1.051 „ — „

l) Grădină în dosul scóleĭ, prin Hartel arhitectul . . . . . 1.062 „ — „

m) Ajutor de studiĭ luĭ N. Gănescu la universitatea din Moscova. 2.677 „ — „

n) Magistratuluĭ Craioveĭ spre a începe zidirea scóleĭ d'acolo . 30.000 „ — „

o) Suma totală rĕspunsă în lefĭ profesorale, era în luna luĭ Ianuarie de 17.909 şi a ajuns în luna luĭ Decembre la 19.720. Séma din care estragem aceste informaţiunĭ nu dă numele porsonaluluĭ didactic original pre care 'l reproducem în anexa C.

Studiind puţin acéstă sémă, tragem conclusiunile următóre:

Visteria iar nu Eforia, concentréză veniturile scólelor, afară de arenḑile moşiilor Bisericeĭ Obdeaenu, a Bisericeĭ Ionaşcu şi a Monastireĭ Glavacioculuĭ.

Eforia administréză capitalul donat scóleĭ din Piteştĭ.

Se constată existenţa biblioteceĭ colegiuluĭ. Dimitri Pavlide devine profesor al colegiuluĭ, i se dă catedra de matematică prin jurnalul Eforieĭ din 20 Octombre 1833.

Pentru inspecţiile din judeţe Eforia îşĭ face trăsură cu caĭ.

Se ajută un pensionat frances de fete, dupe decisiunea luĭ Kiseleff.

Se sporesc bursieriĭ la 9; încă de la 19 Iuniŭ; pensionatul se pune sub directa privighere a Eforieĭ, în urma conflictuluĭ cu Vaillant, dupe regulamentul noŭ anexat *).

Se restaură definitiv localul de la St. Sava, prin Hartel arhitectul.

Se activéză zidirea scóleĭ din Craiova, hotărîndu-se la Ianuarie 23, de către Eforie să se dea pentru acéstă zidire câte 20.000 leĭ pe an.

Se plătesce datoria profesoruluĭ Vardalah, de la 1820, de care am vorbit în partea I-a a acesteĭ lucrărĭ.

*

In 8 Octombre Eforia maĭ închee un jurnal pentru clădirea scóleĭ din Slatina cu banĭ din venitul donaţiuneĭ Ionaşcu.

*

In 7 Septembre s'a făcut solemnitatea publică a esamenelor scólelor din Bucurescĭ. Iată cum descrie *Curierul* acéstă solemnitate:

«Joĭ, la 7 Septembriŭ, adunându-se în sala colegiuluĭ din St. Sava Clirosul **), boerimea

---

*) Regulamentul întocmit pentru pentionatul de la St. Sava, este coprins în regulamentul cel noŭ ce am dat în anexă.

**) Prin ofiţul a Ex. S. D. Presidentuluĭ Plenipotent, sub No. 1.892, de la 22 August (ḑiua aniversară a încoronăriĭ M. S. Impĕratuluĭ), către sfatul administrativ-extraordinar. P. S. Părintele Mitropolitul Grigore se aduce iarăşĭ pe scaunul Archiepiscopal al S-teĭ Mitropoliĭ (Bulet. No. 38 28 August 1833).

şi o mulţime de norod, s'a sĕrbătorit printr'o solemnitate publică esamenul general al scólelor, dupe chipul următor:

S'a cântat maĭ ântêiŭ de scolarĭ rugăciunea, sêŭ Cântarea dimineţeĭ.

Pe urmă D. Dvornic Stirbeiŭ Logofĕtul instrucţieĭ publice a deschis sĕrbătórea examenuluĭ printr'un cuvênt plin de simţire şi dor patriotic, care în inimele tuturor a făcut o mare mişcare.

Dupe acest cuvênt s'aŭ adus întru cercetare câte duoĭ scolarĭ din fie-care clasă ale scólelor începĕtóre de la Biserica Amzi, Sf. George şi Sf. Sava. Clasul I-iŭ şi al II-lea s'aŭ examinat la citire, patru lucrărĭ ale aritmeticeĭ, declinaţiĭ şi conjugărĭ. Clasul al III-lea la începuturĭ de catihism, de gramatică, de aritmetică şi de geografie. Clasul al IV-lea începuturĭ de aritmetică şi geometrie, cunoscinţe usuale, desemn liniar şi eserciţiĭ gramaticalĭ.

Dupe acésta s'aŭ adus într'o cercetare duoĭ scolarĭ din fie care clasă de învĕţăturile umaniore, şi s'aŭ examinat dupe cum urmézâ:

Clasul I şi al II-lea: gramatica românéscă rezonată, începuturĭ de limba franţozéscă, geografia şi hronologia; clasul III şi al IV-lea: analisă gramaticală a limbeĭ franţozescĭ, aritmetica rezonată, începuturĭ de limba latină, sintaxa limbeĭ franţozescĭ, limba grecéscă şi istoria generală.

Pe urmă s'aŭ cercetat cursurile cele slobode, adecă ceĭ de la limba rusécă şi limba grecéscă nouă.

Incepênd cercetarea învĕţăturilor complimentare s'aŭ adus asemenea înainte câte duoĭ scolarĭ din fie-care clasă, şi s'aŭ examinat la algebră şi geometrie, la pravila civilă şi criminală, şi în sfêrşit caligrafia şi desemnul.

Sfêrşindu-se examenul, s'aŭ chiămat pe nume toţĭ scolariĭ ceĭ silitorĭ şi li-s'aŭ împărţit darurĭ în cărţĭ spre încuragiare. Cărţile ce s'aŭ împărţit aŭ fost: Masillon, Bossuet, Fenelon, Atlasurĭ geografice, Marmontel, Gramatica, poesiĭ, Aritmetica luĭ Francoeur, Inălţarea şi căderea romanilor de la Montesquieu, Mitologia, Deprinderĭ asupra cititululĭ şi autorĭ clasicĭ grecĭ.

Nu póte cine-va povesti bucuria, lacrimile cele fericite ale acesteĭ pline de râvnă adunărĭ! Vorbe nu ajung ca să dea a înţelege acéstă scenă simţitóre. Cine este părinte şi doresce luminarea fiilor sĕĭ şi o vede în faptă, cine este patriot şi arde de focul acela ceresc spre a vedea în patria luĭ amiaḑa filosofieĭ şi a adevĕruluĭ şi dintr'un întunerec de vécurĭ de odată i se arétă o diminéţă veselă şi strĕlucitóre în tótă slava eĭ; acela póte a'şĭ închipui strĕmutările de bucurie ale acesteĭ adunărĭ, care cu vederea, cu auḑul însătoşat, nesăţios sta aţintată la rĕspunsurile cele potrivite ale tineritor. Copiĭ de câte 8 anĭ şi 10 anĭ, pĕtrunşĭ de fiinţa întrebărilor şi lecţiilor carĭ le-aŭ învĕţat în limba lor, în miḑlocul uneĭ adunărĭ, fără sfială, întocmai ca nisce profesorĭ pe catedra lor, se desvolt şi 'şĭ arétă pe tablă, sêŭ prin graĭ, cunoscinţele lor cele statornice şi încredinţate; adevĕrurile istorieĭ, pricinele înălţăreĭ şi căderiĭ naţiilor, virtuţile şi greşalele lor, le auḑiam din gura pruncilor, noĭ carĭ ne-am perdut tótă a nóstră tinereţe a învĕţa numaĭ vorbe. Adevĕrul matematic, scuturat de tótă bănuiala şi nedomirirea, strĕlucea plin de graţiĭ în gurile cele nevinovate. Treĭ sute de scolarĭ la desemn acoperiseră păreţiĭ săleĭ de capo-d'operile lucrărilor lor de peste an, desemnurĭ topografice şi de arhitectură, peisagiurĭ şi icóne istorice în sumă nenumĕrată, dovédă că nu sunt fapta niciĭ a unuia niciĭ a ḑeciurĭ de ómenĭ, ci a sute de mânĭ, ce maĭ nainte de 20 de lunĭ eraŭ cu totul nedeprinse în frumósa acéstă artă.

Pré Sfinţitul Mitropolit, blagoslovind rodurile profesorilor şi silinţele scolarilor, a chiămat daruļ Duhuluĭ Sfânt, adevĕrul, blândeţca şi dragostea, ca, învĕţăturile formându-le mintea, aceste darurĭ cerescĭ să le formeze inimile spre a putea fi rézemul şi nădejdea patrieĭ, patriotĭ şi creştinĭ aĭ Evangelieĭ luĭ Hristos, şi pe urmă spre ajutorul celor sĕrmanĭ a dăruit 1.000 leĭ.

In sfêrşit, adunându-se boierii eforĭ în sala de sfat aŭ ales d'intre scolariĭ ceĭ silitorĭ pe ceĭ ce se vor ţiné în pension cu cheltuiala scólelor. Cu numĕrul viitor se vor face cunoscute atât numele acestora cât şi al tuturor eminenţilor.

Acum, spre mulţămirea cititorilor noştri ne grăbim a publica cuvêntul D-luĭ Ştirbeiŭ, carele cu numĕrul viitor se va da şi în limba franţozéscă.

Eacă cuvêntul:

«Acum a duoa óră se serbéză prin acéstă Adunare încheiarea anuluĭ scolastic şi se dă în cunoscinţă obştéscă urmarea învĕţăturilor de peste an.

«Din sporirea ce s'a arĕtat la învĕţătură, în puţină vreme la esamenul anuluĭ trecut s'a cunoscut folosul ce isvoresce din aşeḑămênturile ce s'aŭ întocmit pentru educaţia publică. Oblăduirea pătrunḑêndu-se de adevĕrul: ca învĕţăturile potrivite pe principiurĭ de religiă şi de moral sunt cele maĭ puternice miḑlóce pentru intemeiarea fericireĭ unuĭ ném, a aşeḑat scólele pe temeiurĭ maĭ statornice, dându-li-se o organisaţie potrivită cu trebuinţa ce se simte şi cu miḑlócele acesteĭ ţĕrĭ.

«Dupe acéstă nouĕ întocmire, aşeḑându-se tóte cursurile învĕţăturilor, s'aŭ deschis scólele la Octombre în 8 printr'o solemnitate (serbătorie) unde faţă fiind înalt Ex. S. D. deplin împuternicitul President a insuflat în inimile tinerimeĭ o nemărginită rîvnă la învĕţătură.

«Acum la cercetarea ce s'aŭ făcut în parte la sfêrşitul cursurilor, Eforia scólelor a avut prilejul a se bucura de întrecerea tinerimeĭ la învĕţătură şi a mulţămi profesorilor de rîvna cu care s'aŭ străduit a'şĭ împărtăşi învĕţăturile, iar maĭ ales D. Directorul Poenaru, căruia suntem datorĭ cea maĭ mare parte a înaintăriĭ învĕţăturilor publice. Nădăjduim că cinstita adunare va incredinţa părerea Eforieĭ prin cercetarea publică ce este chiămată a face.

«Astăḑĭ se pune înainte acesteĭ cinstite adunărĭ rodul ce s'a dobândit în acest an, cercetându-se câte duoĭ scolarĭ de fie-care clasă; dupe aceea se vor arĕta scolariĭ ce pentru a lor silinţă merită încuragiare şi dintr'aceştia uniĭ se vor alege pensionarĭ pentru a se ţiné la învĕţătură cu cheltuiala din casa scólelor, iar alţiĭ vor dobêndi premiele ce s'aŭ hotărât pentru fie-care pentru al lor merit.

«Cinstita adunare va bine-voi a se arĕta cu indulgenţă, luând în băgare de sémă că un noŭ aşeḑămênt de învĕţătură publică, până a se întemeia, are a se lupta cu multe neinlesnirĭ şi că a trebuit sa se facă cea maĭ mare economiă ca să se întâmpine cele maĭ d'ântêiŭ trebuinţe.

«Cu tóte acestea prin ostrdia Eforieĭ scólelor ale căreia lucrărĭ rĕmâne a se preţui de cinstitul public şi maĭ ales prin esperienţa şi stăruirea atât a D. Dvorniculuĭ A. Filipescu, care cu nepregetare de anĭ 'ndelungaţĭ se află mădular al acesteĭ Eforiĭ, cât şi a D. Logofĕtuluĭ St. Bălăceanu, care a primit acéstă sarcină ca o moştenire de bune sentimente ale rĕposatuluĭ întru fericire părintele sĕŭ, învĕţăturile aŭ sporit din ce în ce maĭ mult şi întrecerea cu care acum tinerimea se silesce a se împărtăşi, dă cele maĭ bune nădejdĭ. Numĕrul scolarilor cresce din ḑi în ḑi; peste 2.000 de tinerĭ aŭ urmat în acest an cele maĭ d'ântêiŭ învĕţăturĭ în scólele publice ce s'aŭ aşeḑat în diferite părţĭ ale principatuluĭ.

«De aceea se nădăjduesce că, precum tóte cele-l-alle aședămênturĭ de folos obștesc înaintéză neîncetat, învĕțăturile publice nu vor rĕmânea maĭ înapoĭ și în acéstă epocă, în care s'a urḑit tot materialul pentru zidirea monumentuluĭ de fericirea némuluĭ românesc se va lega maĭ cu tărie temelia acesteĭ zidirĭ, dându-se miḑlóce de a se desĕvêrși și întemeia educația publică, prin care singură se póte obicĭnui omul a iubi buna orânduélă în societate, a prețui așeḑămĕnturile de folos obștesc, a se supune legilor și a'șĭ împlini cu mulțămire tóte datoriile de un adevĕrat creștin și bun mădular al societățeĭ.

«Fițĭ dér bine încredințațĭ, iubițĭ tinerĭ, că tóte acum vĕ pregătesc o viitorime fericită. Vedețĭ cu câtă râvnă toțĭ patrioțiĭ doresc luminarea némuluĭ; într'acéștĭ patrioțĭ scólele aŭ dobêndit acum un protector din ceĭ maĭ rîvnitorĭ pentru înaintarea învĕțătureĭ și întemeĭarea bunelor obiceiurĭ : Pré Sfinția Sa Mitropolitul Gregorie, îmbunătățitul nostru păstor este cel maĭ ferbinte doritor de folosul obștesc.

«Silițĭ-vĕ déră, tinerĭ, fițĭ tot-d'a-una supușĭ învĕțătorilor voștri, străduiți-vĕ să le aducețĭ mulțămire prin a vóstră silință și să fițĭ recunoscĕtorĭ pentru a lor strădanie. Vedețĭ că toțĭ vĕ voesc binele ca din inima părintéscă.

«Ceĭ ce a'țĭ isbutit și vi s'a încununat strădania prin laude și premiĭ să privițĭ acésta numaĭ ca o îndemnare pentru a vĕ strădui să sporițĭ maĭ departe la învĕțătură. Ceĭ ce a'țĭ rĕmas maĭ îndĕrăt să nu vĕ desnădăjduițĭ, ci să vĕ silițĭ maĭ cu deadinsul ca să vĕ împărtășițĭ de acum înainte și voĭ de aceleașĭ cununĭ de laudă, ca și ceĭ-alțĭ tovarășĭ aĭ voștriĭ.

«Vedețĭ că părințiĭ, frațiĭ, prieteniĭ toțĭ s'aŭ adunat astăḑĭ ca să se împărtășéscă de bucuria cea maĭ simțitóre.

«Mumele pe a casă aștéptă cu nerăbdare să afle isbândele vóstre la acéstă luptă a învĕțătureĭ, să vĕ îmbrățișeze și să vĕ blagoslovéscă. Alțiĭ dintre ceĭ maĭ de aprópe aĭ voștriĭ prietenĭ simt bătaia de inimă, nădejdea, îndoiala, veselia, cu un cuvênt, tóte simțimênturile câte frământă în césurile acestea inimile vóstre cele fragede.

«Ucenic însumĭ, nŭ sunt mulțĭ anĭ, 'mĭ aduc astăḑĭ aminte, de când eram pe băncĭ școlar ca dumnévóstră, și cu o nemărginită plăcere mĕ împărtășesc de simțirile cele maĭ pătrunḑĕtóre, vĕḑêndu-vĕ strădaniile de peste an încununate cu laude.

«Acestea, iubițĭ tinerĭ, din inimă de adevĕrat prieten vi le puiŭ înainte, căcĭ tot-d'a-una v'am poftit o viitorime fericită, iar acum, când una din îndatoririle puse asupra dregătorieĭ ce mi s'a încredințat este îngrijirea pentru învĕțătura publică, mĕ cunosc norocit că mi se dă prilegiŭ a prevedea, din sporul ce a'țĭ făcut la învĕțătură, fericita viitorime ce vi se găteșce, a însoți a mea bucurie și mulțămire a sufletuluĭ cu cele maĭ dulcĭ nădejdĭ ale părinților, cu mulțămirea învĕțătorilor, și cu lauda ce vețĭ dobêndi chiar de la tovarășiĭ cu carĭ v'ațĭ întrecut.

«Grăbiți-vĕ să vĕ folosițĭ de vremea ce maĭ avețĭ încă a petrece în scolĭ ; ea trece iute, păziți-vĕ să n'o perdețĭ în îndeletnicirĭ netrebnice. Cu învĕțătură temeĭnică și cu bune obiceĭurĭ vețĭ fi odată nădejdea și sprijinéla némuluĭ ; vedețĭ câte felurĭ de miḑlóce de înaintare vi s'a deschis acum ; la mâna vóstră stă să vĕ folosițĭ de dênsele. Strĕduiți-vĕ a le cunósce, a le prețui și a vĕ face vrednicĭ de a le întrebuința.

«In sfêrșit tipărițĭ în inimile vóstre acele cuvinte carĭ rĕsună încă într'acéstă sală:

«Fițĭ doritori de fericirea patrieĭ, vi s'a ḑis, iubițĭ întru tóte buna orânduială, lucrațĭ limba națională și străduiți-vĕ fără pregetare la învĕțătură, căcĭ fie-care va dobêndi rĕsplătirea ostenelilor séle.»

«Insoţit cu aceste cuvinte vi se va aduce în vecĭ aminte sprijinirea ce a dobêndit némul Rumânesc de la făcĕtorul sĕŭ de bine Pavel Kiseleff.

«Acest nume va trece din generaţie în generaţie, însoţit cu tóte aşeḑĕmintele câte s'aŭ întocmit pentru fericirea acesteĭ ţĕrĭ şi va fi, între alte doveḑĭ de nenumĕrate facerĭ de bine ale Impĕrătesceĭ Curţĭ a Rusieĭ, icóna cea maĭ adevĕrată de pĕrintescele cugetărĭ ale Pré puterniculuĭ nostru ocrotitor.»

Listă de şcolariĭ ce s'aŭ cercat la eczamenul general şi aŭ luat premiĭ

Cl. I şi II de incepĕtorĭ. St. Gheorghe Vechiŭ

Popa Ioniţă Andreiŭ.

Cl. I şi II de incepĕtorĭ. Biserica Amziĭ

Răducanu Spiridon.
Petrescu Ioan.

Cl. I şi II de incepĕtorĭ. St. Sava

Nicolae Ştefan.
Ştirbeiŭ Iorgu.
Ştirbeiŭ Grigorie.

Cl. III de incepĕtori

Costandin Grigorie.
Emanoil Costandin.
Băjăscu Iorgu.

Cl. IV de incepĕtorĭ

Zanea Alecu.
Grădişteanu Manolache.

Cl. I şi II de umanióre

Nicolae Dumitru.
Papazolu Mihalache.

Incepĕtorĭ de limba franţozéscă. Cl. I şi II

Nicolae Ioan.
Dumitru Costache.

Caligrafie. Cl. I

Dumitru Andreiŭ.
Vasilescu Scarlat.

Desen. Cl. I, II, III, IV de umanióre

Teodor Iorgu.
Mavrodin Costandin.
Ioan Zugravu.
Ţigara Toma.

Geografie şi hronologie. Cl. II de umanióre

Papadonat Nicolae.
Costandin Grigorie.

Analis gramatical al limbeĭ franţozeştĭ. Cl. II şi III

Perticaru Iorgu.
Kircot Alecu.
Brătianu Dumitru.

Sintacsul limbeĭ franţozeştĭ. Cl. IV

Bâţcoveanul Grigore.
Râmniceanu Matache.

Istoria. Cl. III şi IV

Turnavitu Scarlat.
Strâmbeanu Toma.

Aritmetica. Cl. III şi IV

Burki Ştefan.
Florescu Ioan.
Hristea Alecu.

Limba latinéscă. Cl. III şi IV

Boerescu Scarlat.
Râmniceanu Matache.

Limba grecéscă veche. Cl. III şi IV

Panait Gheorghe.
Zisu Sevastian.

Cursurĭ slobode, limba rusécă

Bâţcoveanu Mihalache.
Codreanu Costache.

Limba grecéscă vorbitóre

Costaforu Iorgu.
Ipceanu Iancu.

Invĕţăturĭ complimentare, geometrie şi algebră

Donescu Costache.
Râmniceanu Matache.
Kiţoran Ioan.

Invĕţăturĭ speciale, legile.

Marcovicĭ Gheorghe.
Lespezeanu Dumitru.
Petrovicĭ Costache.

«Dumineсă 10 Septembre, s'a făcut examen şi s'a împărţit cununĭ şi premiĭ fetelor de la pensionul damelor de Comble şi Bonnet. Acéstă ceremonie s'a sĕvêrşit dupe chipul următor :

Până ce s'aŭ adunat persónele ce aŭ fost poftite să se afle de faţă la examen, muzica miliţieĭ rumâneşcĭ a înveselit momentele de aşteptare.

La 11 césurĭ mădulările Eforieĭ şcólelor sub presidenţia D-luĭ Marele Logofĕt al credinţeĭ şi al învĕţăturilor publice aşeḑêndu-se la masa de examen, o copiliţă în vêrstă de 6 anĭ, demoazela Carniev, a ḑis în limba franţozéscă un cuvênt arĕtând din partea damelor de Comble şi Bonnet şi din partea celor-alte tinere şcolare mulţămire publiculuĭ pentru încuragiarea ce li se face, vĕḑênd că acea adunare doresce a se înscinţa de urmarea învĕţătureĭ într'acest pensionat.

Dupe aceea scolarele s'aŭ examinat una dupe alta la gramatică, la geografie, la mitologie şi la istorie, şi prin rĕspunsurile ce aŭ dat fieş-care dintr'aceste tinere copile la întrebările ce li s'aŭ făcut, aŭ dat dovadă de o bună sporire la învĕţătură.

Asemenea s'a vĕḑut că tinerele pensionare învaţă cu multă silinţă şi cu spor caligrafia desemnul, musica şi lucrurĭ de mână în tóte formele cele maĭ graţióse.

Dupe examen s'aŭ chiămat copilele ce s'aŭ arĕtat maĭ cu silinţă la învĕţătură şi cu bună purtare, în şcólă, şi aŭ luat spre încuragiare din mâna Dumnéluĭ Marele Logofĕt premiĭ de cununĭ şi de cărţĭ.

Şcolarele ce aŭ luat aceste premiĭ sunt :

D. D. Smaranda Văcăreasca.
Eliza Văcăreasca.
Eleni Mavrocordat.
Maria Andronescu.
Irini Văcăreasca.
Maria Sulti.
Mavrocordata.
Brătăşanca.
Carnieva.

Dintr'aceste şcolare D-eĭ Smaranda Văcăreasca a luat premiĭ pentru tóte învĕţăturile ce s'aŭ arĕtat maĭ sus.

D-eĭ Eliza Văcăreasca pe lângă cele-alte învĕţăturĭ a arĕtat multă sporire şi la caligrafie, la desen şi la lucrurĭ de mână în cusăturĭ fórte delicate. D-eĭ Eleni Mavrocordat s'a deosibit maĭ cu sémă la geografie şi la istorie.

Cele maĭ multe dintr'aceste copile se află în pension numaĭ de un an, şi cu tóte acestea s'a vĕḑut că tóte pronunţéză fórte bine limba franţozéscă, o sporire din cele maĭ preţióse la învĕţătura aceştiĭ limbĭ.

Dupe împărţirea premiilor adunarea a vizitat salele de dormire, de mâncare şi de învĕţătură, şi în tot locul s'a vĕḑut îngrijirea ce aŭ damele de Comble şi Bonnet nu numaĭ pentru învĕţătura copilelor, ci şi pentru a se păzi buna orênduială şi curăţenia întru tóte.

Tótă adunarea a eşit dintr'acest pensionat coprinsă de o bucurie nuoă, vĕḑênd deprinderea acestor copiliţe în învĕţătură şi în bune obiceĭurĭ, şi fieşce-care din persónele aceştiĭ adunărĭ îşĭ închipuia cu o dulce nădejde o lume nuoă, care va avea în epoca sa o fericită vieţuire.

Discursul adus maĭ sus la ocasiunea acestuĭ al 2-lea examen general de la reorganisa-

rea scólelor ne dispenséză de a aduce documente maĭ multe despre mersul acelor scóle până la 1834. Rezumăm însă aci următórele date:

Numĕrul total al scolarilor din scólele publice din tótă ţéra a fost de 2.000.

Membriĭ Eforieĭ scólelor continuă a fi Vornicul A. Filipescu, Logofĕtul Ştefan Bălăceanu şi Ştirbeĭ.

Directorul scólelor continuă a fi P. Poenaru, care nu este numaĭ acum numit în acéstă funcţiune, cum afirmă cu greşală D. A. Viţu, inspectorul general al scólelor, în studiul sĕŭ asupra învĕţămîntuluĭ secundar din România. Am arĕtat cum Poenaru a succedat bĕtrânuluĭ Arhimandrit Efrosin Poteca.

Clasa de desemn a luĭ Valştein a atras într'un mod deosebit atenţiunea publică prin exposiţiunea lucrărilor a 300 de scolarĭ, desemnurĭ topografice, de architectură, peisagiurĭ şi icóne istorice fórte multe, ceea-ce nu de puţin avênt a fost pentru arta pictureĭ la românĭ.

*

In urma acesteĭ solemnităţĭ presidată de Mitropolitul Grigorie, Eforiĭ presentéză raport către Generalul Kiseleff cu No. 283, din 15 Septembre, prin care 'ĭ daŭ sémă de progreséle realisate prin scóle în cursul anuluĭ scolar din urmă 1832—1833. Iată acest raport:

A son Excellence le Général Paul Kisseleff aide-de-Camp de S. M. L'Empereur de toutes les Russies, Président plénipotentiaire des Divans de la Valachie et de la Valachie et de la Moldavie, Chevalier grand-croix de plusieurs ordres.

L'Ephorie des Ecoles a l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence le résultat des examens pour les études suivies dans les écoles publiques de Bucarest pendant l'année scolaire de 1832—1833.

Le 17 Août les cours ayant été terminés les professeurs se sont occupés pendant plusieurs jours à examiner avec soin tous les élèves sans exception, et ils ont assigné à chacun la place qu'il a meritée par ses progrès et par sa conduite.

C'est après cet examen impartial, fait en public, dans les classes, qu'ont été choisis ceux qui devaient obtenir des prix.

Le concours pour le choix des boursiers eut lieu le 7 de ce mois dans le collège de St. Sava en présence de tous les membres de l'Ephorie, du haut clergé, des premiers Boyards et d'un public nombreux.

Le grand Logothète des affaires ecclésiastiques et de l'instruction publique a ouvert la séance par un discours qui a produit sur l'auditoire une vive impression; la traduction en est annexée au présent rapport *).

Ensuite les élèves les plus distingués de chaque classe ont été de nouveau examinés, ils ont justifié la préférence qui leur avait été accordée et ont reçu des prix analogues à leur mérite. Ces prix, au mombre de 56, étaient répartis de la manière suivante: 14 premiers prix, dix-huit seconds prix et 24 accessits.

A l'examen de l'année passée il y eut 165 prix, dont, 35 premiers prix, 48 seconds prix, et 82 accessits. C'était alors la première distribution régulièrement faite; les professeurs avaient cru devoir montrer plus d'indulgence, afin d'encourager les élèves et d'in-

*) Vedĭ anexa relativă.

téresser davantage le public au succés d'une institution, dont le pays est en droit d'attendre les plus grands bienfaits, mais pour cette année l'institution étant en pleine vigueur, on a procédé avec la justice la plus rigoureuse.

Le nombre des éleves qui ont fréquenté les écoles de Bucarest, pendant cette année s'élève à mille-soixante-deux, sur ce nombre 798 ont suivi les études primaires, 264 les humanités et les études complémentaires, 398 ont été jugés capables de passer à des classes plus élevées.

Après la distribution des prix, les membres de l'Ephorie et le grand Logothète se sont retirés pour délibérer sur le choix des cinq boursiers; ceux-ci ont été pris parmi les élèves qui ont le mieux rempli les conditions voulues par le règlement.

Leurs noms sont:
Floresco Jean,
Strimbeano Tomas,
Papadonat Nicolas,
Stanesco Demètre,
Gouliano Thèodore.

Il ne reste plus qu'à obtenir le consentement de leurs parens par un écrit revêtu de leur signature, déclarant que, conformément aux dispositions du règlement des écoles, leurs fils exerceront les fonctions de professeurs pendant dix ans, après avoir terminé leurs études aux frais et sur les fonds de la caisse des écoles.

Dans le cas ou les parens de quelques uns de ces boursiers refuseraient d'accepter cette condition pour leurs enfans, ceux-ci seront remplacés par d'autres éléves qui se sont montrés également dignes de ce choix.

L'Ephorie s'estime heureuse d'annoncer à Votre Excellence que les professeurs ont rempli tous leurs devoirs avec un zèle et une assiduité exemplaires, les éléves ont dignement répondu aux efforts de leux maîtres par l'application et la docilité qu'ils ont constamment deployées.

Aussi, à la vue du résultat de cet heureux concours, Notre digne Métropolitain a témoigné une vive satisfaction qui a été partagée par tous les assistans.

L'Ephorie croit ne pouvoir mieux récompenser le zèle des professeurs qu'en les recommandant à la bienveillance de votre Excellence, dont l'approbation éclairée est, à elle seule, un puissant encouragement.

Mr. Poyénari mérite une mention particulière; comme professeur, il a droit aux mêmes éloges que ses collègues; comme Directeur du collège de St. Sava et gérant de l'Ephorie, son activité infatigable et sa sagesse sont audessus de tout éloge.

Alexandre Philippesco
E. Ballatzano, Stirbey.

No. 283.—15 Septembre, 1833. Bucarest.

Iată adresa prin care preşedintele plenipotent Kiseleff rĕspunde Eforieĭ la adresa de sus:

«Am primit reportul ce ni s'aŭ adresat de către Eforia scólelor, de la 15 Septembre, prin care mi se arétă isprava şi rodul ce s'a vĕd̦ut în examenele ce s'aŭ făcut în scólele din St. Sava. Am vĕd̦ut cu cea maĭ vie mulţămire înaintările ce învĕţătura publică a făcut în cursul anuluĭ acesta scolastic. Şi nicĭ de cum nu aşteptam maĭ puţin de la rîvna cea luminată şi de la nepregetata îngrijire a mădularilor ce alcătuesc Eforia, pentru care simt mare bucurie de a le mulţămi, în numele patrieĭ, lor precum şi D-lor profesorĭ carĭ

toţĭ 'şĭ-aŭ arĕtat în faptă rîvna şi silinţa. A lucra cine-va spre învĕţătura tinerimeĭ şi spre întinderea luminilor este cel maĭ frumos titlu ce póte dobêndi de la recunoscinţa obşteĭ. Eŭ nu pot să trec acest prilejŭ fără să mărturisesc mulţămirea cea cu totul deosebită cătră D. Stirbeiŭ, carele în îndouita sa calitate şi ca mĕdular al Eforieĭ şi ca Logofĕt al instrucţiuneĭ publice, nu încetéză a'şĭ desveli a sa rîvnă şi a'şĭ pune tóte silinţele carĭ tot-d'a-una este cine-va încredinţat că le va afla în D-luĭ în orĭ-care prilejŭ ce privesce spre binele de obşte; precum şi către D-luĭ Poenaru directorul scólelor la ale căruia ostenelĭ şi luminĭ ţéra este datóre o parte pentru fericita ispravă dobêndită.»

*

Raportul acesta probéză odată maĭ mult, că vacanţele scolare nu începeaŭ în Iulie de óre-ce examenul şi în anul acesta se făcu dupe 15 August. Regulamentul organic prevedea în adevĕr finea anuluĭ scolastic pentru scólele începĕtóre la 15 Septembre ş'apoĭ urma pentru aceste scolĭ vacanţă de 1 lună de ḑile, iar pentru umanióre vacanţa era de la 1 Septembre la 15 Octombre. Pentru scólele complimentare şi cursurĭ speciale de la 1 August la 15 Octombre *).

Numaĭ scólele din Bucurescĭ aŭ avut în 1832—33 o populaţiune de 1.062 de scolarĭ din carĭ 798 aŭ urmat scólele primare şi 264 umaniórele şi studiile complimentare. Promoţiunile aŭ fost de 398 de scolarĭ.

Scolariĭ bursierĭ aleşĭ la ocasiunea solemnităţiĭ de la 5 Septembre, în presenţa publiculuĭ aŭ fost: Florescu Ion, Strâmbeanu Toma, Papadonat Nicolae, Stănescu Dimitrie şi Guliano Teodor.

Eforia laudă fórte mult zelul profesorilor şi în deosebĭ serviciile aduse de P. Poenaru.

*

Eată scolile ţinutale înfiinţate în 1833 **) cât şi scólele private de la acéstă dată.

Scóla publică din Giurgiu, cu local clădit din noŭ, cu cheltuiala orăşenilor.

Scóla publică în Piteştĭ . . . . „ „ „ Brăila . . . . „ „ „ Tĕrgovişte	Aşeḑate în case închiriate de orăşenĭ.
„ „ „ Focşaniĭ-Muntenĭ . . . . . „ particulară în Focşanĭ . . . . „ „ „ Râmnicul-Sĕrat	Idem.

Alte 28 de scolĭ private pe carĭ le dăm dupe o listă originală din acel an indicând numĕrul scolarilor, locul şi mahalaua în care se află scóla şi sub ce învĕţător sĕŭ director.

---

*) Veḑĭ aşeḑĕmêntul învĕţ. publice în anexa.

**) Dăm în anexă o «însemnare de numĕrul scólelor în Prinţipat şi vremea în care sunt clădite cum şi de mŏnăstirile ce sunt sub a Eforieĭ îngrijire» făcută în 1836.

téresser davantage le public au succés d'une institution, dont le pays est en droit d'attendre les plus grands bienfaits, mais pour cette année l'institution étant en pleine vigueur, on a procédé avec la justice la plus rigoureuse.

Le nombre des éleves qui ont fréquenté les écoles de Bucarest, pendant cette année s'élève à mille-soixante-deux, sur ce nombre 798 ont suivi les études primaires, 264 les humanités et les études complémentaires, 398 ont été jugés capables de passer à des classes plus élevées.

Aprés la distribution des prix, les membres de l'Ephorie et le grand Logothète se sont retirés pour délibérer sur le choix des cinq boursiers; ceux-ci ont été pris parmi les élèves qui ont le mieux rempli les conditions voulues par le réglement.

Leurs noms sont:

Floresco Jean,

Strimbeano Tomas,

Papadonat Nicolas,

Stanesco Demètre,

Gouliano Théodore.

Il ne reste plus qu'à obtenir le consentement de leurs parens par un écrit revêtu de leur signature, déclarant que, conformément aux dispositions du réglement des écoles, leurs fils exerceront les fonctions de professeurs pendant dix ans, aprés avoir terminé leurs études aux frais et sur les fonds de la caisse des écoles.

Dans le cas ou les parens de quelques uns de ces boursiers refuseraient d'accepter cette condition pour leurs enfans, ceux-ci seront remplacés par d'autres éléves qui se sont montrés également dignes de ce choix.

L'Ephorie s'estime heureuse d'annoncer à Votre Excellence que les professeurs ont rempli tous leurs devoirs avec un zèle et une assiduité exemplaires, les éléves ont dignement répondu aux efforts de leux maîtres par l'application et la docilité qu'ils ont constamment deployées.

Aussi, à la vue du résultat de cet heureux concours, Notre digne Métropolitain a témoigné une vive satisfaction qui a été partagée par tous les assistans.

L'Ephorie croit ne pouvoir mieux récompenser le zèle des professeurs qu'en les recommandant à la bienveillance de votre Excellence, dont l'approbation éclairée est, à elle seule, un puissant encouragement.

Mr. Poyénari mérite une mention particulière; comme professeur, il a droit aux mêmes éloges que ses collègues; comme Directeur du collège de St. Sava et gérant de l'Ephorie, son activité infatigable et sa sagesse sont audessus de tout éloge.

Alexandre Philippesco
E. Ballatzano, Stirbey.

No. 283.—15 Septembre, 1833. Bucarest.

Iată adresa prin care președintele plenipotent Kiseleff rĕspunde Eforieĭ la adresa de sus:

«Am primit reportul ce ni s'aŭ adresat de către Eforia scólelor, de la 15 Septembre, prin care mi se arétă isprava și rodul ce s'a vĕḑut în examenele ce s'aŭ făcut în scólele din St. Sava. Am vĕḑut cu cea maĭ vie mulțămire înaintările ce învĕțătura publică a făcut în cursul anuluĭ acesta scolastic. Și nicĭ de cum nu așteptam maĭ puțin de la rîvna cea luminată și de la nepregetata îngrijire a mădularilor ce alcătuesc Eforia, pentru care simt mare bucurie de a le mulțămi, în numele patrieĭ, lor precum și D-lor profesorĭ carĭ

toţĭ 'şĭ-aŭ arĕtat în faptă rîvna şi silinţa. A lucra cine-va spre învĕţătură tinerimeĭ şi spre întinderea luminilor este cel maĭ frumos titlu ce póte dobêndi de la recunoscinţa obşteĭ. Eŭ nu pot să trec acest prilejŭ fără să mărturisesc mulţămirea cea cu totul deosebită către D. Stirbeiŭ, carele în îndouita sa calitate şi ca mĕdular al Eforieĭ şi ca Logofĕt al instrucţiuneĭ publice, nu încetéză a'şĭ desveli a sa rîvnă şi a'şĭ pune tóte silinţele carĭ tot-d'a-una este cine-va încredinţat că le va afla în D-luĭ în orĭ-care prilejŭ ce privesce spre binele de obşte; precum şi către D-luĭ Poenaru directorul scólelor la ale căruia ostenelĭ şi luminĭ ţéra este datóre o parte pentru fericita ispravă dobêndită.»

*

Raportul acesta probéză odată maĭ mult, că vacanţele scolare nu începeaŭ în Iulie de óre-ce examenul şi în anul acesta se făcu dupe 15 August. Regulamentul organic prevedea în adevĕr finea anuluĭ scolastic pentru scólele începĕtóre la 15 Septembre ş'apoĭ urma pentru aceste scolĭ vacanţă de 1 lună de ḑile, iar pentru umanióre vacanţa era de la 1 Septembre la 15 Octombre. Pentru scólele complimentare şi cursurĭ speciale de la 1 August la 15 Octombre *).

Numaĭ scólele din Bucurescĭ aŭ avut în 1832—33 o populaţiune de 1.062 de scolarĭ din carĭ 798 aŭ urmat scólele primare şi 264 umaniórele şi studiile complimentare. Promoţiunile aŭ fost de 398 de scolarĭ.

Scolariĭ bursierĭ aleşĭ la ocasiunea solemnităţiĭ de la 5 Septembre, în presenţa publiculuĭ aŭ fost: Florescu Ion, Strâmbeanu Toma, Papadonat Nicolae, Stănescu Dimitrie şi Guliano Teodor.

Eforia laudă fórte mult zelul profesorilor şi în deosebĭ serviciile aduse de P. Poenaru.

*

Eată scolile ţinutale înfiinţate în 1833 **) cât şi scólele private de la acéstă dată.

Scóla publică din Giurgiu, cu local clădit din noŭ, cu cheltuiala orăşenilor.

Scóla publică în Piteştĭ . . . . „ „ „ Brăila . . . . „ „ „ Tĕrgovişte	Aşeḑate în case închiriate de orăşenĭ.
„ „ „ Focşaniĭ-Munteniĭ . . . . . „ particulară în Focşanĭ . . . . „ „ „ Râmnicul-Sĕrat	Idem.

Alte 28 de scolĭ private pe carĭ le dăm dupe o listă originală din acel an indicând numĕrul scolarilor, locul şi mahalaua în care se află scóla şi sub ce învĕţător séŭ director.

*) Veḑĭ aşeḑĕmêntul învĕţ. publice în anexa.

**) Dăm în anexă o «însemnare de numĕrul scólelor în Prinţipat şi vremea în care sunt clădite cum şi de mônăstirile ce sunt sub a Eforieĭ îngrijire» făcută în 1836.

No.	No. scola-rilor	In ce limbă se daŭ învăţă-turile	Locul şi mahalaua la care se află scóla	Sub care învĕţător şi îngrijitor se află scóla
1	65	românéscă	Oltenilor, văpséua négră No. 136	Stan Lupescu.
2	18	"	Mahalaua St. Ión Têrgul-d'afară No. 1528.	Mihalachi Vasilachi
3	17	"	Biserica Precupeţiĭ, văps. galbenă	Stan Invĕţătoriul
4	16	"	Mahalaua St. Nicolae Şelarĭ	Constantin Ursachi
5	11	"	Mahalaua Lucacĭ No. 435.	Costache Mărunţescu
6	17	"	Mahalaua Batiştei No. 2172	Petre Popescu
7	19	grecéscă, franţuz. şi nemţés.	Hanul Derviş.	Stamatopol Anton
8	28	grecéscă	Lucacĭ, văpséua négră No. 415.	Constandin Theodosiade şi Ion Talavazu.
9	14	"	Mahalaua Colţea.	Gheorghie Ion
10	32	"	Mahalaua St. Mina No. 266.	Hristachi Popa Constantin
11	16	"	Mahalaua Scaune No. 113.	Nicolae Caraianoglu
12	13	"	Mahalaua Popa-Rusu No, 1894.	Gh. Anghelu
13	26	"	Mahalaua St. Ion Mic.	I. Jupaniotu
14	41	"	Hanul Stravopoleos.	Mihail şi Simion Hristides
15	13	"	Mahalaua Colţeĭ No. 313.	Gh. Alexandru
16	17	grec. şi român.	Mahalaua St. Nicolae.	Zaharia Nenovicĭ
17	65	românéscă	Dómna Bălaşa.	Ţinută de Băneasa Brâncovénu
18	23	pension băieţĭ	Casele Golescu, Podu Mogoşóeĭ	Louis Janiloni
19	17	idem	Biserica Bradu	Şarai Pastorul
20	22	idem de fete	Podu Têrguluĭ-d'afară	M-me Vaillant
21	18	idem	Mahalaua Cismegiŭ	M-mes de Comble et Bonet
22	24	grec. şi franţuz	St. Nicolae.	Ion Mitilineu
23	11	românéscă	Udricanĭ No. 88.	Nicolae Iorgu
24	10	idem	Mahalaua Hagiu No. 1019.	Stefan Stoicovicĭ
25	10	grecéscă	Mahalaua Negustorilor No. 534.	V. Vizantie
26	13	românéscă	Mahalaua Popa-Nanu No. 1670.	Ştefan Sachelarie Ioniţă
27	6	idem	Mahalaua Popa-Sóre No. 789.	N. Marin
28	9	idem	Mahalaua Delea-Veche.	Ştefan Radovicĭ

Pensionatul de lângă St. Sava se întocmesce în definitiv numaĭ cu noul an scolar, 1833—1834.

«Eforia scólelor, chibzuind despre acéstă lucrare a deschidereĭ lângă liceul St. Sava, fără zăbavă a pensionuluĭ de băieţĭ din colegiul St. Sava sub direcţia Eforieĭ, dupe coprinderea regulamentuluĭ scólelor, a hotărît a însărcina pe D. G. Popp, cu îngrijirea cea maĭ de aprópe a acestuĭ pensionat, numindu'l censor, cu tóte îndatoririle ce se însemnéză în regulamentul scólelor, §. . .» Asemenea numesce şi pe D. I. Hurezeanu, iconom al acestuĭ pensionat, iar slujba de casier se dă vremelnicesce asupra secretaruluĭ Eforieĭ D-luĭ N. Iliescu.

De aceea :

1-iŭ. Se va face acum îndată un extract din regulele pensionuluĭ, după cum se coprinde în regulament, şi se va publica.

2-lea. Se va deschide o subscripţie la cancelaria scólelor, pentru copiiĭ ce vor fi să intre în pension.

3-lea. Lefile censoruluĭ, iconomuluĭ şi casieruluĭ, i ale celor-l-alţĭ ómenĭ de slujbă, se vor începe a se da din venitul pensionatuluĭ, numaĭ după ce se vor aduna în pension 25 de pensionarĭ internĭ cu plata părinţilor, (afară din pensionariĭ ce se plătesc din casa

scólelor), şi atuncĭ iarăşĭ se vor da acele lefĭ numaĭ pe jumĕtate din cât se arétă în regulamentul scólelor.

Iar când se va aduna un numĕr de 50 pensionarĭ cu plata părinţilor se vor da tóte lefile întregĭ, după cum se coprinde în regulament.»

1833, Iulie 17.

Alexandru Filipescu, M. Băleanu, B. Ştirbeiŭ.

Indată Eforia publică în Curierul avisul acesta:

«Se dă în cunoscinţa obştéscă, că acum de iznóvă s'a întocmit pensionul de băieţĭ din St. Sava, luându-se sub direcţia Eforieĭ, şi aşeḑêndu-se cu regule bine chibzuite pentru a se da într'acest pension copiilor o bună cescere, prin îngriiirea de aprópe pentru sporirea lor la învĕţătură, şi printr'o mare priveghiare pentru a lor bună purtare, precum acésta se va vedea pe larg în prospectul ce deosebit se alătură la acéstă fóe şi se împarte în dar de la cancelaria scólelor.

Cine dar va voi să aşeḑe vre-un copil în pensionatul din St. Sava, va face maĭ ântéiŭ gătirea de lucrurile ce se cer ca să aĭbă copilul. după cum se va vedea în prospect. După aceea, va bine-voi a se adresa la cancelaria scólelor în St. Sava, ca să se aşeḑe copilul în registru pensionatuluĭ.»

La ocasiunea deschidereĭ internatuluĭ, Eforia publică şi extract din regulamentul acestuia, arĕtênd tot-d'o-dată că pensionariĭ vor fi primiţĭ la 1 Octombre 1833 *).

Prin jurnalul Eforieĭ din 1833, se cere Logofeţieĭ bisericescĭ înfiinţarea de uniformă pentru scolariĭ de la St. Sava **).

Logofeţia bisericescilor treburĭ trămite la 25 Octombre anul 1833, adresa No. 2.437, Eforieĭ scólelor, cu copia de publicaţiune, ce deteram aci în notă şi pe care a publicat'o prin gazetă, pe la Ocârmuirile judeţelor şi pe la tóte consulaturile din ţéră.

Eforia apoĭ după cererea Logofeţieĭ bisericescilor treburĭ, trămite 5 modelurĭ de uniforme în desemn, ca să satisfacă cererilor consulaturilor ce i s'aŭ comunicat prin Secretariatul de Stat, trebuinciόse fiind-că să le facă cunoscut consuliĭ supuşilor lor cu meseria de croitorĭ, şi ca să nu se înşele asupra comenḑilor particulare ce s'ar putea face, croitoriĭ să fie obligaţĭ a veni la Eforie să întrebe décă uniformele comandate sunt pentru pensionariĭ din St. Sava.

Organisându-se internatul cu bursierĭ solvenţĭ, Eforia alege stipendiştiĭ gratuiţĭ prin jurnalul din 17 Septembre, ce dăm la vale, stipendiştĭ carĭ se destină la profesorat:

Jurnalul Eforieĭ prin care pe lângă eleviĭ de maĭ înainte admişĭ în pensionat, anume: St. Turnavit, M. Kinezu, I. Zalomit şi N. Gărdăreanu, maĭ admite încă 5 alţiĭ:

---

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

**) Iată publicaţiunea relativă la uniformă din Bulet. of. No 49 din 30 Oct. 1833:

«La pensionul de băieţĭ ce este întocmit în colegiul din St. Sava, pe lângă cele-l-alte orânduelĭ, pensionaţiĭ ceĭ primiţĭ în lăuntru, sunt datorĭ a avea o îmbrăcăminte în uniformă, adică: postav civit cu şnur galben-închis, la frac, la pantalonĭ şi la şapcă.

De aceea, se dă în cunoscinţa tuturor că, afară din scolariĭ ce locuesc în arĕtatul pension, nicĭ un copil altul nu este volnic a purta o asemenea uniformă, iar care din croitorĭ va îndrăsni a lucra asemenea haine, séŭ aicĭ în Bucurescĭ, séŭ în judeţe, pentru copiĭ afară din pension, acel croitor va fi supus la straf, séŭ i se va închide prăvălia pe o curgere de vreme mărginită, şi asemenea cu întinderea vineĭ séle.»

«Astădĭ, în 17 Septembre 1833, Mădulările Eforieĭ adunându-se și potrivit cu art. 182 al regulamentuluĭ scólelor, chibzuind a lua din scolariĭ ce s'aŭ arătat la examenul general că sunt maĭ sporițĭ la învĕțătură, câțĭ-va pensionarĭ în colegiul din St. Sava, pentru a se ținea cu cheltuiala scólelor până ce vor trece învĕțăturile ce le trebuesce a maĭ urma, aŭ ales cincĭ scolarĭ carĭ s'aŭ găsit că împlinesc condițiile ce se coprind în art. 256.

«Aceștia sunt: N. Papadonat, T. Guliano, I. Florescu, T. Strâmbeanu și S. Grigore.

«De aceea, maĭ ântéiŭ se vor lua înscrisurĭ de la părințiĭ acestor scolarĭ, prin care se vor lega că după ce pensionariĭ vor săvêrși cursul învĕțăturilor cu cheltuiala scólelor, se fie datorĭ a fi profesorĭ în scólele naționale fieșĭ-care în vreme de șése anĭ; după aceea, se vor așeḑa aceștĭ scolarĭ în pensionul din St. Sava, plătindu-se din casa scólelor pentru fieșĭ-care câte leĭ una sută pe lună, carĭ banĭ se vor rĕspunde pe fieșĭ-care trimestru.

«Așeḑarea numiților scolarĭ în pension se va socoti de la 1 viitoruluĭ Octombre.

Alexandru Filipescu, Văcărescu, B. Știrbeiŭ, N. Picolo iatros.

Eforia, după cererea D-luĭ P. Poenaru, provisorul pensionatuluĭ de la St. Sava, numesce în 9 Decembre 1833, doctor al internatuluĭ, vremelnicesce, pre doctorul Vasilopolu cu léfă de 200 leĭ pe lună.

Cu ocasiunea deschidereĭ pensionatuluĭ, profesorul G. Popp, trecênd ca censor al acestuia, se deschide primul concurs pentru ocuparea catedreĭ ce acela avusese la clasa a IV-a începĕtóre din St. Sava.

Iată în ce mod avea să se facă acel concurs :

«*Eforia scólelor.* Fiind-că D. G. Popp s'a însărcinat cu slujba de censor în pensionatul de băiețĭ ce s'a așeḑat în colegiul național din Bucurescĭ, trebuesce a se orândui alt profesor înlocuitor la clasul al 4-lea de începĕtorĭ în scóla din St. Sava.

De aceea se dă acum în cunoscința obștéscă, că pentru a se putea alege o persónă destoinică de acéstă slujbă se va deschide un concurs în sĕrbătorile Crăciunuluĭ, adică în 27, 28 și 29 Decembre 1833, la scóla din St. Sava.

Invĕțăturile ce se cer pentru acest clas, sunt:

Gramatica românéscă, aritmetica, desemnul liniar, elementurĭ de geografie și elementurĭ de geometrie aplicată.

Concursul se va urma într'acest chip :

Fieșĭ-care din candidațiĭ ce se vor arĕta pentru a ocupa postul vacant, va face pe rênd lecție asupra tutulor învĕțăturilor de maĭ sus arĕtate înaintea unuĭ comitet ales de Eforie din profesoriĭ colegiuluĭ.

După aceea, candidațiĭ vor scrie asupra uneĭ teme ce se va da de comitet.

In sfêrșit, mădulariĭ comitetuluĭ 'șĭ vor da fieșĭ-care părerea prin voturĭ tainice pentru acela din candidațiĭ care se va socoti maĭ destoinic a împlini postul vacant, iar alegerea desĕvêrșită se va hotărî de către Eforie după cele maĭ multe glasurĭ *).»

*

Nu e de prisos, astăḑĭ, când, cu tot progresul făcut în scóle, părințiĭ scolarilor sunt atât de puțin ținuțĭ în corent de către directoriĭ respectivĭ despre silința fiilor lor, să arĕtăm că se practica alt-fel lucrul la 1833.

Iată publicațiunea Eforieĭ de la acest an în acéstă privință :

---

*) Buletinul oficial No. 52 din 9 Noembre 1833.

«Se dă în cunoscința obştéscă că de la administrația pensionatuluĭ de băieţĭ, ce ce află aşeḑat în Bucurescĭ, în colegiul din St. Sava, se trămite la sfârşitul fieşĭ-căreia lunĭ un Buletin (însciinţare) părinţilor séŭ vechililor lor, în care se arétă pentru fieşĭ-care scolar pensionar cum urméză la învĕţătură şi cum 'ĭ este purtarea. Acéstă însciinţare se va trămite celor şeḑĕtorĭ în Bucurescĭ prin ómeniĭ pensionatuluĭ, iar celor de prin judeţe prin expediţie.

*

Invĕţămêntul privat pe tótă ḑiua fácé maĭ multă neplăcere luĭ P. Poenaru, carele vedea în scolile franţuzescĭ un antagonist puternic al liceuluĭ St. Sava. De aceea el provócă din partea Eforieĭ, în 1832, publicaţiunea următóre în «Buletinul oficial» No. 50, din acel an:

«Prin § al 3-lea al articoluluĭ 364, al regulamentuluĭ organic s'aŭ legiuit cele următóre:

«Tóte scólele particulare ce sunt acum intocmite orĭ se vor întocmi de acum înainte, să fie cunoscute stăpânireĭ şi ea va avea băgare de sémă asupra sistemeĭ învĕţăturilor ce se cuvine a se ţiné în fieş-care scólă, prin miḑlocirea Eforieĭ scólelor.» *).

Pe acest temeiŭ se dă în cunoscinţă tuturor :

1) Câte scóle particulare şi pansionaturĭ se află astăḑĭ întocmite, séŭ în oraşul Bucurescilor, séŭ în cele-alte oraşe de căpetenie, se îndatoréză ca până la 20 ale acesteĭ lunĭ Noembre fieş-care să trimită, cele din Bucurescĭ d'adreptul, iar cele de prin judeţe prin ocârmuitorĭ, la Eforia scólelor din Bucurescĭ, înscris sub iscălitura directoruluĭ, séŭ a persóneĭ îngrijitóre de scóla privată şi de pansionat, coprinḑĕtor de sciinţele următóre :

A. De la ce leat şi lună s'aŭ deschis scóla, séŭ pensionatul, cu a cuĭ stăruire şi îngrijire? de locuesc scolariĭ în lăuntru seŭ nu şi ce plată se ia pentru fieş-care ?

B. Invĕţămênturile ce se urméză în fieş-care şi orânduiala ce se păzesce asupra scolarilor şi césurilor de învĕţătură dupe programa închipuită, cu ceruta desluşire;

C. Numĕrul scolarilor, băeţĭ séŭ fete, cu numele, pronumele, vêrsta, naţia, locuinţa lor;

2) Fieşĭ-care scólă privată şi pansionat din cele ce vor fi acum, séŭ se vor deschide de acum înainte, vor înprenoi pe tóte 6 lunĭ, la 1 Martie şi 1 Septembre, trimiterea la Eforie a sciinţelor coprinse în paragrafurile *B* şi *C* de maĭ sus arĕtate, precum şi resultatul dobêndit întru înaintarea scolarilor la învĕţăturĭ în curgerea fieş-căruia semestru.

3) Nicĭ un pansionat, nicĭ scólă privată nu se va deschide pe vremea viitóre, până maĭ ânteiŭ va însciinţa Eforia, făcêndu'ĭ cunoscute staturile, pentru orênduiala ce are a se urma la învĕţăturĭ, şi pentru temĕiurile ce aŭ întru tóte a se păzi, precum şi programe de împărţirea clasurilor pentru osebite învĕţăturĭ.

MOLDOVA

Programa învĕţămêntuluĭ în scólele din Iaşĭ în 1833 diferă puţin de cum am adus'o pentru aniĭ anteriorĭ. Eat'o întrégă **):

---

*) Veḑĭ în anexă *istoricul* înscriereĭ acestuĭ § 3 în Regl. Organic, după propunerea Vorniculuĭ Mihalache Ghica, din 10 Aprilie 1831 în obştésca Adunare.

**) Dos. de la Ministerul de Culte, No. 76, din 18 Iulie 1833.

In clasa elementară

Obiect	Metoda	Profesori
1. Cetirea. . . .	Dupe metoda lancastriană	Profesorĭ: D-niĭ Th. Verescu şi Th. Stamate.
2. Scrierea . . .		
3. Numeraţia . .		
4. Rugăciunile . .		

In clasa normală

Obiect	Profesor
1. Gramatica moldovenească, partea etimologică până la verburĭ	Profesor Panait Silvan Sakelarie.
2. Geografia, principiĭ de geografia Europeĭ . .	
3. Aritmetica, cele 4 speţiĭ	Profesor D. G. Filipescu.
4. Intêile cunoscinţe până la fabule	Profesor Păr. Economul Constantin Facăş.
5. Religiunea, I şi a III parte a catehismuluĭ .	

In gimnasiu

Obiect	Profesor
1. Retorica, introducerea şi I-a parte a elocuţieĭ	Profesor Gh. Seulescu.
2. Istoria universală, prescurtarea istorieĭ române până la Constantin-cel-Mare . . .	
3. Matematicele, fracţiĭ decimale şi numere complexe	Profesor V. Fabian.
4. Limba latină, I-a parte a sintaxeĭ	
5. Geografia, Africa, America şi Oceania în special	Profesor Păr. Economul Constantin Facaş.
6. Religiunea, a IV-a până la a VIII-a parte a catechismuluĭ	

Lecţiunĭ extraordinare

Obiect	Profesor
I. Legĭ: introducerea şi I-a parte din codul civil.	D. Hr. Flechtenmacher.
II. Limba rusêscă: cetire, scriere şi gramatica până la pronume .	D. V. Pelteki.
III. Limba elină: cetire, scriere, gramatica şi explicaţiunĭ a clasicelor	Căminariul Atanasie.
IV. Limba francesă: gramatica până la verburĭ inclusiv, exerciţiĭ asupra ortografieĭ, cetire şi traducere, recitarea fabulelor.	D. C. Tissot.
V. Limba germană: cetire, caligrafie, gramatică până la verbe.	D. Sam. Botezatu.
VI. Caligrafie şi desemn, scriere în moldovenesce, franţuzesce, rusesce, grecesce; desen de peisagiurĭ şi de florĭ	D. Iosef de Adler.

*

Din serbările scolare din Iaşĭ pe 1833, însemnăm pe cea de la 26 Aprilie *) Analoge serbărĭ încep a se face şi prin judeţe. Locuitoriĭ din Bêrlad şi din Galaţĭ, etc., aduc Epi-

*) Vedĭ «Alb. rom.» pagina 72.

tropieĭ scólelor mulțămire pentru progresul constatat la examenele din urmă, dupe o funcționare a scólelor pe alocurea numaĭ de 3 lunĭ, precum era casul la Bĕrlad *).

Maĭ importantă fu serbarea memorată de la scóla Vasiliană. La acéstă ocasiune Gh. Asaki pune în gura visterniculuĭ Mihail Sturza, unul din Epitropiĭ scólelor, o cuvĕntare importantă și care este ca o adevĕrată dare de sémă a tot ce se făcuse pentru scóle până în acest an. Dăm în anexă acéstă cuvĕntare **). Din discursul acesta constatăm că la finea luĭ Aprilie 1833 în cele 6 scóle înființate la județe, învĕțaŭ 600 de băețĭ.

*

Pe la finea anuluĭ 1833 începe a se face vorbă și în Ieșĭ despre trimiterea în strĕinătate a câtor-va tinerĭ pentru perfecționare la studiĭ, ca să devină profesorĭ publicĭ.

In 15 Septembre 1833, Th. Stamate, Anton Velini, C. Zefirescu și A. Costinescu, prin petiție aŭ cerut Epitropieĭ să fie trimișĭ la studiĭ în strĕinătate spre a deveni bunĭ profesorĭ ***).

Eforia a pus pe petițiunea acestor tinerĭ, redactată în stil cam emfatic de Th. Stamati, și integral scrisă de el, resoluțiunea următóre: «Fiind-că sciința limbeĭ germane se cere neapĕrat spre a se putea urma cursul învĕțătureĭ, în staturile Austrieĭ, se vor îndeletnici jăluitoriĭ cu învĕțătura aceleĭ limbĭ până în primăvéră; urmând fieșce-carele și îndatorarea sa în postul în care se află spre a nu se arĕta fiĭ necunoscĕtorĭ către facerile de bine, părăsind acele locurĭ fără a fi alțiĭ, ca să se îndeletnicéscă acum de-odată și în Aprilie vor fi trimișĭ de Epitropie, care nu are trebuință de îndemnarea numiților ca una ce de a pururea aŭ avut pentru dênșiĭ priinciόse îngrijirĭ.»

Septembre 15.

*

Seminariul de la Socola începe a se mișca și el în 1833.

La 17 Noembre, anul acesta 1833, Epitropia a scris circulară prin județe, trimițênd publicația Epitropieĭ seminariuluĭ din Socola din 26 Octombre 1833, pentru înfățișarea la el a fiilor de preoțĭ, diaconĭ și dascălĭ bisericescĭ spre a fi primițĭ în seminariŭ. Din dosarul de la Arhiva Statuluĭ No. 59, se vede cât de puținĭ de asemenea tinerĭ se găsesc dispușĭ a merge la școlă.

Prin regulamentul seminariuluĭ se dispusese, că până ce vor eși absolvențĭ din seminariŭ să se pótă preoți ceĭ carĭ vor învĕța pe la scólele publice din județe. Acésta îndémnă pe mulțĭ din fiiĭ de preoțĭ ca în loc de a intra în seminariŭ să năvălescă la scóla publică. Așa, bună-óră, profesorul de la Botoșanĭ, Alecu Corlățan în raportul No. 5, din 1836, Februarie 9, arétă că «De la o vreme încóce, pe fieșce-care ḑi sporesce numĕrul lor, trecuțĭ încă peste paragrafia anilor primireĭ în scólă, maĭ ales fiind mulțĭ din aceștia și gospodarĭ.» Corlățan cere deslegare «cum și în ce fel trebue să urmeze, căcĭ numițiĭ cer a li se paradosi numaĭ o sémă din obiecturĭ, fără a urma regulatele cursurĭ a învĕțătureĭ statornicite pentru o scólă ținutală, dupe care 'șĭ pretindirisesc a li se slobodi atestaturĭ ****).»

---

*) «Alb. rom.» pagina 125, (1833).

**) «Alb. rom.» 1833, pagina 118, vedĭ anexa.

***) Dos. No. 166 curent, Arch. Stat., fila 10.

****) Dosar No. 59, curent de la Arh. Stat.

*

Din respectul culturei generale și a mișcăroi literare, avem de amintit următórele fapte pentru anul 1833.

In Țéra românéscă se stabilesce în mod formal și riguros censura.

Iată mĕsurile luate de sfatul administrativ al țĕreĭ și publicate în «Buletinul oficial» No. 1, din 1833.

Mĕsurĭ pentru censură

«Măcar că la luna luĭ Aprilie din anul trecut, s'aŭ fost dat în cunoscința obșteĭ că s'a așeḑat o secsie de censură pe lângă secretariatul Statuluĭ, poftindu-se vînḑĕtoriĭ de cărțĭ și tipografiĭ a urma regulilor ce s'aŭ întocmit despre acéstа, dar spre a se opri orĭ-ce abatere d'intre aceste regulĭ, secretariatul de Stat publică prin «Buletinul oficial» rânduelile ce privesc la acéstă pricină, care rĕnduelĭ fieșĭ-care în parte, este dator să le urmeze întocmaĭ, ferinduse de a nu cădea sub strașnica rĕspundere la care se vor supune ceĭ înpotrivă următorĭ.

Art. 1. Nimenea nu póte să se neguțătorésсă cu vînḑare de cărțĭ, cu tipografie, séŭ cu litografie, fără a avea într'adins voĭe dată de la stăpânire, și fără a da chezășuire și a se îndatora prin înscris, că se va asemăna întru tóte cu rânduelile ce s'aŭ hotărît.

Art. 2. Acéstă voie se va da numaĭ la obraze cu purtărĭ bune, pătrunse de a lor datorie, și cu bune cunoscințĭ de meseria lor.

Art. 3. La întêmplare de mórte, moștenitoriĭ obrazuluĭ ce va fi dobéndit acea voie, și carĭ vor da chezașurile cerute, vor putea urma asemenea neguțĕtorie séŭ meserie, séŭ să dea altuia acéstă voĭe; dar într'amêndouĕ aceste întêmplărĭ este de neapĕrată trebuința a se reînoi acea voie de către Stăpânire.

Art. 4. Orĭ-ce manuscript, până a nu se da la tipar, séŭ la litografie, se va supune comitetuluĭ censureĭ, și dupe ce se va cerceta de către acest comitet, autorul nu va putea face nicĭ o schimbare fără voia censureĭ. Tipograful va fi rĕspunḑĕtor pentru orĭ-ce împotrivă urmare.

Art. 5. Orĭ-ce carte tipărită, orĭ la tipografie, séŭ la litografie, trebue să aibă numele autoruluĭ, séŭ și al libraruluĭ ce o va vinde; asemenea se va pune la titlul cărțiĭ și numele editoruluĭ, prin a căruia îngrijire și stăruire se tipăresce, cum și numele tipografuluĭ.

Art. 6. Orĭ-ce carte se va tipări la tipografie, séŭ la litografie fără să fie supusă la censură, se vor lua tóte exemplarurile, de către stăpânire, și tipograful se va pedepsi cu luarea înapoĭ a voĭeĭ ce i s'a dat de către Stăpânire.

Art. 7. Editorul, autorul și tipograful sunt datorĭ a depune la secretariatul Statuluĭ un exemplar din cartea ce se va tipări, cincĭ la biblioteca națională, de la St. Sava din Bucurescĭ și duoĕ la biblioteca scóleĭ din Craiova.

Art. 7. Tóte téncurile, lăḑile și pacheturile ce vor fi cu cărțĭ tipărite, venite din țĕrĭ strĕine, trebue a le mărturisi la graniță, ca acolo să se pecetluiască cu plumb și să le trămită d'adreptul la carvasaraua centrală a orașuluĭ Bucurescĭ, séŭ la cea de la Craiova.

Art. 9. Vameșiĭ ceĭ orânduițĭ la graniță, sunt datorĭ ânteiŭ a fi cu tótă luarea aminte ca nicĭ un colet în care va fi cărțĭ tipărite să nu pótă trece fără a se pecetlui, al duoilea a raporta îndată la vama centrală din Bucurescĭ, séŭ din Craiova, arĕtând numele stăpânuluĭ aceluĭ colet, numele cărăușuluĭ, locul de unde vine, și ḑiua în care aŭ trecut granița.

Art. 10. Coleturile într'acest fel pecetluite, se vor descărca drept la una din duoě vămĭ ce s'aŭ ḑis maĭ sus, carĭ sunt datóre, în 24 de césurĭ să raporteze numaĭ de cât la secretariatul Statuluĭ, trimiţênd tot într'o vreme copie, iscălită de proprietar, de catalogul tuturor cărţilor tipărite ce vor fi în colet.

Art. 11. Libreriĭ séŭ proprietariĭ cărţilor dupe voia ce li se va da, vor ridica de la vamă coleturile cu peceţile de plumb, ca să le ducă şi să le depue în magaziile lor, unde se vor despecetlui în fiinţa revisoruluĭ, carele va adeveri îndată acel catalog.

Art. 12. Déca prin revisuire vor dovedi că în colet se găsesc cărţĭ earĭ nu sunt trecute în catalog, atuncĭ acel colet se va face contrabant.

Art. 13. Cărţile ce se vor trimite cu transit nu vor fi supuse la aceste regulĭ ce se ating de înfăţişarea catalogurilor şi de revisuirea cărţilor.

Art. 14. Cărţile cele cu totul oprite, se vor trimete iarăşĭ peste graniţă sub pecetea secretariatuluĭ Statuluĭ şi la a lor eşire nu vor fi supuse la nicĭ o plată de vamă.

Art. 15. Fieşĭ-care neguţĕtor séŭ librar, carele va vinde cărţĭ din cele oprite, séŭ va băga în principat coleturĭ cu cărţĭ tipărite, fără să le mărturiséscă la graniţă, i se va închide prăvălia, şi 'şĭ va perde privilegiul de a maĭ fi librar.

Iscălit secretarul Statuluĭ,
B. Stirbeiŭ»

Asemenea mĕsurĭ sunt fórte împedicătóre apariţiuneĭ cărţilor, dar şi introducereĭ de cărţĭ prin librăriĭ.

Neguţitoriĭ strĕinĭ aŭ provocat óre-care îndulcire a art. 8 de maĭ sus, protestând contra luĭ.

Iată jurnalul Sfatuluĭ administrativ care fu consecinţa reclamaţiuneĭ comercianţilor :

«Astăḑĭ la 28 Februarie, anul 1833. In adunarea Sfatuluĭ administrativ, luându-se în băgare de sémă jalba ce aŭ dat către secretariatul Statuluĭ neguţitoriĭ librarĭ din Bucurescĭ, în urma regulilor ce s'aŭ obştit prin suplimentul extraordinar, adăogat pe lângă «Buletinul oficial» No. 1 al acestuĭ următor an, ḑicênd numiţiĭ că când li se aduc cărţĭ tipărite din strĕinătate, vin într'un car însoţite şi cu alte mărfurĭ, şi numaĭ cu un chirigiŭ, iar nu cu om într'adins, şi factura se trămite deosebit prin scrisorĭ, séŭ prin poştie, şi aşa nu are cine să mărturisécsă cărţile la graniţă, făcênd rugăciune ca teancurile cu cărţĭ să trécă prin graniţă şi să vie d'adreptul la carvasara, dupe care vameşiĭ făcênd de ştire la censură, să mérgă revisorul a le vedea. Şi pentru ca şi scoposul stăpâniriĭ să se împlinéscă dupe duhul pentru care s'a alcătuit censura, dar şi neguţitorilor librarĭ să li se facă pe cât se va putea maĭ mult tótă înlesnirea întru a lor negoţ s'aŭ hotărît, ca articolele însemnate maĭ jos de mĕsurile pentru censură, să se alcătuiască cu coprinderea ce se vede, rĕmâind cele-alte articole întru tótă a lor întregime şi tărie dupe cum s'aŭ publicat prin maĭ sus pomenitul supliment.

«Art. 8. Tóte téncurile, lăḑile şi pacheturile ce vor fi cu cărţĭ tipărite, venite din ţĕrĭ strĕine, trebue a le mărturisi la graniţă, ca acolo să se pecetluiască cu plumb, şi să le trămită d'adreptul la carvasaraua centrală a oraşuluĭ Bucurescĭ, séŭ cea din Craiova,» séŭ spre înlesnirea neguţitorilor ca să nu fie îndatoraţĭ a'şĭ descărca tótă marfa la graniţă vor îngriji ca téncurile, lăḑile şi pacheturile cu cărţĭ să se aducă pecetluite cu pecetea Stăpânireĭ loculuĭ de unde vor fi cumpĕrate acele cărţĭ. Precum şi factura iscălită de librariul de la care se va fi făcut cumpĕrarea acelor cărţĭ.»

«Art. 9. Vameşiĭ ceĭ orênduiţĭ la. . .»

Urméză articolele 9, 11, 12 şi 15, întocmaĭ dupe cum sunt arĕtate în suplimentul Buletinuluĭ No. 1 din 4 Ianuarie 1833 *).

*

In *Moldova* censura este maĭ puţin împiedicătóre de óre-ce G. Asaki, proprietar al tipografieĭ şi referendar al scólelor, posedênd deplina încredere a Epitropieĭ şi a luĭ Kiseleff, are maĭ multă libertate, este supus la un control mult maĭ uşor **).

Cu tóte dificultăţile censureĭ, Ion Eliad, care nemulţămit de abonaţiĭ *Curieruluĭ românesc* încetasă de duoĕ lunĭ publicaţiunea «Curieruluĭ», anunţă că de la 15 Martie va reapare:

Programa la „Curierul rom.“ 27 Februarie 1833.

«Mulţĭ din rîvnitoriĭ şi îndemnătoriĭ a tot lucru ce privesce spre cinstea şi înaintarea naţieĭ, întristându-se până în suflet de încetarea «Curieruluĭ» s'aŭ atins de acéstă pagubă obştéscă ca de însăşĭ a lor pagubă şi n'aŭ încetat îndemnând pe compatrioţiĭ lor a căuta cu asemenea ochiŭ la acest început folositor ce se întocmise spre deşteptarea nemuluĭ şi care slujia obşteĭ ca o scólă de politică, de moral, şi de literatură. Tot aceştĭ doritorĭ, ḑic, pe de altă parte nu aŭ încetat a îndemna asemeneă şi tipografia ca să se maĭ însărcineze şi în anul acesta cu tipărirea acesteĭ gazete, cercând că dóră alergarea şi sprijinirea românilor va întâmpina atât ale sale cheltuelĭ, cât şi alte neapĕrate cheltuelĭ ale redacţieĭ.

«Acéstă înfocare şi neobosită îndemnare din partea atâtor bărbaţĭ pătrunşĭ de acest fel de interes cinstit şi obştesc aducênd tipografia în stare a se ruşina óre-cum de încetarea sa, cu tóte că nu maĭ avea nicĭ un miḑloc de jertfire, a hotărît în sfĕrşit, nădăjduind la rîvna obştéscă, a întreprinde iară şi a începe tipărirea lucrărilor redacţieĭ «Curieruluĭ românesc».

Asupra acesteĭ hotărîrĭ a tipografieĭ, redacţia are cinste a face cunoscut obşteĭ, că până la 15 ale luĭ Martie «Curierul românesc» iarăşĭ, dupe o odihnă de duoĕ lunĭ, va începe drumul sĕŭ, dupe chipul următor:

1) Formatul sĕŭ va fi dupe cum se vede în acéstă programă, maĭ mărit cu o a patra parte dupe cum a fost maĭ nainte;

2) Faţa luĭ cea d'ântêiŭ mai obicĭnuit va coprinde o prescurtare din cele maĭ întemeĭetóre legiuirĭ şi mĕsurĭ ce se coprind în «Buletinul oficial;»

3) O jumĕtate a acesteĭ gazete, séŭ cele duoĕ feţe din miḑloc vor fi hotărîte pentru scirĭ din afară, de politică, împrumutate din alte gazete strĕine, rusescĭ, franţuzescĭ, nemţescĭ şi monitorul otoman;

4) Faţa cea din urmă maĭ obicĭnuit se va îndeletnici cu articole literale, comerciale, şi varietăţĭ. Va coprinde încă din când în când şi óre-carĭ articole ce privesc la o bună îngrijitóre şi stăpână de casă, precum întocmirea odăilor dupe comoditatea caseĭ, mobilarea lor cu bună orênduială şi cu gust, orênduiala mesi la prânz şi la cină, cinstele din partea stăpâni de casă către óspeţĭ, orênduiala curăţeniĭ şi alte asemenea cuviinţe şi da-

*) Buletinul oficial, No. 14, Martie 16 1833.

**) Dăm în anexă numele persónelor cuĭ se trimetea între 1833—40, Gazeta oficială a Moldoveĭ redactată tot de G. Asaki.

torii casnice dupe care trăesce lumea cea civilisată. In acéstă parte, cu vremea, se va pune déca va interesa prenumeranții, și mezaturile și vîndĕrile ce se fac, spre sciința de obște. Intr'acest chip va urma «Curierul» pe anul acesta și cu tóte că formatul lui se va maĭ mări, dar prețul sĕŭ va fi ca și maĭ nainte, adecă 4 împĕrătescĭ și 6 leĭ în capitală, iar afară 4 împĕrătescĭ și 12 leĭ. «Curierul» va eși tot de duoĕ orĭ pe sĕptĕmână, fiind datóre redacția a da pe un an 96 numere, și se va împărți regulat în ḑiua eșireĭ, pentru care, ca să lipséscă orĭ-ce fel de plângere și supĕrare, redacția va îngriji a trimete foile pe la fieșĭ-care prenumerant însoțite cu o condică unde va iscăli stăpânul, séŭ cel orênduit să le priméscă.

«Fiind-că afară, nu se póte pune la cale o acest fel de mĕsură, acolo unde cel puțin se vor aduna până la 5 prenumeranțĭ și se va însărcina unul cu primirea pliculuĭ, acolo redacția se îndatoréză a le trămite cu siguranție. Redacția, avĕnd dovadă, că dupe pilda și îndemnul, ocârmuireĭ să sĕvĕrșéscă multe lucrurĭ folositóre, cu cinste se recomandéză și rógă pe toțĭ D. D. Ocârmuitorĭ, ca uniĭ ce sunt maĭ mult pătrunșĭ de adevĕrurile ce pot să aducă la luminare și fericire un norod, să bine-voiască a îndemna dar pe orășeniĭ sĕĭ spre prenumerația acesteĭ foĭ, și a sprijini intemeiarea eĭ părându-le rĕŭ și supărându-se ca nisce păzitorĭ aĭ dreptățiĭ și îngrijitorĭ de bună orânduială, de tot lucru ce va putea să dărapene acest început, precum deschiderea plicurilor și altele prin care se lipsesc ceĭ adevĕrațĭ prenumeranțĭ de drepturile lor.

«Pășirea spre desĕvîrșire a acestuĭ așeḑămênt folositor spânzură de la rîvna patrioților, ca un lucru ce este al lor.

«Cu cât prin alergarea rîvnitorilor, se vor îmulți veniturile, cu atât redacția maĭ mult se póte întinde cu ținerea a maĭ multor gazete strĕine, cu înmulțirea corespondențieĭ, cu mărirea foeĭ și cu adăogarea conlucrătorilor ș. c. l.

«Sunt rugațĭ ca ceĭ ce vor dori a se prenumera, până la 10 Martie să bine-voiască a trimite redacțieĭ prețul arĕtat și să priméscă bilet de primire.»

Redactorul «Curieruluĭ românesc.»

I. Eliad

Până în Decembre 1833, guvernul Muntean 'șĭ-a publicat lucrările în «Curierul românesc» și în «Buletinul» ce Eliad publică pe lângă «Curierul.» De la anul 1833, finea luĭ Decembre, Buletinul luĭ Eliad ia un caracter cu totul oficial. In No. 62 al vechiuluĭ Buletin din 8 Decembre 1833 se publică următórea:

«*Programă:* Dupe punerea la cale a guvernuluĭ s'a hotărît să se întocméscă un Buletin al Statuluĭ, séŭ fóie oficială, care puindu-se în lucrare se dă în cunoscința obșteĭ că a început a se tipări.

Acéstă fóie va eși odată pe sĕptĕmână, Joia, dupe formatul ce se vede, până la sfêrșitul anuluĭ acestuia; iar pe anul viitor dupe trebuințe se vor da și de duoĕ orĭ.

Ea se va împărți în duoĕ părțĭ de căpetenie:

Partea administrativă și cea judecătoréscă;

Partea administrativă va coprinde punerĭ la cale ale guvernuluĭ, mĕsurĭ, legiuirĭ, orînduirĭ în slujbă și înălțărĭ în ranguri, rĕsplătirĭ și pedepse.

Iar cea judecătoréscă: întărirĭ de judecățĭ, mezaturĭ și sequestrurĭ.

Pe fieș-care expediție pe la toțĭ slujbașiĭ se va trimite câte un exemplar, spre a lua cunoscință de tóte punerile la cale ale guvernuluĭ și mĕsurile ce se vor lua, și dupe care va sci fie-care a se regula.

Câţi din particulari vor dori a se prenumera la acéstă fóie se va adresa la redacţia «Curierului romănesc.»

Preţul prenumeraţiei pe un an va fi patru împĕrătescĭ.

Redactorul «Buletinuluĭ Statuluĭ.»

I. Ellad»

In 6 Iulie 1833, Eforia scólelor publică concurs pentru lucrarea unuĭ Catechism destinat scólelor începĕtóre.

Iată acéstă publicaţiune, dupe Buletinul No. 25, de la data maĭ sus citată:

Eforia scólelor. «Intre învĕţăturile publice, ce după noua întocmire s'aŭ aşeḑat în scólele începĕtóre, aflându-se şi catechismul legeĭ crestinescĭ, Eforia scólelor a chibzuit a da în mânile tinerimeĭ, pentru acéstă învĕţătură o carte alcătuită după cele maĭ folositóre principiurĭ, şi fiind-că o ast-fel de carte nu se află în limba română, Eforia dă în cunoscinţa publiculuĭ, că a hotărît un preţ pentru acéstă lucrare şi o dă în concurs de acum până la sfârşitul luĭ Decembre viitor 1833, adecă cine până la acest soroc va trămite la Eforie cel maĭ bun manuscris pentru învĕţătura catechismuluĭ, acela va dobêndi o medalie de aur în preţ de 50 galbenĭ împĕrătescĭ.

Temeiurile pe carĭ trebue să se aşeḑe compunerea acesteĭ cărţĭ, vor coprinde:

1) Datoriile omuluĭ ca crestin.

2) Ca mădular al societăţeĭ.

3) Ca fiinţă cugetătóre şi cunoscĕtóre de fapte moralicescĭ.

In cea d'ântêiŭ se va arĕta dogmele legeĭ crestinescĭ, se va desluşi folosul trupesc şi sufletesc ce isvoresce pentru omenire dintr'aceste sfinte învĕţăturĭ.

In cea de a duoa se vor arĕta temeiurile buneĭ veţuirĭ în societate, adecă iubirea de patrie, paza buneĭ orânduelĭ, supunerea la pravilĭ, şi la ceĭ-ce sunt însărcinaţĭ a le pune în lucrare şi a le ocroti.

In cea de a treia se vor aşeḑa principiurile moraluluĭ şi se vor arĕta datoriile ce are fieşĭ-care om în parte nu numaĭ a se depărta de fapte rele, ci şi a lucra nepregetat cele bune spre folosul omenireĭ de obşte.

Intinderea acestuĭ catechism să nu fie maĭ multă de cât 25—30 cóle scrise de mână, séŭ de 8—10 cóle de tipar. Stilul alcătuireĭ să fie desluşit şi pe înţelesul tinerimeĭ pentru care se gătesce acéstă lucrare; idiotismul limbeĭ să se păzéscă întreg şi să se întrebuinţeze ḑicerĭ cât se va putea maĭ de obşte cunoscute; manuscrisul sĕŭ să fie curat şi cu slovă citéţă.

Autoriĭ 'şĭ vor adresa manuscriptele către Eforia scólelor neiscălite, ci numaĭ însemnate cu vre-un numĕr şi cu duoĕ litere óre-care, spre a se putea deosebi unul de altul; se va însoţi însă fieşĭ-care manuscris cu câte o scrisóre pecetluită în care se va arĕta numele şi adresul locuinţeĭ autoruluĭ.

La împlinirea soroculuĭ ce s'a arătat maĭ sus, adecă la sfêrşitul anuluĭ curgĕtor, Eforia va da în cercetarea uneĭ comisiunĭ manuscrisele ce i se vor trimite de către concurenţĭ, şi după ce se va alege dintr'ênsele unul care se va găsi maĭ potrivit cu temeiurile care s'aŭ arĕtat maĭ sus, se va da de scire autoruluĭ ca să se aréte la Eforie şi să priméscă pentru rĕsplătirea osteneleĭ sale: «O medalie de aur de 50 galbenĭ împĕrătescĭ.» Atuncĭ manuscrisul se va da în tipar cu cheltuiala din casa scólelor, şi se va aşeḑa îndată în tóte scólele începĕtóre din principat; iar cele-alte manuscrisurĭ se vor da împreună cu scrisorile pecetluite când se vor cere după semnele lor».

In Moldova încă se preocupaŭ de cărțile didactice. G. Seulescu publică în tipografia Mitropolieĭ, pe spesele Epitropieĭ, după jurnalul eĭ din Septembre 1832, «Gramatica românéscă, séŭ observațiĭ gramaticescĭ asupra limbeĭ românescĭ pentru scólele normale și gimnasiale.» Seulescu crede că este cea ântéiŭ gramatică moldo-românéscă (pag. VI), credință ce noĭ astădĭ o scim eronată. In Februarie 1833, Seulescu dedică gramatica sa Mitropolituluĭ Veniamin.

G. Asachi referendarul, la 15 Maiŭ 1833, face către Epitropie următorul raport contra cărțeĭ de gramatică a luĭ G. Seulescu:

«Dupe coprinderea art. 7 a regul. învěț. sunt supuse cercetăreĭ comitetuluĭ scolastic tóte manuscrisele care aŭ să fie de parados la clasurile publicilor scóle, după care cercetare, manuscrisul împreună cu socotința aceluĭ comitet, afară de aceea a autoruluĭ, trebue a se supune C. Epitropie spre întărire și încuviințarea tipăriręĭ aceluĭ manuscris. De și cu neîmplinirea acesteĭ rânduelĭ, s'aŭ tipărit și s'aŭ dat la lumină gramatica română alcătuită de D-nu profesor G. Seulescul, totușĭ, întemeiat pe sus menționatul articol și pe principiile care mě povățuesc în dregătoria de referendar cu care mě aflu însărcinat, dupe cercetarea numiteĭ cărțĭ, cu ciuste supun din partea mea, următórea opinie:

«Nicĭ un lucru nu interesézǎ în deobște o nație ca limba, avênd asupra eĭ drit de proprietate până și aceĭa care nu aŭ alta nimica. Din care urméză, că gramatica spre a fi a națieĭ, trebue să se întemeeze pe firea limbeĭ și pe regulele practice ce sunt într'însa și pe care datoria gramaticuluĭ este a le culege și a le orêndui în sistemă lămurită. Ipotezurĭ, iscodirĭ și ideĭ particulare a le autoruluĭ nu pot fi regule, iar alcătuirea cuvintelor nouă este iertată a se face cu cumpătate și la nevoĭe neapărată.

«A supune limba la o sistemă străină, cu de-a sila a o îmbrăca în forme clasice numaĭ pentru dragostea maiceĭ de la care se trage, este o tiranie filologică maĭ grea a se statornici decât acea politică. Dupe acésta, cu vie părere de rěŭ cunosc că autorul gramaticeĭ, al căruia talant filologic îl prețuesc, la alcătuirea eĭ nu aŭ luat în băgare de sémă cuvintele sus arětate, și că hotărînd a reforma limba după a sa idee, asupra regulelor simple aŭ țesut atâtea paradoxe, în cât acea carte, menită a orândui regulele limbeĭ, coprinde în sine felurite stihiĭ, carele vor aduce nemulțămire, descreditare și ură asupra institutuluĭ în al căruia sin s'aŭ născut.

«De prisos ar fi a intra în acea cu aměnuntul arětare a tutulor cuvintelor ce înfățișéză asemenea neîncuviințărĭ, maĭ fieșĭ-care filă le coprinde, atât în textul romanesc, cât și în acel românesc.

«După asemenea luărĭ aminte, socotința mea este, că acéstă gramatică nu póte fi rênduită de carte elementară pentru scolĭ, ce, pentru că se află tipărită, s'ar putea îngădui ca o disertație filologică și sistemă particulară a autoruluĭ, iar pentru interesul învěțăturilor, care D. Seulescu a arětat dovedĭ de rîvnă, să fie D-luĭ însărcinat, cu împlinirea art. 7, a face un extract din a sa gramatică cu trebuinciósele îmbunătățirĭ, care alcătuire simplă să rěspundă la scoposul bine voitor a C. Epitr., de a înlesni învěțăturile, fără a urdi din acésta vre-o colizie primejduitóre sporuluĭ și cinsteĭ acestuĭ institut.»

«Sănětósele vederĭ ale luĭ G. Asaki despre cultivarea limbeĭ române aŭ scăpat din capul loculuĭ, literatura românéscă din Moldova, de direcțiunea greșită în care aŭ cădut maĭ apoĭ în Transilvania prin exagerările latinistice. Epitr. a pus următórea resoluțiune

pe escelentele raport de maĭ sus al luĭ Asaki: «Fiind-că acea disertaţie filologică nu póte a se întrebuinţa de gramatică spre învĕţătura tinerimeĭ, precum autorul sĕŭ a cunoscut'o, îndatorându-se ca să alcătuiască o gramatică cu regulele simple ale limbeĭ nóstre, până atuncea se va paradosi manuscrisul îmbunătăţit de Epitropie, asemenea poruncindu-se şi prof. scólelor ţinutale, care să se feréscă a paradosi acea disertaţie filologică abătută de la acel adevĕrat scopos *)».

20 Iunie 1833.

Afacerea gramaticeĭ luĭ Sĕulescu a revenit în 9 Iulie 1833, înaintea comitetuluĭ scolastic, cu ocasiunea tipăririi părţiĭ a II-a. Prin jurnalul comitetuluĭ scolastic sub No. 5, se vede că G. Asaki nu a adoptat nicĭ acéstă parte a II-a «Alcătuită pe principiile celeĭ I-a,... de şi maĭ mĕsurată la stil». Asaki n'o primesce pentru clase, ci pretinde, cum s'aŭ hotărît: un estract din partea I-a şi un estract din partea a II-a, când se va face a II-a ediţie. Duoĭ membri însă din comitet, ş'anume Vasile Fabian şi Economu Constantin, susţin cartea luĭ Sĕulescu: «Dupe cercetarea ce aŭ făcut cu deamĕruntul părţiĭ a II-a sintactice, aŭ aflat'o, şi dupe însuşirea regulelor limbeĭ românescĭ şi dupe stil, asemenea dupe cătăţimea a tótă materia, potrivită cu însuşirile limbeĭ şi cu trebuinţa cerută pentru scolĭ, precum se arétă atât în estractul prescurtăriĭ, cât şi în scara întregeĭ materiĭ, însemnată la începutul gramaticeĭ, din carĭ profesoriĭ cu înlesnire se pot povăţui a da ântêiŭ o generalnică idee de cuprinsul sintaxuluĭ ş'apoĭ a urma cu speciala paradosire **).»

*

Deja în 1 Iunie 1833, G. Sĕulescu şi V. Fabian, ceruseră prin suplică Epitropieĭ tipărirea manuscriptelor lor (Fabian: geografia şi gramatica latino-română; Sĕulescu: retorica cu elementele logiceĭ pe scurt şi estract din gramatica românéscă). Ambiĭ profesorĭ ḑic că pentru a se statornici un regulat şi grabnic curs al învĕţătureĭ, cea d'ântêiŭ trébă este tipărirea grabnică a cărţilor şi propun ca să se adune comitetul câte-va ḑile pe sĕptĕmână, în césurile afară de ale paradosuluĭ (4—6), ca să cerceteze manuscriptele cu orĭ-câţĭ membriĭ vor fi presenţĭ, fiind de faţă şi autoriĭ pentru a'şĭ susţine opera. Epitropiĭ: Mitropolitul Veniamin şi Mihaiŭ Sturza, hotărĕsc că comitetul scolastic să se adune Duminica şi Joia spre a cerceta manuscriptele şi a raporta ***).

*

Iată principalele opere tipărite în anul 1833 în ţĕrile române:

Dialogurĭ franceso-române, de Gr. Pleşoianu, ediţia II-a;

Gramatica practică franceso-română, de Gh. Vida, (Buda);

Povĕţuitorul tinerimeĭ către adevĕrata şi drépta cetire, de Dascălul Gh. Lazăr, (Braşov);

Abecedar moral şi religios cu stampe, de Gr. Pleşoianu;

Cele d'ântêiŭ cunoscinţe, ediţia II-a, de Gr. Pleşoianu;

Catalogul cărţilor din librăria luĭ Iosif Romano, (Bucurescĭ);

Abecedar rom., a II-a ediţie, de Gh. Sĕulescu;

---

*) Dosarul No. 21 curent, archiva Statuluĭ.

**) Dosar No. 21 curent, pag. 100, Arch. Stat.

***) Dosar No. 21, Arch. Stat., pag. 101.

Gramatica românéscă *), *séŭ observaţiĭ gramaticeşcĭ asupra limbeĭ românescĭ, pentru scólele normale şi gimnasie, partea I-a etimologică, partea II-a sintactică.* NB. Partea III-a prozodia limbeĭ române şi versificaţia, apare numaĭ în anul următor 1834, de *Gh. Séulescu, (Iaşĭ);*

Despre vestita cometă a anuluĭ 1834 şi despre sistema sóreluĭ, traducere de Ion Sibineanu, doctorul carantineĭ şi a politieĭ Giurgiu. (Buda);

Alese şi frumóse istoriĭ morale. (Braşov);

Leonat beţivul şi Dorofata femeea sa, poemă. (Bucurescĭ);

Oglindă omuluĭ celuĭ din întru cu 10 stampe, editor Stareţu Dometian. (Monastirea Némţu);

Impărţirea de grâŭ a Sft. Ion gură de aur, traducere din greceşce de Mitropolitul Grigorie. (Buzĕŭ);

Triodul, Mitrop. Veniamin. (Monastirea Némţu);

Puţul Sft. Ión gură de aur. (Monastirea Némţu);

Theofron séŭ iscusitul sfătuitor, pentru neiscusita tinerime. traducere dupe I. H. Campé, de Ion Teodorovicĭ. (Buda);

Octoih cu catavasier. (Sibiĭ);

Orânduiala slujbeĭ la Paşcĭ, etc., Mitropolitul Veniamin. (Monastirea Némţu);

Engolpion de aur, ediţiune nouĕ, de Gr. Pleşoianu. (Sibiŭ);

Molitfelnic bogat. (Sibiŭ);

Acaftister, Idem;

Liturgie, Kesarie, episcop Buzĕŭ. (Bucurescĭ);

Codică civilă séŭ politicéscă a Principatuluĭ Moldoveĭ. (Iaşĭ);

Alexandria séŭ viaţa luĭ Alexandru (Braşov);

Psaltire. (8° Braşov);

Ale luĭ Iosif Monahu Brienic cuvinte 22 pentru purcederea Sf. Duh, din limba elină, de Mitropolitul Grigorie. (Buzĕŭ);

Descrierea bóleĭ vĕrsatuluĭ mare, Doctor Zissu Conofau. (Bucurescĭ);

Canónele soboruluĭ mare din 1833. (Blaju);

Proiecte de legĭ pe 1833. (Bucurescĭ);

In acest an continuă a apărea «Curierul românesc» (Bucurescĭ), «Albina românéscă (Iaşĭ), «Buletinul oficial al Valahieĭ şi cel al Moldoveĭ.»

Din respect cultural înregistrăm continuarea tipografiilor de care am făcut menţiune în anul trecut.

Lucrare artistică este un mausoleŭ ridicat la Monastirea Frumósa de Mihail Sturza, în 13 Martie 1833, tatăluĭ sĕŭ reposatuluĭ Grigorie Sturza. Acéstă operă artistică a fost descrisă de G. Asaki într'o broşură în 4° de 7 pagine, cu titlul «Mausoleŭ» tipărită la institutul Albineĭ în Iaşĭ.

Desemnul progreséză în Bucurescĭ sub Valştein şi în Iaşĭ sub Adler.

---

*) Acéstă carte a fost tipărită cu baniĭ scólelor dupe jurnalul epitropieĭ scólelor din Septembre 1832. (Veḑĭ prefaţa gramaticeĭ, pag. 4).

*

La 1833, se întrunesc în Iaşĭ câţĭ-va doctorĭ şi constituesc o societate pentru sporirea sciinţelor medicale şi naturale în Moldova *); Despre acésta avem a vorbi în aniĭ viitorĭ.

In August 1833, Rusia, dupe intervenirea luĭ Kiseleff, decoréză pe următoriĭ doctorĭ din Muntenia :

Marsil	Echsarch
Gusi	Teodosie
Alexandridis	Fierari
Bubuchi	Vasilache
Ioanis	Fischler
Serafim	Ştefan
Şpor	Spiţerul Raimonte, şi afară din acestia luĭ Dumitru Ceapă, medalie de aur pe panglica Sfinteĭ Ane **).
Arsache	

Fórte considerabil este deja numĕrul doctorilor carĭ în 1833 sunt recunoscuţĭ de comisia doctoréscă din Bucurescĭ.

«Cinstita comisie doctoréscă din oraşul Bucureşcĭ îndreptând către redactorul «*Curierului*» următórea adresă, prin listele următóre arétă numĕrul şi numele tuturor doctorilor şi hirurgomamilor ce se află în anul 1833 în tot Principatul ţĕriĭ Rumâneşcĭ prin deosibite judeţe şi punturĭ de carantine. In lista doctorilor ceĭ carĭ se însemnéză cu semnul acesta * sunt şi hirurgĭ :

Domnule redactor,

«Fiind-că în lista de doctorĭ diplomaţĭ, carĭ s'aŭ obştit atât prin gazetă cât şi prin Buletinul oficial, s'aŭ vĕḑut multe nume schimbate, iar alţiĭ din asemenea doctorĭ neînsemnaţĭ într'ênsa de loc ; acéstă comisie spre îndreptarea aceştiĭ scăparĭ din vedere, rógă pe acéstă redacţie, ca la cel maĭ ântéiŭ numĕr de gazetă şi buletin ce va urma, să se tipăréscă de isnóvă numele doctorilor, carĭ prin alăturata cu cea pe lângă acéstă listă se arétă :

Catalog al doctorilor în medicină

NUMELE	Locurile unde s'aŭ doctorat	Vremea în care s'aŭ doctorat
D. Petre Ferari	In Pavia	1797
„ Ioan Ţucăr	„ Herlengen	1799
„ Mihail Hristari	„ Pavia	1806
„ Constantin A. Filitis *	„ Halla	1808
„ Georgie Grunaŭ *	„ Göting	1809
„ C. Alexandrid *	„ Iena	1809
„ A. Arsachi	„ Halla	1812

*) Veḑĭ discursul Logof. Ghica, din 18 Martie 1845, în Fóia pentru minte, pag. 129, acelaş an.
**) Buletinul No 39, din 22 August 1833.

Catalog al doctorilor în medicină

NUMELE	Locurile unde s'aŭ doctorat	Vremea în care s'aŭ doctorat
D. Teodosie Gheorghiad.	In Halla.	1814
„ S. Vreton	„ Paris	1814
„ I. Rasti.	„ Pavia	1814
„ I. Serafim	„ Paris	1815
„ C. Papadopulu	„ Pavia	1815
„ A. Marsil	„ Paris	1822
„ A. Carazisul	„ Viena	1824
„ Antonie Paleologul	„ Piza	1825
„ Ioan Maier	„ Viena.	1826
„ C. Estiotúl	„ Paris	1827
„ C. Laĭvel	„ Vŭrţberg	1827
„ N. Gusi.	„ Paris	1828
„ Georgie Papa.	„ Vitemberg	1828
„ Nicolae Picolo	„ Piza	1829
„ C. Franţi	„ Piza	1830
„ D. Paţura *	„ Paris	1831
„ Vasilie Formion.	„ Paris	1831
„ Petru Veron *	„ Minhen	1831
„ I. Seveni	„ Pesta.	1831
„ Mavrichie Deţ	„ Pesta.	1833

Catalog al hirurgomâmilor

NUMELE	Locurile unde aŭ luat diplome	Vremea când aŭ luat diplomele
D. Mihail Craus.	In Ermanstadt	1774
„ Iosif Braun	„ Pesta.	1801
„ Stefan Basiliu	„ Viena.	1805
„ Iosif Sporer	„ Viena.	1807
„ Villem Ţigler	„ Klauzemburg.	1807
„ Hristian Venert	„ Berlin	1809
„ Iosif Olert	„ Viena.	1809
„ Ignatie Navara	„ Clauzemburg.	1829
„ Daniil Homer	„ Clauzemburg.	1829
„ Ioan Binder	„ Clauzemburg.	1829
„ Tadeŭ Navara	„ Clauzemburg.	1830
„ Iosif Milauer.	„ Clagenfurt.	1830
„ Ledeng.	„ Pesta.	1831
„ Vazarel.	„ Pesta.	1832
„ Carol Ţecheli	„ Clauzemburg.	1832

Din respect cultural avem de înregistrat, la 1833, Decembre, organisarea de Ion Eliad şi Câmpineanu, a societăţiĭ filarmonice. Conformându-se publicaţiuneĭ logofeţieĭ trebilor bisericescĭ, publicată prin «Buletinul oficial» sub No. 50, de la 2 Noembre 1833, relativă la institutele private, Câmpineanu şi Ion Eliad, adreséză Eforieĭ scólelor următórea

adresă, care de şi este datată de la 19 Ianuarie 1834, are locul aci fiind-că se referă la o instituţiune născută în anul 1833.

Iată adresa în cestiune :

«Povăţuit de înscinţarea C. Logofeţii a celor bisericeşcĭ, publicată prin «Buletinul oficial» sub No. 50, 2 Noembre, 1833, jos însemnaţiĭ aŭ cinste a aduce la cunoscinţa cinstiteĭ Eforiĭ, că scóla dă musică vocală, dă declamaţie şi literatură, întocmită dupe învoirea dorinţa şi ajutorul a maĭ multor obraze, are a se deschide la 20 ale acesteĭ lunĭ. Spre sciinţa cinştiteĭ Eforiĭ de scopul învĕţăturilor acesteĭ scolĭ, de profesoriĭ eĭ, şi de mersul învĕţăturilor, jos însemnaţiĭ, alătură cincĭ foĭ «Curierul românesc» de sub No. 71, 7 Ianuarie 1834.»

(Iscăliţĭ) : *Câmpineanu, I. Eliad* (cu litere) *).

---

*) Arch. Stat. Dos. No. 1.936.

CAP. VI.

ANUL 1834

Anul 1834, este de o importanță mare nu numaĭ în istoria nóstră culturală, dar și prin faptul, că ambele țĕrĭ reintră în posesiunea Domnitorilor propriĭ, prin numirea la tronurile lor, a luĭ Mihail Sturdza în Moldova și a luĭ Alexandru Ghica în țéra Muntenéscă. Orĭ-cât protectoratul Rusieĭ face anevoiósă domnia acestora, nu maĭ puțin rĕspunderea morală pentru mersul trebilor și maĭ cu sémă a cultureĭ naționale revine Domnitorilor românĭ.

Din capul loculuĭ trebue să mărturim, că și M. Sturdza și Alex. Ghica, în primiĭ anĭ aĭ domnieĭ lor, ba Ghica și maĭ îndelung, a rĕmas în fruntea curentuluĭ național cultural, unul ajutat de G. Asaki și cel-alt de Petru Poenaru.

Anul 1834, este an de reforme și de îmbunătățirĭ însemnate în ramul scolar. Se creează în acest an primul institut în Iașĭ pentru educațiunea fetelor.

Seminarul de la Socola închis și părăsit după arderea localuluĭ din causa manutanțiuneĭ și a spitaluluĭ militar rusesc acolo așeḑate, se redeschide. Se aduc profesorĭ din Ardeal, între carĭ Eftimie Murgu.

In Muntenia se înaintéză lucrărĭ pentru reorganisarea seminaruluĭ din Bucurescĭ, prin transformarea scóleĭ bisericescĭ atât de nesuficientă de la monastirea Antim.

Se încep lucrările pentru viitórea Academie Mihăileană din Iașĭ.

Se trămit primiĭ tinerĭ stipendiștĭ din Moldova la studiĭ în străinĕtate, etc.

Vom vedea acestea tóte maĭ la vale.

*

MUNTENIA

Pentru cheltuelile scólelor în genere, Eforia a cerut 350.000 leĭ prin budgetul proiectat pe anul 1834.

In Ianuarie 25, acest an, Eforia a încheiat jurnalul No. 45, *) prin care hotărasce a se introduce în colegiŭ 6 clase de umanióre, adecă 2 maĭ mult decât în anul trecut.

---

*) Dosarul No. 73.

Cu jurnalul acesta se dispune, ca pentru clasele cele noue a V-a și a VI-a, să se alégă dintre scolariĭ ceĭ maĭ bunĭ aĭ umaniórelor III și IV, ast-fel că pentru cl. VI s'a ales câțĭ va scolarĭ din cl. IV, și anume 24 de elevĭ, *) iar pentru cl. V s'aŭ ales scolarĭ din cl. a III-a.

Programul reorganisat coprinde în cl. VI-a :

Sintaxa limbeĭ latine, de profesorul Hil.

Sintaxa limbeĭ elene vechĭ, de G. Iónid.

Limba francesă, de C. Aristia.

Aritmetica complectă, de G. Popp.

Romåna și retorica de Simion Marcovicĭ.

Prin jurnalul Eforieĭ No. 46, se suprimă din program limba grécă vorbitóre.

Se adaugă un repetitor la colegiŭ, în Ianuarie 27, (Jurnalul Eforieĭ No. 48, Dosarul No. 67).

Prin jurnalele Eforieĭ No. 329 și 571, (dosarul No. 73), se institue un sub-director al gimnasiuluĭ **) cu 400 leĭ.

In Aprilie, după jurnalul Eforieĭ 155, (Dosarul 73), Eforia urcă léfa profesoruluĭ de aritmetică din colegiŭ la 500 leĭ, dându-i-se și predarea geometrieĭ. Léfa profesoruluĭ de algebră Dimitrie Pavlid, se urcă la 800, dându-i-se și trigonometria, ce se cerea de Poenaru. Léfa directoruluĭ Poenaru este 1.250 leĭ pe lună. In Noembre se adaugă 200 leĭ.

*

Eforia dispune prin jurnalul din Maiŭ, ca pe viitor examenele generale să se facă la finea luĭ Iunie, împărțirea premiilor la St. Petru și vacanțele să dureze Iulie și August.

La 20 Iunie, dupe jurnalul No. 305, se hotărasce a se face concurs intre scolariĭ clasurilor de umaniόre și a li se da testimoniĭ dupe gradul ce va avea fieșce-care.

După porunca superióră, prin jurnalul No. 178, (Dosarul No. 98), se dá pe tot anul o subvențiune de 500 leĭ scolaruluĭ Panaite Petre.

*

Nu aflăm aprópe nicĭ o prefacere la scólele din Craiova, nicĭ la scólele județene.

Dóră se adaugă în Ianuarie, prin jurnalul Eforieĭ No. 17, (Dosarul 73), 100 leĭ la léfa de 300 a profesoruluĭ de desemn.

*

La 29 Ianuarie 1834, se încheie la Petersburg tratatul dintre Rusia și Turcia, prin care acésta din urmă aprobă reglementele organice ce'șĭ dăduseră Principatele. In urmarea acestuĭ tratat, Rușiĭ deșértă Principatele și se numesc Domnitoriĭ M. Surdza și Alex. Ghica. Generalul Kiseleff, lasă guvernul provisoriŭ în mânile consululuĭ general Baron de Rückmann, și se întórce în Rusia, primind manifestațiunĭ de simpatie și de recunoscință în Bucurescĭ și Iașĭ.

---

*) Intre scolariĭ aceștia aflăm pe Alexandru Orescu, Ion Ghica, Dimitrie Brătianu, Scarlat Voinescu, Ión Florescu, etc.

**) Acest sub-director a devenit maĭ apoĭ censor al colegiuluĭ.

La ocasiunea plecărei luĭ Kiseleff din Iașĭ, *) s'a dat un banchet la care a cântat musica milițieĭ, iar séra nobleța țěreĭ 'ĭ-a dat representațiune la teatrul Varietăților, încredințând dirigerea serbăreĭ D-luĭ Aga G. Asaki.

S'a jucat o piesă de ocasiune intitulată: *Serbarea păstorilor moldovenĭ,* cu cântece și danțurĭ. «Albina» ḑice, că acéstă piesă înfățoșa slava oștenéscă a vechilor moldovenĭ, nenorocirile de carĭ acéstă țéră aŭ fost certată adese-orĭ, facerile de bine ale nouluĭ așeḑământ și mulțămirea locuitorilor pentru bunul lor ocârmuitor.

Piesa a avut succes, dar Kiseleff n'a asistat la representanțiune.

D-șórele Aristia Ghica, Maria Cantacuzino și Ermiona Asaki, împreună cu părințiĭ lor aŭ depus în logea Plenipotentuluĭ o cunună de dafinĭ, de florĭ nemuritóre și de frunḑe de măsline. Acéstă cunună a fost adusă apoĭ luĭ Kiseleff de o deputațiune compusă de Vorniciĭ Constantin și Lupu Balș și Post. N. Canta și I. Ghica. Musica pieseĭ fu compusă de Elena Asaki.

Din țéră plecară candidațiĭ de domnie M. Sturdza și Alex. Ghica, pentru a'șĭ primi investitura la Constantinopole. Examenele de iarnă trecură maĭ puțin băgate în séma din causa preocupațiuneĭ societățiĭ la ocasiunea noilor Domniĭ. Totușĭ Eforia în Bucurescĭ și Epitropia în Iașĭ 'șĭ daŭ tótă silința ca să ducă maĭ departe lucrarea începută.

Noul regulament pentru întocmirea de seminariĭ ḑise preparande (dupe pilda din Ardeal) pe lângă Mitropolie și Episcopie se întocmesce de Eforie, dar devine lege numaĭ în 2 Noembre 1834.

Dăm în anexă **) acéstă lege, care se născu în urma legiuireĭ pentru *seminariŭ, protopopĭ* și *preoțĭ.*

Principalele disposițiunĭ ale «*Regulamentuluĭ pentru învěțăturile în seminariĭ și ținerea lor în bună orênduială,*» sunt cele următóre: Seminariile cuprind patru clase:

In clasul I, se va învěța: citirea, scrierea și începuturĭ de gramatică și de aritmetică.

Pe lângă acestea se va începe și se va continua în cele-alte duoĕ clasurĭ următóre învěțătura cântăreĭ bisericescĭ asemenea și tîlcul Evangheliei care se va face în tóte Sâmbetile diminéța asupra Evangheliei ce se citesce în următórea Duminică.

Clasa I-a se consideră ca un clas preparativ.

In clasa II-a se vor preda stilul scriereĭ cu aplicarea regulilor gramaticescĭ, elem. de geografie, catichetică, adecă deprinderĭ în compunerea de cuvinte (cazaniĭ), complectarea studiuluĭ aritmeticeĭ, agrimensura, legile relative la jurațiĭ satuluĭ.

Clasa III-a: Teologia dogmatică și morală, chronologia și ist. bisericéscă, cetirea cu înțelegere, în ore libere, a S-teĭ Scripturĭ.

Clasa IV-a: Teologia pastorală, corespondința parochială, ținerea registrelor relative la parochie, câte-va lecțiĭ de vaccinație, medicina veterinară și fisica populară, făcute de doctorul orașuluĭ și continuarea lectureĭ cu culegerĭ a S-teĭ Scripturĭ.

Administrarea seminariilor este lăsată Mitropolituluĭ și Episcopilor respectivĭ. Aceștia numésc profesoriĭ dupe budgetul alipit la Regulament.

---

*) Albina română No. 36 din 12 Aprilie 1834.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Unul din profesorĭ va fi şi inspector al scóleĭ.

Cheltuiala internatuluĭ (20 internĭ) şi a profesorilor se urcă la 32 miĭ şi 500 leĭ. Numĕrul internilor se póte adăogi.

Sunt la secţiunea a IV-a arĕtate disposiţiunile relative la examene. Este un examen de fie-care an şi la al patrulea an se dă scolaruluĭ un atestat general.

Se dispune de a nu se maĭ face preoţĭ peste 4 anĭ de esistenţa scóleĭ, de cât dintre absolvenţiĭ seminariilor.

O fórte frumósă disposiţiune a acesteĭ legĭ decretată în Noembre 1834, este aceea de la art. 16. Aci se pune obligaţiunĭ tuturor preoţilor eşiţĭ din seminariŭ şi numiţĭ parochĭ pe la sate să ţină acolo scólă în care să înveţe copiiĭ *tuturor* locuitorilor: cetirea, scrierea şi patru operaţiĭ.

Prin regulamentul *seminariilor preparande* legiuitorul tinde să facă din preot un important factor cultural. Preotul va sci nu numaĭ cele ale bisericeĭ, dar va putea şi vaccina, va avea cunoscinţe şi de veterinărie, va cunósce fisica populară spre a combate prejudecăţile de farmecĭ, nălucirĭ şi alte părerĭ deşérte. Preotul va maĭ învĕţa şi arpentajul, ca să pótă împăca pe locuitorĭ de la cérta de moşiĭ.

Prin art. 16, repetim, seminariştiĭ maĭ tinerĭ preoţiţĭ sunt datorĭ să ţină şi scólă în satul lor.

In acéstă scólă se va preda cetirea, scrierea şi cele patru lucrărĭ ale aritmeticeĭ.

Locuitoriĭ din sat sunt obligaţĭ a trimite copiĭ la asemenea scólă.

Admirabile intenţiunĭ, dar câte din ele s'aŭ realisat?

*

Administraţia seminariilor a rĕmas dupe art. 7 sub Mitropolie şi, respective, Episcopiĭ. Eată una din causele nepropăşireĭ acestor institute.

Din moment ce legiuirea ce am adus maĭ sus, la art. 14, dispunea că dupe 8 anĭ de funcţionare a seminariilor preparande, nu se vor maĭ hirotoni de cât absolvenţiĭ din aceste seminariĭ, Mitropolitul şi Episcopiĭ, cu puţine excepţiunĭ, aŭ vĕdut cu ochĭ rĕĭ asemenea scolĭ. Acésta cu atât maĭ mult cu cât întreţinerea seminariilor a fost lăsată pe cheltuiala Mitropolieĭ şi a Episcopiilor din taxele ce se preleva de la preoţĭ şi diaconĭ, apoĭ impuţinarea acestora era supĕrăciósă prin faptul că scădeaŭ veniturile marilor prelaţĭ.

*

Personalul seminarielor dupe regulamentul de sus, consta din patru profesorĭ, un inspector şi un econom. Un seminariŭ cu un asemenea personal urca la suma de leĭ 32.500. Cu 40 de internĭ, 49.100 dupe budgetul anexat la regulament şi reprodus de noĭ maĭ sus.

Eată programa întocmită pe clase, ḑile și ore :

Împărţeala învĕţăturilor pe anĭ, cu cercetare de numĕrul profesorilor și de ceasul predăreĭ

	INVĔŢĂTURI	ḐILELE	CEASURI	
			Inainte de amiaḑĭ	Dupe amiaḑĭ
	Anul I			
A.	Cetirea și scrierea	In tóte ḑilele	8—9$^1/_2$	—
A.	Declinaţiĭ și conjugărĭ	L. M. V.	9$^1/_2$—11	—
A.	Aritmetica până la frângerĭ	L. M. M. J. V.	—	2—4
A.	Cântarea bisericéscа	In tóte ḑilele	—	4—5
B.	Tîlcul Evangheliei, ...	Sâmbătă	9$^1/_2$—12	—
	Anul II			
C.	Exerciţiĭ gramaticescĭ	In tóte ḑilele	9—9$^1/_2$	—
C.	Geografia	M. J.	9$^1/_2$—11	—
C.	Continuaţie din aritmetică și ceva cunoscinţe de mĕsurarea locurilor și de legiuirile ce sunt atribuţiile juraţilor satuluĭ. .	L. M. V.	9$^1/_2$—11	—
A.	Cântarea bisericéscă	In tóte ḑilele	—	4—5
B.	Tîlcul Evangheliei.	Sâmbătă	9$^1/_2$—12	—
B.	Catihetica	In tóte ḑilele	7—8	—
	Anul III			
B.	Teologia dogmatică	L. M. V.	8—9$^1/_2$	—
B.	Hronologia din istoria românéscă	M. J. S.	—	2—4
A.	Cântarea bisericéscă	—	—	4—5
B.	Tîlcul Evangheliei.	Sâmbătă	9$^1/_2$—12	—
	Cetirea S-teĭ Scripturĭ cu înţelegere, în césurĭ slobode.	—	—	—
	Anul IV			
B.	Teologia păstorală.	M. J. S.	8—9$^1/_2$	—
C.	Corespondenţe și ţinerea registrelor în slujba bisericéscă	L. V.	—	2—4
D.	Vaccinaţia, medicina veterinară, de fisica populară. Continuaţie de cetirea St. Scripturĭ.	In tóte ḑilele	9$^1/_2$—12	—

Tóte stăruinţele puse de Eforie sunt paralisate de uniĭ din prelaţĭ, așa că seminariile proectate încă până a nu se întórce din Constantinopole Domnitorul Alex. Ghica, nu se pot deschide niciĭ dupe întórcerea Domnitoruluĭ, în urma insistenţiĭ acestuia, de cât în anul viitor.

Alexandru Dimitrie Ghica, în 10 August, cu ordinul No. 24, se vede silit a imputa Mitropolitului și Episcopilor întârḑierea ce aŭ pus până acum de a organisa seminariile preparande și le ordonă să'ĭ raporteze despre lucrările sĕvîrșite până acum.

Iată acest act important din istoria seminariilor din Muntenia :

«**Noĭ Alexandru Dimitrie Ghica VV.**

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domn al tóteĭ ţĕrĭ Românescĭ

Regulamentul întocmit pentru seminare, protopopiĭ și preoţiĭ luându-șĭ legiuita întărire de la 21 ale trecutului Aprilie, urméză negreșit a se fi luat mĕsurĭ pentru aducerea intru îndeplinire sĕvîrșire, căcĭ o întocmire odată ce se legiuesce nimic nu'ĭ póte stângini punerea în lucrare ; de aceea, S-ta Mitropolie și Episcopiile fiind pĕtrunse de sânţenia datorieĭ lor ce sunt puse asupră-le urméză a se fi îndeletnicit cu tótă osârdnica silinţă spre înfiinţarea seminariilor dupe temeiurile așeḑate.

Iară acum este poftită să ne dea în grabă o curată deslușire de pregătirile ce se vor fi făcut atât din parte-ĭ, cât și din partea fiesce-căruĭ Episcop pentru încăperile trebuinciόse ale seminarelor și pentru temeiurile pe carĭ aŭ a se organisa învĕţăturile într'aceste seminarie.

Nefiind Domnia Mea la înduoială că în șése lunĭ de când s'aŭ dat la lumină acéstă legiuire se va fi făcut obiectul celor maĭ cu denadinsul chibzuirĭ, iară Domnia Mea aflându-mĕ doritor pentru întemeerea așeḑămênturilor, suntem datorĭ a priveghia pentru strajnica pază a celor ce se legiuesc, și pentru aducerea lor întru desĕvîrșire, éră maĭ cu sémă a îngriji cu străjnicie și a înlesni clirosuluĭ în tot felul înaintările învĕţăturilor celor nepreciuite, ca să se hrănéscă întru dênsul pilde viĭ de tótă înţelepciunea și să rĕspundă la nădejdea ce este în norodul a aștepta de la duhovnicesciĭ sĕĭ Păstorĭ.

(Semnat), **Alexandru Ghica VV.**

Ministru Logofeţieĭ trebilor bisericescĭ, *B. Stirbeiŭ.*

No. 24.—Anul 1834, August 10.»

*

Incă nu eraŭ deschise seminariile preparande și Epitropia se gândea cu drept cuvênt ce josnică nivelă culturală se va putea dobêndi din acele scolĭ, cu o programă atât de redusă. Cu mult superióre eraŭ studiile clericale din Socola, încă de maĭ 'nainte vreme. Petru Poenaru împinge decĭ Vornicia bisericéscă să se înfiinţeze un seminariŭ maĭ înalt pe lângă Mitropolia din Bucurescĭ.

In Noembre 1834, Vornicia bisericéscă, dupe ce luă avisul părinţilor episcopĭ ocârmuitorĭ aĭ S-teĭ Mitropoliĭ (scaunul Mitropolitan era acum vĕduv), asupra unuĭ proiect de lege pentru întocmirea unuĭ seminariŭ central la S-ta Mitropolie, de învĕţăturĭ complimentare, ceru în 12 Noembre, cu anaforaua No. 2.585, la Domnitor, autorisarea să'l supună desbaterilor Adunăriĭ obștescĭ, dupe ce Sfatul administrativ extraordinar 'l-a aprobat.

Dupe acest proiect ce dăm în anexă*), seminariul ce se va înfiinţa la Mitropolie sub numele de central va fi pepiniera gradurilor înalte clericale.

Iată programa acestuĭ seminar :

Vor fi 3 clase;

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Clasa I: Retorica bisericéscă (cuvinte dupe modelul S-tuluĭ Ioan Crisostomu, Grigore, Vasile, etc.), istoria sfântă, ermineftica, elementele limbeĭ latine.

Clasa II: Retorica, pravila bisericéscă, istoria universală cu aplicaţiune la istoria bisericéscă, limba latină;

Clasa III: Retorica, pravila ţĕreĭ, pedagogia, elemente de fisică.

Va fi un examen pe fie-care an şi dupe al III-lea an se va da o diplomă.

Pe lângă acest seminariŭ se va ţine un internat de 12 bursierĭ.

Numaĭ în anul următoriŭ 1835, obştésca Adunare aprobă o nouă legiuire şi Alexandru Dimitrie Ghica Vodă, în 27 Maiŭ, cu ofisul No. 282, promulgă legea acésta, comunicând'o Departamentuluĭ trebilor bisericescĭ.

*

In vedere cu aplicaţiunea regulamentuluĭ scólelor muntene, Eforia în loc de a organisa, cum se face în acest an la Iaşĭ, o scólă specială pentru crescerea fetelor, se mulţămesce de a subvenţiona pensionatul privat frances al D-neĭ Vaillant. Pe 1834, acest pensionat primesce 6.000 leĭ în loc de 3.000 leĭ căţĭ eraŭ prevĕḑuţĭ în budgetul acestuĭ an. Se vede că acéstă scólă era bine patronată de societatea maĭ alésă bucureşténă interesată a învĕţa pe fete să vorbéscă franţozesce!

*

La ocasiunea serbăreĭ împărţireĭ premiilor semestruluĭ de véră. Eforia face raportul sĕŭ despre mersul scólelor, în presenţa nouluĭ Domnitor.

Din acest raport, vedem că Eforia laudă pensionatul colegiuluĭ, că este cu mult maĭ bine ţinut de când s'aŭ luat sub directa administrare şi s'aŭ pus sub îngrijirea luĭ G. Pop.

Sunt 48 de internĭ, din carĭ 9 gratuiţĭ, aleşĭ la examenele trecute dupe merite.

Domnitorul rĕspunde Eforieĭ şi profesorilor prin discursul ce dăm în anexă *). Domnitorul subliniază importanţa pentru românŭ de a dobêndi cunoscinţĭ relative la situaţiunea luĭ, între carĭ «cunoscinţa ţĕreĭ şi legilor patrieĭ séle şi a se deprinde în trebile pămêntuluĭ sĕŭ.»

Laudele făcute de Eforie luĭ G. Pop, censorul pensionatuluĭ de la S-tul Sava, sunt urmate de o recompensă maĭ reală.

Jurnalul Eforieĭ cu No. 471 din 18 Septembre 1834, prin care gratifică pe censorul G. Pop pentru zelul desfăşurat în cursurile învĕţăturilor internatuluĭ S-tuluĭ Sava

«Din doveḑile ce s'aŭ dat atât la examenul general, cât şi în tótă curgerea anuluĭ de buna orânduială ce se păzesce în pensionul colegiuluĭ, şi de o necontenită sporire a scolarilor pensionarĭ la învĕţătură, se cunósce zelul cu care D. G. Pop, censorul acestuĭ pensionat, împlinesce fără pregetare datoriile ce 'ĭ sunt puse asupră'ĭ.

Eforia scólelor se socotesce norocită orĭ-când i se dă prilegiŭ a mulţămi şi a rĕsplăti acelora ce contribuesc maĭ cu deadinsul la înaintarea instituţiilor de învĕţătură publică,

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

Alexandru Dimitrie Ghica, în 10 August, cu ordinul No. 24, se vede silit a imputa Mitropolituluĭ şi Episcopilor întârḑierea ce aŭ pus până acum de a organisa seminariile preparande şi le ordonă să'ĭ raporteze despre lucrările sĕvîrşite până acum.

Iată acest act important din istoria seminariilor din Muntenia :

«**Noĭ Alexandru Dimitrie Ghica VV.**

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domn al tóteĭ ţĕrĭ Românescĭ

Regulamentul întocmit pentru seminare, protopopiĭ şi preoţiĭ luându-şĭ legiuita întărire de la 21 ale trecutului Aprilie, urméză negreşit a se fi luat mĕsurĭ pentru aducerea întru îndeplinire sĕvîrşire, căcĭ o întocmire odată ce se legiuesce nimic nu'ĭ póte stângini punerea în lucrare; de aceea, S-ta Mitropolie şi Episcopiile fiind pĕtrunse de sânţenia datorieĭ lor ce sunt puse asupră-le urméză a se fi îndeletnicit cu tótă osârdnica silinţă spre înfiinţarea seminariilor dupe temeiurile aşeḑate.

Iară acum este poftită să ne dea în grabă o curată desluşire de pregătirile ce se vor fi făcut atât din parte-ĭ, cât şi din partea fiesce-căruĭ Episcop pentru încăperile trebuinciόse ale seminarelor şi pentru temeiurile pe carĭ aŭ a se organisa învĕţăturile într'aceste seminarie.

Nefiind Domnia Mea la înduoială că în şése lunĭ de când s'aŭ dat la lumină acéstă legiuire se va fi făcut obiectul celor maĭ cu denadinsul chibzuirĭ, iară Domnia Mea aflându-mĕ doritor pentru întemeerea aşeḑămênturilor, suntem datorĭ a priveghia pentru strajnica pază a celor ce se legiuesc, şi pentru aducerea lor întru desĕvîrşire, éră maĭ cu sémă a îngriji cu străjnicie şi a înlesni clirosuluĭ în tot felul înaintările învĕţăturilor celor nepreciuite, ca să se hrănéscă întru dênsul pilde viĭ de tótă înţelepciunea şi să rĕspundă la nădejdea ce este în norodul a aştepta de la duhovnicesciĭ sĕĭ Păstorĭ.

(Semnat), **Alexandru Ghica VV.**

Ministru Logofeţieĭ trebilor bisericescĭ, *B. Stirbeiŭ.*

No. 24.—Anul 1834, August 10.»

*

Incă nu eraŭ deschise seminariile preparande şi Epitropia se gândea cu drept cuvênt ce josnică nivelă culturală se va putea dobêndi din acele scolĭ, cu o programă atât de redusă. Cu mult superióre eraŭ studiile clericale din Socola, încă de maĭ 'nainte vreme. Petru Poenaru împinge decĭ Vornicia bisericéscă să se înfiinţeze un seminariŭ maĭ înalt pe lângă Mitropolia din Bucurescĭ.

In Noembre 1834, Vornicia bisericéscă, dupe ce luă avisul părinţilor episcopĭ ocârmuitorĭ aĭ S-teĭ Mitropoliĭ (scaunul Mitropolitan era acum vĕduv), asupra unuĭ proiect de lege pentru întocmirea unuĭ seminariŭ central la S-ta Mitropolie, de învĕţăturĭ complimentare, ceru în 12 Noembre, cu anaforaua No. 2.585, la Domnitor, autorisarea să'l supună desbaterilor Adunăriĭ obştescĭ, dupe ce Sfatul administrativ extraordinar 'l-a aprobat.

Dupe acest proiect ce dăm în anexă*), seminariul ce se va înfiinţa la Mitropolie sub numele de central va fi pepiniera gradurilor înalte clericale.

Iată programa acestuĭ seminar :

Vor fi 3 clase;

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Clasa I: Retorica bisericéscă (cuvinte dupe modelul S-tuluĭ Ioan Crisostomu, Grigore, Vasile, etc.), istoria sfântă, ermineftica, elementele limbeĭ latine.

Clasa II: Retorica, pravila bisericéscă, istoria universală cu aplicaţiune la istoria bisericéscă, limba latină;

Clasa III: Retorica, pravila ţěreĭ, pedagogia, elemente de fisică.

Va fi un examen pe fie-care an şi dupe al III-lea an se va da o diplomă.

Pe lângă acest seminariŭ se va ţine un internat de 12 bursierĭ.

Numaĭ în anul următoriŭ 1835, obştésca Adunare aprobă o nouă legiuire şi Alexandru Dimitrie Ghica Vodă, în 27 Maiŭ, cu ofisul No. 282, promulgă legea acésta, comunicând'o Departamentuluĭ trebilor bisericescĭ.

*

In vedere cu aplicaţiunea regulamentuluĭ scólelor muntene, Eforia în loc de a organisa, cum se face în acest an la Iaşĭ, o scólă specială pentru crescerea fetelor, se mulţămesce de a subvenţiona pensionatul privat frances al D-neĭ Vaillant. Pe 1834, acest pensionat primesce 6.000 leĭ în loc de 3.000 leĭ câţĭ eraŭ prevěḑuţĭ în budgetul acestuĭ an. Se vede că acéstă scólă era bine patronată de societatea maĭ alésă bucureştenă interesată a învěţa pe fete să vorbéscă franţozesce!

*

La ocasiunea serbăreĭ împărţireĭ premiilor semestruluĭ de véră. Eforia face raportul sěŭ despre mersul scólelor, în presenţa nouluĭ Domnitor.

Din acest raport, vedem că Eforia laudă pensionatul colegiuluĭ, că este cu mult maĭ bine ţinut de când s'aŭ luat sub directa administrare şi s'aŭ pus sub îngrijirea luĭ G. Pop.

Sunt 48 de internĭ, din carĭ 9 gratuiţĭ, aleşĭ la examenele trecute dupe merite.

Domnitorul rěspunde Eforieĭ şi profesorilor prin discursul ce dăm în anexă *). Domnitorul subliniază importanţa pentru românŭ de a dobêndi cunoscinţĭ relative la situaţiunea luĭ, între carĭ «cunoscinţa ţěreĭ şi legilor patrieĭ séle şi a se deprinde în trebile pămêntuluĭ sěŭ.»

Laudele făcute de Eforie luĭ G. Pop, censorul pensionatuluĭ de la S-tul Sava, sunt urmate de o recompensă maĭ reală.

Jurnalul Eforieĭ cu No. 471 din 18 Septembre 1834, prin care gratifică pe censorul G. Pop pentru zelul desfăşurat în cursurile învěţăturilor internatuluĭ S-tuluĭ Sava

«Din doveḑile ce s'aŭ dat atât la examenul general, cât şi în tótă curgerea anuluĭ de buna orânduială ce se păzesce în pensionul colegiuluĭ, şi de o necontenită sporire a scolarilor pensionarĭ la învěţătură, se cunósce zelul cu care D. G. Pop, censorul acestuĭ pensionat, împlinesce fără pregetare datoriile ce 'ĭ sunt puse asupră'ĭ.

Eforia scólelor se socotesce norocită orĭ-când i se dă prilegiŭ a mulţămi şi a rěsplăti acelora ce contribuesc maĭ cu deadinsul la înaintarea instituţiilor de învěţătură publică,

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

de aceea hotărésce să se dea D-luĭ G. Pop drept gratificaţie leĭ una mie şi cincĭ sute, din iconomia caseĭ pensionatuluĭ.

(Semnaţĭ), *Alexandru Philipescu, St. Bălăceanu, B. Stirbeiŭ, N. Picolo.*

In Decembre următor, Domnitorul recompenséză şi pe uniĭ din profesorĭ.

Cu ofisul No. 227, din luna Decembre 3, 1834, Domnitorul dă boeriĭ profesorilor şi anume: face pre P. Poenarul Vel-comis.; T. Paladi şi Simion Marcovicĭ, Vel-serdarĭ; Aron Florian, Ion Pop şi George Ioanide, Vel-medelnicerĭ; George Pop şi Stanciu Căpăţineanu, Vel-slugerĭ.

*

Nu vom termina cu analele scólelor muntene fără a menţiona următórele lucrărĭ:

1) La 24 August, prin jurnalul Eforieĭ No. 440, se institue un registru în cancelarie în care să se însemneze lipsirile profesorilor de la ceasurile predăreĭ;

2) Un condeiŭ de banĭ se hotărésce, care să servéscă pentru tipărirea în 1834 a Evangheliei şi Catechismuluĭ, iar baniĭ prinşĭ să reintre în casa scólelor;

3) Se înfiinţéză la Slatina, din venitul scóleĭ Ionaşcu, un doftor al aceluĭ oraş, cu 4.000 leĭ léfă;

4) La gimnasiul din Craiova, se adaugă, dupe arĕtarea inspectoruluĭ, câte 50 leĭ pentru cheltuelile scóleĭ, peste 300 leĭ pe lună;

5) Asemenea se adaogă post separat pentru desemn şi caligrafie, câte 300 leĭ pe lună la Craiova *).

*

In 1834, Septembre, Eforia scólelor refuză luĭ D. Hristea Căpitanovicĭ a'ĭ da, la cerere, o bursă ca să studieze medicina la Viena, dar apoĭ tot e silită a'ĭ acorda câte 100 galbenĭ pe 1835 şi 1836 prin ofisul No. 125 din 24 Octombre 1834, al Domnitoruluĭ.

Eforia motivéză refuzul sĕŭ pe consideraţiunea, că Căpitanovicĭ nu a fost învĕţat în scólele naţionale. Obligată de Vodă a acorda bursa, ea îndatoresce pe bursier să declare că va servi la revenire în ţéră, ca profesore. Eforia 'l maĭ obligă să studieze ca specialitate botanica.

*

In August 1834, Eforia primesce de la Efrosin Poteca 300 exemplare «*Elemente de filosofie*» imprimate de el la Pesta, dupe juriconsultul Aïnekie **), în dar şi ḑice: «*le daŭ Bibliotecei ce se forméză* la colegiul de la S-t Sava.»

*

«Alb. rom.» No. 34 din anul 1834, Ianuarie 25, anunţă redeschiderea seminariuluĭ din Socola de la 1 Ianuarie. Fiiĭ preoţilor şi alţiĭ carĭ simt chiămare către preoţie, dupe ce

*) Jurnalul Eforieĭ No. 307, Dosar No. 62.

**) Filosofia cuvêntuluĭ şi a năravurilor, adică loghica şi ithica elementară, cărora se pune înainte istoria filosoficéscă, scrisă ântêiŭ latinesce de lăudatul profesor Gotlieb Ainechie, din Alla, apoĭ tradusă în limba elinéscă de D-luĭ Marele Ban Grigorie Brâncoveanul, iar acum în limba românéscă de Efrosin D. Poteca, Ierom. şi profesor de filosofie de la Bucurescĭ, spre povĕţuire la lecţiile sale de filosofie. Buda 1829.

aŭ făcut pe la ținuturĭ examene de clasele începĕtóre, vin din tóte părțile Moldoveĭ spre a fi primițĭ în seminariŭ a căruia solemnă deschidere peste puțin are a se face.

G. Asaki, în fóia sa maĭ sus citată, ḑice :

«Legiuirile organicesculuĭ regulament, hotărĕsc acestuĭ așeḑămĕnt de bisericéscă crescere, sume îndestul de însemnătóre, și noĭ avem tótă încrederea, că povĕțuirea dată de către P. S. S. Archipastorul acestuĭ ram de slujbă publică, ce are o înriurire atât de însemnătóre asupra stăriĭ religióse și morale a locuitorilor, va înfățoșa în curĕnd cele maĭ împăcătóre isprăvĭ.»

Că seminariul de la Socola nu era cu totul nimicit resultă din conturile acesteĭ scolĭ *) încă pe anul 1832.

In adevĕr, la 1832, Mitropolitul Veniamin cu Episcopiĭ încheeseră un jurnal pentru aplicarea dispozițiuneĭ din regulamentul organic, relativă la seminariĭ. Mitropolitul Veniamin stăruise să se înscrie în regulamentul organic obligațiunea pentru Mitropolie și Episcopĭ de a da baniĭ necesarĭ pentru întreținerea seminaruluĭ în sumă de 60.000 leĭ, fiind-că veniturile moșiilor Monastireĭ Socola nu eraŭ suficiente pentru acésta. De aceea, repetim, la 1832 Mitropolitul și Episcopul hotărîră :

«Astăḑĭ întrunindu-ne aicĭ în Mitropolie spre a se face închipuire și analogie banilor 60.000 leĭ ce dupe regulament se cuvine a se da la seminariul din Socola, atât din partea Mitropolieĭ, cât și a Episcopiilor de Roman și Hușĭ și făcĕndu-se analogie pe suma celor bisericescĭ din tus-trele Eparhiele, dupe drépta analogie ce s'a făcut, vine a se rĕspunde pe tot anul din partea Mitropolieĭ 25.000 leĭ, din partea Episcopieĭ de Roman 23.000 leĭ și din partea Episcopieĭ de Hușĭ 12.000 leĭ și împlinindu-se suma de 60.000 leĭ se vor rĕspunde regulat pe fie-care an de la 1 Ianuarie 1832, în mâna rânduituluĭ din partea Inalt Prea S-tuluĭ Mitropolit, spre care sfĕrșit s'a încheiat acest jurnal.»

(Semnațĭ), *Veniamin Mitropolit*
Sofronie Episcop Hușuluĭ

Din acest jurnal se vede că și în Moldova ca în Muntenia, seminariele se întrețineaŭ din alte fondurĭ de cât budgetul general al scólelor.

*

In 1834, reorganisarea seminaruluĭ, care avea 47 de elevĭ, se face prin Damaschin Bojinca, bărbat luminat, jurisconsultul țĕreĭ în urma luĭ Flechtenmacher.

Numit director al seminariuluĭ, de și nu primi nicĭ o catedră, Bojinca regulamentă admiterea scolarilor, ne maĭ primind pe orĭ-cine, ci alegĕndu'ĭ o comisiune specială compusă din profesoriĭ seminariuluĭ, pe baza capacitățiĭ. Noul director inspecta cursurile și activa pe profesorĭ între carĭ eraŭ : Paharnicul Enache, Preotul Costache Teodorescu, Igretz doctor în medicină și profesor de limba latină, căruia succedă la acéstă catedră Gh. Olărescu.

Cu tóte acestea seminariul de la Socola, incomparabil superior vechiuluĭ seminariŭ de la Antim din Bucurescĭ și chiar și celuĭ proiectat prin legea de la 1834—35 din Muntenia, este încă departe de a fi corespuns la așteptarea țĕreĭ.

---

*) Veḑĭ dos. No. 19, pe 1834 de la Mitropolia de Iașĭ.

La ocasiunea sacrului Domnitoruluĭ M. Sturdza, scólele aŭ un loc de onóre în cele 3 ḑile de festivitate a încoronăreĭ. Adevĕrat că în comisiunea însărcinată cu pregătirea «ţeremonialniceĭ intronărĭ» funcţiona G. Asaki şi Beldiman. *).

Epitropia scólelor sub impulsiunea luĭ G. Asaki se gândesce în 1834 la o nouă reorganisaţiune a gimnaziuluĭ Vasilian, de óre-ce Regul. organic prevedea întemeierea uneĭ Academiĭ. Pentru acéstă nouă instituţiune, activul referendar al scólelor pregăti localele în carĭ până în 1890 se aflâ liceul din Iaşĭ, dar numaĭ în anul viitor 1835 se va face solemnă inaugurarea în noul local. Vom vorbi deci de acéstă instituţiune ceva maĭ la vale. Aci vom adăugi numaĭ, că «Spre a nu se lăsa neîntrebuinţat semestrul curgĕtor (ântéiul din 1834—1835) s'aŭ hotărît de o cam dată, până la solemna instalaţie a Academieĭ, în paradosurile gimnazieĭ Vasiliane a se începe fără preget cursul anuluĭ I-iŭ de filosofie dupe sistemele de alte academiĭ întrebuinţate ş'anume: Logica, Algebra şi Istoria universală rezonată **).

In 28 Februarie 1834, doctorul în medicină Cihac dă Epitropieĭ învĕţăturilor publice o adresă prin care declară, că «Insufleţit de dorinţa a contribuarisi în acest pământ către sporirea învĕţăturilor folositóre şi încredinţat că sciinţele istorieĭ naturale pot prin a lor aplicaţie înfiinţa asemenea scopos, m'am îndemnat fără nicĭ o plată a deschide în limba moldovenéscă un curs public de acéstă învĕţătură, pentru care am şi alcătuit o carte elementară, care doresc a o da la tipariŭ, cu chipul subscriereĭ.»

«Supuind acest al meŭ scopos la cunoscinţa cinstiteĭ Epitropiĭ, rog să bine-voiască a mi se slobodi cuvenita împuternicire şi însemnarea localuluĭ potrivit cu asemenea trebuinţă ***).»

Epitropia încuviinţând cererea doctoruluĭ Cihac, acesta publică în «Albina românéscă» No. 27 din 11 Martie 1834, următorul avis:

«Dorind a spori înaintarea sciinţelor positive în acest pământ, jos iscălitul are cinste a aduce la cunoscinţa publiculuĭ, cum că are scopos a deschide în limba românéscă, fără plată, un curs a istorieĭ naturale.

Toţĭ aceĭ carĭ ar avea plecare a se folosi de acéstă hărăzire, sunt poftiţĭ a se inscrie la jos iscălitul spre a putea el maĭ nainte cunósce numĕrul ascultătorilor şi dupe acéstă hotări locul trebuitor pentru paradosire precum şi numĕrul exemplarelor a cărţi de istoria naturală ce are scopos a tipări şi a publica în limba românéscă, şi care să fie carte elementară a lecţiilor séle. Tineriĭ in vĕrsta peste 15 anĭ, se vor primi la acest curs, a căruia programă şi deschidere se vor face cunoscut prin midlocirea gazeteĭ.

Dr. Cihac, vice-president societ. Medico-ist.-naturală în Iaşĭ şi mădular a maĭ multor societăţĭ.»

Nu credem că eraŭ tocmaĭ pregătiţĭ scolariĭ pentru asemenea curs; de aceea menţiunĭ maĭ speciale despre acest curs nu aflăm de cât în 1837.

---

*) In dosarul de la Arh. Stat., cu No. 55 curent aflăm o adresă a «*Comisieĭ pregătitóre ţeremonialniceĭ întronărĭ*» sub No. 34 din 1834 August 23, către Direcţia scólelor, prin care i se comunică acestia programul celor 3 ḑile de festivitate a încoronăriĭ şi i se cere listă de personalul didactic pentru care va trimite bilete de intrare în biserica catedrală la ḑiua încoronăriĭ.

**) Veḑĭ «Albina românéscă» 1834, pag. 374. Pentru locale, veḑĭ dos. No. 248 la Arch. Stat.

***) Arch. Stat. Dosarul No. 57 curent.

La 1 Maiŭ 1834, Epitropia crede a face o bună reorganisare a internatuluĭ aducênd la direcţiunea luĭ pe germanul Tholhausen din Frankfort pe Main. Acéstă disposiţiune o ia cu jurnalul sêŭ din anul 1834, Maiŭ 1, cu No. 12, Epitropia, «Pentru deplina organisaţie a institutuluĭ de creşcere şi învĕţătură, unde, în puterea organicesculuĭ regulament, aŭ să se priméscă până la 100 fiĭ aĭ dregătorilor Statuluĭ», în cuprinderea art. 190 din regulamentul special al scólelor, numesce provisor institutuluĭ pre E. Tholhausen de la Francfort pe Main, cu contract, 12.000 leĭ pe an şi 50 galbenĭ spese de drum. I se scrie să vie îndată fiind trebuitor pentru pregătirea organisaţieĭ institutuluĭ *).

*

G. Asaki se preocupă de ceĭ duoĭ importanţĭ factorĭ aĭ scóleĭ: Localul şi profesorul.

In vedere cu localul Epitropia presentéză Domnitoruluĭ M. Sturdza în 6 Maiŭ 1835 o anafora ce se va vedea la acel an. In 24 Septembre, anul 1834, Postelnicia mare a Moldoveĭ, (N. Suţu), cu adresa No. 710, vestesce Epitropieĭ scólelor că Sfatul a încuviinţat propunerea eĭ din anaforaua No. 27 pentru cumpărarea caselor rĕposatuluĭ P. Casimir pentru aşeḑarea Academieĭ şi a institutuluĭ de crescere a unuĭ numĕr de fiĭ aĭ dregătorilor Statuluĭ.

Curs acesteĭ cumpărătorĭ se dă, precum vom vedea, în anul următor.

*

In vedere cu trebuinţa de a forma profesorĭ, încă din 1833, August, G. Asaki, cugetase să trimită bursierĭ în strĕinătate.

Prin încheerea Epitropieĭ din 10 Maiŭ 1834, sub No. 17, se dispune trimiterea tinerilor Teodor Stamate, Anton Velini, Alecu Costinescu, C. Zefirescu, Năstase Fĕtu şi Leon Filipescu la diferite studiĭ în strĕinătate.

Iată importantul jurnal al Epitropieĭ :

«Prin a eĭ osirdie, din August 1833, Epitropia a orênduit ca, spre împlinirea învĕţăturilor, să triméţă cu cheltuiala scólelor pe la Academiĭ strĕine, pe D-lor Teodor Stamate, Anton Velini, Alecu Costinescu, C. Zefirescu, tus-patru elevĭ aĭ institutuluĭ naţional din Iaşĭ. Prin acésta Epitropia doresce a da numiţilor miḑlóce, ca înzestrându-se cu nouĭ folositóre sciinţe, să fie în stare de a face patrieĭ slujbe, a'ĭ fi cunoscĕtorĭ pentru crescerea şi luminarea ce aŭ primit prin ea, sporind, dupĕ a lor înturnare în patrie, învĕţăturile publice prin rîvnitóre lucrare. Luându-se apoĭ aminte la trebuinţa de a spori numĕrul acestor tinerĭ, către numiţiĭ s'aŭ maĭ adaos : Năstase Fĕtul şi Leon Filipescu, asemenea elevĭ aĭ acestuĭ institut. Drept aceea în cuprinderea hotărîreĭ de maĭ sus, Epitropia rînduesce a se trimite numiţiĭ şése tinerĭ la universitate şi aşeḑămênturĭ de învĕţătură din cuprinsul Imperieĭ Austrieĭ, spre a învĕţa în public şi în curs de 4 anĭ următórele :

D. Stamati, un curs de filosofie şi în special matematica, fisica şi istoria naturală, cu sciinţele de aceste alcătătóre ;

D. Velini, un curs de filosofie şi legile şi economia politică ;

D. Costinescu, sciinţele teoretico-practice de inginerie civilă şi militară, mecanică şi idraulică ;

D. Fĕtul, curs de filosofie şi legile şi economia politică ;

---

*) Dosar No. 20 curent, Arch. Stat., pag. 26.

D. Zefirescu, himie, technica şi sciinţa comercială, în curs de 3 anĭ;

D. Leon Filipescu, economia rurală, botanica şi mecanica, asemenea în curs de 3 anĭ.

Tóte aceste învĕţăturĭ vor urma numiţiĭ, dupe instrucţiile generale ce se vor da fiesce-căruia spre povĕţuire şi urmare.

Prin acéstă dovadă a părintesceĭ încredere, este cu drept a se aştepta, că D-lor se vor sirgui să rĕspundă la nădejdea ce pune Epitropia asupră-le, cum că se vor arĕta vrednicĭ şi cunoscĕtorĭ uneĭ asemenea facerĭ de bine, purtând în cugetul şi inima lor, principiile mântuitóre ale sfinteĭ nóstre religiĭ, urmând şi plinind ale sale drepte dogme şi dragostea cea adevĕrată către patrie şi cu ajutorul acestor sentimenturĭ ferindu-se de molipsirea, care în ḑilele de astăḑĭ ameninţéză atât inimele ómenilor, cum şi sistema cea politică, aducĕtóre nenorocirilor private şi publice. Mergerea sus-numiţilor va fi maĭ nainte la Viena cu scrisorĭ de recomandaţie cătră cinstit D. Hagi Const. Popp, bărbat învĕţat şi priitor naţieĭ nóstre şi carele, dupe poftirea ce i se va face, se va sfătui cu D-lor Directoriĭ învĕţăturiĭ de acolo, a se hotărî pentru fiesce-care tênĕr anume locul unde are să înveţe, în provinţie, séŭ în capitală, dupe cum va cere materia ce s'aŭ pus asupra fiesce-căruia din eĭ, şi sloboḑind cătră numitul D. Popp o poliţă pentru cheltuiala pe 6 lunĭ, pentru aceştĭ 6 tinerĭ, (afară de cheltuelile, gătirile şi a drumuluĭ până la Viena), ce se socotesc pentru toţĭ de 300 galbenĭ, pentru care semeşia scólelor va slobodi îndată suma cuvenită de 430 galbenĭ, din care o parte să se trimită poliţă la D. Popp, iar partea cheltuelilor drumuluĭ să se dea numiţilor în numĕrătóre, ce este 130 galbenĭ.

Apoĭ pentru că prin trimiterea numiţilor rĕmâind vacante câte-va posturĭ de profesorĭ, Epitropia a orênduit în locul D-luĭ Velini de la Botoşanĭ, pe D. Alex. Corlăţanul de la Huşĭ, cu léfa de 3.000 leĭ pe an, cu îndatorire a urma la Botoşanĭ şi un curs public de limba germană, dupe cererea ce aŭ făcut obştea aceĭ politiĭ. La postul de la Huşĭ se rînduesce Sf. Sa Părintele Sechilarul Ion. cu léfa ce o are aicea; locul Sf. Sale în Iaşĭ, îl va cuprinde provizor, cu suplinirea de profesorie D. Iancu Stavrat, cu léfa de 1.200 leĭ pe an şi în locul D-luĭ Stamati se numesce D. Fotache Gheţu, cu léfa de 3.100 leĭ pe an, carele pe lângă îndatoririle clasuluĭ sĕŭ va paradosi la ambe clasurile normale: Aritmetica şi maĭ în urmă geometria practică *).»

Veniamin Mitropolitul Moldoveĭ

Vornicul G. Asaki.

No. 17.—1834, Maiŭ 10.

In 7 (19) Iunie 1834, Epitropia scrie luĭ A. C. de Popp de la Viena, recomandându'ĭ ceĭ 6 tinerĭ Moldovenĭ pe carĭ 'ĭ trimite la universitate şi institutele publice din Austria, ş'anume: Stamate, Velini, Costinescu, Fĕtu, Zefirescu şi Filipescu **).

*

In 26 Maiŭ 1834, Th. Stamate, Anton Velini, C. Zefirescu, Asatasie Fĕtu, Leon Filipescu şi Alex. Costinescu, deteră la Epitropie declaraţie pentru condiţiunile cu carĭ primesc a fi trimişĭ la Viena pentru studiĭ.

Eată acéstă declaraţiune:

«Jos iscăliţiĭ, carĭ din frageda vêrstă ne-am norocit a fi primiţĭ la institutul gimnasieĭ Vasiliane în Iaşĭ, unde în curs de mulţĭ anĭ am crescut, ne-am hrănit, şi am petrecut

*) Dosar No. 166 curent, Archiva Statuluĭ.

**) Dosar No. 27 curent, Archiva Statuluĭ.

cursul învĕţăturilor orênduite, avênd norocire a câştiga bună-voinţa Cinstiteĭ Epitropiĭ care încă ne-aŭ înaintat la post de împlinitorĭ profesorieĭ. Asemenea nenumĕrate facerĭ de bine pătrunḑêndu-ne de datornica . . . . . *(rupt)*, ne-aŭ îndemnat a cugeta la mijlócele de a putea fi cunoscĕtorĭ patrieĭ dupe gradul facerilor de bine ce am primit. Pentru care prin jaloba nóstră, ne-am rugat ca să fim trimişĭ cu cheltuiala Statuluĭ în cuprinsul Imperieĭ Auştrieĭ, unde pe la universităţile şi institutúrile de învĕţătură să ne putem, parte îndeplini în învĕţăturile începute, şi parte a câştiga alte de care maĭ jos arĕtăm :

Eŭ Th. Stamate, mĕ îndatoresc a petrece în public un curs de filosofie şi în special fisica şi istoria naturală cu sciinţele de aceste arĕtătóre;

Eŭ Anton Velini, un curs de filosofie, legile şi economia politică;

Eŭ Anastasie Fĕtu, un curs de filosofie, idem, idem;

Eŭ Alex. Costinescu, sciinţele teoretico-practice a ingineriei civile şi militare, mecanica şi hidraulica;

Petrecênd noĭ acestea sus-însemnate în curs de 4 anĭ.

Eŭ Costache Zefirescu, chimia, technica şi sciinţa-comercială.

Eŭ Leon Filippescu, botanica, mechanica şi economia rurală cu părţile eĭ.

Noĭ duoĭ avem a petrece acestea în curs de 3 anĭ.

Pre lângă acestea ne îndatorim a aduna felurĭ de sciinţe potrivite cu a nóstră chiemare, a păzi sfintele dogme a drept credincióseĭ nóstre religie, şi prin purtărĭ bune a ne feri de orĭ-ce... *(rupt)* cum a ne amesteca cu vorbă séŭ cu faptă în trebuinţă străină însărcinăreĭ nóstre... *(rupt)*... elele (cheltuelele?) nóstre după hotărîta sumă de 100 galbenĭ pentru orĭ şi care..... *(rupt)*..... o datorie care întêmplându-se, să fie în rĕspunderea nóstră şi a câştiga dragostea maĭ marilor, ca prin a lor priinţă să ne putem îndemâna întru împlinirea scoposuluĭ, care este de a aduna sciinţă folositóre şi înturnându-ne în patrie, a'ĭ sluji cu tótă sîrguinţa şi..... *(rupt)*.

Ajungênd la Viena, avem a ne povăţui după sfaturile ce ni se vor da de către D. C. Popp, către carele suntem recomănduiţĭ, carele, după hotărîrea profesorilor, ne va aşeḑa acolo orĭ în alte politiĭ la scólele cuvenite.

Ne îndatorim a trimite C. Epitropiĭ raport la tótă trimenia despre învĕţăturile nóstre adeverit de direcţia scólelor, şi la încheerea învĕţăturilor a face public examen şi a dobêndi şi atestaturĭ.

La neîmplinirea acestor datoriĭ şi supunêndu-ne la orĭ-ce pedepse şi despăgubire către scólă, care cu dreptul s'ar hotărî către C. Epitropie.»

Din dosarul No. 166 curent, (arh. Stat.), se vede că aceştĭ bursierĭ aŭ dus marĭ greutăţĭ din neregulata trimitere a stipendiilor. Unul din eĭ, Leon Filippescu, la începutul anuluĭ 1839, învĕţând la institutul agronomic din Hohenheim (Vürtenberg), a fost închis pentru datoriĭ *).

Doctorul Popp avu misiunea de a priveghia la Viena pe tineriĭ bursierĭ d'acolo. Gh. Asaki, în o relaţiune istorică a scólelor naţionale din Moldova, din «Buletinul oficial» pe 1838, No. 35, arétă că «Atestaturile Gimnasieĭ Vasiliene aflându-se potrivite cu a lor sciinţe, acele a Academieĭ din Viena, a primit pe tineriĭ Moldovenĭ de ascultătorĭ la clasele de filosofie şi technice, unde asemenea fácênd examene, aŭ câştigat întru tóte mărturiĭ de eminenţie» **).

---

*) Veḑĭ fila 78, dosarul 166, archiva Statuluĭ.

**) Veḑĭ «Albina românéscă» 1835, pag. 193. Veḑĭ dosarul No. 44 şi 3 de la arch. Statuluĭ.

Tinerii întreținuți de Epitropia învĕțăturilor publice din Moldova, la scolĭ din Europa, sunt decĭ la anul 1834, puşĭ sub priveghierea D-luĭ Popp din Viena, şi întreținuțĭ în pensionul Furlani în acel oraş. Popp ține corespondență chiar şi cu Mitropolitul în privința acestor tinerĭ stipendiştiĭ (veḑĭ dosarul de la archiva Statuluĭ No. 44 curent).

Eată tineriĭ despre care raportéză în 1836 Popp :

Stamate în anul d'ântêiŭ, studiind matematica elementară, filosofia, logica teoretică şi aplicată, psicologia empirică şi rațională, metafisica şi mineralogia cu sciințele din aceste atârnătóre.

În anul al 2-lea, filosofia morală, fisica partea dinamiceĭ şi astaticeĭ, acustica, optica chimia, geometria analitică, istoria filologieĭ cu sciințele atârnătóre.

A. Velini şi *A. Fĕtu.* In anul I şi II, sciințe pregătitóre către legĭ, filosofia, matematica elementară şi fisica ca şi Stamate.

A. Filipescu. In anul I : botanica pe scurt şi economia rurală ; în anul al II-lea : mineralogia, matematica elementară, mecanica, veterinăria cu sciințele atârnătóre.

A. Costinescu. Anul I: Matematica elementară şi desemnul.

In al II-lea : Fisica, înalta matematică cu urmarea desemnuluĭ la scóla politechnică.

C. Zefirescul. Anul I : Chimia generală şi specială, tecnologia cu mineralogia ; anul al II-lea sciințele comerciale, partea comerciuluĭ de obşte, dreptul comerciuluĭ şi a recşeluluĭ. sciința mărfurilor cu acele atârnătóre asemenea la scóla politechnică.

Popp dă sémă Mitropolituluĭ până şi de modul cum aceştĭ tinerĭ 'şĭ împlinesc datoriile religióse *).

Din analele învĕțămêntuluĭ primar de la județe, aducem pentru anul 1834 următórele scirĭ :

Buletinul oficial publică un act de facere de bine, în privința învĕțăturilor publice de la Roman. Reposatul Serdar Chiriac, încă de la anul 1827 aŭ aşeḑat la S-ta Episcopie de Roman, pe vreme vecĭnică, o sumă de 30.000 leĭ, cu a căria dobêndă să se ție şi să se créscă fiiĭ sĕrmanĭ. Dorind a spori folosul acesteĭ facerĭ de bine, Epitropia învĕțăturilor publice, aŭ pus la cale ca din dobênda, ce până acum s'a adunat, să se zidéscă la Roman o scólă publică, în care să se ție şi să se créscă un numĕr hotărît de orfanĭ, cu dobênda curgĕtóre aceleĭ dăruirĭ, care aşeḑămênt spre trainica aducere aminte a rĕposatuluĭ, se va numi a Serdaruluĭ Chiriac **).

Anexăm 4 acte relative la scóla din Cernețĭ, pentru avesea donată eĭ încă de la 1804, de Hagi Iordan Severineanu Medelnicer. In Avgust 1834, e vorba de a se face din acéstă avere clădirea scóleĭ de la Cernețĭ.

*

O bine-făcĕtóre instituțiune născută în 1834, a fost şi aceea a scóleĭ pentru educațiunea fetelor, creată în Iaşĭ, conform regulamentuluĭ organic ***).

---

*) «Alb. rom.» No. 51, din 7 Iunie 1834, anunță că Epitropia pentru a forma profesorĭ pămêntenĭ aŭ ales maĭ mulțĭ scolarĭ de talent şi de sîrguință şi 'ĭ-aŭ trămis cu cheltuiala Statuluĭ în țĕrĭ streine la învĕțătură.

Aceştia sunt : T. Stamati, trămis pentru sciințele fisico-matematice. Anton Velini şi Năstase Fĕtu pentru jurisprudență. Alex. Costinescu pentru inginerie şi architectură. C. Zefirescu pentru cunoscințele technice. Leon Filipescu pentru agronomie.

**) Alb. rom. No. 13 din 21 Ianuarie 1834.

***) Actul de fundare se păstréză la archiva Statuluĭ. Veḑĭ şi dosarul No. 309 de la acéstă archivă.

Epitropia învĕţătureĭ publice, în 14 Septembre 1834, cu anaforaoa No. 31, propune Domnitoruluĭ M. Sturdza în următorul mod creaţiunea scóleĭ de fete din Iaşĭ:

«In privire că scoposul uneĭ bune-crescerĭ publice, este a revĕrsa între clasurile cetăţenilor principiile mântuitóre ale S-teĭ religiĭ drept credinciόse şi a moraluluĭ, precum şi cu acele ântêiŭ cunoscinţe elementare, mijlóce de industrie şi de manu-fapturǎ, neapĕrate pentru agonisirea vieţuireĭ, ca prin asemenea chipurĭ tinerimea să se ferĕscă de abatere şi să se facă folositóre mădulărĭ societăţeĭ, fără a fi de povară şi necinste, aŭ cugetat la mijlócele de a putea împlini asemenea scopos mântuitor, potrivit cu înţelépta şi părintéscа îngrijire a Inălţ. Vóstre. Pentru care Epitropia aŭ socotit a statornici aicĭ în Iaşĭ o scólă publică pentru fetele orăşenilor, unde în curs de 3 anĭ să înveţe în limba românéscă: cetirea, scrierea, catihisis, aritmetica şi ântêile cunoscinţĭ şi pre lângă acestea, să se deprindă la tot lucru de mâna femeesc, precum facerea călţunilor, cusutul de cămăşĭ, de straie, cusutul la gherghef, tapiseria şi alte lucrurĭ folositóre pentru căsnicia economică.

Drept aceea, pentru de a fi asemenea scólă îndemânatică pentru tinerimea femeéscă, Epitropia a socotit a se aşeḑa în coprinsul M-reĭ St. Ilie, ş'anume în 2 căsuţe, din care una să fie de paradosire, iară alta de locuinţă femeilor dascăliţe ce vor învĕţa acele manufapturĭ, pentru care a socotit a se alege de la M-rele Călugăriţelor o maică, potrivit cu însuşimea de a fi privighetóre acesteĭ scóle, unde să locueascǎ cu dăscăliţele ce vor învĕţa în practică arĕtatele lucrărĭ de mână, pe lângă care să fie şi douĭ profesorĭ ce vor veni din afară, ş'anume unul catiheta şi cea-l-alt pentru cunoscinţele elementare, care aceste tóte cheltuelile ce se sue ca la 8.000 leĭ pe an, să se întémpine din casa scólelor după alăturata fóie, avĕnd întru tóte acéstă scólă a se supune rânduielelor scolastice, după aicĭ alăturatul reglement special, potrivit cu scoposul şi firea uneĭ asemenea scóle elementare pentru fete.

Acésta supunĕnd cu respect înțelepciuneĭ Inălţimeĭ Vóstre, Epitropia aştéptă o hotărîtóre deslegare.

(Semnaţĭ) **Veniamin, Mitropolitul Moldoveĭ.** . . . .

Vornic *(Nedescifrabil), G. Asaky Agă.*

Asupra acestuĭ raport al Epitropieĭ, Domnitorul, cu resoluţiunea sa din 5 Octombre 1834, sub No. 736, a dispus: «Se întocmesce acest de tótă cuviinţa aşeḑământ la locul însemnat, iar de la primăvéra viitóre, se va alege un loc potrivit, precum este a M-reĭ Dancului, unde se vor zidi case cu un rĕnd, adecă: duoĕ sălĭ, fieş-care pentru 200 de eleve şi patru odăĭ a lŏcuinţeĭ maicilor şi a învĕţătórelor. De pe acum se vor face şi tĕrguirile acestor zidirĭ, cu un preţ hotărît, din capitalul scólelor şi care la véra viitóre să se gătéscă cât se va putea maĭ cu grabă. Pe lângă acele cu înţelepciune socotite de Epitropia scólelor, se maĭ adaogă, că dupe împlinirea fieş-căruia curs de 3 anĭ, să se deie 3 premiĭ câte 1.000 leĭ, adecă: câte unul la fieş-care din elevele cele din părinţĭ maĭ scăpătaţĭ, care eleve, atât prin iscusinţa lor în orĕnduitele învĕţăturĭ, cât şi prin un moral întru tot lăudat, s'ar învrednici de câştigarea unuĭ asemenea premiŭ.

Mihaiŭ Sturdza.

(L. S.)

Crearea primeĭ scóle publice de fete a provocat un real entusiasmu în Moldova.

Aga Scarlat Donicĭ, cu petiţiunea către Domnitor din 18 Octombre, donéză în favórea scóleĭ de fete 5.000 de leĭ, «spre înlesnirea grabniceĭ statornicieĭ a acestuĭ început.»

In 22 Octombre, sub No. 2.135, Domnitorul primesce hărăzirea care se va întrebu-

ința pentru edificiul de la M-rea Danculuĭ, «iar hărăzitoruluĭ i se va face înscris mulță-mire de Epitropie, publicarisindu-se și prin Buletin acest din partea D-luĭ Donicĭ patriotìcescu prinos».

Eată și regulamentul scóleĭ :

REGULAMENT

Al scóleĭ elementare așeḑate în Iașĭ pentru fete

I. Materiile învĕțăturei

§ 1. Cursul acesteĭ învĕțăturĭ se alcătuesce din 3 anĭ.

§ 2. Anul I: vor învĕța elevele după metodul luĭ Pestallozzi: cetirea, scrierea, aritmetica din rost și Sf. rugăciunĭ, împletitul de colțunĭ și cusutul.

§ 3. Anul al II-lea : partea I a gramaticeĭ românescĭ prescurtată, patru spețiĭ a aritmeticeĭ, partea I de catehis și lucrul de mână femeesc, precum : cusutul de cămășĭ, de straĭe și la gherghef, întâiele cunoscințe.

§ 4. Anul al III-lea, partea a II-a a gramaticeĭ românescĭ și cunoscința cetireĭ cu litere latine; din aritmetică: numerile complecse, fracțiĭ, ținerea izvódelor de cheltuiala casnică, deosebite învĕțăturĭ a iconomieĭ și a industrieĭ casnice, catehis și facerea tapiserieĭ (covórelor), a horbotelor și altor manu-fĕpturĭ.

II. Chipul primireĭ și urmăreĭ la învĕțătură

§ 5. Tóte fiicele de religie creștinéscă, începĕnd de la vêrsta de 8 anĭ până la 15, se vor primi la acéstă învĕțătură recomânduite fiind de aĭ lor părințĭ, séŭ aĭ lor maĭ marĭ, înscriindu-se numele în catalogul sholastic ce va fi la maĭca privighetóre a acesteĭ shóle.

Numĕrul lor se va potrivi de o-dată după încăperea paradosuluĭ.

§ 6. Primirea se face numaĭ la începutul cursuluĭ de tómnă; iar afară de acéstă epohă numaĭ acele se vor primi, care vor avea cunoscința acelor ce se vor paradosi până în ḑiua intrăreĭ lor în shólă.

§ 7. Invĕțătura va urma în tóte ḑilele, afară de sĕrbătorĭ, de la 8—11 și de la 1 după prânz până la 4, și anume :

Clasul I, pentru anul I

DIMINEȚA	De la 8—9	De la 9—10	De la 10—11	Dupe amiaḑĭ de la 1—4
Lunĭ	Cetire-scriere	Istorisirĭ morale.	Lucrul de mână	Lucrul de mână
Marțĭ	„ „	Aritmetica.		
Miercurĭ . . .	„ „	Rugăciunĭ.		
Joĭ	„ „	Istorisirĭ morale.		
Vinerĭ. . . .	„ „	Rugăciunĭ și elem. St. religiĭ.		

§ 8. Elevele vor face de 2 orĭ pe an un examen public înaintea Epitropieĭ shólelor, iar la acele sîrguitóre se vor da premiĭ.

§ 9. Elevele de la 10 anĭ maĭ înainte, vor fi datóre în tótă Duminica, a asculta S-ta Leturghie la biserica scólelor. Acele depărtate cu locuinţa vor aduce dupe fie-care serbătóre ţidulă de la biserica poporuluĭ lor, cum că aŭ ascultat S-ta Leturghie, séŭ de la părinţiĭ lor de pricina neîmplinireĭ acesteĭ îndatorirĭ.

(Urméză încă datoriile pentru împărtăşire, etc.).

De şi prin Regulamentul scóleĭ s'a prevĕḑut numaĭ 3 anĭ de studiĭ, în realitate aceste se făceaŭ în 4 anĭ, precum se vede şi din jurnalul de la 1 Iulie1840, ce vom da la anul acela. Elevele scóleĭ eraŭ externe. S'aŭ primit numaĭ 4 stipendiste plătite de la Stat şi nimenĭ din profesorĭ séŭ dregătorĭ aĭ scóleĭ nu putea ţine, locuind în scólă, sub nicĭ un cuvênt alte fete cu şederea în casele lor.

*

Din compararea programeĭ acesteia cu aceea din 1836, *) se vede scopul urmărit de a se da scóleĭ o direcţiune escelentă profesională. Până la Maĭ, anul următor, când a urmat primul examen al acesteĭ scóle, ea numĕra 72 de eleve.

Personalul scóleĭ fu fórte restrîns, fiind compus din Părintele Economul Ión, Samoil Botezatu, pe care l'am vĕḑut profesor de limba germană la Treĭ-Erarhĭ, şi o streină modistă «Madame Elisabeta.»

Progresele realisate de scólă în 1834—35, până la luna luĭ Maiŭ, îndémnă pre Domnitor ca «vrênd să dea o nouă dovadă a îngrijireĭ sale», din ḑiua aceea (4 Maĭ), să pună scóla fetelor sub particulara protecţie a M. S. Dómna Safta, «a căreia duĭoşie părintéscă şi înţelepciune vor aduce noŭ spor acestuĭ aşeḑĕmênt **).»

Intru acésta, Domnitorul nu facea decât să urmeze un vechiŭ obiceiŭ, care îl aflăm până la Domnia luĭ Ion Sandu Sturdza. In adevĕr nu eraŭ scolĭ publice de fete înainte de 1830, dar soţiile Domnitorilor ţineaŭ în aşĭa ḑisul lor *Harem* un numĕr cam de 12 fete orfane, fiĭce de boierĭ, pe care le învĕţa, ce e dreptul, puţină carte, dar le înḑestra cu cunoscinţa a orĭ-ce lucru de mână şi de gospodărie.

Acestea eraŭ, óre-cum, Domnişórele de onóre din acele timpurĭ.

Creată la 8 Noembre 1834, scóla de fete aparţine maĭ mult anuluĭ următor; de aceea, acolo vom vorbi maĭ pe larg despre dênsa ***).

*

Eată acum şi lista diferitelor producţiunĭ literare din acest an :

«*Abecedar greco-român cu frumóse dialogurĭ, rugăciunĭ, legĭ moralicescĭ, ideĭ fisicescĭ, geograficescĭ şi istoricescĭ, cules din maĭ multe cărţĭ pentru învĕţătura copiilor*, a III-a ediţiune de Gh. Pleşoianu şi G. Librar (Petrovicĭ) ?

De prosodia limbeĭ românescĭ şi de versificaţie, la care s'a maĭ adaos maĭ multe exemplurĭ de versurĭ, «partea a III-a a gramaticeĭ românescĭ a luĭ Gh. Sĕulescul (Iaşĭ).»

Gramatica românéscă pentru clasele elementare, prescurtată din cea pe larg compusă de G. Sĕulescul.

*) Veḑĭ Albina românéscă pe 1835, No 36.

**) Veḑĭ maĭ la vale la acest an.

***) Veḑĭ Dosarul No. 309 de la Archiva Statuluĭ.

Partea etimologică (Iașĭ).

Curs de ritorică, Simion Marcovicĭ (Bucurescĭ).

Elementele geografieĭ, cuprindĕtóre preliminărilor și descriereĭ generale a 5 părțĭ a pămêntuluĭ, partea I de B. Fabian (Iașĭ).

Disputațiile asupra istorieĭ pentru începutul românilor în Dacia, Petru Maior (Buda).

Relație de lucrările departamentuluĭ Logofețieĭ trebilor bisericescĭ, (Bucurescĭ).

Cuvênt la sfințirea steagurilor țĕreĭ româneseĭ, Radu Tempea (Bucurescĭ).

Istoria și ocârmuirea țĕreĭ leșescĭ, Alexandru Beldiman.

Catihisis poporalnic sĕŭ învĕțătura creștinéscă, pentru poporeniĭ bisericilor țĕreĭ, compus din orânduirea Pr. Inalt. Domn. M. Gr. Sturdza VV., și din a In. P. S. Archiep. și Mitrop. Suceveĭ și Moldoveĭ DD. Veniamin Costache (Iașĭ).

Disertație sĕŭ descrierea apelor minerale de la Borca, Dr. T. Plusc.

Filosoful indian, traducere din limba francesă de Iancu Buznea (Iașĭ).

Scóla rurală și dumesnică, sĕŭ învĕțătură pentru lucrarea pămêntuluĭ și îmbunătățirea pămêntuluĭ de câmp și de casă. Postelnicul Mihail Drăghicĭ (Iașĭ).

Din scrierile luĭ Lord Byron, partea III, traducere de I. Eliad (Bucurescĭ).

Hristoitia sĕŭ scóla moraluluĭ, care învéță tóte obiceiurile și moravurile cele bune, din grec. în versurĭ de Anton Pan (Bucurescĭ).

Biblioteca românéscă, Zaharia Carcalechi părțile II până la VIII, în a 2-a edițiune de la Buda.

Catechismul omuluĭ creștin, moral și social, F. A. Aron (Bucurescĭ).

Elemente de geografie pentru clasele primare din România, în 12.

Oglinda Statuluĭ și sfințirea steagurilor, Protopopul Radu Tempea (Brașov).

Povĕțuire către cel ce se pocăiesce, Mitrop. Grigorie și Episcopul Kesarie (Buzĕŭ).

Amfitrion, comedie în 5 acte de Molière, traducere de Eliade (Bucurescĭ).

Extract din testamentul vechiŭ din nemțesce, Ghiriac Kecrana (Sibiĭ).

Alzira sĕŭ Americaniĭ, tragedie în 5 acte de Voltaire, tradusă de Grigorie Alexandrescu (Bucurescĭ).

Istoria pentru începutul Românilor a luĭ Petru Maior, ediția Dimitrie Bojinca și Iord. Mălinescu (Buda).

Evangeliĭ pentru seminariĭ și scóle 4°, Episcop Kesarie (Buzĕŭ).

Aritmetică elementară, ediția II, G. Pop (Bucurescĭ).

Istoria Sindipii filosofuluĭ 8°, (Sibiĭ).

Catehismul cel mic, ediția II, 8° (Buda).

Regulu, tragedie în 5 acte din nemțesce, tradusă de I. Văcărescu (Bucurescĭ).

Prisonierul de Șilon, lamentațiile luĭ Tasso și Bepo din Lord Byron, partea III, traducere de Eliad (Bucurescĭ).

Catehismul cel mic pentru pruncĭĭ neunițĭ, ediția II, 8° (Sibiĭ).

Poesiĭ deosebite sĕŭ cântece de lume, ediția II, A. Pan (Bucurescĭ).

Alese și frumóse istoriĭ morale, traduse din nemțesce (Brașov).

Viéța și pildele luĭ Esop, 8° (Sibiĭ).

Flórea darurilor morale, traducere din grecesce, ediția III (Sibiĭ).

Cazaniĭ la Duminicĭ și sĕrbătorĭ, de Episcopul Kesarie (Buzĕŭ).

Ermióna sĕŭ Mirésa lumeĭ cea-l-alteĭ 8°, I. Văcărescu (Bucurescĭ).

Liturgiĭ (Bucurescĭ).

Evangelii 4⁰ (Buzĕŭ).
Evangelii în 2⁰, M-rea Némţuluĭ.
Penticostariu în 2⁰, idem.
Calendar pe 1834 în 32⁰, Pleşoianu (Bucurescĭ).
Psaltirii în 8⁰, (Sibiĭ).
Caligrafie, ediţia IV, G. Pop (Bucurescĭ).
Gramatica franc.-rom. de Furnier 8⁰, ediţia II, de Gr. Pleşoianu (Bucurescĭ).

Intre publicaţiunĭ : *Gazeta de Transilvania* de 2 orĭ pe sĕptĕmână, şi

Fóia pentru minte, inimă şi literatură, o-dată pe sĕptĕmână, G. Bariţiŭ şi Mureşeanu (Braşov).

NB. Apariţiunea acesteĭ foĭ şi activitatea eĭ în aniĭ următorĭ, aŭ fost salutate cu recunoscinţă de toţĭ româniĭ.

Albina română, Asaki (Iaşĭ).
Buletinul oficial al Moldoveĭ, Asaki (Iaşĭ).
Buletinul oficial al ţereĭ românescĭ, anul al 4-lea (Bucurescĭ).
Curierul român, anul al V-lea, Eliad (Bucurescĭ).

•

Albina românéscă No. 29 din 18 Martie 1834, publică o scrisóre a Cavaleruluĭ C. Stamati, însoţită de un poemu intitulat *Străjarul tabereĭ :*

«Luna împraştie raze vesele şi luminóse,
In senin admosfera pre cerul prevĕḑĕtor
Ear preste pămĕnt se uită cu căutăturĭ milóse
Şi doresce să găséscă pe jalnicul muritor.
etc. etc.

Albina română No. 39 din 26 Aprilie 1834 :

Intru a sa îngrijire pentru tóte acelea care pot fi de folos acestuĭ pămĕnt. Ex. S. D. Plenipotent aŭ poruncit facerea hărţeĭ administrative a principatuluĭ Moldoveĭ, lucrată de D. sub-colonelul Bergenheim şi D. căpitanul Prinţul Galiţin, amĕnduoĭ oficerĭ din stat-major, şi tipărită în litografia D D. Eliad şi Bilitz la Bucurescĭ. Acéstă hartă, alcătuită din duoĕ cóle, afară de împărţirea pe ţinuturĭ şi ocóle, însemnéză rezidenţiile administrative şi judecătorescĭ, monastirile, drumurile de poştă şi alte lămurirĭ interesante. Doritoriĭ pot afla acéstă hartă la tipo-litografia Albineĭ în Iaşĭ, cu preţ de un galben.

Sciinţele dobândesc, pe lângă însemnătatea lor mărită în programele scólelor, o cultivire specială prin faptul înfiinţăreĭ în Iaşĭ şi a desvoltăreĭ societăţeĭ de istoria naturală.

Cetim în Albina română No. 15 din 28 Ianuarie 1834 :

Aşeḑământul cel noŭ, carele de duoĭ anĭ ocârmuesce pe Moldova, întemeiază o nouĕ epocă de rânduială şi de statornicie, şi spre a înfiinţa lucrul cel măreţ a regeneraţieĭ neamuluĭ, el chiamă spre ajutor cunoscinţele folositóre şi meşteşugurile menite a lăţi luminele şi a cerceta producturile unuĭ pămĕnt Europeĭ maĭ puţin cunoscut decât ale altor ţĕrĭ maĭ depărtate.

Urmând uneĭ asemenea folositóre povăţuirĭ şi însufleţirĭ de simţirĭ vrednice de tótă lauda, D-lor Doftori Zota şi Cihac, aŭ alcătuit în Moldova din alţĭ Doftorĭ şi bărbaţĭ învĕţaţĭ o societate numită a mediciněĭ şi istorieĭ-naturale subt scutirea Ex. S. D. Plenipotent General adjutant de Kiseleff. Acest institut, carele dator este a sa urzire uneĭ

speciale protecţiĭ a Ex. S., serbéză epoca întemeiereĭ la 29 Iunie, ḑiua D-luĭ Plenipotent, a căruia nume este adânc săpat în inimile tutulor Moldo-românilor.

Scoposul de căpetenie al societăţeĭ este: a urma de aprópe înaintirilor sciinţeĭ şi a literatureĭ, a întemeia starea sănĕtăţeĭ şi a se îndeletnici cu istoria naturală a acestuĭ pămênt, după statutele (regulele) de carĭ aci se alăturéză un extract.

In mare numĕr de ipochimene şi boierĭ vrednicĭ de laudă, pentru a lor dorinţă de a putea împreună lucra spre întemeiarea unuĭ aşeḑĕmênt patrieĭ atât de folositor, s'aŭ alăturat către societate sub nume de mădularĭ onorarĭ séŭ cinstitorĭ. D-lor M. Logofĕt C. Sturdza şi Aga G. Asaki, mădularĭ aĭ societăţeĭ, aŭ hărăzit pe întreg an sala cea frumósă din casele D-luĭ Alex. Balş, spre a fi de încăpere lucrărilor societăţeĭ şi unde se află acum aşeḑat al eĭ cabinet séŭ Muzeum, a căruia solemnă (cu serbare) deschidere se va face Duminica viitóre 4 Februarie. Dupe care apoĭ, în tótă Duminica, acest Muzeŭ va fi deschis pentru doritorĭ de la 10 până la 2 d. a.

«Alb. rom.» No. 40 din 20 Aprilie 1834, spune că:

«Societatea de medicină şi de istoria naturală din Moldova alésă preşedinte pe Marele Vistier Mich. Sturdza, la 14 Aprilie 1834».

D-ri: Cihak, Zota şi Birger, primesc diplome de membri aĭ societăţeĭ agronomice din Ducatul Baden, sub preşedinţa Markgrafuluĭ Wilhelm.

La 6 Maiŭ, Albina publică decretul plenipotentuluĭ Kiseleff No· 67, întărind statutele societăţeĭ medico-istorio-naturală şi hotărînd acesteĭ societăţĭ o subvenţiune anuală de 6.000 leĭ din casa scólelor.

*

Din respectul artelor avem de notat în acest an apariţiunea primelor tablourĭ în gravură din istoria naţională de G. Asaki, séŭ prin stăruinţa luĭ editate...

Incă la 1 Februarie 1834, Alb. rom. No. 16 anunţa apariţiunea celuĭ de al duoilea tabel din istória naturală «isvodit şi lucrat în Iaşĭ». Acest tabel represintă pe Stefan cel Mare rostindu'şĭ testamentul sĕŭ politic.

Stampa pórtă informaţiunea: «tipărită la institutul tipo-litografic al Albineĭ».

Alb. rom. No. 30 din 22 Martie 1834, scrie:

«Frumósele meşteşugurĭ, acum la a lor nascere în acéstă ţéră, aŭ făcut o nemerită aplicaţie a odorilor séle, înnoind la vedere fapte mărite a vechilor moldovenĭ, ţintitóre a deştepta sentimentele uneĭ evgenicóse mândriĭ naţionale, şi a le formăreĭ şi întru urmarea virtuţilor (faptelor celor bune) publice. Ex. Sa D. President Plenipotent, a căruia înţeléptă administraţie a adus asemenea ferice isprăvĭ, drept preţuitor şi protector de tóte celea ce pot spori îmbunĕtăţirile, aŭ adresuit la acest prilej următórea ofiţie, ce împărtăşim din Buletinul oficial: Ofiţia Ex. S. D. Plenipotent adresuită către sfatul administrativ al Moldoveĭ, în 15 Martie 1834, No. 71.

«Aga G. Asaki 'mĭ-a înfăţoşat descrierea istorică a cadruluĭ al doilea alcătuit şi lucrat prin a sa îngrijire şi atingĕtóre de o epocă a Moldoveĭ vrednică de aducere aminte sub Domnia luĭ Stefan-cel-Mare. D. Asaki carele, la tóte prilegiurile ce a putut afla, s'a grăbit a da doveḑĭ a unuĭ adevĕrat patriotism şi a uneĭ statornice dorinţe de a spori luminarea între compatrioţĭ, prin o nouă slujbă către ţéră, a înfiinţat opinia pe care a câştigat'o de bărbat folositor şi de bun moldovean. Eŭ nu pot îndestul recomândui Sfatuluĭ câtă da-

torie are ocârmuirea de a sprijini asemenea sirguințe țintitóre a formarisi Duchul obștei și a evgenisi simțirile tinerimeĭ.

Faptele din istoria țĕreĭ înfățoșate în acele duoĕ cadre, ce s'aŭ publicat, și ale lor descrieri lămuritóre care le însoțesc, agonisesc, nu numaĭ a împodobi cabineturile acelora ce se intereséză de mărirea patrieĭ lor, ci a întipări în cugetul tinerilor elevĭ, spre a'ĭ însufleți cu dragostea patrieĭ și cu virtuțile publice, carele singure înalță pe o nație și fac înfloritóre ale séle așeḑămênturĭ.

In privirea acestor cuvinte, eŭ îndemn pe Sfat, ca din paragraful cheltuelilor extra-ordinare, să cumpăre 100 exemplare al acestor cadre, din care 25 să se dea la a mea cancelarie, iar rĕmășița să se împartă pe la scóle și așeḑămênturĭ publice; Profesoriĭ vor fi îndatorațĭ a da în a lor paradosire, drept temă descrierile lămuritóre făptuirilor acelor cadre; prin acésta eĭ vor afla miḑlócele de a întipări întru memoria (cugetul) elevilor, una din cele maĭ strălucite epoce a istorieĭ patrieĭ lor.

Iscălit: Imputernicitul President al Divanurilor, General adjutant, *Kiseleff*.

Mare entusiasm a provocat între toțĭ româniĭ tabelele istorice naționale editate de G. Asaki. Vorbesc de româniĭ în inima cărora simțul românismuluĭ era deșteptat.

In tóte casele profesorilor și acelor carĭ citeaŭ cu dragoste tot ce apărea în limba românéscă, se aflară, în curênd tabelele naționale ale luĭ Asaki.

*

Musica, și încă musica națională, are și ea manifestațiunĭ de progres. Tot G. Asaki publică o colecțiune de 42 cântece și danțurĭ moldovene, românescĭ, grecescĭ și turcescĭ, pentru piano, de D. Rusisco.

Kiseleff primesce să i se dedice acéstă colecțiune.

Desemnul face progres din moment ce s'a introdus în programele scolare.

Introducerea desemnuluĭ în programa scóleĭ secundare din Iașĭ, avu, din capul locului, în mintea luĭ G. Asaki, tendința de a pune baza uneĭ adevĕrate scolĭ de zugrăvire. Suvenirile luĭ artistice din Roma îl împing la acéstă creațiune. In 1834, August 25, eată decretul sub No. 78, pregătit de Epitropie pentru Ion Müller, ca profesor de desemn la gimnasiŭ:

«Către Cinstit D-luĭ Ion Müller»

«In urmarea reglementuluĭ scolastic, fiind a se așeḑa un profesor public de desemnul figurilor și a zugrăvitureĭ istorice în oleiŭ, Epitropia, prețuind a D-tale talanturĭ și ghibăcie vĕdită prin sĕvĕrșirea unor asemenea lucrărĭ, te orânduesce pe D-ta la Academia Ieșuluĭ, începênd de la ḑiua 1 Septembre, profesor public de desemn și zugrăvitură istorică, în care însușime să aĭbĭ D-ta a împlini datoriile de acésta atârnate întocmaĭ după reglementul spețial, către carele, în aceea-ce privesce asemenea datoriĭ, D-ta te veĭ conforma, împărtășindu-te de driturile legate către a Dtale sarcină; iar Epitropia rânduesce D-tale din casa scólelor câte 3.786 leĭ, hotărîtă léfă pe an».

Semnațĭ: **Veniamin, Mitropolitul Moldoveĭ.**

G. Asaki. (Nedescifrabil).

No. 28. (L. S.)

Acestuĭ profesor, Ion Müller a succedat apoĭ un pictor vestit, care era adus din Italia pentru a zugrăvi icónele Mitropolieĭ celeĭ nouĕ, anume: Giovanni Schiavoni, ale Mitropolieĭ a căreia fundamente aŭ fost puse la 3 Iulie 1833. In galeria de tablourĭ din Iașĭ, se păstréză actualmente maĭ multe tablourĭ de Schiavoni.

Despre Schiavoni vom reveni la aniĭ următorĭ.

Teatrul licăresce și el din când în când.

In Alb. rom. No. 8, de la 4 Ianuarie 1834, vedem că s'a dat o represintațiune de ḑiua S-tuluĭ Nicolae, în onórea împĕratuluĭ rusŭ. La acéstă ocasiune, o tênĕră îmbrăcată în costum românesc, a ḑis prologul «*Glasul noroduluĭ*».

Acest Glas exprima din partea țĕreĭ recunoscința pentru Rusia.

Cu suma cotisată de membriĭ societățeĭ filarmonice din Bucurescĭ, s'a deschis scólă dramatică în acel oraș și s'a dat pensiune la 5 fete, plătindu-se profesor de declamație pe Aristia, de musica vocală pe Bongeanini și apoĭ pe Konti, și de danț pe Duport. In timp de 7 lunĭ s'a făcut și un mic curs de literatură; s'aŭ exercitat scolariĭ la declamație, s'aŭ studiat musica vocală și s'a început formarea unuĭ balet.

Scolariĭ scóleĭ societățeĭ filarmonice, aŭ debutat cu tragedia «Fanatismul». Din clasa de musica vocală *Madam Caliope* cântă în aceeașĭ séră Cavatina, din opera *Piratul*, de Belini.

In scólă fetele și alțĭ treĭ-ḑecĭ de scolarĭ, aŭ învĕțat și carte, uniĭ începênd cu silabirea, de la Mihalache Costache, care și el însușĭ juca în Fanatismul rolul luĭ Omar *).

Nu numaĭ încercărĭ de teatru atrăgea pe public, ci și diverse concerte date de strĕiniĭ trecĕtorĭ. Musicile militare făceaŭ cea maĭ vie mulțumire societățeĭ române, care se mândrea cum simpli țĕranĭ de la plug în puține lunĭ isbutiseră a cânta din instrumente diferite și grele. . . . .

O altă serie de spectacole atrage în Iașĭ, atențiunea publică în Februarie 1834. Italianul Luțato sosind din Bucurescĭ, dă și aci duoĕ representațiunĭ de gimnastică și de atitudinĭ sculpturale **).

Nimic nu póte descrie entusiasmul publiculuĭ la orĭ-ce scire, dovedind un cât de mic progres al cultureĭ naționale. Décă Văcărescu va cânta steagul, pecetia țĕreĭ, etc., este că acésta corĕspunde unuĭ simțimênt general al claseĭ mijlocie care începe a se ridica în fața vecheĭ boerimĭ.

Cu un adevĕrat lirism, cele duoĕ, treĭ jurnale românescĭ, vesteaŭ orĭ-ce succes cultural românesc.

«Vasul de comerciŭ românesc Marița, pentru prima dată a intrat la Constantinopole la 12 Decembre 1834, sub bandiera română.»

Curierul român al luĭ Eliade anunțând acésta, ḑice că Marița a intrat în Bosfor din porunca Sultanuluĭ, și că Ex. Lor Seraskir Pașa, Halil Pașa și Capitan Pașa, aŭ fost față la intrarea acestuĭ vas în liman.

«Arĕtarea unuĭ noŭ Pavilion de comerciŭ din provinciĭ îmbelșugate cu atâtea producturĭ, aŭ făcut în Capitală o plăcută impresie».

---

*) Veḑĭ «Lucrările societățeĭ filarmonice» de la 1 Decembre 1833, până la 1 Aprilie 1835, 8⁰ Bucurescĭ, 1835. Tipografia Eliad.

**) Veḑĭ Alb. rom. din 12 Decembre 1834.

CAP. VII.

ANUL 1835

Anul acesta are pentru Moldova o însemnătate culturală deosebită.

Inaugurarea Academieĭ Mihăilene şi promulgarea noueĭ legĭ a scólelor încă ar fi de ajuns pentru a arĕtă acéstă însemnătate.

La 1 Ianuarie 1835, are loc o recepţiune solemna la palatul noului Domn M. Sturdza. La acéstă recepţiune ia parte şi corpul academic, presintat de referendarul G. Asaki.

Eată cuvêntarea ţinută de acesta:

«*Prea Inălţate Dómne,*

«Anul noŭ ne rĕsare plin de nădejdiile uneĭ fericite viitorimĭ, pentru a căreia statornicire aţĭ ales de temeiŭ sădirea virtuţeĭ în inimile tinerimeĭ şi luminarea minţeĭ eĭ.

«Spre acest scopos se înfiinţéză în acest an acea de demult, după a I. Vóstre plan pregătită Academie naţională, unde fiiĭ se vor adăpa cu principiile mântuitóre ale Sfinteĭ credinţe şi a moraluluĭ şi se vor deprinde întru cunoscinţa vieţeĭ folositórelor învĕţăturĭ.

«Corposul Academic înmândrit de a putea îndeplini asemenea înţelepte mĕsurĭ, ca organ a tinerimeĭ patrieĭ, cu respect depune la piciórele I. V. în ḑiua ântéia a acestuĭ an memorabil, urările cele maĭ învăpăiate pentru îndelungarea scumpelor ḑile a Inălţimeĭ Vóstre şi a familieĭ Sale şi pentru plinirea scoposurilor I. V. din care strălucesc: evlavia, înţelepciunea şi dragostea patrieĭ; carĭ sunt cele maĭ adevĕrate închizeşluirĭ ale fericireĭ nóstre».

Domnitorul a rĕspuns:

«Primim cu plăcere urările ce ne rostiţĭ în numele corposuluĭ Academic. Ingrijirea ce s'aŭ hărăzit până acum învĕţăturilor publice, aŭ îndemnat de a se organisa astăḑĭ pe temeiurĭ maĭ statornice. Nădăjduim cum că Domniĭ profesorĭ vor urma a împlini cu rîvnă disposiţiile atingĕtóre menite a da tinerimeĭ o educaţie potrivită cu starea fieşte-căreia trepte de locuitorĭ *)».

---

*) Alb. rom. No. 1, din 3 Ianuarie 1835.

După amiaḑĭ în aceeaşĭ ḑi o deputaţie a scóleĭ fetelor primită în apartamentul Dómneĭ, aŭ presintat cele ânteiŭ probe a lucruluĭ lor de mână şi una din fete aŭ rostit cuvêntul urmĕtor:

«Prea Inălţate Dómne, părintésca Vóstră ingrijire s'aŭ întins şi asupra nóstră, fiicele locuitorilor acesteĭ politie, carĭ cresceam până acuma întru întunerecul nesciinţeĭ datoriilor nóstre. Astăḑĭ când

Fórte abil, G. Asaki, profită de ânteiŭ Ianuarie, ca să insinueze luĭ M. Sturdza de a se grăbi fundațiunea Academieĭ, pentru care din anul trecut se cumpărase case. Planul rĕuşi: Domnitorul în cuvêntul de deschidere al Adunăreĭ Obşteştĭ la 21 Ianuarie 1835, el atinge chestiunea scólelor dicênd:

«Imbunătățirĭ însemnătóre s'aŭ făcut şi în ramul obştesceĭ învĕțăturĭ.

Noĭ ne mărginim a face acum despre acésta numaĭ pomenire, rĕmânênd a se da Adunăreĭ lămurire maĭ întregită, când cel puțin după trecere de un an folosurile se vor adeveri.

Capitalul caseĭ scólelor aŭ îndemânat de a se cumpĕra pentru înființarea Academieĭ naționale o casă care se va înconjura cu zidirĭ cerşute de acéstă trebuință. Planul şi statuturile acestuĭ aşedămênt se vor împărtăşi adunăreĭ prin Epitropia învĕțămêntuluĭ public.

O scólă pentru tinerime parte femeiască s'a aşedat de curênd. In acésta ele vor putea învĕța cele ânteiŭ cunoscințe de folos stăreĭ lor, vor putea învĕța deosebite manolucrărĭ şi a agonisi sciințele casniceĭ chivernisirĭ.

Ele se vor face prin acésta destoĭnice de a'şĭ întemeia o ființă cinstită şi vor aduce în sênul familiilor lor cele adevĕrate elementurĭ a uneĭ fericirĭ care în parte n'aŭ fost prețuite până acum».

La acest paragraf din discursul Domnesc, Adunarea rĕspunde cu paragraful următor:

«Imbunătățirile făcute în cursul învĕțăturilor publice şi acele pe care I. V. ne facețĭ ale prevedea, rĕspund întrunitelor nóstre dorințe. Noĭ adânc simțim tot prețul lor: desvălirea folositórelor sciințe, o sistemă de crescere înțeléptă şi morală sunt din numĕrul acelor maĭ marĭ facerĭ de bine, ce patria este întemeiată a ascepta de la înțelépta îngrijire a I. V. *)».

*

Până să se deschidă Academia cea nouă, scóla Vasiliană este amenințată de călugăriĭ grecĭ carĭ cércă cu stăruință la noul Domn să dobândéscă înlăturarea scóleĭ la 1828, în monastirea Treĭ-Ierarchĭ. Atuncĭ G. Asaki provocă o anafora a Epitropieĭ pentru curmarea definitivă a pretențiilor neîntemeiate ale călugărilor grecĭ.

Eată acéstă anafora cu No. 18 din 1835:

«Cunoscut este Inălțimeĭ Vóstre, ca un Epitrop ce ațĭ fost asupra scólelor naționale, procesul ce a urmat între Ecsarchia munteluĭ Aton asupra Epitropieĭ scólelor naționale, cum şi hotărîrea ce aŭ dat în pricina acésta Obştésca Adunare a Divanurilor la 1830, Noembre 14, întemeiată pe documentele înfățişate de către vechilul monastireĭ Treĭ Sfetitele la tractarisirea pricineĭ, prin care documenturĭ aevea se dovedesce că fericitul întru pomenire Domnul Vasile Voevod, cumpĕrând de la un comis Mihaiŭ Fortună la lét 7149

---

inima şi mintea începe a zări razele cele mântuitóre ale învĕțătureĭ, de ântéia datorie cunóscem a depune la piciórele I V. cuvintele de mulțumire, care prin mine, se revarsă din inimile sóțelor mele.

Primițĭ Dómnă acéstă mică pârgă a roduluĭ mânilor nóstre şi urarea care facem pentru îndelungarea dilelor şi fericirea obştesculuĭ nostru părinte, a M. S. Dómneĭ şi a străluciteĭ Vóstre familiĭ».

Domnitorul a primit cu mulțumire darurile copiilor, «care prin a lor firéscă plecare şi statornică sîrguință, aŭ făcut în curs de duoĕ lunĭ vrednice de mirare sporirĭ pentru învĕțătura începĕtóre şi la lucrul de mână».

*) Vedĭ Alb. rom. No. 9, de la 31 Ianuarie 1835.

(1641), Aprilie 15, casele de aicĭ în Iașĭ, din ulița Ciobotăréscă, cu tot locul cât ține prin prejurul luĭ, aŭ zidit case de scólé, feredeu și împreună cu tot venitul, lăudatul ctitor Vasile Voevod, le-aŭ afierosit ziditeĭ de către el monastirĭ a Treĭ Sfetitelor, fără înduoială cu condiție ca în vecĭ să se păzéscă cu nestrămutare un institut de fundație pentru publicul folos privitor către învĕțătura și cultura némuluĭ moldovenesc.

Aceleașĭ scóle aŭ fost numaĭ până în ḑilele luĭ Mihail Racoviță Voevod, la leat 7232 (1724), când arḑênd de foc aŭ rĕmas locul slobod și pustiŭ până la leat 7244 (1736), iară feredeiele nearḑênd, aŭ rĕmas întregĭ precum se vĕd.

In curgere dar maĭ mult de un veac, de 186 anĭ, rĕmâind tăinuite documentele doveditóre pomenituluĭ vecĭnic așeḑămênt, și tinerimea moldovenéscă lipsită de institutul naționaleĭ învĕțăturĭ de atâta vreme, numaĭ de particularnicul interes urmat din partea acelora, cărora îmbunătățitul ctitor Domnul Vasile Voevod cu osebită încredere afierosise dania cu condiție spre vecĭnică urmare; prin care faptă monastirea Treĭ Sfetitelor rĕmâne în vecĭ respunḑĕtóre înaintea némuluĭ moldovenesc, căcĭ închinarea la acel sfânt locaș de sine închezeșluia pe domnescul ctitor, că așa mântuitóre voință și hotărîre va fi cu sfințenie în vecĭ păzită și urmată.

Eară acum Epitropia învĕțăturilor publice, când de nemărginita îndurare a pronieĭ Dumneḑeeşcĭ iarășĭ s'aŭ scos la lumină îngropatele dreptățĭ ale națieĭ moldovenescĭ, se cunósce îndatorită a pune înaintea obștesculuĭ a patrieĭ părinte dreptățile națieĭ, la acéstă împrejurare apărată de către Epitropia scólelor și carele sunt desvelite în acturĭ autentice și în pomenita hotărîre a Obșteșteĭ Adunărĭ a Divanurilor, cu neclintită încredințare că Inălțimea Vóstră, ca un drept judecător, vețĭ bine-voi a întări arătata hotărîre, și a o pune în lucrare spre vecĭnica nestrămutată urmare a Sfinteĭ dănuirĭ, rĕmasă de la în vecĭ fericitul în aducere aminte Domnul Vasile Voevod, și întărind acel vecĭnic monument de învĕțătură, I. V. îl vețĭ învia, și prin acéstă faptă făcêndu-Vĕ un al duoilea ctitor al acestuĭ Sfânt așeḑĕmênt, înturnându'ĭ averea înstrĕinată, prin cultura némuluĭ moldovenesc, vețĭ asigura fericirea și slava nóstră și a urmașilor noștri. *).»

*

Pe când Obștésca Adunare se ocupa cu mĕsurile propuse pentru înființarea Academieĭ, Epitropia și Comitetul Academic pregătea un noŭ reglement al scólelor spre a se conforma disposițiunilor reglementuluĭ organic de la Cap. IX, Secția III.

Acest reglement, de sigur operă a luĭ Asaki, și care în originalul semnat se păstrézä la Bibl. Univ. Iașĭ, îl dăm în anexă **).

Prefața séŭ introducerea regl. acestuia, este o parafrasare a introducereĭ regulamentuluĭ scólelor publice din Princip. țêreĭ romănescĭ.

Eată câte-va rêndurĭ puse față în față din ambele reglemente ***):

---

*) Dos. No. 43 curent, arch. Stat. No. 118 din 1835.

**) Lucrarea acésta pórtă următorul titlu:

Reglement al scólelor publice din principatul Moldoveĭ, subt auspiciile Prea I. Domn Mihail Gr. Sturdza V.V, întocmit de Epitropia învĕțăturilor publice. Iașĭ, 1835.

***) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Reglementul Muntean

Buna crescere este cea maĭ d'ântéiŭ trebuinţă a unuĭ neam, ea e temeiul şi chezăşia pentru paza tutulor aşeḑămintelor obştescĭ.

Lucrarea, ce buna crescere face pentru întemeierea fericireĭ fieş-căruia om în parte şi a tutulor némurilor de obşte, este fórte mare şi netăgăduită, de aceea meşteşugul de a împodobi pre un om cu bune obiceiurĭ, aŭ fost în tótă vremea cea maĭ mare îngrijire a legiuitorilor celor maĭ luminaţĭ şi o adâncă gândire pentru ceĭ maĭ învĕţaţĭ filosofĭ, etc., etc.

Reglementul Moldovean

Educaţia seŭ buna crescere este trebuinţa cea maĭ de frunte a unuĭ neam, ea este temeiul şi închezăşluirea trăinicieĭ tutulor aşeḑămintelor obşteştĭ.

Inrîurirea eĭ asupra fericireĭ persónelor în parte şi a naţiilor în deobşte, este atât de mare cât şi netăgăduită, în cât meşteşugul de a cresce şi de a formarisi pe ómenĭ, de a pururea aŭ fost îngrijirea legiuitorilor celor maĭ luminaţĭ precum de asemenea aŭ fost şi obiectul cugetăreĭ acelor maĭ marĭ filosofĭ, etc., etc.

Nu ne este scopul a determina care din duoĭ legiuitorĭ aŭ furat pe cel-alt în asemenea lucrare. . . . . Eată cum putem resuma regul. adus maĭ jos în anexă. El este din 5 Capitole, împărţite în secţiunĭ. Cap. I, Secţia I, clasifică scólele în ordinare şi extraordinare, cele ordinare sunt indispensabile pentru ceĭ-ce vor să înveţe sciinţele maĭ înalte. La cele extraordinare nu e admis cine n'a trecut cel puţin 4 clasurĭ începĕtóre ordinare.

Scólele ordinare cuprind: cele începĕtóre, gimnasia şi academia.

Scólele începĕtóre cuprind: scóla lancastrică de un an şi scóla normală de 2 anĭ.

Scóla gimnasială are 2 clasurĭ pregătitóre de câte un an şi 2 umaniόre asemenea, apoĭ urmézä cursul filosoficesc în care nu'ĭ admis cine n'a terminat ceĭ 4 anĭ de gimnasiŭ.

Scólele Academice cuprind 3 facultăţĭ: filosofică, juridică şi teologică, şi 2 cursurĭ speciale extraordinare: geometrico-practic şi cursul economieĭ.

Fie-care din aceste cursurĭ cuprind maĭ multe clase de câte un an. La facultatea juridică se admit numaĭ scolarĭ cu cursul filosofic. Asemenea la teologie, care se va paradosi în seminariŭ.

Scólele extraordinare numĕră: scóla reală, institutul technic, cursurile filologice ale limbelor elenă, francesă, germană, rosiană, italiană; cursul frumóselor meşteşugurĭ: desemnul de architectură şi geometrie, cum şi desemnul de figurĭ istorice.

Secţiunea II de la Capul I, se ocupă de cursurile ordinare, scóla începĕtóre, scóla normală, scóla gimnasială, materiile scólelor umaniόre, materiile scólelor academice, cursurile extraordinare, între care aflăm şi cursul pedagogic şi scóla pentru fete. Se termină capitolul cu: «Disposiţiĭ generale atingĕtóre de felurimea scólelor şi de a lor organisaţie.

Observăm că cursul economic în 2 clase tinde a da o scólă de agricultură, foresterie şi veterinărie.

La § 30 institutul technic are în vedere industria, creând scóla de meseriĭ din Iaşĭ, unde se va învĕţa fabricarea de instrumente agricole şi de hydraulică, cum şi diverse meşteşugurĭ.

Scóla reală se numesce al 4-lea clas primar înfiinţat la Treĭ Ierarchĭ. Din scolariĭ acesteĭ clase legiuitorul 'şĭ propune a deschide apoĭ clasa a 4-a reală la Botoşanĭ, Roman, Bĕrlad şi Galaţĭ. Gimnasiĭ şi facultăţĭ vor fi numaĭ la Iaşĭ.

La cursul de agronomie se primesc numaĭ tinerĭ din clasa reală.

Limbele moderne şi cea elenă, se vor preda în tóte ḑilele.

Cursul de agronomie se va urma într'un institut așeḑat în apropierea Iașilor, la verî-o moșie ce va sluji drept model de economie rurală.

Programele tutulor acestor scóle se întocmesc de Eforie, (§ 65).

Capul II se ocupă de administrația scólelor publice. Secția I pentru Epitropie, alcătuită din Mitropolit, 3 boierî epitropî și un referendar séŭ director. Epitropiî țin câte o ședință pe sěptěmână, referendarul are vot consultativ la trebile extraordinare. (§ 72).

Epitropia face raport anual la Domn despre starea și trebuințele scólelor.

S'ajută pentru privigherea scólelor județiane de comitete compuse din 3 boierî de încredere, care vor inspecta scólele din județ și vor asiste la examene.

Secția II fixéză atribuțiile referendaruluî séŭ directoruluî, carele priveghéză tóte așeḑăměnturile din țéră și din Iașî.

Secția III tratéză despre cancelaria scólelor și îndatoririlor diverșilor funcționarî aî aceștia: secretarî, casierî, scriitorî.

§ 100 înființéză un inspector peste scóle.

§ 101 determină personalul biblioteceî și al cabinetelor de fisică și mecanică.

Capul III, Secția I se ocupă de numirea profesorilor prin *alegere*. Se cer atestate de la candidațî c'aŭ învěțat obiectele ce aŭ a preda.

Profesorul nu este numit definitiv de îndată, ci pus la încercare cât-va timp.

Profesoriî definitivî sunt numițî prin decret Domnesc, afară de ceî de la scólele începětóre, carî se numesc direct de către Epitropie.

Profesorul este nestrămutat din post «de cât numaî dacă nu'șî va împlini datoriile séŭ nu va avea bună purtare». Se admite ocuparea catedrelor vacante prin supleant, care póte dupe un an, dând doveḑî de capacitate și de bună purtare, să fie numit profesor. Nu se prea împacă negreșit acéstă disposiție de la § 104 cu cele anterióre !...

Afară de la scólele începětóre, în tóte cele-alte se așéḑă și câte un repetitor de fie-care clasă dintre scolariî claselor de maî sus, sunt un fel de agregațî plătițî, carî suplinesc pe profesorî în cas de absențe.

Secția II de la acest capitol tratéză despre îndatoririle profesorilor.

§ 112 cere ca profesoriî să'șî gătéscă cursurile în limba românéscă. Aceste cursurî cercetate de comitetul academic să se și tipăréscă, remunerându-se autoriî.

Profesoriî să'șî întemeeze cursul pe religiune și morală, pe supunerea și respect pentru lege, pentru guvern, bună orânduială și patriotismŭ.

Profesoriî, carî nu vor face acésta, ci vor propověduí principiî subversive, dovedindu-se acésta dupe cercetare, se vor depărta de la catedră și se vor declara nevrednicî de a împlini sarcina de profesor la vre-o scólă publică.

Secția III relativ la institutele și profesoriî privațî. Aceștia vor fi liberî a ține scóle, décă după prealabila cercetare de Epitropie, vor fi aflațî vrednicî.

Epitropia le va «*însemna metodul după care vor avea a urma*», datorî fiind a face examenele lor sholastice în fața unuî însărcinat din partea Epitropieî.

Secția IV înșiră «*driturile și rěsplătirile profesorilor.*» (§ 116—119). «*Este de neapărată trebuință de a înălța în fața publiculuî vrednicia persónelor care se jertfesc la acéstă profesie*». Deci li se vor hărăzi titlurî și mulțămite și «... a le *siguripsi o stare*» la bětrânețe séŭ neputință. Deci, după 10 anî de slujbă, vor primi pensie tótă viéța $^1/_3$ parte din léfa cea dupe urmă ; $^2/_3$ după 16 anî și léfa întrégă după 24 anî. Preste acésta, profesoriî aŭ dreptul de noblețe personală séŭ moștenitóre.

Reglementul Muntean

Buna crescere este cea maĭ d'ânteiŭ trebuință a unuĭ neam, ea e temeiul şi chezășia pentru paza tutulor așeḑămintelor obştescĭ.

Lucrarea, ce buna crescere face pentru întemeierea fericireĭ fieş-căruia om în parte şi a tutulor némurilor de obşte, este fórte mare şi netăgăduită, de aceea meşteşugul de a împodobi pre un om cu bune obiceiurĭ, aŭ fost în tótă vremea cea maĭ mare îngrijire a legiuitorilor celor maĭ luminațĭ şi o adâncă gândire pentru ceĭ maĭ învĕțațĭ filosofĭ, etc., etc.

Reglementul Moldovean

Educația séŭ buna crescere este trebuința cea maĭ de frunte a unuĭ neam, ea este temeiul şi închezăşluirea trăĭniciei tutulor așeḑămintelor obşteştĭ.

Inrîurirea eĭ asupra fericireĭ persónelor în parte şi a națiilor în deobşte, este atât de mare cât şi netăgăduită, în cât meşteşugul de a cresce şi de a formarisi pe ómenĭ, de a pururea aŭ fost îngrijirea legiuitorilor celor maĭ luminațĭ precum de asemenea aŭ fost şi obiectul cugetăreĭ acelor maĭ marĭ filosofĭ, etc., etc.

Nu ne este scopul a determina care din duoĭ legiuitorĭ aŭ furat pe cel-alt în asemenea lucrare. . . . . Eată cum putem resuma regul. adus maĭ jos în anexă. El este din 5 Capitole, împărțite în secțiunĭ. Cap. I, Secția I, clasifică scólele în ordinare şi extraordinare, cele ordinare sunt indispensabile pentru ceĭ-ce vor să învețe sciințele maĭ înalte. La cele extraordinare nu e admis cine n'a trecut cel puțin 4 clasurĭ începĕtóre ordinare.

Scólele ordinare cuprind: cele începĕtóre, gimnasia şi academia.

Scólele începĕtóre cuprind : scóla lancastrică de un an şi scóla normală de 2 anĭ.

Scóla gimnasială are 2 clasurĭ pregătitóre de câte un an şi 2 umaniόre asemenea, apoĭ urméză cursul filosoficesc în care nu'ĭ admis cine n'a terminat ceĭ 4 anĭ de gimnasiŭ.

Scólele Academice cuprind 3 facultățĭ: filosofică, juridică şi teologică, şi 2 cursurĭ speciale extraordinare : geometrico-practic şi cursul economieĭ.

Fie-care din aceste cursurĭ cuprind maĭ multe clase de câte un an. La facultatea juridică se admit numaĭ scolarĭ cu cursul filosofic. Asemenea la teologie, care se va paradosi în seminariŭ.

Scólele extraordinare numĕră : scóla reală, institutul technic, cursurile filologice ale limbelor elenă, francesă, germană, rosiană, italiană; cursul frumóselor meşteşugurĭ : desemnul de architectură şi geometrie, cum şi desemnul de figurĭ istorice.

Secțiunea II de la Capul I, se ocupă de cursurile ordinare, scóla începĕtóre, scóla normală, scóla gimnasială, materiile scólelor umaniόre, materiile scólelor academice, cursurile extraordinare, între care aflăm şi cursul pedagogic şi scóla pentru fete. Se termină capitolul cu : «Disposițiĭ generale atingĕtóre de felurimea scólelor şi de a lor organisație.

Observăm că cursul economic în 2 clase tinde a da o scólă de agricultură, foresterie şi veterinărie.

La § 30 institutul technic are în vedere industria, creând scóla de meseriĭ din Iaşĭ, unde se va învĕța fabricarea de instrumente agricole şi de hydraulică, cum şi diverse meşteşugurĭ.

Scóla reală se numesce al 4-lea clas primar înființat la Treĭ Ierarchĭ. Din scolariĭ acesteĭ clase legiuitorul 'şĭ propune a deschide apoĭ clasa a 4-a reală la Botoşanĭ, Roman, Bĕrlad şi Galațĭ. Gimnasiĭ şi facultățĭ vor fi numaĭ la Iaşĭ.

La cursul de agronomie se primesc numaĭ tinerĭ din clasa reală.

Limbele moderne şi cea elenă, se vor preda în tóte ḑilele.

Cursul de agronomie se va urma într'un institut aşeḑat în apropierea Iaşilor, la verĭ-o moşie ce va sluji drept model de economie rurală.

Programele tutulor acestor scóle se întocmesc de Eforie, (§ 65).

Capul II se ocupă de administraţia scólelor publice. Secţia I pentru Epitropie, alcătuită din Mitropolit, 3 boierĭ epitropĭ şi un referendar séŭ director. Epitropiĭ ţin câte o şedinţă pe săptĕmână, referendarul are vot consultativ la trebile extraordinare. (§ 72).

Epitropia face raport anual la Domn despre starea şi trebuinţele scólelor.

S'ajută pentru privigherea scólelor judeţiane de comitete compuse din 3 boierĭ de încredere, care vor inspecta scólele din judeţ şi vor asiste la examene.

Secţia II fixéză atribuţiile referendaruluĭ séŭ directoruluĭ, carele privegheză tóte aşeḑămênturile din ţéră şi din Iaşĭ.

Secţia III tratéză despre cancelaria scólelor şi îndatoririlor diverşilor funcţionarĭ aĭ aceştia: secretarĭ, casierĭ, scriitorĭ.

§ 100 înfiinţéză un inspector peste scóle.

§ 101 determină personalul biblioteceĭ şi al cabinetelor de fisică şi mecanică.

Capul III, Secţia I se ocupă de numirea profesorilor prin *alegere*. Se cer atestate de la candidaţĭ c'aŭ învĕţat obiectele ce aŭ a preda.

Profesorul nu este numit definitiv de îndată, ci pus la încercare cât-va timp.

Profesoriĭ definitivĭ sunt numiţĭ prin decret Domnesc, afară de ceĭ de la scólele începĕtóre, carĭ se numesc direct de către Epitropie.

Profesorul este nestrămutat din post «de cât numaĭ dacă nu'şĭ va împlini datoriile séŭ nu va avea bună purtare». Se admite ocuparea catedrelor vacante prin supleant, care póte dupe un an, dând doveḑĭ de capacitate şi de bună purtare, să fie numit profesor. Nu se prea împacă negreşit acéstă disposiţie de la § 104 cu cele anteriόre !...

Afară de la scólele începĕtóre, în tóte cele-alte se aşéḑă şi câte un repetitor de fie-care clasă dintre scolariĭ claselor de maĭ sus, sunt un fel de agregaţĭ plătiţĭ, carĭ suplinesc pe profesorĭ în cas de absenţe.

Secţia II de la acest capitol tratéză despre îndatoririle profesorilor.

§ 112 cere ca profesoriĭ să'şĭ gătéscă cursurile în limba românéscă. Aceste cursurĭ cercetate de comitetul academic să se şi tipăréscă, remunerându-se autoriĭ.

Profesoriĭ să'şĭ întemeeze cursul pe religiune şi morală, pe supunerea şi respect pentru lege, pentru guvern, bună orânduială şi patriotismŭ.

Profesoriĭ, carĭ nu vor face acésta, ci vor propovĕdui principiĭ subversive, dovedindu-se acésta dupe cercetare, se vor depărta de la catedră şi se vor declara nevrednicĭ de a împlini sarcina de profesor la vre-o scólă publică.

Secţia III relativ la institutele şi profesoriĭ privaţĭ. Aceştia vor fi liberĭ a ţine scóle, décă după prealabila cercetare de Epitropie, vor fi aflaţĭ vrednicĭ.

Epitropia le va «*însemna metodul după care vor avea a urma*», datorĭ fiind a face examenele lor sholastice în faţa unuĭ însărcinat din partea Epitropieĭ.

Secţia IV înşiră «*driturile şi rĕsplătirile profesorilor.*» (§ 116—119). «*Este de neapărată trebuinţă de a înălţa în faţa publiculuĭ vrednicia persónelor care se jertfesc la acéstă profesie*». Decĭ li se vor hărăzi titlurĭ şi mulţămite şi «... a le *siguripsi o stare*» la bĕtrâneţe séŭ neputinţă. Decĭ, după 10 anĭ de slujbă, vor primi pensie tótă viéţa $^1/_3$ parte din léfa cea dupe urmă ; $^2/_3$ după 16 anĭ şi léfa întrégă după 24 anĭ. Preste acésta, profesoriĭ aŭ dreptul de nobleţe personală séŭ moştenitóre.

Secția V se ocupă de primirea scolarilor. (§ 120—124).

Secția VI pentru disciplină. (§ 125—127).

Secția VII pentru examene.

Trecerea de la un clas la altul este subordinată la examenul de véră.

Sunt 2 examene publice pe an. Se pun 3 întrebări la fie-ce materie. Particularii nu pot fi primiți la examenele anuale, déca nu s'aŭ înscris prealabil în catalógele clasei.

Notele de însemnare sunt 1, 2, 3 și 4.

Cu nota 4, scolarul rĕmâne repetent. Directorele póte însă permite un alt examen și chiar un al 3-lea în timp determinat.

Urméză în urma examenului semestrial al 2-lea alt examen solemn. Acum se vor alege bursierii institutului și se vor da și premiurile. Concursul acesta se va face înaintea Eforilor, séŭ comitet de inspecție, séŭ în Iași Epitropia învĕț. Serbarea va fi precedată de o cuvêntare a unui profesor, iar în Iași a directorului scólelor. Examenele pentru diplome se vor face de profesorii cursurilor respective sub președința Epitropiei. Diplomele vor fi semnate de Epitropi, de Director, de Seniorul și de unul din profesori.

Secția VIII trateză special pentru diplome.

Diploma de laureat în literatura învĕț. Academice pentru facultatea filosofică: laureat în sciințe; avocat pentru facultatea juridică și de ingineria civilă pentru cursul de matematică aplicată.

2 galbeni costă taxa diplomei de umanióre.

5 „ „ „ pentru sciințe și arte.

8 „ „ „ „ drept și inginerie.

Banii vor fi utilisați la spese extraordinare.

12 ani dupe promulgarea acestui regulament, diplomul va fi necesar spre a obține slujbă de la Stat prin protimisis în administrație și în justiție.

Secția IX dispune despre vacanțe.

Vacanțele de véră încep, la scolile începĕtóre, la 15 Iulie și la 15 August, cele-l'alte până la 1 Septembre.

Redeschiderea cursurilor se face solemn cu un discurs public.

Cap. IV. Se referă la internat «*instit. de educație*». Vor fi 50 de fii de dregători și 24 de stipendiști, copii de ómeni sĕraci.

Fiii de boieri se aleg prin sorți. Nu plătesc fiii de dregători, numai pe cât timp tatăl e slujbaș. Décă ese, plătesc 1.200 lei pe an, afară numai décă elevul este fórte bun, când atuncea nu plătesce și rĕmâne *supranumerantŭ*.

Se primesc solvenți cu 1.400 lei pe an; numĕrul acestora e subordonat la local.

Provisorul priveghéză tinerii din institut. Ei locuesc în duoĕ secții: fiii de dregători deosebiți de stipendiști (!)

Spre a fi primit în institut, se cere să fi absolvit o scólă primară publică séŭ privată, și să aibă atestat de la scóla primară publică.

Acéstă mĕsură se va aplica de la 1837. Până atunci se vor primi și elevi fără clasele primare.

Repetitorii îi vor învĕța aceste materii.

Pentru stipendiști se cere concurs și se vor obliga, terminând cursul, să paradoséscă în

scólele naționale învĕțăturile la carĭ se vor găsi maĭ vrednicĭ, cu $^1/_2$ din léfă în curs de 3 anĭ.

Imbrăcămintea elevilor și a stipendiștilor, este în comptul lor. Vor avea uniforma obligatorie la eșire din casă.

Secția II. De personalul dregătorilor institutuluĭ.

(§ 165—184) provizorul, censorul, pedagogĭ, repetitorĭ, economul, pedelul.

Secția III. Se referă la orânduiala și disciplina institutuluĭ.

Secția IV. Pedepsele. Mustrările. Ameninţărĭ.

(?) Prânḑ deosebit, prânḑ după ce se vor scula alțiĭ de la masă, neîmpărtășire de recreație in ḑilele sĕptĕmâneĭ, idem în ḑilele de serbătóre, înmulțirea lecțiilor peste acea hotărîtă. Arest în cameră, arest la camera institutuluĭ de la 12 ore la 3 ḑile, scóterea din institut.

Secția V. Despre infirmerie.

Cap. VI și ultim are titlu : «Intocmirĭ deosebite».

Secția I. Despre comitetul Academieĭ în fie-care an, la aniversala instituireĭ Academieĭ, comitetul va alege pe rênd un *Senior*, carele, la solemnitățile scolastice, va represinta pe comitet, și va iscăli diplomele și atestatele liberate de Epitropie. Seniorul va fi vice-președinte al comitetuluĭ, cu vot deliberativ.

Acest comitet este un fel de consiliŭ consultativ al Epitropieĭ.

Secția II. Redacția și cercetarea cărților.

§ 222. Invĕțătura în limba patrieĭ fiind nouă și cerêndu-se mare cumpănire și chibzuire între alcătuirea séŭ tălmăcirea cărților sciințifice și înavuțirea limbeĭ românescĭ pentru maĭ exactă rostire a ḑicerilor abstracte și technice, Comitetul Academieĭ, la care va fi de față și autorul, va cerceta manuscriptul ce i se va trimite de Epitropie, și déca cu a sa observație se va uni auctorul, manuscriptul cu observațiile comitetuluĭ se va supune Epitropieĭ cu cuvintele auctoruluĭ spre deslegarea ponturilor împricinuite și numaĭ după întăritura Epitropieĭ, se va putea tipări asemenea alcătuire și a se paradosi în public.

Secția III prevede întocmirea pe încet a bibliotecei Academieĭ. Auctoriĭ și editoriĭ se obligă a da gratis 5 exemplare pentru bibliotecă (art. 225), iar din gazete și lucrărĭ periodice câte un exemplar.

Pe tot anul se vor cumpĕra instrumente de fisică, chimie, geometrie mecanică, modele de architectură, agricultură, colecțiĭ de ist. naturală, stampe, etc.

Secția IV. Prevede pe tot anul o sumă pentru tipăritul cărților didactice, $^1/_2$ din exemplarele uneĭ cărțĭ se daŭ autoruluĭ. Cărțile se vor da gratis la scolariĭ eminențĭ.

Din acéstă sumă anuală se vor da și premiĭ pentru traducerĭ și alte lucrărĭ trebuincióse la învĕțătura publică.

Secția V. Art. 233. Se vor forma profesorĭ, trimițându-se la universitățĭ strĕine, din vreme în vreme, tinerĭ dintre stipendiștiĭ absolvențĭ cu *eminență* și cu caracter moral. Acéstă preferință se va câștiga prin concurs ce se va face la *examenul general.*

Este în adevĕr prevĕḑut un examen general (§ 139), la finele cursuluĭ întreg de umaniore și la finele învĕțăturilor Academice, spre a căpĕta diploma.

Art. 234 final al regulamentuluĭ, arétă cum va fi stema și sigiliul Academieĭ, în cer albastru, un luceafĕr de argint avênd în mijloc pe Sfântul Duh ca porumb, iar la margine vorbele: «Academia Mihăileană, 1834».

Urméză apoĭ programele fie-căreĭ categoriĭ de acolo. (Veḑĭ anexele cu întréga lege).

*

Domnitorul M. Sturdza, primesce în 14 Iunie 1835, următórea anafora a Epitropieĭ, prin care 'ĭ supune la întărire reglementul scolastic maĭ sus analisat.

Eată acéstă anafora:

«Povăţuită de prinţipurile pline de înţelepciune care I. V. a'ţĭ statornicit pentru luminarea tinerimeĭ patrieĭ în epoca când aţĭ fost mădular sfatuluĭ învĕţ. publice, acéstă Epitropie n'a pregetat a urma unor asemenea sfinţite îndatorirĭ.

Drept aceea, în gimnasia Vasiliană, restaurată la anul 1828, încheiând uniĭ din scolarĭ cursul de umanióre, cu începutul anuluĭ scolastic 1834, s'a pus la cale a li se paradosi clasurile filosofice provisornic în cuprinsul gimnasieĭ; iară acum, făcêndu-se cuviinciósa pregătire pentru inauguraţia Academieĭ şi a institutuluĭ de crescere, Epitropia cu respect supune I. V. reglementul scolastic al organisaţieĭ ramuluĭ de învĕţătură, dupe care în viitorime aŭ a se povăţui atât dregătoriĭ scólelor, cât şi tinerimea, şi în care se cuprind driturile şi datoriile lor. Legiuirile acestuĭ reglement, întocmit sub auspiciile I. V., sunt întemeiate pe principiile Sf. nóstre religie şi pe sistemă de învĕţătură folositóre în aplicaţia eĭ către sciinţă şi meşteşugurĭ, prin care să se statornicéscă şi să se sporéscă în patrie atât sciinţele cele positive, cât şi industria naţională. Cu acea înţelepciune, care strălucesce din tóte lucrările I. V., bine-voiţĭ a pĕtrunde acéstă legiuire şi aflând'o potrivită părintesculuĭ vostru scopos, să daţĭ I. V. întăritură, pentru ca acest aşeḑământ legiuitor de luminare, prin puternică protecţie şi cu amĕnuntul păzire, ajungênd la a sa deplină desvălire şi aducênd doritul rod, să fie acea maĭ nimerită şi maĭ traĭnică încheząşluire a fericireĭ şi laudeĭ patrieĭ. Pentru asemenea mântuitóre facere de bine, patria este datóre I. V. a eĭ recunoscinţă. Acésta se păstréză în inimile fieşte-căruia adevĕrat moldovean, şi spre a vădi lumeĭ un semn al acesteĭ datornice simţirĭ, Epitropia se rógă cu supunere, ca acest aşeḑĕmênt de învĕţătură, urḑit, pregătit şi adus la îndeplinire de I. V., să pórte nume de *Academia Mihăileană*, spre vecĭnica aducere aminte a luminatuluĭ eĭ urḑitor, atât între fiiĭ patrieĭ, cât şi între strĕinĭ.

Supunênd aceste hotărîrĭ I. V., Epitropia aştéptă şi însemnarea ḑileĭ când veţĭ afla de cuviinţă a se face solemna inauguraţie a Academieĭ.

Asupra acesteĭ anaforale, Domnitorul pune resoluţiunea aprobătóre ce o dăm aci în facsimile: (Veḑĭ facsimila).

*

Se decide inaugurarea Academieĭ pe ḑiua de Duminică, 16 Iunie.

Adresa direcţiuneĭ învĕţăturilor publice semnată de G. Asaki, invita profesoriĭ şi dregătoriĭ scolasticĭ să se adune în ḑiua de Duminică, 16 Iunie, în cuprinsul Academieĭ, diminéţa la 6 1/2 césurĭ, ca apoĭ să mérgă la biserica academieĭ numită a Talpalarilor, unde va oficia leturghia P. S. Arhipăstor pentru inaugurarea Academieĭ Mihăilene.

Cum că aŭ vĕḑut circulara, iscălesc: Sĕulescu, V. Fabian, Freivald, Sakelarie, Neculai Porfiroghenide, I. C. Adler, Samuil Botezatu, Theodor Verescu, I. Stavrat, N. Simionescu, pedagog şi Neculai, (în limba grécă nedescifrabil) *).

Eată darea de sémă a Alb. rom. No. 48 din 20 Iunie şi 49 din 23 Iunie:

Duminică în 16 Iunie, a urmat inauguraţia a Academieĭ Moldoveĭ cu tótă solemnitatea şi cuviinţa potrivită unuĭ asemenea memorabil şi folositor aşeḑĕmênt.

---

*) Dos. 55 curent. Archiva Statuluĭ.

Ἡ [illegible] αὕτη ἀναφορὰ, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ἀδικαίως [illegible] νὰ [illegible]. [illegible] ἡ αὐτὴ ἀναφορὰ νὰ [illegible] [illegible] τῇ 14 [illegible] 1835.

*

.pr

na

tr

cu
cl
pr
su
vi
dr
în
ca
p
st
vi
g
d
z
e
n
c
I
t

c

f

Duminică în 16

și cuviința potrivită unuĭ asemenea memorabil și folositor așeḑĕmênt.

*) Dos. 55 curent. Archiva Statuluĭ.

Potrivit cu asemenea împrejurare, s'a pregătit înaintea Academieĭ un arc de triumf, în asemĕnarea zidirilor luĭ Vasile Voevod, făcênd aluziune (pilduire) că înălțarea Academieĭ cu duoĕ veacurĭ era menită de acel Domn al Patrieĭ făcĕtor de bine.

Zidirea de căpetenie era împodobită pe din afară şi pe din năuntru cu festóne de frunze de stejar şi de florĭ, asemenea cu inscripțiĭ țintitóre către scoposul pentru carele ea este urzită.

In sala ceremonială se afla în asemĕnarea bronzuluĭ statuele alegorice (chipurĭ), a teologieĭ, dreptățeĭ, a ginților, a industrieĭ, agricultureĭ şi a frumóselor meşteşugurĭ; iar în față asupra draperieĭ încoronate de Stema Prea In. Domn şi al Academieĭ, care este Sf. Duch strălucitorŭ în un Luceafăr, se vedea de multe şi rare florĭ ecsotice țifra M. şi visà-vis în relief în bronz o zugrăvélă cu un înscris: «Ințelepciunea duce pe aĭ eĭ elevĭ la templul virtuțeĭ».

Diminéța la 6 césurĭ s'aŭ adunat în sală mădularele Epitropieĭ şi dregătoriĭ scólelor, în curtea Academieĭ D-lor profesoriĭ cu eleviĭ institutuluĭ şi aĭ lor povĕțuitorĭ şi în prejma biserіceĭ Academice se afla înşirațĭ ascultătoriĭ scólelor normale, gimnasiale şi aĭ facultățeĭ filosofieĭ.

La sunetul clopotelor, aŭ intrat cu toțiĭ în biserică unde P. S. Archiereŭ Sevastias a serbat Sf. Leturghie.

După care a urmat Te-Deumul pentru de a chema asupra acestuĭ de mare folos aşedămênt ajutorul ceresculuĭ luminător. La 9 ceasurĭ dupe încheierea acestor rugăciunĭ, P. S. S. Mitropolit Veniamin, înconjurat de înaltul cleros, a făcut în sală ceremonia, rugăciunile şi Sf. Aiazmă.

In sală era aşedate posturĭ pentru curtea Inaltuluĭ cleros, ântéile dregătoriĭ şi divanurĭ a Statuluĭ, D-lor consuliĭ şi agențiĭ, pentru societatea medico-istorio-naturală şi pentru boierĭ, şi strĕiniĭ ceĭ maĭ însemnațĭ. DD. profesorĭ, eleviĭ în uniformă, şi deputațiĭ deosebitelor clasurĭ față în cerc înaintea Epitropieĭ.

Porțile şi uşile eraŭ cuprinse de gvardia d'onor.

La 10 césurĭ, aŭ sosit P. I. Domn, Dómna şi baronul Rükman general consul a I. S. Măririĭ şi s'aŭ urat de musica militară. Mădularele Epitropieĭ aŭ întâmpinat pre P. I. Domn jos la uşa Academieĭ, iar P. S. Mitropolit la uşa săliĭ.

Dupe ce s'aŭ aşezat şi s'aŭ urat de Epitropie, apoĭ P. I. Domn s'a sculat şi a rostit către adunare următorul cuvênt:

Domnilor,

«Bucuria care simțim astăḑĭ la prilegiul inaugurăriĭ Academieĭ de învĕțătură este cu atâta maĭ mare, în cât vedem plinindu-se acea maĭ vie dorință de care suntem însuflețițĭ, bine sciind, că singurul mijloc a fericireĭ prea iubiteĭ nóstre patriĭ, este o dréptă luminare a fiilor eĭ.

Omul după a sa de la Dumneḑeŭ plăsmuire, este locuitor a duoĕ lumĭ, acea materială şi acea intelectuală. El este menit a vieţui şi a făptui în amênduoĕ. Educația numaĭ îl póte informa ca să împlinéscă cu vrednicie a sa înduoită chemare.

Drept aceea, la anul 1814, îndată ce ni s'aŭ încredințat Epitropia scólelor, cugetarea nóstră a țintit asupra mijlócelor, de a întemeia o sistemă de învĕțătura publică înlesnitóre, potrivită cu gradul luminateĭ Europeĭ, şi cu trebuința acesteĭ țĕrĭ.

Metodul de a paradosi învĕţăturile în limba naţională cu ajutorul acelor clasice, prin care în epoca cea nouĕ fórte aŭ sporit luminare în lume, s'a încuviinţat şi de Epitropie, trecênd subt tăcere împiedicările care pe acéstă sistemă aŭ împotrivit'o în acel period şi năvălirea năprasnicilor întêmplărĭ care aŭ precurmat cursul învĕţăturilor până la întórcerea Nóstră din emigraţie, sosim la epoca ocârmuireĭ vremelnicescĭ, subt a căruia mântuitóre înrîurire împreună cu P. S. Mitropolit, sin epitropul.

D-lor Vor. Costache Mavrocordat şi referendarul Aga G. Asaki, am aflat îndemânare întru aplicarea acesteĭ sisteme în scólele Moldoveĭ, şi după trecerea a 7 anĭ de la deschiderea gimnasieĭ, s'aŭ vĕḑut ostenelele nóstre încununate de dorita ispravă.

Ajungând tinerimea scolastică la grad de a putea învĕţa sciinţele filosofice, noĭ în urmarea organicesculuĭ reglement, am poruncit a se înfiinţa Academia.

Epitropia ne-a supus reglementul special a ramurilor de învĕţătură şi după cercetare aflându'l potrivit cu dorinţa nóstră şi cu trebuinţa de faţă, noĭ am dat acestuĭ act legiuita putere întărindu'l cu Domnescu nostru Chrisov, spre a fi de povaţă. Bine-cuvêntarea care de la Dumneḑeŭ a chemat astăḑĭ P. S. nostru Mitrop. asupra acestuĭ aşeḑĕmênt, stăruinţele nóstre de a'l ocroti şi a'ĭ spori mijlócele, a Epitropieĭ îngrijire de a-l ocârmui după întocmitele legiuirĭ, sîrguinţa profesorilor de a fi următorĭ îndatoririlor şi a tinerimeĭ rîvnă de a se înzestra cu felurite şi folositóre sciinţe, vor desveli nouĕ mijlóce intelectuale, vor spori industria şi vor revĕrsa asupra patrieĭ nouĕ isvóre de fericire şi de slavă, care dorite resultaturĭ vor să fie cea maĭ dulce mângâere şi mulţămită».

Apoĭ aŭ luat reglem. ramurilor de învĕţătură, carele pe o perină de catifea îl ţinea un Pagiŭ, şi l'aŭ încredinţat P. S. Mitropolit.

La auḑirea acestor cuvinte pline de înţelepciune şi de îngrijire pentru luminarea fiilor patrieĭ, tótă sala aŭ resunat de întreit sunet «*Vivat Domnul nostru*».

După acestea, şeḑând cu toţiĭ, D. referendar al învĕţ. D. Aga G. Asaki, aŭ rostit următórele:

Prea Inălţate Dómne,

«După ḑiua cea vrednică de aducere aminte, când patria v'a urat de al eĭ Domn şi părinte, acésta este cea maĭ însemnată, pentru că către acele titlurĭ vi se adaugă astăḑĭ nume de aci *luminător*, titlu cu care va ura pe I. V. vécurile viitóre, precum cu cunoscinţă se păstréḑă între noĭ facerile de bine de Domniĭ ceĭ vechĭ întemeiate.

In epoca cea maĭ înapoiată a stat. Moldoveĭ, de şi învĕluită de grele întêmplărĭ, totuş nu era neîngrijită crescerea tinerimeĭ. Un Domn atât de înţelept şi urḑitor a multor folositóre şi luĭ Dumneḑeŭ plăcute aşeḑĕmânturĭ, precum a fost Alexandru-cel-Bun, n'aŭ pregetat a statornici şi scóle, din al cărora sên a eşit Mitropolitul Damian, care pentru a sale rare sciinţe, a fost chemat la Constant. de Patriarhul Ioan, şi după sfătuirea urmată la patriarchie, împuternicit cu epistola sinodală, a mers la Florenţa împreună cu Mitrop. Mitrofan, unde aŭ figurarisit între teologiĭ ceĭ învĕţaţĭ. Domnul Vasile I, la 1562, a întemeiat o gimnasie la Cotnar, care era pe atuncĭ o politie inpoporată, aŭ aşeḑat acolo biblioteca, aŭ adus învĕţaţĭ precum era filosoful Peutscher şi matematicul Reticus, încredinţându-le fiiĭ de boierĭ pentru învĕţătură. Vasile II, numit Lupul, a maĭ îndeplinit acest ram, întemeiând la 1640 în cuprinsul monastireĭ Treĭ-Ierarchĭ, o gimnasie cu bibliotecă şi tipografie.

Asemenea şi din aceste scolĭ aŭ eşit învĕţaţĭ cu care ne putem lăuda, precum: Mitro-

politul Dosofteĭ, Eclesiastic Cuvios și Poeta bisericesc, Vorn. Costin Miron, istoriograful Moldoveĭ, Logof. Evstrachie, legist însemnat, și vrednicul Mitropolit P. Movilă, fratele Domnuluĭ ocârmuitor, a căruia sciințe temeĭnice și sfânt caracter, era în stare a înainta și a îndeplini învěțăturile naționale, dar nevoit de învăluirile politice a'șĭ părăsi patria, el 'șĭ-a aflat în Rusia strălucit adăpost. Chievul mărturisind cunoscința și meritul, l'aŭ ales de al sĕŭ Mitropolit și academiile de Nowogrod, de Cernicof și de Moscva, sunt luĭ datóre cu a lor urḑire, precum și acea ântêia seminare în Rusia, care aŭ întemeiat-o la Chiev.

In cât țéra acésta se ocârmuia de Domnĭ pămĕntenĭ, scólele naționale urma cu schimbătóre sórtă până la învĕțatul Domn Dimitrie Cantemir, a căruia scrierĭ se pot numĕra între cele clasice.

Dar ajungĕnd cârma guvernuluĭ în mânĭ străine, apoĭ o sistemă vătămătóre întru tóte s'aŭ rădăcinat, așeḑămĕnturĭ de învĕțătură de pămĕntenĭ întemeiate s'aŭ desființat, sciințele și meșteșugurile s'aŭ dat uităreĭ, singura limba elinéscă era menită a îndeplini tótă educația, în cât cu învĕțătura națională a pierit patriotismul, nouĕ moravurĭ și deprindere s'aŭ introdus cu dialectul străinilor, rĕmânĕnd limba maiceĭ părăsită între sătenĭ și puțin lipsea a fi locuitoriĭ acesteĭ țĕrĭ împărțițĭ în duoĕ deosebite națiunĭ.

Când pe rotunḑimea pămĕntuluĭ înflorea civilisația, ale sale raze cu anevoĭe rĕsbătea asupra acestuĭ orizont: de suflarea unor agere fortune se stârpise ramul Dafinuluĭ național și asupra Moldoveĭ înḑestrate cu nenumĕrate odóre a natureĭ, plutea o negură care învelea de întristare și de orbire acéstă frumósă țéră.

In mijlocul unor asemenea împrejurărĭ, pronia aprinḑĕndu-vĕ în inima Sf. scântee a sciințelor, a hărăzit nouĕ P. I. V. de mădular la Epitropia scólelor, când cu rîvna și patriotismul P. S. nostru archipăstor și D. Vorniculuĭ C. Mavrocordat a'țĭ cercat reformarea învĕțăturilor publice ca un singur mijloc de mântuire morală, și cu îmbunătățirea ființeĭ politice, ce s'aŭ hărăzit Moldoveĭ, de îndatoritoriĭ și prea putemiciĭ monarchĭ, aŭ rĕsărit pentru învĕțătura eĭ o nouă epocă.

Drept aceea, la 1828, ridicându-se din ale eĭ surpărĭ gimn. Vasiliană, I. V. a'țĭ intemeiat în ea sisteme de învĕțătură potrivite cu acele care astăḑĭ se numĕră pe la națiele megieșite, adecă a învĕța sciințele în limba patrieĭ, începĕnd de la cele elementare până la încheerea clasurilor umanióre. Lipsa cărților de paradosire și înmiite îngreunărĭ n'aŭ curmat sporul acestuĭ plan. Indemnat și povățuit de înțelepciunea I. V., personalul profesoral îl urma cu statornicie, în cât dupe un curs de învĕțătură de 7 anĭ, aceĭ tinerĭ carĭ s'aŭ crescut cu cheltuiala scóleĭ la inst. gimnasial, statornic urmând studiile, acum la încheerea trecutuluĭ anuluĭ scolastic a sĕvârșit filologia, limba latină, geograf. chronolog. aritmet. catichism. ist. biblică, retorica, poesia și archiologia și aŭ ajuns în stare de a putea asculta filosofia.

In cursul acestor anĭ, 3.420 de tinerĭ pe rĕnd s'aŭ împărtășit de învĕțătura scólelor publice aicea în Iașĭ, și pe la 6 scóle ținutale înființate de la introducerea reglementuluĭ.

6 din aceĭ maĭ vrednicĭ elevĭ s'aŭ trămis cu cheltuiala Statuluĭ la univers. și academ. din Viena. Atestaturile gim. Vasiliane aflându-se potrivite cu a lor sciințe, acele academiĭ aŭ primit pe tineriĭ moldovenĭ de ascultătorĭ la clasurile filosofice și technice, unde asemenea făcĕnd examen aŭ câștigat întru tóte mărturiĭ de eminență.

La îndemnarea Epitropieĭ, din deosebite părțĭ, s'aŭ adunat bărbațĭ vrednicĭ de a paradosi înalte obiecturĭ sciințifice, a căror paradosire până acuma a și urmat de la trecutul anuluĭ scolastic de o-dată în cuprinsul gimnasieĭ.

Din porunca I. V., cinstita Epitropie cu împreună lucrarea noului eĭ mădular D. Vist. N. Canta, a pregătit locaşul muzelor.

Aceste conjurate de tóte ale lor atributurĭ cu încredere între astăḑĭ în acest templu ce li s'aŭ sfinţit, spre a înavuţi pe tinerime cu odórele cele maĭ preţióse şi maĭ trainice a virtuţeĭ şi a înţelepciuneĭ.

Pentru de a ajunge la acel mântuitor scopos, I. V. a'ţĭ bine-voit a legiui provisornic aşeḑĕmêntul de organisaţia ramuluĭ de învĕţătură, până când aplicaţia va arăta cele de cuviinţă.

Coprinderea acestuĭ reglement in privirea materiilor ce se vor paradosi, este următórele :

(Urméză cetirea capuluĭ I din reglement).

Cu acest fel de rânduială se intemeiază astăḑĭ la rĕsăritul Europeĭ un aşeḑĕmênt de învĕţătură, care subt înriurirea Sf. sĕŭ simbol, va revĕrsa asupra doritorilor dréptă lumină, va sădi în inimile lor simţirĭ de virtute şi va povăţui mânile lor către folositóre meşteşugurĭ.

Subt povĕţuirea acestor rânduelĭ, păzite cu sfinţenie de D-niĭ profesorĭ, şi cărora eĭ în cuget juruesc credinţă, tinerimea fără a se înstrăina, va putea începe şi a îndeplini tot cursul de învĕţătură.

In acéstă academie avem încredere, că părinţiĭ vor fi martorĭ de sporul şi îmbunatăţirea fiilor, biserica îĭ va adăpa cu ale sale sfinte învĕţăturĭ şi societatea va câştiga folositóre mădulare, ea este singurul scopos a acestuĭ aşeḑĕmênt carele 'ĭ dat, pregătit şi înfiinţat de I. V. se va împodobi în vecĭ cu numele de *Academia Mihăileană*, întru memoria şi slava strălucituluĭ eĭ urḑitor şi drept semn al recunoscinţeĭ ce vĕ este datóre patria».

Un entusiastic : Să trăiască P. I. nostru Domn! Să trăiască Mihăileana! aŭ resunat de 9 orĭ din fundul inimeĭ uneĭ tinerimĭ aprinse de rîvna învĕţăturilor şi recunoscĕtóre facerilor de bine ce li s'aŭ pregătit. Lacrimĭ de duioşie aŭ vĕrsat asupra feţeĭ bĕtrânilor părinţĭ, carĭ aŭ mulţămit Proniei că vĕd prin asemenea mijlóce închezeşluită fericirea fiiilor, şi streiniĭ, preţuitorĭ unuĭ asemenea bine, aŭ mărturisit aevé a lor mulţămirĭ.

P. I. Domn cu toţĭ poftiţiĭ, aŭ bine-voit a visita tóte apartamentele, dormitórele, salele de studiŭ, clasurile, cancelaria şi archiva Epitropieĭ, trapezarul, sala sănătăţeĭ, garderoba şi câte atârnă de acest aşeḑĕmênt, urzit după pilda acelor maĭ nemerite în Europa, şi toţĭ aŭ mărturisit a lor mulţămire, pentru buna rânduială, curăţenia şi exactitatea cu care pretutindenea este órganisat.

După purcederea M. S., aŭ urmat pentru poftiţiĭ boierĭ, pentru D-niĭ profesorĭ şi elevĭ o gustare, la care s'aŭ făcut tuasturĭ în sănătatea strălucituluĭ urḑitor al Academieĭ şi al împreună lucrătorilor. Séra zidirea Academieĭ şi arcul aŭ fost iluminate.

In acest chip a urmat inauguraţia uneĭ Academiĭ de învĕţătură, a căreia principiĭ sunt menite a revĕrsa asupra némuluĭ moldovenesc o dréptă luminare, a forma bărbaţĭ folositorĭ şi în stare de a sluji cu spor patria.

Dăm în anexă hrisovul de fundaţiune al Academieĭ Mihăilene *).

*

Treĭ ḑile după aprobarea dată de M. Sturdza, ca noua Academie să se numéscă Mihăi-

*) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină.

leană, şi a duoa-ḑi după solemnitatea inaugurărei eĭ, G. Asaki convócă comitetul Academic în 17 Iunie 1835.

Acest Comitet compus din G. Sĕulescu, V. Fabian, Major Singuroff şi G. Asaki, fiind necomplect, încheie jurnalul No. 1, prin care constată că n'aŭ putut alege în acéstă şedinţă pre «*Seniorul*», adecă Decanul Academieĭ după cererea Epitropieĭ. Apoĭ Comitetul se crede incomplect pentru de a «tractarisi despre mijlócele şi mĕsurile de a întrebuinţa pentru deschiderea învĕţăturilor după programa însemnată. Drept aceea, fiind-că aceĭ maĭ mulţĭ din eleviĭ şi uniĭ din scolariĭ externĭ nu aŭ însuşirile cerute prin art. 159, privitor către gradul învĕţătureĭ lor, apoĭ spre a-ĭ pregăti întru acésta, s'aŭ socotit de cuviinţă următórele :

1) Vacanţele orênduite vor fi în acest an numaĭ pentru cursurile ordinare;

2) Tóte cursurile extraordinare vor începe îndată şi vor urma în cursul vacanţelor până la acele viitóre;

3) In cuprinsul Academieĭ se vor aşeḑa 2 clase sub nume de *pregătitóre*, în care se vor împărţi după a lor putere eleviĭ institutuluĭ şi ceĭ nouĭ externĭ scolarĭ spre a învĕţa : gramatica română, limba latină, geografia, aritmetica, catichisis şi caligrafia ;

4) In aceste duoĕ clasurĭ vor paradosi D. Draghinici de la 8—10 diminéţa, D. Stavrat în tóte ḑilele de la 8—10 şi de la 2—3 dupe amiaḑĭ, Sf. S. Părintele Ion Micul caticheta Lunea, Miercurea, Vinerea şi Sâmbăta câte 2 ḑile în fie-care clas de la 3—4 dupe prânḑ Miercurea şi Sâmbăta, iar de la 8—10 diminéţa Lunĭ şi Vinerĭ». Preotul Atanasie de la biserica Academieĭ (Talpalariĭ), a fost ales de Comitet «ca să împlinéscă provisoriŭ datoria de *Efimerium* la institut».

Disposiţiunea de sus a Comit. Academic ne arétă că nu se găsea încă scolarĭ pentru clasele umanióre. Comitetul voia decĭ să împlinéscă golurile din clasele 1 şi 2, pregătind un numĕr dintre scolarĭ în timpul vacanţelor.

*

In 18 Iunie 1835, Comitetul Academic, sub preşedinţa Vorniculuĭ C. Mavrocordat, primesce aprobarea încheierilor sale anterióre, şi ia nouĕ disposiţiunĭ.

Una din acestea hotărasce că Facultatea filosofică «care până acum s'a paradosit provisornic» la gimnasiul Vasilian, să rĕmână acolo până după examen.

Se hotărasce şi ţinerea examenelor pentru semestrul al II-lea, couform art. 130 din regulamentul noŭ.

La 25 Iunie, Comitetul se adună iarăşĭ sub preşedinţa Vorniculuĭ Mavrocordat, şi ia nouĕ disposiţiunĭ prin jurnalul No. 5.

Intre acestea notăm :

1) Impărţirea orelor de clase provisoriŭ s'aŭ hotărît: toţĭ profesoriĭ ordinarĭ şi extraordinarĭ vor preda câte de 2 orĭ pe sĕptĕmână câte o oră şi jumĕtate. Prof. de matematicĭ va preda însă de 3 orĭ pe sĕptĕmână ;

2) Iancu Stavrat este numit profesor de limba franceză pentru eleviĭ micĭ.

*

La 29 Octombre 1835, Epitropia adreséză Domnitoruluĭ un raport în care dă sémă de starea scólelor pe anul acesta scolastic, care a avut de a lupta ca tóte întreprinderile nouĕ.

Dupe raport se constată că în Iașĭ aŭ urmat scólele 322 de copiĭ și pe la ținuturĭ 487, carĭ «s'aŭ îndestrat cu cunoscința gramaticeĭ a maiceĭ limbe, a dogmelor creștinescĭ, a elementelor geografieĭ și a aritmeticeĭ». 87 scolarĭ în clasele gimnasiale «aŭ petrecut filologia românéscă, acea latină, chronologia, matematica până la algebră, catechisis și geografia specială. Uniĭ s'aŭ dedat la învĕțarea limbeĭ elene, aceleĭ franceze, germane și rosiene. 26 scolarĭ aŭ intrat în clasul filosofieĭ, dintre carĭ 6 pe cheltuiala statuluĭ urméză la Viena. «50 sĕrmanĭ se cresc la Vasiliana, iar la institutul Academieĭ 40 de fiĭ de dregĕtorĭ. Numĕrul total al scolarilor din Iașĭ și de la ținuturĭ cu 149 de fete de la noua scólă de fete s'aŭ urcat în anul acesta la 1.013 scolarĭ. Epitropia constată apoĭ lipsa de locale suficiente și mulțumesce Domnitoruluĭ că în călĕtoria luĭ prin țéră a visitat tóte scólele ținutale. Iĭ maĭ mulțumesce pentru că a asistat la examenul ultim a claseĭ de filosofie. Epitropia declară că s'aŭ preocupat mereŭ cu formarea candidaților de profesorĭ. Constată cu mângâere că scólele aŭ dat deja maĭ mulțĭ impiegațĭ prin cancelariĭ; că uniĭ s'aŭ apucat de negoț și că «în acéstă vreme dorul luminăreĭ obștescĭ aŭ început a spori între tinerime. Epitropia termină rugând pe Domnitor să resplătéscă pe profesoriĭ G. Sĕulescu și V. Fabian, cariĭ s'aflaŭ slujind de la întemeierea scólelor naționale la anul 1828, pe Theodor Verescul, care servă tot d'atuncea, pe Vasile Peltechi, Samoil Botezatul și pre secretarul Manoil Mavrodin, în serviciŭ de la 1831. Epitropia recomandă egalmente Domnitoruluĭ pe Vasile Paulini, fostul profesor din Focșanĭ ș'acum la gimnasiŭ, și pe profesoriĭ scólelor ținutale Ion Zaharescu, Toma Giușcă, Ion Nanul, Ion Martinovicĭ, împlinitor de pedagog, și pe pedagogul Gh. Petruțŭ. In dosarul No. 20 curent, Arch. Statuluĭ nu aflăm ce urmare a dat Domnitorul la acéstă anafora *).

Examenele claseĭ de filosofie se țin tocmaĭ la 1 Octombre, 11 ore diminéța. G. Asaki convócă pe toțĭ profesoriĭ Academieĭ și aĭ gimnasieĭ să fie de față, căcĭ va asiste Domnitorul **).

Noul institut de fete, avu primul examen public la 4 Maiŭ, în sala gimnasiuluĭ Vasilian.

Publicul care dori să asiste la acéstă solemnitate, fu atât de numeros, în cât se simți nevoe să nu se permită intrarea în sală decât cu bilete speciale.

Iată darea de sémă a acesteĭ serbărĭ scolare :

«In acéstă ḑi s'aŭ făcut în sala gimnasieĭ examenul public al scóleĭ de fete în ființa Domnitoruluĭ, strălucitul urḑitor al acestuĭ așeḑĕmênt, a M. S. Dómneĭ, a Epitropieĭ, a acelor ântêiŭ dame a boierilor și strĕinilor din Capitală, precum și a unuĭ mare numĕr de persóne.

«Gătirea săleĭ, exposiția feluritelor lucrurĭ de mână și a fetelor scolare împodobite cu ghirlande de florĭ și cu eșarfe cu vopsele naționale, înfățișa o interesantă privire.

«După sosirea P. I. Domn, scolarele aŭ rostit într'un glas sfintele rugăciunĭ, după care Zoița, fiică de 10 anĭ a repausatuluĭ Econom Eftimie, a rostit următorul cuvênt :

---

*) **Ranguri boereștĭ la profesorĭ**

La archiva Statuluĭ se păstréză sub No. 87 curent, un dosar al Epitropieĭ învĕțăturilor din Moldova, cuprinḑênd petițiunĭ și lucrărĭ dintre aniĭ 1835—1847, relative la hărăzirĭ și cererĭ de rangurĭ boerescĭ la profesorĭ.

**) Dos. No. 18 curent, arch. Statuluĭ, fila 187.

Prea Inălţate Dómne,

De când părintésca şi înţelépta îngrijire a I. V. pentru statornicirea binelui patriei aŭ rĕspândit a sale raze şi asupra nóstră, fiicele credincioşilor Voştri supuşi, acésta este ḑiua ântéia în care ni se înfăţoşéḑă doritul prilej de a depune înaintea I. V. pârghia sîrguinţei, ce de la aşeḑarea scólei nóstre, în curs de 6 luni, cu bine-cuvêntarea Inalt P. S. nostru Archipăstor şi sub povĕţuirea cinstitei Epitropii, am întrebuinţat întru câştigarea cunoscinţei îndatoririlor creştinesci şi a acelor potrivite cu casnicele îndeletniciri.

In acest timp neîndelungat, sporindu-se ale nóstre mijlóce morale şi materiale ale vieţuirei, s'aŭ umplut de mângâere inimile părinţilor noştri, care astăḑi cunosc înavuţirea fiicelor cu ḑestre statornică, menită a închega şirul fericirei sociale, ce va revĕrsa asupra Luminatului ei urḑitor, a nóstră şi a viitorimei bine-cuvêntare, cea mai preţiósă şi mai dorită moştenire a unui nume hotărît a trăi în veci în inimile Moldovenilor *)».

Aŭ fost examinate 72 de fete din religie, ântéiele cunoscinţe, aritmetica, scrierea dictando şi ḑicerea fabulelor de rost, cum şi diferite lucrări de mână, «din care s'aŭ vĕḑut sîrguinţa profes. Părintele Economu Ion, Samoil Botezatu şi Madama Elisabeta», cărora Domnitorul le-aŭ arătat mulţumire, bine-voind, spre a da o nouă dovadă îngrijirei sale, după ce aŭ împărţit premii la elevele cele mai bune, să pună scóla fetelor sub particulara protecţie a M. S. Dómnei.

*

Institutul alipit pe lângă Academie, se află în primele luni ale anului 1835, tot sub provisorul Tholhausen. Acesta în August 1835, dă mai multe raporturi relative la întreţinerea localului şi a internatului. Intr'unul din aceste raporturi, de la 12 Iulie 1835, se jeluesce către Vorn. C. Mavrocordat, unul din Epitropi, că Asaki vrea să'l înlocuéscă cu D. Crassa, (maître de langue italienne) **).

*

Indată după inaugurarea Academiei şi a institutului sĕŭ, dar mai ales în Octombre 1835, scolarii afluiră în numĕr relativ considerabil, de óre-ce preste vre-o 60 de scolari strămutaţi din scóla Vasiliană, mai fură primiţi alţi 40 la începutul noului semestru scolar 1835—1836, aceştia abandonând pensionatele private.

Negreşit că nu numai superioritatea studiilor ce puteaŭ afla în Academia cea nouă, aŭ atras pe cei 40 de fii de boieri de prin pensionate private, ci şi împrejurarea că pe lângă Academie în tómna anului 1835 s'a deschis un noŭ internat gratuit pentru fiii de funcţionari şi de boieri, rĕmânênd la scóla Vasiliană internatul mai redus pentru copiii de părinţi scăpătaţi admişi prin concurs.

*

Noul an scolar începe sub cele mai bune auspicii.

Eată programul materiilor şi al orelor al scólei normale din Trei-Ierarchi :

---

*) Alb. rom. No. 36 din 1835.

**) In Octombre aflăm în adevĕr provisor pe Crassa. (Dos. No. 27, curent, Arch. Statului).

TABLOŬ

al împărțirei ceasurilor peste săptămână pentru obiectele ce se paradosesc în scóla normală din Capitală, în monastirea Treĭ-Sfetitelor, pe semestrul anuluĭ 1835—1836

DILELE	CLASUL LANCASTRU	ORE	CLASUL I NORMAL	ORE	CLASUL II NORMAL	ORE
Lunĭ	Invĕțătura elementară, cetire și scrisóre Numerație	8—11 2—4	Gramatica românéscă Cetirea latină d. a. Caligrafia	8—9½ 9½—11 2—4	Geografia Aritmetica d. a. Catichisis	8—9½ 9½—11 2—4
Marțĭ	Sfintele rugăciunĭ Antĕile cunoscințe	8—11 2—4	Geografia Aritmetica d. a. Catichisis	8—9½ 9½—11 2—4	Sintaxul român Elemente latine d. a. Caligrafia	8—9½ 9½—11 2—4
Mercurĭ	Cetirea și scrierea Inceputul aritmeticeĭ	8—11 2—4	Ca Lunĭ	8—9½ 9½—11 2—4	Geografia Aritmetica d. a. Desemnul	8—9½ 9½—11 2—4
Joĭ	Ca Marțĭ	8—11 2—4	Geografia Aritmetica d. a. Desemnul	8—9½ 9½—11 2—4	Sintaxul român Elemente latine d. a. Aritmetica	8—9½ 9½—11 2—4
Vinerĭ	Cetirea, scrisórea, numerația Antĕile cunoscințe	8—11 2—4	Ca Lunĭ	8—9½ 9½—11 2—4	Ca Lunĭ	8—9½ 9½—11 2—4
Sâmbătă	Sfintele rugăciunĭ Aritmetica	8—11 2—4	Geografia Aritmetica d. a. Aritmetica	8—9½ 9½—11 2—4	Sintaxul Elemente latine d. a. Desemnul	8—9½ 9½—11 2—4
	Numĕrul scolarilor, 103.		Numĕrul scolarilor, 41.		Numĕrul scolarilor, 24.	

Dosarul No. 18 curent, (archiva Statuluĭ), fila 638.

Ceasurile câte paradosește fiește-care profesor pe săptămână: 18 S. S. Economu Ioan Mielu. — 31 D. T. Verescu cu adjunctul seŭ Simionescu, (limba română, limba latină). — 9 D. V. Peltechi, (gramatica română). — 18 D. F. Ghețu, (geografia și aritmetica). — 16 D. V. Adler, (caligrafia și desemnul).

Dăm aci asemenea noul program și orariŭ pentru cele duoĕ prime clase de umaniōre și cursurile extraordinare în Academia Mihăileană :

TABLOŬ

al obiectelor ordinare și extraordinare, care se urmézā în Academia Mihăileană in cursul de iarnă 1835—1836

ḌILELE	CLASUL I	ORE	CLASUL II	ORE	LECȚII EXTRAORDINARE	ORE
Luni	Sintaxul român. . . . . Gramatica latină . . . . d. a. Geografia	8—9½ 9½—11 2—4	Geografia . . . . Limba grecéscă . . . . d. a. Aritmetica	8—9½ 9½—11 2—4	Ingineria . . . . Literatura elinésca. . . . . Zugrăvitura istorică . . . . Limba francesă cl. I . . . . Limba rosiană . . . . Limba italiană	10—12 11—12 11—12 4—6 4—6 4—6
Marți.	Limba grecéscă. . . . . Aritmetica . . . . d. a. Istoria biblică	8—9½ 9½—11 2—4	Chronologia ist. . . . . Filologia românéscă . . . . d. a. Geografia	8—9½ 9½—11 2—4	Desemnul liniar . . . . Limba germană cl. II. . . . . . . Limba francesă cl. II . . . . Limba germană cl. I . . . . Literatura francesă.	11—12½ 11—12½ 4—6 4—6 4—6
Mercurĭ	Sintaxul român. . . . . Gramatica latină . . . . d. a. Geografia	8—9½ 9½—11 2—4	Aritmetica . . . . Istoria Sfântă. . . . . d. a. Chronologia.	8—9½ 9½—11 2—4	Ingineria . . . . Literatura elinéscă . . . . Zugrăvitura . . . . Limba francesă cl. I . . . . Limba rosiană . . . . Limba italiană	10—12 11—12 11—12½ 4—6 4 6 4—6
Joĭ.	Istoria biblică . . . . d. a. Recreație.	8—11 —	Gramatica latină . . . . Filologia . . . . d. a. Recreație	8—9½ 9½—11 —	Desemnul liniar. . . . . Limba germană cl. II. . . . . . . Caligrafia . . . . Limba francesă cl. II. . . . . . . Limba germană. . . . . Literatura francesă	11—12½ 11—12½ 2—4 4—6 4—6 4—6
Vinerĭ	Aritmetica . . . . d. a. Limba grecéscă	8—11 2—4	Gramatica latină . . . . Chronologia ist. . . . . d. a. Aritmetica	8—9½ 9½—11 2—4	Ingineria . . . . Literatura elinéscă . . . . Zugrăvitura istorică . . . . Limba francesă cl. I . . . . Limba italiană	10—12 11—12 11—12½ 4—6 4—6
Sâmbătă	Sintaxul român. . . . . Gramatica latină . . . . d. a. Aritmetica	8—9½ 9½—11 2—4	Limba grecéscă. . . . . Istoria Sfântă. . . . . d. a. Gramatica latină	8—9½ 9½—11 2—4	Limba francesă cl. II. . . . . . . Desemnul liniar. . . . . Limba germană. . . . . Literatura francesă.	4—6 11—12 4—6 4—6

Dos. No. 18 curent, archiva Statuluĭ, fila 553 și 573.

NB. In acestașĭ Dos. la fila 636, exista un alt Tabloŭ de împărțirea orelor a Academieĭ Mihăilene pe 1835—1836, cu puține modificărĭ. Observăm numaĭ că în acest program este în tóte ḍilele musica vocală de la 6—7 ore.

In vedere cu programul celor duoĕ clase umaniόre, se aleg în 28 Octombre eleviĭ pregătiţĭ in vacanţă, precum maĭ sus vĕḑurăm.

«Prin jurnalul Comitetuluĭ academic No. 10 din 28 Octombre 1835, amintindu-se punerea la cale făcută la 1 Iulie 1835, prin care s'aŭ făcut pentru elevĭ 2 clase pregătitóre spre a învĕţa în ele obiectele neapărate pentru de a putea urma cursul ordinar rânduit prin reglement, acum comitetul cercetéză eleviĭ din aceste 2 clase pregătitóre, şi dispune a se alege din a 2-a clasă 21 de scolarĭ maĭ bunĭ, pentru a forma din eĭ clasa I de umaniόre, dându-li-se de profesorĭ Seulescu şi Fabian pentru filologie, matematică şi latină. Eleviĭ maĭ slabĭ vor rĕmânea tot în clasa a 2-a *)».

*

Iată lista exactă a personaluluĭ didactic pe 1835—1836, în Iaşĭ:

Profesor I al claseĭ elementare din Treĭ-Ierarchĭ, T. Verescu.

Adjunctul claseĭ elementare, Nestor Simionescu **).

Adjunctul claseĭ I normale, Iancu Stavrat, (cu léfă 1.800 leĭ).

Profesor al claseĭ II normale, Fotache Gheţul.

Profesor gimn. filosofie, Pach. Sĕulescu.

Profesor al 2-lea al gimn. şi filosofie, Pach. Fabian.

Profesor de filosofie Eftimie Murgu ***).

Profesor de legĭ, acum de germana şi latină, Flechtenmacher.

Profesor de latină în gimnasiŭ, Nicolae Draghinici.

Caticheta clasurilor normale, Păr. Economu Ioan.

" " gimnasiale, Medel. Verescu.

Profesor de limba rosiană la Academie şi a gramaticeĭ românescĭ şi latine, Peltechi, (400 leĭ).

Profesor elem. al limbeĭ francesă, Malgouverné, (3.600 leĭ).

" literatureĭ francese, Répé, (7.000 leĭ) ****).

" limbeĭ germane, Medel. Samoil Botezatu.

" de zugrăvitură, Müller.

" " inginerie, Maior Singurof.

" " limba elenă, Ghenaton.

" " literatura elenă, Cuculi.

" " desemn, architectură şi geometrie, Fraivald.

" " caligrafie la Academie şi normă, I. B. Aldler *****)

---

*) Dos. No. 86 curent, archiva Statuluĭ.

**) Era şi pedagog la Treĭ-Ierarchĭ. Veḑĭ Dos. No. 54, fila 35.

***) D. Xenopol în memoriul sĕŭ asupra învĕţămĕntuluĭ superior în Moldova, rĕmâne cam în îndoială décă Murgu a trecut de la scóla Vasiliană la Academie, orĭ décă dupe cum 'ĭ-a afirmat D. Nicolae Ionescu numaĭ cât a dat examen cu scolariĭ sĕĭ în semestrul I la Academie, ş'apoĭ s'ar fi dus din Iaşĭ. Noĭ afirmăm, ca şi vechiul profesor N. Măcărescu, că Murgu a continuat cât-va timp cursul sĕŭ de filosofie la Academie, cum dovedesce acésta jalba luĭ Gh. Stibi «*Ascultător filosofieĭ*» de la Treĭ-Ierarchĭ, cerĕnd în 1835, Octombre 20, să fie strămutat în internatul Academieĭ, «*unde se şi învĕţă clasul filosofieĭ*». Dăm întréga petiţiune în anexă.

****) A succedat luĭ Victor de Lincourt, profesor de literatura francesă la Academia din Iaşĭ, aŭ rĕposat în 11 Aprilie 1835. Era în ţéră de maĭ mult de 20 anĭ.

*****) I. B. Adler era în 1835, Ocrombre, de 4 anĭ ţiitor al postuluĭ de înaltă caligrafie, desemn de planurĭ topografice la scóla din Iaşĭ. S'a îmbolnăvit şi a fost înlocuit câte-va lunĭ de Peltechi, perḑĕndu'şĭ léfa pe 18 lunĭ. (Dos. No. 54, pag. 7 şi 24, archiva Statuluĭ).

D. Vasile Paulini, profesor al gimnasieĭ.
Léfa doftoruluĭ hărăzită pentru ajutorul scolarilor stipendiştĭ :
Bărbierul scóleĭ câte 30 leĭ pe lună, de la 1 Iulie.
Ceasornicarul scóleĭ câte 20 leĭ pe lună, de la 1 Iulie.

La scóla fetelor

Profesor al clasuluĭ elementar, D. Samoil Botezatu.
Catiheteĭ, Economul Ioan.
Dăscăliţa cusătóre, Madama Elisaveta.
Maica priveghetóre (Susana Monachia), 30 leĭ pe lună.
Vătaful, carele va fi şi priveghetor, Iordache Gheorghiu.

Scólele ţinutale

1 profesor de Roman, Pitar Ioan Nanu.
1 „ „ Huşĭ, Păr. Ioan.
1 „ „ Botoşanĭ, care urméză şi de limba germană.
1 „ „ Bêrlad, Pitar Ioan Zacharescu.
1 „ „ Focşanĭ.
1 „ „ Galaţĭ, Pitar Toma.
Lemne, lumînărĭ, argaţĭ la aceste scóle *).

•

Credem util de a înregistra aci şi personalul cancelarieĭ scólelor şi al internatuluĭ :
Aga G. Asaki, referendar.
Casier Spătarul Enuţă.
Secretar Medel. Emanoil Mavrodin.
Scriitorul cancelarieĭ şi archivar, Alecu Mavrodin.
Provisorul institutuluĭ de la 1 Octombre, Crasa.
Treĭ pedagogĭ repetitorĭ: Anghel, Martinovicĭ şi Malcocĭ.
George Petruţă, vătaf şi stolnic la Treĭ Ierarchĭ.
Un vătaf şi stolnic la Academie.
Douĭ sofragiĭ.
Patru feciorĭ câte 480 leĭ pe an.
Pedelul Pintilie.
Un comisionar de purtat pachetele.
Douĭ bucătarĭ câte 600 leĭ.
O femeie la infirmerie.
Patru rândaşĭ.
Un portar cu uniforma de la dênsul.

•

De cărţĭ încă se îngriji Comitetul scolar.
Comitetul a dispus să se înfiinţeze o comisie, care se va aduna în fie-ce Duminică la 10

*) Dos. No. 54 curent, (archiva Statuluĭ), fila 9—10.

ore diminéța și în fie-ce Joĭ la 3 ore dupe amiaḑĭ, pentru a face revisia manuscriptelor alcătuite de studiile elementare trebuitóre la clase.

Comisiunea va fi din sênul comitetuluĭ, adăogându-se ca comisar Christia Flechtenmacher *).

*

De toțĭ factoriĭ carĭ constitue scóla, Comitetul Academic și Epitropia s'aŭ ocupat cu stăruință în decursul anuluĭ 1835. Décă corpul didactic 'șĭ-a făcut ast-fel datoria, nu putem ḑice că și guvernul din Iașĭ 'șĭ-o făcu tot asemenea a sa față cu corpul didactic. In Dos. No. 54 curent din archiva Statuluĭ, vedem cât de anevoie 'șĭ primeaŭ profesoriĭ lefile lor.

In 1835, aceste lefĭ nu eraŭ plătite pe maĭ multe lunĭ **).

*

Inființarea internatuluĭ pe lângă Academie era prevĕḑută încă de la finea anuluĭ 1834, de óre-ce în Dosarul de la archiva Statuluĭ pe 1835, cu No. 112, aflăm petițiunĭ solicitând admiterea în acest internat de bursierĭ gratuițĭ. Cea d'ântêiŭ petițiune din acest dosar cu data din 1 Ianuarie 1835, este a luĭ Aga Gh. Hermeziu, în favórea fiuluĭ sĕŭ. Părințiĭ funcționarĭ aveaŭ dreptul să-și așeḑe copilul propriŭ séŭ chiar și vre-o rudă de aprópe. Eată ca dovadă petițiunea din 10 Septembre 1835, a Cluceruluĭ Alexandru Popovicĭ Urechiă, către cinstita Epitropie a învĕțăturilor publice din Principatul Moldoveĭ :

Clucer Al. P. Urechiă, cilen giudecătoru ținutuluĭ Neamțu

Jalbă.

«Așa precum dupe așeḑĕmênt este hărăzit acelor aflătorĭ în slujba patrieĭ a avea la institutul elevilor câte un copil pentru învĕțătură, cu plecăciune rog pe cinstita Epitropie a primi la acel institut pe *nepotul meŭ* Neculai Grigoriu, fiul D-sale Paharnicul Costache Grigoriu ***).»

Décă la întemeiarea internatuluĭ de la scóla Vasiliană, G. Asaki găsise miḑlocul să micșoreze nedreptatea Regul. organic de a nu se primi în acest internat decât fiĭ de boierĭ și de funcționarĭ, primind totușĭ în acelaș internat, prin concurs, și câțĭ-va copiĭ de ómenĭ scăpătațĭ, acum, cu înființarea internatuluĭ special de la Academie, G. Asaki nu póte să împedice alegerea și separarea în acest internat a fiilor de boierĭ și de funcționarĭ și relegarea, óre-cum, a fiilor de neguțĕtorĭ și de ómenĭ maĭ de jos în internatul redus, care se va menține apoĭ la Treĭ-Ierarchĭ. Scriitorul acesteĭ istoriĭ 'șĭ aduce însușĭ aminte de *neconsiderarea* în care interniĭ de la Academie, aveaŭ pe interniĭ de la Treĭ-Ierarchĭ, carĭ veneaŭ ca externĭ, adușĭ de pedagogĭ, să frecuente cursurile de la Academie.

---

*) (Dos. No. 86 curent, archiva Statuluĭ).

**) Dosarul citat, pag. 7.

***) Dăm ca curiositate în anexă scrisórea în limba grecéscă și cu traducere a luĭ Ion Sturdza V.V., (cum semnéză), în favórea a 2 copiĭ rude Costache Ghica și Gheorghie Sturdza, spre a fi primițĭ în internat. Domnitorul M. Sturdza, apostiléză favorabil acéstă cerere în 9 Noembre 1835. Clucerul Al. Urechiă a fost tatăl autoruluĭ acesteĭ cărțĭ.

*

Despre seminariul de la Socola, nu aflăm nimic deosebit de semnalat pentru 1835.

O scólă sătéscă exista în acest an pe moșia Flămânḑi, a Domnitoruluĭ Mihaiŭ Sturdza. Acesta o inspectéză în 25 Maiŭ 1835 *).

Numaĭ studiile literare nu preocupă pe Epitropia scólelor din Iașĭ. In adevĕr, în 26 Noembre, comitetul academic, spre a pune în lucrare un articol din regulamentul scólelor relativ la înființarea uneĭ scóle de agronomie și de osebite mecanice și technice învĕțăturĭ, cere Eforieĭ :

1) A se alcătui cu un bărbat vrednic de a îndeplini întru acésta condițiile cerute ;

2) De a chiăma pe candidatul Filipescu de la institutul din Würtenberg, unde, dupe instrucțiile date, trebue să fie sevĕrșit învĕțătura agronomieĭ, ca să fie numit adjunct în acéstă slujbă ;

3) Acest noŭ institut agronomic și mecanic, se va așeḑa pe o moșie, care să înfățișeze tóte materialurile și înlesnirile pentru practisirea tinerilor în deosebilele sus arĕtate ramurĭ **).

Chiar și direcțiunea de dat învĕțătureĭ fetelor nu scapă din băgarea de sémă a autorităților scolare. Ele vor ca direcțiunea acésta să fie spre învĕțarea de meseriĭ. De aceea, la 28 Decembre 1835, Epitropia face contract cu un *politechnic* și cu soția sa, angajațĭ de la 1 Ianuarie 1836, la institutul fetelor din Iașĭ. Politechnicul se angajéză a preda câte 3 césurĭ pe ḑi : modelurĭ de céră a tot felul de póme și fructe, facerea florilor fine din materiĭ, vopsitul cordelelor, spĕlatul de horbote și blonde, vopsitul acestora, spĕlatul, vopsitul, curățitul și încrețitul penelor, scóterea petelor din orĭ-ce materie, lucrul figurilor din solḑĭ și tot lucrul de carton, precum și alte ale industrieĭ și economieĭ casnice.

Acestașĭ politechnic se obligă a învĕța și pre stipendiștiĭ gimnasieĭ meșteșugul cartonerieĭ.

Soția sa se obligă a învĕța fetele se facă capele, bonete, berete, tocurĭ, pălăriele, frize, baiadere, etc.

Sunt oprițĭ de a învĕța alte fete strĕine decât scolariĭ ***).

*

Clasa de inginerie ia o importanță deosebită în 1835.

Generalul, inspectorul milițieĭ principatuluĭ Moldoveĭ, în 8 Iulie 1835, cu adresa No. 1.380, înscrie Epitropieĭ mulțămindu'ĭ că a primit în clasa de inginerie maĭ mulțĭ oficierĭ și iuncărĭ.

Eată numele acestor oficierĭ : dintre adjutanțĭ porocicul Stamatin și Por. Codreanu. Porucicul Pavlov dintre oficiriĭ de front și Casmir idem, asemenea Praporciciĭ Stata-

*) In 25 Maiŭ, plecând din Iașĭ, în aceeașĭ ḑi la 11 ore, Domnitorul cu Dómna și Vornicul C. Mavrocordat, adiotantul Major Asaki și Proto-medicul Sakelarie, aŭ sosit la moșia Domnéscă «Flămânḑi». Aci 'l-aŭ întâmpinat Baș-boierul Th. Balș cu mulțĭ proprietarĭ vecinĭ și 1.000 de sătenĭ.

Curtea a mers la biserică, apoĭ aŭ visitat scóla satéscă. Aci un elev a rostit un discurs de ocasiune.

**) Dos. No. 86 curent, archiva Statuluĭ.

***) Dos. No. 18 curent, archiva Statuluĭ, (pag. 600).

chi, Frunză, Danu, Crupenski, Mavrocordat, și iuncării Ilie Stavrat, C. Gheuca, G. Pancrate, Mavromate, Evgenie Alcas, A. Mavrocordat, G. Mișoglu, Gr. Botez, Iacovache Ranet, C. Duca, I. Costin, D. Miclescu, N. Chiriak, M. Cațiki, G. Anghelichi, Dimitrie Asaki, Manolache Palade, V. Sterian, I. Voinescu, Enache Arghiropol, I. Cațiki, Enakache Christea, C. Frunză și Feldvebel G. Boteșatu.

NB. Inspectorul miliției era Hatmanul T. Balș.

*

Din efemeridele anuluĭ acestuia al cultureĭ Moldovene, amintim faptele următóre:

1) Proprietatea Mareluĭ Logofĕt Th. Balș, este numită de la 14 Aprilie în loc de Têrgul Noŭ: Mihăileniĭ, în onórea luĭ Vodă;

2) M. Kogălniceanu a fost înaintat la rang de Cornet în aceașĭ ḑi cu Principele Gr. Sturdza, cu carele împreună are a merge la învĕțătură în Franța *);

3) La 21 Aprilie acest an, sub No. 46, G. Asaki învită tot corpul academic și profesoriĭ în genere, ca cu scolariĭ și stégul respectiv al scóleĭ, să mérgă la Treĭ-Ierarchĭ, de unde va păși cortegiul cu móștele și cu P. S. Mitropolit, spre a face obștésca litanie pentru neploarea ce urméză.

NB. Scolariĭ eraŭ dușĭ în fie-care an cu stelpărĭ de la St. Nicolae la mitropolie, în ajunul Floriilor **).

*

ȚÉRA MUNTENEASCĂ

Nu aflăm deosebirĭ esențiale în budgetul pe anul 1835, și de aceea nicĭ că le reproducem.

Nicĭ o prefacere de remarcat în personalul séŭ programele scólelor muntene în 1835.

Budgetul ce vom reproduce însă pentru anul 1836, va avea să aréte care a fost organisațiunea acestor scóle și pe ultimele lunĭ ale anuluĭ 1835, adecă pe primul semestru al anuluĭ scolar 1835—1836.

*

Intre nouele creațiunĭ proiectate de Eforie, aflăm una, care suntem ținuțĭ a o înregistra aci. In August anul 1835, cu anaforaua No. 406, la îndemnul de sigur al luĭ P. Poenaru, eforiĭ Alex. Filipescu și Bălăceanu, cer învoire de la Domnitor să publice un jurnal în limba românéscă și în cea franțuzéscă, sub redacția Eforieĭ și sub îngrijirea directoruluĭ. Acest jurnal va avea numirea: «Muzeu de literatură și industrie.» Dăm integral aci ḑisul raport către Domnitor, din care cititorul va afla scopul frumos ce'șĭ propunea redacțiunea jurnaluluĭ, cât și miḑlócele pentru susținerea luĭ.

Prea Inălțate Dómne,

«Cu întinderea învĕțăturilor obșteșcĭ se face din ce în ce maĭ simțitóre trebuința de a se publica atât lucrările de literatură și de industrie ce se sĕvĕrșescŭ între alte neamurĭ luminate, cât și resultatul aplicațieĭ acelor lucrărĭ în țéra nóstră.

*) Alb. rom. No. 45 din 2 Iunie 1835.

**) Dos. No. 55 curent, archiva Statuluĭ).

Acéstă trebuinţă se póte împlini numaĭ printr'un jurnal ce s'ar alcătui într'adins şi s'ar publica regulat la vreme hotărîtă. Şi fiind-că pentru asemenea foĭ publice gustul cititorilor nu este în destul desvoltat ca să se pótă întêmpina cheltuiéla numaĭ din prenumeraţiĭ, Eforia a chibzuit că s'ar putea întêmpina fondul trebuincios pentru acéstă publicaţie, cu ajutorul ce s'ar da atât din casa scólelor, cât şi din alte case obşteşcĭ.

Prin urmare, Eforia plecat supune la înalta judecată şi hotărîre a Măriei Tale următórea chibzuire ce s'a făcut pentru întocmirea unuĭ asemenea jurnal, şi pentru miḑlócele prin care s'ar putea întêmpina cheltuelile trebuinciόse la acésta.

1) Jurnalul va avea numirea «Muzĕu de literatură şi industrie.» Se va publica de 2 orĭ pe lună în limba românéscă şi în cea franţuzéscă, pe o cólă în formatul hârtieĭ Leon;

2) Redacţia se va face în cancelaria Eforieĭ scólelor, sub îngrijirea directoruluĭ;

3) Acest jurnal va cuprinde articole: Despre lucrările şi observaţiile fisice şi literale ce se fac atât la alte némurĭ luminate, cât şi într'acéstă ţéră, în deosebite ramurĭ ale aşeḑĕmênturilor de folos obştesc, precum în scóle, la spitalurĭ, în soţietăţĭ industriale şi alte asemenea.

Cheltuelile pentru publicaţia acestuĭ jurnal în 2 limbĭ şi pentru figurile litograficescĭ, carĭ se vor adăoga la text, când va cere trebuinţa, se socotesc că se vor sui până la leĭ 12.000.

Pentru întêmpinarea acestor cheltuelĭ, Eforia a socotit că ar fi de cuviinţă să se dea miḑlóce de la casele aşeḑĕmênturilor obşteşcĭ, în a cărora trebuinţă maĭ cu sémă se alcătuesce acest jurnal.

Pe acest temeiŭ se propune dar următórea analogie de prenumeraţie, pentru o sumă de 300 de galbenĭ împĕrătescĭ pe an, adecă plata prenumeraţieĭ pentru un exemplar pe an, fiind hotărît câte 2 galbenĭ şi prenumerându-se scólele pe 35 exemplare

în preţ de	70	galbenĭ
Spitalurile pe 25 exemplare în preţ de	50	„
Mitropolia „ 35 „ „ „	70	„
Episcopiile „ 45 „ „ „	90	„
Soţietatea de agricultură pe 10 exemplare	20	„
Se adună o sumă de	300	galbenĭ

care fac leĭ 9.450. Lipsa până la 12.000 leĭ se nădăjduesce a se îndeplini din prenumeraţiile ce se pot face pe séma departamenturilor administrative şi judecătorescĭ. Într'acest chip fiind asigurate miḑlócele de întêmpinarea cheltuelilor trebuinciόse, jurnalul acesta va urma regulat şi cu miḑlocul împărţireĭ exemplarelor pe la cele maĭ însemnate aşeḑĕmênturĭ obşteşcĭ, se dă prilej de a se întinde cunoscinţa de lucrările ce se fac, séŭ ce trebue să se facă în folosul obşteĭ, şi fieş-care dintr'aceste aşeḑĕmênturĭ póte întrebuinţa acest jurnal în publicaţia articolelor ce privesc la ale lor lucrărĭ şi observaţiĭ.

Alex. Filipescu, Ştefan Balăceanu, P. Poenaru.

No. 406. — Anul 1835, August, Bucurescĭ.

Asupra acesteĭ anaforale, Domnitorul a pus resoluţiunea:

«Se recomandariseşce în chibzuirea Sfatuluĭ administrativ extraordinar.» Pare că a întârḑiat soluţiunea, căcĭ jurnalul nu póte apărea decât în 1836.

Un fórte important decret al Domnitoruluĭ Alexandru Dumitru Ghica, apare în istoria scólelor cu data din 5 Octombre 1835, sub No. 534.

Este recunóscerea dreptuluĭ omuluĭ de sciinţă, a omuluĭ de carte, să fie preferit la

slujbele Statuluĭ înaintea celuĭ ignorant *boierit*. Se póte că asemenea disposițiune să fie contribuit întru cât-va a face din scóle pepinieră de solicitatorĭ aĭ posturilor publice, dar nu este maĭ puțin acésta o mĕsură, care în primiĭ anĭ a fost factor puternic al cultureĭ naționale, favorind scóla română și oborind privilegiul.

Eată acest decret domnesc:

Noĭ, Alexandru Dumitru Ghica Voevod

Către Sfatul administrativ

«Luând Domnia Mea cu dinadinsul în băgare de sémă pe de o parte că dreptatea și obștescul folos cere neapărat, ca tinerimea, ce intră în slujbă, să fie pregătită cu învĕțăturĭ temeinice și cu bune obiceiurĭ; iar pe de alta și scólele naționale de acum înainte pot avea tóte miḑlócele să împlinéscă acéstă trebuință; am chibzuit, că la intrarea în slujbele Statuluĭ, pe viitorime, să se pue înainte atestaturile ce trebue să aibă fieș-care de la scólă, și pentru cursul învĕțăturilor ce aŭ făcut și pentru moralul sĕŭ, ca după temeiul acestora să facă stăpânirea primirea lor în aceste slujbe. Sfatul administrativ extraordinar va face punere la cale spre a se așeḑa și a se obști acéstă rânduială *).»

*

Eforia scólelor dispune în mod definitiv în 1835, timpul la care aŭ să încépă vacanțele marĭ, prin următórea înscriințare:

«Luându-se în băgare de sémă de către Eforia scólelor, că vremea căldurilor luĭ Iulie, este timpul cel maĭ potrivit pentru vacanțele scólelor publice, s'aŭ făcut întocmire a se încheia de acum înainte cursul învĕțăturilor de peste an la sfêrșitul luneĭ luĭ Iunie. De aceea examenele se vor începe est timp maĭ de timpuriŭ. Și fiind-că Eforia doresce a face maĭ de obște cunoscut resultatul învĕțăturilor ce se urméză în scólele publice, dă în scirea obștéscă, că examenele particulare ce s'aŭ urmat, pe anul acesta în colegiul Stuluĭ Sava, se vor începe la 17 ale acesteĭ lunĭ și se vor urma în tóte ḑilele până la 28. Intr'acele ḑile toțĭ scolariĭ se vor cerceta pe rênd, la tóte învĕțăturile ce vor fi urmat și potrivit cu rĕspunsurile scolarilor, profesoriĭ vor da în cancelaria Eforieĭ însemnare de gradul învĕțătureĭ fie-căruia scolar, ca să i se dea atestaturĭ ce i se cuvine.»

Eforia maĭ dispune ca examinarea să se facă pe rênd alfabetic, și invită pe părințĭ la aceste examene **).

*

Proiectul pentru întocmirea seminariuluĭ central din Bucurescĭ, de care am vorbit la anul 1834, cercetat de Obștésca Adunare, a fost întărit de Domnitorul Alex. Dumitru Ghica, în 7 Maiŭ 1835, cu ofisul No. 281, ce dăm în anexă ***), împreună cu legea priimită de Obștésca Adunare.

*

Comitetul carantinelor prin jurnalul din 20 Februarie 1835, cu aprobarea Domnitoruluĭ, dispune, că «nicĭ un țîrcovnic dintr'aceĭ ce se vor afla învĕțând sciințele canónelor

*) Buletinul oficial al Valachieĭ, No. 33 din 28 Octombre 1835.

**) Buletinul Valachieĭ No. 20.

***) Veḑĭ anexa.

bisericescĭ, în scólele statornicite în politia Bucurescilor şi prin judeţe, după care eĭ se fac vrednicĭ daruluĭ preoţieĭ, să nu se chirotoniséscă maĭ înainte până nu va fi îndeplinit şi cu meşteşugul *vaccinarisituluĭ.* Şi drept aceea, fie-care din asemenea scolarĭ, după ce 'şĭ va îndeplini cursurile scóleĭ sale, apoĭ să se îndatoreze ca în vremea când doctorul părţeĭ loculuĭ, unde el se află trăitor, adecă în oraşul Bucurescĭ, al vopseleĭ şi prin judeţe al ocoluluĭ, va urma cu vaccinarisitul, să méргă împreună ca să i se aréte de către doctor în câte-va ḑile chipul de cum trebue să vaccinariséscă şi el, şi apoĭ să aibă voie a se chirotonisi, supuindu-se ne smintit prin cine se cuvine toţĭ aceştĭ scolarĭ pe lângă învĕţătura scóleĭ lor.....»

*

In 21 Iulie 1835, s'a complectat la internatul S-tul Sava, bursieriĭ gratuiţĭ până la numĕrul de 12, cu jurnalul Eforieĭ No. 400.

*

Din respect al mersuluĭ sciinţific, anul 1835 nu este inferior celor din urmă. Incă la 13 Ianuarie 1835, constatăm întocmirea uneĭ societăţĭ agronomice. Buletinul oficial No. 20, de la 20 Ianuarie acelaşi an, anunţă acésta ḑicĕnd :

«Cu mulţumire însciinţăm, că'în urma uneĭ jalbe îndreptate către M. S. pentru întocmirea uneĭ societăţĭ agronomice, Prea I. N. Domn a bine-voit a primi şi a întări acéstă întocmire folositóre. Acéstă societate s'a constituit la 13 ale acesteĭ lunĭ. D. Marele Vornic şi cavaler M. Ghica s'a ales preşedinte, D. cavalerul Iacobsohn vice-preşedinte, D. cavalerul Scarlat Rosset prim secretar, şi D-lor colonel cavaler Câmpineanul, Comisul şi cavalerul Poenarul, directorul scólelor. D-niĭ Mayer şi Zukar mădularĭ activĭ, din care se alcătuesce comitetul ocârmuitor al societăţeĭ.

«Rîvna ce insuflă pe mădularele acesteĭ societăţĭ şi protecţia cea însemnătóre cu care M. Sa a bine-voit să cinstéscă şi să încurajeze aşîa un început vrednic de tótă lauda, ne face a nădăjdui cele maĭ folositóre resultaturĭ pentru lucrarea pămĕntuluĭ, care este temeiul fericireĭ noródelor.»

In 1835, doctoriĭ Estiotul, Ioan Rasti, C. Alexandrid, A. Carazisul, N. Gusi, analiséză apa minerală de la Boboci *).

In Iaşĭ, societatea istorico-naturală da semne de prosperitate.

Domnitorul M. Sturdza donéză societăţeĭ istorico-naturale din Iaşĭ, o floră de 60 volume cu 400 de icóne colorate.

Prin Albina rom. No. 22, din 17 Martie 1835, societatea aduce mulţămirĭ Domnitoruluĭ, cum şi boierilor Aga Al. Balş, (al eĭ preşedinte), care 'ĭ-a donat 862 leĭ, Hatmanuluĭ Gr. Ghica, pentru 1.725 de leĭ, Hatmanuluĭ T. Balş, pentru 1.242 de leĭ, consilieruluĭ de curte C. Balş, pentru 897 de leĭ, Spăt. M. Cantacuzino, pentru 2.070 de leĭ.

Societatea vestesce că naturaliştiĭ ceĭ maĭ slăviţĭ aĭ Europeĭ aŭ primit a fi mădularĭ aĭ acesteĭ societăţĭ cu mare plăcere, şi aŭ intrat în corespondinţă cu ea, făcĕnd cele maĭ bine-voitóre hărăzirĭ prin darurĭ, séŭ prin schimb, cu care se va înavuţi cabinetul istorico-natural.

---

*) Buletinul oficial No. 20.

slujbele Statuluĭ înaintea celuĭ ignorant *boierit.* Se póte că asemenea disposițiune să fie contribuit întru cât-va a face din scóle pepinieră de solicitatorĭ aĭ posturilor publice, dar nu este maĭ puțin acésta o mĕsură, care în primiĭ anĭ a fost factor puternic al cultureĭ naționale, favorind scóla română și oborind privilegiul.

Eată acest decret domnesc :

Noĭ, Alexandru Dumitru Ghica Voevod

Către Sfatul administrativ

«Luând Domnia Mea cu dinadinsul în băgare de sémă pe de o parte că dreptatea și obștescul folos cere neapărat, ca tinerimea, ce intră în slujbă, să fie pregătită cu învĕțăturĭ temeinice și cu bune obiceiurĭ; iar pe de alta și scólele naționale de acum înainte pot avea tóte mijlócele să împlinéscă acéstă trebuință; am chibzuit, că la intrarea în slujbele Statuluĭ, pe viitorime, să se pue înainte atestaturile ce trebue să aibă fieș-care de la scólă, și pentru cursul învĕțăturilor ce aŭ făcut și pentru moralul sĕŭ, ca după temeiul acestora să facă stăpânirea primirea lor în aceste slujbe. Sfatul administrativ extraordinar va face punere la cale spre a se așeḑa și a se obști acéstă orânduială *).»

*

Eforia scólelor dispune în mod definitiv în 1835, timpul la care aŭ să încépă vacanțele marĭ, prin următórea însciințare :

«Luându-se în băgare de sémă de către Eforia scólelor, că vremea căldurilor luĭ Iulie, este timpul cel maĭ potrivit pentru vacanțele scólelor publice, s'aŭ făcut întocmire a se încheia de acum înainte cursul învĕțăturilor de peste an la sfêrșitul luneĭ luĭ Iunie. De aceea examenele se vor începe est timp maĭ de timpuriŭ. Și fiind-că Eforia doresce a face maĭ de obște cunoscut resultatul învĕțăturilor ce se urméză în scólele publice, dă în scirea obștéscă, că examenele particulare ce s'aŭ urmat, pe anul acesta în colegiul Stuluĭ Sava, se vor începe la 17 ale acesteĭ lunĭ și se vor urma în tóte ḑilele până la 28. Intr'acele ḑile toțĭ scolariĭ se vor cerceta pe rĕnd, la tóte învĕțăturile ce vor fi urmat și potrivit cu rĕspunsurile scolarilor, profesoriĭ vor da în cancelaria Eforieĭ însemnare de gradul învĕțătureĭ fie-căruia scolar, ca să i se dea atestaturĭ ce i se cuvine.»

Eforia maĭ dispune ca examinarea să se facă pe rĕnd alfabetic, și invită pe părințĭ la aceste examene **).

*

Proiectul pentru întocmirea seminariuluĭ central din Bucurescĭ, de care am vorbit la anul 1834, cercetat de Obștésca Adunare, a fost întărit de Domnitorul Alex. Dumitru Ghica, în 7 Maiŭ 1835, cu ofisul No. 281, ce dăm în anexă ***), împreună cu legea priimită de Obștésca Adunare.

*

Comitetul carantinelor prin jurnalul din 20 Februarie 1835, cu aprobarea Domnitoruluĭ, dispune, că «nicĭ un țîrcovnic dintr'aceĭ ce se vor afla învĕțând sciințele canónelor

*) Buletinul oficial al Valachieĭ, No. 33 din 28 Octombre 1835.

**) Buletinul Valachieĭ No. 20.

***) Veḑĭ anexa.

bisericescĭ, în scólele statornicite în politia Bucurescilor și prin județe, după care eĭ se fac vrednicĭ daruluĭ preoțieĭ, să nu se chirotoniséscă maĭ înainte până nu va fi îndeplinit și cu meșteșugul *vaccinarisituluĭ*. Și drept aceea, fie-care din asemenea scolarĭ, după ce 'șĭ va îndeplini cursurile scóleĭ sale, apoĭ să se îndatoreze ca în vremea când doctorul părțeĭ loculuĭ, unde el se află trăitor, adecă în orașul Bucurescĭ, al vopseleĭ și prin județe al ocoluluĭ, va urma cu vaccinarisitul, să mérgă împreună ca să i se aréte de către doctor în câte-va ḑile chipul de cum trebue să vaccinarisécă și el, și apoĭ să aibă voie a se chirotonisi, supuindu-se ne smintit prin cine se cuvine toțĭ aceștĭ scolarĭ pe lângă învĕțătura scóleĭ lor.....»

*

In 21 Iulie 1835, s'a complectat la internatul S-tul Sava, bursieriĭ gratuițĭ până la numĕrul de 12, cu jurnalul Eforieĭ No. 400.

*

Din respect al mersuluĭ sciințific, anul 1835 nu este inferior celor din urmă. Incă la 13 Ianuarie 1835, constatăm întocmirea uneĭ societățĭ agronomice. Buletinul oficial No. 20, de la 20 Ianuarie același an, anunță acésta ḑicĕnd :

«Cu mulțumire însciințăm, că'în urma uneĭ jalbe îndreptate către M. S. pentru întocmirea uneĭ societățĭ agronomice, Prea I. N. Domn a bine-voit a primi și a întări acéstă întocmire folositóre. Acéstă societate s'a constituit la 13 ale acesteĭ lunĭ. D. Marele Vornic și cavaler M. Ghica s'a ales președinte, D. cavalerul Iacobsohn vice-președinte, D. cavalerul Scarlat Rosset prim secretar, și D-lor colonel cavaler Câmpineanul, Comisul și cavalerul Poenarul, directorul scólelor. D-niĭ Mayer și Zukar mădularĭ activĭ, din care se alcătuesce comitetul ocârmuitor al societățeĭ.

«Rîvna ce insuflă pe mădularele acesteĭ societățĭ și protecția cea însemnătóre cu care M. Sa a bine-voit să cinstéscă și să încurajeze așîa un început vrednic de tótă lauda, ne face a nădăjdui cele maĭ folositóre resultaturĭ pentru lucrarea pămêntuluĭ, care este temeiul fericireĭ noródelor.»

In 1835, doctoriĭ Estiotul, Ioan Rasti, C. Alexandrid, A. Carazisul, N. Gusi, analiséză apa minerală de la Boboci *).

In Iașĭ, societatea istorico-naturală da semne de prosperitate.

Domnitorul M. Sturdza donéză societățeĭ istorico-naturale din Iașĭ, o floră de 60 volume cu 400 de icóne colorate.

Prin Albina rom. No. 22, din 17 Martie 1835, societatea aduce mulțămirĭ Domnitoruluĭ, cum și boierilor Aga Al. Balș, (al eĭ președinte), care 'ĭ-a donat 862 leĭ, Hatmanuluĭ Gr. Ghica, pentru 1.725 de leĭ, Hatmanuluĭ T. Balș, pentru 1.242 de leĭ, consilieruluĭ de curte C. Balș, pentru 897 de leĭ, Spăt. M. Cantacuzino, pentru 2.070 de leĭ.

Societatea vestesce că naturaliștiĭ ceĭ maĭ slăvițĭ aĭ Europeĭ aŭ primit a fi mădularĭ aĭ acesteĭ societățĭ cu mare plăcere, și aŭ intrat în corespondință cu ea, • făcĕnd cele maĭ bine-voitóre hărăzirĭ prin darurĭ, séŭ prin schimb, cu care se va înavuți cabinetul istorico-natural.

---

*) Buletinul oficial No. 20.

Principele Alex. Cantacuzino, înainte de a purcede din Moldova pentru Rusia, a dăruit cabinetuluĭ de istorie naturală, o colecţie de medaliĭ elene şi din evul de mijloc, cu care s'a început secţia de numismatică a cabinetuluĭ *).

Cabinetul de istorie naturală se deschide publiculuĭ în tótă Duminica, de la orele 10—1 p. m. Un membru din societate va da explicaţiunĭ **).

Societatea acésta din Iaşĭ, nu se mărginesce la atât, ci începe a cerceta ţéra prin misiunĭ sciinţifice. Aşia în Maiŭ 1835, însărcinéză pe botanistul german Iulius Edel, să facă o excursiune în Carpaţiĭ Moldoveĭ, pentru a aduna Flora maĭ ales medicală.

D. Edel a plecat din Iaşĭ la 3 Maiŭ, spre a cerceta, împreună cu un ajutor al sĕŭ, nu numaĭ pólele rĕsăritene ale Carpaţilor şi maĭ cu sémă Ceahlăul, şi punctele cele maĭ înalte ale munţilor Moldoveĭ, dar şi malurile Dunăreĭ din cuprinsul Moldoveĭ, ale Siretuluĭ şi ale Bistriţeĭ.

Edel va maĭ însemna locurile cele maĭ însemnate şi pitorescĭ. Spiţeriĭ vor dobêndi din acéstă excursiune botanică scire de plantele ce pot găsi în ţéră.

Societatea rógă publicul moldovean să priméscă favorabil pe călĕtorul Edel ***).

Despre diversele lucrărĭ sĕvirşite, adunarea generală a societăţeĭ ia cunoscinţe în 29 Iunie 1835.

*

Din direcţiunea artelor se face menţiune despre proiectul din 1835, pentru ridicarea unuĭ monument în grădina publică de la Iaşĭ.

La ocasiunea recepţiuneĭ de la Palat, din 1 Ianuarie 1835, M. Sturdza, în discursul sĕŭ vestesce: «cu plăcere ne este a ne împărtăşi accinameaua care am primit de la Constantinopole asupra înălţăreĭ monumentuluĭ. Prin acest rĕspuns se laudă sentimentele care v'aŭ îndemnat a învecĭnici aducerea aminte a uneĭ epoce atât de fericite, care va fi cu atât maĭ mult cu cât lucrările D-vóstre vor urma a fi potrivite cu credinţa, dragostea şi faptele cele bune, care caracterisesc pre bărbaţiĭ ceĭ înţelepţĭ ****).»

Se scie că acest monument este pentru amintirea dotăreĭ ţĕreĭ cu Regulamentul organic, care a fost aprobat de Turcia prin hatişeriful primit de M. Sturdza la 17 Ianuarie 1835.

*

Orĭ cât de memorabilă este data promulgăreĭ Regulamentuluĭ organic, noĭ credem că maĭ memorabilă póte fi pentru istoria modernă a cultureĭ românilor, data de 15 Iulie 1835, când guvernele din Bucurescĭ şi Iaşĭ aŭ încheiat prima convenţiune relativă la comerciŭ, convenţiune care póte fi considerată ca o îndrumare spre unirea ţĕrilor, unire prevĕdută şi în Regulamentul organic *****).

*) Vedĭ Alb. rom. No. 28 din 1835.

**) Alb. rom. No. 33 din 1835.

***) Albina rom. No. 35 din 5 Maiŭ 1835.

****) Alb. rom. No. 1 din 1835.

*****) Vedĭ Buletinul oficial al Munteniеĭ No. 4 din 1835. Vedĭ Reg. organic al Moldoveĭ, secţia V, art. 425—427.

Musica continua a fi cultivată în scolĭ.

In 18 Iunie 1835, Comitetul academic din Iașĭ, sub președința epitropuluĭ Vornic C. Mavrocordat, dispune că: «fiind-că câțĭ-va din elevĭ învéță musica vocală și cea instrumentală, apoĭ se îngăduesce la acest obiect extra-ordinar să se pótă învěța în una din scólele Academieĭ la ceasul și ḑile însemnate și cu plată către dascăliĭ musichieĭ din partea părinților *).

Paulo Cervati, care a cântat în Iașĭ în drama: *Caton in Utica*, se stabilesce în capitala Moldoveĭ și da lecțiunĭ de cântare italiană **).

La Bucurescĭ arta dramatică și cântarea, fac maĭ răpeḑĭ progrese.

La 1 Noembre 1835, Vinerĭ, apare primul număr al «*Gazeteĭ teatruluĭ național*», în 4°, tipărit la Eliad în tipografia privilegiată.

Acéstă fóie promite să ésă o-dată pe lună și va costa jumětate galben pe an.

Membriĭ redacțiuneĭ sunt: P. Poenaru, S. Marcovicĭ, F. Aron și I. Eliade, carĭ se cotiséze cu câte 350 de leĭ pe an pentru tipar. C. Negrutzi din Iașĭ, donéză și el pentru acéstă fóie 12 galbenĭ, séŭ 384 de leĭ.

Aparițiunea acesteĭ foĭ, a decis'o comitetul societățeĭ filarmonice, ***) prin jurnalul ședinteĭ sale extra-ordinare din 26 Octombre 1835, pe temeiul art. 12 al regulamentuluĭ societățeĭ.

In acéstă fóie se hotărésce a se publica: actele societățeĭ, daniile ce se vor face din partea soților spre înaintarea societățeĭ, producțiunile literale din repertoriul teatruluĭ național și critica asupra lor, din respectul regulilor scrisuluĭ și a gustuluĭ și în scopul cel moral aplicat dupe obiceiul pămêntuluĭ nostru. Fóia va maĭ cuprinde și bucățile dramatice, carĭ se vor representa pe teatrul național cât și pe cel străin și critica actorilor românĭ în rolurile lor. Redacțiunea se légă ca în lipsă de materiĭ din țéră, să culégă materie și din alte gazete de teatre din Europa.

Eliade apeléză la scriitorĭ; el va publica bucuros articolele lor mărginite în programul fóieĭ și carĭ «nu se vor atinge de cele maĭ scumpe puncturĭ ce are fie-care societate, adecă de religie, de politică și de buna cuviință.»

Cel ânteiŭ număr al foiĭ cuprinde cuvêntul rostit la Panachida de 40 de ḑile a Vorniculuĭ M. Manu și de 9 lunĭ a fiuluĭ sěŭ Aga C. Manu, membru al societățeĭ filarmonice.

Societatea agitéză chestiunea zidireĭ unuĭ teatru. In primul număr al foiĭ se înscriŭ darurile priimite cu acest scop. Marele Logofět al dreptățeĭ A. Filipescu, donéză în favorul zidireĭ teatruluĭ baniĭ scutelnicilor pe un an. C. Rasti donéză 1.000 de leĭ pentru tipărirea comedieĭ ce aŭ tradus: *Vicleniile luĭ Scapin*, care se va vinde în profitul zidireĭ teatruluĭ.

Piesa acésta a fost jucată în 30 Octombre 1835, de către scolariĭ societățeĭ filarmonice. S'aŭ distins dintre juniĭ actorĭ *Romniceanul*, care altă-dată a isbutit în «*Bădăranul boierit*» și ca *Sgănărilă*. Acum juca pe Argant.

In No. 2 al foiĭ (1 Decembre 1835), comitetul societățeĭ compus din I. Câmpineanul,

*) Veḑĭ anexa.

**) Alb. rom. No. 33 din 1835.

***) Dăm în anexă extract de lucrările societățeĭ filarmonice de la 1833—1835.

P. Poenarul, I. Eliade, I. Voinescul și I. Ruset, daŭ sémă de casa societățeĭ de la 1 Aprilie 1835, până la 1 Iulie 1835.

Din acéstă sémă se vede că s'aŭ representat piesele *Mahomet și Amphitrion*, și aŭ produs în Aprilie 2.519 și în Maiŭ 4.595, iar în Iunie 4.791 de leĭ.

Acești banĭ s'aŭ cheltuit:

10.155 lefile profesorilor, scolarilor și slujbașilor teatruluĭ pe 3 lunĭ, Aprilie, Iunie și Iulie.

Chiria teatruluĭ și a săleĭ de scólă câte 20 de galbenĭ pe lună, de la 15 Aprilie până la 15 Iunie.

Garderoba pentru piesele date.

Orchestra, 14 representațiunĭ câte 100 de leĭ.

1.279 decoratorul.

S'aŭ representat în 1835, dupe cum resultă din séma de maĭ sus, piesele următóre: Mahomet, Amphitrion, Alzira, Căsătoria silită, *) Amorul Doctor, Vicleniile luĭ Scapin, Doctorul fără voie, Preciósele, Șteful nerod, Triumful amoruluĭ, Orest și Semiramide.

Triumful amoruluĭ, Vodevil de Winterhalter, pune în cunoscință publică meritele luĭ Wachmann, compositorul musical, în beneficiul căruia s'a dat piesa.

A representa opera Semiramida cu cântărețĭ românĭ, era negreșit o cutezare, dar ea s'a făcut. Eliade laudă cântecul *Madameĭ Caliope* și demoazeleĭ Vlasto. D-șóra Ralița și tenorul M. Costache, de asemenea sunt lăudațĭ de Eliade. In Zaira, Eliade laudă pe Andronescu, pe Curie și pe Caragiale, de acest din urmă face pronosticurĭ marĭ pentru viitor.

Cu tótă silința pusă de societatea filarmonică pentru a grăbi zidirea teatruluĭ, lucrul nu mergea, căcĭ fondul era tot mic. Comitetul cercase să'l facă prin acțiunĭ de câte 15 galbenĭ, dar și acestea nu prindeaŭ. Eliade putea să măréscă fondul prin vinderea pieselor tipărite în profitul aceluĭ fond. Nu credem să se fi adunat mult din vinderea celor 15 piese puse la disposițiune în 1835. Totușĭ cu aceste piese s'a câștigat literatura dramatică, și din acest punct de vedere societatea filarmonică din Bucurescĭ merită tótă recunoscința publiculuĭ român.

Cel maĭ însemnat capital dobêndit pentru zidirea teatruluĭ național, a fost suma de 55.000 de leĭ donațĭ pentru acésta de rĕposatul Aga Costache Manu.

Eată însciințarea luĭ Ioan Eliade, relativă la fondul teatruluĭ și la piesele publicate:

INȘCIINȚARE

«După dania ce aŭ făcut rĕposatul întru fericire Aga Kostake Manul, de 55.000 miĭ leĭ la zidirea Teatruluĭ, după înșciințarea ce s'a făcut pentru împărțirea de zapise de câte 15 galbenĭ, adunându-se o sumă încă nedestoĭnică spre a se începe o asemenea zidire vrednică de Capitala nóstră și de înaintările ce a făcut țéra întru tóte, maĭ mulțĭ rĕvnitorĭ, ostenindu-se prin scrierĭ aŭ tradus maĭ multe bucățĭ teatrale, și cu un fond ce este hotă-

---

*) 11 Martie 1835. Scolariĭ societățeĭ filarmonice din Bucurescĭ, aŭ representat pentru ântêiașĭ dată comedia luĭ Molièr, *Căsătoria silită*, tradusă în romănesce de Aristia, profesor de declamație, traducĕtorul nemuritórelor tragediĭ ale luĭ Alfieri: Brutus, Virginia și Saul.

Curierul romănesc vestind acésta, aprobă limba traducereĭ și pe juniĭ actorĭ.

Acestora le da însă sfatul să gesticuleze maĭ puțin, să nu'șĭ caricatureze prea mult obrazul.

rît, s'aŭ dat în tipar spre a se vinde în folosul caseĭ Filarmonice, spre a se întrebuința întru înaintarea scoposuluĭ Soțietățeĭ; însă fiind-că cugetul cel principal al Soțietățeĭ este formarea teatruluĭ, care nicĭ o-dată nu va prospera până când nu se va zidi un local cuviincios spre acésta, de aceea s'a hotărît și acest folos din cărțĭ să se întrebuințeze iarășĭ spre zidirea teatruluĭ. Pentru care sunt rugațĭ toțĭ iubitoriĭ de citit și de înaintarea teatruluĭ național, ca să bine-voiască a contribui spre desfacerea acestor cărțĭ, cumpărând din fieșce-care câte un exemplar și îndemnând și pe alțiĭ a se subscri; iar cărțile sunt cele următóre :

		Leĭ	Par.
1. Fanaticul	Eșite din tipar	6	30
2. Alzira		6	30
3. Amfitrion		6	30
4. Regulu		6	30
5. Ermiona		6	30
6. Prețiósele		4	—
7. Șteful nerod		4	—
8. Bădăranul boierit	Subt tipar	6	—
9. Virginia		6	30
10. Sgârcitul		6	30
11. Doctorul fără voia luĭ		5	—
12. Vicleniile luĭ Scapin		5	—
13. Don Juan		6	—
14. Intriga și amorul		6	30
15. Cina între prietenĭ		5	—
	Suma peste tot . . .	89	—

I. Eliade.»

*

Operele produse în cursul anuluĭ 1835, sunt cu mult maĭ numeróse și maĭ importante decât cele din aniĭ anteriorĭ, și acest spor grăiesce eloquent despre importanța scólelor, și cum ele aŭ deșteptat gustul cetireĭ în popor.

Eată principalele opere apărute în provinciile românescĭ :

Gramatică românéscă pentru clasele începătóre, I. Pop, editura Eforieĭ scólelor din țéra românéscă, (Bucurescĭ), tipografia Eliade.

Prescurtare de gramatica franțuzéscă, C. Aristia, idem, idem.

Geografie istorică, astronomică, naturală și civilă a continentelor în genere și a Românieĭ în parte, I. Genilie, profesor de geografie și chronologie în colegiul național, (Bucurescĭ).

Idee repede de istoria Principat. țereĭ românescĭ, de F. Aaron, profesor de istoria generală în colegiul național *).

Cuvêntul Prea Inălțatuluĭ Domn M. Gr. Sturdza, adresuit către generalnica obicĭnuită Adunare a anuluĭ 1835. (Iașĭ).

Fabule în versurĭ seŭ poesiĭ alegorice, de G. Sĕulescu, profesor public al filologieĭ românescĭ și al istorieĭ universale. (Iașĭ) **).

---

*) Vedĭ dupe acéstă carte nota ce va urma la anul 1836.

**) Se scie pățania luĭ Sĕulescu cu acéstă carte. Scăpându'ĭ din condeiŭ câte-va fabule cam prea naturaliste, a cheltuit în urmă mulțĭ banĭ ca să rescumpere exemplarele de pe la abonațĭ.

Bourgeois gentil homme, traducere de I. Voinescu II. (Bucurescĭ).
Operele luĭ Cezar Boliac. (Bucurescĭ).
Din scrierile luĭ Boliac, în proză şi poesie. (Bucurescĭ).
Abecedar român în 16⁰. (Buzĕŭ).
Meditaţiĭ, opere originale 8⁰, Cesar Boliac. (Bucurescĭ).
Uniforma Feld-Mareşaluluĭ Velington, dupe Kotzebue, tradusă de Samoil Botezatu, prof. limbeĭ germane în gimnasia Vasiliană. (Iaşĭ).
Elemente de istoria Sfântă în 12⁰, F. Aaron. (Bucurescĭ).
Din nopţile luĭ Young, traducere de I. Marcovicĭ, nouă ediţie. (Bucurescĭ).
Deprindere asupra cetituluĭ în 12⁰, (G. P.—G. H.)
Şteful Nerod, farsă într'un act din Kotzebue, traducere G. Niţescu. (Bucurescĭ).
Elzira seŭ Americaniĭ, traducere de Gr. Alexandrescu. (Bucurescĭ).
Amphitrion de Molière, traducere de I. Eliade. (Bucurescĭ).
Organicescul Regl. capul VIII. (Iaşĭ).
Instrucţiĭ povĕţuitóre ispravnicilor. (Iaşĭ).
Treĭ mentuare seŭ abecedare în 12⁰, Dimitrie Jianu. (Bucurescĭ).
Păstrătorul prunciei şi tinereţeĭ, G. Ioanid, profesor. (Sibiĭ).
Hrisov sobornicesc pentru daniĭ din 1875, edit. nouă. (Iaşĭ).
Regulamentul scólelor publice din Prinţipatul Moldoveĭ, întocmit de Eforia învĕţăturilor publice. (Iaşĭ).
Tabloŭ generalnic al materiilor de învĕţătură, care se paradosesc în Academia Mihăileană şi scólele publice din Moldova. (Iaşĭ).
Calendar noŭ pe 1835, Asaki. (Iaşĭ).
Psaltirie, traducere de Th. Pop, profesor. (Blaj).
Geometrie, de P. Poenaru *).
Viéţa Sfântuluĭ Vasile-cel-Noŭ, vămile văzduhuluĭ şi drépta judecată, Protos. Rafail. (Sibiĭ).
Filosoful indian, Dimitrie Jianu. (Sibiĭ).
Halima, seŭ povestirĭ mitologhiceşcĭ, I. G. Gorjan. (Sibiĭ).
Invĕţătură către preoţĭ şi diaconĭ, Episc. Kesarie. (Buzĕŭ).
Robinson Crusóe **) 2 tom. dupe Campé, traducere de V. Drăghicĭ. (Iaşĭ).
Treĭ-ḑecĭ de anĭ din viéţa unuĭ jucător de cărţĭ, C. Negrutzi. (Iaşĭ).
Bertoldo şi Bertoldino. (Sibiĭ).
Paraclisul St. Haralambie şi Mina. (Braşov).
Tilcuiéla evangeliilor de Duminicĭ şi sĕrbătorĭ. (Buda).
Gemeniĭ din Bergam, comedie de Florian, traducere de I. Florescu. (Bucurescĭ).
Preţiósele de Molière, Ion I. Ghica (Bucurescĭ).
Sicilianul seŭ amorul zugravuluĭ, tradus de I. Burchi. (Bucurescĭ).
Aritmetică pentru clasele începĕtóre, G. Pop. (Sibiĭ).
Abecedarul moral şi religios, ediţia II, Gr. Pleşoianu. (Sibiĭ).
Virginia, tragedie în 5 acte de Alfieri, traducere de C. Aristia. (Bucurescĭ).
Catechismul mic. (Braşov).

---

*) Acéstă carte a fost cercetată dupe însărcinarea Eforieĭ de N. Picolo, Serdarul Marcovicĭ şi D. Pavlide.

**) A apărut tomul I din Robinson Crusóe la institutul Albineĭ, în Februarie 1835.

Istorii morale, G. Lupulov. (Buda).
Ciaslov mare, Monastirea Neamţuluĭ.
Apostol. (Iaşĭ).
Tîlcul evangelieĭ. (Blaj).
Dracul şchiop, de Lesage, traducere Cat. Sâmboteanca. (Bucurescĭ).
Pilde filosoficescĭ şi rugăciunĭ bisericescĭ, ediţia III. (Sibiĭ).
Piram şi Tisbe, seŭ perirea a duoĭ amorezaţĭ, în versurĭ, V. Aaron. (Bucurescĭ).
Calendar pe 1835. (Buda)
Vocabular franco-greco-român, G. Apos. Scalistiru. (Bucurescĭ).
Lucrările societăţeĭ filarmonice, de la 1 Septembre 1833, până la 1 Aprilie 1835.
Catehis. (Braşov).
Cazania. (Buzĕŭ.
Oglinda stat. bisericesc şi politicesc, ediţia II de Radu Tempea. (Braşov).
Bucvariul pentru pruncii românĭ (Buda).
Molitfelnic. (Buzĕŭ).
Psaltirie, Episcopul Kesarie. (Buzĕŭ).
Liturgiĭ. (Buzĕŭ).
Acaftistieru. (Blaj).
Regulu, tragedie de Corneille, ediţia II, traducere de I. Văcărescu. (Bucurescĭ).
Gazeta de Transilvania, Bareţi şi Mureşeanu. (Braşov).
Fóia pentru minte, etc., idem, idem.
Universul, fóie ebdomadară de Iosif Genilie. (Bucurescĭ).
Curierul român, de Eliade. (Bucurescĭ).
Buletinul oficial al ţereĭ româneschĭ.
Albina românéscă, de Asaki. (Iaşĭ).
Buletinul oficial al Moldoveĭ, de Asaki. (Iaşĭ).
Resumatul istorieĭ universale, în 2 volume, de G. Sĕulescu *) (Iaşĭ).
Istoria naturală de Dr. M. Cihac (Iaşĭ).
Geografia mică, de Popescu Scriban (Iaşĭ).
Aritmetică,
Algebră, } Gh. Asaki (Iaşĭ).
Tabla chronologică,

*) Cărţile de la acésta, până la cea din urmă, sunt enumerate de D. Xenopol ca apărute în 1835.

CAP. VIII.

ANUL 1836

Tot pe suma de 350.000 de leĭ este budgetul scólelor pe 1836, dar Eforia profită de suma de 207.825 de leĭ ce Visteria 'ĭ-a rĕmas datóre pe aniĭ trecuțĭ, ca să facă unele îmbunătățirĭ și lucrărĭ nouĕ, de care ne vom ocupa maĭ la vale.

Maĭ ânteiŭ vom observa că Alex. Ghica Vodă, aprobând în 8 Aprilie cu ofisul sĕŭ No. 251, *) acest budget, imputâ Logofețieĭ trebilor bisericescĭ, că fără prealabila autorizare, Eforia scólelor a făcut adăogirĭ la budget și a luat deosebite mĕsurĭ. Acestea le poruncesce Vodă acum pe cuvintele ce Eforia dete pentru aceste către departamentul bisericesc, prin otnoșenia sa de la 29 ale luĭ Ghenarie trecut, dar pe viitorime trebue să se țină neclătit de orânduelile prescrise prin art. 120 al maĭ sus pomenituluĭ Regulament, ca pentru acest fel de împrejurărĭ să facă raport către stăpânire și să aștepte a i se da poruncile cuviinciόse.

Eată acum analisa budgetuluĭ, pe care l-dăm integral în anexă **):

Veniturĭ:	Leĭ	Par.
Venitul la capit. scólelor din Pitescĭ	600	—
Arendile moșiilor monastireĭ Glavacioc	91.350	—
Din casa centrală a Mitropolieĭ ***)	191.983	13
Din venitul caseĭ Mitropolieĭ	66.666	27
Total . . .	350.600	— ****).

Cheltuelĭ:

a) Continuă scólele județiane din Cernețĭ, (învĕțător Gh. Pleșoianu), T.-Jiuluĭ (C. Stanciovicĭ), Caracal (Ion Trușescu), Râmnicul-Vâlceĭ (Toma Serghiad), Pitescĭ (Simonide), Câmpu-Lung (D. Jianu), Giurgiu (D. Serghiad), Rușiĭ-de-Vede (Alexe Popovicĭ), Brăila (Ion Penescu), Focșanĭ (Alexe Fortunat), Buzĕŭ (Dionisie Ieromonah), Tĕrgoviștea (M. Drăghiceanu), Văleniĭ-de-Munte (Gherasim Gorjan), Ploescĭ (Costache Mălureanu),

*) Dăm în anexă ofisul Domnitoruluĭ, din 8 Aprilie.

**) Anexa budgetuluĭ pe 1836.

***) Baniĭ ce în aniĭ trecuțĭ se dădeaŭ de la Visterie, aŭ a se incasa direct de la Mitropolie, spre a nu se face întârdiere Eforieĭ la plata lor, cum se întêmplă când ĭĭ primea din Visterie direct.

****) Veniturile scóleĭ Ionașcu și Obedeanu, sunt prevĕdute în budget deosebit.

Numaĭ în cursul primăvereĭ din 1836, a se deschide scóla de Călărașĭ, după ce se va pregăti mobilierul necesar. In budget nu este prevĕḑută suma de 4.440 de leĭ pentru acéstă scólă, ca pentru tóte cele-l-alte de maĭ sus *).

b) Scóla din Craiova (începĕtóre).

Profesorul cl. I și II (Gr. Mihăescu), a 250 de leĭ pe lună. 3.000
„ cl. III Gh. Călinescu, profesor al 2-lea, a câte 300 de leĭ pe lună, deci pe an 3.600
Total . . . 6.600

c) Umaniórele din Craiova costaŭ pe an suma de 24.600 de leĭ.

Nu existară decât 3 clase, cu următoriĭ profesorĭ : Stanciu Căpățineanu, **) (gramatica română în cl. I și aplicația regulelor la compunere spre deprindere la stil în cl. II și III, cu léfă de 450 de leĭ pe lună); A. Vizamont, (limba francesă în cl. I, II și III, cu 500 de leĭ pe lună); Costache Leca, (caligrafie în cl. I și desemnul în cl. II și III, cu 400 de leĭ pe lună).

Invĕțătura complementară. Gheorghiu Pop, (aritmetica în cl. VI de umaniόre și geometria în cl. I complem., cu 500 de leĭ pe lună); D. Pavlid, (algebra în cl. I compl. și trigonometria în cl. II compl., cu 800 de leĭ pe lună). Cursul de legĭ ocupat de *C. Moroĭ*, cu 500 de leĭ pe lună.

A. Cesciot de limba ruséscă cu 300 de leĭ pe lună.

Era vacantă catedra de logică din cl. II compl., prevĕḑută cu 500 de leĭ pe lună.

Directorul scólelor, P. Poenaru, era plătit, în 1836, cu 1.250 de leĭ pe lună, iar subdirectorul colegiuluĭ (Florian Aaron), cu 400 de leĭ pe lună.

Se maĭ plătia postul de «Colaborator», o adevĕrată sinecură în favórea fostuluĭ medic al luĭ Kiseleff, Dr. Piccolo, cu 500 de leĭ pe lună. Amintesc în trécăt și de lefile micĭ ale funcționarilor subalternĭ aĭ Eforieĭ : secretar (N. Iliescu, 300 de leĭ), casierul (Stoln. Dumitrache, 300 de leĭ), 2 scriitorĭ, un registrator.

*

In internatul scóleĭ se întrețin regulat ceĭ 12 copiĭ, (14.400 de leĭ pe an).

d) Cu venitul de 16.300 de leĭ ***), al scóleĭ Ionașcu din Slatina, se plăti în 1836 profesorul cl. I și II (250 de leĭ) omul de slujbă și lemne de foc (120 de leĭ pe lună), doctorul orașuluĭ (4.000 de leĭ pe an), cheltuiala bisericeĭ (100 de leĭ), pensie de 80 de leĭ pe lună Constantineĭ, soțieĭ rĕposatuluĭ profesor al scóleĭ din Slatina *Gheorghe Ardeleanul.*

Escedentul venituluĭ scóleĭ pe 1836, de 5.700 de leĭ, fu destinat a mări suma de care să se rezidéscă localul scóleĭ;

e) Cu venitul moșiilor scóleĭ Obedeanu din Craiova, prevĕḑut în sumă de 15.500 de leĭ, se va plăti în 1836 leĭ 4.000 spesele bisericeĭ Obedeanu și restul de banĭ va servi la clădirea scóleĭ din Craiova ****).

---

*) S'a vĕḑut că în acéstă sumă intră: 250 de leĭ léfa profesoruluĭ de cl. I și II, și 120 de leĭ pe lună: «omul de slujbă și lemne de foc.» Decĭ, 370 de leĭ pe lună, séŭ 4.440 de leĭ pe an.

**) I se maĭ dădea alțĭ 250 de leĭ pe lună ca inspector al scóleĭ acesteia și alțĭ 350 de leĭ pe lună pentru lemne și spese mărunte.

***) La noua arendare în 1836, Aprilie, a moșiilor scóleĭ Ionașcu, arenḑile se urcară la 31.300 de leĭ. Decĭ rĕmase din 1836 pe 1837, un escedent de 15.000 leĭ.

****) S'aŭ rearendat moșiile scóleĭ Obedeanu și s'a suit venitul la 29.750 de leĭ, decĭ pe 1837, este un adaos de 14.250 de leĭ. Pentru clădirea începută a scóleĭ din Craiova, s'a rĕspuns până la finea anuluĭ 1836, leĭ 110.300.

Kiriţă Barbovicĭ, (fost învĕţător la Cerneţi în aniĭ anteriorĭ, preda geografia în cl. II şi chronologia în cl. III, cu 350 de leĭ pe lună); C. Murdannotu, numit profesor de limba grécă în cl. II şi III, cu 350 de leĭ pe lună.

f) Scóla din Sf. Sava.

Scóla începĕtóre avea 4 clase, ocupate de Vasilache Jorj, (cl. I şi II cu 300 de leĭ pe lună), Ioniţă Poenaru, (cl. III cu 350 de leĭ pe lună), Mateĭ Sivai, (cl. IV cu 350 de leĭ pe lună), şi un supleant pentru tóte clasele, care era Alexe Marinovicĭ, (100 de leĭ pe lună).

g) Alte 2 scolĭ începĕtóre din Bucurescĭ, era acea de la Sf. Gheorghe-Vechiŭ, (învĕţător C. Petrovicĭ, cu 300 de leĭ pe lună la 2 clase), şi acea de la biserica Amzeĭ, unde preda iar la cl. I şi II A. Creţul, cu aceeaşĭ léfă.

Umaniórele

Ion Pop, (gramatica rom. în cl. I şi deprinderile la stil în cl. II şi III, cu 600 de leĭ pe lună); *C. Aristia*, (limba francesă în cl. I şi II cu 400 de leĭ pe lună); *Alecu Pop*, (caligrafia în cl. I cu 250 de leĭ pe lună); *Iosif Genilie*, (geografia în cl. II şi chronologia în cl. III cu 400 de leĭ pe lună); *Scarlat Valenştein*, (desemnul *) în cl. I, II, III, IV şi V, 500 de leĭ pe lună); *Langhion* (?) profesor de limba francesă în cl. III cu 400 de leĭ pe lună; *G. Iónid*, (de limba grécă veche în cl. IV, V şi VI cu 500 de leĭ pe lună); *Gros*, (de limba francesă în cl. IV şi V cu 600 de leĭ); *Florian Aaron*, (istoria în cl. IV şi V cu 500 de leĭ); *G. Hill*, (de limba latină în cl. V şi VI cu 400 de leĭ); *Simion Marcovicĭ*, (retorica, în cl. VI cu 500 de leĭ).

h) Condeĭe prevĕḑute din noŭ pentru nouĕ lucrărĭ, condeĭe din care putem vedea frumósele scopurĭ urmărite de Eforia scólelor muntene, sunt cele următóre:

1) Se înfiinţéză un Muzeu şi colecţiune de instrumente de fisică. S'a prevĕḑut léfa unuĭ *conservator* al acestuĭ Muzeu, (100 de leĭ pe lună) şi un prefect, adecă director al muzeuluĭ, (400 de leĭ pe lună);

2) Biblioteca înfiinţândă ié fiinţa separată.

Ea este pusă sub direcţiunea prefectuluĭ Muzeuluĭ, dar i se dă un custode special şi un ajutor al acestuia, (ambiĭ cu 200 de leĭ pe lună).

Un condeiŭ de *6.000 de leĭ* se prevede pentru cumpărare de cărţĭ pentru bibliotecă şi pentru tipărirea celor ce se vor socoti de cuviinţă;

3) Se organiséză un serviciŭ special al zidirilor scolare şi bisericescĭ sub numirea de direcţia architectoréscă, (200 de leĭ pe lună). De sigur nu era mare trébă, dar era un bun început;

4) Se subvenţionéză jurnalul literar «Muzeul Naţional», cu 2.205 de leĭ pe an;

5) Se ajută, în mod indirect, tipărirea de cărţĭ şi prin înscrierea în budget a condeiuluĭ de 5.000 de leĭ pentru cheltuiala examenelor scólelor din Bucurescĭ şi Craiova, din care condeĭe se cumpără *cărţĭ de premiĭ*;

6) Se servă câte o bursă anuală studenţilor din universităţĭ streine: Christea Capitanovicĭ, (botanica, la Viena), şi N. Ganescu (6.500 de leĭ pe an ambiĭ).

Eată, negreşit, paşĭ marĭ făcuţĭ înainte în direcţiunea multiplă culturală.

Dar Eforia se sili să facă şi maĭ mult decât prevĕḑuse în budget.

Aşĭa ea hotărî, în cursul anuluĭ 1836, să se facă o sală pentru Muzeu şi alte lucrărĭ

*) In 1836, s'a cumpărat iarăşĭ de maĭ multe sute de leĭ modele de desemn pentru colegiŭ.

de restaurarea localuluĭ St. Sava, priimind aprobarea luĭ Vodă pe jurnalul sěŭ (al Eforieĭ) No. 565 *).

In Iulie 1836, maĭ dă o subvențiune de 100 de galbenĭ luĭ Hariton, fiuluĭ directoruluĭ Gheorghiadi, care studia în Edimburg **).

In 7 August 1836, D. profesor și sub-director la St. Sava, dobêndesce, cerênd în Iunie, la Vodă, un ajutor de 2.500 de leĭ ca prenumerație pentru tipărirea tomuluĭ al 2-lea și 3-lea din opera sa : Istoria țěreĭ românescĭ, din care a tipărit singur tomul I în anul trecut ***).

Şi pe când cu asemenea mod ajuta publicarea uneĭ cărțĭ, care pe atuncĭ făcu o adevěrată revoluțiune morală în sînul națiuneĭ, Eforia nu perde din vedere și nevoile culturale ale limbeĭ naționale. Ea, prin jurnalul sěŭ No. 515, (dosarul No. 126 al Eforieĭ), întocmi un comitet literar dintre profesoriĭ scóleĭ St. Sava, cu obligațiunea să se ocupe de limbă, de îmbunătățirea eĭ și a scrierei eĭ.

Dăm în anexă în întregime actul memorabil al Eforieĭ și cele ce acest act a provocat apoĭ.

*

O měsură importantă a Eforieĭ în decursul anuluĭ scolar 1835—1836: Ea dispune să se facă examene serióse, iar nu numaĭ — cum se obicĭnuia — în fața publiculuĭ, în 2 séŭ 3 ore, în ḑiua împărțireĭ premiilor. Acéstă měsură o aduce la cunoscința publiculuĭ, invitând pe părințĭ să visiteze examenele particulare, adecă nu numaĭ cel *Ceremonial* din ḑiua festivitățeĭ scolare anuale.

La ocasiunea examenelor de véră din anul acesta, Eforia publică o programă tipărită de cursul învěțăturilor urmate la St. Sava în anul scolar 1835—1836.

O dăm întrégă în anexă, ****) fiind de o deosebită importanță.

Eată modul cum anunță examenele acestea Curierul rom. No. 37 din 13 Iunie 1836:

«Muzeul național» în numěrul de la 10 ale acesteĭ lunĭ, dă programa examenelor particulare ce se vor face în colegiul St. Sava.

Aceste examene încep la 15 ale curgětóreĭ lunĭ, și vor urma până la 27 pentru tóte cursurile, de la 9—11 césurĭ de diminéță, iar pentru desemn și caligrafie de la 3—5 d. a.

Fieșĭ-care scolar în parte va da examen cu deaměruntul asupra tutulor cursurilor ce va fi urmat. Părințiĭ și tóte persónele ce vor dori să se domiréscă de înaintarea scolarilor în deosebitele clasurĭ, pot merge la colegiul St. Sava, ca să se afle față la examene la ḑilele și ceasurile maĭ sus arětate.

Duminică, la 28 ale acesteĭ lunĭ, se va face cu obicĭnuita țeremonie, examenul general, care urmând a se sěvîrși în puține ceasurĭ, nu privesce atât a arěta maĭ cu dinadinsul înaintarea scolarilor la învěțătură, cât a'ĭ încuragĭa prin împărțirea de darurĭ.»

Eată acum darea de sémă de solemnitatea împărțireĭ premiilor *****).

«Dupe examenele publice, care s'aŭ făcut pentru fieșĭ-care scolar în parte, în vremea celor din urmă 15 ḑile, potrivit cu programa ce s'a publicat prin «Muzeul național» cu

*) Dosarul No. 89.

**) Veḑĭ dosarul Eforieĭ No. 89.

***) Jurnalul Eforieĭ No. 404, semnat de Al. Filipescu, Ştef. Bălăceanu și N. Piccolo.

****) Veḑĭ anexa.

*****) Curierul român No. 41 din 29 Iunie 1836.

No. 37, Duminică, la 28 ale acesteĭ lunĭ, s'a făcut împărţirea darurilor cu tótă pompa cuviinciósă.

I. S. Prinţul Stăpânitor, nelăsând să trécă vre-un prilej spre încuragiarea învĕţătureĭ obşteşcĭ, şi de a insufla în inima tinerimeĭ iubirea de învĕţătură, a bine-voit, cu aflarea sa de faţă, a cinsti acéstă solemnitate. Inaltul cler, ceĭ maĭ însemnaţĭ mădularĭ din nobleţă, s'aŭ aflat asemenea de faţă la acéstă adunare solemnelă, şi o mulţime nenumĕrată de privitorĭ a împlut sala colegiuluĭ.

Marele Logofĕt al trebilor bisericescĭ, Ŝcarlat Michălescu, a deschis şedinţa prin următorul discurs:

Prea Inălţate Dómne,

«Folosul cel maĭ mare ce se póte aduce patrieĭ este, fără înduoială, îngrijirea de crescerea şi învĕţătura tinerimeĭ. Adevĕrul acesta s'a pĕtruns de către Inălţimea Ta cu duhul unuĭ bun părinte al acesteĭ ţĕrĭ. Mărturie netăgăduită pentru acésta este rîvna cea fierbinte cu care Inălţimea Ta sprijinescĭ învĕţătura acestuĭ aşeḑĕmênt obştesc, care slujesce spre lauda acesteĭ ţĕrĭ.

Crescerea tinerimeĭ, care prin protecţia M. T. se lucréză în scólele naţionale, va sluji o-dată spre slavă Inălţimeĭ Téle, spre nobilarea naţieĭ şi fericirea de obşte.

Isprăvindu-se anul scolastic, cea maĭ scumpă datorie ca să se arete Inălţimeĭ Téle sporul acestuĭ aşeḑĕmênt pe care 'l sprijinescĭ cu atâta rîvnă. Eforia scólelor va avea acum cinstea a împlini acéstă datorie şi norocirea cea mare va fi décă ea va putea rĕspunde la aşteptarea I. T. şi la mulţămirea a tóteĭ acesteĭ cinstiteĭ adunărĭ».

A luat cuvêntul apoĭ Comis. P. Poenarul, şi a rostit următorul cuvênt:

Prea Inălţate Dómne,

«Impărtăşirea ce M. T. bine-voeşcĭ a lua în toţĭ aniĭ la acéstă sĕrbătóre de familie, insuflă în inimile tutulor acelor care se intereséză de fericirea obştéscă, o încredinţare, care din ḑi în ḑi cresce maĭ mult, despre sórta şi viitorimea morală a tinerimeĭ românescĭ.

Protectând cu atâta rîvnă aşeḑĕmênturile de învĕţătură obştéscă, M. T. aĭ dat în tot prilejul dovadă învederată de încredinţarea ce aĭ, că, ca să se facă ómenĭ maĭ bunĭ, trebue să se lumineze prin învĕţăturĭ şi că o bună oblăduire nu póte fi întemeiată pe nesciinţă. Intr'adevĕr, ca să fie ómeniĭ supuşĭ şi credincioşĭ guvernuluĭ, care îĭ ocârmueşce, ca să pótă preţui folosurile ce dobêndesc eĭ de la acesta, trebue să li se dea învĕţăturĭ bune, spre a se apĕra de căile celea înşelătóre, pe care prea lesne se pornesc din nesciinţă.

Pĕtruns de acest adevĕr, M. T. dorescĭ cu cea maĭ ferbinte rîvnă a întinde învĕţăturile şi la clasele cele maĭ sĕrace dintre supuşiĭ M. Tale.

Familiile câte aŭ simţit preţul acesteĭ sprijinirĭ ce dobândesc de la M. T. învĕţăturile, s'aŭ întrecut a se folosi de acéstă facere de bine, nu numaĭ trimiţêndu'şĭ copiiĭ la scóla obştéscă, ci şi îngrijind de dênşiĭ de aprópe ca să 'şĭ urmeze învĕţăturile regulat şi să aibă şi afară din scólă purtare bună.

Aceste familiĭ vor afla resplătirea îngrijirilor în bucuria ce vor simţi vĕḑêndu'şĭ copiiĭ încununaţĭ pentru isbutirea la învĕţătură.

Intr'acéstă ḑi solemnă înfăţişându-se înaintea M. T. scolariĭ, carĭ s'aŭ găsit maĭ destoinicĭ a dobândi premiĭ, se vor cerceta câţĭ-va dintr'ênşiĭ la învĕţăturile ce aŭ urmat în colegiŭ, în curgerea anuluĭ trecut. Vremea însă ce se póte întrebuinţa astăḑĭ pentru acéstă cercetare fiind scurtă, nu se va putea da o ideie lămurită de resultatul învĕţăturilor

de peste an. Scopul acestuĭ mic examen de astăḑĭ, ce s'a urmat şi în aniĭ trecuţĭ în asemenea ḑi solemnă, a fost numaĭ, ca să se dea de o cam-dată cinstitelor persóne dintr'acéstă adunare o ideie repede de şirul învĕţăturilor ce se află acum aşeḑate în scólele obşteşcĭ, până a se obicĭnui fieş-care a visita examenele particulare, carĭ, fiind-că se urméză în maĭ multe ḑile şi fără nicĭ o paradă, nu putea de o cam-dată să tragă curiositatea publiculuĭ. Acum însă când vedem că publicul a început a lua óre-care gust a visita examenele particulare, Eforia socotesce de cuviinţă a nu maĭ osteni prea mult acéstă cinstită adunare cu îndelungarea uneĭ seanţe, pe care timpul şi strimtórea localuluĭ o face ostenitóre, şi a supune la înalta hotărîre a M. T. chibzuirea, ca de acum înainte să nu se maĭ facă şi examen într'acéstă ḑi de paradă, ci numaĭ împărţirea premiilor; iar cine va voi să se înscîinţeze de starea învĕţăturilor, să vie să asculte la examenele particulare. Este cunoscut, că destoinicia şi strădania profesorilor nu sunt îndestule ca să facă pe scolarĭ să sporéscă la învĕţăturĭ, ci că trebue să se înveţe şi părinţiĭ a lua subt o îngrijire maĭ de aprópe urmarea copiilor la scólă. Felurĭ de mijlóce s'aŭ întrebuinţat în toţĭ aniĭ, atât de către Eforie, cât şi de către profesorĭ; la înscrierea scolarilor în registrurile cancelarieĭ, s'aŭ chiămat şi părinţiĭ, séŭ corespondenţiĭ lor, ca să li se dea în cunoscinţă regula după care se urméză acum învĕţăturile şi privegherea ce trebue să aibă asupra copiilor. Profesoriĭ iarăşĭ, înscîinţând pe părinţĭ prin biletURILE ce se daŭ copiilor în tóte sĕptĕmânile pentru gradul învĕţătureĭ şi purtarea scolarilor, i-aŭ îndatorat a se arĕta din vreme în vreme la scólă ca să afle obiecturile asupra cărora trebue să aibă maĭ cu deosebire băgare de sémă în privigherea asupra copiilor. Asemenea şi la examenele particulare, scolariĭ aŭ fost îndatoraţĭ sá chiame şi pe părinţĭ a se afla faţă.

Printr'aceste felurite mĕsurĭ, părinţiĭ învĕţându-se din an în an să cerceteze maĭ de aprópe urmarea copiilor la scólă, lipsirĭ aŭ fost maĭ rarĭ şi stredanie maĭ cu dinadinsul.

La examenul particular de estimp, care s'a început în 15 ale acesteĭ lunĭ, şi s'a urmat în tóte ḑilele până alaltăierĭ Vinerĭ, în 26, s'a vĕḑut că mulţĭ din părinţiĭ, carĭ aŭ visitat aceste examene, eraŭ familiarisaţĭ cu regulele scóleĭ, şi adevĕrat că copiiĭ acelora aŭ făcut şi maĭ mult spor la învĕţătură.

Aci trebue să ḑicem, că décă maĭ mulţĭ asemenea părinţĭ, şi maĭ ales persónele carĭ se deosibesc prin a lor posiţie socială, ar lua cunoscinţă de învĕţăturile ce se urméză în scólele publice, toţĭ 'şĭ-ar deschide atuncĭ inima la dorire şi nădejde de o maĭ bună viitorime; aceia s'ar încredinţa că nu ar fi trebuinţă neapărată să'şĭ trimiţă copiiĭ la scólele de prin strĕinătate în vêrstă prea fragetă şi să se întórcă de acolo orĭ-ce alt afară de românĭ, ci s'ar ţinea să trécă maĭ ântêiŭ în scólele naţionale învĕţăturile pregătitóre, ce se află aşeḑate aci.

In sfêrşit, în urma atâtor lupte materiale, care de atâtea veacurĭ aŭ întârḑiat înaintarea neamuluĭ românesc în civilisaţie, nu am avea acum şi lupte intelectuale, nisce nedomirirĭ, care, ca o fatalitate, ne împing să dărîmăm într'o ḑi ceea-ce d'abia s'ar putea zidi în mulţĭ anĭ. Cu tóte acestea, fieşĭ-care şcie, că datoria şi interesul adevĕratuluĭ patriot este a sprijini aşeḑĕmênturile de luminarea neamuluĭ; prin împărţirea luminilor se îmbunătăţesc năravurile şi viéţa fieşĭ-căruia se face maĭ ticnită. Invĕţătura este trebuinciósă la tóte clasele de ómenĭ, la tóte ramurile de industrie şi la orĭ-ce fel de îndeletnicirĭ; ea nu depărtéză pe ómenĭ de la meşteşugurĭ, séŭ de la meseriĭ, şi nu este tot-d'a-una adevĕrat a ḑice, că cine învéţă carte nu va maĭ voi să fie plugar, séŭ de orĭ care altă meserie, căcĭ învĕţătura din potrivă nobilând tóte profesiile, le face pe tóte de o potrivă cinstite, şi aşia plugarul nu va perde gustul îndeletnicireĭ séle când va sci să citéscă cărţĭ de

agricultură, când va putea să socotéscă tot felul de producte ale pămêntuluĭ, şi va afla prin învĕţătură miḑlócele de a lor îmbunătăţire.

De vom cerceta starea agricultureĭ pe tótă suprafaţa globuluĭ, vom vedea, că pămêntul într'acele părţĭ este maĭ bine lucrat, unde scólele populare sunt maĭ întinse. Meşterul de fer, séŭ de orĭ-ce alt, nu 'şĭ va pierde aplicarea la a sa meserie, când va putea singur să 'şĭ facă socotelile, fără de a maĭ avea trebuinţă de alt scriitor, când, aflând prin citanie desĕvêrşirile ce se fac în meşteşugul sĕŭ, va putea să mulţămescă maĭ bine pe muşteriĭ.

Asemenea n'ar avea nicĭ un temeiŭ nicĭ aceia carĭ ar socoti, că cu întinderea învĕţătureĭ se pierde legea; o părere înşelată ce numaĭ aceia o pot avea, carĭ socotesc că religia stă în superstiţie, căcĭ creştinul cel adevĕrat puter'ar propovĕdui nesciinţa, puter'ar uita că Domnul Christos învĕţa însuşĭ pe norod în biserică, că el poruncia ucenicilor sĕĭ să propovĕduéscă adevĕrul, şi că aceştia propovĕduia în tótă lumea, că nu trebue să se ascundă lumina subt obroc. In sfêrşit, fără de a maĭ fi trebuinţă de maĭ multe doveḑĭ, décă învĕtătura este folositóre, de se va lua în de aprópe băgare de sémă ceea-ce resultéză din urmarea tinerimeĭ nóstre la scóle, nimenea nu va putea tăgădui adevĕrul, că aceştĭ scolarĭ, de o-dată cu deprinderea minţeĭ în ideĭ, carĭ sporesc sciinţa omuluĭ, 'şĭ împodobesc sufletul cu sentimente, care 'ĭ recomandéză despre a lor bună purtare între ómenĭ.

Dreptatea cere, iubiţĭ tinerĭ, a se face acéstă solemnă mărturisire din partea Eforieĭ, căcĭ ceĭ maĭ mulţĭ aţĭ fost nepregetaţĭ în strĕdanie de a vĕ folosi de învĕţăturile şi povăţuirile ce v'aŭ dat profesoriĭ voştri ; nu este înduoială, că şi de acum înainte vĕ veţĭ sili să meritaţĭ asemenea laudă. Nu perdeţĭ nicĭ o-dată din aducerea aminte că; ca să vĕ recomanduiţĭ şi să fiţĭ o-dată ómenĭ însemnaţĭ în bună societate, trebue să nu aveţĭ pregetare a dobêndi acum în vêrsta fragetă, acele învĕţăturĭ carĭ în zadar le veţĭ dori maĭ târḑiŭ, şi că numaĭ atuncĭ veţĭ putea avea viéţă plăcută, când sciinţele ce veţĭ dobêndi vor avea de temeiŭ şi de scopos virtutea, însă acea virtute care avêndu'şĭ isvorul în Sânta religie, va tipări adânc în inimile vóstre acele sentimente de cinste, care fac pe fiŭ iubitor de aĭ sĕĭ părinţĭ, pe scolar supus şi străduitor, pe cetăţean zelosa patriot, pe prieten cea maĭ dulce mângâere, pe părinte cel maĭ bun rĕzem al familieĭ.

Pĕtrundeţi-vĕ tinerĭ, de dorirea şi bunătatea prea înaltuluĭ nostru Domn, care din cele d'ântâiŭ momente ale suireĭ M. Sale în scaunul acesteĭ ţĕrĭ, a luat în deosebită băgare de sémă învĕţătura publică ca pe cea maĭ importantă parte a administraţieĭ.

Precum în tot prelegiul aşia şi astăḑĭ bunul Prinţ, îngrijind de fericirea supuşilor M. Sale, vĕ încuragiéză a vĕ face vrednicĭ de o nouă epocă, străduindu-vĕ a vĕ pĕtrunde de duchul veacululĭ de acum, care este duchul sciinţeĭ, al linişteĭ, al iubireĭ de omenire, al supunereĭ, al pravileĭ şi al oblăduitorilor ce le sprijinesc ; în sfêrşit, duchul acela pe care creştinismul ni'l insuflă şi învĕţătura ni'l luminéză.»

După acésta I. S. Prinţul a poruncit a se cerceta uniĭ din scolarĭ la deosebite învĕţăturĭ după alegerea temelor atât de către I. S. cât şi de către P. P. S. Lor Părinţiĭ Episcopĭ, spre dovadă de norocitele resultate ce s'aŭ dobêndit peste tot din tóte învĕţăturile.

Cu părere de rĕŭ mărturisim, că scurtarea vremeĭ n'a îngăduit ca să se facă cercetarea maĭ pe larg ; cu tóte acestea, rĕspunsurile scolarilor aŭ mulţămit pe deplin adunarea. După acésta, s'aŭ privit caligrafia şi desemnul, care asemenea aŭ tras la sine mulţămirea obştéscă.

In sfêrşit, s'aŭ chiămat scolariĭ, carĭ s'aŭ deosebit maĭ mult, ca să priméscă darurile ce se cuvenia pentru resplătirea silinţeĭ lor; aceĭ din scolarĭ carĭ aŭ primit premiul I, aŭ primit cununĭ din mâna I. S. Prinţuluĭ. Nu era maĭ frumos decât să véḑă cine-va pe aceştĭ ti-

nerĭ scolarĭ întorcêndu-se la locurile lor cu inima săltând de bucurie, ca să priméscă îmbrățișerile părinților lor și felicitațiile tovarășilor lor și ale publiculuĭ.

In vremea în care s'a făcut împărțirea darurilor, musica polculuĭ ânteiŭ al milițieĭ naționale a cântat deosebite bucățĭ, spre a mări bucuria și a străluci triumful acestor isbutirĭ.

I. S. înainte de a pleca s'a dus să cerceteze pensionatul, de unde a eșit fórte mulțămit.

*

Din discursurile aduse, cititorul póte afla bună parte din starea scólelor din țéra Muntenéscă pe 1835—1836.

In cifre iată resultatul dobêndit:

«In curgerea trecutuluĭ an scolar, 3.141 de scolarĭ aŭ urmat cursurile publice în scólele naționale; dintr'aceștia 1.619 în scólele începĕtóre de prin județe, 337 în scóla Craioveĭ, 320 în scólele începĕtóre din Bucurescĭ și 865 în colegiul din St. Sava.

După cele din urmă cercetărĭ, 33 de scolarĭ aŭ primit premiile d'ânteiŭ, alțĭ atâția de al duoilea și 21 acsesițĭ. 575 de scolarĭ s'aŭ găsit destoinicĭ a trece în clasele maĭ înalte, și 290 vor avea să repeteze cursurile anuluĭ trecut». *)

Invĕțătura privată, sĕŭ care era împărțită gratuit pe spese private, numĕra éncă o sumă considerabilă de scolarĭ. Intre aceste scolĭ numĕrăm scóla începĕtóre de la monastirea Colțea cu peste 200 de scolarĭ **); scóla de la Dómna Bălașa, pensionatul de fete Vaillant, etc.

In aceste scolĭ private nu era adoptată pretutindenea metoda Lancaster. La Colțea se hotărî prefacerea localuluĭ în vedere cu predarea acesteĭ metóde o-dată cu anul noŭ scolar.

*

Multă întârḑiere continuă a pune ceĭ maĭ mulțĭ din prelațiĭ bisericeĭ pentru a deschide proiectatele seminariĭ preparande. Abia la Ianuarie 1836, se adună tinerĭ la Mitropolie spre a se organisa seminariile.

La 3 Ianuarie, logofeția bisericéscă scrie din noŭ Mitropolieĭ, ca cel mult la Bobotéză să se pótă deschide scóla.

---

*) Curierul român No. 47 din 20 Iulie 1836.

**) Se citesce în Curierul român No. 1 din 3 Februarie anul 1836:

«In Joia trecută, fiind hramul monastireĭ Colțea, M. S. P. I. Domn, însoțit de statul-major și de înalta nobilime, s'a dus de a ascultat leturghia la biserica acesteĭ monastirĭ, la 9 césurĭ diminéța. După slujba bisericeĭ, M. S. a visitat spitalul ce se află în zidurile monastireĭ. Cu registrurile înaintea ochilor și înconjurat de slujbașiĭ acestuĭ așeḑĕmênt, Prințul, mergĕnd la patul fie-căruĭ bolnav, a cercetat în tóte amĕruntele căutarea ce li se face la bólă și le-a adresat cuvinte mângâitóre. In urma acesteĭ cercetărĭ, M. S. a bine-voit a'șĭ arĕta mulțămirea către mădularele acesteĭ administrațiĭ, pentru buna îngrijire ce se dă la căutarea bolnavilor și ajutorul ce li se face fără întârḑiere.

M. S. a visitat după aceea scóla ce se ține în încăperile monastireĭ. Peste duoĕ-sute de scolarĭ urméză într'acéstă scólă învĕțăturile începĕtóre; unul din scolarĭ a spus cu multă îndrăsnélă și ințelegere un cuvênt analog cu circumstanța. Prințul a bine-voit ĕnsușĭ a face întrebărĭ unor scolarĭ, și s'a vĕḑut că eĭ rĕspundea cu îndrăsnélă și cu acuratețǎ la întrebările ce li s'aŭ făcut».

Iată adresa cu No. 15 a Logofeţiei bisericescĭ:

Sfântei Mitropolii

«Fiind-că deschiderea seminaruluĭ, după silinţele ce face acéstă Logofeţie întru pregătirea celor trebuinciόse, urméză a şĭ-avea locul eĭ negreşit după Bobotéză, cu cinste aduce la cunoscinţa sfânteĭ mitropoliĭ, să bine-voiéscă a chibzui şi a hotărî profesoriĭ trebuincioşĭ pentru predarea învĕţăturilor în seminar, dupe rânduiala prescrisă în regulament. Dintre carĭ unul va avea deosebit şi însărcinarea de inspector, şi tot-de-o-dată să cumpere şi cărţile de învĕţătură câte vor trebui. Iar pre Logofeţia o va cinsti cu rĕspuns de punerea la cale» *).

Numaĭ la 2 Februarie 1836, cu chiŭ cu vaĭ, se inaugură seminariul cu un numĕr de 42 de scolarĭ.

Ioan Eliade, dând sémă **) de festivitatea acesteĭ inaugurărĭ, înfruntă pre Episcopĭ:

«După reforma ce s'a făcut în administraţia acesteĭ ţĕrĭ, învĕţătura obştéscă luase o nouă organisaţie şi îmbunătăţirĭ simţitóre se introdusese în acéstă ramură. Ţéra românéscă se bucură, de sunt acum câţĭ-va anĭ, de rodul acesteĭ întocmirĭ; dar cu tóte acestea, tineriĭ ce ar fi voit să se hotărască pentru starea preoţéscă, rĕmăseseră a aştepta încă momentul în care să fie şi eĭ chiamaţĭ a se împărtăşi de folosurile ce doria a dobêndi dintr'o învĕţătură întocmită intr'adins pentru cinul preotesc.

O administraţie, ce era cu totul îndeletnicită spre îmbunătăţirĭ, nu putuse lăsa acéstă lipsă în aşeḑĕmênturile nóstre; Regulamentul organic legiuise asupra unuĭ obiect aşia de folositor, şi o pravilă deosebită, ce s'a hotărît în anul 1834, aşeḑase temeiurile ce privia la întocmirea seminarelor şi dădese asupra Episcopilor şi Mitropolieĭ însărcinarea de a întâmpina fondurile trebuinciόse pentru ţinerea acestor aşeḑămênturĭ.

Cu tóte acestea nimic nu se făcuse, punerea în lucrare se părea că întâmpină óre-care neînlesnirĭ, în sfêrşit mulţămită fie hotărîreĭ buneĭ voinţe a MărieĭSale Prea Inălţatuluĭ nostru Domn şi rîvneĭ Prea Sfinţilor Episcopĭ, tóte pedicile s'aŭ învins.

Mitropolia dete acum cea d'ântêiŭ pildă cu deschiderea seminaruluĭ sĕŭ; spre acest sfêrşit s'aŭ gătit de-o-cam-dată câte-va încăperĭ la Antim, metohul Sf. Episcopiĭ Argeş, până ce zidirea în care trebue să se aşeḑe seminarul acesta se va clădi în cuprinsul Mitropolieĭ.

O întêmplare, ce se aştépta cu atâta dorire, ce se cerea de tótă obştea, şi care va avea o influenţă folositóre în moralul obşteĭ, şi maĭ ales între locuitoriĭ de prin sate pe carĭ nu'ĭ póte cine-va indestul plânge, căcĭ duchovnicescĭ lor *păstorĭ, ce 'ĭ-aŭ avut până acum, nu dobândiseră nicĭ un mijloc de a se pĕtrunde de sfânţenia slujbeĭ lor şi de întinderea datoriilor puse asupră-le, acéstă întêmplare, ḑicem, trebuia să fie obiectul uneĭ serbărĭ obşteşcĭ.*

Duminică dar, în 2 ale acesteĭ lunĭ, M. S. Prea Inălţatul nostru Domn, însoţit de o numerósă suită, s'a dus pentru acésta la Episcopia Argeşuluĭ.

M. S. s'a coborît la încăperile Seminaruluĭ, unde s'aŭ primit de înaltul cler. Scolariĭ seminariştĭ aŭ întêmpinat pe M. S. cu cântarea unuĭ imn de mulţămire. După aceea, P. S. S. părintele Ilarion, Episcopul Argeşuluĭ, a ḑis un cuvênt plin de elocuinţă şi potrivit

*) Chiar după ce s'a deschis, Mitropolia refusa în cursul anuluĭ 1836 de a plăti spesele făcute. Veḑĭ anexele la acéstă pagină.

**) Curierul român No. 3 din 10 Februarie 1836.

nerî scolarî întorcêndu-se la locurile lor cu inima săltând de bucurie, ca să priméscă îmbrăţişerile părinţilor lor şi felicitaţiile tovarăşilor lor şi ale publiculuî.

In vremea în care s'a făcut împărţirea darurilor, musica polculuî ântêiŭ al miliţieî naţionale a cântat deosebite bucăţî, spre a mări bucuria şi a străluci triumful acestor isbutirî.

I. S. înainte de a pleca s'a dus să cerceteze pensionatul, de unde a eşit fórte mulţămit.

*

Din discursurile aduse, cititorul póte afla bună parte din starea scólelor din ţéra Muntenéscă pe 1835—1836.

In cifre iată resultatul dobêndit:

«In curgerea trecutuluî an scolar, 3.141 de scolarî aŭ urmat cursurile publice în scólele naţionale; dintr'aceştia 1.619 în scólele începĕtóre de prin judeţe, 337 în scóla Craioveî, 320 în scólele începĕtóre din Bucurescî şi 865 în colegiul din St. Sava.

După cele din urmă cercetărî, 33 de scolarî aŭ primit premiile d'ântêiŭ, alţî atâţia de al duoilea şi 21 acsesiţî. 575 de scolarî s'aŭ găsit destoinicî a trece în clasele maî înalte, şi 290 vor avea să repeteze cursurile anuluî trecut». *)

Invĕţătura privată, séŭ care era împărţită gratuit pe spese private, numĕra êncă o sumă considerabilă de scolarî. Intre aceste scolî numĕrăm scóla începĕtóre de la monastirea Colţea cu peste 200 de scolarî **); scóla de la Dómna Bălaşa, pensionatul de fete Vaillant, etc.

In aceste scolî private nu era adoptată pretutindenea metoda Lancaster. La Colţea se hotărî prefacerea localuluî în vedere cu predarea acesteî metóde o-dată cu anul noŭ scolar.

*

Multă întârḑiere continuă a pune ceî maî mulţî din prelaţiî bisericeî pentru a deschide proiectatele seminariî preparande. Abia la Ianuarie 1836, se adună tinerî la Mitropolie spre a se organisa seminariile.

La 3 Ianuarie, logofeţia bisericéscă scrie din noŭ Mitropolieî, ca cel mult la Bobotéză să se pótă deschide scóla.

---

*) Curierul român No. 47 din 20 Iulie 1836.

**) Se citesce în Curierul român No. 1 din 3 Februarie anul 1836:

«In Joia trecută, fiind hramul monastireî Colţea, M. S. P. I. Domn, însoţit de statul-major şi de înalta nobilime, s'a dus de a ascultat leturghia la biserica acesteî monastirî, la 9 césurî diminéţa. După slujba bisericeî, M. S. a visitat spitalul ce se află în zidurile monastireî. Cu registrurile înaintea ochilor şi înconjurat de slujbaşiî acestuî aşeḑĕmênt, Prinţul, mergênd la patul fie-căruî bolnav, a cercetat în tóte amĕruntele căutarea ce li se face la bólă şi le-a adresat cuvinte mângăitóre. In urma acesteî cercetărî, M. S. a bine-voit a'şî arĕta mulţămirea către mădularele acesteî administraţiî, pentru buna îngrijire ce se dă la căutarea bolnavilor şi ajutorul ce li se face fără întârḑiere.

M. S. a visitat după aceea scóla ce se ţine în încăperile monastireî. Peste duoĕ-sute de scolarî urmézā într'acéstă scólă învĕţăturile începĕtóre; unul din scolarî a spus cu multă îndrăsnélă şi înţelegere un cuvênt analog cu circumstanţa. Prinţul a bine-voit ênsuşî a face întrebărî unor scolarî, şi s'a vĕḑut că eî rĕspundea cu îndrăsnélă şi cu acurateţă la întrebările ce li s'aŭ făcut».

Iată adresa cu No. 15 a Logofeţieĭ bisericescĭ :

Sfânteĭ Mitropoliĭ

«Fiind-că deschiderea seminaruluĭ, după silinţele ce face acéstă Logofeţie întru pregătirea celor trebuinciόse, urméză a şĭ-avea locul eĭ negreşit după Bobotéză, cu cinste aduce la cunoscinţa sfânteĭ mitropoliĭ, să bine-voiéscă a chibzui şi a hotărî profesoriĭ trebuincioşĭ pentru predarea învĕţăturilor în seminar, dupe rânduiala prescrisă în regulament. Dintre carĭ unul va avea deosebit şi însărcinarea de inspector, şi tot-de-o-dată să cumpere şi cărţile de învĕţătură câte vor trebui. Iar pre Logofeţia o va cinsti cu rĕspuns de punerea la cale» *).

Numaĭ la 2 Februarie 1836, cu chiŭ cu vaĭ, se inaugură seminariul cu un numĕr de 42 de scolarĭ.

Ioan Eliade, dând sémă **) de festivitatea acesteĭ inaugurărĭ, înfruntă pre Episcopĭ :

«După reforma ce s'a făcut în administraţia acesteĭ ţĕrĭ, învĕţătura obştéscă luase o nouă organisaţie şi îmbunătăţirĭ simţitóre se introdusese în acéstă ramură. Ţéra românéscă se bucură, de sunt acum câţĭ-va anĭ, de rodul acesteĭ întocmirĭ ; dar cu tóte acestea, tineriĭ ce ar fi voit să se hotărască pentru starea preoţéscă, rĕmăseseră a aştepta încă momentul în care să fie şi eĭ chiamaţĭ a se împărtăşi de folosurile ce doria a dobêndi dintr'o învĕţătură întocmită într'adins pentru cinul preotesc.

O administraţie, ce era cu totul îndeletnicită spre îmbunătăţirĭ, nu putuse lăsa acéstă lipsă în aşeḑĕmênturile nóstre; Regulamentul organic legiuise asupra unuĭ obiect aşĭa de folositor, şi o pravilă deosebită, ce s'a hotărît în anul 1834, aşeḑase temeiurile ce privia la întocmirea seminarelor şi dădese asupra Episcopilor şi Mitropolieĭ însărcinarea de a întâmpina fondurile trebuinciόse pentru ţinerea acestor aşeḑămênturĭ.

Cu tóte acestea nimic nu se făcuse, punerea în lucrare se părea că întâmpină óre-care neînlesnirĭ, în sfêrşit mulţămită fie hotărîreĭ buneĭ voinţe a Măriei Sale Prea Inălţatuluĭ nostru Domn şi rîvneĭ Prea Sfinţilor Episcopĭ, tóte pedicile s'aŭ învins.

Mitropolia dete acum cea d'ântêiŭ pildă cu deschiderea seminaruluĭ sĕŭ ; spre acest sfêrşit s'aŭ gătit de-o-cam-dată câte-va încăperĭ la Antim, metohul Sf. Episcopiĭ Argeş, până ce zidirea în care trebue să se aşeḑe seminarul acesta se va clădi în cuprinsul Mitropolieĭ.

O întêmplare, ce se aştépta cu atâta dorire, ce se cerea de tótă obştea, şi care va avea o influenţă folositóre în moralul obşteĭ, şi maĭ ales între locuitoriĭ de prin sate pe carĭ nu'ĭ póte cine-va indestul plânge, căcĭ duchovnicesciĭ lor *păstorĭ, ce 'ĭ-aŭ avut până acum, nu dobândiseră nicĭ un mijloc de a se pĕtrunde de sfânţenia slujbeĭ lor şi de întinderea datoriilor puse asupră-le, acéstă întêmplare, ḑicem, trebuia să fie obiectul uneĭ serbărĭ obşteşcĭ.*

Duminică dar, în 2 ale acesteĭ lunĭ, M. S. Prea Inălţatul nostru Domn, însoţit de o numerósă suită, s'a dus pentru acésta la Episcopia Argeşuluĭ.

M. S. s'a coborît la încăperile Seminaruluĭ, unde s'aŭ primit de înaltul cler. Scolariĭ seminariştĭ aŭ întêmpinat pe M. S. cu cântarea unuĭ imn de mulţămire. După aceea, P. S. părintele Ilarion, Episcopul Argeşuluĭ, a ḑis un cuvênt plin de elocuinţă şi potrivit

---

*) Chiar după ce s'a deschis, Mitropolia refusa în cursul anuluĭ 1836 de a plăti spesele făcute. Veḑĭ anexele la acéstă pagină.

**) Curierul român No. 3 din 10 Februarie 1836.

cu circumstanța, care cuvênt se va face cunoscut într'unul din numerile următóre. In urma acestuĭ cuvênt, profesorul de teologie D. Bălăcescu, a făcut o arĕtare pre scurt de șirul învĕțăturilor ce aŭ a se urma și de rânduiala ce trebue să se păzéscă într'acest așe-ḑămênt.

Scolariĭ s'aŭ adunat până acum in numĕr de 42 ; toțĭ sunt fiĭ de preoțĭ din eparchia Mitropolieĭ.

Tineriĭ ce se hotăresc la cinul preoțesc, găsesc într'acest așeḑămênt tóte mijlócele de învĕțătură trebuincióse la acest cin: un locaș ọdihnit, o hrană sănătósă și o îmbrăcăminte potrivită. M. S. Prințul a cercetat după aceea tóte ale acestuĭ așeḑĕmênt, și s'a fórte mulțămit de întocmirile ce s'aŭ făcut.

Inălțimeĭ Sale era păstrată mulțămirea de a întêmpina o trebuință atât de mult simțită; de a pune un hotar la o așteptare prea multă vreme prelungită, și a grăbi mijlócele de a se întinde folositórele luminĭ într'o clasă a societățeĭ atât de importantă, precum este a preoților, cărora le este maĭ cu sémă încredințat moralul obștesc.

Avem bună nădejde că începutul ce s'a făcut la S-ta Mitropolie, se va urma curênd și în eparchia episcopiilor.»

*

Zidirea proiectată pentru scóla de la Craiova, se dă în întreprindere în Iunie 1836. Eforia publică licitare:

«Zidirea scóleĭ de la Craiova fiind a se începe acum în luna luĭ Iulie, se dă în cunoscința obștéscă ca tocmĭala pentru lucrul zidărieĭ și al lemnărieĭ acesteĭ scóle ce face prin mezat la cancelaria Eforieĭ în colegiul Sf. Sava. Orĭ-cine din architecțĭ și meșterĭ va voi să intre în tocmĭală pentru acést lucru, se va înfățișa în orĭ-ce céș din ḑi, la pomenita cancelarie, unde se va vedea planul și modelul scóleĭ.» *)

*

In decursul anuluĭ 1836 a vizitat țĕrile române un ilustru scriitor și profesor frances St.-Marc.-Girardin.

Despre vizita acestuĭ bărbat, facută scólelor scrie «Curierul rom.» No. 66, din 9 Octombre 1836, așia :

«D. St.-Marc.-Girardin care este fórte bine cunoscut în lumea literară și la tribuna Cameriĭ deputaților din Franța, petrecênd vr'o câte-va ḑile în Capitala nóstră, a cercetat deosebite așeḑĕmênturĭ obștescĭ, din care colegiul de la St. Sava a tras maĭ cu deosebire băgarea sa de sémă. Preămblându-se în tótă zidirea, s'a încunoștiințat cu deamăruntul de la profesorĭ despre materiile de învĕțătură și de metodul ce se urméză. Asemenea a visitat și Pensionatul, și cercetând maĭ mulțĭ scolarĭ a rĕmas prea mulțumit de prea buna orânduială care se păzesce în acest așeḑĕmênt și despre chipul cu care s'aŭ așeḑat și se urméză cursurile de învĕțătură. Buna-voința și lauda ce a arĕtat acest învĕțat atât de deosebit, este mărturie de starea cea bună în care se află acest așeḑămênt și va fi un bold puternic atât pentru profesoriĭ noștriĭ, cât și pentru tinerimea care se consfințesce la învĕțătură :» **).

*) Curier No. 36, din 12 Iunie 1836.

**) Veḑĭ în anexă, ce a scris însușĭ St.-Marc.-Girardin, despre acéstă visită.

*

Noul semestru 1836/7 **Anunciu scolar**

«Curierul rom.» No. 52, 14 August 1836, publică: «Vacanța colegiuluĭ național din Sf. Sava luând sfêrșit pentru scólele începĕtóre acum la 15 August, și pentru scólele umanióre la 1 Septembre, se face cunoscut, că învĕțăturile scólelor începĕtóre se încep la 17 ale curgĕtoruluĭ August și învĕțăturile scólelor umaniore la 1 Septembre. De aceea, scolariĭ ce aŭ urmat în anul trecut învĕțăturile în clasurile colegiuluĭ, precum și aceĭ ce acum ântâia dată ar intra în vre-un clas, aŭ să vie cu părințiĭ séŭ corespondențiĭ lor la colegiŭ, cu 3 ḑile maĭ nainte de a se începe învĕțăturile, ca să se înscrie în registrurile cancelarieĭ. Cățĭ din scolariĭ vechĭ séŭ noĭ, carĭ doresc a urma învĕțăturile colegiuluĭ, nu vor veni ca să se înscrie la începutul învĕțăturilor, nu vor fi primițĭ din pricina neorânduelelor ce se întêmplă din venirea lor cea târḑie.»

*

Domnitorul muntean manifesta la orĭ-ce ocasiune buna-voința sa pentru scóla română. In orĭ-ce călĕtorie prin țéră el nu negligĭa de a cerceta scóla. Așĭa în 19 Septembre 1836, vizitând Giurgiul, «după ce aŭ cercetat tóte așeḑĕmintele de aicĭ aŭ *cercetat și scóla*, unde a găsit mare plăcere ênsușĭ în persónă M. S. să cerceteze pe fie-care *scolar* despre învĕțătura'sa. Profesorul scóleĭ a făcut un cuvênt mulțămitor pentru părintescile domnescĭ îngrijirĭ, și M. S. 'ĭ a arĕtat mulțămirea pentru sporirea în învĕțăturĭ a scolarilor.» *).

«Vinerĭ séra, la 4 Decembre, ajunul prasnicului bisericiĭ St. Sava, M. S. P. I. nostru Domn, însoțit de tot statul-major, a mers la pomenita biserică ca să asculte slujba de séră, o parte însemnată din cea maĭ mare nobleță, toțĭ *profesoriĭ colegiuluĭ și mulțime de persóne* de tóte stările s'aŭ aflat față la acéstă ceremonie.» **).

Nu tot asemenea va fi în curênd purtarea luĭ M. Sturdza din Moldova.

MOLDOVA

Abia deschisă Academia Mihăileană și pe dată începe a avea detractorĭ. Spiritul liberal și național ce scóla română deștepta viŭ și intusiast în tinerime, nu întârḑie a displăcea Rusieĭ și domnitoruluĭ. De aci maĭ ântêiŭ o surdă nemulțămire contra Academieĭ, nemulțămire, care nu va întârḑia a da pretexte de a o lovi, orĭ măcar a'ĭ schimba direcțiunea.

G. Asaki era ênsă acolo ca să pareze lovitura și să dejóce intriga.

— Nu-ĭ bine cum merge Academia ? — Dar e bine cum merge St. Sava din Bucurescĭ ?

Și trămite pre provizorul Crassa la Bucurescĭ să viziteze St. Sava, să raporteze deosebirile de organizare față cu scólele moldovene ***).

---

*) Curierul rom. No. 64, din 28 Sept. 1836.

**) Idem din 7 Decembre 1836.

***) La 27 Ianuarie 1836 Epitropia însărcinéză pe Crassan, provisorul instituluĭ, să mérgă la Bucurescĭ să visiteze scólele și maĭ cu sémă institutul de la Sf. Sava și să facă raport de organisația lor. I se dă pentru călĕtorie 50 de galbenĭ.

cu circumstanța, care cuvênt se va face cunoscut într'unul din numerile următóre. In urma acestuĭ cuvênt, profesorul de teologie D. Bălăcescu, a făcut o arĕtare pre scurt de șirul învĕțăturilor ce aŭ a se urma și de rânduiala ce trebue să se păzéscă într'acest așeḑământ.

Scolariĭ s'aŭ adunat până acum în numĕr de 42; toțĭ sunt fiĭ de preoțĭ din eparchia Mitropolieĭ.

Tineriĭ ce se hotăresc la cinul preoțesc, găsesc într'acest așeḑământ tóte mijlócele de învĕțătură trebuinciόse la acest cin: un locaș odihnit, o hrană sănătósă și o îmbrăcăminte potrivită. M. S. Prințul a cercetat după aceea tóte ale acestuĭ așeḑĕmênt, și s'a fórte mulțămit de întocmirile ce s'aŭ făcut.

Inălțimeĭ Sale era păstrată mulțămirea de a întêmpina o trebuință atât de mult simțită; de a pune un hotar la o așteptare prea multă vreme prelungită, și a grăbi mijlócele de a se întinde folositórele luminĭ într'o clasă a societățeĭ atât de importantă, precum este a preoților, cărora le este maĭ cu sémă încredințat moralul obștesc.

Avem bună nădejde că începutul ce s'a făcut la S-ta Mitropolie, se va urma curênd și în eparchia episcopiilor.»

*

Zidirea proiectată pentru scóla de la Craiova, se dă în întreprindere în Iunie 1836. Eforia publică licitare:

«Zidirea scóleĭ de la Craiova fiind a se începe acum în luna luĭ Iulie, se dă în cunoscința obștéscă ca tocmĭala pentru lucrul zidărieĭ și al lemnărieĭ acesteĭ scóle ce face prin mezat la cancelaria Eforieĭ în colegiul Sf. Sava. Orĭ-cine din architecțĭ și meșterĭ va voi să intre în tocmĭală pentru acest lucru, se va înfățișa în orĭ-ce cés din ḑi, la pomenita cancelarie, unde se va vedea planul și modelul scóleĭ.» *)

*

In decursul anuluĭ 1836 a vizitat țĕrile române un ilustru scriitor și profesor frances St.-Marc.-Girardin.

Despre vizita acestuĭ bărbat, facută scólelor scrie «Curierul rom.» No. 66, din 9 Octombre 1836, așĭa:

«D. St.-Marc.-Girardin care este fórte bine cunoscut în lumea literară și la tribuna Camerii deputaților din Franța, petrecênd vr'o câte-va ḑile în Capitala nóstră, a cercetat deosebite așeḑĕmênturĭ obștescĭ, din care colegiul de la St. Sava a tras maĭ cu deosebire băgarea sa de sémă. Preămblându-se în tótă zidirea, s'a încunoștiințat cu deamăruntul de la profesorĭ despre materiile de învĕțătură și de metodul ce se urméză. Asemenea a visitat și Pensionatul, și cercetând maĭ mulțĭ scolarĭ a rĕmas prea mulțumit de prea buna orânduială care se păzesce în acest așeḑĕmênt și despre chipul cu care s'aŭ așeḑat și se urméză cursurile de învĕțătură. Buna-voința și lauda ce a arĕtat acest învĕțat atât de deosebit, este mărturie de starea cea bună în care se află acest așeḑământ și va fi un bold puternic atât pentru profesoriĭ noștriĭ, cât și pentru tinerimea care se consfințesce la învĕțătură:» **).

---

*) Curier No. 36, din 12 Iunie 1836.

**) Veḑĭ în anexă, ce a scris însușĭ St.-Marc.-Girardin, despre acéstă visită.

*

Noul semestru 1836/7 **Anunciu scolar**

«Curierul rom.» No. 52, 14 August 1836, publică: «Vacanţa colegiuluĭ naţional din Sf. Sava luând sfêrşit pentru scólele începĕtóre acum la 15 August, şi pentru scólele umanióre la 1 Septembre, se face cunoscut, că învĕţăturile scólelor începĕtóre se încep la 17 ale curgĕtoruluĭ August şi învĕţăturile scólelor umaniore la 1 Septembre. De aceea, scolariĭ ce aŭ urmat în anul trecut învĕţăturile în clasurile colegiuluĭ, precum şi aceĭ ce acum ântâia dată ar intra în vre-un clas, aŭ să vie cu părinţiĭ séŭ corespondenţiĭ lor la colegiŭ, cu 3 ḑile maĭ nainte de a se începe învĕţăturile, ca să se înscrie în registrurile cancelarieĭ. Câţĭ din scolariĭ vechĭ séŭ noĭ, carĭ doresc a urma învĕţăturile colegiuluĭ, nu vor veni ca să se înscrie la începutul învĕţăturilor, nu vor fi primiţĭ din pricina neorânduelelor ce se întêmplă din venirea lor cea târḑie.»

*

Domnitorul muntean manifesta la orĭ-ce ocasiune buna-voinţa sa pentru scóla română. In orĭ-ce călĕtorie prin ţéră el nu negligia de a cerceta scóla. Aşia în 19 Septembre 1836, vizitând Giurgiul, «după ce aŭ cercetat tóte aşeḑămintele de aicĭ aŭ *cercetat şi scóla*, unde a găsit mare plăcere ênsuşĭ în persónă M. S. să cerceteze pe fie-care *scolar* despre învĕţătura'sa. Profesorul scóleĭ a făcut un cuvênt mulţămitor pentru părintescile domnescĭ îngrijirĭ, şi M. S. 'ĭ a arĕtat mulţămirea pentru sporirea în învĕţăturĭ a scolarilor.» *).

«Vinerĭ séra, la 4 Decembre, ajunul praznicului bisericiĭ St. Sava, M. S. P. I. nostru Domn, însoţit de tot statul-major, a mers la pomenita biserică ca să asculte slujba de séră, o parte însemnată din cea maĭ mare nobleţă, toţĭ *profesoriĭ colegiuluĭ* şi *mulţime de persóne* de tóte stările s'aŭ aflat faţă la acéstă ceremonie.» **).

Nu tot asemenea va fi în curênd purtarea luĭ M. Sturdza din Moldova.

MOLDOVA

Abia deschisă Academia Mihăileană şi pe dată începe a avea detractorĭ. Spiritul liberal şi naţional ce scóla română deştepta viŭ şi intusiast în tinerime, nu întârḑie a displăcea Rusieĭ şi domnitoruluĭ. De aci maĭ ântêiŭ o surdă nemulţămire contra Academieĭ, nemulţămire, care nu va întârḑia a da pretexte de a o lovi, orĭ măcar a'ĭ schimba direcţiunea.

G. Asaki era ênsă acolo ca să pareze lovitura şi să dejóce intriga.

— Nu-ĭ bine cum merge Academia ? — Dar e bine cum merge St. Sava din Bucurescĭ ?

Şi trămite pre provizorul Crassa la Bucurescĭ să viziteze St. Sava, să raporteze deosebirile de organizare faţă cu scólele moldovene ***).

---

*) Curierul rom. No. 64, din 28 Sept. 1836.

**) Idem din 7 Decembre 1836.

***) La 27 Ianuarie 1836 Epitropia însărcinéză pe Crassan, provisorul institutuluĭ, să mérgă la Bucurescĭ să visiteze scólele şi maĭ cu sémă institutul de la Sf. Sava şi să facă raport de organisaţia lor. I se dă pentru călĕtorie 50 de galbenĭ.

Deschiderea Academieĭ Mihăilene în anul trecut continuă cu tóte acestea a intusiasma ţéra. Negreşit deabia organisate clasele, pentru primul semestru al anuluĭ scolar 1835—1836 nu vom avea de înregistrat immediate progrese.

*

Comitetul academic, înfiinţat prin legea de organisare a academieĭ, era o bună instituţiune, menită, în mintea luĭ G. Asaki, de a se substitui cu încetul administraţiuneĭ adesea arbitrare a Epitropieĭ. Acest consiliu séŭ comitet academic coprindea pre referendarul Epitropieĭ, în calitate de delegat al acesteia în comitet, (rectorul academieĭ era preşedintele comitetuluĭ), apoĭ ca membri eraŭ profesoriĭ cursurilor superióre.

*

In interesul îmbunătăţireĭ şi înmulţireĭ personaluluĭ didactic, activul referendar G. Asaki isbutesce să chiame de peste hotare câţĭ-va profesorĭ importanţĭ, aşïa D-rul Maisonabe, care în 1837 va deveni rector al academieĭ, preşedintele comitetuluĭ Academic şi profesor de drept public şi de literatura înaltă francesă ; asemenea D-rul Petru M. Campianu (ḑis şi Maler), care va succede luĭ Murgu, în 1837, la catedra de filosofie, etc. *).

*

Anul noŭ 1836, debutéză cu un scandal, invocat apoĭ de neamiciĭ scóleĭ ca un semn de incapacitatea profesorilor românĭ de a manţine disciplina.

O petiţiune a unuĭ evreŭ, Şulim Groper, supus austriac, din 1836, Ianuarie 26, adresată Mitropolituluĭ, ca preşedinte al Epitropieĭ, arétă că studenţiĭ eraŭ justiţiabilĭ de comitetul academic şi pentru fapte strĕine scóleĭ. Groper se tânguesce, că în 23 Ianuarie vre-o 20 de studenţĭ întorcênduse de la academie la Treĭ-Ierarchĭ, nóptea, aŭ intrat în dughiana luĭ de mărunţişurĭ şi l'aŭ bătut.

Mitropolitul trimite fapta în cercetarea comitetuluĭ scolastic. (Dos. No. 120 curent, Archiva Statuluĭ).

Seulescu făcênd cercetare află pre studenţĭ nevinovaţĭ. (Fila 3 de la acelaşĭ dosar).

*

Décă umaniórele, bine-rĕŭ, se înşghebaseră, nu tot aşïa eraŭ înfiinţate cursurile superióre. Flechtenmaher, încă la Februarie 1836 dădea lecţiunĭ de l. latină şi germană, dar nu începuse cursul de legĭ. Flehtenmaher, în 15 Februarie, anunţă Direcţia învĕţătureĭ publice, că s'aŭ tălmăcit în clas la limba latină viaţa luĭ Epaminonda şi s'aŭ făcut teme din românesce în latinesce, iar din limba germană s'aŭ învĕţat din literatură, partea poetică cu exemple din autoriĭ clasicĭ germanĭ. (Dosar No. 21 Arch. Stat. pag. 104).

Acelaş profesor, în 2 Maiŭ (1836), întreba pre Direcţia scólelor publice: «Când iĭ va

*) Eftimie Murgul, prin petiţiunea din 11 Maiŭ 1836, ḑice, că aflându-se până acum profesor de filosofie, de la începutul anuluĭ scolastic a propus o parte din Metafisica teoretică şi decĭ cere Epitropieĭ să i se fixeze ḑi de examen pentru elevĭ cât maĭ curênd «pentru că maĭ îndelungat nu voiŭ putea zĕbovi aicea.». Iată fixată data plecăreĭ luĭ Murgu.

Dos. 18 curent, Arch. Stat., fila 186.

veni rîndul de a paradosi legile positive ale pământuluĭ acestuia?» (Dosar citat, pag. 22).

Se pare chiar că şi léfa nu ş'o primea Flehtenmaher, nicĭ ca profesor de limba latină şi germană, căcĭ o reclamă cu jăluire *).

*

In 12 Maiŭ 1836, Epitropia constată, că ascultătoriĭ clasuluĭ filosofieĭ aŭ cerutele cunoscinţe pentru a putea urma cursul legilor ; decĭ ordonă ca profesorul de legĭ Flechtenmacher, să încépă a paradosi dreptul natural *(jus naturae)* de 4 orĭ pe săptemână.

*

In 15 Aprilie 1836, comitetul Academic încheie jurnalul No. 11 pentru examenele sĕvîrşite conform programeĭ Epitropieĭ.

Examenele aŭ durat apoĭ în ḑilele de 16, 17, 18, 20 şi 21. Comitetul constată, că unia din scolarĭ «socotind a fi destul că s'aŭ deprins a scrie şi a face socotelile» aŭ părăsit învĕţătura şi aŭ intrat prin cancelariĭ, séŭ în alte îndeletnicirĭ.

Epitropia, cu anaforaua No. 71 din 2 Maiŭ 1836, arétă luĭ Mihaĭ Sturza, că s'aŭ sfêrşit examenele speciale şi 'l cere să hotăréscă o ḑi «Pentru solemna înfăţişare a generalniculuĭ public examen, carele să se norocéscă şi de fiinţa I. Vóstre, spre a putea însuşĭ judecă despre starea învĕţătureĭ publice.»

Domnitorul, cu însăşĭ mâna sa pune resoluţiune : «Publicul examen va fi Sâmbătă în 9 Maiŭ, pentru care Epitropia va pofti pe obştésca Adunare şi pre alţĭ boerĭ a se afla faţă.» (In 5 Maiŭ 1836, dos. 18 curent Arch. Stat., fila 228).

Semnat, **M. Sturdza.**

Vodă chiamă Adunarea obştéscă la examene, cu gândurĭ neprietene scóleĭ. Indată apoĭ va sbucni furtuna contra limbeĭ române ca organ de predare în scóle, cu gând ca să se înlocuéscă învĕţătoriĭ românĭ cu streinĭ, spre a se ezi curentul naţional.

Despre acésta avem a ne ocupa maĭ departe.

Aci ênsă vom menţiona, că la 26 Maiŭ (1836), Epitropia complectéză comitetul academic, care «*s'află acum neîndeplinit*» prin «rânduitul de către P. I. Domn D-lu Căminar Costin Veissa, cu însuşire de mădular extraordinar,» şi prin provisorul institutuluĭ Gherasim Crassan, Maiorul Singurov, profesor filosofieĭ Căminar Flechtenmacher, pah. G. Sĕulescu, profesorul literatureĭ francese Répey, carĭ conform art. 120 din regulamentul scólelor vor fi datorĭ a se aduna regulat odată pe săptemână sub preşedinţa unuĭ membru al Epitropieĭ, séŭ în lipsă a referendaruluĭ **).

Acéstă introducere de noĭ membri în comitetul academic nu provine din bune intenţiunĭ. Crassan şi Repey ***), déca nu şi Veissa, eraŭ instrumentele, cu carĭ M. Sturdza spera

*) Şi în loc de a fi plătiţĭ regulat, li se ceré numaĭ lor să nu facă absenţe !

**) Cu puţin maĭ înainte Epitropia a dispus că: Singurov să încépă un curs de inginerie «care se va urma pe lângă paradosul geometrieĭ teoretice şi a istorieĭ pragmatice. (Dosar 20 curent, Arch. Stat.).

***) Acest L. Repey va fi silit nu târḑiŭ să se ducă din Moldova în Muntenia. La Bucurescĭ va publica în 1841, la tipografia Valbaun, opera : «Istoria elementară, pentru trebuinţa tinerimeĭ moldo-româneseĭ», în 8º în limbile francesă şi română, dedicat luĭ Alex. D. Ghica Vodă.

să isbéscă direcțiunea națională a Academieĭ. Provizorul Crassan reintors din vizita didactică de la Bucurescĭ, se puse să facă, înțeles cu Répey, un proiect de reorganizare a scólelor. Scopul urmărit de ceĭ doĭ cumetri era: înlocuirea în Academie, în cursurĭ, a limbeĭ române cu cea franceză. Ce se câștiga cu acésta? Se înlăturaŭ din învĕțământ profesoriĭ naționalĭ..... Așĭa ceva va face M. Sturdza și în vremea revoluțiuneĭ de la anul 1848, cum la timp vom vedea!

Epitropia trămise proiectul luĭ Crasan și Répey în studiul comitetuluĭ academic, după ce'l completase cu chiar aceștĭ neamicĭ aĭ scóleĭ române. E probabil că eĭ și Domnitorul speraŭ, că și noiĭ membri aĭ comitetuluĭ academic, Maior Singurov și Flehtenmaher, vor fi pentru noul proiect. Se înșelară! Comitetul adresă Epitropieĭ următorul raport, în 28 Iunie 1836:

«Jos iscăliților mădulărĭ ale Comitetuluĭ Academic, împărtășindu-se proiectul de reformă atingĕtor de învĕțăturile publice, închipuit de DD. provisorul Crassan și profesorul de literatura francesă Repey și vĕḑĕnd că tóte aceste disposițiĭ sunt prevĕḑute de Reglementul scolastic, afară de socotința a nu se paradosi sciințele în limba națională, dar în limbĭ streine, care idee s'aŭ și anerisit de Cinstita Epitropie, potrivit cu legiuirile organicesculuĭ Reglement, ce glăsuesc «că cursurile tuturor învĕțăturilor să se facă în limba românéscă, nu numaĭ pentru înlesnirea învĕțăreĭ tinerilor și cultura limbeĭ naționale, dar și pentru că tóte trebile publice aŭ a se tratarisi în acéstă limbă, care este și limba biserice ĭ» și potrivit cu însușĭ interesul și cinstea națieĭ; declarăm că afară de aceea socotință a sus-numitelor mădulărĭ, la tóte cele-l-alte ne unim, ca cu acele carele sunt cuprinse în Reglementul scolastic, precum spre pliroforia Cinstiteĭ Epitropiĭ s'aŭ însemnat anume paragrafurile pe marginea aceluĭ proiect, adăogĕnd jos iscăliții, că acea cu sfânțenie păzire a Reglementuluĭ scolastic și aplicația în tótă a luĭ coprindere, potrivit cu înțelépta întăritură a Prea Inaltuluĭ Domn, va putea înfățoșa rodurile dorite precum și cazurile cele neprevĕḑute spre analóga îndeplinire.»

Iscălițĭ: *Seulescu Paharnic.*
Major Singurov
Flehtenmaher Căminar
Eși 1836, Iunie 28. *Refer. G. Asaki*

De-ocamdată pericolul fu înlăturat prin energia membrilor comitetuluĭ academic, și maĭ ales a referendaruluĭ G. Asaki. Lucrul rĕmase în zăcere și Domnitorul de-ocamdată se mărgini a introduce în Troia calul luĭ Ulis: el înființă un post plătit de procuror al scólelor publice. Acesta avea, în mintea luĭ Sturdza, să privigheze de aprópe la ce se făcea în scóle. Insușĭ G. Asaki referendarul avea să fie controlat de noul procuror, Căminarul Costin Veisa, deja introdus în sînul comitetuluĭ Academic.

La 6 Iulie 1836, Epitropia cu jurnalul No. 119, dispune ca profesoriĭ să nu lipséscă de la clas «fără pricină de bólă adeverită prin mărturia doctoruluĭ, séŭ în cas extraordinar încredințat». De va lipsi, ântâiŭ să'ĭ facă observație comitetul academic și pentru fieșcare dată casierul îĭ va trage un anologon din léfa sa. De va lipsi de 3 orĭ în o lună va perde postul sĕŭ.

Tot acum se ia disposiția a se pedepsi și scolariĭ, carĭ lipsesc de la clas fără motiv. Cel care lipsesce de 3 orĭ în o lună se va depărta din scólele publice.

Cu jurnalul No. 19 din 14 August 1836 se dispune, că scolariĭ externĭ să urmeze regulat clasele. Părințiĭ să dea declarație pentru acésta și că de nu vor fi următorĭ să aibă

a plăti o amendă. Din suma adunată din amende se va ține in internat un scolar sărman. (Dos. No. 86 curent, Arch. Stat.).

*

In 24 Septembre 1836 se daŭ instrucții nouĕ observate de domnitor pentru povățuirea procurorului scólelor publice, Căminarul Costin Veisa ; ele se comunică acestuia și el rĕspunde de primire în 10 Octombre 1836.

Acum bateriile sunt pregătite și în 2 Noembre (1836) Domnitorul aruncă fulgerile, prin *ofisul* ce adreséză Epitropieĭ, sub No. 77.

Cu mila luĭ Dumnedeŭ

Noĭ Mihail Grigorie Sturza VV.

Domn țĕriĭ Moldoveĭ,

Către Epitropia învĕțăturilor publice.

«Domnia Mea avĕnd pururea plecare a îndemâna mijlócele către înflorirea ramuluĭ sholastic, din carele odrăslesc îmbunătățirile soțiale, găsesc neapărat spre a se da luĭ cuvenita direcție, a chiăma tótă luarea aminte a Epitropieĭ asupra unuĭ obiect de o așia mare cuviință, pentru a siguripsi cu un chip neclintit fericirea tinerimiĭ, care este acea a învĕțăturiĭ și a bunuluĭ moral.

Pentru a se câștiga acéstă îndoită ispravă ar fi cu totul neapărat, ca Epitropia, fără întârdiere, să se îndeletnicéscă :

1) Intru a cerceta décă *învĕțătoriĭ limbeĭ românescĭ au cunoscințele cerșute în obiecturile ce învĕță, a cerceta metodul lor* *) *și a atârna asupră-le* o grea rĕspundere pentru rodul ce are a se culege, hotărîndu-le și obiecturile ce eĭ sunt îndatorițĭ a învĕța elevilor până la examenul de peste an ;

2) Intru a lămuri obiecturile ce se cuvin a se paradosi în limba românéscă **) precum și acele în limba franțuzéscă ; căcĭ pentru a învĕța cu folos vre-o sciință trebuesce autoriĭ și o limbă bogată în felurĭ de scripturĭ și tălmăcirĭ ințelepte. Un ritor, carele paradosesce ritorica, este sigur despre isprava luĭ și încredințat de a aduce în sĕrguință pe eleviĭ sĕĭ, décă el are in-vedere cărțile tribunilor Atineĭ, a Romiĭ și altor luminate neamurĭ, precum și de a le arĕta marele folos ce eĭ pot trage din tóte acele discursurĭ, culegĕnd frumósele maxime rĕspândite într'ênsele și învĕțând a cunósce osebitele noróde prin feluritele mijlóce, ce eĭ le întrebuințéză întru a se face destoinicĭ bineluĭ patrieĭ. Analisând figurile retoriceĭ, profesorul găsesce o mulțime de pilde de tot felul, în retoriĭ de tribună și în aceĭ de amvonă. Și așia precum noĭ ne avĕnd ĕncă tóte *aceste bogățiĭ în limba nóstră, nicĭ în orighinalurĭ, nicĭ în bune tălmăcirĭ, este vederat că trebuie cine va în vremea de față să alerge la limba franțuzéscă, ca una ce este pretutindenea rĕspân-*

---

*) Apare de aci, că principalul scop urmărit era înlăturarea profesorilor, carĭ displăcuseră Domnuluĭ, seŭ maĭ bine Rusieĭ.

**) Argumentarea din lucrarea anterióră a luĭ Crassan reapare aice. Din § V se vede, că Crassan nu era nicĭ de astă-dată strein la afacere și 'șĭ trăgea cenușa pe turtă.

dită și îndestrată cu cele mai multe originaluri și care este mai înlesnitóre pentru bogăția imitativă în iscusitele sale tălmăciri.

«Aceea ce noi dicem de ritorică va putea asemenea a fi aplicarisită și la filosofie; și întru adevĕr un profesor, care nu ar avea în vedere Cercarea asupra înțelegerii omenesci a lui Loke, Tratația simțirilor a lui Condilac, Duhul pravilelor a lui Monteskio pentru dreptul firesc și acel al ómenilor și îndestule alte cărți nemuritóre, nu ar fi de cât un profesor fie-cum și nu póte avea de cât elevi ce se vor desgusta de învĕțătură. Drept aceea, de cea mai neapĕrată trebuință ar fi, ca epitropia să se îndeletnicéscă întru a jertfi în câte-va dile tótă a sa luare aminte asupra clasurilor franțuzesci, poruncind profesorilor cea mai cu dinadinsul stăruință la învĕțătură și țintind către mijlócele sporirei acestui ram. Iar în cât pentru un profesor bun de filosofie, un asemenea este cu totul de trebuință a se îndemâna cu cât se va putea mai în grabă, din țéră străină, avênd calitățile cerșute de a ocuparisi cu vrednicie acest scaun.

3) Domnia mea am și făcut trebuitórele puneri la cale pentru ca de aci înainte profesorii să fie plătiți regulat la fie-care triminie, și Epitropia va lua mĕsurile trebuincióse asupra raporturilor, pe cari direcția ii va face în tóte lunile, pentru ca profesorii să împlinéscă cu scumpĕtate datoriile lor;

4) Referendarul trebue să se afle douĕ césuri pe di la Academie și procurorul cel puțin de trei ori pe sĕptemână. Acești doui foncsionari urméză a se înțelege cu provizorul, pentru ca profesorii să fie îndeletnici în clasurile lor, fără a se depărta, afară de cazurile extraordinare, care trebue a fi aduse îndată prin înscris la cunoscința provizorului;

5) Provizorul, în lipsa referendarului, este însărcinat cu aceeași îndatorire ce și acesta împlinesce, căci fără de acésta va urma neascultare și în sfêrșit confuzie și neorînduială;

6) Așia precum pedagoghii și țenzorul sunt orînduiți dupe reglement, pentru a se îndeletnici de măruntele trebi ale slujbii, ei sunt, pentru a se lăsa provizoriului vremea trebuitóre întru îndeletnicirea sa la lucruri de cuviință mai mare, îndatoriți a fi cu rîvnă și energie, căci altmintrelea vor fi depărtați din postul lor;

7) Procurorul rânduit din partea ocârmuirei pentru control și țenzură, trebue ca să aibă șciință de ori-ce se întêmplă atât în academie cât și în scóla Sânților Trei-Ierarhi și într'acea a fetelor, pentru ca să pótă odată pe lună a se face raportul sĕu întemeiat și pe larg. La sfêrșitul fie-cărei trimenii el este dator a cerceta condica sameșului și în deobște a priveghia ca să nu urmeze înprăștiere din banii scólelor;

8) Sameșul este dator a plăti lefile negreșit la sfêrșitul triminiei, fără să fie amploiații scólelor îndatorați a alerga adesea și în zadar;

9) Epitropia va aduce prin înscris la cunoscința comitetului sholastic tóte aceste puneri la cale, pentru ca de pe acum să se pue în deplină lucrare, așia precum și acele ce până acum s'aŭ publicarisit prin mijlocirea tiparului.

Mihail Sturza VV.

L. S.

No. 77, anul 1836
Noembre 2 dile

Oficiul domnesc făcea din provisorul internatului și din procuror agenții principali. Procurorul mai ales se substituia aprópe în totul referendarului G. Asaki. Lupta era vĕdită în contra actualei organisațiuni a scólelor și în contra acelor ce lucraseră și lucraŭ pentru ele.

Prin isgonirea limbei române de la mai multe materii de învĕțământ, se puneaŭ, se dedeaŭ la o parte profesorii români neplăcuți.

La oficiul domnesc, comunicat Comitetuluĭ Academic, rĕspunde acesta cu un lung raport, care va ocupa un ma e loc în istoria scóleĭ şi în particular a limbeĭ naţionale. Orĭce am ḑice noĭ va fi maĭ slab de cât înseşĭ vorbele luĭ G. Asaki, G. Sĕulescu, Damaschin Bojinca, Flechtenmacher şi Singurof. Iată-le :

«In urma ofisuluĭ Cinst. Epitropiĭ, din 11 ale acestia, prin care se recomanduesce comitetuluĭ a intra în cercetarea următórelor ponturĭ, comitetul în cursul seanţelor din 12, 14 şi 24 a curgĕtóreĭ, luându-le în trataţie aŭ lămurit acestea :

1) Ce se atinge de vrednicia învĕţătorilor, de aŭ cunoscinţele cerşute în obiecturile cu carĭ sunt însărcinaţĭ a le paradosi ? Comitetul s'aŭ încredinţat că : respectiviĭ profesorĭ, din carĭ uniĭ aŭ urmat cursurile învĕţăturiĭ aice, iar alţiĭ în Academiile Rosieĭ şi Austrieĭ, ântêiŭ, măcar că la primirea lor aŭ fost îndatorıţĭ a înfăţoşa atestaturile de la scólele de unde aŭ învĕţat, potrivit cu ceruta orênduială, cu tóte acestea comitetul, spre împlinirea datorieĭ cuprinsă prin pontul 1-iŭ a ofisuluĭ, aŭ dorit din noŭ a i se împărtăşi, din care s'aŭ vĕḑut: vremea când, locul unde şi chipul cu care aŭ urmat învĕţăturile, precum se arétă lămurit prin alăturata aice fóie formulară sub lit. A, din care cinstita epitropie va cunósce şi pe aceia din învĕţătorĭ, cariĭ n'aŭ înfăţoşat atestaturĭ de sĕvîrşirea învĕţăturilor cu carĭ sunt însărcinaţĭ, şi a judeca despre a lor vrednicie. Insuşimile pentru posturile ce ocuparisesc se dovedesc : 1-iŭ din atestaturile înfăţoşate ; 2-lea prin aplicaţie, cu prilejul examenilor publice ce s'aŭ făcut cu scolariĭ din materiile paradosite, agonisind mulţămirea cinstit. Epitropiĭ şi a publiculuĭ ; când de altă parte, uniĭ din aceştĭ profesorĭ aŭ dat doveḑĭ şi prin tipărirea cărţilor analogice.

In privirea metoduluĭ a fieş-căruĭ profesor, comitetul rĕspunde, că, spre a se putea din noŭ cerceta de urméză profesoriĭ paradosirea dupe regulile metodice, se cere o maĭ îndelungată vreme şi aflarea de faţă a comitetuluĭ în vremea paradosireĭ a fieş-căruia profesor, dar şi fără de aceste, urmarea lor dupe regulele metodice păzite până acum se dovedesce iarăşĭ din rezultatele examenelor, făcute dupe vreme, la carĭ s'aŭ vĕḑut bunul progres întru învĕţăturĭ, lucru ce n'ar fi putut urma décă n'ar fi păzit metodul cuviincios în paradosire.

Ce se atinge de întrebarea, décă împlinia profesoriĭ datoriile lor cu venirea la césurile paradosuluĭ, comitetul alătuŕéză aice, sub lit. B, fóia ţenzoruluĭ, de absenţe, din care se va lămuri cinst. Epitropie, carĭ din profesorĭ lipsesc de la împlinirea acesteĭ datoriĭ. Asupra pontuluĭ de sunt hotărîte obiectele ce aŭ a se paradosi în cursul unuĭ an scolastic, reglementul orînduit de cinst. Epitropie a se urma, regularisesce cu lămurire, de la § 10—29 inclusiv, nu numaĭ materiile ce trebue a se paradosi pe fieş-care an şi semestru, dar şi în tot cursul învĕţăturilor de la clasele cele maĭ micĭ până la cele maĭ înalte ; potrivit cu care s'aŭ făcut şi ḑilnica împărţire a césurilor, întărite de cinst. Epitropie, dupe care se şi urméză, iar profesorul pentru neîmplinirea datoriilor sale cade în rĕspundere prin § 114 a reglementuluĭ depărtându-se din postul sĕŭ ;

2) Asupra întrebăriĭ de a lămuri, ce obiecte sunt hotărîte a se paradosi în limba românéscă şi care în cea franţuzéscă şi cum se urméză? Comitetul cu cinste rĕspunde, că potrivit cu mântuitórea legiuire a organicesculuĭ reglement, cap. IX, § 357, ce ḑice că : «**cursul tuturor învĕţăturilor se face în limba românéscă, nu numaĭ pentru înlesnirea scolarilor şi cultivirea limbeĭ patrieĭ, ci încă şi pentru cuvêntul că** «**tóte pricinile publice, trebue a se tratarisi în acéstă limbă, pe care locuitoriĭ** «**o întrebuinţéză şi în serbărĭ bisericescĭ.**» Reglementul scolastic întărit de Prea I. Dom. rĕzămându-se pe legiuirea de maĭ sus aŭ speţificat osebitele obiecte ce aŭ a se pa-

dită și indestrată cu cele mai multe originaluri și care este mai inlesnitóre pentru bogăția imitativă în iscusitele sale tălmăciri.

«Aceea ce noi dicem de ritorică va putea asemenea a fi aplicarisită și la filosofie; și întru adevĕr un profesor, care nu ar avea în vedere Cercarea asupra ințelegerii omenesci a luĭ Loke, Tratația simțirilor a luĭ Condilac, Duhul pravilelor a luĭ Monteskio pentru dreptul firesc și acel al ómenilor și indestule alte cărțĭ nemuritóre, nu ar fi de cât un profesor fie-cum și nu póte avea de cât elevĭ ce se vor desgusta de învĕțătură. Drept aceea, de cea mai neapĕrată trebuință ar fi, ca epitropia să se îndeletnicéscă întru a jertfi în câte-va dile tótă a sa luare aminte asupra clasurilor franțuzescĭ, poruncind profesorilor cea mai cu dinadinsul stăruință la învĕțătură și țintind către mijlócele sporireĭ acestuĭ ram. Iar în cât pentru un profesor bun de filosofie, un asemenea este cu totul de trebuință a se îndemâna cu cât se va putea mai în grabă, din țéră străină, avĕnd calitățile cerșute de a ocuparisi cu vrednicie acest scaun.

3) Domnia mea am și făcut trebuitórele punerĭ la cale pentru ca de aci înainte profesoriĭ să fie plătițĭ regulat la fie-care triminie, și Epitropia va lua mĕsurile trebuinciósе asupra raporturilor, pe carĭ direcția iĭ va face în tóte lunile, pentru ca profesoriĭ să împlinéscă cu scumpĕtate datoriile lor ;

4) Referendarul trebue să se afle două césurĭ pe di la Academie și procurorul cel puțin de treĭ orĭ pe sĕptemână. Aceștĭ douĭ foncsionarĭ urméză a se ințelege cu provizorul, pentru ca profesoriĭ să fie îndeletnicĭ în clasurile lor, fără a se depărta, afară de cazurile extraordinare, care trebue a fi aduse îndată prin înscris la cunoscința provizoruluĭ ;

5) Provizorul, în lipsa referendaruluĭ, este însărcinat cu aceeași îndatorire ce și acesta împlinesce, căcĭ fără de acésta va urma neascultare și în sfêrșit confuzie și neorînduială ;

6) Așia precum pedagoghiĭ și țenzorul sunt orînduițĭ dupe reglement, pentru a se îndeletnici de măruntele trebĭ ale slujbiĭ, eĭ sunt, pentru a se lăsa provizoriuluĭ vremea trebuitóre întru îndeletnicirea sa la lucrurĭ de cuviință maĭ mare, îndatorițĭ a fi cu rîvnă și energie, căcĭ altmintrelea vor fi depărtațĭ din postul lor ;

7) Procurorul rânduit din partea ocârmuireĭ pentru control și țenzură, trebue ca să aibă șciință de orĭ-ce se întêmplă atât în academie cât și în scóla Sânților Treĭ-Ierarhĭ și într'acea a fetelor, pentru ca să pótă odată pe lună a se face raportul sĕŭ întemeiat și pe larg. La sfêrșitul fie-căreĭ trimeniĭ el este dator a cerceta condica sameșuluĭ și în deobște a priveghia ca să nu urmeze înprăștiere din baniĭ scólelor ;

8) Sameșul este dator a plăti lefile negreșit la sfêrșitul triminieĭ, fără să fie amploiațiĭ scólelor îndatorațĭ a alerga adesea și în zadar ;

9) Epitropia va aduce prin înscris la cunoscința comitetuluĭ sholastic tóte aceste punerĭ la cale, pentru ca de pe acum să se pue în deplină lucrare, așia precum și acele ce până acum s'aŭ publicarisit prin mijlocirea tiparuluĭ.

Mihail Sturza VV.

L. S.

No. 77, anul 1836
Noembre 2 dile

Oficiul domnesc făcea din provisorul internatuluĭ și din procuror agențiĭ principalĭ. Procurorul maĭ ales se substituia aprópe în totul referendaruluĭ G. Asaki. Lupta era vĕdită în contra actualeĭ organisațiunĭ a scólelor și în contra acelor ce lucraseră și lucraŭ pentru ele.

Prin isgonirea limbeĭ române de la maĭ multe materiĭ de învĕțămênt, se puneaŭ, se dedeaŭ la o parte profesoriĭ românĭ neplăcuțĭ.

La oficiul domnesc, comunicat Comitetuluĭ Academic, rĕspunde acesta cu un lung raport, care va ocupa un ma e loc în istoria scóleĭ şi în particular a limbeĭ naţionale. Orĭce am ḑice noĭ va fi maĭ slab de cât înseşĭ vorbele luĭ G. Asaki, G. Sĕulescu, Damaschin Bojinca, Flechtenmacher şi Singurof. Iată-le :

«In urma ofisuluĭ Cinst. Epitropiĭ, din 11 ale acestia, prin care se recomanduesce comitetuluĭ a intra în cercetarea următórelor ponturĭ, comitetul în cursul seanţelor din 12, 14 şi 24 a curgĕtóreĭ, luându-le în trataţie aŭ lămurit acestea :

1) Ce se atinge de vrednicia învĕţătorilor, de aŭ cunoscinţele cerşute în obiecturile cu carĭ sunt însărcinaţĭ a le paradosi ? Comitetul s'aŭ încredinţat că : respectiviĭ profesorĭ, din carĭ uniĭ aŭ urmat cursurile învĕţăturiĭ aice, iar alţiĭ în Academiile Rosieĭ şi Austrieĭ, ântêiŭ, măcar că la primirea lor aŭ fost îndatorițĭ a înfăţoşa atestaturile de la scólele de unde aŭ învĕţat, potrivit cu ceruta orênduială, cu tóte acestea comitetul, spre împlinirea datorieĭ cuprinsă prin pontul 1-iŭ a ofisuluĭ, aŭ dorit din noŭ a i se împărtăşi, din care s'aŭ vĕḑut: vremea când, locul unde şi chipul cu care aŭ urmat învĕţăturile, precum se arétă lămurit prin alăturata aice fóie formulară sub lit. A, din care cinstita epitropie va cunósce şi pe aceia din învĕţătorĭ, cariĭ n'aŭ înfăţoşat atestaturĭ de sĕvîrşirea învĕţăturilor cu carĭ sunt însărcinaţĭ, şi a judeca despre a lor vrednicie. Insuşimile pentru posturile ce ocuparisesc se dovedesc : 1-iŭ din atestaturile înfăţoşate ; 2-lea prin aplicaţie, cu prilejul examenilor publice ce s'aŭ făcut cu scolariĭ din materiile paradosite, agonisind mulţămirea cinstit. Epitropiĭ şi a publiculuĭ ; când de altă parte, uniĭ din aceştĭ profesorĭ aŭ dat doveḑĭ şi prin tipărirea cărţilor analogice.

In privirea metoduluĭ a fieş-căruĭ profesor, comitetul rĕspunde, că, spre a se putea din noŭ cerceta de urméză profesoriĭ paradosirea dupe regulile metodice, se cere o maĭ îndelungată vreme şi aflarea de faţă a comitetuluĭ în vremea paradosireĭ a fieş-căruia profesor, dar şi fără de aceste, urmarea lor dupe regulele metodice păzite până acum se dovedesce iarăşĭ din rezultatele examenelor, făcute dupe vreme, la carĭ s'aŭ vĕḑut bunul progres întru învĕţăturĭ, lucru ce n'ar fi putut urma décă n'ar fi păzit metodul cuviincios în paradosire.

Ce se atinge de întrebarea, décă împlinia profesoriĭ datoriile lor cu venirea la césurile paradosuluĭ, comitetul alăturéză aice, sub lit. B, fóia ţenzoruluĭ, de absenţe, din care se va lămuri cinst. Epitropie, carĭ din profesorĭ lipsesc de la împlinirea aceteĭ datoriĭ. Asupra pontuluĭ de sunt hotărîte obiectele ce aŭ a se paradosi în cursul unuĭ an scolastic, reglementul orînduit de cinst. Epitropie a se urma, regularisesce cu lămurire, de la § 10—29 inclusiv, nu numaĭ materiile ce trebue a se paradosi pe fieş-care an şi semestru, dar şi în tot cursul învĕţăturilor de la clasele cele maĭ micĭ până la cele maĭ înalte ; potrivit cu care s'aŭ făcut şi ḑilnica împărţire a césurilor, întărite de cinst. Epitropie, dupe care se şi urméză, iar profesorul pentru neîmplinirea datoriilor sale cade în rĕspundere prin § 114 a reglementuluĭ depărtându-se din postul sĕŭ ;

2) Asupra întrebăriĭ de a lămuri, ce obiecte sunt hotărîte a se paradosi în limba românéscă şi care în cea franţuzéscă şi cum se urméză? Comitetul cu cinste rĕspunde, că potrivit cu mântuitórea legiuire a organicesculuĭ reglement, cap. IX, § 357, ce ḑice că : «**cursul tuturor învĕţăturilor se face în limba românéscă, nu numaĭ pentru în-«lesnirea scolarilor şi cultivirea limbeĭ patrieĭ, ci încă şi pentru cuvêntul că «tóte pricinile publice, trebue a se tratarisi în acéstă limbă, pe care locuitoriĭ «o întrebuinţéză şi în serbărĭ bisericescĭ.**» Reglementul scolastic întărit de Prea I. Dom. rĕzămându-se pe legiuirea de maĭ sus aŭ speţificat osebitele obiecte ce aŭ a se pa-

radosi în acéstă limbă, ca unele neapěrat de trebuință pentru cetățeni de orĭ-care stare și anume: Sf. relighie, gramatica românéscă, aritmetica în tótă a eĭ întindere, geografia specială a patrieĭ, și cea universală hronologhia, filologhia românéscă cu ritorica, care este cel maĭ de aprópe, maĭ potrivit și maĭ îndemânatic organ, de a cultivi limba națională prin informăluirea și împodobirea stiluluĭ și înavuțirea eĭ cu cuvinte ce se dobêndesce cu prilejul alcătuiriĭ și tălmăciriĭ a felurĭ de pilde și modelurĭ culese din autoriĭ clasicĭ vechĭ și noĭ a limbelor cultivite, carĭ limbĭ pentru asemenĭ scopos sunt orênduite a se învěța în deosebĭ, precum se și urméză cu autoriĭ lor pentru a se putea adăpa tinerimea și din ênseșĭ originalurile lor cele clasice. Pre lângă aceste tot în acelaș reglement se legiuesce a se paradosi în limba românéscă tóte sciințele, atât filosofice și juridice, cât și teologice în seminarie;

3) Asupra întrebăriĭ décă literatură și șciințele hotărîte a se paradosi în limba românéscă pot fi urmate în graiul eĭ?

Comitetul rěspunde, că probele până acum prin fapte înfățoșate, atât în scólele de aice, cât și în cele din țéra românéscă și în cele pedagogice, înființate în staturile Austrieĭ pentru nația românéscă, tóte aceste dovedesc putința lucruluĭ și prilejurile ce va avea limba românéscă în viitorime, paradosind sciințele, o va face maĭ vrednic organ al acestor sciințe și în stare a rěspunde cu ajungerea înaltuluĭ scopos a rěspândireĭ folositórelor sciințe și cultivirĭ graiuluĭ național.

Iar în limba franțuzéscă, care în reglementul scolastic este hotărîtă a se învěța tot numaĭ ca o limbă, pre lângă gramatică, cu tóte părțile eĭ, se paradosesce ritorica și literatura, pe care aceste, comitetul le găsesce de ajuns spre învěțarea limbeĭ franțozescĭ, cu desěvîrșire, ca pe nisce mijlóce, carĭ nu numaĭ că cuprind tótă ființa și practisirea limbeĭ, dar pórtă în sine și tótă podóba cu care aŭ înavuțit'o autoriĭ clasicĭ aĭ Franțeĭ, în vreme când prin învěțarea și a altor sciințe în acéstă limbă, nu numaĭ că n'ar spori doritul rezultat, ci încă l'ar întârḑia prin însărcinarea tinerimeĭ cu alte obiecturĭ potrivite numaĭ pentru câștigarea ideilor, iar nu cunoscința limbeĭ.

Drept aceea, pentru învěțarea limbeĭ franceze sunt orênduițĭ treĭ profesorĭ și înființate șése clasurĭ, în cât așîa se paradosesce acésta la fieș-care clas pe tótă ḑiua câte două césurĭ, adecă peste tot șése césurĭ pe ḑi, când obiectele ce se învéță în limba românéscă fieș-care nu se paradosesce pe sěptěmână maĭ mult decât unele de treĭ orĭ, și altele numaĭ de două orĭ și lăsând a ḑice, că pentru învěțarea uneĭ limbĭ cu desěvîrșire sunt prea multe césurile arětate maĭ sus și stinghiritóre celor-l-alte învěțăturĭ a sciințelor; dar cu tóte acestea décă cinstita Epitropie va socoti de cuviință a se statornici și în viitorime atâte césurĭ a limbeĭ franțuzescĭ, de și cu jertfirea vremeĭ ce s'ar cuveni a se întrebuința întru învěțătura celor maĭ neapěrate sciințe în limba națională; apoĭ comitetul ia îndrăsnéla a face luarea aminte, că pentru acéstă limbă nu are trebuință maĭ mult de cât douĭ profesorĭ și un repetitor, dintre carĭ profesorĭ, unul împărțind lecțiile sale în 2 clase, să paradoséscă gramatica cu tóte ramurile eĭ, iar cel-alt împărțind materiile sale deasemenea în două clase, să paradoséscă ritorica și literatura franțuzéscă.

La alte universitățĭ și academiĭ (afară de Franța) se găsesce numaĭ câte un profesor de limba franceză și cu tóte acestea se învéță acea limbă cu desěvîrșire, când de altă parte și iconomia caseĭ scolastice se interesézâ a nu fi maĭ mulțĭ profesorĭ pentru un obiect decât cere trebuința. Tot pe asemenea temeiurĭ, comitetul face luare aminte și pentru limba grecéscă, că ar putea fi de ajuns un profesor, când astăḑĭ se găsesc duoĭ.

Iar în privirea întrebăreĭ: câte clase din cele orênduite prin reglement 's aŭ înființat

până acuma? Comitetul cu cinste rĕspunde, că din clasele cele ordinare până acum s'aŭ înfiinţat:

a) Clasele normale a căror curs împreună cu *Lancastrul* este de treĭ anĭ;

b) Clasele gimnaziale a căror curs împreună cu *umanioarele* este de patru anĭ.

Iar pentru sciinţele cele maĭ nalte hotărîte prin reglement de a se paradosi în academie, acestea nu se paradosesc în acest an, din pricină că nu s'aŭ rînduit până acuma respectiviĭ profesorĭ. Cerĕnd trebuinţa a se înfiinţa şi acele clasurĭ pe viitoriĭ anĭ, când numaĭ atuncĭ se vor putea culege în deplină mĕsură rodurile ce se aştéptă din înfiinţarea Academieĭ;

c) Iar asupra întrebăriĭ în privirea scoposuluĭ înfiinţăreĭ scólelor naţionale, a moralicesciĭ luminărĭ a némuluĭ şi a cultureĭ graiuluĭ naţional, de póte fi maĭ de folos a se paradosi sciinţele în alte limbĭ?

Comitetul se simte dator a arĕta, ântêiŭ că nu póte fi cu putinţă a se paradosi sciinţele în orĭ-care limbă străină, décă tóte scolile până şi cele începĕtóre, atât din capitală cât şi de pe la ţinuturĭ, nu se vor preface din românescĭ în aceeaşĭ limbă străină, precum acésta urméză în Bucovina la Moldovenĭ, în Galiţia la Polonĭ, în Bohemia la Bohemĭ, unde tóte sciinţele se paradosesc în limba germană, străină acelor naţiĭ. Căcĭ pentru de a putea fi în stare să înveţe sciinţele, ce se paradosesc în clasele gimnaziale, toţĭ scolariĭ ce vor intra vor trebui să scie cu deplinire acea limbă străină în care se învaţă sciinţele, pe care pentru acest cuvênt, va trebui să încépă a o învĕţa cel puţin cu treĭ anĭ maĭ înainte, adecă la clasul elementar, care limbă, de pildă franţeză, ar trebui să fie de obştie pentru toţĭ tineriĭ scolarĭ, căcĭ numaĭ din scolariĭ acestor clasurĭ începĕtóre pot treptelnic intra în gimnaziurĭ şi maĭ departe. Al doilea, că miḑlócele cele maĭ de aprópe pe care D-ḑeŭ a dat fĕpturilor sale cuvîntătóre spre a'şĭ împărtăşi unul altuia ideĭ, a se povăţui către virtute şi a se lumina prin învăţĕturĭ, este graiul fieş-căriĭ naţiĭ; pentru asemenea scopos, învăţĕtorul şi mântuitorul Is. Hristos a însuflat pre Sfinţiĭ sĕĭ Apostolĭ prin Dumnezeescul Duh de a vorbi în tóte limbile, ca tuturor, în graiul lor, să propovĕduiască cuvêntul mântuitórelor învĕţăturĭ ale Evangelieĭ; în cât de şi era a tot puternic n'a voit a face ca tóte naţiile pămêntuluĭ să vorbéscă în o limbă, adecă a Apostolilor, dară pre Apostolĭ în limbele naţiilor.

Naţia şi graiul eĭ naţional fiind identice, îngrijirea de cultivirea luĭ, este îngrijirea de cultura naţieĭ, că, precum istoria ne adeveresce, atuncĭ a înflorit un neam, când a ajuns la flóre şi graiul sĕŭ, şi odată cu vestejirea acesteĭ caracteristice, cel maĭ chiar suflet al naţieĭ, vedem că s'aŭ stins şi acele neamurĭ de pre faţa pămêntuluĭ şi nicĭ odinióră nu s'aŭ putut cultivi poporul acela în câtă vreme graiul sĕŭ n'a fost introdus în templul muzelor, în câtă vreme nu s'aŭ întrupat în el Dumneḑeescile sciinţe, şi nu s'aŭ rostit printr'ênsul, după ḑisa celor vechĭ: *Cereşcile fiinţe!*

Pe lângă acestea, pentru că scoposul scólelor nu póte fi altul, de cât a formarisi bărbaţĭ vrednicĭ în cea maĭ scurtă vreme, cu miḑlócele potrivite de a purta sarcinile trebilor Statuluĭ cu cea maĭ lesniciósă îndemânare, priitóre patrioţilor şi fiind-că tóte acele trebĭ atât în ramul administrativ cât şi judecătoresc, se pórtă în limba naţională, iar nu în vre-o limbă străină, apoĭ de sine urméză că trebuesce a aduce în desĕvîrşită îndeplinire cunoscinţa ḑisuluĭ organ, adecă a limbeĭ naţionale; căcĭ învĕţând sciinţele în limbă străină, ar urma, că după ce va intra tênĕrul în slujba Statuluĭ, atuncĭ să se védă nevoit de a începe a învĕţa limba gramaticală, construcţiile ritorice şi terminile trebuitóre, pentru a da putere cu bun folos să împlinéscă cerşutele datoriĭ ale însărcinăriĭ sale, care

acésta nu puţină îngreuire şi înapoere ar aduce tinerimeĭ menite a se hărăzi trebilor publice. Ce se atinge de propunerea unora din mădulariĭ comitetuluĭ, cariĭ voind a face sincatavasis, sunt de idee a se paradosi îndoit sciinţele, în limba franceză şi în românéscă, adăogând a ḑice: că în alt-fel nu ar înţelege sciinţele în limba franceză cel ce le-ar învěţa în acea românéscă; tuturor sciut este, că de la cunoscinţa limbelor nu derază cunoscinţa sciinţelor, pentru că mulţĭ sunt carĭ sciŭ bine limba franceză şi pentru aceaşĭ totuşĭ nu aŭ idee de sciinţe, décă nicĭ cum nu le-aŭ învěţat în limba franceză: filosofia, matematica şi altele; şi totuşĭ le sciŭ décă le-aŭ învěţat în altă limbă, chiar şi în acea românéscă; pentru că dacă cineva învéţă o sciinţă cu temeiŭ, în orĭ-ce limbă, póte să o înţelégă cu desěvîrşire în orĭ-care limbă, décă o scie gramaticesce; asemenĭ vedem pe Germanĭ, că fără a învěţa eĭ sciinţele în limba franceză, sunt în stare a tălmăci orĭ-ce alcătuire înaltă franţuzéscă numaĭ în puterea învěţăriĭ acesteĭ limbĭ sade gramaticesce, şi din împotrivă. Şi măcar că precum este cunoscut, că némurile aŭ împrumutat sciinţele unele de la altele, precum Grecia de la Egiptenĭ şi Romaniĭ de la Grecĭ, cu tóte acestea, asemenea sciut este, că nicĭ greciĭ n'aŭ paradosit în patria lor sciinţele în limba Egipteană, dar în cea Grecéscă, nicĭ Romaniĭ în cea Grecéscă, dar în limba lor latinéscă. Pe lângă acestea, décă pentru a lor poziţie moldoveniĭ sunt datorĭ a învěţa maĭ multe limbĭ străine, apoĭ de a se paradosi sciinţele în limbile câte se învéţă în academie, este un lucru cu neputinţă şi în privirea miḑlócelor trebuitóre, căcĭ pentru fieş-care limbă s'ar cere împătriţĭ profesorĭ de câţĭ sunt acuma; şi în privirea timpuluĭ, căcĭ care scolar sěvîrşind cursul sciinţelor într'o limbă, le va începe de al doilea, séŭ de al treilea, nicĭ plecarea, nicĭ vîrsta iertândul?

De acest adevěr pătrunse naţiile Europeĭ, cu un veac şi jumětate maĭ înainte, pe când limba latină stăpânia în Europa, atât prin tribunalurĭ şi bisericĭ cât şi prin scóle, de şi limbile lor se păreaŭ fórte barbare şi nedestoinice a se putea paradosi în ele sciinţĭ, a se ruga luĭ Dumneḑeŭ prin bisericĭ şi a se rosti dreptul cetăţenilor prin tribunalurĭ, cu tóte acestea înţelegênd, că tocmaĭ pentru aceea le era graiul nedestoinic şi neîndemânatic, pentru că în locul luĭ vorbea şi se protemisia graiul cel străin, nu pregetă a'l înlătura şi a introduce pe al lor naţional, şi măcar că la început întâmpinară greutăţĭ, dar pe tóte, cu statornică sîrguinţă învingêndu-le, ajunseră limbele lor astăḑĭ aşa de strălucite şi înavuţite ca şi latina, încă şi mult maĭ căutate, în cât articolul întrebuinţăriĭ graiuluĭ naţional în scolile şi tribunalurile uneĭ ţěrĭ, ajunse a fi astăḑĭ cea de căpetenie condiţie a traiuluĭ sěŭ politic.

In sfêrşit, însăşĭ limba nóstră nu este pentru altă pricină astăḑĭ rěmasă atât de înapoĭ, fără numaĭ că aŭ zăcut aruncată din întrebuinţarea literală, atât în cele politicescĭ şi bisericescĭ, cât şi din scóle, împilată fiind maĭ nainte vreme de către limba sêrbéscă şi apoĭ de către cea grecéscă, şi de asemenĭ va pătimi şi de acum înainte décă s'ar îngădui uneĭ altia să'ĭ răpéscă sciinţele din rostul eĭ, şi tot să se ţie ferecată în obezile barbarismuluĭ, de care nu se va putea scăpa fără numaĭ făcêndu-se organ al sciinţelor şi al învěţătureĭ, şi décă limba nóstră s'ar fi început a se lucra pe atuncĭ, pe când graiul naţiilor de astăḑĭ cultivite, apoĭ fără îndoială s'ar fi adus şi ea séŭ în asemenea grad de cultură, séŭ măcar în cel maĭ deaprópe cu dênsele. Care adevěr se dovedesce, că în scurta epocă de când netemêndu-se de greutăţĭ, râvnitoriĭ bărbaţĭ aŭ început, uniĭ în cele bisericescĭ, alţiĭ în cele profane, a tălmăci şi a tractarisi felurite materiĭ, limba românéscă din ḑi cu ḑi se înavuţesce cu noue cuvinte iar naţia cu noue ideĭ. La acest mare interes al naţieĭ privind Obştésca Adunare, aŭ legiuit în organicescul Regulament, să se paradoséscă sciinţele

prin scolile publice pe care temeiŭ urḑind cinstita Epitropie și reglementul speţialnic întărit de Prea I. Domn să și urmeză, ca și in scólele ţĕriĭ românescĭ, precum se adeveresce din programa învĕţăturilor publice.

Iscălitele mădulărĭ, încredinţate din teorie și prin aplicaţie de asemenea mulţămitóre prinţipiĭ și legiuirĭ, ca de unicele miḑlóce maĭ înlesnitóre luminăriĭ neamuluĭ și cultiviriĭ graiuluĭ și închizășluitóre traiuluĭ sĕŭ politic, se unesc cu desĕvîrșire întru acésta: ca tóte sciinţele să urmeze a se paradosi în limba românéscă, avĕnd de ajutor limbele clasice vechĭ și nouĭ, potrivit cu glăsuirea legiuirilor, precum în faptă se și urméză.

Asupra întrebăriĭ privitóre către creșterea și moralitatea elevilor ţinuţĭ cu cheltuiala Statuluĭ? Comitetul nu póte tăgădui, că precum aŭ ajuns și la cunoscinţa cinst. Epitropiĭ, in acéstă vreme s'aŭ ivit abaterĭ și cazurĭ neplăcute din neurmarea întocmaĭ a instrucţiilor, pentru a căror păzire n'aŭ lipsit direcţia a lua deapururea mĕsurĭ îndreptătóre și privitóre către ţinerea buneĭ orĕnduelĭ.

Asupra pontuluĭ décă instrucţiile privitóre de datoriile dregătorilor institutuluĭ sunt de ajuns?

Comitetul rĕspunde, că după cercetarea lor s'aŭ vĕḑut a fi îndestule, de dorit fiind numaĭ a se păzi de către toţĭ cu amăruntul; însă décă în viitorime se vor ivi cazurĭ noue, comitetul nu va lipsi a le supune cinstiteĭ Epitropiĭ, spre a se legiui asupra acestora instrucţiile cuvenite.

Asupra pontuluĭ al patrulea, de urméză trebuinţa de a se maĭ aduce un profesor pentru limbĭ strĕine?

Comitetul rĕspunde, că din cele maĭ sus ḑise, măcar că personalul aflător pentru obiectu limbeĭ franceze se vede a fi de ajuns, însă décă cinst. Epitropie va socoti pe lângă douĭ pedagogĭ-repetitorĭ, francez și german pentru deprinderea elevilor în vorovă și maniere, a se maĭ aduce un profesor de însemnătóre reputaţie, maĭ înzestrat cu sciinţele înalteĭ literaturĭ, a ritoriceĭ și a stiluluĭ diplomatic în ramurile eĭ, acésta rĕmâne la chibzuirea și înalta hotărîre a cinstiteĭ Epitropiĭ.

(ss) *Flehtenmaher comis, G. Asaki, Maior Singuroff, Pahar. Damaschin Bojinca, G. Seulescu Paharnic.*

Eşĭ, 29 Noembrie 1836 *).

*

Lupta nu se sfîrșeșce aci, ea va continua și anul următor. Trebue să recunóscem că in conspiraţiunea acésta în contra scólelor naţionale era intrat și un bărbat strĕin, de valóre, anume I. F. Neugebauer. Vom da in anexă cele ce apoĭ scrise Neugebauer despre scolile din Moldova **).

*

Cu tóte isbirile proiectate, séŭ presimţite numaĭ, comitetul Academic urmări cu stăruinţă misiunea sa bine-făcĕtóre.

Prin jurnalul sĕŭ No. 15, din 2 Iulie 1836, dispusă, ca internatul să se așeḑe in casa din noŭ cumpĕrată, fostul hotel Petersburg. Cu acest mod Crasan, provisorul in-

*) Dos. No. 307 curent, archiva Statuluĭ.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

acésta nu puţină îngreuire şi înapoere ar aduce tinerimeĭ menite a se hărăzi trebilor publice. Ce se atinge de propunerea unora din mădulariĭ comitetuluĭ, cariĭ voind a face sincatavasis, sunt de idee a se paradosi îndoit sciinţele, în limba franceză şi în românéscă, adăogând a ḑice: că în alt-fel nu ar înţelege sciinţele în limba franceză cel ce le-ar învĕţa în acea românéscă; tuturor sciut este, că de la cunoscinţa limbelor nu derază cunoscinţa sciinţelor, pentru că mulţĭ sunt carĭ sciŭ bine limba franceză şi pentru aceaşĭ totuşĭ nu aŭ idee de sciinţe, décă nicĭ cum nu le-aŭ învĕţat în limba franceză: filosofia, matematica şi altele; şi totuşĭ le sciŭ décă le-aŭ învĕţat în altă limbă, chiar şi în acea românéscă; pentru că dacă cineva învéţă o sciinţă cu temeiŭ, în orĭ-ce limbă, póte să o înţelégă cu desĕvîrşire în orĭ-care limbă, décă o scie gramaticesce; asemenĭ vedem pe Germanĭ, că fără a învĕţa eĭ sciinţele în limba franceză, sunt în stare a tălmăci orĭ-ce alcătuire înaltă franţuzéscă numaĭ în puterea învĕţăriĭ acesteĭ limbĭ sade gramaticesce, şi din împotrivă. Şi măcar că precum este cunoscut, că némurile aŭ împrumutat sciinţele unele de la altele, precum Grecia de la Egiptenĭ şi Romaniĭ de la Grecĭ, cu tóte acestea, asemenea sciut este, că nicĭ greciĭ n'aŭ paradosit în patria lor sciinţele în limba Egipteană, dar în cea Grecéscă, nicĭ Romaniĭ în cea Grecéscă, dar în limba lor latinéscă. Pe lângă acestea, décă pentru a lor poziţie moldoveniĭ sunt datorĭ a învĕţa maĭ multe limbĭ străine, apoĭ de a se paradosi sciinţele în limbile câte se învéţă în academie, este un lucru cu neputinţă şi în privirea miḑlócelor trebuitóre, căcĭ pentru fieş-care limbă s'ar cere împătriţĭ profesorĭ de câţĭ sunt acuma; şi în privirea timpuluĭ, căcĭ care scolar sĕvîrşind cursul sciinţelor într'o limbă, le va începe de al doilea, séŭ de al treilea, nicĭ plecarea, nicĭ vîrsta iertândul?

De acest adevĕr pătrunse naţiile Europeĭ, cu un veac şi jumĕtate maĭ înainte, pe când limba latină stăpânia în Europa, atât prin tribunalurĭ şi bisericĭ cât şi prin scóle, de şi limbile lor se păreaŭ fórte barbare şi nedestoinice a se putea paradosi în ele sciinţĭ, a se ruga luĭ Dumneḑeŭ prin bisericĭ şi a se rosti dreptul cetăţenilor prin tribunalurĭ, cu tóte acestea înţelegĕnd, că tocmaĭ pentru aceea le era graiul nedestoinic şi neîndemânatic, pentru că în locul luĭ vorbea şi se protemisia graiul cel străin, nu pregetă a'l înlătura şi a introduce pe al lor naţional, şi măcar că la început întâmpinară greutăţĭ, dar pe tóte, cu statornică sîrguinţă învingĕndu-le, ajunseră limbele lor astăḑĭ aşa de strălucite şi inavuţite ca şi latina, încă şi mult maĭ căutate, în cât articolul întrebuinţăriĭ graiuluĭ naţional în scolile şi tribunalurile uneĭ ţĕrĭ, ajunse a fi astăḑĭ cea de căpetenie condiţie a traiuluĭ sĕŭ politic.

In sfĕrşit, însăşĭ limba nóstră nu este pentru altă pricină astăḑĭ rĕmasă atât de înapoĭ, fără numaĭ că aŭ zăcut aruncată din întrebuinţarea literală, atât în cele politicescĭ şi bisericescĭ, cât şi din scóle, împilată fiind maĭ nainte vreme de către limba sĕrbéscă şi apoĭ de către cea grecéscă, şi de asemenĭ va pătimi şi de acum înainte décă s'ar îngădui uneĭ altia să'ĭ răpéscă sciinţele din rostul eĭ, şi tot să se ţie ferecată în obezile barbarismuluĭ, de care nu se va putea scăpa fără numaĭ făcĕndu-se organ al sciinţelor şi al învĕţătureĭ, şi décă limba nóstră s'ar fi început a se lucra pe atuncĭ, pe când graiul naţiilor de astăḑĭ cultivite, apoĭ fără îndoială s'ar fi adus şi ea séŭ în asemenea grad de cultură, séŭ măcar în cel maĭ deaprópe cu dênsele. Care adevĕr se dovedesce, că în scurta epocă de când netemĕndu-se de greutăţĭ, râvnitoriĭ bărbaţĭ aŭ început, uniĭ în cele bisericescĭ, alţiĭ în cele profane, a tălmăci şi a tractarisi felurite materiĭ, limba românéscă din ḑi cu ḑi se inavuţesce cu noue cuvinte iar naţia cu noue ideĭ. La acest mare interes al naţieĭ privind Obştésca Adunare, aŭ legiuit în organicescul Regulament, să se paradoséscă sciinţele

prin scolile publice pe care temeiŭ urḑind cinstita Epitropie şi reglementul speţialnic întărit de Prea I. Domn să şi urmézǎ, ca şi in scólele ţěriĭ romănescĭ, precum se adeveresce din programa învěţăturilor publice.

Iscălitele mădulărĭ, încredinţate din teorie şi prin aplicaţie de asemenea mulţămitóre prinţipiĭ şi legiuirĭ, ca de unicele miḑlóce maĭ înlesnitóre luminăriĭ neamuluĭ şi cultiviriĭ graiuluĭ şi închizăşluitóre traiuluĭ sěŭ politic, se unesc cu desěvîrşire întru acésta: ca tóte sciinţele sǎ urmeze a se paradosi în limba romănéscă, avěnd de ajutor limbele clasice vechĭ şi nouĭ, potrivit cu glăsuirea legiuirilor, precum în faptă se şi urmézǎ.

Asupra întrebăriĭ privitóre către creşterea şi moralitatea elevilor ţinuţĭ cu cheltuiala Statuluĭ? Comitetul nu póte tăgădui, că precum aŭ ajuns şi la cunoscinţa cinst. Epitropiĭ, în acéstă vreme s'aŭ ivit abaterĭ şi cazurĭ neplăcute din neurmarea întocmaĭ a instrucţiilor, pentru a cărora păzire n'aŭ lipsit direcţia a lua deapururea měsurĭ îndreptătóre şi privitóre către ţinerea buneĭ orěnduelĭ.

Asupra pontuluĭ décă instrucţiile privitóre de datoriile dregătorilor institutuluĭ sunt de ajuns?

Comitetul rěspunde, că după cercetarea lor s'aŭ věḑut a fi îndestule, de dorit fiind numaĭ a se păzi de către toţĭ cu amăruntul; însă décă în viitorime se vor ivi cazurĭ noue, comitetul nu va lipsi a le supune cinstiteĭ Epitropiĭ, spre a se legiui asupra acestora instrucţiile cuvenite.

Asupra pontuluĭ al patrulea, de urmézǎ trebuinţa de a se maĭ aduce un profesor pentru limbĭ strěine?

Comitetul rěspunde, că din cele maĭ sus ḑise, măcar că personalul aflător pentru obiectu limbeĭ franceze se vede a fi de ajuns, însă décă cinst. Epitropie va socoti pe lângă douĭ pedagogĭ-repetitorĭ, francez şi german pentru deprinderea elevilor în voróvă şi maniere, a se maĭ aduce un profesor de însemnătóre reputaţie, maĭ înzestrat cu sciinţele înalteĭ literaturĭ, a ritoriceĭ şi a stiluluĭ diplomatic în ramurile eĭ, acésta rěmâne la chibzuirea şi înalta hotărire a cinstiteĭ Epitropiĭ.

(ss) *Flehtenmaher comis, G. Asaki, Maior Singuroff, Pahar. Damaschin Bojinca, G. Seulescu Paharnic.*

Eşĭ, 29 Noembrie 1836 *).

*

Lupta nu se sfîrşeşce aci, ea va continua şi anul următor. Trebue să recunóscem că în conspiraţiunea acésta în contra scólelor naţionale era intrat şi un bărbat strěin, de valóre, anume I. F. Neugebauer. Vom da în anexă cele ce apoĭ scrise Neugebauer despre scolile din Moldova **).

*

Cu tóte isbirile proiectate, séŭ presimţite numaĭ, comitetul Academic urmări cu stăruinţă misiunea sa bine-făcětóre.

Prin jurnalul sěŭ No. 15, din 2 Iulie 1836, dispusă, ca internatul să se aşeḑe in casa din noŭ cumpěrată, fostul hotel Petersburg. Cu acest mod Crasau, provisorul in-

*) Dos. No. 307 curent, archiva Statuluĭ.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

ternatuluĭ, era óre-cum înlăturat din calea profesorilor, carĭ ţineaŭ clasele în casa cea-l-altă.

Dintre tineriĭ ajutaţĭ de Comitet la învĕţătură aflăm în 1836 pe câţĭ-va studenţĭ de la filosofie.

Comitetul academic ajută cu banĭ din léfa de peste an hărăzită de doctorul academieĭ, împărţind'o la studenţiĭ filosofieĭ: Ionescu, Popescu, Vitzu, Stichi, Platon, Gusti, Macarescu şi D. Demetriu, carĭ se cresc cu cheltuiala Statuluĭ cu scop de a fi întrebuinţaţĭ în slujba scólelor.

Tot-odată arétă că *Popescu* şi *Vitzu* sunt deja însărcinaţĭ cu clasele pregătitóre în academie şi că e de dorit ca *Ionescu*, *Gusti* şi *Platon* să fie însărcinaţĭ repetitorĭ aĭ elevilor maĭ înaintaţĭ aĭ institutuluĭ.

Epitropia nu încuviinţéză ajutorul în banĭ şi dispune a li se face la toţĭ îmbrăcăminte pe comptul eĭ.

*

Scólele începĕtóre din judeţe prosperă anevoie.

Prin înfiinţarea academieĭ rĕmân în Iaşĭ mulţĭ din tineriĭ, carĭ ar fi putut, după absolvirea scóleĭ Vasiliane, să fie trimişĭ ca învĕţătorĭ pe la judeţe. Ast-fel sunt fórte puţine adausele ce putem constata în personalul didactic al acestuĭ ram. In acest an se deschide scóla începĕtóre de băĭeţĭ din oraşul Piatra.

Scóla sătéscă de la Flămânḑĭ continuă şi anul acesta, avĕnd învăţĕtor pe G. Economu. Domnitorul 'ĭ plătea 1.000 de leĭ pe an, dar învăţĕtorul cerĕnd maĭ mult, M. Sturdza recomandă petiţiunea la Epitropie, 13 Martie 1836.

Era primul pas către abandonarea scóleĭ, căcĭ Epitropia n'avea de unde să maĭ plătéscă o scólă nouă sătéscă, când dênsa nu putea să plătéscă profesorilor la scólele înfiinţate de dênsa *).

In 14 August 1836, cu jurnalul sĕŭ No. 19, Comitetul Academic se ocupă de scóle private şi cere Epitropieĭ catagrafiarea tuturor acestora pentru a li se aplica dispoziţiunile nouluĭ reglement scolastic **).

Epitropia la 28 Decembre 1836, a scris tuturor ispravnicilor de ţinuturĭ şi luĭ Aga de Iaşĭ, să adune sciinţe de scólele private, cu numĕrul elevilor şi numele învĕţătorilor.

Catagrafia acésta nu s'a terminat de cât în Aprilie anul următor, decĭ o vom da-o la acel an.

*

Am vĕḑut Epitropia trecĕnd contract la finea anuluĭ 1835 cu Gustav Hofman şi soţia luĭ pentru introducerea în scóla de fete din Iaşĭ a unor profesiunĭ femenine;

---

*) Dosar No. 54 (fila 21) Archiva Stat. In ţara Muntenéscă la anul acesta aflăm înfiinţate scolĭ la sate: la Vadu-Lat de Hatm. A Vilara; la Câmpina de Colonel I. Câmpineanu; la Benescĭ de Fraţiĭ Grigore şi George Oteteleşeanu; la Scăenĭ de Vornicul M. Bălăceanu; la Dărăşcĭ de dragomanul P. Serafim. (Veḑĭ «Curierul rom.» pe acest an).

**) Dosar No. 96, Arch. Stat.

Pe de o parte în 1836 se înființéză la acéstă scólă de fete clasa III-a, numindu-se la ea profesor adjunct pre diaconul Bucur, cu léfă de 1.000 de leĭ pe an, și pe de alta se introduce în programul scóleĭ, de la 1 Ianuarie 1836, unele modificărĭ la regulamentul din 1834. Iată aceste modificărĭ semnate de Logof. Canta și G. Asaki:

«Epitropia învățăturilor publice

«După ce de la urḑirea institutuluĭ scóleĭ fetelor, elevele aŭ petrecut materiile orânduite pentru anul ântéiŭ și al doilea, Epitropia, în urmarea așeḑământuluĭ scólelor, aŭ pregătit tóte trebuitórele și pentru învĕțarea meșteșugurilor politeonice, după următórea programă:

Materiile învĕțătureĭ

Cursul acesteĭ scóle s'alcătuesce de 3 anĭ.

In anul I-iŭ vor învĕța elevele:

Cetirea, scrierea, aritmetica de rost și sfintele rugăciunĭ. Impletitul de colțunĭ și cusutul.

In anul al II-lea:

Gramatica românéscă prescurtată, patru spețiĭ a aritmeticeĭ, partea I de catihisis, ânteile cunoscințe și lucrul de mână femeesc, precum: cusutul de cămĕșĭ, la ghergiev, spĕlatul pânzăriilor fine.

In anul al III-lea:

Sintaxul vulgar și cunoscința cetireĭ cu litere latine. Din aritmetică, numerile complexe, fracțiile, ținerea catastihelor de cheltuială casnică, catihis, deosebite învĕțăturĭ a economieĭ și industrieĭ casnice, facerea tapiserieĭ (covórelor) a horbotelor și a altor manufăpturĭ, facerea din céră a tot felul de póme și fructurĭ, facerea florilor fine din materie cu tótă deplinătatea, văpsitul cordelelor, spĕlatul de horbote și blonde, văpsitul acestora, spĕlatul, văpsitul, curățitul și încrețitul penelor de purtat, scóterea petelor din orĭ-ce materie, lucrul figurelor de solḑĭ și tot lucrul de carton, facerea de capele, bonete, berete, tocurĭ, peleriue, frize, baiadere și alte podóbe de gălantărie.

Dorind însă ca învĕțarea acestora să fie temelnică, folositóre tinerimeĭ și potrivită scoposuluĭ ocârmuireĭ, ce este de a înzestra pe fiicele orășenilor cu deplină sciință, s'aŭ hotărît următórele:

1) Nimene nu póte învĕța manufăpturile însemnate pentru anul al III-lea fără a fi petrecut maĭ înainte acele pregătitóre învĕțăturĭ orânduite pentru anul I-iŭ și al II-lea, urmând tot-o-dată și cele ce sunt împreună orânduite cu aceste;

2) Drept aceea părinții séŭ maĭ mariĭ fetelor scolastice, la priimirea lor în scólă, vor depune în cancelaria Epitropieĭ o declarație, cum că fiicele lor vor fi următóre îndatorireĭ de a sĕvîrși cursul întreg, despre care numaĭ bóla séŭ extraordinare împrejurărĭ le pot scuti; iar din potrivă să fie părinții séŭ protectoriĭ îndatorițĭ a plăti la casa scóleĭ, cheltuiala potrivită cu vremea ce vor fi învĕțat acele fete;

3) Desĕvîrșite la învĕțătură se vor socoti fetele, după petrecerea cursuluĭ întreg de 3 anĭ, facerea examenuluĭ public și primirea atestatuluĭ de sciință și moral, când atuncĭ, la cele maĭ vrednice, se va împărți și o ḑestre din casa scólelor.

Semnațĭ: *Canta Logofĕt*, *G. Asaki*.

La 18 Ianuarie, cu jurnalul No. 15, 1836, Epitropia adaogă în programul scóleĭ de fete manufacturile în urma numireĭ luĭ Gustav Ofman și soțieĭ sale maiștriĭ la acéstă

scólă, ș'anume: Gustav Ofman politechnicul, va învĕța pe eleve câte 3 ore pe ḑi: modeluirea în céră a tot felul de póme și fructe, facerea florilor fine din materiĭ, văpsitul cordelelor, spĕlatul de horbote și blonde, văpsitul acestora, spĕlatul, văpsitul, curățitul și încrețitul penelor, scóterea petelor din orĭ-ce materie, lucrul figurilor din solḑĭ și tot lucrul din carton, precum și altele ale industrieĭ și ale economieĭ casnice.

Madama Ofman va învĕța asemenea, în césurĭ rînduite, pre eleve tot lucru de manufăptură: capele, bonete, berete, tocurĭ, pelerine, frize, baiadere, etc.

Lucrurile lucrate se vor păstra până la examen. Se póte primi și lucru particular.

Ofman și soția sa nu pot aiurea da lecțiĭ în oraș, «fiind hotărît ca numaĭ fetele ce urméză cursul învĕțăturilor la institut să se deprindă . . . »

Ofman este însărcinat a învĕța în tótă ḑiua, după amiaḑă, și pe stipendiștiĭ de la gimnasiu în meseria cartonerieĭ.

Eată aci originea scólelor nóstre profesionale de fete.

*

In direcția cultureĭ generale anul 1836 are specială însemnătate.

Bibliotecile din Bucurescĭ, Iașĭ și Craiova sunt pe cale prosperă *). Asemenea colecțiunile de instrumentele de fisică, chimie, etc.

*

Introducerea censureĭ, pentru publicațiunĭ de orĭ-ce fel, a fost de sigur óre-care piedică pentru libera desvoltare a cugetăreĭ. Din causa acesteĭ censurĭ, tineriĭ scriitorĭ îșĭ trimit lucrările lor la gazeta Transilvanieĭ séŭ se împrăștie în manuscrise, carĭ âmblă din mână în mână, maĭ ales când sunt satire séŭ pamflete contra Domnieĭ orĭ a guvernuluĭ. Literatura acésta anonimă este pe tótă ḑiua maĭ bogată în opere. Culegerea și publicarea lor ar fi de mare folos pentru istoria națională și e regretabil că încă nu s'a făcut.

*

Eată acum și principalele opere produse în cursul acestuĭ an 1836 în tóte provinciile române:

Mentor séŭ abecedar, D-trie Jian, 1836 (De la colonisarea Dacieĭ 1730), (Sibiŭ).

Inceputurile limbeĭ latine, pentru tinerimea scólelor din principatul Moldoveĭ, româneșce și latinesce, tipogr. Albineĭ. (Iașĭ).

Istoria biblicéscă cu întrebărĭ și rĕspunsurĭ pentru folosul scólelor româneșcĭ. (Sibiŭ).

S-ta Scriptură pe scurt într'o 140 istoriĭ culese din biblie și din evangelie, urmată de un catehism mare pentru seminariu, trad. din grecesce, de Eufrosin Poteca, Arh. M-reĭ Motru. (Bucurescĭ).

Istoria Principatuluĭ țĕreĭ românescĭ, tom. I-iŭ și continuare de tipărire celuĭ al II-lea, F. Aaron. (Bucurescĭ).

Poesiĭ de G. Asaki. (Iașĭ).

Invĕțătura hristiană, séŭ în scurt sfânțită istorie și catihisis a bisericeĭ drept credinciose pentru scólele naționale. (Iașĭ).

Elemente de matematică. Aga G. Asaki, partea I Aritmetica. (Iași)

*) Dos. No. 188 și 215 din Arch. Stat.

Elemente de desemn și arhitectură, Scarlat Valștein. (Bucurescĭ).
Catehismul cel mare in 8⁰. (Blaj).
Manual creștinesc, I. G. Gorjan. (Bucurescĭ).
Cronicul valahilor de Cantimir, tom. al II-lea. (Iașĭ).
Culegere de scriere în prosă și versurĭ, ediț. III-a. (Bucurescĭ).
Elemente de istoria S-tă a nouluĭ și vechiuluĭ testament, Dimitrie Jianu. (Buzĕŭ)?
Invĕțătura creștinéscă. (Iașĭ).
Cristianismul la inceputul sĕu, I. Eliad.
Grădinarul orb séŭ Aloes infloriți, comedie in 2 acte cu cântece, I. Văcărescu. (Buc.).
Halima, tom. III și IV, I. G. Gorjan. (Sibiŭ).
O mie și una de nopțĭ, tom. I—IV, I. Barac. (Brașov).
Vechiul și noul pentru tot-d'a-una ghicitor, A. Geanoglu Lesviodax. (Sibiŭ).
Hiromantia cu treĭ figurĭ, idem, idem.
Tîlcul viselor, idem. (Bucurescĭ).
Prohodul Domnuluĭ, Episc. Kesarie. (Buzĕŭ).
Ciaslov in 8⁰. (Sibiŭ).
Idem in 8⁰. (Brașovŭ).
Idem Mare. (Brașovŭ).
Viața Cuvióseĭ Marieĭ Egiptence, Episc. Kesarie. (Buzĕŭ).
Filosoful indian, ediț. II, de Jianu. (Sibiŭ).
Octoih in 2⁰. M-rea Némțuluĭ.
Apostol in 2⁰. (Buzĕŭ).
Acaftesteru. (M-rea Némțu).
Adelaida séŭ păstorița alpicéscă, de Marmontel, trad. de G. Sĕulescu. (Sibiŭ).
Evangelie, Episcopul Kesarie. (Buzĕŭ).
Abecedar român ediț. III, G. Sĕulescu. (Iașĭ).
Calendar pe 7 planete pe 140 de anĭ. (Blaj ?).
Calendar in 8⁰. (Buda).
Gramatica română pe scurt pentru începĕtorĭ, edit. nouă, I. Pop. (Bucurescĭ).
Le courrier de Bukarest, jurnal de două orĭ pe sĕptĕmână, Alfred Poissonier. (Bucur.).
Vĕduva viclénă, comedie in 3 acte de Goldoni, tradusă de C. Moroi. (Bucurescĭ).
Zgârcitul, de Molière, trad. de I. Roseti. (Bucurescĭ).
D-lu Pursoniac, de Molière, trad. de Gr. Sc. Grădișteanu, fiŭ. (Bucurescĭ).
Saul, tragedie de Alfieri, trad. de C. Aristia. (Bucurescĭ).
Triumful amoruluĭ și actorul fără voie, E. Vinterhalder. (Bucurescĭ).
Junețea luĭ Carol al XII-lea de Duval, trad. de I. Voinescu. (Bucurescĭ).
Două bilete séŭ amorezatul nerod, de Florian, traducere de I. Crețescu. (Bucurescĭ).
Viețile sfinților din Maiu, etc. (Bucurescĭ).
Gemeniĭ din Bergam, comedie ediț. II, I. Florescu. (Bucurescĭ).
Bădăranul boerit, de Molière, trad. de I. Vionescu, II. (Bucurescĭ).
Sicilianul séŭ amorul zugravuluĭ, comedie de Molière, trad. de I. Burchi. (Bucur.).
Nóptea și ḑiua Rosieĭ, séŭ mitologia slavonilor și creștinirea lor. A. G. Lesviodax. (Bucurescĭ).

Alcătuirea aurită pentru evreĭ, de Samoil Ravi. (Buzĕŭ).
Obiceiul ouĕlor roșiĭ la Pașcĭ de A. G. Lesviodax. (Sibiŭ).
Bertoldo și Bertoldino, edit. nouĕ (?).

Almanahul Statului anul I-iŭ, de Zaharia Carcalechi. (Buda).
Predica la înmormêntarea lui Stoica de Bacĭ Constantin Alantan. (Blaj).
Regulu, tragedie, ediţ. nouă, traducere de I. Văcărescu. (Bucurescĭ).
Vocabular rom.-german şi germano-rom. Andreas Clemens. (Sibiŭ).

Foile periodice continuă a rĕspândi lumină, cu tóte greutăţile censureĭ. «Curierul românesc» a luĭ Eliad, în Bucurescĭ, împreună cu «Muzeul naţional» în Bucurescĭ (Poenaru Aron, Marcovicĭ) şi «Gazeta teatruluĭ naţional»; iar în Iaşĭ «Alb. rom.» a luĭ G. Asaki publică articole cu referinţă la literatura şi arta română, pe când în Transilvania G. Bariţiu ţine sus facla culturală în «Gazeta de Transilvania» şi «Fóia pentru minte», de străbate luminile eĭ până dincóce de munţĭ.

Societatea istorio-naturală a proiectat să publice un jurnal sciinţific cu numele «Osiris» în 1836 şi s'a rugat prin petiţiune Domnitoruluĭ (20 Noembre 1836) să îndemne pe Dregătoriĭ administrativĭ, să se aboneze, plătind 72 de leĭ pe an pentru acest jurnal. Domnitorul a recomandat cererea către Sfatul ad-tiv. Acesta a arĕtat Domnitoruluĭ, cu anaforaua No. 480, că împiegaţiĭ sunt însărcinaţĭ deja cu plata «Albineĭ» şi a «Monitoruluĭ otoman» iar I. Sa a însemnat resoluţia, ca să se deschidă o prenumeraţie în favorul arĕtateĭ foĭ fără a se pune cu datorire asupra cuĭ-va.

Acésta vesteşce N. Suţul din partea Sfatuluĭ ad-tiv, cu adresa No. 806 din 5 Iunie 1837, către societatea de istoria naturală.

Atenţiunea publică, atrasă încă din aniĭ trecuţĭ asupra scrierilor luĭ Dimitrie Cantemir, a fost viŭ solicitată prin publicarea în anul acesta a tomuluĭ II din Chronicul Moldo-Valachilor.

In miḑlocul lupteĭ deschise contra limbeĭ române din scóle, în 29 Noembrie 1836, Gh. Sĕulescu a cerut Epitropieĭ să se facă o nouă ediţiune din estractul gramaticeĭ sale. De astă dată Mitropolitul Veniamin dă cartea acésta în cercetarea referendaruluĭ şi a jurisconsulţilor Flechtenmacher şi Bojinca *).

«D. C. Aristia traducĕtorul luĭ Omer şi Alfieri, dintre alte bucăţĭ dramatice ale poetuluĭ Italian ce are gata, a pus sub tipar vestita tragedie Saul. Prin gazeta teatruluĭ se va vedea o scenă, unde se póte judeca despre marele talent al traducĕtoruluĭ, ce se póte numi cu drept cuvênt Alfieri românesc. Literatura nóstră e mult datóre acestuĭ ostenitor bărbat, şi limba strănepoţilor romanilor din colonia luĭ Traian se póte pune, prin geniul şi osteneala acestuĭ literator, de alăturea cu sora eĭ italiană.

Mlădierea şi energia limbeĭ, justeţa fraselor şi a ḑicerilor, armonia şi cadenţa versurilor, aerul aceleĭ poesiĭ sânte şi suavitatea psalmilor, tóte le-a sciut artistul să le păzéscă sub pana sa şi să dea aripĭ de a se învĕţa limba întocmaĭ cu geniul sĕŭ, în cât cetitorul, insuflat de tot farmecul poesieĭ, se simte strămutat d'împreună cu David în acele locurĭ sfinte şi clasice ale bisericiĭ. Spre înlesnirea cheltuelilor tiparuluĭ, pe lângă ostenelile ce 'şĭ-a pus traducĕtorul, are trebuinţă de o subscripţie. Tiparul este curat şi hârtia velină, formatul în octavo. Preţul va fi 3 sfanţĭ. Doritoriĭ se vor îndrepta la redacţia «Curieruluĭ» **).

Se maĭ citesce în «Curierul rom.» No. 52 din 14 August 1836.

D. Medelnicer G. Ioanid, profesorul limbeĭ elinescĭ în colegiul naţional din capitală, a

*) Dos. No. 21, Archiva Statuluĭ, pag. 103.
**) Curierul rom. No. 70, din 20 Octombre 1836.

dat la lumină în anul trecut o cărticică de 40 fețe, tălmăcită din limba franțuzéscă în cea românéscă, cu un stil simplu și curat, asupra miḑlócelor celor maĭ bune despre crescerea copiilor de la nascere până la vêrsta junieĭ, fiind-că D-sa printr'acéstă lucrare nu a avut alt sfêrșit decât a împărtăși ideile cele maĭ temeinice asupra cresceriĭ.»

Insemnătatea spornică a biografieĭ românescĭ e manifestă și prin faptul înmulțireĭ librarilor.

La 23 Noembre 1836, F. Belle cere luĭ Vodă Sturdza privilegiul exclusiv de librar al Curțiĭ, al Academieĭ și al scólelor publice. Domnitorul nu aprobă acésta cu titlul de monopol, dar încuviințéză, ca librăria luĭ Belle să fie librărie scolastică *).

In Bucurescĭ, cu deosebire, librăria română prosperă.

Frațiĭ Mihail și Simeon Hristidi **) fac cunoscut către toțĭ iubitoriĭ de învățĕtură, că din cărțile ce se daŭ în tipar de către dênșiĭ, celea ce sunt gata sunt cele următóre:

Abecedar mare, coprinḑĕtor de gramatica grecéscă nouă și dialogurĭ.

Abecedar mic.

Istoria luĭ Enric.

Caligrafia grecéscă și franțuzéscă.

Table de alilodidactică, coprinḑĕtóre și de cele 4 lucrărĭ ale aritmeticeĭ, și

Octoih coprinḑĕtor de tóte trebuinciósele slujbe ale vecernieĭ și utrenieĭ;

Iar cele ce sunt sub tipar, sunt cele următóre:

Epistolariul luĭ Zilblas al căruĭ cel d'ântêiŭ tom a eșit; istoria grecilor noĭ, și noua enciclopedie în 8 tomurĭ (care va fi cu sholiĭ și dictionar fie-care tom la sfêrșit).

Iar după tipărirea ocestora se vor pune în tipar:

Aritmetica, Dopia-Scriptură, Antologia postuluĭ mare, noul sinopsis bisericesc.

Cățĭ dar vor voi să dobêndéscă séŭ pe cele gata, séŭ să se subscrie prenumeranțĭ la cele ce se tipăresc și se vor tipări, se vor îndrepta către însușĭ, la Stavropoleos,» etc.

Un alt librar din Bucurescĭ, Romanov, încă anunță în «Curierul românesc» No. 33, numeróse cărțĭ române aflătóre de vinḑare la el.

Iată cărțile de la acest librar:

1) Fanatismul de la Volter de I. Eliad.
2) Amfitrion de la Molier, idem.
3) Regulu de D. I. Văcărescu.
4) Ermiona, idem.
5) Eraclie de la Corneil de D. I. Ruset.
6) Prețiósele de la Molier de D. I. Ghica.
7) Stefu nerod de la Coțebu de D. Nițescu.
8) Bădăranu boerit de la Molier de D. Căpit. Voinescu.
9) Vicleniile luĭ Scapin de la Molier de D. C. Rasti.
10) Sgârcitul de la Molier de D. I. Ruset.
11) Gemeniĭ din Bergam de la Florian de D. Praporc. I. Florescu.
12) Triumful amoruluĭ compus de D. Vinterhalder.

*) Dosarul No. 21 din 30 Iunie 1837, Archiva Statuluĭ.
**) Curierul român No. 83 din 11 Decembrie 1836.

13) Actorul fără voie, idem.
14) Sicilianul séŭ amorul zugravuluĭ de D. S. Burchi.
15) Grădinarul orb séŭ Aloiu înflorit de la Coţebu de D. I. Văcărescu.
16) Lord Biron partea I.
17) Idem, partea II.
18) Eliezer şi Neftali.
19) Bărbatul bun şi femeea cum sunt prea puţine.
20) Meditaţiĭ poetice. Din poesiile D. Văcărescu.
21) Culegere de prosă şi de poesie D. Eliad.
22) Aritmetica luĭ Francoeur.
23) Proiecte de pravilă ale Obşteşteĭ adunărĭ din 1831.
24) Idem, idem, 1832.
25) Idem, idem, 1834.
26) Tarife de vamă.
27) Pentru clacă séŭ datoriile reciproce între proprietarĭ şi clăcaşĭ.

*

Muzĕul naţional No. 34 din 1836, publică statutele uneĭ «*societăţĭ literare*» înfiinţate de Eforia scólelor în Bucurescĭ şi la care dênsa numi un prealabil comitet, compus din Comis. P. Poenaru, Serd. E. Marcovicĭ, Medel. George Ioanid, I. Pop, F. Aaron.

Eforia prin jurnalul séŭ de organisare a acesteĭ societăţĭ, ḑice :

«Cu întinderea scriereĭ şi publicăriĭ a felurĭ de cărţĭ românescĭ, vĕḑêndu-se trebuinţă de a se aşeḑa óre-carĭ regulĭ prin carĭ să se pótă păzi o uniformitate în construcţia ḑicerilor, ce se introduc în limba românéscă, Eforia scólelor a chibzuit a întocmi un comitet literal căre să se ocupeze a cerceta cu deamĕruntul duhul limbeĭ şi lipsele ce are şi a îndeplini aceste lipse prin introducerĭ séŭ construcţiĭ de ḑicerĭ şi de frase rezemate pe regulĭ gramaticescĭ şi potrivite cât se va putea maĭ mult cu însuşirea limbeĭ românescĭ. Acest comitet se va îndeletnici şi la alcătuirea unuĭ dicţioner românesc şi franţozesc.

Spre acest sfêrşit Eforia numesce mădularĭ întocmitorĭ acestuĭ comitet pe DD. Comisul P. Poenaru, Serdarul I. Marcovicĭ, Medelniceriĭ G. Ioanid, I. Pop şi F. Aaron. Numiţiĭ vor întocmi statutele dupe care aŭ să urmeze lucrările comitetuluĭ şi le vor supune în aprobaţia Eforieĭ.»

Iscăliţĭ : *A. Filipescu, I. Bălăceanu, N. Picolo, P. Poenaru.*

Protocol, *N. Iliescu.*

Regulĭ dupe care aŭ a se urma lucrările societăţiĭ literale

Prin jurnalul Cinst. Eforiĭ a scólelor, încheiat în 9 Octombre 1836, No. 115, suptsemnaţiĭ, numiţĭ fiind a întocmi un comitet de societate literală, care să aibă drept scop a afla şi a înlesni miḑlóce, prin care s'ar putea introduce cu încetul uniformitatea limbeĭ între românĭ şi prin care ar putea să se înainteze cultura limbeĭ românescĭ ; aŭ alcătuit următórele temeiurĭ dupe care va avea a se regula acéstă societate în lucrările sale.

Aceste temeiurĭ sunt :

1) A alătura tóte dialectele rumânescĭ precum şi provinţialismele în tóte părţile unde sunt rumânĭ, a alege din tóte cele ce se va părea maĭ potrivit cu însuşirea limbeĭ, avênd

de temeiŭ în pricina acésta maĭ cu sémă cărţile bisericescĭ şi a aşeḑa nişte regule statornice asupra construcţieĭ în limba românéscă ;

2) A hotărî formele la ḑicerile cele străine ce sunt primite, séŭ se vor primi de acum înainte în limba rumânéscă dintr'alte limbĭ; precum la : nem, ortografie, terminaţie, adică: dacă trebue să se ḑică *clas* séŭ *clasă, loghică* séŭ *logică,* a *favorisi* séŭ *favoriza, favoresc* saŭ *favorisesc* şi dacă unele ḑicerĭ trebuesce a se scrie cum se scriŭ în limba din care se împrumută, séŭ după cum se pronunţă ; acéstă băgare de sémă privesce maĭ cu sémă la numele propriĭ.

Décă la pronumele compuse trebue să nu se pue sufix deosebit la fieş-care persónă, precum : *eŭ însumĭ, tu însuţĭ, el însuşĭ* séŭ să se pue numaĭ un sufix însuşĭ pentru tóte persónele.

Décă la declinarea substantivelor femeescĭ cu adjective în cazul genetiv şi dativ trebue să se schimbe adjectivele viind după substantive şi din potrivă, adică cum ar fi maĭ bine să se ḑică : *caseĭ frumóse* saŭ *frumósă* ş. c. l.

Décă la verburile de conjugarea I-iŭ persóna a III-a de la îmulţitul presentuluĭ hotărîtor trebue să se facă ca persóna I-iŭ a singurituluĭ séŭ cea a III-a de la acelaş numĕr, adică : *copiĭ invĕţŭ* séŭ *copiĭ invĕţă* ş. c. l.

Décă participiile presente precum: *murind, strălucind,* se pot face schimbătóre ḑicênd : *murindul om, murinda femee, strălucinda lună* ş. c. l.

Décă ḑicerile trebue să se scrie întocmaĭ după cum se pronunţéză, întrebuinţând apostrófe la elipsele de vocale, cum : décă scriind *case* trebue să se pue apostrof *cas'a* asemenea şi *luândul* dacă trebue să se scrie *luându'l* ş. c. l.

Décă la ḑicerile schimbătóre care se sfêrşesc în consonante trebue să se pue un *ŭ* scurt la sfêrşit : *om* saŭ *omŭ, învĕţ* séŭ *învĕţŭ.*

Décă unele ḑicerĭ compuse trebuesc să se lege cu trăsura unireĭ (-) precum : *cele-l-alte* şi alte multe.

Décă la unele ḑicerĭ compuse din preposiţiĭ póte a se îndoi consunanta de la începutul ḑicereĭ radicale, precum: *suffer* séŭ *sufer, suppuiŭ* séŭ *supuiŭ.*

Décă în sintax trebue să se urmeze construcţia franţuzéscă în óre-carĭ întêmplărĭ, precum în frasurile acestea : *il n'est que deux heures, nu sunt de cât douĕ ceasurĭ* în loc de *sunt numaĭ douĕ césurĭ ; c'est ce que je ferai, acésta e acea care eŭ voiŭ face,* în loc de *acésta oĭ să fac.*

3) A forma ḑicerĭ nouĕ din rădăcină rumânéscă prin prepunere de prepoziţiĭ séŭ adăogare de óre-care silabe la sfêrşit, adecă : décă se póte de la *simţ, simţitiv, simţiciune, simţimênt, simţimêntal, simţimentalitate* de la *duc, reduc, reducere, reducţie, produc, producţie, product* şi *productiv* şi c. l.

4) A hotărî ḑicerile şi frasele ale căror înţeles se póte lua în douĕ chipurĭ, adecă, ce deosebirĭ este între ḑicerea *vieţuire* şi *traiŭ,* între *om însemnat* şi *om însemnător ?*

5) A regula pe cât se va putea óre-care anomaliĭ din limba rumânéscă, care se bagă de sémă, atât în etimologie, la unile din părţile cuvêntuluĭ, cât şi în sintax la legarea unor ḑicerĭ între dênsele, precum şi în ortografie; adecă, décă trebue substantivele neutre şi unele adjective polisilabe să se scurteze făcênd din : *doftoricesc, doftoresc* şi din *analiticesc, analitic,* ş. c. l.

Societatea literală se alcătuesce din mădularĭ, carĭ şeḑênd în capitală pot a se afla faţă tot-d'a-una la seanţele societăţiĭ în carĭ se fac chibzuirĭ, dezbaterĭ şi hotărîrĭ în pricina limbeĭ ; şi din mădularĭ corespondenţĭ, carĭ neputênd a fi faţă la seanţele societăţiĭ, ajută

13) Actorul fără voie, idem.
14) Sicilianul séŭ amorul zugravuluĭ de D. S. Burchi.
15) Grădinarul orb séŭ Aloiu înflorit de la Coţebu de D. I. Văcărescu.
16) Lord Biron partea I.
17) Idem, partea II.
18) Eliezer şi Neftali.
19) Bărbatul bun şi femeea cum sunt prea puţine.
20) Meditaţiĭ poetice. Din poesiile D. Văcărescu.
21) Culegere de prosă şi de poesie D. Eliad.
22) Aritmetica luĭ Francoeur.
23) Proiecte de pravilă ale Obşteşteĭ adunărĭ din 1831.
24) Idem, idem, 1832.
25) Idem, idem, 1834.
26) Tarife de vamă.
27) Pentru clacă séŭ datoriile reciproce între proprietarĭ şi clăcaşĭ.

*

Muzeul naţional No. 34 din 1836, publică statutele uneĭ «*societăţĭ literare*» înfiinţate de Eforia scólelor în Bucurescĭ şi la care dênsa numi un prealabil comitet, compus din Comis. P. Poenaru, Serd. E. Marcovicĭ, Medel. George Ioanid, I. Pop, F. Aaron.

Eforia prin jurnalul sĕŭ de organisare a acesteĭ societăţĭ, ḑice :

«Cu întinderea scriereĭ şi publicăriĭ a felurĭ de cărţĭ românescĭ, vĕḑêndu-se trebuinţă de a se aşeḑa óre-carĭ regulĭ prin carĭ să se pótă păzi o uniformitate în construcţia ḑicerilor, ce se introduc în limba românéscă, Eforia scólelor a chibzuit a întocmi un comitet literal căre să se ocupeze a cerceta cu deamĕruntul duhul limbeĭ şi lipsele ce are şi a îndeplini aceste lipse prin introducerĭ séŭ construcţiĭ de ḑicerĭ şi de frase rezemate pe regulĭ gramaticescĭ şi potrivite cât se va putea maĭ mult cu însuşirea limbeĭ românescĭ. Acest comitet se va îndeletnici şi la alcătuirea unuĭ dicţioner românesc şi franţozesc.

Spre acest sfêrşit Eforia numesce mădularĭ întocmitorĭ acestuĭ comitet pe DD. Comisul P. Poenaru, Serdarul I. Marcovicĭ, Medelniceriĭ G. Ioanid, I. Pop şi F. Aaron. Numiţiĭ vor întocmi statutele dupe care aŭ să urmeze lucrările comitetuluĭ şi le vor supune în aprobaţia Eforieĭ.»

Iscăliţĭ : *A. Filipescu, I. Bălăceanu, N. Picolo, P. Poenaru.*

Protocol, *N. Iliescu.*

Regulĭ dupe care aŭ a se urma lucrările societăţiĭ literale

Prin jurnalul Cinst. Eforiĭ a scólelor, încheiat în 9 Octombre 1836, No. 115, suptsemnaţiĭ, numiţĭ fiind a întocmi un comitet de societate literală, care să aibă drept scop a afla şi a înlesni miḑlóce, prin care s'ar putea introduce cu încetul uniformitatea limbeĭ între românĭ şi prin care ar putea să se înainteze cultura limbeĭ românescĭ ; aŭ alcătuit următórele temeiurĭ dupe care va avea a se regula acéstă societate în lucrările sale.

Aceste temeiurĭ sunt :

1) A alătura tóte dialectele rumânescĭ precum şi provinţialismele în tóte părţile unde sunt rumânĭ, a alege din tóte cele ce se va părea maĭ potrivit cu însuşirea limbeĭ, avênd

de temeiŭ în pricina acésta maĭ cu sémă cărţile bisericescĭ şi a aşeḑa nişte regule statornice asupra construcţieĭ în limba românéscă ;

2) A hotărî formele la ḑicerile cele străine ce sunt primite, séŭ se vor primi de acum înainte în limba rumânéscă dintr'alte limbĭ; precum la : ném, ortografie, terminaţie, adică: dacă trebue să se ḑică *clas* séŭ *clasă*, *loghică* séŭ *logică*, a *favorisi* séŭ *favoriza*, *favoresc* saŭ *favorisesc* şi dacă unele ḑicerĭ trebuesce a se scrie cum se scriŭ în limba din care se împrumută, séŭ după cum se pronunţă ; acéstă băgare de sémă privesce maĭ cu sémă la numele propriĭ.

Décă la pronumele compuse trebue să nu se pue sufix deosebit la fieş-care persónă, precum : *eŭ însumĭ*, *tu însuţĭ*, *el însuşĭ* séŭ să se pue numaĭ un sufix însuşĭ pentru tóte persónele.

Décă la declinarea substantivelor femeescĭ cu adjective în cazul genetiv şi dativ trebue să se schimbe adjectivele viind după substantive şi din potrivă, adică cum ar fi maĭ bine să se ḑică : *caseĭ frumóse* saŭ *frumósă* ş. c. l.

Décă la verburile de conjugarea I-iŭ persóna a III-a de la imulţitul presentuluĭ hotărîtor trebue să se facă ca persóna I-iŭ a singurituluĭ séŭ cea a III-a de la acelaş numĕr, adică : *copiĭ învĕţŭ* séŭ *copiĭ învĕţă* ş. c. l.

Décă participiile presente precum: *murind*, *strălucind*, se pot face schimbătóre ḑicĕnd : *murindul om*, *murinda femce*, *strălucinda lună* ş. c. l.

Décă ḑicerile trebue să se scrie întocmaĭ după cum se pronunţéză, întrebuinţând apostrófe la elipsele de vocale, cum: décă scriind *case* trebue să se pue apostrof *cas'a* asemenea şi *luândul* dacă trebue să se scrie *luându'l* ş. c. l.

Décă la ḑicerile schimbătóre care se sfĕrşesc în consonante trebue să se pue un *ŭ* scurt la sfĕrşit : *om* saŭ *omŭ*, *învĕţ* séŭ *învĕţŭ*.

Décă unele ḑicerĭ compuse trebuesc să se lege cu trăsura unireĭ (-) precum : *cele-l-alte* şi alte multe.

Décă la unele ḑicerĭ compuse din preposiţiĭ póte a se îndoi consunanta de la începutul ḑicereĭ radicale, precum: *suffer* séŭ *sufer*, *suppuiŭ* séŭ *supuiŭ*.

Décă în sintax trebue să se urmeze construcţia franţuzéscă în óre-carĭ întêmplărĭ, precum în frasurile acestea : *il n'est que deux heures*, *nu sunt de cât douĕ ceasurĭ* în loc de *sunt numaĭ douĕ césurĭ ; c'est ce que je ferai*, *acésta e acea care eŭ voiŭ face*, în loc de *acésta oĭ să fac*.

3) A forma ḑicerĭ nouĕ din rădăcină rumânéscă prin prepunere de prepoziţiĭ séŭ adăogare de óre-care silabe la sfĕrşit, adecă : décă se póte de la *simţ*, *simţitiv*, *simţiciune*, *simţimênt*, *simţimêntal*, *simţimentalitate* de la *duc*, *reduc*, *reducere*, *reducţie*, *produc*, *producţie*, *product* şi *productiv* şi c. l.

4) A hotărî ḑicerile şi frasele ale căror înţeles se póte lua în douĕ chipurĭ, adecă, ce deosebirĭ este între ḑicerea *vieţuire* şi *traiŭ*, între *om însemnat* şi *om însemnător* ?

5) A regula pe cât se va putea óre-care anomaliĭ din limba rumânéscă, care se bagă de sémă, atât în etimologie, la unile din părţile cuvêntuluĭ, cât şi în sintax la legarea unor ḑicerĭ între dênsele, precum şi în ortografie; adecă, décă trebue substantivele neutre şi unele adjective polisilabe să se scurteze făcĕnd din : *doftoricesc*, *doftoresc* şi din *analiticesc*, *analitic*, ş. c. l.

Societatea literală se alcătuesce din mădularĭ, carĭ şeḑĕnd în capitală pot a se afla faţă tot-d'a-una la seanţele societăţiĭ în carĭ se fac chibzuirĭ, dezbaterĭ şi hotărîrĭ în pricina limbeĭ ; şi din mădularĭ corespondenţĭ, carĭ neputĕnd a fi faţă la seanţele societăţiĭ, ajută

13) Actorul fără voie, idem.
14) Sicilianul séŭ amorul zugravuluĭ de D. S. Burchi.
15) Grădinarul orb séŭ Aloiu înflorit de la Coţebu de D. I. Văcărescu.
16) Lord Biron partea I.
17) Idem, partea II.
18) Eliezer şi Neftali.
19) Bărbatul bun şi femeea cum sunt prea puţine.
20) Meditaţiĭ poetice. Din poesiile D. Văcărescu.
21) Culegere de prosă şi de poesie D. Eliad.
22) Aritmetica luĭ Francoeur.
23) Proiecte de pravilă ale Obşteşteĭ adunărĭ din 1831.
24) Idem, idem, 1832.
25) Idem, idem, 1834.
26) Tarife de vamă.
27) Pentru clacă séŭ datoriile reciproce între proprietarĭ şi clăcaşĭ.

*

Muzĕul naţional No. 34 din 1836, publică statutele uneĭ «*societăţĭ literare*» înfiinţate de Eforia scólelor în Bucurescĭ şi la care dênsa numi un prealabil comitet, compus din Comis. P. Poenaru, Serd. E. Marcovicĭ, Medel. George Ioanid, I. Pop, F. Aaron.

Eforia prin jurnalul sĕŭ de organisare a acesteĭ societăţĭ, ḑice :

«Cu întinderea scriereĭ şi publicăriĭ a felurĭ de cărţĭ românescĭ, vĕḑêndu-se trebuinţă de a se aşeḑa óre-carĭ regulĭ prin carĭ să se pótă pȧzi o uniformitate în construcţia ḑicerilor, ce se introduc în limba românéscă, Eforia scólelor a chibzuit a întocmi un comitet literal căre să se ocupeze a cerceta cu deamĕruntul duhul limbeĭ şi lipsele ce are şi a îndeplini aceste lipse prin introducerĭ séŭ construcţiĭ de ḑicerĭ şi de frase rezemate pe regulĭ gramaticescĭ şi potrivite cât se va putea maĭ mult cu însuşirea limbeĭ românescĭ. Acest comitet se va îndeletnici şi la alcătuirea unuĭ dicţioner românesc şi franţozesc.

Spre acest sfêrşit Eforia numesce mădularĭ întocmitorĭ acestuĭ comitet pe DD. Comisul P. Poenaru, Serdarul I. Marcovicĭ, Medelnicerii G. Ioanid, I. Pop şi F. Aaron. Numiţiĭ vor întocmi statutele dupe care aŭ să urmeze lucrările comitetuluĭ şi le vor supune în aprobaţia Eforieĭ.»

Iscăliţĭ : *A. Filipescu, I. Bălăceanu, N. Picolo, P. Poenaru.*

Protocol, *N. Iliescu.*

Regulĭ dupe care aŭ a se urma lucrările societăţiĭ literale

Prin jurnalul Cinst. Eforiĭ a scólelor, încheiat în 9 Octombre 1836, No. 115, suptsemnaţiĭ, numiţĭ fiind a întocmi un comitet de societate literală, care să aibă drept scop a afla şi a înlesni miḑlóce, prin care s'ar putea introduce cu încetul uniformitatea limbeĭ între românĭ şi prin care ar putea să se înainteze cultura limbeĭ românescĭ ; aŭ alcătuit următórele temeiurĭ dupe care va avea a se regula acéstă societate în lucrările sale.

Aceste temeiurĭ sunt :

1) A alătura tóte dialectele rumânescĭ precum şi provinţialismele în tóte părţile unde sunt rumânĭ, a alege din tóte cele ce se va părea maĭ potrivit cu însuşirea limbeĭ, avênd

de temeiŭ în pricina acésta maĭ cu sémă cărţile bisericescĭ şi a aşeḑa nişte regule statornice asupra construcţieĭ în limba românéscă ;

2) A hotărî formele la ḑicerile cele străine ce sunt primite, séŭ se vor primi de acum înainte în limba rumânéscă dintr'alte limbĭ; precum la : ném, ortografie, terminaţie, adică: dacă trebue să se ḑică *clas* séŭ *clasă*, *loghică* séŭ *logică*, a *favorisi* séŭ *favoriza*, *favoresc* saŭ *favorisesc* şi dacă unele ḑicerĭ trebuesce a se scrie cum se scriŭ în limba din care se împrumută, séŭ după cum se pronunţă ; acéstă băgare de sémă privesce maĭ cu sémă la numele propriĭ.

Décă la pronumele compuse trebue să nu se pue sufix deosebit la fieş-care persónă, precum : *eŭ însumĭ, tu însuţĭ, el însuşĭ* séŭ să se pue numaĭ un sufix însuşĭ pentru tóte persónele.

Décă la declinarea substantivelor femeescĭ cu adjective în cazul genetiv şi dativ trebue să se schimbe adjectivele viind după substantive şi din potrivă, adică cum ar fi maĭ bine să se ḑică : *caseĭ frumóse* saŭ *frumósă* ş. c. l.

Décă la verburile de conjugarea I-iŭ persóna a III-à de la îmulţitul presentuluĭ hotărîtor trebue să se facă ca persóna I-iŭ a singurituluĭ séŭ cea a III-a de la acelaş numĕr, adică : *copiĭ învĕţŭ* séŭ *copiĭ învéţă* ş. c. l.

Décă participiile presente precum : *murind, strălucind,* se pot face schimbătóre ḑicĕnd : *murindul om, murinda femce, strălucinda lună* ş. c. l.

Décă ḑicerile trebue să se scrie întocmaĭ după cum se pronunţéză, întrebuinţând apostrófe la elipsele de vocale, cum : décă scriind *case* trebue să se pue apostrof *cas'a* asemenea şi *luândul* dacă trebue să se scrie *luându'l* ş. c. l.

Décă la ḑicerile schimbătóre care se sfĕrşesc în consonante trebue să se pue un *ŭ* scurt la sfĕrşit : *om* saŭ *omŭ, învĕţ* séŭ *învĕţŭ.*

Décă unele ḑicerĭ compuse trebuesc să se lege cu trăsura unireĭ (-) precum : *cele-l-alte* şi alte multe.

Décă la unele ḑicerĭ compuse din preposiţiĭ póte a se îndoi consunanta de la începutul ḑicereĭ radicale, precum : *suffer* séŭ *sufer, suppuiŭ* séŭ *supuiŭ.*

Décă în sintax trebue să se urmeze construcţia franţuzéscă în óre-carĭ întêmplărĭ, precum în frasurile acestea : *il n'est que deux heures, nu sunt de cât douĕ ceasurĭ* în loc de *sunt numaĭ douĕ césurĭ ; c'est ce que je ferai, acésta e acea care eŭ voiŭ face,* în loc de *acésta oĭ să fac.*

3) A forma ḑicerĭ nouĕ din rădăcină rumânéscă prin prepunere de prepoziţiĭ séŭ adăogare de óre-care silabe la sfĕrşit, adecă : décă se póte de la *simţ, simţitiv, simţiciune, simţimênt, simţimêntal, simţimentalitate* de la *duc, reduc, reducere, reducţie, produc, producţie, product* şi *productiv* şi c. l.

4) A hotărî ḑicerile şi frasele ale căror înţeles se póte lua în douĕ chipurĭ, adecă, ce deosebirĭ este între ḑicerea *vieţuire* şi *traiŭ*, între *om însemnat* şi *om însemnător ?*

5) A regula pe cât se va putea óre-care anomaliĭ din limba rumânéscă, care se bagă de sémă, atât în etimologie, la unile din părţile cuvêntuluĭ, cât şi în sintax la legarea unor ḑicerĭ între dênsele, precum şi în ortografie ; adecă, décă trebue substantivele neutre şi unele adjective polisilabe să se scurteze făcĕnd din : *doftoricesc, doftoresc* şi din *analiticesc, analitic,* ş. c. l.

Societatea literală se alcătuesce din mădularĭ, carĭ şeḑĕnd în capitală pot a se afla faţă tot-d'a-una la seanţele societăţiĭ în carĭ se fac chibzuirĭ, dezbaterĭ şi hotărîrĭ în pricina limbeĭ ; şi din mădularĭ corespondenţĭ, carĭ neputĕnd a fi faţă la seanţele societăţiĭ, ajută

lucrările eĭ, prin trimitere de băgarĭ de sémă asupra limbiĭ, după temeiurile de maĭ sus.

Mădulariĭ carĭ acum sunt numiţĭ de C. Eforie, pentru întocmirea comitetuluĭ spre a se rosti lucrările societăţiĭ sunt împuterniciţĭ a alege prin majoritatea voturilor pe câţĭ vor socoti de cuviinţă mădulariĭ ordinarĭ séŭ corespondenţĭ.

Eforia scólelor se socotesce de prezident al societăţeĭ literale al căruia loc-ţiitor este directorul scólelor.

Societatea are încă un viţe-prezident şi un secretar. Amênduoĭ aceştia se vor alege prin majoritatea voturilor pe câte un an.

Prezidentul, séŭ în lipsa acestuia viţe-prezidentul, va fi dator a cârmui lucrările societăţeĭ în seanţele sale şi a slobodi la mădulariĭ aleşĭ de societate diplome de numire, întărite cu iscălitura sa, a viţe-prezidentuluĭ şi a secretaruluĭ.

Datoria secretaruluĭ este a alcătui jurnalele asupra hotărîrilor ce va face societatea.

Societatea se va aduna odată pe sĕptĕmână într'o ḑi la óre-carĭ césurĭ hotărîte, când, fieş-care mădular ordinar, este dator a se afla faţă ; iar întêmplându-se a nu putea veni, va face cunoscut maĭ d'inainte prin înscriere.

Fieş-care mădular va fi dator în curgerea sĕptĕmâneĭ a face băgare de sémă asupra limbiĭ, după temeiurile de maĭ sus şi ale depune în seanţele următóre pe masa societăţiĭ.

Mădulariĭ corespondenţĭ vor fi datorĭ asemenea, cel puţin pe lună odată, a trimite băgărĭ de sémă ce vor face asupra limbiĭ, regulânduse în pricina aceea tot după temeiurile de maĭ sus.» *).

*

Nu exista în Bucurescĭ numaĭ literatura oficiósă a *Muzeuluĭ*: cu o vigóre extra-ordinară se manifesta curentul literar şi filologic în «Corespondenţa» între duoĭ românĭ, Costache Negruzzi din Moldova şi I. Eliad din Muntenia, publicată în «Curierul» din Bucurescĭ. Dăm în anexă o parte din acéstă frumósă lucrare, care a pus bazele cele maĭ înţelepte pentru cultura limbeĭ naţionale. Costache Negruzzi, maĭ alès, este antecesorul scóleĭ filologice, care în ḑilele nóstre, cu atât succes, în sînul chiar al Academieĭ române, a isbutit să înlăture procidimentele fatale ale scóleĭ latinisatóre la extrem. C. Negruzzi nu este cu tóte acestea părintele intelectual, nicĭ al acelor ultraţĭ archaisatorĭ aĭ limbeĭ române, carĭ sub pretext de a o păstra românéscă, caută a conserva ca monedă curentă a eĭ, gologani şterşĭ, fără curs şi în tot casul străinĭ, voim să ḑicem vorbe slavone, ungurescĭ, turcescĭ, carĭ de şi întrebuinţate când-va, icĭ colea, de vre-un traducĕtor de cărţĭ bisericescĭ, totuşĭ n'aŭ avut curs nicĭ odată între poporul român.

*

In Bucurescĭ unde se înfiinţéză acea primă societate literară, avem de înregistrat, tot pe 1836, şi organisarea uneĭ corporaţiunĭ speciale de spiţerĭ. Statutele aceste corporaţiunĭ cuprinse în 9 articole aŭ fost cercetate de comitetul carantineĭ, compus din : Marele Vornic M. Ghica, Obştescul inspector Mavru şi Doctorul Const. Estiotu **).

*

In direcţiunea archeologică încă încep a se face lucrărĭ în 1836.

«Curierul rom.» No. 48 din 31 Iulie 1836, scrie :

«Marele Vornic din lăuntru trecênd prin judeţul Romanaţĭ şi visitând capitala acestuĭ

---

*) Veḑĭ *Foaia literară* din Braşov No. 4 de la 22 Ianuarie 1838. Asemenea *Foaia pentru minte* pe 1838, pag. 27—30.

**) Bulet. ofic. al Munteniei pe 1836, No. 15 şi 16.

județ, Caracalul, a fost rugat de cârmuitorul județuluĭ D. Coțofană și Prezidentul Petrache Obedeanu, de a visita ruinele vechiĭ coloniĭ Romane, ca la o jumĕtate de césdeparte de oraș.

La vederea măgurilor făcute, ce se întind în laturea șoseleĭ romane, și a căror adevĕrată întrebuințare, prin nicĭ o tradiție nu s'a descoperit până acum locuitorilor, D. Marele Vornic socotindu-le de morminte vechĭ, a gândit să pue cànd-va să sape câte-va în folosul Muzĕuluĭ național. Pentru acésta să și găsi cu cale să se facă îndată cercare. După câte-va césurĭ, 25 de lucrătorĭ adunațĭ pe dată, deschiseră două movile din cele maĭ ridicate. Isbânda cea maĭ desĕvîrșită și cea maĭ neașteptată încoronă acéstă întreprindere îndrăsnéță. Descripția frumosuluĭ sarcofagiŭ de piatră, aflat în cea maĭ mare movilă, și a gropițeĭ de cărămidĭ găsită în a doua movilă se va da prin Muzĕul național, la No. viitor."

«Curierul rom.» No. 50 din 7 August 1836, dă descrierea promisă *).

*) Nous croyons faire plaisir à nos lecteurs français, en leur donnant ici le texte de la relation sur la découverte d'un sarcophage antique, qui a été faite dans les environs de Caracala, par les soins de Monsieur le Grand-Vornique de l'Intérieur, et dont nous avons donné la description en Valaque, dans le No. 24 du Musée national.

Tombeaux anciens

Découverts en petite Valachie

«Le No. 48 du Courier Valaque contient la relation du dernier voyage de Monsieur le Grand-Vornique de l'Intérieur et des découvertes archéologiques intéressantes faites à son passage par Caracala...

Nous avons promis une description detaillée du procédé et du résultat de ces fouilles et nous nous hatons d'en donner la publication avec d'autant plus d'empressement que déjà la curiosité publique la réclame avec instance.

Les ouvriers, appelés à l'excavation des tumulus en question, situés le long des accôtements de la chaussée romaine servant d'avenue aux anciennes ruines d'Antina (voir l'article y relatif du Musée national No. 7), divisé en deux bandes, ont été placés sur deux de ces monticules, choisis de dimension distincte, le premier ayant neuf pieds, l'autre six pieds environs de hauteur au centre. Nous parlerons d'abord du plus grand des deux, qui en est aussi le plus intéressant.

En ouvrant une large tranchée le long de son plus grand diamètre, les ouvriers, après avoir rencontré une bâtisse quadrangulaire en forme de caveau défoncé et comblé de terre, faite en larges dalles de terre cuite posées à sec, sans mortier ou ciment et ayant extrait ainsi une centaine de ces briques antiques, donnèrent contre un des oreillons d'une large pierre, qui degagée en un instant de la masse terreuse qui l'enfouissait, offrit le beau sarcophage d'un seul bloc calcaire, qui est ici figuré No. 1. La longueur en est de huit pieds de Vienne; la largeur de trois pieds quatre pouces, et la hauteur de quatre pieds huit pouces.

Quatre crampons de fer, battus et fichés dans la pierre, à bain de plomb, retenaient le couvercle sur le corps du sarcophage. Ils ont été ausitôt détachés et le ciment onctueux qui mastiquait les fissures entre ce couvercle massif et les arrêtes supérieures du tronc de la tombe, fut également défoncé. On culbuta cette lourde couverture sur elle-même et on decouvrit un squelette humain parfaitement conservé.

La figure No. 2 de la planche, représente ici l'aspect qu'offrit alors la tombe et les ossemens ainsi dégagés.

En voici l'examen scrupuleux:

Le corps gisait au fond de la tombe sur des planches; sa couche était composée de laurier dont les branches entières parfaitement conservées se dessinaient gracieusement au chevet du défunt. Les parties charnues avaient disparu, mais on voyait que tout le corps et la tête particulièrement, avaient été embaumés avec un soin extrême. Des herbes sèches de diverses espèces étaient réparties à profusion dans les endroits convenables; la racine d'iris (violette) y dominait de préférence. Au lieu de vêtemens on remarquait sur différentes parties du corps des traces d'un tissu léger qui fuyait

Ne rămâne a înregistra aci scirile despre mersul teatruluĭ din ambele ţĕrĭ.

La începutul anuluĭ 1836, direcţiunea teatruluĭ din Bucurescĭ este încredinţată D-luĭ C. Cornescu. Există trupă străină sub direcţiunea luĭ Zimerman, care a succedat direcţiuneĭ foste a luĭ Miller.

Cornescu laudă printr'o scrisóre a sa pe Zimerman şi 'l apĕră de intrigile ce'ĭ face de la Viena fostul director Miller *).

---

sous les doigts aussitôt qu'on voulait le saisir et qui semblait avoir recouvert le cadavre de pied en cap.

La tête enveloppée dans une espèce de sachet friable, était ceinte de plusieurs petits cerceaux fort minces et en bois léger, qui traversaient d'outre en outre de petits globules composés de feuilles (de balsamine ou de lotus peut être) entassées les unes sur les autres et roulées sous cette forme. Au travers de ces cerceaux artistement et simétriquement disposés, il y avait un bandeau en cuir, sur lesquels étaient attachées des feuilles d'or à l'imitation de ceux du laurier et découpées avec soin. Des feuilles du même métal imitant le chéne étaient réparties à côté et paraissaient avoir appartenu à un second bandeau posé non sur la tête, mais à côté du trépassé.

Tout le squelette était parfaitement conservé; on a été jusqu'à extraire intactes des touffes de cheveux qui étaient très foncés (châtains) et bouclés. La denture était blanche et pure. Dans les coins inférieurs du tombeau on voyait les restes de brodequins en cuir de forme indécise, remplis de petits clous ou boutons en fer dont les têtes chatoyantes étaient artistement travaillées en verrerie.

Une médaille très oxidée et tout-à-fait fruste reposait au dessus de la gorge. Aucune inscription n'a été trouvée sur les lieux. Tout porte à croire que le sarcophage en question servait d'asyle mortuaire à quelque personnage de distinction agé de 20 à 30 ans. Il parait que ces dépouilles admises aux honneurs de l'embaumement et placées provisoirement dans un cercueil en bois, avaient d'abord reposé long-temps dans le caveau en brique découvert à côté et dont il a été question plus haut, et que, déposées, bien plus tard, dans le sarcophage en pierre, elles y furent renfermées avec le fond seul du cercueil provisoire, sans lequel, le cadavre risquait d'être disloqué, et dont le reste de parois parait avoir été tellement décomposé, qu'il n'a été plus possible de s'en servir. Les clous ramassés ainsi dans les coins du sarcophage, semblent avoir fait partie des ornements appartenant au cercueil détruit.

La figure représente la coupe transversale du tombeau découvert dans le second tertre de plus petite dimension. Il est construit en dalles ou fortes briques, entassées à sec les unes sur les autres, avec ordre et symétrie et faisant voute par leur simple juxta-position. Ce tombeau parait avoir récélé un corps de femme, dont la décomposition, au reste était complète. Les ossements mêmes étaient en poudre. Deux pendant d'oreilles, en or, un astre symbolique en feuilles du même métal, des fragmens de sandale en liège; une médaille fruste, obole d'usage, destinée au nautonier des enfers pour le passage des fleuves Cocyte et Achéron; deux vases en terre cuite parfaitement conservés et déposés aux pieds de la défuncte et qui paraisaient avoir servi a renfermer l'huile et l'eau lustralle appartenant aux ablutions et libations d'usage sur la tombe des trépassés; tels ont été les accessoires découverts dans ces débris mortuaires.

L'absence d'indices incontestables et de données positives sur le compte de ces tombeaux et de leurs ossements, nous engagent à nous abstenir de toutes conjectures, jusqu'à ce que de nouvelles découvertes, que nous attendons avec impatience de Mr. P. Obédiano chargé de poursuivre sur les lieux un autre essai de fouilles, ne viennent à l'appui des suppositions que nous aurions à avancer à cet égard.»

W. d. Bl. (Blaremberg ?)

*) Iată scrisórea D-luĭ Cornescu:

1836, Febr. 21, «Curierul rom» No. 6.

Primind următórea scrisóre, ne grăbim a o publica prin glasul acesteĭ gazete.

Domnule redactor !

«D. Zimerman, directorul trupeĭ străine, a primit de la Viena o scrisóre tainică prin care se înştiinţéză că D. Miler directorul fosteĭ trupe străine se silesce prin tóte acelea în a luĭ putinţă mij-

Representaţiunile trupeĭ străine se combinaŭ uneorĭ cu ale trupeĭ române. Aşĭa vedem în 9 Aprilie 1836 dându-se un spectacol compus din : Bărbierul de Sevila, urmat de al doilea act al vodevilului românesc «Cina între prietenĭ», jucată de trupa naţională *).

Despre mersul fonduluĭ zidireĭ teatruluĭ şi despre representaţiunile române culegem informaţiunĭ din numerile gazeteĭ teatruluĭ de la al VII-lea până la al XIII-lea şi ultimul, apărută până la 1836.

Iată coprinsul analitic al acestor foĭ : No. 3, Aprilie 1836, coprinde un studiŭ tradus despre *Paganini.*

Intre notiţe aflăm :

a) S'aŭ cumpĕrat pentru zidirea teatruluĭ locul Dragomanuluĭ Serafim, ce se numesce hanul *Câmpinenceĭ,* drept 5.500 galbenĭ. Acum societatea întreprindĕtóre zidireĭ teatruluĭ, pregătesce planul teatruluĭ, care va începe a fi zidit cel maĭ târḑiŭ la Iulie 1836;

b) Hatmanul C. Cornescu, a donat pe un an baniĭ scutelnicilor şi 100.000 oca var adus la locul zidireĭ.

D. C. Lipănescu donéză 25.000 cărămidă şi 10.000 oca var, aduse la locul zidireĭ ;

c) De la finea carnavaluluĭ, din . . . până la Aprilie 1836, s'aŭ representat de scolariĭ societăţeĭ filarmonice (câte o-dată pe sĕptĕmână): *Cina între prietinĭ, Vicleniile luĭ Scapin, Triumful amoruluĭ, Bădăranul boerit, Crispin servitor, Rivalul stăpânuluĭ sĕŭ, Grădinarul orb, séŭ aloiul înflorit şi Anfitria.*

In 1836 (primă-véra) a sosit din Iaşĭ la Bucurescĭ trupa francesă sub direcţiunea luĭ B. Furo.

---

lóce, a defăima pe D. Zimermann, societatea acesteĭ întreprinderĭ, şi stăpânirea, cu cuget de a sprijini pe actoriĭ ce ar dori să intre la teatrul din Bucurescĭ.

Subt-iscălitul, ca un director al teatruluĭ, şi fiind fórte interesat la acéstă pricină, nu póte privi cu nebăgare în sémă o asemenea despreţuitóre defăimare din partea unuĭ om către care tótă greşala stăpâniriĭ a fost, că l'a ajutat tot-d'a una. De aceea de a sa datorie socotesce asupra acesteĭ ruşinóse arĕtărĭ prin următórele băgărĭ de sémă :

1) D. Zimermann în loc de a nu căuta de datoriile sale, le îndeplinesce din potrivă cu o rîvnă fórte mare, care acésta a tras asupră'ĭ bună-voinţa şi stima publiculuĭ, a înalteĭ nobleţe şi a stăpânireĭ. Indestulă dovadă este subscripţia ce s'a făcut în dar pentru desĕvîrşirea trupeĭ prin adăugarea şi de alţĭ actorĭ vrednicĭ.

2) D. Miller, la sosirea sa aicĭ cu trupa se afla atât de strîmtorat, în cât a fost silit să facă în credit garderoba pentru cea d'ântêiŭ representaţie ce a dat pe teatrul Bucurescilor. Cu tóte acestea prin jertfele ce aŭ făcut atât înalta stăpînire, cât şi alte persóne bine-voitóre, dintre care subt-iscălitul, cu tótă smerenia ce trebue să păzească cine-va, când vorbesce de sine, a fost fórte înrâvnat. D. Miller s'a vĕḑut în stare de a întêmpina tóte cheltuelile teatruluĭ şi ale trupeĭ, şi a'şĭ face şi o stare simţitóre. El ar fi putut să se ţie maĭ multă vreme, dacă réua sa purtare către actorĭ şi o iconomie cumplită nu ar fi adus pe toţĭ la supĕrare.

Cu dreptate se póte dar mira cine-va vĕḑênd pe D. Miller, care ar fi trebuit să se stăpânéscă de singurul sentiment al recunoscinţeĭ către stăpânirea românéscă cum şi către nobleţă şi public, a unelti acum defăimărĭ în tot chipul vrednice de despreţuire;

3) Subt-iscălitul se socotesce cu acest prilegiŭ dator a declara, că, câţĭ din DD. actorĭ ar dori să intre la teatrul din Bucurescĭ, de vor fi însă în stare să îndeplinéscă rola lor cu cinste, se pot îndrepta către sub-iscălitul pe care tot-d'a-una îl vor afla gata a primi cererea Dumnealor şi a le da tóte cuviinciósele înlesnirĭ.

Te rog, Domnule, să bine-voiţĭ a pune acéstă scrisóre în viitorul numĕr al «Curieruluĭ românesc» şi a primi încredinţarea deosebiteĭ mele cinstirĭ.

Bucurescĭ, 20 Februarie. Iscălit, *Cornescu.*

*) Curierul român No. 20 din 13 Aprilie 1836.

Piesele tipărite în un an de la începerea regulată a representaţiunilor române, până la Aprilie anul 1836, total 13, şi anume :

Fanatismul de la Voltaire, tradusă de I. Eliad.
Anfitrita de la Moliere, tradusă de I. Eliad.
Regulu, tradus de I. Văcărescu.
Ermiona, tradusă de I. Văcărescu.
Eraclie, de la Corneille, tradusă de Roset.
Preciósele, de la Mollière, tradusă de I. Ghica.
Şteful nerod, de la Cotzebue, tradusă de Niţescu.
Bădăranul boierit, de la Molliere, tradusă de Căpitan Voinescu.
Vicleniile luĭ Scapin, de la Mollière, tradusă de C. Rasti.
Sgârcitul, de la Mollière, tradus de I. Roset.
Gemeniĭ din Bergam, de la Florian, tradusă de I. Florescu.
Triumful amoruluĭ, compus de D. Vinterhalter.
Actorul fără voie, compus de D. Vinterhalter.

No. 3 al foeĭ arétă, că sunt sub tipar încă 4 piese şi anume:
Sicilianul seŭ amorul zugravuluĭ, tradus de Stef. Burki.
Grădinarul orb, de la Cotzebue, tradus de I. Voinescu.
Vĕduva viclénă, de la Gondoni, de C. Moroiu.
Virginia, de la Alfieri, de C. Aristia.
In fine maĭ eraŭ gata a fi puse sub presă piesele următóre, în numĕr de 23, şi anume.
Matilda, compusă de Cesar Boliac.
Saul, de la Alfieri, tradusă de C. Aristia.
Marino Faliero, de la Byron, tradusă de I. Eliad.
Zaira, de la Voltaire, tradusă de I. Eliad.
Intriga şi amorul, de la Schiller, tradusă de Colonel Câmpineanu.
Cina între prieteni, de D. I. Roset.
Nebunul de la Perun, de D. I. Roset.
Incurcătura, de la Cotzebue, tradusă de G. Munteanu.
Doctorul fără voie, de la Mollière, tradusă de Majorul Voinescu.
George Dandin, de la Mollière, tradusă de Majorul Voinescu.
Silita căsătorie, de la Mollière, tradusă de C. Aristia.
Amorul doctor, de la Mollière, tradusă de M. Florescul.

*

Fóia cu No. 12 din 1836, (fără lună).

Pag. 91, coprinde o scrisóre a luĭ C. Negruzzi, către Eliade, prin care laudă mult traducerea luĭ *Saul* de C. Aristia.

In acestaş numĕr, C. Aristia adreséză versurĭ luĭ C. Negruzzi, căcĭ a publicat: «Aprodul Purice».

*

Tot în No. 12, *Barbu Catargiu,* publică un articol despre Teatrul naţional. «Treĭ anĭ sunt de când voinţa *unuĭ om,* voinţă de acelea ce nu o opresce nicĭ o stavilă, nu se cla-

tină de nicĭ o isbire, face pentru ântéia dată românul să încalțe conturul, să ia masca comică și să facă să rĕsune pe scenă astă limbă, ce maĭ nainte de 15 anĭ, socotea cine-va că nu este în stare de cât să expaime cunoscințele muncitoruluĭ séŭ cel mult — care era și maĭ rĕŭ — rătăcitele ideĭ ale logofeților vremeĭ».

B. Catargiu, naréză cum actoriĭ românĭ, s'aŭ încercat în tóte ramurile. Critică el publicul, căcĭ cu prea marele sĕŭ intusiasm a făcut rĕŭ actorilor, dându-le o mândrie rătăcită, că dór eĭ sunt perfecțĭ . . . Arétă apoĭ, că tragedia și drama franceză n'aŭ prins la teatrul român. Nicĭ cu *satire* și cântecul n'aŭ isbutit teatrul român, «că românul nu are trebuință de cântare, că nu are poftă de joc . . .» și pentru că «satira maĭ mult mușcă de cât face bine, și românul a fost destul mușcat ; acum cere *folos* și va să se vindece . . . »

B. Catargiu, găsesce că cu represintația pieseĭ *Misantropia și pocăința* s'a făcut altă nouă încercare în teatrul român, și că calea din noŭ deschisă e minunată. Actoriĭ românĭ reușiră deplin în astă piesă, după Catargiu. De ce actoriĭ românĭ fură într'o ḑi aceea-ce nu putură fi în treĭ anĭ ? Pentru că treĭ anĭ aŭ ămblat incercând, pentru că în treĭ anĭ eraŭ rătăcițĭ în drumul lor, și pentru că într'o ḑi se vĕḑură la sine, se vĕḑură la locul lor.

B. Catargiŭ este contra comedieĭ și strigă românilor, «Lăsațĭ, voĭ fiĭ aĭ acelor marĭ domnitorĭ aĭ lumeĭ, *bufoneria*, lăsațĭ satira pe séma acelor suflete înghesuite, pe séma acelor spirite sĕrace. Părințiĭ voștri aŭ fost marĭ și voĭ nu puteți fi micĭ. Vreĭ ca actorul român să se arate ceea-ce este ? Fă'l să trăiască în elementele strĕmoșilor sĕĭ : Slava, amorul, generozitatea, patriotismul, rĕzbunarea, trufia, dreptatea. Iată ce'ĭ trebue luĭ ca să fie mare. Dă'ĭ *tragediĭ sîngeróse* și *drame* scrise cu lacrimĭ, și le va juca bine. Nu'ĭ da comedia, că el nu scie să fie bufon ; el n'a sciut a se slugări și a se maimuța, nu'l veĭ vedea vre-odată să'șĭ scie rola, pentru că nu'ĭ place nicĭ în glumă a fi măscăriciŭ.

B. Catargiu cere ca teatrul să fie o școlă de moral . . . Actorul român să nu pue peruca bufonuluĭ, să se facă o caricatură și să se umilescă spre a se scălâmba înaintea unuĭ public, ce și el e sémăn și singur nu scie să'șĭ dea socotélă de ce nu'ĭ place. Asta e misiunea teatruluĭ . . . »

*

In No. 13. La pag. 109, se dă de redacțiune séma de bani adunațĭ pentru prenumĕrare și ajutóre : 2.860 leĭ, cheltuiala a 16 cóle tipar și legătură a 600 exemplare ; 2.860 leĭ, 60 aŭ fost prenumerațiĭ, 600 s'aŭ dat gratis.

Cu No. 13 încetéză gazeta teatruluĭ.

CAP. IX.

ANUL 1837

MUNTENIA

Budgetul anuluĭ acestuia este tot cel de 350.000 de leĭ la care s'adaugă însă 117.000, ce are a lua casa scólelor de la Visterie din socotelile anilor trecuțĭ.

Nu vom aduce integralmente acest budget, care nu diferă de cât în puțin, dar vom menționa faptele relative la starea scólelor și deosebitele creațiunĭ, orĭ îmbunătățirĭ ce putem constata pentru anul acesta.

Maĭ înainte de tóte aflăm, că internatul scóleĭ St. Sava, este în mare decădere.

Vaillant care, cum vĕdurăm, 'ĭ-a dat primele loviturĭ cu scop de a transforma scóla românéscă din St. Sava în scólă privată francesă, a isbutit în planul sĕŭ. Eforia dice, că prin clevetirile rĕspândite contra internatuluĭ de la S-tu Sava n'a maĭ rĕmas în el, pe lângă ceĭ 12 băețĭ întreținuțĭ din budgetul scólelor, din 40 de solvențĭ, câțĭ era în aniĭ trecuțĭ, de cât 4 și că cu baniĭ de la aceștia, adaușĭ la suma ce se acordă pentru bursieriĭ Statuluĭ, nu se maĭ póte ține acest internat. Eforia cere la Marea Logofeție a acelor bisericescĭ, cu raportul sĕŭ No. 145 *) din 27 Martie 1837, ca orĭ să se acorde fondurĭ din carĭ să se pótă ținea internatul, orĭ să se desființeze cele 12 burse, și maĭ bine baniĭ acestora 14.400 leĭ să servéscă pentru trimiterea la universitățĭ streine a duoĭ scolarĭ, carĭ să se așede maĭ pe urmă profesorĭ la scólele naționale. Eforia arétă în lista **) ce dăm în anexă cheltuiala ce se necesită pentru un scolar intern.

Logofeția bisericéscă a pus, în 4 Aprilie, cu raportul No. 1.106, cestiunea în desbaterea Sfatuluĭ Administrativ extraordinar. Acesta nu cuteză să desființeze bursele, de óre-ce regulamentul organic, ceré înmulțirea lor până la 100 ci, tot amână soluțiunea afacereĭ până în Noembre acestaș an, când Eforia mereŭ stăruind să i se dea midlócele pentru internat, Sfatul extraordinar decide : să se acorde suma reclamată în plus de 13.680 leĭ. Tot-o-dată, pentru a concura pre institutele private, se scade plata la internat a scolarilor particularĭ de la 60 de galbenĭ la 40 pe an. Vom vedea însă că nicĭ acéstă mĕsură nu salvă internatul de decădere.

---

*) Vedĭ anexa la acéstă pagină.

**) Vedĭ anexa la acéstă pagină.

CAP. IX.

ANUL 1837

MUNTENIA

Budgetul anuluĭ acestuia este tot cel de 350.000 de leĭ la care s'adaugă însă 117.000, ce are a lua casa scólelor de la Visterie din socotelile anilor trecuțĭ.

Nu vom aduce integralmente acest budget, care nu diferă de cât în puțin, dar vom menționa faptele relative la starea scólelor și deosebitele creațiunĭ, orĭ îmbunătățirĭ ce putem constata pentru anul acesta.

Maĭ înainte de tóte aflăm, că internatul scóleĭ St. Sava, este în mare decădere.

Vaillant care, cum vĕḑurăm, 'ĭ-a dat primele loviturĭ cu scop de a transforma scóla românéscă din St. Sava în scólă privată francesă, a isbutit în planul sĕŭ. Eforia ḑice, că prin clevetirile rĕspândite contra internatuluĭ de la S-tu Sava n'a maĭ rĕmas în el, pe lângă ceĭ 12 băețĭ întreținuțĭ din budgetul scólelor, din 40 de solvențĭ, cățĭ era în aniĭ trecuțĭ, de cât 4 și că cu baniĭ de la aceștia, adaușĭ la suma ce se acordă pentru bursieriĭ Statuluĭ, nu se maĭ póte ț ne acest internat. Eforia cere la Marea Logofeție a acelor bisericescĭ, cu raportul sĕŭ No. 145 *) din 27 Martie 1837, ca orĭ să se acorde fondurĭ din carĭ să se pótă ținea internatul, orĭ să se desființeze cele 12 burse, și maĭ bine baniĭ acestora 14.400 leĭ să servéscă pentru trimiterea la universitățĭ streine a duoĭ scolarĭ, carĭ să se așeḑe maĭ pe urmă profesorĭ la scólele naționale. Eforia arétă în lista **) ce dăm în anexă cheltuiala ce se necesită pentru un scolar intern.

Logofeția bisericéscă a pus, în 4 Aprilie, cu raportul No. 1.106, cestiunea în desbaterea Sfatuluĭ Administrativ extraordinar. Acesta nu cuteză să desființeze bursele, de óre-ce regulamentul organic, ceré înmulțirea lor până la 100 ci, tot amână soluțiunea afacereĭ până în Noembre acestaș an, când Eforia mereŭ stăruind să i se dea miḑlócele pentru internat, Sfatul extraordinar decide : să se acorde suma reclamată în plus de 13.680 leĭ. Tot-o-dată, pentru a concura pre institutele private, se scade plata la internat a scolarilor particularĭ de la 60 de galbenĭ la 40 pe an. Vom vedea însă că nicĭ acéstă mĕsură nu salvă internatul de decădere.

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

**) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Altele eraŭ promisiunile date scolilor la începutul anuluĭ 1837. La ocasiunea anuluĭ noŭ, la palat, în Bucureccĭ, P. Poenarul, directorul scólelor naţionale a rostit următorul cuvênt, în numele corpuluĭ profesoral *):

«In ḑiua anuluĭ noŭ, într'acéstă ḑi care trebue să ne aducă aminte vremea trecută spre îmbunătăţirea celiĭ viitóre, şi să adune într'o unire împrejurul tronuluĭ Măriĭ Tale pe orĭ-care român doritor de fericirea némuluĭ sĕŭ, corpul profesoral a simţit tot cea maĭ dulce plăcere a înfăţoşa M. Tale cele maĭ adevĕrate ale séle urărĭ.

Cu acestea urărĭ ale nóstre se unesc şi ale tuturor familiilor, carĭ sunt datóre M. Tale ceea-ce ele aŭ maĭ de mult preţ: încredinţarea ce se întemeiază din ḑi in ḑi maĭ mult despre viitorimea morală a copiilor.

Acum şi la noĭ ceĭ maĭ mulţĭ se află pătrunşĭ de adevĕrul, că învăţĕtura obştéscă întemeiată pe religie şi pe moral, este una din cele maĭ neapărate trebuinţe pentru acéstă ţéră, un isvor din cele maĭ îmbelşugate pentru a eĭ fericire, că acésta ne învéţă să ne bucurăm cu bună chibzuire de intocmitele legiuirĭ şi să le păstrăm cu scumpĕtate; că ea încă insuflă bună orênduială, pregătesce supunerea la pravilĭ şi face pe ómenĭ fericiţĭ, dându-le mijlóce de a cunósce îndatoririle şi drepturile lor.

Profesoriĭ insuflaţĭ de necontenita înaltă sprijinire a M. Tale şi sciind că a lucra cineva pentru învăţĕtura tinerimeĭ este a rĕspunde la nobilele cugetărĭ ale M. Tale şi a'şĭ dobândi cel maĭ bun titlu la recunoşcinţa obştéscă, eĭ trebuesc din tótă inima să împlinéscă cu vrednicie slujba ce le este încredinţată. Scolariĭ iarăşĭ vĕḑĕnd că tóte aceste strĕdaniĭ sunt pentru a lor folos, se îndémnă din ce în ce maĭ mult a se îndeletnici la învĕţătură maĭ fără pregetare, şi sunt bune semne, că peste puţinĭ anĭ se vor dobândi cele maĭ dorite resultaturĭ.

Fie ḑilele Măriĭ Téle îndelungate la mulţĭ anĭ, ca să te bucurĭ de acea fericită viitorime, ce noua generaţie va fi datóre părinteşceĭ M. Tale îngrijirĭ.»

Pentru întâiaşĭ dată la asemenea serbare a anuluĭ noŭ se presintă un representant al nouluĭ seminariŭ înfiinţat la Mitropolie, Nicolae Bălăsescu (maĭ apoĭ călugărul Nifon) ţine şi el următorul discurs:

«De când pronia cea Dumneḑeéscă bine aŭ voit a te înălţa pe tronul strĕmoşesc, nicĭ un miḑloc n'aĭ lăsat ne cercat, pentru fericirea credincioşilor supuşĭ aĭ Măriĭ Téle. Mărturie netăgăduită de acéstă părintéscă îngrijire dovedescŭ aşeḑĕmintele obşteşcĭ în tóte ramurile administraţieĭ. Să tac altele; îngrijirea pentru creşcerea şi procopsirea tinerimeĭ fiind sub înalta protecţie a M. Tale, se sprijinésc cu cea maĭ ferbinte rîvnă şi înaintéză cu spor însemnat către doritul sfêrşit; şi nu fără dreptate, căcĭ acestea sunt cele maĭ puternice miḑlóce spre întemeierea adevĕrateĭ fericirĭ în orĭ-care societate; numaĭ omul cel bine crescut iubeşce buna orânduială; numaĭ acesta şcie să preţuiască aşeḑămênturile cele folositóre în obşte, numaĭ acesta se supune cu smerenie legilor, şi 'şĭ împlinesce cu mulţămire tóte datoriile luĭ.

Numaĭ creşcerea cea bună este maica, care naşce şi isvorul din carele curge tótă fericirea unuĭ neam. Creşcerea, dar însă cea întemeiată pe principiile religieĭ creştineseĭ, şi a moraluluĭ evanghelieĭ luĭ Is. Christ.

Religia e temeiul tuturor societăţilor, acésta e legătura cea maĭ tare şi maĭ săntă, cu care e strînsă tótă omenirea în D-ḑeŭ. Religia arétă nu numaĭ în lumea acésta viaţă liniştită şi bună, ci ne dă să cunóşcem miḑlócele vieţiĭ de vecĭ şi dincolo de grópă. Religia

*) Curierul român No. 90 din 11 Ianuarie 1837.

formézā viaţa şi inima fieş-căruia deosebĭ; pentru că ea légă într'un chip necoprins căsătoriile; face pe părinţĭ împlinitorĭ de datoriile lor, iar pe fiĭ ascultătorĭ, face pe stăpânitorĭ blânḑĭ şi temătorĭ de D-ḑeŭ, iar pe supuşĭ credincioşĭ; şi aşia, orĭ-unde va lipsi vr'una dintr'acestea împlinirĭ ale datoriilor, putem cu încredinţare să ḑicem, că acolo lipsesce crescerea cea bună, lipsesce religia.

De asemenea sfinte sentimente pătruns fiind M. Ta, aĭ îngrijit cu deosebire pentru educaţia persónelor bisericeşcĭ în a căror mânĭ este încredinţată religia; te-aĭ milostivit părinteşce a porunci să se înfiinţeze seminariĭ teologiceşcĭ, în carĭ s'aŭ aşeḑat tinerĭ, spre a'şĭ dobândi sfîrşitul, pentru care sunt hotărîţĭ, a cărora chiămare este, ca să fie propovĕduitorĭ învĕţătureĭ Mântuitoruluĭ şi povăţuitorĭ creştinilor în drépta credinţă şi adevĕrata moralitate. Aceştia la vremea lor vor arĕta cuvêntul adevĕruluĭ în tot pămêntul românesc, vor învĕţa pre credincioşiĭ supuşĭ aĭ Măriеĭ Tale, că numaĭ atuncĭ vor fi fericiţĭ, décă într'o unire 'şĭ vor iubi patria, décă se vor supune sfintelor legĭ, şi décă vor cinsti pre P. I. lor Domn, ca pre un obştesc părinte, cu un cuvênt, le vor arĕta calea către adevĕrata foricire atât pămêntéscă cât şi cerέscă.

Acesta e folosul cel nepreţuit, carele va curge din aceste institutur̆ĭ publice.

Bucură-te dar, P. I. Dómne! căcĭ prea-milostivuluĭ Dumneḑeŭ aşĭa 'ĭ-a bine plăcut, ca tocmaĭ sub fericita oblăduire a M. Tale, în acéstă epocă însemnată pentru Ţéra românéscă să se statornicéscă ast-fel de aşeḑămênturĭ folositóre; numele şi faptele M. Tale nu se vor şterge nicĭ odată din analele patrieĭ şĭ din istoria lumeĭ. Dar noĭ ce jertfă de mulţămire vom aduce M. Tale pentru atâtea pricinĭ isvorîtóre de fericire? şcim cu încredinţare, că M. Ta nimic alta nu pofteşcĭ de la noĭ, de cât o inimă curată, spor întru învĕţătură, şi înaintare în moralitate. Pentru aceea tinerimea seminaruluĭ nostru, obştea cea mică şi noă a bisericiĭ, prin mine representatorul lor, şi sluga cea supusă şi credinciósă a M. Tale, ca la cea-d'ântêiŭ înfăţişare, în semn de mulţămire, pentru nemărginita milă ce aĭ M. Ta către dênsa, 'şĭ ridică mânile către ceriŭ, şi cu inima lor cea nevinovată, smerit se rógă; că la deschiderea acestuĭ an noŭ să'şĭ deschiḑă şi cerul uşile bunătăţiĭ séle, şi să verse peste acest pămênt tóte blagosloveniile. Iar eĭ toţĭ cu o inimă şi cu o gură strigă: Mulţĭ anĭ să trăiască, să oblăduiască, Prea Inălţatul nostru Domn! *)».

*

Şi la alte ocasiunĭ corpul didactic a adus manifestaţiunĭ de încredere în protecţiunea Domnitoruluĭ pentru învĕţămênt. Aşĭa aniversarea de la 30 August, a numeluĭ Domnitoruluĭ (S-tu Alexandru):

«Corpul profesoral aducênd urările din partea tinerimeĭ şi a învĕţătorilor, dovedesce înălţimeĭ Téle, că părintésca îngrijire, ce puneţĭ pentru creşcerea tinerimeĭ, singură pregăteşce o viitorime maĭ simţitóre, o generaţie pĕtrunsă de recunoscinţă, în inimile căria ḑiua de astăḑĭ şi numele I. S. vor fi adânc săpate, şi că singura acéstă îngrijire părintéscă este ca urarea cea maĭ curată ce de sine ca o tămâe se urcă până la tronul celuĭ Prea înalt într'o asemenea ḑi; într'un cuvênt că urările cele maĭ înflăcărate şi aripate ce pot dobândi părinţiĭ lor, sunt faptele lor, la care trec din veac până la altul şi le vecînicesc numele **)».

---

*) Curierul rom. No. 91, din 15 Ianuarie 1837.

**) Curierul rom. No. 34, Marţĭ 7 Septembre 1837.

Eforia scólelor făcea tot posibilul, ca să asigure scólelor prestigiul înaintea ţĕreĭ şi a guvernuluĭ eĭ. Aşia căută să oblige pe profesorĭ la cea maĭ mare regularitate în frecuentarea claselor. Dăm aci jurnalul 23, din 14 Ianuarie 1837 :

Jurnalul 23 din 14 Ianuarie 1837

«Fără a se îndoui de rîvna şi exactitatea Domnilor Profesorĭ la împlinirea îndatoririlor ce le sunt puse asupră-le, Eforia, ca să pótă da şi dovadă publică, că fără vre-o împedicare neapĕrată nicĭ un profesor nu lipsesce de la postul sĕŭ, a chibzuit, prin jurnalul încheiat în anul 1835, în luna luĭ August, ca orĭ-când vre-unul din profesorĭ va fi silit a lipsi în vre-o ḑi de la scólă, în césurile predăriĭ, să aibă a încunoşciinţa, măcar cu un cés maĭ nainte cel puţin, ca să se închiḑă clasul într'acel cés, spre a se depărta turburările ce se pot face între scolarĭ în lipsa profesorilor.

Asemenea s'a făcut atuncĭ chibzuire, ca venirile Domnilor profesorĭ la scólă şi lipsirile să se trécă într'un registru şnuruit şi la fieş-care treĭ lunĭ făcêndu-se extract dintr'aceste însemnărĭ, să se dea în cunoscinţa Mareĭ Logofeţiĭ a învăţĕturilor publice.

După punerea în lucrare a acestiĭ mĕsurĭ s'aŭ ivit maĭ la urmă óre-carĭ observaţiĭ, care meritéză a se lua în băgare de sémă, că adecă la însemnările ce se trec în registru, despre venirea şi lipsirea profesorilor la césul predăriĭ póte să se întêmple vre-o greşală şi să resulteze reclamaţie. Eforia ca să depărteze dar tot felul de îndouială, hotăreşce cele următóre :

1) Registru de venirea şi lipsirea profesorilor, şnuruit sub pecetia Mareĭ Logofeţiĭ, şi iscălit de mădulările Eforieĭ, se va ţine pe masă în sala de'aşteplare a profesorilor şi într'acest registru fieşĭ-care profesor va iscăli pe rênd unul sub altul la césul predăreĭ, maĭ înainte de a intra în clas.

Fieşĭ-care profesor când va fi silit de vre-o împrejurare neapărată a lipsi de la scólă la césurile predăreĭ, va încunosciinţa la cancelaria Eforieĭ maĭ înainte de vremea predăreĭ, prin înscris, arĕtând împrejurarea care 'l împedică, şi acéstă însciinţare se va însemna atuncea îndată în registru.

Alexandru Philipescu, Constantin Bălăceanu, B. Ştirbeiŭ, N. Picolo, Petrache Poenaru *).

Ḑilele de sĕrbătorĭ şi feriate încă le reguléză Eforia prin următorul jurnal :

«Din cercarea ce s'a făcut până acum, dupe punerea în lucrare a noilor întocmirĭ în predarea învĕţăturilor, luându-se în băgare de sémă, că în unele clase atât scolariĭ cât şi profesoriĭ sunt fórte împovoraţĭ cu lecţiile ce se predaŭ în tóte ḑilele, că şi uniĭ şi alţiĭ aŭ trebuinţă de o ḑi slobodă în sĕptĕmână, pentru meditaţie ; chibsuindu-se pe de o parte ca în unele sĕptĕmânĭ întêmplându-se maĭ mult decât o sĕrbătóre şi ţiindu-se tóte se perde prea multă vreme la urmarea învĕţăturilor ;

Eforia hotărésce :

1. La lecţiile carĭ se predaŭ în tóte ḑilele într'acelaşĭ clas, să fie de acum înainte Joia ḑi de vacanţă, însă numaĭ într'acele sĕptĕmânĭ în care nu va fi vre-o serbătóre, care trebue a se ţine, iar de va fi în sĕptĕmână vre-o serbătóre, atuncĭ Joia va fi ḑi de lecţie.

*) Dos. de la ministerul de culte pe anul 1837, cu No. 132.

2. Serbătorile carĭ trebue a se ţinea sunt cele 12 praznice şi acestea următóre, adecă : Sf. Ion Botezătorul, Sf. Gheorghe, Sf. Constantin şi Elena, Naşcerea Sf. Ion Botezătorul, Apostoliĭ Petru şi Pavel, S-ţiĭ Ierarchĭ Vasilie, Grigorie şi Ión, Proorocul Ilie, Sf. Panteleimon, Sf. Alexandru, Sf. Grigorie Teologu, Cuviósa Paraschiva, Sf. Dimitrie, S-ţiĭ Arhangheliĭ Mihail şi Gavril, Sf. Nicolae şi Sf. Stefan; afară de acestea şi de Duminicĭ nu se vor ţinea în scóle.

Acéstă chibzuire se va publica prin circulare pe la tóte scólele din prinţipat.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, B. Ştirbeiŭ, N. Picolo, Petrache Poenaru».

1837, Ghenarie 8.

Eforia Scólelor Naţionale

D-lor profesorĭ din colegiul Sfântu Sava

«Din alăturatul jurnal încheiat de mădularele Eforieĭ, la 8 Ianuarie 1837, veţĭ lua D-vóstră înţelegere pentru întocmirea ce s'a făcut de a fi Joia vacanţie pentru lecţiunile ce se predaŭ în tóte ḑilele şi de a se păzi numaĭ serbătorile ce s'aŭ însemnat într'acest jurnal.

Dintr'acesta se înţelege, că vacanţa ce se ţinea în scólele începĕtóre Sâmbăta dupe amiaḑĭ se desfiinţéză şi prin urmare biletu̦rile ce se daŭ până acuma Sâmbătă de diminéţă se vor împărţi dupe amiaḑi, ţinêndu-se clasul precum şi în cele-l-alte ḑile, duoĕ césurĭ.

Pentru mădularele Eforieĭ, *P. Poenaru.*

Semnăturile profesorilor de urmare întocmaĭ, *F. Aaron, Hill, D. Pavel, C. Aristia, G. Ioanid, G. Popp, I. Popp, I. Poenaru, I. Genilie, A. Popp, V. Jeorgescu, Gross, Aaron Kreţa, I. Petrovicĭ, C. Moroiu* *).»

*

Pentru a împedica lipsirile lungĭ din ţéră, Domnitorul dă ofisul următor:

«**Noĭ, Alexandru Dimitrie Ghica Voevod,**

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domn a tótă ţéra românéscă.

Către Sfatul administrativ extraordinar

Pentru amploiaţiĭ tuturor departamenturilor ce 'şĭ cer voie cu soroc hotărît, ca să méargă afară pentru în parte ale lor trebuinţe, poruncim Domnia Mea Sfatuluĭ, ca pe viitorime să se păzéscă fără strămutare acéstă orînduială : adică, pentru o lună să'şĭ priméscă léfa lor întrégă, iar pentru cât maĭ mult vor zăbovi depărtaţĭ de la posturile lor dupe trebuinţe bine-cuvêntate, să se orînduiască locţiitorĭ aĭ lor, carĭ vor primi jumĕtate din léfa ce intră în casa departamentuluĭ în lipsa celuĭ dus.

(Urméză semnătura Măriei Séle). Secretarul Statuluĭ, *C. Cantacozino.*»

No. 486. — 1837, Septembre 15.

In 26 Septembre acelaşĭ an, Eforia închee jurnalul cu No. 465:

Jurnal

«Prin ofisul M. S. Prea Inălţatuluĭ nostru Domn cu No. 486, Sept. 15, se poruncesce ca : «pentru orĭ-care amploiat va cere voie cu soroc hotărît a merge afară pentru în parte

*) Dos. de la ministerul de culte pe anul 1837, cu No. 132.

a sa trebuinţă, să se păzéscă fără strămutare acéstă orînduială, adecă pentru o lună să'şi priméscă léfa sa întrégă, iar pentru cât maĭ mult va zăbovi de la postul sĕŭ dupe trebuinţă bine-cuvêntată, să se orînduiască locţiitor al sĕŭ, care va primi jumĕtate din léfa ce intră în casa departamentuluĭ în lipsa celuĭ dus».

Spre a se păzi întocmaĭ cele poruncite într'acel ofis al Măriеĭ Séle, Eforia scólelor dă în cunoscinţă tutulor amploiaţilor acesteĭ administraţiĭ, ca niménĭ să nu lipséscă de la postul sĕŭ. Iar decă vre-unul din vre-o neapĕrată trebuinţă va fi silit a lipsi câte o-dată, să aibă maĭ ântêiŭ a cere voie prin raport de la Eforie, şi să aştepte deslegarea, ce i se va da la acésta iarăşĭ prin în scris.

A. Filipescu, Stefan Bălăceanu, B. Ştirbeiŭ, N. Picolo.

No. 465. — 26 Septembre 1837.»

Ast-fel, pe de o parte se iéŭ tóte precauţiunile pentru regulata frecuentare a profesorilor la scolĭ, şi pe de alta Eforia se gândesce să stimuleze acelaşĭ lucru şi silinţa şi sporirea scolarilor la învĕţătură. Cu acest scop ea închee jurnalul următor :

Jurnal

«Pentru a se cerceta maĭ cu deamĕnuntul şi a preţui silinţa şi sporirea scolarilor la învĕţătură, Eforia a chibzuit a desvolta prin întocmirile următóre coprinderea regulamentuluĭ scólelor, § 155, unde ḑice : că «la începutul fieşĭ-căreĭ lunĭ profesorul va întrebuinţa o seanţă pentru a cerceta pe scolarĭ asupra învĕţăturilor ce vor fi urmat în luna trecută, ş. c. l.»

Acéstă întocmire se va schimba precum urméză :

1. Se va face în tóte clasurile colegiuluĭ concurs, care se va urma la fieşĭ-care cincĭspre-ḑece ḑile o-dată în clasurile ce vor avea de la 50 scolarĭ în sus; şi pe tótă luna câte o-dată numaĭ în clasurile ce vor avea de la 50 scolarĭ în sus.

2. Acest concurs se va urma după chipul următor :

Profesorul va dicta scolarilor subiecturĭ de compunerĭ ce se va potrivi cu lecţiile clasuluĭ şi asupra căruia vor putea să facă lucrările ce vor fi învĕţat. Acest subiect trebuind a se lucra într'o seanţă în clas chiar şi înaintea profesoruluĭ, va fi potrivit cu vremea hotărîtă pentru acéstă seanţă.

3. In vremea lucrăreĭ, profesorul va priveghea, ca scolariĭ să n'aibă nicĭ o comunicaţie unul cu altul, ca să se cunóscă întru adevĕr printr'acea lucrare sporirea fieşĭ-căruia scolar la învĕţătură.

4. Compunerile scrise pe foĭ slobode şi iscălite de scolarul ce le va face, se vor aduna de profesor însuşĭ şi îndreptându-se de către dênsul, se vor da scolarilor înapoĭ maĭ înainte de celă-l-alt concurs. Atuncĭ profesorul va clasifica fieşĭ-care scolar în clasul sĕŭ, după meritul ce va arĕta la lucrarea composiţieĭ, dându'ĭ unuĭ numĕr, care va înfăţişa gradul fieşĭ-căruia între tovarăşiĭ sĕĭ. Dupe aceea, profesorul va trimite în cancelaria colegiuluĭ, prin ceĭ d'ântêiŭ scolarĭ un catalog aşeḑat dupe şirul gradelor pentru toţĭ scolariĭ ce se vor fi aflat la concurs şi de aceĭa ce vor fi lipsit. Dupe acel catalog se vor trece în registrele colegiuluĭ gradele fieşĭ-căruia scolar şi acele grade vor sluji de bază la împărţirea darurilor.

5. Deosebitele obiecturĭ din care se află compusă învĕţătura în fieşĭ-care clas, se vor lua unul dupe altul drept subiect de concurs, şi pentru fieşĭ-care dintr'acele obiecturĭ se vor da la împărţirea darurilor câte duoĕ premiĭ ântêiŭ şi al duoilea, şi până la opt numirĭ onorabile.

6. Dupe trimiterea catalógelor de concurs în cancelarie, se vor da celor d'ântêiŭ duoĭ scolarĭ un testimoniŭ de încredinţare, că aŭ meritat locurile cele d'ântêiŭ.

7. Fiind-că se pot întêmpla împrejurărĭ nenorocite, care să fie pricina de neisbutirea vre-unor scolarĭ la cele d'ântêiŭ concursurĭ, şi cu tóte acestea aceĭaşĭ scolarĭ prin înduoirea sîrguinţelor să se pótă îndrepta maĭ la urmă şi să se potrivéscă cu scolariĭ ceĭ maĭ înaintaţĭ, se socoteşce cu dreptate a se lua în băgare de sémă şi acea sîrguinţă, de şi târḑiŭ. De aceea, se hotărésce, ca concursul cel de pe urmă, care va precede examenele, să preţuéscă drept treĭ concursurĭ.

8. Pentru concursurile claselor al 3-lea şi al 4-lea începĕtóre, se vor da scolarilor teme, care să fie compuse de tóte subiecturile clasuluĭ.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, Barbu Ştirbeiŭ, N. Picolo.

1837, August 15. — No. 384, Bucurescĭ.»

O bună mĕsură ié Eforia scólelor şi prin înfiinţarea de conferinţe a profesorilor adunaţĭ la Eforie, un fel de congres didacfic a profesorilor secundarĭ şi superiorĭ.

Jurnal No. 24 din 15 Ianuarie 1837

«Luându-se în băgare de sémă, că pentru a se chibzui mijlócele cele maĭ înlesnitóre spre desvoltarea şi înaintarea învĕţăturilor publice, este trebuinţă a se face óre-care conferenţiĭ între mădularile Eforieĭ şi între profesoriĭ de deosebite ramurĭ ale învĕţătureĭ, Eforia hotărésce, ca o-dată pe lună, în Duminica cea d'ântêe a luneĭ, să se facă adunare în sala colegiuluĭ, compuindu-se acéstă adunare de mădularile Eforieĭ şi de profesoriĭ clasurilor de umanióre şi de complementare.

Se va da dar acéstă întocmire în cunoscinţa [illegible] profesorĭ, ca să îngrijéscă a se afla la numita adunare în ḑilele hotărîte.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, B. Ştirbeiŭ, P. Poenaru.»

Intre mĕsurile nuoe îmbunătăţitóre studiilor de la S-tul Sava, avem de însemnat următórele :

1) Admiterea în corpul didactic a profesoruluĭ Murgu, care aşĭa dar a abandonat Iaşiĭ.

Iată jurnalul încheiat între eĭ :

«Potrivit cu arĕtarea ce s'a făcut de către Eforie, prin adresa sa cu No. 43, la prilejul supunereĭ spre hotărîre a budgetuluĭ pe anul curgĕtor pentru trebuinţa ce este de a se maĭ adăoga óre-care învĕţăturĭ în colegiul din Bucurescĭ, dându-se înaltă deslegare, prin ofisul M. S. Prea Inălţatuluĭ Domn No. 53, ca pe lângă cele-l-alte învĕţăturĭ ce sunt a se adăoga în anul scolar viitor să se aşeḑe şi catedra de logică şi dreptul roman subt acelaşĭ profesor ;

Eforia îngrijind a înfiinţa aceste învĕţăturĭ, acum la deschiderea claselor;

Vĕḑêndu-se atestatele ce are la mână D. Murgu, prin care se dovedesce, că numitul a urmat cu bun spor la universitatea de la Peşta cursul de filosofie şi de legĭ;

Potrivit cu § 150 din regulamentul scólelor, se hotăresc cele următóre :

1. D. Murgu este numit vremelnicesce îndeplinitor de profesor pentru predarea învĕţĕturilor logiceĭ şi a dreptuluĭ roman.

2. Predarea acestor învĕțăturĭ se va face în clasul I complimentar în tóte ḑilele, și lecția va ține un cés și jumĕtate.

3. Léfa pentru aceste duoĕ învĕțăturĭ este de 500 leĭ pe lună, și se va începe de la 1 Septembre.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, Barbu Știrbeiu, N. Picolo.

No. 386. — 1837, August 16.»

2) Iată jurnalul Eforieĭ de la 16 August 1837, relativ la organisarea în alt mod a cursuluĭ de limba și literatura francesă :

Jurnal

«Pentru învĕțătura limbeĭ franțuzescĭ, ce se urméză în colegiul din Bucurescĭ, chibzuindu-se o nuoă întocmire a claselor, pe temeiurĭ carĭ pot asigura maĭ multă sporire a scolarilor la acéstă învĕțătură, Eforia hotărésce :

1. Cursul de limba franțuzéscă ce se făcea până acum de D. Gros în clasul al 4-lea de umaniόre, se va face de acum înainte de D. Languilon dând lecțiĭ în tóte ḑilele.

2. Cursul de limba franțuzéscă, ce se făcea iarășĭ de D. Gros în clasul al V-lea și al VI-lea de umaniόre, va rĕmânea vacant până se vor lua alte mĕsurĭ.

3. Fiind-că D. Languilon se însărcinéză pe lângă cursul ce face de limba franțuzéscă în clasul al 3-lea și cu cursul aceleeașĭ limbĭ în clasul al 4-lea, i se adaogă pe lângă patru sute leĭ ce a avut léfă până acum, încă 250 pe lună, făcĕndu-i-se peste tot leĭ șése sute cincĭ-ḑecĭ pe lună.

Acéstă orînduială se va pune în lucrare de la 1 Septembre.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, B. Știrbeiu, N. Picolo.

No. 385. — 1837, August 16.»

*

Scóla din Craiova n'a rĕmas neîmbunătățită în anul acesta.

Iată jurnalul Eforieĭ în privința îmbunătățirilor de introdus într'acéstă scólă sub noua direcțiune a profesoruluĭ Maiorescu, strĕmutat aci de la scóla din Cernețĭ, cu începutul nouluĭ an scolar 1837—1838 :

«In scóla centrală din Craiova fiind trebuință a se da maĭ multă desvoltare învĕțăturilor și a se lua deosebite mĕsurĭ spre maĭ multă sporire a scolarilor în cunoscințe temeĭnice, Eforia hotărésce :

1. Pe lângă cele-l-alte învĕțăturĭ, se așéḑă acum în scóla din Craiova cursul de istoria universală, din care o parte se va preda în clasul al 3-lea în locul cursuluĭ de chronologie, și cea-l-altă parte în clasul al 4-lea, de câte treĭ orĭ pe sĕptemână în fieșĭ-care clas.

2. In clasul al 4-lea se vor urma încă limba elinéscă în tóte ḑilele, limba franțuzéscă de treĭ orĭ pe sĕptemână și desemnul de topografie, asemenea de treĭ orĭ pe sĕptemână.

3. D. Maiorescu, care a fost până acum profesor la scola de la Cernețĭ, se mută profesor și inspector la scóla de la Craiova, în locul D-luĭ Sluger Stanciu Căpățineanul, care este chiămat la altă destinație.

Ca profesor, D. Maiorescu este însărcinat a preda la acéstă scólă : *a)* Istoria universală în clasul al 3-lea și al 4-lea. *b)* Stilul scriereĭ în limba românéscă în clasul al 3-lea și

va da lecție de istorie în arĕtatele clase de câte 3 orĭ pe săptemână, iar de stilul scriereĭ în tóte ḑilele; pentru acésta se hotărésce léfă de 400 leĭ pe lună.

Ca inspector, D. Maiorescu are a priveghia spre a se păzi buna orénduială întru tóte, dupe instrucțiile date; pentru acésta i se dă léfă de leĭ 200 pe lună, făcĕnd peste tot leĭ șése sute pe lună.

4. D. Dimitrie Serghiade, care a fost până acum profesor la scóla de la Giurgiu, se mută la scóla Craioveĭ, însărcinat a preda acolo în clasul ântéiŭ și al duoilea de umanióre, cursul de deprindere la scrierea în limba românéscă cu aplicarea regulelor gramaticeĭ; pentru acésta i se hotărésce léfă treĭ sute cincĭ-ḑecĭ leĭ pe lună.

5. D. C. Barbovicĭ, care până acum a predat în scóla Craioveĭ geografia, va urma tot cu predarea geografieĭ în clasul al 2-lea, dând lecțiĭ în tóte ḑilele; iar în locul chronologieĭ va face un curs de aritmetică rezonată în clasul al 4-lea, dupe uvragiul luĭ Franclin, făcĕnd predare în tóte ḑilele.

6. D. Gros, care a fost până acum profesor de limba franțuzéscă în colegiul din Bucurescĭ, se orénduesce profesor tot de aceeași limbă la scóla centrală din Craiova, în locul D-luĭ Visamont. Acolo D. Gros va preda cursul limbeĭ franțuzescĭ în patru clasurĭ, adecă în clasul ântéiŭ citirea și scrierea cu partea cea d'ântéiŭ a gramaticeĭ, făcĕnd predare în tóte ḑilele; în clasul al 2-lea, partea a II-a a gramaticeĭ cu tălmăcirĭ din franțuzesce în românesce, făcĕnd predare în tóte ḑilele. In clasul al 3-lea sintaxul limbeĭ franțuzescĭ și traducerĭ, făcĕnd predare de duoĕ orĭ pe sĕptemână; în clasul al 4-lea compunerĭ în limba franțuzéscă și traducerĭ în franțuzesce din românesce, făcĕnd predare de treĭ orĭ pe sĕptemână. Pentru acésta D. Gros va avea léfă 500 leĭ pe lună.

Acéstă întocmire se va pune în lucrare de la 1 Septembre.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, Barbu Știrbeiŭ, N. Picolo, P. Poenaru.

No. 383. — 1837, August 15. Bucurescĭ.»

Tot în Craiova, în anul acesta 1837, se creează o scólă de fete din fondurĭ private, dar importantă, pentru că este prima scólă de fete. Acésta e aceea care în Iunie 1837 se întocmesce cu fondurile date de Crucierul Iordachi Oteteleșeanu.

Intusiasmul pentru scóle era destul de viŭ și în Craiova. Un alt generos bărbat, Paharnicul Lazăr donéză pentru acéstași scóla de fete casele sale.

Cu tóte acestea, scóla acésta de fete avĕnd a fi publică, nu are fondurĭ suficiente din donațiunea Oteteleșeanu. Atuncĭ orășeniĭ cer guvernuluĭ din Bucurescĭ, să se acorde scóleĭ un ajutor din venitul bisericeĭ M-rea Precista Dudu.

Vom reveni asupra acesteĭ scoliĭ în aniĭ următorĭ.

*

Solicitată de atențiunea ce începuse a da scóleĭ, publicul din Craiova, Eforia aduce unele îmbunătățirĭ acesteĭ scóle secondare, adăogĕnd la ea în August predarea istorieĭ universale și a aritmeticeĭ.

*

Seminariul Metropolitan din Bucurescĭ tot nu merge bine *). In 25 Maiŭ 1837, cu

*) Că nu mergea bine se póte vedea și din petițiunea de la 2 Iulie 1837, a profesoruluĭ N. Balașescu către Logofeția bisericéscă. O dăm în anexă.

raportul No. 1.729. Logofĕtul trebilor bisericescĭ arĕtă luĭ Vodă, că: «Baniĭ ploconuluĭ ce se strîng de la preoţĭ din eparchia S-teĭ Mitropoliĭ, sunt hotărîţĭ de regulament a se întrebuinţa la cheltuiala seminarieĭ. Primirea acestor banĭ este încredinţată unuia din amploiaţiĭ S-teĭ Mitropoliĭ, şi dupe sciinţa ce a luat Logofeţia, se urca acest venit în leat 1835 până la talerĭ 21.984, iar după suma preoţilor şi a diaconilor ce se găsesce în condica acestuĭ departament alcătuită dupe cele din urmă catagrafiĭ trebuia să priméscă leĭ 26.000. Pentru acéstă scădere, ca de leĭ 4.000, Logofeţia, în leat 1836, aŭ fost făcut băgare de sémă S-teĭ Mitropoliĭ, că şi baniĭ ploconuluĭ sunt o ramură de venit şi se cuvine să se dea tot în primirea economuluĭ caseĭ, carele va înfăţişa Logofeţieĭ catastişele cucernicilor Protopopĭ, cu numele preoţilor şi a diaconilor ce alcătuesc acest plocon, ca găsindu-se soglăsuite cu suma ludelor din maĭ sus ḑisa condică, să'ĭ dea ţidulă a încheea socoţéla protopopuluĭ. Dar fiind-că S-ta Mitropolie nicĭ un rĕspuns n'a dat Logofeţieĭ asupra acesteĭ propunerĭ, şi primirea se face tot de către acel amploiat cu paguba seminaruluĭ, din pricină că nu cunósce adevĕratul numĕr de preoţĭ din plasa fieşĭ-căruia protopop, subt iscălitul supune plecat acéstă părere a sa la cunoscinţa Inălţimeĭ Vóstre, ca, de o veţĭ găsí cuviinciósă, să bine-voiţĭ a da luminată poruncă de a se pune în lucrare.»

1837, Maiŭ 25.

No. 1.729, Masa II-a

Nu era de sigur uşor Logofeţieĭ să învingă reaoa voinţă a Mitropolieĭ, care avea în darea polconuluĭ un venit vechiŭ al sĕŭ, ce i se luase acum pentru seminare. Domnitorul aprobă propunerea Logofeţieĭ, de maĭ sus, şi în Iunie 3, cu No. 1815, departamentul trebilor bisericescĭ, comunică acéstă hotărîre S-teĭ Mitropoliĭ, îndemnând'o să bine-voiască «a face punere la cale spre a se aduce întru sĕvĕrşire acéstă înaltă poruncă, dupe coprinderea de maĭ sus».

M. Cornescu.

*

Décă partea financiară mergea rĕŭ, nu maĭ bine mergea seminariul şi din alte puncte de vedere. Acésta se dovedesce din noua reclamaţiune de la Iunie 30 a profesoruluĭ N. Bălăsescu, (maĭ târḑiŭ călugărit cu numele Nifon).

Acéstă reclamare ce posedem în original, se va vedea în anexă *).

Insuşĭ Domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica, intervine pentru complectarea catedrelor la seminare, prin ofisul No. 185 din August 20, în coprinderea următóre:

Noĭ Alexandru Dimitrie Ghica Voevod, etc.,

Către departamentul trebilor bisericescĭ

«Vĕḑĕnd raportul aceluĭ departament cu No. 1.168, precum şi acela al ocârmuireĭ S-teĭ Mitropoliĭ, asupra complectuireĭ trebuinciosuluĭ numĕr de profesorĭ în seminariul de aicea a S-teĭ Mitropoliĭ; luând în băgare de sémă cuvintele pentru care pomenita ocârmuire ḑice, că s'aŭ prelungit ocârmuirea profesorilor la acest seminariŭ, poruncim următórele:

Numĕrul legiuiţilor profesorĭ să se aducă la îndeplinire fără zăbavă, potrivit cu ofisul nostru sub No. 119, ca să se îndeletnicéscă aceştia atât întru predarea învĕţăturilor ce-

*) Veḑĭ anexa.

rute, cât și întru tălmăcirea cărților trebuinciόse. Iar alegerea personaluluĭ rĕmâne în sarcina ocârmuireĭ S-teĭ Mitropoliĭ.

D-luĭ șeful depart. trebilor bisericescĭ va aduce acéstă poruncă a nóstră la îndeplinire prin înțelegere cu ocârmuirea S-teĭ Mitropoliĭ».

Alexandru Ghica.

No. 185, anul 1837, Aprilie 20.

Mitropolia se scuza că nu găsesce profesor de teologie în țéră. Atuncĭ Marele Logofĕt al treburilor bisericescĭ, M. Cornescu, cu noŭ raport No. 1.167, August 9, către Domnitor combate scuzele Mitropolieĭ și spune, că Logofeția a fost îndreptat la Mitropolie pe un Neagoe, român din Transilvania, «care este și caligraf desĕvĕrșit» și n'a voit să'ĭ cerceteze diplomele ce le are de a luĭ învĕțătură, pe acel temeiŭ numaĭ... că la anul d'ântéiŭ nu era trebuință să înființeze de o-dată toțĭ profesoriĭ, nefiind copiĭ împuternicițĭ de tóte clasurile, și n'aŭ prevĕḑut, că limba românéscă are lipsă de multe cărțĭ teologicescĭ, care urméză a se traduce din limbĭ strĕine, de bărbațĭ vrednicĭ, carĭ vor fi desĕvĕrșițĭ întru acéstă învĕțătura, nicĭ aŭ judecat că, profesorul Bălăsescu nu póte numaĭ singur să se îndeletnicéscă întru asemenea ostenitóre lucrare, fără să aibă ajutor cu întrégă sciință, ca să tălmăcéscă din latinéscă, séŭ din nemțéscă, cărțĭ teologicescĭ». Marele Logofĕt, maĭ ales că de la Septembre va fi și clasa II în seminariŭ, propune chiămarea din Transilvania ca profesor la seminariŭ, a unuĭ român de legea pravoslavnică, care împreună cu Bălăsescu să aducă în limba patrieĭ tóte cărțile cerute a se preda în seminariile pregătitóre și în seminariul central al S-teĭ Mitropoliĭ, tipărindu-se acele cărțĭ cu a eĭ cheltuială *).

* * *

Iată darea de sémă bănéscă presintată la 31 Octombre 1837, de către Iordache Zosima, către ocârmuitoriĭ Mitropolieĭ, pentru baniĭ cheltuițĭ până la data acésta cu seminariul:

Prea cinstita ocârmuire a adunăreĭ Mitropolieĭ

Plecat raport

După resoluția Prea Sfințieĭlor Vóstre de sub No. 1.813, pusă la raportul inspectoruluĭ seminaruluĭ de sub No. 16, cuprinḑĕtóre, că sĕ rĕspund leĭ 5.000 pentru trebuinciósele cheltuelĭ ale seminariuluĭ, iar ne maĭ fiind banĭ de aĭ poclonuluĭ asupră'mĭ să fac arĕtare, cu plecare fac cunoscut, că eŭ cu scirea Prea Sfințiilor Vóstre am început să strîng baniĭ poclonuluĭ dupe la preoțĭ prin părințiĭ protopopĭ aĭ Eparchieĭ Sfinteĭ Mitropoliĭ de la lét 836 și până acum, adecă pe douĭ anĭ, și după poruncile Prea Sf. Vóstre ce ațĭ sloboḑit către mine în scris, 'ĭ-am și rĕspuns rĕndurĭ-rĕndurĭ în primirea inspectoruluĭ, și nu cunosc de o-cam-dată asupră'mĭ niscare-va banĭ, afară de leĭ 285, parale 21, și ceĭ care vor maĭ fi asupra unor protopopĭ ce n'aŭ încheiat încă socotéla cu mine pe acest următor an, pe care dupe ce voiŭ primi și pe aceștia, nu voiŭ lipsi ca să'ĭ rĕspund în trebuința seminariuluĭ, dupe poruncile ce mi se vor da; iar acum spre maĭ bună pliroforie a Prea Sf. Vóstre de ce banĭ s'aŭ primit de mine pe suma ludelor ce aŭ dat catastih protopopieĭ și cum s'aŭ rĕspuns, nu lipsesc a așterne maĭ joș și socotélă curată.

Al Prea Sfințiilor Vóstre prea plecată slugă,

Iordache Zosima. Anul 1837, luna Octombre 31.

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

raportul No. 1.729. Logofĕtul trebilor bisericescĭ arĕtă luĭ Vodă, că: «Baniĭ ploconuluĭ ce se strîng de la preoţĭ din eparchia S-teĭ Mitropoliĭ, sunt hotărîţĭ de regulament a se întrebuinţa la cheltuiala seminarieĭ. Primirea acestor banĭ este încredinţată unuia din amploiaţiĭ S-teĭ Mitropoliĭ, şi dupe sciinţa ce a luat Logofeţia, se urca acest venit în leat 1835 până la talerĭ 21.984, iar după suma preoţilor şi a diaconilor ce se găsesce în condica acestuĭ departament alcătuită dupe cele din urmă catagrafiĭ trebuia să priméscă leĭ 26.000. Pentru acéstă scădere, ca de leĭ 4.000, Logofeţia, în leat 1836, aŭ fost făcut băgare de sémă S-teĭ Mitropoliĭ, că şi baniĭ ploconuluĭ sunt o ramură de venit şi se cuvine să se dea tot în primirea economuluĭ caseĭ, carele va înfăţişa Logofeţieĭ catastişele cucernicilor Protopopĭ, cu numele preoţilor şi a diaconilor ce alcătuesc acest plocon, ca găsindu-se soglăsuite cu suma ludelor din maĭ sus ḑisa condică, să'ĭ dea ţidulă a încheea socotéla protopopuluĭ. Dar fiind-că S-ta Mitropolie nicĭ un rĕspuns n'a dat Logofeţieĭ asupra acesteĭ propunerĭ, şi primirea se face tot de către acel amploiat cu paguba seminaruluĭ, din pricină că nu cunósce adevĕratul numĕr de preoţĭ din plasa fieşĭ-căruia protopop, subt iscălitul supune plecat acéstă părere a sa la cunoscinţa Inălţimeĭ Vóstre, ca, de o veţĭ găsí cuviinciósă, să bine-voiţĭ a da luminată poruncă de a se pune în lucrare.»

1837, Maiŭ 25.

No. 1.729, Masa II-a

Nu era de sigur uşor Logofeţieĭ să învingă reaoa voinţă a Mitropolieĭ, care avea în darea polconuluĭ un venit vechiŭ al sĕŭ, ce i se luase acum pentru seminare. Domnitorul aprobă propunerea Logofeţieĭ, de maĭ sus, şi în Iunie 3, cu No. 1815, departamentul trebilor bisericescĭ, comunică acéstă hotărîre S-teĭ Mitropoliĭ, îndemnând'o să bine-voiască «a face punere la cale spre a se aduce întru sĕvêrşire acéstă înaltă poruncă, dupe coprinderea de maĭ sus».

M. Cornescu.

*

Décă partea financiară mergea rĕŭ, nu maĭ bine mergea seminariul şi din alte puncte de vedere. Acésta se dovedesce din noua reclamaţiune de la Iunie 30 a profesoruluĭ N. Bălăsescu, (maĭ tărḑiŭ călugărit cu numele Nifon).

Acéstă reclamare ce posedem în original, se va vedea în anexă [*]).

Insuşĭ Domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica, intervine pentru complectarea catedrelor la seminare, prin ofisul No. 185 din August 20, în coprinderea următóre:

Noĭ Alexandru Dimitrie Ghica Voevod, etc.,

Către departamentul trebilor bisericescĭ

«Vĕḑênd raportul aceluĭ departament cu No. 1.168, precum şi acela al ocârmuireĭ S-teĭ Mitropoliĭ, asupra complectuireĭ trebuinciosuluĭ numĕr de profesorĭ în seminariul de aicea a S-teĭ Mitropoliĭ; luând în băgare de sémă cuvintele pentru care pomenita ocârmuire ḑice, că s'aŭ prelungit ocârmuirea profesorilor la acest seminariŭ, poruncim următórele:

Numĕrul legiuiţilor profesorĭ să se aducă la îndeplinire fără zăbavă, potrivit cu ofisul nostru sub No. 119, ca să se îndeletnicéscă aceştia atât întru predarea învĕţăturilor ce-

*) Veḑĭ anexa.

rute, cât şi întru tălmăcirea cărţilor trebuinciόse. Iar alegerea personalului rĕmâne în sarcina ocârmuireĭ S-teĭ Mitropoliĭ.

D-luĭ şeful depart. trebilor bisericescĭ va aduce acéstă poruncă a nόstră la îndeplinire prin înţelegere cu ocârmuirea S-teĭ Mitropoliĭ».

Alexandru Ghica.

No. 185, anul 1837, Aprilie 20.

Mitropolia se scuza că nu găsesce profesor de teologie în ţéră. Atuncĭ Marele Logofĕt al treburilor bisericescĭ, M. Cornescu, cu noŭ raport No. 1.167, August 9, către Domnitor combate scuzele Mitropolieĭ şi spune, că Logofeţia a fost îndreptat la Mitropolie pe un Neagoe, român din Transilvania, «care este şi caligraf desĕvêrşit» şi n'a voit să'ĭ cerceteze diplomele ce le are de a luĭ învĕţătură, pe acel temeiŭ numaĭ... că la anul d'ântéiŭ nu era trebuinţă să înfiinţeze de o-dată toţĭ profesoriĭ, nefiind copiĭ împuternicițĭ de tóte clasurile, şi n'aŭ prevĕḑut, că limba românéscă are lipsă de multe cărţĭ teologicescĭ, care urméză a se traduce din limbĭ strĕine, de bărbaţĭ vrednicĭ, carĭ vor fi desĕvêrşiţĭ întru acéstă învĕţătura, nicĭ aŭ judecat că, profesorul Bălăsescu nu póte numaĭ singur să se îndeletnicéscă întru asemenea ostenitóre lucrare, fără să aibă ajutor cu întrégă sciinţă, ca să tălmăcéscă din latinéscă, séŭ din nemţéscă, cărţĭ teologicescĭ». Marele Logofĕt, maĭ ales că de la Septembre va fi şi clasa II în seminariŭ, propune chiămarea din Transilvania ca profesor la seminariŭ, a unuĭ român de legea pravoslavnică, care împreună cu Bălăsescu să aducă în limba patrieĭ tóte cărţile cerute a se preda în seminariile pregătitóre şi în seminariul central al S-teĭ Mitropoliĭ, tipărindu-se acele cărţĭ cu a eĭ cheltuială *).

Iată darea de sémă bănéscă presintată la 31 Octombre 1837, de către Iordache Zosima, către ocârmuitoriĭ Mitropolieĭ, pentru baniĭ cheltuiţĭ până la data acésta cu seminariul:

Prea cinstita ocârmuire a adunăreĭ Mitropolieĭ

Plecat raport

După resoluţia Prea Sfinţiilor Vóstre de sub No. 1.813, pusă la raportul inspectoruluĭ seminaruluĭ de sub No. 16, cuprinḑĕtóre, că sĕ rĕspund leĭ 5.000 pentru trebuinciósele cheltuelĭ ale seminariuluĭ, iar ne maĭ fiind banĭ de aĭ poclonuluĭ asupră'mĭ să fac arĕtare, cu plecare fac cunoscut, că eŭ cu scirea Prea Sfinţiilor Vóstre am început să strîng baniĭ poclonuluĭ dupe la preoţĭ prin părinţiĭ protopopĭ aĭ Eparchieĭ Sfinteĭ Mitropoliĭ de la lét 836 şi până acum, adecă pe douĭ anĭ, şi după poruncile Prea Sf. Vóstre ce aţĭ sloboḑit către mine în scris, 'ĭ-am şi rĕspuns rĕndurĭ-rĕndurĭ în primirea inspectoruluĭ, şi nu cunosc de o-cam-dată asupră'mĭ niscare-va banĭ, afară de leĭ 285, parale 21, şi ceĭ care vor maĭ fi asupra unor protopopĭ ce n'aŭ încheiat încă socotéla cu mine pe acest următor an, pe care dupe ce voiŭ primi şi pe aceştia, nu voiŭ lipsi ca să'ĭ rĕspund în trebuinţa seminariuluĭ, dupe poruncile ce mi se vor da; iar acum spre maĭ bună pliroforie a Prea Sf. Vóstre de ce banĭ s'aŭ primit de mine pe suma ludelor ce aŭ dat catastih protopopieĭ şi cum s'aŭ rĕspuns, nu lipsesc a aşterne maĭ joş şi socotélă curată.

Al Prea Sfinţiilor Vóstre prea plecată slugă,

Iordache Zosima. Anul 1837, luna Octombre 31.

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Suma luḑilor preoţilor ce aŭ încheiat socotóla părinţiĭ protopopĭ pe lét 1836 :

Lude	Talerĭ		
90	900	Eclesiarch Luca	Bucurescĭ.
96	950	Protopop Pantazi	
324	3240	Eclesiarchu Gheorghe	Sud. Dâmboviţa.
84	840	Gheorghe al Cozieĭ	
157	1570	Andreĭ sud. Ialomiţa.	
89	890	Stan al Mostişteĭ	sud Ilfov.
90	900	Petrache al Gheorghiţeĭ	
91	910	Grigore al Sabaruluĭ	
169	1690	Christea	sud Teleorman.
137	1370	Niculae al Cotmeaneĭ	
131	1310	Păun	
178	1780	Spiridon	sud Vlaşca.
101	1010	Ión al Isvoruluĭ	
140	1400	Dimitrie	sud Prahova.
43	430	Ión	
294	2940	Elefterie sud Muscel.	
2214	22140		

21129 se adaogă primiţĭ din baniĭ poclonuluĭ leat 1837 ; şi nu se arétă anume, căcĭ n'aŭ încheiat toţĭ protopopiĭ socotelile.

43269 Tótă suma primiţĭ de mine în lét 1836 şi 1837 ; se scad daţĭ însă :

42983 19

5000	—	inspectoruluĭ în lét 836 cu porunca D. Mitropolieĭ No. 1.230.	
5000	—	ipac	No. 1.487
5000	—	ipac	No. 1.846
5000	—	ipac	No. 2.082
2080	—	ipac leat 1837	No. 448
2920	—	ipac	No. 261
5000	—	ipac	No. 447
5000	—	ipac	No. 605
5000	—	ipac	No. 880
2000	—	ipac	No. 1.445
360	—	pentru patru-ḑecĭ cărţĭ i tertage ce s'aŭ cumpĕrat pentru copiiĭ seminaruluĭ.	
623	19	s'aŭ ţinut în séma preotuluĭ Elefterie sud Muşcel şi a luĭ Gheorghe sud Dâmboviţa, pentru poclónele ce aŭ trimis la praznicul Mitropolieĭ dupe poruncile D. Mitropoliĭ sub No. 621 şi 622.	
42983	19		

285 21 Adecă leĭ două sute opt-ḑecĭ şi cincĭ rĕmân tot asupra mea.

Zosima.

Abandonăm seminarul Metropolitan care cu atâta dificultate se înjgheabă şi trecem la materiĭ maĭ suriḑitóre.

Eforia a hotărit înfiinţarea în 1837 a uneĭ tipografiĭ a şcólelor.

La Didot în Paris a şi comandat acéstă tipografie, în preţ de 2.000 galbenĭ, care sumă are să se rĕspunḑă din arieratele de la Visterie. De câtă utilitate va fi pentru scólă înfiinţarea acesteĭ tipografiĭ, vom vedea în aniĭ următorĭ.

*

Câte-va informaţiunĭ acum relative la scolile primare.

„Curierul Rom." din 1837 vestesce, că se va deschide scólă prin subscriere, creată de locuitoriĭ din Găescĭ, Curtea-de-Argeş şi Alexandria.

La Craiova, pe lângă scóla publică funcţionéză încă alte două scóle, fondate de fraţiĭ Craciun şi Hristea Ivanovicĭ împreună cu alţĭ cetăţenĭ.

In budgetul anuluĭ trecut am vĕḑut înscrisă scóla de la Văleni-de-Munte, dar se vede că acésta a rĕmas neorganizată, de óre-ce în Ianuarie 1837 locuitoriĭ din acest oraş ceru să li se dea scóla, căcĭ eĭ aŭ adunat prin contribuţiune 13.773 leĭ.

In Februarie 1837 Stolnicul Ioan Socolescu dăruesce o casă cu 8 camere pentru scóla din Pitescĭ.

*

Cu tóte aceste parţiale îmbunătăţirĭ, scólele publice începĕtóre sunt insuficiente şi Eforia, în lipsă de mijlóce pentru nuoĭ creaţiunĭ, se gândesce cum ar putea utilisa scolile private ţinute pe la bisericĭ prin mahalale şi care subsistaŭ din vechea organisare a învĕţămêntuluĭ.

Deja în 1837 Eforia începe a recunósce şi a utilisa unele din aceste scolĭ, ţinute de cântăreţĭ de la bisericĭ, scolĭ a căror listă am adus'o la unul din aniĭ anteriorĭ.

*

D. Marin, actualul profesor de chemie de la universitatea din Bucurescĭ, este numit, acum 25 anĭ, profesor de clasa IV începĕtóre, prin următorul:

Jurnal

„Luându-se în băgare de sémă, că cu reposarea D-luĭ Sinac profesorul de clasul al patrulea de începĕtorĭ, rĕmâind acéstă catedră vacantă, D. Alexe Marinovicĭ ce a fost numit repetitor al claselor începĕtóre din S-tul Sava a împlinit lipsa de profesor la acéstă catedră cu esactitate şi destoinicie, de sunt acum 6 lunĭ, Eforia hotărésce:

Potrivit cu § 150 din regulamentul scólelor D. Alexe Marinovicĭ este numit vremelnicesce profesor de clasul al patrulea începĕtor, cu léfă legiuită, prin regulament, de 350 pe lună, care léfă se va socoti de la 1 Noembre."

A. Filipescu, Stefan Bălăceanu, B. Stirbeiŭ, P. Poenaru.

No. 527. — Anul 1837, Octombre 31.

*

O bună mĕsură din 1837, cu referinţa la scóla primară, este retipărirea tabelelor lancastrice:

„Exemplarele de tablele lancastrice ce aŭ fost tipărite în românesce, fiind acum rĕmase în prea puţin numĕr, şi făcênd trebuinţă a se tipări acum de al douilea, cu deosebită întocmire, s'aŭ pohtit uniĭ din D-niĭ profesorĭ să ia asupră-le alcătuirea acestor tabele, chibsuind a le întocmi după maĭ nouĕ perfecţie, ce s'aŭ dat acestuĭ metod.

Impărţirea acesteĭ lucrărĭ s'aŭ făcut după cum urméză:

D. G. Pop s'a însărcinat cu alcătuirea tablelor de silabism şi de aritmetică.

D. S. Pop cu tablele de gramatică.

D. G. Ioanid cu sentenţi morale.

D. P. Genilie cu geografia şi cronologia.

D. Forian Aaron cu catechismul, istoria sfântă şi istoria ţěreĭ.

D. P. Poenaru cu industria şi istoria naturală.

Aceste tóte, alcătuindu-se dupe metodul franţuzesc, se vor tipări cu cheltuiala din casa scólelor, atât în table cât şi în cărţĭ manuale, ca pe aceste cărţĭ să pótă copiiĭ repeta şi a casă ceea ce vor învěţa în scólă pe tablă.

Cărţile manuale ce se vor tipări dupe table se vor vinde cu îndoit preţ din cât va costa cheltuéla tiparuluĭ lor, ca din jumětate preţul să se despăgubéscă casa scólelor, iar cea-l-altă jumětate să se împartă între ceĭ carĭ vor fi alcătuit aceste tabele şi manuala în proporţia numěruluĭ cólelor ce se vor lucra de fie-care dintr'înşiĭ.

După ce se va sevêrşi alcătuirea tuturor acestor table, maĭ înainte de a se da în tipar, se vor revisui cu deaměnuntul de o comisie întocmită de conlucrătoriĭ acestuĭ uvraj, carĭ adunându-se în câte-va seanţe, vor corecta cu toţiĭ împreună alcătuirea tablelor şi vor face cuviinciósele îndreptărĭ.

Tablele şi cărţile manuale ce se vor compune de o persónă se vor şi corecta la timp de aceeaşĭ persónă.

Alexandru Filipescu, Ştefan Bălăceanu, Barbu Ştirbeiŭ, N. Picolo, Petrache Poenaru. No. 365. — 1837, Iulie 31. Bucurescĭ.

*

O altă měsură menită a da pentru cât-va timp bune resultate, a fost întocmirea, în Noembre 1837, de *„comiteturĭ de inspecţie*, pe la scolile de prin judeţe, orânduindu-se, după sciinţa ce s'a dat Mareĭ Vornicii“ mădulariĭ al acelor comiteturĭ persónele ce s'arétă maĭ jos, şi prezident ocârmuitorul judeţuluĭ, adecă:

La Craiova: D. Clucer Iordache Oteteleşanu şi maĭ la urmă Serdar Chinezu.

Cerneţĭ: Serd. I. Gărdăreanu şi Serd. Burileanu.

T.-Jiul: Logof. Vasile Biungescu (?) şi Medelnicerul Grig. Bălteanu.

Caracal: Slugierul Amza Jianu şi Andreĭ Prijbeanu.

Rômnicu-Vâlceĭ: Pitarul Borănescu şi Vist. N. Giulescu.

Slatina: Sard. Deleanu şi Gr. Obedeanu.

Pitescĭ: Stol. D. Brătianu şi Stol. Socolescu.

Giurgiŭ: Doftor Sibineanu şi D. Popa Luca.

C.-Lung: Stol. Urseanu şi Vist. D. Aricescu.

Ploescĭ: Medeln. Suslanescu şi Slugerul Cuţarida.

Těrgovisce: Sard. K. Hiotu Buzeu, Serd. Gaud şi Serd. Gavrilă.

Văleni-de-Munte: Medelnicerul Murzea, căcĭ căminariul A. N. Filipescu s'a lepădat.

Focşanĭ: Paharnicul Alecu Mărgărit şi Serd. Ghiţă Şonţu.

Ruşi-de-Vede: Slugierul Sandu şi Serd. G. Butculescu.

*

Muzeul naţional, fóie literală a ţěreĭ românescĭ, dă o relaţie despre examenele publice urmate la colegiul S-tul Sava din Bucurescĭ, şi solemna împărţire a darurilor urmată

Duminică în 4 Iulie în ființa P. I. Domn și a uneĭ numeróse adunărĭ de streinĭ învĕțațĭ și de pământenĭ.

Ceremonia s'a deschis de D. C. Bălăceanu Logofĕtul trebilor bisericescĭ, după acésta în locul cercetăriĭ obicinuite a scolarilor, D. Serd. Simion Iarcovicĭ, profesor de Retorica, a rostit cu un rar talent un cuvînt academic asupra civilisațieĭ.

După acésta, D. Comis. și Cavaler P. Poenaru, directorul scólelor, prin un cuvînt plin de ritorie, din partea Epitropieĭ scólelor, a înfățoșat resultatul învĕțătureĭ trecute și înbunătățirile ce aŭ a se introduce pe viitorul an.

In urmă s'aŭ chiămat pe rînd scolariĭ, carĭ era vrednicĭ a lua premiile (darurile) cuvenite pentru rĕsplătirea silințeĭ lor, iar aceĭ maĭ însemnațĭ aŭ primit din mâna I. S. cununĭ, carele a bine-voit a adresui fie-căruia câte un cuvînt bine-voitor. Muzica regimentuluĭ suna în tot timpul împărțireĭ premiilor.

După acestea, I. S. cu toțĭ óspețiĭ strĕinĭ și pământenĭ aŭ cercetat cu amĕnuntul tot așeḑemîntul și aŭ arĕtat a sa plăcere Epitropieĭ pentru buna ținere și râvnă ce desvelesce în favorul învĕțăturilor.

Cursul superior încă primesce óre-carĭ îmbunătățirĭ, prin adăogirea la 19 Decembre 1837, a două catedre de legĭ, la S-tul Sava. Marele Logof. al dreptățeĭ Barbu Știrbeiŭ cere acésta de la Domnitor: prin anaforaua sa sub No. 15.304 propune adăogirea de două catedre nuoĭ de legĭ la S-tul Sava, pentru a se înlesni formarea candidaților de amploiațĭ în posturĭ judecătorescĭ. Fiind-că acéstă cestiune intră prin resolvirea eĭ în anul 1838, vom reproduce diversele acte relative în analele anuluĭ următor.

In Moldova, procesul, séŭ maĭ bine conspirațiunea contra limbeĭ române continuă în 1837 și ia o formă maĭ acută. După memorabilul raport din 28 Noembre 1836 al Comit. Academic, semnat de G. Asaki, G. Seulescu, Damaschin Bojinca și Maior Singurof, raport prin care aceștia întîmpinaŭ la punctele din ofisul domnesc comunicat cu officia Epitropieĭ din 11 Noembre, se păru un moment, că afacerea este terminată. Dar în Martie 1837 revine cu maĭ multă iuțeală.

De astă dată, alăturea cu braviĭ profesorĭ, carĭ luptaŭ pentru limba română, ia loc și însășĭ Epitropia, sub președința Mitropolituluĭ Veniamin. Lungĭ și frumóse fură desbaterile Epitropieĭ asupra raportuluĭ academic din anul trecut. Prin jurnalul cu No. 66 din 19 Martie, Epitropia conchide, că s'a lămurit, ca o mĕsură cea maĭ de priință: a rĕmânea cu neclintire statornicită sistema învĕțăturelor publice în limba patrieĭ, precum acésta este legiuit și prin Reglementul organic, cap. 9 art. 357, avĕnd de ajutor și alte limbĭ vechĭ și nouĭ.

Acuzațiunile aduse scóleĭ române eraŭ îndreptate, precum vĕḑurăm, în contra actualilor profesorĭ, declarându-ĭ de incapabilĭ. Mitropolitul Veniamin, pe de o parte amintesce că după Regulamentul organic, limba românéscă nu póte fi isgonită din scolĭ, și pe de alta, ca să înlăture objecțiunea de incapacitate, povățuit negreșit de G. Asaki, isbutesce pe lângă colegiĭ sĕĭ din Epitropie a-ĭ face să ia mĕsurĭ de îmbunătățirea corpuluĭ didactic cum și a se pregăti cărțile necesare în limba românéscă. Epitropia decĭ dispune aducerea doctoruluĭ Petru Câmpeanu; chiămarea candidaților de profesorĭ trimișĭ la Viena; aducerea unuĭ profesor de limba și literatura franceză; aducerea a doĭ pedagogĭ, unul franceзĭ și unul german pentru institut; instituirea de către comitetul academic a uneĭ comisiunĭ

Impărţirea acesteĭ lucrărĭ s'aŭ făcut după cum urméză :

D. G. Pop s'a însărcinat cu alcătuirea tablelor de silabism şi de aritmetică.

D. S. Pop cu tablele de gramatică.

D. G. Ioanid cu sentenţiele morale.

D. P. Genilie cu geografia şi cronologia.

D. Forian Aaron cu catechismul, istoria sfântă şi istoria ţĕreĭ.

D. P. Poenaru cu industria şi istoria naturală.

Aceste tóte, alcătuindu-se dupe metodul franţuzesc, se vor tipări cu cheltuiala din casa scólelor, atât în table cât şi în cărţĭ manuale, ca pe aceste cărţĭ să pótă copiiĭ repeta şi a casă ceea ce vor învĕţa în scólă pe tablă.

Cărţile manuale ce se vor tipări dupe table se vor vinde cu îndoit preţ din cât va costa cheltuéla tiparuluĭ lor, ca din jumĕtate preţul să se despăgubéscă casa scólelor, iar cea-l-altă jumĕtate să se împartă între ceĭ carĭ vor fi alcătuit aceste tabele şi manuala în proporţia numĕruluĭ cólelor ce se vor lucra de fie-care dintr'înşiĭ.

După ce se va sevêrşi alcătuirea tuturor acestor table, maĭ înainte de a se da în tipar, se vor revisui cu deamĕnuntul de o comisie întocmită de conlucrătoriĭ acestuĭ uvraj, carĭ adunându-se în câte-va seanţe, vor corecta cu toţiĭ împreună alcătuirea tablelor şi vor face cuviinciósele îndreptărĭ.

Tablele şi cărţile manuale ce se vor compune de o persónă se vor şi corecta la timp de aceeaşĭ persónă.

Alexandru Filipescu, Ştefan Bălăceanu, Barbu Ştirbeiu, N. Picolo, Petrache Poenaru. No. 365. — 1837, Iulie 31. Bucurescĭ.

*

O altă mĕsură menită a da pentru cât-va timp bune resultate, a fost întocmirea, în Noembre 1837, de „*comiteturĭ de inspecţie*, pe la scolile de prin judeţe, orânduindu-se, după sciinţa ce s'a dat Mareĭ Vornicil" mădulariĭ al acelor comiteturĭ persónele ce s'arétă maĭ jos, şi prezident ocârmuitorul judeţuluĭ, adecă :

La Craiova : D. Clucer Iordache Oteteleşanu şi maĭ la urmă Serdar Chinezu.

Cerneţĭ : Serd. I. Gărdăreanu şi Serd. Burileanu.

T.-Jiul: Logof. Vasile Biungescu (?) şi Medelnicerul Grig. Bălteanu.

Caracal: Slugierul Amza Jianu şi Andreĭ Prijbeanu.

Rômnicu-Vălceĭ: Pitarul Borănescu şi Vist. N. Giulescu.

Slatina: Sard. Deleanu şi Gr. Obedeanu.

Pitescĭ: Stol. D. Brătianu şi Stol. Socolescu.

Giurgiŭ: Doftor Sibineanu şi D. Popa Luca.

C.-Lung: Stol. Urseanu şi Vist. D. Aricescu.

Ploescĭ: Medeln. Suslanescu şi Slugerul Cuţarida.

Tĕrgovisce: Sard. K. Hiotu Buzeu, Serd. Gaud şi Serd. Gavrilă.

Văleni-de-Munte: Medelnicerul Murzea, căcĭ căminariul A. N. Filipescu s'a lepădat.

Focşanĭ: Paharnicul Alecu Mărgărit şi Serd. Ghiţă Şonţu.

Ruşi-de-Vede: Slugierul Sandu şi Serd. G. Butculescu.

*

Muzeul naţional, fóie literală a ţĕreĭ românescĭ, dă o relaţie despre examenele publice urmate la colegiul S-tul Sava din Bucurescĭ, şi solemna împărţire a darurilor urmată

Duminică în 4 Iulie în ființa P. I. Domn și a uneĭ numeróse adunărĭ de streinĭ învĕțațĭ și de pămêntenĭ.

Ceremonia s'a deschis de D. C. Bălăceanu Logofĕtul trebilor bisericescĭ, după acésta în locul cercetăriĭ obicinuite a scolarilor, D. Serd. Simion Iarcovicĭ, profesor de Retorica, a rostit cu un rar talent un cuvînt academic asupra civilisațieĭ.

După acésta, D. Comis. și Cavaler P. Poenaru, directorul scólelor, prin un cuvînt plin de ritorie, din partea Epitropieĭ scólelor, a înfățoșat resultatul învĕțătureĭ trecute și înbunătățirile ce aŭ a se introduce pe viitorul an.

In urmă s'aŭ chiămat pe rînd scolariĭ, carĭ era vrednicĭ a lua premiile (darurile) cuvenite pentru rĕsplătirea silințeĭ lor, iar aceĭ maĭ însemnațĭ aŭ primit din mâna I. S. cununĭ, carele a bine-voit a adresui fie-căruia câte un cuvînt bine-voitor. Muzica regimentuluĭ suna în tot timpul împărțireĭ premiilor.

După acestea, I. S. cu toțĭ óspețiĭ strĕinĭ și pămêntenĭ aŭ cercetat cu amĕnuntul tot așeḑemîntul și aŭ arĕtat a sa plăcere Epitropieĭ pentru buna ținere și râvnă ce desvelesce în favorul învĕțăturilor.

Cursul superior încă primesce óre-carĭ îmbunătățirĭ, prin adăogirea la 19 Decembre 1837, a două catedre de legĭ, la S-tul Sava. Marele Logof. al dreptățeĭ Barbu Știrbeiŭ cere acésta de la Domnitor: prin anaforaua sa sub No. 15.304 propune adăogirea de două catedre nuoĭ de legĭ la S-tul Sava, pentru a se înlesni formarea candidaților de amploiațĭ în posturĭ judecătorescĭ. Fiind-că acéstă cestiune intră prin resolvirea eĭ în anul 1838, vom reproduce diversele acte relative în analele anuluĭ următor.

*

In Moldova, procesul, séŭ maĭ bine conspirațiunea contra limbeĭ române continuă în 1837 și ia o formă maĭ acută. După memorabilul raport din 28 Noembre 1836 al Comit. Academic, semnat de G. Asaki, G. Seulescu, Damaschin Bojinca și Maior Singurof, raport prin care aceștia întîmpinaŭ la punctele din ofisul domnesc comunicat cu officia Epitropieĭ din 11 Noembre, se păru un moment, că afacerea este terminată. Dar în Martie 1837 revine cu maĭ multă iuțeală.

De astă dată, alăturea cu braviĭ profesorĭ, carĭ luptaŭ pentru limba română, ia loc și însășĭ Epitropia, sub președința Mitropolituluĭ Veniamin. Lungĭ și frumóse fură desbaterile Epitropieĭ asupra raportuluĭ academic din anul trecut. Prin jurnalul cu No. 66 din 19 Martie, Epitropia conchide, că s'a lămurit, ca o mĕsură cea maĭ de priință: a rĕmânea cu neclintire statornicită sistema învĕțăturelor publice în limba patrieĭ, precum acésta este legiuit și prin Reglementul organic, cap. 9 art. 357, avĕnd de ajutor și alte limbĭ vechĭ și nouĭ.

Acuzațiunile aduse scóleĭ române eraŭ îndreptate, precum vĕḑurăm, în contra actualilor profesorĭ, declarându-ĭ de incapabilĭ. Mitropolitul Veniamin, pe de o parte amintesce că după Regulamentul organic, limba românéscă nu póte fi isgonită din scolĭ, și pe de alta, ca să înlăture objecțiunea de incapacitate, povățuit negreșit de G. Asaki, isbutesce pe lângă colegiĭ sĕĭ din Epitropie a-ĭ face să ia mĕsurĭ de îmbunătățirea corpuluĭ didactic cum și a se pregăti cărțile necesare în limba românéscă. Epitropia decĭ dispune aducerea doctoruluĭ Petru Câmpeanu; chiămarea candidaților de profesorĭ trimișĭ la Viena; aducerea unuĭ profesor de limba și literatura franceză; aducerea a doĭ pedagogĭ, unul francezĭ și unul german pentru institut; instituirea de către comitetul academic a uneĭ comisiunĭ

pentru compunerea, traducerea și reviḑuirea cărților didactice și maĭ ales a unuĭ lexicon românesc. Pentru înlesuirea acesteĭ de pe urmă lucrărĭ Epitropia hotărésce a se cumpĕra manuscriptul lexiconuluĭ reposatuluĭ consilier Ion Budaĭ „care carte împreună cu lexiconul alcătuit de D-luĭ Căminariul Costin Veisa, să înlesnéscă comisia în acéstă lucrare, adunând atât din gura poporuluĭ românesc cât și din cărțĭ, séŭ dresurĭ vechĭ, tóte cuvintele naționale; iar în locul acelor ce ar lipsi, să se alcătuéscă acele maĭ potrivite de pe maica limbă, cu finale românescĭ, înțelegêndu-se însă direcția scólelor în asemenea lucrare și cu direcția scólelor din țéra românéscă."

Iară apoĭ, spre sporire, despre o parte a numĕruluĭ lucrătorilor literalĭ, cât și a cărților folositóre, stipendistiĭ carĭ aŭ încheiat tot cursul învĕțăturilor să fie datorĭ a tălmăci de pe o limbă străină câte o carte, ce se va hotărî de comitetul academic, folositóre învĕțăturilor. *)

*

Un singur punct maĭ negru în tot jurnalul acesta al Epitropieĭ: După venirea personaluluĭ noŭ la academie „și înainte de începerea cursuluĭ scolastic al anuluĭ 1837, ḑice Epitropia să se facă o cercetare a Reglementuluĭ scólelor și a personaluluĭ aflător acum în a lor slujbă, atât pentru de a se alcătui tot personalul pe viitorime, din aceĭ ce se vor socoti în stare de a purta respectivele lor posturĭ, cât și pentru economia caseĭ scólelor, de a putea pune paradosirea a maĭ multor objecturĭ asupra unuia din profesorĭ."

Va să ḑică, Epitropia ceda întru cât-va curentuluĭ stabilit de direcțunea franceză a luĭ Crassan și Vaillant și bănuia și ea cum că scolile nu mergeaŭ bine.

Cu toate acestea, aducerea unuĭ noŭ profesor de limba și literatura franceză ni se pare îndreptată în contra luĭ Crassan, pe care comitetul și Epitropia voiaŭ să'l elimineze din Academie.

*

La 18 Martie 1837, Epitropia, cu anaforaua No. 67, comunică Domnitoruluĭ rĕspunsul sĕŭ de maĭ sus, redactat în modul următor:

Prea Inălțate Doamne,

„Luminatul ofis al Inălțimeĭ Vóstre, din 2 Noembre, trecut adresat către acéstă Epitropie, prin care i se împărtăsesce óre-care propunere atingĕtóre de ramul învĕțăturilor publice, primindu-se cu adânc respect, Epitropia a cunoscut înțeleapta îngrijire a I. V. pentru statornicirea și sporirea acestuĭ obiect atât de însemnător, menit a intemeia binele patrieĭ, prin o dréptă luminare a fiilor eĭ și a reversa asupra I. V. o laudă cu drept agonisită. Povățuită de propunerile I. V. coprinse în acel ofis, Epitropia a cerut întru acésta și socotința Comitetuluĭ academic precum și altor persóne a căror ideĭ învrednicesc a fi prețuite, supuind apoĭ acestea uneĭ îndelungate desbaterĭ s'aŭ lămurit într'o unire a fi ca o mĕsură maĭ priitóre uneĭ drepte luminărĭ, a urma învățătura publică în limba patrieĭ, dupe cum rostesce mântuitórea legiuire a Regulamentuluĭ organic cap. 9 § 357, avênd însă de ajutor limbele clasice vechĭ și nouĭ, a căror învĕțătură, atât în literatură cât și sciințe, are să fie de model și povățuire, luând tot o dată următórele deosebite mĕ-

*) Dos. No. 117, Arch. Stat.

surĭ în privința îmbunătățireĭ învĕțăturilor: a se chiema pe D. doctor Petru Câmpeanu, carele atât prin ale sale atestaturĭ, cât și personale recomandațiĭ, se arétă vrednic a lucra în slujba scólelor în ramul sciințelor politice, precum matematica și fizica.

Asemenea a se chiăma de la Viena pe aceĭ douĭ candidațĭ moldovenĭ, carĭ se vor socoti în stare a paradosi unele din sciințe, pentru a căror învĕțătură să fie al treilea an la Universitate. Crescerea elevilor și a stipendiștilor la institut fiind acea maĭ însemnătóre sarcină de la care se aștepță informarea însușirilor morale și sciințifice a tinerimeĭ nobile, cerĕnd neapărat aceea maĭ cu amĕnuntul îngrijire, Epitropia socotesce a se aduce douĭ pedagogĭ strĕinĭ și anume unul francez și altul german, cu haractir recomanduitor și acel cu maĭ potrivite însușirĭ uneĭ asemenea însărcinare și carĭ tot o-dată să pótă fi de corepetitorĭ aĭ clasuluĭ german și francez; asemenea pentru învĕțarea limbeĭ franceze cu a eĭ literatură și informarea deosebitelor stilurĭ s'aŭ socotit de neapărată trebuință a se aduce de la Paris un învĕțat, carele atât prin al sĕŭ haractir, cât și sciință, să rĕspundă acesteĭ trebuințe.

La venirea personaluluĭ sus însemnat, să se supue revizieĭ, organizația scólelor și potrivit cu trebuința să se alcătuiască tot personalul din aceĭ carĭ se vor socoti în stare a purta sarcina profesorieĭ, atât în privirea sporuluĭ, cât și a economieĭ caseĭ scólelor. Iar pentru cărțile scolastice, comitetul academic s'aŭ însărcinat de a alcătui o comisie privighitóre, ca profesoriĭ respectivĭ și candidațiĭ stipendiștĭ să tălmăcéscă cărțile cele maĭ neapărate pentru paradosit învĕțăturile. Maĭ ales nevoĭe fiind a se alcătui un lexicon românesc cu vre-o limbă modernă, Epitropia socotesce a se cumpĕra manuscriptul rĕposatuluĭ consilier Ion Budai, ca împreună cu alcătuirea D-luĭ Căminar Costin Veisa să fie comisieĭ de temeiŭ, la alcătuirea aceluĭ lecsicon, povățuindu-se întru aceste de metodul urmat și de alțiĭ, la asemenea împrejurărĭ, adunând toate cuvintele moldovene alese și uĭtate, de prin dresurĭ și cărțĭ vechĭ, precum și din gura poporuluĭ; apoĭ acele cuvinte ce ar lipsi de tot, să se alcătuiască după trebuință de la maica limbă, și în asemenea lucrare să se înțeleagă direcția scólelor cu acea din țéra românéscă. La acest prilej Epitopia cu respect supune I. V. resultatul examenelor publice, atât aicĭ la Eșĭ, cât și pe la scolile departamentale, din care se arétă că la închierea anuluĭ 1836 se afla în Eșĭ 436 scolarĭ, între carĭ 42 elevĭ și 58 stipendiști, iar la ținuturĭ 538 scolarĭ, adecă peste tot 973, a căror numĕr după luarea aminte ce s'a făcut, în cursul de véră pururea cu o pătrime sporesce. Din raportul Comitetuluĭ academic și a procuroruluĭ s'aŭ vĕdut resultatul examenelor în deobște împăcătoriŭ, în care câțĭ-va tinerĭ învrednicise luare aminte a ocârmuireĭ și despre care la generalnicul examen, Epitropia nu va lipsi a raportui, iar cercetarea clasificațiilor și a notelor aŭ vĕdit pentru aceĭ ce se țin cu cheltuiala Statuluĭ, că puținĭ din elevĭ aŭ avut clas bun, fiind uniĭ cu mijlociŭ talent, și asemenea sirguință, care fără smintélă se va putea îndrepta prin o stăruitóre de aprópe a lor privighere, prin mĕsura unor pedagogĭ îndepliniţĭ. Iar pentru aceĭ externĭ s'aŭ însemnat că a lor nesporire urméză maĭ ales din neregulata venire la clas, pentru care smintélă Epitropia nădăjduesce cum că va înceta îndată ce prin neagonisirea unor bune atestaturĭ din scóle publice tinerimea nu se va primi în slujba cănceleriilor, unde maĭ cu sémă stăruesce a intra.

După plata caselor cumpărate pentru scóle, cassa, maĭ are la Visterie 317.057 leĭ 19 parale, afară de suma cuvenită pe aniĭ curgĕtorĭ, încât este în stare, atât a întîmpina cheltuiala zidărieĭ comunicațieĭ între academie și institut, cât și de a începe a cumpĕra pentru biblioteca publică cărțĭ și instrumenturĭ pentru cabinet.

Supuind aceste la cunoscința I. Vóstre, Epitropia socotesce asemenea mĕsurĭ maĭ po-

trivite pentru împlinirea părintescului scopos, în privirea luminărei tinerimei şi vě rogă să bine-voiţi a da într'acéstă, inalta hotărire, spre a putea Epitropia îndată păşi către sus însemnatele měsuri.

Al înălţimei vóstre către Dumnezeŭ smerit rugător,
Veniamin, Mitropolitul Moldoveĭ,
şi plecate slugĭ
Canta Logofĕt,
Ghica Logofĕt,
Assaki.

No. 67.
1837, Martie 18.
Eşĭ.

Pe acéstă anaforă Domnitorul pune hotărirea următóre manuproprie:

„*Se încuviinţéză aducerea bărbaţilor ce se cunosc de Epitropie a fi neapĕrat trebuincioşi şi pentru care va şi primi îndată mĕsurĭ, ca să nu mijlocéscă intârdiere.*"
M. Sturdza. In 20 Martie, anul 1837.

*

Graţie patriotismuluĭ profesorilor şi a majorităţeĭ membrilor Epitropieĭ, furtuna care ameninţa cu ruinare scóla română, se termină de astă dată prin un real câştig al acesteĭ scóle.

In adevĕr, un numĕr însemnat de profesorĭ bunĭ se adaug la personalul didactic al Academieĭ, în decursul anuluĭ 1837. Intre nuoiĭ profesorĭ vom cita pe doctorul Petru Câmpeanu, pe doctorul Cihac, pe St. André (de l. franceză *), A. Costinescu, N. Draghinicĭ, Ioan Ionescu, N. Singurof, V. Popescu (Scriban), Corinos, Iancu Stavrat, Partenie Antonof, Sulgeru Paulini, Maisonabe doctor în medicină etc.

In urma disposiţiilor direcţieĭ învĕţăturilor, D. doctor Cihac, profesor de istoria naturală la Academie, va paradosi Marţia de la 10 până la 11 césurĭ înainte de amiaḑă-ḑi, şi Sâmbătă de la 9 până la 10 césurĭ. (Luna Octombre.)

Ascultătoriĭ externĭ, carĭ ar dori a urma aceste intereresante învăţăturĭ, se vor înscrie maĭ întâiŭ în Academie, la censorul, D. doctor P. Câmpeanu. **)

Iată numele ascultătorilor cursuluĭ de istorie naturală la anul 1837 Iunie 1:

1) Ion Ionescu, 2) Vasile Popescu, 3) Dimitrie Grigoriu, 4) Iancu Albineţ, 5) Ghiţă Caliman, 6) Dimitrie Gustea, 7) G. Stihi, 8) G. Platon, 9) A. Grigoriu, 10) A. Asaky, 11) G. Vâlcu, 12) Scarl. Baroti, 13) Ilie Hermeziu, 14) Panaite Donicĭ, 15) N. Ionescu, 16) N. Dumitriu, 17) C. Stratul, 18) Stavrat Iancu, 19) Mihalache Cerchez şi 20) Ion Donicĭ. (Dos. No. 57 idem. ***)

In primele ḑile din August 1837 sosesce în Iaşĭ doctorul P. Câmpeanu (Maler ****). El nu începe cursul decât în semestrul viitor. Câmpeanu e numit profesor de filosofie şi

*) Dos. No. 45 corent Arch. Stat. Acest profesor este numit la 31 Maiŭ 1837.

**) Alb. rom. pag. 19 din 1837.

***) Alb. rom. No. 65 din 19 August 1837 publică:

„Tipărirea istorieĭ naturale, care cea întâia óră s'aŭ compus de D. doctor Cihac în limba românéscă s'aŭ încheiat. Acéstă carte, înfrumuseţată de 20 frumóse stampe litograficite este rînduită pentru învĕţătura tinerimeĭ, în cât D-lor subscriitoriĭ se vor adresui la libraria D. Bel et Comp. spre a primi ale lor exemplare; doritoriĭ pot a găsi de acestea şi la Inst. Albineĭ, iar pe la ţinuturĭ pe la D-lor profesorĭ."

****) Alb. rom. No. 65 din 19 August 1837.

censor internatuluĭ. Instalarea luĭ în acéstă funcţiune se face cu mare solemnitate, la 30 Septembre 1837.

Asemenea solemnitate până acum neobicĭnuită, o socotim făcută cu óre-care ostentaţiune spre a atrage atenţiunea publică asupra îmbunătăţireĭ corpuluĭ didactic al Academieĭ. Introducerea la catedră a doctoruluĭ Câmpeanu o face nu de mult numitul Rector al Academieĭ, doctor Maisonabe. Acesta sosise în Iaşĭ la 1837. Alb. rom. No. 59 din 29 Iulie îl numea, anunţându'ĭ sosirea: „Profesor şi oficiant al Universităţeĭ crăescĭ de Francia." La Septembre 1 Epitropia învĕţăturilor publice amintesce prin jurnalul sĕŭ cu No. 223, că aŭ adus şi alţĭ profesorĭ „Mădularĭ aĭ acelor întêe Universităţĭ ale Europeĭ, pentru catedrele înaltelor obiecte", şi apoĭ organizéză comitetul academieĭ ast-fel:

Referendar preşedinte G. Asaky.

Dr. Maisonabe, rector Academieĭ, prof. de legĭ şi dr. aşeḑĕmintelor scolare din Iaşĭ şi provisor.

Dr. P. Câmpeanu, prof. de filosofie şi censor.

Maiorul Singurov, întâiul prof. de inginerie.

Pah. G. Seulescu, prof. de filologie, de istorie şi inspectorul scólelor normale şi directorul cancelarieĭ comitetuluĭ.

Th. Stamate, prof. de fisică şi înalta matematică.

Cam. Costin Veisa, procuror din partea Ocârmuireĭ.

De şi Petru Câmpeanu, este deja membru al comit. academic la 1 Septembre, instalarea luĭ, de care maĭ sus vorbirăm, sa face numaĭ la 30 Septembre.

Iată în ce mod dă séma despre acéstă festivitate scolară Alb. rom. în No. sĕŭ 78, din 3 Octombre 1837.

„Joĭ în 30 a trecuteĭ lunĭ la 7 ceasurĭ diminéţa, D. Rectorul, avênd sub a sa povăţuire pe D-lor profesoriĭ şi eleviĭ Academieĭ, aŭ mers la biserică spre a fi faţă la serbarea leturghieĭ, care în urmarea cereriĭ sale, Prea S-tul nostru Inalt Archipăstor a fost orînduit a se face.

După ce s'aŭ înturnat în coprinsul Academieĭ, s'aŭ instalat D. doctorul filosofieĭ P. M. Câmpeanu, în finţa D. referendaruluĭ cinstiteĭ Epitropiĭ şi a tuturor elevilor. După ce aŭ cerut la D-luĭ loco-ţiitorul cinstiteĭ Epitropiĭ învoire de rostire, D. rectorul a cuvîntat următórele:

„D-lor elevĭ! acesta este profesorul vostru de filosofie, pe carele vĕ înfăţoşez. Pe lângă titlul de profesor al acesteĭ catedre, D. dr. Câmpeanu unesce şi acela de censor al studiilor, prin care se face maĭ inalt la grad peste colegiĭ sĕĭ, în cât pentru îndoit acest cuvînt i sunteţĭ datorĭ cuvenitul respect.

Dar D. dr. Câmpeanu are încă driturĭ prin preţiósele însuşimĭ asupra încredereĭ, pot ḑice asupra dragosteĭ, care cu atâta ingenuitate aţĭ înfăţoşat-o mie, din ḑiua întâiŭ când ne-am vĕḑut în acest locaş sfinţit bunelor învĕţăturĭ şi lucrărilor felurite, prin care aveţĭ a vĕ face adevĕraţĭ creştinĭ, cetăţenĭ luminaţĭ, adecă bărbaţĭ îmbunătăţiţĭ. Plecările cu care se află înzestrat profesorul vostru întru împlinirea îndatoririlor sale, sunt după a mea încredinţare, pentru care eŭ rĕspund,-întru tóte potrivite cu ale mele.

A vĕ da o temelnică învĕţătură, care va fi D-vóstre purure trebuitóre séŭ folositóre, a vĕ deprinde de a iubi şi de a practisi virtutea; acésta este a sa însărcinare, şi acésta îndatorire este nedespărţită de acea de a vĕ învĕţa a lucra în tóte împrejurările, cu sfinţenie plinitorĭ îndatoririlor vóstre către Prinţul, părintele patrieĭ, şi către povĕţuitoriĭ

sfinteĭ vóstre religiĭ, pentru care nicĭ odineóră sa nu pregetaţĭ a înfăţoşa pururea acel maĭ adânc respect.

Eŭ mĕ întemeez, D-lor elevĭ, pe sinceritatea (curăţenia cugetuluĭ) făgăduinţelor ce 'mĭ aţĭ dat pentru a mĕ încredinţa despre bunele vóstre plecărĭ.

Atuncea să fiţĭ maĭ înainte încredinţaţĭ de a mea cunosciinţă. Prin puterea vóstră aţĭ câştigat de acum a mea dragoste, şi mĕ măgulez, că vĕ este de plăcere a primi din partea mea asemenea încredinţare, precum de plăcerea mea este a vĕ o da."

După aceste cuvinte, D. prof. Câmpeanu a rĕspuns în limba latină următórele:

„Prea vrednice rector al acesteĭ Academiĭ. Astădĭ mĕ socotesc cu atâta maĭ norocit a mĕ afla sub ale D-tale auspiţiĭ între colegiĭ meĭ, carĭ întrunesc tóte ale lor puterĭ, ca să pótă spori studiile în acest Principat, în'cât am avut cinstea cea însemnată de a fi chiămat la înaltul post al catedreĭ filosofieĭ, prin orînduirea cinstiteĭ Epitropiĭ de învĕţătură publică, după autorisaţia P. I. Domn.

Drept aceea, după ce cu cădutul respect am înfăţoşat tótă a mea cunoscinţă I. Sale fundatorul acestuĭ mare aşeḑămênt şi cinst. Epitropiĭ, eŭ de asemenea vĕ mulţămesc pentru îmbrăţoşarea şi cordialitatea cu care aţĭ bine-voit a păsi către a mea încatedruire la profesoria filosofieĭ, catedră însemnătóre, care făgăduesc a o purta cu tótă rîvna şi sirguinţa de care sunt însufleţit, pătruns fiind de dorinţa de a insufla în cugetul tinerimeĭ sfinţenia principiilor, pe care fie-carele dintre noĭ, nu numaĭ ca om şi mădular al societăţiĭ, ci maĭ mult de cât tóte, ca un creştin, trebue să aibă drept povaţă ca a sa religie cu amĕnunt să plinéscă.

Cu tóte acestea se cuvine a mărturisi, că numaĭ asemenea disposiţiĭ din partea mea, póte că nu ar fi îndestule întru plinirea dorinţelor mele, déca nu m'aşĭ rezema pe a D-vóstră înţelepciune, practisire, şi ale vóstre luminĭ, care v'aŭ agonisit tótă încrederea Augustuluĭ şef al acestuĭ Principat, a cinst. Epitropiĭ şi a celor întâĭ aĭ sĕĭ locuitorĭ aĭ ţĕreĭ.

Drept acea am norocirea a mĕ putea încrede în a vóstră bună-voinţă către mine, în hotărîrea şi în mijlócele vóstre de a vĕ arĕta vrednic de postul atât de însemnat la carele sunteţĭ chiămat. In spre înfiinţarea bunelor mele plecărĭ, vĕd numaĭ ajutor şi încurajare din a vóstră parte, prin care nemerirea sarcineĭ mele este siguripsită."

*

In 2 Octombre 1837 Ludovic Iordan este numit profesor I al limbeĭ franceză în locu luĭ St. Andrea, care ocupase provisoriŭ acest post şi care, ḑice un raport al comit. academic, cu No. 151, către Epitropie, „neavênd cunoscinţa limbeĭ românescĭ nu póte a fi profesor."

Iată în ce mod comitetul academic rĕspundea indirect celor carĭ făceaŭ şi făcuseră rĕsboiŭ limbeĭ române!

*

Monitorul frances publică în 1837 o descriere lăudărósă a inaugurăreĭ Academieĭ Mihailene şi un tabel de starea învĕţătureĭ în Moldova. Acéstă comunicaţiune a gazeteĭ franceze încă era o apĕrare indirectă şi abilă a scóleĭ române, faţă cu Rusia şi cu agenţiĭ acesteĭ ţĕrĭ. Vedĭ acésta în anexă. *)

*) Vedĭ anexa.

In Iulie 11 G. Asaki avu mulţămirea să facă pe chiar ilustrul muscal Demidof a constata, cât de nedrepte eraŭ acusaţiunile aduse Academieĭ Mihăilene.

„D. Demidof şi învĕţaţiĭ francezĭ aŭ cercetat Academia şi cabinetul nostru de istoria naturală şi aŭ arĕtat a lor mulţămire pentru rinduiala ce aŭ găsit şi pentru câte-va obiecte rare ce coprinde acel cabinet.“

*

Două visite preţióse primi scolile din Iaşĭ în 1837, acea a luĭ Ioan Eliad şi Aristia. Din relaţiunile acestea ale bărbaţilor noştri, dinainte de 1848, se stabilesce curentul politic al unireĭ Principatelor.

Iată în ce mod anunţă G. Asaki visita luĭ Eliad şi Aristia :

„D. I. Eliad de la Bucurescĭ, românilor cunoscut cu laudă pentru zilosul carele de demult disvaleşce întru cultura naţională, a petrecut între noĭ câte-va ḑile, puţine întru adevĕr pentru mulţămirea prietinilor şi pentru dorinţa mirătorilor sĕĭ, dar tóte minutele petreceriĭ sale aŭ harazit întru cercetarea aşeḑămintelor publice şi a persónelor, carĭ în aşia scurt timp aŭ ţintit a sa luare aminte. Impreună cu D-luĭ se afla şi râvnitorul D. profesor al literatureĭ, Aristias, traducĕtorul luĭ Saul, a luĭ Alfieri şi al Iliadeĭ pe limba românéscă.“ *)

*

Altă visită :

„D. Logofĕtul Ioan Văcărescu a căruĭ nume este unit cu poesia născĕtóre a românilor prin numeróse compunerĭ lirice, după ce aŭ petrecut aicea la Iaşĭ câte-va ḑile în sînul familieĭ sale şi a numeroşilor sĕĭ prietenĭ, a plecat la Bucurescĭ.“ **)

*

Introducerea în personalul didactic al Academieĭ a luĭ Maisonabe este semnalul uneĭ schimbărĭ în disciplina scolarilor. El lucréză pentru înlăturarea pedepseĭ cu bătaia. In Octombre 1838 a avut un adevĕrat conflict cu bĕtrânul profesor Verescu şi a cerut destituirea luĭ, căcĭ bătuse pe elevul Crupenski. ***) Maisonabe nu isbuti în campania luĭ, căcĭ Verescu fu susţinut de colegiĭ sĕĭ.

Iată programa materiilor ce se învéţă în acest an în 2 clase gimnasiale câte eraŭ deschise, în 2 clase umaniόre şi în clasele de filosofie şi de drept :

Academia Mihăileană

Clasa I gimnasială

1) Principiile aritmeticeĭ până la proporţiĭ, 2) limba latină, 3) cronologia de la începutul lumiĭ până la decăderea imperiuluĭ roman, 4) geografia Europeĭ, 5) religia.

Clasa II gimnasială

1) Aritmetica raţională, de la proporţiĭ până la sfîrşit, 2) limba latină : etimologia, 3) geografia: America, Africa şi Oceania, 4) cronologia : de la decăderea imperiuluĭ roman până la descoperirea Americeĭ, 5) religia.

Profesorĭ: Sulgerul Paulini şi Iancu Stavrat.

---

*) Alb. rom. No. 36 din 9 Maiu 1837.

**) Alb. rom. No. 60, din 1 August 1837.

***) Dos. No. 120 curent, Arch. Stat.

Cursurĭ extraordinare :

Caligrafia de supleantul Parteni Antonov, mecanica populară şi desemnul liniar de A. Costinescu.

Clasa I de umanióre

1) Retorica, 2) cronologia : dela descoperirea Americeĭ până la pacea de la Westfalia, 3) sintaxa latina şi analisa, 4) algebra, 5) geografia veche, 6) limba elină, 7) religia şi morala.

Clasa II de umanióre

1) Aplicaţia retoriceĭ, 2) mitologia, 3) istoria literatureĭ şi versificaţia în limba românéscă, 4) cronologia: de la pacea de Westfalia până în ḑilele nóstre, 5) geometria teoretică, 6) poesie latină, 7) geografia patrieĭ (a ambelor principate), 8) sintaxa elină.

Profesorĭ : N. Drăghinicĭ, Ion Ionescu, V. Popescu şi Carinos.

Clasa de filosofie

1) Logica, 2) metafisica, 3) estetica, 4) istoria raţională, 5) matematicele.

Profesorĭ : Doctorul P. Câmpeanu, Paharnicul Gh. Sĕulescu, Anton Velini.

Clasa de drept

1) Inalta literatură francesă, dreptul public şi acel privat al diverselor popóre.

Profesor : C. Maisonabe *).

Se face o excepţiune de Epitropie în favórea luĭ Maisonabe, cât privesce limba de predare, încuviinţându-se ca să nu fie limba românéscă, ci limba francesă, sub cuvênt că : «acest curs fiind încă noŭ în Europa, şi o culegere de codice a deosebitelor naţiĭ fiind tipărită numaĭ în limba francesă, paradosul se va face în acéstă limbă, până când D. profesor va fi format vrednicĭ elevĭ de al paradosi în limba românéscă.» .

*

In urma introducereĭ atâtor profesorĭ nouĭ în Academie, **) mulţĭ din eĭ iaŭ locul cum vĕḑurăm, în sînul comitetuluĭ academic; aşia, Doctorul Maisonabe, P. Câmpeanu, N. Singurov, etc. ***).

Dintre profesoriĭ de matematică din 1837, aflăm şi pre fiul luĭ G. Asaki, locotenent Dimitrie Asaki. Epitropia cu adresa No. 256, l'a numit la clasa de architectură profesor fără léfă ****).

*

Seminariul Veniamin continuă, maĭ îmbunătăţit, sub direcţiunea luĭ Damaschin Bojinca. Administrat în afară de Epitropie, despre el nu aflăm documente maĭ însemnate în archiva acesteĭa.

---

*) Veḑĭ Albina română pe 1837, pag. 315, veḑĭ şi Buletinul oficial al Moldoveĭ No. 76 din 1837; dăm aci, în anexă, după dosarele de la archiva Statuluĭ No. 29 şi 44, statistica tutulor scolarilor.

**) In No. 75 al Alb. rom., (supliment din 23 Sept. 1837), se publică compunerea comitetuluĭ scolar şi programa materiilor ce aŭ a se paradosi în scólele publice ale Moldoveĭ pe 1837—38. (Veḑĭ Alb. rom. tom. pe 1835).

***) Veḑĭ dosarul de la Arch. Stat. No. 348.

****) Cond. comitetuluĭ academic No. 151 curent, fila 7.

Dăm în anexă tot ce am găsit în Buletinul oficial al Moldoveĭ pe 1837, şi în Albina românéscă. Despre acest an nimica, nicĭ o scire nu aduce scrierea tocmaĭ despre seminariŭ, a D-luĭ G. Erbiceanu : Istoricul seminariuluĭ Veniamin. (Iaşĭ, 1885).

*

Relativ la scóla primară, iată informaţiunile ce putem culege pentru anul 1837 :

In locul trecutuluĭ din viéţa Pit. I. Nanu, profesorul scóleĭ publice de la Roman, Cinstita Epitropie a rînduit împlinitor aceluĭ post pe D. Candidatul I. Vitzu *).

La 22 Noembre 1837, I. Nanu, fost elev al seminariuluĭ Veniamin, îndemnat de orăşeniĭ din Piatra, deschide acolo scólă primară cu 64 scolarĭ **).

Festivităţile de peste an ale scólelor din Moldova, ne daŭ ocasiune, multe din ele, să constatăm mersul cultureĭ.

In Februarie 8 până la 15, conform § 130 din regulament, se ţin examene publice, anunţate prin următorul avis publicat în Alb. rom. No. 91 din 7 Februarie:

«In urmarea reglementuluĭ scolastic, § 130, avênd a se face examenele publice ale semestruluĭ ântêiŭ, Cinst. Epitropie, prin resoluţie asupra raportuluĭ comitetuluĭ academic, aŭ hotărît a se începe acele examene Lunĭ, 8 Februarie, urmând în 9, 10, 11, 12, 13 şi 15 în tóte ḑilele, de la 8 diminéţa până la 12, şi de la 3 până la 5 césurĭ séra, anume după programa întru acésta alcătuită pentru deosebite clasurĭ şi obiecturĭ ordinare şi extraordinare. Drept aceea, toţĭ cunoscêtoriĭ şi doritoriĭ învêţăturilor sunt poftiţĭ a fi faţă la acéstă cercetare.

Examenele scolilor ţinutale se vor face pe la încheierea acesteĭ lunĭ, în ḑilele hotărîte de D-lor inspectoriĭ acelor scóle şi subt a lor Presidenţie.»

Alb. rom. No. 53 din 8 Iulie, anunţă examenele urmate pentru examenele de véră şi serbarea examenuluĭ general pe ḑiua de 10 Iulie.

Examenele speciale ale claselor începêtóre, acelor gimnasiale şi acelor umanióre, precum şi ale obiectelor extraordinare făcêndu-se în public, de la 28 Iunie până în 6 a curgêtóreĭ, Epitropia învêţăturilor aŭ hotărît, ca solenitaua unuĭ examen general să se facă Sâmbătă, în 10 Iulie, la 9 césurĭ diminéţa.»

1837, Iunie 24, Alb. rom. No. 49.

«Asupra raportuluĭ comitetuluĭ academic, întemeiat pe aşeḑêmêntul învêţăturilor publice, Cinstita Epitropie a rînduit a se începe în Iaşĭ examenele speciale a clasurilor publice, pentru semestrul curgêtoriŭ, Lunĭ, în 28 Iunie, urmând până la 6 Iulie, în tóte ḑilele de la 8 până la 12 diminéţa şi de la 3 până la 6 după amiaḑĭ, după înadinsa programă aci alăturată, pentru clasele începêtóre, gimnasia şi institutul învêţătureĭ fetelor. Drept aceea, părinţiĭ şi doritoriĭ sunt poftiţĭ a fi de faţă la aceste cercetărĭ, după a cărora cu amênuntul încheiere va urma şi solena înfăţoşare, despre care se va hotărî ḑiua. Iar ḑiua examenelor pe la scólele ţinutale, se va hotărî prin mijlocirea cinstiţilor inspectorĭ.»

*

La scóla de fete din Iaşĭ examenul se face în 15 Iulie ***).

---

*) Veḑĭ Alb. rom. No. 37 din 13 Maiŭ.

**) Dosarul No. 54 curent, arch. Statuluĭ.

***) Veḑĭ dosarul No. 18 curent, Archiva Statuluĭ.

Iată ce spune Albina română No. 57, despre resultatele dobêndite la examenul scólei de fete:

«Joĭ, în 15 ale acecteĭ lunĭ, s'aŭ făcut examenul public la institutul pentru învĕţarea fetelor, în fiinţa P. S. S. Mitropolit şi a uneĭ numerόse adunărĭ. Numĕrul total al elevelor a fost de 104 fiice de boierĭ, dregătorĭ şi neguţitorĭ. Deosebite treĭ clasurĭ s'aŭ cercetat despre religie, gramatică, ântêile cunoscinţe, aritmetica simplă şi cu numere complexe, elemente de istoria naturală.

Elevele aŭ înfăţoşat probe de caligrafie şi aŭ rostit alese compunerĭ. Expoziţia (arĕtarea) deosebitelor lucrurĭ de mână, în numĕr de 216 bucăţĭ, lucrate în acéstă şése lunie, precum: cusăturĭ, broderiĭ, strae, florĭ meşteşugite şi altele, aŭ fost fórte mulţămitóre.

La prilejul examenuluĭ, o tênĕră damă a hărăzit spre întrebuinţarea scolăriţelor: «Istoria Sfântă» prescurtată de ea în limba românéscă şi Rut, Idilu biblic, prelucrat de pe limba germană. Aceste douĕ cărţĭ, îmbunătăţindu-se de cinstita Epitropie, se vor tipări spre a fi la acéstă scólă de învĕţătură elementară *).»

Comitetul academic cunoscĕnd disposiţiunile spirituluĭ public faţă cu scóla, făcu din examene o ocasiune nouă de manifestare publică.

Duminică, în 11 Iulie, comitetul cere Epitropieĭ 1.086 leĭ pentru cheltuelile de programe, invitaţiunĭ, cărţĭ de premiĭ, etc. In raport semnéză Gherasim Crassa, în litere rusescĭ.

Domnitorul fixéză generalnicul examen pe Sâmbătă, la 10 Iulie.

Epitropia învĕţăturilor dă în supl. Alb. rom. No. 56 din 1837, o dare de sémă despre examenele semestruluĭ de veră începute la 16 Iunie şi terminate la 6 Iulie. La 10 Iulie a fost generalnicul examen în presenţa Domnitoruluĭ, a I. Cler etc. Scolariĭ gim. s'aŭ cercetat din religiune, Ist. S-tă şi testamentul noŭ, din cronologie (de la începutul lumiĭ, până la stingere în Franţa a ramureĭ Valesilor), din geografie: Europa; din aritmetică: fracţiile şi proporţiile; din limba latină: sintaxul.

Scolariĭ claseĭ umaniόre s'aŭ cercetat din geografia veche (Egiptul, Grecia, Italia şi Dacia), din matem. algebra până la equaţia graduluĭ II, din geometrie până la plani-metria; din istorie: de la descoperirea Americeĭ până în ḑilele nóstre; din retorică şi poesie, din limbele germană, rusészcă, franceză şi elinéscă. La aceste, cuvintele olintiace ale luĭ Demosten şi tragediile Ecuba şi Medea de Euripid.

Din desen s'aŭ vĕḑut 28 bucăţĭ de architectură, 60 istorice, 6 litografiĭ, 3 litocromă, 3 zugr. de uleĭ, apoĭ lucrărĭ de carton şi paserĭ înpaiate. Tóte aceste, ḑice Epitropia aŭ adus adunăreĭ o deplină mulţămire.

Epitropia cu ocasia serbăreĭ scolare arĕtă şi cărţile nu numaĭ scolastice, dar şi în alte ramurĭ tipărite în cursul ultimuluĭ semestru séŭ numaĭ cât traduse şi gata pentru tipar. Cărţĭ tipărite aŭ fost:

a) Istoria naturală cu 20 stampe, de Dr. Cehac.

b) Cronologia şi Istoria universală în 2 tomurĭ de Pach. Seulescu.

c) Elemente de matematică, partea I, de Aga G. Asaki. Pe lângă aceste cărţĭ tipărite maĭ eraŭ gata, ḑice Epitropia:

a) Lexicon juridic, séŭ al pravelelor, de Căminar Flechtenmacher.

b) Retorica, prelucrată în limba românéscă, înavuţită cu deosebite pilde culese din retorĭ elenĭ, romanĭ şi ceĭ noĭ, de Pach. Seulescu.

---

*) Era Ermiona, fiica luĭ G. Asaki, maĭ târḑiŭ D-na Quinet.

Drept dovadă de rîvna scolarilor Epitropia înşiră 29 de cărţĭ şi compunerĭ traduse de scolarĭ din deosebite limbĭ în graiul patrieĭ şi anume: de candit. Ionescu, candit. V. Scriban; candit. I. Albineţĭ, Dimitrie Grigoriu, Dimitrie Gustea, Alecu Grigoriu, Cost. Strat, G. Iamandi, T. Codrescu, G. Călimănescu, M. Cerchez, cadeţĭ D. şi A. Asaki, adjunctul I. Stavrat, Partenie Antonof şi sulg. Paulini. *)

Vom da în notă, aci, lista lucrărilor acestor scolarĭ şi profesorĭ.

La Februarie 1837, iată care era numĕrul scolarilor din Iaşĭ:

40 elevĭ, 60 stipendiştĭ, 166 elementarĭ, 45 norma I-a, 27 norma II, 17 în clas pregătitor, 18 gimnas I, 19 gimnas II, 15 gimnas III şi 20 în gimnas IV; total 397 **).

---

*) **Lucrurĭ pregătite de scolarĭ în 1837**

1. Biografia filosofilor, după a luĭ fenelon în 2 părţĭ, după limba franceză.
2. Culegerĭ literatureĭ franceze a luĭ Noel.
3. Din Cicero: Cato bĕtrânul, după limba latină.
4. Cuvînt al luĭ Masalion, după franceza.
5. Nóptea şi ḑiua Rosieĭ.
6. Guiliom Tel după a luĭ Florian, după franceza.

(1–6: D. candidatul B. Scriban)

7. Cornelius Nepos, viaţa împĕraţilor, dupe limba latină.
8. Amărozi Cruzoe, istorisire morală.
9. O culegere de cercărĭ poet ce.
10. Gramatica franceză a luĭ Furnie, pentru moldovenĭ.
10. Cuvinte funerale originale.
12. Cuvinte pentru pacea cu aprópele, a luĭ Burdalu.
13. Leonidas, séŭ bătălia de la Temopili.

(7–13: Traduse de D. Ionescu şi Scriban)

14. D. candidat Iancu Albineţ: Igea séŭ universala învĕţătură sănĕtăţeĭ, pentru tóte stările societăţeĭ, dupe limba germană, a luĭ Sobernhaim, doctor, medic.
15. D. Dimitrie Grigoriu: Comóra de istorie şi moral, dupe limba franceză a luĭ Dela-Roş.
16. D. Gustea: Istoria mareluĭ Alex. Macedon, dupe scriitoriĭ rĕsărituluĭ.
17. D. Alecu Grigoriu: Descoperirea Erculanuluĭ şi a Pompeianuluĭ, tr.dusă din limba franceză.
18. D. Costache Strat: Cuvinte olintiatice a luĭ Demosten, dupe Elinésca.
19. D. George Iamandi: Oglinda fapteĭ ceĭ bune, istorisirĭ morale, după limba franceză.
20. D. Teodor Codrescu: Henrik, séŭ înturnarea a unuĭ tênĕr pe calea cea dréptă, istorisire morală.
21. D Mihaĭ Cerchez: Ecuba, tragedie a luĭ Euripidis, dupe elinésca.
22. D George Călimănescu: Recreaţia tinerimeĭ, învĕţătura spre folosul eĭ.
23. Cadetul Dimitrie Asaki: Manual, séŭ povĕţuirea pentru desenul liniar şi architectură, cu figurĭ.
24. Cadetul Alexandru Asaki: Culegerea istorisirilor romane.
25. D. Adjunctul I. Stavrat: Stilul epistolar pentru tinerime, cu pilde.
26. D. Sulg. Paulini: Geografia lumeĭ vechĭ.
27. Idem: Gramatica latină pentru românĭ.
28. Table cronologice de D. P. Antonov.

Lista de maĭ sus era menită să dovedéscă, că scóla română cu limba romănéscă a produs şi produce tinerĭ folositorĭ patrieĭ.

**) La examenul din Iulie aŭ fost examinaţĭ numaĭ numĕrul de scolarĭ aci arĕtat:

Clasele elem. şi normale de la Treĭ-Ierarchĭ, scolarĭ		223.
„ pregătitóre din Academie	„	20.
„ I gimnasială	„	19.
„ II „	„	16.
„ III „	„	14.
„ IV „ (II-a umanióră) . . .	„	18.
Total . . .	„	310.

La limba germană învĕţaŭ	16.
„ „ francesă în 3 clase	83.
„ „ rusésca	18.

In suplimentul Albineĭ române No. 56, din 1837, Epitropia învĕţăturilor din Moldova dă séma de examenele de la scólele publice de la 26 Iunie până la 6 Iulie acel an. (Veḑĭ anexa).

Iată ce spune Albina română No. 57, despre resultatele dobêndite la examenul scólei de fete:

«Joĭ, în 15 ale acecteĭ lunĭ, s'aŭ făcut examenul public la institutul pentru învĕţarea fetelor, în fiinţa P. S. S. Mitropolit şi a uneĭ numeróse adunărĭ. Numĕrul total al elevelor a fost de 104 fiice de boierĭ, dregătorĭ şi neguţitorĭ. Deosebite treĭ clasurĭ s'aŭ cercetat despre religie, gramatică, ânteile cunoscinţe, aritmetica simplă şi cu numere complexe, elemente de istoria naturală.

Elevele aŭ înfăţoşat probe de caligrafie şi aŭ rostit alese compunerĭ. Expoziţia (arĕtarea) deosebitelor lucrurĭ de mână, în numĕr de 216 bucăţĭ, lucrate în acéstă şése lunie, precum: cusăturĭ, broderiĭ, strae, florĭ meşteşugite şi altele, aŭ fost fórte mulţămitóre.

La prilejul examenuluĭ, o tênĕră damă a hărăzit spre întrebuinţarea scolăriţelor:

«Istoria Sfântă» prescurtată de ea în limba românéscă şi Rut, Idilu biblic, prelucrat de pe limba germană. Aceste douĕ cărţĭ, îmbunătăţindu-se de cinstita Epitropie, se vor tipări spre a fi la acéstă scólă de învĕţătură elementară *).»

Comitetul academic cunoscênd disposiţiunile spirituluĭ public faţă cu scóla, făcu din examene o ocasiune nouă de manifestare publică.

Duminică, în 11 Iulie, comitetul cere Epitropieĭ 1.086 leĭ pentru cheltuelile de programe, invitaţiunĭ, cărţĭ de premiĭ, etc. In raport semnéză Gherasim Crassa, în litere rusescĭ.

Domnitorul fixéză generalnicul examen pe Sâmbătă, la 10 Iulie.

Epitropia învĕţăturilor dă în supl. Alb. rom. No. 56 din 1837, o dare de sémă despre examenele semestruluĭ de veră începute la 16 Iunie şi terminate la 6 Iulie. La 10 Iulie a fost generalnicul examen în presenţa Domnitoruluĭ, a I. Cler etc. Scolariĭ gim. s'aŭ cercetat din religiune, Ist. S-tă şi testamentul noŭ, din cronologie (de la începutul lumiĭ, până la stingere în Franţa a ramureĭ Valesilor), din geografie: Europa; din aritmetică: fracţiile şi proporţiile; din limba latină: sintaxul.

Scolariĭ claseĭ umanióre s'aŭ cercetat din geografia veche (Egiptul, Grecia, Italia şi Dacia), din matem. algebra până la equaţia graduluĭ II, din geometrie până la plani-metria; din istorie: de la descoperirea Americeĭ până în ḑilele nóstre; din retorică şi poesie, din limbele germană, ruséscă, franceză şi elinéscă. La aceste, cuvintele olintiace ale luĭ Demosten şi tragediile Ecuba şi Medea de Euripid.

Din desen s'aŭ vĕḑut 28 bucăţĭ de architectură, 60 istorice, 6 litografiĭ, 3 litocromă, 3 zugr. de uleĭ, apoĭ lucrărĭ de carton şi paserĭ înpaiate. Tóte aceste, ḑice Epitropia aŭ adus adunăreĭ o deplină mulţămire.

Epitropia cu ocasia serbăreĭ scolare arétă şi cărţile nu numaĭ scolastice, dar şi în alte ramurĭ tipărite în cursul ultimuluĭ semestru séŭ numaĭ cât traduse şi gata pentru tipar. Cărţĭ tipărite aŭ fost:

a) Istoria naturală cu 20 stampe, de Dr. Cehac.

b) Cronologia şi Istoria universală în 2 tomurĭ de Pach. Seulescu.

c) Elemente de matematică, partea I, de Aga G. Asaki. Pe lângă aceste cărţĭ tipărite maĭ eraŭ gata, ḑice Epitropia:

a) Lexicon juridic, séŭ al pravelelor, de Căminar Flechtenmacher.

b) Retorica, prelucrată în limba românéscă, înavuţită cu deosebite pilde culese din retorĭ elenĭ, romanĭ şi ceĭ noĭ, de Pach. Seulescu.

*) Era Ermiona, fiica luĭ G. Asaki, maĭ târḑiŭ D-na Quinet.

Drept dovadă de rîvna scolarilor Epitropia înşiră 29 de cărţî şi compunerî traduse de scolarî din deosebite limbî în graiul patrieî şi anume: de candit. Ionescu, candit. V. Scriban; candit. I. Albineţî, Dimitrie Grigoriu, Dimitrie Gustea, Alecu Grigoriu, Cost. Strat, G. Iamandi, T. Codrescu, G. Călimănescu, M. Cerchez, cadeţî D. şi A. Asaki, adjunctul I. Stavrat, Partenie Antonof şi sulg. Paulini. *)

Vom da în notă, aci, lista lucrărilor acestor scolarî şi profesorî.

La Februarie 1837, iată care era numĕrul scolarilor din Iaşî:

40 elevî, 60 stipendiştî, 166 elementarî, 45 norma I-a, 27 norma II, 17 în clas pregătitor, 18 gimnas I, 19 gimnas II, 15 gimnas III şi 20 în gimnas IV; total 397 **).

---

*) **Lucrurî pregătite de scolarî în 1837**

1. Biografia filosofilor, după a luî fenelon în 2 părţî, după limba franceză.
2. Culegerî literatureî franceze a luî Noel.
3. Din Cicero: Cato bĕtrânul, după limba latină.
4. Cuvînt al luî Masalion, după franceza.
5. Nóptea şi ḑiua Rosieî.
6. Guiliom Tel după a luî Florian, după franceza.

(1–6: D. candidatul B. Scriban)

7. Cornelius Nepos, viaţa împĕraţilor, dupe limba latină.
8. Amărozi Cruzoe, istorisire morală.
9. O culegere de cercărî poet ce.
10. Gramatica franceză a luî Furnie, pentru moldovenî.
10. Cuvinte funerale originale.
12. Cuvinte pentru pacea cu aprópele, a luî Burdalu.
13. Leonidas, séŭ bătălia de la Temopili.

(7–13: Traduse de D. Ionescu şi Scriban)

14. D. candidat Iancu Albineţ: Igea séŭ universala învĕţătură sănĕtăţeî, pentru tóte stările societăţeî, dupe limba germană, a luî Sobernhaim, doctor, medic.
15. D. Dimitrie Grigoriu: Comóra de istorie şi moral, dupe limba franceză a luî Dela-Roş.
16. D. Gustea: Istoria mareluî Alex. Macedon, dupe scriitoriî rĕsărituluî.
17. D. Alecu Grigoriu: Descoperirea Erculanuluî şi a Pompeianuluî, tr.dusă din limba franceză.
18. D. Costache Strat: Cuvinte olintiatice a luî Demosten, dupe Elinésca.
19. D. George Iamandi: Oglinda fapteî ceî bune, istorisirî morale, după limba franceză.
20. D. Teodor Codrescu: Henrik, séŭ înturnarea a unuî tînĕr pe calea cea dréptă, istorisire morală.
21. D Mihaî Cerchez: Ecuba, tragedie a luî Euripidis, dupe elinésca.
22. D George Călimănescu: Recreaţia tinerimeî, învĕţătura spre folosul eî.
23. Cadetul Dimitrie Asaki: Manual, séŭ povĕţuirea pentru desenul liniar şi architectură, cu figurî.
24. Cadetul Alexandru Asaki: Culegerea istorisirilor romane.
25. D. Adjunctul I. Stavrat: Stilul epistolar pentru tinerime, cu pilde.
26. D. Sulg. Paulini: Geografia lumeî vechî.
27. Idem: Gramatica latină pentru românî.
28. Table cronologice de D. P. Antonov.

Lista de maî sus era menită să dovedéscă, că scóla română cu limba românéscă a produs şi produce tinerî folositorî patrieî.

**) La examenul din Iulie aŭ fost examinaţî numaî numĕrul de scolarî aci arĕtat:

Clasele elem. şi normale de la Treî-Ierarchî, scolarî			223.
„ pregătitóre din Academie	. . . . . .	„	20.
„ I gimnasială	. . . .	„	19.
„ II „	. . . .	„	16.
„ III „	. . . .	„	14.
„ IV „ (II-a umanióră)	. . .	„	18.
	Total . . .	„	310.

La limba germană învĕţaŭ . . . . 16.
„ „ francesă în 3 clase. . . . . 83.
„ „ rusésca . . . . 18.

In suplimentul Albineî române No. 56, din 1837, Epitropia învĕţăturilor din Moldova dă séma de examenele de la scólele publice de la 26 Iunie până la 6 Iulie acel an. (Veḑî anexa).

Numĕrul total al scolarilor secundarĭ este în catalóge de 429 din carĭ 50 elevĭ la Academie și 60 stipendiștĭ la Vasiliana. Dintre aceștia 10 aŭ sfârșit maĭ înainte cursul învĕțăturilor și anul I al filosofieĭ și pot fi întrebuințațĭ, ḑice Epitropia, în deosebite posturĭ a ramuluĭ de învĕțătură, iar 18 aŭ terminat învĕțăturile gimnaziale și aŭ să pășéscă la studiile maĭ înalte.

Epitropia exprimă mulțămirĭ corpuluĭ academic pentru resultatele dobândite.

Cinstita Epitropie a învĕțăturilor publice, urméză a primi de D-lor inspectoriĭ scólelor departamentale raporturĭ fórte mulțămitóre despre examenele publice.

La Galațĭ, afară de boerime aŭ fost față D-lor consuliĭ și neguțitorĭ strĕinĭ, carĭ aŭ mărturisit cu toțiĭ a lor mulțămire pentru sporul elevilor. La Hușĭ, D. Spat. G. Cuza, inspectorul scóleĭ și D. I. Holban aŭ făcut darurĭ pe la aceĭ din scolarĭ, carĭ prin a lor sirguință și moral aŭ fost învrednicit a primi premiĭ din partea cinstiteĭ Epitropiĭ.

Comitetul academic nu se mărginesce numaĭ la manifestațiunĭ de acestea, ci propune și mĕsurĭ represive contra profesorilor, carĭ aŭ absentat de la clasă, cât și instrucțiunĭ pentru conducerea internatuluĭ în mod maĭ corespunḑĕtor decât cum face Maisonable. Spre a ridica nivela învĕțăturilor, comitetul fu maĭ aspru decât obicĭnuit la examenele de iarnă din 1837.

Iată chestiunile care le atinge comitetul academic la acéstă ocasiune:

Raportul comitetuluĭ către Epitropie constatând căderea la examene a maĭ multor scolarĭ internĭ, ḑice, că provine acésta din *„nedeajunsa privighiare și neîngrijirea ce se aduce la îndeplinirea datoriilor, în sfârșit disciplina de care s'aŭ tânguit și însușĭ profesoriĭ.“*

Comitetul cere Epitropieĭ de a lua mĕsurile cele maĭ de aprópe privitóre către educația elevilor *„fără care personalul profesorilor nu va fi în stare a face cu dênșiĭ cerșutul spor întru învĕțătură.“*

Comitetul maĭ denunță Epitropieĭ și neregulata venire la clasă a unora din profesorĭ, ceea ce face o puțină sporire cursuluĭ materiilor încredințate lor.

Comitetul propune, să se aplice acestora dispozițiunea din ofisul de la 6 Iunie 1836, adecă să se opréscă analogu lefiĭ pe ḑilele absentate. Comitetul cere, ca acéstă amendă să fie îndoită, decĭ nu numaĭ analogie. Pentru acésta comitetul cere un noŭ ofis și ordin către casierie: de a opri din lefile profesorilor denunțațĭ de comitet, că aŭ făcut absențe.

Acest raport semnat de G. Asaki, maior Singurof, Veisa caminar procuror, și G. Seulescu, ne arétă nemulțămirea contra luĭ Maisonable carele avea îngrijirea internatuluĭ. Epitropia se vede că nu era tocmaĭ de părerea acestor membri aĭ comitetuluĭ, căcĭ se mărginește a pune resolușiunea: *„Să se aducă prin anafora la cunoscința P. I. Domn starea examenelor scolare.“* *)

*

O duiósă faptă avem de înregistrat, din 1837, Februarie 11. Un biet impiegat, secretarul Comit. academic, Medelnicerul Emanoil Mavrodin, intusiasmat de rĕspunsurile date la examen, în acea ḑi, din filologie, la profesorul Sĕulescu, de stipendistul N. Ionescu

*) Dos. N. 18 curent, Arch. Stat. fila 437.

şi admirând talentul şi sirguinţa acestuia, declară către Comitet, că pe socotéla sa ofere numitului elev o uniformă nouă de postav bun.

G. Asaki primesce darul cu mulţămire şi comunică informaţiune despre acésta şi Epitropieĭ, care ordonă, ca fapta luĭ Mavrodin să se facă cunoscută la întrega scólă, pentru îndemnarea la învĕţătură şi a altor tinerĭ *).

Iată statistica generală a scólelor din Iaşĭ şi judeţe, de la finea anuluĭ 1837 :

Roman, clasa I elevĭ 31 şi 4 fete.
„ „ II norma 33 cu fetele.
Total 68

Galaţĭ, clasa I 72
„ „ II 27
99

Bêrlad, clasa I 85
„ „ II 37
122

Focşani, clasa I 36
„ norma „ I 29
„ „ „ II 10
75

Botoşanĭ, elevĭ 39
„ normă 21
NB. limba germană se preda aicea la 27 scolarĭ, total 87.

Huşĭ, elevĭ 43
„ norma 43
7 fete
90

Iaşĭ. Auditoriĭ filosofieĭ: Vasile Popescu (Scriban) stipendist, D. Grigoriu, D. Gustea, stipendist, G. Călimănescu, stipendist, Iancu Albineţ, stipendist, Ion Ionescu, stipendist, D. Tudori, stipendist, N. Ghiorghescu, stipendist, Iancu Vasiliu, stipendist, N. Manu, stipendist, G. Stihi, stipendist, C. Platon, stipendist.

Gimnasie clasa I, 30; clasa II 17, (toţĭ stipendişţĭ).
„ II norma 28
„ I „ 36
„ lancastrică 154

NB. La Vasiliana eraŭ stipendişţĭ 58
La Academie eraŭ elevĭ internĭ 40

Scóla de fete a numĕrat clasa I elem. 40
„ II „ 39
79

Adunare totală

537 scolarĭ în scólele judeţene.
11 „ la filosofie.

*) Dosarul No. 18 curent, Archiva Statuluĭ, fila 438.

30 scolarĭ clas. gimnasial.
64 „ din ambele clase normale.
154 „ clasuluĭ Lancastric.
79 fete.
875 totalul populaţiuneĭ scolare după condica No. 148 de la Archiva Statuluĭ pe 1837 *).

*

In învĕţămêntul primar din judeţe nicĭ o prefacere notabilă. De sigur că profesoriĭ de judeţe din Moldova, fiind cu studiĭ maĭ superióre decât ceĭ cu carĭ s'aŭ organisat scólele primare în ţéra muntenéscă, mersul scólelor moldave este maĭ asigurat.

In genere se póte observa, că în organisarea scólelor, moldoveniĭ aŭ procedat maĭ încet dar maĭ cu multă şi seriósă pregătire.

Dificultatea ce aŭ de a învinge scólele primare din judeţe, vine de la împrejurarea, că întreţinerea materială a acestor scóle era lăsată pe comptul municipalităţilor. Acésta, orĭ din nesuficienţă de fondurĭ, orĭ câte o-dată şi din rea voinţă, aŭ făcut, în multe judeţe, anevoiósă mergerea propăşitóre a scóleĭ.

*

Invĕţămêntul privat începuse a fi o pedică scólelor publice. In contra scólelor private se tânguesc profesoriĭ scóleĭ din Roman, Botoşanĭ, Focşanĭ, etc. La Botoşanĭ scólele private nu numĕra maĭ puţin de 280 scolarĭ **).

La Roman, scóla publică în luptă cu cele private, era încurajată de inspectorul eĭ Doctor Theodori şi de Episcopul Meletie. La ocasiunea examenelor din August 1837, fac marĭ laude învĕţătoruluĭ Vitzu.

«D. Doctor A. Teodori, luminat şi rîvnitor inspector al scóleĭ publice din Roman» prin al sĕŭ raport, adresuit către Cinstita Epitropie a învĕţăturilor, însciinţéză, că la 1 August s'a făcut examenul scolarilor în fiinţa P. S. S. Episcopul Meletie, a boierilor şi a numeroşilor ascultătorĭ.

D. profesor Ioan Vitzu, a rostit la acest prilej un cuvênt, şi scolariĭ s'aŭ cercetat despre deosebite materiĭ.

P. S. S. aŭ adresuit către tinerime felurite întrebărĭ, carĭ tóte s'aŭ rĕspuns spre mulţămirea P. S. S. şi a obşteĭ. Acest vrednic Archiereŭ aŭ rostit apoĭ un cuvênt prin care aŭ făcut cunoscută tótă mulţămirea cuvenită Cinst. Epitropiĭ pentru părintésca îngrijire ce hărăzesce în favorul cresobreĭ fiilor patrieĭ, adăogênd încă, cum că este de a se ferici de a avea în acest post de profesor pe un elev al institutuluĭ naţional, şi a căruia zilos, şi învĕţătură dovedesc nemerirea mijlócelor întrebuinţate la acel aşeḑĕmênt pentru întemeiarea bunelor învĕţăturĭ. Indată după acest cuvênt, carele s'aŭ ascultat cu cea maĭ mare luare aminte, aŭ urmat împărţirea premiilor, când P. S. S. aŭ bine-voit a încurajea pe scolarĭ şi a le înfăţoşa a sa binecuvêntare, împărţind şi presenturĭ la aceĭ maĭ vrednicĭ în-

*) Veḑĭ şi No. 151, Archiva Statuluĭ.

**) Veḑĭ fila 4 şi verso la Condica No. 151 curent, Archiva Statuluĭ.

tru a lor sporire la învĕțătură. D. Asesorul G. Hermeziu, a urmat acestei pilde frumóse date de P. S. S., și atât de nemerite pentru de a destepta emulația (rîvna) tinerilor. *).»

La 28 Noembre 1836 Epitropia a scris la ispravnicii de ținuturi și orășenescii agii să dea sciință despre scólele și pensiónele aflătóre, cu numĕrul elevilor și numele învĕțătorilor.

In Aprilie 1837 sub No. 6.885, ministerul din năutru comunică resultatul, care e cel următor:

Ținuturile	No. scólelor	No. pensiónelor	No. profesorilor	NUMELE INVĔTĂTORILOR	No. elevilor	LIMBILE	
Roman	1	—	1	D. Ion Sava Hagiolu	22	In limba națională, grecesce și rusesce.	Cu particulară alcătuire
	1	—	2	Dascălul Constantin............	17	Națională.	
	1	—	3	„ Jean Frantuz............	2	Franțuzesce și nemțesce.	
Suceava	1	—	1	„ Ioniță Cadiu............	20	Națională.	Dascălului se plătesce și de către Archim. Veniamin Velisco.
Covurluiŭ....	1	—	1	Spiridon........................	30	Națională și grecesce.	Particulari
	1	—	2	Stefanache......................	50	Asemenea.	
	1	—	3	Preotul Constantin	80	„ și cântare biseric.	
	1	—	4	„ Anastase Turcu............	6	Grecesce.	
	1	—	5	Dascălul Jnacu..................	30	Națională.	
	1	—	6	„ Paruș..................	20	„	
	1	—	7	Gheorghe Loghiotatu	20	Grecesce și franțuzesce.	
	1	—	8	Panaite Caragi..................	20	„	
	1	—	9	Bernardiki......................	6	Franțuzesce.	
	1	—	10	Dascălul Toader.................	10	Națională.	
	1	—	11	„ Vértor..................	15	Grecesce.	
	1	—	12	„ Iornici..................	15	Națională.	
Fălciŭ.......	1	—	1	„ Anastasie	11	„	
	1	—	2	„ Nicolae sin Diaconu.......	28	„	
	1	—	3	„ Diacon Pavel............	39	„	
	1	—	4	„ Constantin..............	20	„	
	1	—	5	„ Costea..................	12	„	
	1	—	6	„ Diacon Vasile	22	„	
Putna	1	—	1	„ Mina Papafitiu..........	25	„ și grecesce.	
	1	—	2	„ Alexandru	8	„	
	1	—	3	„ Diacon Atanasie	3	„	
	1	—	4	„ Atanasie................	6	„	
	1	—	5	„ Diacon Stefan	4	„	
	1	—	6	„ Costin..................	6	Grecesce.	
	1	—	7	„ Cabilla.................	3	Franțuzesce.	
Botoșani	1	—	1	„ Nicolai Panaiti..........	19	Grecesce.	
	1	—	2	„ Gregore	5	„	
	1	—	3	„ Constantin..............	2	„	
	1	—	4	„ Ioan	5	Psaltichia bisericéscă.	
	1	—	5	„ Vante...................	7	Națională.	
	1	—	6	„ Nică....................	29	„	
	1	—	7	„ Simion	7	„	
	1	—	8	„ Ion	8	„	
	1	—	9	„ Preot Iordan	17	„	
T.-Burdujeni.	1	—	10	„ Diaconul................	10	„	
Stefănesci....	1	—	11	„ Diaconul Ion	8	„	
Hârlău	1	—	12	„ Diaconul Gheorghe.......	7	„	
Tutova.......	1	—	1	„ Psaltul Ion Damian......	42	„	
	1	—	2	„ Năstase Ion.............	7	„	
	1	—	3	„ Furmuzake	30	„	
	1	—	4	„ Gheorghe Corciovă	20	„	
	1	—	5	„ Costache Popa	12	„	
	1	—	6	„ Panaite Ion.............	50	„	
Bacăŭ	1	—	1	„ Vasile Sirbiski..........	19	Franceză.	
	1	—	2	„ Panaite Grecu...........	9	Grecesce.	
	1	—	3	„ Cosma...................	5	Națională în Bacăŭ.	
	1	—	4	„ Stefanake...............	9	„	
	1	—	5	„ Dumitrake Bursuk	10	„	
	1	—	6	„ Ioan	7	„	
T.-Ocnei	1	—	7	„ Diamandi................	39	„	
„	1	—	8	„ Nicolae	51	„	
Orașul Iași...	1	—	1	„ Ion sin Iconomul Ioan.....	30	„	
	1	—	2	„ Nicolae Anghel...........	7	„	
	1	—	3	„ Psaltul Ion..............	2	„	
	—	1	—	Madame Garé....................	16	Fete în limbi streine.	
	1	—	4	Dascălul Gh. Panaite............	21	Grecesce.	
	1	—	5	„ Diacon Nicolae..........	16	Moldovenesce.	
	1	—	6	„ Psaltul Dumitrake........	11	„	
	1	—	7	„ Pal. N. Cucuba..........	44	Elină, francesă și germană.	
	1	—	8	„ Serd. Chiriac Trandafir...	27	„	

*) Albina română No. 63 din 12 August 1837.

Ținuturile	No. scólelor	No. pensiónelor	No. profesorilor	NUNELE INVĔȚĂTORILOR	No. elevilor	LIMBILE	
Putna.	1	—	9	Domnul Cunin....................	20	Franțuzesce, nemțesce, rusesce.	Cu particulară alcătuire
	1	—	10	Tandinini..........................	10	Franțuzesce, grecesce și nemțesce.	
	—	1	—	M-a Baronne Șubin, fete..........	16	Fr., ros., nemț. și alte musicescĭ practisirĭ.	
	1	—	11	Domnul Maier	21	Franc., germ., elină, clavir și zugrăvit.	
	1	—	12	Ino Parparița.....................	5	Moldovenesce.	
Ținutul Iașĭ și T.-Frumos ..	1	—	1	?..............................	16	Națională.	
Piatra.......	1	—	1	Profesor D. Nanu.................	15	„	
				Adunaro			
Roman.	3	—	3	. . . .	40		
Suceava	1	—	1	. . . .	20		
Covurluiŭ....	12	—	12	. . . .	302		
Fălciŭ.......	6	—	6	. . . .	122		
Putna.	7	—	7	. . . .	55		
Botoșanĭ.....	12	—	12	. . . .	124		
Tutova.......	6	—	6	. . . .	161		
Orașul Iași...	12	2	12	. . . .	250		
Neamțu......	1	—	1	. . . .	51		
T.-Frumos ...	1	—	1	. . . .	16		
					1291		

Conformându-se dispozițiunilor regulamentuluĭ scolar, Eforia din Bucurescĭ dispune ținerea de concurs pentru trimiterea în strĕinĕtate a 2 bursierĭ noĭ, în Septembre 1837, prin acest jurnal :

«După chibzuirea ce s'a facut de a se trămite cu cheltuiala din casa scólelor la universitățĭ, douĭ tinerĭ dintre scolariĭ colegiuluĭ, ceĭ maĭ înaintațĭ, spre a se desăvêrși la învĕțătură și întorcêndu-se iarășĭ în patrie să fie profesorĭ în scólele naționale, Eforia deschide anume un concurs, prin care să se pótă alege aceștĭ douĭ scolarĭ.

1. Numaĭ scolariĭ carĭ vor fi trecut tóte clasele colegiuluĭ vor fi primițĭ a intra în concurs.

2. Până în 15 dile după publicația acesteĭ înșciințărĭ, scolariĭ carĭ vor voi să intre în concurs, îșĭ vor înscrie numele la cancelaria Eforieĭ. La sfârșitul acestor 15 dile, adunându-se la colegiŭ profesoriĭ: D-niĭ Simeon Marcovicĭ, I. Pop, G. Ioanid, Florian Aaron, G. Hil, E. Langhilon, se vor chibzui împreună cu D. directorul pentru obiectele de concurs ce vor trebui să se dea scolarilor a le lucra.

3. Temele de concurs se vor da maĭ ântêiŭ asupra Stiluluĭ limbeĭ românescĭ, după acésta asupra compunereĭ în limba franțuzéscă, asupra traducereĭ din limba latinéscă și din cea elinéscă în cea românéscă ; în sfârșit se vor da și din istoria universală câte treĭ obiecte de descriere, însă unul din istoria romană, altul din istoria grecilor și altul din istoria vîrsteĭ de mijloc.

4. Treĭ dile se vor da concurenților pentru lucrarea acelor teme, dar ca să fie încredințațĭ că fieșĭ-care va lucra numaĭ din mintea sa fără ajutóre de alte persóne séŭ cărțĭ, se vor aședa într'o sală și vor putea rĕmânea acolo lucrând sub priveghiare de la 9 césurĭ diminéța până la 2 după amiadĭ. Îndă ce vre-unul din concurențĭ va sĕvêrși lucrarea o va da în mâna D-luĭ director și după ce tóte temele se vor sĕvêrși într'acest chip se vor

(Dosarul No. 144 curent, Archiva Statuluĭ).

aduna iarăşĭ D-niĭ profesorĭ şi cercetând cu deamĕnuntul acele lucrărĭ, vor însemna gradul de deosebire ce va merita fieşĭ-care.

5. D-niĭ profesorĭ vor face după aceea cercetarea fieşĭ-căruia concurent şi prin graiŭ asupra obiectelor de învĕţătură ce s'aŭ ḑis maĭ sus.

6. In sfârşit alăturând resultatul acesteĭ cercetărĭ cu mijócele şi deprinderea ce va avea fieşĭ-care concurent a'şĭ exprima ideile prin scris şi prin graiŭ, luând în băgare de sémă şi gradul ce se va arĕta în atestatele lor, că aŭ dobêndit în tóte învĕţăturile ce se urmézâ în colegiŭ, D-niĭ profesorĭ vor alege douĭ dintre concurenţĭ ce se vor. deosebi la acest examen, şi 'ĭ vor da în cunoscinţa Eforieĭ prin raport.

După acésta, fiind-că pentru scolariĭ ce se trămit la universităţĭ strĕine cu cheltuiala din casa scólelor este legiuit prin regulament, § 246 & 213, că după săvêrşirea cursuluĭ de învĕţăturile ce li se vor hotărĭ, vor fi datorĭ a preda în scólele naţionale acele învĕţăturĭ, se va lua pentru acésta un înscris de la scolariĭ ce se vor alege, prin care înscris să se îndatoreze, sub chezăşia părinţilor lor, că după ce va săvêrşi cursul învĕţăturilor ce i se vor hotărî, să sĕ întórcă iarăşĭ în patrie şi să predea acele învĕţăturĭ în scólele publice în curgere de îndoiţĭ atâţĭa anĭ, câţĭ se va fi ţinut scolarul în strĕinătate cu cheltuiala din casa scólelor, şi pentru acéstă slujbă să i se dea leafa ce va fi hotărîtă pentru învĕţătura cu care vor fi atuncĭ însărcinaţĭ a preda. Iar déca scolarul se va abate dintr'acéstă îndatorire, să fie supuşĭ, orĭ înşişĭ eĭ, séŭ chezaşiĭ lor, a întórce în casa scólelor, cu dobânda lor, baniĭ ce se vor cheltui cu ţinerea acelor scolarĭ în strĕinătate.

Acéstă întocmire se va face cunoscută acelor carĭ vor dori să intre în numĕrul concurenţilor pentru alegerea acelora ce sunt a se trimite la universităţĭ strĕine cu cheltuiala din casa scólelor.

Alexandru Filipescu, Ştefan Bălăceanu, B. Ştirbeiŭ, N. Picolo, P. Poenaru.

No. 449. — Anul 1837, Septembre 18.

*

Iată care era situaţiunea celor 6 bursierĭ Moldovenĭ la 13 Aprilie 1837.

„ . . . . . din atestaturile carĭ aŭ câştigat la universitate şi institutul politechnic urmézâ, că D-niĭ candidaţĭ Th. Stamati, Anton Velini şi Anastase Fĕtu, ascultătorĭ filosofieĭ, aŭ învĕţat şi aŭ căpătat eminenţia: din matematică, filosofie, fizică, istoria filosofieĭ şi filosofia morală.

D. Alex. Costinescu a învĕţat cu sirguinţă la institutul politechnic : desemnul, matem. elem. şi înaltă, fizica şi architetura.

D. C. Zefirescu, la institutul politechnic : chimia specială, chimia technică, legea cambieĭ şi a negoţuluĭ, cunoscinţa mărfurilor.

D. Leon Filipescu a învĕţat cu sirguinţă la universitate: matematica elem., economia rurală, botanica, mecanica întru aplicaţie către meşteşugurĭ şi istoria naturală.

Din atestaturile oficiale şi adeverinţele D-luĭ Pop, însărcinat cu inspectarea acestor tinerĭ, se vedeşce că, toţĭ fără osebire, aŭ împlinit sarcina pusă asupra lor prin istrucţiile cinstiteĭ epitropiĭ din Iunie 1834, adică că D-niĭ Stamati, Vilini şi Fĕtu aŭ încheiat cursul sciinţelor filosofieĭ şi acest dupe urmă a şi început ascultarea legilor ; iar aceştĭ douĭ d'întâiŭ, după înadinsa stăruire a direcţieĭ de aicea, aŭ căpătat voia guvernuluĭ a depune doctoratul în filosofie, însă în termen a maĭ urma alte speciale învĕţăturĭ folositóre, numaĭ în Austria, care cere încă douĭ anĭ de ḑile. Dar pentru că neapĕrata trebuinţă este a se aduce aicea o sumă din aceştĭ tinerĭ spre a fi întrebuinţaţĭ în slujbele scólelor

și că tot o-dată pentru decorul Academieĭ se cuvine să aibă titlul de doctorĭ, când din sus arĕtatele atestaturĭ se vedeşce cum că aŭ câștigat tóte sciințele cerute de facutatea de filosofie, noĭ socotim, că spre a împlini condiția de maĭ sus, fiind şi de folos pentru întemeierea sciinţetor câştigate, că D-niĭ Stamate și Velini voesc a visita alte aşeḑĕmînturĭ de învĕțătură de prin Germania, în cât aceştĭ douĭ să mérgă în acest semestru de véră la universitățile Bavarieĭ şi la Heidelberg, *unde vor putea pune maĭ îndegrabă doctoratul, (?)* spre a se putea înturna aicea la încheierea luneĭ luĭ Septembre, împreună cu D. Costinescu, carele să depună ale luĭ rigurόse, spre a fi îndată întrebuințațĭ la respectivele clasurĭ. D. Fĕtu să urmeze legile la universitate. D. Zefiressu practisire la fabricĭ și technice aşeḑĕmînturĭ de miniere. Iar D. Filipescu la un institut practic de agronomie, în Austria meridională, ca la 1838 aceştĭ douĭ dinpreună să se pótă înturna spre a fi întrebuințațĭ în respectivele lor ramurĭ." *)

Epitropia a aprobat propunerea.

*

Epitropia scólelor acordă în 1837 câte 200 galbenĭ pe an la douĭ fiĭ aĭ D-neĭ Ecaterina Brăescu pentru a merge la studiĭ în țĕrĭ strĕine, după stăruințe maĭ de sus, după ce maĭ ântêiŭ refuzase bursele aceste **).

*

Pregătirile pentru noul an scolar 1837—38 sunt esceptionale. De acum nu se vor maĭ primi în Academie scolarĭ nepregătițĭ.

Iată ce ḑice în acéstă privință publicațiunea Epitropieĭ:

„Pentru regularisirea învĕțăturilor spre a adeveri însuşimile elevilor, dispoziția art. 159 a regulamentuluĭ scólelor rînduesce: ca tineri carĭ aŭ drit a fi primițĭ în numĕrul de elevĭ séŭ stipendiştĭ la institut, afară de semnele cerute, trebue maĭ înainte să înfățişeze o adeverință a inspecțieĭ cum că aŭ petrecut cu laudă cursul normal în public, séŭ în privat, séŭ să se supue examenuluĭ înaintea comitetuluĭ de profesorĭ. Pentru de a înlesni pe tinerimea doritóre de învĕțătură, la 1835, epoca înființăreĭ institutuluĭ academic, Epitropia a fost aşeḑat acolo provisornic și anume pe 2 anĭ, un clas pregătitor; acuma încheind și acel termen, Epitropia statornicesce în întrégă lucrare legiuirea art. 159, în cât în viitorime nicĭ un scolar nu se va primi la loc vacant în numĕr de elev, séŭ stipendist, de nu va împlini maĭ întêiŭ legiuirea maĭ sus însemnată " ***)

Scólele se deschid la 15 Septembre după un noŭ plan publicat de Epitropia învĕțăturilor publice *après-coup*, în Septembre 23, prin supl. Alb. rom. No. 75.

Iată acéstă publicațiune:

«**Epitropia învĕțăturilor publice în principatul Moldoveĭ**

Potrivit cu dorința Epitropieĭ şi cu țintirea legiuirilor Reglem. scolastic, cerĕnd sporul învĕțătureĭ elevilor, ca, pre lângă clasele normale, gimnasiale şi umanióre, organisate până

*) Dos. No. 166 fila 199 Arch. Stat. şi dos. No. 330.

**) In 1837 Pahar. Ecaterina Braescu ceruse la sfatul adminis. în Iulie, să i se dea câte 200 galb. la 2 fiĭ aĭ sĕĭ, ca să studieze în Austria. Sfatul aprobă, dar Epitropia respinge, cu adresa din August 1837, către postelnicie, ḑicĕnd, că casa scólelor n'are de unde plăti asemenea burse, că d'abia póte plăti lefile și spesele bursierilor sĕĭ din strĕinătate și că are nevoĭe de banĭ ca să aducă 4 profesorĭ nouĭ din strĕinătate.

***) Alb. rom. No. 68 din 29 August 1837.

acuma, să se înfiinţeze şi mai înainte clasuri de sciinţa facultăţilor, Epitropia, după înaltă încuviinţare, n'a pregetat a aduce şi alţi profesori, mădulari a celor întâe universităţi a Europei, pentru catedrele înaltelor objecturi.

Pre lângă acésta, atât în privirea cruţărei casei scólelor, cât şi în privirea unei mai simple administraţii din lăutru, acest ram s'aŭ statornicit în chipul următor şi după înadinse disposiţii a Reglementului academic.

Referendar al Epitropiei şi al ei loco-ţiitori în comitetul academic, D. Aga G. Asaki.

Comitet

Prezident: rector academiei, profesor legislaţiei, D. dr. Maisonable.

Profesor de filosofie şi censor D. dr. Petru M. Câmpeanu.

D. Maior Singurov întâiŭ profesor de inginerie.

Profesor filosofiei şi de istorie, inspector scólelor normale şi secretar al comitetului, D. Pach. G. Sĕulescu.

D. T. Stamati profesor de fizică şi de înalta matematică.

Afară de aceştia sunt faţă la seanţe: D. spat. I. Caso, casier şi D. Camin, procuror Costin Veisa.

Acest aşeḑĕmênt de administraţie din năutru scólelor, sub nume de comitet al Academiei, întrunindu-se în regulate sesii, va cârmui după legiurile statornicite trebile ramului de învĕţătură, care în casuri extraordinare vor cere hotărîrea Epitropiei.

PROGRAMA

Materiilor ce aŭ a se paradosi în scolile publice ale Moldovei, pe anul scolastic 1837 — 38

In coprinsul Academici

D. doctorul Meisonable propune înalta literatură franceză, legea publică şi legislaţia privată a osebitelor popóre.

Acest dupe urmă curs fiind încă noŭ în Europa şi o culegere de codice a deosebitelor naţii fiind tipărită numai în limba franceză, paradosul se va face în acéstă limbă, până când D. profesor va fi informat vrednici elevi de al putea paradosi în limba românéscă.

Filosofia

Anul I

D-nii Dr. Petru Câmpeanu, Pach. George Săulescu, Anton Velini.

Logica, metafisica, estetica, istoria, gramatica, înalta matematică.

Umanióre

Profesori: D. Draghinici, D. Ionescu, Popescu şi Carinos.

Clasul IV

a) Aplicaţia retoricei şi disposiţia, *b)* mitologia, *c)* istoria literaturei şi versificaţia în limba românéscă, *d)* cronologia, de la pacea Vestfalica până în ḑilele nóstre, *e)* limba latină: prosodie şi versificaţie, *f)* geometria, *g)* geografia patriei, *h)* sintaxul limbei elenice şi traduceri.

Clasul III

a) Retorica, elocuţia şi invenţia, *b)* cronologia: de la descoperirea Americei până la pa-

cea Vestfalică, *c)* limba latină, sintaxul ornat și analisul autorilor clasicĭ, *d)* algebra, *e)* geografia veche, *f)* limba elenică : începutul și etimologia cu traducerĭ.

Clasurile gimnasiale

Profesorĭ : D. Sulg. Paulini și D. Stavrat.

Clasul II

a) Aritmetica cu rezóne de la proporțiĭ până la sfârșit, *b)* gramatica latină, sintaxul, *c)* geografia: America, Africa și Australia, *d)* cronologia : de la căderea împĕrățieĭ romanilor până la descoperirea Americeĭ, *e)* religia.

Clasul I

a) Aritmetica de la început, cu rezóne până la proporțiĭ, *b)* limba latină : etimologia, *c)* cronologia, de la început până la căderea împĕrățieĭ romanilor, *d)* geografia, Europa în special.

D. suplent Partenie Antoni pentru înalta caligrafie.

D. Costinescu, clasul de mecanică populară și de desen liniar.

Clasurile din coprinsul S-ții Treĭ-Erarchĭ

Sf. Sa Păr. Economul Ioan Melu, D. medel. Pelteki și D. med. Teodor Verescu. D-niĭ candidațĭ Gusti și Stihi.

Clasul II

1) Catechismul tot, cu istoria biblică, 2) aritmetica : patru speciĭ prin numerile complecse, fracțiile, regula de treĭ practică, 3) geografia : Africa, America și Australia, 4) sintaxul românesc cu analisul și compunerea ḑicerilor, 5) limba latină : declinațiĭ și tălmăcirĭ din abecedar, 6) caligrafia.

Clasul I

1) Catichismul și sobórele, 2) aritmetica cu 4 speciĭ și numere complexe, 3) geografia preliminară, 4) scrierea din dictando și etimologia românéscă cu analise, citirea latină.

Clasul începĕtor

Loco-țiitorul D. Gustea.

Citirea, scrierea, numĕrarea, sfintele rugăciuĭ.

Tot acestea se propun și la institutul pentru învĕțătura fetelor, cu adăogire de lucrurĭ de mână, unde sunt profesorĭ : D-niĭ med. S. Botezatu întâiul profesor, S. S. Păr. Economu Ioan Melu, S. S. Diac. Bucur și învĕțătórea Elisaveta.

Obiecturĭ extraordinare

Limba franceză, D. Sant-Andree; sintaxul. D. Tisso; gramatica, D. Mal-Gouverne; limba elenéscă, D. Pach. Kukuli; limba germană, D. Medel. S. Botezatu; limba rosiană, D. Medel. Vasile Pelteki; ingineria civilă, D. Costinescu; zugrăvitura, D. Miler.

Eleviĭ așeḑațĭ la institut se împărțesc în 4 secțiĭ. Capul aceĭ întâe D. Gaspar Naiman pedagog repetitor; aceĭ al doilea D. I. Albineț; aceĭ al treilea D. Platon; aceĭ al patrulea D. Măcărescu. Pedagog la S-țiĭ Treĭ-Erarchĭ, D. Simionescu. Afară de aceștĭ repetitorĭ,

carĭ nicĭ odinióră nu se despărţesc de elevĭ, un monitor, însărcinat de a înlesni a lor privighere, este ales dintre ceĭ maĭ bunĭ aĭ secţieĭ.»

Noul an scolar află scóla de fete din Iaşĭ lipsită de unul din ceĭ maĭ importanţĭ profesorĭ aĭ sĕĭ. Politechnicul Gustav Hoffmann, în urma conflictuluĭ cu directorul Samoil Botezatul, şi cu alţĭ profesorĭ de la scóla de fete, a fost îndepărtat la data acésta *).

*

Din efemeridele anuluĭ acestuia, vom inregistra următórele:

In Martie 1837, s'a întêmplat la Treĭ Ierarchĭ o mică rebeliune a stipendiştilor, carĭ s'aŭ opus de a merge în clas pentru că profesorul ar fi certat pe un conscolar, Enaçachi Kogălniceanu, ş'apoĭ cu toţiĭ aŭ eşit din institut, neîntorcêndu-se nicĭ séra, nicĭ diminéţa, la urma lor. In 10 Maiŭ 1837, comitetul scolastic, împreună cu procurorul, adecă representantul guvernuluĭ pe lângă scolĭ, cercetéză afacerea şi închee jurnal, propunênd pedepsirea celor culpabilĭ, ş'anume: G. Giuşcă, G. Vêlcul, I. Ponicĭ, N. Dimitriu, Th. Codrescu şi Kogălniceanu.

Epitropia hotărésce arestarea în scólă pe 7 ḑile, pe pâne şi pe apă, a acelor 6 d'ântêiŭ, şi depărtarea din scólă a luĭ Kogălniceanu, iar părinţiĭ tutulor stipendiştilor să dea închizeşluire înscris că 'ĭ vor lăsa întru deplina disposiţie a ocârmuireĭ scólelor la orĭ-ce întêmplare de neorânduială **).

*

«Ḑiua numeluĭ Domnuluĭ Sturdza s'aŭ serbat în biserica catedrală prin S-ta Leturghie şi un Te-Deum de către P. S. S. al nostru Archipăstor, în fiinţa I. Séle, a celor ântêĭ dregătorĭ aĭ Statuluĭ civilĭ şi militarĭ, a D-lor Consulĭ şi a boierimeĭ, carĭ aŭ întrunit a lor rugĭ cu ale înaltuluĭ Cleros, pentru sănătatea Augustuluĭ Domnitor şi fericirea ţĕreĭ.

După acésta aŭ urmat presentaţie la curte.

Indată ce înaltul Cleros şi D-lor miniştriĭ aŭ înfăţoşat a lor urărĭ, Epitropia învĕţăturilor publice şi D-luĭ Rectorul, cu corposul Academic, aŭ avut cinste a înfăţoşa tributul respectuluĭ lor, şi I. Sa, prin cuvinte bine voitóre aŭ rostit a Sa mulţămire, adăogând, că acest aşeḑĕmênt menit a fi isvorul virtuţeĭ, a sciinţelor şi a tutulor fericirilor patrieĭ, va fi pururea unul din cele ântêĭ obiecturĭ a îngrijirilor Sale.

Un cleric al Seminariuluĭ din Socola a avut norocire a rosti un cuvênt analog cu împrejurarea ***).»

*

G. Asaki, în numele Epitropieĭ, învită corpul didactic să asiste în ḑiua de S-tul Nicolae la Te-Deum pentru aniversarea onomastică a Impĕratuluĭ Rusieĭ. Profesoriĭ să fie în uniformă.

---

*) Dosarul No. 120 curent, Archiva Statuluĭ.

**) Dosarul No. 21, pag. 117, archiva Statuluĭ.

***) Alb. rom., No. 89 din 11 Noembre 1837.

cea Vestfalică, *c)* limba latină, sintaxul ornat și analisul autorilor clasicĭ, *d)* algebra, *e)* geografia veche, *f)* limba elenică : începutul și etimologia cu traducerĭ.

Clasurile gimnasiale

Profesorĭ : D. Sulg. Paulini și D. Stavrat.

Clasul II

a) Aritmetica cu rezóne de la proporții până la sfârșit, *b)* gramatica latină, sintaxul, *c)* geografia: America, Africa și Australia, *d)* cronologia: de la căderea împĕrățieĭ romanilor până la descoperirea Americeĭ, *e)* religia.

Clasul I

a) Aritmetica de la început, cu rezóne până la proporții, *b)* limba latină : etimologia, *c)* cronologia, de la început până la căderea împĕrățieĭ romanilor, *d)* geografia, Europa în special.

D. suplent Partenie Antoni pentru înalta caligrafie.

D. Costinescu, clasul de mecanică populară și de desen liniar.

Clasurile din coprinsul S-ții Treĭ-Erarchĭ

Sf. Sa Păr. Economul Ioan Melu, D. medel. Pelteki și D. med. Teodor Verescu. D-niĭ candidațĭ Gusti și Stihi.

Clasul II

1) Catechismul tot, cu istoria biblică, 2) aritmetica: patru speciĭ prin numerile complecse, fracțiile, regula de treĭ practică, 3) geografia : Africa, America și Australia, 4) sintaxul românesc cu analisul și compunerea ḑicerilor, 5) limba latină : declinațiĭ și tălmăcirĭ din abecedar, 6) caligrafia.

Clasul I

1) Catichismul și sobórele, 2) aritmetica cu 4 speciĭ și numere complexe, 3) geografia preliminară, 4) scrierea din dictando și etimologia românéscă cu analise, citirea latină.

Clasul începĕtor

Loco-țiitorul D. Gustea.

Citirea, scrierea, numĕrarea, sfintele rugăciuĭ.

Tot acestea se propun și la institutul pentru învĕțătura fetelor, cu adăogire de lucrurĭ de mână, unde sunt profesorĭ : D-niĭ med. S. Botezatu întâiul profesor, S. S. Păr. Economu Ioan Melu, S. S. Diac. Bucur și învĕțătórea Elisaveta.

Obiecturĭ extraordinare

Limba franceză, D. Sant-Andree; sintaxul. D. Tisso; gramatica, D. Mal-Gouverné; limba elenéscă, D. Pach. Kukuli; limba germană, D. Medel. S. Botezatu; limba rosiană, D. Medel. Vasile Pelteki; ingineria civilă, D. Costinescu; zugrăvitura, D. Miler.

Eleviĭ așeḑațĭ la institut se împărțesc în 4 secțiĭ. Capul aceĭ întâe D. Gaspar Naiman pedagog repetitor; aceĭ al doilea D. I. Albineț; aceĭ al treilea D. Platon; aceĭ al patrulea D. Măcărescu. Pedagog la S-țiĭ Treĭ-Erarchĭ, D. Simionescu. Afară de aceștĭ repetitorĭ,

carĭ nicĭ odinióră nu se despărţesc de elevĭ, un monitor, însărcinat de a înlesni a lor privighere, este ales dintre ceĭ maĭ bunĭ aĭ secţieĭ.»

Noul an scolar află scóla de fete din Iaşĭ lipsită de unul din ceĭ maĭ importanţĭ profesorĭ aĭ săĭ. Politechnicul Gustav Hoffmann, în urma conflictuluĭ cu directorul Samoil Botezatul, şi cu alţĭ profesorĭ de la scóla de fete, a fost îndepărtat la data acésta *).

*

Din efemeridele anuluĭ acestuia, vom înregistra următórele:

In Martie 1837, s'a întêmplat la Treĭ Ierarchĭ o mică rebeliune a stipendiştilor, carĭ s'aŭ opus de a merge în clas pentru că profesorul ar fi certat pe un conscolar, Enacachi Kogălniceanu, ş'apoĭ cu toţiĭ aŭ eşit din institut, neîntorcêndu-se nicĭ séra, nicĭ diminéţa, la urma lor. In 10 Maiŭ 1837, comitetul scolastic, împreună cu procurorul, adecă representantul guvernuluĭ pe lângă scolĭ, cercetéză afacerea şi închee jurnal, propunênd pedepsirea celor culpabilĭ, ş'anume: G. Giuşcă, G. Vêlcul, I. Ponicĭ, N. Dimitriu, Th. Codrescu şi Kogălniceanu.

Epitropia hotărésce arestarea în scólă pe 7 ḑile, pe pâne şi pe apă, a acelor 6 d'ântêiŭ, şi depărtarea din scólă a luĭ Kogălniceanu, iar părinţiĭ tutulor stipendiştilor să dea închizeşluire înscris că 'ĭ vor lăsa întru deplina disposiţie a ocârmuireĭ scólelor la orĭ-ce întêmplare de neorânduială **).

*

«Ḑiua numeluĭ Domnuluĭ Sturdza s'aŭ serbat în biserica catedrală prin S-ta Leturghie şi un Te-Deum de către P. S. S. al nostru Archipăstor, în fiinţa I. Séle, a celor ântêĭ dregătorĭ aĭ Statuluĭ civilĭ şi militarĭ, a D-lor Consulĭ şi a boierimeĭ, carĭ aŭ întrunit a lor rugĭ cu ale înaltuluĭ Cleros, pentru sănătatea Augustuluĭ Domnitor şi fericirea ţěreĭ.

După acésta aŭ urmat presentaţie la curte.

Indată ce înaltul Cleros şi D-lor miniştriĭ aŭ înfăţoşat a lor urărĭ, Epitropia învěţăturilor publice şi D-luĭ Rectorul, cu corposul Academic, aŭ avut cinste a înfăţoşa tributul respectuluĭ lor, şi I. Sa, prin cuvinte bine voitóre aŭ rostit a Sa mulţămire, adăogând, că acest aşeḑĕmênt menit a fi isvorul virtuţeĭ, a sciinţelor şi a tutulor fericirilor patrieĭ, va fi pururea unul din cele ântêĭ obiecturĭ a îngrijirilor Sale.

Un cleric al Seminariuluĭ din Socola a avut norocire a rosti un cuvênt analog cu împrejurarea ***).»

*

G. Asaki, în numele Epitropieĭ, învită corpul didactic să asiste în ḑiua de S-tul Nicolae la Te-Deum pentru aniversarea onomastică a Impĕratuluĭ Rusieĭ. Profesoriĭ să fie în uniformă.

---

*) Dosarul No. 120 curent, Archiva Statuluĭ.

**) Dosarul No. 21, pag. 117, archiva Statuluĭ.

***) Alb. rom., No. 89 din 11 Noembre 1837.

O mĕsură de mare consecinţă pentru Moldova, pentru cultura eĭ, a fost declararea Galaţilor de porto-franco în 1837 *).

*

Din reproducerea statuluĭ de lefĭ a personaluluĭ didactic, ce dăm în anexă, **) după dosarul de la archiva Statuluĭ cu No. 412, se póte avea sciinţa cea maĭ exactă despre totalul scólelor din Moldova.

*

După bogatul foileton de documente relative la scólă, în 1837, să trecem acum la ultima parte a cercetărilor nóstre, relative la diversele manifestaţiunĭ culturale din acelaşĭ an.

In 8 Iulie 1837, Eforia scólelor din Muntenia, înfiinţéză Muzeul de sciinţĭ naturale şi de antichităţĭ, şi numesce director pre profesorul de desemn *Valenstein*.

Iată jurnalul Eforieĭ :

«In colegiul S-tu Sava, aflându-se acum felurĭ de obiecturĭ de istoria naturală şi de antichităţĭ, culese, cele maĭ multe dintr'acéstă ţéră şi dăruite de patrioţĭ rîvnitorĭ de înaintarea învĕţăturilor obşteşcĭ, şi chibzuind Eforia mijlóce de a aşeḑa aceste obiecte la un loc, a le păstra în bună orênduială şi a le înmulţi cu vreme, cunósce că este neapărat a însărcina cu acéstă îngrijire pe o persónă, care să pótă da tótă vremea trebuinciósă la o asemenea specială îndeletnicire.

De aceea, potrivit cu deslegarea dată de înaltul guvern încă din anul trecut, Eforia, numesce pe D. Valenstein profesorul de desemn şi conservator al museuluĭ ce se întocmesce în colegiul S-tu Sava.

Indatoririle conservatoruluĭ vor fi : să aşéḑe în bună orânduială şi sistematicesce tóte obiectele ce sunt adunate şi se vor maĭ aduna ; să prepareze animalele, dupe cum trebuesce, pentru a se păstra nestricate; să formeze scolarĭ, carĭ să se deprindă cu tótă lucrarea acesteĭ preparaţiĭ ; să desemneze în natura lor tóte obiectele ce se aşéḑă în muzeŭ, ca să fie gata când va face trebuinţă a se da în tipar; să aĭbă îndatorirea de a se afla în muzeŭ în tóte ḑilele de la 10—12 césurĭ înainte de amiaḑi, în care vreme ocupându-se Dumnéluĭ de îndatoririle séle, să pótă fi şi museul deschis pentru orĭ-care va dori să privéscă obiectele din muzĕŭ.

Pentru acéstă osebită îndeletnicire ce se dă D-luĭ Valenstein, i se adaogă pe lângă léfa de leĭ 500, ce are ca profesor de desemn, leĭ două sute pe lună, şi dintr'acéstă sumă va avea a'şĭ cumpĕra Dumnéluĭ şi instrumentele ce 'ĭ vor trebui la preparaţia animalelor.

Léfa numituluĭ profesor pentru acéstă însărcinare se va socoti de la 1 Iulie, şi se va trece regulat în statele lefilor pe fieşĭ-care lună.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, Barbu Ştirbeiŭ, N. Picolo.

No. 313.—Anul 1837, Iulie 8. Bucurescĭ".

*

In acestaşĭ timp în care se deschide la Bucurescĭ un muzeŭ, Banul M. Ghica, Marele

*) Aşeḑĕmênt pentru porto-franco şi întreposit la Galaţĭ. (Veḑĭ suplimentul la No. 25 al Albineĭ rom. din 28 Martie 1837).

**) Anexa după dosarul No. 412, archiva Statuluĭ.

Vornic din lăuntru, împreună cu Blaremberg, inginerul Statuluĭ, fac excursiunĭ şi explorărĭ archeologice.

Iată darea de sémă a acesteĭ călĕtoriĭ din «Curierul romănesc» No. 46, de la 22 Noembre 1837 :

Antichităţĭ românescĭ

Articolul I

«Domnul Banul M. Ghica, marele vornic al celor din năutru, dimpreună cu D. Blaremberg inginerul Statuluĭ, a făcut în trecutele ḑile o călĕtorie în judeţele de lângă Olt, ca să vaḑă locul cel noŭ, ce s'a ales, aprópe de Turnu, ce este pe marginea Dunăreĭ, spre întemeierea unuĭ oraş, care în potriva de cetatea turcéscă Nicopoli va să fie schela nóstră comercială a Dunăreĭ, precum şi ca să facă óre carĭ cercetărĭ archeologice asupra aflăreĭ unuĭ templu închinat la sóre, ale căruĭ semne se descóperiseră de curênd, aprópe de ruinele aşeḑămêntuluĭ Roman din vechia Dachie.

D. marchizul Châteaugiron, agentul consul general al Franciei în aceste principate, s'a dus şi D-luĭ, ca să fie de faţă la aceste cercetărĭ.

Deosebind din acéstă călĕtorie interesantă grijile ce a avut de administraţia din năutru, spre care maĭ cu deosebire se şi dusese D. Banul Ghica, partea cea-l-altă rĕmâne un epizod tot-d'o-dată şi pitoresc şi sciinţific al acesteĭ preămblărĭ, despre care vom face aci interesantă arĕtare.

Către partea despre amiază-ḑi şi rĕsărit, şi cu depărtare maĭ cu două óre de Caracal, ce este un oraş nu departe de ruinele romane cu acelaş nume *) fiind urmele drumuluĭ celuĭ antic roman, ce 'şĭ preămbla încă pietrosul sĕŭ aşternut prin câmpia roditóre a judeţuluĭ Romanaţĭ **) în ţéra românéscă mică şi şerpueţiindu-se de cotişurile primitive ale malurilor Oltuluĭ, se află în ḑiua de astăḑĭ Slăveni, un sat alcătuit de curând de câte-va case. O casă câmpenéscă a propietaruluĭ loculuĭ şi clădită cu două caturĭ se înalţă albă şi zîmbitóre, d'asupra, pe creştetul cel maĭ înalt al săpărilor de care vorbirăm. Vederea se afundă în departe în orizonul acesteĭ câmpiĭ deschise, şi către rĕsărit este şi maĭ frumósă. Aci este valea Oltuluĭ, a acestuĭ rîŭ răpede, întins, şi mare şiroiŭ ce a săpat vêrfurile cremenóse ale Carpaţilor, şi a trecut dincóce împrăştiindu'şĭ apele sale capriciose şi sgomotóse pe un aşternut móle şi plin de nisce prejme graţióse. Maĭ departe sunt şi alte înălţărĭ ale matceĭ acestuĭ rîŭ şi maĭ abrupte, care întinḑêndu-se în departe asupra celuĭ-l-alt mal al rîuluĭ, îl pun la miḑloc şi închipuesc d'a stânga întinsa brazdă a domenelor ţĕreĭ româneşcĭ ceĭ marĭ. ***) Intr'un cuvênt locul acesta este unul din sitele familiare ale Dacieĭ celĭ vechĭ, ale acestuĭ pămênt bogat înzestrat de câte trele domniile natureĭ, ce a fost atâta vreme objectul nesaţiuluĭ împĕraţilor romanĭ, şi pe urmă biruinţa cea dorită şi triumful, monumentul al luĭ Traian Daciculuĭ.

---

*) Veḑĭ No. 7 al Muzeuluĭ Naţional din 1836, la articolul întitulat suvenirĭ istorice, şi archeologice ale Dacieĭ celĭ vechĭ.

**) In judeţul acesta a fost cea dintâiŭ descalicatóre şi cele dintâiŭ aşeḑămênturĭ romane, unde s'a colonizat Dacia transalpină, adică ţéra românéscă din ḑiua de astăḑĭ. Numele însuşĭ de Romanaţi arétă origina italică, pentru că sémănă că ar fi venind de la Romana-naţio. Româna naţie, séŭ póte de la Romae-nasci, norod născut, venit de la Roma. (C. Romanat Im. Romanaţĭ.)

***) Principatul ţĕreĭ româneşcĭ de astăḑĭ se împarte în mare şi mică ţéră românéscă, care se desparte prin rîul Oltuluĭ. Aci ne este vorba de cea dinteiŭ, căcĭ ţéra românéscă mică este cunoscută maĭ cu deosebire sub numele de banatul Craioveĭ, ce maĭ din vechime se ḑicea banatul Severinuluĭ, de la numele anticeĭ cetăţĭ Severinum. (Veḑĭ No. 4 al Muzeuluĭ.)

Aprópe de acéstă locuinţă câmpenéscă, despre care am vorbit, în pólele răpedeluĭ povĕrnişĭ al acestuĭ peisagiŭ încântător, în punctul unde Oltul vine să atingă cósta satuluĭ despre care am vorbit, şi printr'un unghiŭ sînos 'şĭ schimbă d'ódată direcţia, ca să se apropie de malul din potrivă, aci ḑic, isbirea acestuĭ răpede rîŭ a descoperit de câtă-va vreme, semnele uneĭ petre ce locuitoriĭ loculuĭ numaĭ decât o şi desgrădiră, şi care pricinui dărîmarea în parte, ce fu urmată de a se ivi şi o altă pétră asemenea, dar ceva maĭ mică, avênd amêndoue sub forma de altare, séŭ de socle cu cornişe, nisce inscripţiunĭ cu litere latineşcĭ. Starea cum s'aŭ stricat feţele principale ale acestor grămăḑĭ calchere, a lăsat numaĭ nişce urme abia însemnate şi fórte întrerupte. Cu tóte acestea se citeşce fórte lămurit, în capul acestor inscripţiĭ, asupra uneia vorbele: Solis Invicto Mithrae, (La Mitra, sóre nebiruit) şi asupra [illegible] Ara solis. (Altar consfinţit la sóre,)

Povĕţuiţĭ de asemenea semne, şi chiar la faţa loculuĭ a acesteĭ descoperirĭ, D. Banul Ghica şi tovarăşiĭ sĕĭ de călĕtorie, aŭ stătut de faţă la săparea şi cercetarea ce s'aŭ făcut acestuĭ act curios. Rezultatele sunt de un interes clasic şi cu părere de rĕŭ trebue a spune, că întórcerea cu grabă a D-lor, a fost pricina de a nu se urma maĭ înainte acéstă cercetare cu o privighere luminată.

In căutarea ce s'aŭ făcut s'a scos multe sfărămăturĭ din năutru uneĭ locuinţe subterane (de sub pămênt), ale căreia podóbe fuseseră unse cu o tencuială de ips zugrăvite în deosebite feţe. Maĭ înainte, în locul din afară al locuinţeĭ, zăcea în cărămiḑile pătrate de o mărime straşnică, ce semăna că sunt în temeliile uneĭ porşe séŭ peristil, ce slujia ca un fel de intrare la pomenita locuinţă. Pardoséla înăutru era asemenea cu cărămiḑĭ.

In trupul acesteĭ pivniţĭ pustiate şi acoperite cu multe veacurĭ maĭ înainte de exploataţia nóstră, sub dărămăturile sale, s'aŭ descoperit nisce bas-reliefe în marmură, cele maĭ multe în bucăţĭ despărţite, şi avênd încă urmele ale acesteĭ dărămăturĭ de maĭ înainte; bas-reliefele sunt, care maĭ mult, care maĭ puţin stricate, se înfăţişéză într'o formă maĭ pătrată şi se sfârşesc în partea din sus printr'o încadrare cu boltă în formă de peşteră; închipuirea fie-căreia este o alegorie mistică, care poftoresce pe fie-care din trênsele. Căcĭ este maĭ tot acea închipuire, înfăţişând un tinĕr într'o cavernă, în cap cu mitra, şi pe dênsul cu tunica şi hlamida; ţine pe un genuche un taur ce l'a doborît şi i-a înfipt un cuţit în gât. Un şarpe şi un câne se răped asupra dobitoculuĭ şi sémănă că ajută, ca să rĕstórne jertfa*), douĕ figurĭ de marginea încadrăreĭ sunt aşezate una în potriva alteia, şi într'o poziţie ce însemnéză odihnă. Douĕ din aceste bas-reliefe coprind, afară de grămada principală, nişce adause, precum: un om înţepând un boŭ ce l'a prins de córne, gurna sfinţită şi paserile simbolice poftorite în capul închipuireĭ. Dedesubt un şir de închipuirĭ mitice împărţite în despărţirĭ neregulate în formă de peştere, din care una coprinde un cap de leŭ, alta o jertfă omenéscă, a treia nişte ómenĭ şeḑênd cu torţe în mână. Maĭ departe se vede o cadrige (un fel de căruţ cu douĕ róte) în care sunt douĭ ómenĭ îmbrăţoşaţĭ, pe urmă o figură bărbătéscă strînsă şi încolăcită de un şérpe; în sfârşit tot acest şérpe se vede în tótă lungimea, ca pe d'asupra tutulor despărţirilor acestea, un car tras de douĭ caĭ, douĕ figurĭ într'o poziţie de rugăciune şi în faţa uneĭ pasere şi a unuĭ cap de taur; o mică statue trunchiată de colo până dincolo şi un simulacru al luĭ Joe, închipuesc atâtea fragmente singuratice ce alcătuesc totul norocitelor rezultate a acestor cercetărĭ. Tălmăcirea origineĭ locuinţeĭ subterane ce s'a aflat, precum şi a semnelor simbolice

*) D. Marchizul de Châteaugiron a recunoscut acest simulacru a fi o jertfă la Mitra (séŭ sóre) după cum câţĭ-va vechĭ anticarĭ şi anume părintele Bernard de Montfocon aŭ reprodus în gravurile lor tipul acesteĭ jertfe.

ce se vĕd, alcătuesc o disertaţie de cel maĭ înalt interes, ce o păstrăm pentru al doilea articol ce se va publica în numĕrul viitor.

Bucurescĭ.

Antichităţĭ romănescĭ

Articolul II

Alăturând o fóie deosebită cu închipuire a bas-reliefelor de care am vorbit în art. 1, voim a face cunoscut isprava deosebitelor nóstre cercetărĭ asupra acesteĭ materiĭ, care cu tóte că ne lipsesce cea maĭ multă parte din ajutórele sciinţifice trebuinciόse la acéstă lucrare, însă pot să dea tălmăcireĭ nóstre rézămul cel maĭ aprópe de adevĕr.

Din antichitatea cea maĭ veche şi maĭ depărtată, magiĭ religieĭ lu Zoroastru, în Persia, se închina la sóre, séŭ privindul ca o icónă şi ministru al creatorului, séŭ socotindul ca un Dumneḑeŭ, care dă viaţă la tótă natura, şi 'l slăvea sub numele de Mitras, ce însemnéză iubitor, séŭ făcĕtor de bine. Epitetul acesta încetul cu încetul se făcu ca un nume propriŭ al acestuĭ ḑeŭ, ale căruia ţeremoniĭ venite din strĕinătate, figurară câtă-va vrĕme în imperiul roman, peste ruinele mitologieĭ grecescĭ. Cultul (séŭ slujba) ḑeuluĭ Mitra trecu în Kapadochia şi în Grecia. Pompeĭ în resboiul cu piraţiĭ 'l făcu cunoscut în Roma, de unde s'a rĕspândit în tótă Italia.

După aşeḑământul luĭ Zoroastru, care el cel dintâiŭ alese o peşteră răcorită de fântâne şi încoronată de verdéţă ca să serbeze misterele acestuĭ ḑeŭ, sĕrbătorile şi ţirmoniile religióse întemeiate spre cinstea luĭ Mitras se sevĕrşa în ḑile hotărîte, prin peşterĭ.

Iată ingeniósa tâlcuire ce face episcopul d'Adria despre un monument Mitriac descoperit într'un asemenea altar. După ḑisa luĭ „Taurul ceresc ce se află în semnele zodiaculuĭ în care sórele (în luna luĭ Aprilie) începe a da doveḑĭ de puterea sa, este asemenea şi simbolul luneĭ. Mitras sub chipul unuĭ tênĕr, în cap cu bonetul frigian şi îmbrăcat orientalesce şi care dobóră un taur, însemnéză puterea sóreluĭ, când se înpotrivesce influirilor luneĭ a se rĕspândi asupra pămêntuluĭ ca să'l rodnicéscă; de aci iar semnul tauruluĭ este şi simbol al Venereĭ. Cânele este Sirius, séŭ câinele ceresc, în care planetul principal aste in cea maĭ înaltă tréptă de putere. El se răpede la taur, ca să'l facă a vărsa îmbelşugate influenţe, ce aŭ drept simbol sângele ce curge în unde. Ḑeul 'ĭ-a deschis gâtlejul cu un cuţit şi zéma dătătóre de viaţă curge în îmbelşugare din rană. Un şérpe se strecóră ca să lingă sângele ce curge în unde; el este simbolul cunoscut al sóreluĭ şi al anuluĭ, dar maĭ cu deosebire emblema ḑeuluĭ Sabazinos, ḑeitate a elementuluĭ curgător séŭ umed.

Tóte aceste analoghiĭ aŭ nisce relaţiĭ învederate cu aceleaşĭ tipurĭ simbolice a fragmentelor nóstre pămêntescĭ, ce se vĕd în alăturata fóie, şi nu e trebuinţă a maĭ face o altă tâlcuire.

Putem dar cu îndrăznélă să arĕtăm, că rĕmăşiţele subterane descoperite la Slăvenĭ era o parte din templul închinat la misterele sóreluĭ; că închipuirea de căpetenia a bas-reliefelor nóstre, este înfăţişarea acoperită a însăşĭ acesteĭ stele şi cunoscute sub numele şi forma ḑeuluĭ Mitras; că încadrarea cocărjită cu care se vede ocolită închipuirea acésta, însemnéză peştera, séŭ templul subteran ce 'ĭ era consfinţit; că acele două petre cu inscripţiĭ ce s'aŭ aflat în acelaşĭ loc aŭ fost altare votive; şi că în sfârşit tóte petrele deosebite ale acestuĭ loc religios şi mistic, despre care am dat aci o desăvĕrşită descriere sunt atâtea înfăţişerĭ simbolice ce aŭ relaţiĭ cu ţirmoniile mitriace.

Cele două figurĭ asemenea ce se vĕd stând la marginile acestor două monumente, fiecare ţiind câte o torţă, din care una este rĕsturnată şi alta ridicată, sunt emblemele luĭ Lu-

țifer și Esperito, séŭ ale ḑileĭ și nopțeĭ, două geniurĭ din suita obicĭnuită a luĭ Mitras Persanul.

Mica statue deosebită despre care am vorbit în descoperirile nóstre și care aci se arétă în marginea alăturateĭ foĭ, sémănă a aduna în sine tipul nedespărțit a unuia din aceste geniurĭ.

Inchipuirile simbolice, înșirate în forma leuluĭ, simbolul țăriei sóreluĭ, când ajunge la acest semn al zodiaculuĭ; sub forma aceluĭ om îmbrăcat ca ḑeul Mitrăs, ce este gata a înjunghia, și altul îngenuchiat, este un preot mitrian care cércă pe un tênĕr cu una din cele 80 de încercărĭ prin care trebuia să trécă cine-va ca să fie primit în misterele luĭ Mitra, și care aci este încercarea ce se numea a săbieĭ. Adică că acel primit este amenințat prin tóte chipurile cu ascuțițul săbiĭ ce ministrul, séŭ preotul ḑeuluĭ 'ĭ face asupra tutulor părților trupuluĭ. Cele două figurĭ ce șed cu torțe aprinse în mână înfățișéză o grămadă din ómeniĭ introdușĭ în misterurĭ ca nisce paznicĭ aĭ templuluĭ și însărcinațĭ cu focul sfințit. Afară din acest coprins religios intunecos și in aer, dupe cum se arétă prin lipsa încadrăreĭ peștereĭ séŭ a subteraneĭ, este Apolon, ḑeul sóreluĭ la I. regĭ și romanĭ ce sta in carul sĕŭ tras cu patru caĭ, a căror îndreptare a capetelor arétă așia de bine cele patru părțĭ ale lumeĭ, sémănă că se împărtășesce cu Mitras, ce este închipuit lângă dênsul, întocmaĭ ca el, exercițiul roditóreĭ sale puterĭ, alegorie ingeniósă, a două culte séŭ credințe solare ale aceĭ epohe; adecă a rĕsărituluĭ și a apusuluĭ, ca să arĕte, că aŭ un tot acela și singur început.

In sfîrșit cea din urmă figură este un Laocoon, icóna al cultuluĭ luĭ Apolon, al căruia el este preotul sfințit și care coprins prin mijlocul trupuluĭ printr'un grozav și mare șérpe, cu o mână caută să se mântue și cu alta cere ajutorul ceruluĭ.

Corbul fiind maĭ cu deosebire consfințit la Mitras, pasĕrea închipuită pe fragmentul deosebit, cum și ceea ce figurézĕ și în cele-l-alte bas-reliefe îndată după arcul tras, sémănă că închipuesc acéstă pasĕre simbolică.

Tóte aceste scobiturĭ (sculpture) curat romane, sunt d'un stil neîngrijit, ce póte să le socotéscă cine-va că sunt din vécul III, când superstiția și despotismul băgase în tóte sufletele o sistemă de nimicie și slugărie, ce se întinse și chiar peste imaginația artiștilor.

W. de Bl. (de Blaremberg).

Tezaurul de la Petrósa a căruĭ istorie și studiŭ l'a făcut D. Al Odobescu, în monumentala D-sale lucrare recentă, încă preocupă atentiunea bărbaților culțĭ din principat.

Alb. rom. din 1837, în Septembre, în supl. de la No. 74, termină o dare de sémă despre acest tesaur.

Și în Moldova se fac unele săpăturĭ, de și rĕŭ conduse. Alb. rom. No. 79 (7 Octombre 1837) scrie:

„Ființa ruinilor (surpăturĭ) a uneĭ politiĭ romane, aprópe de Galațĭ, s'aŭ însemnat acum maĭ mult de cât un véc, de învĕțatul Domn Dimitrie Cantemir.

Dar de atuncea împrejurările nu se părea favorisitóre unor asemenea cercărĭ archeologice. Numaĭ în véra trecută s'aŭ făcut óre-care căutare și resultatul a îndemnat pe D. C. Ventura a face nouĭ cercărĭ, care s'aŭ încununat cu o dorită ispravă. In 30 a trecu-

teĭ lunĭ, s'aŭ găsit in acele surpăturĭ un vas cu 3.700 bucățĭ antice monedă de argint, care îndată s'aŭ trimes aicea spre a fi înparte așeḑate la muzeul național.

G. Seulescu a dat maĭ apoĭ promisa descriere.

Societatea de sciințe naturale din Iașĭ prospera. In Aprilie 1837 ea publica în Alb. rom. No. 27, următorul avis.

„Se aduce la cunoscința obșteĭ, cum că cabinetul istorieĭ naturale, cu învoirea cinstiteĭ Epitropiĭ a învĕțăturilor publice, s'aŭ așeḑat în casele institutuluĭ, în prijma Academieĭ și că în tóte duminicile este deschis, dimineța de la 10 césurĭ până la 2 după amiază-ḑi."

La 13 Decembre 1837 comitetul cabinetuluĭ de istoria naturală: C. Sturdza, Dr. Cihac și Fr. Bel, aŭ adresat luĭ Vodă o petiție cerênd *local stabil*, propriŭ a înlesni desvoltarea sporindă a cabinetuluĭ. Societatea propusese boerimeĭ cumpĕrarea caselor D-luĭ C. Sturdza prin o societate de acționarĭ.

Cumpĕrarea nu isbuti, căcĭ nu se aflase de cât 44 subscriitorĭ din 100 necesarĭ pentru a se dobândi 3.000 galbenĭ, prețul caseĭ. Societatea spera să pótă instala muzeele în catul de jos și să închirieze pe cel de sus, ca să plătéscă cu venitul ratele împrumutuluĭ.

Vodă pune resoluția către sfat: „să se ia în băgare de sémă acéstă cerere și să se facă cuvenita punere la cale spre a se statornici acest așeḑământ de mare cuviință și de cinste țĕreĭ nóstre. De care prin anaforă să Ni se aducă la cunoscință fără intârḑiere."

Scheletul de elefant, ajuns legendar prin sfaturile prealabileĭ alegerĭ a luĭ Vodă Cuza a fost cumpĕrat, în parte, prin subscriere publică în 1837. Departamentul trebilor din năuntru în 28 luna Maiŭ 1837, cu No. 10.018, rĕspunde societățeĭ de istorie naturală, la adresa eĭ No. 12, că după raporturile din județe, numaĭ în Bacăŭ s'aŭ adunat 372 leĭ pentru scheletul elefantuluĭ.

Deja în Ianuarie 1837, cabinetul de sciințe naturale se înavuțise cu maĭ multe darurĭ.*)

«Societatea Istorio-Naturală cu plăcere aduce la cunoscința publică, cum că aŭ primit pentru Cabinet, în schimb de óre-carĭ obiecturĭ din țéră, următórele: 1. De la Francfort 55 felurĭ de quadrupede și paserĭ străine ale Europiĭ, intre care maĭ cu sémă se deosebesce Ornithorinchus Paradoeus de la Noua Olandia (în a 5-a parte a lumiĭ) dobitoc fórte curios, semănând cu quadruped, (patru picióre) și cu o rață. Nasua-rufa de la America de améḑi, ce este un fel de urs al căruia nutreț sunt numaĭ furnicile.

Un Irax Capensis de la Capul buneĭ Speranțe ce este un fel de Blero.

2) De la Minchen s'aŭ primit 11 felurĭ de quadrupede și de pasĕrĭ intre carĭ se însemnéză Antilopa pigmea, un fel de căprióră, care nu se face nicĭ o dată maĭ mare de un mel de 3 sĕptemânĭ.

3) De la Maĭanța 17 felurĭ, între carĭ se află un tênĕr urs de felul cel maĭ înalt și cel maĭ sĕlbatec al Americeĭ de Nord. O vulpe de Virginia (America), fórte frumos exemplar. Câte-va rare felurĭ de liliecĭ aĭ Americeĭ de Nord, a cărora aripĭ întinse sunt de două palme.

Maĭ multe felurĭ de pasĕrĭ apatice de la Marea înghețată.

Societatea nădăjduesce ca D-lor boeriĭ și publicul vor avea din acésta o probă că a eĭ rîvnă întru lucrare urméză sporind întru adăogirea Cabinetuluĭ.»

*) Alb. Rom. No 9 din 3 Ianuarie 1837.

țifer și Esperito, séŭ ale ḑileĭ și nopțeĭ, două geniurĭ din suita obicĭnuită a luĭ Mitras Persanul.

Mica statue deosebită despre care am vorbit în descoperirile nóstre și care aci se arétă în marginea alăturateĭ foĭ, sémănă a aduna în sine tipul nedespărțit a unuia din aceste geniurĭ.

Inchipuirile simbolice, înșirate în forma leuluĭ, simbolul țărieĭ sóreluĭ, când ajunge la acest semn al zodiaculuĭ; sub forma aceluĭ om îmbrăcat ca ḑeul Mitras, ce este gata a înjunghia, și altul îngenuchiat, este un preot mitrian care cércă pe un tênĕr cu una din cele 80 de încercărĭ prin care trebuia să trécă cine-va ca să fie primit în misterele luĭ Mitra, și care aci este încercarea ce se numea a săbieĭ. Adică că acel primit este amenințat prin tóte chipurile cu ascuțitul [illegible] săbiĭ ce ministrul, séŭ preotul ḑeuluĭ 'ĭ face asupra tutulor părților trupuluĭ. Cele două figurĭ ce șed cu torțe aprinse în mână înfățișéză o grămadă din ómeniĭ întrodușĭ în misterurĭ ca nisce paznicĭ aĭ templuluĭ și însărcinațĭ cu focul sfințit. Afară din acest coprins religios întunecos și in aer, dupe cum se arétă prin lipsa încadrăreĭ peștereĭ séŭ a subteraneĭ, este Apolon, ḑeul sóreluĭ la I. regĭ și romanĭ ce sta în carul sĕŭ tras cu patru caĭ, a căror îndreptare a capetelor arétă așia de bine cele patru părțĭ ale lumeĭ, sémănă că se împărtășesce cu Mitras, ce este închipuit lângă dênsul, întocmaĭ ca el, exercițiul roditóreĭ sale puterĭ, alegorie ingeniósă, a două culte séŭ credințe solare ale aceĭ epohe; adecă a rĕsărituluĭ și a apusuluĭ, ca să arĕte, că aŭ un tot acela și singur început.

In sfîrșit cea din urmă figură este un Laocoon, icóna al cultuluĭ luĭ Apolon, al căruia el este preotul sfințit și care coprins prin mijlocul trupuluĭ printr'un grozav și mare șerpe, cu o mână caută să se mântue și cu alta cere ajutorul ceruluĭ.

Corbul fiind maĭ cu deosebire consfințit la Mitras, pasĕrea închipuită pe fragmentul deosebit, cum și ceea ce figuréză și în cele-l-alte bas-reliefe îndată după arcul tras, sémănă că închipuesc acéstă pasĕre simbolică.

Tóte aceste scobiturĭ (sculpture) curat romane, sunt d'un stil neîngrijit, ce póte să le socotéscă cine-va că sunt din vécul III, când superstiția și despotismul băgase în tóte sufletele o sistemă de nimicie și slugărie, ce se întinse și chiar peste imaginația artiștilor.

W. de Bl. (de Blaremberg).

Tezaurul de la Petrósa a căruĭ istorie și studiŭ l'a făcut D. Al Odobescu, în monumentala D-sale lucrare recentă, încă preocupă atentiunea bărbaților culțĭ din principat.. Alb. rom. din 1837, în Septembre, în supl. de la No. 74, termină o dare de sémă despre acest tesaur.

Și în Moldova se fac unele săpăturĭ, de și rĕŭ conduse. Alb. rom. No. 79 (7 Octombre 1837) scrie:

„Ființa ruinilor (surpăturĭ) a uneĭ politiĭ romane, aprópe de Galațĭ, s'aŭ însemnat acum maĭ mult de cât un véc, de învĕțatul Domn Dimitrie Cantemir.

Dar de atuncea împrejurările nu se părea favorisitóre unor asemenea cercărĭ archeologice. Numaĭ în véra trecută s'aŭ făcut óre-care căutare și resultatul a îndemnat pe D. C. Ventura a face nouĭ cercărĭ, care s'aŭ încununat cu o dorită ispravă. In 30 a trecu-

teĭ lunĭ, s'aŭ găsit în acele surpăturĭ un vas cu 3.700 bucățĭ antice monedă de argint, care îndată s'aŭ trimes aicea spre a fi înparte așeḑate la muzeul național.

G. Seulescu a dat maĭ apoĭ promisa descriere.

Societatea de sciințe naturale din Iașĭ prospera. In Aprilie 1837 ea publica în Alb. rom. No. 27, următorul avis.

„Se aduce la cunoscința obșteĭ, cum că cabinetul istorieĭ naturale, cu învoirea cinstiteĭ Epitropiĭ a învĕțăturilor publice, s'aŭ așeḑat în casele institutuluĭ, în prijma Academieĭ și că în tóte duminicile este deschis, dimineța de la 10 césurĭ până la 2 după amiază-ḑi."

La 13 Decembre 1837 comitetul cabinetuluĭ de istoria naturală: C. Sturdza, Dr. Cihac și Fr. Bel, aŭ adresat luĭ Vodă o petiție cerênd *local stabil*, propriŭ a înlesni desvoltarea sporindă a cabinetuluĭ. Societatea propusese boerimeĭ cumpĕrarea caselor D-luĭ C. Sturdza prin o societate de acționarĭ.

Cumpĕrarea nu isbuti, căcĭ nu se aflase de cât 44 subscriitorĭ din 100 necesarĭ pentru a se dobândi 3.000 galbenĭ, prețul caseĭ. Societatea spera să póță instala muzeele în catul de jos și să închirieze pe cel de sus, ca să plătéscă cu venitul ratele împrumutuluĭ.

Vodă pune resoluția către sfat: „să se ia în băgare de sémă acéstă cerere și să se facă cuvenita punere la cale spre a se statornici acest așeḑămênt de mare cuviință și de cinste țĕreĭ nóstre. De care prin anaforă să Ni se aducă la cunoscință fără întârḑiere."

Scheletul de elefant, ajuns legendar prin sfaturile prealabileĭ alegerĭ a luĭ Vodă Cuza a fost cumpĕrat, în parte, prin subscriere publică în 1837. Departamentul trebilor din năutru în 28 luna Maiŭ 1837, cu No. 10.018, rĕspunde societățeĭ de istorie naturală, la adresa eĭ No. 12, că după raporturile din județe, numaĭ în Bacăŭ s'aŭ adunat 372 leĭ pentru scheletul elefantuluĭ.

Deja în Ianuarie 1837, cabinetul de sciințe naturale se înavuțise cu maĭ multe darurĭ. *)

«Societatea Istorio-Naturală cu plăcere aduce la cunoscința publică, cum că aŭ primit pentru Cabinet, în schimb de óre-carĭ obiecturĭ din țéră, următórele: 1. De la Francfort 55 felurĭ de quadrupede și paserĭ străine ale Europiĭ, între care maĭ cu sémă se deosebesce Ornithorinchus Paradoeus de la Noua Olandia (în a 5-a parte a lumiĭ) dobitoc fórte curios, semănând cu quadruped (patru picióre) și cu o rață. Nasua-rufa de la America de améḑi, ce este un fel de urs al căruia nutreț sunt numaĭ furnicile.

Un Irax Capensis de la Capul buneĭ Speranțe ce este un fel de Blero.

2) De la Minchen s'aŭ primit 11 felurĭ de quadrupede și de pasĕrĭ între carĭ se însemnéză Antilopa pigmea, un fel de căprióră, care nu se face nicĭ o dată maĭ mare de un mel de 3 sĕptemânĭ.

3) De la Maĭanța 17 felurĭ, între carĭ se află un tênĕr urs de felul cel maĭ înalt și cel maĭ sĕlbatec al Americeĭ de Nord. O vulpe de Virginia (America), fórte frumos exemplar. Câte-va rare felurĭ de liliecĭ aĭ Americeĭ de Nord, a cărora aripĭ întinse sunt de douĕ palme.

Maĭ multe felurĭ de pasĕrĭ apatice de la Marea înghețată.

Societatea nădăjduesce ca D-lor boeriĭ și publicul vor avea din acésta o probă că a eĭ rîvnă întru lucrare urméză sporind întru adăogirea Cabinetuluĭ.»

---

*) Alb. Rom. No 9 din 3 Ianuarie 1837.

țifer și Esperito, séŭ ale ḑileĭ și nopțeĭ, două geniurĭ din suita obicĭnuită a luĭ Mitras Persanul.

Mica statue deosebită despre care am vorbit în descoperirile nóstre și care aci se arétă în marginea alăturateĭ foĭ, sémănă a aduna în sine tipul nedespărțit a unuia din aceste geniurĭ.

Inchipuirile simbolice, înșirate în forma leuluĭ, simbolul țăriеĭ sóreluĭ, când ajunge la acest semn al zodiaculuĭ; sub forma aceluĭ om îmbrăcat ca ḑeul Mitras, ce este gata a înjunghia, și altul îngenuchiat, este un preot mitrian care cércă pe un tênĕr cu una din cele 80 de încercărĭ prin care trebuia să trécă cine-va ca să fie primit în misterele luĭ Mitra, și care aci este încercarea ce se numea a săbieĭ. Adică că acel primit este amenințat prin tóte chipurile cu ascuțitul [illegible] săbiĭ ce ministrul, séŭ preotul ḑeuluĭ 'ĭ face asupra tutulor părților trupuluĭ. Cele două figurĭ ce șed cu torțe aprinse în mână înfățișéză o grămadă din ómeniĭ introdușĭ în misterurĭ ca nisce paznicĭ aĭ templuluĭ și însărcinațĭ cu focul sfințit. Afară din acest coprins religios întunecos și in aer, dupe cum se arétă prin lipsa încadrăreĭ peștereĭ séŭ a subteraneĭ, este Apolon, ḑeul sóreluĭ la I. regĭ și romanĭ ce sta în carul séŭ tras cu patru caĭ, a căror îndreptare a capetelor arétă așia de bine cele patru părțĭ ale lumeĭ, sémănă că se împărtășesce cu Mitras, ce este închipuit lângă dênsul, întocmaĭ ca el, exercițiul roditóreĭ sale puterĭ, alegorie ingeniósă, a două culte séŭ credințe solare ale aceĭ epohe; adecă a rĕsărituluĭ și a apusuluĭ, ca să arĕte, că aŭ un tot acela și singur început.

In sfîrșit cea din urmă figură este un Laocoon, icóna al cultuluĭ luĭ Apolon, al căruia el este preotul sfințit și care coprins prin mijlocul trupuluĭ printr'un grozav și mare șérpe, cu o mână caută să se mântue și cu alta cere ajutorul ceruluĭ.

Corbul fiind maĭ cu deosebire consfințit la Mitras, pasĕrea închipuită pe fragmentul deosebit, cum și ceea ce figuréză și în cele-l-alte bas-reliefe îndată după arcul tras, sémănă că închipuesc acéstă pasĕre simbolică.

Tóte aceste scobiturĭ (sculpture) curat romane, sunt d'un stil neîngrijit, ce póte să le socotéscă cine-va că sunt din vécul III, când superstiția și despotismul băgase în tóte sufletele o sistemă de nimicie și slugărie, ce se întinse și chiar peste imaginația artiștilor.

W. de Bl. (de Blaremberg).

Tezaurul de la Petrósa a căruĭ istorie și studiŭ l'a făcut D. Al Odobescu, în monumentala D-sale lucrare recentă, încă preocupă atentiunea bărbaților culțĭ din principate.

Alb. rom. din 1837, în Septembre, în supl. de la No. 74, termină o dare de sémă despre acest tesaur.

Și în Moldova se fac unele săpăturĭ, de și rĕŭ conduse. Alb. rom. No. 79 (7 Octombre 1837) scrie:

„Ființa ruinilor (surpăturĭ) a uneĭ politiĭ romane, aprópe de Galațĭ, s'aŭ însemnat acum maĭ mult de cât un véc, de învĕțatul Domn Dimitrie Cantemir.

Dar de atuncea împrejurările nu se părea favorisitóre unor asemenea cercărĭ archeologice. Numaĭ în véra trecută s'aŭ făcut óre-care căutare și resultatul a îndemnat pe D. C. Ventura a face nouĭ cercărĭ, care s'aŭ încununat cu o dorită ispravă. In 30 a trecu-

teĭ lunĭ, s'aŭ găsit în acele surpăturĭ un vas cu 3.700 bucăţĭ antice monedă de argint, care îndată s'aŭ trimes aicea spre a fi înparte aşeḑate la muzeul naţional.

G. Seulescu a dat maĭ apoĭ promisa descriere.

Societatea de sciinţe naturale din Iaşĭ prospera. In Aprilie 1837 ea publica în Alb. rom. No. 27, următorul avis.

„Se aduce la cunoscinţa obşteĭ, cum că cabinetul istorieĭ naturale, cu învoirea cinstiteĭ Epitropiĭ a învĕţăturilor publice, s'aŭ aşeḑat în casele institutuluĭ, în prijma Academieĭ şi că în tóte duminícile este deschis, diminéţa de la 10 césurĭ până la 2 după amiaḑă-ḑi."

La 13 Decembre 1837 comitetul cabinetuluĭ de istoria naturală: C. Sturdza, Dr. Cihac şi Fr. Bel, aŭ adresat luĭ Vodă o petiţie cerĕnd *local stabil*, propriŭ a înlesni desvoltarea sporindă a cabinetuluĭ. Societatea propusese boerimeĭ cumpĕrarea caselor D-luĭ C. Sturdza prin o societate de acţionarĭ.

Cumpĕrarea nu isbuti, căcĭ nu se aflase de cât 44 subscriitorĭ din 100 necesarĭ pentru a se dobândi 3.000 galbenĭ, preţul caseĭ. Societatea spera să pótă instala muzeele în catul de jos şi să închirieze pe cel de sus, ca să plătéscă cu venitul ratele împrumutuluĭ.

Vodă pune resoluţia către sfat: „să se ia în băgare de sémă acéstă cerere şi să se facă cuvenita punere la cale spre a se statornici acest aşeḑământ de mare cuviinţă şi de cinste ţĕreĭ nóstre. De care prin anaforă să Ni se aducă la cunoscinţă fără întârḑiere."

Scheletul de elefant, ajuns legendar prin sfaturile prealabileĭ alegerĭ a luĭ Vodă Cuza a fost cumpĕrat, în parte, prin subscriere publică în 1837. Departamentul trebilor din năutru în 28 luna Maiŭ 1837, cu No. 10.018, rĕspunde societăţeĭ de istorie naturală, la adresa eĭ No. 12, că după raporturile din judeţe, numaĭ în Bacăŭ s'aŭ adunat 372 leĭ pentru scheletul elefantuluĭ.

Deja în Ianuarie 1837, cabinetul de sciinţe naturale se înavuţise cu maĭ multe darurĭ.*)

«Societatea Istorio-Naturală cu plăcere aduce la cunoscinţa publică, cum că aŭ primit pentru Cabinet, în schimb de óre-carĭ obiecturĭ din ţéră, următórele: 1. De la Francfort 55 felurĭ de quadrupede şi paserĭ străine ale Europiĭ, între care maĭ cu sémă se deosebesce Ornithorinchus Paradoeus de la Noua Olandia (în a 5-a parte a lumiĭ) dobitoc fórte curios, semănând cu quadruped (patru picióre) şi cu o raţă. Nasua-rufa de la America de améḑi, ce este un fel de urs al căruia nutreţ sunt numaĭ furnicile.

Un Irax Capensis de la Capul buneĭ Speranţe ce este un fel de Blero.

2) De la Minchen s'aŭ primit 11 felurĭ de quadrupede şi de pasĕrĭ între carĭ se însemnéză Antilopa pigmea, un fel de căprióră, care nu se face nicĭ o dată maĭ mare de un mel de 3 sĕptemânĭ.

3) De la Maĭanţa 17 felurĭ, între carĭ se află un tênĕr urs de felul cel maĭ înalt şi cel maĭ sĕlbatec al Americeĭ de Nord. O vulpe de Virginia (America), fórte frumos exemplar. Câte-va rare felurĭ de liliecĭ aĭ Americeĭ de Nord, a cărora aripĭ întinse sunt de două palme.

Maĭ multe felurĭ de pasĕrĭ apatice de la Marea îngheţată.

Societatea nădăjduesce ca D-lor boeriĭ şi publicul vor avea din acésta o probă că a eĭ rîvnă întru lucrare urméză sporind întru adăogirea Cabinetuluĭ.»

*) Alb. Rom. No 9 din 3 Ianuarie 1837.

*

In No. 74 al Alb. rom. din 1837, de care deja vorbirăm, se spune despre congresul naturaliştilor de la Freiburg, din 1838, la care va lua parte şi D-nu Cihak, ca representant al societăţeĭ Istorieĭ-Naturale din Iaşĭ. *)

*

In acestaşĭ an 1837, Societatea de naturaliştĭ din Iaşĭ proectéză editarea uneĭ foĭ sciinţifice-practică.

Alb. rom. No. 3, din 10 Ianuarie 1837 scrie:

«Potrivit cu scopul urziriĭ sale, Societatea Istorio-Naturală în Moldova, dorind a se face folositóre iconomilor şi lucrătorilor de pămênt, aŭ publicat programa uneĭ gazete în limba românéscă şi intitulată Oziris, a căreia redacţie s'aŭ încredinţat, D-nilor Aga G. Asaki, Doctoruluĭ de Cihak şi D. A. L. Vinkler.

Cărţile cele vestite şi gazetele străine în asemenea materie, precum şi rodul cercărilor culese aicea în ţéră, vor fi îmbelşugat isvor, de unde se va adăpa acéstă fóie periodică, care va tractarisi tóte ramurile iconomieĭ rurale şi va publica tot-d'o-dată preţurile producturilor prin ţéră, la Galaţĭ şi Brăila, un extract după tóte mĕsurile administrative care Guvernul va lua în folosul agricultureĭ şi a comerciuluĭ. D-niĭ proprietariĭ, plătind câte un leŭ pe rêndul ţipărit, vor putea publica în acea fóie vîndarea producturilor lor, séŭ darea în posesie a moşiilor.

Fóea se va tipări în 4° o dată pe lună, câte 32 până la 48 feţe, cu stampe litografisite. Preţul pe an este de 72 leĭ. Abonamentul se face în magasia librărieĭ Bell et Compagn.

*

In anul 1837, se tipăresce cartea de versurĭ a luĭ Barbu Paris Momulénul. Autorul murise în 1836.

Eată tristul apel ce Eliade face pentru tipărirea versurilor luĭ Momulénu: **)

„Rĕposatul Barbu Paris Momulénul, murind în anul trecut, a lăsat o familie numerósă de micĭ copiĭ nevêrsnicĭ, băeţĭ şi fete, şi o soţie vĕduvă fără nicĭ o stare, neputênd să lase nimic fiilor sĕĭ, decât un nume cinstit şi câte-va poesiĭ netipărite, sórta maĭ a tuturor ce se uĭtă pe sine vrênd să slujéscă din putinţele sale altora. Vĕduva acestuĭ poet, care a dat afară maĭ multe poesiĭ ale sale, într'o vreme când nimic nu se vedé în literatura nóstră, neavênd nicĭ un mijloc de a'şĭ cresce nevîrstnica şi numerósa sa familie, se arĕtă compatrioţilor sĕĭ cu sigura moştenire de la soţul sĕŭ, cu poesiile luĭ. Un creştin s'a găsit şi cu a sa cheltuială le-a şi pus în tipar, dar ca să se pótă face vre-un ajutor aceşteĭ vrednice de tótă ajutorinţa familiĭ, nu e destul să fie tipărită; trebue să se şi cumpere de amatorĭ, şi negoţul cărţilor până acum nu este întins în ţéra nóstră. Pentru care sunt rugaţĭ toţĭ câţĭ simt că li se bate ceva în inimă, când vĕd nenorocirea altuia, că îĭ tremură buza şi i se împle ochiĭ de lacrimĭ, când aud un prunc că cere pâne la mumă-sa, care neavênd de unde să 'ĭ-o dea rădică ochiĭ la ceriŭ, să alerge spre cumpĕrarea şi desfacerea acestor cărţĭ pe la cunoscuţiĭ lor. Acest om a cântat nenorocirea patrieĭ, a veselit pe mulţĭ cu poesiile séle, a fost cel d'întêiŭ ce a făcut pe Românĭ să vêḍă şi eĭ tipărite óre-

*) Doctoriĭ din Iaşĭ aŭ pus să bată o medalie comemorativă a protecţiuneĭ ce M. Sturdza a acordat sciinţeĭ.

**) Curierul român No. 4, din 26 Martie 1837.

carĭ poesiĭ maĭ regulate, a alergat plin de bucurie ca să slujéscă la miĭ de ómenĭ. Masa luĭ era deschisă la mulțĭ sĕracĭ, casa luĭ a găzduit pe mulțĭ călĕtorĭ, și e pĕcat de Dumnedeŭ, copilașiĭ luĭ să fie străinĭ în pămentul lor! Nu întind mâna, că nu sciŭ să céră, dar fie-care ține câte o carte a părinteluĭ lor, o întinde la ceĭ ce-ĭ aud și dice: „Ne e fóme!“

Colecția acestor poesiĭ coprinde următórele:

1. Omul în starea fireĭ și in societate. 2. Patria. 3. Munțiĭ. 4. Virtuosul. 5. Pĕcătosul. 6. Nădejdea. 7. Lacrimile. 8. Pocăința. 9. Nóptea. 10. Luna. 11. Medul nopțeĭ. 12. Cocoșul. 13. Clopotul. 14. Primăvéra. 15. Tómna. 16 Mormîntul. 17. Fabule și altele. Prețul cărțeĭ este 4 sfanțĭ. Doritoriĭ se vor îndrepta a se prenumĕra la D. profesor de istorie F. Aaron, în Sfîntul Sava; iar la județe la d-niĭ profesorĭ aĭ șcólelor naționale.

Cartea până în Pascĭ va eși de sub tipar*.)

Un scriitor de merit ca Momulénu lasă după el familia în mizerie. Nu se póte dice însă că tuturor scriitorilor li se întemplă așia ceva. Insușĭ Domnitorul protegé pe uniĭ din scriitorĭ.

Citim în Curierul român No. 8, din 10 Aprilie 1837:

«M. S. Prea Inălțatul nostru Domn în cuget să încurageze talentul și să cinstéscă ostenelile celor ce se străduesc întru cultura limbeĭ, a bine-voit a adresa către D. C. Aristia traducĕtorul luĭ Omer, următórea epistolă, care a pricinuit o mare simțiciune în tóte duhurile învĕțaților, ca o pildă și frumos început de a-șĭ arunca stăpânitoriĭ un ochiŭ băgĕtor de sémă și la ostenelile și producțiile duhuluĭ și talentuluĭ, pildă care până acum nu s'aŭ arĕtat în analele patrieĭ nóstre. Când un stăpânitor ĭea de aprópe îngrijirea scólelor și încuragerea bărbaților ce se ostenesc a pregăti o viitorime maĭ înțelegĕtóre, tot-d'a-una a fost semn, că s'a pus în punctul cel adevĕrat de vedere al înalteĭ sale însărcinărĭ, și a vĕdut curat adevĕratele elemente ce-ĭ trebuesc spre îndreptarea și fericirea noródelor sale, și despre acésta M. S. a dat dovadă îndată după suirea sa în scaun, cu cinstea ce a făcut profesoratuluĭ și cu vizitarea șcólelor.

«Noĭ, Alexandru Dimitrie Ghica Voevod,

Cu mila luĭ Dumnedeŭ Domn a tótă țéra românéscă.

Către D. Constantin Aristia.

«Primind de la Domnia ta traducția Rapsodieĭ 1. a Iliadiĭ luĭ Omer, am vĕdut silințele și talentul Domnieĭ tale în acéstă frumósă și esactă traducție, care adăogêndu-se pe lângă cele-l-alte strădaniĭ ce aĭ pus și în alte îndeletnicirĭ, îțĭ câștigă, Domnule, un drept de recunoscință din partea Domnieĭ mele și a tuturor Românilor.

Citind acéstă traducție, am vĕdut iar și câtă dovadă daĭ despre destoĭnicia limbeĭ românescĭ sub péna de artist, și mĕ bucur când asemenea bărbațĭ, cu mijlóce ca ale Dumitale, ișĭ întrebuințéză ast-fel de frumos césurile lor de odihnă.

Trimițând pe lângă acésta o tabacheră de aur, primesce-o ca un semn al luăreĭ nóstre în sémă a folositórelor Dumitale ostenelĭ.»

Anul 1837, Aprilie 7.

---

*) Vedĭ anexa la acéstă pagină.

*

In No. 74 al Alb. rom. din 1837, de care deja vorbirăm, se spune despre congresul naturaliștilor de la Freiburg, din 1838, la care va lua parte și D-nu Cihak, ca representant al societățeĭ Istorieĭ-Naturale din Iașĭ. *)

*

In acestașĭ an 1837, Societatea de naturaliștĭ din Iașĭ proectéză editarea uneĭ foĭ sciințifice-practică.

Alb. rom. No. 3, din 10 Ianuarie 1837 scrie:

«Potrivit cu scopul urzirii sale, Societatea Istorio-Naturală în Moldova, dorind a se face folositóre iconomilor și lucrătorilor de pămênt, aŭ publicat programa uneĭ gazete în limba românéscă și intitulată Oziris, a căreia redacție s'aŭ încredințat, D-nilor Aga G. Asaki, Doctoruluĭ de Cihak și D. A. L. Vinkler.

Cărțile cele vestite și gazetele străine în asemenea materie, precum șĭ rodul cercărilor culese aicea în țéră, vor fi îmbelșugat isvor, de unde se va adăpa acéstă fóie periodică, care va tractarisi tóte ramurile iconomieĭ rurale și va publica tot-d'o-dată prețurile producturilor prin țéră, la Galațĭ și Brăila, un extract după tóte mĕsurile administrative care Guvernul va lua în folosul agricultureĭ și a comerciuluĭ. D-niĭ proprietariĭ, plătind câte un leŭ pe rêndul tipărit, vor putea publica în acea fóie vîndarea producturilor lor, séŭ darea în posesie a moșiilor.

Fóea se va tipări în 4⁰ o dată pe lună, câte 32 până la 48 fețe, cu stampe litografisite. Prețul pe an este de 72 leĭ. Abonamentul se face în magasia librărieĭ Bell et Compagn.

*

In anul 1837, se tipăresce cartea de versurĭ a luĭ Barbu Paris Momulénul. Autorul murise în 1836.

Eată tristul apel ce Eliade face pentru tipărirea versurilor luĭ Momulénu: **)

„Rĕposatul Barbu Paris Momulénul, murind în anul trecut, a lăsat o familie numerósă de micĭ copiĭ nevêrsnicĭ, băețĭ și fete, și o soție vĕduvă fără nicĭ o stare, neputênd să lase nimic fiilor sĕĭ, decât un nume cinstit și câte-va poesiĭ netipărite, sórta maĭ a tuturor ce se uĭtă pe sine vrênd să slujéscă din putințele sale altora. Vĕduva acestuĭ poet, care a dat afară maĭ multe poesiĭ ale sale, într'o vreme când nimic nu se vede în literatura nóstră, neavênd nicĭ un mijloc de a'șĭ cresce nevîrstnica și numerósa sa familie, se arétă compatrioților sĕĭ cu sigura moștenire de la soțul sĕŭ, cu poesiile luĭ. Un creștin s'a găsit și cu a sa cheltuială le-a și pus în tipar, dar ca să se pótă face vre-un ajutor acesteĭ vrednice de tótă ajutorința familiĭ, nu e destul să fie tipărită; trebue să se și cumpere de amatorĭ, și negoțul cărților până acum nu este întins în țera nóstră. Pentru care sunt rugațĭ toțĭ cățĭ simt că li se bate ceva în inimă, când vĕd nenorocirea altuia, că îĭ tremură buza și i se împle ochiĭ de lacrimĭ, când aud un prunc că cere pâne la mumă-sa, care neavênd de unde să 'ĭ-o dea rădică ochiĭ la ceriŭ, să alerge spre cumpĕrarea și desfacerea acestor cărțĭ pe la cunoscuțiĭ lor. Acest om a cântat nenorocirea patrieĭ, a veselit pe mulțĭ cu poesiile séle, a fost cel d'întéiŭ ce a făcut pe Românĭ să védă și eĭ tipărite óre-

---

*) Doctoriĭ din Iașĭ aŭ pus să bată o medalie comemorativă a protecțiuneĭ ce M. Sturdza a acordat sciințeĭ.

**) Curierul român No. 4, din 26 Martie 1837.

carĭ poesiĭ maĭ regulate, a alergat plin de bucurie ca să slujéscă la miĭ de ómenĭ. Masa luĭ era deschisă la mulţĭ sĕracĭ, casa luĭ a găzduit pe mulţĭ călĕtorĭ, şi e pĕcat de Dumneḑeŭ, copilaşiĭ luĭ să fie străinĭ în pămêntul lor! Nu întind mâna, că nu sciŭ să céră, dar fie-care ţine câte o carte a părinteluĭ lor, o întinde la ceĭ ce-ĭ aud şi ḑice: „Ne e fóme!"

Colecţia acestor poesiĭ coprinde următórele:

1. Omul în starea fireĭ şi în societate. 2. Patria. 3. Munţiĭ. 4. Virtuosul. 5. Pĕcătosul. 6. Nădejdea. 7. Lacrimile. 8. Pocăinţa. 9. Nóptea. 10. Luna. 11. Meḑul nopţeĭ. 12. Cocoşul. 13. Clopotul. 14. Primăvéra. 15. Tómna. 16 Mormîntul. 17. Fabule şi altele. Preţul cărţeĭ este 4 sfanţĭ. Doritoriĭ se vor îndrepta a se prenumĕra la D. profesor de istorie F. Aaron, în Sfîntul Sava; iar la judeţe la d-niĭ profesorĭ aĭ şcólelor naţionale.

Cartea până în Pascĭ va eşi de sub tipar*.)

Un scriitor de merit ca Momulénu lasă după el familia în mizerie. Nu se póte ḑice însă că tuturor scriitorilor li se întêmplă aşĭa ceva. Insuşĭ Domnitorul protegé pe uniĭ din scriitorĭ.

Citim în Curierul român No. 8, din 10 Aprilie 1837:

«M. S. Prea Inălţatul nostru Domn în cuget să încurageze talentul şi să cinstéscă ostenelile celor ce se străduesc întru cultura limbeĭ, a bine-voit a adresa către D. C. Aristia traducĕtorul luĭ Omer, următórea epistolă, care a pricinuit o mare simţiciune în tóte duhurile învĕţaţilor, ca o pildă şi frumos început de a-şĭ arunca stăpânitoriĭ un ochiŭ băgĕtor de sémă şi la ostenelile şi producţiile duhuluĭ şi talentuluĭ, pildă care până acum nu s'aŭ arĕtat în analele patrieĭ nóstre. Când un stăpânitor ĭea de aprópe îngrijirea scólelor şi încuragerea bărbaţilor ce se ostenesc a pregăti o viitorime maĭ înţelegĕtóre, tot-d'a-una a fost semn, că s'a pus în punctul cel adevĕrat de vedere al înalteĭ sale însărcinărĭ, şi a vĕḑut curat adevĕratele elemente ce-ĭ trebuesc spre îndreptarea şi fericirea noródelor sale, şi despre acésta M. S. a dat dovadă îndată după suirea sa în scaun, cu cinstea ce a făcut profesoratuluĭ şi cu vizitarea şcólelor.

«Noĭ, Alexandru Dimitrie Ghica Voevod,

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domn a tótă ţéra românéscă.

Către D. Constantin Aristia.

«Primind de la Domnia ta traducţia Rapsodieĭ 1. a Iliadiĭ luĭ Omer, am vĕḑut silinţele şi talentul Domnieĭ tale în acéstă frumósă şi esactă traducţie, care adăogêndu-se pe lângă cele-l-alte strădaniĭ ce aĭ pus şi în alte îndeletnicirĭ, îţĭ câştigă, Domnule, un drept de recunoscinţă din partea Domnieĭ mele şi a tuturor Românilor.

Citind acéstă traducţie, am vĕḑut iar şi câtă dovadă daĭ despre destoĭnicia limbeĭ româneścĭ sub péna de artist, şi mĕ bucur când asemenea bărbaţĭ, cu mijlóce ca ale Dumitale, îşĭ întrebuinţéză ast-fel de frumos césurile lor de odihnă.

Trimiţând pe lângă acésta o tabacheră de aur, primesce-o ca un semn al luăreĭ nóstre în sémă a folositórelor Dumitale ostenelĭ.»

Anul 1837, Aprilie 7.

---

*) Veḑĭ anexa la acéstă pagină.

Eforia scólelor din Bucurescĭ dispune a se face o lucrare de o însemnătate maĭ deosebită. Acésta este acea prevĕḑută prin jurnalul da la 1 Maiŭ 1837. Eforia hotăresce, ca o comisiune de 5 persóne (Poenaru, Marcovicĭ, I. Popp, G. Iónide, F. Aaron) să traducă în românesce dicţionarul; *„L'Abrégé du dictionnaire de l'Académie française“*.

Jurnal

„După chibzuirea ce s'a făcut de cinstita Eforie a scólelor, subsemnaţiĭ se însărcinéză a lucra un dicţionar francezo-românesc cu îndatoririle şi condiţiile următóre:

1) Fieş-care din subsemnaţiĭ colaboratorĭ, va lucra cel puţin câte treĭ feţe pe sĕptĕmână din dicţionarul cel mic al luĭ *Maçon*.

2) Toţĭ colaboratoriĭ să se adune câte o dată pe sĕptĕmână pentru revisia acesteĭ lucrărĭ.

3) Foile ce se vor lucra de fieş-care colaboratorŭ să se trécă într'o listă însemnându-se de la care şi până la care ḑicere se încep şi se închee foile lucrate de fie-care. Acéstă listă şnuruită cu pecetea Eforieĭ şi iscălită de toţĭ colaboratoriĭ se va păstra în cancelaria scólelor.

4) Corectura la tipărirea dicţionaruluĭ va trebui să se facă iarăşĭ de colaboratorĭ, lucrând fie-care cu rĕndul câte o cólă de tipar. Iar déca vre-unul din colaboratorĭ va lipsi din rĕndul sĕŭ, se va împlini trebuinţa de acela care va reveni după dênsul. Cóla de corectura cea după urmă în care ne maĭ găsindu-se nicĭ măcar o greşélă se va scrie *imprimatur*, va trebui să se iscăléscă de acela care va fi făcut corectura, şi să se însemneze într'o deosebită listă, ca să se scie câte cóle va fi corectat fie-care colaborator. Acéstă listă se va păstra iarăşĭ în cancelaria Eforieĭ, şnuruită şi iscălită, precum maĭ sus s'aŭ ḑis, şi pentru cea-l-altă listă de traducere.

5) Dicţionarul să se tipăréscă cu cheltuială din casa scólelor în treĭ miĭ exemplare; după aceea, făcêndu-se socotélă de costul tipăriceĭ şi al legătureĭ, precum şi de plata comisionuluĭ vînḑereĭ, să se hotăréscă pentru vînḑarea aceluĭ dicţionar, un preţ ast-fel, în cât din vînḑarea a una mie exemplare, să se despăgubéscă casa scólelor de tóte cheltuelile şi apoĭ după ce se va vinde acéstă una mie exemplare cele-l-alte două miĭ se vor vinde iarăşĭ sub îngrijirea cinstiteĭ Eforiĭ în folosul colaboratorilor, îngrijindu-se că la fie-care adunare de leĭ două miĭ să se împarţă acéstă sumă după analogul ce se se va cuveni fiecăruia, adecă se va socoti cóla tălmăcită şi cóla corectată deopotrivă, şi se va da parte de beneficiŭ fie-căruĭ colaborator proporţionat cu numĕrul cólelor ce va fi tălmăcit şi va fi corectat fie-care din subsemnaţiĭ colaboratorĭ.»

Ión Popp. G. Iónid. Simion Marcovicĭ. F. Aaron. Petrache Poenaru.

«Lucrarea acésta fiind fórte folositóre pentru înlesnirea traducerilor în limba românéscă, se primesce cu mulţămire propunerea ce se face într'acésta şi se întăresce de către Eforie, spre a se urma întocmaĭ.»

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăcénu, Barbu Ştirbeiŭ, N. Picolu.

Anul 1837, Maiŭ 1. Bucurescĭ.

Altă lucrare proiectată de Eforie, prin jurnalul sĕŭ de la 31 Iulie, dispune a se da o medalie de aur la acea persónă, care va traduce atlasul luĭ Besaf (?) în românesce. Cu acéstă lucrare însărcinéză apoĭ pe D. Iosif Genilie, profesor de Geografie.

Epitropia învěţăturilor publice din Moldova se ocupă şi ea de cărţile didactice. Se tipăresc maĭ multe cărţĭ sub patronagiul eĭ.

Profesorul gimnasial Paulini a tradus şi prelucrat gramatica româno-latină, partea etimologică, după o programă germano-latină utilisată în scólele austriace.

Profesorul N. Drăghiaicĭ a tipărit 300 exemplare din abecedarul latin, după porunca Epitropieĭ.

Popescu Scriban, în 28 Decembre 1837, propune Epitropieĭ tipărirea cărţeĭ: „*Intâile cunoscinţĭ*" cu text frances; asemenea gramatica de Fournier; asemenea *Ambroise Crusoe*, carte morală; asemenea *Mórtea luĭ Socrate*, dramă; asemenea *Prescurtare a geografieĭ vechĭ a Dacieĭ, a Moldoveĭ şi a ţěreĭ Românescĭ.*

Epitropia aprobă tipărirea aceste din urmă, dar Asaky, conformându-se regulamentuluĭ scolar, in 12 Ianuarie 1838, cu adresa No. 8, trimite cartea în prealabila cercetare a uneĭ comisiĭ ce o va numi comitetul academic. Acesta, în Februarie 1838, raportéză cu No. 7, Epitropieĭ, că: „după însărcinarea pusă asupra iscăliţilor de a lua în revisie cărticica alcătuită de D-luĭ Pitarul V. Popescu, intitulată „Scurtă privire a geografieĭ Dacieĭ, a Moldoveĭ şi a ţěreĭ românescĭ", şi neaflând într'însa nimic în potriva religieĭ, guvernuluĭ şi a moraluluĭ, se aprobéză de către iscăliţiĭ a se da în tipar, spre folosul public". *)

Curiósă cercetare didactică! Comisiunea este preocupată în acéstă critică didactică de rolul de censură, în loc de a judeca lucrarea din respect didactic şi sciinţific. (Dosarul No. 21 curent Archiva Statuluĭ).

G. Seulescu, la Iunie 1, 1837, conform decretuluĭ Epitropieĭ de la 1836, dice el, „alcătuind şi paradosind o prescurtare de cronologie şi istorie universală pentru clasele gimnasiale", cere tipărirea eĭ dupe resoluţiunea Epitropieĭ din 15 Septembre 1836. Epitropia aprobă.

Referendarul G. Asaki, la 14 Aprilie 1837, raportéză Epitropieĭ, că „D. Ion Ionescu, carele din îngrijirea cinstiteĭ Epitropiĭ a ajuns în stare de a putea fi folositor ramuluĭ învěţăturilor, pentru care se află şi candidat la catedra filologieĭ românescĭ," a tradus acum din franţuzesce «*vieţele filosofilor de Fenelon*». Asaki propune tipărirea acesteĭ cărţĭ cu cheltuiala caseĭ scólelor în folosul alcătuitoruluĭ, conform art. 229 şi 230 din reg. scolastic de la 1835. (Dosar No. 21, Arh. Statuluĭ, pag. 113).

Prin jurnalul de la 28 Martie 1837, comitetul academic aprobă tipărirea cărţeĭ de „Istorie naturală de D-rul şi cavaler Cihak". Cartea fiind deja tipărită de chiar autoriĭ, cu multă ostenélă şi cheltuélă, comitetul propune a i-se da o remuneraţie analogă cu ostenéla. In raportul lor Asaki şi Sěulescu, amintesc un fapt, că Cihak, de şi a fost numit profesor de istoria naturală la Academie, cu decretul de la Septembre 1835, n'a

*) In comisiune eraŭ: Petru Câmpénu, profesor de filosofie şi censorul Academieĭ şi G. Seulescu. (Dosarul No. 21 curent, archiva Statuluĭ).

ţinut curs până astăḑi (28 Martie 1837) *„din pricină că prescrisul lecţiilor ar fi îngreuiat pe scolari“*. Epitropia în 2 Iunie, 1837, *„spre dovada mulţămirii şi spre îndemnu şi altora“* gratifică pe autor cu 200 galbeni. *)

In 24 August 1837, comitetul cu jurnalul No. 205, aprobă ca opere didactice: Catechismul în scurt, şi Aritmetica luĭ Aga Asachi, precum şi Abecedarul latino-românescŭ. **)

In Bucurescĭ vĕḑurăm că se publică o colecţie de traducerĭ din autoriĭ străinĭ. Despre înaintarea acestor colecţiĭ, publică «Curierul român» în 1837 următorul avis:

«Pînă acum din colecţia autorilor, aŭ eşit cele următóre: 1-iŭ. Saul din Alfieri, 2-lea. Corsarul din Biron, 3-lea. Lara, idem, 4-lea. Rapsodia întâia din Omer, 5-lea şi 6-lea. Maria Tudor, din Victor Hugo.

«Subt tipar sunt: Rapsodia II din Iliada luĭ Omer; Gilblas, şi Nuoa Eloiza.

Traduse şi aşteptând téscurĭ vacante: Angelo, din Victor Hugo, de D. C. Negrutzi, Cântulŭ întâiŭ din Dante, de D. C. Aristia; Novelele luĭ Florian, de idem: Zaira de I. Eliad; O poemă din Osian, de idem.

Cele ce se traduc: Dante de D. Aristia; Ierusalimul deliberat a luĭ Taso de D. Negrutzi, Aristia şi Eliad.

«Preţul pe 24 numere seŭ broşure, de la 4—5 cóle, este duoĭ galbenĭ şi jumĕtate pe hârtie velină, iar ceĭ ce vor voi în parte aceste cărţĭ, le află de vîndare până la No. 6, la librăria D-luĭ Iosif Romanov.»

In Martie 1837, apărură cărţile acestea la Bucurescĭ:

„Partea a treia din ediţia d'ântâiŭ a luĭ Lord Byron, care coprinde Prizonierul de Şillon, Lamantaţiile luĭ Tasso, şi Beppo. Se află de vîndare la D. Iosif Romanov, preţul este cincĭ leĭ. ***)

Următórele cărţĭ încă se aflaŭ anunţate de „Curierul român,“ în vîndare, la 1837:

„Douĕ biletur ĭ, comedie, traduse din Florian de D. Creţeanu; se află de vîndare la aceeaşĭ librărie, preţul duoĭ leĭ.

A doua broşură din Gilblas.

Misantropia şi Pocăinţa.

Omer, Rapsodia, III şi IV.

se află de vîndare la D. Iosif Romanov.

„Omer Rapsodia, V, VI.

„Noua Eloiza, broşura a duoa.

„Lord Byron, Marino Faliero.

„Istoria ţĕriĭ a D-luĭ Aaron. Tomul III.

„Enriada, de D. Spătariul Pogor.

„Victor Hugo, Cea din urmă nópte a unuĭ osêndit la mórte.

---

*) Dosarul No. 21 arh. Statuluĭ, pag. 115.

**) Dosarul No. 21, archiva Statuluĭ pag. 115.

***) Curierul român No. 5, din 31 Martie 1837.

G. Asaki, vědênd că, la Bucurescĭ, acum apărea foĭ speciale literare, se decide să scóţă pe lângă Albina românéscă, câte un supliment, cu titlul *Alăuta românéscă*, destinat literatureĭ şi arteĭ.

Albina românéscă, de la 11 Martie No. 20, publică însciinţarea următóre despre acéstă decisiune:

«Luând aminte că literatura românéscă află între a nóstră tinerime mulţĭ părtinitorĭ şi lucrătorĭ, şi dorind a o îndemna şi a o înlesni întru sporirea uneĭ asemenea îndeletnicirĭ, redacţia au hotărît a publica o dată pe lună câte un supliment literal intitulat: Alăuta românâscă, în care se vor trece, gratis, tot felul de cuviincióse compunerĭ, interesante, în versurĭ séŭ proză, pentru care D-lor autoriĭ vor bine-voi a le adresa către redacţie subt a lor iscălitură.»

Vom observa că publicaţiunile literare ale Alăuteĭ românescĭ, sunt, în genere, maĭ inferióre decât ale gazetelor din Bucurescĭ şi chiar din Braşov. In acest jurnal, apărênd cu neregularitate, articole maĭ importante aŭ fost cele publicate de G. Seulescu. Alăuta românéscă are totuşĭ un merit, acela de a ţine pe moldovenĭ în cunoscinţă de mişcarea literară din cele-l-alte ţĕrĭ române.

Ast-fel iată în ce mod se vestesce prin fóia luĭ G. Asaki, apariţiunea jurnaluluĭ literar al societăţeĭ literare din Bucurescĭ, în No. Albineĭ românescĭ de la 28 Februarie 1837:

«Socotim de cuviinţă a ţinti luarea aminte a compatrioţilor asupra uneĭ interesante publicaţiĭ, care urméză la Bucurescĭ. Acesta este un jurnal literal, tipărit cu scoposul cel folositor spre a înfăţişa născĕtóriĭ literature Moldo-românescĭ, un mijloc de întrunire, ca un fel de archivă, unde se vor putea depune producturile fugitive, carele adese-orĭ, din pricina lipseĭ înlesniriĭ autoruluĭ, rĕmân necunoscute, în portofoliul tinerilor literatorĭ. Noĭ nădăjduim, cum că o asemenea întreprindere va fi primită cu simpatie de publicŭl Moldoveĭ. Abonamentul se face în Iaşĭ la D-niĭ Bel et Compania. Jurnalul se publică în tótă luna, câte o caetă de 4 cóle în 8, şi preţul este 3 sorocoveţĭ pe lună.»

Iată cum anunţă G. Asaki, apariţiunea în Braşov a *Fóeĭ de Duminecă* şi cât de judicios îndémnă spre unitatea de limbă:

«Cu plăcere însciinţăm, cum că româniĭ din Ardél aŭ căpătat asemenea o fóie periodică în limba naţională, numită: Fóie de Duminecă, menită de a împărtăşi publiculuĭ ideĭ interesante şi instructive (de învĕţătură).

Intreprinderea aŭ făcăt'o D-lor R. Orghidan şi Marin, cărora se cuvine tótă lauda şi mulţămirea. De dorit este, că Societatea învĕţaţilor, însărcinată cu redacţia aceste foĭ, să păşéscă cu stilul şi limba într'o unire cu acele ce se urméză în Principaturĭ, şi care se cuvine a fi întemeiate pe stilul cărţilor bisericescĭ vechĭ tipărite, şi pe dialectul acelor românĭ, carĭ aŭ păstrat rostirea lor maĭ curată, căcĭ numaĭ prin păzirea uneĭ singure sisteme, va putea spori literatura românilor, carĭ de şi vorbesc deosebite dialecturĭ, după deosebitele provinciĭ, în care locuesc, dar limba literală se cade a fi una, precum li este acea bisericéscă. Asemenea avem spre pildă pe germanĭ, din carĭ aceĭ din Germania de jos vorbind abia pot înţelege pe ceĭ din Austria, totuşĭ cărţile unora şi altora sunt scrise fără deosebire, în tot acea limbă.

Doritoriĭ acesteĭ foĭ, de care aŭ eşit până acum 16 numere, se pot prenumĕra aicea în Iaşĭ, la magazia d-luĭ Nicoli Georgiu".» *)

---

*) Albina românească No. 36, din 9 Maiŭ 1837.

*

Pe când ţera muntenéscă avea de a plânge mórtea luĭ Momuléнu, Moldova regreta pre acea a luĭ A. Hrisoverghi, tênĕr poet pe care mórtea l'a secerat înainte de vreme. Credem util a da în anexă versurile luĭ Hrisoverghie „Tinĕrul la pârêŭ" publicate în Alăuta românéscă, din 24 Iunie. *)

*

Post. Manolache Drăghicĭ represintă pe la anul acesta poesia cum o înţelegeaŭ bĕtrânii de la începutul secoluluĭ al XIX-lea. El a publicat versurĭ în Alăuta românéscă, sub titlu: „Luărĭ aminte pentru slăbiciunile omenescĭ".

Literatura romantică câştigă mult têrêm de când societatea română póte citi de asemenea cărţĭ în limba francesă. In locul cărţilor populare din seco̧liĭ anteriorĭ se substitue pe tótă ḑiua romanul frances.

In 1837 apare *Pustnicul* de vicomtele Darlancourt tradusă de *„nobilul P. Pruncu"*. Iată în ce mod Albina românéscă anunţă apariţiunea acesteĭ cărţĭ de puţină valóre:

„Literatura românéscă aŭ câştigat un noŭ adaos prin tipărirea romansuluĭ întitulat: Pustnicul, a luĭ Vicont Darlancurt, care carte s'aŭ prefăcut în limba nóstră de D. nobilul P. Pruncul. Acest romans, fórte interesant, va eşi peste puţin la lumină în 2 tomurĭ, cu stampe, şi se va afla la D-luĭ autorul şi la librăria D-luĭ Bel et Comp. cu preţ de un galben. Asemenea carte se va putea găsi la ţinut pe la D-lor profesoriĭ scólelor departamentale".

Asemenea operă se vindea în Iaşĭ la librăria Bel şi de sigur deja maĭ cu succes decât lucrarea seriósă anunţată în acelaş numĕr al Albineĭ No. 23, din 21 Martie 1837:

„Asemenea se află la acea librărie harta generală a lumeĭ ceĭ vechĭ, spre înţelegerea istorieĭ, cu tabloŭ cronologic şi sinoptic a întâmplărilor de căpetenie urmate de la începutul lumeĭ până la căderea imperieĭ romane, adecă: surparea Romeĭ de Genzeric, la anul 476, de la Chrs. alcătuire de D. Aga G. Asaki şi întâia óră în limba românéscă tipărită; se vinde cu preţ de 10 leĭ".

In Septembre 1837, legistul şi profesor Flechtenmacher anunţă publicaţiunea uneĭ foĭ juridice, care nu scim să fi reuşit. Totuşĭ este în istoria cultureĭ nóstre o încercare care nu se cuvine a fi uitată.

Iată apelul luĭ Flechtenmacher:

«Pentru publicarea uneĭ foĭ juridice în limba românéscă intitulată: *Jurnal juridic seŭ a legilor*, pentru luminarea tuturor dregĕtorilor în ramul judecătoresc, şi a persónelor doritóre a avea despre legiuire o practică sciinţă. Acest jurnal, carele se va începe de la 1 Ianuarie 1838, va fi prelucrat de jos iscălitul dupe cele maĭ bune cărţĭ ce se publică în deosebite limbĭ străine, şi se va tipări în tótă luna câte un caet de cincĭ cóle, pe hârtie bună şi cu tipar curat, în forma 8⁰.

Preţul prenemeraţieĭ pe un an este 3 galbenĭ impĕrătescĭ, a se plăti înainte. Impărţirea se va face la casa jos iscălituluĭ, iar pe la ţinuturĭ prin D-lor presidenţiĭ tribunalurilor. Drept aceea se deschide o prenumeraţie, atât aicea la casa jos iscălituluĭ, cât şi pe la ţinuturĭ, unde D-lor preşedinţiĭ vor bine-voi a se însărcina cu acéstă trebuinţă. **)

Com. Flechtenmacher, legist al Statuluĭ.

*) Alb. rom. No. 49.

**) Alb. rom. No. 76, din 26 Septembre 1837.

Nu trebue să uităm a nota în acéstă istorie bibliografică și aparițiunea tractatuluĭ de caligrafie românéscă a luĭ S. Neagoe profesor de caligrafie.

Romaniĭ aŭ avut aprópe aceeașĭ icónă de scrisóre înainte de deschiderea scólelor regulate. De atuncĭ încóce icóna scrieriĭ a variat mult din causă că învĕțătura caligrafieĭ, cu modelele de scriere, aŭ fost diferită pentru fie-care provincie românéscă. Șĭ astădĭ românul ardelean are altă icónă de scriere decât munténul, precum și munténul alta decât moldovénul. Constatăm acésta, pentru ca să exprimăm dorința reunificăriĭ icóneĭ grafice, căcĭ și icóna grafică este o manifestațiune națională. Cine nu cunósce dintr'o mie scrisórea unuĭ francez, a unuĭ engles, a unuĭ german etc? De ce să nu fie tot ast-fel și cu scrisórea românuluĭ? Iată anunciul aparițiuneĭ caligrafieĭ prof. Neagoe:

„D. S. Neagoe, profesor de caligrafie și artist, după tóte regulele și înlesnirile arteĭ, cunoscut atât în țéra Românéscă, cât și în Ungaria, a dat afară o caligrafie românéscă, cu tóte regulele acesteĭ măestriĭ, și cu povețile înlesnitóre incepĕtorilor. Tablele sunt sĕpate în aramă și tipărite cu cea maĭ mare exactitate.

„Prețul unuĭ exemplar este, pentru ceĭ-ce vor lua maĭ multe, câte 4 sfanțĭ, iar pentru una sigură 10 leĭ.“ *)

Operele produse în cursul anuluĭ acestuia, înmulțesc considerabil fondul bibliografic al limbeĭ române, așia în cât de unde până acum cărțile eraŭ numaĭ ca un supliment de marfă în dughenile brașovenilor, care le păstra între fierăriĭ, bidinele, periĭ și altă marfă de Brașov, acum Romanov, în Bucurescĭ, și în Iașĭ Bel, aŭ librăriĭ speciale. Nu'ĭ vorbă, că Bel găsea mijlocul să maĭ ție pe lângă cărțĭ de vîndare și brânză de Svițera!... Bel nu deschise în 1837 propriamente o librărie de fond românesc, dar faptul că putea trăi o librărie în Iașĭ, fie și cu cărțĭ franceze, grăesce în favórea estindereĭ gustuluĭ de cetire și indirect documentéză o maĭ mare rĕspândire a lumineĭ.

Pe lângă cărțile puse în lucrare de Eforia din Bucurescĭ și de Epitropia din Iașĭ, de carĭ cărțĭ am vorbit maĭ sus, iată titlurile principalelor opere apărute în anul 1837:

Biblioteca tinerilor incepĕtori, trad. Dionisie Romano, (Buzĕŭ).

Poesii, Paris Momuleanu, (Bucurescĭ).

Omer, Rapsodia I-a și II-a, trad. de Aristia, (Bucurescĭ).

Istoria Principatuluĭ țereĭ românescĭ, Tom. II, Aaron Florian, (Bucurescĭ).

Gramatică ungurécă, a luĭ Emerie Salci, trad. de Petru Câmpeanu, (Buda).

Descrierea istorico-geografică, a cetățeĭ Caput bovis, Gh. Sĕulescu, (Iașĭ).

Cronologia și istoria universală, Gh. Sĕulescu. 2 volume, (Iașĭ).

Vestitele vitejiĭ ale luĭ Mihaiu Vodă, în grecesce de Neofit, iar în românesce trad. de Theodor M. Eliad, (Bucurescĭ).

Cuvêntul luĭ M. Gr. Sturdza Vodă, către General. obicĭnuita Adunare la 1837.

Cronograf, adecă numĕrare de anĭ, de Dimitrie Rostoveanu, M-rea Neamțul.

Elemente de geometrie, după Legendre, tipăr. cu cheltuiala Eforieĭ scólelor din Bucurescĭ.

Elemente de matematică, partea II, G. Asaki, (Iașĭ).

Istoria naturală, ântêia óră în limba românéscă de Dr. medicineĭ și cavaler Cihac, (Iași).

---

*) Curierul român, No. 21, din 19 Ianuarie 1837.

şi că tot o-dată pentru decorul Academieĭ se cuvine să aibă titlul de doctorĭ, când din sus arĕtatele atestaturĭ se vedeşce cum că aŭ câstigat tóţe sciinţele cerute de facutatea de filosofie, noĭ socotim, că spre a împlini condiţia de maĭ sus, fiind şi de folos pentru intemeierea sciinţetor căştigate, că D-niĭ Stamate şi Velini voesc a visita alte aşeḑĕminturĭ de învĕţătură de prin Germania, în cât aceştĭ douĭ să mérgă în acest semestru de véră la universitătile Bavarieĭ şi la Heidelberg, *unde vor putea pune maĭ îndegrabă doctoratul, (?)* spre a se putea înturna aicea la încheierea luneĭ luĭ Septembre, împreună cu D. Costinescu, carele să depună ale luĭ rigurόse, spre a fi îndată întrebuinţaţĭ la respectivele clasurĭ. D. Fĕtu să urmeze legile la universitate. D. Zefiressu practisire la fabricĭ şi technice aşeḑĕminturĭ de miniere. Iar D. Filipescu la un institut practic de agronomie, în Austria meridională, ca la 1838 aceştĭ douĭ dinpreună să se pόtă înturna spre a fi întrebuinţaţĭ în respectivele lor ramurĭ.“ *)

Epitropia a aprobat propunerea.

*

Epitropia scόlelor acordă în 1837 câte 200 galbenĭ pe an la douĭ fiĭ aĭ D-neĭ Ecaterina Brăescu pentru a merge la studiĭ în ţĕrĭ strĕine, după stăruinţe maĭ de sus, după ce maĭ ântêiŭ refuzase bursele aceste **).

*

Pregătirile pentru noul an scolar 1837—38 sunt esceptionale. De acum nu se vor maĭ primi în Academie scolarĭ nepregătiţĭ.

Iată ce ḑice în acéstă privinţă publicaţiunea Epitropieĭ:

„Pentru regularisirea învĕţăturilor spre a adeveri însuşimile elevilor, dispoziţia art. 159 a regulamentuluĭ scόlelor rînduesce: ca tineri carĭ aŭ drit a fi primiţĭ în numĕrul de elevĭ séŭ stipendiştĭ la institut, afară de semnele cerute, trebue maĭ înainte să înfăţişeze o adeverinţă a inspecţieĭ cum că aŭ petrecut cu laudă cursul normal în public, séŭ în privat, séŭ să se supue examenuluĭ înaintea comitetuluĭ de profesorĭ. Pentru de a înlesni pe tinerimea doritόre de învĕţătură, la 1835, epoca înfiinţăreĭ institutuluĭ academic, Epitropia a fost aşeḑat acolo provisornic şi anume pe 2 anĭ, un clas pregătitor; acuma încheind şi acel termen, Epitropia statornicesce în întrégă lucrare legiuirea art. 159, în cât în viitorime nicĭ un scolar nu se va primi la loc vacant în numĕr de elev, séŭ stipendist, de nu va împlini maĭ întêiŭ legiuirea maĭ sus însemnată “ ***)

Scόlele se deschid la 15 Septembre după un noŭ plan publicat de Epitropia învĕţăturilor publice *après-coup*, în Septembre 23, prin supl. Alb. rom. No. 75.

Iată acéstă publicaţinne:

«**Epitropia învĕţăturilor publice în principatul Moldoveĭ**

Potrivit cu dorinţa Epitropieĭ şi cu ţintirea legiuirilor Reglem. scolastic, cerênd sporul învĕţătureĭ elevilor, ca, pre lângă clasele normale, gimnasiale şi umaniόre, organisate până

---

*) Dos. No. 166 fila 199 Arch. Stat. şi dos. No. 330.

**) In 1837 Pahar. Ecaserina Braescu ceruse la sfatul adminis. în Iulie, să i se dea câte 200 galb. la 2 fiĭ aĭ seĭ, ca să studieze în Austria. Sfatul aprobă, dar Epitropia respinge, cu adresa din August 1837, către postelnicie, ḑicênd, că casa scόlelor n'are de unde plăti asemenea burse, că d'abia pόte plăti lefile şi spesele bursierilor seĭ din strĕinătate şi că are nevoĭe de banĭ ca să aducă 4 profesorĭ nouĭ din strĕinătate.

***) Alb. rom. No. 68 din 29 August 1837.

acuma, să se înfiinţeze şi maĭ înainte clasurĭ de sciinţa facultăţilor, Epitropia, după înaltă încuviinţare, n'a pregetat a aduce şi alţĭ profesorĭ, mădularĭ a celor întâe universităţĭ a Europeĭ, pentru catedrele înaltelor objecturĭ.

Pre lângă acésta, atât în privirea cruţăreĭ caseĭ scólelor, cât şi în privirea uneĭ maĭ simple administraţiĭ din lăutru, acest ram s'aŭ statornicit în chipul următor şi după înadinse disposiţiĭ a Reglementuluĭ academic.

Referendar al Epitropieĭ şi al eĭ loco-ţiitorĭ în comitetul academic, D. Aga G. Asaki.

Comitet

Prezident: rector academieĭ, profesor legislaţieĭ, D. dr. Maisonable.

Profesor de filosofie şi censor D. dr. Petru M. Câmpeanu.

D. Maior Singurov întâiŭ profesor de inginerie.

Profesor filosofieĭ şi de istorie, inspector scólelor normale şi secretar al comitetuluĭ, D. Pach. G. Sĕulescu.

D. T. Stamati profesor de fizică şi de înalta matematică.

Afară de aceştia sunt faţă la seanţe: D. spat. I. Caso, casier şi D. Camin, procuror Costin Veisa.

Acest aşeḑĕmênt de administraţie din năutru scólelor, sub nume de comitet al Academieĭ, întrunindu-se în regulate sesiĭ, va cârmui după legiurile statornicite trebile ramuluĭ de învĕţătură, care în casurĭ extraordinare vor cere hotărîrea Epitropieĭ.

PROGRAMA

Materiilor ce aŭ a se paradosi în scoliile publice ale Moldoveĭ, pe anul scolastic 1837 — 38

In coprinsul Academieĭ

D. doctorul Meisonable propune înalta literatură franceză, legea publică şi legislaţia privată a osebitelor popóre.

Acest dupe urmă curs fiind încă noŭ în Europa şi o culegere de codice a deosebitelor naţiĭ fiind tipărită numaĭ în limba franceză, paradosul se va face în acéstă limbă, până când D. profesor va fi informat vrednicĭ elevĭ de aĭ putea paradosi în limba românéscă.

Filosofia

Anul I

D-niĭ Dr. Petru Câmpeanu, Pach. George Săulescu, Anton Velini.

Logica, metafisica, estetica, istoria, gramatica, înalta matematică.

Umaniór e

Profesorĭ: D. Draghinici, D. Ionescu, Popescu şi Carinos.

Clasul IV

a) Aplicaţia retoriceĭ şi disposiţia, *b)* mitologia, *c)* istoria literatureĭ şi versificaţia în limba românéscă, *d)* cronologia, de la pacea Vestfalica până în ḑilele nóstre, *e)* limba latină : prosodie şi versificaţie, *f)* geometria, *g)* geografia patrieĭ, *h)* sintaxul limbeĭ elenice şi traducerĭ.

Clasul III

a) Retorica, elocuţia şi invenţia, *b)* cronologia: de la descoperirea Americeĭ până la pa-

cea Vestfalică, *c)* limba latină, sintaxul ornat şi analisul autorilor clasicĭ, *d)* algebra, *e)* geografia veche, *f)* limba elenică : începutul şi etimologia cu traducerĭ.

Clasurile gimnasiale

Profesorĭ : D. Sulg. Paulini şi D. Stavrat.

Clasul II

a) Aritmetica cu rezóne de la proporţiĭ până la sfârşit, *b)* gramatica latină, sintaxul, *c)* geografia: America, Africa şi Australia, *d)* cronologia: de la căderea împĕrăţieĭ romanilor până la descoperirea Americeĭ, *e)* religia.

Clasul I

a) Aritmetica de la început, cu rezóne până la proporţiĭ, *b)* limba latină : etimologia, *c)* cronologia, de la început până la căderea împĕrăţieĭ romanilor, *d)* geografia, Europa în special.

D. suplent Partenie Antoni pentru inalta caligrafie.

D. Costinescu, clasul de mecanică populară şi de desen liniar.

Clasurile din coprinsul S-ţiĭ Treĭ-Erarchĭ

Sf. Sa Păr. Economul Ioan Melu, D. medel. Pelteki şi D. med. Teodor Verescu. D-niĭ candidaţĭ Gusti şi Stihi.

Clasul II

1) Catechismul tot, cu istoria biblică, 2) aritmetica: patru speciĭ prin numerile complecse, fracţiile, regula de treĭ practică, 3) geografia : Africa, America şi Australia, 4) sintaxul românesc cu analisul şi compunerea ḑicerilor, 5) limba latină : declinaţiĭ şi tălmăcirĭ din abecedar, 6) caligrafia.

Clasul I

1) Catichismul şi sobórele, 2) aritmetica cu 4 speciĭ şi numere complexe, 3) geografia preliminară, 4) scrierea din dictando şi etimologia românéscă cu analise, citirea latină.

Clasul începĕtor

Loco-ţiitorul D. Gustea.

Citirea, scrierea, numĕrarea, sfintele rugăciuĭ.

Tot acestea se propun şi la institutul pentru învĕţătura fetelor, cu adăogire de lucrurĭ de mână, unde sunt profesorĭ : D-niĭ med. S. Botezatu întêiul profesor, S. S. Păr. Economu Ioan Melu, S. S. Diac. Bucur şi învĕţătórea Elisaveta.

Obiecturĭ extraordinare

Limba franceză, D. Sant-Andree; sintaxul. D. Tisso; gramatica, D. Mal-Gouverné; limba elenéscă, D. Pach. Kukuli; limba germană, D. Medel. S. Botezatu; limba rosiană, D. Medel. Vasile Pelteki; ingineria civilă, D. Costinescu; zugrăvitura, D. Miler.

Eleviĭ aşeḑaţĭ la institut se împărţesc în 4 secţiĭ. Capul aceĭ întâe D. Gaspar Naiman pedagog repetitor; aceĭ al doilea D. I. Albineţ; aceĭ al treilea D. Platon; aceĭ al patrulea D. Măcărescu. Pedagog la S-ţiĭ Treĭ-Erarchĭ, D. Simionescu. Afară de aceştĭ repetitorĭ,

carî nicî odinióră nu se despărţesc de elevî, un monitor, însărcinat de a înlesni a lor privighere, este aleş dintre ceî maî bunî aî secţieî.»

Noul an scolar află scóla de fete din Iaşî lipsită de unul din ceî maî importanţî profesorî aî seî. Politechnicul Gustav Hoffmann, în urma conflictuluî cu directorul Samoil Botezatul, şi cu alţî profesorî de la scóla de fete, a fost îndepărtat la data acésta *).

*

Din efemeridele anuluî acestuia, vom înregistra următórele:

In Martie 1837, s'a întêmplat la Treî Ierarchî o mică rebeliune a stipendiştilor, carî s'aŭ opus de a merge în clas pentru că profesorul ar fi certat pe un conscolar, Enacachi Kogălniceanu, ş'apoî cu toţiî aŭ eşit din institut, neîntorcêndu-se nicî séra, nicî diminéţa, la urma lor. In 10 Maiŭ 1837, comitetul scolastic, împreună cu procurorul, adecă representantul guvernuluî pe lângă scolî, cercetéză afacerea şi închee jurnal, propunênd pedepsirea celor culpabilî, ş'anume: G. Giuşcă, G. Vêlcul, I. Ponicî, N. Dimitriu, Th. Codrescu şi Kogălniceanu.

Epitropia hotărésce arestarea în scólă pe 7 ḑile, pe pâne şi pe apă, a acelor 6 d'ântêiŭ, şi depărtarea din scólă a luî Kogălniceanu, iar părinţiî tutulor stipendiştilor să dea închizeşluire înscris că 'î vor lăsa întru deplina disposiţie a ocârmuireî scólelor la orî-ce întêmplare de neorânduială **).

*

«Ḑiua numeluî Domnuluî Sturdza s'aŭ serbat în biserica catedrală prin S-ta Leturghie şi un Te-Deum de către P. S. S. al nostru Archipăstor, în fiinţa I. Séle, a celor ântêî dregătorî aî Statuluî civilî şi militarî, a D-lor Consulî şi a boierimeî, carî aŭ întrunit a lor rugî cu ale înaltuluî Cleros, pentru sănătatea Augustuluî Domnitor şi fericirea ţêreî.

După acésta aŭ urmat presentaţie la curte.

Indată ce înaltul Cleros şi D-lor miniştriî aŭ înfăţoşat a lor urărî, Epitropia învêţăturilor publice şi D-luî Rectorul, cu corposul Academic, aŭ avut cinste a înfăţoşa tributul respectuluî lor, şi I. Sa, prin cuvinte bine voitóre aŭ rostit a Sa mulţămire, adăogând, că acest aşeḑămênt menit a fi isvorul virtuţeî, a sciinţelor şi a tutulor fericirilor patrieî, va fi pururea unul din cele ântêî obiecturî a îngrijirilor Sale.

Un cleric al Seminariuluî din Socola a avut norocire a rosti un cuvênt analog cu împrejurarea ***).»

*

G. Asaki, în numele Epitropieî, învită corpul didactic să asiste în ḑiua de S-tul Nicolae la Te-Deum pentru aniversarea onomastică a Impêratuluî Rusieî. Profesoriî să fie în uniformă.

*) Dosarul No. 120 curent, Archiva Statuluî.

**) Dosarul No. 21, pag. 117, archiva Statuluî.

***) Alb. rom., No. 89 din 11 Noembre 1837.

O mĕsură de mare consecință pentru Moldova, pentru cultura eĭ, a fost declararea Galaților de porto-franco în 1837 *).

*

Din reproducerea statuluĭ de lefĭ a personaluluĭ didactic, ce dăm în anexă, **) după dosarul de la archiva Statuluĭ cu No. 412, se póte avea sciința cea maĭ exactă despre totalul scólelor din Moldova.

*

După bogatul foileton de documente relative la scólă, în 1837, să trecem acum la ultima parte a cercetărilor nóstre, relative la diversele manifestațiunĭ culturale din acelașĭ an.

In 8 Iulie 1837, Eforia scólelor din Muntenia, înființéză Muzeul de sciințĭ naturale și de antichitățĭ, și numesce director pre profesorul de desemn *Valenstein.*

Iată jurnalul Eforieĭ :

«In colegiul S-tu Sava, aflându-se acum felurĭ de obiecturĭ de istoria naturală și de antichitățĭ, culese, cele maĭ multe dintr'acéstă țéră și dăruite de patrioțĭ rîvnitorĭ de înaintarea învĕțăturilor obștescĭ, și chibzuind Eforia mijlóce de a aședa aceste obiecte la un loc, a le păstra în bună orênduială și a le înmulți cu vreme, cunósce că este neapărat a însărcina cu acéstă îngrijire pe o persónă, care să pótă da tótă vremea trebuinciósă la o asemenea specială îndeletnicire.

De aceea, potrivit cu deslegarea dată de înaltul guvern încă din anul trecut, Eforia, numesce pe D. Valenstein profesorul de desemn și conservator al museuluĭ ce se întocmesce în colegiul S-tu Sava.

Indatoririle conservatoruluĭ vor fi : să așéde în bună orânduială și sistematicesce tóte obiectele ce sunt adunate și se vor maĭ aduna ; să prepareze animalele, dupe cum trebuesce, pentru a se păstra nestricate; să formeze scolarĭ, carĭ să se deprindă cu tótă lucrarea acesteĭ preparațiĭ ; să desemneze în natura lor tóte obiectele ce se așédă în muzeŭ, ca să fie gata când va face trebuință a se da în tipar; să aibă îndatorirea de a se afla în muzeŭ în tóte dilele de la 10—12 césurĭ înainte de amiadi, în care vreme ocupându-se Dumnéluĭ de îndatoririle séle, să pótă fi și museul deschis pentru orĭ-care va dori să privéscă obiectele din muzĕŭ.

Pentru acéstă osebită îndeletnicire ce se dă D-luĭ Valenstein, i se adaogă pe lângă léfa de leĭ 500, ce are ca profesor de desemn, leĭ douĕ sute pe lună, și dintr'acéstă sumă va avea a'șĭ cumpĕra Dumnéluĭ și instrumentele ce 'ĭ vor trebui la preparația animalelor.

Léfa numituluĭ profesor pentru acéstă însărcinare se va socoti de la 1 Iulie, și se va trece regulat în statele lefilor pe fieșĭ-care lună.

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăceanu, Barbu Știrbeiŭ, N. Picolo.

No. 313.—Anul 1837, Iulie 8. Bucurescĭ".

*

In acestașĭ timp în care se deschide la Bucurescĭ un muzeŭ, Banul M. Ghica, Marele

*) Aședĕmênt pentru porto-franco și întreposit la Galațĭ. (Vedĭ suplimentul la No. 25 al Albineĭ rom. din 28 Martie 1837).

**) Anexa după dosarul No. 412, archiva Statuluĭ.

Vornic din lăuntru, împreună cu Blaremberg, inginerul Statuluĭ, fac excursiunĭ şi explorărĭ archeologice.

Iată darea de sémă a acesteĭ călĕtoriĭ din «Curierul românesc» No. 46, de la 22 Noembre 1837 :

Antichităţĭ românescĭ

Articolul I

«Domnul Banul M. Ghica, marele vornic al celor din năutru, dimpreună cu D. Blaremberg inginerul Statuluĭ, a făcut în trecutele ḑile o călĕtorie în judeţele de lângă Olt, ca să vaḑă locul cel noŭ, ce s'a ales, aprópe de Turnu, ce este pe marginea Dunăreĭ, spre întemeierea unuĭ oraş, care în potriva de cetatea turcéscă Nicopoli va să fie schela nóstră comercială a Dunăreĭ, precum şi ca să facă óre carĭ cercetărĭ archeologice asupra aflăreĭ unuĭ templu închinat la sóre, ale căruĭ semne se descoperiseră de curênd, aprópe de ruinele aşeḑămêntuluĭ Roman din vechia Dachie.

D. marchizul Châteaugiron, agentul consul general al Francieĭ în aceste principate, s'a dus şi D-luĭ, ca să fie de faţă la aceste cercetărĭ.

Deosebind din acéstă călĕtorie interesantă grijile ce a avut de administraţia din năutru, spre care maĭ cu deosebire se şi dusese D. Banul Ghica, partea cea-l-altă rĕmâne un epizod tot-d'o-dată şi pitoresc şi sciinţific al acesteĭ preămblărĭ, despre care vom face aci interesantă arĕtare.

Către partea despre amiază-ḑi şi rĕsărit, şi cu depărtare maĭ cu două óre de Caracal, ce este un oraş nu departe de ruinele romane cu acelaş nume *) fiind urmele drumuluĭ celuĭ antic roman, ce 'şĭ preămbla încă pietrosul sĕŭ aşternut prin câmpia roditóre a judeţuluĭ Romanaţĭ **) în ţéra românéscă mică şi şerpueţiindu-se de cotişurile primitive ale malurilor Oltuluĭ, se află în ḑiua de astăḑĭ Slăveni, un sat alcătuit de curând de câte-va case. O casă câmpenéscă a propietaruluĭ loculuĭ şi clădită cu două caturĭ se înalţă albă şi zîmbitóre, d'asupra, pe creştetul cel maĭ înalt al săpărilor de care vorbirăm. Vederea se afundă în departe în orizonul acesteĭ câmpiĭ deschise, şi către rĕsărit este şi maĭ frumósă. Aci este valea Oltuluĭ, a acestuĭ rîŭ răpede, întins, şi mare şiroiŭ ce a săpat vêrfurile cremenóse ale Carpaţilor, şi a trecut dincóce împrăştiindu'şĭ apele sale capriciόse şi sgomotóse pe un aşternut móle şi plin de nisce prejme graţióse. Maĭ departe sunt şi alte înălţărĭ ale matceĭ acestuĭ rîŭ şi maĭ abrupte, care întinḑêndu-se în departe asupra celuĭ-l-alt mal al rîuluĭ, îl pun la miḑloc şi închipuesc d'a stânga întinsa brazdă a domenelor ţĕreĭ românescĭ ceĭ marĭ. ***) Intr'un cuvênt locul acesta este unul din sitele familiare ale DacieĬ ceĭ vechĭ, ale acestuĭ pămênt bogat înzestrat de câte trele domniile natureĭ, ce a fost atâta vreme objectul nesaţiuluĭ împĕraţilor romanĭ, şi pe urmă biruinţa cea dorită şi triumful, monumentul al luĭ Traian Daciculuĭ.

---

*) Veḑĭ No. 7 al Muzeuluĭ Naţional din 1836, la articolul întitulat suvenirĭ istorice, şi archeologice ale Dacieĭ ceĭ vechĭ.

**) In judeţul acesta a fost cea dintâiŭ descalicatóre şi cele dintâiŭ aşeḑămênturĭ romane, unde s'a colonizat Dacia transalpină, adică ţéra românéscă din ḑiua de astăḑĭ. Numele însuşĭ de Romanaţĭ arétă origina italică, pentru că sémănă că ar fi venind de la Romana-naţio. Romăna naţie, séŭ póte de la Romae-nasci, norod născut, venit de la Roma. (C. Romanat Im. Romanaţĭ.)

***) Principatul ţĕreĭ româneşcĭ de astăḑĭ se împarte în mare şi mică ţéră românéscă, care se desparte prin rîul Oltuluĭ. Aci ne este vorba de cea dinteiŭ, căcĭ ţéra românéscă mică este cunoscută maĭ cu deosebire sub numele de banatul Craioveĭ, ce maĭ din vechime se ḑicea banatul Severinuluĭ, de la numele anticeĭ cetăţĭ Severinum. (Veḑĭ No. 4 al Muzeuluĭ.)

Aprópe de acéstă locuinţă câmpenéscă, despre care am vorbit, în pólele răpedeluĭ povêrnişĭ al acestuĭ peisagiŭ încântător, în punctul unde Oltul vine să atingă cósta satuluĭ despre care am vorbit, şi printr'un unghiŭ sînos 'şĭ schimbă d'ódată direcţia, ca să se apropie de malul din potrivă, aci ḑic, isbirea acestuĭ răpede riŭ a descoperit de câtă-va vreme, semnele uneĭ petre ce locuitoriĭ loculuĭ numaĭ decât o şi desgrădiră, şi care pricinuì dărîmarea în parte, ce fu urmată de a se ivi şi o altă pétră asemenea, dar ceva maĭ mică, avênd amêndoue sub forma de altare, séŭ de socle cu cornişe, nisce inscripţiunĭ cu litere latinesci. Starea cum s'aŭ stricat feţele principale ale acestor grămăḑĭ calchere, a lăsat numaĭ nişce urme abia însemnate şi fórte întrerupte. Cu tóte aceestea se citesce fórte lămurit, în capul acestor inscripţiĭ, asupra uneia vorbele: Solis Invicto Mithrae, (La Mitra, sóre nebiruit) şi asupra alteia: Ara solis. (Altar consfinţit la sóre,)

Povĕţuiţĭ de asemenea semne, şi chiar la faţa loculuĭ a acesteĭ descoperirĭ, D. Banul Ghica şi tovarăşiĭ seĭ de călĕtorie, aŭ stătut de faţă la săparea şi cercetarea ce s'aŭ făcut acestuĭ act curios. Rezultatele sunt de un interes clasic şi cu părere de rĕŭ trebue a spune, că întórcerea cu grabă a D-lor, a fost pricina de a nu se urma maĭ înainte acéstă cercetare cu o privighere luminată.

In căutarea ce s'aŭ făcut s'a scos multe sfărămăturĭ din năutru uneĭ locuinţe subterane (de sub pămênt), ale căreia podóbe fuseseră unse cu o tencuială de ips zugrăvite în deosebite feţe. Maĭ înainte, in locul din afară al locuinţeĭ, zăcea în cărămiḑile pătrate de o mărime straşnică, ce semăna că sunt în temeliile uneĭ porşe séŭ peristil, ce slujia ca un fel de intrare la pomenita locuinţă. Pardoséla înăutru era asemenea cu cărămiḑĭ.

In trupul acesteĭ pivniţĭ pustiate şi acoperite cu multe veacurĭ maĭ înainte de exploataţia nóstră, sub dărămăturile sale, s'aŭ descoperit nisce bas-reliefe în marmură, cele maĭ multe în bucăţĭ despărţite, şi avênd încă urmele ale acesteĭ dărămăturĭ de maĭ înainte; bas-reliefele sunt, care maĭ mult, care maĭ puţin stricate, se înfăţişéză într'o formă maĭ pătrafă şi se sfârşesc în partea din sus printr'o încadrare cu boltă în formă de peşteră; închipuirea fie-căreia este o alegorie mistică, care poftoresce pe fie-care din trênsele. Căcĭ este maĭ tot acea închipuire, înfăţişând un tinĕr într'o cavernă, în cap cu mitra, şi pe dênsul cu tunica şi hlamida; ţine pe un genuche un taur ce l'a doborît şi i-a înfipt un cuţit în gât. Un şarpe şi un câne se răped asupra dobitoculuĭ şi sémănă că ajută, ca să rĕstórne jertfa*), douĕ figurĭ de marginea încadrăreĭ sunt aşezate una în potriva alteia, şi într'o poziţie ce însemnéză odihnă. Douĕ din aceste bas-reliefe coprind, afară de grămada principală, nişce adause, precum: un om înţepând un boŭ ce l'a prins de córne, gurna sfinţită şi paserile simbolice poftorite în capul închipuireĭ. Dedesubt un şir de închipuirĭ mitice împărţite în despărţirĭ neregulate în formă de peştere, din care una coprinde un cap de leŭ, alta o jertfă omenéscă, a treia nişte ómenĭ şeḑênd cu torţe în mână. Maĭ departe se vede o cadrige (un fel de căruţ cu douĕ róte) în care sunt douĭ ómenĭ îmbrăţoşaţĭ, pe urmă o figură bărbătéscă strînsă şi încolăcită de un şérpe; în sfârşit tot acest şérpe se vede în tótă lungimea, ca pe d'asupra tutulor despărţirilor acestea, un car tras de douĭ caĭ, douĕ figurĭ într'o poziţie de rugăciune şi în faţa uneĭ pasere şi a unuĭ cap de taur; o mică statue trunchiată de colo până dincolo şi un simulacru al luĭ Joe, închipuesc atâtea fragmente singuratice ce alcătuesc totul norocitelor rezultate a acestor cercetărĭ. Tălmăcirea origineĭ locuinţeĭ subterane ce s'a aflat, precum şi a semnelor simbolice

*) D. Marchizul de Châteaugiron a recunoscut acest simulacru a fi o jertfă la Mitra (séŭ sóre) după cum câţĭ-va vechĭ anticarĭ şi anume părintele Bernard de Montfocon aŭ reprodus în gravurile lor tipul acesteĭ jertfe.

ce se vĕd, alcătuesc o disertaţie de cel maĭ înalt interes, ce o păstrăm pentru al doilea articol ce se va publica în numĕrul viitor.

Bucurescĭ.

Antichitățĭ romănescĭ

Articolul II

Alăturând o fóie deosebită cu închipuire a bas-reliefelor de care am vorbit în art. 1, voim a face cunoscut isprava deosebitelor nóstre cercetărĭ asupra acesteĭ materiĭ, care cu tóte că ne lipsesce cea maĭ multă parte din ajutórele sciinţifice trebuinciόse la acéstă lucrare, însă pot să dea tălmăcireĭ nóstre rézămul cel maĭ aprópe de adevĕr.

Din antichitatea cea maĭ veche şi maĭ depărtată, magiĭ religieĭ lu Zoroastru, în Persia, se închina la sóre, séŭ privindul ca o icónă şi ministru al creatorului, séŭ socotindul ca un Dumneḑeŭ, care dă viaţă la tótă natura, şi 'l slăvea sub numele de Mitras, ce însemnéză iubitor, séŭ făcĕtor de bine. Epitetul acesta încetul cu încetul se făcu ca un nume propriŭ al acestuĭ ḑeŭ, ale căruia ţeremoniĭ venite din strĕinătate, figurară câtă-va vrĕme în imperiul roman, peste ruinele mitologieĭ grecescĭ. Cultul (séŭ slujba) ḑeuluĭ Mitra trecu în Kapadochia şi în Grecia. Pompeĭ în rĕsboiul cu piraţiĭ 'l făcu cunoscut în Roma, de unde s'a rĕspândit în tótă Italia.

După aşeḑămêntul luĭ Zoroastru, care el cel dintâiŭ alese o peşteră răcorită de fântâne şi încoronată de verdéţă ca să serbeze misterele acestuĭ ḑeŭ, sĕrbătorile şi ţirmoniile religióse întemeiate spre cinstea luĭ Mitras se sevêrşa în ḑile hotărîte, prin peşterĭ.

Iată ingeniósa tâlcuire ce face episcopul d'Adria despre un monument Mitriac descoperit într'un asemenea altar. După ḑisa luĭ „Taurul ceresc ce se află în semnele zodiaculuĭ în care sórele (în luna luĭ Aprilie) începe a da doveḑĭ de puterea sa, este asemenea şi simbolul luneĭ. Mitras sub chipul unuĭ tênĕr, în cap cu bonetul frigian şi îmbrăcat orientaleşce şi care dobóră un taur, însemnéză puterea sóreluĭ, când se înpotrivesce influirilor luneĭ a se rĕspândi asupra pămêntuluĭ ca să'l rodnicéscă ; de aci iar semnul tauruluĭ este şi simbol al Venereĭ. Cânele este Sirius, séŭ câinele ceresc, în care planetul principal aste în cea maĭ înaltă tréptă de putere. El se răpede la taur, ca să'l facă a vărsa îmbelşugate influenţe, ce aŭ drept simbol sângele ce curge în unde. Ḑeul 'ĭ-a deschis gâtlejul cu un cuţit şi zéma dătătóre de viaţă curge în îmbelşugare din rană. Un şérpe se strecóră ca să lingă sângele ce curge în unde; el este simbolul cunoscut al sóreluĭ şi al anuluĭ, dar maĭ cu deosebire emblema ḑeuluĭ Sabazinos, ḑeitate a elementuluĭ curgător séŭ umed.

Tóte aceste analoghiĭ aŭ nisce relaţiĭ învederate cu aceleaşĭ tipurĭ simbolice a fragmentelor nóstre pămêntescĭ, ce se vĕd în alăturata fóie, şi nu e trebuinţă a maĭ face o altă tâlcuire.

Putem dar cu îndrăznélă să arĕtăm, că rĕmăşiţele subterane descoperite la Slăvenĭ era o parte din templul închinat la misterele sóreluĭ ; că închipuirea de căpetenia a bas-reliefelor nóstre, este înfăţişarea acoperită a însăşĭ acesteĭ stele şi cunoscute sub numele şi forma ḑeuluĭ Mitras; că încadrarea cocârjită cu care se vede ocolită închipuirea acésta, însemnéză peştera, séŭ templul subteran ce 'ĭ era consfinţit; că acele două petre cu inscripţiĭ ce s'aŭ aflat în acelaşĭ loc aŭ fost altare votive ; şi că în sfârşit tóte petrele deosebite ale acestuĭ loc religios şi mistic, despre care am dat aci o desăvêrşită descriere sunt atâtea înfăţişerĭ simbolice ce aŭ relaţiĭ cu ţirmoniile mitriace.

Cele două figurĭ asemenea ce se vĕd stând la mărginile acestor două monumente, fiecare ţiind câte o torţă, din care una este rĕsturnată şi alta ridicată, sunt emblemele luĭ Lu-

țifer și Esperito, séŭ ale ḑileĭ și nopțeĭ, două geniurĭ din suita obicĭnuită a luĭ Mitras Persanul.

Mica statue deosebită despre care am vorbit în descoperirile nóstre și care aci se arétă în marginea alăturateĭ foĭ, sémănă a aduna în sine tipul nedespărțit a unuia din aceste geniurĭ.

Inchipuirile simbolice, înșirate în forma leuluĭ, simbolul țăriei sóreluĭ, când ajunge la acest semn al zodiaculuĭ; sub forma aceluĭ om îmbrăcat ca ḑeul Mitras, ce este gata a înjunghia, și altul îngenuchiat, este un preot mitrian care cércă pe un tĕnĕr cu una din cele 80 de încercărĭ prin care trebuia să trécă cine-va ca să fie primit în misterele luĭ Mitra, și care aci este încercarea ce se numea a săbieĭ. Adică că acel primit este amenințat prin tóte chipurile cu ascuțițul [illegible] săbiĭ ce ministrul, séŭ preotul ḑeuluĭ 'ĭ face asupra tutulor părților trupuluĭ. Cele două figurĭ ce șed cu torțe aprinse în mână înfățișéză o grămadă din ómeniĭ introdușĭ în misterurĭ ca nisce paznicĭ aĭ templuluĭ și însărcinațĭ cu focul sfințit. Afară din acest coprins religios întunecos și in aer, dupe cum se arétă prin lipsa încadrăreĭ peștereĭ séŭ a subteraneĭ, este Apolon, ḑeul sóreluĭ la I. regĭ și romanĭ ce sta în carul sĕŭ tras cu patru caĭ, a căror îndreptare a capetelor arétă așia de bine cele patru părțĭ ale lumeĭ, sémănă că se împărtășesce cu Mitras, ce este închipuit lângă dênsul, întocmaĭ ca el, exercițiul roditóreĭ sale puterĭ, alegorie ingeniósă, a două culte séŭ credințe solare ale aceĭ epohe; adecă a rĕsărituluĭ și a apusuluĭ, ca să arĕte, că aŭ un tot acela și singur început.

In sfîrșit cea din urmă figură este un Laocoon, icóna al cultuluĭ luĭ Apolon, al căruia el este preotul sfințit și care coprins prin mijlocul trupuluĭ printr'un grozav și mare șérpe, cu o mână caută să se mântue și cu alta cere ajutorul ceruluĭ.

Corbul fiind maĭ cu deosebire consfințit la Mitras, pasĕrea închipuită pe fragmentul deosebit, cum și ceea ce figuréză și în cele-l-alte bas-reliefe îndată după arcul tras, sémănă că închipuesc acéstă pasĕre simbolică.

Tóte aceste scobiturĭ (sculpture) curat romane, sunt d'un stil neîngrijit, ce póte să le socotéscă cine-va că sunt din vécul III, când superstiția și despotismul băgase în tóte sufletele o sistemă de nimicie și slugărie, ce se întinse și chiar peste imaginația artiștilor.

W. de Bl. (de Blaremberg).

Tezaurul de la Petrósa a căruĭ istorie și studiŭ l'a făcut D. Al Odobescu, în monumentala D-sale lucrare recentă, încă preocupă atentiunea bărbaților culțĭ din principate.

Alb. rom. din 1837, în Septembre, în supl. de la No. 74, termină o dare de sémă despre acest tesaur.

•

Și în Moldova se fac unele săpăturĭ, de și rĕŭ conduse. Alb. rom. No. 79 (7 Octombre 1837) scrie:

„Ființa ruinilor (surpăturĭ) a uneĭ politiĭ romane, aprópe de Galațĭ, s'aŭ însemnat acum maĭ mult de cât un véc, de învĕțatul Domn Dimitrie Cantemir.

Dar de atuncea împrejurările nu se părea favorisitóre unor asemenea cercărĭ archeologice. Numaĭ în véra trecută s'aŭ făcut óre-care căutare și resultatul a îndemnat pe D. C. Ventura a face nouĭ cercărĭ, care s'aŭ încununat cu o dorită ispravă. In 30 a trecu-

teĭ lunĭ, s'aŭ găsit în acele surpăturĭ un vas cu 3.700 bucățĭ antice monedă de argint, care îndată s'aŭ trimes aicea spre a fi înparte așeḑate la muzeul național.

G. Seulescu a dat maĭ apoĭ promisa descriere.

*

Societatea de sciințe naturale din Iașĭ prospera. In Aprilie 1837 ea publica în Alb. rom. No. 27, următorul avis.

„Se aduce la cunoscința obșteĭ, cum că cabinetul istorieĭ naturale, cu învoirea cinstiteĭ Epitropiĭ a învĕțăturilor publice, s'aŭ așeḑat în casele institutuluĭ, în prijma Academieĭ și că în tóte duminícile este deschis, dimineța de la 10 césurĭ până la 2 după amiază-ḑi."

La 13 Decembre 1837 comitetul cabinetuluĭ de istoria naturală: C. Sturdza, Dr. Cihac și Fr. Bel, aŭ adresat luĭ Vodă o petiție cerênd *local stabil*, propriŭ a înlesni desvoltarea sporindă a cabinetuluĭ. Societatea propusese boerimeĭ cumpĕrarea caselor D-luĭ C. Sturdza prin o societate de acționarĭ.

Cumpĕrarea nu isbuti, căcĭ nu se aflase de cât 44 subscriitorĭ din 100 necesarĭ pentru a se dobândi 3.000 galbenĭ, prețul caseĭ. Societatea spera să pótă instala muzeele în catul de jos și să închirieze pe cel de sus, ca să plătéscă cu venitul ratele împrumutuluĭ.

Vodă pune resoluția către sfat: „să se ia în băgare de sémă acéstă cerere și să se facă cuvenita punere la cale spre a se statornici acest așeḑământ de mare cuviință și de cinste țĕreĭ nóstre. De care prin anaforă să Ni se aducă la cunoscință fără întârḑiere."

Scheletul de elefant, ajuns legendar prin sfaturile prealabileĭ alegerĭ a luĭ Vodă Cuza a fost cumpĕrat, în parte, prin subscriere publică în 1837. Departamentul trebilor din năutru în 28 luna Maiŭ 1837, cu No. 10.018, rĕspunde societățeĭ de istorie naturală, la adresa eĭ No. 12, că după raporturile din județe, numaĭ în Bacăŭ s'aŭ adunat 372 leĭ pentru scheletul elefantuluĭ.

Deja în Ianuarie 1837, cabinetul de sciințe naturale se înavuțise cu maĭ multe darurĭ.*)

«Societatea Istorio-Naturală cu plăcere aduce la cunoscința publică, cum că aŭ primit pentru Cabinet, în schimb de óre-carĭ obiecturĭ din țéră, următórele: 1. De la Francfort 55 felurĭ de quadrupede și paserĭ străine ale Europiĭ, între care maĭ cu sémă se deosebesce Ornithorinchus Paradoeus de la Noua Olandia (în a 5-a parte a lumiĭ) dobitoc fórte curios, semănând cu quadruped, (patru picióre) și cu o rață. Nasua-rufa de la America de améḑi, ce este un fel de urs al căruia nutreț sunt numaĭ furnicile.

Un Irax Capensis de la Capul buneĭ Speranțe ce este un fel de Blero.

2) De la Minchen s'aŭ primit 11 felurĭ de quadrupede și de pasĕrĭ între carĭ se însemnéză Antilopa pigmea, un fel de căprióră, care nu se face nicĭ o dată maĭ mare de un mel de 3 sĕptemânĭ.

3) De la Maĭanța 17 felurĭ, între carĭ se află un tênĕr urs de felul cel maĭ înalt și cel maĭ sĕlbatec al Americeĭ de Nord. O vulpe de Virginia (America), fórte frumos exemplar. Câte-va rare felurĭ de liliecĭ aĭ Americeĭ de Nord, a cărora aripĭ întinse sunt de două palme.

Maĭ multe felurĭ de pasĕrĭ apatice de la Marea înghețată.

Societatea nădăjduesce ca D-lor boeriĭ și publicul vor avea din acésta o probă că a eĭ rîvnă întru lucrare urméză sporind întru adăogirea Cabinetuluĭ.»

*) Alb. Rom. No 9 din 3 Ianuarie 1837.

*

In No. 74 al Alb. rom. din 1837, de care deja vorbirăm, se spune despre congresul naturaliştilor de la Freiburg, din 1838, la care va lua parte şi D-nu Cihak, ca representant al societăţeĭ Istorieĭ-Naturale din Iaşĭ. *)

*

In acestaşĭ an 1837, Societatea de naturaliştĭ din Iaşĭ proectéză editarea uneĭ foĭ sciinţifice-practică.

Alb. rom. No. 3, din 10 Ianuarie 1837 scrie:

«Potrivit cu scopul urzirii sale, Societatea Istorio-Naturală in Moldova, dorind a se face folositóre iconomilor şi lucrătorilor de pămênt, aŭ publicat programa uneĭ gazete în limba românéscă şi intitulată Oziris, a căreia redacţie s'aŭ încredinţat, D-nilor Aga G. Asaki, Doctoruluĭ de Cihak şi D. A. L. Vinkler.

Cărţile cele vestite şi gazetele străine în asemenea materie, precum şi rodul cercărilor culese aicea în ţéră, vor fi îmbelşugat isvor, de unde se va adăpa acéstă fóie periodică, care va tractarisi tóte ramurile iconomieĭ rurale şi va publica tot-d'o-dată preţurile producturilor prin ţéră, la Galaţĭ şi Brăila, un extract după tóte mĕsurile administrative care Guvernul va lua în folosul agricultureĭ şi a comerciuluĭ. D-niĭ proprietariĭ, plătind câte un leŭ pe rêndul tipărit, vor putea publica în acea fóie vîndarea producturilor lor, séŭ darea în posesie a moşiilor.

Fóea se va tipări în 4° o dată pe lună, câte 32 până la 48 feţe, cu stampe litografisite. Preţul pe an este de 72 leĭ. Abonamentul se face în magasia librărieĭ Bell et Compagn.

*

In anul 1837, se tipăresce cartea de versurĭ a luĭ Barbu Paris Momulénul. Autorul murise în 1836.

Eată tristul apel ce Eliade face pentru tipărirea versurilor luĭ Momulénu: **)

„Rĕposatul Barbu Paris Momulénul, murind în anul trecut, a lăsat o familie numerósă de micĭ copiĭ nevêrsnicĭ, băeţĭ şi fete, şi o soţie vĕduvă fără nicĭ o stare, neputênd să lase nimic fiilor sĕĭ, decât un nume cinstit şi câte-va poesiĭ netipărite, sórta maĭ a tuturor ce se uĭtă pe sine vrênd să slujéscă din putinţele sale altora. Vĕduva acestuĭ poet, care a dat afară maĭ multe poesiĭ ale sale, într'o vreme când nimic nu se vedé în literatura nóstră, neavênd nicĭ un mijloc de a'şĭ cresce nevîrstnica şi numerósa sa familie, se arétă compatrioţilor sĕĭ cu sigura moştenire de la soţul sĕŭ, cu poesiile luĭ. Un creştin s'a găsit şi cu a sa cheltuială le-a şi pus în tipar, dar ca să se pótă face vre-un ajutor aceste vrednice de tótă ajutorinţa familiĭ, nu e destul să fie tipărită; trebue să se şi cumpere de amatorĭ, şi negoţul cărţilor până acum nu este întins în ţéra nóstră. Pentru care sunt rugaţĭ toţĭ câţĭ simt că li se bate ceva în inimă, când vĕd nenorocirea altuia, că îĭ tremură buza şi i se împle ochiĭ de lacrimĭ, când aud un prunc că cere pâne la mumă-sa, care neavênd de unde să 'ĭ-o dea rădică ochiĭ la ceriŭ, să alerge spre cumpĕrarea şi desfacerea acestor cărţĭ pe la cunoscuţiĭ lor. Acest om a cântat nenorocirea patrieĭ, a veselit pe mulţĭ cu poesiile séle, a fost cel d'întâiŭ ce a făcut pe Românĭ să vĕdă şi eĭ tipărite óre-

*) Doctoriĭ din Iaşĭ aŭ pus să batĭ o medalie comemorativă a protecţiuneĭ ce M. Sturdza a acordat sciinţeĭ.

**) Curierul român No. 4, din 26 Martie 1837.

carĭ poesiĭ maĭ regulate, a alergat plin de bucurie ca să slujéscă la miĭ de ómenĭ. Masa luĭ era deschisă la mulţĭ săracĭ, casa luĭ a găzduit pe mulţĭ călĕtorĭ, şi e pĕcat de Dumnedeŭ, copilaşiĭ luĭ să fie străinĭ în pămêntul lor! Nu întind mâna, că nu sciŭ să céră, dar fie-care ţine câte o carte a părinteluĭ lor, o întinde la ceĭ ce-ĭ aud şi dice: „Ne e fóme!"

Colecţia acestor poesiĭ coprinde următórele:

1. Omul în starea fireĭ şi în societate. 2. Patria. 3. Munţiĭ. 4. Virtuosul. 5. Pĕcătosul. 6. Nădejdea. 7. Lacrimile. 8. Pocăinţa. 9. Nóptea. 10. Luna. 11. Medul nopţeĭ. 12. Cocoşul. 13. Clopotul. 14. Primăvéra. 15. Tómna. 16 Mormîntul. 17. Fabule şi altele. Preţul cărţeĭ este 4 sfanţĭ. Doritoriĭ se vor îndrepta a se prenumĕra la D. profesor de istorie F. Aaron, în Sfîntul Sava; iar la judeţe la d-niĭ profesorĭ aĭ şcólelor naţionale.

Cartea până în Pascĭ va eşi de sub tipar*.)

*

Un scriitor de merit ca Momulénu lasă după el familia în mizerie. Nu se póte dice însă că tuturor scriitorilor li se întêmplă aşia ceva. Insuşĭ Domnitorul protegé pe uniĭ din scriitorĭ.

Citim în Curierul român No. 8, din 10 Aprilie 1837:

«M. S. Prea Inălţatul nostru Domn în cuget să încurageze talentul şi să cinstéscă ostenelile celor ce se străduesc întru cultura limbeĭ, a bine-voit a adresa către D. C. Aristia traducĕtorul luĭ Omer, următórea epistolă, care a pricinuit o mare simţiciune în tóte duhurile învĕţaţilor, ca o pildă şi frumos început de a-şĭ arunca stăpânitoriĭ un ochiŭ băgĕtor de sémă şi la ostenelile şi producţiile duhuluĭ şi talentuluĭ, pildă care până acum nu s'aŭ arĕtat în analele patrieĭ nóstre. Când un stăpânitor ĭea de aprópe îngrijirea scólelor şi încuragerea bărbaţilor ce se ostenesc a pregăti o viitorime maĭ înţelegĕtóre, tot-d'a-una a fost semn, că s'a pus în punctul cel adevĕrat de vedere al înalteĭ sale însărcinărĭ, şi a vĕdut curat adevĕratele elemente ce-ĭ trebuesc spre îndreptarea şi fericirea norodelor sale, şi despre acésta M. S. a dat dovadă îndată după suirea sa în scaun, cu cinstea ce a făcut profesoratuluĭ şi cu vizitarea şcólelor.

«Noĭ, Alexandru Dimitrie Ghica Voevod,

Cu mila luĭ Dumnedeŭ Domn a tótă ţéra românéscă.

Către D. Constantin Aristia.

«Primind de la Domnia ta traducţia Rapsodieĭ 1. a Iliadiĭ luĭ Omer, am vĕdut silinţele şi talentul Domnieĭ tale în acéstă frumósă şi esactă traducţie, care adăogêndu-se pe lângă cele-l-alte strădaniĭ ce aĭ pus şi în alte îndeletnicirĭ, îţĭ câştigă, Domnule, un drept de recunoscinţă din partea Domnieĭ mele şi a tuturor Românilor.

Citind acéstă traducţie, am vĕdut iar şi câtă dovadă daĭ despre destoĭnicia limbeĭ românescĭ sub péna de artist, şi mĕ bucur când asemenea bărbaţĭ, cu mijlóce ca ale Dumitale, işĭ întrebuinţéză ast-fel de frumos césurile lor de odihnă.

Trimiţând pe lângă acésta o tabacheră de aur, primesce-o ca un semn al luăreĭ nóstre în sémă a folositórelor Dumitale ostenelĭ.»

Anul 1837, Aprilie 7.

---

*) Vedĭ anexa la acéstă pagină.

Eforia scólelor din Bucurescî dispune a se face o lucrare de o însemnătate maî deosebită. Acésta este acea prevědută prin jurnalul da la 1 Maiŭ 1837. Eforia hotăresce, ca o comisiune de 5 persóne (Poenaru, Marcovicî, I. Popp, G. Ionide, F. Aaron) să traducă în românesce dicţionarul; *„L'Abrégé du dictionnaire de l'Académie française"*.

Jurnal

„După chibzuirea ce s'a făcut de cinstita Eforie a scólelor, subsemnaţiî se însărcinéză a lucra un dicţionar francezo-românesc cu îndatoririle şi condiţiile următóre:

1) Fieş-care din subsemnaţiî colaboratorî, va lucra cel puţin câte treî feţe pe săptămână din dicţionarul cel mic al luî *Maçon*.

2) Toţî colaboratoriî să se adune câte o dată pe săptămână pentru revisia acesteî lucrărî.

3) Foile ce se vor lucra de fieş-care colaboratorŭ să se trécă într'o listă însemnându-se de la care şi până la care dicere se încep şi se închee foile lucrate de fie-care. Acéstă listă şnuruită cu pecetea Eforieî şi iscălită de toţî colaboratoriî se va păstra în cancelaria scólelor.

4) Corectura la tipărirea dicţionaruluî va trebui să se facă iarăşî de colaboratorî, lucrând fie-care cu rêndul câte o cólă de tipar. Iar déca vre-unul din colaboratorî va lipsi din rêndul sěŭ, se va împlini trebuinţa de acela care va reveni după dênsul. Cóla de corectura cea după urmă în care ne maî găsindu-se nicî măcar o greşélă se va scrie *imprimatur*, va trebui să se iscălêscă de acela care va fi făcut corectura, şi să se însemneze într'o deosebită listă, ca să se scie câte cóle va fi corectat fie-care colaborator. Acéstă listă se va păstra iarăşî în cancelaria Eforieî, şnuruită şi iscălită, precum maî sus s'aŭ dis, şi pentru cea-l-altă listă de traducere.

5) Dicţionarul să se tipărêscă cu cheltuială din casa scólelor în treî miî exemplare; după aceea, făcêndu-se socotélă de costul tipărireî şi al legătureî, precum şi de plata comisionuluî vînděreî, să se hotărêscă pentru vîndarea aceluî dicţionar, un preţ ast-fel, în cât din vîndarea a una mie exemplare, să se despăgubêscă casa scólelor de tóte cheltuelile şi apoî după ce se va vinde acéstă una mie exemplare cele-l-alte două miî se vor vinde iarăşî sub îngrijirea cinstiteî Eforiî în folosul colaboratorilor, îngrijindu-se că la fie-care adunare de leî două miî să se împarţă acéstă sumă după analogul ce se se va cuveni fie-căruia, adecă se va socoti cóla tălmăcită şi cóla corectată deopotrivă, şi se va da parte de beneficiŭ fie-căruî colaborator proporţionat cu numěrul cólelor ce va fi tălmăcit şi va fi corectat fie-care din subsemnaţiî colaboratorî.»

Ion Popp. G. Ionid. Simion Marcovicî. F. Aaron. Petrache Poenaru.

«Lucrarea acésta fiind fórte folositóre pentru înlesnirea traducerilor în limba românéscă, se primesce cu mulţămire propunerea ce se face într'acésta şi se întăresce de către Eforie, spre a se urma întocmaî.»

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăcenu, Barbu Ştirbeiŭ, N. Picolu.

Anul 1837, Maiŭ 1. Bucurescî.

Altă lucrare proiectată de Eforie, prin jurnalul sěŭ de la 31 Iulie, dispune a se da o medalie de aur la acea persónă, care va traduce atlasul luî Besaf (?) în românesce. Cu acéstă lucrare însărcinéză apoî pe D. Iosif Genilie, profesor de Geografie.

Epitropia învĕţăturilor publice din Moldova se ocupă şi ea de cărţile didactice. Se tipăpăresc maĭ multe cărţĭ sub patronagiul eĭ.

Profesorul gimnasial Paulini a tradus şi prelucrat gramatica românο-latină, partea etimologică, după o programă germano-latină utilisată în scólele austriace.

Profesorul N. Drăghinicĭ a tipărit 300 exemplare din abecedarul latin, după porunca Epitropieĭ.

Popescu Scriban, în 28 Decembre 1837, propune Epitropieĭ tipărirea cărţeĭ: „*Intâile cunoscinţĭ*" cu text frances; asemenea gramatica de Fournier; asemenea *Ambroise Crusoe*, carte morală; asemenea *Mórtea luĭ Socrate*, dramă; asemenea *Prescurtare a geografieĭ vechĭ a Dacieĭ, a Moldoveĭ şi a ţereĭ Românescĭ*.

Epitropia aprobă tipărirea acesteĭ din urmă, dar Asaky, conformându-se regulamentuluĭ scolar, în 12 Ianuarie 1838, cu adresa No. 8, trimite cartea în prealabila cercetare a uneĭ comisiĭ ce o va numi comitetul academic. Acesta, în Februarie 1838, raportéză cu No. 7, Epitropieĭ, că: „după însărcinarea pusă asupra iscăliţilor de a lua în revisie cărticica alcătuită de D-luĭ Pitarul V. Popescu, intitulată „Scurtă privire a geografieĭ Dacieĭ, a Moldoveĭ şi a ţereĭ românescĭ", şi neaflând într'însa nimic în potriva religieĭ, guvernuluĭ şi a moraluluĭ, se aprobéză de către iscăliţiĭ a se da în tipar, spre folosul public". *)

Curiósă cercetare didactică! Comisiunea este preocupată în acéstă critică didactică de rolul de censură, în loc de a judeca lucrarea din respect didactic şi sciinţific. (Dosarul No. 21 curent Archiva Statuluĭ).

G. Seulescu, la Iunie 1, 1837, conform decretuluĭ Epitropieĭ de la 1836, ḑice el, „alcătuind şi paradosind o prescurtare de cronologie şi istorie universală pentru clasele gimnasiale", cere tipărirea eĭ dupe resoluţiunea Epitropieĭ din 15 Septembre 1836. Epitropia aprobă.

Referendarul G. Asaki, la 14 Aprilie 1837, raportéză Epitropieĭ, că „D. Ion Ionescu, carele din îngrijirea cinstiteĭ Epitropiĭ a ajuns în stare de a putea fi folositor ramuluĭ învĕţăturilor, pentru care se află şi candidat la catedra filologieĭ românescĭ," a tradus acum din franţuzesce «*vieţele filosofilor de Fénélon*». Asaki propune tipărirea acesteĭ cărţĭ cu cheltuiala caseĭ scólelor în folosul alcătuitoruluĭ, conform art. 229 şi 230 din reg. scolastic de la 1835. (Dosar No. 21, Arh. Statuluĭ, pag. 113).

Prin jurnalul de la 28 Martie 1837, comitetul academic aprobă tipărirea cărţeĭ de „Istorie naturală de D-rul şi cavaler Cihak". Cartea fiind deja tipărită de chiar autoriĭ, cu multă ostenélă şi cheltuélă, comitetul propune a i-se da o remuneraţie analogă cu ostenéla. In raportul lor Asaki şi Sĕulescu, amintesc un fapt, că Cihak, de şi a fost numit profesor de istoria naturală la Academie, cu decretul de la Septembre 1835, n'a

*) In comisiune eraŭ: Petru Câmpénu, profesor de filosofie şi censorul Academieĭ şi G. Seulescu. (Dosarul No. 21 curent, archiva Statuluĭ).

Eforia scólelor din Bucurescĭ dispune a se face o lucrare de o însemnătate maĭ deosebită. Acésta este acea prevĕḑută prin jurnalul de la 1 Maiŭ 1837. Eforia hotăresce, ca o comisiune de 5 persóne (Poenaru, Marcovicĭ, I. Popp, G. Iónide, F. Aaron) să traducă în românesce dicţionarul: „*L'Abrégé du dictionnaire de l'Académie française*".

Jurnal

„După chibzuirea ce s'a făcut de cinstita Eforie a scólelor, subsemnaţiĭ se însărcinéză a lucra un dicţionar francezo-românesc cu îndatoririle şi condiţiile următóre:

1) Fieş-care din subsemnaţiĭ colaboratorĭ va lucra cel puţin căte treĭ feţe pe sĕptĕmână din dicţionarul cel mic al luĭ *Maçon*.

2) Toţĭ colaboratoriĭ să se adune căte o dată pe sĕptĕmână pentru revisia aceste lucrărĭ.

3) Foile ce se vor lucra de fieş-care colaboratorŭ să se trécă într'o listă însemnându-se de la care şi până la care ḑicere se încep şi se închee foile lucrate de fie-care. Acéstă listă şnuruită cu pecetea Eforieĭ şi iscălită de toţĭ colaboratoriĭ se va păstra în cancelaria scólelor.

4) Corectura la tipărirea dicţionaruluĭ va trebui să se facă iarăşĭ de colaboratorĭ, lucrând fie-care cu rĕndul căte o cólă de tipar. Iar déca vre-unul din colaboratorĭ va lipsi din rĕndul sĕŭ, se va împlini trebuinţa de acela care va reveni după dênsul. Cóla de corectura cea după urmă în care ne maĭ găsindu-se nicĭ măcar o greşélă se va scrie *imprimatur*, va trebui să se iscăléscă de acela care va fi făcut corectura, şi să se însemneze într'o deosebită listă, ca să se scie căte cóle va fi corectat fie-care colaborator. Acéstă listă se va păstra iarăşĭ în cancelaria Eforieĭ, şnuruită şi iscălită, precum maĭ sus s'aŭ ḑis, şi pentru cea-l-altă listă de traducere.

5) Dicţionarul să se tipărésca cu cheltuială din casa scólelor în treĭ miĭ exemplare; după aceea, făcêndu-se socotélă de costul tipăririĭ şi al legătureĭ, precum şi de plata comisionuluĭ vinḑĕreĭ, să se hotărésca pentru vinḑarea aceluĭ dicţionar, un preţ ast-fel, în cât din vinḑarea a una mie exemplare, să se despăgubéscă casa scólelor de tóte cheltuelile şi apoĭ după ce se va vinde acéstă una mie exemplare cele-l-alte douĕ miĭ se vor vinde iarăşĭ sub îngrijirea cinstiteĭ Eforiĭ în folosul colaboratorilor, îngrijindu-se că la fie-care adunare de leĭ douĕ miĭ să se împarţă acéstă sumă după analogul ce se se va cuveni fiecăruia, adecă se va socoti cóla tălmăcită şi cóla corectată deopotrivă, şi se va da parte de beneficiŭ fie-căruĭ colaborator proporţionat cu numĕrul cólelor ce va fi tălmăcit şi va fi corectat fie-care din subsemnaţiĭ colaboratorĭ.»

Ión Popp. G. Iónid. Simion Marcovicĭ. F. Aaron. Petrache Poenaru.

«Lucrarea acésta fiind fórte folositóre pentru înlesnirea traducerilor în limba românéscă, se primesce cu mulţămire propunerea ce se face într'acésta şi se întăresce de către Eforie, spre a se urma întocmaĭ.»

Alexandru Filipescu, Stefan Bălăcênu, Barbu Ştirbeiŭ, N. Picolu.

Anul 1837, Maiŭ 1. Bucurescĭ.

Altă lucrare proiectată de Eforie, prin jurnalul sĕŭ de la 31 Iulie, dispune a se da o medalie de aur la acea persónă, care va traduce atlasul luĭ Besaf (?) în românesce. Cu acéstă lucrare însărcinéză apoĭ pe D. Iosif Genilie, profesor de Geografie.

*

Epitropia învěțăturilor publice din Moldova se ocupă și ea de cărțile didactice. Se tipăresc maĭ multe cărțĭ sub patronagiul eĭ.

Profesorul gimnasial Paulini a tradus și prelucrat gramatica româno-latină, partea etimologică, după o programă germano-latină utilisată în scólele austriace.

Profesorul N. Drăghinicĭ a tipărit 300 exemplare din abecedarul latin, după porunca Epitropieĭ.

Popescu Scriban, în 28 Decembre 1837, propune Epitropieĭ tipărirea cărțeĭ: *„Intâile cunoscințĭ“* cu text frances; asemenea gramatica de Fournier; asemenea *Ambroise Crusoe*, carte morală; asemenea *Mórtea luĭ Socrate*, dramă; asemenea *Prescurtare a geograficĭ vechĭ a Dacieĭ, a Moldoveĭ și a țereĭ Românescĭ.*

Epitropia aprobă tipărirea acesteĭ din urmă, dar Asaky, conformându-se regulamentuluĭ scolar, în 12 Ianuarie 1838, cu adresa No. 8, trimite cartea în prealabila cercetare a uneĭ comisiĭ ce o va numi comitetul academic. Acesta, în Februarie 1838, raporteză cu No. 7, Epitropieĭ, că: „după însărcinarea pusă asupra iscăliților de a lua în revisie cărticica alcătuită de D-luĭ Pitarul V. Popescu, intitulată „Scurtă privire a geografieĭ Dacieĭ, a Moldoveĭ și a țereĭ românescĭ“, și neaflând într'însa nimic în potriva religieĭ, guvernuluĭ și a moraluluĭ, se aprobéză de către iscăliții a se da în tipar, spre folosul public“. *)

Curiósă cercetare didactică! Comisiunea este preocupată în acéstă critică didactică de rolul de censură, în loc de a judeca lucrarea din respect didactic și sciințific. (Dosarul No. 21 curent Archiva Statuluĭ).

*

G. Seulescu, la Iunie 1, 1837, conform decretuluĭ Epitropieĭ de la 1836, dice el, „alcătuind și paradosind o prescurtare de cronologie și istorie universală pentru clasele gimnasiale“, cere tipărirea eĭ dupe resoluțiunea Epitropieĭ din 15 Septembre 1836. Epitropia aprobă.

Referendarul G. Asaki, la 14 Aprilie 1837, raporteză Epitropieĭ, că „D. Ion Ionescu, carele din îngrijirea cinstiteĭ Epitropiĭ a ajuns în stare de a putea fi folositor ramuluĭ învěțăturilor, pentru care se află și candidat la catedra filologieĭ românescĭ,“ a tradus acum din franțuzesce «*viețele filosofilor de Fenélon*». Asaki propune tipărirea acesteĭ cărțĭ cu cheltuiala caseĭ scólelor în folosul alcătuitoruluĭ, conform art. 229 și 230 din reg. scolastic de la 1835. (Dosar No. 21, Arh. Statuluĭ, pag. 113).

Prin jurnalul de la 28 Martie 1837, comitetul academic aprobă tipărirea cărțeĭ de „Istorie naturală de D-rul și cavaler Cihak“. Cartea fiind deja tipărită de chiar autoriĭ, cu multă ostenélă și cheltuélă, comitetul propune a i-se da o remunerație analogă cu ostenéla. In raportul lor Asaki și Sĕulescu, amintesc un fapt, că Cihak, de și a fost numit profesor de istoria naturală la Academie, cu decretul de la Septembre 1835, n'a

*) In comisiune eraŭ: Petru Câmpénu, prefesor de filosofie și censorul Academieĭ și G. Seulescu. (Dosarul No. 21 curent, archiva Statuluĭ).

ținut curs până astădĭ (28 Martie 1837) *„din pricină că prescrisul lecțiilor ar fi îngreuiat pe scolari"*. Epitropia în 2 Iunie, 1837, *„spre dovada mulțămirii și spre îndemnu și altora"* gratifică pe autor cu 200 galbenĭ. *)

In 24 August 1837, comitetul cu jurnalul No. 205, aprobă ca opere didactice: Catechismul în scurt, și Aritmetica luĭ Aga Asachi, precum și Abecedarul latino-românescŭ. **)

*

In Bucurescĭ vědurăm că se publică o colecție de traducerĭ din autoriĭ străinĭ. Despre inaintarea acestor colecțiĭ, publică «Curierul român» in 1837 următorul avis:

«Pînă acum din colecția autorilor, aŭ eșit cele următóre: 1-iŭ. Saul din Alfieri, 2-lea. Corsarul din Biron, 3-lea. Lara, idem, 4-lea. Rapsodia întâia din Omer, 5-lea și 6-lea. Maria Tudor, din Victor Hugo.

«Subt tipar sunt: Rapsodia II din Iliada luĭ Omer; Gilblas, și Nuoa Eloiza.

Traduse și așteptând téscurĭ vacante: Angelo, din Victor Hugo, de D. C. Negrutzi, Cântulŭ întâiŭ din Dante, de D. C. Aristia; Novelele luĭ Florian, de idem: Zaira de I. Eliad; O poemă din Osian, de idem.

Cele ce se traduc: Dante de D. Aristia; Ierusalimul deliberat a luĭ Taso de D. Negrutzi, Aristia și Eliad.

«Prețul pe 24 numere séŭ broșure, de la 4—5 cóle, este duoĭ galbenĭ și jumětate pe hârtie velină, iar ceĭ ce vor voi în parte aceste cărțĭ, le află de vîndare până la No. 6, la librăria D-luĭ Iosif Romanov.»

In Martie 1837, apărură cărțile acestea la Bucurescĭ:

„Partea a treia din ediția d'întâiŭ a luĭ Lord Byron, care coprinde Prizonierul de Șillon, Lamantațiile luĭ Tasso, și Beppo. Se află de vîndare la D. Iosif Romanov, prețul este cincĭ leĭ. ***)

Următórele cărțĭ încă se aflaŭ anunțate de „Curierul român," în vîndare, la 1837:

„Două biletur̆ĭ, comedie, traduse din Florian de D. Crețeanu; se află de vîndare la aceeașĭ librărie, prețul duoĭ leĭ.

A doua broșură din Gilblas.

Misantropia și Pocăința.

Omer, Rapsodia, III și IV.

se află de vîndare la D. Iosif Romanov.

„Omer Rapsodia, V, VI.

„Noua Eloiza, broșura a duoa.

„Lord Byron, Marino Faliero.

„Istoria țěriĭ a D-luĭ Aaron. Tomul III.

„Enriada, de D. Spătariul Pogor.

„Victor Hugo, Cea din urmă nópte a unuĭ osěndit la mórte.

---

*) Dosarul No. 21 arh. Statuluĭ, pag. 115.

**) Dosarul No. 21, archiva Statuluĭ pag. 115.

***) Curierul român No. 5, din 31 Martie 1837.

G. Asaki, vĕḑênd că, la Bucurescĭ, acum apărea foĭ speciale literare, se decide să scóță pe lângă Albina românéscă, câte un supliment, cu titlul *Alăuta românéscă*, destinat literatureĭ și arteĭ.

Albina românéscă, de la 11 Martie No. 20, publică însciințarea următóre despre acéstă decisiune:

«Luând aminte că literatura românéscă află între a nóstră tinerime mulțĭ părtinitorĭ și lucrătorĭ, și dorind a o îndemna și a o înlesni întru sporirea uneĭ asemenea îndeletnicirĭ, redacția au hotărît a publica o dată pe lună câte un supliment literal intitulat: Alăuta românâscă, în care se vor trece, gratis, tot felul de cuviinciόse compunerĭ, interesante, în versurĭ séŭ proză, pentru care D-lor autoriĭ vor bine-voi a le adresa către redacție subt a lor iscălitură.»

Vom observa că publicațiunile literare ale Alăuteĭ românescĭ, sunt, în genere, maĭ inferióre decât ale gazetelor din Bucurescĭ și chiar din Brașov. In acest jurnal, apărênd cu neregularitate, articole maĭ importante aŭ fost cele publicate de G. Seulescu. Alăuta românéscă are totușĭ un merit, acela de a ține pe moldovenĭ în cunoscință de mișcarea literară din cele-l-alte țĕrĭ române.

Ast-fel iată în ce mod se vestesce prin fóia luĭ G. Asaki, aparițiunea jurnaluluĭ literar al societățeĭ literare din Bucurescĭ, în No. Albineĭ românescĭ de la 28 Februarie 1837:

«Socotim de cuviință a ținti luarea aminte a compatrioților asupra uneĭ interesante publicațiĭ, care urméză la Bucurescĭ. Acesta este un jurnal literal, tipărit cu scoposul cel folositor spre a înfățișa născĕtóriĭ literature Moldo-românescĭ, un mijloc de întrunire, ca un fel de archivă, unde se vor putea depune producturile fugitive, carele adese-orĭ, din pricina lipseĭ înlesniriĭ autoruluĭ, rĕmân necunoscute, în portofoliul tinerilor literatorĭ. Noĭ nădăjduim, cum că o asemenea întreprindere va fi primită cu simpatie de publicŭl Moldoveĭ. Abonamentul se face în Iașĭ la D-niĭ Bel et Compania. Jurnalul se publică în tótă luna, câte o caetă de 4 cóle în 8, și prețul este 3 sorocovețĭ pe lună.»

Iată cum anunță G. Asaki, aparițiunea în Brașov a *Fóeĭ de Duminecă* și cât de judicios îndémnă spre unitatea de limbă:

«Cu plăcere însciințăm, cum că româniĭ din Ardél aŭ căpătat asemenea o fóie periodică in limba națională, numită: Fóie de Duminecă, menită de a împărtăși publiculuĭ ideĭ interesante și instructive (de învĕțătură).

Intreprinderea aŭ făcăt'o D-lor R. Orghidan și Marin, cărora se cuvine tótă lauda și mulțămirea. De dorit este, că Societatea învĕțaților, însărcinată cu redacția acesteĭ foĭ, să pășéscă cu stilul și limba într'o unire cu acele ce se urméză în Principaturĭ, și care se cuvine a fi întemeiate pe stilul cărților bisericescĭ vechĭ tipărite, și pe dialectul acelor românĭ, carĭ aŭ păstrat rostirea lor maĭ curată, căcĭ numaĭ prin păzirea uneĭ singure sisteme, va putea spori literatura românilor, carĭ de și vorbesc deosebite dialecturĭ, după deosebitele provinciĭ, în care locuesc, dar limba literală se cade a fi una, precum li este acea bisericéscă. Asemenea avem spre pildă pe germanĭ, din carĭ aceĭ din Germania de jos vorbind abia pot înțelege pe ceĭ din Austria, totușĭ cărțile unora și altora sunt scrise fără deosebire, în tot acea limbă.

Doritoriĭ acesteĭ foĭ, de care aŭ eșit până acum 16 numere, se pot prenumĕra aicea în Iașĭ, la magazia d-luĭ Nicoli Georgiu".» *)

*) Albina românească No. 36, din 9 Maiŭ 1837.

*

Pe când ţéra muntenéscă avea de a plânge mórtea luĭ Momulénu, Moldova regreta pre acea a luĭ A. Hrisoverghi, tênĕr poet pe care mórtea l'a secerat înainte de vreme. Credem util a da în anexă versurile luĭ Hrisoverghie „Tinĕrul la pârêŭ“ publicate în Alăuta românéscă, din 24 Iunie. *)

*

Post. Manolache Drăghicĭ represintă pe la anul acesta poesia cum o înţelegeaŭ bĕtrânii de la începutul secoluluĭ al XIX-lea. El a publicat versurĭ in Alăuta românéscă, sub titlu: „Luărĭ aminte pentru slăbiciunile omenescĭ“.

Literatura romantică câştigă mult têrêm de când societatea română póte citi de asemenea cărţĭ în limba francesă. In locul cărţilor poporare din secolĭĭ anteriorĭ se substitue pe tótă ḑiua romanul frances.

In 1837 apare *Pustnicul* de vicomtele Darlancourt tradusă de „*nobilul P. Pruncu*“.

Iată în ce mod Albina românéscă anunţă apariţiunea acesteĭ cărţĭ de puţină valóre:

„Literatura românéscă aŭ câştigat un noŭ adaos prin tipărirea romansuluĭ intitulat: Pustnicul, a luĭ Vicont Darlancurt, care carte s'aŭ prefăcut în limba nóstră de D. nobilul P. Pruncul. Acest romans, fórte interesant, va eşi peste puţin la lumină în 2 tomurĭ, cu stampe, şi se va afla la D-luĭ autorul şi la librăria D-luĭ Bel et Comp. cu preţ de un galben. Asemenea carte se va putea găsi la ţinut pe la D-lor profesoriĭ scólelor departamentale“.

Asemenea operă se vindea în Iaşĭ la librăria Bel şi de sigur deja maĭ cu succes decât lucrarea seriósă anunţată în acelaş numĕr al Albineĭ No. 23, din 21 Martie 1837:

„Asemenea se află la acea librărie harta generală a lumeĭ ceĭ vechĭ, spre înţelegerea istorieĭ, cu tabloŭ cronologic şi sinoptic a întâmplărilor de căpetenie urmate de la începutul lumeĭ până la căderea imperieĭ romane, adecă: surparea Romeĭ de Genzeric, la anul 476, de la Chrs. alcătuire de D. Aga G. Asaki şi întâia óră în limba românéscă tipărită; se vinde cu preţ de 10 leĭ“.

In Septembre 1837, legistul şi profesor Flechtenmacher anunţă publicaţiunea uneĭ foĭ juridice, care nu scim să fi reuşit. Totuşĭ este în istoria cultureĭ nóstre o încercare care nu se cuvine a fi uitată.

Iată apelul luĭ Flechtenmacher:

«Pentru publicarea uneĭ foĭ juridice în limba românéscă intitulată: *Jurnal juridic seu a legilor*, pentru luminarea tuturor dregĕtorilor in ramul judecătoresc, şi a persónelor doritóre a avea despre legiuire o practică sciinţă. Acest jurnal, carele se va începe de la 1 Ianuarie 1838, va fi prelucrat de jos iscălitul dupe cele maĭ bune cărţĭ ce se publică în deosebite limbĭ străine, şi se va tipări în tótă luna câte un caet de cincĭ cóle, pe hârtie bună şi cu tipar curat, în forma 8⁰.

Preţul prenemeraţieĭ pe un an este 3 galbenĭ impĕrătescĭ, a se plăti înainte. Impărţirea se va face la casa jos iscălituluĭ, iar pe la ţinuturĭ prin D-lor presidenţiĭ tribunalurilor. Drept aceea se deschide o prenumeraţie, atât aicea la casa jos iscălituluĭ, cât şi pe la ţinuturĭ, unde D-lor preşedinţiĭ vor bine-voi a se însărcina cu acéstă trebuinţă. **)

Com. Flechtenmacher, legist al Statuluĭ.

*) Alb. rom. No. 49.

**) Alb. rom. No. 76, din 26 Septembre 1837.

Nu trebue să uităm a nota în acéstă istorie bibliografică și apariţiunea tractatuluï de caligrafie românéscă a luï S. Neagoe profesor de caligrafie.

Romaniï aŭ avut aprópe aceeaşĭ icónă de scrisóre înainte de deschiderea scólelor regulate. De atuncĭ încóce icóna scrieriï a variat mult din causă că învĕţătura caligrafieĭ, cu modelele de scriere, aŭ fost diferită pentru fie-care provincie românéscă. Şi astădĭ românul ardelean are altă icónă de scriere decât muntéenul, precum și muntéenul alta decât moldovénul. Constatăm acésta, pentru ca să exprimăm dorinţa reunificăriĭ icóneĭ grafice, căcĭ şi icóna grafică este o manifestaţiune naţională. Cine nu cunósce dintr'o mie scrisórea unuĭ francez, a unuĭ engles, a unuĭ german etc? De ce să nu fie tot ast-fel şi cu scrisórea românuluĭ? Iată anunciul apariţiuneĭ caligrafieĭ prof. Neagoe:

„D. S. Neagoe, profesor de caligrafie și artist, după tóte regulele și înlesnirile arteĭ, cunoscut atât în ţéra Românéscă, cât şi în Ungaria, a dat afară o caligrafie românéscă, cu tóte regulele acesteĭ măestriĭ, și cu poveţile înlesnitóre începĕtorilor. Tablele sunt sĕpate în aramă şi tipărite cu cea maĭ mare exactitate.

„Preţul unuĭ exemplar este, pentru ceĭ-ce vor lua maĭ multe, câte 4 sfanţĭ, iar pentru una sigură 10 leĭ.“ *)

Operele produse în cursul anuluĭ acestuia, înmulţesc considerabil fondul bibliografic al limbeĭ române, aşĭa în cât de unde până acum cărţile eraŭ numaĭ ca un supliment de marfă în dughenile braşovenilor, care le păstra între fierăriĭ, bidinele, periĭ şi altă marfă de Braşov, acum Romanov, în Bucurescĭ, şi în Iaşĭ Bel, aŭ librăriĭ speciale. Nu'ĭ vorbă, că Bel găsea mijlocul să maĭ ţie pe lângă cărţĭ de vîndare şi brânză de Sviţera!... Bel nu deschise în 1837 propriamente o librărie de fond românesc, dar faptul că putea trăi o librărie în Iaşĭ, fie şi cu cărţĭ franceze, grăesce în favórea estindereĭ gustuluĭ de cetire şi indirect documentéză o maĭ mare rĕspândire a lumineĭ.

Pe lângă cărţile puse în lucrare de Eforia din Bucurescĭ şi de Epitropia din Iaşĭ, de carĭ cărţĭ am vorbit maĭ sus, iată titlurile principalelor opere apărute în anul 1837:

Biblioteca tinerilor începĕtori, trad. Dionisie Romano, (Buzĕŭ).

Poesiĭ, Paris Momuleanu, (Bucurescĭ).

Omer, Rapsodia I-a şi II-a, trad. de Aristia, (Bucurescĭ).

Istoria Principatuluĭ ţereĭ românescĭ, Tom. II, Aaron Florian, (Bucurescĭ).

Gramatică unguréscă, a luĭ Emerie Salci, trad. de Petru Câmpeanu, (Buda).

Descrierea istorico-geografică, a cetăţeĭ Caput bovis, Gh. Sĕulescu, (Iaşĭ).

Cronologia şi istoria universală, Gh. Sĕulescu. 2 volume, (Iaşĭ).

Vestitele vitejiĭ ale luĭ Mihaiu Vodă, în grecesce de Neofit, iar în românesce trad. de Theodor M. Eliad, (Bucurescĭ).

Cuvêntul luĭ M. Gr. Sturdza Vodă, către General. obicĭnuita Adunare la 1837.

Cronograf, adecă numĕrare de anĭ, de Dimitrie Rostoveanu, M-rea Neamţul.

Elemente de geometrie, după Legendre, tipăr. cu cheltuiala Eforieĭ scólelor din Bucurescĭ.

Elemente de matematică, partea II, G. Asaki, (Iaşĭ).

Istoria naturală, ântéia óră în limba românéscă de Dr. medicineĭ şi cavaler Cihac, (Iaşĭ).

*) Curierul român, No. 21, din 19 Ianuarie 1837.

Manualul meŭ, carte de obşte folositóre pentru economiĭ de casă şi de câmp, (Bucurescĭ).

Aprodul Purice, anecdot istoric de C. Negruzzi.

Noul Erotocrit, în versurĭ, Anton Pan, (Sibiĭ).

Angelo, tiranul Padoveĭ, de Victor Hugo, trad. C. Negruzzi, (Bucurescĭ).

Regulul, tragedie în 5 acte, trad. I. Văcărescu, (Bucurescĭ).

Apele metalice din România Mare, Dr. Stefan Episcupescu, (Buzĕŭ).

Poetice cercărĭ, anonim, (Bucurescĭ).

Cuvinte bisericescĭ ale Sfinţilor Atanasie, Vasile şi Ion, de Enache Papasolu, (Buzĕŭ).

Regulamentul organic al Moldoveĭ, (Iaşĭ).

Maria Tudor, de Victor Hugo, trad. C. Negruzzi, (Iaşĭ).

Corsarul, Lara, Strigoiul, Ghiaurul, Iuarea Corintuluĭ, de Lord Byron, traducere de I. Eliade, (Bucurescĭ).

Pravilă comerciale din limba germană, trad. Em. Ion Nechifor, (Braşov).

Pusnicul de Vicontele d'Alencourt, trad. de Pavel Pruncu, partea II, (Iaşĭ).

O mie şi una de nopţi, tomul 5 şi 6, trad. I. Barac, (Braşov).

Didahie, séŭ cuvinte de învĕţătură de Ilie Miniat, trad. Mitrop. Veniamin, (Iaşĭ).

Gramatica română, ediţie nouĕ, I. Pop, (Bucurescĭ).

Privighiarea ostaşuluĭ român, Gh. Asaki, (Iaşĭ).

Carte ce se numesce Ideia, sciinţa celuĭ ce adevĕrat se pocăesce, de Mitropolitul Veniamin, (Braşov).

Ţiganii, poemă de Puschin, trad. A. Donicĭ, Bucurescĭ.

Antonie, dramă de Dumas, trad. A. Crisoverghi, (Bucurescĭ).

Panachidă şi Litia mică, (Iaşĭ).

Asupra traducţieĭ luĭ Omer, Eliade, (Bucurescĭ.

Bucóvnă, (Sibiĭ).

Almanahul Statuluĭ pe 1837, de Carcaleki, (Bucurescĭ).

Foile Duminiceĭ, de o societate de învĕţaţĭ, (Braşov).

Lameh şi Zila, Th. Paladi, (Iaşĭ).

Plăcerea simţireĭ, Dimitrie Ralet, (Iaşĭ).

Acatistier Episc., Kesarie, (Buzĕŭ).

Ciaslov, idem, idem.

Praştia asupra evreilor şi eresul lipovenilor, (M-rea Neamţu).

Gil Blas de Sentilanne, tom. I şi II, Le Sage, trad. Sim. Marcovicĭ, (Bucurescĭ).

Economia rurală şi domestică, Manol. Drăghicĭ, (Iaşĭ).

Bucóvnă, (Broşov).

Creştinirea unuĭ preot al Isidieĭ, ediţie nouĕ, Eliade, (Bucurescĭ).

Lapeirouse, dramă de Cotzeboue, trad. G. Asaki, (Iaşĭ).

Virginia, tragedie de Alfieri, trad. I. Creţianu, (Bucurescĭ).

Cântece de lume, ediţia III, A. Pan, (Bucurescĭ).

Cuvĕntare scolastică, G. Bariţi, (Braşov).

Evanghelia, Episcop Chesarie (Buzĕŭ).

Douĕ bilete, séŭ amorezatul nerod, ediţie nouĕ de I. Creţianu.

Curierul român, anul al 8-lea, (Bucurescĭ).

Curier de ambe sexe, partea I, Eliad, (Bucurescĭ).

Curiosul, Cezar Boliac, (Bucurescĭ).

Cantor de avise, Carcaleki, (Bucurescĭ).
Muzĕu naţional, Poenaru, Aaron, Marcovicĭ, (Bucurescĭ).
Gazeta de Transilvania, Bariţi, (Braşov),
Fóia pentru minte, Bariţi, (Braşov).
Buletinul oficial, al ţĕreĭ românescĭ, (Bucurescĭ).
Buletinul oficial, idem al Moldoveĭ (Iaşĭ).
Albina românéscă, anul al 8-lea, (Iaşĭ).
Vestitorul bisericesc, ? ?
Harta postelor şi carantinelor românescĭ, Pleşoianu, etc.

In Moldova, censura continuă a face dificultăţĭ incepĕtorilor scriitorĭ. Cu tótă asprimea neindurată a fórfecilor eĭ, cartea română se inmulţesce. Când intr'o limbă se póte ceti scrierĭ ca: «Aprodul purice» al luĭ Negruzzi, ca lucrările luĭ Anton Pan, poesiile luĭ Momuleanu Paris, şi numerósele lucrărĭ de tot genul ale luĭ I. Eliade, acea limbă nu maĭ are de a se teme de pedicile censureĭ. Cugetarea a aflat formele in care póte a se imbrăca şi a existe de plină in ciuda censureĭ. Numaĭ satira şi pamfletul politic nu pot încă afla mijloc de a fi tipărite in Principate.

Tot ce nu se póte de altmintrelea imprima in Iaşĭ şi Bucurescĭ, găsesce loc de reproducţiune în gazetele din Braşov.

*

Amĕsurat cu sporirea cărţilor românescĭ, se inavuţesc şi bibliotecile din Iaşĭ; Bucurescĭ şi Craiova. In Bucurescĭ colecţiunea de cărţĭ de la St. Sava este deja aşia de însemnată, că Eforia numesce conservator şi bibliotecar al eĭ, în anul 1837, pe profesorul Ioanid.

*

Artele nu rĕmân nicĭ ele îndărătul mişcăreĭ literare. Clasa de pictură continuă la Iaşĭ a impămĕnteni acéstă artă, sub conducerea pictoruluĭ Schiavoni, care succede la 1 Noembre luĭ Miller *).

*

In 1837, Noembre 21, **) scrie D. Schiavoni, zugrav de portreturĭ şi de istorie, de curênd sosit în acéstă politie, s'a numit profesor de zugrăvélă la Academie.

La Bucuresscĭ, Walenstein este în fruntea mişcăreĭ picturale. Un inceput de pinacotecă se face în muzeul deschis la St. Sava, sub direcţiunea luĭ.

*

La Iaşĭ, teatru francez aclimatiséză drama şi comedia franceză, şi face cunoscut pe

*) Condica registratureĭ Comitetuluĭ academic pe 1837—1838, No. 151 curent, Arch. Statuluĭ.
**) Albina românéscă No. 92.

lângă multe opere de puţină valóre şi unele din operele maĭ cunoscute. Se jócă în iarna anuluĭ 1836—37, Angelo, séŭ Tiranul de Padova, a luĭ Victor Hugo.

Iată darea de sémă ce face Albina rom. No. 6, de la 21 Ianuarie 1837:

«Actoriĭ francezĭ, carĭ sporesc plăcerile carnevaluluĭ nostru, aŭ dat Vinerĭ, în 15 Ianuarie, spre beneficiul D-luĭ Teodor, dramul Angelo, séŭ Tiranul de Padoa, a luĭ Victor Hugo.

Cu nu puţină plăcere s'aŭ vĕḑut, în asemenea depărtare de Francia, nemerita înfăţoşare a uneĭ compunerĭ atât de slăvite.

Nicĭ odinióră nu s'aŭ presentat la noĭ o piesă cŭ maĭ plăcută mulţămire, în cât ar fi putut îndestula şi pe publicul altor capitaliĭ.

D-lor Teodor, Iul, Madamile Ieni şi Lebrun, aŭ desvĕlit mult talent; adevĕrul şi expresia joculuĭ lor, adeseorĭ aŭ adunat de la spectatorĭ aplauzurĭ generale şi agonisite.»

Impreună cu trupa franceză, ca şi la Bucurescĭ, jócă une-orĭ diletanţĭ în românesce.

«Marţĭ, în 2 Februarie, s'aŭ jucat la teatru în beneficiul D. Valeri, vodevilele: Bufonul Prinţuluĭ şi Balul lucrătorilor. Din deosebită priinţă pentru acest artist favorit, duoĭ tinerĭ nobilĭ aŭ jucat în limba românéscă pe Actorul făr de voie, aceştĭ diletanţĭ asemenea şi benefiţiantu, s'aŭ primit cu aplauzurĭ de către o numerósă adunare.» *)

Pe la începutul anuluĭ 1837, G. Asaki se ocupă cu fundaţiunea uneĭ societăţĭ filarmonice-dramatice, după exemplul celeĭ din Bucurescĭ.

Albina românéscă No. 13 din 14 Februarie, anunţă ast-fel rĕuşita întreprindereĭ luĭ G. Asaki şi neîntârḑiata deschidere a teatruluĭ naţional:

„O societate de boerĭ, doritorĭ de musică, aŭ informat prin miḑlocirea subscrieriĭ, un conservator filarmonic-dramatic, unde gratis (fără plată) se învéţă musica vocală şi declamaţia în limba patrieĭ.

Directoriĭ conservatoruluĭ s'aŭ ales D-niĭ Vorn. Stefan Catargiu, Aga Asaki şi D. Spătar Vas. Alexandri, carele s'aŭ însărcinat a fi şi casier al acestuĭ conservator, aşeḑat în o casă particulară aprópe de Sf. Ilie.

D. Paulo Cervati, tenor, artist însemnat şi D. Cună aŭ început lecţiile de la 15 Noembre trecut, iar un mădular al societăţiĭ s'aŭ însărcinat cu paradosirea declamaţieĭ. Douĕspre-ḑece dame şi tinere învaţă de 4 orĭ pe sĕptĕmână diminéţa, iar 16 tinerĭ dupe méḑă-ḑi.

Spre a înfăţişa elevilor un prilegiŭ de a se practisi, direcţia aŭ pus a se pregăti câte-va piese, carĭ se vor representa drept cercare la teatru, încă, precum ni fac a nădăjdui, în curgerea acestuĭ carneval.

Acest aşeḑĕmênt póte înrîuri într'un chip fórte favorisitor, asupra desvĕliriĭ talentelor musicale şi informarea unuĭ teatru naţional, ce este adevĕrata scólă a moraluluĭ şi isvorul plăcerilor nevinovate".

Dosarul No. 212 din archiva statuluĭ, coprinde documinte despre fundaţiunea teatruluĭ din Iaşĭ în aniĭ aceştia.

In 23 Februarie 1837, se întêmplă inaugurarea teatruluĭ românesc din Iaşĭ, cu titlu „teatru varietăţilor". G. Asaki scrie pentru acéstă ocasiune un prolog pe care'l dăm în anexă, după gazeta literară, din 1838 (pag. 153, No. 20). **)

---

*) Albina românéscă No. 10, din 4 Februarie.

**) Veḑĭ anexa de la acéstă pagină. Acolo aducem şi darea de sémă intusiastică a primeĭ representaţiunĭ cu piesele: *La Peruz* şi prologul.

In Aprilie 1837, G. Stichi student în filosofie dă referendarului G. Asaki o petițiune care aduce lumini asupra mersului scólei dramatice din Iași. Cu acest țitlu o publicăm aci dupe Dos. No. 138, archiva Statului.

„Iată o diastemă de 3 luni de când D-vóstră, îndemnat de patrioticésca rîvnă, ați orênduit urzirea teatrului românesc și în numěrul acelor tineri trebuitori, m'ați orênduit și pe mine, care am fost următor la tóte cele poruncite de D-vóstră. Acum dupe representațiile date, am vědut că unii din tinerii întrebuințați, pentru a lor ostenélă nu numai că aŭ primit de la D-vóstră o remunerație, dar li-s'aŭ hotărît și léfă prin care să-'și pótă închipui cele de trebuință. Deci și eŭ că unul ce până acum am fost în rêndul celor întrebuințați, cu tot respectul îndrăsnesc a vě întreba de aveți scop a mě întrebuința și mai departe (căci eŭ dorință am a vě sluji) și a'mi hotări léfa prin care să-mi pot înlesni cele de nevoie, căci lipsirea lor mě vor sili nu numai a părăsi conservatorul, dar și a ruga pe cinstita Epitropie, că déca nu sunt vrednic a mě întrebuința în ramul scolastic precum pe cei-l-alți ai mei colegi, apoi să bine-voiască a-mi da atestaturile clăsurilor petrecute, d'impreună cu o recomandație, ca potrivit cu glăsuirea reglementului scolastic, să fiŭ întrebuințat în ramul politicesc, căci de a fi tot în lipsă, ca un neputincios (când din a proniei milostivire sunt putincios), nu pot a suferi mai mult neertându-mě atât puterile trupesci cât și cele sufletesci.

Al D-vóstre prea plecat și sŭpus serv,

George Stichi.»

*

A III-a representațiune a elevilor Conservatorului din Iași, întêmplată la 8 Aprilie, introduce în scenă drama istorică : *Petru Rareș* de G. Aaaki.

Representațiunea dramatică de la 8 Aprilie a fost alcătuită din 2 piese ; I) Petru Rareș-Vodă, dramă serie în 2 acturi, imitarisită pentru scena Moldovenească, și II) Contradanțul séŭ întunecimea de lună, comedie în 2 acturi, asemenea slobod prelucrată de pe cea germană prin D. Aga G. Asaki. Drama care înfățoșază un istoric episod din epoca 1538, acea plină de fapturi și de haractir nobil a moldovenilor, se deosibea prin a ei țintire morală și patriotică. Portul cel adevěrat a strămoșilor noștri, și nemerita a elevilor representație, ca prin o magie înfățoșind înainte ochilor o întêmplare de trei vécuri, aŭ pătruns pe privitorii de nobile sentimenturi.

Iar comedia, care era adaptarisită la întunecime de lună, ce aevea urma în acea sară în ceri, aŭ adus mare plăcere prin intriga cea curiósă a sugetului, (cuprindere) care de asemenea cu nimerire s'aŭ representat. De și urma o plóie mare, teatrul era plin, și mulțimea obștei a vědit nu numai aplausurile nepregătite ce și cererea de a se representa acéstă piesă încă odată.» (Alb. rom. No. 29, 11 April 1837).

Vineri în 30 April s'aŭ făcut a patra representație a elevilor Conservatorului filarmonic. Drama Petru Rareș-Vodă s'aŭ jucat a doua óră, și spectacolul s'aŭ încheiat prin pastoreasca serbare a Armindinei (de la *armentum,* cuvênt latin însemnând *turmă*) pe care pastorii noștrii păzesc la 1 Mai, întru aducere aminte de Palia a Romanilor, ce serbă în acéstă ḑi aniversală de Urzirea Romei. D. Aga Asaki, aŭ compus pentru acest prilegiŭ o

lângă multe opere de puţină valóre şi unele din operele maĭ cunoscute. Se jócă în iarna anuluĭ 1836—37, Angelo, séŭ Tiranul de Padova, a luĭ Victor Hugo.

Iată darea de sémă ce face Albina rom. No. 6, de la 21 Ianuarie 1837 :

«Actoriĭ francezĭ, carĭ sporesc plăcerile carnevaluluĭ nostru, aŭ dat Vinerĭ, în 15 Ianuarie, spre beneficiul D-luĭ Teodor, dramul Angelo, séŭ Tiranul de Padoa, a luĭ Victor Hugo.

Cu nu puţină plăcere s'aŭ vědut, în asemenea depărtare de Francia, nemerita înfăţoşare a uneĭ compunerĭ atât de slăvite.

Nicĭ odinióră nu s'aŭ presentat la noĭ o piesă cu maĭ plăcută mulţămire, în cât ar fi putut îndestula şi pe publicul altor capitaliĭ.

D-lor Teodor, Iul, Madamile Ieni şi Lebrun, aŭ desvělit mult talent; adevěrul şi expresia joculuĭ lor, adeseorĭ aŭ adunat de la spectatorĭ aplauzurĭ generale şi agonisite.»

Impreună cu trupa franceză, ca şi la Bucurescĭ, jócă une-orĭ diletanţĭ în românesce.

«Marţĭ, în 2 Februarie, s'aŭ jucat la teatru în beneficiul D. Valeri, vodevilele: Bufonul Prinţuluĭ şi Balul lucrătorilor. Din deosebită priinţă pentru acest artist favorit, duoĭ tinerĭ nobilĭ aŭ jucat în limba românéscă pe Actorul făr de voie, aceştĭ diletanţĭ asemenea şi benefiţiantu, s'aŭ primit cu aplauzurĭ de către o numerósă adunare.» *)

Pe la începutul anuluĭ 1837, G. Asaki se ocupă cu fundaţiunea uneĭ societăţĭ filarmonice-dramatice, după exemplul celeĭ din Bucurescĭ.

Albina românéscă No. 13 din 14 Februarie, anunţă ast-fel rěuşita întreprindereĭ luĭ G. Asaki şi neîntârdiata deschidere a teatruluĭ naţional :

„O societate de boerĭ, doritorĭ de musică, aŭ informat prin midlocirea subscrieriĭ, un conservator filarmonic-dramatic, unde gratis (fără plată) se învéţă musica vocală şi declamaţia în limba patrieĭ.

Directoriĭ conservatoruluĭ s'aŭ ales D-niĭ Vorn. Stefan Catargiu, Aga Asaki şi D. Spătar Vas. Alexandri, carele s'aŭ însărcinat a fi şi casier al acestuĭ conservator, aşedat în o casă particulară aprópe de Sf. Ilie.

D. Paulo Cervati, tenor, artist însemnat şi D. Cună aŭ început lecţiile de la 15 Noembre trecut, iar un mădular al societăţiĭ s'aŭ însărcinat cu paradosirea declamaţieĭ. Douĕspre-dece dame şi tinere învaţă de 4 orĭ pe sĕptĕmână diminéţa, iar 16 tinerĭ dupe médă-dĭ.

Spre a înfăţişa elevilor un prilegiŭ de a se practisi, direcţia aŭ pus a se pregăti câte-va piese, carĭ se vor representa drept cercare la teatru, încă, precum ni fac a nădăjdui, în curgerea acestuĭ carneval.

Acest aşedĕmênt póte înrĭuri într'un chip fórte favorisitor, asupra desvĕliriĭ talentelor musicale şi informarea unuĭ teatru naţional, ce este adevĕrata scólă a moraluluĭ şi isvorul plăcerilor nevinovate".

Dosarul No. 212 din archiva statuluĭ, coprinde documinte despre fundaţiunea teatruluĭ din Iaşĭ în aniĭ aceştia.

In 23 Februarie 1837, se întêmplă inaugurarea teatruluĭ românesc din Iaşĭ, cu titlu „teatru varietăţilor". G. Asaki scrie pentru acéstă ocasiune un prolog pe care'l dăm în anexă, după gazeta literară, din 1838 (pag. 153, No. 20). **)

*) Albina românéscă No. 10, din 4 Februarie.

**) Vedĭ anexa de la acéstă pagină. Acolo aducem şi darea de sémă intusiastică a primeĭ representaţiunĭ cu piesele: *La Peruz* şi prologul.

In Aprilie 1837, G. Stichi student în filosofie dă referendarului G. Asaki o petițiune care aduce lumini asupra mersului scólei dramatice din Iași. Cu acest titlu o publicăm aci dupe Dos. No. 138, archiva Statului.

„Iată o diastemă de 3 luni de când D-vóstră, îndemnat de patrioticésca rîvnă, ați orênduit urzirea teatrului românesc și în numĕrul acelor tineri trebuitori, m'ați orênduit și pe mine, care am fost următor la tóte cele poruncite de D-vóstră. Acum dupe representațiile date, am vĕdut că unii din tinerii întrebuințați, pentru a lor ostenélă nu numai că aŭ primit de la D-vóstră o remunerație, dar li-s'aŭ hotărît și léfă prin care să-'și pótă închipui cele de trebuință. Deci și eŭ că unul ce până acum am fost în rêndul celor întrebuințați, cu tot respectul îndrăsnesc a vĕ întreba de aveți scop a mĕ întrebuința și mai departe (căci eŭ dorință am a vĕ sluji) și a'mi hotări léfa prin care să-mi pot înlesni cele de nevoie, căci lipsirea lor mĕ vor sili nu numai a părăsi conservatorul, dar și a ruga pe cinstita Epitropie, că décă nu sunt vrednic a mĕ întrebuința în ramul scolastic precum pe cei-l-alți ai mei colegi, apoi să bine-voiască a-mi da atestaturile clasurilor petrecute, d'impreună cu o recomandație, ca potrivit cu glăsuirea reglementului scolastic, să fiŭ întrebuințat în ramul politicesc, căci de a fi tot în lipsă, ca un neputincios (când din a proniei milostivire sunt putincios), nu pot a suferi mai mult neertându-mĕ atât puterile trupesci cât și cele sufletesci.

Al D-vóstre prea plecat și supus serv,
George Stichi.»

*

A III-a representațiune a elevilor Conservatorului din Iași, întêmplată la 8 Aprilie, introduce în scenă drama istorică: *Petru Rareș* de G. Asaki.

Representațiunea dramatică de la 8 Aprilie a fost alcătuită din 2 piese; I) Petru Rareș-Vodă, dramă serie în 2 acturi, imitarisită pentru scena Moldovenească, și II) Contradanțul séŭ întunecimea de lună, comedie în 2 acturi, asemenea slobod prelucrată de pe cea germană prin D. Aga G. Asaki. Drama care înfățoșază un istoric episod din epoca 1538, acea plină de fapturi și de haractir nobil a moldovenilor, se deosibea prin a ei țintire morală și patriotică. Portul cel adevĕrat a strămoșilor noștri, și nemerita a elevilor representație, ca prin o magie înfățoșind înainte ochilor o întêmplare de trei vécuri, aŭ pătruns pe privitorii de nobile sentimenturi.

Iar comedia, care era adaptarisită la întunecime de lună, ce aevea urma în acea sară în ceri, aŭ adus mare plăcere prin intriga cea curiósă a sugetului, (cuprindere) care de asemenea cu nimerire s'aŭ representat. De și urma o plóie mare, teatrul era plin, și mulțimea obștei a vĕdit nu numai aplausurile nepregătite ce și cererea de a se representa acéstă piesă încă odată.» (Alb. rom. No. 29, 11 April 1837).

Vineri în 30 April s'aŭ făcut a patra representație a elevilor Conservatorului filarmonic. Drama Petru Rareș-Vodă s'aŭ jucat a doua óră, și spectacolul s'aŭ încheiat prin pastoreasca serbare a Armindinei (de la *armentum,* cuvênt latin însemnând *turmă*) pe care pastorii noștrii păzesc la 1 Mai, întru aducere aminte de Palia a Romanilor, ce serbă în acéstă ḑi aniversală de Urzirea Romei. D. Aga Asaki, aŭ compus pentru acest prilegiŭ o

Idilă Moldovenéscă, cu cântice și dansurĭ. Profesorul conservatoruluĭ D. Paulo Cervati aŭ jucat asemenea un rol, și prin al sĕŭ rar talent, de noŭ aŭ bucurat pe publicul, carele cu plăcere audea limba națională rĕsunând prin cele maĭ armoniόse cântice ale Italieĭ. Corurile celea frumόse, danțul păstorilor și a păstorițelor, tablo ce aŭ înfățoșat, urarea ce aŭ rostit un bĕtrân pentru fericirea obșteĭ, și o ploie de florĭ, ce s'aŭ presurat piste privitorĭ, aŭ făcut în acéstă séră acea maĭ plăcută petrecere, care s'aŭ încununat de conglăsuitόre încuviințare.» *)

Intusiasmul provocat de succesele soc. filarmonice din Iașĭ e mare. Insușĭ ministrul din lăuntru, boerul Iordache Catargiu Vel-Logofĕt, adreséză luĭ Asaki următόrea scrisόre în urma representațiuneĭ de la 23 Februarie :

«*Iubite fiule simpatriote Archon Aga G. Asaki,*

«Nimica de la mine, ce de la filopatria D-tale, care înzestrată sciință și cunoscință aduce rodurĭ ce'țĭ învrednicesc a obștieĭ mulțămire.

Iscălitul, însărcinat astădĭ cu tot aceea ce pόte fi de îndestulare, liniște, bună petrecere și mulțămirea publică din lăuntrul Principatuluĭ, mĕ cunosc dator, când aflu cel maĭ mic prilej, a îmbărbăta pe aceĭ din simpatrioțĭ, carĭ prin fapte și împăcătόre închipuirĭ moraliceșcĭ, urzesc acelea ce pot spori o înțeléptă civilisație, către care suntem datorĭ a păși.

Asemenea țintire aŭ avut alcătuirea Conservatoruluĭ Filarmonic, la a căruia întemeitorĭ se cuvine tόtă mulțămirea, și a căruia rod ni s'aŭ înfățoșat în public prin representația din 23 Februarie.

Eŭ nu voiŭ vorbi despre simțirile de care împreună cu tόtă noblesa și publicul m'am împărtășit în cursul acesteĭ plăcute petrecerĭ, în care întêiașĭ dată limba patrieĭ aŭ rĕsunat cu armonie pe versul musiciĭ italiane, de la a căria maică se trage și al nostru dialect ; nicĭ voĭ însemna cuvintele de moral, care cu plăcere întrunite, s'aŭ semânat de pe scenă între privitorĭ; voiŭ mărturisi numaĭ vrednicia ideiĭ aceluĭ, al începutuluĭ representațieĭ, rostit Prolog, în care se cuprinde oglindită dorința a fieșcăruia bun sinpatriot ! Acolo am vĕdut pe Zina Moldoveĭ, de închipuitul duch a sciințelor povățuită, pășind cu sfiire pre calea cea grea, care duce către locașul Muzelor; am audit vrednice de laudă rostirĭ, prin care a eĭ călăuz i înfățoșa statornică fericire, câștigată prin jertfe și fapte îmbunătățite; o priveam ajunsă la rĕspîntene, unde ar fi putut alege o altă cale maĭ ușόră, pe care fără ostenélă ar petrece a eĭ viață, dar nicĭ cum eram la îndoială despre nemerita eĭ alegere. In acéstă strălucită epocă a reformiĭ sale, Moldova pόrtă în sînul eĭ obștésca dorință a îmbunătățirilor în tόte ramurile, și inima 'mĭ-aŭ săltat de bucurie când am vĕdut'o înaintânduse către Parnas, nu numaĭ prin închipuita representație, ce chiar aévé prin aĭ sĕĭ fiĭ, fiĭ însuflețițĭ de minunatele D-tale pilduirĭ, care prin stichurĭ, zugrăviturĭ patriotice și representațiĭ teatrale, cu energie vorbesc la tόte simțirĭ, la tόte vrâste și stărĭ ! Asemenea indeletnicirĭ, aducĕtόre de folosurĭ adevĕrate și laudă patrieĭ, ca unul ce socotesc binele Moldoveĭ acel maĭ înalt al meŭ bine, prețuindu-le dupe tόtă mĕsura, mărturisesc în scris acea din partea obșteĭ aevé vĕdită mulțămire, prin îndesitul numĕr de privitorĭ, prin a lor necurmate semne de plăcere, cât și prin obștésca cerere a se maĭ face în altă séră acea representație cu care s'aŭ poftorit și covârșitόrea mulțămire a privitorilor.

*) Alb. rom. No. 34, 2 Maiŭ 1837.

Pre lângă acestea doresc, ca în privința lăudatelor D-tale îndeletniciri să te întărescă D-ḑeŭ cu putere și să aibĭ întru acésta vrednicĭ urmașĭ râvnitorĭ.

Al D-tale iubitor patrioticesc părinte,

Ministrul trebilor din lăuntru, a multor Ordine Cavaler, *Iord. Catargiu Vel-Log.*»

Iașĭ, 1 Martie 1837 *).

D. Logofĕtul și Cavaler C. Conaki, prețuind lucrările Conservatoruluĭ filarmonic aŭ hărăzit caseĭ, afară de suma hotărîtă pentru subscriitorĭ, și 36 galbenĭ ajutorŭ **)

Un anonim, străin călĕtor, publică în Alăuta românéscă dare de sémă despre impresiunile luĭ, asistând la representațiunile teatruluĭ român din Iașĭ.

De asemenea Comisul Rasti, unul din patronii teatruluĭ român din Bucurescĭ, visitéză Iașiĭ și se intusiasméză și el de succesele dobêndite de tênĕrul conservator. Cu adresa sa din 20 Martie, arétă direcțieĭ Conservatoruluĭ filarmonic din Iașĭ, deplina mulțămire care aŭ simțit la representația dramatică, ce s'a făcut aicea, în limba națională, și dorind a îndemâna asemenea plăcută îndeletnicire, hărăzesce biblioticeĭ acestuĭ Conservator 17 piese dramatice în limba românéscă, tălmăcite la Bucurescĭ, de pe deosebite limbĭ, și tipărite sub nume de Repertoriul Teatruluĭ național, care piese se representéză pe teatrul aceĭ Capitale.

Direcția acestuĭ Conservator pătrunsă de recunoscință, vede din asemenea împărtășire o interesuire a obșteĭ românilor pentru o lucrare care va însufleți literatura națională, și iĭ va deschide o lăudată carieră ***).»

In Iunie 1837, G. Asaki dispune a se tipări piesele represintate, și anunță acésta în Albina română No. 46 :

«Spre a îndestula cererii obșteĭ, care cu bine-voitóre priință aŭ îmbrațoșat așeḑământul Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, s'aŭ hotărît a publica o culegere a pieselor representate, în cât sub titlul de «Repertoriul Teatruluĭ Românesc în Moldova» aŭ și eșit acea ântêiŭ dramă: Laperuz, cu cântece, de D. G. Asaki. Acéstă carte cu gust broșuită (legată), se află la librăriile din Iașĭ, iar pe la ținuturĭ pe la D-lor profesorĭ, în preț de 5 leĭ una».

In 17 Octombre 1837, a doua stagiune a teatruluĭ național urméză a se începe. Ea este anunțată prin acest avis :

«**Direcția Conservatoruluĭ filarmonic**

«Potrivit cu scoposul înființăreĭ acestuĭ Conservator, ca pentru îndemânarea uneĭ estetice petrecerĭ să se întemeieze și în Moldova muzica vocală, și să se informeze un teatru în limba națională, direcția aŭ pășit până acuma cu a eĭ lucrărĭ, pre cât slabile sale mijlóce aŭ putut ierta, dând despre acésta, de la începutul anuluĭ, patru cercărĭ dramatice, carĭ s'aŭ primit de cinstitul public cu îngăduință vedərată de a îndemna rîvna elevilor.

*) Alb. rom. No. 20, 11 Martie 1837.
**) Alb. rom. No. 35, 6 Martie 1837.
***) Alb. română No. 24, din 25 Martie 1837.

No. 13 al gazeteĭ teatruluĭ din Bucurescĭ, coprinde duoĕ scrisorĭ din Iașĭ despre deschiderea teatruluĭ de acolo. Una este lăudătóre și ḑice, că ambele piese: *Laperuz* (operetă) și *Temperamentele*, séŭ *Vĕduva vicleană*, aŭ rĕușit. A duoa scrisóre atacă *Conservatorul*. (Scrisórea paremi-se că e de C. Negruzzi; iar muzica din Laperuz era adaptată de Dómna Asaki).

Despre piesă ḑice, că limba este bună, dar are vorbe ca *filotimie*: evlavie, evghenii, etc., și le regretă. De actorĭ și rĕŭ și bine (pag. 107—108).

Idilă Moldovenéscă, cu cântice şi danşurĭ. Profesorul conservatoruluĭ D. Paulo Cervati aŭ jucat asemenea un rol, şi prin al sĕŭ rar talent, de noŭ aŭ bucurat pe publicul, carele cu plăcere auḑea limba naţională rĕsunând prin cele maĭ armoniόse cântice ale Italieĭ. Corurile celea frumόse, danţul păstorilor şi a păstoriţelor, tablo ce aŭ înfăţoşat, urarea ce aŭ rostit un bĕtrân pentru fericirea obşteĭ, şi o ploie de florĭ, ce s'aŭ presurat piste privitorĭ, aŭ făcut în acéstă séră acea maĭ plăcută petrecere, care s'aŭ încununat de conglăsuitóre încuviinţare.» *)

Intusiasmul provocat de succesele soc. filarmonice din Iaşĭ e mare. Insuşĭ ministrul din lăuntru, boerul Iordache Catargiu Vel-Logofĕt, adreséză luĭ Asaki următórea scrisóre în urma representaţiuneĭ de la 23 Februarie:

«*Iubite fiule simpatriote Archon Aga G. Asaki*,

«Nimica de la mine, ce de la filopatria D-tale, care înzestrată sciinţă şi cunoscinţă aduce rodurĭ ce'ţĭ învrednicesc a obştieĭ mulţămire.

Iscălitul, însărcinat astăḑĭ cu tot aceea ce póte fi de îndestulare, linişte, bună petrecere şi mulţămirea publică din lăuntrul Principatuluĭ, mĕ cunosc dator, când aflu cel maĭ mic prilej, a îmbărbăta pe aceĭ din simpatrioţĭ, carĭ prin fapte şi împăcătóre închipuirĭ moraliceşcĭ, urzesc acelea ce pot spori o înţeléptă civilisaţie, către care suntem datorĭ a păşi.

Asemenea ţintire aŭ avut alcătuirea Conservatoruluĭ Filarmonic, la a căruia întemeitorĭ se cuvine tótă mulţămirea, şi a căruia rod ni s'aŭ înfăţoşat în public prin representaţia din 23 Februarie.

Eŭ nu voiŭ vorbi despre simţirile de care împreună cu tótă noblesa şi publicul m'am împărtăşit în cursul acesteĭ plăcute petrecerĭ, în care întêiaşĭ dată limba patrieĭ aŭ rĕsunat cu armonie pe versul musiciĭ italiane, de la a căria maică se trage şi al nostru dialect; nicĭ voĭ însemna cuvintele de moral, care cu plăcere întrunite, s'aŭ semănat de pe scenă între privitorĭ; voiŭ mărturisi numaĭ vrednicia ideiĭ aceluĭ, al începutuluĭ representaţieĭ, rostit Prolog, în care se cuprinde oglindită dorinţa a fieşcăruia bun sinpatriot! Acolo am vĕḑut pe Zina Moldoveĭ, de închipuitul duch a sciinţelor povăţuită, păşind cu sfiire pre calea cea grea, care duce cătră locaşul Muzelor; am auḑit vrednice de laudă rostirĭ, prin care a eĭ călăuz i înfăţoşa statornică fericire, câştigată prin jertfe şi fapte îmbunătăţite; o priveam ajunsă la rĕspîntene, unde ar fi putut alege o altă cale maĭ uşóră, pe care fără ostenélă ar petrece a eĭ viaţă, dar nicĭ cum eram la îndoială despre nemerita eĭ alegere. In acéstă strălucită epocă a reformiĭ sale, Moldova pórtă în sînul eĭ obştésca dorinţă a îmbunătăţirilor în tóte ramurile, şi inima 'mĭ-aŭ săltat de bucurie când am vĕḑut'o înaintânduse cătră Parnas, nu numaĭ prin închipuita representaţie, ce chiar aévé prin aĭ sĕĭ fiĭ, fiĭ însufleţiţĭ de minunatele D-tale pilduirĭ, care prin stichurĭ, zugrăviturĭ patriotice şi representaţiĭ teatrale, cu energie vorbesc la tóte simţirĭ, la tóte vrâste şi stărĭ! Asemenea indeletnicirĭ, aducĕtóre de folosurĭ adevĕrate şi laudă patrieĭ, ca unul ce socotesc binele Moldoveĭ acel maĭ înalt al meŭ bine, preţuindu-le dupe tótă mĕsura, mărturisesc în scris acea din partea obşteĭ aevé vĕdită mulţămire, prin îndesitul numĕr de privitorĭ, prin a lor necurmate semne de plăcere, cât şi prin obştésca cerere a se maĭ face în altă séră acea representaţie cu care s'aŭ poftorit şi covârşitórea mulţămire a privitorilor.

---

*) Alb. rom. No. 34, 2 Maiŭ 1837.

Pre lângă acestea doresc, ca în privința lăudatelor D-tale îndeletniciri să te întărescă D-ḑeŭ cu putere și să aibĭ întru acésta vrednicĭ urmașĭ râvnitorĭ.

Al D-tale iubitor patrioticesc părinte,

Ministrul trebilor din lăuntru, a multor Ordine Cavaler, *Iord. Catargiu Vel-Log.*»

Iașĭ, 1 Martie 1837 *).

D. Logofĕtul și Cavaler C. Conaki, prețuind lucrările Conservatoruluĭ filarmonic aŭ hărăzît caseĭ, afară de suma hotărîtă pentru subscriitorĭ, și 36 galbenĭ ajutorŭ **)

Un anonim, străin călĕtor, publică în Alăuta românéscă dare de sémă despre impresiunile luĭ, asistând la representațiunile teatruluĭ român din Iașĭ.

De asemenea Comisul Rasti, unul din patroniĭ teatruluĭ român din Bucurescĭ, visitéză Iașiĭ și se intusiasméză și el de succesele dobêndite de tênĕrul conservator. Cu adresa sa din 20 Martie, arétă direcțieĭ Conservatoruluĭ filarmonic din Iașĭ, deplina mulțămire care aŭ simțit la representația dramatică, ce s'a fácut aicea, în limba națională, și dorind a îndemâna asemenea plăcută îndeletnicire, hărăzesce biblioticeĭ acestuĭ Conservator 17 piese dramatice în limba românéscă, tălmăcite la Bucurescĭ, de pe deosebite limbĭ, și tipărite sub nume de Repertoriul Teatruluĭ național, care piese se representéză pe teatrul aceĭ Capitale.

Direcția acestuĭ Conservator pătrunsă de recunoscință, vede din asemenea împărtășire o interesuire a obșteĭ românilor pentru o lucrare care va însufleți literatura națională, și iĭ va deschide o lăudată carieră ***).»

In Iunie 1837, G. Asaki dispune a se tipări piesele represintate, și anunță acésta în Albina română No. 46 :

«Spre a îndestula cereriĭ obșteĭ, care cu bine-voitóre priință aŭ îmbrațoșat așeḑământul Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, s'aŭ hotărît a publica o culegere a pieselor representate, în cât sub titlul de «Repertoriul Teatruluĭ Românesc în Moldova» aŭ și eșit acea ântêiŭ dramă: Laperuz, cu cântece, de D. G. Asaki. Acéstă carte cu gust broșuită (legată), se află la librăriile din Iașĭ, iar pe la ținuturĭ pe la D-lor profesorĭ, în preț de 5 leĭ una».

In 17 Octombre 1837, a doua stagiune a teatruluĭ național urméză a se începe. Ea este anunțată prin acest avis :

«Direcția Conservatoruluĭ filarmonic

«Potrivit cu scoposul înființăreĭ acestuĭ Conservator, ca pentru îndemânarea uneĭ estetice petrecerĭ să se întemeieze și în Moldova muzica vocală, și să se informeze un teatru în limba națională, direcția aŭ pășit până acuma cu a eĭ lucrărĭ, pre cât slabile sale mijlóce aŭ putut ierta, dând despre acésta, de la începutul anuluĭ, patru cercărĭ dramatice, carĭ s'aŭ primit de cinstitul public cu îngăduință veḑerată de a îndemna rîvna elevilor.

*) Alb. rom. No. 20, 11 Martie 1837.

**) Alb. rom. No. 35, 6 Martie 1837.

***) Alb. română No. 24, din 25 Martie 1837.

No. 13 al gazeteĭ teatruluĭ din Bucurescĭ, coprinde duoĕ scrisorĭ din Iașĭ despre deschiderea teatruluĭ de acolo. Una este lăudătóre și ḑice, că ambele piese: *Laperuz* (operetă) și *Temperamentele*, séŭ *Vĕduva vicleană*, aŭ rĕușit. A duoa scrisóre atacă *Conservatorul*. (Scrisórea paremi-se că e de C. Negruzzi; iar muzica din Laperuz era adaptată de Dómna Asaki).

Despre piesă ḑice, că limba este bună, dar are vorbe ca *filotimie*: evlavie, evgheniă, etc., și le regretă. De actorĭ și rĕŭ și bine (pag. 107—108).

Având acuma a păşi iar către urmarea îndatoririi séle, direcţia aduce la cunoscinţa obştei, cum că Duminică în 17 Octombre, se vor începe representaţiile dramatice a elevilor Conservatorului şi a unor din D-niĭ diletanţĭ, carĭ vor bine-voi a împreună—lucra întru acésta. Drept acea D-lor subscriitoriĭ, ce încă n'aŭ plătit a lor loje seŭ scaune, sunt poftiţĭ a trimite la casă preţul cuvenit. Pentru că aceĭ carĭ până în Sâmbăta viitóre nu vor împlini condiţia către care însuşĭ s'aŭ fost îndatorit, se vor socoti deslegaţĭ de prenumeraţia lojelor seŭ scaunelor, care se vor da la alţĭ doritorĭ. Cu acest prilej D-lor subscriitoriĭ vor trimite a lor biletur̆ la casă, spre a fi schimbate cu alte noĭ, ce vor fi şi pentru cele-l-alte representaţiĭ a subscriereĭ. *)

Dificultatea de a găsi tinerĭ carĭ să se destine la cariera dramatică silea pe G. Asaki să distragă de la studiĭ pre tineriĭ şcolarĭ.

In 3 Decembre 1837, dupe stăruinţa luĭ G. Asaki Epitropia autorisă pe scolariĭ din clasele maĭ înaintaţe să urmeze la Conservatoriŭ.

*

Teatru din Bucurescĭ merge şi el inainte, seŭ singur, seŭ amestecat cu representaţiuni franceze. In 30 August, de ḑiua aniversală a Domnitoruluĭ:

«Sfatul orăşenesc s'a înfăţişat maĭ intâiŭ şi prezidentul seŭ, printr'un cuvênt, aducênd din partea oraşuluĭ urările de fericire, şi tălmăcindu-se sentimentele de credinţe şi dragoste ale orăşenilor, a rugat pe M. S., ca să bine-voiască a pofti séra la teatru, unde oraşul cu a sa cheltuială, de faţă cu tótă obştea adunată, doresce a vedea, pe Prinţul seŭ, şi a-ĭ arĕta dovedile de bucurie şi de credinţă. **)

In „Curierul român" No. 40, din 13 Octombre 1837, aflăm pregătirile pentru stagiunea teatruluĭ din iarna anuluĭ 1837—1838. Precum am ḑis, teatru românesc păşesce alăturea cu cel frances, sub patronagiul guvernuluĭ.

Iată ce scrie despre acésta ḑisul jurnal:

«Cu încurajarea şi ajutorul Prea Inălţatuluĭ nostru Domn, D. Eugen Hette directorul trupeĭ franţuzescĭ pornind la Paris spre a angaja, acolo, actoriĭ trebuincioşĭ pentru complectarea trupeĭ sale, se întórce peste puţin, aducênd cu sine artiştĭ vrednicĭ şi cunoscuţĭ, întrecare se afla Madam Dodel, ce a fost în ceĭ dupe urmă treĭ aniĭ în teatrul St. Martin, cu destulă ispravă în rolele cele d'întâiŭ marĭ şi de mumă nobilă; D. Buri ce a representat cu isbutire pe tatăl nobil şi rolele cele d'întâiŭ, marĭ, în teatru de la Odeon, cum şi alţĭ actorĭ, destoĭnicĭ pentru haractire şi *bon ton*, ce aŭ jucat asemenea pe şcenele capitaleĭ. D. Hette, aduce încă cu sine un repertoriŭ bogat de piesele cele maĭ însemnate şi nouĕ ce se jócă acum în Franţa şi o garderóbă curată şi potrivită, încât dupe înscîinţarea sa, nădăjduim că tétrul nostru nu va fi maĭ jos decât cele d'întêiŭ teatre de provincie ale Franciei, întru aceia ce se atinge de talent şi de artă.

«Pe de altă parte trupa exersată de D. Aristia este gata a da pe Saul, cât de curênd, în limba naţională. Aceste douĕ trupe vor forma, dupe dorinţa stăpânireĭ, un teatru naţional despărţit în douĕ secţiĭ: Una românéscă, şi alta franţuzéscă, fie-care cu directorul seŭ. Trupa cea franţuzéscă va fi model de învĕţătură, şi un îndemn de inaintare celeĭ românescĭ, şi bucăţile ce se vor representa de românĭ se vor da în paralel şi de francezĭ. D. A-

---

*) Alb. rom. supl. No. 81, din 14 Octombre 1837.

**) Curierul român No. 34 din 7 Septembre 1837.

ristia din parte'i va pune tóte silințele a da nouilor artiștii de sub direcția sa lămuririle asupra sujetuluï bucățiï, asupra haractiruluï personagiilor, asupra frumusețeï stilului, asupra iconomieï șcenelor, asupra costumuluï și a obiceiuluï vécului și va introduce pe școlarï întru tóte frumusețile și regulele arteï dramatice. Ast-fel nu ne indoim, că sub umbrirea și ajutorul stăpânireï, teatrul național va păși catre desĕvèrșire și către ajungerea la scoposul sĕŭ, de a forma gustul, și de se face o scólă de obiceiurï.

La 1 Decembre 1837, se anunță representațiunea primă a pieseï *Saul* in modul următor :

«Mercurea viitóre la 1 Decembre, scolariï de sub direcția și învĕțătura D-luï Aristia, vor representa în sala teatruluï tragedia de la Alfieri: Saul. Tóte ingrijirile s'aŭ luat spre a se sui pe șcenă dupe cuviință acéstă vestită bucată dramatică. Declamația potrivită cu acel véc profetic; costumul sĕŭ îmbrăcămintea dupe rolul fie-căruia, și dupe locul și vécul în care se socotesce șcena; deslușirile religióse și literale ale poesieï sfințite; nimic nu s'a uitat spre a putea a se arĕta pe șcena românéscă acest fel clasic religios. Ostenelï, vreme, cheltuelï, tot s'a jertfit, dupe puterile și mijlócele de acum. Peste 12 miï leï a costisit suirea pe șcenă a acesteï bucățï. Iubitoriï de a sprijini acéstă întocmire folositóre vor avé o dovadă despre strădania și a D-luï profesor și a D-lor scolarï, și se vor sili a incoraja acest început spre a'șï lua adevĕrata sa direcție, de a se face o scólă de moral și de luminare, ca prin pilde vii a se desvolta în public inaltele simțiminte ale religieï, patriotismuluï, cetățenieï, cunósceriï drepturilor și a datoriilor, ascultăreï către pravile și către ceï maï marï, despre care David este o viuă icónă. Décă nația nóstră, pruncă încă, începe în tóte, déca și noródele în pruncia lor aŭ trebuință de o creșcere morală și politică, și déca fie-care creșcere trebue să'șï iea un metod ; metodul acesteï resor. sĕŭ organ de creșcere, teatru dic, este a se începe prin felul clasic, care contribuesce la formarea și a limbeï, și a duhuluï și a inimeï, a acesteï treimï, prin care omul se deosebesce din dobitoc, își inchipuesce o icónă vie a Dumnedeireï, care in tóte se înfățișézä in treime».

Representațiunea se dete cu succes și „Curierul român" No. 50, din 16 Decembre 1837, aduce următórea dare de sémă asupra eï :

Teatrul Național

«Mercurï 1 Decembre, s'a dat pentru intéia óră de către scolariï de sub direcția și invĕțătura D-luï Aristia, «Saul», tragedie din cincï acte, tradusă de la Alfieri, de D. Aristia. La 7 $^1/_2$ césurï s'a început privelіștea. Teatru era încă plin de la 6 césurï. Mulțime de ómenï s'aŭ întors inapoï, pentru că n'aŭ putut afla locurï. Isbutirea scolarilor, frumósa traducție, armonia costumelor și a colórelor, într'un cuvĕnt suirea pe șcenă a acesteï bucățï, potrivită cu marea eï cuviință religiósă și clasică le aŭ exprimat și le exprimă într'o inimă glasul publiculuï. Când totul e frumos, nesațiul nostru începe a ne da pricină spre a ne gândi cum póte fi și maï frumos, dupe cum și când totul e urît, de multe-orï de milă dicem și câte o vorbă bună. Aci a fost frumosul în tóte, și aceste rĕndurï ale nóstre se mărginesc numaï a face óre-carï băgărï de sémă D-lor școlarï.

D. I. Curie a jucat pe Saul, în tótă desĕvirșirea și adevĕrul. Declamația curată și justă, vorbele ințelese până în cel-l-alt căpĕtâiu al săleï, furiile luï Saul, bine colorate, gesturile firescï, într'un cuvînt rola cea obositóre atât pĕtrunsese pe tênĕr și-l doborise încât la sfîrșitul bucățeï, când a eșit să mulțăméscă aplaudărilor publiculuï, a cădut leșinat pe

scenă, atât de grozav, încât de la amêndouĕ braţe i s'a luat sânge, care la început nu eşea nicĭ de cum, atâta-se oprise în vinele sale. După-ce sângele a curs în destule asvîrliturĭ, abia s'a deşteptat tinĕrul Saul, care va putea ḑice, că 'şi-a vĕrsat sângele pe scenă pentru cinstea teatruluĭ românesc, şi sprijinirea acesteĭ róle atât de anevoĭe şi obositóre.

«D. Olănescul aŭ făcut pe David. Limba, gesturile, statura, tóte favoriséză pe acest tînĕr. Toţĭ aŭ rĕmas mulţămiţĭ; la tótă scena era întêmpinat şi petrecut cu aplaude. Noĭ însă am dori să vedem în David, un ostaş insuflat de Domnul, un profet cu pĕvaza şi lancea în mână: iar nu un Ahil şi Orest. Trecerea cu vederea a acesteĭ micĭ nuanţe da tablouluĭ public un ce omeric, care n'ar fi iertat în icónele marilor artiştĭ. Cât e lumea de pretenţiósă! şi câte cere de la un tînĕr diletant ce abia se vede în tinda misterelor arteĭ!

«D-na K. Buzoiasca întâia dată a debutat pe scenă. Cu tóte acestea a sprijinit peste nădejdile privitorilor rola Micoliĭ. Glasul îĭ era atât de curat, în cât făcea să se auḑă fiecare silabă. Simţitate desvoltă îndestulă; îĭ vedea cine-va lacrimile. Mulţĭ aŭ băgat de vină, că glasul îĭ era prea plângeros. Nu s'aŭ pus însă in locul uneĭ soţiĭ ce'şĭ câştigă şi'şĭ perde soţul cel iubit, ce plânge bóla, nebunia şi nenorocirea tată-sĕŭ, dintr'a căria casă îşĭ ridicase Dumneḑeŭ mâna. Era prea plângeros glasul? Şi ce e rola Micoliĭ, decât o plângere de la început până la sfîrşit? Acéstă băgare de sémă îşĭ are locul când cu adjectivul plângeros ar vrea cine-va să ḑică monoton, dar variaţia glasuluĭ, acea muzică a declamaţieĭ, acel diapazon cu trecere pe nesimţite din ton în ton, póte că e desĕvêrşirea însăşĭ a arteĭ, sĕŭ coróna eĭ şi nu o putem cere de la o începĕtóre.

«D. Mavrodin în rola luĭ Ionatan, cu tóte că era fórte bine pĕtruns de rola luĭ Avner, mulţĭ ḑicea, că de aceea a isbutit, căcĭ póte cine-va a vedea Avnerĭ maĭ cu înlesnire: dar un zugrav când va zugrăvi un şérpe în adevĕrul sĕŭ, nu perde cinstea pentru că şerpiĭ sunt maĭ lesne de vĕḑut de cât leiĭ şi elefanţiĭ. Noĭ însă ḑicem, că putea să facă şi maĭ bine pe Avner, când modelele sunt maĭ lesne de vĕḑut.

«D. Grigorescul, avea tótă marea cuviinţă pontificală în rola luĭ Achimeleh: dar de ar fi venit maĭ în faţa sceneĭ, şi de ar fi făcut să i-se auḑă maĭ bine rĕspunsul sĕŭ, la ocările luĭ Saul, publicul nu numaĭ că ar fi rĕmas mulţămit, dar ar fi rĕsbunat şi clerul, ce în gura luĭ Saul este atât de sfâşiat. Triumful luĭ Achimeleh, este frumosul sĕŭ rĕspuns. Nu scim D. Grigorescul décă din sfială n'a perdut rĕspunsul sĕŭ, décă a vrut să lase întipărite în urechile publiculuĭ netăgăduite atacurile nebunuluĭ Saul. De va fi din sfială, la a doua óră nu va lăsa să triumfeze rĕutatea. De va fi din artă, îmĭ place duhul, dar nu'l las, vréŭ să debute cu atâta fineţe de rĕsbunare.

FINEA TOMULUĬ I.

TABELA MATERIILOR TOMULUI I

PUBLICAŢIUNI DE V. A. URECHIA

1851. — *Grinda de aur* nuvelă morală, 8⁰ Iaşĭ. Tipografia Berman.

1854. — Articol despre Exposiţiunea universală din Londra, în fóia „Zimbrul" a D-lor T. Codrescu, D. Gusti, etc.

1853—1858. — Diverse poesiĭ şi articole în „Zimbrul" şi în foiletonul „Zimbruluĭ". Iaşĭ, Tipogr. Buciumuluĭ român.

1853. — *Un ris*, în calendarul „Buciumuluĭ român" pe 1853.

1854. — *Setrarul Gurluescovici*, în calendarul „Buciumuluĭ român" pe 1854.

1855. — *Mozaic*, culegere literară, 8⁰ Iaşĭ. (Tipogr. Bucium. român.) 1855.

1855. — Logofĕtul Baptiste Veleli, nuvelă istorică publicată în *România literară* din Iaşĭ 4⁰, 1855. Tipogr. Berman.

1857—1858. — Diverse corespondenţe în limba francesă, în jurnalele Constitutionnel, Le pays, şi la Patrie, din Paris, despre unire, Principe străin, etc.

1857—1858. — Coliba Mariucăĭ, fragment de roman publicat în foiletonul „Zimbruluĭ".

1857. — *Opiniunea*, jurnalul Românilor din străinĕtate sub direcţiunea luĭ V. A. Urechiă. Paris, f⁰.

1858. — *Zimbrul şi Vulturul* cu începere de la 1 Noembre 1858 în colaborare cu D-nul Iancu Codrescu. Folio mic. Iaşĭ. Tipografia Buciumuluĭ Român.

1859. — Biografiĭ. — Isoria Românilor dupe metoda catihetică; prima ediţiune a acesteĭ cărţĭ didactice e din 1857 8⁰. Tipografia Buciumuluĭ român. Din acest op s'aŭ dat vre-o 12 ediţiunĭ până în 1866.

1859. — Schiţarĭ de literatură românéscă, 8⁰. Iaşĭ Tip. Buciumul român.

1859. — *Stéoa Dunăreĭ*. Colaborare cu M. Kogălniceanu, Vasile Melinescu şi Iancu Codrescu.

1859. — *Vierita cea frumósă*, nuvelă istorică publicată în „Stéoa Dunăreĭ" în 1859. Iaşĭ.

Discurs rostit la împărţirea premiilor, ca director Ministeruluĭ de culte şi instr. publică, şi la care a rĕspuns Mih. Kogălniceanu, Ministru-preşedinte de Cabinet.

1859—1860. — „Bondarul", fóe umoristică. — Colaborare cu I. V. Adrian. Iaşĭ. Tip. Bucium.

1860. — *Revista sĕptĕmânală a instr. publice*. Singur numĕr. 4⁰ Iaşĭ.

1859—1860. — Instrucţiunĭ la profesoriĭ din scólele primare cum să se predee diversele materiĭ.

" Regulamentul scóleĭ de musică din Iaşĭ în 1860.

" Hrisovul scólelor române pentru israeliţĭ. 1860.

" Extract din mesagiul domne c la adunarea electivă, relativ la mersul scolilor în 1859.

1860—1861. — Idem din mesagiul de la 1860.

1860. — Documentele Universităţeĭ de la Iaşĭ. Octombre 1860.

1860—1864. — Diverse corespondenţe şi foiletóne în «Românul».

1860 Sept. 15. — *Ateneul Român*. Revistă sĕptĕmânală în 4⁰. Iaşĭ. Tipogr. Berman.

1861. — *Ateneul Român*, transformat în revistă lunară 8⁰. Iaşi. Tipografia Berman. (Lunile Maiŭ şi Iunie. — Iulie şi August şi Sept. — Octobre.

1861. — *Dacia*, jurnal politic şi literar, în colaborare cu G. Petrescu.

1862. — Desminţire la rĕspunsul D-luĭ Cneaz D. Cantacuzino la interpelaţiunea D-luĭ M. Cogălniceanu 8⁰ Bucurescĭ, tipogr. jurn. Naţionalul. 1862.

1863. — O vorbă despre literatura desfrĕnată, ce se încércă a se introduce în Societatea română, 8⁰. Iaşĭ, tipogr. Berman Peleski. 1863.

1864. — Conferinţa în onórea aniversăreĭ de 300 de anĭ a nascereĭ luĭ Schakespeare. Iaşĭ. 1864.

1864—1867. — Discurs la împărţirea premiilor în Iaşĭ. 1864.

" Inaugurarea nouluĭ an scolar. 1864—65, Bucurescĭ.

" Actele înfiinţăreĭ muzĕuluĭ de antichităţĭ, Bucurescĭ 1865.